
VIRTUS SOLA NOBILITAS

Wm. J. Dwyer

BELLARMINI OPERA

VEN. CARDINALIS

ROBERTI BELLARMINI

POLITIANI S. J.

OPERA OMNIA

EX EDITIONE VENETA, PLURIBUS TUM ADDITIS TUM CORRECTIS,

ITERUM EDIDIT

JUSTINUS FÈVRE,

PROTONOTARIUS APOSTOLICUS

TOMUS SECUNDUS

L. V.

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, EDITOREM

VIA DICTA DELAMBRE, 13.

1870

CONTROVERSIARUM

DE SUMMO PONTIFICE

LIBER TERTIUS

UBI DE ANTICHRISTO.

CAPUT I.

Proponitur disputatio de Antichristo.

Demonstravimus hactenus, Romanum Pontificem Petro succedere in summo totius Ecclesiæ principatu. Restat ut videamus, num aliquo tempore Romanus Pontifex ab isto gradu exciderit; id enim adversarii contendunt, non esse hoc tempore Romæ verum Episcopum, quidquid antea fuerit. Et quidem Nilus ad finem libelli sui contra primatum Romani Pontificis ita loquitur : « Sed summa caputque mei sermonis illa sit, donec Papa in Ecclesia convenientem, cœlestem, olimque institutum ordinem servat : donec veritatem cœlestem tenet ac tuetur; et donec Christo summo veroque Ecclesiæ Domino et Capiti adhæret, facile patiar, eum et Caput Ecclesiæ esse et summum Sacerdotem, et Petri, vel etiam si libet, omnium Apostolorum successorem esse, omnes ei obedire, ac nihilo id quod ad ejus honorem pertinet diminui : sed si a veritate discessit, nec ad eam redire vult, merito pro damnato rejectoque haberi debet. » Hæc ille.

Sed debuisset ostendere, in quos errores inciderint Romani Pontifices, et quando, et a quibus damnati fuerint : scimus enim in Concilio generali Lateranensi sub Innocentio III, et Lugdunensi sub Gregorio X, et Florentino sub Eugenio IV, Græcos erroris convictos ad Fidem Latinorum rediisse, ac deinde ad vomitum suum semper esse reversos, ac propterea a Deo gravissime punitos : Latinos autem ad Fidem Græcorum venisse nusquam legimus. Nec ullum proferri potest Ecclesiasticum judicium contra Latinos, ut nos proferimus multa contra Græcos.

Jam vero Calvinus lib. IV Inst. cap. 7, §. 23 : « Sint, inquit, vera illa omnia, quæ tamen illis jam extorsimus, Petrum voce Christi constitutum fuisse universæ Ecclesiæ Caput, ipsumque honorem sibi collatum in Romana Sede deposuisse, id veteris Ecclesiæ auctoritate fuisse sancitum, longo usu confirmatum, Romano Pontifici summam potestatem fuisse semper ab omnibus debitam, ipsumque fuisse omnium et causarum et hominum judicem, nullius judicio subjectum fuisse; habeant etiam plura si velint. Respondeo tamen uno verbo, nihil istorum valere, nisi Romæ sit Ecclesia et Episcopus. » Et infra, §. 24 : « Hunc nodum mihi solvant Romanenses : nego ipsorum Pontificem esse Episcoporum Principem, cum non sit Episcopus. » Et infra : « Fuerit sane olim Roma omnium Ecclesiarum mater; verum ex quo Antichristi sedes fieri cœpit, desiit esse id quod erat. » Et infra §. 25 : « Videmur nonnullis nimis maledici ac petulantes, cum Romanum Pontificem vocamus Antichristum : sed qui hoc sentiunt non intelligunt, se Paulum immodestiæ insimulare, post quem nos loquimur, imo ex cujus ore sic loquimur. Ac ne quis objiciat nos Pauli verba, quæ alio pertineant, perperam torquere in Romanum Pontificem, breviter ostendam, non aliter quam de Papatu intelligi posse. » Hæc ille.

Similia docent omnes hæretici hujus temporis; ac præcipue Lutherus in Supputat.

temp. et in Assert. art. 28 et 36. et alibi passim. Item Magdeburgenses Centur. I, lib. II, cap. 4, col. 434. et sequ. et in omnibus seq. Centur. cap. 4, 7 et 10. Illyricus in lib. de prim. David Chytræus in cap. 9 et 13. Apocal. Item Wolfgangus Musculus in loc. commun. tit. de Eccles. Theodorus Beza in Com. II. Thessal. II. Theodorus Bibliander in Chron. tabul. 10, 11, 12, 13, et 14. Henricus Pantaleon in Chronol. Henricus Bullingerus præfat. in suas hom. ad Apocal. et ante hos omnes Joannes Wiclef art. 30. inter eos qui damnantur in Concilio Constantiensi, ses. 8. Pontificem esse Antichristum pronuntiavit.

Ut igitur quæstio hæc diligenter explicetur, novem capita tractanda erunt. Primum de ipso nomine Antichristi. 2. An Antichristus sit unus homo, an genus hominum. 3. De tempore adventus et mortis ejus. 4. De nomine ejus proprio. 5. Ex qua Gente nasciturus sit, et a quibus præcipue suscipiendus. 6. Ubi sedem suam fixurus. 7. De doctrina et moribus ejus. 8. De miraculis ejus. 9. De regno et præliis ejus. Ex his omnibus clarissime apparebit, quanta impudentia hæretici Pontificem Romanum Antichristum faciunt, quibus addemus caput, quo probabimus, Romanum Pontificem non solum non esse Antichristum, sed nec ullo modo desiisse esse Episcopum et Pastorem totius Ecclesiæ, ut nihil remaneat non dilutum ex objectionibus Calvini.

Quod ad primum attinet, aliqui ex adversariis docent, nomen Antichristi proprie significare Christi Vicarium : ac proinde Papam qui se Christi Vicarium asserit, ipsum esse Antichristum. Ita docet Wolfgangus Musculus in loc. cap. de pot. ministr. et probat, quia illa vox ἀντὶ significat *Vice;* unde ἀντίχριστος, et *vice Christi*; sicut ἀντιστρατηγος significat eum, qui pro Duce se obtrudit, id est, qui Vicarius Ducis vult haberi. Magdeburgenses etiam Centur. I, lib. II, cap. 4, col. 435. docent, Papam ideo verum esse Antichristum, quia se Christi Vicarium facit.

At sine dubio falluntur, vel fallere conantur. Nomen enim Antichristi non potest ullo modo significare Vicarium Christi, sed solum aliquem Christo contrarium, et contrarium non quomodocumque, sed ita, ut cum eo de Sede et dignitate Christi certet, id est, qui sit æmulus Christi, et velit haberi Christus, dejecto eo qui vere est Christus.

Hanc esse hujus nominis significationem, probatur tripliciter. Primo, quia apud Græcos illa vox ἀντὶ, proprie significat oppositionem, et quoniam opponi dicuntur non solum ea quæ pugnant inter se; sed etiam ea, quæ æquipollent, inde factum est, ut αντὶ in compositione interdum significet contrarietatem, interdum æquivalentiam, nunquam autem subordinationem, ut patet in exemplis omnium talium nominum, ἀντίπαλος, significat æmulum in lucta; ἀντίδοτον, contrarium remedium, ἀντίφρασις, contrariam locutionem; ἀντίστροφος, æquivalentem, ἀντίθεος, æqualem Deo; αντίχειρ, est pollex, quia e regione opponitur, et æquivalet toti reliquæ manui, et sic de cæteris. Vicarius autem non significat oppositionem, sed subordinationem ad aliud; et ideo non potest exprimi per vocem αντὶ.

Porro illud αντίστρατηγὸς, non significat Vicarium Ducis, sed ordinarie contrarium Ducem; sicut αντίστρατεύομαι : est bellum infero, et interdum eum qui est loco Ducis, non ut illi subjectus, sed ut æqualis; quomodo apud Latinos Proprætor, vel Proconsul non significat Vicarium Prætoris, vel Consulis; sed eum qui est in aliqua provincia id quod est Prætor, vel Consul in urbe : et in hoc deceptus est Musculus; quia enim legit apud Budæum αντίστρατηγὸς significare Proprætorem, putavit ipse, significare Vicarium Prætoris, quod est falsum.

Secundo idem probatur ex Scriptura. Nam etiamsi hoc nomen esset ex se ambiguum, tamen ut in Scriptura accipitur non est ambiguum, et nostra quæstio non debet esse de voce αντίχριστος absolute, sed ut in Scripturis accipitur : porro in Scripturis Antichristus dicitur is, *qui extollitur super omne, quod dicitur Deus*, II ad Thessal. II. (1) quod certe non est esse Vicarium, sed hostem Christi veri Dei. Et I. Jo. II. Antichristus dicitur esse is, *qui negat Jesum esse Christum* (2), id est, qui negat Jesum esse Christum, ut seipsum pro Christo venditet. Et Matth. XXIV. Antichristus dicitur affirmaturus, se ipsum esse Christum, quod sane non est Vicarii sed æmuli.

Denique tertio, ex omnibus auctoribus qui de Antichristo scripserunt, et ex communi sensu omnium Christianorum, qui per Anti-

(1) II. Thessal. II, 4. — (2) I. Joan. II, 22.

christum intelligunt eximium quemdam Pseudochristum. Quomodo etiam exponit hanc vocem ex veteribus Græcis, Damascenus lib. IV de Fid. cap. 28. et eodem modo exponit Hieronymus ex Latinis, qui tamen etiam Græcæ linguæ peritissimus fuit, quæ. 11. ad Algasiam.

Denique, similiter exponit in suo Thesauro linguæ Græcæ Henricus Stephanus, qui tamen unus est de numero hæreticorum Genevensium. Hinc habemus argumentum primum contra adversarios. Nam cum Antichristi nomen significet hostem et æmulum Christi, et Romanus Pontifex se Christi famulum, et Christo subjectum in omnibus fateatur, non autem Christum se ullo modo esse dicat, neque illi se parem faciat; manifestum est, eum non esse Antichristum.

CAPUT II.

Antichristum certum quemdam hominem futurum.

Jam quod ad secundum attinet, nos cum adversariis in uno convenimus, in altero discrepamus. Convenimus in eo, quod sicut nomen Christi accipitur dupliciter, interdum proprie pro quodam eximio et singulari Christo, qui est Jesus Nazarenus: interdum communiter pro his omnibus, qui habent cum Christo similitudinem quantum ad unctionem, quomodo Prophetæ, et Reges et Sacerdotes omnes dicuntur Christi, Psal. CIV. *Nolite tangere Christos meos* (1); ita etiam nomen Antichristi interdum accipi proprie pro quodam eximio Christi hoste, de quo agitur II. ad Thessal. II. Jo. V, et alibi: interdum vero communiter pro omnibus qui quoquo modo Christum oppugnant. Nam I. Jo. II, legimus: *Audistis, quia Antichristus venit, et nunc Antichristi multi facti sunt* (2), id est, audistis venturum Antichristum, et nunc licet ille singularis Antichristus nondum venerit, tamen multi seductores jam venerunt, qui etiam Antichristi dici possunt.

At dissentimus de Antichristo proprie dicto, an ille sit unus homo singularis. Catholici enim omnes ita sentiunt, fore Antichristum unum quemdam hominem; ut hæretici omnes supra citati docent, Antichristum proprie dictum non esse singularem personam, sed singularem thronum, sive Regnum tyrannicum, ac sedem apostaticam eorum qui Ecclesiæ præsident.

Magdeburgenses Cent. I. lib. II. cap. 4. col. 435: « Docent Apostoli, inquiunt, Antichristum non fore unam tantum personam, sed integrum regnum, per falsos Doctores in templo Dei, id est, in Ecclesia Dei præsidentes, in urbe magna, id est, in Romana civitate, opera Diaboli, et fraude, ac deceptione comparatum. » Hæc illi. Similia sunt apud alios supra citatos.

Rationes eorum hæ sunt. Prima, Paulus II. Thes. II. dicit, jam suo tempore cœpisse in Mundo versari Antichristum: *Mysterium*, inquit, *jam operatur iniquitatis* (3), et tamen ibidem dicit, Antichristum in fine Mundi a Christo occidendum. Hinc ita concludit Beza in II. Thessal. II: « Manifeste sunt hallucinati, quicumque de uno quopiam homine putarunt hoc intelligi, nisi dent mihi quempiam, qui a Pauli sæculo ad diem usque judicii superstes maneat. » Similiter argumentatur Calvinus loc. cit. Confirmatur hæc ratio ex Joan. qui in epist. I, cap. IV. dicit: *Omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, et nunc jam in mundo est* (4).

Secunda ratio Bezæ est. Quoniam Daniel cap. VII. singularibus nominibus bestiarum, Ursi, Leonis, Pardi, non intelligit singulares Reges, sed singula Regna, quorum unumquodque multos Reges continet. Igitur eodem modo Paulus II. Thess. II, qui mire cum Daniele consentit, per hominem peccati et filium perditionis non intelligit unam singularem personam, sed quoddam quasi corpus multorum tyrannorum.

Tertia ratio Calvini est, in cap. II, I. Jo., ubi ait, delirare et sponte errare eos, qui unum certum hominem futurum credunt Antichristum, cum Paulus II. Thessal. II. scripserit, Apostasiam venturam, et ejus caput Antichristum futurum: siquidem Apostasia est generalis quædam defectio a Fide, quæ quidem unum corpus, et unum Regnum facit, et non est res paucorum annorum, ut sub uno Rege compleri possit.

His non obstantibus, veritas est, Antichristum fore unum singularem hominem: id

(1) Psal. CIV, 15. — (2) I. Joan. II, 18. — (3) II. Thessal. II, 7. — (4) I. Joan. IV, 3.

quod probatur ex omnibus Scripturis et Patribus, qui de Antichristo agunt. Scripturæ loca sunt quinque. Primus est in Evang. Jo. V : *Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum recipietis* (1). Hæc verba de falsis Prophetis in generali, non de uno aliquo intelligi volunt Musculus et Calvinus apud Marloratum in Com. hujus loci: sed eorum explicatio cum antiquis Patribus et cum ipso textu pugnat. Nam hæc verba dicta esse de uno Antichristo, testantur Chrysostomus, et Cyrillus in hunc locum; item Ambrosius in II. Thessal. II. Hieronymus in epist. ad Algasiam, quæst. 11. Augustinus tract. 29. in Jo. Irenæus lib. V, cont. hær. Valentini; Theodoretus in Epit. divin. decret. cap. de Antichristo et alii.

Præterea hic Dominus opponit sibi alium hominem, hoc est, personæ personam, non Regnum Regno, neque sectam sectæ, ut patet ex illis vocibus : *Ego*, alius, *in nomine meo*, in nomine suo, *me*, illum; sicut ergo Christus unus et singularis homo fuit; ita et Antichristus unus et singularis homo erit.

Deinde, Christus hic dicit, Antichristum a Judæis pro Messia recipiendum: constat autem, Judæos unum certum et singularem hominem expectare. Item, omnes falsi Prophetæ venerunt in nomine alterius, non in nomine suo. Hiere. XIV : *Falso Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos etc.* (2) At hic Dominus loquitur de uno quodam, qui veniet in nomine suo, id est, qui non agnoscet Deum aliquem, sed *extollet se*, ut Paulus ait, *supra omne quod dicitur Deus.*

Denique, falsi Prophetæ permulti venerant ante Christi adventum : permulti etiam postea venturi erant; non igitur Dominus dixisset : *Si alius venerit*, sed multi veniunt, si de falsis Prophetis loqui voluisset.

Secundus locus est Pauli II. Thess. II: *Nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis etc.* Et infra : *Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui* (3). Hæc verba etiam adversarii intelligunt de vero Antichristo, sed Apostolus loquitur de certa quadam et particulari persona, ut patet ex articulis Græcis: ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας. Et infra : καὶ τοτέ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος; ut enim docet Epiphanius hær. 9. quæ est Samaritanorum, articuli Græci contrahunt significationem ad unam rem certam, ita ut ἄνθρωπος significet hominem in communi, at ὁ ἄνθρωπος hominem singularem. Et sane mirum est, nullum adversariorum, qui tamen jactant linguarum peritiam, hoc animadvertisse.

Tertius est I. Joan. II. ubi sic legimus : ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ubi articulum præponit Antichristo proprie dicto : sine articulo vero effert nomen Antichristi communiter accepti, apertissime indicans, Antichristum proprie dictum esse unam personam certam Antichristum communiter acceptum, non esse certam personam, sed in genere omnes hæreticos.

Quartus est, Daniel. VII, XI et XII. cap. ubi loquitur de Antichristo, ut docent Hieronymus et Theodoretus in eum locum. Irenæus lib. V et Augustinus lib. XX de Civit. Dei, cap. 23. et Calvinus, Magdeburgenses, et Beza, ubi supra. Ibi autem Antichristus non vocatur unum Regnum, sed unus quidam Rex, qui ex decem Regibus, quos in Mundo inveniet, tres omnino tollet e medio, et alios septem sibi subjiciet. Adde, quod Calvinus dicit, ad litteram Danielem loqui de Antiocho illustri, et allegorice de Antichristo cujus figuram gerebat Antiochus : quod etiam docet Cyprianus lib. de exhort. martyr. cap. 11, et Hieronymus in Danielis XI et XII. cap. Sed Antiochus illustris certa quædam persona esse debet.

Quintus et ultimus locus est Apoc. XIII et XVII, quæ loca intelligi de Antichristo, docet Irenæus lib. V, et perspicuum est ex similitudine verborum Danielis et Joannis. Uterque enim mentionem facit decem Regum, qui erunt in terra quando veniet Antichristus, et uterque Antichristi regnum tribus annis cum medio duraturum prædicit etc. Sicut ergo Daniel de uno certo Rege loquitur, ita et Joannes in Apocalypsi.

Idem probatur ex Patribus, qui communi consensu de Antichristo docent. Primo, eum fore instrumentum Diaboli electissimum, ita ut in eo inhabitet omnis plenitudo diabolicæ malitiæ corporaliter, sicut in homine Christo, habitat. omnis plenitudo Divinitatis corporaliter. Secundo, Antichristum non regnaturum nisi tres annos cum medio; ac proinde docent, Antichristum unum hominem tantum futurum. Vide Irenæum lib. V

(1) Joan. V, 43. — (2) Jerem. XIV, 14. — (3) II. Thessal. II, 3 et 8.

cir. fin. Cyrillum Hierosolymitanum catech. 15. Chrysostomum in II. Thessal. II. Theodoretum in cap. VII Danielis; Lactantium in Epit. div. Instit. cap. 11. Ambrosium in cap. XXI Lucæ; Hieronymum in cap. VII Danielis, et quæst. 11. ad Algasiam : Augustinum lib. XX de Civit. Dei, per multa capita, et in Psal. IX, Gregorium lib. XXXII Moral. cap. 12. Damascenum lib. IV, c. 28. et Hippolytum Martyrem in Orat. de consum. Mundi.

Ad primum argumentum Bezæ respondeo : tempore Apostolorum occulte grassari cœpisse Antichristum, non in sua persona, sed in suis præcursoribus. Sicut enim Christus venire cæpit ab origine Mundi in Patriarchis et Prophetis, qui eum præcurrebant, et significabant, ita ut dici possit, a principio Mundi cœpisse operari mysterium pietatis; et tamen in sua propria persona non venit, nisi quando carnem de B. Maria suscepit : ita Antichristus mox post Christum in cœlum assumptum cœpit venire in suis præcursoribus, et mysterium operari iniquitatis, nimirum in hæreticis et tyrannis Ecclesiam persequentibus, ac præcipue in Simone Mago, qui se Christum dicebat, et in Nerone, qui primus Ecclesiam oppugnare cœpit, et nihilominus in propria persona non veniet, nisi in fine Mundi. Itaque persecutio spiritualis Simonis Magi, et temporalis Neronis, dicitur mysterium iniquitatis, quia signa erant et figuræ persecutionis Antichristi.

Hanc esse veram loci Paulini explicationem, dupliciter probari potest. Primo, ex omnibus Interpretibus ejus loci : omnes enim per mysterium iniquitatis apud Paulum intelligunt, vel Neronis persecutionem, ut Ambrosius et Chrysostomus in hunc locum, et Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam: vel hæreticos, qui clam decipiunt, ut Theodoretus et Sedulius in hunc locum, et Augustinus lib. XX de Civit. Dei, cap. 19. Secundo, ratione desumpta ex confessione adversariorum : illi enim dicunt, Antichristum esse proprie Sedem Romani Pontificis.

Si ergo Antichristus proprie dictus natus est tempore Apostolorum; sequitur, Petrum et Paulum fuisse proprie dictos Antichristos, licet occultos : et Neronem, vel Simonem Magum, fuisse verum Christum. Constat enim, tempore Apostolorum non fuisse Romæ alios Episcopos quam Petrum et Paulum : diserte enim affirmat Irenæus lib. III, cap. 3. a Petro et Paulo Sedem Romanam fundatam, et primos in ea Episcopos sedisse. Quod idem omnes Veteres docent, quos supra citavimus. Constat etiam, tam Simonem Magum, quam Neronem cum Apostolis Petro et Paulo dimicasse.

Quod si adversariis non placet, Petrum et Paulum fuisse Antichristos, et Simonem et Neronem verum Christum; coguntur fateri, tempore Apostolorum non exstitisse Antichristum in se, sed solum in suo quodam typo. Ex quo, consequentia Bezæ, qua efficiebat, non posse Antichristum esse unum hominem, nisi daremus unum hominem, qui viveret a temporibus Apostolorum usque ad finem Mundi, ridicula esse ostenditur.

Ad confirmationem dico : Joannem loqui eo modo, quo loquitur Dominus de Elia, Matth. XVII : *Elias quidem venturus est, et restituet omnia : dico autem vobis, quia Elias jam venit, et non cognoverunt eum* (1), id est, Elias in sua persona venturus est, sed jam Elias venit in suo simili, id est, in Joanne Baptista.

Ad secundum argumentum, negatur in primis, quod semper Daniel per singulares bestias intelligit singula regna : nam per unam bestiam interdum significat unum regnum, ut cap. VII, ubi per Leonem intelligit regnum Assyriorum, per Ursum regnum Persarum, per Pardum regnum Græcorum; per aliam bestiam innominatam regnum Romanorum : interdum unum Regem, ut cap. VIII, ubi per Arietem intelligit Darium Regem Persarum ultimum; per Hircum Alexandrum Magnum. Deinde, negatur consequentia argumenti. Nam Paulus per *Hominem peccati* non intelligit aliquam ex quatuor bestiis a Daniele descriptis, sed intelligit illud cornu parvulum, quod apud Danielem prævaluit decem cornibus quartæ bestiæ, id est, unum illum Regem, qui ex modico adeo crevit, ut omnes alios Reges sibi subjugaverit.

Ad postremum argumentum respondeo multis modis, ut intelligatur quam impudenter scripserit Calvinus eos sponte errare, qui ex illo suo argumento non colligunt, Romanum Pontificem esse Antichristum. Primo, per Apostasiam rectissime apud Paulum ipse Antichristus intelligi potest : sic

(1) Matth. XVII, 11 et 12.

enim docent communi consensu Græci interpretes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, et Œcumenius, et præterea S. August. lib. XX. de Civit. Dei, cap. 19. Dicitur autem Antichristus Apostasia, tum per metonymiam, quia multis causa erit recedendi a Deo: tum etiam per excellentiam quamdam, erit enim tam insignis Apostata, ut apostasia ipsa dici posset.

Secundo, per Apostasiam potest accipi defectio a Romano imperio, ut exponunt multi Latinorum; ut Ambrosius, Sedulius, et Primasius. Nam, ut in sequ. cap. demonstrabimus, non antea veniet Antichristus, quam omnino intereat Romanum Imperium.

Tertio, si admittamus, per Apostasiam intelligi defectionem a vera Christi Fide et religione (ut Calvinus ostendit) non tamen propterea ullis angustiis constringimur. Nam non est necesse, ut Paulus loquatur de Apostasia multorum seculorum; potuit enim loqui de Apostasia quadam maxima et singulari, quæ solum erit in illo brevissimo tempore, quo Antichristus regnabit. Atque ita hunc locum intellectum fuisse a multis Veteribus, scribit Augustinus loc. not. hoc est, XX. de Civit. Dei, cap. 19 qui probabiliter docebant, Antichristo apparente, omnes omnino hæreticos occultos, seu fictos Christianos ad eum accessuros, et ex eo Apostasiam maximam, qualis antea non fuerat, tunc futuram.

Quarto, si concedamus Calvino, loqui B. Paulum de Apostasia multorum seculorum, adhuc nihil ipse obtinebit: siquidem dicere poterimus, eam Apostasian non necessario ad unum corpus et regnum Antichristi pertinere, nec postulare unum caput, sed esse dispositionem ad regnum Antichristi, et in variis locis, sub variis Regibus, variis occasionibus fieri, ut nunc cernimus, defecisse Africam ad Mahumetum, Asiæ magnam partem ad Nestorium et Eutychetem, aliasque provincias ad alias sectas.

Quinto ac postremo, si daremus Calvino, generalem Apostasiam a Fide, et multis jam annis durantem esse regnum Antichristi; non continuo sequeretur, Papam esse Antichristum: nam adhuc quæstio tractanda esset, quinam defecerint a Fide et religione Christi; nosne, an illi, id est, Catholici, an Lutherani. Nam etsi dicant ipsi, nos esse qui defecimus, tamen nondum probarunt, nec ab ullo communi judice id declaratum est.

Et sane multo facilius nos probare possumus Lutheranos esse qui defecerunt, quam ipsi Catholicos defecisse probant. Siquidem eos defecisse ab Ecclesia, in qua prius erant ne ipsi quidem negant. Nam, ut cætera prætermittam, Erasmus Sarcerius in illud II. Thess. II. *Tunc revelabitur ille iniquus* (1) ingenue confitetur, omnes fere prædecessores Lutheranorum, et se etiam aliquando Romano Pontifici paruisse. Itaque defecerunt ipsi a prædecessorum suorum Ecclesia et religione: nos vero ab aliqua Ecclesia defecisse, nec hactemus demonstrarunt, nec unquam demonstrare poterunt. Cum igitur apud Paulum legunt: *Nisi venerit discessio, seu apostasia, et revelatus fuerit ille iniquus etc.* et se cogitant discessisse ab Ecclesia, in qua erant, nos autem in iisdem semper institutis perseverare; mirum est, si non saltem metuunt, ne de se ipsis Paulus sit locutus.

Ex hoc II. cap. habemus secundum argumentum ad probandum, Pontificem non esse Antichristum; si enim Antichristus una tantum persona est, Pontifices autem multi fuerunt et erunt, eadem dignitate et potestate præditi; certe alibi quærendus est Antichristus, quam in Romana Sede.

CAPUT III.

Ostenditur Antichristum nondum venisse.

Quantum ad tertium, de tempore adventus Antichristi, multæ falsæ suspiciones, multique errores exstiterunt, tam Catholicorum, quam hæreticorum: sed cum hoc discrimine, quod Catholici scientes Antichristum non venturum nisi in fine Mundi, quæ est veritas, erraverunt tamen in eo, quod putaverunt, Mundi finem propinquiorem esse, quam revera esset; hæretici autem in eo erant quod existimant, Antichristum venturum diu ante Mundi finem, et jam reipsa venisse. Dicamus igitur de utroque errore.

In primis, omnes Veteres animadvertentes suorum temporum malitiam, suspicati sunt,

(1) II. Thessal. II, 8.

tempora Antichristi imminere. Ita Thessalonicenses, tempore Apostolorum, putabant instare diem Domini, quos Apostolus corrigit, II. Thess. II. Item Cyprianus lib. III. epist. I. «Imminente, inquit, Antichristo paret ad prælium milites etc. »Et lib. IV epist. 6. Scire debetis, inquit, et pro certo credere ac tenere, pressuræ diem super caput esse cœpisse, et occasum seculi atque Antichristi tempus appropinquasse. » Hieronymus epist. ad Ageruchiam de Monogamia: « Quid tenebat, de medio fit, et non intelligimus Antichristum appropinquare ? » Greg. lib. IV. epist. 38. « Omnia quæ sunt, fiunt, Rex superbiæ prope est. » Et hom. in Evang. audacter pronuntiat Mundi finem instare, sed istæ suspiciones erant, non errores : non enim sancti isti Patres certum tempus definire ausi sunt.

Porro alii audacius certum tempus constituerunt. Judas quidam, ut Hieronymus refert in lib. de viris illustr. anno Christi 200, putavit, Antichristum venturum, et Mundum finiendum, qui ut patet, deceptus est. Rursum Lactantius lib. VII. cap. 25. div. Instit: « Omnis, inquit, expectatio non amplius quam ducentorum videtur annorum. » Ubi docet Antichristum fuisse venturum, et Mundum finiendum ante annum 200 a sua ætate. Ipse autem vixit temporibus Constantini anno Christi 300 ; itaque anno 500, a Christo putavit fore Mundi finem, sed ipse quoque, experientia teste, deceptus est.

Refert B. Augustinus lib. XVIII. de Civit, Dei, cap. 53. aliorum errorem, qui dixerunt Mundum finiendum anno 400. ab ascensione Domini, et rursum aliorum, qui annum millesimum statuerunt, qui omnes decepti sunt : sic etiam accidit Paganis, qui, teste eodem Augustino ibidem, ex nescio quo responso divino collegerant: Christianam religionem solum duraturam annis 365. Fuit etiam Episcopus quidam Florentinus circa annum Domini 1105, qui asseruit, Antichristum tunc natum fuisse, proinde Mundi finem instare. Qua de causa coactum est Concilium Florentiæ Episcoporum 340, a Paschali II. Vide Chronica Matthæi Palmerii, et Platinam in vita Paschalis II.

Denique, fuit semper celebris opinio multorum asserentium, Mundum duraturum sex millibus annorum, cum sex diebus Deus Mundum creaverit, et mille anni apud Deum sint quasi dies una. Ita Justinus q. 71 ad Gent. Irenæus lib. V. Lactantius lib. VII. cap. 14. Hilarius in cap. XVII. Matth. Hieronymus in Psal. LXXXIX. ad Cyprinaum. Cui sententiæ concordat etiam Thalmudistarûm opinio, qui ex Elia Propheta dicunt se vaticinium habere, quo asseratur Mundus sex millibus annorum duraturus.

Hæc sententia nondum potest per experientiam redargui: nam secundum veram Chronologiam sunt elapsi a Mundo condito anni plus minus quinquies mille sexcenti. Unde Ambrosius qui lib. VII. in Luc cap. 2. hanc opinionem rejicit asserens, tempore suo jam fuisse elapsos annos sex mille, aperte decipitur. Optima est moderatio B. Augustini, qui hanc sententiam probabilem putavit, et eam ut probabilem secutus est lib. XX de Civit Dei cap. 7. Neque hinc sequitur , nos scire tempus ultimæ diei: Dicimus enim probabile esse, Mundum non duraturum ultra sex millia annorum : non autem dicimus id esse certum. Quocirca idem Augustinus acriter reprehendit eos qui asserunt, certo aliquo tempore Mundum finiendum, cum Dominus dixerit Act. I: *Non esse nostrum scire tempora et momenta, quæ Pater posuit in sua potestate* (1). Vide Augustinus in epist. 80. ad Hesych. in Psal. LXXXIX et lib. XVIII de Civit. Dei cap. 53. Sed his omissis, ad hæreticos veniamus.

Hæretici hujus temporis cum omnes doceant, Antichristum esse Romanum Pontificem, jamque apparuisse, et in Mundo versari : tamen inter se non consentiunt de tempore, quo apparuit ; sunt enim sex eorum opiniones.

Prima Samosatenorum, qui in Hungaria et Transylvania degunt, qui in quodam libello quem inscribunt : « Præmonitiones Christi et Apostolorum de abolendo vero Christo per Antichristum, » docent Antichristum paulo post tempora Apostolorum apparuisse, nimirum, quando cœptum est prædicari, Christum esse Filium Dei æternum. Ipsi enim existimant, Christum esse purum hominem, et in Deo unam tantum esse personam, et hanc fidem a Christo et Apostolis prædicatam : sed paulo post mortem Apostolorum venisse Romanum Antichristum, et vero Christo puro homine abolito, introduxisse alium Christum æternum et fecisse Deum trinum, et Christum binum.

(1) Act. I, 7.

Hæc opinio, præter argumenta, quæ infra afferemus contra omnes hæreticos, facillime refutatur dupliciter. Primo, quia Antichristus cum venerit, *seipsum faciet Deum* (1), non aliquem aliùm ut Apostolus ait II. Thessal. II. Romanus autem Pontifex, ut ipsimet dicunt, non seipsum fecit Deum, sed Christum prædicavit, et ex puro homine Deum fecit. Secundo, quia ipsi dicunt, mox post Christi et Apostolorum dormitionem, extinctam fuisse penitus per Antichristum veram Christi Fidem ; et in toto Mundo deinceps adoratum fuisse Christum Deum. At Christus prædixit, contra Ecclesiam suam non prævalituras portas inferi, Matth. XVI. Et Angelus prædixit, æternum fore Christi regnum, Lucæ I Et David prædixit, omnes Reges servituros Christo, Psal. LXXI. Quomodo ergo verum est, in ipso initio nascentem Ecclesiam ab Antichristo esse deletam ?

Secunda opinio est Illyrici, qui in Catalogo testium docet, Antichristum venisse, quando cæpit Romanum Imperium inclinare ad ruinam, constat autem Romanum Imperium inclinare cæpisse post annum decimum Honorii, quando Roma primum capta est, id est, anno Domini 412. ut Blondus ostendit lib. I. Decad. I. histor. ab inclinat. Rom. Imp. Sed hoc intelligere videtur Illyricus de conceptione, non de nativitate Antichristi : siquidem ipse idem Cent. VI. cap. I. in princ. docet, Antichristum conceptum quodam modo initio anni 400. deinde animatum, et formatum, atque nutritum in utero matris, circa annum quingentesimum : et postremo, anno 606. natum, quando videlicet Phocas concessit Pontifici Romano, ut Caput diceretur totius Ecclesiæ. Idem Cent. I. lib. II, cap. 4, col. 438. docet, Antichristum regnaturum et sæviturum gladio spirituali annis 1260. gladio autem temporali annis 666. et tunc finem Mundi adfuturum.

Priorem numerum colligit ex Apoc. XI. cap. ubi dicitur, duraturum tempus Antichristi diebus 1260. Vult enim Illyricus accipi diem pro anno. Posteriorem numerum colligit ex Apoc. 13. ubi dicitur numerus bestiæ esse 666.

Potest refelli duobus modis hæc opinio. Sequitur enim primo, jam Antichristum non solum esse natum, sed etiam mortuum ; et proinde Mundi finem jam advenisse. Nam Pontifex Romanus cœpit gladium temporalem, id est, temporale dominium habere saltem ab anno 699. tunc enim Aripertus donavit Pontifici Romano Alpes Cottias, ubi nunc Genua est : et postea anno 714. eam donationem confirmavit Luitprandus, ut scribit Ado Viennensis in Chron. horum annorum, Blondus lib. X. decad. 1 et idem fatentur Magdeburgenses, Centur. VIII. cap. 10. col. 685, et Theodorus Bibliander, qui hoc anno 714. annotat, factam esse primam provinciam Papisticam.

Non diu post, id est, anno 755, donavit Pipinus Romanis Pontificibus Exarchatum Ravennæ cum magna parte Italiæ, ut testatur Rhegino, Ado, Sigebertus, Blondus lib. II. Decad. P. Æmilius, et ipsi etiam Centuriatores, Cent. VIII. cap. 10. col. 724. ac Theodorus Bibliander in Chron. Si igitur hoc anno 755. cæpit regnum Antichristi, et duravit annis 666. igitur finem accepit anno Christi 1421. igitur sunt jam anni plusquam 150. ex quo obiit Antichristus. Quod si initium regni ejus ponitur altius, id est, anno domini 699. tunc finis ponendus erit anno 1365. et erunt tunc plusquam 200 anni transacti post mortem Antichristi.

Respondebunt fortasse : post annum 666 regni sui temporalis, Antichristum non moriturum, sed tantum amissurum temporale dominium. Cum enim ipsi dicant, regnum spirituale Antichristi duraturum 1260 annis qui adhuc finiti non essent, et si cæpissent ab anno Christi 606. consequenter dicere debent, duraturum regnum Antichristi spirituale aliquanto tempore post deletum regnum ejus temporale : sed certe est absurdum, et contra omnes auctores ; et præterea saltem sequitur, jam ante annos 200. debuisse Pontifices amittere temporale dominium, quod est contra experientiam.

Secundo, idem error potest refelli, quia sequitur ex hoc errore, nosse Centuriatores exacte quando finietur Mundus, quod tamen est contra verba Domini, Act. I, et Matth. XXIV. Quod sequatur, patet nam ipsi sciunt Antichristum cæpisse regnare gladio spirituali anno 606. sciunt etiam regnaturum tantum annis 1260, et tunc statim venturum Dominum ad judicium, ut ipsimet ex Paulo II. Thessal. II, colligunt ; sciunt igitur judicium extremum futurum annô Christi 1866. vel si hoc nesciunt, coguntur etiam nescire, an Antichristus venerit.

(1) II. Thessal. II, 4.

Tertia opinio est Davidis Chytræi, qui in Comment. cap. IX Apoc. cum Illyrico docet, Antichristum apparuisse circa annum Domini 600, et satis aperte significat, S. Gregorium fuisse I. Pontificem Antichristianum. Idem vero Chytræus in Comment. cap. XI et XIII non assentitur Illyrico quantum ad tempus durationis Antichristi, sed prudenter monet, non esse id temere definiendum. Probat vero tribus rationibus, Antichristum apparuisse anno 600.

Primo, quia eo tempore Gregorius stabilivit invocationem Sanctorum, et Missas pro defunctis. Secundo, quia anno 606, Papa Romanus Bonifacius III impetravit a Phoca titulum Episcopi universalis. Addit tertiam rationem in Comment. cap. XIII, quia hoc tempus plane et perspicue congruit cum numero nominis Antichristi, quod continet 666, ut in Apoc. cap. XIII habetur.

Addit ibidem Chytræus, ex hoc eodem numero nominis Antichristi colligi tempus, quo confirmatum fuit a Pipino Antichristi regnum : nam tot fere anni sunt ab anno 97, quo Joannes scripsit Apocalypsim usque ad Pipinum, nimirum 666. Item colligi tempus, quo primum a Joanne Huss fuit Papa Romanus dejectus et declaratus Antichristus : sunt enim fere anni 666, a Pipino ad Joannem Huss.

Hæc sententia facile refelli potest ; nititur enim solis mendaciis. Nam in primis non fuit Gregorius primus, qui Sanctos invocare, et Missas pro defunctis offerre docuit : docuerunt idipsum omnes Veteres, ut nos alibi demonstravimus. Nunc unus Ambrosius sufficiat, qui 200 annis Gregorium præcessit, in lib. de viduis : « Obsecrandi, inquit Ambrosius, sunt Angeli, Martyres obsecrandi. » Et lib. II, epist. 8 ad Faustin. de obitu sororis : « Itaque, inquit, non tam deplorandam, quam prosequendam orationibus reor, nec mæstificandam lacrymis tuis : sed oblationibus animam ejus Deo commendandam. » Denique Phocas non titulum universalis Papæ tribuit, sed eum Caput Ecclesiarum appellavit. Sed hoc idem multo antea fecerat Justinianus in epist. ad Joan. II et antea etiam Conc. Chalced. in epist. ad Leonem. Sine causa igitur tempore Phocæ ponitur adventus Antichristi.

Quod vero addit Chytræus, de numero 666, omnino ineptum est, quia non congruit præcise numerus ille cum temporibus, quibus vult Chytræus Antichristum apparuisse, vel confirmatum, vel declaratum esse. Nam a Christo ad Phocæ sanctionem, sunt anni 607 non 666. Ab Apocalypsi revelata, sunt ad Pipinum anni 658, a Pipino ad Joannem Huss sunt, ut ipse dicit, anni 640. At certe Joannes in Apocalypsi præcisum numerum notavit, cum etiam minutias addiderit. Adde quod Joannes Huss non declaravit primus Papam esse Antichristum : id enim antea fecerat Wiclef. Imo nec unquam dixit Joannes Huss, Papam esse Antichristum : nam in art. 19. Constantiæ damnato dicit, Clericos per avaritiam suam parare viam Antichristo. Denique Lutherani omnes gloriantur, a Luthero Antichristum esse detectum.

Quarta opinio est Lutheri in Supput. temp. qui duos adventus Antichristi ponit : unum, cum gladio spirituali, post annum Domini 600, quando videlicet Phocas Pontificem Romanum Caput omnium Ecclesiarum vocavit : ubi etiam dicit, Gregorium fuisse ultimum Pontificem Romanum. Alterum, cum gladio temporali post annum Domini millesimum. Idem prorsus docet Bibliander in Chron. tab. 11 et 13. Itaque in primo adventu conveniunt Lutherus et Bibliander cum Centuriatoribus et Chytræo, eo excepto, quod Lutherus et Bibliander dicunt, Gregorium fuisse sanctum et bonum Pontificem : Centuriatores autem Centur. VI, c. 1, col. 2, et Chytræus dicunt, Gregorium præ omnibus navasse operam introducendo Antichristo, et proinde pessimum fuisse, quæ est blasphemia horrendissima. In secundo adventu dissident aperte Lutherus et Centuriatores.

Hæc opinio præter argumenta communia, quæ postea fient, facile refellitur. Nam omnino sine ratione Lutherus ponit adventum Antichristi anno 600, et anno millesimo : ac de anno quidem 600, jam diximus in refutatione Chytræi ; de anno millesimo facile probari potest. Nam ideo Lutherus ponit eo tempore initium regni temporalis Antichristi, quia tunc Papa Gregorius VII, deposuit Imperatorem Henricum IV, et temporaliter dominabatur, et bella gerebat : atqui hæc omnia etiam antea fiebant ; nam Gregorius II. excommunicavit Leonem Imperatorem, eumque privavit regno Italiæ, anno 715. testibus Cedreno et Zonara in vita ejusdem Leonis : Dominium autem temporale jam ostendimus ab anno 700, id est, trecentis annis ante annum millesimum habuisse Romanos Pontifices.

Denique testantur Magdeburgenses Cent. VIII, cap. 10. Stephanum III bella gessisse circa annum Domini 750, et idem dici potest fecisse Adrianum I, et alios eorum successores. Item circa annum 850, Leonem IV, virum sanctum, et miraculis illustrem, bellum gessisse contra Saracenos, et insignem victoriam reportasse, et urbem Romanam turribus, et propugnaculis munivisse, necnon montem Vaticanum muro cinxisse, qui inde ab ejus nomine civitas Leonina appellatus est; scribunt omnes fere Historici ejus temporis, et ipsi etiam Magdeburgenses Cent. IX, cap. 10.

Quinta opinio est Henrici Bullingeri, qui præfat. in hom. suas ad Apoc. scribit, Antichristum apparuisse anno Domini 763, quæ opinio dissidet ab omnibus superioribus, et inde facile refelli potest, quod nititur debilissimo fundamento. Docet enim Bullingerus, in Apoc. cap. XIII, ubi ponitur numerus nominis Bestiæ 666, significari eo numero tempus adventus Antichristi, id est, quot annis post Apocalypsim scriptam Antichristus venturus esset. Et quoniam constat ex Irenæo lib. V. Apocalypsim scriptam circa finem Imperii Domitiani, id est, circa annum Domini 97, colligit ipse, Antichristum venturum fuisse anno 763, tot enim fiunt si addantur 666 ad 97.

Huc referri potest opinio quorumdam Catholicorum, qui, ut refert Jodocus Clictovæus in Commentariis ad cap. 28, lib. IV de Fid. Joan. Damasceni, existimant, Antichristum proprie dictum fuisse Mahumetum; quia venit circa annum 666, prout Joannes prædixerat : at hæc ratio nihil valet. Nam in primis Magdeburgenses reclamant, et contendunt, numerum illum ex Apocalypsi non significare tempus nativitatis Antichristi, sed tempus mortis. Joannes autem Evangelista cap. XIII Apoc. tam Illyrici, quam Bullingeri commentum rejicit : seipsum enim explicans dicit, illum numerum non esse numerum temporis, sed numerum nominis Antichristi, id est, Antichristum habiturum nomen, cujus litteræ Græcæ efficient numerum 666, ut Irenæus lib. V et omnes alii exponunt.

Præterea isto anno 763, nulla mutatio facta legitur in Romanis Pontificibus. Mahumetus etiam non venit, nam natus est anno Domini 597. Cœpit se Prophetam dicere anno Domini 623. Deinde obiit anno Domini 637, teste Palmerio in Chron. Itaque non pervenit ad annum 666.

Sexta opinio est Wolfgangi Musculi, qui in loc. tit. de Eccl. cap. 12 affirmat, Antichristum venisse paulo post tempora beati Bernardi, id est, circa annum 1200, et probat, quia B. Bernardus serm. 6 in Psal. XC enumeratis multis vitiis hominum, et præcipue Ecclesiasticorum, et gravissimis Ecclesiæ persecutionibus, subjungit : « Superest, ut reveletur homo peccati. »

At hæc etiam opinio nullo negotio refellitur, nam B. Bernardus suspicabatur ex malis quæ videbat, Antichristum prope esse; sicut etiam diximus suspicatos suis temporibus Cyprianum, Hieronymum, Gregorium; et sicut illorum, ita et Bernardi suspicio falsa fuit. Præterea fuerunt Pontifices sine comparatione ulla pejores ab anno 900 ad millesimum, quam ab 1100 ad 1200. Si ergo illi non fuerunt Antichristi, quare isti erunt?

CAPUT IV.

Explicatur prima demonstratio, quod nondum venerit Antichristus.

Est igitur vera sententia, nondum regnare cœpisse, neque venisse, sed venturum et regnaturum circa Mundi finem, qui quantum adhuc absit, nullo modo sciri potest. Hæc sententia, quæ destruit omnes superiores, et clare ostendit, Romanos Pontifices non esse Antichristos, demonstratur sex rationibus.

Sciendum est enim, Spiritum sanctum in divinis litteris sex signa certa adventus Antichristi nobis dedisse : duo præcedentia ipsum Antichristum, nempe prædicationem Evangelii in toto Mundo, et Imperii Romani desolationem : duo comitantia, videlicet prædicationem Henoch et Eliæ, et persecutionem maximam et notissimam, ita ut publica sacra omnino cessent : duo sequentia, nimirum, interitum Antichristi post tres annos cum medio, et finem Mundi; quorum nullum adhuc videmus existere.

Prima ergo demonstratio sumitur ex primo signo antecedente Antichristum. Scripturæ testantur, in toto Mundo prædicandum Evangelium, antequam veniet ultima persecutio, quæ excitabitur ab Antichristo Matth.

XXIV : *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus Gentibus* (1).

Quod autem hoc sit futurum ante adventum Antichristi, probari posset ea ratione, quia tempore Antichristi, crudelitas persecutionis illius novissimæ impediet omnia publica exercitia veræ religionis.

Sed quia hanc rationem adversarii non admittunt, nec est tempus nunc eam deducendi ex suis principiis, probemus id ipsum ex testimoniis Patrum. Hilarius igitur can. 25 in Matth. exponens illa verba : *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, et tunc veniet consummatio*, aperte docet, non venturum Antichristum, quem abominationem desolationis appellat, nisi præcedat Evangelii prædicatio in toto Orbe.

Idem docent disertis verbis Cyrillus catech. 15. Theodoretus in II Thessal. II. Damascenus lib. IV, cap. 28 et alii : et præterea idem colligitur ex textu. Nam dicitur prædicandum Evangelium, antequam veniat illa maxima et novissima tribulatio, qualis nec antea fuit, neque postea erit : qua tribulatione significari Antichristi persecutionem, docent Patres, et præcipue Augustinus lib. XX de Civit. Dei, cap. 8 et 19. Quod autem Evangelium non fuerit prædicatum in toto Orbe terrarum eo tempore, quo dicunt novi Samosateni venisse Antichristum, id est, circa annum Domini 200 vel 300, patet ex Origene, qui tract. 28 in Matth. asserit, tempore suo non fuisse adhuc ubique prædicatum Evangelium. Item ex Ruffino, qui lib. X hist. cap. 9 testatur, tempore Constantini Imperatoris, id est, post annum Domini 300, Indis ulterioribus prædicatum fuisse Evangelium, cum antea nunquam illi de Christo quidquam audivissent. Denique ex Augustino, qui in epist. 80 dicit, experientia certissima se comperisse, suo tempore adhuc fuisse multas Gentes, quæ nihil de Christo audierant.

Quod autem, neque completa fuit prædicatio Evangelii circa annum 600 vel 700, quibus temporibus ponunt adventum Antichristi Centuriatores, Chytræus, Lutherus, et Bullingerus, patet ex conversione Wandalorum, Polonorum, Moravorum, et similium, quos constat non audivisse prædicationem Evangelii, nisi post annum Christi 800, ut etiam Centuriatores fatentur Cent. IX, cap. 2, col. 15 et 18 et Cent. X, cap. 2. colum. 18 et 19. Item, quod non fuerit completa prædicatio tempore B. Bernardi, quo tempore ponit adventum Antichristi Wolfgangus Musculus ; patet ex ipso Bernardo lib. III de Consider. ubi asserit, adhuc suo tempore fuisse Gentes, quæ non audierant Evangelium.

Denique, quod etiam nostro tempore non sit prædicatum Evangelium in toto Mundo, experientia docet. Inventæ sunt enim in Oriente et Occidente regiones vastissimæ, in quibus nulla exstat memoria Evangelii. Neque dici potest fuisse ibi Fidem, sed postea esse extinctam : nam saltem aliqua vestigia remanerent, vel ibi, vel in scripturis Veterum. Præterea scimus, ubi prædicaverunt omnes Apostoli, fuisse loca multis nota, ne dicam omnibus ; at novus Orbis terræ nunc inventus, non fuit cognitus ab Apostolorum temporibus, nisi paulo ante nostram ætatem.

Contra hanc demonstrationem una tantum objectio fieri potest : quia nimirum fortasse Scripturæ, quæ dicunt Evangelium in toto Orbe prædicandum, non loquuntur de toto Orbe simpliciter, sed per figuram intellectionis accipiunt totum pro parte, sicut Luc. II cum dicitur : *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.* Alioquin falsum erit quod Paulus dicit Rom. X jam tunc tempore suo : *In omnem terram exivisse sonum Apostolorum.* Et quod ait Col. I : *A spe Evangelii quod pervenit usque ad vos, sicut et in toto mundo est, fructificans et crescens.* Et infra : *Quod prædicatum est,* inquit, *in universa creatura quæ sub cœlo est* (2).

Respondeo : sine dubio, non per figuram, sed proprie et simpliciter in toto mundo, id est, in omni Gente prædicari debere Evangelium, et Ecclesias constitui. Nam in primis id expresse docet Augustinus epist. 80 ad Hesych. et idem sentiunt alii Patres citati, et præterea Origenes, et Hieronymus, et alii in cap. XXIV Matth.

Deinde, tribus rationibus id probari potest. Primo, Christus ait, prædicationem in universo Mundo esse signum consummationis sæculi ; sic enim subjungit : *Et tunc veniet consummatio* (3) : at si non proprie, sed per synecdochen deberet prædicari Evangelium in toto Mundo, nihil valeret illud signum : Nam eo modo primis 20 annis

(1) Matth. XXIV, 14. — (2) Luc, II, 1 ; Rom. X, 18 ; Coloss. I, 6 et seq. — (3) Matth. XXIV, 14.

fuit prædicatum Evangelium ab Apostolis in toto Mundo. Secundo, ut Augustinus ratiocinatur, proprie omnes Gentes sunt Christo promissæ Psal. LXXI : *Omnes gentes servient ei* (1) : et Christus generaliter pro omnibus mortuus est, et ideo in Apoc. cap. VII describuntur electi ex omnibus Gentibus, et populis, et tribubus, et linguis ; igitur etiam prædicatio proprie debet esse generalis. Denique Matth. XXIV dicitur prædicandum Evangelium in toto Mundo *in testimonium omnibus Gentibus* (2), id est, ne ulla Gens in die judicii possit excusare infidelitatem suam prætextu ignorantiæ ; igitur ante generale judicium, generalis prædicatio debet præcedere.

Ad loca illa Pauli respondet Augustinus in epist. 80. ac dicit, Paulum, cum ait Rom.X: *In omnem terram exivit sonus eorum* (3), accepisse præteritum pro futuro, sicut fecerat David, cujus illa verba sunt. Cum autem ait Coloss. I : *Evangelium esse in toto Mundo* (4), non voluisse dicere esse actu, sed virtute, quia nimirum jactum fuerat per Apostolos semen verbi divini in Mundum, quod paulatim fructificando, et crescendo, totum Mundum repleturum erat : quomodo aliquis, qui ignem supposuisset diversis partibus civitatis, vere diceretur totam illam urbem incendisse, quia ignem applicuerat, qui paulatim crescendo, totam urbem absumpturus erat; et hoc idem Apostolus indicat cum ait: *In toto Mundo est fructificans, et crescens* : non enim Mundum totum plane occupaverat, cum adhuc propagaretur, et tamen suo quodam modo occupaverat, id est, virtute, non actu.

Posset etiam responderi cum Hieronymo in cap. XX Matth. et B. Thoma in cap. X ad Rom. duobus modis pervenisse Evangelium ad omnes Gentes : uno modo per famam ; alio modo per proprios prædicatores, et Ecclesiarum fundationem. Et quidem primo modo pervenisse Evangelium ad omnes Gentes totius Mundi tunc noti tempore Apostolorum, et de hoc loqui Paulum : quomodo etiam debet intelligi Chrysostomus in cap. XXIV Matth. Secundo modo non pervenisse tunc, sed perventurum suo tempore, et de hoc loqui Dominum Matth. XXIV, Luc. ult. et Act. I.

Adde ultimo, non esse absurdum, si concedamus, Dominum proprie, Apostolum figurate esse locutum. Rationes enim, quibus cogimur Domini verba in propria significatione accipere, non eamdem vim habent, si accommodentur ad verba B. Pauli : præsertim cum Dominus de re futura, Paulus de præterita sit locutus.

CAPUT V.

Explicatur secunda Demonstratio.

Secunda demonstratio sumitur ex altero signo antecedente tempora Antichristi, quod erit Desolatio omnimoda Romani Imperii. Sciendum est enim, Romanum Imperium tandem dividendum in decem Reges, quorum nullus erit vel dicetur Rex Romanorum, etsi omnes occupabunt provincias aliquas Romani Imperii : sicut modo Rex Galliæ, Rex Hispaniæ, Regina Angliæ, et forte aliqui alii tenent partes Romani Imperii, et tamen non sunt Romani Reges, vel Imperatores : donec autem hoc non fit, non potest Antichristus venire.

Probat hoc Irenæus lib. V ex Daniele cap. II et VII, et ex Apoc. cap. XVII. Nam cap. II Danielis describitur successio præcipuorum regnorum usque ad finem Mundi per statuam quamdam, cujus caput aureum significat primum regnum, id est, Assyriorum; pectus argenteum est regnum secundum, id est Persarum : venter æneus regnum tertium, id est, Græcorum : tibiæ ferreæ, regnum quartum, id est, Romanorum : quod longissimo tempore fuit bipartitum, sicut tibiæ duæ sunt et longissimæ. Porro ex duabus tibiis oriebantur decem digiti, et in eis tota illa statua desinebat, quia videlicet Romanum Imperium tandem in decem Reges dividendum erat, quorum nullus erit Rex Romanorum, sicut nullus digitus est tibia. Jam vero cap. VII clarissime Daniel per quatuor bestias eadem quatuor regna designat, et addit, ex ultima bestia proditura decem cornua, quæ decem ultimos Reges significant, qui orientur quidem ex Romano Imperio, sed non erunt Romani Imperatores: sicut cornua ipsa oriuntur ex bestia, sed bestia ipsa non sunt.

(1) Psal. LXXI, 11. — (2) Matth. XXIV, 14. — (3) Rom. X, 18. — (4) Coloss. I, 23.

Denique Joannes cap.XV Apoc. describit bestiam cum septem capitibus, et decem cornibus, super quam mulier quædam sedebat, et explicat, mulierem esse urbem magnam, quæ sedet super septem colles, id est, Romam : septem capita esse septem illos montes, et etiam septem Reges, quo numero intelliguntur omnes Romani Imperatores. Decem cornua dicit esse decem Reges, qui uno tempore simul regnabunt, et ne putemus hos fore Romanos Reges, addit, quod hi Reges odio habebunt fornicariam, et desolatam facient, quia ita inter se divident Romanum Imperium, ut illud penitus destruant.

Deinde idem probatur ex Paulo II. Thess. II, ubi dicit : *Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore, tantum ut qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, et tunc revelabitur ille iniquus* etc. (1) Ubi Paulus non ausus aperte scribere de eversione Romani Imperii, quod tamen aperte illis coram explicuerat, sic loquitur, et sensus est : Scitis, quid impediat adventum Antichristi? Dixi enim vobis, Romanum Imperium impedire, quia non sunt adhuc impleta ejus peccata, et non ante veniet Antichristus, qui hoc Imperium propter sua peccata tollat e medio. Ideo qui nunc tenet Romanum Imperium, teneat, id est, regnet, donec de medio fiat, id est, aboleatur, et tunc revelabitur ille iniquus. Ita exponunt Græci Patres, et Latini; Cyrillus Catech. 15. de hoc loco disputans : « Veniet, inquit, prædictus Antichristus, cum impleta fuerint tempora Romani Imperii. » Chrysostomus in hunc locum : « Quando, inquit, e medio sublatum fuerit Imperium Romanum, tunc veniet Antichristus. » Similia habent Theophylactus, et Œcumenius.

Ex Latinis. Tertullianus in Apolog. cap. 32. dicit, Christianos orare pro diuturnitate Romani Imperii, quod sciant illo Imperio everso, imminere Orbi summam calamitatem, et Lactantius lib. VII, cap. 15. explicans ea quæ præcedent Antichristum, et Mundi finem : « Romanum, inquit, nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed dicam quia futurum est) tolletur de terra, et Imperium in Asiam revertetur, ac rursum Oriens dominabitur : atque Occidens serviet. » Ambrosius in II. Thess. II, post defectum et abolitionem Romani regni venturum dicit Antichristum.

Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam, eumdem locum Pauli enarrans : « Nisi venerit, inquit, discessio primum, ut omnes Gentes, quæ Romano Imperio subjacent, recedant ab eis, et nisi fuerit Romanum Imperium antea desolatum, et Antichristus præcesserit, Christus non veniet : tantum ut Romanum Imperium, quod nunc universas Gentes tenet, recedat, et e medio fiat, et tunc Antichristus veniet. » Denique Augustinus lib. XX de Civit. Dei, cap. 19. sic eumdem locum exponit : « Tantum qui modo imperat, imperet, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur, et tunc revelabitur ille iniquus, quem significari Antichristum nullus ambigit. »

Quod autem hoc signum non sit impletum illis temporibus, quibus Transylvani Antitrinitarii dicunt venisse Antichristum, id est, circa annum 200, patet, quia tunc maxime florebat Romanum Imperium, et diu postea floruit.

Quod etiam non sit impletum unquam hactenus, patet, quia adhuc manet successio, et nomen Imperatorum Romanorum, et mirabili providentia Dei, quando deficit Imperium in Occidente, quod erat altera tibiarum statuæ Danielis, mansit incolume Imperium in Oriente, quod erat altera tibia. Quia vero Imperium Orientis destruendum erat per Turcas, ut nunc factum videmus; iterum Deus erexit in Occidente priorem tibiam, id est, Imperium Occidentale per Carolum Magnum, quod Imperium adhuc durat.

Neque obstat, quod Roma ipsa juxta Joannis vaticinium quodammodo ceciderit, et Imperium amiserit. Nam Imperium Romanum sine urbe Roma bene consistere potest, et dici Romanus Imperator qui Roma caret, modo succedat alteri Romano Imperatori in eadem dignitate et potestate, sive plures, sive pauciores provincias sub Imperio suo habeat. Alioqui nec Valens, nec Arcadius, nec Theodosius junior, nec alii eorum successores, usque ad Justinianum, qui omnes Roma caruerunt, Romani Imperatores dici potuissent. Nec etiam Carolus Magnus, et successores, qui etiam urbe Romana potiti non sunt, unquam fuissent Imperatores, quod falsum esse ex duobus patet.

Primum, quia hac sola de causa Impera-

(1) II. Thessal. II, 6 et seq.

tor, qui nunc est, præcedit omnes Christianos Reges, etiam se alioqui majores, et potentiores. Deinde, quia constat, consentientibus Romanis, Carolum Imperatorem creatum, teste Paulo Diacono lib. XXIII Rerum Rom. et ab ipso Græco Imperatore, per Legatos Imperatorem salutatum, teste Adone in Chron. anni 810, et a Persis atque Arabibus ut Imperatorem muneribus ornatum, teste Othone Frisingensi lib. V, cap. 31. Denique, Lutherani gloriantur, se tres Principes habere electores Romani Imperatoris ; proinde negare non possunt, quin adhuc Romanum Imperium duret.

Recte igitur Orosius lib. II, cap. 4, comparans Babylonicum Imperium cum Romano, dicit : Deum longe mitius egisse cum Romanis, quam cum Babyloniis. Nam post annos 1164, ex quo Babylon condita erat ; uno die capta est Babylon caput Imperii, necatus est Imperator, et Imperium desolatum destructumque est. At post annos totidem, id est 1164, ex quo cœpit esse Roma, capta est Roma a Gothis, sed incolumi Imperatore Honorio, qui tunc rebus præerat, et salvo Imperio Romano.

Hinc apparet deceptio adversariorum. Illi enim putabant, sufficere inclinationem Romani Imperii ad Antichristi adventum : sed Paulus, Joannes, et Daniel : et Patres, Irenæus, Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Œcumenius, Tertullianus, Lactantius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, non inclinationem, sed desolationem dicunt necessariam.

Sed objiciunt Lutherus, Illyricus, et Chytræus, hanc demonstrationem pro se maxime facere ; nam prædictum erat a Joanne in Apoc. XIII, Bestiam, quæ Romanum Imperium significabat, vulnerandam ad mortem, et ab Antichristo iterum sanandam ; quod sane tunc factum est, cum Papa Imperium Occidentale, quod jam fere perierat, iterum instauravit, collato in Carolum Magnum titulo ac dignitate Imperatoris ; igitur ex hac ipsa translatione seu instauratione Imperii manifeste colligitur, Papam Romanum vere esse Antichristum. Vide Illyricum in lib. cont. Prim. Papæ, et Centur. VIII, cap. 10, col. 751. et Chytræum in cap. XIII Apocal. Confirmat hoc argumentum Illyricus ex Ambrosio, qui explicans verba B. Pauli II. Thes. II dicit, Antichristum redditurum Romanis libertatem sed sub suo nomine : quod Papa videtur fecisse, cum Imperatorem Romanis creavit, qui tamen a se dependeret.

Respondeo : apud Joannem nusquam legimus, ab Antichristo sanandam bestiam, quæ Romanum Imperium significabat ; sed hoc legimus, unum ex capitibus Bestiæ moriturum, et paulo post iterum resurrecturum, opera Draconis, id est, Diaboli : id quod omnes fere veteres exponunt de ipso Antichristo, qui finget se mortuum, et arte diabolica iterum se ipse excitabit, ut imitetur veram Christi mortem et resurrectionem ; et eo modo plurimos seducet.

Ita exponit B. Gregorius lib. XI, epist. 3. necnon Primasius, Beda, Haymo, Anselmus, Richardus et Rupertus in cap. XIII Apoc. Et textus ipse cogit plane, ut per illud caput bestiæ, quod mortuum erat et revixit, non intelligamus Carolum Magnum, sed Antichristum : siquidem illud caput, ut Joannes scribit, potestatem habuit solum mensibus quadraginta duobus : et blasphemabat Deum, et eos qui in cœlo habitant : et imperavit in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem : et adoraverunt illud omnes qui habitant in terra ; quarum rerum nullam vidimus, nec legimus in Carolo Magno, aut in aliquo successorum ejus. Regnavit enim Carolus diutius quam mensibus quadraginta duobus ; nec Deum et Sanctos blasphemabat, sed eos potius mirifice coluit, et pietatem ejus multi successorum ejus imitati sunt.

Denique ; nec ipse Carolus, nec ullus successorum ejus, in omnem tribum, populum, linguam, et gentem Imperium habuit, ut omnibus notum est. Porro S. Ambrosius non ait, novum Romanum Imperatorem ab Antichristo creandum fuisse, quod Papa fecit : sed everso Romano Imperio, libertatem Romanis restituendam, quod Papa fecisse non legitur.

CAPUT VI.

Explicatur tertia Demonstratio,

Tertia demonstratio sumitur ex adventu Henoch et Eliæ, qui adhuc vivunt, et ad hoc vivunt, ut venienti Antichristo se opponant, et conservent electos in Fide Christi, et tandem Judæos convertant : quod ta-

men certum est nondum esse impletum. Quatuor Scripturæ exstant de hac re. Prima Malach. IV: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et convertet corda patrum ad filios, et corda filiorum ad patres eorum.* Secunda Eccles. XLVIII : ubi de Elia legimus : *Qui receptus es in turbine ignis, in turbine equorum igneorum. Qui inscriptus es in judiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus Jacob.* Et cap. XLIV : *Henoch placuit Deo, et translatus est in paradisum, ut det Gentibus pœnitentiam.* Tertia, Matth. XVII : *Elias quidem venturus est, et restituet omnia.* Quarta, Apocal. XI : *Dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus* 1260 (1).

Hæc omnia loca profert etiam Theodorus Bibliander in suo Chron. tabul. 14. sed ait, per Henoch et Eliam intelligi omnes ministros fideles, quos Deus excitat tempore Antichristi, qualis nimirum fuit Lutherus, et Zwinglius, et cæteri : et tandem concludit : « Quare, inquit, puerilis imaginatio est, vel Judaicum somnium, expectare vel Eliam, vel Henoch, ut personas suis proprietatibus singularibus definitas. » Et idem docet Chytræus in Com. ad hunc locum Apoc. Et probant: quia quæ dicuntur de Elia a Malachia, Dominus docuit intelligi de Joanne Mat. XI : *Ipse est Elias qui venturus est* (2). Et Hieronymus in cap. IV Malachiæ, exponit de omni choro Prophetarum, id est, de doctrina omnium Prophetarum.

Nobis vero non puerilis imaginatio, sed verissima sententia videtur, Henoch et Eliam in suis personis venturos, et contrariam, vel esse hæresim, vel errorem hæresi proximum, probatur primo ex illis Scripturis quatuor. Nam quod verba Malachiæ non possint intelligi de quibuscumque Doctoribus, ut de Luthero, Zwinglio, et similibus, patet: nam Malachias dicit, ab Elia convertendos esse Judæos, et propter Judæos præcipue mittendum, ut patet ex illo : *Mittam vobis*, et Ecclesiastico : *Restituere tribus Jacob* ; at Lutherus et Zwinglius nullum Judæorum converterunt.

Quod etiam non possint intelligi de Joanne Baptista ad litteram, sed solum de Elia, patet, quia Malachias loquitur de secundo adventu Domini, qui erit ad judicandum, sic enim ait : *Antequam veniat dies Domini magnus et horribilis.* Primus enim adventus non vocatur dies magnus et horribilis, sed tempus acceptabile, et dies salutis, unde etiam subditur : *Ne forte veniens feriam terram anathemate*, id est, ne veniens ad judicium, et inveniens omnes iniquos, omnem terram condemnem; ideo mittam Eliam, ut habeam aliquos, quos salvem. At in primo adventu Dominus non venit judicare, sed judicari : nec perdere, sed salvare.

Ad verba Domini Matth. XI paulo post respondebitur. Ad Hieronymum dico, eum, etsi in Com. Malach. non putavit, Malachiam loqui de vero Elia : tamen in Com. Matt. XI et XVII contrarium sentire et docere. Denique, hanc esse communem Fidelium interpretationem, testatur Augustinus lib. XX de Civit. Dei cap. 29.

Quod etiam Ecclesiasticus loquatur de personis ipsis Henoch et Elia, non de aliquibus aliis, probatur : Nam Ecclesiasticus dicit, illum Henoch venturum, *ut det Gentibus pœnitentiam, qui translatus est in paradisum* : et illum Eliam venturum ad restituendas tribus Israel, qui in curru equorum igneorum raptus fuerat; quæ certe non conveniunt, nisi illis particularibus personis.

Quo loco non possum satis mirari, quid Episcopo Jansenio in mentem venerit, ut exponens hunc locum scriberet: etiamsi opinio sit omnium Veterum, Eliam venturum ; tamen non convinci ex hoc loco : dici enim posse, Ecclesiasticum id scripsisse secundum receptam suo tempore opinionem, qua creditum fuit ex verbis Malachiæ, Eliam vere in sua persona venturum ante Messiam, cum id non esset implendum in propria ejus persona, sed in eo qui venturus erat in spiritu, et virtute Eliæ. Si enim ita est, ut Jansenius dicit; sequitur, Ecclesiasticum errasse, et falsa scripsisse. Sed, ni fallor, Jansenius mutavit opinionem : nam scribens in cap. XVII Matth. docet, locum Malachiæ non posse intelligi ad litteram, nisi de vero Elia, quod idem cogitur dicere de loco Ecclesiastici, qui sine dubio Malachiam exponit.

Jam quod verba Domini Matth. XVII. intelligantur de vero Elia, non de Joanne, planum est, quia Joannes jam venerat, et absolverat cursum suum, et tamen Dominus ait : *Elias venturus est.* Quod vero non intelligantur de omnibus Doctoribus, sed de uno vero Elia, probari potest. Primo, quia Apostoli,

(1) Malach. IV, 5; Ezech. XLVIII, 9 et 10; Matth. XVII, 11 ; Apoc. XI, 3. — (2) Matth. XI, 14.

qui moverunt quæstionem de Elia, fuerunt Petrus, Jacobus, et Joannes, et occasionem acceperunt ex transfiguratione Domini, ubi Moysen et Eliam viderunt. Itaque cum interrogant: *Quid ergo Scribæ dicunt, quia Eliam oportet venire primum*, loquuntur de illo Elia, quem viderant in monte cum Christo. Igitur Christus respondens, *Elias quidem venturus est, et restituet omnia*, loquitur etiam de illo Elia particulari, qui apparuerat in transfiguratione. Secundo, idem patet ex illis verbis *Et restituet omnia*. Id enim non fecit Joannes Baptista, nec ullus alius. Nam restituere omnia, est omnes Judæos, et hæreticos, et forte multos Catholicos ab Antichristo deceptos revocare ad veram Fidem.

Sed instat Bibliander, quia Dominus Matt. XI de Joanne Baptista dicit: *Ipse est Elias qui venturus est*, quasi dicat. Ipse est Elias a Malachia promissus. Respondeo: Dominum velle dicere, Joannem fuisse Eliam promissum, non ad litteram, sed allegorice; ideo enim præmisit, *et si vultis recipere*; quasi dicat, Elias quidem in sua persona promissus, venturus est in ultimo adventu: tamen si vultis etiam aliquem Eliam in primo adventu, Joannem recipite. Ideo etiam subjunxit: *Qui habet aures audiendi audiat*; indicans mysterium fuisse quod dixerat, Joannem fuisse Eliam.

Quod denique verba Joannis Apoc. XI. intelligantur de singularibus personis Henoch et Elia, non de omnibus Doctoribus, patet ex eo quod ibidem Joannes dicit, eos interficiendos ab Antichristo, et corpora eorum per tres dies mansura insepulta in platea Hierusalem, et post tres dies eos resurrecturos, et in cœlum ascensuros, quæ nulli hactenus contigerunt.

Respondere tamen conatur David Chytræus in Com. ad hunc locum, ac primo ait: Joannem significare voluisse multos Lutheranos ministros a Papistis interficiendos; quibus tamen Deus vitam restituit, cum eos ad cœlum evehit in æternum victuros. Secundo addit paulo infra, interfectis illis Ministris, vitam corporis restituendam in die ultima resurrectionis. Denique tertio, ibidem addit, posse etiam significari per hanc vitæ restitutionem, quod videamus multos a Deo excitari alios Ministros in locum interfectorum cum eodem zelo et virtute.

At nimis leves sunt hæ responsiones. Prima enim defendi non potest, quia beatitudo animæ non est restitutio vitæ amissæ, sed novæ vitæ acquisitio. Deinde duo illi testes in Apocalypsi coram omnibus resurgent, et corpore sursum versus elevabuntur, quod certe in beatitudine animæ non impletur.

Secunda solutio nihil etiam valet. Nam Joannes dicit, duos illos testes resurrecturos ante ultimum diem, durante nimirum adhuc statu hujus Mundi: addit enim Joannes, timorem magnum incutiendum inimicis eorum ex illa resurrectione: et paulo post terræ motum futurum, et septem millia hominum peritura. Tertia denique solutio non est ad rem. Nam Scriptura dicit, illos eosdem qui mortui fuerant excitandos, et in cœlum assumendos: nos autem non vidimus adhuc ullum Ministrum Lutheranum resurgere, vel in cœlum assumi. Quid, quod Joannes dicit, Henoch et Eliam saccis indutos prædicaturos, et Lutherani saccos ita oderunt, ut si forte eos habent, dum Lutherani fiunt, continuo eos abjiciant.

Probatur secundo, vere in suis personis Eliam et Henoch venturos tempore Antichristi, ex consensu Patrum. Nam de Elia id asserunt Hilarius, Hieronymus, Origenes, Chrysostomus, et alii omnes Matthæi interpretes, in cap. XVII. Item Lactantius l. VII, c. 17. et Theodoretus in cap. ult. Malach. et Augustinus tract. 4. in Joan. et Primasius in c. XI Apoc.

De Henoch et Elia simul, id asserunt multi qui scribunt in Apocalypsim; ut Beda, Richardus et Arethas, ex quibus Arethas etiam addit, invariabiliter a tota Ecclesia credi, Henoch et Eliam venturos, ut se Antichristo opponant. Item Damascenus lib. IV, c. 28. Hippolytus martyr, in Orat. de Mund. consum. Necnon B. Gregorius lib. XIV, c. 11. vel 12. et lib. IX, c. 4. Moral. et B. Augustinus lib. IX, c. 6. de Gen. ad lit.

Probatur tertio: quia alioquin non potest reddi ratio, cur isti duo sint rapti ante mortem, et adhuc vivant in carne mortali, aliquando morituri. Nam etsi Judæi, ut Rab. Salomon in c. V. Genes. dicunt, Henoch a Deo occisum ante tempus, quia lenis et mutabilis erat, et Eliam asserunt, cum in curru igneo sursum ferretur, ab illo igne toto corpore exustum: et forte idem sentiunt Lutherani qui eos redituros negant; tamen Catholici omnes certa fide tenent utrumque in suis corporibus vivere. Quod enim mortuus non sit Henoch, Apostolus docet Heb. XI. Henoch translatus est, ne videret mortem: et quod tam ipse quam Elias mortui non sint, et ta-

men morituri sint; clare docent præter supra citatos, Irenæus, Tertullianus, Hieronymus, Augustinus et Epiphanius.

Irenæus lib. V loquens de Henoch et Elia: « Dicunt, inquit, Presbyteri, qui sunt Apostolorum discipuli, eos, qui translati sunt, illuc (In Paradisum terrestrem) translatos esse, et ibi manere usque ad consummationem, conspicantes incorruptionem. » Tertullianus : lib. cont. Jud. cap. 2. de Henoch, sic ait : « Qui necdum mortem gustavit, ut æternitatis candidatus. » Epiphanius in Ancor. de Henoch et Elia sic ait : « Hi duo permanent in corpore et anima propter spem. » Hieronymus in epistol. ad Pammach. cont. Joan. Hierosol. : « Henoch, inquit, translatus est in carne, Elias carneus raptus est in cœlum, necdum mortui, et Paradisi jam coloni etc. » Augustinus lib. de peccato originali c. 23. : « Henoch, inquit, et Eliam non dubitamus, in quibus nati sunt corporibus, vivere. »

CAPUT VII.

Explicatur quarta Demonstratio.

Quarta demonstratio sumitur ex eo, quod certum est, Antichristi persecutionem fore gravissimam et notissimam; ita ut cessent omnes publicæ religionis ceremoniæ et sacrificia. Quod illa ultima persecutio sit futura gravissima, patet ex illo Matth. XXIV : *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque erit* (1). Et ex Apoc. XX, ubi legimus : *Tunc Satanam solvendum* (2), qui usque ad illud tempus fuerat ligatus.

De quo loco disputans Augustinus lib. XX de Civit. Dei cap. 8. et 9. dicit, Antichristi tempore Diabolum solvendum, et proinde tanto graviorem fore illam persecutionem omnibus præcedentibus, quanto crudelius potest Diabolus sævire solutus, quam ligatus. Itaque ait, tunc Diabolum omnibus suis et suorum viribus Ecclesiam vexaturum. Et Hippolytus martyr in Orat. de Mundi consum. ac Cyrillus Catech. 15. dicunt, Martyres, quos Antichristus occidet, futuros illustriores omnibus præteritis, quia præteriti, contra homines ministros Diaboli, at futuri, contra ipsum Diabolum personaliter grassantem pugnabunt. At certe nihil tale experti sumus ab anno 600, vel etiam millesimo.

Dicunt quidem hæretici, se magnam persecutionem ab Antichristo pati, quia interdum comburuntur aliqui de ipsorum numero : at quæ comparatio est talis persecutionis cum persecutione Neronis, Domitiani, Decii, Diocletiani, et aliorum? Siquidem pro uno hæretico qui comburitur, mille Christiani olim interficiebantur; idque in toto Orbe Romano exercebatur, non in una solum provincia : et cum modo summa pœna sit, comburi hominem; tunc incredibilia, et diversissima tormentorum genera exercebantur. De quibus vide Cornelium Tacitum in Nerone, et ex nostris Eusebium in Hist. Eccles.

Scribit Damasus in vita Marcellini, supra 17 millia Christianorum intra unum mensem a Diocletiano interfecta : et Eusebius, qui tunc vivebat, scribit lib. VIII, cap. 6. hist. adeo fuisse omnes carceres plenos martyribus, ut nullus relinqueretur locus facinororis : in toto vero eo libro, tot martyrio coronatos refert infra biennium, ut impossibile sit, numerum eorum inire. Adde, quod multo plures Catholicorum hæretici nostri occiderunt, his decem vel quindecim annis, in Gallia et Flandria, quam Inquisitores combusserint hæreticorum, forte in centum annis. Itaque non possunt appellare hanc persecutionem, sed potius bellum civile : nam, ut Augustinus docet ep. 80. ad Hesych, quando erit vera persecutio Antichristi, solius Ecclesiæ filiis erit tribulatio : non autem eorum persecutoribus, sicut tempore Diocletiani, et superiorum Principum, Christiani solum cædebantur, non autem etiam cædebant.

Si vero persecutio dicenda est; Catholici potius eam patiuntur quam Lutherani et Calvinistæ. Catholici enim sunt, qui ex multis provinciis ejecti, Ecclesias, patrimonia, et ipsam etiam patriam amiserunt, invadentibus nimirum res alienas novis istius Evangelii Ministris, et ut diximus, et ex Com. Laurentii Surii, aliisque hujus temporis Historicis cognosci potest, multo plures Catholicorum furor Calvinistarum intra paucos annos absumpsit, quam hæretici judicio Principum Catholicorum abnegatæ Fidei pœnas dederint.

(1) Matth. XXIV, 21. — (2) Apoc. XX, 7.

Quod autem illa persecutio sit futura notissima et manifestissima, probat Augustinus lib. XX de Civit. Dei c. 11. ex illis verbis Apocalypsis XX : *Et cinxerunt castra Sanctorum, et dilectam civitatem* (1) His enim verbis significatur, omnes prorsus impios simul futuros in exercitu Antichristi, et aperto marte oppugnaturos omnem Sanctorum Ecclesiam. Nunc enim sunt multi ficti in Ecclesia, qui tegentes malitiam suam, corde sunt extra Ecclesiam, corpore intus : « At tunc erumpent omnes, inquit Augustinus, in apertam persecutionem ex latebris odiorum. » Hoc sane adeo non est impletum hoc tempore, ut nunquam fere fuerit major numerus falsorum fratrum, et fictorum Christianorum, et adeo non est nota nec manifesta hæc persecutio, ut nec illi qui dicunt se eam pati, nec nos qui dicimur eam inferre, possimus dicere, quando cœperit.

Certe persecutio Neronis, Domitiani, atque aliorum Principum Romanorum, ab Eusebio, Orosio, Sulpitio, diligenter annotatæ fuerunt : neque est dubium quando cœperint, et quando desierint; sicut etiam de Christi adventu, quia verus et manifestus fuit, optime scimus quando fuerit, et quibus primum manifestatus : nec ullæ sunt inter nos de ea re opiniones. At hæretici, qui dicunt Antichristum venisse, et jam per tot annos persecutionem exercuisse ; tamen non possunt proferre unum Auctorem, qui annotaverit quando Antichristus venerit, vel quibus apparuerit primnm, vel quando inchoaverit persecutionem : et ipsi inter se ita dissident, ut unus dicat, eum venisse anno 200, alius anno 606, alius anno 773, alius anno 1000, alius anno 1200, ut non tam vigilantes loqui quam per quietem somniare videantur.

Denique, quod Antichristi tempore propter atrocitatem persecutionis cessare debeat publicum et quotidianum Ecclesiæ officium, et sacrificium, aperte docet Daniel c. XII : *A tempore cum ablatum fuerit juge sacrificium dies* 1290 (2). Ubi omnium consensu loquitur de tempore Antichristi, et ut exponunt Irenæus lib. V. Hieronymus et Theodoretus in hunc locum, Hippolytus martyr in Orat. de consum. Mundi, et Primasius in c. XI Apoc. sensus est ; Antichristum interdicturum omnem divinum cultum, qui in Ecclesiis Christianorum nunc exercetur, ac præsertim sacrosanctum Eucharistiæ sacrificium. Hoc autem signum nondum impletum, experientia testatur.

Ex quo tria colligi possunt. Primo, Antichristum nondum venisse, cum adhuc vigeat sacrificium juge. Secundo, Romanum Pontificem non esse Antichristum ; sed ei maxime contrarium, cum sacrificium, quod ille ablaturus est, hic maxime ornet et tueatur. Tertio, hujus temporis hæreticos, præ omnibus aliis, Antichristi esse præcursores, cum nihil ardentius optent, quam sacrificium Eucharistiæ penitus abolere.

CAPUT VIII.

Explicatur quinta demonstratio.

Quinta demonstratio sumitur a duratione Antichristi. Antichristus non regnabit nisi tres annos cum medio : at Papa jam regnavit spiritualiter in Ecclesia plusquam 1500 annis, nec potest assignari ullus, qui sit habitus pro Antichristo, qui præcise regnaverit tribus annis cum medio ; non igitur Papa est Antichristus ; proinde nondum venit Antichristus.

Porro, Antichristi regnum trium annorum cum dimidio futurum, colligitur ex Daniele cap. VII et XII. Et ex Apoc. cap. XII, ubi legimus, duraturum Antichristi regnum per tempus, et tempora, et dimidium temporis. Nam per tempus, intelligitur unus annus, per tempora, duo anni, per dimidium temporis, medius annus. Sic enim explicat idem Joannes. Nam Apoc. XI et XIII dicit, Antichristum regnaturum mensibus 42, qui recte faciunt tres annos cum medio. Et cap. XI dicit, Henoch et Eliam prædicaturos diebus 1260, qui idem tempus efficiunt. Nam Hebræi utebantur annis, et mensibus lunaribus, etsi eos revocarent ad solares, addendo sexto quoque anno unam lunationem : tres autem anni lunares cum medio faciunt rectissime 42 menses, sive 1260 dies, siquidem annus lunaris plenus ac perfectus constat ex duodecim mensibus, quorum quilibet habet 30 dies, ut Augustinus docet lib. XV de Civit. Dei, cap. 14.

(1) Apoc. XX, 8. — (2) Dan. XII, 11.

Neque obstat quod Danielis XII dicitur Antichristus regnaturus 1290 diebus, hoc est, diebus 30 amplius, quam dixerit Joannes. Nam Joannes loquitur de Henoch et Elia, qui ab Antichristo occidentur uno mense antequam Antichristus pereat.

Ad hæc adversarii respondent tripliciter. Primo Chytræus in cap. XI et XIII Apoc. dicit, non posse accipi hæc tempora pro tribus annis cum medio, quia experientia repugnat, et Paulus II. Thessal. II ait, Antichristum duraturum usque ad Christi adventum.

Secundo dicit, poni tempus certum pro incerto, et proinde pro 42 mensibus, vel 1260 diebus, intelligi debere plus quam mille annos. Idem dicit Bullingerus Serm. 46. in Apoc. cujus ratio videtur esse ea, quam insinuat Lutherus in Supput. temp. quia nimirum constat ex Apoc. XX, Diabolum solvendum anno millesimo, igitur Antichristi adventus cum gladio temporali, fuit anno millesimo a Christo; jam igitur regnavit plus quam quingentis annis; Ergo oportet accipere illos menses 42 pro incerto tempore.

Tertio, respondent Magdeburgenses Cent. I. lib. II, cap. 4, col. 438, Danielem et Joannem accipere diem pro anno; et proinde pro mille et ducentis sexaginta diebus, intelligi debere 1260 annos. Ratio esse potest, quia etiam Dan. IX septuaginta hebdomadæ ab omnibus intelliguntur de septimanis annorum, non dierum. Et Ezech. IV dicitur: *Diem pro anno dedi tibi.* Et Luc. XIII: *Oportet me hodie, et cras, et perendie ambulare* (1), id est, tribus annis vivere. Quam rationem ponit Chytræus in cap. XI Apoc. ubi ejusmodi annos et menses, Angelicos vocari dicit, non humanos.

At Contra est communis sententia Veterum, qui asserunt propter loca citata, solum tres annos cum medio Antichristum regnaturum. Hippolytus martyr in Orat. de consumm. Mundi: « Tres, inquit, annos cum dimidio regnabit Antichristus super terram, post auferetur regnum illius, et gloria. » Irenæus lib. V in fine: « Regnabit, inquit, annis tribus, et mensibus sex, et tunc veniet Dominus de cœlis. » Et Hieronymus in cap. VII Dan.: « Tempus, inquit, annum significat, tempora, juxta Hebraici sermonis proprietatem, qui et ipsi dualem numerum habent, duos annos præfigurant; Dimidium autem temporis, sex menses, quibus sancti potestati Antichristi permittendi sunt. » Cyrillus in Catech. 15.: « Regnabit, inquit, Antichristus tribus annis, et dimidio tantum, quod non ex libris Apocryphis dicimus, sed ex Daniele Propheta. » Et Augustinus lib. XX de Civit. Dei cap. 23.: « Antichristi, inquit, adversus Ecclesiam sævissimum regnum, licet exiguo spatio temporis sustinendum, qui vel dormitans hæc legit dubitare non sinitur. Tempus quippe, et tempora, et dimidium temporis, annum unum esse, et duos, et dimidium. Ac per hoc, tres annos et semissem, etiam numero dierum posterius posito, dilucescit, aliquando in Scripturis et mensium numero declaratur. » Similia habent Theodoretus in cap. VII Dan., Primasius, Beda, Anselmus, Haymo, Arethus, Richardus, Rupertus in Apocalypsin.

Secundo idem probatur ex eo quod Scripturæ dicunt, tempus Diaboli soluti et Antichristi fore brevissimum, Apoc. XII: *Væ terræ et mari, quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.* Et Apoc. XX: *Ligavit eum per mille annos, et post hæc oportet solvi modico tempore* (2). Quomodo, quæso, hoc erit verum, si Antichristus regnabit 1260 annis? Sic enim diutius solutus erit, quam ligatus.

Tertio, quia, ut Augustinus argumentatur lib. XX de Civit. Dei cap. 8. et Gregorius lib. XXXIII Moral. cap. 12. nisi illa sævissima persecutio esset brevissima multi perirent, qui non sunt perituri. Unde et Dominus ait Matth. XXIV: *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro* (3): at quomodo erit brevissima, quæ supra mille annos durabit?

Quarto, Christus prædicavit solum tribus annis cum medio: ergo decet etiam, ut Antichristus non permittatur diutius prædicare.

Quinto, quia summa annorum mille ducenti sexaginta, quam adversarii constituunt, nullo modo potest accommodari ad illa verba Danielis, et Joannis: *Tempus, et tempora, et dimidium temporis.* Nam per tempus debet intelligi sine dubio aliquis unus numerus, ut unus dies, una hebdomada, unus mensis, unus annus, unum lustrum, unum Jubilæum, unum sæculum, unum millenarium: sed si accipiamus unum millena-

(1) Ezech. IV, 6; Luc. XIII, 33. — (2) Apoc. XII, 12; XX, 2. — (3) Matth. XXIV, 22.

rium, tunc Antichristus erit regnaturus tribus millibus annorum, et quingentis; quod adversarii non admittunt. Si accipiamus unum sæculum, tempus Antichristi erunt anni trecenti quinquaginta; quod etiam non admittunt : et idem patet de uno jubilæo etc.

Sexto, quia cum Danielis IV aliquoties legamus septem tempora transitura, quibus erit futurus extra regnum suum Nabuchodonosor; per illa tempora omnes intelligunt septem annos. Si enim vellemus intelligere annos annorum, ut intelligunt adversarii, cum de Antichristo agitur; oporteret dicere, Nabuchodonosor vixisse extra regnum bis mille, et quingentos quinquagintaquinque annos.

Neque difficile est ratiunculas eorum solvere : nam cum ait Chytræus, non posse accipi tres annos cum dimidio, de quibus loquuntur Daniel et Joannes, proprie pro annis nostris usitatis, quia experientia testatur, Antichristum jam multo longiori tempore esse grassatum; manifeste petit principium, ut Dialectici loquuntur. Assumit enim quod est in controversia : id enim quæritur, an Antichristus venerit. Cum vero addit, Antichristum ex Pauli sententia regnaturum usque ad secundum Christi adventum; et inde concludit, oportere eum diutius regnare, quam tribus annis cum medio, non videt se, aut iterum principium petere, aut nihil dicere : nihil enim illa consecutio efficere potest, nisi assumatur, Antichristum jam venisse; quod tamen in controversia est.

Ad id vero, quod tam ipse, quam Henricus Bullingerus dicunt, numerum certum pro incerto hoc loco accipi, respondeo : tunc solum certum numerum pro incerto poni, quando ponitur aliquis numerus plenus et perfectus, ut 10, 100, 1000, non autem quando assignantur varii numeri, ubi sunt magni et parvi admixti. Tunc ergo accipiendus est certus numerus pro incerto, quando Scriptura dicit Apoc. XX Diabolum per 1000 annos fuisse ligatum, ut exponit Augustinus lib. XX de Civit. Dei cap. 8. et Gregorius XXXIII Moral. cap. 12. non autem quando assignat tempus, tempora, et dimidium temporis, sive dies 1260, vel menses 42. Quorsum enim numerorum varietas, si tempus incertum designatur?

Ad argumentum Illyrici dico : in Scriptura inveniri quidem et recte dici hebdomadas annorum, non tamen dies pro annis, vel menses annorum. Nam hebdomadas annorum legimus Levitici XXV : *Numerabis tibi septem hebdomadas annorum* etc. (1). Et recte dici patet, quia hebdomada denominatur a numero septenario, Græce, Latine et Hebraice : nam Hebræi dicunt שבוע *septimanam* a שבע quod est *septem*, ut etiam Græce dicitur ἑβδομάς et Latine septimana a numero septenario; sicut ergo septem dies dicuntur hebdomada dierum, ita septem anni hebdomada annorum. At mensem annorum, vel diem pro anno nusquam legimus, nec recte diceretur : nam mensis non denominatur a numero aliquo, sed a cursu Lunæ, qui 30 diebus absolvitur. Hinc enim Hebræi vocant mensem ירח; id est *Lunam*, vel חודש; id est *innovationem*; scilicet, Lunæ, et Græcis, mensis μήν dicitur, quia Luna dicitur μήνη.

Similiter dies non significat numerum, sed tempus lucis Genes. I : *Vocavit Deus lucem diem, et tenebras noctem* (2). Neque obstat illud Ezech. IV : *Diem pro anno dedi tibi.* Nam non vult dicere, pro diebus ad litteram significari annos, alioqui oporteret, Ezechielem dormivisse super latus suum sinistrum annos 390, quod est impossibile : jusserat enim Deus, ut dormiret super latus sinistrum diebus 399, et addidit : *Diem pro anno dedi tibi*; si ergo dies illi pro annis accipiuntur, debuit Ezechiel dormire super latus sinistrum 390 annis : at non tamdiu vixit. Dicendum est igitur, dies ibi accipi vere pro diebus, sed dici pro annis datos, quia erant signum illi 399 dies, quibus dormivit Ezechiel, dormitionis Dei, per quam toleravit peccata Israelitarum, annis 390.

Ad id quod objicit Chytræus ex Luc. cap. XIII : *Oportet me hodie, et cras, et perendie ambulare* (3). Respondeo : non significari illis verbis (ut adversarii errantes dicunt) Christum tribus annis adhuc prædicaturum fuisse cum ea verba locutus est, siquidem ea verba Dominus pronuntiavit ultimo anno vitæ suæ. Nam, ut Hieronymus scribit in lib. de script. Eccles. in Joan. et res ipsa loquitur, Matthæus, Marcus et Lucas non scripserunt acta et verba Christi priorum duorum annorum, sed solum tertii anni. Dominus igitur per tres illos dies, vel intellexit triduum, quod erat consumpturus in itinere Hierosolymitano, ut Albertus et Cajetanus exponunt;

(1) Levit. XXV, 8. — (2) Gen. I, 5. — (3) Luc. XIII, 33.

vel certe eo loquendi modo significare voluit, se adhuc modicum tempus supervicturum, et prædicaturum, ut Jansenius recte docet. Itaque viderint Illyricus et Chytræus, ubinam dies menses Angelicos reperirent; in Scriptura enim nusquam reperiuntur.

CAPUT IX.

Explicatur sexta demonstratio.

Sexta demonstratio sumitur ex ultimo signo consequente Antichristum, quod erit Mundi consummatio. Nam Antichristi adventus erit paulo ante finem Mundi; ergo si Antichristus jamdudum venisset, ut adversarii dicunt, deberet Mundus jamdudum esse finitus. Daniel cap. VII bis loquens de Antichristo; semel narrans visionem suam, et semel exponens visionem, utraque vice subjungit; post Antichristum statim secuturum ultimum judicium : *Considerabam*, inquit, *cornua, et ecce cornu aliud parvulum ortum est, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus. Aspiciebam donec throni positi sunt, et antiquus dierum sedit etc.* Et infra, explicans visionem : *Bestia quarta*, inquit, *quartum regnum erit : Porro cornua decem, decem Reges erunt, et alius consurget post eos, et ipse potentior erit prioribus, et tres Reges humiliabit etc. Et tradentur in manu ejus per tempus, et tempora, et dimidium temporis, et judicium sedebit etc.* (1).

Similis est prophetia Joan. Apoc. XX : *Post hæc oportet illum solvi modico tempore, et vidi sedes, et sederunt super illas, et judicium datum est eis etc.* (2). Et rursum idem Daniel postquam dixerat cap. XII. Antichristi regnum duraturum diebus mille ducentis et nonaginta subjungit : *Beatus qui expectat et pervenit usque ad dies mille, trecentos et trigintaquinque* (3), hoc est, usque ad dies 45, post mortem Antichristi : tunc enim Dominus veniet ad judicium, et coronas justitiæ victoribus reddet; ut exponunt Hieronymus, et Theodoretus in Com. hujus loci.

Deinde idem colligitur ex Matth. XXIV : *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo mundo in testimonium omnibus gentibus, et tunc erit consummatio*, id est, paulo post erit finis Mundi. Et infra : *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum; et tunc apparebit signum filii hominis etc.* Idem ex II. Thess. II : *Tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui etc.* (4). Ubi Apostolus docet, fere immediate post Antichristum venturum Christum, quia nimirum intercedet brevissimum tempus, et doli ac fraudes Antichristi, quæ destrui cœptæ erunt per Eliam et Henoch, destruentur penitus per ipsum Christi adventum, et horribilia signa præcedentia.

Idem denique habetur ex I. Joan. II : *Filioli, novissima hora est, et sicut audistis quia Antichristus venit, et nunc Antichristi multi facti sunt; Unde scimus quia novissima hora est* (5). Ubi Joannes dicit, hoc tempus a Christo usque ad finem Mundi esse novissimam horam, id est, novissimum tempus, sive ultimam ætatem, ut Augustinus exponit. Et probat pulcherrime ex hoc principio, quia scimus Antichristum venturum in fine Mundi : facit enim Joannes hoc argumentum. Scimus Antichristum venturum in fine Mundi : at nunc videmus jam adesse multos ejus præcursores, sive minores Antichristos; ergo signum est certum, hanc esse novissimam horam, sive ætatem. Quomodo posset aliquis sic argumentari de ultima hora noctis. Scimus Solem oriturum in ipso fine noctis : videmus autem nunc multos ejus radios jam illustrare aerem; ergo scimus hanc esse ultimam horam noctis.

Denique idem habetur ex communi consensu Patrum; Irenæi lib. V in fine, Tertulliani lib. de Resurrect. Augustini lib. XX de Civit. Dei, cap. 19. et aliorum; et confessione adversariorum. Nam adversarii fatentur, Antichristum regnaturum usque ad finem Mundi; ac proinde paulo post ejus interitum finem Mundi futurum.

Ex hoc igitur signo conjuncto cum superiori, efficitur demonstratio insolubilis, qua probetur Antichristum nondum venisse, nec esse Romanum Pontificem. Nam si continuo post mortem Antichristi Mundus finietur, et Antichristus non vivet, postquam apparuerit et regnare cœperit, nisi tribus annis cum

(1) Dan. VII. 3 et 23. — (2) Apoc. XX, 3 et 4. — (3) Dan. XII, 12. — (4) Matth. XXIV, 14 et 29; II. Thessal. II, 8. — (5) I. Joan. II, 18.

dimidio; ergo non apparebit, nec regnare incipiet, nisi tribus annis cum dimidio ante Mundi finem: quod enim intercedet inter mortem Antichristi et finem Mundi, tam modicum est, ut pro nihilo reputetur. At Papa regnavit jam cum utroque gladio, etiam ipsorum adversariorum sententia, supra 500 annos; et tamen Mundus adhuc durat.

CAPUT X.

De nomine Antichristi.

Sequitur quarta disputatio, quæ erit de nomine proprio et charactere Antichristi. Fatentur omnes pertinere omnino ad Antichristum verba illa Joan. Apoc. XIII : *Et faciet omnes pusillos cum magnis, divites et pauperes, liberos et servos habere characterem in dextera manu, aut in frontibus suis; et ne quis possit emere aut vendere nisi habeat characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus : hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, et numerus ejus* 666 (1).

Sunt autem de hoc numero plures opiniones. Prima est eorum qui dicunt, hoc numero non designari nomen, sed tempus adventus vel mortis Antichristi. Ita Bullingerus qui præfat. homil. in Apoc. vult, designari tempus adventus Antichristi. Item Magdeburgenses, qui Centur. I, lib. II, cap. 4. volunt, designari tempus mortis Antichristi. Item quidam, qui, teste Clicthoveo in lib. IV Damasc. cap. 28. volunt, designari mortem Mahumeti, quem dicunt esse Antichristum : quibus consentit Lyranus in hunc locum, qui non putat quidem Mahumetum esse Antichristum; tamen existimat, hoc numero significari mortem Mahumeti futuram fuisse anno 666, a Christi adventu.

Hæc opinio est absurdissima. Primo, quia Joannes dicit, se loqui de numero nominis bestiæ. Secundo, quia bestia, cujus est hic numerus, præcipiet omnibus mercatoribus, ut eo pro signo utantur in contractibus, et patet Apoc. XIII; non ergo numerus est mortis bestiæ, sed ad ipsam viventem pertinet. Tertio, quia etiam est falsum, Mahumetum mortuum esse anno Christi 666. Quidam enim dicunt eum mortuum anno Domini 637, ut Matthæus Palmerius; quidam anno Domini 630, ut Cedrenus in Compend. hist. quidam anno Domini 638, ut Joannes Vaseus in Chron. Hispaniæ.

Secunda opinio est Davidis Chytræi in c. XIII Apoc. qui docet nomen Antichristi esse λατεῖνος vel Hebraice רומיית *Romanus;* proinde Papam qui Princeps Latinus est, cum in Latio dominetur et Romanus est Pontifex, esse Antichristum. Idem docet Theodorus Bibliander tab. 10 et propterea tabulam undecimam suæ Chronologiæ, quæ incipit ab anno 600, inscribit, Latinos Papas. Rationes eorum duæ sunt; una, quia Irenæus lib. V docet, verisimile esse, hoc futurum nomen Antichristi : altera, quia revera litteræ hujus nominis efficiunt illum numerum, ut patet.

ר	200.	λ.	30.	τ.	300.
ו	6.	α.	1.	ε.	5.
מ	40.	τ.	300.	ι.	10.
י	10.	ε.	5.	τ.	300.
י	10.	ι.	10.	α.	1.
ת	400.	ν.	50.	ν.	50.
	666.	ο.	70.		666.
		ς.	200.		
			666.		

Hæc opinio est prorsus temeraria. Nam in primis, Irenæus dicit quidem nomen λατεῖνος probabiliter posse accommodari Antichristo : sed addit, multo probabilius esse, nomen Antichristi, non fore λατεῖνος, sed τειτάν; quod etiam exprimit illum numerum; et est nomen multo illustrius, cum Solem significet.

Præterea conjectura Irenæi, quæ tunc aliqua erat, modo nulla est. Ipse enim dicit, probabile esse Antichristum vocandum Latinum, non quia dominabitur in Latio, sed quia Latini erant, qui tunc regnabant latissime, et Orbem totum tenebant. Cum enim Antichristus debeat esse Rex potentissimus, sine dubio occupabit potentissima regna, quæ tunc inveniet : potentissimum autem regnum est Latinorum, inquit Irenæus; ipsi enim nunc verissime regnant. Sane conjectura ista hoc tempore nihil valet : nam Latini non amplius regnant in toto Orbe terrarum, sed Turcæ sunt qui verissime regnant, et apud nos Hispani, et Galli, non Latini.

Præterea nomen Latini, ut significat Ro-

(1) Apoc. XIII, 16, 17 et 18.

manum, non scribitur per *ει*, sed per simplex Iota ; et tunc non reddit illum numerum. Quomodo etiam refelli potest commentum de nomine רומיית? nam Romanus non potest terminari in ת, cum sit nomen masculinum : illa enim fœmininorum terminatio est apud Hebræos. Remota autem littera ת, desunt 400 ad numerum Antichristi. Item nomen *λατεῖνος* si erit Antichristi nomen, erit proprium ei, ut Arethas docet, et usitatum maxime ; nam debebit ostendi in signum ab omnibus qui emunt, aut vendunt : at nomen *λατεῖνος*, est commune ; nec enim ullus Papa vocatus est unquam nomine proprio Latinus, nec est hoc nomen usitatum ; nunquam enim Papæ se Latinos vocant, sed solum Episcopos aut Papas.

Porro Romanus, nomen fuit proprium unius solius Pontificis ; qui tamen non potuit esse Antichristus, cum non vixerit nisi mensibus quatuor : alioqui autem nomen est commune.

Denique, si solum hoc nomen *λατεῖνος*, vel Romanus efficerent numerum 666, aliquid dicerent adversarii ; at innumerabilia nomina inveniuntur, quæ hunc eumdem numerum reddunt. Hippolytus martyr, in Orat. de consummat. Mundi, notavit aliud nomen, quod reddit illum numerum, nimirum, *ἀρνοῦμαι*, id est, nego. Arethas annotavit septem. *λαμπέτης*, id est, illustris. *τειτὰν*, id est, sol. *ὁ νικητὴς*, id est, victor. *κακὸς ὁ δηγὸς*, id est, pravus Dux. *ἀληθὴς βλαβερὸς*, id est, vere nocens. *πάλαι βάσκανος*, id est, olim invidens. *ἀμνὸς ἄδικος*, id est, agnus nocens. Primasius addit aliud. *ἄντεμος*, id est, contrarius. Rupertus, et ante eum Haymo, excogitaverunt duo alia, nimirum *γενσηρικὸς*, quod est nomen Gothicum, et DICLVX Latinum, quod facit 666, si Latino more accipiamus D. pro quingentis, I. pro uno, C. pro centum, L. pro quinquaginta, V. pro quinque, X. pro decem.

Ex recentioribus Gulielmus Lindanus, lib. III Dubitantii, notat, Martinum Lutherum reddere numerum 666, si litteræ Latinæ accipiantur pro numeris more Græcarum et Hebraicarum, hoc modo : A, 1. B, 2. C, 3. D, 4. E, 5. F, 6. G, 7. H, 8. I, 9. K, 10. L, 20. M, 30. N, 40. O, 50. P, 60. Q, 70. R, 80. S, 90. T, 100. V, 200. X, 300. Y, 400. Z, 500. Gilbertus Genebrardus lib. ult. Chron. notavit etiam nomen Lutheri Hebraice numerum illum efficere לולתר.

ד.	4.	*σ*.	200.
ב.	2.	*α*.	1.
י.	10.	*ξ*.	60.
ד.	4.	*ο*.	70.
פ.	20.	*ν*.	50.
י.	10.	*ε*.	5.
ת.	400.	*ι*.	10.
ר.	200.	*ο*.	70.
י.	10.	*ς*.	200.
ו	6.		
	666.		666.

Addo ego in gratiam Lutheri et Chytræi duo alia, nimirum דביד פתריו, id est, David Chytræus, et *σαξόνειος* eumdem numerum reddere, quod nomen ita convenit Luthero, sicut Papæ nomen Latini.

Tertia opinio est multorum Catholicorum, qui suspicantur, Antichristum vocandum *ἄντεμος*, tum quia hoc nomen proprie illi conveniat, tum etiam quia reddat exacte illum numerum. Ita Primasius, Anselmus, et Richardus.

Refutatur recte a Ruperto hæc opinio, quoniam nomen quod hic Joannes insinuat, non erit nomen Antichristo ab adversariis impositum, sed nomen quod ipse sibi usurpabit, et in quo gloriabitur adeo, ut jubeat inscribi in frontibus hominum. Non est autem credibile eum sibi assumpturum nomen aliquod odiosum aut vile, quale est *ἄντεμος*, et etiam omnia fere alia supra memorata.

Quarta sententia est ipsius Ruperti, qui existimat, hoc numero non significari nomen Antichristi, sed significari triplicem prævaricationem Diaboli in Antichristo complendam. Nam senarius numerus, quia non pertingit ad septenarium, in quo est requies et beatitudo, est numerus creaturæ per prævaricationem excidentis a requie : Diabolus autem triplicem prævaricationem incurrit, seu potius unam triplicavit. Primum enim prævaricatus est cum in se peccavit : deinde rursum cum primum hominem peccare fecit, et tunc ad simplicem senarium addidit sexagenarium : denique tertio prævaricabitur, cum per Antichristum totum Mundum seducet, et tunc ad sexagesimum addet sexcentesimum.

Quinta sententia Bedæ est, qui contraria via incedit ac docet, numerum senarium esse perfectum, quia sex diebus fecit Deus cœlum et terram : sexagesimum vero perfectiorem, et sexcentesimum perfectissimum ; ex quo colligit, Antichristum designari per numerum 666, quia usurpabit sibi perfectissimum tributum, quod soli debetur Deo. In cujus rei figuram, legimus lib. III Reg. cap. X, Pondus auri, quod adferebatur Salomoni per singulos annos, fuisse talentorum sexcentorum sexaginta sex millium.

Hæ duæ sententiæ, non videntur satis quadrare cum eo, quod Joannes dicit, numerum illum esse numerum nominis, non dignitatis, aut prævaricationis : sed nec isti Patres voluerunt sententias illas suas alio loco haberi, quam suspicionum, et conjecturarum.

Verissima igitur sententia est eorum, qui ignorantiam suam confitentur, ac dicunt, adhuc ignorari nomen Antichristi : quæ sententia est Irenæi lib. V, Arethæ in hunc locum Apoc. et aliorum. Placet autem adscribere verba Irenæi, quoniam ad eum legendum Chytræus lectores suos hortatus est : « Hortor, inquit, studiosos, ut de hoc Apocalypsis loco postremas Irenæi paginas 333 et 334. perlegant, qui verecunde et pie de hoc numero bestiæ disputat, et inter cætera, Latinum seu Romanum fore Antichristum indicat, nomine λατεῖνος etc. » Irenæus igitur sic ait : « Certius ergo et sine periculo est, sustinere adimpletionem prophetiæ, quam suspicari et divinare nomina quælibet, quando multa nomina inveniri possunt habentia prædictum numerum. Et nihilominus quidem erit hæc eadem quæstio. Si enim multæ sunt quæ inveniuntur nomina, habentia numerum hunc quod ex ipsis portabit, qui veniet quæritur, quoniam autem non propter inopiam nominum habentium numerum nominis ejus dicimus hæc, sed propter timorem erga Deum, et zelum veritatis. Εὐάνθας enim nomen, habet numerum, de quo quæritur. Sed nihil de eo affirmamus. Sed et λατεῖνος nomen sexcentorum sexagintasex numerum, et valde verisimile est, quoniam verissimum regnum hoc habet vocabulum, Latini enim sunt, qui nunc regnant. Sed non in hoc nos gloriabimur. Sed et τειτάν, prima syllaba per duas Græcas vocales ε et ι, scripta, omnium nominum, quæ apud nos inveniuntur, magis fide dignum est. » Et infra : « Cum igitur tantum suasiosionum habeat hoc nomen Titan, tantam habeat verisimilitudinem, ut ex multis colligamus, ne forte Titan vocetur qui veniet, nos tamen non periclitabimur in eo, nec asseverantes pronuntiabimus, hoc eum nomen habiturum, scientes, quoniam si oportet manifeste præsenti tempore præconari nomen ejus, per ipsum utique editum fuisset, qui et Apocalypsim viderat. » Hæc ille.

Audiat igitur Chytræus Irenæum verecunde, pie et erudite disserentem, et non falso illi imponat, quod nunquam dixit. Nec enim judicavit Irenæus, Antichristum fore Latinum, seu Romanum : sed ait, et aliquoties repetiit, non posse hoc tempore sciri nomen Antichristi ; idque duplici ratione, eaque optima approbavit. Prima, quia multa inveniuntur nomina, quæ numerum illum efficiunt ; nec divinare liceat ex tam multis similibus, quod sit illud unum quod prædictum est. Deinde, quoniam si Deus vellet hoc tempore sciri, per ipsum Joannem utique id prodidisset. Addidit vero, non inopia nominum se ita loqui, sed ex timore Dei, et zelo veritatis ; ac propterea tria nomina in medium attulit, Εὐάνθας, Λατεῖνος et Τειτάν, ex quibus secundum verisimilius primo, et tertium secundo affirmavit, nullum vero certum.

Tertiam quoque rationem addere possumus ex eodem Irenæo. Nam paulo ante disputans adversus eos, qui falsa nomina Antichristi ex propria sua intentione colligebant ; ait, eos propterea in multa incommoda labi. Nam exponunt se periculo errandi, et alios decipiendi, atque id efficiendi, ut tam ipsi, quam alii permulti ab Antichristo facillime seducantur. Nam cum venerit, et aliud nomen habuerit, quam ipsi sibi persuaserunt eum habiturum, non habebitur ab eis pro Antichristo, atque ita non evitabitur. Quæ omnia incommoda sine dubio Lutheranis evenient, et præcipue hoc postremum. Quia enim sibi persuaserunt, Romanum Pontificem esse Antichristum, cum ille verus Antichristus advenerit, non facile cognoscetur ab eis ; proinde nec evitabitur.

Est autem hoc loco notandum, Antichristi nomen fore notissimum, cum ille venerit : nam etiam antequam Christus veniret, Judæi non certo noverant quo nomine appellandus esset, etiamsi multa de ejus nomine Prophetæ prædixerant. Quin etiam Sibylla quædam, ut est in I lib. Carm. Sibyllinor. notaverat numerum nominis Christi futuri, ac dixerat esse 888, ut Joannes de Antichristo scripsit, numerum nominis ejus esse 666, et tamen nondum poterant homines ante Christi adventum dicere, vocandum esse Jesum. At posteaquam Christus venit, omnis controversia sublata est, et omnes omnino sciunt, eum Jesum appellari.

Sed, inquit Sibylla, quæ sit numeri totius summa docebo	ι	10
	η	8
Namque octo monadas, totidem decadas super ista	σ	200
	ο	70
Atque hecatontadas octo, infidis significabit.	υ	400
	ς	200
Humanis nomen, tu vero mente teneto.		888

Accedat, commune esse omnibus vaticiniis Prophetarum, ut ambigua et obscura sint, donec impleantur; ut Irenæus recte docet, et probat lib. IV, cap. 43.

Ex his argumentum insolubile sumi potest ad probandum, Romanum Pontificem non esse Antichristum, et ipsum Antichristum nondum venisse. Nam si Antichristus venisset, atque esset Romanus Pontifex, certo constaret de nomine ejus a Joanne prædicto; sicut quia Christus noster venit, jam nulla quæstio est, ne apud Turcas quidem, et Judæos, et Paganos, quemadmodum appelletur : at de nomine Antichristi adhuc maxima controversia est, ut tot opinionibus recitatis et refutatis planum fecimus; igitur Joannis vaticinium nondum est impletum; proinde Antichristus nondum venit, nec est Romanus Pontifex.

Adde confirmationem ex Confessione Augustini Marlorati, qui in magna explicatione ex variis Lutheranis et Calvinistis collecta in Testamentum novum, de hoc loco ita scribit : « Loci hujus tot fere sunt expositiones, quot Expositores, quo apparet, obscurissimum, et ænigmaticum esse. » Hæc ille. At si adhuc est obscurissimum et ænigmaticum vaticinium, non igitur est impletum; non ergo Antichristus venit : siquidem omnia vaticinia, cum impleta sunt, clarissima efficiuntur. Cur igitur, Marlorate, præfat. in Apoc. jactas, ita perspicuum esse, Romanum Pontificem esse Antichristum, ut si vos tacueritis, lapides sint clamaturi?

CAPUT XI.

De charactere Antichristi.

De charactere Antichristi sunt etiam duæ, vel tres opiniones. Prima est hæreticorum hujus temporis, qui docent, characterem Antichristi esse signum aliquod obedientiæ, et conjunctionis cum Romano Pontifice : non tamen eodem modo explicant, quod sit illud signum. Henricus Bullingerus serm. 61. in Apoc. vult, esse unctionem Chrismatis, quo Christiani omnes Romano Pontifici obedientes in frontibus consignantur. Theodorus Bibliander in Chron. tab. 10. dicit, characterem Antichristi esse professionem Romanæ Fidei, ita ut non habeatur verus Christianæ Fidei cultor, qui non profitetur, se Romanæ Ecclesiæ adhærere. David Chytræus, præter hæc duo, addit juramentum fidelitatis, quod multi Pontifici Romano præstare coguntur : item unctionem sacerdotalem, quæ in vertice et manu accipitur, « et imprimit, ut Papistæ, inquit, vocant, characterem indelebilem. » Denique procumbere ad statuas, et panem consecratum, et missis funebribus interesse.

Nec dissimilia sunt, quæ docent Sebastianus Meyer, et alii apud Augustinum Marloratum in hunc locum Apocalypsis. Sed facile est has nugas refutare : tum quia non conveniunt cum verbis ipsius textus : tum etiam, quia ista omnia signa fuerunt in Ecclesia Catholica, antequam Antichristus eorum opinione apparuisset.

Primum igitur ex textu habemus, characterem unum futurum, non multos. Semper enim in numero singulari Scriptura loquitur, tam de charactere, quam de nomine, et numero nominis Antichristi; unus igitur character erit; unum item nomen Antichristi proprium; et unus ejus nominis numerus. Proinde cum adversarii tot characteres multiplicant, indicant se nescire quis ille sit de quo Joannes loquitur.

Secundo, character ille omnibus hominibus communis erit in Antichristi regno, ut planum est ex illis verbis : « Faciet omnes pusillos et magnos, et divites et pauperes, et liberos et servos accipere characterem. » At juramentum obedientiæ, et unctio sacerdotalis paucis conveniunt.

Tertio indicat Scriptura, characterem ejusmodi fore, ut sine discrimine in manu dextera, vel in fronte geri possit; sic enim ait : « Faciet omnes accipere characterem in dextera manu vel in frontibus suis. » Nihil autem eorum, quæ adversarii proferunt, tale est. Nam Chrismatis unctio in manu dextera accipi non potest. Professio Romanæ Fidei, nec in manu, nec in fronte, sed in ore per confessionem, in corde per Fidem

habetur. Juramentum fidelitatis, manu et ore præstatur, sed in fronte gestari nullo modo potest. Unctio sacerdotalis nec in dextera manu proprie, nec in fronte accipitur, sed supra caput, et in digitis utriusque manus. Denique interesse Missis funebribus, procumbere ad statuas et Eucharistiam, non sunt frontis aut manuum officia, sed corporis totius, ac præcipue cernuntur in genibus.

Quarto eadem Scriptura dicit, in regno Antichristi neminem permittendum emere, aut vendere, nisi characterem ostenderit, aut nomen, aut numerum nominis ejus : at quot emunt, et vendunt in ditione Romani Pontificis, qui necdum sunt Chrismate inuncti ; nec juramentum præstiterunt fidelitatis; nec sunt Sacerdotes? Nonne in ipsa urbe Roma, ubi Romanus Pontifex Sedem suam habet, plurimi Judæi publice negotiantur, emunt, et vendunt ; cum tamen nullum habeant eorum signorum?

Veniamus ad alteram rationem, ac probemus, ista omnia signa Antichristo antiquiora esse. Antichristus, adversariorum sententia, non venit ante annum Domini 606, at Tertullianus floruit circa annum 200, et tamen meminit Chrismatis in lib. de resurr. carn.: « Caro, inquit, abluitur ut anima emaculetur ; caro ungitur, ut anima consecretur. » Cyprianus floruit circa annum 250, et meminit Chrismatis lib. I, epist. 12. : « Ungi, inquit, necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto Chrismate, id est, unctione, esse unctus Dei, et habere in se gratiam Christi possit.» Augustinus floruit circa annum 420, et tamen ait tract. in Joan. 118. : « Quid est quod omnes noverunt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur sive frontibus credentium, sive ipsi aquæ, qua regenerantur, sive oleo, quo Chrismate inunguntur, sive sacrificio quo aluntur, nihil eorum rite perficitur. »

Pari ratione, Romanæ Ecclesiæ adhærere, ante annum Domini 600, signum fuit, et character hominis vere Catholici. Scribit Augustin. in epist. 162. de Cæciliano, qui floruit circa annum Domini 300 : « Posset non curare multitudinem conspirantium inimicorum, cum se videret, et Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus, et cæteris terris, unde Evangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse conjunctum.» Ambrosius, qui floruit circa annum Domini 390, in Orat. de obit. Satyri fratris sui : « Percunctatus, inquit, Episcopum est, an cum Episcopis Catholicis, id est, an cum Ecclesia Romana sentiret. »

Victor Uticensis, qui floruit circa annum Domini 490, in lib. I de persecut. Vandal. scribit : Arianum Presbyterum, cum Regi persuadere vellet, ne Catholicum quemdam hominem interficeret, his verbis usum : « Si peremeris eum gladio, incipient Romani eum martyrem prædicare. » Quo loco, Romanorum nomine, Afri Catholici designantur, qui certe non alia de causa Romani dicuntur ab Arianis, nisi quia Romanæ Ecclesiæ Fidem, non Arianam perfidiam sequebantur.

Juramentum obedientiæ Romano Pontifici factum, invenitur tempore S. Gregorii lib. X epistolar. ejus, epist. 31. ac proinde ante annum Domini 606, non enim ad eum annum S. Gregorius pervenit.

De Unctione sacerdotali habemus testimonium Gregorii Nazianzeni, qui floruit circa annum 380. Is in Apologet. ad patrem suum, quando Episcopus Sasimorum creatus est : « Super me, inquit, rursus unctio et spiritus : et rursus ego lugens et tristis incedo. » Quo loco duplicis unctionis meminit ; unius, qua antea unctus fuerat, cum Presbyter crearetur; et alterius, qua tum ungendus erat in ordinatione Episcopali. Item Orat. 1. de pace, de Basilio loquens, qui Episcopus creatus provinciam recusabat : « Cum creditum, inquit, sibi spiritum, talentorumque negotiationem, gregisque curam commissam habeat, oleoque Sacerdotii, et perfectionis delibutus sit, adhuc tamen pro sua sapientia præfecturam suscipere cunctatur. »

Jam de Sacrificio pro defunctis, satis erit hoc loco Augustini testimonium, qui lib. de hæres. cap. 53. dicit, proprium dogma Aerii hæresiarchæ fuisse : oblationem pro mortuis offerre non oportere.

De adoratione imaginum unus Hieronymus, qui circa annum 400 floruit, nobis sufficiet. Is in vita Paulæ : « Prostrata, inquit, ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat. » Denique de adoratione Eucharistiæ S. Ambrosius merito sufficere debet, qui lib. III de Spir. S. cap. 12. expli-

(1) Luc. III, 23.

cans illud : *Adorate scabellum pedum ejus* : « Itaque, inquit, per scabellum terra intelligatur; per terram, caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, et quam Apostoli in Domino Jesu, ut supra diximus, adorarunt. » Quod idem fere iisdem verbis dicit Augustinus in explic. Psal. XCVIII.

Cum igitur ista omnia, quæ adversarii characteres Antichristi esse volunt, in usu Ecclesiæ Catholicæ fuerint multis annis antequam Antichristus nasceretur; oportet necessario, aut Antichristum ea ab Ecclesia didicisse ; et hoc dicere, est Antichristum cum Christo confundere : aut nihil eorum ad Antichristi characteres pertinere. Atque hoc est quod nos contendimus. Atque hæc sufficiunt de temeraria ista, et absurdissima adversariorum sententia, quam ipsi nullis testibus, nullisque rationibus probaverunt.

Altera opinio est Catholicorum quorumdam, qui putant, characterem Antichristi esse litteras, quibus scribitur nomen Antichristi. Ita Primasius, Beda, et Rupertus, qui videntur decepti ex eo, quod legunt : « Nisi qui habuerit characterem nominis bestiæ, aut numerum nominis ejus. » At Joannes non sic ait, sed hoc modo : « Nisi qui habuerit characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus. » Et consentit Græcus textus : εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν αριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Tertia sententia est Hippolyti martyris in Orat. de consummat. Mundi, et aliorum quorumdam : characterem bestiæ futurum, non uti signo crucis, sed illud potius execrari et abolere : in quo egregie Antichristum præcurrunt Calvinistæ. Crediderim ego, etiam positivum characterem excogitandum ab Antichristo, sicut Christus habet signum crucis omnibus notum, sed ignorari, quisnam sit iste character, donec Antichristus veniat, sicut de nomine diximus.

CAPUT XII.

De generatione Antichristi.

Quantum ad quintum, de generatione Antichristi, sunt quædam aperte erronea a quibusdam asserta , quædam probabilia , et quædam explorata ac certa. Primum ergo, de Antichristo plures errores fuerunt olim. Primus, quod Antichristus sit nasciturus de virgine opera Diaboli; quomodo Christus de virgine natus est opera Spiritus sancti.

Refert hunc errorem auctor Opusc. de Antichristo, quod habetur sub nomine Augustini in fine tomi IX, quod opusculum probabile est esse Rabani : certe Augustini esse non potest. Error est manifestus, nam producere hominem sine semine viri, est opus solius Dei, qui potest supplere omnes efficientes causas, quia ipse est solus infinitæ virtutis, et continet virtualiter omnem perfectionem creaturarum. Diabolus autem qui creatura est, potest quidem mira opera facere, applicando celerrime activa passivis : at supplere virtutes activas causarum non potest. Quare S. Augustinus in epist. 3. ad Volus. dicit, nasci de virgine, tale miraculum fuisse in Christo, ut majus a Deo expectari non potuerit.

Non esset tamen error, si quis diceret, Antichristum nasciturum ex Diabolo et muliere, eo modo, quo dicuntur quidam nati ex incubis dæmonibus. Nam etsi Diabolus non possit per se sine semine viri hominem producere : tamen bene potest in corpore assumpto in forma mulieris exercere cum viro actum carnalem, et semen recipere, ac deinde ipse idem in forma viri cum muliere similem actum exercere, et semen a viro acceptum in uterum mulieris injicere, et eo modo hominem gignere. Testatur hoc Augustinus lib. XV de Civit. Dei, cap. 23. et addit, tanta experientia id comprobatum esse, ut adhuc velle negare impudentiæ videatur.

Secundus error fuit B. Martyris Hippolyti, qui in Orat. de consummat. Mundi docet, Antichristum esse ipsum Diabolum, qui de falsa virgine falsam carnem assumet. Ut enim verbum Dei, quod est ipsa veritas, de vera virgine veram carnem assumpsit : ita probabile existimavit Hippolytus, Diabolum qui est pater mendacii, simulaturum se carnem humanam ex virgine assumpsisse. Refellitur hæc sententia, tum quia II. Thessal. II vocatur Antichristus homo; tum etiam quia Patres cæteri communi consensu scribunt, Antichristum verum hominem futurum.

Tertius error est, Antichristum futurum quidem verum hominem, sed simul etiam Diabolum, per incarnationem Diaboli, quomodo Christus per incarnationem est Deus

et homo. Referunt et refellunt hunc errorem Hieronymus in cap. VII Dan. Beda in cap. XIII Apoc. et Damascenus lib. IV, cap. 27.

Hanc sententiam Origenes possibilem esse credidit, quippe qui tom. V in Joan. asseruit, aliquot Angelos vere esse incarnatos ; quem refellit Hieronymus in præfat. in Malach. et in cap. I Aggæi. Ac sine dubio erronea est, nec enim potest persona aliqua creata, ac proinde finita, duas naturas perfectas sustentare, ut potest Verbum Dei, quod infinitum est. Neque de hoc jam inter Theologos controversia est : nam etsi alii doceant, id omnino implicare contradictionem ; alii vero doceant, non implicare ; tamen in eo omnes conveniunt, non posse id fieri viribus solius creaturæ, qualis Diabolus est.

Quartus error est Neronem resurrecturum, et ipsum futurum Antichristum, vel certe illum adhuc vivere et servari, occulte in vigore juvenilis ætatis, et suo tempore appariturum. Insinuat hunc errorem Sulpitius lib. II sac. hist. tamen in II. lib. Dial. de virtut. S. Martini scribit aperte, non ipsum Neronem fore Antichristum, sed cum Antichristo venturum, et ab Antichristo tandem perimendum. Sed, quia hæc omnia sine ulla ratione dicuntur, merito hanc sententiam miram præsumptionem vocat B. Augustinus lib. XX de Civit. Dei, cap. 19.

Præter hos errores sunt duæ sententiæ probabiles SS. Patrum de generatione Antichristi.

Prima est, Antichristum de fornicaria muliere nasciturum, non ex legitimo matrimonio. Docent hoc Damascenus lib. IV. cap. 27. et quidam alii, sed cum non possit ex Scripturis ostendi, est quidem probabile, non tamen certum.

Secunda sententia est, Antichristum nasciturum de tribu Dan. Asserit hoc Irenæus lib. V, Hippolytus martyr in Orat. de Mundi consum. Ambrosius lib. de benedict. Patriarch. cap. 7. Augustinus quæst. 22 in Josue. Prosper de promiss. et prædict. Dei, par. 4. Theodoretus quæst. 109. in Genes. Gregorius lib. XXXI. Moral. cap. 10. Beda, Rupertus, Arethas, Richardus, et Anselmus in Apoc. cap. VII. Probant ex illo Genes. XLIX: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita etc.* Item ex illo Hierem. VIII: *Ex Dan audivimus fremitum equorum ejus etc* (1). Denique ex eo quod Apoc. VII, ubi signantur ab Angelo duodecim millia ex omni tribu filiorum Israel, omittitur tribu Dan : quod videtur factum in odium Antichristi.

Hæc sententia est valde probabilis propter tantorum Patrum auctoritatem; non tamen omnino certa ; tunc quia plerique eorum Patrum non dicunt hoc se scire, sed probabile esse insinuant; tum, quia nulla earum Scripturarum convincit. Nam in primis Genes. XLIX. videtur Jacob ad litteram loqui de Samsone, cum ait : *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, et mordeat ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.* Samson enim fuit de tribu Dan, et fuit vere Philisthæis tanquam coluber in via : nam ubique eis occurrebat, eosque vexabat . Ita exponit Hieronymus in quæst. Hebr. Et videtur sane Jacob bene precari filio suo, cum hæc dicit, et proinde non malum, sed bonum prædicere.

Quod si ad Antichristum allegorice id accommodetur ; non poterit argumentum duci nisi probabile, quale ex mysticis sensibus ducitur. Hieremias autem cap. VIII. sine dubio non loquitur de Antichristo, neque de tribu Dan, sed de Nabuchodonosor, qui venturus erat ad Hierusalem evertendam, per eam regionem quæ dicebatur Dan, ut ibi Hieronymus recte exponit. Cur autem Apoc. VII. omittatur Dan, non satis constat, præsertim cum etiam Ephraim sit omissus cujus tribus una est ex maximis.

Præter hæc duo probabilia, sunt alia duo certissima: unum, Antichristum præcipue propter Judæos venturum, et ab eis tanquam Messiam recipiendum: alterum, ex gente Judæorum nasciturum, et circumcidendum, et Sabbatum observaturum, saltem ad tempus. Illud primum habetur, tum ex Evangelio Joan. V. ubi Dominus Judæis dicit : *Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Quem locum de Antichristo accipi debere , supra demonstravimus in 2. cap. tum ex Apostolo II. ad Thessal. II : *Eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fiant, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio etc.* (2). Hunc locum Calvinus , et alii hæretici in commentariis horum verborum, de nobis exponunt, qui, quia non recipimus ipsorum Evangelium, ab Antichristo Romano seduci sinimur. At in primis nullos proferunt tes-

(1) Gen. XLIX, 17; Jerem. VIII, 16. — (2) Joan. V, 43; II. Thessal. II, 10.

tes : nos vero habemus a nostra parte omnes Interpretes, qui de Judæis exponunt. Vide Ambrosium, Chrysostomum, Theodoretum, Theophylactum, Œcumenium.

Præter hos sic ait Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam : « Faciet, inquit, hæc omnia Antichristus, non cum virtute, sed concessione Dei propter Judæos, ut quia noluerunt recipere caritatem veritatis, hoc est, spiritum Dei per Christum, ut Salvatore suscepto salvi fierent : Mittet illis Deus non operatorem, sed ipsam operationem, id est, fontem erroris, ut credant mendacio etc.» Et etiam sine commentariis tot Patrum res ipsa clamat, Apostolum loqui de Judæis : ipse enim dicit mittendum Antichristum ad eos qui Christum recipere noluerunt; qui sunt autem qui magis debuerunt, et noluerunt Christum recipere quam Judæi? Ubi etiam est annotandum, Apostolum non dixisse, quia veritatem non recipient, sed quia non receperunt. Loquitur igitur de illis qui, prædicante Christo et Apostolis, credere noluerunt. Constat autem Apostolorum tempore Gentiles cupidissime Evangelium recepisse : Judæos autem recipere noluisse.

Ad hæc, præter Hieronymum et alios jam citatos, idem docent omnes alii Patres, ut Irenæus lib. V. Hippolytus martyr in Orat. de consumm. Mundi. Theodoretus in Epit. divinor. decretor. cap. de Antichr. Sulpitius ex B. Martino lib. II. Dialog. Cyrillus Catech. 15. Hilarius can. 25. in Matth. Ambrosius lib. X. in Lucam in cap. 21. Chrysostomus, Augustinus, et Cyrillus Alexandrinus in cap. V. Joan. Gregorius lib. XXXI Moral. cap. 10. Damascenus lib. IV. cap. 27. Et ratio etiam id suadet.

Nam Antichristus sine dubio illis in primis se adjunget, qui parati sunt eum recipere : at Judæi sunt ejusmodi, qui expectant Messiam Regem temporalem, qualis erit Antichristus; Gentiles enim neminem expectant: Christiani autem expectant quidem Antichristum, sed cum metu et terrore, non cum gaudio et desiderio. Sicut ergo Christus primum ad Judæos venit, quibus erat promissus, et a quibus expectabatur, et deinde adjunxit sibi etiam Gentes; ita quoque Antichristus ad Judæos primum accedet, a quibus expectatur, et deinde paulatim omnes Gentes sibi subjiciet.

Jam vero quod Antichristus sit futurus Judæus, et circumcisus, certum est, et deducitur primum ex dictis. Nam Judæi nunquam reciperent hominem non Judæum, aut incircumcisum pro suo Messia. Imo etiam quia Judæi expectant Messiam ex familia David, et tribu Juda ; sine dubio Antichristus licet vere sit de tribu Dan, finget se esse de familia David. Deinde omnes Veteres clarissime docent Antichristum fore Judæum, ut illi duodecim paulo ante citati, qui dicunt eum futurum ex tribu Dan. Et præterea Ambrosius, qui in II. Thessal. II. asserit, eum fore circumcisum, et Hieronymus, qui in c. XI Dan. dicit, eum de populo Judæorum nasciturum, et S. Martinus apud Sulpitium lib. II. Dial. qui ait, Antichristum imperaturum, ut omnes secundum legem circumcidantur, et Cyrillus, qui Catech. 15. asserit, eum valde studiosum futurum templi Hierosolymitani, ut se de progenie David esse ostendat. Denique et Gregorius, qui lib. XI. in epist. 3. dicit, Antichristum futurum etiam Sabbati, et aliarum cæremoniarum Judaicarum cultorem.

Ex his habemus demonstrationem evidentissimam, quod Papa non sit Antichristus. Nam ab anno sexcentesimo sexto, quo adversarii dicunt Antichristum venisse, constat nullum Pontificem fuisse Judæum, nec gente, nec religione, nec ullo modo : Constat etiam, Pontificem nunquam hactenus a Judæis fuisse pro Messia susceptum, sed e contrario pro hoste et persecutore præcipuo haberi. Unde ipsi in orationibus quotidianis Deum precantur, ut det Pontifici viventi bonam mentem erga Judæos, et ut in diebus illius mittat Messiam, qui nimirum eos liberet de potestate Pontificis, et Episcopum, qualis in primis est summus Pontifex, ipsi vocant הגמון quod Syriace *caudam* significat et opponitur capiti. Quia enim nos Episcopum vocamus Caput populi : illi e contrario caudam per contumeliam vocant; tantum abest, ut parati sint Pontificem summum pro Messia recipere.

Denique R. Levi Gerson, cap. VII, et X. Dan. omnia quæ dicuntur de Antichristo exponit de Pontifice Romano, quem etiam alterum Pharaonem appellat, et Messiæ venturo opponit. Vide Orat. Mahasor, fol. 26.

CAPUT XIII.

De sede Antichristi.

Quantum ad sextum, adversarii audacter affirmant, sedem præcipuam Antichristi esse Romam, sive Cathedram Apostolicam Romæ fundatam. Dicunt enim Antichristum invasurum sedem Petri, et eam evecturum ad summum quoddam fastigium, ut inde toti Ecclesiæ præsideat, et tyrannice dominetur. Et quidem quod Roma sit urbs regia Antichristi, probant ex Apoc. XVII, ubi Joannes loquens de sede Antichristi dicit, esse urbem magnam, quæ sedet super septem colles, et quæ habet regnum super Reges terræ.

Quod autem Romæ, non in Palatio Neronis, sed in ipsa Christi Ecclesia, sedem suam sit habiturus Antichristus, probant ex Paulo, qui II. Thess. II, dicit Antichristum *sessurum in templo Dei* (1). Cum enim absolute dicit *in templo Dei*, intelligit verum templum veri Dei: tale autem non est, nisi Ecclesia. Nam templa Gentilium sunt vera templa, sed dæmonum, non Dei: templum autem Judæorum erat quidem Dei, sed jam desierat esse templum, cum desiisset sacrificium et sacerdotium Judaicum. Hæc enim tria ita sunt conjuncta, ut unum sine alio esse non possit. Præterea templum illud Judæorum paulo post erat desolandum, et nunquam in æternum reædificandum dicente Daniele cap. IX : *Et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio* (2); ergo non potest Apostolus de eo loqui.

Et confirmatur argumentum ex Patribus. Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam : « In templo Dei, inquit, sedebit, vel Hierosolymis, ut quidam putant, vel in Ecclesia, ut verius arbitramur. » Et Œcumenius : « Non dicit, inquit, templum Hierosolymæ, sed Ecclesias Christi. »

Addit Theodorus Bibliander testimonium Gregorii, qui lib. IV, epist. 38. ad Joan. Constantinop. « Rex, inquit, superbiæ prope est, et quod dici quoque nefas est, sacerdotum ei præparatur exercitus. » Ex quibus verbis duplex argumentum sumitur. Unum est tale, Joannes Constantinopolitanus dicitur præcurrere Antichristum, quia vult appellari Episcopus universalis : ergo Antichristus ille erit, qui reipsa se faciet Episcopum universalem, et sedebit in Ecclesia tanquam omnium Caput. Alterum est. Exercitus Antichristi erunt sacerdotes : igitur Antichristus erit princeps sacerdotum. Ex quibus putant hæretici evidenter ostendere, Romanum Pontificem esse Antichristum : quandoquidem Romæ dominatur, in templo Dei sedet, Episcopus dicitur universalis, et Princeps est sacerdotum.

At nihilominus vera sententia est, Antichristi sedem fore Hierusalem, non Romam, et templum Salomonis, ac solium Davidis, non templum S. Petri, aut Sedem Apostolicam. Id quod dupliciter probare possumus : primum, argumento ad hominem : deinde, ex Scripturis et Patribus.

Primum igitur hoc argumentum instituo. Antichristus in Ecclesia Christi sedebit, ejusque Ecclesiæ Princeps et Caput habebitur, et in ea magistratum et officia geret, ut docent Philippus Melanchthon in Apolog., art. 6. Confess. August. Calvinus lib. IV. instit. cap. 2 §. 12, et cap. 7, §. 25. Illyricus Cent. I, lib. II, cap. 4, col. 435, et omnes alii hujus temporis sectarii : est autem Papa Romanus Antichristus, ut ipsi iidem in iisdem locis docent ; igitur Papa Romanus in vera Christi Ecclesia sedet, et ejus Ecclesiæ Princeps et Caput est : sed Ecclesia Christi una tantum esse potest, sicut Christus unus est, ut etiam Calvinus docet, lib. IV. Instit cap. 1, §. 2. igitur Lutherani et Calvinistæ, et quotquot ab Ecclesia, quæ sub Papa est, alieni sunt, extra veram Christi Ecclesiam sunt.

Vidit hoc argumentum Calvinus, ac respondit : sub Papa non tam Ecclesiam, quam ruinas Ecclesiæ Christi cerni ; sic enim loquitur lib. IV. Instit. c. 2, §. 11. : « Ut manebant olim inter Judæos peculiares quædam Ecclesiæ prærogativæ : ita nec hodie Papistis adimimus, quæ superesse ex dissipatione vestigia Ecclesiæ inter eos Dominus voluit.» Et infra: «Sua providentia Deus effecit, ut aliæ quoque reliquiæ exstarent, ne Ecclesia prorsus interiret. Ac quemadmodum ita sæpe diruuntur ædificia, ut fundamenta et ruinæ maneant, ita non passus est Ecclesiam suam ab Antichristo vel a fudamento

(1) II. Thessal. II, 4. — (2) Dan. IX, 27.

subverti, vel solo æquari, vel ab ipsa quoque vastatione semirutum ædificium esse voluit. » Et infra §. 12. : « Hinc igitur patet, nos minime negare, quin sub ejus quoque tyrannide Ecclesiæ maneant. »

At hæc solutio duo nobis argumenta suppeditat. Primum. Si Ecclesiæ Christi solum ruinæ supersunt; igitur ruit Christi Ecclesia; proinde mentita est veritas, quæ dixit Matth. XVI: *Et portæ inferi non prævalebunt adverversus eam* (1). Alterum. Ruit Ecclesia, et ruinas ejus ac fundamentum, quin etiam ædificium ipsum semirutum Papistæ tenent; igitur Lutherani et Calvinistæ nullam Ecclesiam habent : nam Christi Ecclesiam integram non habent; illa enim jam ruit, et ruinæ adhuc supersunt: sed nec semirutam habent: illa enim apud Papistas sub Antichristo est. Quid igitur habent? forte novum ædificium: sed hoc ipso quod novum est, Christi non est. Quis vero, nisi plane cæcus, non videat, tutius esse in vera Christi Ecclesia, quamvis semiruta, manere, quam in nulla ?

Venio nunc ad Scripturas, quibus probatur, sedem Antichristi Hierusalem esse futuram, non Romam. Prima est in cap. XI. Apoc. ubi Joannes dicit, Henoch et Eliam pugnaturos cum Antichristo in Hierusalem, et ibi occidendos ab eodem Antichristo : *Et corpora,* inquit, *eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est* (2). In quem locum Arethas: « Corpora, inquit, ipsorum insepulta projiciet in plateis Hierusalem. In ea enim regnabit tamquam Rex Judæorum. » Similiter exponunt omnes alii Interpretes, et sane hæc de Hierusalem dici, nullo modo negari potest; quæ enim est, civitas ubi Christus crucifixus est, nisi Hierusalem ?

Quare Chytræus, qui vult hanc urbem esse Romam, illa verba *Ubi et Dominus eorum crucifixus est,* prætermittit, quasi ad rem non pertinerent, vel ipse ea non legisset. Neque obstat quod Hieronymus in epist. 17. ad Marcell. conatur ostendere, Hierusalem non posse vocari Sodomam, cum passim in Scripturas vocetur civitas sancta. Nam in ea epistola suadet Marcellæ, ut relicta Roma veniat in Palæstinam, et ideo congerit omnia quæ potest in laudem Hierosolymæ, et reprehensionem Romæ, et conatur omnibus modis excusare Hierosolymam. Neque id facit nomine suo, sed nomine Paulæ et Eustochii, quibus veniam dandam esse putabat, si aliquid replicarent paulo aliter, quam res se habeat. Nam quod terrena illa Hierusalem dici possit Sodoma propter libidinem, et flagitia Judæorum, patet ex Isaia qui I. cap. cum præmisisset titulum : *Visio Isaiæ, quam vidit super Judam et Hierusalem,* mox subjungit: *Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei mei populus Gomorrhæ.* (3)

Neque valet argumentum illud : Hierusalem dicitur sancta ; ergo non potest dici Sodoma. Nam sicut in eadem epistola idem Hieronymus dicit, Romam vocari a Joanne Babylonem, et purpuratam meretricempropter Ethnicos Imperatores ; et tamen eamdem esse sanctam propter Ecclesiam Christi, et sepulchra Petri et Pauli : ita etiam Hierusalem est civitas sancta propter Prophetas et Apostolos, qui ibi prædicaverunt; propter Christi crucem, et sepulchrum, et similia; et tamen etiam est Sodoma et Ægyptus, propter infidelium Judæorum flagitia et cæcitatem.

Secundus locus est Apoc. XVII, ubi Joannes dicit, decem Reges qui sibi divident Romanum Imperium, et quibus regnantibus veniet Antichristus, odio habituros purpuratam meretricem, id est, Romam, et eam desolatam facturos, atque etiam igne crematuros. Quomodo ergo erit sedes Antichristi, si illo ipso tempore debet everti, et comburi?

Adde, quod, ut supra demonstravimus, Antichristus erit Judæus, et Judæorum Messias, et Rex; ergo sine dubio sedem suam constituet in Hierusalem, et templum Salomonis restituere aggredietur. Nihil enim aliud somniant Judæi quam Hierusalem et templum : neque videntur unquam accepturi pro Messia ullum, qui non sedeat in Hierulem, et templum aliquo modo restituat. Quare Lactantius lib. VII, cap. 15. dicit, tempore Antichristi summum Regnum futurum in Asia, et Occidentem serviturum, Orientem dominaturum ; et cap. 17. determinat partem Asiæ, in qua erit hoc regnum, ac dicit esse Syriam, id est Judæam, quæ Syriæ pars est, et quæ a Latinis semper vocatur Syria. Item Hieronymus et Theodoretus in cap. XI Dan. ex ipso Daniele colligunt, Antichristum fixurum tentoria sua in regione

(1) Matth. XVI, 18. — (2) Apoc. XI, 8. — (3) Isai. I, 10.

Hierosolymorum, et tandem in monte Oliveti occidendum. Et Irenæus lib. V clare dixit, Antichristum regnaturum in terrena Hierusalem.

Tertius locus est in verbis illis Pauli : *Ita ut in templo Dei sedeat*, II. Thessal. II (1). Nam etsi variæ dantur expositiones a Patribus, et quidam intelligunt mentes Fidelium per templum Dei, in quibus Antichristus sedere dicitur, quando eas seduxerit, ut exponit Anselmus. Quidam vero per templum intelligunt ipsum Antichristum, cum toto populo suo; Antichristus enim volet se, et suos videri verum templum spirituale Dei, id est, veram Ecclesiam, ut Augustinus exponit lib. XX de Civit. Dei, cap. 19. Ubi deducit hanc expositionem ex modo loquendi Pauli, qui non dicit Græce ἐν τῷ ναῷ, *in templo*, sed εἰς τὸν ναὸν, *in templum*, quasi diceret Antichristus sedebit in templum Dei, id est, quasi ipsi cum suis esset templum Dei. Quamquam non est necessaria ista annotatio Augustini : nam etsi Latine non recte dicitur sedere in templum, pro in templo; tamen Græce non dicitur male, καθέζομαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, vel εἰς τὸν ναὸν; imo sic communiter dicitur.

Quidam etiam intelligunt Ecclesias Christianorum, quas sibi servire jubebit Antichristus, ut Chrysostomus interpretatur : tamen expositio communior, probabilior, et litteralior est eorum, qui docent, per templum Dei intelligi templum Salomonis, in quo utcumque reparato sedebit Antichristus. Nam in primis in Scriptura novi Testamenti per templum Dei nunquam intelliguntur Ecclesiæ Christianorum, sed perpetuo templum Hierosolymitanum, et quod majus est, veteres Patres Latini et Græci per aliquot sæcula, nunquam Ecclesias Christianorum templa vocaverunt, quæ dicuntur Græce ναοί, ut hoc loco Pauli, sed vocabant εὐκτήρια, id est, oratoria, ut Ecclesias, vel domos orationis, vel basilicas, vel martyria.

Certe nec Justinus, nec Irenæus, nec Tertullianus, nec Cyprianus templi nomine utuntur, cum de Christianorum Ecclesiis agunt, et Hieronymus in epist. ad Ripar. dicit, Julianum Apostatam jussisse, ut basilicæ Sanctorum, aut destruerentur, aut in templa verterentur.

Ratio autem cur Apostoli non vocent templa Christianorum Ecclesias, duplex est. Una quia non habebant tunc ulla templa, sed solum in privatis domibus loca quædam destinabant orationi, concioni, et sacris Missarum celebrationibus. Altera ratio est, quia adhuc vigebat memoria templi Judaici, ne viderentur Apostoli simile aliquid introducere, et ut distinguerent Ecclesiam a Synagoga, abstinebant a voce templi. Sicut etiam propter eamdem rationem Apostoli in Scripturis nunquam vocant sacerdotes Christianos sacerdotes, sed solum Episcopos et presbyteros : at posteaquam fuit eversa Hierosolyma, et templum incensum, et abolita memoria veteris templi, et sacerdotii, passim cœperunt sancti Doctores uti nomine templi et sacerdotii.

Cum ergo Apostolus scribens, Antichristum sessurum in templo Dei, diceret aliquid quod vellet intelligi ab iis quibus scribebat, et illi tunc non intelligerent nomine templi nisi templum Hierosolymorum; certum videtur, Apostolum de illo esse locutum. Quod etiam confirmatur ex communi Patrum expositione, Irenæus lib. V : « Cum Antichristus, inquit, sederit in templo Hierosolymis, tunc veniet Dominus etc. » Hippolytus martyr. in Orat. de Mundi consummat. : « Templum, inquit, construet Hierosolymis. » Et idem docet S. Martinus apud Sulpitium, lib. II Dialog. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 15 : « Quale, inquit, templum dicit Apostolus. In templo quod reliquum est Judæorum. Absit enim ut in hoc id fiat, in quo sumus. » Et Hilarius can. 25. in Matth. : « Antichristus a Judæis susceptus, locum sanctificationis subsistet. » Ubi aperte loquitur de templo Judæorum : vocat enim locum sanctificationis, id quod Christus Matth. XXIV vocat locum sanctum, cum ait : *Cum videritis abominationem stantem in loco sancto* (2).

Ambrosius in cap. XXI Lucæ dicit, Antichristum juxta historiam sessurum in templo illo, in quod injecerant Romani caput Porci, tempore Titi Imperatoris : secundum autem mysticum sensum, sessurum in templo interiori Judæorum, id est, in eorum perfidis mentibus.

Sedulius in hunc locum Apostoli, explicat illud, in templo Dei : « Templum, inquit, Hierosolymæ reficere tentabit etc. » Damascenus lib. IV, cap. 27 : « In templo, inquit, non nostro, sed veteri Judaico. » Chrysostomus, Theodoretus, ac Theophylactus, qui

(1) II. Thessal. II, 4. — (2) Matth. XXIV, 15.

dicunt sessurum Antichristum in Ecclesiis Christianorum, dicunt etiam sessurum in templo Salomonis. Sic enim ait Chrysostomus in hunc locum : « Jubebit seipsum pro Deo coli, et in templo collocari, non Hierosolymitano solum, sed etiam in Ecclesiis. » Idem dicunt Theophylactus, et Theodoretus, Augustinus etiam lib. XX de Civit. Dei, cap. 19. et Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam, non negant Antichristum in templo Salomonis sessurum.

Solus est Œcumenius, qui negat Antichristum sessurum in templo Judæorum : sed ipse omnium recentissimus est, et nullo modo omnibus Patribus anteponendus. Fortasse etiam depravatus est textus ipsius, et deest una particula tantum : non enim credibile est, eum a Chrysostomo, Theodoreto, et Theophylacto, quos alioqui semper sequitur, nunc recedere voluisse.

Nunc ad argumenta adversariorum supra explicata respondeamus. Ad primum respondeo tripliciter. Primo, dici potest cum Augustino in Psa. XXVI. Aretha, Haymone, Beda et Ruperto, in cap. XVII Apocal. per meretricem, quæ sedet super montes septem, et habet Regnum super reges terræ, non intelligi Romam, sed universam Diaboli civitatem, quæ in Scriptura vocatur sæpe Babylon, et opponitur civitati Dei, id est, Ecclesiæ, quæ dicitur Hierusalem. Per septem autem montes intelligi universitatem superborum, et præcipue regum terræ etc.

Secundo, dici potest, et meo judicio melius : per meretricem intelligi Romam, ut exponit Tertullianus lib. cont. Jud. et lib. III cont. Marcion. et Hieronymus epist. 17. ad Marcell. et quæst. 11. ad Algasiam : sed Romam Ethnicam regnantem, idola colentem, et Christianos persequentem ; non autem Romam Christianam; sic enim iidem Auctores exponunt.

Et sane mirabilis est impudentia hæreticorum, qui, ut probent Romanam Ecclesiam esse meretricem purpuratam, utuntur Tertulliani et Hieronymi testimonio. Nam cum eo tempore Roma Ethnica contraria esset Romæ Christianæ, utram, quæso, vocant illi Patres meretricem purpuratam? Si Romam Ethnicam : cur ergo hæretici eorum testimoniis abutuntur? Si Romam Christianam ; ergo jam tunc Romana Ecclesia degeneraverat, et jam tunc regnabat Antichristus ; quod ne ipsi quidem concedunt. Præterea si Roma Christiana tunc erat Babylon, cur Tertullianus de præscript. dicit : « Felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt. » Et cur Hieronymus lib. II cont. Jovin. extr. Romam alloquens ait : « Ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti? » Denique idem patet ex ipso Joanne, qui dicit, se loqui de illa Roma, quæ tenebat Imperium super Reges terræ, et quæ erat ebria de sanguine Sanctorum, et de sanguine Martyrum Jesu. Quæ certe non habent locum nisi in ea Roma, quæ regnantibus Nerone et Domitiano Martyres trucidabat.

Tertio dico : etiamsi illa mulier esset Roma Christiana, ut hæretici volunt; adhuc nihil omnino virium eorum argumentum habiturum. Nam, ut supra ostendimus, Antichristus odio habebit Romam, quomodocumque accipiatur, et cum ea pugnabit, eamque desolabit, et incendet; ex quo manifeste sequitur, non fore Romam Antichristi sedem.

Ad secundum, jam diximus, Paulum eo loco agere de templo Salomonis. Porro ad rationem quam fecimus, respondeo : cessante sacrificio et sacerdotio Judaico, desiisse etiam templum illud esse templum Judaicum, at non continuo desiisse esse templum Dei; poterat enim idem templum esse templum Christianorum, et revera erat, donec mansit : Apostoli enim in eo prædicabant, et orabant post Christi ascensionem, et adventum Spiritus sancti, ut patet illis verbis Luc. ult. : *Erant semper in templo laudantes et benedicentes Dominum.* Item Actor. III : *Petrus et Joannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.* Et Actor. V, dicit Angelus Apostolis : *Loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus* (1).

Ad illud ex Daniele respondeo : vel Danielem voluisse dicere, non esse reædificandum templum, nisi in fine Mundi, quod verum est; Antichristus enim in fine Mundi primum aderit; vel desolationem mansuram in æternum, quia etsi reædificaretur, nunquam tamen esset futurum templum non profanatum, post eversionem factam a Tito; quando enim erigetur ab Antichristo, tunc maxime manebit in eo abominatio desolationis, id est, ipse Antichristus, vel ejus imago: vel deni-

(1) Luc. XXIV, 53; Act. III, 1; V, 20.

que nunquam reædificandum perfecte templum, sed tamen inchoandam reædificationem, et in templo illo utcumque inchoato Antichristum sessurum.

Ad loca Patrum jam respondimus, eos vel asserere, vel saltem non negare, sessurum Antichristum in templo Salomonis. Quod autem multi eorum addunt, sessurum etiam Antichristum in Ecclesiis Christianorum, verum est, et nobis non contrarium : non enim Patres dicere volunt, Antichristum sessurum in Ecclesia ut Episcopum, ut hæretici somniant, sed sessurum ut Deum ; jubebit enim Antichristus omnia templa totius Mundi converti in cultum suum, et in eis seipsum adorari faciet : « Jubebit, (inquit Chrysostomus hoc loco) seipsum pro Deo coli, et venerari, et in templo collocari, non Hierosolymitano solum, sed etiam in Ecclesiis. » Eodem modo loquuntur cæteri.

Ad argumenta sumpta ex verbis B. Gregorii, respondeo : ex verbis ejus contrarium deduci iis, quæ hæretici colligunt. Ipsi enim sic argumentantur : Episcopus Constantinopolitanus præcurrebat Antichristum, quia se faciebat Episcopum universalem ; igitur Antichristus erit aliquis Episcopus universalis, qui sibi omnia usurpabit. At contrarium colligitur : nam præcursor, non debet esse idem cum eo quem præcurrit, sed longe minor, etsi in aliquo illi similis, ut apparet in Joanne Baptista et Christo ; si ergo præcursor Antichristi est ille, qui se facit Episcopum universalem, ipse Antichristus verus non hoc se faciet, sed aliquid majus ; nimirum se extollet super omne quod dicitur Deus. Vel si verus Antichristus solum se Episcopum universalem faciet ; ergo ille Joannes Constantinopolitanus, qui hoc faciebat, non erat præcursor Antichristi, sed ipse vere Antichristus : quod tamen neque Gregorius dicit, neque adversarii. Sensus ergo verborum Gregorii est, quod quia Antichristus erit superbissimus, et caput omnium superborum, ita ut non patiatur consortes ; ideo quicumque indebito modo sibi aliquid usurpat, et vult excedere, et eminere super alios, eum præcurrit, et tales erant Episcopi Constantinopolitani, qui cum initio Archiepiscopi tantum essent, sibi primo Patriarchatum, deinde titulum universalis usurpaverunt.

Pari ratione, cum ait Gregorius : « Sacerdotum ei præparatur exercitus, » non vult dicere, sacerdotes ut sacerdotes ad exercitum Antichristi pertinere ; sic enim seipsum etiam in illo exercitu collocasset : sed sacerdotes ut superbos Antichristo exercitum præparare ; loquitur enim de eodem Joanne, et ei similibus sacerdotibus, qui supra cæteros injuste elevabantur. Hinc autem non sequitur, Antichristum fore principem sacerdotum, sed fore principem superborum.

Ex hoc cap. 6. habemus insigne argumentum, quod Papa non sit Antichristus, quandoquidem Sedes ejus non est in Hierusalem, nec in templo Salomonis : imo credibile est ab anno 600, nullum Pontificem Romanum fuisse unquam Hierosolymis.

CAPUT XIV.

De doctrina Antichristi.

De doctrina Antichristi maxima est inter nos et hæreticos controversia. Constat quidem ex Scripturis, etiam adversariorum testimonio, quatuor esse futura capita doctrinæ Antichristi. Primum enim negabit Jesum esse Christum ; et proinde oppugnabit omnia Salvatoris nostri instituta, ut Baptismum, Confirmationem etc. et docebit nondum cessasse Circumcisionem, Sabbatum, et alias Legis veteris cæremonias. I. Joan. II : *Quis est mendax, nisi qui negat Jesum esse Christum? et hic est Antichristus, qui negat Patrem, et Filium etc.* (1). Deinde ubi persuaserit nostrum Salvatorem non esse verum Christum, tunc asseret se esse verum Christum in Lege et Prophetis promissum. Joann. V : *Si alius venerit, in nomine suo, illum accipietis* (2), nimirum pro Messia.

Tertio affirmabit se Deum esse, et pro Deo coli volet. II. Thess. II : *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus* (3). Postremo se non solum Deum, sed etiam solum se Deum esse dicet, et oppugnabit omnes alios Deos, id est, tam Deum verum, quam etiam Deos falsos, et omnia idola. II. Thessal. II : *Qui extollit se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* (4). Et Daniel VI : *Et Deum Patrum suorum non reputabit, nec quem-*

(1) I. Joan. II, 22. — (2) Joan. V, 43. — (3) II. Thessal. II, 4. — (4) Ibid.

quam Deorum curabit, quia adversum universa consurget (1).

Hæc omnia aliquo modo esse vere, et ad Antichristum pertinere, consentiunt nobiscum adversarii. Sed qaæstio est de intelligentia horum quatuor capitum. Catholici enim simpliciter intelligunt, ut verba Scripturæ sonant, Antichristum negaturum verum Christum, seipsum Christum facturum, se Deum prædicaturum, et omnes Deos alios, et idola execraturum. Ex quibus sumuntur quatuor argumenta, quod Pontifex non sit Antichristus. Constat enim, Pontificem non negare Jesum esse Christum, nec introducere circumcisionem, aut Sabbatum loco Baptismi, et diei Dominicæ : et similiter constat Pontificem non se facere Christum, nec Deum : et maxime constat, eum non se solum facere Deum, cum aperte ipse colat Christum, et Trinitatem, et secundum adversarios, etiam idola colat, id est, imagines et Sanctos mortuos.

At adversarii longe aliter hæc omnia interpretantur : dicunt enim in primis, Antichristum non negaturum verbo et palam Jesum esse Christum, et Baptismum, et alia Sacramenta : sed negaturum opere, quia sub specie Christianismi et Ecclesiæ, corrumpet doctrinam de Sacramentis, de Justificatione etc. Calvinus l. IV, c. 7, §. 25. : « Colligimus, inquit, tyrannidem Antichristi talem esse, quæ nec Christi, nec Ecclesiæ nomen aboleat : sed potius Christi prætextu abutatur, et sub Ecclesiæ titulo velut larva delitescat. » Magdeburgenses Cent. I, lib. II, c. 4, col. 435. : « Ita quidem, inquiunt, ut constet (regnum Antichristi) doctrina Christum profitente, sed tamen ejus meritum, et officium abnegante. » Et infra : « Joannes, inquiunt, ostendit Antichristum negaturum, Christum in carne venisse, hoc est, Christum in sua carne integre nos redemisse et salvasse : sed propter nostra bona opera etiam aliquid ad salutem nos conferre. » Deinde dicunt, Antichristum non seipsum verbo facturum Christum, vel Deum, sed opere, quia occupabit locum Christi et Dei in Ecclesia, faciens se caput omnium Fidelium, quod est solius Christi. Ita Magdeburgenses loc. not. : « Ostendet, inquiunt, se pro Deo, ut qui sit Christi Vicarius, et Caput Ecclesiæ, et possit figere, atque refigere articulos Fidei. »

Denique dicunt, Antichristum non rejecturum idola; imo vero ea palam adoraturum, quod probant ex Daniele, qui cap. XI. postquam dixerat Antichristum contra omnes Deos surrecturum, subjungit : *Deum autem Moazim in loco suo venerabitur, et Deum quem ignoraverunt patres ejus, colet auro et argento, et lapide pretioso etc.* (2). Per Moazim autem intelligunt hæretici templorum ornatum, Missam, imagines, reliquias, et similia. Ita Illyr. in lib. cont. Prim. et cæt. omnes.

Quod autem Apostolus dicit II. Thess. II, Antichristum se elevaturum supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; exponunt de Romano Pontifice, qui se Vicarium Christi facit : et tamen usurpat majorem auctoritatem, quam Christus habuerit. Id probat Illyricus in Catal. testium (nam cætera non vidi hactenus quomodo probent) pag. 3. Quia nimirum Christus Matth. XXIV declaravit, nihil aliud esse, ostendere se esse Deum, immo efferre se supra Deum et ejus cultum, quam in nomine Christi venire. Ex qua sequitur, Papam, qui se pro Christi Vicario venditat, ipsum esse verissimum Antichristum. Item Christus subjiciebat se Scripturæ dicens se, quæ faciebat et patiebatur, facere et pati, ut Scriptura impleretur : Papa autem dixit, se posse dispensare contra Apostolum et Evangelistam, recta facere prava, et contra. Hæc est summa præcipuæ partis doctrinæ adversariorum de Antichristo, quæ tota nititur solis Scripturis per novas glossas perperam explicatis : in cujus rei signum, ne unum quidem interpretem aut Doctorem pro se citant.

Incipiamus ergo a primo, quod Antichristus sit palam et ex professo negaturus Jesum esse Christum; et proinde omnia ejus Sacramenta tanquam seductoris cujusdam inventa conculcaturus. Probatur primo, ex dictis cap. 5. et 6. Nam si Antichristus natione et religione Judæus erit, et a Judæis pro Messia recipietur, ut ostendimus; certe non prædicabit nostrum Christum, sed eum palam oppugnabit : nam alioqui per Antichristum Judæi Christum nostrum reciperent, quod est absurdissimum. Præterea cum non possint esse duo Christi; quomodo poterit Antichristus seipsum Judæis pro Christo obtrudere, nisi prius doceat, nostrum Christum, quia præcessit, non fuisse verum Christum.

(1) Dan. XI, 37. — (2) Dan. XI, 38.

Probatur secundo ex illo I. Joan. II : *Quis est mendax, nisi qui negat Jesum esse Christum? et hic est Antichristus* (1). Nam omnes hæretici dicuntur Antichristi, qui aliquo modo negant Jesum esse Christum ; ergo ipse verus Antichristus simpliciter et omnibus modis negabit Jesum esse Christum. Et confirmatur, quia per hæreticos Diabolus operari dicitur mysterium iniquitatis, quia occulte illi Christum negant : at Antichristi adventus dicitur revelatio, quia ille palam Christum negabit.

Præterea ex Patribus. Hilarius lib. VI de Trin. dicit, Diabolum per Arianos conatum esse persuadere hominibus, Christum non esse Dei Filium naturalem, sed adoptivum : at per Antichristum conaturum persuadere, ne adoptivum quidem esse, ut funditus extinguat nomen veri Christi. Hippolytus martyr in Orat. de Mundi consum. dicit caracterem Antichristi fore, ut homines cogantur dicere, nego Baptismum, nego signum crucis, et similia. Augustinus lib. XX de Civitate Dei, cap. 8. quærit, an sæviente Antichristo credibile sit aliquos baptizandos? et tandem respondet. « Profecto, inquit, tam fortes erunt, et parentes pro parvulis suis baptizandis, et hi qui tunc primitus credituri sunt, ut illum fortem vincant etiam non ligatum. » Ubi B. Augustinus præsupponit, Antichristum non permissurum illos baptizari ; et tamen aliquos pios parentes quidvis potius passuros, quam ut filii eorum non baptizentur.

Hieronymus in cap. XI Dan. : « Consurgere, inquit, habet Antichristus de modica gente, id est, de populo Judæorum, et tam humilis erit atque despectus, ut ei non detur honor regius, et per insidias et fraudulentiam obtineat principatum. Et hoc faciet, quia simulabit se ducem esse fœderis, hoc est, legis et Testamenti Dei. » Ubi Hieronymus docet, apud Judæos Regnum acquisiturum Antichristum, quia se ostendet zelatorem legis Judaicæ. Sedulius in II. Thess. II dicit, Antichristum instauraturum omnes Judaicas cæremonias, ut Evangelium Christi solvat. Gregorius lib. XI, epist. 3 : « Quia Antichristus, inquit, populum Judaizare compellit, ut exterioris legis ritum revocet, et sibi Judæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum. »

Denique, tempore Antichristi ob vehementiam persecutionis, cessabunt publica officia et sacrificia divina, ut cap. 3. ostendimus. Ex quibus evidens est Antichristum non depravaturum doctrinam Christi sub nomine Christianismi, ut hæretici volunt : sed apertissime Christi nomen, et Sacramenta oppugnaturum, et Judaicas cæromonias introducturum. Quod cum Papa non faciat, evidens est, eum non esse Antichristum.

Jam vero quod Antichristus se palam et nominatim Christum esse dicet, non ejus ministrum, aut Vicarium, patet primo ex illis verbis Domini, Joan. V : *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis* (2). Ubi Dominus videtur de industria addidisse *in nomine suo*, prævidens dicturos Lutheranos et Calvinistas, Antichristum non venturum in nomine suo, sed in nomine nostri Christi, quasi ejus Vicarium.

Præterea Patres passim hoc docent. Irenæus lib. V : « Tentabit, inquit, se Christum ostendere. » Ambrosius in cap. XXI Luc. : « Ex Scripturis, inquit, disputabit se esse Christum. » Theodoretus in II. Thess. II : « Seipsum, inquit, Christum nominabit. » Cyrillus catech. 15. : « Inducet, inquit, quemdam hominem falso seipsum Christum appellatum, ac per hanc Christi appellationem Judæos, qui venturum expectant, decipientem. » Breviter omnes Patres, ut supra ostendimus, dicunt, Antichristum pro Messia a Judæis recipiendum, igitur se palam et nominatim Messiam, id est, Christum faciet. Proinde Romanus Pontifex, qui hoc non facit, ut notum est, non est Antichristus : nam eo ipso, quod se Vicarium Christi dicit, asserit se non esse Christum, sed ejus ministrum.

Quod vero Antichristus palam nominabit se Deum, et pro Deo coli volet, non solum usurpando aliquam Dei auctoritatem, sed ipsum nomen Dei ; probatur primo ex verbis expressis Apostoli, II. Thess. II : *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus* (3). Ubi Paulus non solum dicit, Antichristum sessurum in templo ; nam etiam nos sedemus in templis, nec tamen Antichristi sumus : sed etiam explicat modum quo sedebit nimirum, quod sedebit ut Deus, cui soli proprie erigitur templum. In Græco autem textu clarius hoc habetur. Non enim dicitur ὡς Θεὸς, *tanquam Deus*, sed ὅτι ἐστὶ Θεὸς, id est, *ostendens quod sit Deus*. Et sic intellexerunt hunc locum omnes Veteres.

(1) I. Joan. II, 22. — (2) Joan. V, 43. — (3) II. Thessal. II, 4.

Irenæus lib. V : « Existens, inquit, Apostata, et latro, quasi Deus vult adorari. » Chrysostomus in hunc locum : « Jubebit, inquit, se pro Deo coli, et in templo collocari. » Et hom. 40. in Joan. explicans hunc eumdem locum : « Se, inquit, omnium Deum profitebitur. » Et infra : « Se maximum Deorum esse gloriabitur. » Ambrosius in II. Thess. II : « Ipsum Deum, inquit, se asseret, non Filium Dei. » Similiter omnes exponunt. Ex quo intelligimus, Romanum Pontificem, qui se non Deum, sed Dei famulum agnoscit, non esse Antichristum.

Quod denique Antichristus non sit passurus ullum Deum, nec verum, nec falsum, nec idola ; probatur primo ex illis verbis Pauli, II. Thess. II : *Qui extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* (1). Ubi notandum, pro eo *quod dicitur*, Græce esse σέβασμα, quod Magdeburgenses volunt significare cultum, id est, *actum colendi*, non id *quod colitur*, ut inde probent, Apostolum non velle dicere, Antichristum non adoraturum idola, sed depravaturum cultum veri Dei, mutilando Sacramenta, vel eis addendo varias cæremonias. At certe σέβασμα, propriissime significat non actum, sed objectum, id est, quod colitur, ut aram, delubrum, idolum etc. Cultus enim dicitur σέβας, vel θεοσέβεια, non σέβασμα. Unde idem Paulus Act. XVII : Διερχόμενος γὰρ καὶ αναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὗρον καὶ βωμὸν, etc. *Præteriens*, inquit, *et considerans simulacra vestra, inveni aram etc.* (2). Ubi apertissime Paulus per σεβάσματα intelligit res ipsas quæ coluntur, ut delubra, aras, idola. Et Sapient. XV. sic legimus : Κρείττον γὰρ ἐστὶ τῶν σεβασμάτων αὐτοῦ ων αὐτὸς μὲν ἔζησεν ἐκεῖνα θὲ οὐδέποτε. *Melior est homo idolis, quæ ipse fecit. Nam ipse vixit aliquando, illa autem numquam* (3). Quem locum nescio, an quis ita pervertere audebit, ut neget voce σεβασμάτων significari ipsa idola, sive simulacra, quæ manibus hominum fabricantur, quæque vitam habere videntur, cum tamen non vivant.

Itaque omnes Græci, et ipse etiam Erasmus, cui multum tribuunt omnes hæretici, tam in Vers. quam in Annot. docet σέβασμα debere verti *numen*. Deinde verba Danielis, cap. XI clarissima sunt. *Nec quemquam Deorum curabit, sed contra universa consurget* (4). In quem locum Hieronymus scribens dicit, non posse hæc intelligi de Antiocho, ut volebat Porphyrius ; quoniam constat, Antiochum adorasse Deos Græcorum : sed intelligi de Antichristo, qui nullum Deum colet.

Accedat ultimo consensus Veterum. Irenæus l. V : « Idola quidem, inquit, seponet, ad suadendum quod ipse sit Deus, se autem extollet unum idolum. » Hippolytus serm. de consum. : « Antichristus, inquit, idololatriam non admittet. » Cyrillus Catech. 15. : « Idola, inquit, odio habebit Antichristus. » Chrysostomus in hunc locum : « Extollitur, inquit, super omne quod dicitur Deus, aut numen. Non enim ad Idololatriam adducet ille. » Idem docet in hunc locum Theophylactus, Œcumenius, Theodoretus, qui etiam pulchre notat, Diabolum mirabiliter ludere, et lusurum cum filiis perditionis. Antiquis enim temporibus suadebat multos Deos falsos, et varia idola adoranda, et eo modo plurimos lucrabatur : tempore autem Antichristi, quia videbit per doctrinam Christi toto fere Orbe exacta idola, et falsorum Deorum multitudinem ; ipse etiam accusabit idola, et eorum multitudinem, et eo modo adhuc plures decipiet. Ex quo apparet, Pontificem, qui secundum Catholicos agnoscit Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et secundum hæreticos, adorat multa idola, nullo modo dici posse Antichristum.

At, inquiunt, Daniel cap. XI affirmat, ab Antichristo colendum Deum Moazim auro, et argento, et lapidibus pretiosis.

Respondetur primo : per Deum Moazim, qui interpretatur fortitudinum, id est, fortissimus, posse intelligi ipsum Antichristum. Siquidem illud *Venerabitur* in Hebræo non est ישתחוה *adorabit*, sed וכבר *glorificabit*, quomodo Psal. XC dicit Deus : *Eripiam eum, et glorificabo eum* : Hebraice אכברהו et certe Deus non glorificat homines subjiciendo se illis, sed eos exaltando. Sic igitur Antichristus seipsum glorificabit, cum se ab omnibus adorari faciet. Unde et Septuaginta verterunt, δοξάσει : et hoc modo exponit Theodoretus : « Deum, inquit, fortem et potentem, hoc enim significat Moazim, seipsum appellat. Illud enim in loco suo pro, seipsum, posuit. Eriget enim sibi ipsi templa, et auro, argento, et lapidibus pretiosis ipse exornabit. » Hæc Theodoretus.

Secundo dici potest, quod mihi magis placet : Antichristum Magum futurum, et more aliorum Magorum, occulte Diabolum

(1) II. Thessal. II, 4. — (2) Act. XVII, 23. — (3) Sap. XV, 17. — (4) Dan. XI, 37.

ipsum, cujus ope mirabilia faciet, adoraturum, et hunc vocari Deum Moazim. Porro Moazim existimarem non esse nomen Dei, sed loci cujusdam munitissimi, et secreti, in quo erunt præcipui thesauri Antichristi, et in quo, ut diximus, Diabolum ille adorabit. Sequitur enim apud Danielem, et faciet, ut muniat Moazim cum Deo alieno, quem cognovit. Et vere מעוז tam fortitudinem quam arcem significat. Hoc modo exponit Lyranus. Quod autem necessario dicendum sit, Antichristum esse ipsum Deum Moazim, vel si est aliquis alius, nonnisi in occultissimo loco, et clam omnibus ab Antichristo adorandum; cogunt nos verba ipsa Danielis, quæ alioqui secum ipsa pugnarent: si enim nullum Deorum curabit, quomodo palam idola colet?

Jam vero duo illa argumenta Illyrici levissima sunt. Nam in primo argumento ter peccat Illyricus. Primum, quod asserat, a Christo verba Pauli explicari, cum Paulus potius Christi verba explicare debuerit. Deinde, quod dicat Matth. XXIV venire in nomine Christi, idem significare, atque esse Christi Vicarium. Repugnat enim huic Illyrici explicationi ipsa Christi explicatio. Nam ubi Dominus dixisset: *Multi venient in nomine meo*, mox addit explicans: *dicentes: Ego sum Christus* (1). Itaque venire in nomine Christi, eo loco est usurpare sibi Christi nomen. Quod olim Simon Magus fecit, teste Irenæo lib. I, cap. 20. et nostris temporibus David Georcius. Et tandem idipsum Antichristus faciet: Papa vero hoc ipso quod se Vicarium Christi nominat, se Christum non facit.

Tertio peccat Illyricus, quod Christum ineptum interpretem Pauli facit. Nam non recte exponit illud Pauli *Extollit se super omnem Deum* per istud *multi venient in nomine meo* (2). Vicarios meos se facient. Nam Vicarius Dei non est super omnem Deum, sed infra omnem Deum: sicut Vicarius Regis est infra omnem Regem. Nec enim potest cogitari aut fingi, quemadmodum qui se Vicarium Regis alicujus esse profitetur, idem se supra omnes Reges esse glorietur. Ex quo apparet cæcitas atque impudentia adversariorum, qui ea interdum effutiunt, quæ vel ab ipso communi sensu abhorrent.

Ad illud autem argumentum Illyrici, quo probabat, Papam usurpare auctoritatem majorem, quam habeat Christus. Respondeo: propositionem et assumptionem argumenti illius duo esse mendacia, et præterea consequentiam nihil valere. Primo enim falsum est, Christum se subjecisse Scripturis, cum constet, ipsum esse auctorem Scripturarum; et proinde super Scripturas. Cum autem legimus, Christum fecisse quæ faciebat, ut implerentur Scripturæ; illud *Ut* non causam, sed eventum significat, ut Chrysostomus, et Augustinus docent, in cap. XII Joan. non enim Christus ideo mortuus est, quia Isaias hoc scripsit: sed ideo Isaias hoc scripsit, quia erat futurum.

Deinde falsum est etiam, Pontificem unquam dixisse verbo, aut facto, se posse dispensare contra Evangelistam, aut Apostolum. Nam etsi potest dispensare in præceptis positivis Apostolorum; non tamen hoc est contra Apostolum, sed juxta Apostolum, qui sine dubio noverat Apostolicam potestatem, qua ipse præditus pro tempore aliquid in Ecclesia statuerat, futuram esse in successoribus, qua possent ipsa illi eadem moderari vel mutare, prout Ecclesiæ expediret. In Evangelicis autem, id est, divinis præceptis, nemo unquam Catholicus dixit, posse Pontificem ullo modo dispensare.

Deinde consequentia etiam est mala. Nam in majori propositione loquitur Illyricus de subjectione Christi sub Scripturis, non quoad præcepta, sed quoad prophetias; nec enim ignorabat Illyricus, Christum solvisse Sabbatum, et abrogasse legem cæremonialem: in minori autem loquitur de præceptis, atque ita argumentum habet quatuor terminos, et nihil inde concludi potest. Hæc de doctrina Antichristi sufficiant hoc loco.

CAPUT XV.

De miraculis Antichristi.

De miraculis Antichristi tria habentur in Scripturis. Primo, multa miracula eum facturum. Secundo, qualia illa erunt. Tertio, ponuntur tria exempla. Miracula facturum Antichristum, docet Apostolus II. Thess. II: *Cujus est*, inquit, *adventus secundum operatio-*

(1) Matth. XXIV, 5. — (2) II. Thessal. II, 4.

nem Satanæ in signis et prodigiis. Et Dominus in Evangelio, Matth. XXIV : *Dabunt signa et prodigia magna, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi* (1). Dabunt, inquit, non dabit? Quia non solus Antichristus, sed etiam ministri ejus signa facient, adeo, ut B. Gregor. dicat, lib. XXXII Moral. cap. 12. etiam tortores ipsorum sanctorum Martyrum tunc prodigia et signa facturos. Denique Apoc. XIII : *Et fecit signa magna in conspectu hominum.* Qualia erunt, explicat Paulus II. Thess. II uno verbo dicens, fore mendacia. *In omni virtute*, inquit, *et signis*, *et prodigiis mendacibus* (2).

Porro mendacia signa erunt ratione omnium causarum, finalis, efficientis, materiæ, et formæ. Finis enim eorum miraculorum erit ostendere, Antichristum esse Deum et Messiam, quod erit perniciosissimum mendacium. Chrysostomus in hunc locum docet, mendacia vocari ea miracula, quia ad mendacium inducent. Et Ambrosius in hunc etiam locum docet, finem miraculorum Antichristi futurum, ut se probet Deum, sicut Christus noster veris miraculis Divinitatem suam demonstravit.

Deinde, vocantur mendacia signa ab efficiente : nam causa efficiens principalis erit pater mendacii, id est, Diabolus; sic enim ait Apostolus : *Cujus est adventus secundum operationem Satanæ.* Et omnes Patres asserunt, Antichristum futurum insignem Magum : imo Diabolum ab ipsa conceptione, vel saltem ab infantia in Antichristo habitaturum, et per eum signa perpetraturum. Cyrillus Catech. 15. ubi dixerat, Antichristum futurum Magum, et veneficiis, incantationibus, ac malis artibus instructissimum, indicat miracula illius dici mendacia, quia a patre mendaciorum proficiscentur.

Erunt etiam mendacia multa ex illis ratione materiæ, qua erunt phantastica et præstigia quædam, ut Cyrillus, ubi supra, et Theodoretus in hunc locum docent. Videbitur enim excitare mortuos et sanare ægrotos, sed illusiones Dæmonum erunt, non veræ excitationes, aut sanitates. Propter quod in Apoc. cap. XIII dicitur Antichristus facturus miracula in conspectu hominum, id est, apparentia, et deludentia conspectum hominum, non solida et vera, ut Arethas in eum locum annotavit.

Denique, erunt quædam ex illis mendacia ratione formæ, licet vera ratione materiæ, quia interdum res veras operabitur, sed quæ non superabunt vires totius naturæ; et ideo non vera miracula erunt formaliter. Vera enim miracula sola dicuntur illa, quæ a solo Deo fieri possunt, id est, quæ non habent causas naturales, neque occultas, neque manifestas; et ideo non solum in conspectu hominum, sed etiam in conspectu Dæmonum et Angelorum sunt mirabilia : at miracula Antichristi habebunt omnia causas naturales, sed hominibus occultas.

Exempla miraculorum Antichristi tria ponuntur Apoc. XIII. Unum, quod ignem de cœlo descendere faciet : alterum, quod faciet ut imago bestiæ loquatur : tertium, quod finget se mori, et resurgere; propter quod miraculum præcipue, totus fere Mundus eum admirabitur. Ex quibus miraculis duo priora erunt vera ratione materiæ, non ratione formæ : tertium autem nullo modo.

Posset autem objici contra hæc : quia non videntur hæc omnia miracula posse tribui Antichristo. Nam Joannes in eo loco duas bestias introducit : unam, quæ habet capita septem, et cujus unum caput visum est mori et resurgere : alteram minorem, quæ fecit ignem de cœlo descendere, et imaginem loqui; si ergo Antichristus erit prior bestia, non ei tribuuntur duo illa miracula de igne et de imagine : Si erit posterior bestia, non potest ei tribui miraculum resurrectionis.

Respondeo : priorem bestiam significare, vel Romanum Imperium, vel multitudinem impiorum, ut supra diximus : unum autem, id est, præcipuum ejus caput, quod visum est mori, et resurgere, esse Antichristum; erit enim Antichristus supremum et ultimum caput impiorum, et est ultimus Rex, qui imperium Romanum tenebit, tamen sine nomine Romani Imperatoris. Et hoc fictum miraculum resurrectionis, etiam omnino tribuendum Antichristo, docent Primasius, Beda, Haymo, Richardus, Rupertus et Anselmus, in hunc locum, et Gregorius lib. XI, epist. 3. quod est notandum contra Lyranum, qui exponit hoc de filio quodam Chosroæ Regis Persarum, quem esse fingit in quodam conflictu vulneratum, et tamen non occisum. Nec enim ulla historia probata tale aliquid refert de filio Chosroæ : neque potest filio Chosroæ convenire, quod sequitur in

(1) II. Thessal. II, 9; Matth. XXIV, 24. — (2) Apoc. XIII, 13; II. Thessal. II, 9.

Apoc. : *Et admirata est universa terra post bestiam dicens : Quis similis bestiæ?* (1).

Porro posterior illa bestia in Apocalypsi secundum Rupertum significat eumdem Antichristum. Idem enim Antichristus per duas bestias exprimitur : per unam, ratione regiæ potentiæ et tyrannidis, qua coget homines violenter : per alteram, ratione magicæ artis, qua callide homines seducet. At secundum Richardum, et Anselmum, et alios, posterior bestia significat prædicatores Antichristi, qui miraculis ostendere conabuntur, Antichristum verum esse Messiam. Itaque hæc omnia miracula erunt, vel Antichristi, vel ministrorum ejus. Hinc sequitur, Pontificem non esse Antichristum : nunquam enim ullus Pontifex finxit se mori et resurgere, nec vel ipse, vel ullus ejus minister fecit ignem de cœlo descendere, vel imaginem loqui.

At objiciunt Magdeburgenses Cent. I, lib. II, cap. 4, col. 436. Miracula mendacia multa facta esse a Pontificiis : « Qualia sunt, inquiunt, visiones animarum fabulantium de purgatorio, et petentium Missas pro se celebrari, et sanitates morborum, quæ acciderunt colentibus statuas, aut voventibus Sanctis. »

Respondeo in primis : non sunt ista miracula quæ Antichristum facturum scribit Joannes : sed mori, et resurgere, ignem de cœlo demittere, dare imagini vim loquendi; ostendant ergo, ista facta esse a Pontifice, vel Pontificiis. Deinde illa tria genera miraculorum fuerunt in Ecclesia usitata ante id tempus, quod adversarii Antichristum apparuisse dicunt. Scribit enim B. Gregorius lib. IV Dial. cap. 40. Paschasii Diaconi, qui vixerat tempore Symmachi Papæ, circa annum Domini 500, animam apparuisse S. Germano Capuano Episcopo, ac ut pro se oraret petiisse, ut a purgatorii tormentis liberaretur. Certe hoc miraculum contigit centum annis antequam Antichristus apparuerat, ex sententia omnium hæreticorum hujus temporis. Nemo enim ponit adventum Antichristi, nisi post annum 600, et Gregorii I obitum. Idem Gregorius refert de aliis apparitionibus animarum Missas petentium, eodem lib. IV, cap. 55.

De miraculis sanitatum propter imaginum venerationem, exstat exemplum apud Eusebium, lib. VII hist. cap. 14. ubi refert, ab ea muliere, quam Dominus curavit a sanguinis fluxu, statuam æream Salvatori erectam : herbam autem quamdam sub ipsa statua nasci consuevisse, quæ ubi crevisset usque ad fimbrias imaginis, eamque attigisset, omnium malorum genera curabat. Quo miraculo evidens est, Deum approbare voluisse sacrarum imaginum cultum.

De sanitatibus concessis divinitus iis, qui Sanctis aliquid voverant, sunt innumerabilia apud Veteres testimonia, sed insigne testimonium exstat apud Theodoretum, qui lib. VIII ad Græc., qui est de Martyr. scribit; suo tempore templa Martyrum fuisse plena tabellis vel simulacris manuum, pedum, oculorum, capitum, et cæterorum humanorum membrorum, quibus indicabantur varia dona sanitatum, quæ homines vi votorum a sanctis Martyribus acceperant.

CAPUT XVI.

De Regno et prœliis Antichristi.

De Regno et præliis Antichristi, quatuor in Scripturis legimus. Primo, Antichristum ex humillimo loco prodeuntem per fraudes et dolos Regnum Judæorum adepturum. Secundo, pugnaturum cum tribus Regibus, nimirum Ægypti, Lybiæ, atque Æthiopiæ, et eorum regna, illis devictis, occupaturum. Tertio, subacturum sibi alios septem Reges, et eo modo Monarcham totius Mundi evasurum. Quarto, cum innumerabili exercitu toto Orbe Christianos persecuturum, et hoc esse prælium Gog, et Magog. Quorum omnium, cum nihil in Pontificem Romanum conveniat; sequitur manifeste, eum Antichristum nullo modo vocari posse.

De primo sic loquitur Daniel. cap. XI : *Stabit*, inquit, *in loco ejus despectus, et non tribuetur ei honor regius, et veniet clam, et obtinebit Regnum in fraudulentia* (2). Quem in locum Hieronymus scribit, quod etsi hæc intelliguntur aliquo modo de Antiocho Epiphane; tamen longe perfectius implenda sunt in Antichristo, quemadmodum quæ dicuntur in Psal. LXXI de Salomone, intelliguntur quidem de ipso Salomone, sed per-

(1) Apoc. XIII, 4. — (2) Dan. XI, 21.

fectius impleta sunt in Christo. Propterea ibidem Hieronymus, posteaquam exposuerat hunc locum de Antiocho, secutus Porphyrium, ita subjungit : « Nostri autem et melius interpretantur et rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus. Qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Judæorum, et tam humilis erit atque despectus, ut ei non detur honor regius, et per insidias et fraudulentiam obtineat principatum etc. » Ubi Hieronymus significat, hanc esse communem Christianorum expositionem. Qua etiam de causa cap. VII. comparat Daniel Antichristum cum cornu parvulo, nimirum, propter ipsius vile et obscurum principium.

Et certe hoc primum nullo modo convenit Romano Pontifici ; oporteret enim dicere, Romanum Pontificem usque ad annum 600, fuisse obscurissimum, et nullius nominis, et tunc repente, ac per fraudes locum aliquem excelsum occupasse : at hoc est aperte falsum. Nam ut Augustinus epist. 162. ait : « In Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus. » Et Prosper lib. II de Vocat Gent. cap. 6 : « Roma, inquit, per sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis. » Et Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem, asserit, Romæ lucere Apostolicos radios, qui inde se ad omnes expandunt, et bona sua cum cæteris communicant. Denique, ipse etiam Ethnicus scriptor Ammianus Marcellinus lib. XXVII scribens de schismate Damasi et Ursicini, dicit : se non mirari, si homines tanto studio contendunt pro Romano Pontificatu, cum tantæ sint ejus opes, et amplitudo.

De secundo sic loquitur idem Daniel cap. VII : *Considerabam,* inquit, *cornua, et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus.* Et infra explicans : *Porro,* inquit, *cornua decem, decem Reges erunt, et alius consurget post eos, et ipse potentior erit prioribus, et tres Reges humiliabit.* Et cap. XI explicans qui sint isti Reges tres : *Mittet,* inquit, *manum suam in terras, et terra Ægypti non effugiet, et dominabitur thesaurorum auri et argenti, et in omnibus pretiosis Ægypti. Per Lybiam quoque et Æthiopiam transibit* (1). In quæ loca Hieronymus scribens, ac præcipue in cap. VII. inquit : « Dicamus, quod omnes scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando Regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se dividant, et undecimum surrecturum esse Regem parvulum (Antichristum) qui tres Reges de decem Regibus superaturus sit, id est, Ægyptiorum, et Africæ, et Æthiopiæ, quibus interfectis, etiam alii septem Reges victori colla submittent. » Idem docent de tribus Regibus ab Antichristo occidendis, Irenæus lib. V, Lactantius lib. VII, cap. 16 et Theodoretus in cap. VII. et XI Dan.

Hoc autem maxime refellit insaniam hæreticorum, qui Pontificem Antichristum faciunt. Dicant enim si possunt ; quandonam Pontifex Romanus occiderit Reges Ægypti, Libyæ, et Æthiopiæ, et eorum occupaverit regnum. Theodorus Bibliander in suo Chron. dicit, Romanum Pontificem tanquam cornu parvulum excussisse primum cornu de illis decem, quando Gregorius II excommunicavit Leonem Imperatorem Græcum Iconomachum, et prohibuit, tributa illi ab Italis reddi, et paulatim principatum ejus, id est, Exarchatum Ravennæ obtinuit. Secundum cornu dicit excussisse, quando Zacharias Papa deposuit Childericum Regem Francorum, et Pipinum pro eo creari jussit. De Tertio non aperte loquitur, sed videtur indicare, tunc fuisse excussum tertium cornu, quando Gregorius VII excommunicavit, et deposuit Henricum IV Imperatorem. Exstat etiam epistola quædam Frederici II Imperatoris contra Pontificem scripta, in qua asserit, tria cornua ab Antichristo evulsa, esse regnum Italiæ, Germaniæ, et Siciliæ, quæ sibi potissimum Romanus Pontifex servire coegit.

At hæc vanissima sunt. Nam in primis Daniel non de regno Galliæ vel Germaniæ loquitur, sed de regno Ægypti, Lybiæ et Æthiopiæ. Deinde nullum eorum Regum Papa occidit : Antichristus autem tres illos Reges interficiet, ut Hieronymus dicit. Præterea Antichristus sibi illa regna vendicabit, non aliis tradet : at Pontifex regnum Galliæ non sibi, sed Pipino tradidit : et Imperatore deposito, alium creari jussit, non sibi Imperium usurpavit. Et similiter quando privavit Leonem Imperatorem principatu Ravennæ, non sibi vendicavit principatum illum, sed Regibus Longobardorum permisit : quem

(1) Dan. VII, 8; XI, 42 et 43.

tamen postea Pipinus, devictis Longobardis, Pontifici donavit. Denique, si deponere Principes est cornua excutere, non erunt tria, sed multo plura ab Antichristo evulsa : constat enim, a Pontificibus fuisse depositos, præter Leonem III Græcum, et Childericum Francum, etiam Henricum IV a Gregorio VII, Othonem IV ab Innocentio III, Fridericum II ab Innocentio IV, qui omnes reipsa Imperium amiserunt.

De tertio habemus testimonia Veterum apertissima. Lactantius lib. VII, cap. 16. et Irenæus lib. V dicunt, Antichristo, posteaquam occiderit tres Reges ex decem, reliquos continuo subjiciendos, et tum ipsum omnium Principem futurum. Hieronymus in cap. XI Dan. in illud *Et faciet, quæ non fecerunt patres ejus :* « Nullus, inquit, Judæorum absque Antichristo in toto unquam orbe regnavit. » Chrysostomus in II. Thess. II asserit, Antichristum Monarcham futurum, et successurum Romanis in Monarchia, sicut Romani successerunt Græcis, Græci Persis, Persi Assyriis.

Denique Cyrillus Catech. 15. dicit, Antichristum Monarchiam adepturum, quæ antea fuerat Romanorum. Et satis aperte deducitur hæc Patrum sententia, ex Apoc. c. XVII, ubi legimus : *Et decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt. Hi unum consilium habent, et virtutem, et potestatem suam bestiæ tradent* (1). Hoc autem nullo modo convenire Romano Pontifici, certum est : nec enim unquam Pontifex Rex fuit totius Orbis terrarum.

De quarto loquitur Joannes Apoc. XX : *Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas de carcere suo, et exibit, et seducet Gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog et Magog, et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, et circuierunt castra Sanctorum et civitatem dilectam. Et descendit ignis de cœlo, et devoravit eos, et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, et sulphuris, ubi et bestia et Pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum* (2). His verbis describitur ultima persecutio, et finis ejus. De qua re sic loquitur Augustinus lib. XX de Civit. Dei, cap. 11 : « Hæc erit novissima persecutio novissimo imminente judicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur, universa scilicet civitas Christi ab universa diaboli civitate, quantacumque erit utraque super terram. » Similia habentur Ezechielis XXXVIII, XXXIX, quæ sunt breviter exponenda propter multos, qui de hac re exstiterunt errores.

CAPUT XVII.

De Gog et Magog.

Prima igitur sententia, sive potius error est Judæorum, qui docent, Gog esse Antichristum, Magog esse gentes Scythicas innumerabiles, quæ latent intra Caspios montes. Venturum autem esse Gog, id est, Antichristum cum Magog, id est, cum exercitu Scytharum, illo ipso tempore quo Messias primum apparebit in Hierusalem ; et tunc prælium committendum in Palæstina, et tantam stragem futuram in exercitu Gog, ut per septem annos Judæi non sint cæsuri ligna ex arboribus ad ignem struendum, sed crematuros hastas, et clypeos, et similia instrumenta, quæ jacebunt ubique cum cadaveribus, et deinceps futura sæcula aurea etc.

Refert hanc opinionem Hieronymus in c. XXXVIII Ezech. et Petrus Galatinus lib. V, cap. 12 cont. Jud. et Rabbi David Khimhi in Com. Psal. passim. Sed Judæi in duobus erant.

Primo, quod putant prælium Gog et Magog futurum in primo Christi adventu, confundentes primum cum secundo ; cum tamen Scripturæ aperte doceant, in primo adventu Christum venturum in humilitate, et tamquam ovem mansuetam immolandum, ut patet Isa. LIII et alibi. Secundo, quod putant, Antichristum venturum contra se, et cum suo Messia pugnaturum ; cum tamen Antichristus revera ipsorum Messias sit futurus, et pro Judæis contra verum Christum Salvatorem nostrum pugnaturus.

Secunda opinio est Lactantii lib. VII, cap. 24, 25 et 26, qui existimat, prælium Gog et Magog futuram mille annis post mortem Antichristi. Docet enim ipse, finitis sex millibus annorum a Mundo condito, venturum

(1) Apoc. XVII, 12. — (2) Apoc. XX, 7.

Antichristum, et regnaturum tribus annis cum medio; tunc occidendum Antichristum, appariturum Christum, futuram resurrectionem, et regnaturos Sanctos eum Christo hic in terris mille annis, in summa pace, et tranquillitate, infidelibus interim quidem exterminatis, sed pacifice servientibus. Quibus finitis, iterum solvendum Diabolum, et excitandum bellum atrocissimum omnium gentium, quæ per mille annos servierunt Sanctis, contra eosdem Sanctos, et hoc esse prælium Gog et Magog, de quo loquuntur Ez. et Joan. sed paulo post divinitus occidendos omnes impios, et tunc futuram secundam resurrectionem, et Mundum penitus innovandum.

Hæc opinio fuit etiam multorum Veterum, ut Papiæ, Justini, Irenæi, Tertulliani, Apollinaris, et quorumdam aliorum, ut refert Hieronymus in cap. XXXVI Ezech. et Eusebius lib. III hist. cap. ult. Sed jamdudum explosa est tamquam error exploratus. Dominus enim Matth. XXIV et XXV aperte docet, post Antichristi persecutionem statim futurum judicium ultimum, et ituros omnes bonos in vitam æternam, omnes malos in ignem æternum; ac proinde non futura post alios mille annos, nec unquam deinceps ulla prælia.

Tertia opinio est Eusebii, qui lib. IX demonst. Evang. eap. 3. existimat, Gog esse Imperatorem Romanum, et Magog Imperium ejus. Sed nititur falso fundamento. Dedueit enim hanc opinionem ex cap. XXIV Num. ubi secundum versionem 70, legimus: *Extolletur Gog regnum, et augebitur regnum ejus: Deus duxit illum ex Ægypto etc.* (1). Ubi videtur Scriptura dicere, quod quando Christus redibit ex Ægypto, tempore suæ infantiæ, tunc extolletur regnum Gog: constat autem, Christo infante existente, nullum regnum fuisse exaltatum, nisi Romanorum.

At sine dubio corrupta est in hoe loeo editio 70 Interpretum: Hebraice enim habetur, non Gog, sed Agag: וירם מאגג מלכו. Et tolletur propter Agag, vel præ Agag Rex ejus. Et sensus est secundum Hieronymum in c. XXXVIII Ezech. et tolletur Saul primus Rex Israel propter Agag, id est, quia peccabit non occidendo Agag. Vel seeundum alios, extolletur Saul præ Agag; id est, prævalebit et superabit ipsum Agag. Utrumque est verum. Et certum est, locum illum Numerorum intelligi de regno Judæorum, non de Christo, vel Romanis: incipit enim: *Quam pulchra tabernacula tua Jacob tentoria tua Israel etc.* (2).

Quarta opinio est aliorum, qui per Gog et Magog intelligunt prælia Diaboli et Angelorum ejus olim in cœlo cum Angelis bonis patrata, quam Hieronymus refellit, tamquam destruentem litteram, in eap. XXXVIII Ezech.

Quinta est Theodori Bibliandri, quem sequitur Chytræus in Com. cap. XX Apoc. Igitur Bibliander tab. 14. suæ Chronol. ubi accurate disserit de Gog et Magog, et tandem docet, prophetiam Ezechielis et Joannis non pertinere ad idem tempus; sed Ezechielis quidem vaticinium impletum esse tempore Machabæorum, et Gog ac Magog fuisse Alexandrum Magnum, et posteros ejus Reges Syriæ et Ægypti, qui cum Judæis multa prælia commiserunt, et a Machabæis tandem superati fuerunt: Joannis autem prophetiam impletam esse tempore Gregorii VII Papæ, et sequentium aliquot Pontificum: ac Gog et Magog fuisse Pontifices, et alios Christianorum Principes et exercitus, qui diu pugnaverunt eontra Saracenos pro terra sancta, et sepulcro Domini reeuperandis.

Prima pars hujus opinionis est etiam Theodereti, in cap. XXXVIII Ezech. sed defendi non potest. Primo, quia sine dubio una et eadem est prophetia Ezechielis et Joannis; et proinde utraque implenda est post Christi adventum. Nam in primis Joannes dicit, exercitum Gog a quatuor angulis terræ venturum, et idem dicit Ezechiel, nominatim exprimens in exercitu Gog futuros Persas ex Oriente, Æthiopas ex Meridie, Tubal, id est, Hispanos ex Occidente, et Togorma, id est, Phrygas a lateribus Aquilonis. Deinde Joannes dicit; igne de cœlo demisso, hunc exercitum perdendum: et idem asserit Ezechiel in fine cap. XXXVIII: *Ignem*, inquit, *et sulphur pluam super eum*, *et super exercitum ejus* (3). Denique, Joannes huic prælio subjungit continuo innovationem Hierusalem, id est, glorificationem Ecelesiæ, et similiter Ezechiel a cap. XL usque ad finem libri nihil tractat, nisi mirabilem innovationem Hierusalem.

Præterea secundo probatur, prophetiam Ezechielis non fuisse impletam tempore Machabæorum. Nam Ezech. XXXVIII dici-

(1) Num. XXIV, 7 et 8. — (2) Num. XXIV, 5. — (3) Ezech. XXXVIII, 22.

tur ad Gog, in novissimo annorum venies : at Alexander Magnus cum suis in medio annorum venit. Deinde Ezechiel aperte dicit, in exercitu Gog futuros Æthiopas, Libyos, Hispanos, Cappadoces etc. qui tamen nunquam pugnaverunt contra Hierusalem, ac præsertim tempore Machabæorum : soli enim Syri et Ægyptii pugnaverunt contra Machabæos.

Denique Ezechiel describit talem victoriam contra Gog et Magog, ut deinceps nulli essent timendi hostes, sed esset futurus finis omnium præliorum. At non talis fuit victoria Machabæorum contra Reges Syriæ et Ægypti : nam nec Judæi Regem Syriæ et Ægypti unquam penitus superaverunt, et paulo post fuerunt Judæi rursum a Romanis vexati et capti, nec se unquam de eorum manibus liberaverunt, ut Augustinus deducit, et probat lib. XVIII de Civit. Dei, c. 45. Non ergo prophetia Ezechielis ante Christi tempora impleta fuit.

Altera pars opinionis Bibliandri, quæ propria est ejus, non solum falsa, sed etiam impia est. Nam in primis Joannes dicit, prælium Gog et Magog futurum contra castra Sanctorum et dilectam civitatem, id est, contra veram Dei Ecclesiam : at bellum Christianorum pro terra sancta recuperanda fuit totum contra Saracenos Mahumetanos, nisi forte velit Bibliander, Mahumetanos esse veram Dei Ecclesiam et castra Sanctorum. Deinde Joannes dicit, homines futuros in exercitu Gog ex quatuor angulis terræ : at in exercitu Christiano non erant nisi Occidentales, et Aquilonares, id est, Galli, Germani, Itali. Præterea Joannes dicit, finito bello Gog et Magog, mox Hierusalem renovandam et glorificandam : Diabolum autem, et Antichristum, et Pseudoprophetas dejiciendos in ignem æternum : at bellum Christianorum pro terra sancta jamdudum est finitum ; nec tamen videmus ullam Hierusalem innovatam, nec Diabolum, et Pseudoprophetas disjectos in Tartarum. Nunc enim, ut etiam adversarii fatentur, Diabolus et Pseudoprophetæ maxime vigent.

Præterea Deus ipse manifestis signis et prodigiis tum ad Antiochiam Syriæ, tum in aliis locis manifeste ostendit, sibi gratum bellum illud fuisse. De quibus vide Gulielmum Tyrium lib. VI de bell. sac. et Paulum Æmilium lib. IV de reb. Franc.

Denique S. Bernardus, quem Sanctum sive Divinum nominat idem Bibliander in Chron. ubi de Eugenii III temporibus agit, præter alios sanctos viros, unus fuit ex præcipuis auctoribus illius belli : ipse enim et verbis, et miraculis suasit infinitæ multitudini Gallorum et Germanorum, ut ad bellum illud proficiscerentur, ut ipsemet indicat initio lib. II de Consider. Et Auctor vitæ ejusdem Bernardi lib. II, cap. 4. scribit, B. Bernardum post prælium peractum, cæcum quemdam illuminasse in testimonium, quod nomine Dei bellum illud prædicaverat.

Sexta opinio est Magdeburgensium, Cent. I, lib. II, cap. 4, col. 435. ubi docent, Gog et Magog esse regnum Saracenorum, sive Turcarum. Quæ sententia plane opponitur sententiæ Bibliandri : et ideo melior est, vel potius minus mala. Sed tamen absolute est falsa, siquidem Gog veniet in novissimo annorum, nec diu durabit, ut ex Joanne et Ezechiele aperte colligitur : regnum autem Saracenorum jamdudum cœpit, et duravit hactenus annos fere mille, quod sane modicum tempus dici nequaquam potest.

Septima est B. Ambrosii lib. II de Fid. cap. ult. Gog esse Gothos, qui multas provincias populi Romani vastaverunt. Meminit hujus opinionis B. Hieronymus in quæst. Hebr. in Gen. cap. X. et ait : « Utrum vera sit necne, exitus prælii docebit. » Et nunc sane exitus prælii docuit, non fuisse veram : neque enim post bella Gothorum ulla innovatio Ecclesiæ secuta est, neque bella omnia cessaverunt.

Octava est ipsius S. Hieronymi in cap. XXXVIII Ezech. qui videns rei difficultatem, omisso litterali sensu, mystice exposuit de hæreticis. Vult enim Gog, quod Hebræis est tectum, significari hæresiarchas, qui instar tecti elati sunt ac superbi : Magog autem, quod interpretatur de tecto, significare eos, qui hæresiarchis credunt, eisque subjiciuntur, ut ædificium suo tecto. Hæc sententia pro mystico sensu accepta verissima est, non tamen ad litteram. Nam Ezechiel cap. XXXVIII dicit, Aog venturum in novissimo annorum, et Joannes Apoc. XX dicit, post mille annos venturum eumdem Aog : nomine autem mille annorum intelligunt omnes Catholici totum tempus, quod est a Christi adventu usque ad Antichristum : cum ergo Aog non sit venturus nisi circa finem Mundi, et hæretici initio Ecclesiæ adhuc Apostolis viventibus cœperint ; constat, proprie et ad litteram Aog non significare hæreticos.

Sciendum est etiam, Hieronymum, cum

dicit Gog interpretari tectum, et Magog de tecto, non velle dicere idem omnino esse Hebræis Gog et Magog, quod nobis tectum et de tecto, sed velle dicere, esse quasi idem. Proprie enim Hebræis tectum non est Gog, sed Gog, גג, et de tecto non dicunt Magog, sed Miggag, מגג.

Nona sententia est B. Augustini lib. XX de Civit. Dei, cap. 11. qui per Gog intelligit Diabolum, qui est instar magni tecti, id est, magnæ domus, in qua habitant omnes mali: per Magog autem intelligit Antichristi exercitum ex totius orbis nationibus collectum. Quæ sententia sine dubio verissima est et amplectenda, quatenus refert Gog et Magog ad tempora Antichristi; tum quod cum sequuntur omnes Catholici auctores, qui scribunt in Apocalypsim ut Arethas, Primasius, Beda, Haymo, Rupertus, Richardus, Anselmus, et alii; tum etiam quod omnia quæ dicuntur ab Ezechiele et Joanne de Gog et Magog, rectissime conveniant Antichristo. Tunc enim vere erit ultima et maxima persecutio, et post eam innovabitur Hierusalem, hoc est, Ecclesia glorificabitur, nec ulla deinceps prælia audientur. Quatenus autem per Gog intelligit Diabolum, non videtur vera : nam Joannes dicit, Diabolum solutum convocaturum esse Gog et Magog in prælium; igitur aliud est Diabolus, aliud est Gog.

Nostra igitur sententia, quæ decima est, tria continetur. Primo asserimus, prælium Gog et Magog esse prælium Antichristi contra Ecclesiam, ut recte Augustinus dôcuit. Secundo dicimus, probabile esse admodum, Per Gog significari ipsum Antichristum, per Magog exercitum ejus. Nam Ezechiel perpetuo Gog vocat principem, et Magog vocat terram, sive nationem. Tertio dicimus, probabile esse, Gog dici a Magog, non e converso, ita ut dicatur Antichristus Gog, quia est princeps gentis quæ dicitur Magog : porro exercitum Antichristi vocari Magog a gente Scythica, non quod constet ex illis Scythis, quos Judæi fingunt esse ultra Caucasum et Caspium mare, sed vel quod magna pars exercitus Antichristi constabit ex barbaris a Scythia oriundis, ut Turcis, Tartaris, et cæteris, vel (quod magis reor) quia erit exercitus immanis et crudelis valde : quos enim sævos dicere volumus, Scythas vocamus.

Nam quod Magog revera Scythicam gentem significet, patet ex Genes. X, ubi legimus, filium Japhet secundum dictum esse Magog, ex quo dicta est Magog regio, quam ejus posteri habitarunt, quam esse Scythiam, docet Josephus lib. I Antiq. cap. 11. et Hieronymus in quæst Hebr. in Genes. X. Nam quemadmodum a tribus filiis Cham, id est, Chus, Mizraim et Chanaham, dicta est Æthiopia Chus; Ægyptus Mizraim, et Palæstina Chanaham : sic omnino a Magog filio Japhet dicta est Scythia Magog. Quod autem Ezechiel nominans Magog respexerit ad gentem denominatam a Magog filio Japhet; planum est, quia ibidem adjungit socios ipsi Gog alias gentes denominatas ab aliis filiis, vel nepotibus Japhet, ut Gomer, Togorma, Mosoch, Tubal, etc. Concludamus ergo, prælium Gog et Magog esse novissimam persecutionem, quam in toto Mundo contra Ecclesiam Antichristus excitabit.

Neque obstat quod Ezechiel cap. XXXVIII dicit, per septem annos cremanda arma Gog et Magog; cum tamen constet, post Antichristi mortem non futuros nisi 45 dies usquê ad Mundi finem, ut ex Dan. XII colligitur. Nam Ezechiel non loquitur proprie, sed figurate more Prophetarum, nec vult dicere, revera per septem annos comburenda illa arma : sed tam insignem cladem futuram, ut longissimo tempore sufficere possent ad ignem fovendum hastæ, et clypei hominum occisorum, si opus esset.

Unum superest dubium : Anne propter sævissimam Antichristi persecutionem extinguenda sit penitus Christi Fides et religio. Nam Dominicus a Soto in lib. IV sent. dist. 46, quæst. 1, art. 1. id futurum omnino credidit : « Abscessio, inquit, et defectio totius orbis ab illa Sede, signum erit consummationis sæculi. » Et infra : « Extincta fide per discessionem ab Apostolica Sede, totus Mundus vanus erit, ac deinceps incassum processurus. » Et infra : « Expavescant ergo mortales, quam sit pestilens amor sui. Inde enim manet elatio et superbia, quæ sub ductu tandem Antichristi Civitatem Dei labefactabit. »

At hæc sententia meo judicio defendi non potest. Nam in primis repugnat Augustino, qui lib. XX de Civit. Dei, cap. 11 dicit, Ecclesiam semper invictam contra Antichristum futuram : « Nec militiam, inquit, suam deseret, quæ vocabulo est appellata castrorum. » Deinde repugnare mihi videtur etiam Evangelio; nam Matth. VI legimus : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et*

portæ inferi non prævalebunt adversus eam (1). At quomodo non prævalebunt, si eam penitus extinguent? Item Matth. XXIV Dominus ait de ministris Antichristi : *Dabunt signa magna, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi* (2). Ubi Dominus significare voluit, electos multos eo tempore futuros qui Antichristi miraculis seduci se non patientur. Denique, Scriptores omnes qui de Antichristi persecutione loquuntur, ut Ezechiel, Daniel, Paulus, Joannes, et Patres omnes supra citati, victoriam illius belli seu persecutionis penes Ecclesiam tandem futuram dicunt. Et sane ratio ipsa idipsum docet. Quis enim credat, in eo prælio, in quo totis castris Deus et Diabolus, Christus et Antichristus pugnabunt ; Deum a Diabolo, et Christum ab Antichristo esse vincendum?

CAPUT XVIII.

Refelluntur deliramenta hæreticorum, quibus non tam probant, quam impudenter affirmant, Papam esse Antichristum.

Etsi sufficere poterant, quæ hactenus disseruimus de Antichristo ; siquidem evidenter ostendimus, nihil eorum summo Pontifici convenire, quæ Antichristo Scripturæ divinæ attribuunt : tamen ne aliquid desideretur, et impudentia adversariorum manifesta fiat, proponam breviter, ac refellam, quæ Lutherus, libellus Smalchaldicus, Calvinus, Illyricus, Tilmannus, et Chytræus adferunt, ut probent Papam esse Antichristum.

Ac primum Lutherus, etsi passim Pontificem summum Antichristum vocet, ac præsertim in lib. de Captiv. Babyl. in lib. cont. execrab. Bullam Antich. in Assert. artic. in lib. cont. Ambros. Catharin. tamen unum dumtaxat argumentum ejus reperire potui, quo id probare conatur. Nam in Assert. art. 27. ita loquitur : « Daniel prædixit VIII cap. Antichristum fore regem impudentem facie, hoc est, sicut Hebræus habet, potentem speciebus, pompis, et cæremoniis externorum operum, extincto interim spiritu Fidei, sicut vidimus impletum tot religionibus, ordinibus, collegiis, ritibus, vestibus, gestibus, ædificiis, statutis, regulis, observantiis, ut numerum nominum eorum vix recites. » Atque has easdem Antichristi, ut ipse loquitur, facies enumerat, et fusissime explicat in libro contra Ambros. Catharin. de vision. Dan.

Sed hoc Lutheri argumentum in tribus peccat. Primum in ipso fandamento : nam verba Hebræa שׂפּנם ad verbum sonant, *Robustus facie*, et phrasi Hebraica significant hominem perfrictæ frontis, qui non novit erubescere. Nam in primis ita verterunt 70 : ἀναιδὴς προσώπῳ *inverecundus facie* : ita Hieronymus vertit : ita Theodoretus legit : ita ex Rabbinorum regulis explicat Franciscus Vatablus : *Fortis facie*, inquit, *est qui non erubescit, et quem non pudet.*

Denique idem colligitur ex verbis similibus Ezech. III : *Domus Israel attrita fronte est, et duro corde, ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, et frontem tuam duriorem frontibus eorum* (3). Ubi in Hebræo est : *Domus Israel robusti fronte sunt, et dedi faciem tuam robustiorem faciebus eorum.* Quæ non habent alium sensum quam istum : (ut Hieronymus recte explicat) illi quidem impudentes sunt, sed tu non cedas impudentiæ illorum ; etsi illi audacter et sine pudore faciunt mala, tu audacter et sine pudore reprehendas. Quæ cum ita sint, videat Lutherus, ne ipse impudens facie sit, si suam interpretationem Rabbinis, Theodoreto, Hieronymo, 70 Interpretibus, et ipsi Ezechieli anteponere velit.

Secundo peccat Lutheri argumentum, quia ex hac sententia, quidquid tandem significet, non recte colligitur, Papam esse Antichristum. Nam etiamsi constaret, Antichristum futurum potentem in pompis et cæremoniis externis ; non tamen continuo colligi posset, esse Antichristum quicumque est potens in pompis et cæremoniis externis. Nam, ut Dialectici docent, ex particularibus affirmativis nihil colligitur ; alioqui etiam Moses fuit Antichristus, qui tot cæremonias in Exodo et Levitico instituit, ut vix earum numerus iniri possit. Et cum ibidem de Antiocho, et in ejus figura de Antichristo dicitur, illum fore intelligentem ænigmatum, si ratiocinatio Lutheri valeret ; sequeretur, eos omnes qui ænigmata solvere possent esse

(1) Matth. XVI, 18. — (2) Matth. XXIV, 24. — (3) Ezech. III, 7 et 8.

Antichristos : quod certe falsum, et ridiculum est.

Tertio peccat in eo, quod Pontifici Romano tribuit institutionem omnium Ordinum, et cæremoniarum Ecclesiasticarum ; cum tamen constet, plurimas earum, non a Pontifice Romano, sed ab aliis sanctis Patribus institutas. Nam Ecclesia Græca semper habuit, et adhuc habet monasteria, ritus, observationes, cæremonias, quas a sanctis Basilio, Pachomio, et cæteris Græcis Patribus, non a Romano Pontifice acceperat. Vide lib. Cassiani de Instit. renunt. et S.Basilii Constit. In Occidente quoque S. Benedicti, S. Rom. S. Brunonis, S. Dominici et S. Francisci Ordines a Papa quidem approbati, sed ab illis sanctis viris Spiritu sancto docente excogitati et instituti sunt : ut si ejusmodi Ordines ad Antichristi faciem pertineant, potius sancti illi Patres Antichristi dicendi sunt, quam Papa.

Adde ultimo, verba Danielis nulli hominum (vero Antichristo suo tempore revelando excepto) aptius convenire quam Luthero. Ipse enim supra omnes impudens facie fuit: nam Presbyter et Monachus palam uxorem sanctimonialem duxit, cujus rei nullum exemplum in tota antiquitate demonstrari potest. Item mendacia sine ullo numero scripsit, quæ a multis annotata, et litteris prodita sunt. Scribit Joannes Cochlæus in act. Luth. anni 1523, a quodam notata ex uno Lutheri libro mendacia 50. Ab alio quodam eumdem Lutherum convictum mendaciorum 874. Qualis denique impudentia illa fuit, cum in lib. cont. Bullam Leonis X idem Lutherus excommunicare ausus est Pontificem suum cum universa Ecclesia, quæ illi adhæret? Quis unquam audivit, a Presbytero Episcopum excommunicari potuisse?

Exhorruit quondam Chalcedonense Concilium Dioscori audaciam, qui in Concilio Ephesino II præsidens, Leonem Pontificem excommunicare præsumpserat: at quæ comparatio esse potest inter Dioscorum Patriarcham secundæ sedis, in Concilio generali præsidentem, et Lutherum simplicem Monachum in suo cubiculo scribentem? Sed jam Luthero dimisso, ad Melanchthonem veniamus.

CAPUT XIX.

Refutantur nugæ Synodi Smalchaldicæ Lutheranorum,

Exstat libellus de potestate et primatu Papæ, seu regno Antichristi, nomine Synodi Smalchaldicæ editus, qui quidem Melanchthonis mihi esse videtur, sed cujuscumque sit, nihil nisi verba, et inanem jactationem habet: « Constat, inquit Auctor libri, Romanos Pontifices cum suis membris defendere impiam doctrinam, et impios cultus, ac plane notæ Antichristi competunt in regnum Papæ, et sua membra. » Hactenus propositio, nunc probationes audiamus : « Paulus enim ad Thessalonicenses describens Antichristum, vocat eum adversarium Christi, extollentem se super omne quod dicitur, aut coliter Deus, sedentem in templo tanquam Deum. Loquitur igitur de aliquo regnante in Ecclesia, non de Regibus Ethnicis, et hunc vocat adversarium Christi, quia doctrinam pugnantem cum Evangelio excogitaturus sit, et is arrogabit sibi auctoritatem divinam. »

Quamquam hæc omnia, etsi vera essent, parum nobis officerent : peto tamen quo fundamento nititur hæc interpretatio? Paulus aperte dicit, Antichristum seipsum elevaturum supra omnem Deum, et in templo sessurum, non ut Regem, non ut Episcopum, sed plane ut Deum, et hoc idem disertis verbis affirmant Chrysostomus, Ambrosius, et cæteri hujus loci veteres Interpretes. Quo jure igitur vos sine teste, et sine ratione affirmatis, Antichristum esse eum qui sedet in templo, non ut Deus, sed ut Episcopus, et adeo non se effert super omnem Deum, ut non solum Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoret, sed etiam coram omni populo sese prosternat ante Sacramentum Eucharistiæ, ante sepulchra Apostolorum, et Martyrum, ante crucem, et imagines Christi, et Sanctorum, quæ vos ipsi, licet impie, Deos alienos, et idola appellare soletis? Sed videamus hoc ipsum quemadmodum accommodetis ad Papam.

« Primum autem constat, Papam regnare in Ecclesia, et prætextu Ecclesiasticæ auc-

toritatis et ministerii sibi hoc regnum constituisse. Prætexit enim hæc verba : *Tibi dabo claves.* »

Regnare Papam in Ecclesia, vos quidem dicitis, sed non probatis : nos vero contrarium nullo negotio demonstrare possumus. Nam qui regnat, superiorem in regno suo non agnoscit : Papa vero Christi Regis Vicarium se et famulum profitetur : et quamvis in tota domo Dei, atque in universo Christi regno amplissima potestate utatur; ea tamen potestas non excedit Œconomi, ac servi conditionem. Nam et Moses (ut Paulus ait Hebr. III.) *Fidelis fuit in tota domo Dei,* sed tanquam famulus; Christus autem tanquam filius in sua. Sed pergite.

« Deinde, doctrina Papæ multipliciter pugnat cum Evangelio, et arrogat sibi auctoritatem divinam tripliciter. Primum, quia sumit sibi jus mutandi doctrinam Christi, et cultus a Deo institutos, et suam doctrinam, et suos cultus observari vult tanquam divina. »

Hoc item dicitis, et non probatis, neque solum id nobis falsum, sed mendacium etiam impudentissimum esse videtur. Nec enim ignoratis, in Ecclesia Catholica omnium ore doceri, Christi doctrinam et cultus non posse ab ullo homine, sed nec ab ullo etiam Angelo mutari, nec unquam, inter nos et vos quæstio fuit, an debeat credi, aut fieri quod Christus docuit, aut jussit. Sed vos ne, an nos melius Christi doctrinam, et præcepta interpretemur? In qua quidem quæstione vos nihil fere aliud affere soletis, quam vestram ipsorum interpretationem : nos vero Patrum consensum, et Catholicæ Ecclesiæ, vel decreta, vel consuetudines. Nec enim (ut vos falso jactatis) Patrum consensus atque Ecclesiæ consuetudines verbo Dei opponimus, sed interpretationi et judicio vestro. Sed audiamus secundam probationem.

« Secundo, quod sumit sibi potestatem non solum ligandi, et solvendi in hac vita, sed etiam sumit sibi jus de animabus post hanc vitam. »

Et hoc dicitur, sed non probatur. Nec enim summus Pontifex jus sibi in animas defunctorum sumit, cum non ex auctoritate illas a peccatis vel pœnis absolvat, sed solum per modum suffragii preces, atque opera bona Fidelium vivorum cum illis communicet. Prodesse autem defunctis vivorum preces et eleemosynas, ac præcipue Missæ sacrificium, omnes Veteres docent : de qua re cum nos alibi fuse disputaverimus, hoc loco unum Augustini testimonium annotasse sufficiet. Igitur ser. 34. de Verb. Apost. ita loquitur Augustinus : « Orationibus vero sanctæ Ecclesiæ et sacrificio salutari, et eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari. » Sed pergite.

« Tertia, quia Papa non vult ab Ecclesia, aut ab alio judicari, et aufert suam auctoritatem judicio Conciliorum et totius Ecclesiæ. Hoc autem est se Deum facere, nolle ab Ecclesia aut ab ullo judicari. »

Hic quoque duo dicuntur quæ non probantur. Nam in primis, quibus Scripturis, quibus Conciliis, qua ratione probatis, debere Papam a Conciliis, vel Ecclesia judicari? Nos enim legimus (ut alia prætermittam, quæ libro superiore satis disputata sunt) Petro dictum a Christo Joan. XXI : *Pasce oves meas* (1), nec dubitari posse credimus, oves a pastore regendas, et judicandas esse, non pastorem ab ovibus. Illud etiam legimus Lucæ XII, eidem Petro dictum : *Quis putas est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam* (2)? Quo loco videmus œconomum quemdam toti familiæ Christi præpositum, certe ut eam regat, non ut regatur ab ea.

Ac ne forte objiceret aliquis : quid si œconomus ille fuerit malus, a quo tandem judicabitur, si omnibus præest, nulli subjicitur? Propterea subjecit Dominus continuo : *Quod si dixerit servus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire, et cœperit percutere servos et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari, veniet Dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet* (3). Auditisne quis judex sit mali illius œconomi, quem constituit Dominus super familiam suam? Non enim ait Christus, a Concilio judicetur: sed *veniet Dominus in die qua non sperat*, et quæ sequuntur. Itaque sibi Dominus servat servi illius judicium, quem super universam familiam suam ipse constituit; proinde non aufert Papa auctoritatem suam judicio Conciliorum, et totius Ecclesiæ cum ab eo se judicari non patitur : non enim auferri potest quod nunquam est datum. Sed neque Concilia rite congregata id sibi unquam assump-

(1) Joan. XXI, 17. — (2) Luc. XII, 42. — (3) Id. XII, 45 et seq.

serunt, ut extra casum hæresis in Pontificem summum sententiam dicerent. Sed de hac re satis multa suo loco.

Alterum quod dicitis, et non probatis, illud est, hoc esse Deum se facere, nolle ab Ecclesia, aut ab ullo judicari. Nam cum *ab ullo* dicitis, sine dubio ab ullo homine intelligitis : nec enim ignoratis, Pontificem a Christo judicandum se esse, et credere et profiteri. Quo pacto autem se facit Deum, qui judicandum se esse a Deo credit?

Deinde Reges terræ certe judicem in terris, quod ad res politias attinet, nullum agnoscunt : et sententia vestra, qui Episcopos coactiva potestate spoliatis, nec in Ecclesiasticis rebus verum aliquem judicem habent. Num igitur tot erunt Dii, quot sunt Reges? Non existimo ita vos insanire, ut hoc dicatis. Restat igitur, ut verum non sit, qui a nullo homine judicari velit, eum continuo Deum se facere.

Postremo additis, « hos tam horribiles errores, et hanc impietatem defendit summa sævitia, et interficit dissentientes. »

Hic vero quam impudenter mentiamini vel ex hoc uno cognoscere potestis, quod ego ipse qui hæc scribo palam assero, idque in ipsa Urbe Roma (et Pontifice non ignorante) non licere Pontifici mutare Christi doctrinam, aut cultus, neque cultus novos instituere, qui habeantur pro divinis, aut qui cum Evangelio ulla ratione pugnent; et tamen ab ipso non modo non interficior, sed nec aliquid molestiæ patior. Nimirum probe novit Pontifex, me vera dicere, vos vero mentiri. Quemadmodum etiam paulo post cum additis : « Doctrina de pœnitentia prorsus depravata est a Papa, et a suis membris; docet enim remitti peccata propter dignitatem nostrorum operum. Item, nusquam docent, quod gratis propter Christum remittantur peccata. » Quæ sane non sunt nostra dogmata, sed vestra mendacia. Nec enim id nos docemus, sed contrarium omnino, ut Concilium Tridentinum sess. VI, cap. 5, 6, 7 et 8. aperte testatur. Sed de his satis. Transeo ad Calvinum.

CAPUT XX.

Refelluntur Calvini mendacia.

Igitur Joannes Calvinus explanans locum Apostoli II. Thessal. II : *Qui extollit se super omne quod dicitur Deus*(1), multa quidem dicit, et magna pompa verborum, sed nihil fere probat : « Significavit, inquit, Paulus his verbis, Antichristum sibi rapturum quæ unius Dei propria sunt, ut supra omne divinum numen se efferat, ut tota religio totusque Dei cultus sub ejus pedibus jaceat. » Et infra : « Nunc quisquis a Scriptura edoctus erit, quænam Deo maxime sint propria, et ex adverso intuebitur, quid sibi Papa usurpet, etiamsi puer sit decennis non multum laborabit in noscendo Antichristo. » Magnifica vero pollicitatio.

Sed audiamus quibus tandem rationibus demonstrat, quod proposuit. Forte enim ejusmodi erunt, ut pueri etiam decennes non multum laboraturi sint in iis dissolvendis : « Scriptura pronuntiat, Deum unicum esse legislatorem, Isai. XXXIII, v. 22 : qui servare potest, et perdere, Jacob. IV, v. 12 : Unicum Regem, cujus officium est verbo suo regere animas, eumdem facit omnium sacrorum auctorem : justitiam et salutem ab uno Christo petendam docent, modum simul et rationem assignat. Nihil horum est quod non sui juris Papa esse asserat, suum esse gloriatur ligare quibus visum est legibus conscientias, et æternis pœnis subjicere. Sacramenta pro libidine sua vel nova instituit, vel quæ a Christo instituta erant corrumpit et vitiat, imo penitus abolet, ut in eorum vicem substituat quæ finxit ipse sacrilegia : media consequenda salutis aliena prorsus a doctrina Evangelii comminiscitur : totam denique religionem pro suo nutu mutare non dubitat. Quid, obsecro, est se efferre supra omne quod numen reputatur, si hoc Papa non facit? »

Nonne bene dixeram multa dici a Calvino, parum, aut nihil probari? Nam quod Papa glorietur suum esse ligare quibus visum fuerit legibus conscientias, quod Sacra-

(1) II. Thessal. II, 4.

menta nova instituat, quod aboleat vetera, quod media ad salutem comminiscatur aliena a doctrina Evangelii, quod omnem religionem mutet, dicit quidem Calvinus, sed non probat: sin autem dicere apud eum probare est: pari ratione inficiari refutare esse debebit.

Certe quotquot Catholici sumus, et Romano Pontifici Christi Vicario obedimus, libere dicimus, et sine ulla ejus injuria dicimus: non licere ei quibusvis legibus, hoc est, etiam perniciosis et iniquis homines ligare, nec Sacramenta nova instituere, nec instituta a Christo corrumpere, vel abolere, nec media comminisci ad salutem aliena a doctrina Evangelii, nec religionem Christianam pervertere, vel immutare: id vero eo libentius dicimus, quod scimus eum quoque ita sentire, ac dicere. Nam si non ita sentit, si putat sibi licere leges iniquas condere, Sacramenta nova instituere, vetera abolere, et alia ejusmodi facere; quomodo patitur nos ita loqui, qui tamen in ejus potestate sumus, et non in angulo nescio quo, sed in ipsa urbe Roma, eo sciente et volente, docemus?

Sed inquient: non dicit Papa sibi ista licere, sed tamen reipsa et factis sibi licere contendit. Probetur igitur aliquid horum fecisse: nam alioqui assumere quod probandum erat, quod quidem solemne adversariis est, petitio principii a Dialecticis vocatur.

Porro duo illa loca Isaiæ XXXIII et Jacobi IV, quæ sola Calvinus protulit, sententiæ nostræ nihil omnino officiunt. Nam quod Isaias et Jacobus dicunt: *Unum esse regem, judicem, et legislatorem nostrum*; certe non pugnat cum verbis illis Prov. VIII: *Per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt;* et cum illis Psal. II: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram* (1): et cum aliis sexcentis ejusdem generis locis. Non igitur Isaias et Jacobus quocumque modo unum Regem, judicem, et legislatorem Deum faciunt: sed ea tantum ratione, quod solus ipse ita sit Rex, et judex, et legislator, ut nulli rationem reddere debeat, a nullo pendeat, auctoritate propria, id est, non accepta ab alio, regnet, et judicet, ac leges ferat, ac denique quod solus ipse possit etiam quoad executionem perdere et salvare, ut Jacobus ait. Nihil enim horum aut Papæ, aut aliis Principibus tribuimus.

CAPUT XXI.

Refelluntur mendacia Illyrici.

Jam Illyricus in lib. quem scripsit adv. Prim. Papæ: « Sed, inquit, inter alia argumenta nobis illud firmissimum esse debet, quod verissime et clarissime hoc tempore a plurimis probatum est, Papam docere, et defendere impiam doctrinam, et esse ipsissimum Antichristum, cujus rei rationes hic repetam. Joannes I, 2. definit, Antichristum esse eum, qui negat Jesum esse Christum. Id plane Papa facit, non verbis, sed re. Nam Meschias Hebraice, Græce Christus, est persona divinitus missa, ut sit populi Dei perpetuus sacerdos et Rex. Sacerdotis officium est docere, orare, et sacrificare, sed Regis est regere et defendere. » Hæc ille.

Audiamus nunc quomodo probet, Papam hæc officia Christo eripuisse, et quæ testimonia, quas rationes adferat. Sed, ni fallor, sola verba inania audiemus; sic igitur pergit: « Adimit ergo Papa Christo sacerdotium: nam non solum dilectum Filium vult audiri, sed magis se suosque Pseudoapostolos aliud Evangelium adferentes. Item, quia multos alios Mediatores in cœlo nobis pro Christo substituit, qui pro nobis coram Patre intercedant neglecto Christo severo judice. Item, quia infinitos sacrificulos pro Christo substituit, qui generi humano Deum placent, ad quos dicit, a Christo per Petrum sacerdotium translatum esse. Denique quia per merita suorum spiritualium, sanctorumque nos salvari vult. »

En quam claris Scripturarum testimoniis Illyricus nos convincit. Quid si hæc omnia mere esse mendacia demonstremus? Nam ubi, quæso, legistis, Papam velle magis se quam Christum audiri? Negamus; probate. Nos enim contra videmus a Papa summum honorem Scripturis deferri, et pro hæreticis haberi qui adversus Scripturam aliquid docuerint. Deinde, nonne mendacium est clarissimum, quod Papa Mediatores pro Christo substituerit, et illos velit pro nobis ad Patrem intercedere Christo neglecto? Nonne

(1) Isai. XXXIII, 22; Jacob. IV, 12; Prov. VIII, 15; Psal. II, 10.

Litaniæ nostræ ita incipiunt : Kyrie eleison, Christe eleison? Nonne omnes omnino Ecclesiæ nostræ preces, quas in Missa et officio Ecclesiastico legimus, ad Deum diriguntur, et per Christum Dominum nostrum terminantur ? Nonne Christi mediationem et intercessionem agnoscimus, cum quidquid a Deo petimus, sive a Sanctis pro nobis peti cupimus, id totum per Christi meritum petamus? Nec enim Sanctos Dei, ut Christi loco habemus, sed id ab eis petimus, ut suas preces cum nostris precibus conjungant, ut hoc modo facilius quidquid volumus a Deo per Christum impetremus.

Pari ratione mendacium est, quod Papa sacrificulos pro Christo substituerit, necnon quod sacerdotium Christi per Petrum ad sacrificulos translatum dicamus : nec enim aliquid horum probatis, aut probabitis unquam nec dubium esse potest, quin si aliquid haberetis, in medium adferretis. Id vero est, quod nos dicimus, Christum, qui est sacerdos in æternum, et semper vivit ad interpellandum pro nobis, semel quidem seipsum Deo in hostiam placationis per mortem crucis obtulisse : nunc vero per manus sacerdotum iterum atque iterum in mysterio se offerre.

Et quemadmodum cum multi hoc tempore baptizent, verum tamen est quod legimus Joan. I. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto* (1): Non enim translatum est officium baptizandi a Christo ad sacerdotes, sed ipse est qui per ministerium sacerdotum semper baptizat : sic etiam tametsi multi sacerdotes hodie Christum in tremendis mysteriis offerant, ipse tamen est primarius sacerdos, et vere summus Pontifex, qui per ministerium omnium sacerdotum semetipsum offert : « Non sunt, inquit Chrysostomns hom. 83. in Matth. humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus. »

Sed libenter a te discerem, Illyrice, cum omnes omnino veteres Scriptores, tum Græci tum Latini sacrificii Eucharistiæ, et sacerdotum Christianorum mentionem faciant, quod nemo negat nisi qui non legit: cur tandem soli Pontifici Romano hoc tribuas, quod sacerdotium Christi in sacrificulos transtulerit? sed pergamus ad cætera.

Quod postremo loco addis : « Per merita suorum spiritualium, sanctorumque nos salvari vult. » Insigne quoque mendacium est : alioqui profer locum, ubi Papa hoc dixerit : « Nos enim per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et Patres salvati sunt, » ut S. Petrus ait, Act. XV. Nec alium agnoscimus Salvatorem nisi Jesum et hunc crucifixum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus I. ad Tim. II.

Porro Sanctorum merita et preces suo etiam modo nobis prodesse, negare non potest, nisi qui nescit, aut non credit, inter membra corporis Ecclesiæ communicationem et connexionem esse. De qua re, cum nos alibi tractaverimus, duo solum testimonia hoc loco addidisse sufficiet. Igitur S. Augustinus quæst. 149. in Exod. « Ut eo modo, inquit, admoneremur, cum merita nostra nos gravassent, ne diligamur a Deo, revelari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit. » Ac rursum lib. XXI. de Civit. Dei, cap 27. aliquoties repetit, nonnullos Sanctorum meritis indulgentiam adipisci, atque hoc significatum esse a Domino, cum ait : *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula* (2). « Sicut autem, (inquit S. Leo serm. I. de Natali Apost.) et nos experti sumus, et nostri probavere majores, credimus, atque confidimus, inter omnes labores istius vitæ ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adjuvandos, ut quantum propriis peccatis deprimimur tantum Apostolicis meritis erigamur. » Hæc ille.

Et quamvis non solemus ita loqui, ut Illyricus dicit, per merita videlicet spiritualium nos salvari ; tamen si quis ita loqueretur, atque id solum significare vellet, meritis Sanctorum ad salutem per Christum obtinendam aliqua ratione nos juvari, non magis reprehendi posset, quam Apostolus Paulus, qui I. Cor. IX. ait : *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. Et Apostolus Judas, qui similiter loquitur cum ait : *Hos quidem arguite judicatos, illos vero salvate de igne rapientes* (3). Atque hæc de sacerdotio Christi.

Pergit Illyricus : « Regnum porro Christo aufert, quia in terris vult ipse esse Caput Ecclesiæ ; in cœlo vero alios opitulatores, et servatores nobis constituit, ad quos in mise-

(1) Joan. I, 33. — (2) Luc. XVI, 9. — (3) I. Cor. IX, 22; Jud. 22 et 23.

riis nos confugere jubet. Negat ergo Papa Jesum esse Christum. »

Hic primum illud quæro : ubinam Papa, aut ullus Catholicorum servatores sanctos appellaverit. Deinde illud addo : si asserere se Caput Ecclesiæ esse sub Christo, ut ejus Vicarium et Ministrum, quod Papa facit, est negare Jesum esse Christum; cur eadem ratione quicumque se Proregem, aut Gubernatorem provinciæ alicujus esse affirmat, non continuo censetur negare Dominum suum esse Regem?

Denique si ad Sanctos, tanquam opitulatores in miseriis confugere, est negare Jesum esse Christum; quomodo, quæso, Paulus non negavit Jesum esse Christum, cum ait ad Rom. XV : *Obsecro vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judæa*? Quomodo magnus Basilius non negavit Jesum esse Christum, cum in Orat. de 40 Martyr. ita locutus est : « Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat : Qui rursum lætatur, hos oret : Ille ut a malis liberetur ; Iste ut duret in rebus lætis? » Omitto cæteros Patres ; vereor enim ne si eos excutiamus, nullum inveniamus qui non negaverit Jesum esse Christum : Si vera sit Illyrici doctrina.

Pergit Illyricus. Daniel cap. XI : « Antichristum pluribus notis insignit : primum, inquit, faciet quod volet, facit sane Papa quod ei libet. »

At S. Daniel cum ait de Antichristo, *faciet quod volet*, significare vult, ab Antichristo nullum omnino superiorem agnoscendum, ac ne Deum quidem : sic enim sequitur : *Et elevabitur adversus omnem Deum.* Itaque Antichristus etiam Dei lege, et imperio posthabito, pro arbitrio suo vivet, quod certe Papa non facit, quippe qui Dei lege se constringi non negat, et Christum judicem et superiorem agnoscit.

« Confitetur, inquit Illyricus, id ipsemet dist. 40. si Papa infinitas animas secum in infernum traheret ; tamen nemo debet ei dicere quid facis? et glossa, inquit, Papæ est pro ratione voluntas. »

Canon, qui incipit « Si Papa, » non est (ut falso Illyricus dicit) alicujus Romani Pontificis, sed S. Bonifacii Episcopi Mognatini, Apostoli Germanorum, et martyris : qui quidem non negat Pontificem summum, si male vixerit, esse corripiendum atque admonendum ex fraterna charitate ; sed negat posse argui ex auctoritate, ac judicari, cum sit ipse omnium hominum judex. Qui etiam Bonifacius in iis verbis, quæ canonem illum antecedunt (ut videre est in nova editione decreti) Romanam Ecclesiam disertis verbis Caput omnium Ecclesiarum appellat, et a Romani Pontificis incolumitate totius Ecclesiæ salutem, post Deum, pendere affirmat.

Quæro igitur ab Illyrico : vera sitne S. Bonifacii Germanorum Apostoli sententia an non? Nam si vera non est ; cur nobis objicitur? Si vera est; cur non recipitur? Dicam idipsum planius : si vera non est ea sententia ; non igitur verum est, Pontifici plurimas animas secum ad inferos trahenti non posse dici, quid facis? Si vera est ; igitur vere Caput est Romanus Pontifex omnium Ecclesiarum, et cunctos judicaturus a nemine est judicandus. Quare desinat Illyricus jam canones allegare, qui nihil ei prodesse possunt. Quod ad glossam attinet, sciat Illyricus, eam vel ab ipso Pontifice, tanquam falsam esse sublatam in nova editione decreti, vel nunquam in decreto fuisse : ego certe eam reperire non potui.

Pergit Illyricus. Secundo (Daniel) « dicit, quod se elevabit supra Deum, id fecit (Papa) ut ex præcedentibus apparet. Item quia vult se audiri plusquam Deum blasphemansque vociferatur, Scripturam esse fontem omnium hæresum et schismatum, ambiguam et obscuram etc. »

Atqui oportuerat fideliter Danielis verba referre ; non enim ille ait : *Elevabit se supra Deum*, sed *elevabitur adversus omnem Deum.* Et infra : *Nec quemquam Deorum curabit, quia adversum universa consurget.* Quæ nota clarissime demonstrat, Papam nihil habere commune cum Antichristo : Nam Antichristus nullum Deorum curabit : Papa vero unum verum Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum colit. Neque id solum facit, sed etiam (si vobis credimus) tot Deos palam adorat, quot sunt in cœlis Sancti, in terris imagines, sub terram reliquiæ.

Jam vero quod addis : «Papam vociferari, Scripturam esse fontem hæresum et schismatum. » Ego certe in nullius unquam Papæ scriptis legi, sed Lutheri tui verbum esse audio. Scripturam esse librum hæreticorum.

(1) Rom XV, 30 et seq.

Lutherus præfat. hist. quæ contigit in Strasfort anno 36. Quod quidem verbum si recte accipiatur, non video cur merito reprehendatur. Nam S. quoque Hilarius in lib. de Synod. extremo demonstrat, plerasque hæreses ex divinis Litteris male intellectis esse natas.

Et Tertullianus in lib. de præscript. magis audacter: « Nec periclitor, inquit, dicere ipsa quoque Scripturas sic esse ex Dei voluntate dispositas, ut hæreticis materias subministrarent, cum legam : Oportet hæreticis esse, quæ sine Scripturis esse non possent. »

Porro ambiguas, et obscurissimas in plerisque locis Scripturas esse, non solum Papa verissime docet, sed omnes etiam veteres Patres ; atque adeo ipse Lutherus, vellet nollet id fateri coactus est, cum præfat. in Psal. in hunc modum scripsit: « Nolim ab ullo id de me præsumi, quod nullus adhuc præstare potuit sanctissimorum et doctissimorum, id est, Psalterium in omnibus suo legitimo sensu intelligere et docere. Sat est, aliquos et eosdem ex parte intellexisse : multa sibi reservavit Spiritus, quo nos semper discipulos habeat, multa solum ostendit, ut alliciat, multa tradidit, ut afficiat. » Et infra : « Scio esse impudentissimæ temeritatis eum, qui audeat profiteri, unum Scripturæ librum a se in omnibus partibus intellectum. » Idem quoque Lutherus in lib. de Conc. et Eccl. pag. 52. Nonne aperte fatetur, se magno sudore veram, et germanam Scripturæ sententiam quæsivisse ? Denique tot Scripturæ versiones, tot interpretationes, tot sectæ diversissimæ apud adversarios , quid aliud clamant, quam Scripturam esse ambiguam et obscuram?

Tertio, (Daniel) « dicit quod ei (Antichristo) prospere succedet, donec finiatur ira Dei: oppressit Papa ut voluit sua tyrannide et impietate, tum politias plurimas, tum etiam innumeras Ecclesias. »

Et hoc qua ratione, quo auctore probatis? Potestisne dicere , quas politias, quas Ecclesias Pontifex Romanus oppresserit? quid si nos contra demonstramus, huic tertiæ notæ Antichristi notam plane contrariam Papæ convenire? Nam ab eo tempore, quo per vos Papa Antichristus esse cœpit, non modo non crevit ejus imperium, sed semper magis ac magis decrevit. Leonis Magni tempore, id est, annis centum quinquagenta antequam Antichristus vestra sententia nasceretur, Papa Romanus pluribus gentibus præsidebat, quam sese Romani Imperii fines extenderent. Sic enim scribit idem Leo serm. 1. de Natali Apostolorum : « Per sacram B. Petri Sedem Caput orbis effecta (Roma) latius præsideres religione divina, quam dominatione terrena . Quamvis enim multis aucta victoriis, jus imperii tui, terra marique protuleris, minus tamen est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subjecit. » Et Prosper in lib. de Ingrat.

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput Mundo, quidquid non possidet armis,
Relligione tenet.

At postea, Antichristo, (ut vos vultis) regnante, paulatim amisit Romana Sedes Africam pene totam, Asiæ maximam partem, Græciam universam. Nostris vero temporibus quibus vos Antichristum maxime furere vociferamini, tam prospere illi omnia successerunt, ut magnam Germaniæ partem amiserit, Suetiam, Gothiam, Norwegiam, Daniam universam, bonam Angliæ, Galliæ, Helvetiæ, Poloniæ, Bohemiæ, ac Pannoniæ partem. Itaque si prospere agere, nota est Antichristi, non Papa, qui tot provinciis exutus est, sed Lutherus, qui prædicatione carnalis libertatis tot populos seduxit, et tam prospere egit, ut ex privato Monacho totius Germaniæ Propheta, et quasi Papa quidam evaserit, Antichristus merito dici potest. Sed perge.

Quarto (Daniel) « dicit, eum non curaturum Deum suorum patrum. Hoc de Papa vere dici, superius in loco Joannis clare probavimus. » Et nos in eodem loco idipsum clarius reprobavimus. Perge igitur ad alia.

Quinto « dicit, non curaturum amorem mulierum : quod Papa fecit, tum præcipiendo suis cœlibatum, tum per suas sodomiticas libidines. »

Hic omitto dicere de temeritate vestra, qua quidlibet pronuntiare audetis; parum pensi interim habentes, possint ne probari, quæ dicitis, an non possint. Illud non omittam, verba Danielis etiamsi in textibus Græcis ita sonent, ut vos dicitis; tamen ex Hebraico fonte in contrariam plane sententiam a S. Hieronymo esse translata; sic enim ille vertit : *Et erit in concupiscentiis fœminarum.* Et quamvis verba Hebraica ועל חמדת נשים solum significent in concupiscentia fœminarum et non habeant ullum adjunctum, quo intelligi possit, utrum erit aut non erit Antichris-

tus in concupiscentiis fœminarum : duæ tamen conjecturæ sunt, quæ versionem S. Hieronymi probabiliorem faciunt.

Una, quod constet, Antiochum, de quo ad litteram Daniel loquitur, et qui Antichristi figuram gerebat, valde addictum amoribus fœminarum fuisse : « Antiochenus, » inquit Hieronymus in Comm. hujus loci, « luxuriosissimus fuisse dicitur, et in tantum dedecus per stupra, et corruptelas venisse Regiæ majestatis, ut mimis quoque et scortis publice jungeretur, et libidinem suam populo præsente compleret. » Quod cum ita sit; quomodo credibile est de tali Rege Danielem dicturum fuisse, in concupiscentiis fœminarum non erit?

Altera conjectura est, quod cum Antichristus Judæorum Messias futurus sit, et Judæi præter cætera bona uxorum multitudinem a Messia suo expectent, non est ullo modo probabile, Antichristum aut imperaturum, aut laudaturum cœlibatum.

Addo postremo, quod si nota est Antichristi cœlibatum indicere sacerdotibus, non solum Papa, sed omnes veteres Patres, et ipsi etiam Apostoli Antichristi quidam erunt. Nam (ut cætera prætermittam quæ suo loco adferentur) audi quid dicant Patres Concilii II Carthagin. can. 2. : « Omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam ab uxoribus se abstineant, ut quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. » Sed perge.

Sexto, « dicit (Daniel) quod colet Deum Moazim, idque auro et argento, quod fecit, dum totam pietatem in eo collocat, ut multa, magnaque templa splendide extructa omnigenis pretiosis ornamentis niteant, cantuque reboent. »

De Deo Maozim supra multa dicta sunt, ubi ostendimus, Deum Maozim, aut ipsum Antichristum esse, aut ipsum Diabolum, quem occulte Antichristus colet. Sed videtur mihi noster Illyricus Jesum Christum facere Deum Maozim, quæ sane intolerabilis blasphemia est. Nam templa omnia, quæ splendide exstruuntur, et auro atque argento a Romanis Pontificibus exornantur, Christo Deo sacrari, ac dicari nemo est qui nesciat; igitur, si qui ejusmodi templis colitur, is est Deus Maozim; quis non videt, Christum ipsum esse Deum Maozim? Neque vero templorum exstructio atque ornatus ab anno 666 cœpit, quo anno adversarii Antichristum apparuisse volunt, sed ante hoc tempus annis ferme trecentis.

Audi Eusebium ex versione Ruffini l. IX hist. Eccles. cap. 10 : « Ex quo aderat cunctis velut divino munere infusa lætitia, maxime videntibus ea loca, quæ paulo ante impiis tyrannorum machinis fuerant destructa, re divina constructione clariora, et celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilibus conventiculis elevari. » Audi Cyrillum Hierosol. Catech. 14. : « Isti qui nunc sunt Reges, pietatis ergo, argento induentes et auro sanctam hanc Ecclesiam Resurrectionis, in qua nunc sumus, extruxerunt, et argenteis monumentis splendidam effecerunt. »

Vide præterea, si libet, de templorum Christianorum magnificentia, et splendore sacrorum vasorum Ecclesiæ, Eusebium lib. III et IV de vita Constant. Gregorium Nyssenum in Orat. de S. Martyre Theodoro, Gregorium Nazianzenum Orat. 1. in Julian. Chrysostomum hom. 66. ad Pop. Antioch. Cyrillum Alexandrinum lib. de recta Fide ad Reginas, Damasum in vita S. Sylvestri, Ambrosium lib. II de Offic. cap. 21. Hieronymum in Com. cap. VIII. Zachar. Augustinum in Psal. CXIII. Paulinum Natali tertio S. Felicis, Prudentium in hymno de S. Laurentio, et Procopium in lib. de ædif. Justin. Hi certe omnes ante tempora Antichristi floruerunt, et tamen ea testantur fuisse sua quisque ætate ædificia et ornamenta templorum Christianorum, ut ea quæ nunc cernimus, cum illis nullo modo comparari possint.

Septimo « dicit (Daniel) fore, ut Antichristus ditet suos socios, id Papa fecit. »

Scilicet, valde ditavit Joannem Eckium, Joannem Cochlæum, Joannem Roffensem, Latomum, Driedonem, Tapperum, Petrum a Soto, et alios tam multos doctissimos viros, qui cum dies et noctes laborarent, ut vestros furores comprimerent, ne obolum quidem unquam a Romano Pontifice acceperunt : quamquam neque ipsi mercedem ab homine expetebant, qui pro Dei gloria potissimum laborabant. Quod si Romanus Pontifex opulenta sacerdotia Cardinalibus et Episcopis attribuit, non tam ipse eos ditare censendus est, quam Fidelium pietas, quæ ejusmodi proventus Ecclesiis donavit.

Pergit Illyricus : « Paulus II. Thessal. II quinque notas Antichristi præter prædictas ponit. Prima, quod in templo Dei sedebit. Hoc facit Papa, se Christi Vicarium fingendo, et in conscientiis hominum regnando. Si enim

se Christi hostem profiteretur, ut Mahometes, esset extra Ecclesiam. »

Sed Paulus, Illyrice, non solum ait, Antichristum sessurum in templo Dei (omnis enim Episcopus sedet in templo Dei) sed explicat modum quo ille in templo Dei sessurus est, dicens : *Ostendens seipsum* ὅτι ἐστι θεὸς : Papa vero, te teste, Vicarium Dei se facit, ac per hoc non Deum. Nec enim Vicarius Dei, Deus esse potest, nisi fingas Deos minores et Deos majores. Deinde quæro abs te : si Papa non est extra Ecclesiam, ut tu hoc loco dicis, ac proinde est intra Ecclesiam; ubi, quæso, tu es cum tuis? nonne extra Ecclesiam? Ecclesia enim una est, et in illa sedet Papa; vos igitur qui in illa non estis, in nulla estis. Sed audiamus cætera.

Secunda, « quod ait, jam mysterium agi : id opinor eo spectare, quod Episcopus Romanus, paulo post cœpit caput efferre supra alios. »

Nimirum, id est, quod ego supra breviter annotavi, secutus Nicolaum Sanderum, qui antea idipsum viderat, et scripserat; vobis S. Petrum Antichristum esse : Simonem vero Magum, aut Neronem, Christum. Paulus enim non ait, mysterium iniquitatis paulo post operabitur, sed jam operatur : quare si hoc mysterium ad Romanum Pontificem pertinet, ad S. Petrum pertineat necesse est : et si B. Petrus, quod horret animus cogitare; et manus trepidat scribere, Antichristus fuit; quis non videat Simonem, et Neronem S. Petri hostes, Christum et Deum fuisse? Sed habeas tibi ejusmodi Deos et Christos, nec enim invidemus. Pergit.

« Tertia, « quod dicit, Antichristum venturum cum signis mendacibus : quod Papa, teste experientia, fecit. »

Quarta, « quod mittet Deus efficaciam illusionis : quod in Papatu manifeste accidit. Omnia enim longe firmius credidimus Papæ, quam Deo. »

De miraculis Antichristi supra disseruimus cap. 15. et mendacium est impudentissimum, quod de experientia Illyricus dicit : nam Pontifices nec vera, nec falsa ulla miracula fecerunt, neque hoc sæculo, nec superiore, quibus tamen Antichristum maxime regnare dicunt. Quod vero addit de efficacia illusionis; nemo non videt, quam facile in adversarios retorqueatur. Quæ enim major efficacia illusionis fingi potest, quam ut inveniantur hoc tempore qui malint duobus aut tribus apostatis fidem habere, quam Ecclesiæ universæ, omnibus Conciliis, et omnibus Patribus, qui præter doctrinam admirabilem, et vitæ sanctitatem eximiam, signis etiam et miraculis plurimis, et maximis claruerunt?

Jam vero quod ex Ambrosio, ut quintam notam explicet, adfert Illyricus, supra est refutatum in secunda demonstratione, qua probavimus, Antichristum nondum venisse.

Addit postremo Illyricus quædam ex ep. ad Timoth. I : « ad Tim. IV. postremis temporibus discedent quidam a Fide. Papa negat esse aliam Fidem præter historicam. Attendent spiritibus impostoribus. Papa omnia visionibus spirituum, et animarum probat : prohibebunt conjugium, et ciborum usum; horum utrumque de Papa verissimum et notissimum est. »

Sed, bone vir, Papa unam esse Fidem a Paulo didicit; tu videris, unde præter unam Fidem aliam didiceris : *Unus Deus,* inquit Apostolus ad Ephes. IV, *una Fides*, *unum baptisma* (1). Nec istam unam Fidem Paulus unquam definivit, esse fiduciam innitentem promissioni et verbo Dei, ut vos definitis Cent. I, lib. II, cap. 4, col. 262. Sed ait ad Rom. cap. X : *Hoc est verbum Fidei quod prædicamus*, *quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum*, *et in corde tuo credideris*, *quod Deus illum suscitavit a mortuis*, *salvus eris*. Et ad Hebr. cap. XI dicit : *Fide credimus aptata esse sæcula verbo Dei* (2).

Quis autem nescit, ad sacram historiam pertinere, et Christum a mortuis resurrexisse, et sæcula verbo Dei esse aptata? Nec tamen nos istam unam, solam, et veram Fidem, qua certissime credimus quidquid Deus per Apostolos et Prophetas revelare dignatus est, Fidem historicam, sed Fidem Catholicam nominamus : vobis enim relinquimus vocum novitates.

Quod addis, Papam omnia probare visionibus spirituum et animarum, nescio quis tibi spiritus revelaverit. Nos enim ad ea confirmanda, quæ ad statum animarum pertinent, interdum aliquid ex animarum apparitionibus, a probatis ac vetustis Auctoribus scriptis, adferimus. Quale est illud quod scribit Eusebius de apparitione sanctæ Potamienæ lib. VI hist. Eccles. cap. 5. et illud quod refert B. Augustinus de apparitione S. Felicis Nolani lib. de cura pro mort. c. 16. Ad alia vero confirmanda dogmata nescio

(1) Eph. IV, 5. — (2) Rom. X, 8 et 9; Hebr. XI, 3.

quis unquam Catholicorum visiones animamarum attulerit? Sed non est hoc primum vestrum mendacium.

Quod ultimo loco adfers de prohibitione ciborum et conjugii, satis perspicue refellitur ab Augustino lib. XXX cont. Faust. c. 6. ubi sic ait : « Si ad virginitatem sic hortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina : Qui dat nuptum bene facit, et qui non dat nuptum, melius facit : ut bonas esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia, quæ vere Christi est Ecclesia; non vos Spiritus sanctus ita prænuntiaret, dicens, prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. » Et infra : « Videtis ergo multum interesse inter hortantes ad virginitatem, bono minori bonum amplius præponendo : et prohibentes nubere, concubitum propagationis, qui solus proprie nuptialis est, vehementius accusando : Multum interesse inter abstinentes a cibis propter sacratam significationem, vel propter corporis castigationem, et abstinentes a cibis, quos Deus creavit, dicendo, quod eos Deus non creavit. Proinde illa doctrina est Prophetarum, et Apostolorum, hæc Dæmoniorum mendaciloquorum. » Hæc Augustinus pro se et pro nobis. Nec est opus aliquid addere.

Concludit Illyricus : « Constat ergo ex hisce signis, Papam esse illum ipsum verum Antichristum, de quo Scripturæ vaticinatæ sunt. »

Sed aptius fortasse conclusisset hoc modo : constat ergo ex hisce mendaciis, Illyricum esse unum ex præcursoribus illius, quem impudentem ore futurum esse S. Daniel multo ante prædixit.

CAPUT XXII.

Refelluntur ineptiæ Tilmanni.

Tilmannus Heshusius in lib. quem inscripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum, cum debuisset inscribere, de sexcentis mendaciis Lutheranorum, proprium titulum de Antichristo fecit, is est 33. titulus, et complectitur errores quatuor. Sic igitur ait :

Primo, « Pontificii dicunt, Antichristum ex Babylonia de tribu Dan venturum esse. » Compendium Theologiæ lib. VII, cap. 8.

Habemus gratias Tilmanno, qui tam antiquos et tam sanctos Pontificios esse docet. Nam si Pontificii sunt qui dicunt, ex tribu Dan Antichristum venturum; certe Pontificii sunt Irenæus, Hippolytus, Ambrosius, Augustinus, Prosper, Theodoretus, Gregorius, Beda, Arethas, Rupertus, Anselmus, et Richardus : hi enim omnes, ut supra ostendimus cap. 12. communi consensu docent, Antichristum nasciturum de tribu Dan. Sed perge.

Secundo, « Papistæ negant, Romanum Pontificem cum suo sodalitio esse verum Antichristum, cum id validissimis et apertissimis verbi divini testimoniis comprobetur, et demonstretur. »

Sed nos ista testimonia nondum vidimus : nec in nostris Bibliis Hebraicis, Græcis, Latinis usquam exstant. Quæ enim a vestris testimonia adferuntur, Romanum Pontificem ne nominant quidem.

Tertio, « docent, Antichristum tantum tribus annis cum dimidio regnaturum. » Compendium Theologiæ etc.

Hic vero immortales tibi gratias agimus, quod Papistas esse fatearis, non solum omnes veteres Patres, verum etiam Danielem Prophetam, et Joannem Evangelistam. Et sane miseret me tui et tuorum, quibus fæcem dumtaxat Scriptorum reservas, omnibus doctis, et probatis Patribus ad Papistas ablegatis. Vide si placet quæ supra docuimus c. 8. atque invenies, disertis verbis docuisse, quod tu Papistas docere affirmas, Irenæum, Hippolytum, Cyrillum, Hieronymum, Augustinum, Theodoretum, Primasium, Aretham, Bedam, Anselmum, Richardum, Rupertum, et etiam Danielem et Joannem.

Quarto, « docent, Antichristum interfectum iri in Monte Oliveti. » Compendium Theologiæ lib. VII, cap. 14.

At hic quoque magnos viros Papistas facis. Siquidem Antichristum in Monte Oliveti interficiendum esse, ex ipso Daniele et Isaia colligit Hieronymus in Comm. cap. IX Danielis. Theodoretus quoque in eumdem locum scribens, etiamsi montem Oliveti non nominat, affirmat tamen, Antichristum non procul a Hierosolyma esse necandum. Sed videamus jam quibus argumentis errores prædictos refellas. Subjicis enim continuo antidotum in hæc verba.

« Nugæ Pontificiæ de Antichristo, quia

nullo testimonio sacræ Scripturæ nituntur, rejiciendæ et detestandæ sunt. Nam, ut Hieronymus recte loquitur, quod in Scriptura auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua asseritur. Et Paulus monet, ut nobis caveamus a traditionibus hominum, Coloss. II. Hoc autem dico, ne quis vobis falsis rationibus imponat etc. Item : Videte ne quis vos deprædetur per Philosophiam etc. Ex verbo Dei petendum est quid sit de Antichristo sentiendum, ut I. Joan. II : Quis est mendax nisi qui negat Jesum esse Christum? Hic est Antichristus. Item II. Thessal. II : Homo peccati et filius perditionis effert sese super omnem Deum etc. Item Matth. XXIV : Exorientur Pseudochristi et Pseudoprophetæ, et edent signa etc. Item Dan. XI : Et faciet munitionem Dei Moazim etc. Item Apocal. XVII : Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, et de sanguine Martyrum Jesu. Ex his sacræ Scripturæ testimoniis liquido apparet, quæ sit Fides Christiana de Antichristo, quem Christus et Apostoli prædixerunt venturum. Et cum luce meridiana clarius sit, singula exactissime congruere in Romanum Pontificem; dubitare non debet, quin Romanus ille tyrannus pessimus sit Antichristus. » Hæc ille.

Non erit molestum, credo, si hæc tua argumenta propter rudiores ad formam syllogisticam revocemus, et inde confutationem supra scriptorum errorum apertissime concludamus. Sic igitur refellitur error primus. Nugæ Pontificiæ, quia nullo testimonio Scripturæ nituntur, rejiciendæ et detestandæ sunt : at Verbum Dei clamat : *Qui negat Jesum esse Christum, hic est Antichristus :* (1) igitur error est dicere, Antichristum ex tribu Dan esse venturum.

Alter error ita confutatur. Ut Hieronymus recte dicit, Quod in Scriptura non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua asseritur : sed Paulus ait : *Homo peccati et perditionis filius effert sese super omnem Deum* (3) : igitur errant Papistæ cum negant, Papam esse Antichristum.

Tertius sic, et fortius, quia ex duabus Scripturis ; Paulus ait : *Hoc autem dico, ne quis vobis falsis rationibus imponat etc.* : at exorientur *Pseudochristi, et Pseudoprophetæ, et edent signa etc.* (2) : igitur error Pontificiorum intolerabilis est, qui Antichristum tribus annis cum dimidio regnaturum dicunt.

Postremus sic, et fortissime, quia ex tribus Scripturis. Paulus monet : *Videte, ne quis vos deprædetur per Philosophiam etc.* (4) : atqui Antichristus faciet munitionem Dei Maozim, Daniel XI, et Joannes vidit mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, Apoc. XVII, errant igitur toto cœlo Papistæ cum dicunt, Antichristum in monte Oliveti esse occidendum.

Dabit veniam candidus lector, quod ita ridicule Tilmannum exceperim. Coegit enim me impudentia hominis, qui cum nihil adferat dignum confutatione : tamen ita garrit, ita gloriatur, ac si demonstrationes Mathematicis certiores et clariores in medium attulisset.

CAPUT XXIII.

Refelluntur mendacia Chytræi.

David Chytræus in Com. cap. IX Apocal. explicans visionem illam Joannis, qua quinto Angelo tuba canente primum visa est ingens stella de cœlo cadere in terram, cui data est clavis putei abyssi : deinde visus est fumus ex abysso densissimus ascendere, qui Solem et aerem obscuravit : postremo ex fumo visæ sunt prodire locustæ quædam admirabiles, quæ paulo post etiam equorum, et leonum, et scorpionum, et hominum armatorum speciem præ se ferebant. Hanc, inquam, visionem Chytræus explicans, ita eam Romano Pontifici convenire existimavit, atque ab aliis existimari voluit, ut diceret : « Antichristum, seu ordinem Papatus Romani in hac visione describi, non dubium est. »

Et quidem initium hujus visionis ab anno Domini 600 sumendum esse docet, ac stellam illam de cœlo cadentem Gregorium Magnum Romanum Pontificem, ejusque successores esse, qui abjectis clavibus regni cœlorum, claves putei abyssi receperunt. Fumum ex puteo prodeuntem esse corruptelas doctrinæ, variasque traditiones Ponti-

(1) Joan. II, 22. — (2) II. Thessal. II, 3 et 4. — (3) Coloss. II, 4; Matth. XXIV, 24. — (4) Coloss. II, 8.

ficum Romanorum. Denique examen locustarum vult esse Episcopos, Clericos, Monachos etc. ac ut fumum istum aliquo modo dissiparet, proposuit antithesim doctrinæ Pontificiæ et Evangelicæ, seu Antichristianæ et Christianæ, quæ duodecim articulos quasi alterum Symbolum Apostolicum comprehendit.

Sed hæc ejus sententia multis modis refelli potest. Primo, quoniam nullo teste nititur. Veteres enim Interpretes, ut Arethas, Beda, Primasius, Anselmus, Rupertus, et alii in hunc locum per stellam illam quæ de cœlo cecidit, Diabolum intelligunt, non Episcopum aliquem. De Diabolo enim dicitur Isa. XIV : *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris?* (1) Et quia Diabolus multo ante cecidit quam Joannes Apocalypsim scriberet ; propterea notant Patres, non esse dictum a Joanne : *Vidi stellam de cœlo cadentem*, sed, *vidi stellam de cœlo cecidisse in terram* (2). Vidit enim stellam illam per terram jam repentem, quæ olim in cœlo clarissime fulserat. Diabolo etiam aptissime convenit, quod sequitur : *Et data est ei clavis putei abyssi.* Ut enim Christus habet et communicat suis claves regni cœlorum, et regnat in mentibus Fidelium et piorum : ita Diabolus habet claves putei abyssi, et regnat in filiis diffidentiæ, et in Scripturis passim vocatur : *Princeps tenebrarum*, *Princeps hujus Mundi*, *Deus hujus sæculi*, Joan. XII et XIV. II. Corinth. IV. Ephes. VI. Coloss. I, et alibi. Ipse quoque est, qui Deo permittente fumum ex puteo emittit errorum : et qui nova locustarum examina, id est, novos hæresiarchas cum exercitibus suis, singulis pene sæculis, in Ecclesiæ fines immittit. Secundo, quia Chytræi sententiæ repugnat quod ait Joannes in hoc eodem capite de sexto Angelo, et sexta persecutione. Nam S. Joannes in VIII et IX cap. Apocal. describit per tubas sex Angelorum sex persecutiones hæreticorum, quæ futuræ erant a tempore Apostolorum usque ad Mundi consummationem. Et ipse idem Chytræus per primam tubam intelligit non male hæresim Ebionitarum, quæ tempore Apostolorum excitata est : per secundam intelligit hæresim, quæ postea secuta est Gnosticorum : per tertiam, hæresim adhuc posteriorem Samosateni et Arii : per quartam, hæresim Pelagii, quæ illis omnibus posterior fuit.

Jam vero si per quintam intelligitur Antichristi Romani persecutio, quæ, ut ipsi etiam fatentur, novissima persecutio est, quid intelligemus per sextam tubam? Respondet Chytræus : per sextam tubam significari persecutionem Mahumeti et Turcarum. Sed hoc non recte dicitur, tum quia Mahumetani non hæretici, sed pagani sunt, tum etiam quia Mahumeti persecutio non sequetur Antichristi persecutionem, sed præcedet, ut nos existimamus, vel simul peragetur, ut Chytræus dicit. Itaque confundere cogitur Chytræus tubam quintam cum sexta, cum tamen reliquas ad diversa tempora satis aperte retulerit. Melius igitur Catholici per sextam tubam intelligunt Antichristi persecutionem, quæ vere postrema, et gravissima erit : per quintam autem, hæresim aliquam valde perniciosam, quæ Antichristi tempora proxime antecedet, quam quidem esse hæresim Lutheranam multi valde probabiliter conjiciunt.

Tertio, quia toto cœlo aberrat Chytræus, cum stellam cadentem S. Gregorium esse docet. Siquidem S. Gregorius si ulla fides historicis haberi potest, non de cœlo ad terram cecidit, sed de terra ad cœlum ascendit. Nam ex Prætore Monachus, ex Monacho Episcopus factus est, nec unquam ab episcopatu ad præturam, nec a monachatu ad sæculum rediit. Quomodo etiam Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus Græci : Martinus, Paulinus, et Augustinus Latini, ex sæcularibus Monachi, ex Monachis Episcopi facti sunt, nec ullus dixit unquam eos propterea de cœlo in terram cecidisse. Deinde Gregorius continentia, sobrietate, amore rerum cœlestium nulli fuit secundus : humilitate autem pene omnibus præstitit ; et tamen audet Chytræus dicere, eum de cœlo, id est, a vita cœlesti ad terram, hoc est, ad vitam terrenam et deliciosam cecidisse. Denique ipse quoque Lutherus Gregorium sanctum Pontificem fuisse dicit in Supput. tempor. et Lutherum secutus Theodorus Bibliander tab. 10. Chronol. eumdem Gregorium miris laudibus effert, et quantum profecerit in studio pietatis et doctrinæ, ex libris ejus cognosci posse dicit : quod sane verissimum est : spirant enim scripta ejus admirabilem sanctitatem. Nec minus vanum est, quod addit de fumo putei idem Chytræus, quem interpretatur corruptelas doctrinæ a Grego-

(1) Isai. XIV, 12. — (2) Apoc. IX, 1.

rio et successoribus in Ecclesiam introductas. Gregorius enim nihil novavit, quod attinet ad doctrinam : quod vero ad ritus et disciplinam pertinet, multa correxit quæ per abusum irrepserant, multa restituit quæ negligentia temporum obliterata fuerant, pauca admodum, eaque maturo consilio instituit nova, ut cognosci potest, tum ex libris quatuor de vita ipsius, a Joanne Diacono scriptis, tùm ex epist. ejus 63. lib. VII, ubi rationem reddit rituum, quos renovavit, vel instituit. Sed maxime hoc ipsum planum fiet, si percurramus ipsam antithesim doctrinæ Evangelicæ et Pontificiæ, quam Chytræus proponit, et ad quam sæpius postea lectores suos remittit. Sic igitur ait.

I.

De vera Dei agnitione, et invocatione.

« Evangelion docet, unum solum Deum invocandum et colendum esse, sicut se in suo verbo coli præcepit, et omnem fiduciam salutis nostræ in sola bonitate et misericordia Dei collocandam esse. Pontificii jubent, non unum solum verum Deum, sed etiam homines mortuos, seu sanctos invocare, et in periculis opem et auxilium petere et expectare etc. Deinde etiam, plane Ethnico more, alligant invocationem et cultum Dei ad certas statuas, perinde ac si ad hanc, aut illam statuam invocanti, Deus magis propitius sit, quam alibi. »

Quoniam de his controversiis, quæ in hac antithesi attinguntur, nos alibi copiose disseruimus ; hic solum brevissime demonstrabimus, nec pugnare cum verbo Dei, nec cœpisse tempore S. Gregorii eam doctrinam, quæ a Chytræo pontificia nominatur.

Igitur verbum Dei docet quidem, unum solum Deum colendum et invocandum, ea invocatione et adoratione, quæ soli Deo debetur : nec enim patitur Deus verus, qui est etiam Deus Zelotes, ut creaturam quamlibet pro creatore habeamus. Interim tamen idem ipsum verbum Dei jubet, ut creaturas excellentiores honoremus, quasdam etiam invocemus, non quidem ut Deos, sed ut Deo caras et familiares. Quemadmodum Reges moleste quidem ferrent, si regios honores in servos suos conferri viderent : qui tamen libenter accipiunt, cum eosdem suos servos honorari et observari conspiciunt : *Adorate*, inquit David in Psal. XCVIII, *scabellum pedis ejus*. Et Job cap. V : *Voca*, inquit, *si est qui tibi respondeat, et ad aliquem Sanctorum convertere* (1). Quocirca Abdias, vir magnus et sanctus, adoravit Eliam pronus in terram, III. Reg. XVIII. Et filii Prophetarum cum audivissent requievisse spiritum Eliæ super Eliseum, accedentes, *adoraverunt eum proni in terram*. (2). Et Apostolus Paulus in singulis fere epistolis implorat orationes Christianorum, ut per eas liberetur a multis periculis. Nec ulla ratio reddi potest, cur minuatur honor Deo debitus, si a Sanctorum spiritibus postulemus, ut pro nobis Deum orent. et non minuatur, si illud idem a viventibus postulemus.

Denique B. Ambrosius annis 200 antiquior S. Gregorio fuit, et tamen in lib. de vid. ita loquitur : « Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt : Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. » Et infra : « Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere etc. »

Porro ad statuas Sanctorum, ad memorias Martyrum, et cætera monumenta religiosa non aliter alligamus cultum et invocationem, quam alligaverit olim Deus ad sanctuarium, sive ad templum Salomonis. Etsi enim ubique Deus nos audit, et in omni loco levare possumus manus ad Deum ; tamen non sine causa, Spiritus sanctus apud Isaiam cap. LVI et Christus apud Matth. cap. XXI Templum Dei domum orationis vocarunt : nec sine causa piissimus Imperator Theodosius (ut interim plurima alia antiquitatis exempla prætercam) circuibat cum Sacerdotibus et populo omnia orationum loca, ante Martyrum et Apostolorum thecás jacebat cilicio prostratus, et auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat. Et certe Theodosius, qui hoc egit, et Ruffinus, qui hoc scribit lib. II hist. Eccles. cap. 33. S. Gregorium annis ferme ducentis præcesserunt.

(1) Psal. CXVIII, 5; Job. V, 1. — (2) IV. Reg. II, 15.

II.

De officio et beneficiis Christi.

« Evangelion docet, propter unicum et solum Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum pro nobis crucifixum, mortuum, et resuscitatum, gratis, non propter ulla nostra opera, aut merita, nobis remissionem peccatorum, et salutem æternam donari. Et quidem hunc solius Dei honorem proprium esse, ut dicitur Isaiæ XLIII. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates. Item : Non est in aliquo alio salus. Pontificii contra docent, non propter solius Christi meritum, sed partim propter Christum, partim propter nostram contritionem, et obedientiam, seu bona opera nos justificari, et salvos fieri etc. »

Non hoc habet Catholica doctrina, ut partim propter Christum, partim propter opera sua justificentur peccatores, quasi etiam sine Christo ipsa opera aliquid mereantur : siquidem tria distinguimus operum genera. Unum eorum, quæ fiunt ex solis viribus naturæ, sine Fide et gratia Dei, et de his aperte pronuntiamus cum Apostolo, quia ex operibus non justificatur homo, sed ex Fide, et si ex ejusmodi operibus quis justificaretur, haberet gloriam, sed non apud Deum, ut de Abraham B. Paulus dicit, ad Rom. IV. Itaque de his operibus nulla est inter nos controversia , tametsi passim impudentissimo mendacio id nobis tribuitis, quod opera sine Christi Fide meritoria esse doceamus.

Alterum est operum genus, quod ex Fide et gratia Dei procedit, et ad reconciliationem cum Deo, ac peccatorum remissionem disponit, qualia sunt Oratio, Eleemosyna, Jejunia, Dolor de peccatis, et alia id genus. Quæ quidem opera non dicimus esse meritoria ex justitia ipsius reconciliationis, sed e contrario potius audimus Tridentinam Synodum dicentem, sess. VI, cap. 8. ideo gratis justificari homines, quia nec Fides, nec opera quæ justificationem præcedunt ipsam merentur, nimirum, ex justitia, quasi ejusmodi operibus esset debita justificatio : fatemur tamen hæc ipsa opera, quatenus ex Fide et adjutorio divino proficiscuntur, divina esse opera, et suo modo mereri, hoc est, impetrare peccatorum remissionem. Id enim, etsi vos non conceditis, concedit tamen verbum Dei. Quid enim est, quod ait Ezechiel, cap. XVIII : *Cum averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit?* Quid est quod ait Daniel, cap. IV : *Peccata tua Eleemosynis redime?* Quid est quod ait Jonas, cap. III : *Vidit Deus opera eorum* (jejunia et cilicium) *et misertus est eis?* Quid est, quod ait Christus, Luc. VII : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (1) ?

Idipsum quoque non solum Gregorius, sed ante eum multi Patres docuerunt. Ambrosius lib. X in Lucam : « Lacrymæ, inquit, veniam non postulant, sed merentur. » Hieronymus lib. II advers. Pelagian. : « Qui peccata simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Salvatoris. » Augustin. epist. 105 : « Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat : Deus propitius esto mihi peccatori, et descendit justificatus merito fidelis humiliatus etc. » Et epist. 106: « Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imo gratissime confitemur. »

Postremum denique genus operum est eorum, quæ a justificato jam homine fiunt, et a Spiritu sancto inhabitante cor hominis, et charitatem in eo diffundente procedunt.

Quibus operibus, velitis nolitis, meritum attribuimus ; non quo remissionem peccatorum, quæ præcessit, et quæ sub meritum proprie cadere non potest, sed gloriam ac beatitudinem sempiternam vere et proprie mereantur, alioqui enim quomodo Paulus II. Timoth. IV, diceret : *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ , quam reddet mihi in illa die justus Judex* (2). Si enim vita æterna non est vere merces operum bonorum ; cur eam vocat coronam justitiæ, et non potius donum clementiæ ? Cur dicit reddendam, non donandam? Cur a justo Judice, non a liberali Rege? Recte igitur Augustinus in epist. 105 : « Unde, inquit, ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, et ideo meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita, quibus redditur , non a nobis parata sunt per nos-

(1) Ezech. XVIII, 27; Dan. IV, 24; Jon. III, 10; Luc. VII, 47. — (2) II. Timoth. IV, 7 et 8.

tram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, nec ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt et ipsa merita, quibus datur. »

Neque vero terrent nos duo illa Scripturæ testimonia : *Ego sum qui deleo iniquitates.* Et : *Non est in alio aliquo salus* (1). Nam excludunt ejusmodi testimonia alium Deum, alium Christum, alium Salvatorem, et Medicum animarum, qui, Deo vero et Christo Jesu Salvatore excluso, salutem polliceatur : non tamen excludunt Fidem, Spem, Charitatem, Pœnitentiam, Sacramenta, quibus veluti quibusdam mediis et instrumentis, ipso Deo præcipue operante, Christi nobis meritum applicatur. Alioqui, qua ratione cum istis sententiis : *Ego sum qui deleo iniquitates*, Et : *Non est in aliquo alio salus ;* cohærent illæ : *Fides tua te salvam fecit*, Lucæ VII : *Salvabit eos, quia speraverunt in eo.* Psalm. XXXVI : *Ipse animam suam vivificabit*, Ezech. XVIII : *Timor Domini expellit peccatum,* Eccles. I : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit*, Marci ult. : *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum,* Joan. VI (2). Sed de his hactenus. Pergit Chytræus.

III.

« Evangelion docet, agentem pœnitentiam, et audientem promissionem, debere credere promissioni ; et statuere, peccata non tantum aliis, Petro aut Paulo, sed etiam sibi propter Christum remitti ; se Deo placere, a Deo recipi, et exaudiri : et hac fide in quotidiana invocatione ad Deum accedendum esse. Pontificii contendunt, semper dubitandum esse, an habeamus remissionem peccatorum : quæ dubitatio simpliciter pugnat cum Fide, et plane Ethnica est. » Hæc ille.

Evangelium nostrum satis aperte docet, oportere fidem habere promissionibus Dei, nec de iis ulla ratione dubitandum esse, Catholici omnes docent. At promitti hominibus a Deo absolute remissionem peccatorum in Evangelio nostro nusquam legitur. Multo vero minus legitur, debere unumquemque certo statuere, sibi peccata remitti, se Deo placere, a Deo recipi, et exaudiri. Et merito id non legitur, quia destrueret cætera, quæ in eo apertissime clarissimeque leguntur. Quid enim illo clarius, quod scribit Sapiens Eccles. IX : *Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo, utrum odio, vel amore dignus sit?* Item illud quam est perspicuum, quod ait Job. c. IX : *Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea?* Et infra : *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti ?* (3)

Quid, quod promissiones divinæ fere omnes conditionem annexam habent, quam nemo certo nosse potest, an ut oportet impleverit? Matth. XIX : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Lucæ XIV : *Si quis venit ad me, et non odit patrem, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus.* Rom. VIII : *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei : si autem filii, et hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, ut et conglorificemur* (4). Denique, S. Ambrosius Gregorio (ut supra diximus) multo antiquior, in serm. 5. super Psalm. CXVIII : « Sui volebat, inquit, auferri opprobrium, quod suspicatus est, vel quia cogitaverat in corde, et non fecerat, et pœnitentia licet abolitum, suspectus tamen erat, ne forte adhuc remaneret ejus opprobrium, et ideo Deum precatur, ut illud auferat, qui solus novit, quod nescire potest etiam ipse, qui fecit. »

IV.

« Evangelion docet, unicum tantum in Mundo sacrificium propitiatorium esse etc. Hebr. VII : Christus semel oblatus est, ut tolleret peccatum etc. Pontificii docent, quotidie in sacrificio Missæ Christum a Sacerdotibus Deo Patri offerri etc. »

Evangelium quidem docet, unicum tantum in Mundo esse sacrificium propitiatorium, illud, videlicet, quod in cruce semel oblatum est : neque id Catholici negant. At illud unicum sacrificium non posse quotidie repeti in mysterio ab ipso eodem summo Pontifice Christo per manus Sacerdotum, Evangelium

(1) Isai. XLIII, 25; Act. IV, 12. — (2) Luc. VII, 50; Psal. XXXVI. 40; Ezech. XVIII, 27; Eccl. I, 27; Marc. XVI, 16; Joan. VI, 59. — (3) Eccl. IX, 1; Job. IX, 21. — (4) Matth. XIX, 17; Luc. XIV, 26; Rom. VIII, 16 et 17.

nusquam docet, et hoc Catholici affirmant. Neque ii soli affirmant, qui post Gregorii tempora fuerunt, sed omnes omnino Patres, etiam qui multis sæculis Gregorium præcesserunt. Audi, nomine cæterorum, unum Augustin. in epist. 23. ad Bonifac. sic loquentem : « Nonne semel immolatus est Christus in seipso? et tamen in Sacramento non solum per omnes Paschæ solemnitates, sed omni die populis immolatur. »

V.

« Evangelion docet, peccatum esse non tantum actiones externas pugnantes cum lege Dei, verum etiam dubitationes de Deo, securitatem carnalem, et contumaciam, ac concupiscentiam nobiscum nascentem, et in renatis reliquam, Rom. VII. Pontificii negant, hæc mala in renatis reliqua, esse peccata pugnantia cum lege Dei. »

Nusquam Pontificii, hoc est, Catholici docent, solum actiones externas esse peccata, sed vobis mentiri licet; id enim a patre vestro didicistis, qui in veritate non stetit. Porro dubitationes de Deo, securitatem carnalem, contumaciam, et concupiscentiam, si voluntariæ sint, peccata esse minime dubitamus : si vero sint involuntariæ, quales erant cupiditates illæ carnis contra spiritum, quas Paulus sentiebat, etsi eis non consentiret; eas vero peccata esse, constanter negamus. Neque de Paulinis verbis vobiscum disceptamus, quasi Pauli verba vobis vera, falsa nobis esse videantur, sed de eorum verborum interpretatione. Nec moleste ferre debetis, si Augustinum, et omnem chorum Sanctorum vobis novis hominibus præponamus. Sic enim loquitur Augustin. lib. I cont. duas epist. Pelagianor. cap. 13 : « Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, ut etiam baptizatus, et hoc si diligentissime proficit, et spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc, etiamsi vocatur peccatum, non quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cujusque dicitur, quod manus eam fecerit. »

VI.

« Evangelion docet, hominem in hac imbecillitate naturæ nequaquam posse satisfacere legi Dei, et hac perfecta impletione legis justum, et omnis peccati expertem esse, Rom. VIII. Sensus carnis inimicitia est adversus Deum : legi enim Dei non obtemperat, ac ne quidem potest. Pontificii contendunt, hominem posse legi Dei satisfacere, et hac impletione legis justum esse, et vitam æternam mereri. »

Non dicunt Pontificii, hoc est, Catholicæ Ecclesiæ filii, hominem in hac imbecillitate naturæ omnis peccati expertem esse. Agnoscimus enim et profitemur verissimum esse, quod ait Joannes, initio epist. I : *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus* (1). Sed quoniam quotidiana ista peccata nec justitiam tollunt, nec tam contra legem, quam præter legem Dei sunt, cum pro remissione ejusmodi delictorum *oret omnis Sanctus in tempore opportuno* (2), Psalm. XXXI, et omnes filii Dei justi utique et sancti quotidie dicere doceantur : *Dimitte nobis debita nostra* (3), Matth. VI, propterea non timemus asserere, posse hominem per gratiam Dei justificatum, ejusdem gratiæ adjutorio, et legem implere, et ea impletione vitam æternam promereri; scimus enim quis dixerit : *Et mandata ejus gravia non sunt.* I. Joan. V. Et quis item dixerit : *Voca operarios, et redde illis mercedem.* Matth. XX. Et rursum : *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum etc. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare* (4).

Quare Augustinus lib. de grat. et lib. arbit. cap. 16: « Certum est, inquit, nos mandata servare, si volumus, sed quia præparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est, ut tantum velimus, quantum sufficit, ut volendo faciamus. » Et de spir. et lit. cap. 10 : « Ideo datur gratia, non quia legem implevimus, sed ut legem implere possimus. » Neque movet nos illud verbum Apostoli : *Sensus carnis inimicitia est adversus Deum.* Nam idem Apostolus antea dixerat ad Rom. VII : *Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati* (5). Quod autem mente agi-

(1) I. Joan. I, 8. — (2) Psal. XXXI, 6. — (3) Matth. VI, 12. — (4) I. Joan. V, 3; Matth. XX, 8; Matth. XXV, 35. — (5) Rom. VIII, 7; VII, 25 et 20.

mus, id vere nos agimus; quod autem carne agimus, si mens repugnat, nostrum non est, sicut idem Apostolus ait : *Si quod nolo*, inquit, *facio*, *jam non ego operor illud.*

VII.

« Evangelion docet, bona opera esse illa tantum, quæ a Deo præcepta sunt etc. juxta regulam, quæ tibi præcipio, hæc tantum facito Domino, non addas, neque minuas. Pontificii e contra totam Ecclesiam obruerunt traditionibus etc. »

Jam hæc sunt millies a vobis repetita, et a nostris refutata. Falsum autem est quod ais, in Evangelio haberi, illa tantum esse opera bona, quæ Deus præcepit. Ubi enim, quæso, præcepit Deus virginitatem? Nonne Paulus ait: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo*, I. Cor. VII, et tamen ibidem ait, bonum esse opus, virginem permanere : *Igitur*, inquit, *qui Matrimonio jungit virginem suam*, *bene facit ; et qui non jungit*, *melius facit* (1).

Neque multum te juvat regula illa : Quæ tibi præcipio, hæc tantum facito Domino. Non enim eo loco prohibet Deus aliud, quam ne corrumpamus ejus præcepta, sed integre ea servemus, ut ille præcepit, non declinantes ad dexteram, neque ad sinistram. Itaque S. Augustin. lib. de S. virginit. cap. 30. distinguens a consiliis præcepta : « Neque enim, inquit, sicut non mœchaberis, non occides; ita dici potest, non nubes : illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiunt ista, laudantur ; nisi fiant illa, damnatur : In illis Dominus debitum imperat nobis, in his si quid amplius (Nota) supererogaveritis, in redeundo reddet vobis. »

VIII.

« Evangelion docet, utramque partem Sacramenti cœnæ Domini omnibus Christianis ministrandam esse; et quidem de calice expresse inquit : Bibite ex hoc omnes. Pontificii e contra decernunt, et definiunt. »

Adhuc non videmus locum illum Evangelii, ubi doceamur, utramque partem Sacramenti cœnæ Domini omnibus Christianis ministrandam esse. Nec enim de calice Dominus ait : Bibite ex hoc omnes Christiani, sed, *Bibite ex hoc omnes*; qui vero essent illi omnes, Marcus explicuit, cum addidit : *Et biberunt ex illo omnes.* Non autem biberunt omnes Christiani, sed omnes Apostoli, qui soli tunc cum Domino vescebantur.

IX.

« Evangelion docet, veram pœnitentiam, seu conversionem ad Deum esse serium dolorem cordis de admissis peccatis, et Fidem statuentem sibi peccata propter Christum certo remitti etc. Pontificii contra, etsi contritionem inter partes pœnitentiæ numerant: tamen hanc remissionem peccatorum mereri fingunt; et addunt confessionem auricularem non mandatam a Deo; et satisfactionem, seu opera indebita, quibus pro æternis peccatorum pœnis satisfieri, et hæc ipsa posse pecuniis redimi fingunt. Quæ tota doctrina in meritum Filii Dei, qui solus pro peccatis nostris satisfecit, blasphemia est. »

Hic nihil probari, nulla testimonia Evangelii adferri, tantum inania verba mendaciis admixta fundi video. Nam quod dicis de conversione, et serio dolore cordis, omittere potuisses. Nos enim vere conversionem, et serium dolorem cordis in pœnitentibus requirimus; cum vos nihil aliud, quam nescio quos terrores pro contritione habeatis. Quod addis de Fide statuente nobis remitti peccata, supra refutatum est. Quod ais, apud Pontificios contritionem mereri remissionem peccatorum, mendacium est, supra etiam refutatum. Quod etiam dicis, Pontificios dicere, satisfactionibus temporalibus pro pœnis æternis satisfieri, pariter est mendacium. Non enim satisfacere nos putamus pro æternis pœnis, quas nobis in justificatione remitti non dubitamus, sed pro pœnis temporalibus, quas vel hic, vel in purgatorio Deus exigit ab iis, qui post Baptismum ad pœnitentiam et reconciliationem veniunt: « Productior est, » inquit Augustinus Tractat. 124. in Joan. « pœna, quam culpa, ne parva putaretur culpa, si cum ea finiretur et pœna. »

Quod denique addis, confessionem auri-

(1) I. Cor. VII, 25 et 38.

cularem non esse mandatam, et satisfactionem pugnare cum merito Christi: dicis quidem, sed non probas. Lege vero, si placet, serm. 5. B. Cypriani de lapsis, et invenies exomologesim necessariam, et satisfactionem : et has ipsas voces sæpius repetitas. Porro pecunia redimi satisfactionem (ne forte hic turpem aliquam negotiationem suspiceris) nihil est aliud apud Catholicos, quam unum genus satisfactionis in aliud posse mutari judicio Sacerdotis; utjejunium in eleemosynam. Pergamus ad cætera.

X.

« Evangelion docet, conjugium omnibus hominibus, laicis, et sacerdotibus concessum et liberum esse; et diserte inquit, prohibitionem conjugii, et ciborum, doctrinam diabolicam esse. Pontificii e contra magnæ parti hominum, Sacerdotibus, et Monachis, conjugium prohibent, et certis diebus a certis cibis abstinere jubent. »

At ubi, quæso, Evangelium docet, concessum conjugium esse iis, qui votum continentiæ habent? fortasse ad Hebr. XIII ubi legimus : *Honorabile conjugium in omnibus*(1). Cæterum, si *in omnibus* omnes omnino homines comprehendit, honorabile etiam erit conjugium in patre et filia; in matre et filio; in fratre et sorore : vel si hoc vobis non placet, non placeat etiam honorabile debere conjugium dici inter Monachum et Sanctimonialem, et cæteros homines, quibus per votum conjugium inire non licet. Apostolus enim id solum vult, ut conjugium honoremus in omnibus rite et legitime copulatis. Vobis autem probandum superest, rite et legitime eos copulari, qui perpetuam continentiam Deo voverunt.

Audi Chrysostomum, quid Theodoro Monacho, qui uxorem ducere volebat, vel fortasse etiam duxerat, scribit in epist. 6. « Honorabiles, inquit, nuptiæ, sed te jam servare non convenit privilegia nuptiarum : quamvis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud pejus existimo. » De loco Apostoli, I. Tim. IV : *Prohibentes nubere* etc. vide quæ diximus supra, cap. 21. prope finem.

XI.

« Evangelion docet, unum esse verum et solidum fundamentum, supra quod ædificata sit Ecclesia Dei, videlicet, Dominum nostrum Jesum Christum, I. Cor. III, Act. IV, et locum Matth. XIV. Augustinus ita interpretatur, super hanc petram quam cognovisti dicens : Tu es Christus Filius Dei vivi, hoc est, super meipsum Filium Dei vivi ædificabo Ecclesiam meam; super me ædificabo te, non me super te. Pontifex e contra vociferatur, supra petram Ecclesiæ Romanæ, et ordinariam successionem Pontificum, totam reliquam Christiani Orbis Ecclesiam esse ædificatam. »

At non pugnat, credo, Paulus secum, cum ait ad Ephes. II : *Nos superædificari supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum*(2). Nec pugnat cum Paulo asserente : *Nullum esse fundamentum Ecclesiæ, præter Christum*, I. Cor. III, Joannes in Apoc. cap. XXI, cum ait : *Duodecim Apostolos, duodecim esse Ecclesiæ fundamenta* (3).

Nam Paulus I. Cor. III de primario fundamento. Idem vero Paulus Ephes. II, et Joannes Apoc. XXI de fundamentis secundariis loquuntur. De quali etiam fundamento Augustinus loquitur in Psalmo contra partem Donati, ubi ait : « Numerate Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. » Sed de hac re satis multa supra dicta sunt, lib. I. cap. 10. de Pontifice.

XII.

« Evangelion docet, nullum Apostolum vel Episcopum, aut alium Evangelii ministrum, alio superiorem, et majorem potentiam, et dominationem habere, quod ad ministerium attinet. Sed omnes ministros parem potestatem docendi Evangelii, administrandi Sacramenta, ligandi sceleratos, et absolvendi agentes pœnitentiam obtinere, ut clare docent Scripturæ, Lucæ XXII, I. Cor. III, versu 4. Joan. XX et Matth. XVIII omnibus Apostolis pariter traduntur claves

(1) Hebr, XIII, 4. — (2) Eph. II, 20. — (3) I. Cor. III, 11; Apoc. XXI, 14.

regni cœlorum. E contra Pontifex Romanus jactitat, se supremam potestatem in omnes reliquos Episcopos, et totam Ecclesiam, et quidem utrumque gladium spiritualem et politicum habere de jure divino, etc. »

Ubi doceat Evangelium, non habere unum Episcopum, vel Ministrum majorem potestatem, quam alium, adhuc non potui reperire : nam loca quæ citas, contrarium plane significant. Siquidem Lucæ XXII hortatur quidem Dominus suos ad humilitatem, et prohibet dominatum regium, atque tyrannicum iis, qui Ecclesiæ præesse debent : interim tamen inter Apostolos unum majorem cæteris, imo et Ducem cæterorum esse affirmat. Ait enim : *Qui major est vestrum, fiat sicut minor, et qui præcessor* (Græce ἡγούμενος, id est, Dux) *fiat sicut ministrator* (1). Apostolus autem I. Cor. III, ubi se plantasse dicit, Apollo autem rigasse, et iterum, se ut architectum fundamentum jecisse, alios autem superædificare, nonne satis aperte se majorem Apollo et cæteris coadjutoribus suis fuisse significat?

Porro, Joan. XX dicitur quidem omnibus Apostolis : *Ecce, ego mitto vos* : et, *Quorum remiseritis peccata* etc. tamen cap. XXI subjiciuntur Apostoli, et cæteri Fideles omnes S. Petro, ut oves suo Pastori, cum soli Petro coram aliis Apostolis dicitur a Domino : *Pasce oves meas*. Denique etiamsi Mat. XVIII dicatur omnibus Apostolis : *Quæcumque alligaveritis* etc. tamen soli Petro dicitur, Matt. XVI : *Tibi dabo claves regni* etc. et sine dubio non promitteret illi aliquid Dominus singulariter, nisi etiam illi aliquid singulare exhibere voluisset. Sed de his multa diximus supra lib. I, cap. 12, 13, 14.

Ad ea, quæ objicis de utroque gladio contra Extravagantem Bonifacii VIII, ubi etiam rides argumenta Pontificis ; id unum hoc loco respondere libet : ea omnia ex B. Bernardo sumpta esse, quem virum et sanctum vocare et non semel allegare solent Melanchthon, Calvinus, et alii ex vestris. Vide lib. II et IV de Considerat. vel si placet, vide quæ de hac ipsa re in lib, postr. de Pontif. disseruimus. Atque hæc de antithesi tua hoc loco sufficiant.

Nunc breviter demonstrandum erit, hanc ipsam visionem Joannis in Lutherum et Lutheranos optime quadrare. Nam in primis Lutherum significari posse per stellam illam, quæ de cœlo in terram cecidit, planum est : cum ipse ex Monacho sæcularis ; ex cœlibe conjugatus ; ex paupere dives factus sit, et victum sobrium ac tenuem cum opiparis cœnis ac prandiis commutaverit. Quid enim est hoc aliud quam ex cœlesti vitæ consuetudine ad terrenam decidisse?

Deinde fumum putei abyssi, qui ejus casum consecutus est, plane est cæcus et stupidus, qui non sentit. Siquidem antequam Lutherus ab Ecclesia Catholica deficeret, totus fere Occidens ejusdem Fidei et religionis erat ; quocumque aliquis iret, fratres suos continuo agnoscebat : omnes enim in lumine erant. At post Lutheri casum tantus fumus errorum, sectarum, schismatum, exortus est, ut jam nec in eadem provincia, imo nec in eadem civitate, aut domo, unus alium agnoscat.

Obscuravit quoque hic fumus (ut in Apoc. dicitur) Solem et aerem. Nam per Solem Christum, per aerem Scripturas, per quas in hac vita quodammodo respiramus, et nostri, et adversarii exponunt. Et quidem Christum quam vehementer iste fumus obscuraverit, testantur Transylvania, et vicinæ regiones, ubi palam negatur Christi divinitas : testatur etiam Germania, ubi Anabaptistæ aperte, Ubiquistæ obscurius negant Christi humanitatem. Et sane fuerunt olim multi hæretici, qui similiter Christum oppugnarunt, sed nulli impudentius, quam hæretici hujus temporis : nam non solum multi eorum negant esse Christum Deum, sed addunt etiam, non posse invocari, nec scire eum quid nos agamus. Horror est audire, vel legere, quanta temeritate de Christi mysteriis hoc tempore disputetur.

Porro Scripturas, incredibile est, quam vehementer iste fumus obscuraverit : tot enim jam exstant versiones, tot commentaria inter se pugnantia, ut ea etiam quæ olim clarissima erant, nunc obscurissima videantur.

Quid potest dici clarius, quam quod Paulus ait? I. Cor. VII : *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do?* (2)

Et tamen omnes hujus temporis hæretici constanter negant, ullum esse consilium virginitatis, et Paulum non dare consilium eo loco amplectendæ virginitatis, sed ab ea potius absterrere homines voluisse.

Quid potest planius dici quam illud ver-

(1) Luc. XXII, 26. — (2) I, Cor. VII, 25.

bum Domini : *Hoc est corpus meum?* Et tamen nihil hoc tempore obscurius. Quid de Transylvanis dicam, qui Joannis Evangelium, quod constat præcipue adversus Cerinthum et Ebionem scriptum esse, qui negabant Christi Divinitatem, ita suis commentariis perverterunt, ut inde maxime probent, Christum non esse Deum?

Veniamus ad locustas, quæ de fumo putei exierunt. Chytræus quidem per locustas, Episcopos, Clericos, et Monachos intelligit, sed perperam exponit : nam etiam ante Gregorii tempora erant Episcopi, Clerici et Monachi in Ecclesia ; nec tamen adhuc exortæ fuerant istæ admirabiles locustæ. Aptissime vero omnia, quæ de locustis Joannes dicit, in Lutheranos et cæteros hujus temporis hæreticos quadrant. Primum enim locustæ semper in magna multitudine venire, et turmatim incedere solent. Proverb. XXX : *Regem locusta non habet, et egreditur universa per turmas suas* (1). Ita Lutherani caput unum proprie non habent, quia negant, unum esse debere Caput totius Ecclesiæ : nihilominus tamen brevissimo tempore in ingentem multitudinem creverunt, nec mirum, nam aperuerunt ostium omnibus vitiosis hominibus. Gulosi ad eos accurrunt, quia non sunt apud Lutheranos stata jejunia : incontinentes, quia apud eos vota omnia continentiæ improbantur : et Monachis etiam ac Sacerdotibus, necnon Sanctimonialibus quibuscumque Matrimonia conceduntur. Item Apostatæ omnes, quia apud eos claustra omnia reserantur, et in palatia convertuntur : Principes avari et ambitiosi, quia bona Ecclesiastica, et personæ etiam Ecclesiasticæ eorum potestati subjiciuntur : otiosi et inimici bonorum operum, quia apud eos sola Fides sufficit, opera bona non sunt necessaria. Denique omnes improbi et scelesti, quia sublata est apud eos necessitas confitendi peccata, et rationem reddendi proprio suo Pastori, quod maximum esse solet frænum peccatoribus. Hinc igitur ita multiplicantur locustæ.

Describuntur autem hæ locustæ a sancto Joanne mirabiliter. Nam dicuntur habere faciem humanam, imo etiam muliebrem, caudam scorpionum, corpus locustarum : item in capite gestant coronam quasi auream, dentes habent leonum, pectus lorica ferrea armatum : denique videbantur tanquam equi parati ad bellum, et sonitus alarum earum audiebatur quasi sonitus curruum currentium ad bellum, et habebant super se regem Angelum abyssi, qui dicitur exterminator. Facies blanda significat initium prædicationis eorum, quæ semper incipit ab Evangelio, nihil enim se dicturos pollicentur, nisi purissimum Dei verbum. Ita facillime alliciunt simpliciores. Cauda scorpionis significat exitum venenatum et lethiferum : nam posteaquam verbum Dei proposuerunt, perversa interpretatione illud depravant, et eo modo quasi retorta cauda aculeum infigunt, et virus lethale infundunt. Corpus locustæ, quod nihil fere est aliud quam venter, (est enim locusta ventrosum animal, et ideo nec incedere, nec volare recte potest, sed saltitando se erigit in altum, et mox ad terram recidit) significat, hæreticos hujus temporis esse homines ventri addictos, inimicos jejuniorum et continentiæ, et ideo nec incedere posse per viam mandatorum, nec volare ad res cœlestes contemplandas.

Conantur quidem aliquando se erigere, et mores emendare, sed more locustarum, mox recidunt ad terram.

Exemplo esse potest Saxonica visitatio, nam cum animadverteret Lutherus ob Evangelicam libertatem a se prædicatam, et omnes Ecclesiæ leges abrogatas, populos sine ullo fræno in vitia ruere ; instituit visitationem, et monuit pastores, ut prædicarent pœnitentiam, timorem Dei, obedientiam, opera bona etc. Sed nihil profecit : vide Cochlæum, in vita et actis Lutheri, anni 1527.

Pari ratione conantur volare per contemplationem, et scribunt jam passim libros de Trinitate, de Incarnatione, deque aliis ejusmodi mysteriis, sed incidunt in errores gravissimos, imo hæreses perniciosissimas, ut patet de Ubiquistis, qui totum mysterium Incarnationis et Trinitatis destruunt.

Coronæ in capite locustarum significant arrogantiam, et superbiam, qua sese efferunt super omnes homines. Exstat liber Lutheri ad Ducem Georgium ; in eo sic ait : « A tempore Apostolorum nullus Doctor, aut Scriptor, nullus Theologus, aut Jurisconsultus, tam insigniter et clare conscientias sæcularium statuum confirmavit, instruxit, ac consolatus est, sicut ego feci. Per singula-

(1) Prov. XXX, 26.

rem Dei gratiam hoc certo scio, quoniam neque Augustinus, neque Ambrosius, qui tamen in hac re optimi sunt, mihi in hoc æquales sunt. » Quid, quod non solum Lutherus, et Calvinus nihili faciunt mille Cyprianos, et mille Augustinos, sed etiam quivis Ministellus Lutheranus habet pro asinis, et stipitibus omnes Papistas? Erant autem coronæ illæ quasi aureæ, id est, aureæ videbantur, sed non erant, quia fingunt se zelo honoris Dei, et charitatis impelli ad ea quæ dicunt, cum tamen nihil minus, quam zelum Dei noverint.

Dentes leonini significant detractiones, quibus assidue, et litteris, et sermonibus lacerant famam Pontificum, Clericorum, Monachorum. et ipsorum etiam Sanctorum, qui cum Deo feliciter regnant.

Et sane detractionibus nutriti videntur, et tam multa dicunt, quæ nec sunt, nec fuerunt, fortasse etiam nunquam erunt, ut videantur omnem conscientiam penitus exuisse. Id satis patet, tum ex aliis, quæ in eorum libris passim leguntur, tum ex iis, quæ paulo ante citavimus ex Synodo Smalchaldica, Illyrico, Tilmanno, Calvino et Chytræo.

Pectus lorica ferrea armatum, significat obstinationem : sunt enim ita obdurati, ut etiamsi apertissime convincantur, nunquam tamen cédant ; et sæpe mori malint, quam ab obstinatione sua recedere.

Similitudo equorum, qui parati videbantur ad bellum, significat audaciam et temeritatem : provocant enim audacissime omnes ad bellum, cum tamen postea pro argumentis sola mendacia plerumque proferant. Lutherus in Assert. art. 25 : « Adeste, inquit, huc omnes Papistæ in unum : conflate studia vestra in unum, si forte possitis hoc vinculum dissolvere. » Quo eodem modo loquuntur fere omnes alii.

Similitudo autem curruum volitantium significat velocitatem, qua nova ista hæresis utitur in variis regionibus occupandis : nam brevi occupavit non solum multa regna in partibus septentrionalibus, sed etiam usque ad Indos excurrere ausa est, quamquam non permisit Deus, ut ibi hærere posset. Nec enim tantum flagellum merebatur novella adhuc, et tenera illa Christi Ecclesia.

Denique, Angelus abyssi dicitur rex locustarum istarum, quia etsi regem visibilem locustæ non habent, ut supra diximus, invisibili tamen rege, id est, Diabolo carere non possunt : *Ipse enim est Rex super omnes filios superbiæ* (1). Dicitur autem rex locustarum exterminator, quia per nullam unquam hæresim, aut persecutionem Diabolus ita exterminavit, ac vastavit Ecclesiam, ut per Lutheranos. Nam cæteræ hæreses, ut plurimum, unum aut alterum articulum destruebant, sed non evertebant omnem ordinem, et disciplinam Ecclesiæ : at Lutherana hæresis partim per se, partim per suas proles Anabaptistas, Calvinistas, Trinitarios, Libertinos, omnia omnino Ecclesiæ bona perdidit in iis locis, ubi grassari potuit. Nam abstulit a Deo Trinitatem per novos Samosatenos ; a Christo Deitatem per eosdem ; et humanitatem per Anabaptistas ; ab Angelis et Sanctis omnibus omnem cultum et invocationem ; a purgatorio suffragia vivorum, imo purgatorium ipsum plane exterminavit. Ab Ecclesia, quæ est in terris, abstulit multos libros divinæ Scripturæ, omnia fere Sacramenta, omnes traditiones, sacerdotium, sacrificium, vota, jejunia, festos dies, templa, altaria, reliquias, cruces, imagines, monumenta omnia pietatis ; item leges Ecclesiasticas, disciplinam, atque ordinem universum plane exterminavit.

Sed forte inferis pepercit, ne suo regi Angelo abyssi injuriam faceret. Non ita est : nam etiam inferos veros et locales multi Lutheranorum negant, et imaginarios nescio quos inferos fingunt ; ut supra in disputatione de descensu Christi ad inferos demonstravimus. Vere igitur exterminatrix hæresis hæc dici potest, et eo duce digna, qui Hebraice אבדון. Græce ἀπολλύων, Latine exterminans dicitur. Et mirum sane esset, si non etiam Lutherani ipsi hoc exterminium mirarentur, nisi a fumo illo, de quo supra diximus, plane essent obcæcati.

Sed una in tot malis consolatio est, quod (ut Joannes dicit) locustæ istæ non lædunt herbas, atque arbores viventes : sed solum homines, qui non habent signum Dei vivi. Cum enim hæresis ista tota carnalis sit, non facile viros bonos, et in quorum animis viret, ac floret religio, et pietas, decipere potest. Ita videmus, raro, aut nunquam accidisse, ut ad Lutheranos ab Ecclesia aliquis defecerit, qui non prius corruptæ, et perditæ vitæ inter Catholicos esse cœperit. Sed de his hactenus.

(1) Job. XLI, 25.

CAPUT XXIV.

Refutantur argumenta Calvini et Illyrici, qui probare conantur, Papam non esse amplius Episcopum, ubi etiam refellitur fabula de Joanne Papa femina.

Restat id, quod ultimo loco proposuimus, ut videlicet ostendamus, Romanum Pontificem non solum Antichristum non esse, sed nec ullo alio modo amisisse Pontificatum suum. Siquidem Calvinus et Illyricus, ille ratione, iste conjectura quadam probare conantur, non esse hoc tempore verum Episcopum.

Atque ut a Calvino incipiamus, ita ille loquitur in Instit. IV, cap. 7, §. 23 et 24 : « Ipse vero Pontifex quid omnino habeat Episcopale, scire velim : primum in munere Episcopi caput est, plebem Dei verbo docere : alterum et proximum huic, Sacramenta administrare : tertium monere et hortari, corrigere etiam eos qui peccant, ac in sancta disciplina populum continere. Quid istorum facit? imo quid facere se simulat? Dicant igitur, qua ratione velint haberi Episcopum, qui nullam officii partem minimo digito vel in speciem saltem attingit. Non ita de Episcopo est, ut de Rege : hic enim etsi non exequatur quod proprium est Regis, honorem nihilominus ac titulum retinet. At in Episcopo dijudicando respicitur Christi mandatum, quod semper in Ecclesia valere debet ; hunc ergo nodum mihi solvant Romanenses. Nego ipsorum Pontificem esse Episcoporum Principem, cum non sit Episcopus. » Hæc ille.

Ni fallor, tota hæc ratiocinatio ad hunc brevem syllogismum revocari potest. Cum hoc intersit inter Episcopum, et Regem, quod Rex, nomen est potestatis et præfecturæ, cui annexum est officium regendi populum : Episcopus autem, est nomen solius officii, verbum Dei et Sacramenta ministrandi ; certe si neque Rex, neque Episcopus munere suo fungatur, Rex nomen et dignitatem suam retinebit, Episcopus amittet : Romanus autem Pontifex officio Episcopali, nec in speciem quidem fungitur ; quippe qui nec verbum, nec Sacramenta populis ministrat ; Romanus igitur Pontifex nomen et dignitatem suam perdidit, atque adeo Episcopus dici non potest.

Jam vero Magdeburgenses, Centur. IX, cap. 20, col. 500. id ipsum conjectura et signo confirmare nituntur. Aiunt enim, signum evidens mutationis Romanæ Ecclesiæ in Babylonicam meretricem fuisse, quod voluerit Deus, ut circa illa tempora, in quibus mutatio facta est, vera quædam mulier meretrix in sede Pontificia sederet : quæ quidem Joannes Papa octavus dicta est.

Id vero probant. Primo, ex auctoribus, Platina, Martino Polono, Sigeberto, et Mariano Scoto. Secundo, ex vestigiis ejus rei, quæ ad nostra tempora remanserunt : nimirum, ex quadam sede porphyretica intus perforata, quæ manebat in Palatio sancti Joannis Lateranensis, cujus usum fuisse dicunt institutum post flagitium illud detectum, ad explorandum, videlicet, an Pontifex recens creatus esset masculus nec ne? Item, ex quadam statua mulieris cum puero, quæ usque ad nostra tempora mansit in eo loco, ubi dicitur, Joannes octavus peperisse. Denique, ex eo, quod Romani Pontifices, quando ex Vaticano ad Lateranum pergunt, solent declinare locum illum, ubi ista mulier dicitur peperisse, in detestationem facti ; alioqui enim illa est recta via. Sed non est difficile hos nodos solvere.

Ac ut Calvino primum respondeamus : vel Calvinus loquitur de significatione nominis, vel de re ipsa, quando dicit, Episcopum esse nomen officii, Regem esse nomen dignitatis. Si de nominis significatione ; aperte decipitur : nam ut Episcopus dicitur ab ἐπισκοπεῖν id est, a considerando, sive inspiciendo, et sonat officium inspiciendi : ita etiam Rex dicitur a regendo, et sonat officium regendi. Et sicut Rex est nomen Magistratus : ita ἐπίσκοπος etiam apud Ethnicos erat nomen Magistratus, nimirum, Prætoris ; ut patet ex Aristophane in avibus : et quod majus est, idem nomen pastoris in divinis litteris tribuitur Episcopo, et Regi ; ut patet ad Ephes. IV et Isa. LXIV.

Si vero de re ipsa loquitur ; non minus decipitur : nam, ut regia auctoritas non est simplex officium judicandi, ut est judicium aliorum, sed vera præfectura in rebus politicis, id est, potestas regendi homines sibi subjectos, imperando, et puniendo : ita etiam Episcopatus non est simplex officium

prædicandi, ut est aliorum multorum, qui concionantur, et non sunt pastores, sed est vera præfectura Ecclesiastica, id est, potestas regendi homines in rebus spiritualibus, et divinis ; ac proinde imperandi, et puniendi. De qua re et multa supra diximus, et plura adhuc infra dicemus in lib. seq. Nunc pauca loca, sed clarissima annotasse sufficiet. Apostolus Paulus I. Cor. XI : *Cætera*, inquit, *cum venero disponam.* Et II. Cor. XIII : *Ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Et Hebr. XIII : *Obedite præpositis vestris et subjacete eis.* Et I. Timoth. V : *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus* (1).

Adde huc quoque, falsum esse, Pontifices non fungi munere Episcopali. Nam non tenentur per se concionari, et Sacramenta ministrare, si justa aliqua de causa impediantur, sed satis est, si curent, per alios ista omnia præstari : alioqui Episcopi ad impossibilia obligarentur : nullus enim est tam exiguus Episcopus, qui possit per se sufficere ad concionandum, et Sacramenta ministranda in tota sua diœcesi. Sicut ergo satisfacit, si in eo loco, ubi per se non potest, per alium concionatur : ita satisfacit, si in omni loco per alios concionetur, quando in nullo per se id facere potest. Neque desunt exempla antiquitatis. Scribit enim Possidius in vita B. Augustini, S. Valerium Episcopum Hipponensem commisisse S. Augustino presbytero suo officium prædicandi, propterea quod ipse, cum Græcus esset, non posset Latino populo prædicare. Et ibidem Possidius refert, in Orientali Ecclesia plures Episcopos munus prædicandi, quod ipsi per se exequi nequibant, presbyteris suis demandare solitos : nec tamen dicere possumus, vel S. Valerium, vel alios, qui per se non prædicabant verbum Dei, Episcopos non fuisse.

Ad argumentum Magdeburgensium dico : fabulam esse illam de Joanne Papa femina, quam satis accurate refellit Onuphrius in Addit. ad Platin. ac primum aperte convincitur esse fabula, ex testimoniis scriptorum Græcorum et Latinorum. Primus omnium, qui de hac re scribere potuit, et qui rem optime novit, fuit Anastasius Bibliothecarius, qui illo ipso tempore vixit, quo fingitur Joannes iste VIII, Pontificatum gessisse, nimirum circa annum 850, et interfuit creationi Pontificum multorum, qui hunc Joannem vel præcesserunt, vel secuti sunt. Ille igitur scribit, post Leonem IV vacasse Sedem quindecim diebus, et mox communi consensu creatum fuisse Benedictum III, quibus verbis indicat, nullum fuisse Joannem feminam. Omnes enim, qui istum Joannem admittunt, dicunt, eum sedisse post Leonem IV, et ante Benedictum III, et vixisse in Pontificatu duobus annis, et quinque mensibus.

Dicent fortasse : Anastasium in gratiam Pontificum omisisse istum Joannem VIII ; at contra, nam saltem debuit ponere, Sedem vacasse post Leonem IV, duobus annis cum medio, ne errorem exploratum in Chronologia admitteret, et errorem qui poterat refelli ab oculatis testibus qui tunc vivebant. Respondent : non esse errorem in Chronologia, quia duo isti anni Joannis adduntur annis Leonis IV. Leo enim IV, dicitur ab Anastasio sedisse annis 8, qui ita accipiendi sunt, ut sex anni sint ipsius Leonis, alii duo addantur ex annis Joannis feminæ.

At contra : nam non solum Anastasius, sed etiam Martinus Polonus, et Platina, et Magdeburgenses, et Bibliander, et alii, qui ponunt Joannem VIII sedisse duobus annis, dant Leoni annos octo ; igitur necessario erit error in Chronologia Anastasii, si iste Joannes ponatur fuisse Pontifex post Leonem.

Deinde non solus Anastasius, sed etiam Ado Episcopus Viennensis, qui eodem tempore vixit, et de quo nulla suspicio est, quod in gratiam Pontificum voluerit mentiri, docet, nullum fuisse Joannem inter Leonem IV et Benedictum III ; sic enim loquitur in Chr. anni 865 : « Pontifex, inquit, Romanus Gregorius moritur, atque ejus loco Sergius ordinatur : illo defuncto, succedit Leo. Quo obeunte, Benedictus in Sede Apostolica substituitur. » Et similiter loquuntur Rhegino, Lambertus, Hermannus Contractus, Abbas Urspergensis, Otho Frisingensis, et omnes alii historici, qui plurimi sunt, usque ad Martinum Polonum, qui fuit quadringentis annis posterior isto ficto Joanne VIII, et ipse primus hujus Joannis VIII meminit contra fidem omnium antiquorum : ab ipso autem acceperunt Platina, et cæteri recentiores.

Nec solum Latini, sed etiam Græci, qui

(1) I. Cor. XI, 34 ; II. Cor. XIII, 10 ; Hebr. XIII, 17 ; I. Timoth. V, 19.

ante Martinum Polonum scripserunt, ut Zonaras, Cedrenus, Joannes Curopalates, et alii nullam mentionem hujus tam prodigiosæ historiæ inter res ejus temporis faciunt : cum tamen illi non faveant Romano Pontifici, quique libenter accepissent occasionem irridendi Latinos in hac parte, si potuissent. Quomodo autem credibile est, melius novisse res gestas, circa annum 850, Martinum Polonum, qui vixit anno 1250, quam omnes historicos alios, qui vixerunt anno 800, vel 900, vel millesimo ?

Quod autem Magdeburgenses dicunt, Sigebertum et Marianum Scotum Martino Polono antiquiores, Joannem feminam in suis Chronicis posuisse, falsum est. Etsi enim in impresso Sigeberto et Mariano Scoto inveniatur Joannes femina : tamen in antiquissimis manuscriptis non invenitur, et satis constat, corruptos fuisse auctores illos. Exstat adhuc in monasterio Gemblacensi, ubi fuit Monachus Sigebertus, antiquissimum exemplum manuscriptum, quod putatur ipsius Sigeberti autographum, et in eo nulla mentio est Joannis feminæ : quod manuscriptum exemplum testatur se vidisse Joannes Molanus Doctor Lovaniensis, qui adhuc superest. Similiter in antiquissimis exemplaribus Mariani Scoti non haberi Joannem feminam testatur ille, qui Metropolim Alberti Krantii edidit, anno 1574, Coloniæ.

Deinde secundo, quod fabula sit ista narratio Martini de Joanne femina, probatur ex ipsa narratione. Primo enim dicit, istum Joannem fuisse Anglicum ex Moguntia : at Moguntia non est in Anglia, sed in Germania. Ut autem hunc errorem emendent alii, mirabiliter inter se pugnant. Nam Platina dicit, fuisse Anglicum istum Joannem, sed oriundum ex Moguntia : Magdeburgenses e contrario dicunt fuisse Moguntinum, sed oriundum ex Anglia : Theodorus autem Bibliander in Chron. dicit, neque natum, neque oriundum ex Anglia, sed tamen educatum et eruditum in Anglia.

Secundo, dicit Martinus, et qui eum sequuntur, dedisse operam litteris Athenis : at constat eo tempore, neque Athenis, neque usquam alibi in Græcia fuisse ulla Gymnasia litteraria. Scribit enim Synesius in ep. ult. ad fratrem suum, suo tempore Athenis nihil fuisse, nisi nomen Academiæ : fuit autem Synesius paulo post tempora Basilii et Nazianzeni. Scribunt etiam Cedrenus, et Zonaras in vita Michael. et Theod. Imper. circa fin. Imperii Michaelis, quando nimirum solus regnabat, matre Theodora amota, bonarum litterarum et Philosophiæ scholas fuisse restitutas a Barda Cæsare, cum usque ad illud tempus per annos plurimos ita fuissent extincta omnia studia sapientiæ in Græcia, ut ne vestigium quidem ullum exstaret. Constat autem Imperium Michaelis solius, Theodora amota, incidisse in tempora Nicolai I, qui successit Benedicto III, qui successerat, ut isti fingunt, Joanni VIII fœminæ. Imo Chronologiæ omnes, et ipse etiam Bibliander, ponunt initium Imperii Michaelis solius, anno Christi 856, et Joannis fœminæ Pontificatum, anno 854, ex quo sequitur, post mortem Joannis istius, cœpisse in Græcia reviviscere studia sapientiæ.

Tertio, Magdeburgenses dicunt, Joannem istum VIII, peperisse in itinere, cum ex Vaticano invisere vellet Ecclesiam Lateranensem : at certissimum est, ut Onuphrius demonstrat in lib. de sept. Eccles. Romanos Pontifices non habitasse in Vaticano, sed in Lateranensi Palatio, usque ad tempora Bonifacii IX, id est, usque ad annum 1390; quomodo ergo, si in Laterano habitabat, volebat ex Vaticano invisere Lateranum? Certe si quis nunc scriberet, Pontificem ex Laterano venisse, ut inviseret Ecclesiam Vaticanam, ridiculus esset, cum omnes sciant, Pontificem in Vaticano habitare.

Quarto, dicit Martinus, et cæteri omnes, istum Joannem in solemni et publica supplicatione peperisse : at certe nullam habet probabilitatem, quod mulier uterum gerens jam tot menses, tunc maxime voluerit procedere, quando maxime periculum erat ne detegeretur.

Tertio, probatur hoc idem ex epist. Leonis IX, gravissimi Pontificis, ad Michael. Episc. Constantinopolit. cap. 23. ubi Leo Papa scribit, famam esse constantem, in Patriarchatu Constantinopolitano multos eunuchos sedisse, et inter eos obrepsisse etiam, et fuisse Patriarcham unam fœminam. Quod certe nunquam objiceret Leo IX Græcis, si tale aliquid paulo ante Romanæ Sedi accidisset. Imo fortasse hinc nata est hæc fabula de Joanne fœmina. Cum enim rumor esset, quamdam feminam fuisse Pontificem Constantinopolitanum : et deinde paulatim, omisso nomine Constantinopolitani, remansisset fama et opinio de femina Pontifice, et Pontifice universali; cœperunt aliqui in odium Romanæ Ecclesiæ dicere, feminam

illam Romanum Pontificem fuisse : et verisimile est, circa tempora ipsius Martini hanc famam exortam. Certe Martinus Polonus, qui primus hoc scripsit, nullum auctorem refert, sed tantum dixit, fertur : itaque solum ex incerto rumore hoc habuit.

Neque mirum videri debet, si aliquis in odium Romanæ Ecclesiæ hanc fabulam finxerit, posito fundamento illo de femine Pontifice, et maximis contentionibus, quæ erant illo tempore inter Imperatorios et Pontificios homines : nam etiam nunc videmus, Magdeburgenses magis incredibilia fingere. Cum enim Martinus solum scripserit, hanc mulierem fuisse Anglicam ex Moguntia, neque aliud addiderit de parentibus, et nomine proprio mulieris, et de cæteris rebus : Magdeburgenses addiderunt, patrem hujus feminæ fuisse Anglum sacerdotem, et ipsam vocatam initio Gilbertam, nutritam quoque sub habitu viri in monasterio Fuldensi, et libros de Magia scripsisse : quæ sunt omnia mera figmenta sine teste, et sine ratione excogitata. Adde, quod Martinus ille Polonus vir simplicissimus videtur fuisse : scribit enim alias fabulas permultas, tanquam si historiæ probatissimæ essent.

Quod vero objiciunt de sede perforata, de statua mulieris, et de declinatione a via, facile solvuntur. Nam, ut ex lib. I. sacrar. cæremoniar. sect. 2. constat, tres erant sedes lapideæ in Lateranensi Basilica, in quibus novus Pontifex sedebat tempore suæ coronationis. Prima sedes erat ante ingressum in templum, eaque vilis et abjecta, ad quem sedem novus Pontifex primum ducebatur, atque in ea aliquantulum sedebat, ut per eam cæremoniam significaretur, eum de loco humillimo ad locum summum ascendere : inde enim illum elevantes, canebant illud I. Reg. II : *Suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem, ut sedeat cum Principibus, et solium gloriæ teneat* (1). Et hæc est causa, cur ea sedes stercoraria diceretur. Altera sedes erat porphyretica, in ipso palatio, et ibi sedebat secundo in signum possessionis, atque ibi sedens accipiebat claves Ecclesiæ palatii Lateranensis. Tertia sedes similis erat secundæ, nec procul ab ea ; atque in ea post paululum sedens, tradebat easdem claves ei, a quo ante acceperat, forte ut ea cæremonia admoneretur mortis, per quam brevi potestatem illam alteri traditurus esset. De sede, ad explorandum sexum, nulla usquam mentio.

Statua vero illa mulieris cum puero sine dubio non erat Joannis Papæ. Nam si adversarii dicunt, antiquos historicos in gratiam Pontificis noluisse memoriam hujus mulieris in libris ponere ; quomodo verisimile est, voluisse Pontifices ipsos memoriam exstare in statua? Deinde, si statua hujus Joannis esset, mulierem cum infantulo recens nato repræsentasset : at imago illa neque feminam referebat, neque infantem in sinu gerebat, sed puerum satis magnum, et annorum multorum, quasi præcedentem famulum, referebat. Quare conjiciunt quidam, fuisse statuam illam alicujus Ethnici sacerdotis parati ad sacrificandum, quem suus minister præcedebat. Denique, cur Pontifices viam illam breviorem omittant ad Lateranum proficiscentes, non est in detestationem ullius sceleris, sed quia via illa est angusta, et anfractuosa, et proinde incommoda Pontificio comitatui, qui semper frequentissimus esse solet. Adde, quod, ut Onuphrius testatur, non desunt Pontifices, qui non semel per hanc ipsam viam iter fecerunt.

(1) I. Reg. II, 8.

CONTROVERSIARUM

DE SUMMO PONTIFICE

LIBER QUARTUS

DE POTESTATE SPIRITUALI.

CAPUT I.

Quod Papa sit summus Judex in controversiis Fidei, et morum dijudicandis.

Demonstravimus hactenus, pro ingenii nostri tenuitate, Romanum Episcopum totius Ecclesiæ Catholicæ summum Pastorem esse a Christo institutum, nec in Antichristum degenerasse unquam, aut aliquo alio modo summam hanc dignitatem perdidisse. Nunc de potestate ipsius tam spirituali quam temporali disserendum est; ac de spirituali quidem in hoc libro quarto : de temporali vero, in sequenti quinto, qui et postremus erit, Domino adjuvante, disseremus.

Porro de spirituali Pontificis potestate, etsi multa in particulari tractari possent, quatuor tamen sunt præcipue quæstiones. Una de potestate judicandi controversias Fidei, et morum; num videlicet ea potestas in summo Pontifice sita sit. Altera de certitudine; sive, ut sic loquamur, de infallibilitate hujus judicii; utrum summus Pontifex in judicandis controversiis Fidei, et morum errare possit. Tertia de potestate coactiva legum ferendarum; an Pontifex summus non solum judicare possit, et in judicando non erret; sed etiam possit leges ferre, quæ homines in conscientia obligent, et cogant credere, aut agere, prout summus Pontifex judicavit. Quarta de communicatione hujus potestatis; sitne videlicet omnium aliorum Ecclesiasticorum Præsulum jurisdictio a summo Pontifice illis communicata, an a Deo immediate accepta.

Præter has generales quæstiones tractari solent quædam aliæ particulares; ut, an possit summus Pontifex Concilia generalia congregare, transferre, dissolvere : an Indulgentias conferre : an Sanctos canonizare : an Religiones approbare, vel improbare : an Episcopos eligere vel certe confirmare. Sed istæ omnes, atque aliæ id genus, non sunt propriæ hujus loci. Prima enim ad disputationem de Conciliis pertinet. Secunda ad disputationem de Pœnitentia. Tertia ad disputationem de cultu Sanctorum. Quarta ad disputationem de votis, et institutis Monachorum. Quinta ad disputationem de Clericis. In quibus locis eas, Deo volente, tractabimus.

Sed nec prima quæstio generalis de Judice controversiarum, hoc loco diutius nos detinebit : nam in disputatione de verbo Dei jam ostendimus, Judicem controversiarum non esse Scripturam, nec sæculares Principes, nec privatos homines, quamvis probos et doctos, sed Ecclesiasticos Prælatos. In disputatione vero de Conciliis, demonstrandum erit, habere quidem Concilia tam generalia, quam particularia judicium de controversiis religionis, sed illud judicium tum demum esse firmum, et ratum, cum accesserit summi Pontificis confirmatio; proinde ultimum judicium summi Pontificis esse.

Deinde in hac ipsa disputatione de Pontifice cum ostendimus, summum Pontificem Caput et Pastorem esse totius Ecclesiæ; quid aliud ostendimus, quam esse eum summum Judicem in Ecclesia? aut enim nullus esse debet inter homines Judex, aut is debet esse,

qui cæteris præest. Neque id puto in controversiam unquam esse revocatum.

Denique, idipsum in sequenti etiam quæstione planum fiet. Nam si demonstrare poterimus, judicium summi Pontificis certum ac infallibile esse; profecto constabit quoque, eumdem Pontificem summum Ecclesiæ Judicem esse. Quorsum enim Deus attribuisset Apostolicæ Sedi judicii infallibilitatem, nisi attribuisset eidem Sedi summam in judiciis potestatem? Nihilominus tamen, ne nihil omnino hoc loco dicamus, proferamus si placet pauca quædam testimonia ex lege, ex Evangelio, ex Patribus. Deuteron. XVII exstat clarissimum testimonium, quod dubia de religione exorta ad summum Pontificem judicanda referuntur : *Si difficile*, inquit Moses, *atque ambiguum judicium esse perspexeris, inter causam et causam, lepram et lepram, et judicum intra portas tuas videris verba variare, Surge et ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotem Levitici generis, et ad judicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem, et facies quodcumque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus* (1). Quo loco est observandum, duas personas distingui, Sacerdotis et Judicis, hoc est, Pontificis et Principis : et quidem Sacerdoti sententiæ pronuntiationem, Judici Politico executionem demandari. Id quod explicatur in sequentibus verbis : *Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex sententia Judicis morietur.*

In Evangelio nihil potest clarius dici, quam quod ait Dominus Petro coram cæteris Apostolis : *Simon Joannis pasce oves meas* (3). Nam et soli Petro loquitur, et omnes suas oves, ita ut ne Apostolos quidem excludat, ei pascendas tradit. Dubium autem esse non potest, quin inter munera pastoris sit, discernere bona pascua a malis.

Quare S. Hieronymus homo doctissimus, in quæst. de trib. hypost. nec eruditioni propriæ nec Orientalium Episcoporum sentiæ, nec etiam ipsius proprii Episcopi Paulini Antiocheni Patriarchæ auctoritati satis fidens, ad Damasum Papam scribit : « A pastore, inquit, præsidium ovis flagito. Discerne si placet, non timebo tres hypostases dicere si jubebis. »

Theodoretus etiam inter Græcos Patres eruditissimus, ad Leonem I. in hæc verba scribit : « Si Paulus præco veritatis, tuba sanctissimi spiritus, ad magnum Petrum cucurrit, ut iis, qui Antiochiæ de institutis legalibus contendebant, ab ipso afferret solutionem, multo magis nos qui abjecti sumus, et pusilli ad Apostolicam vestram sedem currimus, ut Ecclesiarum ulceribus medicinam a vobis accipiamus. » Prosper in Chron. anni 420 : « Concilio, inquit, apud Carthaginem habito ducentorum sexdecim Episcoporum, ad Pontificem Zozimum Synodalia decreta perlata, quibus probatis, per totum Mundum hæresis Pelagiana damnata est. » Hæc ille. Non igitur judicium ultimum universus Mundus alibi, quam in sententia Romani Pontificis agnoscit.

S. Gregorius, qui omnium judicio humillimus fuit, neque sibi aliquid unquam præter æquum arrogavit, in epist. ad omn. Ep. Galliæ, quæ est 52. lib. IV, ita loquitur : « Si quam vero contentionem, quod longe faciat divina potentia, de fidei causa evenire contigerit, aut negotium emerserit, cujus vehemens sit fortasse dubietas, et pro sui magnitudine judicio sedis Apostolicæ indigeat : examinata diligentius veritate, relatione sua ad nostram studeat perducere notionem : quatenus a nobis valeat congrua sine dubio sententia terminari. » Quod idem et ante Gregorium, et post Gregorium disertis verbis asseruerunt sanctissimi Pontifices, nec unquam de ea re ab ullo reprehensos eos fuisse legimus. Vide Innocentium I, in epist. ad Conc. Carthagin. Leonem I, in epist. ad Anastas. Thessal. Gelasium I, in epist. ad Episc. Dard. Nicolaum I, in epist. ad Mich. Imp. et Innocentium III, in Epist. ad Arel. Episc. unde exstat cap. Majores, extra, de Baptismo, et ejus effectu.

CAPUT II.

Proponitur quæstio : Sitne certum Papæ judicium?

Ut igitur jam ad quæstionem secundam veniamus, sciendum est initio, Pontificem quatuor modis posse considerari. Uno mo-

(1) Deut. XVII, 8 et seq. — (2) Joan. XX, 17.

do, ut est persona quædam particularis, sive Doctor particularis. Secundo, ut Pontifex, sed solus. Tertio, ut Pontifex, sed adjuncto cœtu solito consiliariorum. Quarto, ut Pontifex, sed una cum Concilio generali.

Secundo observandum est, posse duo quæri de Pontifice, omnibus quatuor modis considerato, quando quæritur an possit errare. Primo, an ipse possit esse hæreticus. Secundo, an possit hæresim docere. Denique annotandum est tertio, sententias et decreta Pontificum interdum versari in rebus universalibus, quæ toti Ecclesiæ proponuntur, qualia sunt decreta de Fide, et præcepta morum generalia: interdum in rebus particularibus, quæ ad paucos pertinent, quales fere sunt omnes controversiæ facti, ut an talis sit promovendus ad Episcopatum, an jure fuerit promotus, an videatur deponendus.

His notatis, conveniunt omnes Catholici, et hæretici in duobus. Primo, posse Pontificem, etiam ut Pontificem, et cum suo cœtu consiliariorum, vel cum generali Concilio, errare in controversiis facti particularibus, quæ ex informatione, testimoniisque hominum præcipue pendent. Secundo, posse Pontificem ut privatum Doctorem errare, etiam in quæstionibus juris universalibus, tam Fidei, quam morum, idque ex ignorantia, ut aliis Doctoribus interdum accidit.

Deinde Catholici omnes in aliis duobus conveniunt, non quidem cum hæreticis, sed solum inter se. Primo, Pontificem cum generali Concilio non posse errare in condendis Fidei decretis, vel generalibus præceptis morum. Secundo, Pontificem solum, vel cum suo particulari Concilio aliquid in re dubia statuentem sive errare possit, sive non, esse ab omnibus Fidelibus obedienter audiendum.

Quibus ita constitutis, quatuor tantum remanent diversæ sententiæ. Prima est, Pontificem etiam ut Pontificem, etiamsi cum generali Concilio definiret aliquid, posse esse hæreticum in se, et docere alios hæresim, et de facto aliquando ita accidisse. Hæc est hæreticorum omnium hujus temporis, et præcipue Lutheri, qui in lib. de Conc. notavit errores eorum etiam Conciliorum generalium quæ summus Pontifex approbavit; et Calvini qui lib. IV Instit. cap. 7. §. 28. asserit, aliquando Pontificem cum toto Cardinalium collegio manifestissimam hæresim docuisse, nimirum, animam hominis cum corpore extingui : quod tamen manifestum mendacium esse, postea ostendemus. Deinde in eodem lib. cap. 9. §. 9. docet, etiam cum generali Concilio Papam errare posse.

Secunda sententia est, Pontificem, etiam ut Pontificem, posse esse hæreticum, et docere hæresim, si absque generali Concilio definiat, et de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem sequitur et tuetur Nilus in suo lib. cont. Prim. Papæ : eamdem secuti sunt aliquot Parisienses, ut Gerson, et Alma in lib. de potest. Eccl. necnon Alfonsus de Castro lib. I. cap. 2. cont. hær. et Adrianus IV Papa in quæst. de confirm. (1) qui omnes non in Pontifice, sed in Ecclesia, sive Concilio generali tantum constituunt infallibilitatem in rebus Fidei.

Tertia sententia est in alio extremo, Pontificem non posse ullo modo esse hæreticum, nec docere publice hæresim, etiamsi solus rem aliquam definiat. Ita Albertus Pighius lib. IV hier. Eccles. cap. 8.

Quarta sententia est quodammodo in medio. Pontificem, sive hæreticus esse possit, sive non, non posse ullo modo definire aliquid hæreticum a tota Ecclesia credendum: hæc est communissima sententia fere omnium Catholicorum; ut B. Thomæ 2. 2. q. I. art. 10. Thomæ Waldensis lib. II doctr. Fid. cap. 47 et 48. Joannis de Turrecremata lib. II Sum. cap. 109 et seq. Joannis Driedonis lib. IV de Eccles. dogm. cap. 3. part. 3. Cajetani in Opusc. de potest. Papæ, et Conc. cap. 9. Hosii lib. II cont. Brentium, qui est de legit. judic. Joannis Eckii lib. I de Prim. Petri, cap. 18. Joannis a Lovanio lib. de perpet. cath. Petri protect. et firmit. cap. 11. Petri a Soto in Apol. sua part. I. cap. 83, 84 et 85. et Melchioris Cani lib. IV, cap. 7. de Locis.

Videntur quidem hi auctores aliquo modo inter se dissentire : quia quidam eorum dicunt, Pontificem non posse errare si mature procedat et consilium audiat aliorum Pastorum : alii dicunt, Pontificem etiam solum

(1) Id docuit Adrianus, in Summa, non ut Papa, sed ut doctor Lovaniensis, et licet ejus Summa, dum Pontificatum gereret, iterum fuisset edita, hæc editio data est absque concursu Pontificis, et etiam absque consensu. Quod probatur firmo historiæ testimonio ut videri potest sive apud Ephemeridem cui titulus italice *Civilta cattolica*, sive apud Diarium cui titulus gallice l'*Univers*.

nullo modo errare posse; sed revera non dissident inter se. Nam posteriores non volunt negare, quin teneatur Pontifex mature procedere et consulere viros doctos; sed solum dicere volunt, ipsam infallibilitatem non esse in cœtu consiliariorum, vel in Concilio Episcoporum, sed in solo Pontifice: sicut e contrario priores non volunt ponere infallibilitatem in consiliariis, sed in solo Pontifice; verum explicare volunt, Pontificem debere facere quod in se est, consulendo viros doctos, et peritos rei de qua agitur. Si quis autem peteret, an Pontifex erraret si temere definiret? Sine dubio prædicti auctores omnes responderent, non posse fieri ut Pontifex temere definiat: qui enim finem, sine dubio promisit et media, quæ ad eum finem obtinendum necessaria sunt. Parum autem prodesset scire, Pontificem non erraturum quando non temere definit; nisi etiam sciremus non permissuram Dei providentiam, ut ille temere definiat.

Ex his quatuor sententiis prima est hæretica; secunda non audemus dicere esse proprie hæretica: nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui illam sententiam sequuntur; tamen videtur omnino erronea et hæresi proxima, ita ut merito possit Ecclesiæ judicio hæretica declarari; tertia probabilis est, non tamen certa; quarta certissima est et asserenda, ac ut ea facilius intelligi et confirmari possit, statuemus aliquot propositiones.

CAPUT III.

Statuitur prima propositio de infallibili judicio summi Pontificis.

Sit igitur propositio prima. « Summus Pontifex cum totam Ecclesiam docet, in his quæ ad Fidem pertinent nullo casu errare potest. » Hæc est contra primam et secundam opinionem pro quarta; et probatur primo ex promissione illa Domini Luc. XXII: *Simon, Simon*, (sic enim habetur in Græco) *ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat Fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (1). Qui locus tribus modis exponi solet. Prima expositio est quorumdam Parisiensium supra citatorum, quod Dominus hic oraverit pro Ecclesia universali, sive pro Petro, ut totius Ecclesiæ figuram gerebat; et hoc impetrasse, ut Fides Ecclesiæ Catholicæ nunquam deficiat: quæ expositio si ita intelligeretur, ut diceret immediate oratum esse pro Capite Ecclesiæ, et consequenter pro toto corpore, quod per caput repræsentatur, vera esset; sed non ita ipsi intelligunt: volunt enim pro sola Ecclesia esse oratum.

Quæ expositio falsa est. Primo, quia Dominus unam tantum personam designavit, dicens bis: *Simon, Simon*, et addens toties pronomen secundæ personæ, *pro te*, *Fides tua*, *et tu*, *fratres tuos*. Quorsum enim hæc? nisi ut intelligamus, aliquid speciale Petro a Christo esse impetratum. Secundo, quia Dominus cœperat loqui in plurali: *Satan expetivit vos ut cribraret;* deinde mox mutavit formam loquendi, et ait: *Ego autem rogavi pro te*: quare non dixit pro vobis ut cœperat? certe si de tota Ecclesia loqueretur, multo rectius dixisset, rogavi pro vobis. Tertio, Dominus pro illo rogat, cui ait: *Et tu aliquando conversus*: at hoc certe non potest Ecclesiæ toti convenire, nisi dicamus, totam Ecclesiam aliquando esse pervertendam, ut postea iterum convertatur. Quarto pro illo rogat, cui ait: *Confirma fratres tuos*; at Ecclesia non habet fratres, quos debeat aut possit confirmare, qui enim, quæso, fingi possunt Ecclesiæ universalis fratres? Nonne omnes Fideles filii ejus sunt?

Altera expositio est quorumdam, qui hoc tempore vivunt; qui docent, Dominum orasse hoc loco pro perseverantia omnium Apostolorum, imo etiam omnium electorum: Joan. XVII: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi* (2); non erat igitur ratio cur bis pro perseverantia Petri oraret. Secundo, quia sine dubio hic Dominus aliquid speciale Petro impetravit, ut patet ex designatione certæ personæ: perseverantia autem in gratia est donum commune omnium electorum. Tertio, quia certum est, Dominum saltem mediate orasse hoc loco etiam pro aliis Apostolis; nam ideo præmisit tanquam orationis causam: *Satan expetivit ut cribraret vos*; et postea subjunxit tanquam effectum: *Confirma fratres tuos*; non

(1) Luc. XXII, 31 et 32. — (2) Joan. XVII, 11.

igitur pro sola Petri perseverantia Dominus rogavit, sed pro aliquo dono Petro communicando in aliorum utilitatem. Quarto, donum hoc loco Petro impetratum, etiam ad successores pertinet : nam Christus oravit pro Petro in utilitatem Ecclesiæ : Ecclesia autem semper indiget aliquo a quo confirmetur, cujus Fides deficere non possit. Nec enim Diabolus petiit cribrare tantum eos, qui tunc erant Fideles, sed omnes omnino : at certe perseverantiæ donum non pertinet ad omnes Petri successores. Denique non dixit Dominus, rogavi ut non deficiat charitas tua ; sed Fides tua : et re ipsa scimus, defecisse Petri charitatem et gratiam, quando negavit Dominum : Fidem autem unquam defecisse non scimus.

Est igitur tertia expositio vera, quod Dominus duo privilegia Petro impetraverit. Unum, ut ipse non posset unquam veram Fidem amittere, quantumvis tentaretur a Diabolo ; id quod est aliquid amplius, quam donum perseverantiæ : dicitur enim perseverare usque in finem, qui licet interdum cadat, tamen resurgit, et in fine Fidelis invenitur : at Petro Dominus impetravit, ut non posset unquam cadere, quod ad Fidem attinet.

Alterum privilegium est, ut ipse tanquam Pontifex non posset unquam docere aliquid contra Fidem, sive, ut in sede ejus nunquam inveniretur qui doceret contra veram Fidem. Ex quibus privilegiis, primum fortasse non manavit ad posteros : at secundum sine dubio manavit ad posteros, sive successores.

De primo privilegio habemus expressa Veterum testimonia. Augustinus lib. de corr. et grat. cap. 8. « Quando rogavit, inquit, ut non deficeret Fides ejus, rogavit, ut haberet in Fide liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam voluntatem. » Chrysostomus hom. 83. in Matth. : « Non dixit, inquit, non negabis, sed ut non deficiat fides tua. Cura enim ipsius et favore factum est, ne omnino Petri fides evanesceret. » Theophylactus in cap. XXII Lucæ : « Quamvis, inquit, brevi tempore concutiendus sis, habes recondita semina fidei, etiamsi folia abjecerit spiritus invadentis, radix tamen vivet, et non deficiet fides tua. » Ubi eleganti similitudine explicat, Petrum negando Christum amisisse confessionem Fidei, quæ ore fit, folia enim verba significant; Fidem tamen, qua corde creditur ad justitiam, non amisisse. Eodem modo exponit Prosper lib. I de vocat. gent. cap. ult. Cæterum isti Patres licet in his locis non meminerint alterius privilegii, tamen illud non negant, neque negare possent, nisi velint plurimis aliis Patribus contradicere.

De altero ergo privilegio habemus in primis testimonia septem veterum, ac sanctorum Pontificum. Lucius I, Papa et Martyr, in epist. 1. ad Episc. Hisp. et Gall. : « Ecclesia, inquit, Romana Apostolica est, et mater omnium Ecclesiarum, quæ a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit, secundum ipsius Domini pollicitationem, dicentis : Ego rogavi pro te etc. » Felix I in epist. ad Benignum, de Romana Ecclesia loquens : « Ut, inquit, in exordio normam fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata manet, juxta illud : Ego rogavi pro te etc. »

Leo serm. 3. de assumpt. sua ad Pontif. : « Specialis, inquit, cura Petri a Domino suscipitur, et pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur; et divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis cæteris conferatur. » Ubi Leo utrumque privilegium agnoscit ; illud primum cum ait : « Si mens Principis victa non fuerit » : illud secundum, cum subjungit : « Firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum cæteris conferatur. » Non enim confertur aliis firmitas, nisi veram Fidem exponendo.

Agatho Papa in epist. ad Constant. Imp. quæ lecta est in VI Synodo, act. 8. ab omnibus probata : « Hæc est, inquit, veræ fidei regula, quam et in prosperis, et in adversis, vivaciter tenuit Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus unquam depravata succubuit, quia dictum est Petro, Simon, Simon, ecce Satanas etc. Ego autem rogavi pro te etc. hic Dominus Fidem Petri non defecturam promisit, et confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper cunctis est agnitum. »

Nicolaus I. in epist. ad Michael. : « Privilegia, inquit, istius sedis perpetua sunt, di-

vinitus radicata, atque plantata; impingi possunt, transferri non possunt; trahi possunt, evelli non possunt. Quæ ante imperium vestrum fuerunt, permanent, Deo gratias, hactenus illibata, manebuntque post vos, et quousque Christianum nomen prædicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt. » Et infra, ostendens unde tam libere ejusmodi prædicaret ait : « Nam et inter cætera is, per quem nobis præcipue ista sunt privilegia collata, Tu aliquando conversus, audivit a Domino, confirma fratres tuos. »

Leo IX. in epistol. ad Petrum Antioch. : « Nimirum, inquit, solus est, pro quo ne deficeret fides ejus, Dominus et Salvator asseruit se rogasse, dicens, Rogavi pro te etc. Quæ venerabilis, et efficax oratio obtinuit, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius. »

Innocentius III in epist. ad Episc. Arelat. et habetur cap. Majores, extra, de Baptismo, et ejus effectu : « Majores, inquit, Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri sedem referendas intelligit, qui novit pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides ejus. » His Pontificibus videtur omnino credendum, tum quod sancti fuerint, tum quod sine dubio ipsis præcipue debeat esse nota suæ Sedis auctoritas.

Præter hos Pontifices non desunt etiam alii Auctores, qui eodem modo exponunt. Theophylactus in cap. XXI Lucæ aperte docet, dari Petro hoc privilegium, quia ipse futurus erat Princeps, et Caput aliorum, ac proinde dari omnibus aliis, qui illi in principatu succederent : « Quia te habeo, inquit, principem discipulorum, confirma cæteros. Hoc enim decet te, qui post me Ecclesiæ petra es, et fundamentum. »

Petrus Chrysologus in epist. ad Eutych. quæ habetur in I. tom. Conc. ante Conc. Chalced. : « Hortamur te, inquit, frater honorabilis, ut his, quæ a beatissimo Papa Romanæ civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quia B. Petrus, qui in propria sede vivit, et præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem. » Quamvis enim hic auctor non citet locum Evangelii : *Rogavi pro te etc.* tamen eo sine dubio respicit, dum tam fidenter affirmat, ex Romana Sede præstari omnibus quærentibus Fidei veritatem.

Bernardus in epist. 190. ad Innoc. « Oportet, inquit, ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque, et scandala regni Dei, ea præsertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Cui enim alteri sedi dictum est aliquando, Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua ? »

Objiciunt contra hanc expositionem.

Primo, quia Romana Ecclesia non erat, quando Christus promisit Petro, non defecturam Fidem ejus, neque Dominus ullam Romanæ Sedis mentionem fecit. Quomodo ergo potest colligi, Dominum promisisse aliquid Romanæ Sedi, cum ait : *Ego rogavi pro te etc.*

Secundo, quia si quod dicitur Petro, *rogavi pro te etc.* dicitur successoribus ; ergo etiam illud *et tu aliquando conversus* dicitur successoribus ; ergo debent omnes Petri successores Christum aliquando negare et postea converti.

Respondeo ad primum : Christum dici rogasse pro Romana Sede, quia rogavit pro Petro, et successoribus, quorum Sedes Romæ stabilienda erat.

Ad secundum dico primo : non esse absurdum, si dicamus, illud *Conversus* non referri ad pœnitentiam Petri, sed ad tentationes aliorum, ut non sit sensus : *Tu a peccato ad pœnitentiam conversus confirma fratres* ; sed *tu, cujus Fides non potest deficere, quando videris aliquos nutantes, et vacillantes, ad eos conversus illos confirma* : nam nondum prædixerat Petro casum suum, sed paulo post prædicturus erat : videtur autem absurdum, si prius prædicatur conversio, quam adversio ; resurrectio, quam casus. Dico secundo, si exponamus, *conversus a negatione*, non necessario convenire successoribus Petri, converti a peccato negandi ; cum necessario tamen conveniat eis, confirmare fratres. Nam converti a peccato non convenit hominibus, nisi quatenus privatæ personæ sunt, et ideo personale donum est : at confirmare fratres, convenit homini ut caput est et Princeps aliorum ; et ideo transit ad successores.

Secundo, probatur eadem conclusio, ex illa promissione facta Petro Matth. XVI : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (1). Nam, ut supra ostendimus lib. I, c. 10. ad litteram petra et fundamentum Ecclesiæ dicitur Petrus ut summus Rector Ecclesiæ ; et

(1) Matth. XVI, 18.

proinde quilibet ejus successor similiter est petra et fundamentum Ecclesiæ. Ex quo duplex sumitur argumentum.

Primum ex nomine petræ : quare enim Pontifex dicitur petra, nisi ratione constantiæ, et soliditatis? Certe si petra est, non frangetur, nec circumferetur omni vento doctrinæ, id est, non errabit in Fide saltem quatenus petra, id est, quatenus Pontifex est.

Secundum, ex ratione fundamenti sustentantis ædificium, quod nullo modo ruere potest : nam si tale est ædificium, ut non possit ruere; certe nec ejus fundamentum ruere potest : non enim intelligi potest, quomodo fundamentum destruatur, et domus non cadat. Imo vero majori ratione fundamentum non potest destrui, si domus non potest cadere : non enim fundamentum a domo, sed domus a fundamento accipit firmitatem. Et hoc modo exposuerunt Patres omnes, et hinc deduxerunt, Petrum et consequenter alios Pontifices non posse errare.

Origenes in hunc locum : « Manifestum est, inquit, etsi non exprimatur, quod nec adversus Petrum, nec adversus Ecclesiam, portæ prævalere poterunt inferorum; nam si prævalerent adversus petram, in qua Ecclesia fundata erat, contra Ecclesiam etiam prævalerent. »

Chrysostomus in hunc locum dicit, solum Deum potuisse hoc facere, ut Ecclesia, super unum piscatorem et ignobilem virum fundata, non caderet, tot irruentibus tempestatibus.

Cyrillus apud B. Thomam in Catena hujus loci : « Secundum hanc, inquit, promissionem Ecclesia Apostolica Petri, ab omni seductione, et hæretica circumventione manet immaculata etc. »

Theodoretus in epist. ad Renat. presbyt. Rom. : « Tenet, inquit, sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum, cum propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit. » Ubi Theodoretus videtur sic argumentari. Regimen totius Ecclesiæ debet esse illius sedis, quæ non possit deficere in Fide; videmus autem solam Romanam Sedem expertem esse, et fuisse omnis hæreticæ pravitatis; ergo manifestum est, illam esse cui datum est regimen Ecclesiarum.

Hieronymus in epist. ad Damas. de nom. hypost. postquam dixerat : « Super istam petram ædificatam Ecclesiam scio. » Subjungit : « Obsecro, ut mihi litteris tuis sive tacendarum, sive dicendarum trium hypostaseon detur auctoritas, non timebo tres hypostases dicere si jubetis. » Ubi asserit, se tuto secuturum sententiam Pontificis, quia novit super illum Ecclesiam esse fundatam, nec posse fieri, ut Ecclesiæ fundamentum cadat.

S. Augustinus in Psalm. cont. part. Donati sic ait : « Numerate sacerdotes vel ab ipsa sede Petri, in ordine illo Patrum, qui cui successerit videte, ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. »

Gelasius in epist. ad Anastas. Imp. : « Hoc, inquit, est quod Apostolica sedes magnopere cavet, ut quoniam mundi radix est Apostoli gloriosa confessio, nulla rima pravitatis, nulla prorsus contagione maculetur : Nam si (quod Deus avertat, et quod fieri non posse confidimus) tale aliquid proveniret, unde cuiquam resistere auderemus errori? » Ubi Gelasius docet, non posse Apostolicam Sedem errare; quia cum ejus prædicatio, et confessio sit radix Mundi, si ipsa erraret, totus Mundus erraret.

S. Gregorius lib. IV, epist. 32. ad Maurit. demonstrat, non posse fieri, ut Episcopus Constantinopolitanus sit Episcopus universalis; et proinde Caput totius Ecclesiæ, quia multi Episcopi Constantinopolitani fuerant publice hæretici, imo et hæresiarchæ, ut Macedonius, et Nestorius; videtur enim sequi ut tota Ecclesia corruat, si is corruit, qui est universalis. Item lib. VI, epist. 37. ad Eulog. : « Quis, inquit, nesciat sanctam Ecclesiam in Apostolorum Principis soliditate firmatam? cui dictum est : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et rursum : *Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* Ubi Gregorius aperte docet, firmitatem Ecclesiæ ex Petri firmitate pendere; et proinde minus posse Petrum errare, quam ipsam Ecclesiam.

Tertio probatur ex illo Joan. ult. : *Pasce oves meas.* Nam quod his verbis Pontifex sit institutus Pastor et Doctor totius Ecclesiæ, supra demonstratum est lib. I, cap. 14, 15, 16. Hinc igitur est tale argumentum. Pontifex est Doctor et Pastor totius Ecclesiæ; ergo tota Ecclesia illum audire et sequi tenetur; ergo si ille erret, tota Ecclesia errabit. Respondebunt : Ecclesiam debere illum audire, si recte doceat; alioquin magis Deum, quam homines esse audiendum.

Contra : nam quis judicabit, rectene Pon-

tifex doceat, an non? non enim est ovium judicare, an pastor erret, necne, præsertim in rebus vere dubiis : nec habent oves Christianæ alium majorem judicem vel doctorem, ad quem recurrant. Nam, ut supra ostendimus lib. II, cap. 13 et 14. ex tota Ecclesia ad Pontificem appellari potest : ab illo autem non potest; necessario igitur tota Ecclesia errabit, si Pontifex erret. Rursum respondebunt : posse recurri ad generale Concilium.

Contra : nam præterquam quod nos ostendemus in tract. de Conc. Papam esse supra Concilium; constat, generalia Concilia sæpe errasse, quando caruerunt summi Pontificis suffragio, ut patet de Ephesino II, Ariminensi, et aliis.

Respondent : posse recurri ad generale Concilium, in quo etiam Pontifex intersit, nam aliquid majus est Concilium cum Pontifice, quam Pontifex solus. At contra : nam in primis Dominus soli Petro dixit : *Oravi pro te etc.* Et : *Pasce oves meas*; non dixit hæc Petro, et Concilio. Item solum Petrum vocavit petram et fundamentum, non Petrum cum Concilio; ex quo apparet, totam firmitatem Conciliorum legitimorum esse a Pontifice; non partim a Pontifice, partim a Concilio. Deinde, sæpe non potest cogi generale Concilium, sicut non potuit primis 300 annis propter Ethnicorum persecutiones, et sine dubio poterat status ille Ecclesiæ usque ad Mundi finem perseverare; ergo debet esse in Ecclesia etiam sine generali Concilio aliquis Judex, qui errare non possit. Denique, quid si in tali Concilio dissiderent Patres a Præside suo, id est, Concilium a Pontifice summo præsente, et præsidente : quid tunc fieret? non esset remedium ullum? certe aliquis Judex esse deberet. Non autem in eo casu esset Concilium Judex, quia Concilia cum a Pontifice dissentiunt, errare possunt, et errant de facto, ut diximus de Ephesino II et aliis. Restat igitur, ut Papa sit Judex, et proinde non possit errare.

Quarto probatur ex Testamento veteri, quod fuit figura novi. Exod. XXVIII jubet Dominus in rationali Pontificis summi poni doctrinam, et veritatem. Hebraice ותמים אורים. Est autem observandum, nondum convenisse inter Hebræos, nec etiam inter Christianos, quid sint ista duo. R. Salomon vult esse nomen Dei יהוה scriptum in rationali, ex cujus fulgore sacerdos cognoscebat divinum responsum, cum ab aliquo interrogaretur. Arias Montanus in suo Apparatu docet, esse duos lapides lucidissimos a Deo ipso immediate productos, et datos Moysi. Josephus lib. III, cap. 9. alias 12. Antiqu. dicit, esse illos ipsos duodecim lapides, in quibus scripta erant nomina duodecim filiorum Israel, quos Deus jussit poni in rationali, et ibidem multas fabulas immiscet. Probabilius est quod scribit B. Augustinus qu. 117. in Exod. hæc ipsa vocabula fuisse scripta in medio rationalis, quod pendebat ante pectus sacerdotis.

Neque obstat quod Judæi, et Judaizantes dicunt, אורים non significare doctrinam, sed splendores, a radice אור; et תומים non significare veritatem, sed perfectionem, a radice תמם. Nam magis credendum est Hieronymo, qui vertit doctrinam, et veritatem, et LXX Interpretibus, qui similiter verterunt δήλωσιν, καὶ ἀλήθειαν, quam omnibus Rabbinis : et hinc dicendum est, אורים, deduci a radice ור quod est, *docuit*, et תומים a radice אמן, quod est *credidit*.

Cur autem scriberetur in pectore summi Sacerdotis doctrina et veritas, explicatur Deuteron. XVII ubi Dominus præcipit iis, qui dubitant circa intelligentiam divinæ Legis, ut ascendant ad summum Sacerdotem, atque ab eo quærant solutionem, et subjungit : *Qui*, inquit, *indicabunt tibi judicii veritatem.* Et signo ergo, et verbo Dominus promisit, in pectore summi Sacerdotis habitaturam doctrinam, et veritatem; et proinde eum non erraturum, cum populum docuerit. Quod si hoc Aaronico sacerdoti conveniebat, certe multo magis Christiano. Quocirca, B. Petrus Ravennas, ut paulo ante dictum est, hortatur Eutychetem, « ut his quæ a beatissimo Papa Romanæ civitatis scripta sunt, obedienter attendat, quoniam B. Petrus, qui in propria sede et vivit, et præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem. »

Quinto, probatur ab experimento, eoque duplici. Nam in primis constat, omnes Patriarchales Sedes defecisse a Fide; ita ut hæretici, et hæresim profitentes, ac docentes in illis sederint, excepta Romana Sede. In sede Constantinopolitana sederunt Macedonius, Nestorius, Sergius hæresiarchæ. In Alexandrina Gregorius et Lucius Ariani; Dioscorus Eutychianus; Cyrus Monothelita, et alii. In Antiochena Paulus Samosatenus hæresiarcha; Petrus Gnaphæus Eutychianus; Macharius Monothelita, et alii. In Hierosolymitana Joannes Origenista, et ante eum Euty-

chius, Irenæus, et Hilarius Ariani sederunt. Nihil tale de Romana Ecclesia potest ostendi; ex quo apparet, revera pro ipsa Dominum orasse, ne deficeret Fides ejus. Unde Ruffinus in exposit. Symb. : « In Ecclesia, inquit, urbis Romæ, neque hæresis ulla sumpsit exordium, et mos ibi servatur antiquus. »

Alterum experimentum est, quoniam plurimas hæreses Romanus Pontifex sine Concilio generali damnavit, ut Pelagii, Prisciliani, Joviniani, Vigilantii, aliorumque multorum (1), quas eo ipso pro veris hæresibus tota Christi Ecclesia habuit, et exhorruit, quod a Romano Pontifice damnatæ essent; ergo signum est, Ecclesiam totam sentire, Pontificem Romanum in ejusmodi rebus errare non posse. Vide Prosperum in extr. lib. cont. Collat. et Petrum Diaconum in lib. de Incarn. et grat. Chr. ad Fulgent.

CAPUT IV.

De Romana Ecclesia particulari.

Secundo Propositio : « Non solum Pontifex Romanus non potest errare in Fide ; sed neque Romana particularis Ecclesia. » Est autem observandum hoc loco, in alio sensu accepi debere firmitatem Ecclesiæ Romanæ in Fide, et in alio firmitatem Pontificis : nam Pontifex non potest errare errore judiciali, id est, dum judicat et definit quæstionem Fidei : at Ecclesia Romana, id est, populus et clerus Romanus non potest errare errore personali, ita ut omnes omnino errent, et nulli sint in Romana Ecclesia Fideles, et Pontifici adhærentes. Tametsi enim unusquisque seorsim errare potest : tamen id fieri non potest, ut omnes errent simul, et tota Romana Ecclesia apostatica efficiatur.

Observandum est prætcrea , Ecclesiam Romanam non posse errare modo explicato, adhuc dupliciter posse intelligi. Uno modo, ut non possit errare, persistente Romæ Apostolica Sede : secus autem si Sedes auferretur. Altero modo, ut simpliciter non possit errare, vel deficere, quia nec Sedes Apostolica possit unquam Roma alio transferri. Et quidem secundum priorem sensum propositio nostra est verissima : nam auctores citati, ut Lucius et Felix Papæ et martyres ; Agatho et Nicolaus Papæ et Confessores, item Cyrillus et Ruffinus non solum Pontificem sed etiam Ecclesiam Romanam asseruerunt non posse errare.

Præterea S. Cyprianus lib. I, epist. 3. « Navigare audent, inquit, ad Petri cathedram, et Ecclesiam principalem etc. nec cogitare eos esse Romanos, ad quos perfidia habere non potest accessum. » B. Hieronymus lib. III. Apol. cont. Ruffin. : « Acito, inquit, Romanam fidem Apostolica voce laudatam, ejusmodi præstigias non recipere: etiamsi Angelus aliter annuntiet quam semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari. » B. Gregorius Nazianzenus in carm. de vita sua, ante medium: « Vetus, inquit, Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidem, et semper eam retinet, sicut decet urbem, quæ toto orbi præsidet, semper de Deo integram fidem habere.»

Addo etiam duorum Pontificum testimonia, quæ etsi ab hæreticis contemnantur, tamen a Catholicis cum honore recipienda sunt. Unum est Martini Papæ V, qui in Bulla, quam edidit, Concilio Constantiensi approbante, hæreticos haberi censuit eos, qui de Sacramentis, aut Fidei articulis aliter sentiunt, quam Romana Ecclesia sentiat. Alterum est Sixti Papæ IV, qui primum per Synodum Complutensem, deinde etiam per se damnavit articulos Petri cujusdam Oxoniensis; quorum articulorum unus erat, Ecclesiam urbis Romæ errare posse. Et quamquam hæc intelligi debere videntur, præcipue ratione Pontificis : tamen quia Ecclesia Romana non est solus Pontifex, sed Pontifex et populus ; ideo cum dicunt Patres aut Pontifices, Romanam Ecclesiam non posse errare, dicere volunt ; in Romana Ecclesia semper futurum Episcopum Catholice docentem, et populum Catholice sentientem.

At secundum posteriorem sensum, Ecclesiam Romanam non posse deficere, est quidem pia, et probabilissima sententia ; non tamen adeo certa, ut contraria dici possit hæretica, vel manifeste erronea, ut recte docet Joannes Driedo lib. IV. cap. 3 part. 3. de Ecclesiast. dogmat. et Scrip. Quod non

(1) Damnavit item Papa solus, inter recentiores neotericos Baium, Jansenium, Lamennais, Gioberti, Frohschammer et plures alios, qui statim habiti sunt ut hæretici, quum non resipuerunt.

sit omnino de fide, a Romana Ecclesia non posse separari Apostolicam Sedem, patet; quia neque Scriptura, neque traditio habet, Sedem Apostolicam ita fixam esse Romæ, ut inde auferri non possit. Et omnia testimonia Pontificum et Patrum, qui dicunt, Romanam Ecclesiam non posse errare, possent exponi de Romana Ecclesia, donec in ea Apostolica Sedes permanet: non autem absolute et simpliciter.

Quod nihilominus tamen pia, et probabilissima sit sententia, non posse separari Petri Cathedram a Roma, et proinde Romanam Ecclesiam absolute non posse errare, nec deficere; probatur primo ex eo, quod tamdiu mansit Romæ Sedes Apostolica, non obstantibus infinitis persecutionibus et occasionibus recedendi. Primum enim fuit maxima occasio transferendi Sedem Roma in alium locum temporibus Imperatorum Ethnicorum: illi enim ægerrime ferebant, quod Romæ esset Apostolica Sedes; et idcirco mox atque audiebant novum Pontificem esse creatum, illum aut occidebant, aut in exilium deportabant. Hinc Cyprianus laudans Cornelii Papæ constantiam lib. IV, epist, 2. sic ait: « Quanta in ipso suscepto Episcopatu suo virtus? quantum robur animi, qualis firmitas fidei? sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei, fanda atque infanda comminaretur, cum multo patientius, et tolerabilius audiret levari adversum se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei Sacerdotem. »

Deinde rursum occasio fuit transferendæ Sedis tempore Gothorum: nam in primis tempore Innocentii I, Alaricus Romam cœpit, spoliavit, incendit; ut Hieronymus refert in epist. ad Principiam de obitu Marcellæ. Deinde tempore Leonis I, Gensericus rursum Romam cœpit, ac spoliavit, ut scribit Blondus lib. IV. Decadis I. quo tempore sine ullo habitatore ad aliquod spatium temporis Roma permansit. Rursum tempore Papæ Vigilii, Totila Romam penitus evertit, mœnibus magna ex parte dejectis, et domibus fere omnibus incensis, adeoque eam desolavit, ut nullus neque vir, neque mulier in ea remanserit, ut scribit idem Blondus lib. VI. Decadis, I. Denique toto tempore Longobardorum Romani Pontifices in summis miseriis fuerunt, ut ex multis B. Gregorii epistolis perspicuum est. Nec tamen unquam Romani Pontifices de mutando Episcopatu Romano cogitaverunt.

Tertia occasio transferendæ Sedis fuit tempore B. Bernardi, propter ipsorum civium Romanorum persecutionem: adeo enim per multos annos cives Romani suos Pontifices vexaverunt, ut sæpissime compellerentur Pontifices ab urbe exulare, ut patet tum ex historicis, tum B. Bernardo in epist. 242. ad popul.Rom. et epist. 243. ad Conrad. Imperat.

Quarta occasio fuit, quando Romani Pontifices per 70 annos manserunt in Galliis. Cum enim ipsi cum tota curia procul a Roma degere decrevissent; cur, quæso, non transtulerunt Sedem? cur non mutaverunt Episcopatum Romanum cum Avenionensi? cum ergo tot occasionibus existentibus transferendi Sedem, tamen Romæ permanserit supra 1500 annos, valde probabile est, non posse ullo modo transferri.

Secundo, hoc idem probari potest ex eo, quod Deus ipse jussit Romanæ figi Apostolicam Petri Sedem; quæ autem jubet Deus, mutari ab hominibus non possunt. Id autem Deum jussisse testatur B. Marcellus Papa et Martyr in epist. ad Antiochen. ubi dicit Petrum, jubente Domino, Romam Sedem suam ex Antiochia transtulisse. Testatur etiam B. Ambrosius in Orat. de trad. Basilicis, ubi refert, Christum omnino voluisse, ut Petrus Romæ moreretur, et idcirco ei fugienti dixisse: Venio Romam iterum crucifigi. Quod est manifestum signum, Deum voluisse per mortem Petri Romæ firmari ejus Sedem. Quo etiam pertinet illud S. Leonis serm. I. de Natali Apostol. Petri et Pauli: « Trophæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas; quo te, divinis præordinationibus anteibant, et honor potestatis, et gloria passionis. »

Dicet aliquis; ex hoc argumento videtur probari, de Fide esse, quod Sedes ex Roma transferri non possit: nam de Fide est, præcepta divina non posse ab hominibus immutari, si ergo Deus jussit, Sedem Romæ constitui, de Fide esse videtur, non posse transferri alio.

Respondeo: id non sequi, nam Marcellus et Leo. Pontifices non definiunt hanc rem tanquam de Fide, sed narrant ut historiam. Non sunt autem de Fide, Pontificum narrationes, sed solum decreta. Deinde quod ipsi aiunt, Domini jussu Petrum transtulisse Sedem suam in urbem, potest dupliciter intelligi: uno modo, quod Dominus perspicue Petro apparens hoc illi imperavit, et tunc

vere divino præcepto diceretur Sedes Petri Romæ esse constituta alio modo, quod Christus quidem id aperte non jusserit, sed dicatur jussisse, quia id Petrus fecit Deo inspirante, quomodo omnia decreta et præcepta Ecclesiæ dici possent divina, quæ tamen mutabilia sunt.

Accedit, quod etiamsi constaret, Christum imperasse Petro, ut Romæ Sedem collocaret; non tamen continuo sequeretur, jussisse, ut eam immobiliter ibi collocaret. Quoniam ergo non constat, quomodo Christus jusserit Petro, ut Romæ Sedem collocaret; ideo non est de Fide, divino et immutabili præcepto, Romæ Sedem esse constitutam: sed tamen, ut diximus, est probabilissimum, et pie credendum. Neque obstat, quod tempore Antichristi Roma desolanda, et cremanda videatur, ut deducitur ex cap. XVII Apoc. Nam hoc non fiet nisi in fine Mundi; et præterea tunc etiam summus Pontifex Romanus Pontifex dicetur, et erit, licet Romæ non habitet, sicut accidit tempore Totilæ Regis Gothorum, ut supra diximus. Adde, quod Augustinus, et alii multi non volunt, in isto loco Apocalypsis per urben cremandum intelligi Romam; sed multitudinem impiorum, quæ est civitas Diaboli.

CAPUT V.

De decretis morum.

Tertia propositio hæc esse potest: « Non solum in decretis Fidei errare non potest summus Pontifex, sed neque in præceptis morum, quæ toti Ecclesiæ præscribuntur, et quæ in rebus necessariis ad salutem, vel in iis quæ per se bona, vel mala sunt, versantur. »

Dicimus Primo, non posse errare Pontificem in iis præceptis, « quæ toti Ecclesiæ præscribuntur, » quia ut supra diximus, in præceptis, et judiciis particularibus, non est absurdum Pontificem errare.

Addimus Secundo, : « quæ in rebus necessariis ad salutem, vel per se bonis, aut malis versantur, » quia non est erroneum dicere, Pontificem in aliis legibus posse errare, nimirum, superfluam legem condendo, vel minus discretam etc.

Ac ut rem totam exemplis declaremus. Non potest fieri ut Pontifex erret, præcipiendo aliquod vitium, ut usuram; vel prohibendo virtutem, ut restitutionem, quia hæc sunt per se bona, vel mala: nec potest fieri ut erret præcipiendo aliquid contra salutem, ut Circumcisionem, vel Sabbatum, vel prohibendo aliquid necessarium ad salutem, ut Baptismum, aut Eucharistiam; ut autem jubeat aliquid quod non est bonum, neque malum ex se, neque contra salutem, sed tamen est inutile, vel sub pœna nimis gravi illud præcipiat; non est absurdum dicere, posse fieri, quamquam non est subditorum de hac re judicare, sed simpliciter obedire.

Probatur jam propositio, et primo, quod non possit Papa errare in præceptis morum ad salutem necessariorum: quia tunc tota Ecclesia graviter læderetur, et erraret in rebus necessariis, quod est contra promissionem Domini Joan. XVI: *Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* (1). Quod intelligitur (ut minimum) de veritate necessaria ad salutem

Secundo, quia Deus tunc deesset Ecclesiæ suæ in necessariis, quandoquidem præcepit illi, ut sequatur Pontificem, et Pontificem permittit errare in necessariis: at certe si Deus nulli rei deest in necessariis, quanto minus Ecclesiæ suæ?

Quod autem non possit Pontifex errare in moribus per se bonis, vel malis, probatur. Nam tunc Ecclesia non posset vere dici sancta, ut in Symbolo Apostolorum vocatur: nam sancta dicitur potissimum ob sanctam professionem, ut alibi ostendimus, quia nimirum legem et professionem sanctam profitetur, quæ nihil docet falsum, nihil præcipit malum.

Secundo, quia tunc necessario erraret etiam circa Fidem. Nam Fides Catholica docet, omnem virtutem esse bonam, omne vitium esse malum: si autem Papa erraret præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes; id est, præcipiendo aliquod opus, quod esset revera vitiosum, sed non manifeste vitiosum, vel prohibendo opus virtutis, sed non manifeste opus virtutis, teneretur Ecclesia credere vitia esse bona et virtutes malas, nisi vellet contra conscientiam peccare. Tenetur enim in rebus dubiis Ecclesia acquiescere judicio

(1) Joan. XVI, 13.

summi Pontificis, et facere quod ille præcipit, non facere quod ille prohibet: ac ne forte contra conscientiam agat, tenetur credere bonum esse quod ille præcipit: malum quod ille prohibet.

CAPUT VI.

De Pontifice ut est particularis quædam persona.

Quarta propositio. « Probabile est, pieque credi potest, summum Pontificem non solum ut Pontificem errare non posse, sed etiam ut particularem personam hæreticum esse non posse, falsum aliquid contra Fidem pertinaciter credendo. » Probatur primo, quia id videtur requirere suavis dispositio providentiæ Dei. Nam Pontifex non solum non debet nec potest hæresim prædicare, sed etiam debet veritatem semper docere, et sine dubio id faciet, cum Dominus illi jusserit confirmare fratres suos, et propterea addiderit: *Rogavi pro te, ut non deficiat Fides tua*(1), id est, saltem non deficiat in throno tuo prædicatio veræ Fidei: at quomodo, quæso, confirmabit fratres in Fide, et veram Fidem semper prædicabit Pontifex hæreticus? Potest quidem Deus ex corde hæretico extorquere veræ Fidei confessionem, sicut verba posuit quondam in ore asinæ Balaam; at violentum erit, et non secundum morem providentiæ Dei suaviter disponentis omnia.

Secundo probatur ab eventu; nam hactenus nullus fuit hæreticus, vel certe de nullo probari potest, quod hæreticus fuerit; ergo signum est, non posse esse. Plura vide apud Pighium.

(1) Luc. XX, 31.

CAPUT VII.

Solvuntur objectiones ex ratione petitæ.

Argumenta in contrarium sumuntur, partim ex ratione, partim ex variis Pontificum exemplis. Prima ratio. Multi canones docent Pontificem non posse judicari, nisi inveniatur a Fide devius; ergo potest deviare a Fide: alioqui frustra essent illi canones. Antecedens patet ex can. si Papa dist. 40. ex Concilio V, sub Symmacho, ex Concilio VIII generali act. 7. ex Anacleto epist. 3. Eusebio epist. 2. ex Innocentio III, in serm. 2. de consecrat. Pontif.

Respondeo primo: istos omnes canones loqui de errore Potificis personali, non judiciali. Nam Pontifex si possit esse hæreticus, solum erit negando aliquam veritatem antea definitam; non autem potest esse hæreticus, dum ipse aliquid novi definit; tunc enim non sentit contra aliquid definitum ab Ecclesia. Canones autem citati loquuntur expresse de hæresi; igitur non loquuntur de errore judiciali, sed personali Pontificis. Secundo dico; canones illos non velle dicere, Pontificem etiam ut privatam personam posse errare, sed tantum non posse Pontificem judicari: quia tamen non est omnino certum, an possit necne esse hæreticus Pontifex; ideo ad majorem cautelam, addunt conditionem, nisi fiat hæreticus.

Secunda ratio. Si solus Pontifex potest infallibiliter definire dogmata Fidei; ergo frustra fiunt Concilia, vel certe non sunt necessaria.

Respondeo: id non sequi. Nam etsi in Pontifice sit infallibilitas; tamen non debet ipse contemnere media humana et ordinaria, quibus deveniri potest ad veram rei cognitionem, de qua agitur: medium autem ordinarium est Concilium majus aut minus, pro magnitudine, vel parvitate rei de qua agitur; id quod patet primo exemplo Apostolorum. Nam certe tam Petrus, quam Paulus poterant etiam soli quamlibet controversiam infallibiliter definire; et tamen Concilium convocaverunt Actor. XV.

Deinde, definitiones de Fide pendent præcipue ex traditione Apostolica, et consensu Ecclesiarum; ut autem cognoscatur de orta aliqua quæstione, quæ sit totius Ecclesiæ sententia, et quam traditionem servent Ecclesiæ Christi; non est alia melior ratio, quam si in unum conveniant Episcopi ex omnibus provinciis, et quisque referat Ecclesiæ suæ consuetudinem.

Præterea : utilissima sunt, et sæpe necessaria Concilia, ut finis revera imponatur controversiis, et decreta de Fide non solum fiant, sed etiam serventur, quando enim fit generale Concilium, omnes Episcopi subscribunt, et profitentur se amplecti illud decretum, et sic deinceps in suis Ecclesiis prædicaturos : quando autem non fit generale Concilium, non est tam facile, reducere ad praxim decretum de Fide factum; siquidem nonnulli ignorantiam decreti prætexunt, alii conqueruntur se non fuisse vocatos, alii etiam aperte dicunt, Pontificem potuisse errare. Sed de hac re alio loco dicendum est. Vide lib. I de Conc. cap. 10 et 11.

Tertia ratio. Si infallibile esset Pontificis de Fide judicium, essent hæretici, vel saltem pernicioso errore tenerentur et graviter peccarent, qui pertinaciter contra definitionem Pontificis aliquid assererent; at hoc est falsum, nam Cyprianus pertinaciter restitit Stephano Pontifici definienti hæreticos non rebaptizandos, ut patet ex epistola ejusdem Cypriani ad Pompeium, et tamen non solum non fuit hæreticus, sed neque mortaliter peccavit. Nam mortalia peccata non delentur, nisi per pœnitentiam, etiam si quis pro fide moriatur : et tamen Ecclesia Cyprianum ut sanctum colit, qui non videtur unquam resipuisse ab illo suo errore. Et confirmatur ex Augustino, qui lib. I de Baptis. cap. 18. et alibi, dicit, Ecclesias nutasse de illa quæstione, et potuisse Cyprianum, et alios salva charitate dissentire inter se, donec non accessit generalis Concilii definitio; ergo non putavit Augustinus indubitatum esse Romani Pontificis judicium.

Respondeo ad exemplum Cypriani : Cyprianum quidem non fuisse hæreticum; tum quia nec modo censentur manifeste hæretici, qui dicunt Pontificem posse errare; tum etiam, quia sine dubio Stephanus Papa non definivit tanquam de Fide, hæreticos non rebaptizandos, licet jusserit non rebaptizari, ut patet ex eo, quod non excommunicavit Cyprianum, et alios contrarium sentientes; sicut etiam e contrario Cyprianus in concilio 80 Episcoporum definivit hæreticos rebaptizandos; tamen noluit hoc haberi tanquam de Fide, diserte protestans, non propterea velle se separare ab iis, qui contrarium sentiebant.

Neque his repugnat, quod, ut scribunt Eusebius lib. VII hist. cap. 4. et Augustinus lib. de unico Baptismo cap. 14. Stephanus Papa non solum imperavit, ne rebaptizarentur ab hæreticis baptizati, sed etiam censuit excommunicandos qui non obedirent. Nam etsi censuit excommunicandos, qui non obedirent; tamen nihil illud fuit aliud, quam comminatio : constat enim ex Vincentio Lirinensi in lib. de profan. voc. novitat. et ex Augustino loc. cit. semper conjunctos fuisse Stephanum et Cyprianum.

Et per hoc respondetur etiam ad confirmationem. Fuit enim post Pontificis definitionem adhuc liberum aliter sentire, ut Augustinus dicit, quia Pontifex noluit rem ipsam de Fide facere sine generali Concilio : sed solum voluit interim servari antiquam consuetudinem. An autem peccaverit Cyprianus mortaliter non obediendo Pontifici, non est omnino certum. Nam ex una parte non videtur mortaliter peccasse, quia non peccavit nisi ex ignorantia : putavit enim, Pontificem perniciose errare, et stante illa opinione, tenebatur ei non obedire, quia non debebat contra conscientiam agere. Ignorantia autem Cypriani non videtur fuisse crassa, neque affectata, sed probabilis, et proinde excusans a mortali peccato : ipse enim sciebat, Pontificem non definivisse tanquam de Fide, et simul videbat, secum sentire Concilium 80 Episcoporum. Quocirca B. Augustinus lib. I cont. Donat. ca. 18. clare docet, Cyprianum venialiter solum peccasse, et salva charitate; et ideo falce martyrii facile purgatum : et cap. 19. dicit, hoc ejus peccatum fuisse quasi nævum in candore sanctæ animæ quem ubera charitatis contegebant.

Ex altera tamen parte videtur mortaliter peccasse, cum præcepto expresso Apostolico non paruerit, et sine modo Pontificem recte sentientem vexaverit. Nam etsi Stephanus non definivit rem illam tanquam de Fide; tamen serio præcepit, ut non rebaptizarentur hæretici, ut Cyprianus ipse fatetur in epist. ad Pomp. cui mandato parere debuit Cyprianus, et subjicere judicium suum judicio superioris sui, et saltem debuit non

proferre verba contumeliosa, qualia protulit contra Stephanum Papam in epist. ad Pomp. ubi vocat eum superbum, imperitum, cæcæ ac pravæ mentis etc. Itaque B. Augustinus in epist. 48. ad Vincentium, aliter conatur Cyprianum defendere, asserens, vel non esse ipsius ista scripta, ubi hæc inveniuntur, vel eum postea pœnituisse erroris, et mutasse sententiam ante mortem, licet retractatio non inveniatur (1).

Quarta ratio. Concilium Africanum in ep. ad Cœlestin. Papam asseruit, minus posse errare Concilium provinciale in judicio, quam Romanum Pontificem : « Nisi forte, inquit, quisquam est, qui credat, unicuilibet posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam, et innumerabilibus congregatis in Concilium sacerdotibus denegare » : at certum est Concilia provincialia posse errare; igitur multo magis Papa errare potest.

Respondeo : Concilium loqui, non de judicio Fidei, sed judicio facti, id est, de causis Episcoporum et Presbyterorum, qui de aliquo crimine accusantur. In hujusmodi autem causis fatemur, non habere Pontificem assistentiam Spiritus sancti, per quam non possit errare. Adde, quod non necessario tenemur credere quidquid in ea epistola Episcopi illi dicant : præsertim, cum satis appareat, eos commotos sceleribus Apiarii, qui ad Romanum Pontificem confugerat, modum in verbis nonnihil excessisse. Neque obstat quod Concilium Africanum sit confirmatum a Leone IV, dist. 20. can. de libellis : nam confirmata sunt decreta Concilii, non autem epistolæ.

Ultima ratio est Nili in suo libello de Primatu, qui hoc modo ratiocinatur. Potest Romanus Pontifex incidere in alia vitia, ut avaritiæ, superbiæ etc. igitur et in vitium hæresis. Nam I. Tim. I Paulus dicit, quosdam circa Fidem naufragium fecisse, quia antea bonam conscientiam amiserant. Item potest Papa male vivendo, factis negare Deum, juxta illud Tit. I : *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant* (2), igitur potest etiam verbo negare, nam facilius esse videtur verbo negare, quam facto.

Respondeo ad primum argumentum : inde recte colligi, posse Papam ex natura sua incidere in hæresim, non tamen posita singulari Dei assistentia, quam Christus oratione sua illi impetravit : oravit autem Christus, ne deficeret Fides ejus, non autem ne incideret in alia vitia.

Ad secundum dico : Apostolum eo loco non intelligere quælibet mala opera, sed opera, quæ procedunt ab infidelitate cordis; loquitur enim de Judæis non sincere conversis ad Fidem, qui, etsi profiterentur se nosse Deum, tamen factis negabant, quia prohibendo certos cibos, ut natura sua immundos, testabantur se non vere nosse Creatorem omnium rerum : porro talia opera Papa nec facit, nec facere potest. Si vero per facta intelligantur quælibet peccata; falsum est, facilius esse Deum negare verbo, quam facto : nam qui negat verbo, negat simpliciter et expresse; qui negat facto, negat implicite et quodam modo non simpliciter.

CAPUT VIII.

De erroribus qui falso adscribuntur Romanis Pontificibus, Petro, Lino, Anacleto, Telesphoro, Victori, Zephyrino, Urbano, Pontiano, Cornelio, et Marcellino, qui non solum Pontifices, sed etiam Martyres fuerunt.

Veniamus nunc ad singulos Pontifices, quos adversarii nostri errasse contendunt. Primus, Petrus est Romanorum Pontificum, quem non semel, sed bis circa Fidem errasse scribit Nilus in suo libro de Prim. Rom. Pontif. atque hoc argumento potissimum se demonstrasse putat, Romanos Pontifices in Fide errare posse. Nullus enim Pontificum Romanorum majora privilegia a Deo accepit, quam Petrus : porro Petrum bis errasse, ex divinis litteris manifestum est; nam et Christum negavit Matth. XXVI, et Gentiles coegit judaizare Galat. II. Magdeburgenses Centur. II, lib. II, cap. 10, col. 558, 559 et

(1) Hoc factum, scilicet rebellionis sancti Cypriani adversus sanctum Stephanum, ultimo seculo a Missorio et a Molckembur negatum fuerat. Nostro tempore iterum in errorem revocatur a Vincentio Tizzani, Archiepiscopo Nisibiensi, in opusculo cui titulus : *La celebre contesa fra S. Stephano et S. Cypriano*. Monumenta quibus ædificabatur hæc commentitia historia, a Donatistis, ut a supradictis auctoribus probatur, conficta fuerant. — (2) Tit. I, 16.

560. præter hos duos errores, addunt etiam alios tredecim lapsus B. Petri, de quibus nos supra scripsimus lib. I, cap. 28.

Respondemus; S. Petrum, cum Christum negavit, nondum Pontificem summum esse cœpisse : constat enim traditum ei fuisse a Christo Ecclesiasticum principatum Joan. ult. cum ei Dominus post resurrectionem suam dixit : *Simon Joannis pasce oves meas* (1); itaque negatio illa Petri numeranda non est inter errata Pontificum Romanorum. Addo præterea, Christum a Petro negatum fuisse ore, non corde; proinde perdidisse Petrum confessionem Fidei, non ipsam Fidem, ut supra ostendimus cap. 3.

Quod autem aliquando S. Petrus coegerit gentes judaizare, non fuit error prædicationis, sed conversationis, ut Tertullianus monet in lib. de præscript. adv. hæret. Non enim S. Petrus decreto aliquo sancivit esse judaizandum, sed contrarium potius docuit Actor. XV, quia tamen aliquando Antiochiæ, ne offenderet Judæos nuper conversos ad Fidem, segregavit se a convivio Gentilium; exemplo suo coegit quodammodo etiam Barnabam judaizare. Nos vero non negamus, posse Pontifices exemplo suo præbere occasionem errandi, sed illud negamus, posse eos ex cathedra errorem aliquem sequendum toti Ecclesiæ præscribere. Neque vero exempla Pontificum æque perniciosa Ecclesiæ sunt, ac doctrina; cum Dominus nos instruxerit, dicens : *Quæ dicunt, facite; quæ faciunt, facere nolite* (2). Vide quæ supra diximus c. 28, lib. I.

Secundus Linus, qui S. Petrum proxime secutus est in Sede pontificia, ridetur a Magdeburgensibus Centur. I, lib. II, c. 10, colum. 627. quod jusserit, ne feminæ in Ecclesiam ingrederentur capite linteis non cooperto; sic enim loquuntur : « Instituit, ne qua mulier (dignum equidem Episcopali cura) nisi capite linteis operto templum ingrederetur. » Sed quid si Linus addidisset, ut id fieret propter Angelos? sine dubio superstitionem esse clamassent. At non meminerant, credo, Centuriatores, Apostolum Paulum non judicasse indignum sua cura, præcipere I. Cor. II, ut feminæ velato capite essent propter Angelos, quod exponit Ambrosius in Ecclesiæ præcipue esse servandum ob reverentiam sacerdotum, qui Angeli in Scripturis appellantur.

Tertio Anacletum reprehendunt Magdeburgenses in eadem Cent. lib. II, cap. 20, colum. 628. quod memoriam S. Petri construxerit, et ornaverit, scilicet, B. Petrus tam male meritus de Ecclesiæ fuerat, ut dignus esset, cujus memoria penitus interiret. Sed si B. Anacletus reprehendendus est, quod qualecumque monumentum S. Petri ossibus constituerit : quantum, quæso, peccatum fuit magni Constantini, qui tam sumptuosa Basilica, totque donariis aureis et argenteis memoriam S. Petri exornavit? Sed aliter de his rebus judicarunt semper omnes homines pii, quam nunc judicent adversarii. Certe Caius scriptor nobilissimus, et Apostolicis temporibus vicinus, ut Eusebius refert lib. II hist. cap. 25. ex versione Ruffini, sepulchra Petri et Pauli trophæa Apostolorum appellat, quibus Romana Ecclesia quasi columnis firmissimis communitur.

Joannes Chrysostomus hom. ult. in epist. ad Rom. summo se teneri desiderio affirmat Romam veniendi, ut sepulchris Petri et Pauli advolvi posset. Et audi, quæso, quanto cum honore de urbe Roma, et Apostolorum corporibus, ac sepulchris loquitur : « Quemadmodum, inquit, corpus magnum et validum, duos habet oculos illustres (Roma) Sanctorum videlicet illorum corpora. Non ita cœlum splendescit, quando radios suos sol ex sese demittit, quemadmodum Romanorum civitas duas illas lampades ubique terrarum effundens. » Et infra : « Qualibus coronis duabus ornatur urbs ista? qualibus catenis aureis cincta est? quales habet fontes? propterea celebro hanc urbem, non propter copiam auri, non propter columnas, non propter aliam phantasiam, sed propter columnas illas Ecclesiæ. Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli? affigi sepulchro? videre pulverem corporis illius? » Et infra : « Hoc corpus urbem hanc munit, quod quavis turri, innumerisque mœnibus, ac vallis tutius est, et cum isto corpus etiam Petri. Nam et viventem honoravit : Ascendi, inquit, videre Petrum. » Theodoretus quoque in epist. ad Leonem, cum ab aliis rebus multis Romam laudat, tum præcipue ab Apostolorum sepulchris, quæ (ut ipse loquitur) Fidelium animas illuminant. Omitto multa, quæ addi possent testimonia : nam de reliquiis Sanctorum propria disputatio suo loco instituenda est.

(1) Joan. XXI, 17. — (2) Matth. XXIII, 3.

Quarto Telesphorum, qui nonus fuit a B. Petro, et glorioso martyrio consummatus est, teste Irenæo lib. III, cap. 3. accusant Magdeburgenses Centur. II, cap. 10, col. 212. his verbis : « Clericis, inquiunt, primum mandat, ut septem ante Pascha hebdomadibus a carne jejunent, cum contra scriptum sit : Nemo vos judicet in cibo et potu. Deinde Missas cumulat, et ritum earum auget, atque ad tempus alligat, cum neque propter numerum, neque cæremonias, neque tempus, Cœna Domini sit instituta. Clericorum item dignitatem, et sanctitatem nimium effert supra plebeiam, quasi non sit scriptum : Omnes vos unum estis in Christo Jesu. Ita nec argui vult a populo sacerdotes, nec accusari : eamque legem firmissimum vocat sui ordinis murum, constitutum a se et Patribus contra persecutores. »

Hæc videlicet sunt errata Telesphori ; quæ quidem judicantur errata a Centuriatoribus, quia discrepant a regula Lutheri, sed si juste judicamus, nonne potius dicendum est, dogmata Lutheri, qui non patitur delectum ciborum, nec Missas, nec ordinem sacerdotum supra plebem, esse erronea et falsa, quia discrepant a regula Telesphori? nam cum Telesphorus sanctus Martyr fuerit, et Apostolorum temporibus adeo propinquus, ut cum Petro, Paulo, et Joanne loqui potuerit ; nonne credibilius est, melius ab ipso cognosci potuisse Christi doctrinam, quam a Luthero, qui nec martyr fuit, et annis plusquam mille quadringentis ab Apostolicis temporibus abfuit? præsertim cum ratiunculæ illæ Magdeburgensium sint pueriles, et millies solutæ.

Nam quod adferunt ex Paulo : *Nemo vos judicet in cibo et potu*, non pugnat contra abstinentiam a carne quæ assumitur, vel indicitur ad tempus ad edomandam corporis petulantiam : sed contra Judaicam abstinentiam, qui certis cibis nunquam utebantur, eo quod secundum legem veterem immundi erant. Sic enim ibidem, ad Coloss. II Paulus ait : *Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum* (1).

Quod addunt, Cœnam Domini non esse institutam propter numerum, nec propter ritus, nec propter tempus, non negamus. Sed quid inde efficitur? Num propterea erravit Telesphorus, qui in Natali Domini voluit ter Missas celebrari ; et addidit aliquos ritus, et tempus statuit, quo Missæ celebrandæ sunt? Nam etsi non est Cœna Domini propter numerum, ritus, et tempus instituta : debuit tamen propter ipsam Cœnam Domini recte celebrandam numerus, ritus et tempus determinari, nisi forte tantum Sacramentum minus deceat ordo, quam confusio.

Quod denique adducunt ex Apostolo : *Omnes vos unum estis in Christo Jesu* (2), ad Gal. III, nihil minus probat, quam non esse sacerdotes laicis digniores : nam quomodo simus omnes unum in Christo, explicat Paulus Rom. XII et I. Corinth. XII, ubi dicit, nos esse unum corpus, ubi sunt varia membra, oculi, manus, pedes, alia aliis nobiliora et digniora.

Quinto Victor Papa XV a Petro, aspersus olim fuit ab hæreticis quibusdam infamia, quasi Christum purum hominem esse docuisset, ut refert Euseb. lib. V hist. cap. 28. Sed falsam fuisse illam calumniam, Eusebius ibidem demonstrat ex eo, quod constat, principem illius hæreseos nomine Theodotum a Victore excommunicatum fuisse.

Sexto Zephirinus Victoris successor, videtur hæresim Montani approbasse. Scribit enim Tertullianus in lib. cont. Prax. Romanum Pontificem agnoscentem prophetias Montani, et ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiæ et Phrygiæ inferentem, a Praxea fuisse persuasum, litteras pacis revocare, quas jam emiserat : constat autem ex historiis, eo tempore Zephirinum fuisse Romæ Pontificem. Quare Rhenanus in Annot. ad Tertullian. ponit hoc loco in margine, Episcopus Romanus Montanizat. Neque dici potest, eo tempore nondum fuisse damnatam ab Ecclesia hæresim Montani : nam, ut ibidem Tertullianus dicit, Praxeas persuasit Pontifici revocare litteras pacis, ea præcipua ratione, quia prædecessores ejus hæresim illam antea damnavissent.

Respondeo : non esse omnino Fidem habendam Tertulliano in hac parte, quandoquidem ipse Montanista erat. Sicut enim paulo ante Artemon falso jactaverat, Victorem Romanum Pontificem secum sentire, ut ex Eusebio ostendimus : ita nunc Tertullianus Montanista Romanum Pontificem in Montani sententiam trahere conatur. Alioqui cur nec Eusebius, nec ullus alius notavit hunc errorem in Pontifice Romano?

(1) Coloss. II, 16 et 17. — (2) Galat. III, 28.

Quia tamen mendacia super aliquid verum ut plurimum fundari solent, credibile est, Zephirinum Pontificem a Montanistis persuasum fuisse, doctrinam Montani non esse diversam a doctrina Romanæ Ecclesiæ; et ideo eumdem Pontificem voluisse eis pacem reddere, quam abstulerant ipsius prædecessores; non quidem quod approbaret errorem, quem sui majores improbaverant, sed quod arbitraretur, falso de illis erroribus fuisse accusatos Montanistas. Hoc autem non est errare circa Fidem, nec Montanizare, ut mentitur Rhenanus, sed errare circa personam, id quod multis aliis sanctis viris accidit. Scribit enim Ruffinus lib. X. hist. cap. 11. Arium, ut Constantino Imperatori persuaderet se esse Catholicum, tanto artificio scripsisse Fidem suam, ut a Catholicis putaretur Catholica, et a suis tamen agnosceretur qualis erat. Et Leo ep. 86. ad Nicetam Aquileien. monet Episcopum illum, ut Pelagianos ad Ecclesiam redeuntes apertissimis verbis jubeat hæresim abjurare, propterea quod soleant plerumque Ecclesiam decipere ita composita confessione Fidei suæ, ut Catholici videantur, cum non sint. Tale aliquid videtur Zephirino etiam Pontifici accidisse.

Septimo, Urbanum a Petro XVIII, Centuriatores his verbis reprehendunt: « Instituit Confirmationem post Baptismum; sed blaspheme dicit, per manus impositionem Episcoporum accipi Spiritum Sanctum et plene Christianos fieri. » Cent. III, cap. 10, col. 277. cujus ejusdem erroris reprehendunt etiam Cornelium col. 282.

At in primis mentiuntur, ab Urbano institutam esse Confirmationem. Nam exstat usus ipsius Act. VIII et XIX, ubi super baptizatos Apostoli manus imponunt, ut accipiant Spiritum sanctum. Et præterea Tertullianus, qui antiquior Urbano et Cornelio fuit, meminit Confirmationis pluribus in locis; in lib. de resurr. car.: « Caro, inquit, abluitur, ut anima emaculetur, caro ungitur, ut anima consecretur. » Et in lib. de præscript. loquens de Diabolo, qui imitatur Baptismum et Confirmationem nostram: « Tingit, inquit, et ipse quosdam utique credentes, et fideles suos, signat illic in frontibus milites suos. » Et in lib. de Bapt.: « Exinde, inquit, egressi de lavacro perungimur benedicta unctione. » Et paulo infra: « Deinde manus imponitur, per benedictionem advocans et invitans Spiritum sanctum. » Videsne apud Tertullianum, unctionem, signum in fronte, manus impositionem, adventum Spiritus sancti? Quid igitur Urbanus instituere potuit? Constat autem, Tertullianum antiquiorem Urbano fuisse: nam Tertullianus vixit tempore Severi, et filii ejus Antonini, ut ex Hieronymo docent Magdeburgenses in eadem Cent. III, cap. 10, col. 277. Quid, quod iidem Centuriatores loc. cit. numerant inter nævos Tertulliani, quod post Baptismum agnoverit Unctionem, et signum Crucis necessaria? Quomodo igitur ista cohærent, ut ab Urbano dicant esse institutum, quod ipsi ante posuerant inter nævos Tertulliani Urbano antiquioris?

Deinde, quod addunt Centuriatores, blasphemum esse quod ait Urbanus, accipi Spiritum sanctum, et plene Christianos homines fieri per impositionem manus Episcoporum; non eget refutatione, cum ipsi nullam adduxerint probationem: præsertim cum illud idem dicat etiam Cornelius, ut ipsi fatentur, et etiam Cyprianus lib. I, epist. 12. Cyrillus Catech. 3. mystagog. Augustinus in epist. Joan. tract. 6. et alii Patres non raro.

Octavus est Pontianus Urbani successor, quem arguunt Magdeburgenses Cent. III, cap. 10, col. 278. quod scripserit, sacerdotes proprio ore corpus Domini conficere, et populis tradere, ac per Sacerdotes Deum aliorum hostias acceptare, atque eorum peccata donare, et sibi eos reconciliare. Quam sententiam blasphemam vocant Centuriatores, sed nihil adferunt, unde probent esse blasphemam. Quare moleste ferre non debent, si nos Martyri sanctissimo, et de Apostolorum successoribus instituto magis credamus, quam Luthero; præsertim cum illud idem in omnium veterum Patrum scriptis passim legamus.

Audi enim Hieronymum in epist. ad Heliod.: « Absit, inquit, ut de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos et nos Christiani sumus, qui claves regni cœlorum habentes quodammodo ante judicii diem judicant. »

Audi Augustinum in epist. 122. ad Victor. ubi de feminis captivis inter Barbaros: « Ora, inquit, Deum pro eis, et roga, ut etiam ipsas doceat talia dicere, qualia S. Azarias inter cætera in oratione, et confessione sua fudit ad Deum. Sic enim sunt illæ in terra captivitatis suæ, quomodo erant illi in ea terra, ubi nec sacrificare more suo poterant domino. Sicut nec istæ possunt vel

ferre oblationem ad altare Dei, vel invenire ibi Sacerdotem, per quem offerant Deo. »

Audi Chrysostomum in III lib. de Sacerd. : « Corporis, inquit, lepram purgare, seu verius dicam, non quidem purgare, sed purgatam ostendere, Judæorum Sacerdotibus solis licebat, at vero nostris Sacerdotibus non corporis lepram, sed animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. » Hæc ille. Quod igitur Pontianus ait, per Sacerdotes corpus Domini confici, aliorum hostias a Deo recipi, peccata hominum dimitti, dixerunt etiam probatissimi auctores, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, necnon cæteri omnes, quos de industria prætermisi.

Nonus est Cornelius, quem Magdeburgenses Centur. III, cap. 6, col. 145. et cap. 7, col. 165. affirmant, docuisse, in calice Domini solam aquam esse offerendam : qui est exploratus error contra Evangelium. Sed hæc impudentissima calumnia est : Solum enim hoc probant ex eo, quod Cyprianus lib. II, epist. 3. ad Cornel. multa disputat contra hunc errorem : at Cyprianus non dicit, hunc errorem esse illius, ad quem scribit, sed quorumdam aliorum. Deinde, epistola illa non ad Cornelium, sed ad Cæcilium quemdam Africanum Episcopum scribitur, ut omnia exemplaria testantur. Sed Magdeburgenses tunc forte largius biberant, et scintillantibus ac trementibus oculis, unum legerunt pro alio. Adde, quod Alexander Papa Cornelii prædecessor decretum jam ante ediderat, ne in calice Domini quidquam aliud, quam vinum aqua mixtum offerretur.

Denique, si ex hac epistola alios reprehendunt; cur non seipsos etiam reprehendunt Centuriatores ? Siquidem Cyprianus in hac epistola sæpius Eucharistiam vocat sacrificium, et nec solam aquam, nec solum vinum, sed vinum aqua temperatum offerendum esse docet : Lutherani autem, et Eucharistiam sacrificium esse obstinatissime negant, et in calice solum vinum sine aqua consecrandum putant.

Decimus est Marcellinus, qui idolis sacrificavit, ut constat ex Pontif. Damas. ex Conc. Sinuess. et ex epist. Nicolai I ad Michael. At Marcellinus nec docuit aliquid contra Fidem, nec fuit hæreticus, vel Infidelis, nisi actu externo ob metum mortis. Utrum autem propter actum illum externum exciderit a Pontificatu, an non, parum refert ; quandoquidem se ipse Pontificatu mox abdicavit, et paulo post martyrio coronatus est. Crediderim tamen, non excidisse eum ipso facto a Pontificatu, quia satis constabat omnibus, eum solo metu idolis sacrificasse. Adde quod S. Augustinus lib. de unico baptismo contra Petilianum c. 16. Marcellinum innocentem esse dicit, et nullus Veterum Historicorum meminit hujus lapsus (1).

CAPUT IX.

De iis, quæ Liberio et Felici II objiciuntur (2).

Undecimus Pontifex, qui erroris arguitur, est Liberius : quamvis enim Magdeburgenses Centur. IV, cap. 10, col. 1284. non audeant quidquam de Liberio definire : tamen Tilmannus Heshusius lib. I de Eccles. cap. 9. audacter affirmat, eum Ariana hæresi infectum fuisse. Et sane testes habet suæ sententiæ gravissimos auctores : Athanasium in epist. ad solit. vit. agent. Hieronymum in Chron. et in Catal. script. in Fortunatiano, et Damasum in vita Liberii.

Respondeo : de Liberio duo esse certa ; unum vero dubium. Primo, certum est, eum ab initio Pontificatus usque ad exilium, quod pro Fide Catholica pertulit, acerrimum defen-

(1) Hoc prætensum Marcellini factum ita falsum est, ut etiam a Dœllinger confutatur in opere quod gallico idiomate vertit Ph. Reinhard, et cui titulus : *Études sur quelques Papes du moyen-âge.* — (2) Quæ Liberio objiciuntur a modernis historicis optime refutantur, notanter XVI° sæculo a Deglen, XVII° ab Andrea Duchesne, XVIII° a Card. Orsi, XIX° a Rohrbacher, Darras et Blanc. Insuper vindicatur Liberius in dissertationibus specialibus abbatis Corgne, doctoris Navariensis, doctissimi Zaccariæ et acerrimi Stilting 23 septembris in Actis sanctorum. Plura tandem reperiuntur in Gallandi Bibliotheca Patrum ; apud J. de Maistre : *Le Pape et l'Église gallicane;* apud Béchillon, sacerdotem Pictaviensem, qui optime respondit objectis ex Vindiciis summorum Pontificum a Cavalcanti ; apud Constant in opere cui titulus : *Histoire de l'infaillibilité du Pape;* apud Reinerding qui confutat Dœllinger, Schneemann et Hefele ; et apud Ed. Dumont, tom. I, *Revue des questions historiques.*

sorem fuisse Catholicæ religionis. Id ita esse testantur omnes Scriptores, qui de illis temporibus loquuntur, ut Ammianus Marcellinus lib. XV hist. suæ, Athanasius in utraque Apol. Ruffinus lib X hist. cap. 22. Sulpitius lib. II sac. hist. Socrates lib. II hist. Eccles. cap. 29. Sozomenus lib. IV, cap. 10. Theodoretus lib. II, cap. 16 et 17. Nicephorus lib. IX, cap. 35, 36 et 37.

Secundo certum est, Liberium post reditum ab exilio fuisse etiam vere Orthodoxum et pium. Nam, ut scribit Socrates lib. IV, cap. 11. postquam redierat ab exilio, Liberius noluit recipere ad Ecclesiam Macedonianos, nisi aperte hæresim detestarentur. Præterea etiam post mortem semper sanctus est habitus, ut planum est ex verbis Ambrosii lib. III. de virg. in princ. ubi sic ait: « Tempus est, inquit, soror, sancta beatæ memoriæ Liberii præcepta revolvere, ut quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior. » Item ex verbis Epiphanii hæres. 75. : « Eustathius, inquit, ad Liberium beatum Romæ Episcopum una cum multis Episcopis legatum agebat. » Basilius quoque epist. 74. ad Episc. Occiden. : « Quædam, inquit, ei proposita sunt a beatissimo Liberio. »

Denique Siricius, qui tertius fuit a Liberio, in epist. ad Hymeric. Liberium appellat venerandæ memoriæ prædecessorem suum. Quomodo, quæso, Patres isti Liberium jam defunctum beatissimum vocarent, si in hæresi mortuus esset? Unum ergo remanet dubium, an videlicet medio tempore, id est, in ipso reditu ab exilio aliquid egerit contra Fidem. Et quidem Sulpitius, Socrates, Sozomenus, et Nicephorus, locis notatis indicant, Liberium semper eumdem fuisse, nec unquam de Fidei constantia aliquid remisisse. Athanasius vero et Hieronymus loc. cit. aperte dicunt, eum tædio exilii inflexum tandem fuisse ad subscriptionem hæreseos. Quibus addi potest Hilarius, qui in lib. advers. Constant. ita loquitur : « Vertisti deinde usque ad Romam bellum tuum, eripuisti illinc Episcopum, et o te miserum qui nescio an virum majore impietate relegaveris, quam remiseris. » Ruffinus autem lib. X, cap. 27. hist. affirmat, se non potuisse certo cognoscere, an Liberius subscripsisset.

Ex quibus sententiis secunda verior nobis esse videtur. Nam Athanasius, Hilarius, et Hieronymus auctores sunt, tum antiquiores, tum etiam graviores cæteris, et rem non ut dubiam ; sed ut certam et exploratam narrant. Præterea legi ipse epistolas Liberii manu scriptas ex Vaticana Bibliotheca, quæ partim ad Imperatorem, partim ad Episcopos Orientales scriptæ erant, in quibus satis aperte significabat, se tandem Imperatoris voluntati acquiescere voluisse. Ad hæc, nisi fateamur, Liberium aliquo tempore defecisse a constantia in Fide tuenda ; cogimur, Felicem II, qui Liberio vivente Pontificatum gessit, a numero Pontificum excludere ; cum tamen hunc ipsum Felicem ut Papam et Martyrem Ecclesia Catholica veneretur. Denique Sozomenus lib. IV hist. cap. 14. et Nicephorus lib. IX, cap. 37. obscurius quidem, tamen subindicant, Liberium in Concilio Sirmiensi convenisse cum Valente et Ursacio Arianis, et ea pace facta, Sedem suam recepisse, adjutum etiam litteris ejusdem Concilii. Sed quamvis hæc ita se habeant ; non tamen Liberius aut hæresim docuit, aut hæreticus fuit, sed solum peccavit actu externo, quemadmodum S. Marcellinus, et, ni fallor, minus peccavit, quam S. Marcellinus.

Quod hæreticus vere non fuerit, docet S. Athanasius loc. cit. ubi dicit, Liberium invitum et coactum vi tormentorum fecisse quod fecit, nec esse censendam ejus sententiam, quam minæ et terrores extorserant, sed eam quam protulit, cum liberos haberet affectus : quod autem non docuerit hæresim, facile probari potest. Nam ut colligitur ex Athanasii verbis, et ex epistolis ipsius Liberii, duo mala Liberius commisit : unum, quod subscripsit in damnationem Athanasii : alterum, quod cum hæreticis communicavit ; in neutro autem Fidem expresse violavit. Nam etsi hæretici persequebantur Athanasium causa Fidei : tamen non causam Fidei, sed crimina circa mores prætexebant, et Liberius consensit in damnationem Athanasii, propter crimina illi objecta, non propter Fidem. Pari ratione cum hæreticis communicavit, quia Catholicos se fingebant : nam in epistolis suis Liberius ait, se communicasse cum Episcopis Orientalibus, quia invenit eorum Fidem congruere cum Catholica, et alienam esse ab Ariana perfidia.

Præterea Sozomenus lib. IV, cap. 14. et Nicephorus lib. IX, cap. 37. dicunt, in ea pace, quam fecit Liberius cum Episcopis Arianis, nihil aliud postulatum fuisse a Liberio, quam ut subscriberet Sirmiensi Confessioni editæ contra Photinum, et Confessioni Antiochenæ editæ in Enceniis : quæ

Confessiones etsi non habent vocabulum ὁμοούσιος; tamen Catholicæ sunt, et eas exponit Hilarius in lib. de Synod. tanquam Catholicas.

Accedit, quod, ut referunt Sozomenus et Nicephorus loc. not. Liberius non modo non subscripsit Confessioni Arianæ, sed etiam Confessionem edidit antequam Sirmio discederet, in qua aperte excommunicabat eos, qui Filium Patri similem in substantia, et in aliis rebus omnibus esse negabant : id quod ea de causa fecit, quia Ariani falsum rumorem sparserant Liberium docere cœpisse, Filium non esse Patri consubstantialem.

Dicet aliquis : si ita est; quomodo ergo Hieronymus in Chron. et in Catal. script. in Fortunatiano dicit : Liberium ad subscriptionem hæreseos inflexum tandem fuisse? Respondeo : Liberium etsi non expresse, tamen interpretative in hæresim consensisse : nam Athanasium damnari permisit, quem sciebat causa Fidei persecutionem pati, et cum Valente et Ursacio communicavit, quos non ignorabat hæreticos esse, etiamsi illi aliud se esse simularent. Hoc igitur est, quod Hieronymus significare voluit.

Duodecimus, qui erroris in Fide ab hæreticis accusatur, est Felix II, quem Arianum fuisse contendit Tilmannus Heshusius lib. I de Eccles. cap. 9. idque probat ex testimonio S. Hieronymi, qui in Catal. Script. in Acacio sic ait : « Acacius, inquit, quem quia luscus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæsariensis Ecclesiæ in Palæstina Episcopus. » Et infra : « In tantum autem sub Constantio Imperatore claruit, ut in Liberii locum Romæ Felicem Arianum Episcopum constitueret. » Sed respondemus : Felicem nunquam Arianum fuisse, tametsi cum Arianis aliquando communicaverit, eo videlicet tempore, quo verus Papa non erat, postea vero quam verus Papa esse cœpit, non modo Arianum non fuisse, sed etiam Arianos publice detestatum, et ob Arianorum persecutionem coronam martyrii a Domino percepisse.

Explicanda igitur est, quam brevissime fieri poterit, historia Pontificatus Liberii et Felicis, ex qua mirabilis Dei providentia in Apostolica Sede conservanda apparebit. Liberio in exilium ob Fidem Catholicam deportato, Romanus Clerus juravit, nullum se alium, vivo Liberio, in Pontificem admissurum. Id testatur Hieronymus in Chron. tametsi verba transposita sint. Illa enim verba : « Quo in exilium truso, omnes Clerici juraverunt etc. » quæ ponuntur anno 351, poni debent post illa verba : « Liberius Episcopus Romanorum, in exilium mittitur. » quæ ponuntur anno 361.

Deinde opera Arianorum, ac præsertim Acacii Cæsariensis Episcopi, Felix Diaconus Romanus Episcopus creatur in locum Liberii, qui propter hoc beneficium libere cum eis communicabat, licet ipse Arianus non esset. Sic enim scribit Ruffinus lib. X hist. c. 22. : « In ejus (Liberii) locum Felix Diaconus suus ab hæreticis subrogatur, et non tam sectæ diversitate, quam communionis et ordinationis convenientia maculatur. » Et Theodoretus l. II hist. c. 17 : « Successum, inquit, est Liberio a fideli quodam illius Diacono, nomine Felice, qui tametsi fidem in Concilio Nicæno expositam ipse servavit integram; tamen cum illis, qui eamdem labefactare studebant, libere communicavit. Ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit. »

Idem quoque scribit Sozomenus lib. IV hist. cap. 10. nec ab his dissentit Hieronymus in Catal. Script. in Acacio; nam vox illa *Arianum* addita ad nomen Felicis, videtur irrepsisse aliunde. Siquidem codices antiqui manuscripti illam non habent, ut notavit Marianus Victorius in hunc locum : nec translatio Sophronii in Græcum illam habet. Et, quod ego maximi facio, Freculphus lib. IV, cap. 8. et Ado Viennensis in Chron. referentes ad verbum totum hunc locum Hieronymi, non habent vocem *Arianum.*

Denique, non est ullo modo credibile, Hieronymum et Ruffinum in historia utrique notissima tantopere discrepare potuisse, ut unus neget, quod alter affirmat. Sed quamvis etiam Felix Arianus fuisset (quod hactenus tamen probatum non est) nihil id Sedi Apostolicæ obesset. Constat enim, eo tempore Felicem schismaticum Papam, non verum et legitimum Pontificem fuisse : duo siquidem simul esse non possunt; vivebat autem tunc, et verus Pontifex erat Liberius. Quocirca (ut ex Theodoreto supra recitavimus) nemo Catholicorum Romæ cum Felice eo tempore communicare volebat.

Post biennium deinde successit lapsus Liberii, de quo supra diximus; tunc vero Romanus Clerus, abrogata Liberio Pontificia dignitate, ad Felicem se contulit, quem Ca-

tholicum esse sciebat; et ex eo tempore cœpit Felix verus Pontifex esse. Tametsi enim Liberius hæreticus non erat, tamen habebatur, propter pacem cum Arianis factam, hæreticus; et ex ea præsumptione merito potuit ei Pontificatus abrogari: non enim homines tenentur, aut possunt corda scrutari; sed quem externis operibus hæreticum esse vident, simpliciter hæreticum judicant, ac ut hæreticum damnant. Indicat hoc Hieronymus in Chron. cum ait, permultos ex Romano Clero pejerasse, et ad Felicem accessisse. Dicuntur enim pejerasse, quia juramentum non servarunt, quod susceperant de non recipiendo alio Pontifice.

Porro, Felix jam verus Papa, animadvertens periculum Ecclesiæ et Fidei, Deo sine dubio inspirante, qui Ecclesiam suam non deserit, non solum recessit a communicatione Arianorum, sed etiam coacto Concilio, declaravit Imperatorem Constantium et Episcopos Ursacium ac Valentem, cum quibus Liberius pacem fecerat, vere esse hæreticos. Et propterea, redeunte Liberio in urbem, Felix cum suis ab Arianis ejectus est, et non diu post mortuus, sive capite cæsus, sive confectus ærumnis fuerit: id enim non certo constat.

Hæc vero ita se habere, id est, Felicem post lapsum Liberii verum Pontificem fuisse, et pro Catholica Fide mortuum esse, his argumentis probatur. Primum id aperte testatur Damasus, vel quicumque est auctor Pontificalis, in vita Felicis. Idem significare videtur S. Hieronymus in Chron. cum ait de Romanis Clericis: « Post annum cum Felice ejecti sunt, quia Liberius tædio victus exilii, et in hæreticam pravitatem subscribens, Romam quasi victor intraverat. » Hæc enim verba persecutionem significant contra Felicem motam, et ab iis motam, qui Arianis favebant; ex quo sequitur, ipsum Felicem pro Fide Catholica passum esse persecutionem.

Secundo, omnia Martyrologia antiqua, tam excusa, ut Bedæ, Adonis, Usuardi, quam etiam manuscripta, 4. Kalen. Augusti ponunt memoriam S. Felicis II, Papæ et Martyris, qui Constantium hæreticum declaravit. Adde, quod S. Gregorius I, tam in Antiphonar. quam in Sacrament. ponit integrum officium Ecclesiasticum legendum ad Missam in die S. Felicis Pontificis et Martyris 4. Kalen. Augusti: esse autem eum Felicem Romanum Pontificem, et proinde eum, de quo loquimur, testatur Micrologus lib. Ecclesiast. Observat. cap. 43. cum igitur Ecclesia Catholica a mille jam annis hunc Felicem colat ut Papam et Martyrem, non debet is excludi a numero Pontificum, etiamsi nullam aliam rationem proferre possemus.

Tertio, Felix Papa, S. Gregorii atavus, ab antiquissimis Scriptoribus dicitur Felix Papa IV, ut a Joanne Diacono, lib. I de vita B. Gregor. c. 1. et a Leone Ostiensi lib. I Chron. Cassinen. cap. 1. At IV ille esse non potuit, nisi iste noster fuerit II, non enim sunt nisi duo Felices, præter hunc nostrum, ante Felicem IV, igitur ante mille annos hic Felix in numero Pontificum habitus est: nec enim schismatici numerum faciunt.

Quarto, cum Romæ ambigeretur, anno 1582, deberetne hic S. Felix in novo Martyrologio collocari casu inventa fuit arca marmorea in Basilica SS. Cosmæ et Damiani, cum hac inscriptione in marmore incisa antiquis characteribus: HIC JACET CORPUS S. FELICIS PAPÆ, ET MARTYRIS, QUI CONSTANTIUM HÆRETICUM DAMNAVIT. Et incidit hæc inventio in diem 28 Julii, hoc est, pridie ejus diei, quo celebrari solebat memoria hujus ipsius Felicis: quod non immerito divinitus contigisse creditum est.

Jam vero mortuo sancto Felice, Liberius iterum sibi conciliavit Romanum Clerum, et Catholicum Præsulem se præstitit, ut supra ostendimus ex Socrate in causa Macedonianorum: quocirca omnium consensu iterum legitime sedere cœpit, ac sedit usque ad mortem. Atque hæc est causa, cur in Catalogo Pontificum aliqui Veterum non posuerunt Felicem, ut Augustinus in epist. 165. et Optatus lib. II, quia videlicet, totum Felicis tempus in Pontificatu Liberii inclusum fuit.

Decimustertius est quidam Leo Papa, quem nonnulli dicunt huic Felici II successisse, et Arianum plane fuisse, ac eodem mortis genere obiisse, quo Arius periit, nimirum, effusione omnium intestinorum, dum alvum purgaret. Refert hoc Vincentius lib. XIV, cap. 23. Spec. hist. et Conradus Halberstatensis in Chron. Magdeburgenses Cent. IV, cap. 10. in vita Felicis II, non putant hoc improbabile.

Et sine dubio iste Leo fictus Pontifex fuit: constat enim Leonem I esse illum qui sedit tempore Concilii Chalcedonensis, hoc est, annis circiter centum post tempora Felicis II,

deinde Scriptores omnes veteres, ut Hieronymus, Augustinus, Optatus, Theodoretus, Ruffinus; necnon recentiores, ut Sigebertus, Martinus Polonus, Platina, et quotquot sunt alicujus nominis, Liberio et Felice defunctis, Damasum substituunt.

Forte orta est hæc fabula ex opinione concepta de Liberii hæresi, et persecutione in Catholicos, expulso Felice II; quia enim Liberius expulso Felice, instar Leonis sævire cœpit in Catholicos, ut ipsi falso existimant; finxerunt homines otiosi, quemdam Leonem Pontificem Arianum sedisse post Felicem II. Sed hæc inter fabulas numeranda sunt.

CAPUT X.

De Siricio, Innocentio, et aliis septem Pontificibus.

Decimusquartus est Siricius, quem Joannes Calvinus accusat lib. IV Inst. cap. 12. §. 24. quod in epist. ad Hispan. conjugium pollutionem vocaverit. Sed Calvinus more suo impudenter mentitur. Non enim Siricius conjugium verum, et legitimum pollutionem appellat, sed illicitam conjunctionem eorum, qui post peractam publicam pœnitentiam, iterum redeunt ad eamdem conjunctionem, propter quam pœnitentiam egerant : nemo autem pœnitentiam unquam egit, quod inierit legitimum matrimonium.

Decimusquintus est Innoc. I, quem Magdeburgenses Centur. V, cap. 10. in vita ipsius Innocentii, dicunt, graviter errasse, quod in epist. 2, cap. 12. præceperit, sacram virginem jam velatam, quæ nupserit, aut fornicata sit, non recipi ad pœnitentiam, donec vivit ille cum quo ipsa peccavit. Videtur enim iniquum, mulierem pœnitentem non debere absolvi, nisi prius moriatur qui eam seduxit. Item, quod in epist. 18. ad Alexan. Antioch. scripserit, ratum quidem esse Arianorum Baptismum, sed non conferri per eos Spiritum sanctum; quia se ab Ecclesia separaverunt. Ubi videtur velle, efficaciam sacri Baptismi pendere a bonitate ministri; quod est contra Ecclesiæ communem doctrinam. Item, quod in epist. 22, cap. 1. docuerit, Sacerdotem non posse esse eum, qui viduam in uxorem acceperit, cum Moses in Levitico præcipiat, ut Sacerdos virginem uxorem accipiat, quasi Christiani teneantur adhuc legibus judicialibus Testamenti veteris.

Respondeo ad primum : Innocentium velle dicere, non debere recipi ad pœnitentiam eas virgines, quæ nolunt separari ab adultero, nisi post mortem ejus; et hoc justissimum est : neque enim debent ab Ecclesia absolvi ii, qui in peccato perseverare volunt.

Ad secundum dico : Innocentium loqui eo loco de iis, qui baptizantur, vel ordinantur ab hæreticis, cum sint ipsi etiam polluti eadem hæresi. Ejusmodi enim vere recipiunt Sacramentum Baptismi, vel Ordinationis : sed non recipiunt Spiritus sancti gratiam, quæ in hæreticis esse non potest. Et in Ordinatione non modo gratiam non recipiunt ab hæreticis ordinati, sed nec jus legitime Ordines exercendi : id enim jus per hæresim Ordinator perdidit; nec tribuere potuit, quod ipse non habuit. Vide Glossam 1. q. 1. can. Arianos.

Ad tertium dico : Innocentium non velle dicere, teneri nos legibus Judaicis, sed velle argumentari a simili, vel potius a majori, hoc modo. Tenebantur Sacerdotes in Testamento veteri ex divino præcepto, non ducere uxorem viduam; ergo multo magis convenit, ut in Sacerdotibus novæ legis Ecclesia requirat, ne viduarum fuerint mariti, propter excellentiam nimirum Sacerdotii Christiani.

Decimussextus est Cœlestinus, quem Nestorii hæresi infectum fuisse affirmat Laurentius Valla, in declamatione de falsa donatione Constantini. Sed Laurentius aperte mentitur; siquidem Cœlestinus non modo non fuit unquam de hac hæresi notatus, sed ipse est, qui præcipue illam hæresim condemnavit, ut patet ex Prospero in Chron. anni 431, et ex toto Concilio Ephes. Deceptus est Valla æquivocatione nominis. Fuit enim Cœlestinus hæreticus Pelagianus, qui quædam communia cum Nestorianis habuit.

Decimusseptimus est Leo I, qui in epist. 79. ad Nicetum dicit, eas mulieres, quæ putantes maritos suos esse defunctos, aut nunquam redituros ex captivitate, nupserunt aliis, non peccasse; tamen si mariti earum redeant, teneri eas ad primum conjugium renovandum : si autem eas non velint, non teneri. Ubi duo videntur errores. Unus, quod

mulier non peccet, si nubat alteri viro, quando existimat primum maritum vivere, sed nunquam rediturum : alter, quod mulier possit manere cum secundo marito, si primus eam nolit. Notarunt hunc errorem Magdeburgenses Centur. V, cap. 10. in vita Leonis I.

Respondeo : in neutro Leonem errasse. Nam cum dicit, non peccare mulierem quæ nubit, vivente adhuc priore viro; loquitur de illa tantum, quæ nubit, quia putat, primum maritum esse mortuum, ut ipse ibidem diserte explicat; de illa autem, quæ nubit, quia putat, maritum suum nunquam rediturum; non dicit peccare, neque non peccare; quia existimabat rem per se esse notam, nimirum, eam peccare. Quando autem dicit, debere mulierem redire ad primum virum, si ipse eam velit; consequenter vult intelligi, debere virum redire ad mulierem, si ipsa eum velit, etiamsi alioqui eam ille noluisset. Sunt enim pares in hac re vir et mulier. Itaque si alter conjugum velit redire ad conjugium, tenetur alter necessario parere, si autem neuter velit redire, poterunt separati manere quoad usum conjugii. Et hoc solum permittit S. Leo. Neque hinc sequitur, posse mulierem manere cum secundo marito: nam idem Leo ibidem clarissime dicit, primum matrimonium esse indissolubile, et necessario reformandum, posteriore soluto, quod verum esse non poterat.

Decimusoctavus est Gelasius, cujus duas sententias secundum Catholicos erroneas notarunt Centuriatores Centur. V, cap. 4. de Cœna Domini et cap. 10. in vita Gelasii. Una est in lib. cont. Eutych. cum carne Christi manere in Sacramento verum panem : altera, apud Gratianum de consecrat. d. 2. can. Comperimus; non posse sine ingenti sacrilegio sumi unam partem Sacramenti Eucharistiæ sine altera. Aut enim Gelasius erravit in his duobus, aut nos erramus, qui contrarium sentimus, et sequimur.

Respondeo ad primum: librum illum non esse Gelasii Papæ, sed esse Gennadii, qui librum ejusdem tituli scripsit ad Gelasium Papam; vel Gelasii Cæsariensis Episcopi, cujus meminit Hieronymus circa fin. Catal. Script. Ecclesiast. Siquidem Papa Gelasius scripsit quinque libros contra Eutychen, ut Trithemius refert : hic autem unus tantum est exiguus libellus. Deinde hic auctor pollicetur, se fere omnium Veterum sententias collecturum de Incarnatione Domini, et cum adducat 15 Patres Græcos, duos tantum Latinos profert Ambrosium et Damasum, et omittit Cyprianum, Hilarium, Hieronymum, Augustinum, Innocentium, Leonem, Prosperum, et similes, quos nunquam Gelasius Pontifex omisisset, imo nec alius Latinus auctor : videtur enim hinc manifeste colligi, hunc auctorem Græcum fuisse, non Latinum; sed quicumque fuerit, ejus sententiam sanum habere intellectum ostensum est a nobis lib. II de Eucharistiæ Sacramento, cap. 27. Ad secundum dico : Gelasium in eo canone loqui solum de Sacerdote sacrificante, qui non potest sine sacrilegio unam tantum speciem sumere, quia imperfectum sacrificium redderet.

Decimusnonus est Anastasius II, qui trium errorum accusatur. Primo, quod sine Concilio Episcoporum, presbyterorum, et Clericorum totius Ecclesiæ, communicaverit Photino, qui communicaverat cum Acacio hæretico. Secundo, quod voluerit occulte revocare Acacium, quem damnaverant Felix et Gelasius Papæ. Tertio, quod approbaverit Baptismata, et Ordines collatos ab eodem Acacio, propter quos errores et peccata dicitur idem Anastasius divinitus, morbo immisso, repente extinctus. Hæc scribit auctor Pontificalis in vita hujus Anastasii, et eum secutus Tilmannus Heshusius lib. I de Eccl. cap. 9. imo et Gratianus dist. 19. can. Anastasius, et Magdeburgens. Cent. VI, cap. 10. in vita Anastasii.

Respondeo : falsissimum esse, quod Acacium Anastasius revocare voluerit. Constat enim ex Evagrio lib. III, cap. 23. et ex Nicephoro lib. XV et XVII, et ex Liberato cap. 19. Acacium obiisse tempore Felicis Papæ, a quo tertius fuit Anastasius. Quomodo ergo Anastasius eum jamdudum defunctum in suam sedem revocare voluit? Sed dicunt quidam, saltem voluisse revocare ejus nomen.

At contra exstat epistola Anastasii hujus Papæ ad Anastasium Imperatorem, in qua petit, ut Imperator jubeat, nomen Acacii taceri in Ecclesia, quandoquidem justissime a Felice Papa prædecessore suo fuerit condemnatus. Quod vero Gratianus dist. 19. can. Ita Dominus, dicit, errasse in hac epistola Anastasium, quia voluit esse rata Sacramenta Baptismi, et Ordinis, quæ Acacius contulerat, id non Anastasium hæreticum, sed Gratianum imperitum ostendit. Quis enim ignorat Catholicorum, baptizatos ab

hæreticis, vere esse baptizatos, et similiter ordinatos, vere esse ordinatos, quando Ordinator hæreticus vere Episcopus fuerat, et adhuc erat, saltem quantum ad characterem?

Illud vero de Photino forte est mendacium, sicut de revocatione Acacii : sed verum sit; num propterea non erit Catholicus Anastasius? An non licet summo Pontifici sine Concilio omnium Episcoporum, presbyterorum, et Clericorum totius Ecclesiæ, absolvere unum excommunicatum? Quod addunt, Anastasium Papam morte repentina a Deo immissa defunctum, videtur ortum ex eo, quod constat, Anastasium hæreticum Imperatorem illo ipso tempore fulmine ictum periisse, ut scribunt Beda, Cedrenus, et Zonaras, et Paulus Diaconus in ejus vita, alioqui fabulam esse non dubium est.

Vigesimus est Vigilius, quem Liberatus in Breviar. cap. 22. refert, epistolam scripsisse ad Theodoram Imperatricem et alios hæreticos, qua confirmabat hæresim ipsorum, et anathema dicebat iis, qui confitentur duas in Christo naturas.

Respondeo: multi existimant, hunc locum Liberati esse corruptum ab hæreticis, eo quod in Pontificali contrarium videatur narrari. At cum vestigium nullum appareat corruptionis in lib. Liberati, et revera non pugnet narratio Liberati cum narratione Pontificalis, aliter respondendum est. Dico igitur: Vigilium scripsisse illam epistolam, et damnasse Catholicam Fidem, saltem exteriori confessione : sed hoc nihil obesse nostræ causæ. Nam id fecit, cum adhuc viveret Sylverius Papa, quo tempore Vigilius ipse Papa non erat, sed Pseudopapa : neque enim duo simul veri Pontifices summi esse possunt ; et constabat tunc omnibus, Sylverium verum Pontificem esse, licet in exilio degeret.

Sciendum est enim, Anthemium hæreticum depositum fuisse ab Agapeto Romano Pontifice de Episcopatu Constantinopolitano : deinde Imperatricem petivisse a Sylverio Agapeti successore, ut Anthemium restitueret, quo recusante, Vigilium tunc Archidiaconum promisisse Imperatrici, se Anthemium revocaturum, si posset Romanus Pontifex fieri : continuo autem, jussu Imperatricis, opera Belisarii, fuisse S. Sylverium expulsum de sua sede in exilium, et Vigilium creatum Papam, seu potius Antipapam: quo tempore non esset mirum, si errare in Fide, et etiam hæreticus plane esse potuisset. Quamquam ne tunc quidem definivit aliquid contra Fidem tanquam Pontifex, neque animo hæreticus fuit : siquidem epistolam scripsit nefariam quidem, et Christiano homine indignam; tamen in ea Catholicam Fidem non damnavit palam, neque hæretico animo, sed occulte, propter cupiditatem præsidendi, ut Liberatus ibidem dicit, et ex epistola ipsa Vigilii apparet. Scribit enim ut caveant, ne epistolam illam ullus videat, et ut sint omnia occulta usque ad tempus: erat enim Vigilius tunc in angustiis summis, in quas eum ambitio sua conjecerat. Nam si palam se hæreticum profiteretur, metuebat Romanos, qui hæreticum sedere in Petri Cathedra nunquam passuri videbantur : si e contrario Catholicum se profiteretur, metuebat Imperatricem hæreticam, cujus opera Pontificatum adeptus fuerat; itaque rationem illam excogitavit, ut Romæ Catholicum ageret, et interim per litteras apud Imperatricem hæreticum simularet.

Contigit autem paulo post, ut Sylverius moreretur; et Vigilius, qui eo usque in schismate sederat, inciperet jam solus et legitimus Pontifex esse, nimirum, confirmante et accipiente eum Clero et populo Romano. Ab hoc vero tempore nullus inventus est in Vigilio aut error, aut erroris simulatio : sed summa constantia in Fide usque ad mortem, ut appareat, cum ipso Pontificatu firmitatem Fidei eum accepisse, et de levi palea in solidissimam petram commutatum fuisse. Nam cum Imperatrix Theodora hæretica freta occultis litteris, et promissione Vigilii, peteret ab eo, ut Anthemium Patriarcham prædictum, sicut promiserat, restitueret; ille rescripsit, se temere promisisse, graviterque ea promissione peccasse, et ideo non posse, nec velle implere quæ promiserat, ne peccata peccatis adderet. Quocirca ab irata Imperatrice in exilium missus fuit, et misere vexatus usque ad mortem. Id quod non solum scribitur in Pontificali, sed etiam annotarunt Paulus Diaconus in vita Justiniani, et Aimonius lib. II, cap. 32. de gest. Francor. et ipsi etiam Magdeburgenses Cent. VI, cap. 10. in vita Vigilii, et idem etiam indicat brevissime Liberatus, in fine cap. 22. ubi dicit: Vigilium ab illa ipsa hæresi, quam initio occulte foverat, misere afflictum postea fuisse.

Denique Vigilium, post mortem Sylverii, verum et sanctum Pontificem fuisse; testan-

tur omnes illi, qui illo ipso tempore viventes scripserunt aliquid de Vigilio. Gregorius I lib. II, epist. 36. ad Episc. Hybern. : « Recordandæ, inquit, memoriæ Vigilius Papa in urbe regia constitutus, contra Theodoram tunc Augustam, vel Acephalos, damnationis promulgavit sententiam. » Cassiodorus lib. de div. lect. cap. 1. : « Origenem, inquit, præsenti tempore a Vigilio Papa viro beatissimo constat esse damnatum. » Arator præfat. Act. Apost. quæ ipse carmine scripsit, et Vigilio Papæ dedicavit, sic incipit : « Domino sancto beatissimo Apostolico, et in toto orbe primo omnium Sacerdotum Papæ Vigilio. » Denique constat ex Evagrio lib. IV, cap. 37. a Vigilio confirmatam fuisse V Synodum generalem, in qua damnata est hæresis illa, quam Theodora fovebat, et de qua ipse Vigilius ab adversariis accusatur.

Posset etiam dici : epistolam illam Vigilii, cujus meminit Liberatus, fuisse confictam ab hæreticis : Liberatum autem credidisse falso rumori, quem hæretici sparserant. Nam quod hæretici confinxerint epistolam quamdam Vigilii Papæ nomine ad Theodoram et Justinianum, deprehensum fuit certis indiciis in VI Synodo, act. 14. sed quidquid de hoc sit; satis nobis est, eum nulla in re errasse, quo tempore verus Pontifex fuit.

Vigesimusprimus est S. Gregorius I qui a Durando in IV, dist. 7. q. 4. accusatur erroris, quod in epistol. 26, lib. III ad Joan. Episc. Caralitan. permiserit presbyteris conferre Confirmationis Sacramentum, quod jure divino solis Episcopis convenit. Propter quem locum Gregorii Adrianus in quæst. de Confirmat. art. ult. asserit, Pontificem posse errare in definiendis dogmatibus Fidei.

Respondeo primo : non B. Gregorium, sed Durandum potius et Adrianum errasse. Siquidem Concilium Florentinum in instruct. Armen. et Tridentinum sess. VII. can. ult. docent, Confirmationis ordinarium ministrum esse Episcopum : ex quo sequitur, posse extraordinarie, etiam non Episcopum esse ministrum ejus Sacramenti. Deinde, Gregorius non decretum aliquod de hac re edidit, sed solum concessit quibusdam presbyteris, ut absentibus Episcopis confirmarent ; proinde, si in hac re Gregorius errasset, non doctrinæ, sed exempli seu facti error fuisset. Est etiam alius quidam error, qui S. Gregorio attribuitur, sed falso, de quo dicemus infra, cum agemus de Gregorio III.

Vigesimussecundus est Bonifacius V, quem graviter reprehendunt Magdeburgenses Cent. VII, cap. 10. quod ipse in epist. ad Edwinum Regem Angl. quam refert Beda lib. II hist. Angl. cap. 10. docuerit, Christum a solo originali peccato nos redemisse.

Respondeo : Centuriatores de suo addidisse illam vocem *Solo*. Bonifacius enim sic ait : « Accedite ergo ad agnitionem ejus, qui vos creavit, qui in vobis vitæ insufflavit spiritum, qui pro vestra redemptione filium suum unigenitum misit, ut vos ab originali peccato eriperet. » Hæc ille. Ubi, quod non meminerit aliorum peccatorum causa fuit, quia peccatum originale est principale, et propter quod delendum principaliter Christus mortuus est. Unde Joan. I. legimus : *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Græce, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, id est, *peccatum illud Mundi*, hoc est, peccatum originale, quod solum est commune toti Mundo : nam plurimi nullum aliud habent, ut omnes pueri.

CAPUT XI.

De Honorio I.

Vigesimustertius est Honorius I. quem hæreticum Monothelitam fuisse contendit Nilus in lib. de Prim. Rom. Pontif. Idem asserunt Magdeburgenses Cent. VII. cap. 10. in vita ipsius, et cap. 11, colum. 553. inter manifestos hæreticos eum ponunt. Nec solum hæretici, sed etiam nonnulli ex Catholicis Honorium hæreticum fuisse contendunt, ut Melchior Canus lib. VI, de loc. cap. ult. Argumenta ipsorum hæc sunt. Primum, ex epistolis ipsius Honorii : existant enim duæ epistolæ Honorii ad Sergium; una in VI Synodo, actor. 12. altera ibidem actor. 13. in utraque autem Honorius approbat doctrinam Sergii Principis Monothelitarum, et jubet non debere dici, Christum duas habere voluntates aut operationes.

Secundum, ex VI Synodo, act. 13. ubi damnatur Honorius tanquam hæreticus, et comburuntur ejus epistolæ, et in sequentibus actionibus omnibus repetitur ejus damnatio.

Tertium, ex VII Synodo, act. ult. ubi totum Concilium dicit anathema Honorio, Sergio, Cyro, et cæteris Monothelitis, et idem repetit in epistola, quam scribit ad Clericos universos.

Quartum, ex VIII Synodo, act. 7. ubi legitur, et probatur epistola Concilii Romani sub Adriano II, ubi Pontifex cum Concilio asserit, fuisse Honorium judicatum post mortem a Concilio VI, quia de hæresi accusatus fuerat.

Quintum, ex epistola Agathonis Papæ, qui in epist. ad Constant. Imper. quæ habetur in 4. act. VI Concilii generalis, anathema dicit Honorio, tanquam Monothelitæ.

Sextum, ex Leone II, qui in epist. ad eumdem Imp. quæ habetur ad finem Concilii, eumdem Honorium execratur, tanquam qui Sedem Apostolicam sua hæresi contaminaverit.

Septimum, ex variis scriptoribus Græcis et Latinis, qui Honorium fuisse hæreticum testantur. Id enim asserit Tharasius Episcopus Constantinopolitanus, in epist. ad Patriarch. quæ habetur in VII Synodo, act. 3, Item Theodorus Episcopus Hierosolymæ, in epist. Synod. quæ habetur in eadem VII Synodo, act. 3. Item Epiphanius Diaconus Catholicus, in disput. cum Gregor. hæret. quæ habetur in 6. act. VII Synodi. Psellus in carm. de 7. Synodis, Beda de sex ætat. in vita Constant. IV Imp. et liber Pontific. in vita Leonis II.

At pro Honorio scripserunt Albertus Pighius lib. IV Hierarch. Eccles. cap. 8. Hosius lib. II. cont. Brent. et Joannes a Lovanio in lib. de perpet. Cath. Petri protect. et firm. cap. 11. et Onufrius in Annot. ad Platin. in vita Honorii; quorum rationes multo sunt efficaciores, quam adversariorum, ut patebit in solutione argumentorum.

Ad primum ergo respondeo dupliciter. Primo, fortasse illas epistolas esse confictas, et insertas Concilio generali ab hæreticis; quod enim hoc non temere dicatur, patet ex eo quod constat, in V Synodo fuisse a similibus hæreticis insertas epistolas fictitias Vigilii Papæ Romani, et Mennæ Patriarchæ Constantinopolitani. Id quod deprehensum fuit in VI Synodo, act. 12 et 14. dum relegerentur acta V Synodi. Sunt enim inventi tres quaterniones ab hæreticis inserti, et in iis istæ epistolæ. Quid ergo mirum, si iidem artifices idem fecerint in VI Synodo (1)?

Secundo dico : in epistolis istis Honorii

(1) Certum est : 1° extitisse apocryphorum fabricas tum Antiochiæ, tum Constantinopoli, prope Ecclesiam sanctorum Joannis et Phocæ; 2° Episcopos Græcos, numero 227, absque hæsitatione subscripisse prætenso Concilio quini-sexto; 3° textum sextæ Synodi fuisse pluries mutatum et interpolatum, ita ut contradictionibus scateat; 4° falsariorum crimen probari, si comparantur acta VI Synodi cum vitis S. Agathonis in Libro Pontificali; 5° Romam nunquam admisisse accusationem adversus Honorium, et epistolas S. Leoni II quæ damnationem fatentur, e monothelitarum fabrica exisse, quod manifestatur epocharum confusione et stupiditate qua Pontifex contradixisset S. Agathoni et Imperatori Constantino Pogonat, et scripsisset tum Quiricio Toletano a quadraginta annis mortuo, tum Simplicio, præfecto Hispano, qui nunquam exstitit. Qui plura desiderat, adeat : *Annales de philosophie chrétienne*, 1853, secundo tomo.

Cæterum, quidquid sit de apocryphis et interpolatis sive litteris Pontificalibus sive actis VI Concilii, neque fides catholica, neque doctrina de infallibilitate Papæ, neque etiam Honorii personalis fides in causa sunt :

1° Non fides catholica : nam Honorii litteræ non directæ sunt, ut regula fidei, omni Ecclesiæ, et diu ignotæ, fuerunt, non tantum in Occidente, sed etiam in Oriente ubi, in Concilio Constantinopolitano tantum, Episcopis innotuerunt;

2° Neque doctrina de infallibilitate Papæ ex cathedra definientis : nam Honorii litteræ non sunt *dogmaticæ* et Honorius, non solum non definivit quidquam; sed, de orta questione, nihil definiendum sibi esse declaravit;

3° Nec etiam Honorii *personalis* fides : nam, quidquid sit de sensu *proprio et naturali* harum litterarum, et præsertim de sensu *relativo*, hic Pontifex, ob adversariorum insidias, potuit de eorum intentione decipi et non sat verborum sensum ponderasse.

Questio tota versatur in hoc scilicet : Honorius fuit ne Monothelismi fautor *positivus* aut *negativus?*

Epistolæ Leonis II Papæ et Liber diurnus Romanorum Pontificum, Honorium tantum negligentia et inadvertentia peccasse videntur indicare.

Concilii autem acta dicunt eum *positive* heresi favisse : quia in omnibus mentem Sergii secutus fuisset et impia confirmasset dogmata. Sed forsan hæc oppositio est tantum in specie. Credendum

nullum contineri errorem. Honorius enim in his epistolis confitetur, quod ad rem attinet, duas in Christo voluntates et operationes; et solum prohibet nomina unius vel duarum voluntatum, quæ tunc erant inaudita; idque prudentissimo consilio. Quod rem ipsam confiteatur, patet ex illis verbis secundæ epistolæ : « Utrasque naturas in uno Christo, unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus. Et divinam quidem, quæ Dei sunt, operantem, et humanam, quæ carnis sunt, exequentem non divise, neque confuse, aut convertibiliter Dei naturam in hominem, nec humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes etc. Hæc confessio Catholicissima est, et Monothelitarum hæresim penitus destruens.

Quod autem Honorius prudentissimo consilio prohibuerit nomina unius, vel duarum operationum, probatur. Nam tunc initium erat hujus hæresis, nec ab Ecclesia aliquid de his nominibus erat definitum : tunc enim primum Cyrus Alexandrinus cœperat prædicare unam in Christo operationem : e contrario vero Sophronius Hierosolymitanus opponens se Cyro, prædicabat in Christo duas operationes. Retulit Cyrus hanc contentionem ad Sergium Constantinopolitanum, et uterque ad Honorium Romanum. Honorius igitur metuens, id quod postea evenit, ne ista contentio in grave aliquod schisma cresceret, et simul videns, sine his vocibus posse Fidem esse salvam; voluit conciliare utramque opinionem, et simul tollere de medio scandali et contentionis materiam. Itaque scripsit in epistol. I. ideo debere abstineri a vocabulo unius operationis, ne videamur cum Eutychianis unam naturam ponere in Christo : et rursum a duarum operationum vocabulo, ne videamur cum Nestorio duas personas ponere : « Ne, inquit, aut duarum operationum vocabulo offensi, Nestorianos sectantes nos væsana sapere arbitrentur, aut certe si rursum unam operationem fatendam esse censuerimus, stultam Eutychianistarum attonitis auribus dementiam fateri putemur. »

Deinde in epist. 2. docens modum loquendi, et concilians opiniones : « Auferentes ergo, inquit, scandalum novellæ adinventionis, non vos oportet unam vel duas operationes definientes prædicare : sed pro una, quam quidam dicunt, operatione, oportet nos unum operatorem Christum dominum in utrisque naturis veridice confiteri, et pro duabus operationibus, ablato geminæ operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis, et carnis assumptæ in una persona unigeniti Filii Dei Patris inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum prædicare propria operantes. » Hæc ibi; quæ certe nonnisi laudari possunt.

At paulo infra aperte prædicat unam tantum voluntatem his verbis : « Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi. » Respondeo : eo loco Honorium locutum esse solum de humana natura, ac dicere voluisse : non fuisse in homine Christo duas pugnantes voluntates, unam carnis, alteram spiritus; sed unam tantum, nimirum spiritus : caro enim in Christo nihil absolute petebat contra rationem. Hanc autem esse mentem Honorii, planum est ex ratione, quam reddit; sic enim ait : « Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostri natura, non culpa, illa profecto, quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata. » Hæc ratio nulla est, si adferatur ad probandum, in Christo Deo et homine unam tantum esse voluntatem : efficacissima autem est, si inde probandum sit, non fuisse in Christo homine contrarias voluntates carnis et spiritus; illa enim contrarietas ex peccato nata est : Christus autem sine peccato humanam habet naturam.

est enim Honorii litteras a summis Pontificibus intellectas fuisse in sensu ab auctore intento; dum Concilium respexit tantum sensum litteralem et relative ad Sergii epistolas.

Circa hanc controversiam, post Sorbonicum Maretum, vehementer erravit clarissimus Dupanloup, Aurelian. Episcopus, in Observationibus de infallibilitatæ Papæ inopportune non definienda, et vehementius A. Gratry, abbas Academicus liberalismo, ut dicunt, nimium adductus. Quippe qui dicere non erubuit, Ecclesiam, ut Honorium excusaret, in recentibus Breviariis mentitam fuisse. Aurelianensem Episcopum confutarunt Augustin. Dechamps, Archiepiscopus Melchliniensis, Petrus Belet et Philippus Guignard, scriptores eruditi. Academicum sacerdotem Gratry contriverunt, et, ut bene dicam, in pulverem redegerent. J. Chantrel, A. de Margerie archipresbyter Roques et doctissimus Dom. Gueranger, monasterii Solesmensis abbas. In Galaad redolent semper aromata.

Deinde, quia poterat aliquis objicere illa loca Evangelii : *Non veni facere voluntatem meam.* Et : *Non quod ego volo ; sed quod tu ;* ubi videtur, Christus ut homo, habuisse contrarias voluntates, nimirum, unam malam, qua volebat non pati, alteram bonam, qua volebat non impleri priorem illam voluntatem suam, sed impleri contrariam, quæ erat conformis Dei voluntati. Respondet Honorius paulo infra : « Est, inquit, scriptum : Non veni facere voluntatem meam, sed ejus, qui misit me, Patris, et, Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater, et alia hujusmodi. Non sunt hæc diversæ voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumptæ. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum, ut sequamur vestigia ejus, pius Magister discipulos imbuens, ut non suam unusquisque nostrum, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem » : hoc est, non habuit Christus contrarias voluntates, ita ut opus illi fuerit, unam vincere ac mortificare: sed ita loquitur, ac si haberet contrarias voluntates, ut nos doceat mortificare propriam voluntatem, quæ sæpe adversus Deum rebellare nititur.

Et confirmatur testimonio gravissimo S. Maximi, qui tempore Honorii vixit. Is enim scripsit Dialogum contra Pyrrhum Sergii successorem, qui adhuc est in Bibliotheca Vaticana. In eo Dialogo introducit Pyrrhum hæreticum proferentem pro se testimonium Honorii ; deinde respondet ipse, Honorium semper fuisse Catholicum ; et probat cum aliunde, tum ex testimonio Secretarii ipsius Honorii, qui epistolas illas scripserat ab Honorio dictatas, quem Secretarium tunc adhuc superstitem fuisse dicit. Testabatur autem Secretarius, mentem Honorii non fuisse unquam, negandi duas in Christo voluntates, et si quando videtur duas negare, id esse intelligendum de duabus contrariis et pugnantibus in eadem humana natura ; quæ in nobis ex peccato inveniuntur, quod in Christo non fuit. Sed ipsa verba S. Maximi adscribamus.

Pyrrhus : « Quid tu habes quod respondeas de Honorio, qui litteris suis, quas ad Sergium superioribus temporibus scripsit, unicam plane voluntatem Domini nostri Jesu Christi professus est ? » Maximus. « Utra harum litterarum verior, certiorque interpretatio habenda est, ejusne : Scribæ, qui nomine Honorii illas scripsit, præsertim cum idem adhuc superstes sit, omnisque virtutis splendore, et religionis disciplina, totius Occidentis partes ornarit ; an Constantinopolitanorum civium, qui nihil, nisi quod ipsis libet, loquuntur? » Pyrrhus. « Verior ejus qui scripsit. » Maximus. « At is ad Imperatorem Constantinum sic de illa epistola, jussu Joannis Pontificis, scripsit. Sane quod unam Domini nostri voluntatem diximus, non est accipiendum, quasi de duabus divinæ et humanæ naturæ dictum voluntatibus, sed humanæ tantum. Cum enim Sergius scripsisset, prædicare quosdam duas esse Christi voluntates contrarias : nos rescripsimus, Christum duas voluntates contrarias non habere. »

Denique, cum in tota epistola Honorius contendat, non esse dicendam in Christo Deo et homine unam, nec duas voluntates ; quomodo ipse sui oblitus tam aperte unam fateretur? non igitur unam esse dixit Dei et hominis ; sed unam solius hominis, ut et verba sequentia, et Secretarius testantur. Habemus igitur, in ipsis epistolis nullum esse errorem.

Ad secundum dico : sine dubio Honorii nomen inter eos, qui damnantur a VI Synodo, insertum esse ab æmulis Romanæ Ecclesiæ, et similiter quidquid aliud ibi dicitur contra Honorium. Hoc probo primo : quia hoc testatur Anastasius Bibliothecarius in hist. sua ex Theophane Isauro Græco.

Secundo, quia erat consuetudo Græcorum fere ordinaria corrumpendi libros. Nam (ut diximus) in hac ipsa VI Synodo, act. 12. et 14. deprehenderunt plurimas corruptiones ab hæreticis factas in V Concilio. Et Leo in epist. 83. ad Palestin. conqueritur de Græcis, quod epistolam suam ad Flavianum, se adhuc vivente, corruperint. Gregorius lib. V, epist. 14. ad Narsem, asserit, Constantinopolitanos corrupisse Synodum Chalcedonensem, et idem se suspicari de Ephesina. Et addit, codices Romanorum longe esse veraciores, quam Græcorum. « Quoniam, inquit, Romani sicut non acumina, ita nec imposturas habent. »

Denique, Nicolaus I. in epist. ad Michael. remittens Imperatorem ad epistolam Adriani : « Si tamen, inquit, non falsata more Græcorum, sed sicut a Sede Apostolica missa est, penes Ecclesiam Constantinopolitanam, hactenus conservatur. » Nec sine causa hoc dixit : nam quæ ipse allegat in epistola ad Photium ex epistola Adriani ad Tharasium, non habentur in illa ipsa epistola,

ut legitur in VII Synodo. Detraxerunt enim Græci eum locum, quia contra honorem Tharasii faciebat. Si ergo corruperunt Græci III, IV, V, et VII Synodum; quid mirum si etiam VI corruperint? Præsertim cum constet, paulo post VI Synodum conclusam, iterum ascendisse Constantinopolim multos Episcopos, et edidisse Trullanos canones, quorum Episcoporum non alius scopus videtur fuisse, quam taxandi et reprehendendi Romanam Ecclesiam.

Tertio, quia non poterat Concilium damnare Honorium tanquam hæreticum, nisi pugnaret cum epistola S. Agathonis; imo etiam secum, et plane contradictoria assereret. Nam Agatho Papa in epist. 1. ad Imp. quæ lecta est in ipso Concilio, sess. 4. sic ait : « Hæc est veræ fidei regula, quam et in prosperis, et in adversis vivaciter tenuit, atque defendit hæc spiritualis mater vestri tranquillissimi imperii, Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit : sed, ut ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi Principibus, illibata fine tenus permanet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem quam suorum discipulorum Principi in sacris Evangeliis fatus est : Petre, Petre, inquiens, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores fecisse semper, cunctis est agnitum. »

Ubi nota, Agathonem non solum dicere, Fidem in Sede Petri non defecisse, nec posse deficere, et proinde non posse Pontificem ut Pontificem aliquid contra Fidem decernere; sed etiam omnes suos prædecessores, quorum unus est Honorius, semper restitisse hæresibus, et confirmasse fratres in vera Fide. Et infra, posteaquam enumeraverat Agatho hæreticos Monothelitas, Cyrum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, et Theodorum, ait : «Eximenda proinde, ac summis conatibus liberanda est sancta Dei Ecclesia de talium Doctorum erroribus, ut Evangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem, quæ fundata est super firmam petram hujus B. Petri Apostolorum Principis Ecclesiæ, quæ ejus, gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, omnis Præsulum numerus, Cleri, ac populorum nobiscum confiteatur ac prædicet. » Hæc epistola a toto Concilio probata est, act. 8. et act. 18. ubi dicunt Patres : non tam Agathonem, quam B. Petrum per Agathonem locutam.

Ex his ergo sic argumentor. Si Honorius fuit hæreticus Monothelita, qua fronte Agatho de hac ipsa hæresi disputans scribit, nullum suorum prædecessorum unquam errasse? et cum Ecclesiæ cæteræ erroribus suorum Præsulum maculatæ fuerint, solam Romanam permansisse illibatam? Deinde, si Concilium fatetur, Petrum per Agathonem locutum, ac dixisse, Romanos Pontifices semper confirmasse fratres suos in Fide, et hæresibus nunquam succubuisse; qua temeritate idem Concilium in singulis fere actionibus dicit anathema Honorio hæretico; Ergo necesse est, vel Concilium esse falsatum, vel epistolam Agathonis, vel Concilium secum et cum Agathone pugnare : sed hoc ultimum nemo unquam asseruit, ne hæretici quidem : de secundo non fuit unquam ulla suspicio; ergo necesse est tenere primum.

Ad hoc argumentum Nilus respondere conatur, sed frustra : « Forte, inquit, Agatho motus est cum eo, quod ratio quæstionis tunc id postulavit, sicut sæpe fit, ut ita scriberet; tum quod revera rarius illa Ecclesia a vero aberraverit. » Hæc ille.

At postulabat quidem ratio quæstionis, ut de sua auctoritate, et suorum prædecessorum laudibus aliquid diceret Agatho : num postulabat, ut impudentissime mentiretur? Et numquid non erat impudentissimum mendacium, quod ait Agatho, omnes suos prædecessores semper hæreticis restitisse si Honorius illa ipsa hæresi, de qua tunc loquebatur, contaminatus fuerat? Nec satis est, rarius errasse Romanam Ecclesiam, ut vere dici possit, nunquam errasse. Sed audiamus cætera : « Alioqui, inquit Nilus, si sic simpliciter, ac sine omni exceptione verum esset (nullum Romanorum Pontificum errasse) quomodo illud dictum constaret : Omnes declinaverunt, ac noxii facti sunt; non est qui bonum faciat, non est usque ad unum? »

Egregiam sane rationem, quasi David de Fide, et non de moribus loquatur. Non ait

Psalmus : *Non est qui bene credat*, sed : *Non est qui faciat bonum. Nam multis offendimus omnes*, ait Jacobus. Alioqui, si de Fide ageretur, oporteret etiam Paulum, et Joannem, et omnes Apostolos errare potuisse, etiam post acceptum Spiritum sanctum.

Pergit Nilus, « Posset et illud hic recte dici, Agathonem de præteritis temporibus esse locutum, quod in illis Romana Ecclesia non erraverit, non de futuris, quod eam unquam errare sit impossibile. » At Honorius, bone Nile, in præteritis temporibus fuerat : præcessit enim multis annis Agathonem ; et deinde Agatho nonne de futuro ait, Fidem in sede Petri nunquam defecturam ?

Addit postremo Nilus : « Certe ante VI Synodum ea Agatho scripsit, nec ea tunc adhuc satis cognorat, de quibus VI egit Synodus. Non valde quoque mirum esset, si sancta illa Synodus ea perspexisset, quæ unus solus vir non satis cernere potuisset. » Hæc ille.

At si ita est ; erravit igitur Agatho ex ignorantia ; cur ergo tota Synodus act. 8 et 18. illam epistolam approbat, ut a S. Petro scriptam ; Quid hoc est aliud, quam dicere : tantam Synodum aut errorem approbasse, aut ipsam secum aperte pugnasse ? Ut illud omittam, nulli omnino melius cognita fuisse Honorii dogmata, quam Agathoni ; cum illa ipsa causa ab Joanne IV, Theodoro, Martino, aliisque prædecessoribus Agathonis, et Honorii successoribus sæpius examinata fuisset.

Quarto probatur ex epist. Nicolai ad Michael. ubi Nicolaus de Romanis Pontificibus ait : « Hos enim nec tenuis saltem rumor aspersit, aliquando cum prava sapientibus sapere, quanto minus concertare. » Hæc ille. At quomodo hoc verum est, si in publico, celeberrimo, frequentissimo generali Concilio sæpius acclamatum est, Honorio hæretico anathema ?

Quinto probatur, quia vel necesse est dicere, Concilium hoc, ubi Honorium damnat, depravatum fuisse ab æmulis, vel oportet asserere, hoc idem Concilium intolerabili errore, et impudentia laborasse : at hoc secundum ne hæretici quidem unquam dixerunt ; ergo dicendum est illud primum. Non potuisse autem Concilium sine intolerabili impudentia et errore damnare Honorium pro hæretico, inde constat, quod non habuit Concilium ullum indicium hæresis Honorii, nisi ex epistolis ejus ad Sergium, ubi Honorius prohibet, dici unam vel duas in Christo operationes : at epistolæ illæ clarissime testantur, Honorium sensisse, et docuisse, duas esse in Christo operationes, et solum voluisse abstineri a nominibus illis *Unius*, vel, *Duarum*, ad scandalum tollendum, et contentionem sedandam. Non potest autem damnari pro hæretico, qui rem ipsam confitetur, licet nomen justa de causa arbitretur tacendum, præsertim ante definitionem Ecclesiæ. Alioqui B. Hieronymus posset jam damnari pro hæretico, quia in epist. ad Damas. censuit, non esse dicendas in Deo tres hypostases, cujus contrarium postea non semel Ecclesia definivit.

Accedat postremo, quod in Concilio Romano frequentissimo, quod celebratum est a sancto Martino I, Papa et Martyre, ante Synodum, de hac ipsa causa Monothelitarum damnati sunt nominatim Sergius, Cyrus, Pyrrhus, et Paulus : Honorii autem nulla mentio facta est. Nec potest hoc tribui acceptioni personarum, cum essent illi Episcopi sanctissimi viri : et præcipue S. Martinus, qui Concilio præsidebat : multo minus tribui potest ignorantiæ aut oblivioni. Quis enim melius novit res gestas Pontificum, quam eorum successores ? Si igitur Romana Synodus non damnavit Honorium, quæ habuit autographa epistolarum ejus, et testes vivos verborum et factorum ipsius ; quomodo credibile est, VI Synodum id facturam fuisse ex solis epistolis ?

Quod si aliquis adhuc non possit adduci, ut credat corruptam esse VI Synodum ; is accipiat alteram solutionem, quæ est Joannis a Turrecremata, lib. II de Eccles. cap. 93. qui docet, Patres VI Synodi damnasse quidem Honorium, sed ex falsa informatione, ac proinde in eo judicio errasse. Quamvis enim generale Concilium legitimum non possit errare, ut neque erravit hoc sextum, in dogmatibus Fidei definiendis, tamen errare potest in quæstionibus de facto. Itaque tuto dicere possumus, hos Patres deceptos ex falsis rumoribus, et non intellectis Honorii epistolis, immerito cum hæreticis connumerasse Honorium.

Dices : ergone tu melius Honorii epistolas intelligis, quam intellexerint tot Patres ? Respondeo ; non quidem a me, sed a Joanne IV, Martino I, Agathone, et Nicolao I, summis Pontificibus et a toto Concilio Romano sub Martino congregato, eas epistolas melius esse intellectas, quam a Græcis in Concilio sexto.

Cur igitur, inquies, Legati Agathonis non reclamarunt, cum Honorius damnaretur? Respondeo : id factum esse ad evitandum majus malum : verebantur enim Legati, si reclamarent, ne impediretur definitio rectæ Fidei, et non posset tolli schisma, quod annis 60 jam duraverat : nam damnabantur in eo Concilio Patriarchæ multi Constantinopolitani, Alexandrini, et Antiocheni; quorum successores non facile acquievissent, nisi etiam Honorius damnaretur, qui una cum illis accusatus fuerat. Atque hæc de secundo argumento.

Ad tertium respondeo : Patres VII Synodi secutos esse Synodum sextam, et solum repetivisse quod in ea legerant; proinde deceptos fuisse ex sexta Synodo, quæ vel corrupta erat, vel per errorem Honorium damnaverat.

Ad quartum respondeo : Adrianum cum Synodo Romana non aperte dicere, Honorium fuisse hæreticum, sed solum dictum ei fuisse anathema ab Orientalibus, quia de hæresi fuerat accusatus. Ubi videtur Adrianus idcirco dixisse ab Orientalibus anathematizatum Honorium fuisse, quia sciebat, ab Occidentalibus, id est, a Concilio S. Martini non fuisse anathematizatum. Addidit autem Adrianus, etiam in causa Honorii non fuisse ausos Orientales sententiam dicere in Honorium, nisi Romanæ Sedis consensus præcessisset, quia sciebat Legatos Agathonis consensisse in damnationem Honorii. Atque hæc quidem dicimus, si defendantur acta VI Synodi, tanquam integra : nam si dicamus esse corrupta, respondendum erit : Adrianum deceptum fuisse ex depravatis illis actis VI Synodi.

Dices : at certe crediderunt ista Concilia, Papam errare posse, cum Honorium hæreticum fuisse crediderint. Respondeo : credidisse solum eos Patres, Papam errare posse ut privatum hominem, quæ est opinio probabilis, quamvis contraria videatur nobis probabilior : id enim est de quo accusatur Honorius, quod privatis litteris hæresim foverit.

Ad quintum dico : Canum bis errare in hoc argumento. Primum, cum ait, Agathonem anathema dixisse Honorio; nusquam enim hoc in epistolis Agathonis invenitur. Sed Canus deceptus videtur ex summa Conciliorum : nam auctor Summæ Conciliorum contra fidem ipsarum epistolarum, quæ habentur integræ in Conciliorum tomo II, addidit nomen Honorii. Deinde cum ait, hanc epistolam Agathonis scriptam esse ad Concilium sextum : non enim ad Concilium, sed ad Imperatorem scriptæ sunt ambæ Agathonis epistolæ.

Ad sextum dico : epistolam Leonis ab iisdem esse corruptam, a quibus corrupta est sexta Synodus : siquidem epistola illa pars quædam Concilii censetur et cum ipso Concilio circumfertur. Vel certe Leo secutus est judicium Legatorum Agathonis, ne disturbaret negotium jam confectum. Sed non tenemur nos magis unum Leonem sequi, quam tot alios summos Pontifices; præsertim in quæstione de facto, quæ ad Fidem non pertinet.

Ad septimum : objicio auctores auctoribus, plures paucioribus, et antiquiores recentioribus. Nam in primis S. Maximus, qui tempore Honorii vixit, in Dial. cont. Pyrrh. Theophanes Isaurus in hist. quam citat Onuphrius, et Emanuel Calleca in lib. quem scripsit pro Latinis contra Græcos, Honorium semper Catholicum fuisse testantur. Deinde Photius etiam Græcus, et Romanæ Ecclesiæ infestus in libel. de 7. Synodis; ubi ad VI Synodum venit, dicit, damnatos fuisse Cyrum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum; at de Honorio nihil dicit tale. Similiter Zonaras in vita Constant. IV, referens nomina damnatorum in VI Synodo, Honorium omittit. Quod idem facit Paulus Diaconus in vita ejusdem Constant. IV. Denique historici Latini fere omnes, ut Beda, Anastasius Bibliothecarius, Blondus lib. IX Decad. I. Nauclerus, Sabellicus, Platina, et alii, Honorium Catholicum et sanctum Pontificem faciunt.

Addidi autem Bedam, etiamsi Canus nolit : nihil enim dubito, quin idem senserit, etsi in ejus l. de sex. ætat. irrepserit nomen Honorii inter eos, qui recensentur damnati in VI Synodo. Videtur enim aliquis sciolus addidisse nomen Honorii in libro Bedæ, eo quod in VI Synodo ubique inveniatur cum nominibus Cyri, Sergii etc. Nam quod Beda Honorium pro viro sancto habuerit, etiam post ejus mortem, patet tum ex lib. II hist. Anglor. cap. 17, 18, 19, ubi sæpius tanquam de optimo Pastore de Honorio loquitur : tum ex vita S. Bertolfi Abbatis, ubi nunc Beatum, nunc Sanctum Honorium vocat, et inter alia sic ait : « Erat, inquit, venerabilis præsul Honorius sagax animo, vigens consilio, doctrina clarus, dulcedine et humilitate

pollens », Et infra : « Præbuit optatum munus S. Papa patri memorato Bertolfo, privilegia scilicet sedis Apostolicæ, quatenus nullus Episcoporum in præfato cœnobio quolibet jure dominari conaretur. » Hæc Beda de Honorio ; quæ certe non diceret, si eum pro damnato hæretico habuisset, ut adversarii volunt.

CAPUT XII.

De aliis septem Pontificibus.

Vigesimusquartus Romanus Pontifex inter eos, qui errasse dicuntur, est S. Martinus I, quem accusant Magdeburgenses Cent. VII, cap. 20. quod in epist. ad Amand. docuerit, non esse dandam veniam Presbyteris, vel Diaconis post ordinationem suam peccantibus, quæ videtur esse species quædam Novatianismi.

Respondeo : Martinus non loquitur de venia peccatorum, sed de restitutione ad sacra ministeria. Vult enim Presbyteros, et Diaconos graviter peccantes deponi a gradu suo ; ac si resipuerint, et veniam petierint, absolvi quidem a peccatis, sed nunquam restitui in suos gradus, quod idem omnes Veteres docent.

Vigesimusquintus est Gregorius III, quem Magdeburgenses Centur. VIII. cap. 10. in vita ipsius accusant. Primo, quod in epist. ad Bonif. jusserit iterum consecrari ordinatos ab aliis, quam ab iis quos Romanus Pontifex miserat. Sed hoc est apertum mendacium. Gregorius enim solum jubet iterum consecrari ordinatos a non veris Episcopis.

Secundo, eumdem accusant, quod in alia epist. ad Bonif. permiserit viro ducere aliam uxorem, si propter morbum aliquem propria uxor debitum ei conjugale reddere non valeat : quod est expresse contra Evangelium ; ut etiam annotavit Gratianus XXXII. quest. 7. can. Quod proposuisti. Ejusdem erroris accusatur a nonnullis Gregorius I, propter epistolam ejus ad Augustinum Angl. Episc, in quo similia verba reperiuntur.

Respondeo in primis : mirandum esse, cur hoc habeant Lutherani pro errore, cum id etiam Lutherus docuerit, teste Joanne Cochlæo in septicipite, cap. de Matrim. Deinde dico : Gregorium non loqui de quacumque imbecillitate, sed de impotentia perpetua et naturali, per quam est inapta ad conjugium mulier ; talia enim conjugia si ex errore contracta sint, censentur non esse conjugia et Ecclesiæ judicio solvuntur ; ut habemus in decretal. tit. de frig. cap. ex litteris : ita respondet Glossa in 20. dist. can. de libellis.

Sed contra hoc est : quod Gregorius videtur judicare primum fuisse verum Matrimonium, et non tam solvendum quam ei secundum superaddendum ; scribit enim non debere virum a priore uxore subsidium auferre, id est, debere eam adhuc ut uxorem alere, et sustentare. Ideo posset etiam dici cum eadem Glossa in XXXII, quest. 7. can. Quod autem proposuisti, Pontificem dare consilium non præceptum, ut eam, quæ videbatur fuisse uxor, adhuc sustentet, si providentia ejus indigeat, cum nulla ipsius culpa acciderit, ut uxor ilius esse non posset. Est autem notandum, hanc sententiam non esse Gregorii I, sed solum hujus Gregorii III. Nam epistola illa ad August. est una eadem cum ista ad Bonifac. quam certum est esse Gregorii III, unde non invenitur inter opera B. Gregorii, sed solum in tomis Conciliorum. Ubi etiam Concilium Romanum de gradibus prohibitis circa Matrimonium, tribuitur Gregorio I et III, cum tamen revera non possit esse nisi Gregorii III., ut patet ex Imperatoribus, qui nominantur in principio et fine Concilii.

Vigesimussextus est Nicolaus I, quem nonnulli reprehendunt, quod (ut refertur de consecr. dist. 4. can. a quodam Judæo) docuerit, Baptismum in nomine Christi collatum sine expressione trium personarum esse ratum. Id enim est contrarium non solum Evangelicæ institutioni, sed etiam aliorum Pontificum decretis ; nimirum Pelagii et Zachariæ, qui Baptismum improbant eorum qui tantum sunt baptizati in nomine Christi, et non expresse in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut patet in eadem dist. 4. can. Multi, et can. in Synodo. Neque potest responderi : tempore Nicolai non fuisse adhuc definitum, an Baptismus esset irritus, si conferretur in nomine Christi. Nam id fuerat definitum in Concilio Anglicano, a summo Pontifice Zacharia, qui Nicolaum præcessit, confirmato, ut patet ex can. in Synodo, de consecrat. dist. 4.

Respondeo : Nicolaum non definiendo quæstionem de Fide, illud dixisse, sed solum

ut Doctorem particularem exposuisse obiter opinionem suam. Nam quod ille intendebat docere in illo canone, non erat de forma Baptismi, sed tantum de ministro, de quo interrogatus fuerat. Itaque posteaquam responderat et definierat, Baptismum esse ratum etiamsi a Judæo, vel Pagano detur, quæ erat præcipua quæstio, addidit obiter: Baptismum essse ratum, sive in nomine trium personarum, sive in nomine solius Christi detur. In quo secutus est Ambrosii sententiam lib. I. de Spir. S. cap. 3. ut ipse ibidem dicit. Quæ sententia falsa quidem est meo judicio; tamen non hæretica. Nam non invenitur ulla certa definitio Ecclesiæ de hac re, et Patrum sententiæ inveniuntur etiam variæ.

Neque obstant canones illi Pelagii et Zachariæ. Nam Pelagius non definit quidquam, sed solum ut Doctor in Epist. ad Gaudent. explicat opinionem suam. Zachariæ autem canon mihi valde suspectus est. Nam in primis Gratianus citat epistolam Zachariæ ad Bonifaciam, cum hunc canonem ponit: at non invenitur in epistolis Zachariæ ad Bonifacium quæ exstant in tomis Conciliorum, aliqua talis sententia.

Deinde Concilii illius Anglicani non meminit Beda in historia gentis suæ, ubi tamen aliorum Conciliorum Anglicanorum mentionem semper facit. Imo ipse Beda contrariam sententiam sequitur. Nam in cap. X. Act. approbat sententiam Ambrosii de Baptismo In nomine Christi : qui tamen nec potuit ignorare decretum Concilii Anglicani, si revera fuit, cujus meminit Zacharias cum ipse eodem tempore vixerit, et adhuc Zachariæ supervixerit; nec ullo modo credibile sit, eum voluisse Concilio in sua patria celebrato, et a Sede Apostolica confirmato, contradicere.

Admissa autem auctoritate Concilii, et Zachariæ, respondetur dupliciter. Primo cum Magistro in IV, dist. 3. in illo Concilio fuisse solum definitum, non esse ratum Baptismum sine invocatione trium divinarum personarum : non autem esse definitum, an illæ tres personæ implicite an explicite nominari deberent; et proinde non pugnare istum canonem cum sententia Ambrosii et Nicolai, qui docuerunt, sufficere implicitam nominationem trium personarum in uno Christi nomine. Ad quem modum etiam istum canonem Concilii intellexit B. Bernardus in epist. 340. et Hugo de S. Victore, et omnes alii Doctores illius ætatis, qui, non obstante canone Concilii Anglicani, docuerunt, Baptismum in nomine Christi esse ratum.

Secundo dici potest: Concilium Anglicanum non esse vere et proprie prabatum ab Apostolica Sede; et ideo non facere rem de Fide. Zacharias enim laudavit quidem Concilium Anglicanum, et ejus decreta citavit ad suum propositum, non tamen proprie ut Pontifex, et ex intentione confirmandi acta Concilii illud probavit : aliud enim est, Pontificem serio confirmare decreta Conciliorum, aliud vero, ad aliquod aliud propositum ea commendare.

Vigesimusseptimus est Stephanus VI, cui adjungitur Vigesimusoctavus, Sergius III, nam ut ex Platina et aliis constat, Stephanus Papa irritavit acta Formosi Papæ prædecessoris sui, et ordinatos ab illo, iterum jussit ordinari; proinde sensit Sacramentum pendere a virtute ministri, qui est error in Fide manifestus. Quocirca Joannes IX irritavit postea acta Stephani VI, et approbavit acta Formosi. Sed rursum paulo post Sergius III iterum irritavit acta Formosi ; et proinde etiam Joannis, et approbavit acta Stephani. Ex his Pontificibus contrariis inter se, necessario aliqui errant, ut observarunt diligenter Magdeburgenses Centur. IX. cap. 10. in vita Stephani VI et Cent. X. cap. 10. in vita Joannis IX et Sergii III.

Respondeo : errasse Stephanum VI et Sergium III, sed in quæstione facti, non juris, et malo exemplo, non falsa doctrina; hæc enim est historia. Formosus Cardinalis et Episcopus Portuensis a Papa Joanne VIII depositus, ac degradatus, et ad sortem laicorum redactus, ex urbe discessit, et juravit, nunquam se vel ad urbem, vel ad Episcopatum rediturum. Paulo post, mortuo Joanne VIII, successor ejus Martinus II absolvit Formosum a juramento incaute prolato et dignitati pristinæ restituit. Non diu post idem Formosus Papa creatur, vivit annis quinque, et apponitur ad patres suos.

Succedit Stephanus VI, qui magno odio in Formosum incensus, et vel nesciens, vel non credens, eum a Martino Papa fuisse absolutum a juramento, publice in Concilio Episcoporum decernit, Formosum nunquam fuisse legitimum Pontificem; et ideo irrita esse debere omnia ejus acta, et qui ab illo sacros ordines acceperant, coëgit iterum ordinari, tanquam nihil ab illo accepissent. Displicuit hoc factum omnibus; et ideo Pontifices tres ordine succedentes, Romanus I,

Theodorus II, et præcipue Joannes IX, convocato alio Concilio Episcopali, judicaverunr, Formosum verum Pontificem fuisse, et Stephani VI sententiam irritaverunt. Successit postea Sergius III, et in omnibus Stephanum VI imitatus est. Præcipua ergo quæstio fuit, an Formosus fuisset Papa legitimus, nec ne : in qualibus quæstionibus non negamus, posse errare Pontifices, et de facto errasse Stephanum et Sergium.

Sed Objicies : Stephanus et Sergius non solum judicarunt, Formosum non fuisse verum Pontificem, sed etiam ordines sacros, quos ille contulerat, non fuisse ratos ; qui est error manifestus contra Fidem : nam etsi Formosus non fuisset Papa, et semper mansisset depositus et degradatus ; tamen quia aliquando verus Episcopus fuerat, et erat quoad characterem et ordinis potestatem, quæ non potest ullo modo auferri ; error in Fide est dicere : Ordines sacros ab illo coltos non fuisse veros ordines sacros.

Respondeo : Stephanum et Sergium non edidisse aliquod decretum, quo decernerent, ordinatos ab Episcopo degradato, vel nominatim a Formoso tanquam degradato, esse iterum ordinandos : sed solum de facto jussisse iterum eos ordinari : quæ jussio non ex ignorantia, aut hæresi, sed ex odio in Formosum procedebat. Notat enim Sigebertus in Chron. anni 903, Stephanum VI, reclamantibus pene omnibus, per vim exordinasse a Formoso ordinatos.

Vigesimusnonus est Joannes XIII, sive, ut alii dicunt, XIV, quem Magdeburgenses Cent. X. cap. 6. col. 294. accusant horrendi erroris, et sacrilegii, quod contra Christi institutionem,, cœperit baptizare campanas, quod etiam frequenter alii hæretici nobis objiciunt. Mirum vero est, cur non etiam dicant campanas a nobis antea catechizari, et instrui, ut possint Fidei Symbolum resonare.

Vel igitur rem ipsam, vel nomen Baptismi campanarum reprehendunt. Si rem ; aperte decipiuntur vel mentiuntur : non enim campanæ revera baptizantur, sed solum benedicuntur, et dedicantur divino cultui, eo modo, quo templa, altaria, calices, et alia sacra vasa, ut patet ex Pontificali, ubi habetur benedictio campanæ, et nulla sit mentio usquam Baptismi, neque dicitur : « Ego te Baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti : » sed solum funduntur preces ad Deum, ut in aliis benedictionibus. Si nomen reprehendunt ; sciant nomen Baptismi non a Pontificibus, sed a vulgo, et quidem metaphorice accommodatum campanarum benedictioni, quia nimirum vident, campanas aqua benedicta aspergi, et eis nomina interdum imponi, ut distinguantur aliæ ab aliis.

Trigesimus est Sylvester II, quem magum et necromanticum fuisse, et a diabolo discerptum in templo S. Crucis in Hierusalem, refert Martinus Polonus in Chron. et Magdeburgenses Cent. X. cap. 10, et Tilmannus lib. I. cap. 9 de Ecclesia. Constat autem Necromanticos, ut plurimum esse Infideles, et Diabolum pro Deo colere.

Respondeo: sine dubio esse fabulas, quæ narrantur de magia, et morte Sylvestri II. Nam nec ullus bonæ Fidei auctor vetustus id pro certo affirmat, et exstat adhuc in Ecclesia Lateranensi sepulchrum hujus Pontificis, cum epitaphio posito a Sergio IV Papa, viro sancto, omnium Scriptorum consensu, qui tantum quinque annis fuit posterior Sylvestro, in quo epitaphio laudatur Sylvester tanquam optimus Pontifex. Occasio fabulandi de magia hujus Sylvestri fuit, quia erat Sylvester peritissimus Geometriæ, de qua etiam libros scripsit : seculo autem illo, id est 900, quo nullum fuit indoctius, et infelicius, qui Mathematicæ, aut Philosophiæ operam daret a vulgo Magus putabatur. Vide Onuphrium in annotatione ad Platinam.

CAPUT XIII.

De Gregorio VII.

Trigesimusprimus, qui erroris arguitur ab adversariis, est Gregorius Papa ejus nominis septimus. Eum enim Magdeburgenses Centur. XI. cap. 10, reprehendunt ut hæreticum necromanticum, seditiosum, simoniacum, adulterum, ac pessimum, non solum omnium Pontificum, sed fere omnium hominum. Et idcirco eum non Gregorium, ut vocabatur in Pontificatu, neque Hildebrandum, ut dicebatur ante Pontificatum, sed, Hellebrand appellant, quod Germanice inferni titionem significat.

Eumdem Gregorium Theodorus Bibliander in Chron. vult esse ipsum Gog principem Magog : et omnes alii hujus temporis hæretici nullum Pontificem magis detestantur,

quam istum, ac presertim Tilmannus lib. I. de Eccles. cap. 9. ubi apertissime mentitur, ea quæ narrantur mala de Gregorio VII, haberi in libris Monachorum, Papæque adulatorum ; cum tamen et ipse Tilmannus, et Centuriatores nullum proferant testem præter unum, qui fuit hostis juratus Gregorii VII; omnia enim prodant unius Bennonis Pseudocardinalis testimonio, qui illo tempore vixit, et vitam Gregorii VII scriptam reliquit.

Ego autem hujus Benonnis librum legens, et impudentissimorum mendaciorum plenissimum inveniens, alterum e duobus mihi persuasi : aut revera nihil tale eo tempore scripsisse Bennonem, sed aliquem Lutheranum esse hujus libri auctorem, qui eum sub Bennonis titulo ediderit : aut certe Bennonem illum non tam scripsisse vitam Gregorii Septimi, quam sub nomine Gregorii Septimi, voluisse depingere idæam pessimi Pontificis, ad eum nodum, quo Xenephon scripsit vitam Cyri Regis Persarum, qui non tam narravit quid Cyrus egerit, quam quid agere debeat optimus Princeps.

Non esse autem ullam fidem habendam huic Bennoni, perspicuum est ex eo, quod contrarium scribunt omnes alii Auctores ipso qui illo tempore aliquid de hac re ediderunt, quibus major fides habenda est, quam Bennoni ; tum quod isti multi sint, ille unus tantum ; tum etiam quod Benno fuerit Cardinalis non a vero Papa Gregorio VII, creatus, ut mentitur Bibliander in Chron. tab. 13 qui Bennonem Gregorii Cardinalem, et ipsi Gregorio intimum fuisse dicit : sed ab Antipapa Clemente III, quem Imperator in odium Gregorii constituerat, ut patet ex lib. Onuphrii de Pontif. cum enim esset Cardinalis Antipapæ, non poterat bene loqui de vero Papa. Illi autem alii auctores neutri parti erant obstricti beneficio aliquo ; et ideo rectius judicabant. Esse autem contraria, quæ scribunt cæteri, iis quæ Benno scribit, facile demonstrari potest.

Quatuor sunt ad quæ revocari possunt omnia, quæ scribit Benno. Primum est, Gregogorium VII, per vim militarem, quam ipse sibi pecuniis comparaverat, invasisse Pontificatum nullo Cardinalium subscribente, et sine ullo Cleri, et populi consensu. At S. Anselmus Episcopus Lucensis, qui tunc vivebat, in epist. ad Guibert. qui in schismate fuit Antipapa dictus Clemens III, ita scribit : « Ut ergo, inquit, de B. Gregorio patre nostro dicam, quod de Cornelio scripsit B. Cyprianus : factus est Episcopus de Dei, et Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium ; et, ut verius dicam, omnino omnium testimonio, de plebis, quæ tunc aderat suffragio, de sacerdotum antiquorum, et bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Alexandri locus, id est, cum locus Petri, et gradus cathedræ sacerdotalis vacaret etc. » Hanc epistolam refert Abbas Urspergensis in Chron. et subjungit, istum Anselmum fuisse virum doctissimum, et sanctissimum ; adeo ut vivus et mortuus miraculis claruerit.

Exstat etiam apud Platinam forma electionis hujus Pontificis in hæc verba : « Nos sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Clerici, Acolyti, Subdiaconi, Presbyteri, præsentibus Episcopis, Abbatibus, multisque tum Ecclesiastici, tum laici ordinis, eligimus hodie, X. Kalen. Maii in basilica Sancti Petri ad vincula, anno salutis 1073, in verum Christi vicarium Hildebrandum Archidiaconum, virum multæ doctrinæ, magnæ pietatis, prudentiæ, justitiæ, constantiæ, religionis, modestum, sobrium, continentem, etc. » quæ forma divina providentia conservata videtur ad Bennonis mendacia coarguenda. Idem autem scribunt omnes alii Auctores, quos infra citabimus.

Deinde scribit Benno, Henricum IV, insontem a Gregorio VII excommunicatum, quod idem audent asserere Magdeburgenses Cent. XI, cap. 6, col. 264. At Stephanus Episcopus Halberstatensis, vir sanctus et doctus, illo ipso tempore scripsit hæc verba in epist. ad Walramum Episc. teste Dodechino in Addit. ad Marian. Scot. anno 1090. et Trithemio in Chron. : « Audi, inquit, vera, non fucata, audi fortia, non faceta : omnis qui dignitates spirituales divendit, hæreticus (simoniacus) est : Dominus autem Henricus, quem Regem dicunt, episcopatus, et abbatias vendit. Etenim Constantiensem, Bambergensem, Moguntinensem, et plures alios, pro pecunia ; Ratisponensem, Augustensem, et Strasburgensem, pro gladio ; Abbatiam Fuldensem, pro adulterio ; Monasteriensem vero episcopatum, quod dicere et audire nefas est, pro sodomitica immunditia vendidit. Quæ si impudenter negare volueris, teste cœlo, teste terra, omnes etiam a furno redeuntes scioli concludent hoc : Dominus Henricus hæreticus est. Pro quibus nefandis malis ab Apostol. sede excommunicatus, ne potestatem aliquam super nos,

quia Catholici sumus, poterit exercere.» Hæc ille.

Marianus Scotus, qui ipso tempore Henrici IV floruit, in Chron. anni 1075 : « Hæc, inquit, et similia nefanda, et inaudita Henrici Regis flagitia videntes, et audientes fieri Catholici viri per id temporis in Ecclesia constituti, cum Propheta Elia zelo Domini zelantes pro domo Israel, directis Romam nuntiis ad Alexandrum Apostolicæ sedis antistitem, hæc ei, et alia quamplurima, quæ in regno Teutonico, insanientibus simoniacis hæreticis Rege Henrico auctore et patrono dicta et gesta sunt, tam litteris, quam viva voce gemendo, ac dolendo conquesti sunt. »

Item Dodechinus Mariani continuator, anno 1106 : « Henricum, inquit, hominem perversum, et justo judicio ab Ecclesia ejectum constat manifeste, vendidit enim omnia spiritualia.» Idem vero auctor, an. 1090 et 1093, multa scelera horrenda prorsus Henrici IV refert. S. quoque Anselmus Cantuariensis ejusdem temporis auctor in ep. ad Walram. quæ præcedit librum de azymo, Henricum IV Neronis, Domitiani, et Diocletiani successorem vocat. Denique non pauca Henrici scelera referunt Lambertus Schaffnaburgensis, Abbas Urspergensis in Chron. Albertus Krantius lib. V Metrop. et lib. V Saxoniæ, et Joannes Aventinus lib. V Annal. Bojorum; quibus auctoribus Magdeburgenses multum tribuere solent. Quid, quod Calvinus ipse idem fatetur? sic enim scribit lib. IV Inst. cap. 11, §. 13 : « Imperator Henricus ejus nominis quartus, homo levis et temerarius, nullius consilii, magnæ audaciæ, et vitæ dissolutæ, Episcopatus totius Germaniæ habebat in aula sua partim venales, partim prædæ expositos. »

Tertio scribit Benno, Gregorium Papam hæreticum Berengarianum fuisse, hoc est, non certo credidisse, in Eucharistia adesse verum Christi corpus : sed certe nihil minus de hoc Pontifice dici potest. Nam (ut omittam quod sanctus ab omnibus Scriptoribus appellatur, quod Leoni IX et Nicolao II, qui Berengarium damnaverunt, semper communicavit, quod nullus probatus Auctor, ac ne Sigebertus quidem, qui parum ei favit, tale aliquid asserere ausus est) hic ipse Gregorius in Concilio Turonensi tamquam Legatus summi Pontificis præsidens eumdem Berengarium confutavit. Sic enim Guitmundus scribit lib. III de Euchar. : « Ipsa (Ecclesia) per B. Leonem Papam hæc Berengariana figmenta mox suo exortu damnavit. Deinde per hunc ipsum, qui nunc præest, B. Gregorium Papam tunc Archidiaconum ejusdem Romanæ sedis, in Concilio Turonensi convicit, ipsumque Berengarium, ut videbatur, correctum, ac propriæ manus Sacramento satisfacientem, clementer suscepit. Reversumque aliquanto post ad vomitum suum, agente sanctæ recordationis Nicolao Papa in generali Concilio Romæ iterum confutavit. »

Ac ne forte dicant : Gregorium, cum esset Archidiaconus, Catholicum fuisse : in Pontificatu vero hæreticum factum ; legatur Thomas Waldensis tom. II de Sacram. c. 43 ubi recitat ad verbum sententiam Gregorii hujus Papæ septimi, quam in Romano Concilio contra Berengarium tulit anno Pontificatus 6 ex qua luce clarius apparebit, mentitum esse Bennonem.

Quarto scribit Benno, Gregorium virum deterrimum fuisse, simoniacum, magum, adulterum, homicidam, denique omnibus sceleribus coopertum : et historias quasdam narrat, quarum nulla exstant vestigia in bonis Auctoribus; et eas tamen pro oraculis vendunt Illyricus, et Tilmannus.

At contrarium scripserunt illo ipso tempore, et posterioribus sæculis omnes fere alii Auctores : ac, ut solum Germanos proferam, Trithemius in Chron. scribit hoc modo de Conciliabulo Imperatoris : « Ad hoc, inquit, concilium malignantium Gulielmus Abbas Hirsaugiensis vocatus ire contempsit; quippe qui vicarium Christi sanctum et innocentem noverat. » Otho Frisingensis lib. VI hist. cap. 32. : « Hildebrandus, inquit, semper in Ecclesiastico rigore constantissimus fuit. » Et cap. 34. : « Forma, inquit, gregis factus quod verbo docuit, exemplo demonstravit, ac fortis per omnia athleta murum se pro domo Domini ponere non timuit. » Et cap. 36. : « Ecclesia tanto pastore, qui inter omnes sacerdotes, et Romanos Pontifices præcipui zeli et auctoritatis fuit, orbata, dolorem non modicum habuit. » Krantius in Metrop. lib. V, cap. 20. : « Henricus IV, inquit, Ecclesiarum jura invasit, Episcopos pro suo arbitrio instituens, destituensque, summum Pontificem Gregorium VII, virum sanctum insectatus est. »

Abbas Urspergensis, non videtur ausus fuisse, nimis aperte Gregorium VII laudare : tribus tamen in locis indicat sententiam

suam. Primo, ubi verbis clarissimis Henricum IV vituperat : « Anno, inquit, Domini MLVIII, Henricus Rex adolescentiæ usus libertate, Saxoniam solam ex omni Romano Imperio cœpit incolere, principes despicere, nobiles opprimere, inferiores sustollere, venatui, lusibus, cæterisque ejusmodi exercitiis, plusquam justitiis faciendis, ut incusatus est, operam dare ; Filias illustrium quibuslibet obscure natis conjugare, privata præsidia, nimirum potentibus non satis fidens instituere. » Et infra : « Hic finis, hic interitus, hæcque sors ultima Henrici, illo sub vocabulo, quarti Romani Imperatoris, a suis appellati, a Catholicis vero, id est, cunctis B. Petro, suisque successoribus fidem et obedientiam lege Christiana conservantibus archipirata, simul et hæresiarcha, necnon et apostata, persecutorque plus animarum, quam corporum competenter dicebatur. » Hæc ille. Ubi dum Henricum ab adolescentia in tyrannidem declinasse docet; justum Gregorii judicium in eumdem Regem fuisse demonstrat.

Denique infra, cum citasset verba Conciliabuli contra Gregorium, ac deinde defensionem S. Anselmi pro eodem Gregorio, ita subjungit Abbas : « Hæc priori sententiæ valde contraria scripsit Anselmus Episcopus, vir litteris apprime eruditus, ingenio acutissimus, facundia præcipuus, et quod omnibus majus est, in Dei timore, et sancta conversatione nominatissimus ; adeo ut tam in vita, quam post mortem referatur miraculis clarus. » Hæc ille. Qui certe dum anteponit Gregorii laudatorem reprehensoribus, mirum, si non ipse etiam Gregorium tacite laudare videatur.

Denique infra sic ait de successore Gregorii VII : « Desiderius Cardinalis Romanus, et Abbas Cassinensis, verus Christi famulus, licet multum corde simul et corpore renitens, substituitur. Sed cum infirmitate gravi laborans ad summum hunc apicem proveheretur, precibus obtinuit, ut infra non multos dies ex hac vita tolleretur. » Quis autem dubitat, hunc Desiderium, si verus Christi famulus erat, non fuisse unquam approbaturum causam Gregorii, nisi eam justissimam esse cognovisset?

Nauclerus in Chron. generat. 37. : « Vir, inquit, fuit Gregorius religiosus, timens Deum, justitiæ et æquitatis amator, in adversis constans, qui propter Deum, in his quæ ad justitiam pertinebant, nihil timuisset perficere. »

Marianus Scotus, Fuldensis Monachus, qui tempore Gregorii VII vixit, in Chron. anni 1075 : « Gregorius, inquit, querimoniis, et clamoribus Catholicorum justis adversus Henricum, et scelerum ejus immanitatem auditis, zelo Dei accensus, jam dictum Regem excommunicatum pronuntiavit, maxime propter simoniam : quod factum Catholicis quidem viris bene placuit ; simoniacis vero ac fautoribus Regis nimium displicuit. »

Dodechinus Abbas continuator Mariani, anno 1085 : « Ipse, inquit, Urbanus venerabilis Papæ Gregorii scripta et dicta contra schismaticos habita confirmavit. Et anno 1090, beatæ memoriæ Papam Gregorium nominat.

Lambertus Schaffnaburgensis, qui eodem tempore vixit, in historia rerum Germanicarum : « Hildebrandi, inquit, constantia, et invictus adversus avaritiam animus, omnia excludebat argumenta humanæ fallaciæ. » Item : « Signa, et prodigia, quæ per orationes Gregorii Papæ frequentius fiebant, et zelus ejus ferventissimus pro Deo et Ecclesiasticis legibus satis eum contra venenatas detractorum linguas communiebant. » Item ibidem refert obitum Gulielmi Episcopi Trajectensis, qui una cum Bennone Gregorium oppugnaverat : « Repente, inquit, gravissima ægritudine correptus, miserabili ejulatu coram omnibus vociferabatur, justo Dei judicio se et præsentem vitam amisisse et æternam, quod Regi ad omnia, quæ perperam intendisset, operam suam summo annisu præbuisset, atque in spem gratiæ ejus, Romano Pontifici sanctissimo, et Apostolicarum virtutum viro graves contumelias sciens et prudens innocenti irrogasset. » Denique ibidem : « Papa, inquit, ubi Missarum solemnia celebrasset, proferens manu corpus Dominicum ad Regem, palam ait : Ego jam pridem a te, tuisque fautoribus insimulor, sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, et aliis criminibus vitam maculasse. Quo igitur satisfactionis compendio, omnem omnibus scandali scrupulum auferam, Deum precor, ut suo me hodie judicio vel absolvat subjecti criminis suspicione, si innocens, vel subitanea morte interimat, si reus : et mox partem Dominici corporis accepit, et comedit, qua liberrime assumpta, cum populus innocentiæ Pontificis congratulatus in laudes

Dei aliquamdiu acclamasset, ad Regem conversus : « Fac, inquit, fili, si placet, quod me facere vidisti. Rex, post dilationem impetratam, recusavit eo modo se purgare ; nec injuria : ubi enim ad suos redierat, statim etiam ad ingenium rediit, nec prius quievit, quam et B. Gregorium urbe expulisset, et Gilbertum Ravennatensem Episcopum ejus loco supposuisset. » Hæc ille.

Joannes Aventinus restat ex Germanis, qui hoc nostro sæculo scripsit, et licet multa scribat in Gregorium nostrum ex auctore quodam sine nomine, ac propterea etiam sine auctoritate : tamen alicubi etiam veritate victus, Henricum reprehendit, et Gregorium laudat. Sic enim ait lib. V Annal. Bojor. pag. 563 : « Henricum stupris, amoribus, impudicitiæ et adulterii flagrasse infamia, ne amici quidem negant. » Et infra : « Gregorium virum sanctissimum pervicaciorem extitisse, Paulus Bernietensis, qui ejus vitam libris duobus complexus est, et reliqui ejus partium acerrimi propugnatores produnt. » Et infra pag. 579. posteaquam descripsit crimina Gregorio ad adversariis objecta; ita subjungit : « Adversus hæc Anselmus Lucensis Episcopus (qui hymnos, et alia, quæ de Servatoris nostri cruciatibus perscripta sunt, de Gregorio interpretatur) et Gulielmus Hirsunus, qui suam causam, seque justos esse, miraculis post mortem declararunt, pleraque scripsere. »

Habemus igitur innocentiam Gregorii probatam tripliciter, testimonio Scriptorum, testimonio adversarii morientis, et testimonio Dei a Pontifice invocati. Una solum superest calumnia Sigeberti, qui in Chron. scribit, Gregorium VII sensisse, Presbyterum concubinarium, si forte sacrum facere velit, non posse revera consecrare, et idcirco interdixisse Christianis, ne concubinariorum Presbyterorum sacris interessent.

Respondeo : Sigebertum fuisse ex sectatoribus Henrici IV, ut Trithemius refert in Catal. Script. et ideo sinistre interpretatum interdictum Gregorii. Quid autem Gregorius jusserit, longe melius, et fidelius refert B. Anselmus Sigeberto antiquior, et sanctior. Qui in epist. 8. ad Guliel. Abb. sic ait : « De presbyteris, inquit, qui se aperte reprobos, et libidinis commercio Deo execrabiles exhibent, omnino tenendum est, quod Apostolica providentia Ecclesiastico justoque rigore constituit, nempe nullatenus convenit, ut ibi reverenter astetur, ubi pertinaciter aperta, et impudenti libidine fætentes, Dei et Sanctorum prohibitionem contemnendo, sacris altaribus deserviunt, imo non deserviunt, sed quantum ad ipsos pertinet, turpiter commaculant. Non quo quis ea, quæ tractant, contemnenda, sed ipsos potius tractantes execrandos existimet, ut qui Dei, et Angelorum præsentiam non reverentur, vel hominum detestatione repulsi, sacra contaminare desistant. » Hæc ille. Qui rectissime decretum Gregorii tempore suo editum explicavit.

Placet nunc Catalogum adscribere eorum auctorum qui de Gregorio VII honorifice scripserunt. Primum igitur ipsius Gregorii ætate scripsit Leo Ostiensis circa annum 1080, in lib. III hist. Cassin. multa de sanctitate hujus Gregorii, in quibus etiam sunt cœlestes revelationes, et visiones probatissimorum servorum Dei. Eodem tempore de Gregorio, ut sancto Pontifice, scripsit Marianus Scotus lib. III Chron. ab anno 1075 usque ad annum 1083. Item Lambertus Schaffnaburgensis in hist. German. non procul a fine. S. Anselmus Cantuariensis in epist. 8. et init. lib. de azyma. S. Anselmus Lucensis in epist. ad Guibert. apud Abb. Urspergen. Stephanus Halberstatensis in epist. ad Walramum apud Dodechinum in Addit. ad Marian. Scot. Bernardus Corbeiensis in Apol. pro Gregor. teste Trithemio in Catal. Script. Guitmundus lib. I et III de Sacram. Euchar. Denique Paulus Bernictensis, et Gerohus Reicherspergensis, quos pro Gregorio scripsisse, et propterea exilium passos, testatur Joannes Aventinus lib. V. Annal. Boior. Hi igitur decem sancti et docti Scriptores viventem Gregorium defendebant, solus exstat ex Scriptoribus illius ætatis Benno Pseudocardinalis, qui accuset.

Deinde circa annum 1100, Sigebertus in Chron. etiamsi Henrico Imperatori faveret, ut supra diximus, nullum tamen crimen Gregorio abscribere ausus est, eorum quæ Benno et Centuriatores referunt : solum tribuit ei zelum inconsideratum, et errorem circa Sacramenti ministros, a quo satis eum Anselmus purgavit. Porro idem Sigebertus ibidem non tacet, pro Gregorio scripsisse Anselmum Lucensem, et hujus Anselmi sanctitatem a Deo signis, et prodigiis demonstratam esse; quod certe ad magnam Gregorii laudem pertinet. Non diu postea Gratianus circa annum 1150, decretum Gregorii retu-

lit XV, quæst. 6. can. Nos Sanctorum. Et pro Gregorio nostro egregie scripsit Otho Frisingensis, et genere, et eruditione, et vitæ probitate nobilissimus, lib. VI hist. Item Gulielmus Tyrius circa annum 1180, lib. I de bello sac. cap. 13. et Godefriedus Viterbiensis in Chron. suo univers. par. 17. Conradus Abbas Urspergensis circa annum 1200, in Chron. etsi nec aperte laudat, nec vituperat Gregorium; laudat tamen (ut diximus) occultius multis modis, nullo autem modo reprehendit. Eodem tempore Dodechinus in Addit. ad Marian. apertissime Gregorium laudat, et Henricum vituperat. Vincentius circa annum 1250, in spec. histor. lib. XXV, cap. 44. miraculis, et dono prophetiæ Gregorium VII claruisse testatur. Et eumdem cum honore citat S. Thomas 2. 2. quæst. XII, art. 2. Martinus Polonus circa annum 1300, in vita ejusdem Gregorii. Et Joannes Villanus lib. IV hist. Florent. cap. 21. Blondus circa annum 1400, dec. 2, lib. III; Matthæus Palmerius in Chron. et Thomas Waldensis tom. II, cap. 43. S. Antoninus circa annum 1450, 2. par. Sum. histor. tit. XVI, cap. 1, §. 21. Platina in vita Gregorii, et Æneas Sylvius in Comp. Blondi; Joannes Trithemius circa annum 1500, in Chron. Joannes Nauclerus in Chron. gener. 37. Albertus Krantius lib. V Metrop. et Sabellicus Enneade 9, lib. III. et Volaterramus lib. XXII Anthropol. res gestas Gregorii, ut plane sanctissimi viri, descripserunt. Qui sunt Auctores triginta duo, quos uni Bennoni ad retundendam Centuriatorum et Tilmanni impudentiam opponimus : necnon ad coarguendum Tilmanni mendacium, qui scribere ausus est, Gregorii VII flagitia prodita esse in lucem a Monachis et adulatoribus Papæ, cum nos contra ostenderimus, Gregorium ab omnibus laudari. (1)

CAPUT XIV.

De cæteris Pontificibus, quibus error in Fide falso tribuitur.

Trigesimussecundus est Alexander III, qui cap. Cum esses, de testamentis, dicit esse alienum a divina lege et Ecclesiæ consuetudine, ut in testamentis requirantur plures tribus testibus et ibidem sub pœna excommunicationis præcipit, ne ullus rescindat testamenta cum tribus testibus facta. At contrarium est in praxi totius orbis Christiani : nec enim habentur rata testamenta, nisi septem testibus adhibitis. Idem Alexander, cap. Licet, de sponsa duorum, dicit, quosdam suos prædecessores judicavisse, Matrimonium per verba de præsenti contractum, non tamen consummatum, posse dirimi per aliud Matrimonium : se tamen contrarium sentire. Ex quo sequitur, vel Alexandrum, vel etiam prædecessores errasse.

Respondeo ad Primum cum glossa Canonistarum : Alexandrum non tradere eam legem, nisi hominibus sibi subjectis in temporalibus, et spiritualibus; et proinde non derogare istum canonem legibus civilibus, nec praxi reliqui Orbis Christiani. Vel si tradat legem omnibus Christanis, debere intelligi solum de causis piis, de quibus Ecclesia judicat, id est, voluisse Pontificem, ut testamenta, non quidem omnia, sed illa solum, quæ Ecclesiam, vel locum pium hæredem faciunt, valeant, etiamsi tribus tantum adhibitis testibus facta sint. Ad secundum dico : nec Alexandrum, nec ejus prædecessores aliquid definivisse, sed solum quid sentirent explicuisse.

Trigesimustertius est Cœlestinus III, quem Alphonsus de Castro lib. I de hæres. cap. 4. affirmat, non posse ullo modo excusari ab hæresi, quod docuerit, per hæresim ita Ma-

(1) Post Protestantes, Gallicanismi fautores, notanter Maimbourg, Bossuet et Fleury, in Gregorium VII debacchati sunt : quos vix superant Voltaire et Gibbon. Sed post Baronium et Natalem Alexandrum, non pauci et non parvi scriptores Pontificem defenderunt. Bossuetium optime confutat Bianchi; Fleury confutatur a Marchetti et Muzarelli. Inter recentiores Gregorii patronos, numerandi sunt F. de Kerz, Voigt, licet protestans, Philips, Hefele, Davin et præsertim Gorini, in opere cui titulus : *Défense de l'Église contre les erreurs historiques*, qui cæteros pontifices similiter ab injustis vindicat accusationibus.

trimonium solvi, ut liceat ei conjugium aliud inire, cujus prior conjux in hæresim lapsus sit: tametsi enim nunc hoc decretum Cœlestini non exstet, tamen fuit olim in antiquis decretalibus, cap. Laudabilem, de convers. Infid. quod decretum Alphonsus vidisse se dicit. Esse autem hanc Cœlestini sententiam hæreticam, planum est; tum quia contrarium docuit Innocentius III. cap. Quanto, de divort. tum etiam quia idem definitum est in Concilio Tridentino, sess. XXIV, can. 5.

Respondeo: nec Cœlestinum, nec Innocentium, aliquid de ea re certi statuisse, sed utrumque respondisse, quod sibi probabilius videbatur. Id quod manifeste colligitur ex verbis Innocentii; qui cum dicit, prædecessorem suum aliter sensisse, indicat, in opinione rem totam adhuc positam fuisse. Quod vero Alphonsus ait, epistolam Cœlestini fuisse aliquando inter epistolas decretales; verum quidem est, sed non potest inde colligi, factum esse a Cœlestino decretum plane Apostolicum, et ex Cathedra; cum constet, multa esse alia in epistolis decretalibus, quæ non faciunt rem aliquam esse de Fide, sed solum opiniones Pontificum de ea re nobis declarant.

Trigesimusquartus est Innocentius III, qui cap. Per venerabilem, qui filii sint legit. docet Legem veterem nondum plane esse abrogatam: « Sane, inquit, cum Deuteronomium secunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, ut quod ibi decernitur, in Testamento novo debeat observari. »

At pugnat hoc decretum Innocentii cum decreto S. Petri, Act. XV. Respondeo: Innocentium eo loco non voluisse dicere, Deuteronomium hoc tempore debere servari ad litteram; sed quatenus quæ in eo dicebantur, figuræ erant Testamenti novi. Ideo enim existimavit Innocentius, dictum esse Deuteronomium secundam legem, quia multa continet ad legem novam figurate pertinentia.

Trigesimusquintus est Nicolaus IV, qui in cap. Exiit, de verb. signif. in Sexto, definit, Christum verbo et exemplo docuisse perfectam paupertatem, quæ consistit in abdicatione omnium rerum, nullo sibi dominio relicto, nec in particulari, nec in communi; ac proinde talem paupertatem esse sanctam et meritoriam; at hoc falsum esse et hæreticum docet Joannes XXII, in Extr. suis, tit. de verb. signif. Nam in Extr. Ad conditorem canonum, docet, esse impossibilem talem paupertatem, qua quis in rebus usu consumptibilibus abdicat se omni dominio, solo usu retento, et in Extr. Cum inter nonnullos, declarat, esse hæreticum dicere, Christum talem paupertatem verbo aut exemplo docuisse. Et in Extr. Quia quorumdam, idem docet, ac prolixius inculcat. Joan. de Turrecremata lib. II Sum. cap. 112. conatur in omnibus hos Pontifices conciliare, sicut etiam ipse Joannes, nititur ostendere, se a Nicolao non dissentire.

At profecto, nisi ego vehementer fallor, in omnibus conciliari nequeunt. Est igitur advertendum, tres quæstiones tractari a Joanne et Nicolao. Prima est, an in rebus usu consumptibilibus possit separari usus a dominio. Secunda, an paupertas, quæ omne dominium a se removet, solo usu relicto, sit sancta et meritoria. Tertia, an Christus talem paupertatem verbo et exemplo docuerit.

De prima Joannes respondet: non posse separari usum a dominio in ejusmodi rebus: dominari enim esse posse rem destruere: proinde impossibile est, posse rem destruere utendo, ut panem comedendo, et non esse dominum illius rei. At Nicolaus docet id fieri posse, et recte, nam idem aperte docuit postea Clemens V, in Clement. Exivi de Paradiso, de verb. signif. et ratio est manifesta, quia esse Dominum, non est posse rem destruere quocumque modo, sed posse libere destruere, quando, ubi, quomodo quis voluerit, et etiam donare, vendere, commutare etc. constat autem omnes veros religiosos habere usum panis quem comedunt, et vini quod bibunt, nec tamen posse illa donare, vendere, mutare, projicere etc. Dices; ergo erravit Joannes. Respondeo: ita videri, sed non in re Fidei: hæc enim quæstio ad Fidem non pertinet, ut ipse Joannes dicit in Extr. Quia quorumdam; imo adhuc sunt de hac re variæ Doctorum sententiæ.

De Secunda quæstione Nicolaus sentit, illam paupertatem esse sanctam et meritoriam: negat Joannes. Et quamquam melius Nicolaus sentire videtur; tamen nec Nicolaus hoc definivit tanquam articulum Fidei; nec Joannes directe hoc impugnavit. Joannes enim in illa Extr. At conditorem canonum; solum intendit renuntiare dominio earum rerum, quæ donantur Franciscanis, quod Romani Pontificis ea esse asseruerat Nicolaus: renuntiare autem ejusmodi juri potuit Joannes.

De Tertia quæstione (quæ omnium gravissima est, et ad Fidem pertinet) non dissentiunt Nicolaus et Joannes. Nam Nicolaus dicit, Christum aliquando perfectissimam illam paupertatem verbo et exemplo docuisse : aliquando autem paupertatem minus rigidam exemplo demonstrasse, tanquam communem omnium patrem, et doctorem. Joannes autem definit, esse hæreticum asserere, Christum nihil unquam hic in terris habuisse proprii, nec in speciali, nec in communi. Quæ duo non pugnant : nam Nicolaus non negat, Christum aliquando habuisse aliquid proprii saltem in communi; sed negat semper talem vitam Christum egisse. Joannes quoque non negat, Christum aliquando nihil habuisse proprii, nec in speciali, nec in communi ; sed negat, semper talem vitam Christum egisse.

Quod autem Christus utrumque docuerit verbo et exemplo, probatur : nam paupertatem omnimodam docuit Matth. X. cum ait : *Nolite possidere aurum, nec argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram, nec duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam* (1). Neque refert, an hæc verba sonent præceptum, an consilium, et an possint exponi aliter quam de abdicatione omnis dominii. Nam satis est ad sententiam Nicolai salvandam, quod hæc sit Christi doctrina, et quod non repugnet ei iste sensus, ut revera non repugnat. Etsi enim Christus subjiciens : *Dignus est operarius mercede sua*, obligavit populos ad sustentandos prædicatores, et proinde concessit prædicatoribus, ut jure exigant sustentationem a populis ; non tamen obligavit ipsos prædicatores, ut quasi debitam exigant, ut patet ex Paulo I. Cor. IX. sed permisit eis vivere de suis laboribus, vel accipere tanquam donum sine ulla usurpatione dominii, quod ex justitia illis debebatur. Accedit, quod in hoc sensu illa verba accepit S. Franciscus, cujus viri instituta, et Deus plurimis miraculis, et Ecclesia universa communi consensu approbavit.

Quod autem exemplo hoc idem Dominus ostenderit, patet ex illo Matthæi VIII : *Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Et ex illo Lucæ VIII : *Sequebantur eum mulieres, quæ ministrabant ei de facultatibus suis* (2). Tunc enim Dominus cum Apostolis sine loculis vivebat ex solis Fidelium eleemosynis.

Quod autem Dominus etiam alterum vitæ genus exemplo suo docuerit, patet ex Joan. XIII. ubi legimus, eum habuisse loculos, ex quibus in communi cum discipulis vivebat ; nec dubium est, quin habuerint dominium earum pecuniarum, saltem in communi, quandoquidem ex eis eleemosynas facere etiam consueverant, ut patet ex eodem loco. Quam vitam postea imitati sunt Fideles, qui erant in Hierusalem sub Apostolis, ut patet Act. IV. et fere omnes Ordines religiosi. Nam, exceptis Franciscanis, omnes habent, saltem in communi, dominium rerum mobilium.

Trigesimussextus est Joannes XXII, Papa, qui a multis reprehenditur, ac præsertim a Gulielmo Occam in Opere 93 dierum, et ab Adriano in quæst. de Confirm. cir. fin. quod docuerit, animas beatorum non visuras Deum ante resurrectionem. Erasmus præfat. ad lib. V Irenæi, idipsum cum additamento affirmat. Sic enim ait : « In quo errore fuisse videtur Joannes Pontifex Romanus ejus nominis vigesimus, coactus opera Theologorum Parisiorum ad palinodiam coram Galliarum Rege Philippo, non sine buccina. Quod indicat Joannes Gerson in serm. de Pasch. »

Addit Calvinus in Inst. lib. IV, cap. 7, §. 28. eumdem Joannem docuisse, animas esse mortales : « Atqui, inquit, si privilegium quod obtendunt, ratum esse volunt, expungant e numero Pontificum oportet Joannem XXII, qui palam asseruit, animas esse mortales, unaque cum corporibus interire usque ad diem resurrectionis. Atque, ut videas totam Sedem cum præcipuis suis fulturis tunc prorsus concidisse, nemo Cardinalium huic se tantæ insaniæ opposuit. Sed schola Parisiensis Regem Galliæ impulit, ut ad palinodiam hominem cogeret. Rex ejus communionem suis interdixit, nisi mox resipisceret; idque de more publicavit per præconem. Hac necessitate adactus ille, errorem abjuravit. » Hæc ille. Non autem probat aliter, quam ponendo in margine : « Testis Joannes Gerson, qui tunc vivebat. »

Respondeo in primis ad Adrianum : Joannem hunc revera sensisse, animas non visuras Deum, nisi post resurrectionem : cæterum hoc sensisse, quando adhuc sentire licebat sine periculo hæresis, nulla enim adhuc præcesserat Ecclesiæ definitio. Voluit

(1) Matth. X, 9 et 10. — (2) Matth. VIII, 20; Luc. VIII, 2 et 3.

autem Joannes quæstionem definire, sed dum adhuc in præparatione, et consultationibus versaretur, mortuus est, ut testatur Benedictus XII, Joannis successor, in Extravag. quæ incipit : Benedictus Deus, quam totam refert Alphonsus a Castro lib. III con. hæreses in verbo Beatitudo.

Refert autem Joannes Villanus lib. XI hist. cap. 19. Joannem Papam pridie ante mortem partim declarasse, et partim etiam revocasse sententiam suam. Primum enim testatum, se nunquam, cum de hac re locutus erat, quæstionem definire in animo habuisse, sed solum disserere ad veritatem investigandam. Deinde addidisse, existimare se jam probabiliorem sententiam esse eam, quæ asserit, beatos frui visione divina etiam ante diem judicii : et hanc sententiam se amplecti, nisi aliquando aliud Ecclesia definierit, cujus definitioni suas omnes sententias libentissime subjiceret. Hæc retractatio aperte docet, Joannis Papæ mentem semper bonam et Catholicam fuisse.

Ad Calvinum dico : eum quinque mendacia impudentissime paucissimis verbis protulisse.

Primum, quod Joannes Gerson vixerit tempore Joannis XXII, nam constat ex Joanne Villano lib. XI, cap. 19. et omnibus historicis aliis, Joannem XXII obiisse anno Domini 1334, constat autem ex Trithemio de viris illustribus, Gersonem natum esse anno 1363, nondum ergo natus erat Gerson, quando Joannes Papa diem suum obiit.

Secundum mendacium est, quod Gerson dicat, Joannem Papam negasse animæ immortalitatem. Gerson enim nihil de istius Joannis erroribus dicit, nisi in serm. de Pasch. qui habetur tomo IV, qui solus locus citatur ab omnibus contra Joannis errorem. Ibi autem sic loquitur Gerson : « Hoc fecit, inquit, latroni, qui verisimiliter nondum compleverat pœnitentiam pro omnibus peccatis suis, qui fuit illa propria hora beatificatus, et vidit Deum facie ad faciem, sicut Sancti in Paradiso. Propter quod insuper apparet falsitas doctrinæ Papæ Joannis XXII. » Hæc ibi. Nec explicat amplius qualis doctrina fuerit, sed cum dicat, apparere falsitatem doctrinæ Joannis Papæ ex eo, quod latro cum Christo crucifixus mox a morte vidit Deum ; manifeste indicat, Joannem in hoc errasse, quod crediderit animas Sanctorum non videre Deum mox a morte. Quod autem negaverit animæ immortalitatem Joannes Papa, neque Gerson, neque ullus alius scripsit ante Calvinum, ac ne ipse quidem Gulielmus Occam, qui fuit Papæ Joanni infestissimus.

Sed video cur Calvinus tam horrendum mendacium excogitaverit, quia nimirum error ille Joannis Papæ de visione Dei, Calvino non est error, sed verissima doctrina. Ipse enim lib. III Instit. cap. 20 dicit, solum Christum esse in cœlo, reliquos Sanctos expectare in atrio quodam usque ad Mundi consummationem. Et §. 24. dicit, Sanctos mortuos una nobiscum adhuc esse Fide conjunctos : quod si Fidem habent, non igitur Deum vident. Quoniam igitur videbat Calvinus, quod alii reprehendebant in Joanne Papa, non posse a se reprehendi, et tamen nolebat ullam occasionem Pontificis accusandi prætermittere ; confugit ad magistrum suum patrem mendaciorum, et ab eo insignem illam calumniam mutuatus est.

Tertium mendacium est, quod nullus Cardinalium se opposuerit Joannis sententiæ. Hoc enim esse falsum patet ; tum quia nec Gerson, nec ullus alius hoc dicit ; tum quia plurimi sentiebant contrarium, ut patuit ex definitione, quæ mortuo Joanne facta est a Benedicto XII, de consensu omnium Cardinalium, ut ex ipsa epistola Benedicti perspicuum est, nec erat causa, cur isti, qui contrarium sentiebant, metuerent viventi Joanni contradicere : siquidem Benedictus XII in sua Extravag. asserit, Joannem Papam severe præcepisse Cardinalibus, aliisque Doctoribus omnibus, ut sincere dicerent quid sentirent, ut veritas inveniri posset. Denique Joannes Villanus qui tunc vivebat, lib. X. cap. ult. histor. scribit, majorem partem Cardinalium repugnasse Joannis Papæ opinioni, illo vivente.

Quartum mendacium est, quod Rex Galliæ interdixerit suis communionem Joannis. Quod enim Rex Galliæ Philippus magis crediderit Parisiensibus Doctoribus, quam Joanni Papæ, ut particulari Doctori de illa quæstione disserenti, testatur Gerson loco notato ; at quod propterea Rex Pontificem excommunicaverit, nullus narrat, nec est credibile, Christianum Regem tale aliquid facere ausum.

Quintum mendacium est, quod Pontifex abjuraverit errorem suum. Id enim nec Gerson scribit, nec ullus alius, nec debuit Papa errorem abjurare, cum in errorem nullum incidisset : retractavit quidem sententiam

suam pridie ante mortem, sed suasu affinium, non jussu Regis. Vide Joannem Villanum lib. XI. cap. 19. ex quibus etiam deteguntur Erasmi calumniæ. Neque enim verum est, Joannem adactum ad palinodiam, et multo minus verum est, id factum esse coram Rege Philippo.

Trigesimusseptimus est Joannes XXIII, qui Concilio Constantiensi sess. XI accusatur hæresis perniciosissimæ : dicitur enim negasse vitam futuram, et carnis resurrectionem. Respondeo : Joannem XXIII non fuisse Pontificem omnino certum et indubitatum; proinde non necessario esse defendendum, erant enim eo tempore tres, qui Pontifices haberi volebant : Gregorius XII, Benedictus XIII, et Joannes XXIII; nec poterat facile judicari, quis eorum verus ac legitimus esset Pontifex, cum non deessent singulis doctissimi patroni. Addo præterea, probabile vehementer, ac fere certum esse, eum errorem falso tributum fuisse Joanni Papæ. Nam in primis cum in ea sessione Concilii enumerentur articuli, qui objiciebantur Joanni Papæ, primum collocantur articuli 53, qui omnes ad mores pertinent, et hi omnes suis certis testibus confirmantur. Deinde adferuntur alii quidam sine certis testibus, et horum penultimus est is, de quo nunc agimus.

Itaque iste articulus non fuit probatus, nisi ex vulgi rumore, qui, quoniam videbat Joannem esse vitæ dissolutæ, existimare cœpit, atque etiam dicere, eum non credere vitam futuram, et carnis resurrectionem.

Sed quis non videt, non recte colligi hæresim ex malis operibus? Quot enim numerari possent, qui rectissime credunt, et perditissime vivunt? Deinde in sess. XII recitatur sententia definitiva Concilii adversus Joannem Papam, et breviter recensentur causæ damnationis et depositionis ejus : nulla autem mentio erroris aut hæreseos fit. Quod certe est argumentum evidens, non potuisse probari, quod Joanni Papæ fuerat objectum circa hæreses : si enim id probari potuisset, debuisset primo loco recenseri inter causas damnationis, cum nulla sit justior causa judicandi Pontificem, quam nota hæreseos : imo nulla sit alia causa, ob quam judicari rite queat.

Trigesimusoctavus est Benedictus XIII, quem nomine hæreseos damnavit Concilium Constantiense sess. XXXVII. At iste Benedictus nec legitimus Pontifex fuit, cum Clementi VII successerit, qui vivente Urbano VI, vero Pontifice, Sedem invaserat; nec vere etiam fuit hæreticus. Id enim ei solum objiciebatur, quod non crederet, Concilium habere majorem potestatem, quam summus Pontifex habeat : in qua re nihil omnino Benedictus erravit; sed de hoc alias.

Trigesimusnonus est Eugenius IV, cui Concilium Basileense sess. XXXIV Pontificatum abrogavit, quod is in hæresim incidisset. At iste quoque nulla in re a veritate aberravit : quocirca idem Concilium Lausannæ continuatum acta sua priora irritavit, et Nicolaum V, Eugenii successorem, ut verum Pontificem veneratum est, ut ex litteris ejusdem Nicolai cognosci potest, quæ Basileensi Concilio adjungi solent in tomis Conciliorum.

Quadragesimus est Innocentius VIII, qui in eo peccasse videtur, quod Norwegis permisit, ut sine vino sacrificium celebrarent, ut refert Raphael Volaterranus lib. VII Geograph. Sed facile responderi potest. Nam in primis non edidit ipse decretum, quo universæ Ecclesiæ declararet, licere sine vino sacrificium offerre; itaque si erravit, erravit facto, non dogmate. Deinde non permittit, loco vini liquorem alium consecrari, quod fuisset materiam Sacramenti pervertere, sed id solum permisit, ut in altera tantum specie Eucharistiam consecrarent, idque ob extremam necessitatem, cum in ea regione vinum conservari non possit, quin statim acescat. Quod quidem aut nullus error est, aut certe exploratus error non est. Accedit, mirum videri posse, si eo tempore vini usum non habuerint, aut conservare non potuerint, cum hoc tempore adeo sit frequens, ut sine illo ne communicare quidem velint, quare non sine causa suspicari possumus Volaterranum deceptum fuisse(1).

(1) Qui de recentibus Pontificibus plura desiderat, adeat Christophe : *Histoire de la papauté pendant les XIVe et XVe siècles;* Ranke, sed caute legendus, in *Histoire des Papes du XVIe et du XVIIe siècle;* et præsertim Chantrel : *Histoire populaire des Papes.*

CAPUT XV.

Proponitur quæstio : An summus Pontifex habeat jurisdictionem vere coactivam, ita ut possit leges condere, quæ obligent in conscientia, et judicare ac punire transgressores?

Demonstravimus hactenus, summum Pontificem judicem esse controversiarum, quæ in Ecclesia oriuntur, et judicium ejus certum atque infallibile esse. Sequitur nunc tertia quæstio : « An videlicet possit summus Pontifex cogere Fideles, ut id credant, vel faciant, quod ipse judicaverit » : quod idem, servata proportione, de Episcopis cæteris intelligitur. Sed antequam ad rationes, vel nostras, vel adversariorum veniamus, operæ pretium erit, pauca quædam annotare de statu ipso quæstionis, et sententia adversariorum.

Primum igitur annotandum est, nos non loqui de Pontifice, ut Princeps est temporalis certæ cujusdam provinciæ : nam hoc modo certum est, posse eum ferre leges suis subditis, et in eos etiam gladio animadvertere. Neque hoc negant hæretici, posito quod Pontifex sit Princeps temporalis, quamquam negant, convenire illi talem principatum exercere, de qua re in seq. lib. agemus. Solum ergo nunc agimus de Pontifice ut Pontifex est totius Catholicæ Ecclesiæ ; et quærimus : an ille habeat veram potestatem in omnes Fideles in spiritualibus, ut habent Reges in temporalibus, ita ut sicut illi possunt condere leges civiles et punire transgressores temporalibus pœnis, ita Pontifex possit condere leges Ecclesiasticas vere obligantes in conscientia, et possit transgressores punire saltem spiritualibus pœnis, ut excommunicatione, suspensione, interdicto etc. Nam de potestate temporali, seu civili, quæ sive directe, sive indirecte Pontifici ut talis est convenit, in sequ. lib. disseremus. Nunc solum de potestate spirituali, sive Ecclesiastica, cujus finis est vita æterna, disputare aggredimur.

Annotandum est secundo, nos tantum quærere de legibus justis : nam injustæ leges non sunt proprie dicendæ leges, ut Augustinus docet lib. I de lib. arb. cap. 5. Ut autem justa sit lex, quatuor conditiones requiruntur.

Primo, ex parte finis, ut ad bonum commune ordinetur : ut enim Rex differt a tyranno, ex Aristotele lib. VIII Ethic. cap. 10. quod ille communem, iste privatam quærit utilitatem : ita etiam differt lex justa a tyrannica. Secundo, ex parte agentis, ut sit ab habente auctoritatem ; nemo enim potest legem imponere non sibi subdito. Tertio, ex parte materiæ, ut non prohibeatur virtus, nec præcipiatur vitium. Quarto, ex parte formæ, ut debito modo et ordine constituatur, et promulgetur lex, nimirum, ut lex eam proportionem servet in honoribus distribuendis et oneribus imponendis, quam habent subditi in ordine ad Rempublicam.

Si enim Pontifex juberet, ut æqualiter in Quadragesima jejunarent pueri et viri maturi, fortes et debiles, sani et ægroti ; lex injusta esset : item, si statueret, ut soli divites et nobiles ad Episcopatum admitterentur : non autem pauperes et ignobiles, licet alioqui doctiores et meliores ; absolute esset injusta, quamquam alicubi aliquando propter aliquam circumstantiam posset esse justa. Etsi autem lex injusta non sit lex, et ex vi sua in conscientia non obliget, tamen distinguendum est de legibus. Nam leges injustæ ratione materiæ, id est, quæ sunt contrariæ divino juri, sive naturali, sive positivo, non solum non obligant, sed etiam non debent ullo modo servari ; juxta illud Act. V : *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus* (1). Id quod etiam docent Hieronymus in cap. IV ad Ephes. Augustinus in Psalm. CXXIV et serm. 6. de verb. Dom. et Bernardus lib. de præc. et disp. At quæ sunt injustæ ex parte finis, vel auctoris, vel etiam formæ, seu modi, servandæ sunt, quando sequeretur scandalum si non servarentur. Et potest hoc deduci ex illo Matth. V : *Qui angariaverit te mille passus, vade cum eo et alia duo ; et si quis abstulerit tibi tunicam, da illi et pallium* (2). Est enim sensus, non ut hoc semper faciamus, sed ut parati simus id facere, quandocumque id erit necessarium ad gloriam Dei. Item ex illo I. Petri II: *Servi subditi estote dominis, non solum bonis et modestis, sed etiam discolis* (3).

(1) Act. V, 29. — (2) Matth. V. 41. — (3) I. Petr. II, 18.

Annotandum est Postremo, multis hæreticis sententiam illam placuisse, quæ docet, non esse in Ecclesia auctoritatem condendi leges, quæ obligent Fideles in conscientia. Ita senserunt olim Waldenses, teste B. Antonio 4. par. tit. XI. cap. 7. §. 2. Summæ Theol. Idem postea docuit Marsilius de Padua in lib. quem inscripsit defensorem pacis, contra quem scribit Pighius lib. V hier. Ecclesiast. Idem docuit postea Joannes Wiclef, ut patet ex art. 38. damnato sessione VIII Conc. Constant. unde colligebat, decretales Pontificum esse apocryphas, et homines stultos, qui illis cognoscendis dant operam. Idem postea Joannes Huss, ut patet ex art. 15. Idem postea docuit Joannes de Westphalia ; exstat enim adhuc libellus de damnatione articulorum hujus Joannis, facta Moguntiæ anno 1479, quorum primus erat, non posse Ecclesiæ prælatos condere legem, quæ obliget in conscientia, sed solum exhortari ad servanda Dei mandata.

Denique, nostris temporibus idem docent Lutherani et Calvinistæ omnes. Ac primum Lutherus in lib. de capt. Babyl. cap. de Baptis. : « Quo jure, inquit, Papa super nos leges constituit? Quis ei dedit potestatem captivandæ libertatis nostræ per Baptismum nobis donatæ, cum neque Papa, neque Episcopus, neque ullus hominum habeat jus unius syllabæ constituendæ super Christianum hominem, nisi fiat ejusdem consensu ? » Similia docet in lib. de libert. Christ. quem refellit Jodocus Clictoveus lib. I sui Antilutheri, et in Assertione art. 27. quem impugnat Joannes Roffensis. Sed vehementissime id egit in explicatione visionis Danielis. Ac, ut factis etiam leges Ecclesiasticas damnaret, anno 1520, totum corpus Juris canonici publice combussit, ut scribit Joannes Cochlæus in vita Lutheri.

Idem docet Philippus Melanchthon in Confes. August. art. 28. et in Apol. ejusdem : et Calvin. lib. IV Instit. cap. 10, 11 et 12 ; quorum sententia fere est eadem, et ad quædam capita reduci potest. Nam primo docent, Episcopos, et proinde etiam Papam posse constituere certum ordinem in Ecclesia ad conservandam disciplinam utilem, ut definire, quo die sit eundum ad Ecclesiam, quomodo et a quibus sint canendi Psalmi, vel legendæ Scripturæ in Ecclesia etc. sed sic tamen, ut istæ constitutiones non obligent in conscientia, nisi ratione scandali, ita ut sit liberum servare, vel non servare, modo absit scandalum aliorum. Non autem posse Papam, vel Episcopos constituere ullam veram legem, quæ non sit expresse in Scriptura.

Secundo docent, non solum non posse Papam, aut Episcopos condere novam legem, sed nec posse Christianos cogere ad servandam legem Dei, jubendo ex auctoritate ut illa servetur, et nisi id fiat, in forma judicii procedendo contra transgressores ; sed solum exhortando, monendo, reprehendendo.

Tertio docent, esse quidem in Ecclesia potestatem excommunicandi, id est, rejiciendi homines incorrigibiles a suo cœtu, sed hanc potestatem non volunt esse in Papa, aut Episcopo per se, sed solum in Ecclesia, id est, in cœtu ministrorum, idque populo consentiente. Nec mirum ; illi enim Papam nolunt esse majorem Episcopo, nec Episcopum presbytero, quoad auctoritatem. Presbyteris autem nihil tribuunt, nisi posse prædicare, et Sacramenta ministrare iis hominibus quibus jusserit secularis Magistratus.

At in Ecclesia catholica semper creditum est, Episcopos in suis Diœcesibus, et Romanum Pontificem in tota Ecclesia esse veros Principes Ecclesiasticos, qui possint sua auctoritate etiam sine plebis consensu, vel Presbyterorum consilio, leges ferre, quæ in conscientia obligent, judicare in causis Ecclesiasticis more aliorum judicum, ac demum punire. Quæ tria breviter probanda sunt.

CAPUT XVI.

Probatur testimoniis verbi Dei, posse Pontifices veras leges condere.

Igitur Catholica sententia probatur multis argumentorum generibus, ac primo ex sacra Scriptura.

Primus locus Deuter. XVII : *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, et auferes malum de Israel* (1). Iste locus vel a simili, vel a

(1) Deut. XVII, 12.

majori debet etiam intelligi de Christianis Pontificibus. Nam sicut Judaicus populus erat tunc populus Dei, ita nunc populus Christianus. Nec possumus dicere, Principem Ecclesiasticum in lege nova debere esse minoris auctoritatis, quam fuerit in lege veteri, cum e contrario hic omnia majora, et augustiora esse videamus : at præcepta Pontificis Judæorum erant vera imperia, non admonitiones, vel cohortationes, ut patet ex illis verbis : *Sacerdotis imperio*, et obligabant conscientiam ; nam alioqui non fuissent tam severe puniti transgressores : si enim non peccabant qui non obediebant præcepto Pontificis : ergo sine culpa sua videbantur occidi.

Respondent ex hoc et similibus locis, tantum posse colligi, peccare in conscientia eos, qui contemnunt superiorem suum, quique ob superbiam obedire nolunt. Sed hinc non sequi, peccare in conscientia illos, qui citra contemptum, et scandalum non servant leges tales de rebus indifferentibus.

At in primis habemus, saltem in Pontifice esse auctoritatem veram præcipiendi, qualis est in Principe politico, quod Waldenses, Marsilius de Padua, et alii negabant. Deinde ex hoc deducimus evidenter, leges Pontificis obligare in conscientia, etiam citra contemptum et scandalum. Nam quicumque potest præcipere, potest etiam actum indifferentem præcepto suo facere necessarium, et per se bonum ; at omittere actum necessarium et per se bonum, est peccatum in conscientia, etiam citra contemptum et scandalum.

Probatur propositio. Nam actus indifferens si præcipiatur, jam erit necessarius, alioqui frustra præcipitur ; et probatur hoc idem a posteriori : nam sequeretur, leges Dei positivas non obligare in conscientia. Quare enim circumcisio obligabat Judæos, et nos obligat Baptismus cum sint actus ex se indifferentes? Nonne quia præceptum Dei accedens, facit illos esse actus religionis necessarios? Item, quare Judæi obligabantur in conscientia, non vesci carne suilla, ita ut maluerint mori Machabæi potius, quam ea carne uti, cum tamen sit res indifferens caro suilla? Nonne quia præceptum Dei faciebat, illam abstinentiam esse actum temperantiæ necessarium? At Deus hoc non faciebat quatenus Deus; sed tantum quatenus legislator; ergo omnis verus legislator, et qui potest præcipere, præsertim nomine Dei, potest hoc idem facere. At Pontifex potest præcipere, ut jam ostendimus, et inferius etiam ostendemus ; ergo potest rem indifferentem facere necessariam, ac proinde obligare in conscientia, etiam citra contemptum et scandalum.

Locus secundus est Matth. XVI : *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis* (1). Hæc verba referri possunt et debent ad omnia, quæ secundum usum Scripturæ dicuntur ligari : nam generaliter loquitur Dominus, nec dicit : *Quemcumque ligaveris*, sed *Quodcumque ligaveris*. Invenimus autem Matth. XXIII, ligare significare legem imponere : *Alligant enim*, inquit, *onera gravia et importabilia imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere* (2).

Ergo Dominus Petro promisit, ut quidquid ipse ligaverit, id est, quam obligationem præcipiendo ipse Fidelibus imposuerit, sit ligatum et in cœlis, id est, se ratam illam habiturum ; ergo præceptum Petri est præceptum Christi ; ergo peccat qui non obtemperat. Et confirmatur testimonio Hieronymi in illud Matth. XVIII : *Quæcumque alligaveritis* : « Potestatem, inquit, tribuit Apostolis, ut intelligant quia talibus donantur, humanam sententiam divina sententia roborari. »

Tertius locus est Joan. XXI : *Pasce oves meas*. Ubi exhibiturus Christus Petro, quod ei promiserat Matth. XVI utitur regio vocabulo, nimirum ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Vide supra lib. I, cap. 15.

Quartus locus est Joan. XX : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (3). In quem locum Chrysostomus : « Suum eis, inquit, reliquit ministerium » : et Theophylactus : « Opus, inquit, meum suscipite. » Dominus ergo reliquit Apostolis locum suum, ac ut sua fungerentur auctoritate in regno suo gubernando voluit. Quod etiam confirmatur ex illo Luc. X : *Qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit* (4).

Quæ verba proprie ad Apostolos et eorum successores pertinere docent Cyprianus lib. IV. epist. 9. et Basilius in Constit. monast. cap. 23. At Christus missus est a Patre cum potestate, non solum prædicandi et Sacramenta ministrandi, sed etiam præcipiendi et judicandi, ut omnes fatentur ; igitur eam-

(1) Matth. XVI, 19. — (2) Matth. XXIII, 4. — (3) Joan. XX, 21. — (4) Luc. X, 16.

dem Apostolis, atque in primis Petro ipse tribuit. Neque potest responderi : hæc dici omnibus Apostolis simul, non autem singulis. Nam Apostoli mox separandi erant ab invicem, et ituri in diversissimas Mundi partes : neque id Dominus ignorabat ; ac proinde sine dubio, quod omnibus dedit, singulis etiam seorsim datum esse intelligi voluit.

Quintus locus est Actor. XV. Petrus cum aliis Concilii Patribus, scribit Gentibus ad Fidem conversis : *Visum est Spiritui sancto et nobis, nihil ultra vobis imponere oneris, nisi hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, a suffocato, et sanguine, et fornicatione* (1). Hic Apostoli novam legem condunt, ut Chrysostomus annotavit, nam de suffocato et sanguine nihil præcepit Christus ; neque sunt hæc jure naturæ bona, vel mala, sed indifferentia, qualia docent hæretici, non posse ab Ecclesia fieri necessaria.

Quod autem hæc Apostolorum fuerit vera lex obligans in conscientia, saltem pro eo tempore quo vigebat, probatur. Primo, quia Apostoli vocant illam onus : *Nihil*, inquiunt, *ultra imponere oneris.* Secundo, quia dicunt esse necessaria ; ergo necessario observanda erant, et non libere, ut volunt hæretici, servandas esse Ecclesiæ constitutiones. Tertio, quia Lucas absolute præcepta appellat in hoc ipso capite in fine ; dicit enim de Paulo: *Pertransiens civitates, præcipiebat eis custodire præcepta Apostolorum et Seniorum.* Et cap. XVI : *Tradebant eis custodire dogmata, quæ decreta erant ab Apostolis et Senioribus, qui erant in Hierusalem* (2). Quarto, testimonio Chrysostomi, hom. 33. in Act. : « Vide, inquit, brevem epistolam, neque epicheremata, neque syllogismos habentem, sed Imperium, » Erat enim legislatio Spiritus. Denique, quia in canonibus Apostolorum can. 62. imponitur gravissima pœna prævaricantibus hoc præceptum, nam sanguinem, aut suffocatum comedentes Clerici deponuntur, laici excommunicantur. Quod renovatum est in Conc. II Aurelian. can. 19 et 20. At pœna tam atrox non potest imponi, nisi pro mortali peccato.

Respondet Calvinus lib. IV Instit. cap. 10. §. 21 et 22. Apostolos hac lege nihil novi præcepisse, sed solum id, quod Jure divino semper fuit præceptum, nimirum, ne alii alios offenderent cum scandalo infirmorum, comedendo idolothyta, vel sanguinem, vel suffocatum ; ac proinde non fuisse obligatos in conscientia Christianos ad abstinentiam idolothytorum, et sanguinis, et suffocati, sed solum ad non scandalizandum.

Probat autem hoc Calvinus tripliciter. Primo, scopus decreti Apostolici erat liberare Gentiles a jugo cæremoniarum Judaicarum; ergo evertebant suum decretum, si obligabant ad easdem cæremonias. Secundo, hoc præceptum nunc non servatur, quia cessavit ratio scandali : ergo solum prohibebatur scandalum hoc præcepto. Tertio, Paulus, qui interfuerat huic Apostolorum Concilio, et optime illud intelligebat, ita illud explicuit, I. Cor. VIII et X, ubi apertissime docet, non esse illicitum comedere idolothyta, nisi inde infirmi scandalizentur : *Quidam*, inquit, *cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant, et conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur.* Et infra : *Videte, ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nonne conscientia ejus cum sit infirma ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est.* Et cap. X : *Si quis dixerit, hoc immolatum est idolis, nolite manducare, propter illum qui indicavit, et propter conscientiam. Conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius* (3). Hanc autem epistolam scriptam esse post Concilium illud Apostolorum, ex Actis Apostol. manifeste colligitur : nam Act. XV narratur Concilium ; deinde Actor. XVIII narratur primus ingressus Pauli in civitatem Corinthiorum. Constat autem scriptam esse epistolam postea quam Paulus iisdem Corinthiis prædicaverat. Ait enim cap. II Paulus : *Et ego cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis* etc. (4)

Sed hæc facile refelli possunt : nam etsi finis præcepti Apostolici erat, ne scandalizarentur infirmi ; tamen præceptum ipsum non cadebat super vitationem scandali, sed super abstinentiam ab immolatis, sanguine, et suffocato, quæ erat medium ad illum finem. Sicut omnium præceptorum divinorum finis est charitas ; et tamen præcepta ipsa particularia de non furando, non occidendo etc, non obligant ad diligendum, sed obli-

(1) Act. XV, 28 et 29. — (2) Act. XV, 41 ; XVI, 4. — (3) I. Cor. VIII, 7, 9, 10 et 11 ; X, 28 et 29. — (4) I. Cor. II, 1.

gant ad abstinendum a re et damno alieno. Et quamquam ratio legis, ut Jurisconsulti dicunt, sit anima legis; et proinde quando generaliter cessat ratio et finis legis, lex debeat abrogari et cessare: tamen quando non cessat ratio legis, nisi in aliquo particulari, lex adhuc viget, et cum sit generalis, obligat omnes, etiam illum, in quo non invenitur ratio seu finis legis. Existat exemplo lex de jejuniis.

Finis jejunii est castigatio carnis contra spiritum concupiscentis; ideo cum hæc ratio universaliter cessabit, quod erit post resurrectionem, cessabit etiam lex jejuniorum: at nunc licet in uno aut altero hæc ratio locum non habeat; tamen etiam illi tenentur jejunare, quia lex adhuc viget, et generalis est.

Quod autem res ita se habeat in hac Apostolica lege de immolatis, sanguine, et suffocato, probatur. Primo, Chrysostomus dicit, hanc esse novam legem, et ex cæremonialibus præceptis Mosis desumptam: at non scandalizare est lex antiquissima et moralis; igitur non scandalum, sed cibos quosdam Apostoli prohibuerunt. Secundo, in toto Apostolorum decreto nulla fit mentio scandali vitandi, sed absolute præcipitur, ut abstineant ab immolatis, sanguine, et suffocato; ergo præceptum cadit super ista tria: alioqui licebit pervertere omnes leges, etiam divinas.

Denique sic intellexerunt Patres primæ Ecclesiæ hoc præceptum. Nam Tertullianus, in Apologet. cap. 9.: « Ne animalium, inquit, quidem sanguinem in epulis esculentis habemus: qui propterea quoque suffocatis et morticiniis abstinemus, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamenta Christianorum botulos etiam cruore distentos admovetis, certissimi scilicet, illicitum esse penes illos. » Ubi nota, Tertullianum non dicere, Christianos abstinere a sanguine propter scandalum, sed ne contaminentur. Nimirum illi sanguinem reputabant immundum, non quidem natura sua (ut postea Manichæi senserunt) sed propter prohibitionem Apostolicam, sicut etiam multa animalia in lege dicuntur immunda, quia prohibita.

Nota etiam illud, quod Ethnici scientes Christianis illicitum sanguinis esum, conabantur eos cogere, ut illum ederent; ex quo evidenter apparet, Christianos non solum propter scandalum Judæorum horrentium sanguinem, sed simpliciter putavisse, sibi sanguinem fuisse prohibitum ab Apostolis: nam tale scandalum cessabat, quando ab Ethnicis tentabantur; Ethnici enim libere vescebantur sanguine.

Item Origenes lib. VIII contra Celsum, disputans de cibis prohibitis, dicit, Christianos ex præscripto Apostolorum abstinere ab immolatis, sanguine, et suffocato: nec ullam mentionem facit scandali Judæorum. Cyrillus quoque Catech. 4.: « Confirma, inquit, certo animam tuam, ne quid manduces quod idolis est oblatum etc. » Quo loco Cyrillus disputat de cibis et dicit, carnem et vinum esse indifferentia, et posse bene et male respui; bene quidem, si id fiat propter corporis macerationem, vel alium bonum finem; male, si id fiat ex opinione, quod caro et vinum sint immunda. At ubi venit ad immolata, et sanguinem, ac suffocata ab Apostolis interdicta, nullam ponit distinctionem, sed absolute docet, non esse comedenda; quia nimirum, posito præcepto Apostolico, erant simpliciter illicita.

Eusebius lib. V histor. cap. 1. refert, cum Ethnici objicerent Christianis, quod clam vescerentur infantium carne et sanguine, S. Martyrem Blandinam respondisse: « Multum erratis, o viri, quod putetis, infantium carnibus vesci eos, qui ne mutorum quidem animalium sanguine utuntur. » Quibus verbis S. Blandina indicavit, ne clam quidem, ubi nulla est occasio scandali, Christianos sanguine uti solitos.

B. Augustinus in epist. 154 ad Publicol. in fine, ponit talem quæstionem: An viator victus famis necessitate, si nihil uspiam invenerit, nisi cibum in idolio positum, ubi nullus alius est hominum, potius mori debeat fame, quam cibum illum sumere? Respondet: « Aut certum est, inquit, esse idolothytum, aut certum est non esse, aut ignoratur: si ergo certum est esse, melius Christiana virtute respuitur: si autem vel non esse scitur, vel ignoratur, sine ullo conscientiæ scrupulo in usum necessitatis assumitur. » At certe in isto casu a B. Augustino proposito, nullum locum habebat scandalum: et tamen judicavit Augustinus, melius esse ab immolatis abstinere. Cujus rei nulla ratio reddi posse videtur, nisi auctoritas præcepti Apostolici. Et simile est, quod scribit B. Leo ep. 79. ad Nicetam c. 5. ubi dicit, agendam esse pœnitentiam ab iis, qui immolata idolis scienter comederunt, sive id

fecerint terrore minarum victi, sive famis necessitate coacti.

Denique Concilium Gangrense cap. 2. ubi dicit, non habere spem salutis eos, qui vescuntur immolatis, sanguine, et suffocato: habere autem spem salutis eos, qui vescuntur aliis carnibus, non potest ullo modo exponi de iis tantum qui vescuntur immolatis, sanguine, et suffocato cum scandalo aliorum; nam etiam qui vescitur qualibet carne et quolibet alio cibo cum scandalo aliorum, peccat. Ait enim Apostolus I. Cor. VIII: *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem* (1). Habemus igitur præceptum Apostolicum vere in conscientia obligasse, etiam citra scandalum.

Ad argumentum primum Calvini respondeo: non pugnare obligationem hujus præcepti cum scopo et fine illius decreti; Apostoli enim decreverunt, Gentiles esse debere liberos ab observatione legis Mosaicæ, non tamen ab obedientia suorum Prælatorum: hoc autem præceptum de abstinentia ab immolatis, sanguine, et suffocato, non impositum fuit tanquam ex lege Mosis, sed ut Apostolicum et Ecclesiasticum. Præterea liberaverunt Apostoli Christianos ab observatione innumerabilium cæremoniarum: solum autem unam, eamque facilem, et ad tempus breve duraturam imperaverunt.

Ad secundum dico: nunc non servari illud præceptum, non quia cessavit ratio scandali quomodocumque, sed quia cessavit universaliter; et proinde jam (præsertim in Occidente) lex illa abrogata est.

Ad tertiam rationem respondent aliqui: quo tempore B. Paulus scripsit eam epistolam, legem Apostolicam abrogari cœpisse. Et idcirco Paulum monuisse, ut vescerentur quidem Corinthii idolothytis, sed scandalum evitarent; sed hæc solutio non est solida. Non enim ullo modo credibile est, legem illam tam cito abrogari potuisse, præsertim cum adhuc eo tempore vigeret ratio, ob quam lex lata fuerat, imo potius lex illa multis sæculis duravit, ut ex Auctoribus citatis patet.

Respondeo igitur duobus modis. Primo, fortasse eo tempore, quo Paulus scripsit epistolam illam ad Corinthios, nondum pervenisse ad Corinthios præceptum Apostolorum, de abstinentia ab immolatis, sanguine, et suffocato. Nam Apostoli solum scripserant Ecclesiis Syriæ, et Ciliciæ. Sic enim incipit epistola: *Apostoli et seniores fratres iis, qui sunt Antiochiæ, Syriæ et Ciliciæ fratribus ex Gentibus salutem* (2). Corinthus autem non est in Syria, vel Cilicia, sed in Achaia, quæ est Europæ provincia, cum Syria et Cilicia sint in Asia. Præterea, si Corinthii habuissent Apostolicum præceptum de abstinentia ab immolatis; cur, quæso, a Paulo quæsivissent per litteras, an esset malum vesci immolatis? Quod enim hoc petiverint, evidens est ex I. Corinthior. VIII. Dico igitur: Corinthios non habuisse illo tempore hoc præceptum: nam nec acceperant a Concilio Apostolorum, et Paulus indicavit expedire, adhuc illis non tradere, propterea quod eos valde superstitiosos nosset. Respondit igitur illis id, quod respondendum erat secundum jus naturæ; nimirum eos non teneri ad abstinentium immolatorum, nisi ratione scandali et perticuli infirmorum.

Secundo respondeo: fortasse Corinthii habuerant præceptum Concilii Apostolorum, et nihilominus aliqui ex ipsis confidentes in sua scientia, qua noverant idolum nihil esse, et proinde non posse infici cibos ab immolatione idolis facta, audacter vescebantur immolatis. Fuit hoc relatum ad Paulum: ille rescripsit objurgans eos, et reddens rationem præcepti illius Apostolici, quod nimirum recte prohibuerit immolatorum usum; tum propter scandalum infirmorum; tum propter periculum idololatriæ. Itaque tota Pauli disputatio versatur, non circa præceptum, sed circa rationem præcepti. Neque sequitur, Paulus dicit, immolata non esse mala ex se, sed solum natione scandali et periculi; ergo si non adsit scandalum, neque periculum, poterunt licite comedi. Hoc, inquam, non sequitur. Nam etsi non sint mala, nisi propter illas duas causas; tamen poterunt absolute prohiberi: multa enim licita prohibentur, ne ad illicita nos trahant, et ea prohibitione posita, sunt absolute illicita.

Sextus locus est Rom. XIII: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas, nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et infra: *Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam* (3). Hic locus

(1) I. Cor. VIII, 13. — (2) Act. XV, 23. — (3) Rom. XIII, 1 et seq.

non solum intelligitur de Principibus sæcularibus, sed etiam de Ecclesiasticis : id quod fatetur Calvinus lib. IV Inst. cap. 10, §. 5. et manifestum est ex se. Nam Apostolus loquitur in genere de omnibus potestatibus; ait enim : *Non est potestas nisi a Deo*, quod æquivalet huic : *Omnis potestas a Deo est.* Esse autem aliquam Ecclesiasticam potestatem, idem Paulus docet II. Cor. XIII : *Hæc*, inquit, *absens scripsi*, *ut non præsens durius agam secundum potestatem*, *quam dedit mihi Dominus* (1). Et etiamsi Paulus ad litteram solum loqueretur de sæcularibus ; tamen a simili, vel a majori idem deberet intelligi de Ecclesiasticis potestatibus.

Quod autem leges eorum, qui sunt potestate præditi, in conscientia obligent, patet ex illis verbis : *Qui potestati resistit*, *Dei ordinationi resistit.* Item ex illis : *Qui resistunt*, *ipsi sibi damnationem acquirunt.* Quod de damnatione tam temporali, quam æterna exponunt omnes : Chrysostomus, Œcumenius, Theophylactus, Ambrosius, et ipse etiam Petrus Martyr Calvinista in hunc locum. Item ex illis : *Ideo necessitate subditi estote*, id est, *non est liberum hoc, sed necessarium.* Item ex illis : *Non solum propter iram*, *sed etiam propter conscientiam,* id est, *necessario parendum vobis etiam intelligite*, *non solum propter metum pœnæ*, *sed etiam propter metum culpæ*, *quam incurretis*, *conscientia teste.*

Neque obstat, quod Chrysostomus, et eum secuti Theophylactus et Œcumenius, per conscientiam intelligunt hoc loco conscientiam beneficiorum, ut sensus sit : « Necessario parendum est Principibus, non solum propter iram, » id est, « vindictam, sed etiam propter conscientiam, » id est, « quia conscii vobis estis, quam multa beneficia a Regibus accipiatis. » Hoc, inquam, non obstat, nam communis expositio est de conscientia peccati, ut exponunt Theodoretus, Ambrosius, Beda, Anselmus, et alii in hunc locum, et Augustinus in epist. 54. ad Macedon. et eamdem expositionem recipiunt adversarii, Calvinus et Martyr. Et Apostolus hanc vocem *Conscientia* semper in hunc sensum accipit.

Respondet tamen Calvinus ad hunc locum lib. IV Institut. cap. 10, §. 5. obligationem conscientiæ, de qua hic Apostolus loquitur, non referri ad singulas leges Principum, sed ad generale præceptum Dei, quo tenemur honorare Principes, et etiam ad finem legum, id est, pacem et dilectionem proximi.

At nos supra ostendimus, evidenter sequi ex eo quod tenemur obedire superioribus, quod etiam teneamur in conscientia leges ipsas eorum servare, etiam citra contemptum et scandalum. Deinde cum Apostolus ait : *Necessitate subditi estote*, *non solum propter iram*, *sed etiam propter conscientiam*; certe ad quæ extendit illud *Propter iram*, ad ea etiam extendit illud *Propter conscientiam.* Illud autem *Propter iram*, extendit Apostolus, non solum ad vitandum contemptum et scandalum, sed etiam ad observationem legum in particulari : Princeps enim non solum punit contemptorem, sed etiam eos qui in particulari non servant suas leges ; nam suspendio necat furem, homicidam capite plectit, falsarium cremari jubet, etiamsi non ex contemptu Principis, sed ex cupiditate pecuniarum illos peccasse constet ; igitur eadem ratione, illud *Sed propter conscientiam* debet extendi ad violationem legum. Non enim Paulus dixit, necessitate subditi estote, non solum propter iram in particularium legum observatione, sed etiam propter conscientiam in observatione generalis mandati, de non contemnendo Principe ; sed simpliciter, et sine ulla distinctione conjunxit illa duo : *Non solum propter iram*, *sed etiam propter conscientiam.*

Et præterea malum esse superbire et contemnere superiorem, est adeo manifestum, ut non fuerit opus, B. Paulum tot verbis et tam sæpe id inculcare ; non ergo hoc solum docet, sed id de quo dubium esse poterat apud Christianos ; ut recte notant Chrysostomus, et alii Interpretes, nimirum teneri etiam Christianos in conscientia ad observanda præcepta et leges Principum etiam temporalium.

Septimus locus est I. Cor. IV ubi Paulus ait : *Quid vultis? in virga veniam ad vos*, *an in spiritu mansuetudinis?* (2). Ubi nomine virgæ intelligit Chrysostomus, et alii interpretes hujus loci, et Augustinus lib. III, c. 1. contra epist. Parmeniani, potestatem judiciariam puniendi peccatores. Christus enim ut Rex Ecclesiæ habet virgam, quæ in Psalm. II dicitur ferrea, quia est inflexibilis ; et in Psalm. XLIV dicitur virga directionis, phrasi Hebraica, id est, *virga recta*, quia juste pu-

(1) II. Cor. XIII, 10. — (2) I. Cor. IX, 21.

nit : hanc autem virgam communicat cum Episcopis, qui nomine suo Ecclesiam regunt. Unde Augustinus lib. II de consen. Evang. cap. 30. ex hoc loco conciliat quamdam contradictionem apparentem Matthæi et Marci. Matthæus cap. X dicit, Apostolis mandatum ut non ferrent virgam. Marcus cap. VI dicit, mandatum ut ferrent. Conciliat Augustinus, quia loquitur Matthæus de virga corporali, Marcus de spirituali, id est, de potestate Apostolica, propter quam debebantur Apostolis alimenta a populo : sicut enim Regi propter virgam regiam debentur tributa, ita Episcopo propter similem virgam debentur decimæ.

Respondet Petrus Martyr in Comment. cap. V, 1. ad Corinth. esse quidem in Ecclesia virgam ad puniendum ; tamen non esse in uno aliquo homine, ut in Papa, vel Episcopo, sed in cœtu Ecclesiæ. Nam Paulus I. Cor. V volens virga Ecclesiastica cædi incestuosum quemdam, ait : *Congregatis vobis, et meo spiritu etc.* (1).

At idem Petrus Martyr ibidem dicit, ad virgam Apostolicam etiam pertinuisse Ananiæ, et Saphiræ mortem, Elimæ excæcationem, et similia supplicia ab Apostolis inflicta. Certe autem Petrus solus Ananiam et Saphiram verbo occidit, et Paulus solus Elimam excæcavit, non cœtus Fidelium, qui ne ad consilium quidem adhibitus fuit. Præterea Paulus solus tradidit Satanæ, id est, excommunicavit, et vexandum Diabolo permisit. Alexandrum et Himenæum, ut ipse dicit I. Timoth. I. et II. Corinth. XIII : *Prædico*, inquit, *quoniam si venero iterum, non parcam.* Et ibidem : *Ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus* (2). Certe virga et potestas sunt idem, et potestatem sibi, non cœtui Fidelium datam, Paulus affirmat. Omitto quod Ambrosius solus excommunicavit Theodosium, et exempla ejusmodi prope infinita afferre possemus.

Neque obstat illud : *Congregatis vobis etc.* Nam Paulus non voluit eos congregari, ut deliberarent, an deberet ille incestuosus excommunicari, sed ut publice et cum solemnitate publicaretur excommunicatio : sicut etiam modo excommunicationes solemnes, quando aliqui nominatim excommunicantur, non feruntur nisi præsente Ecclesia, sed tamen solius Prælati auctoritate. Quocirca Paulus etiam absens, sine consilio et suffragio Ecclesiæ, jam decreverat tradere illum hominem Satanæ, et scribit Corinthiis, non eos consulens de hac re, sed præcipiens, ut congregata Ecclesia promulgent illum excommunicatum.

Octavus locus est I. Tim III, ubi Apostolus legem statuit, ne bigami ordinantur : quem legem obligare in conscientia, etiamsi plane positiva sit et Ecclesiastica, planum est ; patet enim tum ex praxi Ecclesiæ, quæ nunquam ausa est bigamos ordinare, tum ex Concilio Carthaginiensi IV. can 69. ubi Episcopus, qui scienter ordinaverit bigamum, punitur gravissime, privatur enim ipsa auctoritate ordinandi.

Nonus locus est I. Tim. V. *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* (3) Hic apertissime docet Apostolus, habere Episcopum suum tribunal etiam extra forum conscientiæ, et more judicum accusationes et probationes audire, et secundum allegata et probata judicare : sane per Presbyterum intelligit Chrysostomus quemlibet hominem seniorem, sive sacerdotem, sive laicum ; ex quo intelligimus, etiam laicos in foro exteriore propter aliqua crimina ab Episcopo judicari. Ambrosius autem intelligit nomine Presbyteri Sacerdotem, et forte rectius, nec tamen propter hanc expositionem excluduntur laici a fore Episcopi, imo apertissime includuntur. Vult enim Apostolus dicere, ut exponit Ambrosius, adversus laicos facilius accusatores admitti, et audiri posse, adversus Presbyterum autem, propter Ordinis dignitatem, non debere id fieri, nisi adsint duo aut tres testes. Præter hæc loca sunt alia multa, quæ minus quidem urgent, tamen suam habent efficaciam.

Decimus est Lucæ X : *Qui vos audit, me audit*, (4) quem de Episcopis proprie intelligi docent Cyprianus lib. IV. epist. 9 et Basilius in Constit. cap. 22.

Undecimus Locus est I. Cor. XI. : *Laudo vos, quod præcepta mea tenetis.* Et I. Thessal. IV. *Scitis, quæ præcepta dederim vobis.* Et ibidem : *Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui Spiritum suum sanctum nobis dedit.* Et II. Thessal. III. *Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate et ne commisceamini illi* (5).

Duodecimus, Hebr. XIII. *Obedite præposi-*

(1) I. Cor. V, 4. — (2) II. Cor. XIII, 2 et 10. — (3) I. Tim. V, 19. — (4) Luc. X, 16. — (5) I. Cor. XI, 2; I. Thessal. IV, 2 et 8; II. Thessal. III, 14.

tis vestris, et subjacete eis; ipsi enim pervigilant tanquam pro animabus vestris rationem reddituri (1). In quem locum Chrysostomus scribens dicit, melius esse non habere Præpositum, quam habere, et ei non obedire; quia qui non habent, solum patiuntur damnum directionis pastoralis: at qui habent, et non obidiunt, patiuntur illud idem damnum, et præterea peccant, et punientur a Domino. Item Basilius in Constit. cap. 22. exponens hunc locum, dicit, Apostolum subjunxisse; *Id enim vobis non est utile*, ut indicaret grave damnum, et peccatum, ac punitionem sequi eos, qui non obediunt Præpositis suis. Nam in Græco textu non habetur negative: *Non expedit vobis* sed positive, *incommodum est*, ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο, quod incommodum sive detrimentum Basilius interpretatur pœnam debitam ob culpam transgressionis. Atque hæc ex Scripturis.

Secundo, probatur ex traditione Patrum, ac in primis nullum fere est Concilium, quod non aliquid præcipiat, vel interdicat sub pœna anathematis, vel depositionis. Pari ratione plenæ sunt epistolæ Pontificum, quæ vel in tomis Conciliorum, vel in corpore Juris canonici legi possunt, præceptis et censuris. Nos etiam attulimus præcipua loca ex epistolis antiquorum Pontificum, Leonis, Gelasii, Hilarii, Anastasii, et Gregorii, in lib. II. cap. 29. His ergo omissis, adferemus testimonia Veterum, solum de una lege Ecclesiastica, quam hæretici maxime reprehendunt, et quod de illa una probabimus, idem de omnibus aliis probatum erit.

Igitur quod lex jejuniorum Quadragesimæ vel quatuor temporum, aut Vigiliarum sit plane positiva et Ecclesiastica, fatentur adversarii: quod autem ea obliget in conscientia Fideles, etiam citra contemptum, docent omnes Veteres. Can. 68 Apostolorum jubet Clericum deponi, et laicum excommunicari, si jejunia indicta solverit. Item Concilium Gangrense can. 19. jubet, excommunicari eos qui indicta jejunia sine necessitate solvunt. Et Concilium Toletanum VIII. can. 9. eos privat sacra communione in Paschate, et jubet, toto anno a carnibus abstinere, qui Quadragesimæ jejunium violaverint. Et nota, non dicere Concilium, qui ex contemptu, sed qui ex intemperantia non jejunant.

Basilius Orat. 2. de jejunio: « Omnes, inquit, æqualiter et præceptum audiunt, et cum gaudio suscipiunt. » Et infra: « Vide ne propter parvam eduliorum voluptatem damnum incurras, et teipsum criminis desertoris reum statuas. » Chrysostomus hom. 6. ad popul. Antioch. « Adveniente, inquit, jejunio, et si millies quis exhortetur, et infinita crucient, et cogant vinum delibare, vel aliud quid jejunii lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quam prohibitum tangere nutrimentum. » Et hom. 2. in Genes. dicit, Quadragesimam inflectere omnium conscientiam, etiam Imperatorum, ad obedientiam.

Ambrosius serm. 25. « Non leve, inquit, peccatum est, indictam fidelibus Quadragesimam violare, et jejunia consecrata ventris voracitate dissolvere.» Hieronymus in epist. ad Marcel. de error Mont. « Nos unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum tempore nobis congruo jejunamus. Non quo, et per totum annum, excepta Pentecoste, jejunare non liceat, sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre. » Nota, *necessitate*. Augustinus serm. 62. de temp. « Aliis diebus jejunare remedium est, aut præmium, in Quadragesima non jejunare peccatum est. » Leo serm. 3. de jejun. decimi mensis: « Pium, inquit, est agere non indictum, impium est negligere prædicatum.

Denique Epiphanius hæres. 75. et Augustinus hæres. 63, ponunt Aerium inter hæreticos, eo quod jejunandum quidem esse diceret, sed non ex præcepto Ecclesiæ sed quando unicuique placet: « Neque jejunium inquit, Aerius apud Epiphanium, « erit ordinatum, hæc enim Judaica sunt, et sub jugo servitutis, justo enim lex non est posita. Si vero omnino volo jejunare, qualemcunque eligam diem a meipso, et jejunabo propter libertatem. » Eadem Lutheranorum oratio esse solet.

Tertio, probatur ratione. Sunt necessariæ aliquæ veræ leges ad Ecclesiam bene gubernandam præter leges divinas et civiles: omnis autem vera lex vim habet coactivam; ergo sunt necessariæ in Ecclesia leges Ecclesiasticæ coactivæ: non sunt autem, nec fuerant unquam in Ecclesia aliæ leges Ecclesiasticæ, quam illæ, quas summi Pontifices, aut Concilia a summis Pontificibus confirmata ediderunt; igitur leges Pontificum et Conciliorum ejusmodi, leges sunt coactivæ,

(1) Hebr. XIII, 17.

ac vere et proprie in conscientia obligantes Sed probanda est propositio et assumptio primi syllogismi, inde enim cætera pendent.

Esse igitur necessarias aliquas leges Ecclesiasticas, facile probari potest. Nam eadem ratione sunt necessariæ leges in Ecclesia, qua in omnibus aliis Rebuspublicis: ratio enim, cur leges sint necessariæ in omni Republica est, quia homines, ut bene vivant, debent secundum rationem vivere: et tamen, quia constant ex corpore et spiritu, ex ratione et sensu, vix possunt sine affectu secundum solius rationis ductum judicare; ideo igitur leges inventæ sunt, quæ nihil continent, nisi rationis judicium, ut cum eas sequi homines coguntur, cogantur simul rationem sequi: jam hæc ratio in Ecclesia etiam locum habet. Nam licet Christiani per gratiam Christi liberati sint a peccato, non tamen liberati sunt a concupiscentia et passionibus, quæ cum ratione perpetuo pugnant.

Dices: habent Christiani legem Evangelicam, quam sequuntur. Respondeo; habent quidem, sed illa nimis est universalis, nec sufficit dirigere omnes actiones nostras, nisi per determinationes Principum Ecclesiasticorum fiat aliquo modo particularis. Sicut etiam politicæ Respublicæ habent legem naturalem, et tamen quia illa est nimis generalis, non sufficit, nisi deducatur ad particularia per determinationes Principum.

Quare, quemadmodum in Republica civili necessariæ sunt leges civiles, quæ sunt quædam quasi conclusiones deductæ ex jure naturæ, vel determinationes juris naturæ: sic etiam in Ecclesia præter legem Evangelicam necessariæ sunt leges Ecclesiasticæ, quæ sunt etiam veluti conclusiones deductæ ex principiis Evangelii, vel determinationes. Exempli gratia, Evangelium dicit: *Qui mihi ministrat, me sequatur* (1), inde Ecclesia deducit quasi conclusionem; ergo utile erit sancire legem, ne ad ministerium sacrum admittantur, qui noluerint esse continentes. Item, Evangelium jubet sumi Eucharistiam, sed non determinat quomodo, aut quando; igitur Princeps Ecclesiæ determinat, ut saltem in Paschate sumatur, et Apostoli legem condunt, ut sumatur ante omnes alios cibos, nimirum a jejunis.

Hinc Augustinus in epist. 118, cap. 6. «Non præcepit, inquit Dominus, quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum.»

Restat nunc, ut probetur assumptio, videlicet, omnem veram legem esse coactivam. Id vero aperte docet S. Thomas 1. 2. quæst XCVI. art. 5 et 2. 2. quæst. LXVII. art, 1 et lectione 3, in cap. I. ad Rom. et probatur ex ipsa natura legis. Est enim lex regula quædam humanarum actionum a Deo immediate, vel mediate constituta: deviare autem a regula peccare est. Unde Aristoteles lib. X. Et hic. cap. 9: «Lex, inquit, est sermo ab aliqua prudentia ac mente profectus, vim habens cogendi,» Itaque essentia legis in hoc posita est, ut vim habeat cogendi et ligandi, ita ut sit peccatum aliter agere. Quod item ostendit definitio peccati, quid enim est peccatum, nisi transgressio legis? Sic enim definitur peccatum ab Apostolo, I. Joan. V. αμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. Neque potest dici, legem obligare ad non contemnendum. Nam lex, quæ obligat ad non contemnendum Principem, est lex quædam generalis, et divina: hæc autem de qua nunc agimus, est particularis et humana, ut cum Pontifex dicit, jejuna Quadragesimam, non obligat te ad non contemnendum superiorem, sed ad jejunandum.

CAPUT XVII.

Solvuntur argumenta adversariorum, ex Scripturæ testimoniis ducta.

Superest argumenta solvere. Primum sumunt ex illo Matth. ult.: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis* (2). Ubi notant, non esse dictum, docentes mandata vestra, sed mea: inde autem colligunt, non licere Episcopis præcepta dare; hoc est argumentum Joannis de Westphalia. Respondeo: in iis, quæ mandavit Dominus, illud etiam esse, ut servantur præcepta Prælatorum, Dominus enim ait: *Qui vos audit, me audit etc.*

Secundum ex illo Deuter. IV.: *Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis, neque minuetis ex eo.* Et cap. XII.: *Quod præcipio tibi*

(1) Joan. XII, 26. — (2) Matth. XXVIII, 19 et 20.

hoc tantum facito : Domino non addas quidquam neque minuas (1). Ubi sermo est de præceptis cæremonialibus, et judicialibus ; nam cap. IV. præcedit : *Audi Israel præcepta atque judicia etc.* Et cap. XII : *Hæc præcepta atque judicia etc* (2). Jam verò si Deus præcepit Israelitis, ut nullum præceptum adderent ad ea, quæ in Scriptura Testamenti veteris continentur, quanto magis præcepisse censendum est ne Christiani addant ad Evangelium, quod est longe perfectius Testamento veteri? Hoc argumentum Lutherus, Calvinus, aliique fere omnes faciunt. Et Petrus Martyr tanti facit, ut in Comm. cap. VIII, I. ad Cor. in margine posuerit : Nota *bonum argumentum.*

Respondeo : duobus modis posse intelligi additionem, vel detractionem ad præceptum fieri. Uno modo, quod addatur præceptum præcepto, ut si ad numerum decem præceptorum adderentur duo alià præcepta et fierent duodecim, vel detrahantur duo præcepta de numero denario, et fiant solum octo. Alio modo, quod sine multiplicatione præceptorum plus fiat, quam præceptum jubeat, vel minus; ut si cum Deus jubebat in Paschate comedi unum agnum a singulis familiis, aliqua familia duos agnos comedisset, vel dimidium tantum. Dico igitur : Scripturam non prohibere additionem prioris generis, sed posterioris tantum, id est, non prohibere additionem ad numerum præceptorum ; sed additionem ad opus præceptum : id quod probo, quia invenimus Judæos addidisse ad numerum præceptorum tam cæremonialium, quam judicialium.

De cæremonialibus additis multa sunt exempla. Nam Esther IX. : *Scripsit Mardochæus,* inquit Scriptura, *ut quartamdecimam et quintamdecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, et revertente semper anno, solemni celebrarent honore.* Et infra : *Susceperunt Judæi super se, et semen suum, et cunctos qui religioni eorum voluerint copulari, ut nulli liceat duos hos dies absque solemnitate transigere.* Item Judith cap. ult. in fine : *Dies,* inquit, *victoriæ hujus festivitatis ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur a Judæis ex illo tempore usque in præsentem diem.* Item I. Mach. IV. : *Et statuit Judas et fratres ejus, et universa Ecclesia Israel, ut agatur dies Dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo* (3). Quod festum etsi novum et additum veteribus, Dominus quoque præsentia sua honoravit, ut patet Joan. X.

De judicialibus habemus exemplum I. Reg. XXX. ubi David novam legem condidit, ut æqua pars esset in bello descendentium ad prælium, et remanentium ad sarcinas : *Et factum est hoc,* inquit scriptura, *ex die illo constitutum et præfinitum et quasi lex in Israel* (4) . Nec obstat , quod dicitur, quasi lex. Nam in Hebræo non habetur, quasi lex , sed solum לחק פח ולמש id est : *in præceptum, atque judicium,* quæ sunt illa duo vocabula, quæ habentur Deut. IV et XII. non ergo prohibet Scriptura addi nova præcepta, sed prohibet addi vel minui de ipso opere : et confirmatur hoc. Nam Deuteronom. III, et XII. non Moyses alloquitur Principes, quorum est leges condere, sed populum, cujus est obedire ; ergo solum præcipit id quod populo conveniebat præcipi, non mirum, ut impleret integre opera præcepta, non addendo, vel minuendo. Quod clarius explicuit idem Moses Deuteron. V. ubi loquens de eadem re : *Facite,* inquit, *quæ præcepit Dominus Deus vobis, non declinabitis neque ad dexterum neque ad sinistrum* (5). Certum est enim, hic Mosem loqui de impletione præceptorum non de ferendis novis legibus.

Est autem hoc loco observandum, cum Moses præcipit, non esse addendum ad id quod lex præscribit, hoc debere intelligi de additione corrumpente , non autem de perficiente opus præceptum. Nam cum lex dicit : *Non furaberis*, qui non tantum non aufert aliena, sed etiam donat sua , plus facit, quam lex præcipiat : nec tamen dicitur addere, quia non destruit præceptum, imo melius illud servat. At cum lex dicit, solum sacrifices oves, et boves, et aves mundas ; si quis velit sacrificare etiam canes, et sues, et homines, ille addet, et corrumpet præceptum. Et hoc exemplum ponitur Deuteron. XII cum prohibetur additio, ne videlicet sacrificarent filios suos, sicut Gentiles faciebant.

Secundo solvi potest argumentum, etiamsi admitteremus, Scripturam prohibere additionem novarum legum. Nam deberet intelligi ista prohibitio solum de additione legum contrariarum prioribus legibus, ut B.

(1) Deut. IV; 2; XII. 32. — (2) Deut. IV, 1; XII, 14. — (3) Esther IX, 20, 21 et 23; I. Mach. IV, 59. — (4) I. Reg. XXX, 25. — (5) Deut. V, 32.

Thomas recte monet in c. 1. ad Gal. lect. 2 et 3. et patet ex legibus postea additis, ut jam ostendimus.

Tertio posset etiam dici, non esse eamdem rationem Testamenti veteris et novi : nam quia lex Testamenti veteris dabatur uni tantum populo, et ad certum tempus, nimirum, usque ad Christi adventum, potuit facile determinare omnia in speciali, ut etiam fecit : nam in speciali præscribit omnia, quæ tam ad cultum Dei, quam ad judicia et forenses contentiones pertinent; et ideo non esset mirum, si prohiberet addi alias leges. At lex Evangelica datur toti Mundo, id est, diversissimarum nationum populis, et duratura est usque ad finem Mundi; et idcirco non poterat tam facile determinare omnia in speciali, ut non essent adhuc necessariæ leges aliæ, tam civiles, quam Ecclesiasticæ : neque enim possunt diversissimi populi convenire in iisdem legibus et ritibus. Itaque Deus melius esse judicavit, si in Evangelio, quod est commune omnibus, traderet communissimas leges de Sacramentis, atque articulis Fidei, et alia magis specialia pro locorum et temporum diversitate relinqueret instituenda per Apostolos eorumque successores.

Tertium argumentum sumit Calvinus ex Isaia c. XXXIII, ubi legimus : *Dominus Judex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Rex noster.* Æquivalere autem hæc verba istis : *Dominus solus est Judex, Legifer, et Rex noster,* patet ex epist. Jacobi cap. IV : *Unus est Legislator, et Judex, qui potest perdere et salvare* (1).

Respondeo : Isaiam et Jacobum loqui de Legislatore primario, qui sua propria auctoritate potest judicare, et leges ferre : neque nos talem esse dicimus summum Pontificem, sed solum Christum : Pontificem enim, non Regem, nec Judicem, aut Legislatorem primarium facimus, sed Vicarium Regis, et Judicis, ac Legislatoris Christi, qui possit Christi auctoritate leges condere. Quomodo etiam loquitur B. Cyprianus lib. I, epist. 3. ubi Pontificem dicit esse Judicem loco Christi.

At, inquies : Jacobus dicens : *Unus enim est Legislator, et Judex, qui potest perdere et salvare*, reddit rationem, cur debeant omnes homines servare leges, et non dare; proinde excludit omnes alios Legislatores, qui nimirum velint obligare conscientias, et perdere prævaricatores, et salvare obedientes; sic enim loquitur : *Nolite detrahere alterutrum. Qui enim detrahit fratri, et judicat fratrem, detrahit legi, et judicat legem*, id est, qui detrahit fratri bonum facienti, ut condonanti injurias, *detrahit legi*, quæ illud bonum præcepit : *Si autem judicas legem, non es factor legis, sed Judex. Unus est enim Legislator, et Judex, qui potest perdere et salvare.* Ubi subintelligitur una propositio post illa verba : *Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex*, nimirum hæc, debes autem tu, o homo, esse factor legis, non judex; et subjungitur ratio : *Unus est enim Legislator, et Judex.*

Respondeo : Jacobum alloqui omnes homines, quatenus subsunt aliquibus legibus, et velle dicere, nemini licere judicare legem sui superioris, cum unus tantum sit Legislator, et Judex, ita summus et primarius, ut solum leges dare, non autem accipere debeat, et qui sic potest perdere, et salvare, ut ipse neminem timeat, et a nemine aliquid speret. Porro Papa, cæterique Episcopi, etsi judicare et leges ferre possunt, tamen judicandi sunt etiam a Deo, et leges Dei servare debent.

Quartum argumentum sumit Calvinus ex Isa. c. XXIX : *Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me, et timuerunt me mandato hominis et doctrinis, ecce ego addam etc.* (2). Ubi Dominus conqueritur, quod populus Israel timuerit se mandato hominum, id est, timorem seu cultum, et religionem Dei constituerint in hominum mandatis servandis. Similia habentur Matt. XIII et Marc. VII.

Respondeo : mandata hominum in Scriptura non vocari quælibet hominum præcepta, sed ea solum, quæ omnino sunt humana, ita ut nec Deo jubente, nec inspirante, nec ejus auctoritate ullo modo constituta sint : quæ sunt duplicia ; nam quædam sunt contraria divinis mandatis; quædam inutilia prorsus et vana. Id patet ex omnibus locis, ubi nominantur humana præcepta, ut Isaiæ XXIX, Matth. XV, Marci VII, Coloss II, I. Timoth. IV, ad Titum I. Porro Dominus ter invenitur Pharisæos reprehendisse propter traditiones humanas. Primo Matth. XV ubi arguit eos, quod servarent mandata hu-

(1) Isai. XXXIII, 22; Jac. IV, 12 et passim. — (2) Isai. XXIX, 13.

mana contraria divinæ legi : nam Matt. XV postquam dixerat, Pharisæos præcepisse, ut filii darent templo, quod alioqui debitum erat parentibus , subjungit : *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*(1); et mox adducit locum Isaiæ citatum. Quare S. Irenæus lib. IV, c. 25 et 26, exponens hæc loca Isaiæ et Matthæi, dicit, intelligenda esse de præceptis Pharisæorum pugnantibus cum divinis legibus.

Secundo : reprehendit Marci VII traditiones, seu mandata hominum, id est, quasdam inutiles et frivolas cæremonias solo spiritu humano adinventas ; quas tamen Judæi tanti faciebant, ut anteponerent divinis mandatis. Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum, Baptismata urceorum et calicum, et alia similia his facitis multa.

Tertio : reprehendit eosdem Matth. XXIII quod bonas quasdam leges pluris facerent, quam divinam legem. Ubi non vocat eas leges præcepta hominum, sed dicit, hæc oportuit facere, et illa non omittere : solum enim in eo peccabant circa istas cæremonias tertii generis, quod in eis summam religionis constituerent, cum tamen externæ essent. Isti similes erant cani Æsopico, qui propter umbram panis reliquit panem ipsum, ut pulchre Irenæus ait lib. II, c. 12. de hæreticis Valentinianis , qui maluerunt Angelum quemdam pro Creatore habere, quam Deum.

Porro mandata Pontificia et Ecclesiastica, etsi humana dici possint, quia non sunt immediate a Deo ; tamen nec usquam in Scripturis dicuntur mandata hominum, nec reprehendi possunt, cum nec pugnent cum divinis mandatis, nec sint inutilia, neque nos ea anteponi, sed postponi debere dicamus divinis præceptis.

Quintum argumentum sumunt ex verbis Pauli, quibus libere asseruntur Christiani a mandatis hominum. II. Cor. III : *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*. Ad Galat. IV : *Non sumus ancillæ filii*, *sed liberæ*, *qua libertate Christus non liberavit.* Et ad Galat. V : *State, et nolite iterum jugo servitutis contineri* (2).

Respondeo : libertatem Christianam in tribus consistere. Primo, in liberatione a servitute peccati, de qua Paulus Rom. VI : *Liberati a peccato*, *servi facti estis justitiæ* (3).

Secundo, in liberatione a servitute legis divinæ moralis. Nam lex sine gratia non potest impleri ; et tamen minatur pœnam, nisi impleatur, atque ideo premit, ac tenet homines tamquam servos : sed gratia Christi liberat nos ab isto timore, et servitute, non quidem eximendo nos ab obligatione implendæ legis, sed inspirando charitatem, per quam facile, et libenter legem impleamus. De qua Apostolus II. Cor. III : *Ubi Spiritus Domini*, *ibi libertas*. Et Galat. III : *Christus nos redemit de maledicto legis*, *factus pro nobis maledictum* (4). Unde Augustin. lib. de continent. cap. 3 : « Non sumus, inquit, sub lege bonum quidem jubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ id, quod lex jubet, faciens nos amare, potest liberis imperare. »

Tertio, in liberatione de servitute cæremonialium et judicialium præceptorum Mosis, de qua Act. XV : *Quid tentatis imponere jugum super cervices discipulorum etc.* Et Galat. V : *State*, *et nolite iterum jugo servitutis contineri* (5) Quod autem simus liberati ab obedientia Prælatorum, nusquam legimus, sed contrarium potius, cum Paulus clamet : *Obedite Præpositis vestris* (6).

Quocirca Petrus et Paulus prævidentes in spiritu hæreticos hujus temporis, qui prætextu libertatis, neque jejunia indicta ab Ecclesia, nec ullam aliam legem ferre possunt; frequentissime inculcare voluerunt, ut obedientiam superioribus etiam Ethnicis exhiberemus. I. Petri II : *Subjecti estote*, inquit, *omni humanæ creaturæ propter Deum*. Et infra : *Quasi liberi*, *non quasi velamen habentes malitiæ libertatem*. Et II. Petri II, de hæreticis inquit : *Libertatem illis promittentes*, *cum ipsi servi sint corruptionis*. Et Paulus Gal. V : *Vos in libertatem*, inquit, *vocati estis*, *tantum ne libertatem in occasionem detis carnis* (7).

(1) Matth. XV, 6. — (2) II. Cor. III, 17; Galal. IV, 31; V, 1. — (3) Rom. VI, 18. — (4) II. Cor. III, 17; Galat. III, 13. — (5) Act. V; Galat. V, 1. — (6) Hebr. XIII, 17. — (7) I. Petr. II, 13 et 16; II. Petr. II, 19; Galat. V, 13.

CAPUT XVIII.

Solvitur argumentum ex comparatione legum.

Sextum argumentum. Si Deus voluit Christianos esse liberos a cæremoniis Judaicis, aliisque positivis legibus Testamenti veteris; ergo etiam a cæremoniis, quas Pontifices introduxerunt, et ab aliis humanis legibus : nam si debuimus habere leges positivas, præstitisset habere divinas, quam humanas. Præterea nihil nobis prodesset, imo potius obesset illa liberatio a legibus Judaicis : nam leges illæ dicuntur *jugum importabile* a B. Petro, Actor. XV tum propter multitudinem, tum propter obligationem ad peccatum; alioqui enim res ipsæ singulæ in se graves non erant, nedum importabiles : at leges positivæ Christianorum sunt decuplo plures, quam essent illæ Judæorum, ut patet conferenti volumina Juris canonici, et tomos Conciliorum, cum Pentateucho Mosis; si ergo istæ omnes leges ad pœnam æternam obligant, præstitisset nobis habere legem Mosis.

Et confirmat Calvinus argumentum suum testimonio B. Augustini, qui in epist. 119, cap. 19. de ritibus Ecclesiasticis temere introductis conqueritur, et ait : « Ipsam religionem quam paucissimis et manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei liberam esse voluit, servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverint, legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subjiciuntur. » Hæc ille. Subjungit Calvinus lib. IV Instit. cap. 10, §. 13 : « Si in sæculum nostrum incidisset sanctus ille vir, quibus querelis deplorasset eam, quæ nunc est, servitutem ? Nam et numerus est decuplo major, et singuli apices centuplo rigidius quam tunc exiguntur. Ita fieri solet, ubi semel perversi isti legislatores imperium occuparunt, nullum finem jubendi, et vetandi faciunt, donec ad extremum morositatis perveniunt. »

Respondeo : a cæremoniis et judicialibus præceptis Mosis voluit Christus nos esse liberos, quia cæremoniæ illæ, figuræ erant Testamenti novi, et proinde, re ipsa præsente, cessare debuerunt : judicialia quoque præcepta pertinebant ad politiam populi Dei secundum illum statum, et idcirco, statu illo mutato, necesse fuit etiam ipsa præcepta mutari : *Translato enim Sacerdotio*, inquit Apostolus ad Heb. VII, *necesse est*, *ut legis translatio fiat* (1). Non autem sequitur, debere nos nullas habere politicas et Ecclesiasticas leges, si illas Mosis habere non debemus.

Ad id, quod objicitur de numero et gravitate legum Pontificiarum, Respondeo : sine comparatione ulla esse pauciores et leviores Pontificias leges illis Mosaicis. Nam leges absolute impositæ omnibus Christianis, vix inveniuntur aliæ, quam quatuor, nimirum de servandis Festis, et de servandis Jejuniis, de Confessione singulis annis semel facienda, et de sacra communione habenda in Paschate. Cæteræ omnes, quibus pleni sunt tomi Conciliorum, et libri Juris canonici, vel non sunt leges, sed admonitiones, vel piæ institutiones sine obligatione ad culpam; quales sunt plurimi ritus Christianorum. Nec enim peccant, qui citra contemptum, vel non recitant Angelicam Salutationem ter in die, vel non sumunt ramum olivæ in die Palmarum, vel non aspergunt se aqua lustrali cum templum ingrediuntur, vel non tundunt pectus tempore sacrificii etc. et tamen his et similibus Ecclesiam gravari Calvinus clamat. Vel sunt leges conditionales, id est, impositæ iis, qui volunt ad sacros Ordines admitti, ut de Cœlibatu, quæ non gravant Ecclesiam, cum nemo teneatur fieri Clericus vel Monachus; vel sunt regulæ præscriptæ non omnibus, sed solis judicibus Ecclesiasticis, ut eas sequantur in causis dijudicandis; vel sunt censuræ, et pœnæ latæ in eos, qui jus divinum violant, sine quibus disciplina nullo modo conservari potest; vel sunt explicationes dogmatum Fidei, aut Juris divini, quæ etiam nullum novum onus Christianis imponunt. At leges Mosaicæ omnibus et singulis Judæis impositæ innumerabiles erant, de Purificationibus, de Sacrificiis, de ciborum delectu etc. Itaque non oportet comparare Pentateuchum cum tomis Conciliorum et libris Juris canonici, sed cum parvo Catechismo : potest enim Christianus

1) Hebr. VII, 12.

salvari, si solum Catechismum parvum noverit.

Quod autem attinet ad gravitatem legum, nulla etiam comparatio est inter servitutem Judaicarum, et levitatem Ecclesiasticarum. Nam ex quatuor nostris legibus nulla est, quæ non sit potius determinatio Juris divini, quam nova lex penitus : nam jure divino tenemur aliquod tempus dedicare cultui Dei, et aliquando jejunare, confiteri, et communicare. Itaque Pontifices solum determinaverunt tempora ; et proinde si qua est difficultas in his legibus, magis referenda est in jus divinum, quam in jus positivum, et præcipue circa confessionis præceptum, quod habetur omnium durissimum : nec enim Confessio peccatorum dura quibusdam est, quia fieri debet tali tempore, sed quia fieri debet absolute. Neque de hoc dubitari potest.

Deinde determinatio temporis Festorum, et Jejuniorum a Pontificibus facta, mitissimam obligationem habet : nam ad jejunia non obligantur, nisi qui possunt ; unde excipiuntur pueri, senes, ægroti etc. Similiter in festis tenemur a servilibus operibus abstinere, et Missam audire, sed cum multis exceptionibus ; nam non debent cessare opera necessaria, vel valde utilia humanis corporibus, ut medicorum, pharmacopolarum, coquorum etc. Pari ratione, qui impeditus justa de causa Missæ non interfuit, non judicatur deliquisse. At Judæi adeo severe tenebantur in Sabbatis vacare, ut ne ignem quidem accendere possent, vel cibos coquere : et quidem qui solum ligna collegerat die Sabbati, jussu Domini lapidatus fuit.

Ad Augustinum dico : malitiose Calvinum verbis Augustini voluisse abuti. Ille enim non conqueritur de ritibus a Pontificibus institutis, sed de quibusdam consuetudinibus particularibus vulgi, et hominum rudium, quæ paulatim obtinent vim legis, quæ quando nimium crescunt, deberent Episcoporum auctoritate tolli et abrogari : « Omnia, inquit, talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur. neque in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, neque consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem quam paucissimis etc. » ut supra.

Itaque vides, Augustinum omnino servari velle eas leges, quas Episcopi in Conciliis statuerunt, vel universæ Ecclesiæ consuetudo roboravit : ejusmodi autem sunt omnes illæ, quas nos Ecclesiasticas leges appellamus ; nec enim in tomis Conciliorum, vel in voluminibus Juris canonici servarentur, si non ab Episcopis, sed a privatis nescio quibus hominibus latæ fuissent.

CAPUT XIX.

Solvitur argumentum ductum ab exemplis.

Septimum argumentum sumit Calvinus a tribus exemplis, quæ habentur in Scriptura. Nam IV. Reg. XVI refertur factum Achaz Regis, et Uriæ Pontificis, qui addiderunt Templo unum aliud altare : quod etsi videbatur ex se facere ad ornatum Templi ; tamen quia Deus hoc non jusserat, tanquam humanum inventum reprobatur. Deinde, cap. XVII, refertur de iis, quos transtulit Rex Assyriorum de Babylone in Samariam, quod immissis a Deo leonibus puniti fuerint, quia coluerint Deum novis cæremoniis, quas Deus non præceperat. Denique IV. Reg. XXI refertur de Manasse Rege, quod in eo præcipue peccaverit, quod in Templo exstruxit aras, quas nimirum Dominus non præceperat.

Respondeo : admirabilem plane esse impudentiam Calvini, qui Achaz, et Manassem, et Babylonios docet in eo peccasse, quod cæremonias instituerint a Deo non præceptas, cum Scriptura clarissime dicat, istos omnes peccasse peccato idololatriæ. Nam Achaz reprehenditur, non quod altare novum erexerit in Templo, sed quod altare erexerit ad similitudinem altaris idoli, quod erat in Damasco, et quod altare Domini amoverit a loco suo, et noluerit sacrificia offerri in altari Domini, sed solum in altari illo novo, et idolo consecrato. Manasses quoque non arguitur, quod aras in Templo exstruxerit, sed quod exstruxerit eas universæ militiæ cœli, id est, in honorem omnium side-

rum, et quod in templum Domini traduxerit idolum, quod antea in luco manebat.

Quod enim non fuisset malum erigere in Templo aliud altare, etiamsi Dominus hoc non imperasset, patet ex III. Reg. VIII, ubi legimus, Salomonem, cum vidisset altare Domini æneum non capere omnia holocausta, quæ offerebantur, sanctificasse alium locum in Templo, et ibi obtulisse etiam holocausta : hoc enim Salomonis factum Deus nec imperavit, nec improbavit. Nisi potius approbasse dicendus sit, cum seq. cap. Salomoni per quietem apparuerit, eumque laudaverit, ac multa illi bona promiserit.

Porro Babylonios illos, qui habitabant in regione Samariæ, constat idolatras fuisse ; sic enim Scriptura loquitur lib. IV Reg. cap. XVII : *Cumque ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum, et immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.* Et infra : *Unaquæque gens fabricata est Deum suum, posueruntque eos in fanis excelsis.* Et infra : *Et cum Dominum colerent, Diis quoque suis serviebant, juxta consuetudinem Gentium, de quibus translati fuerant Samariam* (1). Hoc igitur peccatum Scriptura reprehendit, non autem quod Deum novis cæremoniis colerent.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta duo desumpta ex ratione conscientiæ.

Argumentum octavum Calvini est, Paulus nullo modo permittit, fideles conscientias in hominum servitutem redigi ; ait enim I. Cor. VII : *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.* Ubi Paulus non præcipit, ne servi obediant dominis suis in rebus exterioribus ; nam ad Ephes. VI ait : *Servi obedite dominis carnalibus cum timore et tremore.* Neque præcipit, ne qui sunt liberi, servi efficiantur ; nam in eodem cap. I. ad Cor. VII ait : *Servus vocatus es, non sit tibi curæ, sed etsi potes fieri liber, magis utere* (2), id est, etiamsi possis liberari, melius tibi est, ut servias, et utaris conditione servili, ad conservandam humilitatem. Igitur superest, ut prohibeat servire hominibus cum timore peccati, et anxietate conscientiæ, quomodo soli Deo serviendum est.

Respondeo : Paulum eo loco solum præcipere, ne serviamus hominibus præcipue propter homines, sed propter Deum, ita ut magis Deo in hominibus, quam ipsis hominibus serviamus. Ita enim seipsum Paulus explicuit Ephes. VI : *Servi*, inquit, *obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes sicut Domino, et non hominibus* (3). Illi ergo fiunt servi hominum (quod Apostolus prohibet) qui homines præcipue respiciunt, et ideo serviunt, etiamsi peccata præcipiant, et adulantur eis, etiam quando male agunt. Vide Chrysostomum in I. Cor. VII, et Hieronymum in cap. VI ad Ephes.

Nonum argumentum Calvini. Conscientia ad forum solius Dei pertinet : ipse enim est, qui scrutatur renes et corda ; non igitur possunt homines obligare in conscientia. Confirmo hoc argumentum. Non potest homo damnare ullum ad inferos ; non igitur potest obligare ad legem servandam sub pœna mortis æternæ : ridiculum enim esset, si quis obligaret ad pœnam, quam postea non posset infligere.

Respondeo : duobus modis intelligi posse, conscientiam ad forum solius Dei pertinere. Uno modo, quia solus Deus potest videre hominum conscientias, et judicare de actibus internis, qui exterius non patent, nec habent alios testes, quam Deum et conscientiam operantis ; et hoc modo verissimum est, conscientiam ad solius Dei forum pertinere. Alio modo potest intelligi, conscientiam ad solius Dei forum pertinere, quia videlicet solus Deus possit legibus suis ita ligare hominem, ut si non faciat quod præceptum est, judicet ipsemet in conscientia sua se male facere ; et hoc modo falsum est, conscientiam non pertinere ad forum hominum. Nam, ut quis hoc modo obliget alium in conscientia, non requiritur, ut possit videre ejus conscientiam, nec ut scrutetur renes et corda, nec ut judicet de actibus internis, sed satis est, ut possit illi legitime imperare, et imperando ita illum obligare ad opus ex-

(1) IV. Reg. XVII, 25, 29 et 33. — (2) I. Cor. VII, 23 ; Eph. VI, 5 ; I. Cor. VII, 21. — (3) Eph. VI, 5, 6 et 7.

ternum faciendum, ut si non faciat, intelligat, vel certe intelligere possit se male agere.

Itaque Joannes Calvinus lib. IV Instit. c. 10. §. 5. æquivocatione decipitur, aut decipere alios cupit, cum ita loquitur : « Neque enim cum hominibus, sed cum uno Deo negotium est conscientiis nostris ; quo pertinet illud vulgare discrimen inter terrenum, et conscientiæ forum. Cum totus orbis densissima ignorantiæ caligine obvolutus esset, hæc tamen exigua lucis scintilla residua mansit, ut humanis omnibus judiciis superiorem esse hominis conscientiam agnoscerent; quamquam quod uno verbo fatebantur, postea reipsa labefactabant : voluit tamen Deus testimonium aliquod Christianæ libertatis tunc exstare, quod ab hominum tyrannide conscientias eximeret. » Hæc ille.

At cum dicimus, conscientiam esse superiorem omnibus humanis judiciis ; nihil aliud dicere volumus, quam eum, qui sibi bene conscius est, non debere metuere ne a Deo damnetur, etiamsi omnes homines, qui cor non vident, secus forte de ejus rebus gestis judicent. Sed quorsum hæc? an propterea non peccabit, conscientiæ suæ testimonio, qui leges Ecclesiasticas violaverit?

Ad confirmationem respondeo : legem humanam non obligare sub pœna mortis æternæ, nisi quatenus violatione legis humanæ offenditur Deus, cujus ministri sunt omnes Principes, non solum Ecclesiastici, sed etiam politici ; ut enim qui transgreditur leges Proregis, consequenter offendit Regem, et puniri potest a Rege, etiam ea pœna, quam Prorex infligere fortasse non potuisset : sic etiam, qui lèges justas Principum non servant, qui quidem Principes ministri Dei sunt, Sap. VI, Rom XIII, I. Cor. IV, etiam Deum offendunt, et ab eo puniuntur pœna æternæ mortis. Itaque si fingamus, Deum non esse in rerum natura ; qui leges justas violabunt, peccabunt quidem in conscientia, sed nec Deum offendent, nec ad inferos damnabuntur.

Dices. Si ita est ; sequitur, legem humanam ut humanam non ita obligare, ut transgressores dicantur peccare mortaliter. Respondeo : si legem humanam ut humanam intelligas eam, quæ proprie non est divina ; nego, transgressorem legis humanæ ut humanæ non peccare mortaliter : si vero legem humanam ut humanam intelligas eam, quam fert homo auctoritate, non a Deo accepta, sed propria, vel ab hominibus solis collata ; fateor, talis legis transgressores non peccare mortaliter. Cæterum ejusmodi lex nulla est: omnis enim vera potestas a Deo est, Rom. XIII, et sine vera potestate nulla vera lex condi potest.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

Decimum argumentum sumitur ex aliquot Patrum testimoniis, quæ aliorum nomine retulit Joannes de Turrecremata, lib. II, cap. 45. Primum est Origenis, tract. 12. in Matt. ubi explicans illud Matth. XX, Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic : « Sicut, inquit, omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate, spiritualia autem in voluntate, non in necessitate, sic et principes spirituales. Principatus eorum in dilectione subjectorum debet esse positus, non in timore corporali. »

Respondeo : Origenem non excludere a Principe Ecclesiastico coactivam potestatem, sed tantum monere ejusmodi Principes officii sui. Hoc enim interest inter Principem sæcularem et Ecclesiasticum, quod Princeps sæcularis habet pro fine temporalem et externam pacem Reipublicæ, et ideo finem suum adeptus est, quando subditi quiete vivunt, sive id faciant volentes, sive inviti : at Princeps spiritualis habet pro fine vitam æternam, et pacem tam externam, quam internam suorum subditorum ; et propterea debet omnino procurare, ut subditi amore potius ducantur, quam timore, quamquam ubi non potest impetrare, ut libenter et ex amore bene vivant, debet etiam vim coactivam adhibere, ut saltem timore pœnæ non perturbent externam Ecclesiæ pacem. Unde Gregorius lib. XX Moral. cap. 6. : « Circa subditos inesse debet rectoribus et juste consolans misericordia, et pie sæviens disciplina etc. »

Secundum est Chrysostomi lib. II de sacerd. ante med. ubi comparat Pontificem cum pastore ovium irrationalium, et ait : « Neque enim homini licet tanta eum auctoritate homines curare, cum quanta oves pastor curat. Hic enim liberum est vincire, et a

pabulo arcere et urere, et secare : cum illic medicinæ, ac curationis suscipiendæ facultas posita minime sit in illo, qui medicinam adhibet, sed in eo tantum qui laborat etc. » Deinde, confert eumdem Pontificem cum sæculari Magistratu ; et sic ait : « Christianis minime omnium licet peccantium lapsus vi corrigere. Exteri quidem judices cum facinorosos homines leges transgressos fuisse deprehenderint, magna se præditos auctoritate ac potestate ostendunt, eosdemque vel invitos, suos ipsorum mores mutare cogunt: hic vero non vim adferre, sed suadere tantum oportet, atque hac ratione meliorem efficere, quem emendandum susceperis. Neque enim nobis facultas tanta a legibus data ad delinquentes coercendos : ac ne si dedissent quidem, haberemus ubi vim hujusmodi, potentiamque exercere possemus, cum Christus eos æterna corona donet, non qui coacti : sed qui certo animi proposito a peccato abstinent. »

Respondet Joannes de Turrecremata : Chrysostomum loqui de iis, qui foris sunt, id est, de Ethnicis, quos Ecclesia non potest cogere ad Fidem. At nimis aperte Chrysostomus loquitur de ovibus, quæ intus sunt, et quæ Episcopo commissæ sunt. Dicendum igitur est, Chrysostomum nunquam negare voluisse coactivam Pontificum potestatem, cum ipse eam ubique diserte asserat.. Nam homil. 70. ad popul. prohibet, ne Christiani sibi subjecti vocent mulierem ad funera deploranda, et ait : « Ne cogam eas vera, et propria mala deflere. » Et infra : « Si vero, inquit, quod absit, contempti fuerimus, minas ad rem deducere cogemur, vos quidem Ecclesiasticis castigantes legibus, illas vero sicut eis conveniet. » Et infra : « Nec ullus Ecclesiastica despiciat vincula. Non enim qui ligat est homo, sed Christus, qui nobis hanc contulit potestatem, et tanti dominos honoris constituit. » Et in epist. 1. ad Innocent. Papam rogat eum, ut Theophilum Episcopum Alexandrinum, et alios, per quos a sede sua injuste expulsus fuerat, Ecclesiasticis legibus coerceat. Et hom. 83. in Matth. alloquens Diaconum : « Si, inquit, Dux quispiam, si Consul, si ipse denique, qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe, et coerce. Majorem tu illo habes potestatem, quod si ipse pellere non audes, mihi dicas, non permittam ista fieri. » Habemus igitur, Chrysostomum sensisse, posse Prælatos Ecclesiæ vincire oves suas, et pellere de Ecclesia, et severe punire, quæ antea videbatur negasse.

Ad illa igitur verba respondeo dupliciter. Primo, inter pastorem ovium irrationalium, et rationalium hoc discrimen a Chrysostomo poni, quod ille, cum versetur circa morbos ovium naturales, potest sanare oves suas etiamsi illæ nolint : at iste, quia versatur circa morbos ovium voluntarios, non potest curare oves, nisi ipsæ velint, et ideo difficilior est hujus, quam illius provincia. Et similiter dico de potestate sæculari. Judex enim sæcularis versatur circa externas actiones ; et ideo potest invitum hominem cogere, ut mutet mores, nimirum, externos : at Episcopus versatur circa mores internos, qui non possunt mutari invito eo, qui illos habet ; nam etsi potest Episcopus excommunicare, aliasque pœnas infligere, tamen nihil ista proderunt, nisi velit is qui punitur. Et sic intelligo illa verba : « Neque enim nobis facultas tanta a legibus data ad delinquentes coercendos ; non enim habet Episcopus facultatem cogendi hominem, ut mutet animum, sicut habet judex cogendi hominem, ut mutet externos mores. Secundo dici potest : Chrysostomum hoc loco solum agere de potestate sacerdotali in foro conscientiæ ; ibi enim non possumus corrigere pœnitentem, nisi ipse velit : summum enim quod possumus est, dimittere illum sine absolutione.

Tertium testimonium est S. Augustini lib. XXII cont. Faust. c. 27. ubi sic definit peccatum : « Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam Dei. » Hinc enim deducitur, transgressionem legis humanæ non esse peccatum. Similis etiam est definitio Ambrosii lib. de Paradiso, c. 8 : « Peccatum, inquit, est prævaricatio legis divinæ. » Respondeo : omne peccatum esse contra legem Dei, non positivam, sed æternam, ut Augustinus recte docet : omnis enim justa lex, sive a Deo, sive ab homine detur, ab æterna Dei lege derivatur ; est enim æterna lex, ut malum sit violare regulam.

Quartum testimonium est B. Bernardi lib. I de Considerat. : « Non monstrabunt, inquit, puto qui hoc dicent, ubi aliquando quispiam Apostolorum judex sederit hominum. Stetisse lego Apostolos judicandos ; Sedisse judicantes non lego. » Respondeo : loquitur B. Bernardus de judicio in causis civilibus ; nam alioqui ibidem sic ait : « Quidni, inquit, contemnant judicare de terrenis

possessiunculis hominum, qui in cœlestibus et Angelos judicabunt. Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra. Quoniam propter illa, et non propter has accepistis claves regni cœlorum. » Adde, quod Bernardus non tam disputat an liceat, quam an conveniat Pontifici de terrenis litibus judicare.

CAPUT XXII.

Proponitur quæstio postrema : An Christus jurisdictionem Ecclesiasticam soli Pontifici summo immediate contulerit.

Restat postrema quæstio de derivatione potestatis Ecclesiasticæ a Pontifice summo ad Episcopos cæteros. Sciendum est, triplicem esse in Pontifice, aliisque Episcopis potestatem : unam Ordinis ; alteram jurisdictionis interioris ; tertiam jurisdictionis exterioris ; quarum prima refertur ad Sacramenta conficienda, et ministranda ; altera ad populum Christianum regendum in foro interiori conscientiæ ; tertia ad eumdem populum regendum in foro exteriori.

De prima et secunda non est quæstio nostra, sed solum de tertia : nam de prima certum est apud omnes, illam æque immediate habere a Deo Episcopos, ac ipsum summum Pontificem ; confertur enim per quamdam consecrationem, quæ æque operatur in uno atque in alio. Vide de hac potestate Joannem de Turrecremata lib. I, cap. 73. De secunda est quidem aliqua dissensio inter Auctores, nam Abulensis in libro, quem appellat Defensorium, par. II, cap. 63. existimat, hanc potestatem conferri omnibus sacerdotibus immediate a Deo, quando ordinantur. Quod autem nihilominus non possit quilibet sacerdos quoslibet Christianos absolvere, vel ligare, id factum esse, quia Ecclesia ad tollendam confusionem, divisit Diœceses, et unum populum uni Episcopo subjecit, alium alii. At Joannes de Turrecremata lib. I Summæ, cap. 96. docet, hanc potestatem non conferri a Deo ex vi ordinationis, sed ab homine per simplicem injunctionem. Ambo tamen in eo conveniunt, quod usus hujus potestatis pendeat a jurisdictione exteriori, et ideo satis erit de illa exteriori agere.

Solum igitur de tertia agendum est, de qua etiam egimus in quæstionibus superioribus. Et quidem omnes in eo conveniunt, jurisdictionem Episcoporum saltem in genere esse de jure divino : nam Christus ipse ita ordinavit Ecclesiam, ut in ea sint Pastores, Doctores etc. Sic enim Apostolus loquitur ad Ephes. IV : *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios Pastores et Doctores* (1). Et præterea, nisi ita esset, posset Pontifex mutare hunc ordinem, et instituere, ne ullus sit in Ecclesia Episcopus, quod sine dubio non potest facere. At quæstio est, an Episcopi canonice electi accipiant a Deo suam jurisdictionem, sicut eam accipit summus Pontifex : an vero a Pontifice. Sunt autem tres de hac re Theologorum sententiæ.

Prima eorum, qui volunt, tam Apostolos, quam cæteros Episcopos immediate a Deo accepisse et accipere jurisdictionem. Ita docet Franciscus Victoria in relect. II de potest. Eccles. quæst. 2. et Alphonsus a Castro l. II, cap. 24. de justa hæreticor. puni. Altera est eorum, qui volunt, Apostolos non a Christo sed a Petro, et Episcopos non a Christo sed a Petri successore accepisse, vel accipere jurisdictionem. Ita Joannes de Turrecremata lib. II, cap. 54 Summæ de Ecclesia, et Dominicus Jacobatius lib. X de Concil. art. 7. Tertia est media eorum, qui volunt, Apostolos quidem accepisse a Christo immediate omnem suam auctoritatem, tamen Episcopos non a Christo sed a summo Pontifice eam accipere. Ita Cajetanus in tract. de auctorit. Papæ, et Concil. cap. 3. Dominicus a Soto in IV, dist. 20, quæst. 1, art. 2. Franciscus Vargas in libello de hac ipsa quæstione, Hervæus in lib. de potest. Papæ, et Gabriel in canonem Missæ, lect. 3. et eadem videtur sententia veterum Scholasticorum, B. Bonaventuræ, Alberti, Durandi, atque aliorum in IV, dist. 18 aut 20 aut 24. quæ sententia verissima est ; et ideo breviter confirmanda.

(1) Eph. IV, 11.

CAPUT XXIII.

Apostolos a Christo jurisdictionem omnem accepisse.

Quod igitur Apostoli acceperint a Christo immediate suam jurisdictionem, Primum testantur verba Domini, Joann. XX : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (1). Quem locum sic exponunt Patres, Chrysostomus et Theophylactus, ut aperte dicant, factos esse his verbis Apostolos Christi Vicarios, imo ipsum Christi officium et auctoritatem accepisse.

Addit Cyrillus in hunc locum, his verbis proprie Apostolos creatos esse Apostolos, et Orbis totius Doctores, et ut intelligeremus, in Apostolica auctoritate contineri omnem potestatem Ecclesiasticam; ideo adjecisse Christum : *Sicut misit me Pater*; siquidem Pater Filium misit summa potestate præditum. Cyprianus lib. de unit. Eccles. : « Loquitur, inquit, Dominus ad Petrum : Tibi dabo claves regni cœlorum : et eidem post resurrectionem suam dicit : Pasce oves meas. Et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat : Sicut misit me Pater, et ego mitto vos : tamen, ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit etc. » Ubi vides, idem dari Apostolis per illa verba : *Ego mitto vos*, quod Petro fuerat promissum per illud : *Tibi dabo claves*; et postea exhibitum per illud : *Pasce oves meas*. Constat autem per illa *tibi dabo claves*, et per illud *pasce oves* intelligi jurisdictionem plenissimam, etiam exteriorem. Quomodo autem hæc non impediant Petri Primatum, alibi satis ostendimus.

Secundo, idem ostendit electio Matthiæ in Apostolatum. Nam Act. I. legimus, Matthiam Apostolum non fuisse ab Apostolis electum, nec datam ei ullam auctoritatem, sed implorata divinitus et impetrata electione ejus, mox inter Apostolos annumeratum. Certe si Apostoli omnes a Petro habuerunt jurisdictionem, in Matthia maxime id ostendi debuisset.

Tertio, probatur ex Paulo, qui ex professo docet, se auctoritatem ac jurisdictionem habuisse a Christo, et inde probat se verum esse Apostolum. Nam Galat. I ait : *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem.* Et ibidem ut ostenderet, se non accepisse auctoritatem a Petro, vel aliis Apostolis, ait : *Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, continuo non acquievi carni, et sanguini, neque veni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos, sed abii in Arabiam, et iterum reversus sum Damascum : deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum etc.* Et cap II : *Mihi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt* (2).

Quarto, probatur evidenti ratione. Nam Apostoli a solo Christo facti sunt, ut patet Luc. VI : *Vocavit discipulos suos et elegit duodecim ex ipsis quos et Apostolos nominavit.* Et Joan. VI : *Nonne ego vos duodecim elegi?* (3) Quod autem Apostoli habuerint jurisdictionem, patet tum ex gestis Pauli, qui I. Cor. V excommunicat. et I. Cor. VI, VII, XI, XIV et alibi passim, leges constituit, tum quia Apostolica dignitas est prima et suprema dignitas in Ecclesia, ut patet I. Cor. XII et Ephes. IV : *Et quosdam quidem posuit in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas etc.* (4). Vide B. Thomam in cap. VII, 1. ad Cor. Quod autem ante Christi passionem Apostoli essent, nec tamen adhuc essent Episcopi, vel Sacerdotes, nec ullam haberent jurisdictionem; non est mirum : Dominus enim variis temporibus varias contulit Apostolis potestates; et præcipue Joann. XX absolvit, quod ante passionem inchoaverat.

CAPUT XXVI.

Episcopos omnes a Papa jurisdictionem accipere.

Quod vero omnis ordinaria jurisdictio Episcoporum a Papa immediate descendat, probatur, Primo ex figura Testamenti vete-

(1) Joan. XX, 21. — (2) Galat. I, 1, 15 et seq.; II, 6. — (3) Luc. VI, 13; Joan. VI, 71. — (4) Eph. IV, 11.

ris. Nam Num. XI legimus, quod cum Moses non posset solus regere totum populum, Deus jussit adesse septuaginta seniores, et auferens de spiritu Mosis, dedit illis, ut una cum Mose populum regerent. Ubi notandum cum Augustino quæst. 18. in lib. Num. istam ablationem spiritus a Mose non significare diminutionem spiritus in Mose, quia tunc nihil profuisset Mosi habere adjutores, si propterea ipse debilior factus esset, sed derivationem virtutis seniorum a Mosis virtute : voluit enim Deus ostendere, in Mose residere totam auctoritatem, alios autem si quam habent, a Mose habere. Constat autem Pontificem in Ecclesia eum locum habere, quem habuit Moses in populo Judæorum.

Secundo, regimen Ecclesiasticum est monarchicum, ut supra ostendimus; ergo omnis auctoritas est in uno, et ab illo in alios derivatur; sic enim se habent omnes Monarchiæ. Respondent, regimen Ecclesiasticum est Monarchicum, sed temperatum ex Aristocratia; et ideo præter Monarcham, esse etiam alios Præfectos inferiores, qui non sint Vicarii summi Monarchæ, sed absolute Principes : essent autem Vicarii, si ab illo acciperent auctoritatem.

At contra : nam Aristocratia Ecclesiæ requirit quidem ut Episcopi sint Principes, et non simplices Vicarii, sed non requirit, ut isti Principes instituantur a Deo, et non a Pontifice, sed solum ut Pontifex cogatur divina lege in variis Ecclesiæ partibus diversos Principes Ecclesiasticos constituere : quo modo si alicubi Rex teneretur in singulis provinciis non constituere Prætores, aut Præsides, sed veros Duces ac Principes, qui provinciam, ut suam regerent, cum dependentia tamen ad Regem.

Tertio, probatur ex illis quatuor similitudinibus, quibus utitur Cyprianus lib. de unit. Eccles. ubi sedem Petri comparat capiti, radici, fonti, soli. Nam in omni corpore virtus membrorum derivatur a capite, in omni arbore virtus ramorum oritur ex radice, in omnibus rivis aqua fluit ex fonte, omnium denique radiorum solarium lux est a sole.

Quarto, probatur, ex inæqualitate jurisdictionum. Nam si Deus immediate conferret Episcopis jurisdictionem, omnes Episcopi haberent æqualem jurisdictionem, sicut habent æqualiter Ordinis potestatem : Deus enim non determinavit unquam Episcoporum jurisdictionem; at modo unus Episcopus habet unum oppidum, alius centum oppida, alius multas provincias; non igitur a Deo, sed ab homine datur ejusmodi jurisdictio : idcirco enim ille magnum, iste parvum populum regit, qui ita placuit ei, qui jurisdictionem dedit, id est, Principi totius Ecclesiæ.

Quinto, si haberent Episcopi a Deo suam jurisdictionem, non posset Pontifex illam auferre, aut mutare; non enim potest Pontifex aliquid agere contra Dei ordinationem : at certum est Pontificem id posse facere, et sæpe fecisse. Unde B. Bernardus in epist. 131. ad Mediolanen. : « Potest, inquit, Romana Ecclesia novos ordinare Episcopatus, ubi hactenus non fuerunt : potest eos, qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictaverit, ita ut de Episcopo Archiepiscopos creare liceat, et e converso si necesse visum fuerit. »

Respondebunt : Episcopos habere jurisdictionem a Deo, sed tamen sub Pontifice; et ideo licere Pontifici illam tollere, vel mutare.

At contra : nam Apostoli habuerunt potestatem sub Petro, et tamen quibus eam habuerunt immediate a Christo, non poterat Petrus eam auferre, vel imminuere. Præterea Ordinis potestatem habent omnes Presbyteri sub Pontifice, et tamen quia eam habent a Deo, non potest Pontifex eam ita tollere, ut ii, si velint, non possint ea uti : nam Presbyter etiamsi Pontifex illum excommunicet, suspendat, interdicat, degradet; tamen si velit, vere consecrabit. Denique in qualibet urbe Clerus et populus subjectus est Episcopo; et tamen si quis de Clero vel populo habet immediate a Pontifice summo aliquam auctoritatem, non potest Episcopus illam tollere vel imminuere. Eodem igitur modo si haberent Episcopi a Christo auctoritatem suam, non posset Christi Vicarius eam tollere et minuere; vel dicant adversarii, ubi Dominus ita subjecerit Episcopos Pontifici, ut voluerit etiam illa posse mutari, quæ ipsemet eis contulerit.

Respondent : posse saltem Pontificem auferre materiam subjectam Episcopo, id est, populum ejus alteri subjicere, et ea ratione non proprie illi auferre jurisdictionem a Deo datam, sed efficere indirecte, ut illam perdat. At cum potestas jurisdictionis relationem significet Prælati ad subditum : ex relativis autem uno posito, vel sublato, et alterum ponatur, vel tollatur; si non potest Episcopo auferri jurisdictio, non potest fieri,

ut populus non sit ei subjectus. Denique mirum omnino esset, si divina providentia, quæ suaviter cuncta disponit, noluisset per eum jurisdictionem dari, per quem augeri, minui, atque adeo penitus tolli posse voluisset.

Sexto, si jure divino Episcopi habent suam jurisdictionem, ostendere debent aliquod verbum Dei, in quo hæc eorum jurisdictio fundetur : at nihil adferunt, nec adferre possunt adversarii, nisi verba Domini dicta ad Apostolos ; illis autem verbis datur Apostolis amplissima jurisdictio in Ecclesiam universam, quam certe non concedunt Episcopis adversarii. Viderint igitur, quo firmamento sententiam suam defendant.

Septimo, accedant gravissima testimonia duorum veterum sanctissimorumque Pontificum. Innocentius I, in epist. ad Concil. Carthag. quæ est 91. inter epistolas Augustini : « A Petro, inquit, ipse Episcopatus, et tota auctoritas hujus nominis emersit. » Et in ep. ad Conc. Milevit. quæ est 93. inter ep. Augustini : « Arbitror, inquit, omnes fratres et Coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis et honoris auctorem deferre debere. » Leo serm. 3. de assumpt. sua ad Pontificat. : « Si quid, inquit, commune cum eo aliis voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negavit. » Et epist. 89. : « Hujus muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium voluit pertinere, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet. »

Neque obstat, quod Apostoli non acceperint a Petro jurisdictionem : nam hic Leo loquitur de modo ordinario, quo Deus Ecclesiæ Principibus, id est, Episcopis confert dona sua, ac dicit, conferri ordinario per Petrum : Apostoli autem extraordinario privilegio a Christo acceperunt suam jurisdictionem.

Accedant ultimo verba Pontificis, quibus utitur in creandis Episcopis; sic enim ait : « Providemus Ecclesiæ tali de tali persona, et præficimus eum in Patrem et Pastorem, ac Episcopum ejusdem Ecclesiæ, committentes ei administrationem in temporalibus, et spiritualibus, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Amen. »

CAPUT XXV.

Solvuntur argumenta adversariorum.

At contra objiciunt primo : nostram sententiam seipsam destruere. Nam Episcopi Apostolis succedunt, ut Pontifex Romanus Petro ; ergo si Apostoli habent a Christo jurisdictionem, ut asserit nostra Conclusio prima, sequitur, etiam Episcopos habere a Christo, quod tamen negat secunda Conclusio. Et e contrario, si Episcopi habent a Pontifice jurisdictionem, ut asserit secunda Conclusio ; ergo Apostoli habent a Petro, quod tamen negat prima Conclusio. Nam successor ab eo habet suam jurisdictionem, a quo habuit prædecessor, alioqui non vere succedit, sed instituitur alio ordine : succedere autem Episcopos Apostolis docet Augustinus in Psal. XLIV exponens enim illud: *Pro Patribus tuis nati sunt tibi filii* (1) : « Patres, inquit, missi sunt Apostoli, pro Apostolis filii nati sunt, constituti sunt Episcopi. » Hinc etiam Concilium Florentinum in instr. Armenor. et Concil. Trident. sess. XXIII, cap. 4. Episcopos in locum Apostolorum successisse docent.

Respondeo : magnum esse discrimen inter successionem Petri et aliorum Apostolorum. Nam Romanus Pontifex proprie succedit Petro, non ut Apostolo, sed ut Pastori ordinario totius Ecclesiæ; et ideo ab illo habet Romanus Pontifex jurisdictionem, a quo habuit Petrus : at Episcopi non succedunt proprie Apostolis, quoniam Apostoli non fuerunt ordinarii, sed extraordinarii et quasi delegati Pastores, qualibus non succeditur.

Dicuntur tamen Episcopi succedere Apostolis, non proprie eo modo, quo unus Episcopus alteri, et unus Rex alteri, sed duplici alia ratione. Primo, ratione Ordinis sacri Episcopalis. Secundo, per quamdam similitudinem et proportionem : quia nimirum sicut Christo in terris vivente, primi sub Christo erant Apostoli duodecim, deinde 72 discipuli; ita nunc primi sub Romano Pontifice sunt Episcopi, post eos Presbyteri, inde Diaconi etc.

(1) Psal. XLIV, 17.

Ita vero succedere, et non aliter Episcopos Apostolis, probatur; nam nullam habent partem veræ Apostolicæ auctoritatis. Apostoli poterant in toto terrarum Orbe prædicare, et fundare Ecclesias, ut patet Matth. ult. et Marci ult. hoc non possunt Episcopi. Item Apostoli poterant scribere libros canonicos, ut omnes fatentur; hoc non possunt Episcopi. Apostoli habuerunt donum linguarum et miraculorum; non habent Episcopi. Apostoli in totam Ecclesiam habuerunt jurisdictionem; non habent Episcopi. Præterea non succeditur proprie nisi præcedenti : at simul fuerunt in Ecclesia Apostoli et Episcopi, ut patet de Timotheo, Tito, Evodio, aliisque permultis; si igitur Episcopi Apostolis succedunt, cui Apostolo successit Titus? cui Timotheus?

Denique eodem modo succedunt Episcopi Apostolis, quo Presbyteri discipulis 72, ut patet ex Anacleto epist. 3. et ex Beda in cap. X Luc. at constat, Presbyteros non succedere proprie discipulis 72, sed solum per similitudinem; nam discipuli illi 72 non fuerunt Presbyteri, nec ullum ordinem, aut jurisdictionem a Christo susceperunt. Siquidem Philippus et Stephanus, et alii quinque Diaconi ordinati ab Apostolis, Act. VI erant ex discipulis 72, ut Epiphanius docet hæres. 20. quæ est Herodianorum : certe autem non fuissent Diaconi ordinati, si jam antea fuissent Presbyteri.

Secundo objiciunt illud Act. XX : *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Item Ephes. IV : *Ipse dedit quosdam Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores et Doctores* (1). Ubi nomine Pastorum et Doctorum intelliguntur Episcopi, ut eo loco exponit Hieronymus. Et confirmatur ex Patribus, nam Dionysius lib. de Eccles. hierarch. cap. 6. dicit, Episcoporum hierarchiam immediate terminari in Jesum, sicut inferiores ordines Presbyterorum, Diaconorum et aliorum terminantur in Episcopum. Cyprianus l. III, epist. 9. ad Rogatian. dicit, Episcopos a Christo fieri, a quo Apostoli creati sunt : Diaconos autem ab Apostolis, non a Christo institutos. Bernardus lib. III de Considerat.: « Erras, inquit, si ut summam, ita et solam institutam a Deo æstimas vestram Apostolicam potestatem etc. »

Respondeo ad primum locum : dici Episcopos constitutos a Spiritu sancto non immediate, sed mediate; quia Apostoli inspirante Deo, et virtute accepta a Spiritu sancto illos Episcopos constituerunt. Quomodo etiam Act. XV dicunt : *Visum est Spiritui sancto et nobis*, et tamen de lege humana loquuntur; et Rom. XIII : *Non est potestas nisi a Deo* (2); nimirum mediate vel immediate.

Ad secundum dico : ibi exprimi generalem Ecclesiæ Ordinem, qui sine dubio de jure divino est : Deus enim est qui instituit, ut in Ecclesia essent Apostoli, Prophetæ, Pastores et Doctores, etsi non omnibus immediate auctoritatem ipse dederit.

Ad tertium dico : Dionysium loqui de Ordine Episcoporum, non de jurisdictione.

Ad quartum dico : Cyprianum velle, Ordinem Episcoporum ab ipso Christo institutum esse; proinde jure divino in Ecclesiam introductum : Ordinem vero Diaconorum ab Apostolis primum excogitatum fuisse. Cujus sententiæ partem posteriorem schola Theologorum communiter rejicit, sed sive sit vera, sive falsa, nihil facit ad propositum nostrum.

Ad quintum dico : Bernardum loqui eo modo, quo loquitur Paulus Rom. XIII, cum ait : *Non est potestas nisi a Deo.*

Tertio objiciunt : si Episcopi a Pontifice habent jurisdictionem; ergo mortuo Pontifice cessat Episcoporum auctoritas, sicut præciso capite moriuntur omnia membra. Respondeo : magnum esse discrimen inter caput naturale et caput mysticum : siquidem membra corporis naturalis conservari non possunt, nisi continuum influxum a capite recipiant; membra vero capitis mystici, præsertim ministerialis et externi, pendent quidem a capite ut fiant, non tamen ut conserventur. Itaque Episcopalis jurisdictio semel collata, non amittitur moriente qui dedit, sed moriente qui accepit, aut auferente qui potest auferre.

Quarto objiciunt : ad ordinem Episcopatus exercendum necessaria est jurisdictio; ergo Deus qui confert ordinem, confert etiam jurisdictionem. Respondeo : utrumque a Deo conferri, sed unum immediate, alterum mediate; quia unum, id est, potestas Ordinis requirit characterem et gratiam, quam solus Deus efficere potest; alterum, id est, jurisdictio solum requirit superioris voluntatem.

(1) Act. XX, 28; Eph. IV, 11. — (2) Act. XV, 28; Rom. XIII, 1.

Objiciunt quinto : summus Pontifex Episcopos vocat fratres et collegas ; igitur ab uno communi Patre Deo Ecclesiæ præficiuntur. Respondeo : primum vocari fratres ratione ordinis Episcopalis, in quo sunt æquales. Secundo ratione jurisdictionis, quia assumuntur Episcopi a Pontifice ad suum ipsius onus sustentandum, non ad aliquod inferius ministerium.

Objiciunt sexto : si debent omnes Episcopi a Pontifice accipere jurisdictionem ; ergo plurimi Episcopi non fuerunt veri Episcopi, nec enim omnes Episcopos, præsertim in Asia et Africa, creavit Romanus Pontifex. Respondeo : non esse opus ut Pontifex immediate creet Episcopos, sed satis esse, si mediate, id est, per Patriarchas et Archiepiscopos. Itaque initio Petrus constituit Patriarcham Alexandrinum et Antiochenum, qui a Pontifice auctoritate accepta, toti fere Asiæ et Africæ præerant, et Archiepiscopos creare poterant, qui postea crearent Episcopos.

CONTROVERSIARUM

DE SUMMO PONTIFICE

LIBER QUINTUS

DE POTESTATE PONTIFICIS TEMPORALI.

CAPUT I.

Proponitur quæstio de potestate temporali.

Restat postrema pars disputationis de Pontifice, quæ est de potestate ipsius temporali, de qua quidem quæstione tres inveniuntur auctorum sententiæ. Prima est, summum Pontificem jure divino habere plenissimam potestatem in universum Orbem terrarum, tum in rebus Ecclesiasticis, tum in politicis. Ita docent Augustinus Triumphus in Summa de pot. Eccles. quæst. 1. art. 1. Alvarus Pelagius lib. I de planctu Eccles. cap. 13. et multi Jurisconsulti, ut Ostiensis in cap. Quod super his, de voto et voti redempt. Panormitanus in cap. Novit, de judiciis; Sylvester in Summa de peccat. verbo Papa, §. 2. et alii non pauci. Quin etiam Ostiensis ulterius progreditur. Docet enim, per Christi adventum omne dominium Principum infidelium translatum esse ad Ecclesiam, et residere in summo Pontifice, ut Vicario summi et veri Regis Christi; et ideo posse Pontificem regna infidelium jure suo donare quibus voluerit Fidelium.

Altera non tam sententia quam hæresis in altero extremo posita duo docet. Primo, Pontificem ut Pontificem et jure divino nullam habere temporalem potestatem, nec posse ullo modo imperare Principibus sæcularibus, nedum eos regnis et principatu privare, etiamsi illi privari alioqui mereantur. Secundo docet, non licuisse Pontifici aliisque Episcopis accipere temporale dominium, quod nunc habent in quasdam urbes et provincias; sive ejusmodi dominium donatum eis fuerit, sive illud usurpaverint: prohibet enim jus divinum, uni homini gladium spiritualem et temporalem simul committi. Ita docent hæretici omnes hujus temporis, ac præcipue Calvinus lib. IV Instit. cap. 11. §. 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. et Petrus Martyr in cap. XXIII ad Rom. ac Brentius in Prolegom. cont. Petrum a Soto; Magdeburgenses autem Cent. I, lib. II, cap. 4. col. 435. ponunt inter notas Antichristi, quod Pontifex duos gladios gerat, undecumque illos habuerit. Ac deinde Centuria VIII, IX, X et XI. cap. 10. in vitis Pontif. de hoc maxime eos reprehendunt.

Tertia sententia media, et Catholicorum Theologorum communis, Pontificem ut Pontificem non habere directe et immediate ullam temporalem potestatem, sed solum spiritualem; tamen ratione spiritualis habere saltem indirecte potestatem quamdam, eamque summam, in temporalibus. Ita Hugo de S. Victore lib. II de Sacram. p. 2. cap. 4. quem sequitur Alexander Alensis 3. part. Sum. q. XL. m. 5. et 4. p. q. 10. in explicat. can. Missæ, in illud: Et pro Rege N. item S. Bonaventura in lib. de Eccles. Hierarch. par. II, cap. 1. Durandus in lib. de orig. jurisdict. q. 3. in fine. Petrus ab Aliaco in q. de re sumpta, utrum Petri Ecclesia Fide confirmetur. Joannes de Parisio in tract. de potestate regia et papali, cap. 6 et 7. Jacobus Almain in tract. de sup. pot. Eccles. cap. 6. Gabriel Biel explicat. canonis Missæ, lect. 23. Henricus de Gandavo, quodlib. VI, q. 23. Joan. Driedo lib. II de libert. Christ.

cap. 2. Joan. de Turrecremata lib. II Sum. cap. 113 et seq. Albertus Pighius lib. V hierarch. Eccles. Thomas Waldensis lib. II doct. Fid. art. 3. cap. 76, 77, 78. Petrus de Palude in lib. de pot. Eccles. Cajetanus in Apol. cap. 13. ad 8. Franciscus Victoria relect. 1. q. 6. de pot. Eccles. Dominicus a Soto in IV. dist. 25. quæst. 2. art. 1. Nicolaus Sanderus lib. II, cap. 4. visib. Monarch. Navarrus Relect. in cap. Novit. de Judic. Notab. tertio, Antonius Cordubensis lib. I, quæst. 57. dub. 3. et alii plurimi.

De S. Thoma, quid senserit, non est tam certum. Nam in fine II. sent. dicit, in Papa esse apicem utriusque potestatis. Tamen in cap. XIII ad Rom. dicit, clericos exemptos a tributis privilegio Principum sæcularium : et 2. 2. quæst. XL. art. 2. dicit, Prælatos posse disponere de bellis solum quatenus ordinantur ad bonum spirituale, qui est finis potestatis ipsorum. Ex quibus colligitur, eum non dissentire a cæteris Theologis.

Nos ergo tria tractabimus. Primo ostendemus, Pontificem jure divino non habere directe temporalem potestatem. Secundo habere eum aliquo modo, id est, ratione suæ spiritualis Monarchiæ, summam potestatem etiam temporalem. Tertio, non esse contra jus divinum, quod Episcopi habeant etiam actu, et directe jurisdictionem temporalem in urbes et provincias sibi donatas a Regibus, vel alio justo titulo acquisitas.

CAPUT II.

Papam non esse Dominum totius Mundi.

Quod ad primum attinet, tria ordine probabimus. Primo, Papam non esse Dominum totius Orbis. Secundo non esse Dominum totius Orbis Christiani. Tertio, non esse Dominum ullius provinciæ, aut oppidi, nullamque habere jure divino jurisdictionem mere temporalem. Primum docet expresse Joannes de Turrecremata lib. II Sum. de Eccles. cap. 113. : « Papa, inquit, non sic est dicendus habere jurisdictionem in temporalibus jure Papatus, ut dicendus sit totius orbis dominus. » Sic etiam Franciscus Victoria relect. 1. de pot. Eccles. quæst. 6. : « Papa, inquit, non est orbis Dominus. » Idem alii docent, et probatur. Papa non est Dominus earum provinciarum, quas obtinent Infideles ; nam in primis Dominus Joan. ult. solum oves suas Petro commisit : Infideles autem non sunt oves. Deinde, non potest Papa judicare Infideles. I. Cor. V : *Quid ad me de his, qui foris sunt, judicare ?* (1) Denique, Infideles Principes sunt veri et supremi Principes suorum regnorum ; nam dominium non fundatur in gratia, aut Fide, sed in libero arbitrio et ratione : nec descendit ex jure divino, sed ex jure gentium ; ut patet ex eo quod Deus approbat regna gentilium in utroque Testamento. Daniel II : *Tu es Rex regum, et Deus cœli dedit tibi regnum et imperium* etc. Matth. XXII : *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Nota, *Reddite*, non donate, quæ sunt Cæsaris, id est, quæ jure illi debentur : et Rom. XIII : *Reddite omnibus debita : cui tributum, tributum ; cui vectigal, vectigal* etc. (2) Et jubet ibidem etiam propter conscientiam obedire Principibus Ethnicis : at certe non tenemur in conscientia obedire illi qui non est verus Princeps.

Si igitur non est Papa Dominus earum provinciarum, quas obtinent Infideles ; sequitur, eum non esse Dominum totius Mundi, nisi eæ provinciæ ad Mundum non pertinere dicantur. Dicent : tenemur obedire Principibus infidelibus, quia omnes Principes sunt Vicarii Papæ. At contra : nam Papa non vellet habere tales vicarios, et si posset, libenter daret regna Infidelium Principibus fidelibus. Ridiculum autem est, dedisse Deum Papæ jus in regna totius Mundi, et non dedisse illi unquam facultatem utendi ejusmodi jure.

At, inquient: Papa est Monarcha spiritualis in toto Orbe terrarum ; et tamen nunquam potuit exercere hunc principatum in toto Orbe terrarum. Respondeo : Papam dici Monarcham spiritualem in toto Orbe, non quod præsit omnibus hominibus, qui sunt in toto Orbe, sed quod præsit omnibus Christianis toto Orbe diffusis. Et rursum etiam ex hypothesi, nimirum, quia si totus Mundus converteretur ad Fidem, toti Mundo plane spirituali jurisdictione Papa præesset. Denique quod jus habeat mittendi per totum Orbem terræ prædicatores Evangelii.

At Alexander VI divisit Orbem nuper in-

(1) I. Cor. V, 12. — (2) Dan. II, 37 ; Matth. XXII, 21 ; Rom. XIII, 7.

ventum Regibus Hispaniæ et Lusitaniæ. Respondeo : non divisit ad eum finem, ut Reges illi proficiscerentur ad debellandos Reges infideles novi Orbis, et eorum regna occupanda, sed solum ut eo adducerent Fidei Christianæ prædicatores, et protegerent ac defenderent cum ipsos prædicatores, tum Christianos ab eis conversos : et simul ut impediret contentiones et bella Principum Christianorum, qui in illis novis regionibus negotiari volebant. Vide Cajetanum 2. 2. qu. LXVI. art. P. Victoriam relect. de jure belli, et Sotum lib. IV de just. et jure, qu. 2. art. 2. et in IV. sent. d. 5. q. un. art. 10. ad arg. 5.

CAPUT III.

Papam non esse Dominum totius Orbis Christiani.

Jam vero, quod secundo loco propositum fuit, non esse Papam Dominum totius Orbis Christiani, docet Hugo de S. Victore lib. II de Sacram. par. II. cap. 4. : « Terrena, inquit, potestas caput habet Regem : spiritualis potestas habet summum Pontificem.» Et clarius Joann. Driedo lib. II de libert. Christ. cap. 2. : « Christus, inquit, cum præfecit Petrum universali Ecclesiæ pastorem, non simul dedit illi imperium temporale super universam Ecclesiam, neque enim abstulit Imperatoribus et Regibus sua regna, neque item voluit, ut omnis potestas regalis, proinde ac Ecclesiastica debeat derivari et descendere ex potestate Petri.» Eadem est aliorum multorum sententia, et probatur Primum. Quia si res ita se haberet, et quidem jure divino, ut volunt, deberet id constare ex Scripturis, aut certe ex Apostolorum traditione : ex Scripturis nihil habemus, nisi datas Pontifici claves regni cœlorum ; de clavibus regni terrarum nulla mentio fit; traditionem Apostolicam nullam adversarii proferunt. Præterea, Christus non abstulit, neque aufert regna iis quorum erant; nam Christus non venit destruere ea quæ bene se habebant, sed perficere; ergo quando Rex fit Christianus, non perdit regnum terrenum, quod jure obtinebat, sed acquirit novum jus ad regnum æternum : alioqui obesset Regibus Christi beneficium, et gratia naturam destrueret. Et confirmatur ex hymno Sedulii, quem tota Ecclesia publice canit :

> Hostis Herodes impie
> Christum venire quid times?
> Non eripit mortalia,
> Qui regna dat cœlestia.

Item si Papa est Dominus totius Orbis Christiani supremus; ergo singuli Episcopi sunt Principes temporales in oppidis suo Episcopatui subjectis; siquidem id quod est Papa in Ecclesia universa, est quilibet Episcopus in particulari : id est, sicut Papa est verus Pastor et Caput Ecclesiæ Universalis : ita Episcopus est verus Pastor et caput Ecclesiæ particularis; sed non negamus majorem esse potestatem Papæ in universam Ecclesiam, quam sit Episcopi in particularem. At Episcopos esse dominos urbium, quarum sunt Episcopi, nec adversarii concedunt, et est aperte falsum. Unde Ambrosius in Orat. de tradend. Basil. : « Si tributum, inquit, petit Imperator, non negatur, agri Ecclesiæ solvunt tributum. » Et infra : « Tributum Cæsaris est? non negatur. Ecclesia Dei est, Cæsari utique non debet addici.» Et in epist. Athanasii ad solitar. vit. agent. Hosius Episcopus ait Imperatori : « Tibi Deus Imperium, nobis autem ea quæ sunt Ecclesiæ Christus commisit. »

Denique probatur ex confessione Pontificum. Leo epist. 38. ad Martian. fatetur, Imperatorem Martianum a Deo ad Imperium esse electum, et epist. 43. ad eumdem, fatetur, auctorem imperii Martiani Deum esse. Et similia in omnibus fere epistolis ad Theodosium, Martianum, et Leonem sibi invicem succedentes Imperatores scribit. Gelasius in epist. ad Anastas. Imp. quæ habetur etiam in Decr. dist. 96. can. Duo sunt : « Duo sunt, inquit, Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum et regalis potestas, etc. » Ubi notandum est, Gelasium non loqui solum de executione, sed de ipsa potestate et auctoritate, ne dicant adversarii (ut solent) Papam quidem habere utramque potestatem, sed executionem aliis demandare.

Gregorius lib. II, epist. 61. ad Maurit. : « Potestas, inquit, super omnes homines dominorum meorum pietati cœlitus data est. » Et clarissime Nicolaus in epist. ad Michael. : « Nolite præjudicium Dei Ecclesiæ irrogare. Illa quippe nullum imperio vestro præjudi-

cium infert. » Et infra : « Idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, sic actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, ut et Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur. » Hic etiam Pontifex non de sola executione, sed de potestate et dignitate loquitur.

Præterea Alexander III, cap. Si duobus, §. denique, extra de appellat. rogatus an appellatio a judice sæculari ad Papam teneat, respondet : « Tenet quidem in his, qui sunt nostræ temporali jurisdictioni subjecti: in aliis vero secundum juris rigorem credimus non tenere. » Item cap. Causam 2. extra qui filii sint legit. : « Nos attendentes, inquit, quod ad regem pertinet, non ad Ecclesiam de talibus possessionibus judicare, etc. »

Denique Innocentius III, cap. Novit, de Judic. « Cum, inquit, jurisdictionem propriam non sufficiamus explere, cur alienam usurpare vellemus ? » Ubi Pontifex usurpationem alienæ jurisdictionis appellat, si temporalem jurisdictionem in regno Francorum tentaret assumere. Et infra, non intendimus judicare de Feudo, cujus ad ipsum spectat judicium , sed decernere de peccato, cujus ad nos pertinet sine dubitatione censura. Idem cap Solitæ, extra de major. et obed. : « Ad firmamentum, inquit, cœli, hoc est, universalis Ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna, id est, duas instituit dignitates, quæ præest diebus, id est, spiritualibus, major est, quæ vero carnalibus, minor, ut quanta est inter solem, et lunam, tanta inter Pontifices, et Reges differentia cognoscatur, etc.» Ubi nota, quemadmodum non est idem Sidus, Sol, et Luna : et sicut Lunam non instituit Sol, sed Deus ; ita quoque non esse idem. Pontificatum et Imperium, nec unum ab alio absolute pendere. Idem, cap. Per venerabilem, extra qui filii sint legit. dicit, Pontificem solum in patrimonio Ecclesiæ plenam habere in temporalibus potestatem: in aliis vero regionibus non item, et ibidem : « Cum Rex, inquit, superiorem in temporalibus minime recognoscat, sine juris alterius læsione in eo se jurisdictioni nostræ subjicere potuit, in quo videretur aliquibus, quod per seipsum (non tanquam patet cum filiis, sed tanquam princeps cum subditis) potuit dispensare. Tu autem nosceris aliis subjacere, unde sine ipsorum forsan injuria, nisi præstaret nobis assensum, in hoc subdere te non posses. »

CAPUT IV.

Papam non habere ullam mere temporalem jurisdictionem directe jure divino (1).

Superest nunc, ut demonstremus, Papam directe nullius loci esse Dominum temporalem jure divino. Quod expresse docet Joannes de Turrecremata lib. II, de Eccles. cap. 114. Cajetanus in Apol. par. II. cap. 13, ad 8. et Navarrus in cap. Novit, Notab. 4. verba Cajetani hæc sunt : « Potestas Papæ directe est respectu spiritualium ad supremum simpliciter finem humani generis : ideo suæ potestasti duo conveniunt, primo quod non est directe respectu temporalium ; secundo, quod est respectu temporalium in ordine ad spiritualia. » Id vero hac ratione manifeste probatur. Christus, ut homo, dum in terris vixit, non accepit, nec voluit ullius provinciæ vel oppidi mere temporale dominium : summus autem Pontifex Christi vicarius est, et Christum nobis repræsentat, qualis erat dum hic inter homines viveret ; igitur summus Pontifex ut Christi Vicarius, atque adeo ut summus Pontifex est, nullius provincie vel oppidi habet mere temporale dominium.

Utraque propositio hujus ratiocinationis probanda est. Ac primum Prima ipsa propositio explicanda et probanda est. Nam ex hoc falso principio, quod Christus homo fuerit Rex temporalis, nati sunt duo contrarii errores : hinc enim deducunt quidam tanquam ex præcipuo fundamento : Papam qui est Christi Vicarius, esse Regem et Pontificem simul : e contrario autem Wiclefistæ (ut refert Waldens. lib. II. doctr. Fid. art. 3, cap. 76.) ex hoc eodem principio dedu-

(1) Hæc distinctio de potestate in temporalia directe, vel indirecte habetur etiam apud Gloss. cap. Novit, de judic. c. de feudo, quam etiam sequitur Innocentius ibidem, ubi dicit, Papam non judicare de feudo directe, secus indirecte ratione peccati.

cunt, Reges esse Pontificibus majores, et digniores, quia Reges sunt Vicarii Christi Regis et Pontifices Vicarii Christi Pontificis. Christus autem magis Rex fuit, quam Pontifex, nam descendit ex tribu regia Judæ, et familia David, non ex tribu Levi, et familia Aaronis, ac proinde hæreditaria successione fuit Rex, non Pontifex.

Ut igitur explicetur, et probetur hoc principium, aio, Christum fuisse quidem semper ut Dei Filium Regem, et Dominum omnium creaturarum eo modo quo est Pater ejus, sed hoc regnum æternum esse, et divinum, et nec tollere dominia hominum, nec posse Pontifici convenire : fuisse præterea Christum ut hominem Regem omnium hominum spiritualem, et habuisse potestatem amplissimam spiritualem in omnes tam Fideles, quam Infideles in ordine ad salutem æternam, ita ut posset eos obligare ad Fidem, et Sacramenta sua suscipienda : potuisse quoque per suam spiritualem potestatem disponere de omnibus rebus temporalibus, prout expedire judicabat ad finem suum spiritualem: futurum etiam post diem judicii hoc spirituale Christi regnum etiam sensibile et manifestum et ita inchoatam esse gloriam hujus regni in ipso capite nostro Christo, quando a mortuis resurrexit; cæterum hoc etiam non esse regnum temporale, qualia sunt nostrorum Regum, nec posse Pontifici communicari, quia præsupponit resurrectionem : potuisse denique Christum hominem, si voluisset, et si expedire sibi visum fuisset, accipere regiam auctoritatem ; tamen noluisse, et proinde usu accepisse, nec habuisse non solum executionem dominii et regni. sed nec auctoritatem, vel potestatem regni illius temporalis ; id quod probatur. Nam si habuit, vel ex hæreditaria successione, vel ex electione, vel jure belli, vel dono speciali Dei : omne enim regnum aliquo horum modorum acquiritur, vel hæreditate, vel electione populi, vel jure belli, vel dono superioris.

Non habuit Christus homo regnum hæreditarium : nam etsi descendit ex familia regia ; tamen non constat, an ipse esset magis proximus Davidi, quam alii multi, qui de eadem familia erant : et præterea tunc regnum erant ablatum a familia David, idque Deo volente, qui etiam prædixerat ex Jechoniæ familia, unde Christus descendit, nullum futurum Regem, nimirum temporalem, eo modo quo fuerat David, et alii ejus successores, Hierem. XXII. de Jechonia sic legimus: *Hæc dicit Dominus, scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur. Nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, et potestatem habeat ultra in Juda* (1). Constat autem ex Matthæi I. Christum descendere ex isto Jechonia.

Ex quo manifeste sequitur, Christum non potuisse regnum temporale habere successione hæreditaria, nisi falsa esset prophetia, quæ disertis verbis prædixerat fore, ut nemo unquam deinceps haberet potestatem in Juda de posteris Jechoniæ. Nec potest responderi : posteros Jechoniæ habuisse jus regni, non tamen de facto sedisse in solio David. Nam ad quid illius jus, quo nunquam usuri erant ? Et confirmatur ex Patribus. Nam Hieronymus in hunc locum, et Ambrosius lib. III. in Luc. cap. 1. quærunt, quomodo non pugnet hæc prophetia Hieremiæ cum prophetia Gabrielis Archangeli, qui Luc. I. ait : *Dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus?* (2). Et respondent, ideo non pugnare, quod Hieremias loquatur de regno temporali et carnali, Gabriel de regno spirituali atque æterno. Quibus consentit Augustinus lib. XVII. De Civit Dei cap. 7. ubi ait : « Qui populus regnum fuerat amissurus, Christo Jesu Domino nostro non carnaliter, sed spiritualiter regnaturo. »

Non etiam Christus fuit Rex temporalis titulo electionis, ut patet ex illo Lucæ XII. : *O homo quis me judicem constituit, aut divisorem inter vos* (3), hoc est, neque Imperator, neque Respublica me Judicem elegit. Et ex illo Joan. VI. : *Cum cognovisset*, inquit, Joannes, *quia venturi essent, ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus* (4). Apparet ergo eum noluisse acceptare electionem suam in Regem.

Sed nec jure belli fuit Rex temporalis: nam bellum ejus non fuit cum Regibus mortalibus, sed cum Principe tenebrarum, ut patet ex Joan. XII. : *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Et Coloss. II. *Expolians principatus, et potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in seipso.* Et I. Joan. III. *In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli* (5). Ergo jure belli acquisivit

(1) Jerem. XXII, 30. — (2) Luc. I, 32. — (3) Luc. XII, 14. — (4) Joan. VI, 15. — (5) Joan. XII, 31 ; Coloss. II, 15; I. Joan. III, 8.

Christus sibi regnum spirituale, ut regnet ipse in cordibus nostris per Fidem, et gratiam ubi antea regnabat Diabolus per vitia et peccata.

Quod denique non fuerit Rex temporalis dono Dei speciali, patet ex illo Joan. XVIII. *Regnum meum non est de hoc Mundo.* Et ibidem: *Regnum meum non est hinc* (1). Ut enim exponunt Patres, Chrysostomus, Theophylactus, Cyrillu et Augustinus in hunc locum, et Ambrosius lib. III. in Luc. prope fin. Dominus his verbis liberare voluit Pilatum a suspicione, qua credere poterat, se regnum temporale Judæorum affectasse. Itaque sensus est: « Ego quidem Rex sum, sed non eo modo, quo Cæsar et Herodes; nam regnum meum non est de hoc Mundo, id est, non constat honoribus, opibus, potentia Mundana etc. » Et confirmatur hæc ratio, primo testimonio plurimorum Auctorum: id enim docet S. Thomas in cap. XVIII. Joannis, S. Bonaventura in lib. de paupert. Christi, et in Apol. paupert. Augustinus de Ancona de potestate Ecclesiæ, quest. I. art. 9. Cornelius Jansenius in illud Lucæ: Dabit ei Dominus sedem David, Adamus Sasbout in cap. IX. Isaiæ; Thomas Waldensis lib. II. doctr. Fid. cap. 76, 77, et 78; Alvarus Pelagius lib. II. de planctu Eccles. art. 57. Durandus. tract. de orig. jurisdict. quæs. 3. Joannes Driedo de dogmat. Eccles. lib. III. cap. 4. par. I. Abulensis in cap. XX. Matth. quæst. 67. Albertus Pighius lib. V. de Eccles. hierarch. cap. 3. Adrianus Finus in flagello Jud. lib. V. cap. 6. Victoria relect, I, de pot. Eccles. Sotus lib. IV. de just. et jure, q. 4. Bartholomæus Medina in 3. p quæst. LIX. art. 4. Navarrus in cap. Novit, Notab. 3. num 96. Denique fere omnes Interpretes in illud Joan. XVIII: *Regnum meum non est de hoc Mundo.* Confirmatur secundo, nam Christus nunquam exercuit in hoc Mundo regiam potestatem: venit enim ministrare, non ministrari; et judicari, non judicare; ergo frustra accepisset regiam auctoritatem; frustra enim est potentia, quæ nunquam redigitur in actum.

Respondent: Christum exercuisse hanc potestatem, quando ejecit de templo ementes oves et boves, Joan. II. At in primis ejicere de templo aliquos, non est Regis officium, sed Sacerdotum. Nam si Sacerdotes ipsum Regem, nempe Oziam vi de templo ejecerunt, II. Paralip. XXVI. quanto facilius mercatores quosdam ejicere potuissent? Sed præterea sciendum, Christum non ejecisse illos homines ex templo, quasi pontificia, vel regia potestate, sed more Prophetarum zelo quodam divino, quo Phinees occidit scortatores, et Elias Prophetas Baal; et propterea Judæi Domino dicebant: *Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?* hoc est, unde sciemus te esse Prophetam, et a Deo missum cum tali potestate.

Confirmatur tertio eadem ratio. Nam auctoritas regia non erat Christo necessaria, neque utilis, sed plane supervacanea et inutilis; nam finis adventus ejus in Mundum, erat redemptio humani generis: ad hunc autem finem non erat necessaria temporalis potestas, sed solum spiritualis; siquidem per ipsam spiritualem poterat etiam disponere de rebus temporalibus omnibus eo modo, quo judicabat expedire ad humanam redemptionem. Quod autem inutilis fuisset Christo talis potestas mere temporalis, ex eo intelligi potest, quod Christus debuit hominibus persuadere contemptum gloriæ, deliciarum, opum, et omnium rerum terrenarum, quibus tamen maxime affluunt Reges hujus Mundi: *Qui enim mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt* (2).

Confirmatur quarto ex eo quod Christus fuit vere pauper, non solum quoad usum, sed etiam quoad dominium, ut ex Scripturis probat S. Bonaventura in lib. de pauper. Christi. Quod etiam definivit Nicolaus III. cap. Exiit; de Verb. signific. in 6. ubi dicit, Christum docuisse verbo et exemplo paupertatem Religiosorum, quæ caret omni dominio. Clemens etiam V. in Clement Exivi, de. verb. signific. dicit, Christum fuisse exemplar cœlestis vitæ, qualis describitur in regula S. Francisci. Neque his repugnat Joan. XXII. in Extravag. Quia quorumdam; nam contendit quidem Joannes, Christum habuisse aliquando loculos, et dominium in communi cum Apostolis earum pecuniarum, quæ ipsis dabantur in eleemosynam; at non negat, aliquando Christum nihil habuisse, nec in communi: et aperte docet, Christum exemplo docuisse vitam religiosam, quæ caret omni dominio saltem in particulari. Quod si Christus caruit aliquando omni dominio; quomodo fuit semper Dominus temporalis omnium rerum?

(1) Joan. XVIII, 36. — (2) Matth. XI. 8.

Confirmatur Ultimo ex eo, quod omnia fere loca Scripturæ, ubi de regno Christi agitur, intelligi debent necessario de regno spirituali et æterno; ac proinde non potest ex Scripturis deduci, ullum fuisse Christi regnum temporale. Psal. II. agitur de regno Christi, ubi dicitur: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo;* sed ibidem subditur: *Prædicans præceptum ejus*, ut ostendatur regnum spirituale. Item Dan. II. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Luc. I: *Et regni ejus non erit finis* (1).

At regna temporalia non sunt æterna, et si Christus fuit Rex Judæorum humano more, dum vixit in terris; certe desiit eo modo regnare, quando ad Patrem ascendit. Quomodo ergo regni ejus non erit finis? Et cum idem regnum occupatum fuerit paulo post a Romanis, deinde a Sarracenis, et nunc a Turcis teneatur; quo pacto impletum est quod dixit Daniel, et regnum ejus alteri populo non tradetur? Non igitur Christus Rex fuit temporalis Judææ, sed Rex spiritualis Ecclesiæ; cujus regni figura fuit regnum temporale Davidis et Salomonis: hac enim ratione dedit Christo Pater sedem David patris sui, ut regnaret in domo Jacob in æternum.

Sed jam explicanda est assumptio primi argumenti. Dicimus igitur, Papam habere illud officium quod habuit Christus, cum in terris inter homines humano more viveret; neque enim Pontifici possumus tribuere officia, quæ habet Christus ut Deus, vel ut homo immortalis et gloriosus, sed solum ea, quæ habuit ut homo mortalis. Quia enim Ecclesia ex hominibus constans, indiget capite visibili, et more humano vivente; ideo Christus quando desiit more humano vivere, id est, post resurrectionem, reliquit Petrum loco sui, qui nobis exhiberet illam Christi gubernationem visibilem et humanam, quam Ecclesia habuerat ante Christi passionem; ut patet ex illis verbis, Joan. XX: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (2).

Adde, quod neque habet Pontifex omnem potestatem prorsus, quam habuit Christus ut homo mortalis. Ille enim, quia Deus et homo erat, habuit quamdam potestatem, quam dicunt excellentiæ, per quam præerat tam Fidelibus, quam Infidelibus: Papæ autem solum oves suas, id est Fideles, commisit. Præterea Christus poterat Sacramenta instituere, et miracula facere propria auctoritate, quæ non potest Pontifex. Item poterat absolvere a peccatis sine Sacramentis, quod Papa non potest. Solum ergo Pontifici illam potestatem communicavit, quæ puro homini communicari poterat, et quæ necessaria erat ad gubernandos ita Fideles, ut sine impedimento vitam æternam consequi possent. Sequitur igitur evidenter ex eo, quod Christus, ut homo mortalis, non habuit ullum temporale regnum, nec Pontificem ut Christi Vicarium tale aliquod regnum habere.

CAPUT V.

Solvuntur argumenta contraria.

Sed occurrunt quidam, atque objiciunt. Primo verba Domini, Matth. XXVIII: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra* (3); hinc enim colligi videtur, Christum habuisse spirituale et terrenum regnum: utriusque autem regni claves Petro attribuit, ut Nicolaus ait in epist. ad Mediolan. et habetur in Decr. dig. 22. can. Oves: « Christus, inquit, B. Petro vitæ æternæ clavigero terreni simul et cœlestis Imperii jura commisit. »

Respondeo: potestatem, de qua hic loquitur Dominus, non esse potestatem temporalem, ut Regum terrenorum, sed vel tantum spiritualem, ut B. Hieronymus et B. Anselmus exponunt, qui hunc esse volunt sensum eorum verborum: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra*, id est, ut sicut in cœlo Rex sum Angelorum, ita per Fidem regnem in cordibus hominum, vel (ut addit Theophylactus) esse potestatem quamdam summam in omnes creaturas, non temporalem, sed divinam, vel divinæ simillimam, quæ non potest communicari homini mortali.

Ad testimonium Nicolai dico: hunc habere sensum, Christus Petro terreni simul et cœlestis Imperii jura commisit, id est, Christus Petro concessit, ut quod ille solveret aut ligaret in terris, esset solutum aut ligatum et in cœlis. Allusit enim Nicolaus ad verba Domini Matth. XVI. Nec possumus aliter

(1) Psal. II, 6; Dan. II, 44; Luc. I, 33. — (2) Joan. XX, 21. — (3) Matth. XXVIII, 18.

exponere, nisi velimus Nicolaum II repugnare Nicolao I, qui in epist. ad Mich. diserte docet, Christum distinxisse actus, officia, et dignitates Pontificis et Imperatoris, ne aut Imperator jura Pontificis, aut Pontifex jura Imperatoris præsumeret usurpare.

Secundo objiciunt Scripturam Luc. XXII, ubi Dominus duos gladios Petro concedit. Cum enim discipuli dicerent : *Ecce duo gladii hic*; Dominus non ait, nimis est, sed *satis est.* Quare B. Bernardus lib. IV de Consider. et Bonifacius VIII in Extravag. Unam sanctam, de major. et obed. ex hoc loco deducunt, Pontificem duos gludios ex Christi institutione habere.

Respondeo : ad litteram nullam fieri mentionem in eo loco Evangelii de gladio spirituali, vel temporali Pontificis, sed solum Dominum illis verbis admonere voluisse discipulos, tempore passionis suæ in iis angustiis, et metu ipsos futuros fuisse, in quibus esse solent, qui tunicam vendunt, ut emant gladium ; ut ex Theophylacto, aliisque Patribus colligitur. Porro B. Bernardus et Bonifacius Papa mystice interpretati sunt hunc locum, nec volunt dicere, eodem modo habere Pontificem gladium utrumque, sed alio, et alio modo, ut postea exponemus.

Tertium argumentum. Omnes lites et contentiones, tam spirituales, quam temporales ad judicium summi Pontificis pertinent; nam id habetur expresse Can. Quicumque litem, et Can. Quæcumque contentiones. XI. quæst. 1.

Respondeo : ex illis Canonibus priorem esse Theodosii Imperatoris, qui ex pietate non ex debito id honoris Ecclesiæ detulit. Præterea non soli Romano Pontifici, sed omnibus Episcopis eo canone datum esse, ut judicare possent civiles causas, quæ ad ipsos deferrentur. Denique, jam esse abrogatum per alios canones, ut Glossa ibidem asserit. Posteriorem canonem, perspicuum est, non esse Principis alicujus, qui posset leges condere, sed particularis Episcopi, incertæque auctoritatis; et propterea notari per vocem *Palœa* : et præterea posset intelligi sano modo, id est, de omnibus contentionibus, quæ non possunt terminari per sæculares Judices, quia nimirum vel Judex non vult administrare justitiam, vel altera pars non vult parere ; tunc enim causæ devolvuntur ad judicium Ecclesiæ per viam correctionis fraternæ, ut Innocentius III recte docet, cap. Novit, de judic.

Quartum argumentum. Vacante Imperio, summus Pontifex in administratione succedit, et Imperiali utitur potestate, donec alius fuerit Imperator electus, ut habetur ex Innocentio III, cap. Licet, de for. compet. et ex Conc. Viennen. Clement. Pastoralis, de sent. et re jud. ergo signum est, Imperatoriam potestatem a summo Pontifice tanquam a summo temporali Principe dimanare.

Respondeo : Pontificem succedere Imperatori vacante Imperio, non in omnibus rebus, sed solum in auctoritate judicandi, et terminandi eas causas quæ a solo Imperatore judicari solent, et quæ non patiuntur facile moram. Ratio autem hujus non est, quia Pontifex sit summus Princeps temporalis, sed quia causæ omnes, quæ non possunt definiri per temporales judices, devolvuntur ad judicem spiritualem, ut infra dicemus, et jam ex parte diximus.

Argumentum postremum. S. Thomas in lib. III de regim. Princ. cap. 10 et 19. affirmat, summum Pontificem jure divino habere spiritualem et temporalem potestatem in toto Orbe terrarum, ut supremum totius Mundi Regem, adeo ut etiam taleas omnibus Christianis possit imponere, et civitates ac castra destruere, pro conservatione Christianitatis. Idem etiam S. Thomas in II. sent. dist. 44. prope finem, dicit : in Papa esse apicem utriusque potestatis, spiritualis et temporalis. Sequuntur autem S. Thomam plurimi alii Doctores, ut hæc sententia communis apud Theologos dici possit. Respondeo : non sine causa viri aliqui docti dubitant de Auctore librorum de regimine Principum, qui habentur inter Opuscula S. Thomæ ; nam non esse S. Thomam eorum librorum auctorem multa ostendunt, sed præcipue id quod habetur in lib. III, cap. 20. de successione Adolphi et Alberti Imperatorum : scribit enim auctor eorum librorum, suo tempore id accidisse, ut Adolphus Rodolpho, et Albertus Adolpho succederet. Constat autem S. Thomam obiisse anno salutis 1274, Adolphum autem successisse Rodolpho anno 1292, et Albertum Adolpho anno 1299, neque in his temporum supputationibus ullæ sunt Chronologorum dissensiones. Fieri igitur non potest, ut S. Thomas eorum librorum sit auctor, cum tot annis ante Adolphi et Alberti Imperium de vita migraverit, nisi forte ista narratio in opere S. Thomæ ab aliquo alio postea inserta fuerit. Sed quicumque eorum librorum Auctor

fuerit, non videtur a sententia nostra dissidere, nisi forte in modo loquendi. Quamvis enim aliquando dicat, summum Pontificem in temporalibus omnibus potestatem habere; tamen multis in locis explicat ipse se, ac docet, potestatem summi Pontificis proprie, per se, et directe spiritualem esse, sed per eam disponere posse de rebus temporalibus omnium Christianorum, cum id requiritur ad finem spiritualis potestatis, cui subordinantur fines temporalium omnium potestatum. Sic igitur loquitur lib. I, cap. 14: « Hujus ergo Regni (spiritualis videlicet, quod Christus instituit) ministerium, ut a terrenis essent spiritualia distincta, non terrenis Regibus, sed sacerdotibus est commissum, et præcipue summo Sacerdoti successori Petri, Christi Vicario, Romano Pontifici, cui omnes Reges populi Christiani oportet esse subditos, sicut ipsi Domino Jesu Christo: sic enim ei, ad quem finis ultimi cura pertinet, subdi debent illi, ad quos pertinet cura antecedentium finium, et ejus imperio dirigi. » Hæc ille. Qui clarissime distinguit regna terrena, quæ habent pro fine pacem temporalem a regno spirituali Christi et ejus Vicarii, quod pro fine habet vitam æternam. Rursus idem Auctor l. III, c. 13: « Satis, inquit, apparet, quod dominium Christi ordinatur ad salutem animæ, et ad spiritualia bona, licet a temporalibus non excludatur, eo modo quo ad spiritualia ordinantur. » Idem in eodem l. III, c. 15 « Est, inquit, et alia ratio, quare Dominus noster statum humilem assumpsit, quamvis Dominus Mundi, ad insinuandam videlicet differentiam inter suum et aliorum Principum dominium: quamvis enim temporaliter esset Dominus Orbis, directe tamen ad spiritualem vitam suum ordinavit principatum. » Hæc ille; quibus verbis significat, Christum habuisse quidem dominium temporale totius Mundi, sed indirecte: directe autem solum dominium spirituale; quare in eod. lib. III, cap. 19. non dicit Auctor ille, posse Pontificem summum absolute imponere taleas omnibus Christianis, et castra civitatesque destruere, sed tantum in casu, quo id requireret conservatio Christianitatis: ad quod faciendum sufficit ea, quam summus Pontifex habet, amplissima spiritualis potestas in omnem Christianum Orbem. Ad illud autem quod S. Thomas scribit in II. sent. d. 44. esse videlicet in Romano Pontifice apicem utriusque potestatis, spiritualis et temporalis; responderi potest duobus modis. Primo loqui S. Thomam de potestate, quam Romanus Pontifex habet in ditione temporali Ecclesiæ Romanæ. Dixerat enim paulo antea, in iis quæ pertinent ad salutem animæ, magis obediendum esse potestati spirituali, quam sæculari, contra vero in iis quæ pertinent ad bonum civile, magis obediendum esse potestati sæculari, quam spirituali. Deinde subjungit exceptionem, nisi forte potestati spirituali etiam potestas sæcularis conjungatur, ut in Pontifice Romano, in quo est apex utriusque potestatis. Quia enim Pontifex Romanus non solum est Pastor Ecclesiæ, sed etiam est Princeps sæcularis multarum provinciarum; ideo in illis provinciis, tum in spiritualibus, tum in civilibus, magis obediendum est summo Pontifici, quam ulli alteri potestati, sive spirituali, sive sæculari. Secundo responderi potest: velle S. Thomam in Papa esse apicem utriusque potestatis respectu totius Orbis Christiani, sed non eodem modo: apicem enim spiritualis potestatis esse in eo directe, ac per se; apicem vero potestatis sæcularis esse in eodem indirecte, et consequenter: neque enim probabile est, S. Thomam existimasse, in rebus mere civilibus magis obediendum esse summo Pontifici, quam proprio Regi, etiam in provinciis Romanæ Ecclesiæ temporaliter non subjectis; contrarium enim aperte colligitur ex rescriptis ipsorum Pontificum supra citatis, quibus S. Thomas sine dubio non repugnat. Id igitur solum voluit S. Thomas, ut in rebus etiam civilibus magis obediatur summo Pontifici, quam Principi sæculari, si ex rebus illis civilibus pendeat salus animarum: non autem absolute quoniam potestati spirituali summi Pontificis amplissimæ conjuncta est, saltem indirecte et consequenter, amplissima potestas disponendi de rebus temporalibus omnium Christianorum, ut in seq. c. demonstrabimus. Porro hanc esse mentem S. Thomæ persuadet mihi, tum quod supra notavimus, testimonium illud S. Thomæ, quo affirmat, Clericos esse exemptos a tributis privilegio Principum sæcularium: tum consensio sectatorum ejusdem S. Thomæ: video enim summo consensu doceri a discipulis S. Thomæ sententiam illam, quæ tribuit Pontifici potestatem in temporalia, solum indirecte et consequenter, ut patet ex Petro de Palude, Joanne de Turrecremata, Joanne Parisiensi, Thoma Cajetano, Francisco Victoria, Dominico a Soto, Bartholomæo Medi-

na, et aliis, quos non est ullo modo credibile, a vestigiis S. Thomæ, in tanta re discedere voluisse. Neque difficile esset, alios Theologos, qui contrariam sententiam tueri videntur, ad concordiam cum cæteris revocare : nam ipse etiam Augustinus Triumphus, qui apertissime tribuere videtur summo Pontifici temporalem potestatem in Orbem terrarum universum, explicat se tamen in quæst, 1. de pot. Pontif. art. 7. in responso ad ult. ubi dicit, potestatem temporalem aliter esse in Pontifice, ac in Rege : in Pontifice enim esse ut in confirmante et corrigente ; in Rege vero ut in administrante. Et clarius art. 8. scribit, Papam habere spiritualem potestatem, sed per eam disponere etiam de temporalibus. Et art. 9. demonstrat, Christum non fuisse Regem temporalem, sed spiritualem.

Pari ratione Alvarus Pelagius, videtur quidem in 1. p. sui operis de planctu Eccles. art. 13. et Christum, et ejus Vicarium Regem temporalem totius Mundi facere voluisse ; tamen in II. p. ejusdem operis art. 17. et aperte et copiose docet, Christum in terris non habuisse temporale dominium totius Mundi, sed regnum spirituale tantum : et Romanum Pontificem Christi Vicarium directe ac proprie non habere potestatem temporalem, sed spiritualem, quamvis per eam possit etiam temporalia gubernare, cum id requirit necessitas spiritualis. Sic etiam Durandus in lib. de orig. jurisdict. quæst. 3. in resp. ad 3. arg. habet hæc verba : « Dicendum est, quod qui dicit, Christum non habuisse omnem potestatem spiritualem, et temporalem, contradicit Evangelio. » Et infra : « Post resurrectionem Christus commisit Petro regimen Ecclesiæ totum, quantum necessarium erat, et expediebat ad regimen totius Ecclesiæ, et quia utraque potestas temporalis et spiritualis necessaria est ; ideo utramque potestatem contulit Petro. » Hæc ille, qui paulo infra explicat se, et ait : « Isti sunt veri termini jurisdictionis spiritualis et temporalis a fundatione Ecclesiæ, quos transgredi non licet, quia jurisdictio temporalis nullo modo se extendit ad spiritualia, de quibus nihil novit : jurisdictio vero spiritualis se extendit primo et principaliter ad spiritualia, secundario et per quamdam consequentiam se extendit ad actiones hominum circa temporalia, quæ ordinantur ad spiritualia tanquam ad finem. » Et infra : « Nec propterea dicere intendimus, quod Christiani Principes, seu Reges ab Ecclesia teneant terras suas, sive Regna in feudum, sicut aliqui quandoque male crediderunt : sed solum præcise volumus dicere, quod regimen Regum, et quorumcumque Principum Christianorum subest regimini Ecclesiæ in tantum, quod si cedat in subversionem Fidei, aut bonorum morum ; correctio et directio ipso jure pertinet ad Ecclesiam. » Hæc ille.

S. quoque Bonaventura in lib. de Eccles. hierarchia p. II, cap. 1. scribit, summum Pontificem posse Imperatorem et Reges deponere, ut qui supremam habeat in Orbe Christiano potestatem : et tamen ipse idem in eodem lib. p. 1, cap. 3. prope finem dicit, potestatem Episcoporum esse pure spiritualem, potestatem autem Regum pure temporalem : et cap. 1, p. 2. iterum repetit, potestatem sacerdotalem, et ipsius etiam summi Pontificis, esse penitus spiritualem, sed majorem temporali, ita ut temporalis sit subjecta spirituali, non contra ; quæ est sententia et confessio omnium Catholicorum. Denique, ut omittam Recentiores, primi, qui temporalem potestatem summo Pontifici ex Christi institutione tribuunt, videntur esse Hugo de S. Victore in II. lib. de Sacram. p. 2, cap. 4. et S. Bernardus lib. IV de Consider. cap. 4. hos enim secuti sunt Alexander, Bonaventura, Henricus, Durandus, et alii posteriores. Porro Hugo scribit quidem, a potestate spirituali, quæ in summo Pontifice potissimum residet, corrigi et judicari temporalem Regum potestatem : tamen in eodem loco disertis verbis scribit, caput potestatis temporalis esse Regem, quemadmodum caput potestatis spiritualis est Papa. S. vero Bernardus lib. IV de Consider. utrumque gladium, spiritualem et temporalem, dicit esse summi Pontificis ; tamen in multis locis ejusdem operis aperte demonstrat, Pontificis maximi potestatem proprie spiritualem esse, non temporalem, lib. I de Consider. cap. 5 : « In criminibus, inquit, non in possessionibus est potestas vestra ; » l. II, cap. 5 : « Esto, inquit, ut alia quacumque ratione hæc tibi vendices (bona videlicet temporalia, quæ habet Ecclesia ex dono Principum terrenorum) sed non Apostolico jure, nec enim ille tibi dare, quod non habuit, potuit » : et cap. 6 : « Exi in Mundum ; ager enim est Mundus, isque creditus tibi : exi in illum, non tanquam Dominus, sed tanquam villicus ; » lib. III, cap. 1. : « Eis

(Apostol videlicet) tu successisti in hæreditatem, ita tu hæres, et Orbis hæreditas : at quatenus hæc te portio contingat, aut contigerit illos, id sobria consideratione pensandum ; non enim per omnem reor modum, sed sane quadantenus, ut mihi videtur, dispensatio tibi super illum credita est, non data possessio, » Denique in ipso l. IV, cap. 4. utrumque gladium tribuit S. Bernardus Ecclesiæ, sed spiritualem ponit in manu Pontificis, temporalem in manu Principum terrenorum ; utrumque tamen dicit esse Ecclesiæ, tum quia uterque servire debet Ecclesiæ, tum quia gladius temporalis gladio spirituali subjectus est, ut in seq. cap. declarabitur.

CAPUT VI.

Papam habere summam temporalem potestatem indirecte (1).

Explicanda est sententia Theologorum, deinde etiam probanda. Quantum ad Primum, asserimus, Pontificem ut Pontificem, etsi non habeat ullam mere temporalem potestatem, tamen habere in ordine ad bonum spirituale summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum : id quod permulti explicant per similitudinem ad artem frænifactoriam, et equestrem, et similes. Ut enim duæ illæ artes sunt inter se diversæ, quia distincta habent objecta, et subjecta, et actiones ; et tamen quia finis unius ordinatur ad finem alterius ; ideo una alteri præest, et leges ei præscribit : ita videntur potestas Ecclesiastica, et politica distinctæ potestates esse ; et tamen una alteri subordinata, quoniam finis unius ad finem alterius natura sua refertur.

At hæc similitudo non est omnino conveniens : nam in illis artibus inferior est solum propter superiorem, adeo ut sublata superiore tollatur continuo etiam inferior : si enim non sit ars equestris, certe supervacanea est ars frænorum faciendorum. At potestas politica non est solum propter Ecclesiasticam, nam etiamsi Ecclesiastica non esset, adhuc politica esset, ut patet in Infidelibus, ubi est vera potestas temporalis, et politica, et tamen sine ordine ad aliquam veram potestatem Ecclesiasticam et spiritualem.

Est igitur alia similitudo longe aptior in nobis ipsis, qua hoc ipsum explicat Gregorius Nazianzenus in Orat. ad pop. tim. percul. et Princ. irascen. Et post eum Hugo de S. Victore lib. II de Sacram. par. 2, cap. 4. Thomas Waldensis lib. II doct. Fid. cap 78. Joannes Driedo lib. II de libert. Christ. c. 2. Victoria et Sotus loc. not. Ut enim se habent in homine spiritus et caro, ita se habent in Ecclesia duæ illæ potestates : nam caro et spiritus sunt quasi duæ Respublicæ, quæ et separatæ et conjunctæ inveniri possunt. Habet caro sensum et appetitum, quibus respondent actus et objecta proportionata, et quorum omnium finis immediatus est sanitas. Et bona constitutio corporis : habet spiritus intellectum et voluntatem, et actus atque objecta proportionata, et pro fine animæ sanitatem et perfectionem : invenitur caro sine spiritu in brutis, invenitur spiritus sine carne in Angelis.

Ex quo apparet, neutrum esse præcise propter alterum. Invenitur etiam caro adjuncta spiritui in homine, ubi quia unam personam faciunt, necessario habent subordinationem et connexionem : caro enim subest, spiritus præest, et licet spiritus non se misceat actionibus carnis, sed sinat eam exercere omnes suas actiones, ut in brutis exercet ; tamen quando eæ officiunt fini ipsius spiritus, spiritus carni imperat, eamque castigat, et si opus est, indicit jejunia, aliasque afflictiones, etiam cum detrimento aliquo et debilitatione ipsius corporis, et cogit linguam ne loquatur, oculos ne videant, etc.

(1) In observationibus contra infallibilitatis definitionem, c. v. Dupanloup ex indirecta potestate arguit, quam exhibet ut principum terrorem ; sed vehementer, ne dicam pueriliter, errat. Potestas indirecta non pendet ab infallibilitate, sed a primatu et cadit solummodo in peccatum. Peccator confessario conscientiam aperit ; in dubio confessarius recurrit ad episcopum et episcopus ad Papam qui supremum pronuntiat judicium. Pontificale judicium directe de peccato statuit, indirecte de peccato annexis, et prævalet ratione supremæ potestatis, non infallibilitatis. Infallibilitas autem Papæ est admittenda, in discutiendis factis, tantum cum decernit de factis *dogmaticis* et de factis *canonisationis*, sed non cum agitur de conscientiæ casibus.

Pari ratione si ad finem spiritus obtinendum, necessaria sit aliqua carnis operatio, et ipsa etiam mors; spiritus imperare potest carni, ut se ac sua exponat, ut in Martyribus videmus.

Ita prorsus politica potestas habet suos Principes, leges, judicia, etc. et similiter Ecclesiastica suos Episcopos, canones, judicia. Illa habet pro fine, temporalem pacem, ista salutem æternam. Inveniuntur quandoque separatæ, ut olim tempore Apostolorum, quandoque conjunctæ, ut nunc: quando autem sunt conjunctæ unum corpus efficiunt, ideoque debent esse connexæ, et inferior superiori subjecta et subordinata. Itaque spiritualis non se miscet temporalibus negotiis, sed sinit omnia procedere, sicut antequam essent conjunctæ, dummodo non obsint fini spirituali, aut non sint necessaria ad eum consequendum. Si autem tale quid accidat, spiritualis potestas potest et debet coercere temporalem omni ratione ac via, quæ ad id necessaria esse videbitur.

Ut autem magis in particulari explicemus hæc omnia, comparanda est potestas Papæ spiritualis cum personis judicum, seu Principum sæcularium, cum legibus eorum civilibus, et cum eorum foro et judiciis.

Quantum ad personas, non potest Papa ut Papa ordinarie temporales Principes deponere, etiam justa de causa, eo modo quo deponit Episcopos, id est, tanquam ordinarius Judex: tamen potest mutare regna, et uni auferre, atque alteri conferre, tanquam summus Princeps spiritualis, si id necessarium sit ad animarum salutem, ut probabimus.

Quantum ad leges, non potest Papa ut Papa ordinarie condere legem civilem, vel confirmare, aut infirmare leges Principum, quia non est ipse Princeps Ecclesiæ politicus: tamen potest omnia illa facere, si aliqua lex civilis sit necessaria ad salutem animarum, et tamen Reges non velint eam condere: aut si alia sit noxia animarum saluti, et tamen Reges non velint eam abrogare.

Itaque optima est regula, quam tradit Glossa ad cap. Possessor, de reg. Jur. in Sexto, quæ talis est. Quando de eadem re contrariæ inveniuntur leges Imperatoriæ et Pontificiæ, si materia legis est res animarum periculum concernens, abrogatur lex Imperatoria per Pontificiam. Et hoc modo lex Pontificia, quæ habetur cap. Fin. de præscript. abrogavit legem Imperatoriam, quæ habetur in Cod. de præscript. 30 vel 40 annorum, etiam cum mala fide, qui non poterat servari sine mortali peccato. At quando materia legis est res temporalis non concernens animarum periculum, non potest lex Pontificia abrogare legem Imperatoriam, sed utraque servanda est; illa in foro Ecclesiastico, ista in foro civili.

Quantum ad judicia, non potest Papa ut Papa ordinarie judicare de rebus temporalibus: recte enim Bernardus Eugenio lib. I de Consider. dicit: « Habent hæc infima et terrena Judices suos, Reges et Principes terræ. Quid fines alienos invaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis? » Item: « In criminibus, non in possessionibus potestas vestra. » At nihilominus in casu quo id animarum saluti necessarium est, potest Pontifex assumere etiam temporalia judicia, quando nimirum non est ullus qui possit judicare, ut cum duo Reges supremi contendunt, vel quando qui possunt, et debent judicare, non volunt sententiam ferre. Unde ibidem Bernardus: « Sed aliud est, inquit, incidenter excurrere in ista, aliud vero incumbere istis, tanquam dignis tali, et talium intentione rebus. » Et Innocentius III cap. Per venerabilem, qui fil. sint legit. dicit, jurisdictionem temporalem solum casualiter Pontificem exercere.

CAPUT VII.

Rationibus probatur Theologorum sententia.

Hæc igitur sententia dupliciter probari potest, rationibus et exemplis.

Prima ratio ejusmodi est. Potestas civilis subjecta est potestati spirituali, quando utraque pars est ejusdem Reipublicæ Christianæ; ergo potest Princeps spiritualis imperare Principibus temporalibus, et disponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum spirituale: omnis enim Superior imperare potest inferiori suo.

Quod autem potestas politica non solum, ut Christiana, sed etiam ut politica, sit subjecta Ecclesiasticæ, ut talis est; Primo, demonstratur ex finibus utriusque. Nam finis

temporalis subordinatur fini spirituali, ut patet : quia felicitas temporalis non est absolute ultimus finis ; et ideo referri debet in felicitatem æternam : constat autem ex Aristotele lib. I Ethic. c. 1. ita subordinari facultates ut subordinantur fines.

Secundo. Reges et Pontifices, Clerici et Laici non faciunt duas Respublicas, sed unam, id est, unam Ecclesiam : sumus enim omnes unum corpus, Rom.XII et I. Cor.XII ; at in omni corpore membra sunt connexa et dependentia unum ab alio : non autem recte asseritur, spiritualia pendere a temporalibus ; ergo temporalia a spiritualibus pendent, illisque subjiciuntur.

Tertio. Si temporalis administratio impedit spirituale bonum ; omnium judicio tenetur Princeps temporalis mutare illum modum administrandi, etiam cum detrimento temporalis boni ; ergo signum est, subjectam esse temporalem potestatem spirituali.

Neque satisfaceret qui responderet : teneri Principem illum ad mutandam rationem suæ administrationis, non propter subjectionem, aut subordinationem ad spiritualem potestatem, sed solum propter ordinem charitatis, quo tenemur anteponere majora bona minoribus ; nam propter ordinem charitatis non tenetur una Respublica pati detrimentum, ne simile detrimentum patiatur alia Respublica nobilior. Et unus privatus, qui tenetur dare omnia sua bona pro conservatione suæ Reipublicæ, non tenetur tamen similiter facere propter Rempublicam alienam, quamvis nobiliorem. Cum ergo teneatur Respublica temporalis pati detrimentum propter spiritualem ; signum est, eas non esse duas diversas, sed unius et ejusdem partes, et unam alteri subjectam.

Neque etiam valet si quis dicat : Principem temporalem teneri pati detrimentum pro bono spirituali, non propter subjectionem ad Rempublicam spiritualem, sed quia alioqui noceret suis subditis, quibus malum est amittere spiritualia pro temporalibus. Nam etiamsi non subditi, sed homines alterius regni patiantur notabile damnum in spiritualibus, propter administrationem temporalis alicujus Regis Christiani, tenetur ille mutare suum modum administrandi, cujus rei nulla alio ratio reddi potest, nisi quia sunt ejusdem corporis membra, et unum alteri subjectum.

Secunda Ratio. Respublica Ecclesiastica debet esse perfecta, et sibi sufficiens in ordine ad suum finem : tales enim sunt omnes Respublicæ bene institutæ : ergo debet habere omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum : sed necessaria est ad finem spiritualem potestas utendi, et disponendi de temporalibus rebus, quia alioqui possent mali Principes impune fovere hæreticos, et evertere religionem ; igitur et hanc potestatem habet.

Item. Potest quælibet Respublica, quia perfecta et sibi sufficiens esse debet, imperare alteri Reipublicæ non sibi subjectæ, et eam cogere ad mutandam administrationem, imo etiam deponere ejus Principem, et alium instituere, quando non potest aliter se defendere ab ejus injuriis ; ergo multo magis poterit spiritualis Respublica imperare temporali Reipublicæ sibi subjectæ, et cogere ad mutandam administrationem, et deponere Principes, atque alios instituere, quando aliter non potest bonum suum spirituale tueri ; et hoc modo intelligenda sunt verba S. Bernardi lib. IV de Consider. et Bonifacii VIII in Extrav. Unam sanctam, de major. et obed. ubi dicunt, in potestate Papæ esse utrumque gladium. Volunt enim significare, Pontificem habere per se et proprie gladium spiritualem, et quia gladius temporalis subjectus est spirituali, posse Pontificem Regi imperare, aut interdicere usum gladii temporalis, quando id requirit Ecclesiæ necessitas.

Sic enim habent B. Bernardi verba, quæ Bonifacius imitatus est : « Quid tu (inquit, Papam alloquens) denuo usurpare gladium tentes, quem semel jussus es ponere in vaginam ? quem tamen tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini, dicentis sic : Converte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo, et ipse, tuo forsitan nutu, et si non tua manu evaginandus, alioquin si nullo modo ad te pertinet et is, dicentibus Apostolis : Ecce gladii duo hic, non respondisset Dominus, Satis est, sed, Nimis est. Uterque ergo Ecclesiæ, et spiritualis scilicet gladius, et materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille vero et ab Ecclesia exercendus est. Ille sacerdotis, is militis manu. sed sane ad nutum Sacerdotis, et jussum Imperatoris. » Ubi etiam notandum, quod cum hæretici reprehendunt Bonifacii Extravagantem, ut erroneam, arrogantem, tyrannicam (sic enim de ea passim loquuntur) monendi sunt, ut cogitent, eadem esse Bernardi verba in lib. de Consider. ubi tamen sine adulatione lo-

quitur, ut Calvinus lib. IV Inst. c. 11, §. 10. dicat, ita loqui in libris illis Bernardum, ut veritas ipsa loqui videatur.

Tertia ratio. Non licet Christianis tolerare Regem infidelem, aut hæreticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam hæresim, vel infidelitatem; at judicare, an Rex pertrahat ad hæresim, necne, pertinet ad Pontificem, cui est commissa cura religionis, ergo Pontificis est judicare, Regem esse deponendum, vel non deponendum.

Probatur hujus argumenti propositio ex cap. XVII Deut. ubi prohibetur populus eligere Regem qui non sit de fratribus suis, id est, non Judæum, ne videlicet pertrahat Judæos ad idololatriam; ergo etiam Christiani prohibentur eligere Regem non Christianum: nam illud præceptum morale est, et naturali æquitate nititur. Rursum, ejusdem periculi et damni est eligere non Christianum, et non deponere non Christianum, ut notum est; ergo tenentur Christiani non pati super se Regem non Christianum, si ille conetur avertere populum a Fide. Addo autem istam conditionalem, propter eos Principes infideles, qui habuerunt dominium supra populum suum, antequam populus converteretur ad Fidem: si enim tales Principes non conentur Fideles a Fide avertere, possent quidem privari dominio ex sententia S. Thomæ in 2. 2. q. X. art. 10. sed Ecclesia non semper eos privat, vel quia non habet vires, vel quia non judicat expedire. At si isti iidem Principes conentur avertere populum a Fide, omnium consensu possunt, et debent privari suo dominio.

Quod si Christiani olim non deposuerunt Neronem, et Diocletianum, et Julianum Apostatam, ac Valentem Arianum, et similes, id fuit quia deerant vires temporales Christianis. Nam quod alioqui jure potuissent id facere, patet ex Apostolo 1. Corinth. VI, ubi jubet, constitui novos judices a Christianis temporalium causarum, ne cogerentur Christiani causam dicere coram judice Christi persecutore: sicut enim novi judices constitui potuerunt; ita et novi Principes et Reges propter eamdem causam, si vires adfuissent.

Præterea tolerare Regem hæreticum, vel infidelem conantem pertrahere homines ad suam sectam, est exponere religionem evidentissimo periculo: *Qualis enim est Rector civitatis, tales et habitantes in ea* (1), unde est illud: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Et experientia idem docet: nam quia Hieroboam Rex idololatra fuit, maxima etiam regni pars continuo idola colere cœpit, III. Reg. XII, et post Christi adventum, regnante Constantino, florebat fides Christiana; regnante Constantio, florebat Arianismus; regnante Juliano, iterum refloruit Ethnicismus: et in Anglia nostris temporibus, regnante Henrico, et postea Eduardo, totum regnum a Fide quodammodo apostatavit; regnante Maria, iterum totum regnum ad Ecclesiam rediit; regnante Elizabetha, iterum regnare cœpit Calvinismus, et vera exulare religio.

At non tenentur Christiani, imo nec debent cum evidenti periculo religionis tolerare Regem infidelem. Nam quando jus divinum, et jus humanum pugnant; debet servari jus divinum omisso humano: de jure autem divino est servare veram Fidem et religionem, quæ una tantum est, non multæ; de jure autem humano est, quod hunc aut illum habeamus Regem.

Denique, cur non potest liberari populus Fidelis a jugo Regis infidelis, et pertrahentis ad Infidelitatem, si conjux Fidelis liber est ab obligatione manendi cum conjuge Infideli, quando ille non vult manere cum conjuge Christiana, sine injuria Fidei, ut aperte deducit ex Paulo I ad Corin. VII Innocentius III cap. Gaudeamus, extra de divort. non enim minor est potestas conjugis in conjugem, quam Regis in subditos, sed aliquanto etiam major.

Quarta ratio. Quando Reges et Principes ad Ecclesiam veniunt ut Christiani fiant, recipiuntur cum pacto expresso, vel tacito, ut sceptra sua subjiciant Christo, et polliceantur se Christi Fidem servaturos et defensuros, etiam sub pœna regni perdendi; ergo quando fiunt hæretici, aut religioni obsunt, possunt ab Ecclesia judicari, et etiam deponi a principatu, nec ulla eis injuria fiet, si deponantur. Nam non est idoneus Sacramento Baptismi, qui non est paratus Christo servire, et propter ipsum amittere quidquid habet; ait enim Dominus, Lucæ XIV: *Si quis venit ad me, et non odit patrem, et matrem, et uxorem, et filios, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus* (2). Præterea Ecclesia nimis graviter erraret, si

(1) Eccl. X, 2. — (2) Luc. XIV, 26.

admitteret aliquem Regem, qui vellet impune fovere quamlibet sectam, et defendere hæreticos, ac evertere religionem.

Quinta ratio. Cum Petro dictum est: *Pasce oves*, Joan. ult. data est illi facultas omnis, quæ est Pastori necessaria ad gregem tuendum : at Pastori necessaria est potestas triplex, nimirum, una circa lupos, ut eos arceat omni ratione qua poterit ; altera circa arietes, ut si quando cornibus lædant gregem, possit eos recludere et prohibere, ne gregem ulterius præcedant ; tertia circa oves reliquas , ut singulis tribuat convenientia pabula ; ergo hanc triplicem potestatem habet summus Pontifex.

Ergo tria ducuntur argumenta ex hoc loco ; primum sit. Lupi qui Ecclesiam Domini vastant, hæretici sunt, ut patet ex illo Matt. VII : *Attendite a falsis Prophetis etc.* (1) si ergo Princeps aliquis ex ove, aut ariete fiat lupus, id est, ex Christiano fiat hæreticus, poterit Pastor Ecclesiæ eum arcere per excommunicationem, et simul jubere populo, ne eum sequatur ; ac proinde privare eum dominio in subditos.

Alterum vero sit. Potest Pastor arietes furiosos destruentes ovile separare et recludere : Princeps autem est aries furiosus destruens ovile, quando est Catholicus Fide, sed adeo malus, ut multum obsit religioni et Ecclesiæ, ut si Episcopatus vendat, Ecclesias diripiat etc. ergo poterit Pastor Ecclesiæ eum recludere , vel redigere in ordinem ovium.

Tertium argumentum est. Potest Pastor ac debet omnes oves ita pascere, ut eis convenit ; ergo potest ac debet Pontifex omnibus Christianis ea jubere, atque ad ea cogere, ad quæ quilibet eorum secundum statum suum tenetur, id est, singulos cogere, ut eo modo Deo serviant, quo secundum statum suum debent : debent autem Reges Deo servire defendendo Ecclesiam , puniendoque hæreticos et schismaticos, ut Augustinus docet in ep. 50. ad Bonif. Leo epist. 75. ad Leonem Augustum, et Gregorius lib. II, ep. 61. ad Maurit. ergo potest, ac debet Regibus jubere, ut hoc faciant, et nisi fecerint, etiam cogere per excommunicationem, aliasque commodas rationes. Vide plura apud Nicolaum Sanderum lib. II, cap. 4. de visib. Monarch. ubi etiam multa ex iis, quæ diximus, invenies.

(1) Matth. VII, 15.

CAPUT VIII.

Idem probatur exemplis.

Nunc ad exempla veniamus. Primum est II. Paralip. XXVI, ubi legimus, Oziam Regem, cum Sacerdotum officium usurparet, a Pontifice fuisse de Templo ejectum : et cum propter idem peccatum lepra a Deo percussus fuisset, coactum etiam fuisse ex urbe discedere, et regnum filio renuntiare. Quod enim non sponte sua, sed ex sententia Sacerdotis urbe, et regni administratione privatus fuerit, patet; nam legimus Levit. XIII : *Quicumque*, inquit lex, *maculatus fuerit lepra, et separatus est ad arbitrium Sacerdotis, solus habitabit extra castra.* Cum ergo hæc fuerit lex in Israel, et simul legamus II. Paralip. XXVI Regem habitasse extra urbem in domo solitaria, et filium ejus in urbe judicasse populum terræ ; cogimur dicere, fuisse eum ad arbitrium Sacerdotis separatum, et consequenter regnandi auctoritate privatum. Si ergo propter lepram corporalem poterat Sacerdos olim Regem judicare, et regno privare ; quare id non poterit modo propter lepram spiritualem, id est, propter hæresim, quæ per lepram figurabatur, ut Augustinus docet in quæst. Evang. lib. II, quæst. 40. præsertim cum I. Corinth. X Paulus dicat, contigisse Judæis omnia in figuram ?

Secundum est II. Paralip. XXIII, ubi cum Athalia tyrannice occupasset regnum, et foveret cultum Baal, Joiada Pontifex vocavit centuriones et milites, et jussit eis, ut Athaliam interficerent, quod et fecerunt, et pro ea Joas Regem creavit : quod enim Pontifex non suaserit, sed jusserit, patet ex illis verbis IV. Reg. XI : *Et fecerunt centuriones juxta omnia, quæ præceperat eis Joiada Sacerdos.* Item ex illis II. Paralip. XXIII : *Egressus autem Joiada Pontifex ad centuriones et Principes exercitus, dixit eis : Educite eam* (Athaliam Reginam) *extra septa templi, et interficiatur foris gladio.* Quod autem causa hujus depositionis et occisionis Athaliæ, non solum tyrannis ejus fuerit, sed etiam quod foveret cultum Baal, patet ex illis verbis,

quæ ponuntur immediate post ejus occisionem : *Itaque* (inquit Scriptura) *ingressus est omnis populus domum Baal, et destruxerunt eam, et altaria, et simulacra illius confregerunt : Mathan quoque Sacerdotem Baal interfecerunt ante aras* (1).

Tertium exemplum est B. Ambrosii, qui cum Episcopus esset Mediolanensis, et proinde Pastor et Pater spiritualis Theodosii Imperatoris, qui Mediolani sedem suam ordinarie tenebat; primum excommunicavit eum propter cædem, quam Thessalonicæ a militibus fieri imperaverat; deinde præcepit ei, ut legem ferret, ne sententiæ latæ de cæde, vel bonorum publicatione, ratæ essent, nisi post triginta dies a sententiæ pronuntiatione, ut nimirum, si quid per iracundiam præcipitanter dictasset, intra tot dierum spatium revocare posset. Scribit hoc Theodoretus lib. hist. V, cap. 17. atqui non potuit Ambrosius excommunicare Theodosium propter cædem illam, nisi prius causam illam cognovisset et dijudicasset, licet criminalis esset, et ad forum externum pertineret : non potuit autem cognoscere, et judicare ejusmodi causam, nisi etiam in foro externo legitimus judex Theodosii fuisset.

Præterea, cogere Imperatorem ad legem politicam ferendam, et præscribere ei formam legis ; nonne manifeste ostendit, posse Episcopum interdum temporali potestate uti, etiam in eos, qui potestatem super alios acceperunt? et si Episcopus quilibet id potest, quanto magis Princeps Episcoporum ?

Quartum est Gregorii I in privilegio, quod concessit monasterio S. Medardi, et habetur in fine ep. : « Si quis, inquit, Regum, Antistitum, Judicum, vel quarumcumque secularium personarum, hujus Apostolicæ auctoritatis, et nostræ præceptionis decreta violaverit, cujuscumque dignitatis, vel sublimitatis sit, honore suo privetur. »

Quintum est Gregorii II qui Leoni Imperatori Iconomacho a se excommunicato prohibuit vectigalia solvi ab Italis ; et proinde mulctavit eum parte Imperii. Fatentur id Magdeburgenses Cent. VIII, cap. 10. in vita Gregorii II sed reprehendunt, Gregoriumque proditorem suæ ipsius Patriæ fuisse dicunt : at nullum proferunt Scriptorem, qui factum hoc Gregorii vituperet, cum nos e contrario habeamus multos, qui laudaverunt ut sanctum, et legitimum, nimirum, Cedrenum, Zonaram in vita Leonis Isauri, et omnes alios Historicos, qui res gestas horum temporum conscripserunt.

Sextum est Zachariæ, qui rogatus a primoribus Francorum, Childericum deposuit, et in ejus locum Pipinum Caroli Magni patrem, Regem creari jussit. Cujus causa fuit, quia propter socordiam Childerici, et religioni, et regno in Gallia extrema ruina imminere videbatur, ut patet ex Cedreno in vita Leonis Isauri, Paulo Diacono lib. VI, cap. 5. de gest. Longobard. et S. Bonifacio Episcopo Moguntino in epist. ad Zachar.

Hoc etiam factum hæretici agnoscunt, et reprehendunt, ut Magdeburgenses Cent. VIII, cap. 10. ubi dicunt, Zachariam Papam quasi divinam auctoritatem sibi proterve assumpsisse. At nec hujus facti ullum invenire potuerunt in antiquis Scriptoribus reprehensorem : nos autem plurimos habemus approbatores, nimirum, Adonem, Sigebertum, Rheginonem in Chronicis, sed de hac re diximus plura contra Calvinum in II lib. cap. 17.

Septimum exemplum est Leonis III, qui Imperium transtulit a Græcis ad Germanos, propterea quod Græci nullum auxilium laboranti Ecclesiæ Occidentali adferre possent. Ex quo factum est, ut licet Imperatoria dignitas absolute considerata non sit a Pontifice, sed a Deo, mediante jure gentium, ut supra ostendimus ex Gelasio, Nicolao, et Innocentio III, tamen Imperatores, qui fuerunt a tempore Caroli Magni, Pontifici debeant suum Imperium.

Quod enim hæc potestas sit nunc apud Germanos, a Pontifice est : et licet absolute non esset necessarium ut Papa confirmaret Imperatorem, nec ut Imperator Pontifici juramentum fidelitatis præstaret : tamen a tempore translati Imperii in Germanos, utrumque requiritur, ut patet ex Innocentio III cap. Venerabilem, extra de elect. et ex Clementina unica, de jurejurand. neque injuste hoc requiritur. Qui enim potuit Imperium Germanis conferre propter Ecclesiæ salutem, potuit etiam certas conditiones adjungere, propter eamdem causam, ne videlicet contingeret, hæreticum vel schismaticum creari.

Ad hoc exemplum dupliciter respondent adversarii : nam alii negant recte factum, ut Pontifex Imperium a Græcis transferret in

(1) IV. Reg. XI, 9; II. Paralip. XXIII, 14 et 17.

Germanos, et in hoc numero sunt Magdeburgenses, qui Cent. VIII, cap. 10. col. 751. sic aiunt : « Est hæc translatio præcipuum ex miraculis Antichristi. » Theodorus quoque Bibliander tabula 10. suæ Chronol. dicit, Leonem III usurpata auctoritate, Imperium a Græcis ad Germanos transtulisse. Alii vero asserunt, factum quidem jure, sed auctorem translationis non Pontificem, sed populum fuisse Romanum. Ita Marsilius de Padua, referente Pighio lib. V Hierarch. Eccles. cap. 14.

Ad primos respondeo : hanc translationem rite et legitime factam fuisse aperte constare. Primo, ex consensu totius Orbis Christiani ; semper enim omnes Christiani pro veris Imperatoribus habuerunt Carolum Magnum, ejusque successores : nec fuit unquam ullus Rex Christianus, qui Imperatorem præcedere voluerit, tametsi eum alioqui potentia, et regni antiquitate anteiret. Primi sunt Lutherani, qui sicut populum Fide et religione spoliaverunt ; ita quoque Imperatorem suum de Sede sua deturbare moliuntur. Secundo, ex felici eventu hujus translationis : ut enim Deus ostenderet, jure factum fuisse, multis victoriis Carolum ornavit, regnumque ejus florentissimum, et Ecclesiæ utilissimum esse fecit. Tertio, ex confessione Imperatorum Græcorum , qui non semel confessi sunt, Romanum Pontificem jure potuisse facere quod fecit. Nam in primis cum audisset Irene Imperatrix, Carolum a Leone appellatum Imperatorem, non solum non reclamavit, sed etiam Carolo nubere voluit, et fecisset, nisi perfidi quidam Eunuchi impedivissent, ut scribunt Zonaras, et Cedrenus in vita ejusdem Irenæ.

Deinde, mortua Irena, Nicephorus Imperator, qui ei successerat, Legatos ad Carolum tanquam Imperatorem misit, ut scribit Ado in Chron. anno 803, et paulo post defuncto Nicephoro, Michael ei succedens, similiter Legatos ad Carolum misit, qui eum Imperatorem palam salutaverunt : ut scribit idem Ado in Chron. anni 810. Nec solum Græci, sed etiam Persæ Legatos et munera ad Imperatorem Carolum recens creatum miserunt ; ut scribunt Rhegino lib. II. et Otho Frisingensis, lib. V cap. 31. rursum (ut scribit Blondus lib. V Decadis 2. et Platina in vita Alexandri III) Imperator Græcorum Emmanuel, cum audisset Pontificem Alexandrum III, ab Imperatore Frederico in extremas redactum angustias, eidem Pontifici obtulit auxilium, et pecuniarum ingentem vim, si vellet Imperium Occidentis Constantinopolitanis Imperatoribus reddere : respondit autem Pontifex, nolle se ea conjungere, quæ majores sui de industria, et optima ratione divisissent. Ubi notandum est, Emmanuelem non voluisse aliud a Pontifice, quam titulum Imperii: satis enim sciebat possessionem ipsam a Pontifice dari non potuisse, sed fuisse armis acquirendam ; non autem solum titulum tanto pretio emere voluisset, si eum inanem, vel etiam falsum, et illegitimum esse credidisset.

Ad alios qui dicunt, auctorem translationis non Pontificem, sed populum Romanum fuisse, facile est respondere ; nam in primis populus Romanus nunquam fere habuit Imperatoris creandi potestatem ; sed antiqui Imperatores, vel jure hæreditario habuerunt Imperium : ut Octavianus, Tiberius, Caius ; vel ab exercitu creabantur, ut creatus fuit Claudius, Vespasianus, et alii. Et fuisse hanc ordinariam consuetudinem, ut Imperator ab exercitu crearetur, testatur B. Hieronymus epist. ad Evagr. Unde exstat can. Legimus, dist. 93. Tempore autem Caroli Magni, nullus fuit exercitus Romanorum, qui eum Imperatorem creare potuerit ; soli enim in Italia erant exercitus Græcorum, et Longobardorum, et ii omnes Carolo infensi, nec jure hæreditario Carolus Imperium habuit ut patet.

Deinde, si quam habuerunt Romani in Imperatore eligendo auctoritatem, eam certe amiserunt, quando Imperii Sedes Constantinopolim translata fuit : nam deinceps per annos circiter 500. hoc est, a Constantino Magno, usque ad Carolum Magnum, nihil unquam egit Senatus populusque Romanus circa Imperatorum creationem.

Præterea Auctores omnes, qui de hac re scribunt, ut Zonaras, et Cedrenus in vita Irenæ, Paulus diaconus, lib. XXIII. rer. Roman . Ado in Chron. anni 800, Albertus Krantzius in Metropoli, lib. I. cap. 14. Otho Frisingensis lib. V. cap. 31. Marianus Scotus, Hermannus Contractus, Lambertus, Sigebertus, Rhegino, Palmerius, Blondus, omnesque alii Chronologi, vel Historici, Leonem III asserunt Imperium a Græcis in Francos, seu Germanos transtulisse. Quod idem docet Innocentius III. cap Venerabilem, de elect. « Ad eos, inquit, jus et potestas hujusmodi ab Apostolica sede pervenit, quæ Romanum Imperium in persona magnifici Caroli a Græ-

cis transtulit in Germanos. » Et ibidem adjungit, Principes Germaniæ id aperte recognoscere. Ipse etiam Carolus Magnus idem non obscure significavit, cum scriptum a se testamentum, quo filios suos hæredes Imperii relinquebat, misit ad Leonem Papam, ut subscriptione sua firmaret, ut scribit Ado in Chron. anni 804. Denique idem patet ex Confessione Emmanuelis Græci Imperatoris, ut supra est annotatum.

Octavum exemplum est Gregorii V, qui sanctionem edidit de Imperatore eligendo per septem germaniæ Principes, quæ usque hanc diem servatur. Quod ita esse, præter Blondum Decade 2. lib. III, Nauclerum generat. 34. Platinam in vita Gregorii V. aliosque multos historicos, asserunt etiam Magdeburgenses Centur. X. cap. 10, col. 546. his verbis: « Gregorius suam patriam insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, ut penes solos Germanos jus esset eligendi Regem, qui post diadema a Romano Pontifice acceptum Imperator, et Augustus appellaretur. Suntque Electores constituti, Moguntinus, Coloniensis et Trevirensis Archiepiscopi, Comes palatinus Rheni, Saxoniæ Dux, Marchio Brandeburgensis, et Rex Bohemiæ. » Utrum autem jure Pontifex id fecerit, non aperiunt. Sed si velint jure id factum, fateri cogentur, Pontificem esse Imperatore et Principibus omnibus superiorem, ut patet: si vero dicant non jure, sed tyrannice, injuriam facient suis patronis, et protectoribus, nimirum Duci Saxoniæ, Comiti palatino, et Marchioni Brandeburgensi. Quid enim isti habent majus, quam Electoratum? at non jure habent, si his quæ dedit dare non potuit: dedisse autem Pontificem, extra controversiam est.

Est autem hic annotandum, Onuphrium in lib. de Comit. Imperat. contra communem historicorum sententiam scripsisse, sanctionem hanc de electione Imperatoris, non Gregorii V. sed Gregorii X. fuisse: quod etsi ei rei, de qua nunc agimus, non nocet, tamen existimo non esse verum. Nam Innocentius III. qui sedit ante Gregorium X. annis 70. in illo cap. Venerabilem, de elect. indicat, jamdudum a Sede Apostolica concessum certis Principibus Germaniæ jus eligendi Imperatorem: et Henricus Ostiensis, qui etiam ante Gregorii X. tempora floruit, in Comm. hujus cap. dicit Innocentium loqui de septem Electoribus, et Pelagius Alvarus, qui vixit paulo post tempora Gregorii X. ita ut ipsius memoria factum sit quidquid Gregorius X. egit; tamen lib. 1. art 41. de planct. Eccles. affirmat, a Gregorio V. institutam Imperatoris electionem, quæ nunc in usu est, et enumerat ibidem septem Electores, quos supra nominavimus.

Nonum exemplum est Gregorii VII. qui Henricum IV Imperatorem deposuit, et alium eligi jussit, quod et factum est, ut ipsi etiam Magdeburgenses fatentur, Cent. XI. cap. 10. in vita Gregorii VII. recte autem factum hoc fuisse, et cum approbatione, et plausu omnium bonorum, in lib. superiore ostendimus, ubi Pontifices aliquot a calumniis hæreticorum vindicavimus.

Decimum exemplum est Innocentii III. qui Othonem IV. similiter deposuit, ut patet ex Blondo, Decade 2. lib. VI.

Undecimum est Innocentii IV, qui in Concilio generali Lugdunensi, consentientibus universis Patribus, deposuit Fridericum II. et tum vacavit Imperium annis 28. ut Matthæus Palmerius in Chron. annotavit. Exstat adhuc tota sententia in Fridericum lata, cap. ad Apostolicæ, de sent. et re judic. in 6. Idem etiam Innocentius IV. dedit Regi Lusitaniæ coadjutarem quemdam, qui regnum administraret, quandoquidem Regis negligentia, et Respublica, et religio in Lusitania detrimentum patiebatur. Id habetur cap. Grandi, de suppl. neglig. Prælat. in 6.

Duodecimum est Clementis VI, qui Ludovicum IV. Imperatorem a Joanne XXII. et Benedicto XII. excommunicatum deposuit. Cujus historiam vide apud Pighium lib. V. hierarch. Eccles. cap. 14 et 15. apud Robertum Arboricensem tom. 2. theorem. 7. de utroque glad.

Argumenta adversariorum partim soluta sunt in II. lib. de Pontifice, partim ex dictis nullo negotio solvi possunt. Vide Joannem de Turrecremata, lib. II. Sum. cap. ult. et penult. et Albertum Pighium, lib. V. cap. 15. qui solvunt argumenta quædam, sed levia, ac facilia.

CAPUT IX.

Non pugnare cum verbo Dei, ut unus homo sit Princeps Ecclesiasticus, et politicus simul.

Quantum ad tertiam partem quæstionis, quoniam adversari quædam docent de temporali principatu summi Pontificis, quem habet.

Primo, esse possessionem mero latrocinio occupatam.

Secundo, etiamsi justo titulo eum haberet, non posse illum jure retinere, quod pugnet cum principatu spirituali. Ita Calvinus lib. IV. Inst. cap. 11. §. 8, et 11. Oportebit nos probare utrumque, nimirum, posse Pontifici convenire ejusmodi principatum, et reipsa juste habere et possidere, quod habet, et possidet.

Igitur quod non repugnet Pontificem simul esse Principem spiritualem, et temporalem alicujus provinciæ, probatur primo exemplis Sanctorum, qui inveniuntur Reges et Principes fuisse. Nam in lege naturæ Melchisedech fuit Rex et Pontifex, ut patet ex Genes. XIV et Heb. VII. imo etiam olim semper primogenitus Rex et Pontifex erat, ut B. Hieronymus docet in quæst. Hebr. in illud Genes. XLIX : *Ruben primogenitus meus* (1). Constat quoque Noe, Abraham, Isaac, Jacob, præfuisse suis tam in iis, quæ ad religionem, quam in iis, quæ ad politicam vitam pertinebant.

Deinde Moses, et summus Princeps temporalis, et summus Pontifex fuit, ut ex divinis litteris perspicuum est. Nam Exod. XVIII dicitur: *Sedit Moses, ut judicaret populum* (2). Et cap. XXXII, jussit occidi plurimos de populo propter peccatum idololatriæ, et cap. XL. adolevit Domino incensum, quod erat maxime proprium munus Pontificis, ut patet ex lib. II. Paralip. cap XXVI. item Levit. VIII. consecravit Moses Aaronem in sacerdotem, sanctificavit tabernaculum et altare, obtulit sacrificia et holocausta, quæ solus sacerdos facere potest. Itaque Philo lib. III. de vita Mosis, in ultimis verbis: « Hæc est, inquit, vita, hic exitus Mosis Regis, Legislatoris, Pontificis, Prophetæ. » Et Gregorius Nazianzenus in Orat. ad Gregor. Nyssen : « Moses, inquit, principum Princeps, et sacerdotum Sacerdos Aarone pro lingua utebatur. » Denique Augustinus de regno Mosis ait, q. 68. in Exod : « Sedebat, inquit, judiciaria sublimitate solus, populo universo stante. » De Pontificatu autem, q. 23. in Levit: « Ambo, inquit, summi Sacerdotes erant, Moyses et Aaron. »

Præterea Heli et summus Pontifex, et Judex politicus fuit annis 40. ut patet ex lib. I. Reg. c. I, et IV. Denique Machabæi, Judas, Jonathas, Simon, Joannes, et cæteri usque ad Herodem simul Pontifices, et Duces politici fuerunt ut patet ex lib. Machab. et ex Josepho, lib. XII. antiq. et seq.

Probatur secundo ratione. Primo potestas Eccleciastica, et politica non sunt contrariæ, sed utraque bona, utraque a Deo, utraque laudabilis, et una alteri servit; ergo non pugnant nteir se; ergo simul in eodem esse possunt.

Secundo, magis diversa sunt pax et bellum, quam bona temporalia et spiritualia: at unus et idem Rex simul præest Senatui et exercitui, togatis et armatis: ergo multo magis poterit unus præesse in temporalibus et spiritualibus rebus.

Tertio, potest unus Rex gubernare diversissima regna, quæ diversos mores, ritus, leges, consuetudines habent: et pari ratione potest unus Episcopus regere plurimas Ecclesias, ut patet de Patriarchis antiquis (ut omittam Romanum) quorum quilibet habuit sub se plurimos Episcopos : ergo etiam poterit unus homo regere unum Episcopatum, et unum principatum. Nam vel est difficilius regere Episcopatum quam principatum, vel facilius, vel æque difficile: si primum; ergo si unus regit duos episcopatus, a majori reget unum episcopatum, et unum principatum : si secundum ; ergo si unus regit duos principatus, et majori reget unum principatum, et unum episcopatum ; si tertium ; ergo si unus regit duos principatus, vel duos episcopatus, a simili poterit regere unum episcopatum, et unum principatum.

Quarto qui donaverunt Episcopo Romano, aliisque Episcopis principatus temporales, pii homines fuerunt, et ea de causa præcipue

(1) Gen. XLIX, 3. — (2) Exod. XVIII, 13.

a tota Ecclesia commendati sunt, ut patet de Constantino, et Carolo magno et Ludovico ejus filio, qui inde Pius appellatus est, quos etiam adversarii laudant: et contra, qui ejusmodi principatum auferre conati sunt ut Aistulphus Rex Longobardorum, Henricus IV, et V, Otho IV, Fridericus I, et II. ab omnibus Historicis ut impii et sacrilegi notantur.

De Aistulpho sic scribit Ado in Chron. anni 727. « Aistulphus, inquit, Longobardorum Rex nimis perfide testamenta dono prædecessorum ejus B. Petro collata perrupit, et facultates Romanæ Ecclesiæ militibus suis dedit. » Et infra: » Aistulphus, ut perfidus, omnia mentitus est. » Et infra: « Aistulphus, divino judicio, dum venatum pergit, subito percussus interiit. » B. quoque Bernardus epist. 242. ad Rom. vehementer increpat Romanos, quod ab Eugenio Papa discessissent: causa autem discessionis fuerat, ut ex Platina, et Historicis aliis patet, quia Romani nolebant subesse Pontifici in temporalibus, sed more veteri, per Consules Rempublicam gubernari volebant. De Henrico IV. vide quæ supra notavimus, lib IV, cap. 13.

Neque optimi Principes fuerunt solum ii, qui Apostolicam Sedem ita ditarunt, sed etiam plerique eorum qui ejusmodi opes, et principatum receperunt. Nam Leonem IV. miraculis claruisse scribit Platina. Leonem IX. omnes Scriptores sanctum vocant, et miraculis claruisse scribunt Sigebertus atque Otho Frisingensis. Gregorium VII, illustrem miraculis fuisse, atque etiam virum optimum scribit Lambertus Schaffnaburgensis, et nos de eodem multa diximus lib. sup. Celestini V. vitam sanctissimam, et miraculis plenissimam describit Petrus ab Aliaco Episcopus Cameracensis. Denique Adrianum I, Leonem III, Nicolaum I, Innocentium III, aliosque nonnullos, Scriptores omnes laudant quos tamen satis constat, hunc principatum una cum Pontificatu administrasse.

Denique probatur ultimo experientia. Nam etsi absolute forte præstaret, Pontifices tractare solum spiritualia, et Reges temporalia; tamen propter malitiam temporum experientia clamat, non solum utiliter, sed etiam necessario, et ex singulari Dei providentia donatos fuisse Pontifici, aliisque Episcopis temporales aliquos principatus: si enim in Germania Episcopi Principes non fuissent, nulli ad hanc diem in suis sedibus permansissent. Sicut ergo in Testamento veteri diu fuerunt Pontifices sine imperio temporali, et tamen ultimis temporibus non poterat religio consistere et defendi, nisi Pontifices etiam Reges essent, nimirum, tempore Machabæorum; ita quoque accidisse videmus Ecclesiæ, ut quæ primis temporibus ad majestatem suam tuendam temporali principatu non egebat, nunc eodem necessario indigere videatur.

Jam vero quod jure habeat summus Pontifex eum Principatum, quem habet, probari posset facile, quia dono Principum habuit; sic enim scribit Paulus Diaconus de gestis Longobardorum lib. VI, cap. 26: « Aripertus Rex Longobardorum donationem patrimonii Alpium Cottiare, quæ quondam ad jus pertinuerant Apostolicæ Sedis, sed a Longobardis multo tempore fuerant ablatæ, restituit, et hanc donationem aureis litteris exaratam Romam direxit. » Ejusdem sive restitutionis, sive donationis meminit Beda in lib. de sex ætatibus; sic etiam loquitur Ado in Chronico anni 727: « Insuper Pipinus Rex Ravennam, totamque Pentapolim S. Apostolis Petro et Paulo tradidit. » Et exstat in Decreto Gratiani, dist. 63. constitutio Ludovici I, Caroli Magni filii in hanc formam: « Ego Ludovicus Romanorum Imperator Augustus, statuo, et concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi B. Petro Principi Apostolorum, et per te Vicario tuo domino Paschali Pontifici summo, et successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, et ditione tenuistis, et disposuistis Romanam civitatem cum ducatu suo, et suburbanis, et territorii ejus montanis, et maritimis, littoribus, et portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac villis in Thusciæ partibus. »

Item Leo Episcopus Ostiensis lib. I Chron. Cassinen. cap. 9.: « Fecit, inquit, idem inclytus Rex (Pipinus) cum filiis suis concessionem B. Petro, ejusque vicario de civitatibus Italiæ ac territoriis per designatos fines. A Lunis cum insula Corisita, inde in Suranum, in montem Bardonem, Vercetum, Parmam, Rhegium, Mantuam, et montem Silicis, simulque universum exarchatum Ravennæ, sicut antiquitus fuit, cum provinciis Venetiorum et Istriæ: cunctumque ducatum Spoletinum, ac Beneventanum. » Et infra: « Demum idem Rex una cum Romano

Pontifice in Italiam veniens, Ravennam, et alias viginti civitates Aistulpho memorato sublatas, Apostolicæ sedi subjecit. » Idem Leo lib. III, cap. 48. : « Anno, inquit, incarnationis Dominicæ 1079, Mathilda Comitissa, Henrici Imperatoris exercitum timens, Liguriam, et Thusciam provincias Gregorio Papæ, et S. R. E. devotissime obtulit. » Et exstant Romæ authentica instrumenta harum et similium donationum. Sed etiamsi nihil horum exstaret, abunde sufficeret præscriptio 800 annorum. Nam etiam regna et Imperia per latrocinium acquisita, tandem longo tempore fiunt legitima : alioqui enim quo jure Julius Cæsar occupavit Romanum Imperium? et tamen tempore Tiberii Christus ait Matth. XXII : *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari* (1). Quo jure Franci Galliam, Saxones Britanniam, Gothi Hispaniam invaserunt? et tamen quis hoc tempore regna ab illis constituta illegitima esse diceret?

CAPUT X.

Solvuntur argumenta contraria.

Superest argumenta solvere. Primo objicit Calvinus lib. IV Inst. cap. 11. §. 8. illud Matth. XX : *Reges gentium dominantur eorum. vos autem non sic* (2). « Significat enim Dominus (inquit Calvinus) non modo Pastoris officium distinctum esse ab officio Principis, sed res esse magis separatas, quam ut in unum hominem coire queant. » Et quoniam videbat Calvinus posse objici exemplum Mosis, subjungit : « Nam quod Moses utrumque simul sustinuit; primum raro id miraculo factum est : deinde fuit temporarium, donec res melius componerentur. Ubi autem certa forma a Domino præscribitur, civilis gubernatio ei relinquitur, sacerdotium jubetur fratri resignare, et merito ; est enim supra naturam ut unus homo utrique oneri sufficiat. »

Respondeo dupliciter. Primo, Dominum hic solum instituere meros Principes Ecclesiasticos, ac docere, debere eos ut tales suis præesse subditis, non more Regum et Dominorum, sed more Patrum et Pastorum : non autem sequitur hinc, non posse unum et eumdem esse Episcopum et Principem.

Exemplum autem Mosis, quod Calvinus conatur eludere, omnino convincit. Quod enim ille dicit, raro miraculo id factum esse, manifeste falsum ostendunt exempla allata de Melchisedech, Heli, Juda Machabæo, et aliis. Quod etiam addit, id esse factum ad tempus, donec Aaron consecraretur, falsum esse ostendit B. Augustinus q. 23. in Levit. ubi dicit, eodem tempore ambos fuisse Pontifices, Mosem et Aaronem; et probatur ex eo, quod deposuit Aaronem Moses tanquam Pontifex, consecravitque Eleazarum filium Aaronis in locum ejus, ut habetur Num. XX. Et præterea, si post Aaronem ordinatum non poterat amplius in unam personam coire principatus et sacerdotium, quomodo Heli per annos 40 fuit sacerdos et Princeps? quomodo Machabæi per annos plusquam centum?

Dico secundo : Dominum illis verbis non prohibere Episcopis dominatum, qualis esse potest Regum et Principum piorum, sed qualis est Regum ignorantium Deum, qui sæpe tyranni potius sunt quam Reges : id quod patet ex verborum Græcorum proprietate. Nam Matthæus non ait : *κυριεύουσιν αὐτῶν*, id est, dominantur simpliciter, sed *κατακυριεύουσιν*, id est violenter dominantur. Sicut I. Pet. V : *Non dominantes in cleris*, habetur *μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων*, et Josue XV legimus : *Dixit Caleb, qui percusserit Cariath-sepher, et cœperit eam* (3), Græce *καὶ κατακυριεύσει αὐτῆς*, id est, ubi dominatus fuerit ejus etc. Unde II. Pet. II et in epist. Judæ, videmus hæreticos reprehendi, quod *κυριότητα* contemnant.

Secundo objicit ibidem §. 9. illud Luc. XII: *O homo quis me constituit judicem, aut divisorem inter vos?* (4) Dominus rejecit munus judicandi tanquam non consentaneum muneri Prædicatoris., et ministri verbi : sicut etiam Apostoli Act. VI dixerunt : *Non est æquum nos relinquere verbum Dei et ministrare mensis* (5). At non potest hæc munera rejicere, qui est Princeps.

Ad verba Domini responderi posset : Dominum in hoc Mundo suscepisse personam Pontificis, non Principis temporalis, et illis

(1) Matth. XXII, 21. — (2) Matth. XX, 25. — (3) I. Petr. V, 3; Jos. XV, 16. — (4) Luc. XII, 14. — (5) Act. VI, 2.

verbis monuisse simplices Pontifices, ne se misceant alienis negotiis. At melius potest dici, generaliter in utroque loco admoneri Pontifices et Principes, ne minutis et vilibus officiis ita occupentur, ut omittere cogantur majora. Hoc modo Jethro cum vidisset Mosem tota die sedere ad judicandum, Exod. XVIII sapienter eum admonuit, non ut deponeret principatum politicum, et servaret solum Ecclesiasticum, sed ut constitueret minores Judices, qui satisfacerent populo in rebus levioribus, et graviora quæque tam politica, quam Ecclesiastica ad se referrent. Sic etiam B. Bernardus lib. I de Consider. iisdem verbis Domini in medium adductis, hortatur Pontificem, ut judicia rerum temporalium aliis dimittat, quem tamen sciebat jam tunc Principem temporalem fuisse.

Sic denique Apostoli ita omiserunt in Hierusalem curam ministrandi mensis, ut tamen præsiderent etiam in temporalibus toti illi Ecclesiæ. Unde Gal. II Petrus, et Jacobus, et Joannes solliciti pro fratribus qui erant in Hierusalem, rogant Paulum et Barnabam, ut memores sint colligere aliquam eleemosynam, et mittere in Hierusalem. Illi vero id fecerunt, et collectam pecuniam ipsimet detulerunt, non ad Diaconos præfectos mensis, sed ad seniores, ut habetur Act. XI.

Tertio objicit Calvinus ibid. §. 11. verba B. Bernardi lib. II de Consid. : « Apostolis interdicitur dominatus : I ergo tu, et tibi usurpare aude aut dominans Apostolatum, aut Apostolicus dominatum. Forma Apostolica hæc est, interdicitur dominatio, interdicitur ministratio. »

Respondeo : Bernardum loqui de Pontifice ut Pontifex est totius Ecclesiæ, et secundum id quod habet ex Christi institutione: nam paulo ante dixerat : « Esto, ut alia quacumque ratione hæc tibi vendices, sed non Apostolico jure, nec enim ille tibi dare, quod non habuit, potuit etc. » Itaque vult Bernardus, Pontificem ut Pastor est ovium non debere eis dominari, sed eas pascere : at sicut nihilominus iisdem ovibus ut sunt cives Reipublicæ dominatur Princeps politicus; ita potest iisdem dominari eadem ratione Pontifex, si sit eorum politicus Princeps.

Quarto objicit ibid. §. 14. verba B. Gregorii, qui lib. IV, epist. 44. dicit anathema Episcopo, qui jubet, alicui agro more fiscali titulum imprimi.

Respondeo : nihil esse mirandum, si Gregorius noluit, Episcopos, nec etiam præfectos patrimoniorum Romanæ Ecclesiæ uti more fiscali in agris Ecclesiæ recuperandis; nam nondum habuerat Ecclesia politicum principatum, sed possidebat bona temporalia ad eum modum, quo privati cives possideant. Itaque æquum erat, ut agros, quos suos esse censebat Ecclesia, si forte ab aliis occuparentur, in judicio legitimo eos repeteret, non autem more fiscali propria sibi auctoritate vendicaret.

Quinto objiciunt alii illud II. Timoth. II : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus* (1); quæ verba dicuntur Episcopo : at non potest Princeps non se implicare negotiis sæcularibus.

Respondeo : negotia sæcularia hoc loco non vocari regimen politicum, sed curam parandi victus, et proinde negotiationes, et mercimonia, et similia. Est enim Græce, τοῦ βίου πραγματείαις, id est, *negotiis vitæ*, seu *victus*. Ubi etiam notandum, non haberi in Græco, nec in omnibus Latinis codicibus illud *Deo*, sed generaliter οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις. Et est sensus : *dixi ut labores sicut bonus miles Christi.* Porro bonus miles non est sollicitus circa victum et corporis curam, sed comedit et bibit quando potest, et quomodo potest, dormit humi, vestitur magis ferro, quam panno etc. Itaque Apostolus non prohibet regimen politicum, sed nimiam sollicitudinem circa vitam corporalem: et, ut bene monuit Chrysostomus, dicuntur hæc a Paulo tam Episcopo, quam aliis hominibus : omnes enim, etiam Laici, etiam Reges milites Christi esse debent.

Sexto objiciunt verba Nicolai I, epist. ad Michael. ubi dicit, fuisse quidem ante Christi adventum eosdem Reges et Pontifices : at Christum verum Regem et Pontificem ista disjunxisse : « Cum ad verum, inquit, ventum est, ultra sibi nec Imperator jura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit etc. »

Respondeo : Nicolaum noluisse negare, posse Pontifici convenire temporale aliquod dominium; nam ipse erat Pontifex, et simul Princeps politicus Romæ, et Ravennæ, alia-

(1) II. Timoth. II, 4.

rumque civitatum, quas dudum acceperant majores ejus ab Imperatoribus : sed solum voluisse dicere, non convenire ut idem sit Pontifex totius Orbis, et simul Imperator etiam totius Orbis; non quod hoc repugnet Evangelio, et nullo modo possit fieri, sed quia Christus ad conservandam humilitatem voluit, Pontificem indigere Imperatoris defensione in temporalibus, et simul Imperatorem indigere Pontificis directione in spiritualibus. Quod autem Christus voluerit, patet ex eo, quod reliquit Imperium Tiberio, et Petro solum contulit Pontificatum.

APPENDICES TERTIÆ CONTROVERSIÆ

I.

Quid senserit S. Bernardus de Infallibilitate Papæ.

De summo Pontifice, S. Bernardus magna et immortalia edidit oracula. Anno 1686, et probabiliter quatuor articulis Cleri gallicani respondendi causa, hæc oracula collegit quidam eruditus scriptor. Recenter Gallicus quidam sacerdos, hæc iterum collegit et concinnavit per modum dedicationis, ut videre et apud *Analecta juris Pontificii.* Quæ referemus simpliciter :

(1) BEATISSIMO PATRI

(2) SUCCESSORI PETRI (3) ORBIS EPISCOPO

(4) Principi Episcoporum. (5) Amico sponsi.
(6) Sacerdoti Magno.
(7) Hæredi Apostolorum. (8) Fidei Defensori.
(9) Doctori Gentium.
(10) Custodi Sponsæ Christi.
(11) Speculatori super omnia constituto.
(12) Pastori ovium Christi. (13) Pietatis exemplari.
(14) Sali terræ. (15) Christianorum Duci.
(16) In summo posito apice. (17) Assertori veritatis.
(18) Universorum gregum custodi. (19) Cleri ordinatori.
(20) Sponsæ Paranympho.
(21) In plenitudinem potestatis Vocato, (22) Orbis Lumini.
(23) Regum Patri. (24) Orbis hæreditati.
(25) Rectori omnium totum tenenti.
(26) Non modo ovium, sed et Pastorum uni omnium Pastori.
(27) Refugio oppressorum (28) Ultori scelerum.
(29) Bonorum gloriæ. (30) Legum moderatori.
(31) Canonum dispensatori. (32) Non habenti parem super terram. (33) Virgæ potentium.
(34) Tyrannorum malleo. (35) Deo Pharaonis.
(36) Primatu Abel. (37) Gubernatu Noe.
(38) Patriarchatu Abraham. (39) Ordine Melchisedech.
(40) Dignitate Aaron. (41) Auctoritate Moysi.
(42) Judicatu Samueli. (43) Potestate Petro.
(44) Unctione Christo.

PIO IX.

(45) SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ

(46) Matris et magistræ omnium Ecclesiarum.
(47) Mundi universitati constitutæ vindicis in iram, Judicis in misericordiam.
(48) Cui potestati qui resistit Dei ordinationi resistit.
(49) Columnæ Fidei. (50) Petræ Fidei Catholicæ.
(51) Firmamenti veritatis,
(52) Et gremii Apostolicæ Pietatis,
(53) Cui supra petram fundatæ portæ inferi non prævalebunt.
(54) Communis refugii,
(55) Ubi sedula urget sollicitudo omnium Ecclesiarum ;
(56) Ut omnes sub illa, et in illa uniantur.
(57) Arcis Apostolici culminis,
(58) Divinis regalibusque privilegiis singulariter sublimatæ,
(59) Domini Sanguine redemptæ,
(60) Ejus spiritu donatæ, (61) Donis cœlestibus exornatæ,

(1) Ad Innocent II. Epist. 191 et 370. (2) Ad eumdem. Ep. 189. (3) Ad Eugen. III. Ep. 240. (4) L. 2 de consider. c. 8. (5) Ad Innocen. II. Ep. 189. (6) L. 2 de consid. c. 8. (7) Ibid. (8) L. 4 de consid. c. 7. (9) Ibid. (10) Ad Innocen. II. Ep. 161. (11) L 2 de consid. c. 6. (12) Ad Innoc. II. Ep. 161. (13) L. 4 de consid. c. 11. (14) Ibid. (15) L. 4 de consid. c 7. (16) L. 2 de consid. c. 7. (17) L. 4 de consid. c. 7. (18) Ibid. c. 8. (19) Ibid. cap. 7. (20) Ibid. (21) Ibid. c. 8. (22) Ibid. c. 7. (23) Ibid. (24) Ibid. c. 1. (25) Ibid. c. 4. (26) Ibid. c. 8. (27) Ibid. c. 7. (28) Ibid. (29) Ibid. (30) Ibid. (31) Ibid. (32) Ibid. c. 1. (33) Ibid. c. 7. (34) Ibid. (35) Ibid. (36) Ibid. c. 7. (37) Ibid. (38) Ibid. (39) Ibid. (40) Ibid. (41) Ibid. (42) Ibid. (43) Ibid. (44) Ibid. (45) Ep. 192. (46) Serm. de privil. B. Jo. Bapt. (47) Ep. 168. (48) Ep. 131. (49) Ep. 124. (50) Ep. 41 ad Innoc. II. juxta edit. 30 Costeri Coloniæ 1672. (51) Ep. 121. (52) Ep. 411 ad Innoc. II. edit. Colon. (53) Ep. 377 ad Innoc. II. (54) Ep. 198 ad Innoc. II. (55) L. 2 de Consid. c. 6. (56) Ep. 374 ad Cœlestinum II. (57) Ep. 166 ad Innocent II. (58) Epist. 243. (59) Ibid. (60) Ibid.

(62) Ditatæ nihilominus et terrenis.
(63) Cui si debita reverentia exhibenda sit,
exhibebitur omnimoda.
(64) Ubi potissimum resarcienda sunt damna Fidei,
(65) Cum ibi non possit Fides sentire defectum :
(66) Hæc quippe hujus prærogativa Sedis
(67) Cui enim alteri aliquando dictum est :
(68) Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua ?
(69) Summi gradus, (70) Summæ æquitatis Sedis.
(71) SUMMO PONTIFICI
(72) Amantissimo Patri, (73) Æquissimo (74) Rectori,
(75) Piissimo clementissimo.
(76) Tuæ Majestati (77) commissa est sponsa Christi
Amice sponsi.
(78) Tuæ serenitatis (79) est uni viro Virginem castam
exhibere Christo.
(80) Infragabiliter tenendum est quidquid præcipis,
(81) Et sperandum indubitanter bonum de omni re,
quam decernis.
(82) Constituit te Dominus dominum domus suæ,
(83) Et principem omnis possessionis suæ,
(84) Ut omnis plantatio, quam non plantavit
Pater cœlestis,
(85) Tuis manibus eradicetur.
(86) Ad hoc constitutus es super gentes, et regna,
(87) Ut evellas, et destruas, et ædifices, et plantes.
(88) Accingere gladio tuo, Pater, ad exaltationem Fidei,
(89) Ad depressionem inimici, ad conservandam
Ecclesiæ libertatem.
(90) Non enim sumus ancillæ filii, sed liberæ,
(91) Qua libertate liberavit nos Christus.
(92) Assume gladium ad faciendam vindictam
in nationibus,
(93) Increpationes in populis, ad alligandos
Reges eorum in compedibus,
(94) Et nobiles eorum in manicis ferreis.
95) Manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum.
(96) Qui persequitur (INNOCENTIUM),
Persequitur et cum eo omnem innocentiam.
(97) Quanta fecit Deus animæ tuæ, quantà
per te Ecclesiæ suæ ?
(98) Quanto in agro Dominico cœlo et terra testibus,
(99) Tam potenter, quam salubriter evulsa sunt,
et destructa ?
(100) Quanta rursum bene ædificata, plantata,
propagata ?
(101) Tyrannus extulerat in altum cor suum ;
(102) Sed jam humiliatur sub potenti manu Dei :
(103) Jam superborum, et sublimium colla calcantur.
(104) Visus est stultus firma radice, et maledictum
est pulchritudini ejus,
(105) Suscitavit Deus furorem schismaticorum
in tuo tempore,
(106) Ut tuo opere contererentur.
(107) In hæresi multorum redivivi pullulabant errores,
(108) Sed obstructum est os loquentium iniqua.
(109) Multa bona opera ostendisti seculo nostro ex gratia,
(110) Quæ data est tibi.
(111) Salus facta hoc tempore per te transfunditur
ad posteros.
(112) Assumptus es ad præsidendum principibus,
(113) Ad regna et imperia disponenda,
(114) Ad imperandum Episcopis,
(115) Qui honoris sui, officiique plenitudinem
a te consequuntur.
(116) In ruinam, et resurrectionem multorum
ascendisti hanc cathedram :
(117) Nam qui Dei sunt, libenter junguntur tibi ;
(118) Qui autem ex adverso stat, aut Antichristi est,
aut Antichristus.
(119) Ad Petrum dictum est : Converte gladium tuum
in vaginam ;
(120) Ergo suus erat et ille ;
(121) Petri uterque gladius est, materialis, et spiritualis,
(122) Alter tuo nutu, alter tua manu evaginandus ;
(123) Alioquin si nullo modo ad te pertineret
gladium materialis,
(124) Dicentibus Apostolis : Ecce gladii duo hic,
(125) Non respondisset Dominus : Satis est,
sed : Nimis est.
(126) In eo plane Petri imples vicem, cujus tenes
et sedem,
(127) Dum tua auctoritate conteris fidei corruptores,
(128) Dum tua admonitione corda in Fide fluctuantia
confirmas.
(129) Tuæ Sanctitati
(130) Commissa est Ecclesia a solis ortu usque
ad occasum.
(131) Tu ei debes esse murus et antemurale
a facie inimici, et persequentis.
(132) Tu debes fovere filios ejus sub umbra alarum
tuarum.
(133) Tibi Christo Domini in præsenti datum est
judicare de universis.
(134) Qui tenes gladium et locum Petri,
(135) Tu solus potes peremptoriam dare sententiam
(136) Ad depositionem Episcoporum.
(137) Si causa extiterit tu potes Episcopo cœlum claudere,
(138) Tu ipsum Santanæ tradere potes,
(139) Et a finibus terræ evocare, et cogere ad tuam
præsentiam
(140) Sublimes quascumque personas ecclesiasticas,
(141) Ne semel aut bis, sed quoties expedire videbis,
(142) Novos ordinare Episcopatus, ubi hactenus
non fuerunt,
(143) De Episcopis creare Archiepiscopos tibi licet,
et e converso,
(144) Si necesse tibi visum fuerit.
(145) Ex privilegio Sedis Apostolicæ constat summam
rerum
(146) Ad tuam potissimum respicere summam
auctoritatem,

(61) Ibid. (62) Ibid. (63) Ep. 151. (64) Ep. 190 ad. Innocent II. (65) Ibid. (66) Ibid. (67) Ibid. (68) Ibid. (69) L. 2 de consid. c. 7. (70) Ep. 158 ad Innoc. II. (71) Ep. 188 ad Innoc. II. (72) Ep. 178. (73) Ep. 330 ad Inn. II. (74) L. 3 de consid. c. 4. (75) Ep. 179. (76) Ep. 399. (77) Ep. 191 ad Inn. II. (78) Ep. 399. (79 Ep. 191. (80) Ep. 50. (81) Ibid. (82) Epist. 238. (83) Ibid. (84) Ibid. (85) Ibid. (86) Ibid. (87) Ep. 388 ad Inn. II. (88) Ibid. (89) Ibid. (90) Ibid. (91) Epist. 237. (92) Ibid. (93) Ibid. (94) Ibid. (95) Ep. 258 (96) Ep. 124. (97) Ep. 189 ad Innocen. II. (98) Ibid. (99) Ibid. (100) Ibid. (101) Ep. 388 ad Innoc. II. (102 Ibid. (103) Ibid. (104) Ep. 189 ad Inn. II. (105) Ibid. (106) Ibid. (107) Epist. 388 ad Inn. II. (108) Ibid. (109) Ep. 280. (110) Ibid. (111) Ep. 158 ad Inn. II. (112) Ep. 237. (113) Ibid. (114) Ibid. (115) Ep. 172. (116) Ep. 240 et 124. (117) Ibid. (118) Ibid. (119) Epist. 256. (120) Ibid. (121) Ibid. et lib. 4 de consider. c. 3. (122) Ibid. (123) Ibid. (124) Ibid. (125.) Ibid. (126) Ep. 190 ad Innocent. II (127) Ibid. (128) Ibid. (129) L. 4 de consid c. 2. (130) Epist. 388 (131) Epist. 388. (132) Ibid. (133) Epist. 913. (134) Epist. 176 et 239. (135) Ibid. (136) Ibid. (137) L. 2 de cons. c 8. (138) Ibid. (139) Epist. 131. (140) Ibid. (141) Ibid. (142) Ibid. (143) Ibid. (144) Ibid. (145) Epist. 198 ad Inn.

(147) Et plenariam potestatem.
(148) Ager enim est mundus, ipse creditus tibi,
(149) Tu es, cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt.
(150) Sunt quidem, et alii Cœli janitores,
et gregum pastores;
(151) Sed tu tanto gloriosius, quanto et differentius
(152) Utrumque præ cœteris nomen hæreditasti.
(153) Habent illi assignatos greges, singuli singulos;
(154) Tibi universi crediti sunt, uni unus.
(155) Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum
(156) Sic absolute, et indiscrete totæ commissæ sunt oves?
(157) Si me amas Petre pasce oves meas.
(158) Quas?
(159) Illius, vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi regni?
(160) Oves, inquit, meas.
(161) Cui non planum non designasse aliquas, sed assignasse omnes?
(162) Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil.
(163) Jacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ,
(164) Una contentus est Hierosolyma,
(165) Petro universitatem cedens,
(166) Porro cedente Domini fratre,
(167) Quis se alter ingerat Petri prærogativæ?
(168) Alii in partem sollicitudinis,
(169) Tu in plenitudinem potestatis vocatus es.
(170) Aliorum potestas certis coarctatur limitibus.
(171) Tua extenditur et in illos,
(172) Qui potestatem super alios acceperunt.
(173) Omnis quidem anima sublimioribus potestatibus subdita est;
(174) Et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit;
(175) Quæ tamen sententia debet a Rege omnimode custodiri,
(176) In exhibenda reverentia Summæ et Apostolicæ Sedi,
(177) Et Beati Petri vicario:
(178) Sicut ipsam sibi vult Imperator ab universo servari imperio.
(179) Regna namque terræ, et jura regnorum,
(180) Tunc sane sana suis dominis, atque illæsa persistunt,
(181) Si divinis ordinationibus, ac dispositionibus non resistunt.
(182) Cum quisque cœterorum Domini discipulorum habeat suam navem,
(183) Tibi una commissa est grandissima navis,
(184) Ipsa universalis Ecclesia toto orbe diffusa.
(185) Deus ipse est unici hujus tui primatus auctor.
(186) Potestatem habes non solum percutiendi, sed etiam sanandi.
(187) Confugere ad viscera patris oppresso nemini hactenus negatum est,
(188) Si ad vultum forte potentis, ut assolet, quis senserit prægravari.
(189) Manus tua nulli hactenus, vel negata oppressis, vel remissa præsumptoribus.
(190) Tibi pro hoc ipso laus et gratiarum actio
Ab universa debetur Ecclesia,
(191) Quia non siluisti, non dissimulasti, non quievisti,
(192) Efferbuisti, ut debuisti.
(193) Hoc inter cœtera tui singularis primatus insignia
(194) Specialius illustriusque nobilitat tuum,
Et inclytum reddit apostolatum.
(195) Non est ad quem appallaris, appellatur de toto mundo ad te:
(196) Id quidem in testimonium sigularis primatus tui.
(197) Quin autem faciet alicui justitiam de te?
(198) Non datur Judex, ad quem trahi possis.
(199) Recurrendum ergo ad eum,
(200) Cui in præsenti datum est judicare de universis, id est, ad te,
(201) Tu appellandus ad te, tu judica inter illum, et se.
(202) Etiam quædam minutiæ et exiguæ portiones
Tibi creditæ universitatis sunt tuæ.
(203) Orbe exeundum ei, qui forte volet explorare
(204) Quæ non ad tuam pertinent curam.
(205) Omnia dijudicas, ut ipse a nemine judiceris.
(206) Ad tuum apostolatum referri oportet
(207) Pericula quæque scandala emergentia in regno Dei,
(208) Ea præsertim, quæ de fide contingunt.
(209) Ad tuam gloriam
(210) Specialiter spectat surgentes succidere spinas,
(211) Sedare querelas.
(212) Quæ autem Apostolica firmantur Auctoritate
Rata semper existunt,
(213) Nec alicujus possunt deinceps mutilare cavillatione,
(214) Et hoc nulli dubium est.
(215) Ea propter ad hanc Apostolicam Sedem,
Beatissime Pater,
(216) Referenda sunt, quæ in conciliis tractantur.
(217) Nam tuæ serenitatis expectant ea comprobari judicio,
(218) Simul et auctoritate perpetuo roborari.
(219) Sententiæ pravi dogmatis tua auctoritate
(220) Debent perpetua damnatione notari.
(221) Et avulsis spinis et tribulis ab Ecclesia Dei,
(222) Prævaleat adhuc læta Christi seges
(223) Succrescere, florere, fructificare.
(224) Usquequo autem a tanta impudentia innocentia tanta vexabatur,
et hoc vivo INNOCENTIO?
(225) Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi,
(226) Tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis.
(227) Nullus gradus prætermissus est,
(228) De quo non acceperit victoriam per te
(229) Ecclesia Dei
(230) In manu potenti, et brachio excelso.

(146) Ibid. (147) Ibid. (148) Lib. 2 de consid. cap 6. (149) Ibid. cap. 8. (150) Ibid. (151) Ibid. (152) Ibid. (153) Ibid. (154) Ibid. (155) Ibid. (156) Ibid. (157) Ibid. (158) Ibid. (159) Ibid. (160) Ibid. (161) Ibid. (162) Ibid. (163) Ibid. (164) Ibid. (165) Ibid. (166) Ibid. (167) Ibid. (168) Ibid. (169) Ibid. (170) Ibid. (171) Ibid. (172) Ep. 183. (173) Ibid. (174) Ibid. (175) Ibid. (176) Ibid. (177) Ibid. (178) Ep. 255. (179) Ibid. (180) Ibid. (181) Lib. 2 de consid. cap. 8. (182) Ibid. (183) Ibid. (184) Ep. 140. (185) Ep. 247. (186) Epist. 50. (187) Ibid. (188) Epist. 156 ad Innocent. II. (189) Ep. 251. (190) Ibid. (191) Ibid. (192) Ep. 198 ad Innocent. II. (193) Ibid. (194) Lib. 3 de consider. cap. 1, 4 et 8. (195) Ibid. (196) Ep. 213 ad Innoc. II. (197) Ibid. (198) Ibid. (199) Ibid. (200) Ibid. (201) Ibid. (202) Lib. 3 de consid. c 4. (203) Ibid. c. 1. (204) Ibid. (205) Ibid. (206) Ep. 190 ad Inn. II. (207) Ibid. (208) Ibid. (209) Ep. 210 (210) Ep. 288. (211) Ibid. (212 Ep. 370 ad Innoc. II. (213) Ibid. (214) Ibid. (215) Ibid. (216) Ibid. (217) Ibid. (218) Ibid. (219) Ibid (220) Ibid. (221) Ibid. (222) Ibid. (223) Ibid. (224) E. 199. (225) Lib. 2 de consider. cap. 8. (226) Ibid. (227) Ep. 383 ad Innoc. II. (228) Ibid. (229) Ibid. (230) Ibid. (231) Epist. 124. (232) Ibid. (233) Ep. 127.

(231) Merito Ecclesia INNOCENTIO concedit ipsius vicem,
(232) Quem per eadem vestigia gradientem cernit.
(213) Domini Papæ INNOCENTII, et innocentem vitam,
Et integram famam
Nec hostes diffitentur.

Hæc

BERNARDI CLARAVALLENSIS

PROTOABBATIS

* *Inclyti non Galliæ modo, sed etiam universalis Ecclesiæ luminis elogio*

A tuo Apostolico oraculo nuper confirmati
Quo evangelicæ libertatis, et hierarchici ordinis studiosioris et amantioris,
Eo palpatoriæ artis et partium studii ignorantioris et inferioris,
Præclarissima orthodoxæ veritatis testimonia
Ad sanctissimos antecessores tuos

INNOCENTIUM II
et EUGENIUM III
potissimum conscripta;
Suisque pro hac Sancta Sede compluribus immortalibus, ac maximis gestis,
Joseph Maria a Sancto Stephano
Ordinis Cisterciensis monachus reformatus

THEOLOGICA DOGMATA

Ac argumentoso ejusdem melliflui doctoris Alveario deprompta,
Ex augustissimo Sanctitatis tuæ Nomini
In demississimæ devotionis anathema sacrata,
In litteraria palæstra publice propugnaturus
Non alio titulo, quam sui dulcissimi parentis re, et nomine,
TUÆ BEATITUDINI
obsecuturus
Ad tuos sanctissimos pedes humillime provolutus

D. D. D.

* Epist. Innocentii XI ad Clerum Gallicanum anno 1682.

II.

Quid senserit S. Thomas de infallibilitate.

In responsione ad episcopum Aurelianensem, Archiepiscopus Melchliniensis dixerat: « Là où est la souveraineté, là est l'infaillibilité. Or, le Pape a la plénitude de la puissance sur l'Eglise universelle... Les évêques entrent en participation de sa sollicitude (in partem sollicitudinis), mais ils n'ont aucune part à la suprême puissance, ils n'entrent pas *in participationem principatus potestatis.* » Ad id probandum hæc S. Thomæ Aquinatis verba adduxerat : « Papa habet plenitudinem pontificalis potestatis, quasi rex in regno : sed Episcopi assumuntur in partem sollicitudinis quasi judices singulis civitatibus præpositi. » Distinct. 20, art. IV, qu. 3. Contra hæc, in tertia epistola, pag. 21. P. Gratry dicit: «Je ne vois pas ce que prouve, dans la question, cette phrase de S. Thomas: «J'y vois bien que le Pape a la plénitude du pouvoir pontifical, mais, sauf la comparaison des juges au roi, je n'y vois rien qui nous apprenne que les évêques n'ont aucune part à la suprême puissance. » Pour m'éclairer à ce sujet, j'ouvre la *Somme* de S. Thomas, et, à la table des matières (Index tertius), je trouve, reproduite mot pour mot la phrase citée. Je m'attends à la trouver dans les questions où me renvoie l'*Index* : elle n'est point dans la *Somme.* Elle est ailleurs dans S. Thomas, mais dans la Somme théologique, à l'endroit ou je suis renvoyé, voici, ce que j'ai sous les yeux : « Papa habet in Ecclesia plenitudinem potestatis.... Episcopi obtinent in Ecclesia summam potestatem.» (III p. q. LXXII. art. 11, corp. et ad. I.) Ainsi on dit que les évêques n'ont aucune part à la suprême puissance, et S. Thomas dit : « Les évêques possèdent, dans l'Eglise, la suprême puissance. » Et infra, p. 28 : « Oui, le Pape a, dans l'Eglise, la plénitude de la puissance, et les évêques ont, dans l'Eglise, la suprême puissance, c'est-à-dire que la souveraineté appartient à la fois aux deux. D'où il suit que l'infaillibilité appartient à la fois aux deux, lorsqu'ils sont unis, comme il est dit aux Actes des Apôtres: « Nobis collectis in unum. »

Ecclesia in toto orbe dispersa possidet infallibilitatem; Ecclesia in concilio congregata similiter infallibilitatem possidet; sed non hinc sequitur quod Papa personaliter non sit infallibilis.

Nunc, si ad Summam Theologicam III. par. quæstion. LXXII venimus, ponitur hic quæstio : Utrum *solus* episcopus Confirmationis sacramentum conferre possit. Objicitur hanc potestate mali quando *simplicibus presbyteris*, a S. Gregorio collatam fuisse. In corpore articuli respondet Angelicus Doctor : « Hoc confirmationis sacramentum est quasi ulti-

ma consummatio sacramenti baptismi, ita scilicet quod per baptismum ædificatur homo in domum spiritualem, et conscribitur quasi quædam spiritualis epistola; sed per sacramentum confirmationis quasi domus ædificata dedicatur in templum Spiritus Sancti, et quasi epistola conscripta signatur signo crucis. Et ideo collatio hujus sacramenti episcopis reservatum *qui obtinent summam potestatem in Ecclesia.* » Et ad objectionem dicit quod « *papa habet in Ecclesia plenitudinem potestatis*, ex qua potest quædam quæ sunt *superiorum ordinum*, committere quibusdam *inferioribus.* »

In corpore articuli, ratiocinatur de potestate *ordinis* et in responsione ad objectum, de potestate *jurisdictionis.* Episcopi habent summam potestatem quatenus habent plenitudinem sacerdotii et hoc titulo soli possunt ordinarie, ut ait S. Thomas, domum ædificatam dedicare et scriptam epistolam signare. Papa autem, quatenus habet plenitudinem *jurisdictionis* et summum primatum, presbyteris conferre potuit quod episcopis ordinarie reservatum. In quantum ergo hæc quæstio ad rem venit, adversariis non favet.

At S. Thomas expressius suam de Papa doctrinam explicuit. Ut supra S. Bernardi sententias retulimus, sic possemus S. Thomæ Aquinatis testimonia proferre. Doctissimus enim Cardinalis Joannes de Turrecremata opus composuit cui titulus : « Solutio septaginta trium quæstionum super potestate papali, ex sententiis S. Thomæ » : opus quod edidit petente Card. Juliano, ad usum eorum quibus omnia Doctoris Angelici opera perlegendi tempus deesset. Cum autem hanc Bellarmini operum partem typis mandans, tempus deest, ut omnia ad modum theologicum referre possimus, hæc sequentia damus ex Diario gallico l'*Univers* :

« La lecture de cet opuscule du cardinal Turrecremata apprendrait au P. Gratry ce qu'il ignore, la doctrine de saint Thomas au sujet du Pape. Il verrait que cette doctrine est forte, complète, appuyée principalement sur la Sainte-Ecriture et par de hautes raisons théologiques. Quelques textes supposés des Pères grecs dont il s'est servi contre les Grecs, et qui ont été depuis rejetés, ne tiennent ici qu'une place accidentelle et très-secondaire. Saint Thomas n'en avait pas besoin, on peut les biffer; ils sont de surcroît, et la doctrine, privée de ces appendices, reste solide et entière. Prenons un exemple.

« Voici la première question. Existe-t-il dans l'Eglise un supérieur qui soit au-dessus des Evêques? En d'autres termes, y a-t-il dans l'Eglise une *puissance* supérieure à l'épiscopat?

« Saint Thomas répond affirmativement en divers passages. Ecoutez celui-ci, tiré du commentaire sur les Sentences : « Là où plusieurs choses sont ordonnées pour l'unité, il faut un régime universel et central au-dessus des régimes ou gouvernements particuliers... Et c'est pourquoi, comme l'Eglise est un seul corps, il faut à la conservation de l'unité un pouvoir suprême régissant *toute* l'Eglise, au-dessus du pouvoir épiscopal destiné à régir chaque Eglise particulière; et ce pouvoir suprême est celui du Pape. »

« A l'objection que *tous les Evêques* sont *successeurs des Apôtres* et que par conséquent ils *sont tous égaux*, et que l'un n'est point au-dessus de l'autre, voici la réponse : « Encore que tous les Apôtres aient reçu en commun le pouvoir de lier et de délier, cependant, pour qu'il y ait un ordre à garder dans le pouvoir, c'est d'abord à Pierre seul qu'il est donné, afin de montrer que c'est de lui que ce pouvoir doit descendre sur les autres. Aussi est-ce à Pierre individuellement (*singulariter*) qu'il est dit : *Confirme tes frères, pais mes brebis*; gouverne-les à ma place. (*In Sent.* Dist. 25, q. ult.) »

Allons ailleurs. Dans la *Somme contre les gentils* (Lib. IV, c. 33).

« Encore bien que les peuples soient distribués en divers diocèses et cités, comme il n'y a pourtant qu'une seule Eglise, de même manifestement il ne doit y avoir qu'un seul peuple chrétien. Et comme dans chaque diocèse il ne doit y avoir *qu'un* seul Evêque, de même il ne doit y avoir qu'un seul chef de toute l'Eglise.

« L'unité de l'Eglise veut que tous les fidèles aient la même foi. Et comme il arrive souvent que des questions s'élèvent en matière de foi et que la diversité des sentiments amènerait la division, si l'Eglise n'était conservée *dans l'unité de foi par le sentiment d'un seul,* » — sentiment dès lors nécessairement infaillible, — « il est donc requis, pour le maintien de l'unité de l'Eglise, qu'un seul régisse l'Eglise entière....

« Si quelqu'un vient dire que le Christ est le seul Chef, le seul Pasteur, le seul Epoux

de l'Eglise, il ne dit pas assez. Car il est manifeste que c'est le Christ lui-même qui parfait tous les sacrements de l'Eglise ; c'est lui qui baptise, qui remet les péchés, etc. Et cependant, comme il ne devait pas rester visiblement présent à tous les fidèles, il a choisi des ministres pour dispenser par eux les sacrements aux troupeaux. Devant donc retirer le bienfait de sa personne visible, le Christ, par la même raison, a dû confier à quelqu'un qui fût son lieutenant le gouvernement de l'Eglise universelle. C'est pourquoi il a dit à Pierre avant son ascension : *Pais mes brebis*, et avant sa passion : *Confirme tes frères*. Et c'est aussi à Pierre seul qu'il a fait cette promesse : *Je te donnerai les clefs*, afin de montrer que la puissance des clefs devait passer par Pierre et arriver par lui aux Apôtres; et cela pour conserver l'unité de l'Eglise. »

« Et si M. Gratry veut trouver d'autres raisons de la suprême puissance du Pape dans l'Eglise et sur l'Eglise, saint Thomas les lui fournira sans les aller chercher dans le *Thesaurus* grec. (1)

« Turrecremata indique les questions suivantes : *Le Pape est-il le premier ou le plus grand de tous les Evêques? — Le Pape a-t-il la prélature universelle sur toute l'Église? Le Le Pape est-il la tête ou le chef de l'Église universelle?* Saint Thomas donne les réponses les plus nettes et les plus fermes, toujours principalement appuyées sur la Sainte Écriture.

« *Le Pape a-t-il dans l'Église la plénitude de la puissance?* (quest. 20e.) La réponse de saint Thomas est le contrepied de la théorie Maret-Gratry : — A nul autre qu'à Pierre, le Christ n'a donné pleinement ce qui est sien, et à Pierre il l'a donné. NULLI ALII QUAM PETRO CHRISTUS QUOD SUUM EST PLENUM ET IPSI SOLI DEDIT. »

(Voir, pour plus ample informé, suppl. quest. XL, art. 6 *et II. II, quest. I, art.* 10.*)*

III.

Utrum Bellarminus, ob tertiam controversiam in Indice librorum prohibitorum relatus fuerit et an ejus doctrina de infallibilitate Papæ reprehendenda sit.

Contra infallibilitatis definitionem agens, in epistola ad clerum Aurelianensem, p. 27, C. V. Dupanloup hæc habet : « Ignore-t-on que Bellarmin lui-même fut mis à l'Index pour n'avoir pas soutenu le pouvoir direct du Pape sur les couronnes? » Et infra, pag. 41, adjicit : « L'infaillibilité personnelle du Pape, non pas l'absurde infaillibilité, inconditionnelle et universelle, dont nous parlions tout à l'heure, en citant certains théologiens, mais l'infaillibilité, telle que Bellarmin, par exemple, l'entend, constitue une institution, non pas, sans doute, au-dessus du pouvoir du Tout-Puissant, mais assurément bien prodigieuse et plus étonnante que l'infaillibilité de l'Eglise entière. » Hinc, inter multa alia pericula, hoc eruit : « Qui donc alors empêchera un nouveau Pape de définir ce que plusieurs de ses prédécesseurs ont enseigné : Que le vicaire de Jésus-Christ a un pouvoir direct sur le personnel des princes; qu'il est dans ses attributions d'instituer et de déposer les souverains; que les droits civils des rois et des peuples lui sont subordonnés? Mais alors, et après la proclamation du *dogme nouveau* (!) nul clergé, nul évêque, nul catholique ne pourra récuser cette doctrine si odieuse aux gouvernements : c'est-à-dire qu'à leurs yeux tous les droits civils, politiques, comme toutes les croyances religieuses, seraient entre les mains d'un seul homme ! »

At hæc non sunt vere dicta.

1° Quoad canonicam Controversiarum prohibitionem, in opusculo cui titulus : *La Monarchie pontificale*, hæc habet Dom. Guéranger :

(1) Thesaurus græcus est opus apocryphum, a falsario compositum, ad falsarum Decretalium instar, in quo reperiuntur plures textus non genuini neque authentici, qui patribus græcis, notanter S. Chrysostomo et S. Cyrillo tribuuntur. De quo thesauro decepti sunt Urbanus Papa quartus et S. Thomas in opusculo contra errores Græcorum. Sed comburantur Thesaurus et Decretales, ut aiebat Pius VII; non minus vigebit cathedræ Petri principatus.

« A la suite de Mgr de Sura, Mgr d'Orléans affirme que l'insertion momentanée des *Controverses* de Bellarmin sur le catalogue de l'*Index*, par ordre de Sixte-Quint, aurait été motivée par une thèse que l'illustre théologien y a formulée contre le domaine *direct* du Pape sur les couronnes. C'est tout simplement un dicton de séminaire ; et je mets au défi de citer un auteur tant soit peu grave pour justifier cette assertion. On sait seulement que le haut mérite du savant controversiste lui avait suscité des envieux. Ils profitèrent de quelques absences que dut faire Bellarmin pour remplir diverses missions qui lui étaient confiées par le Saint-Siége, et répandirent de fâcheuses impressions dans Rome contre son grand ouvrage. Ils disaient que l'on y trouvait réuni, dans les objections, tout l'arsenal de la Réforme contre les vérités catholiques, que les réponses de l'auteur étaient souvent très-faibles, en sorte que l'ensemble devenait plutôt pernicieux qu'utile. On alla jusqu'à mettre en avant le nom du cardinal Du Perron, que l'on prétendait avoir ainsi apprécié les *Controverses*. Nous avons une lettre du cardinal de Joyeuse, auprès duquel Bellarmin avait réclamé, et un autre de Du Perron lui-même, toutes deux adressées au savant controversiste, et dans lesquelles l'un et l'autre lui témoignent leur plus vive sympathie, et protestent de leur estime profonde pour son ouvrage. Le coup n'en était pas moins porté. A son retour à Rome, Bellarmin vit ses *Controverses* inscrites parmi les livres qu'on ne pouvait plus lire qu'avec permission. Il supporta avec grandeur d'âme cette épreuve qui fut de courte durée. Les cardinaux de la Congrégation de l'*Index* ne tardèrent pas à se réunir, et avant d'en avoir rien dit à Bellarmin, ils décrétèrent la radiation de son livre de la liste des auteurs prohibés, en sorte que cette éclipse dura à peine deux ans. Telle est la vérité sur ce fait, qui n'est qu'un incident dans l'histoire de la censure des livres.»

Et postquam ex Indice expunctæ fuissent Controversiæ, auctor, quamvis potestatem indirectam defendisset, in cardinalium collegio relatus est.

2° Quoad portentosam Papæ infallibilitatem, non hic requirendum est an sit res prorsus singularis, sed an eam Christus instituerit et Petro concesserit ut errare non possit. Si de facto constat, expellenda est stupefactio; nec amplius morandum est in discutienda inopportunitate; cum aliunde constet, ex Evangelio, tales investigationes a Juda tantum et Pharisæis habitas fuisse.

Quis neget cæterum, a Bellarmini tempore, multa a Jansenistis Gallicanis, et aliis ejusdem farinæ, gesta fuisse, quæ definitionis necessitatem demonstrant. Bellarminus veram doctrinam tuitus est; nunc longius procedendum, si hujus temporis circumstantiæ tantum considerentur. Hinc illud episcopale dictum : Quod inopportunum dixerunt, necessarium fecerunt.

3° Quoad potestatis directæ pericula et multa alia, sic, opusculo citato, disserit Dom. Guéranger :

« Mgr d'Orléans veut-il me permettre de lui demander ce qu'il y aurait à faire dans le cas où un Concile œcuménique viendrait à prononcer cette même définition? Le Concile infaillible, le Pape reconnu infaillible, se trouvent exactement dans les mêmes conditions. Si une telle décision par le Concile est impossible, comment par le Pape deviendrait-elle possible? L'infaillibilité dans l'un comme dans l'autre procédant d'une source identique, c'est-à-dire de l'assistance du Saint-Esprit, on doit donc être en parfait repos sur les définitions que l'un ou l'autre viendrait à rendre. Ces définitions ne pourraient avoir pour objet que la vérité, nous en sommes assurés à l'avance.

« Ajoutons qu'il n'est pas sérieux de prendre en considération les malentendus de l'ignorance et de la mauvaise foi. D'abord, ainsi que je viens de le dire, c'est dans le passé qu'ont été rendues les sentences papales de déposition des princes; la question présente n'y a donc aucun rapport. En second lieu, la déposition d'un prince par le Pape, j'ajouterai par le Concile, n'est ni un dogme, ni un fait dogmatique : l'infaillibilité du Pape ou du Concile n'y est engagée en rien. Il n'est pas question, j'imagine, de définir dans le prochain Concile le pouvoir de l'Église, Pape ou Concile, sur le temporel des souverains; et ce pouvoir y serait-il, par impossible, l'objet d'une définition dogmatique, son exercice n'aurait aucun rapport avec l'infaillibilité du Pape ou du Concile dans l'enseignement doctrinal. Le pouvoir de remettre ou de retenir les péchés, que la foi reconnaît chez le prêtre dans l'administration du sacrement de Pénitence, n'implique pas la légitimité de toutes les sentences que celui-ci prononce. Son auto-

rité est divine; mais, dans l'exercice, il peut user bien ou mal à propos du droit incontestable qu'il a de lier ou de délier.

« Laissons donc de côté les préjugés irréfléchis et passionnés qu'auraient pu concevoir les gouvernements dont la constitution est fondée sur l'hérésie théorique et pratique. La dignité du Concile ne permet pas de supposer qu'il prenne pour règle leurs désirs ou leurs répugnances. Quant aux gouvernements catholiques, je veux dire fondés sur le droit chrétien, tels qu'il en existait à l'époque du Concile de Trente, je viens de rappeler comment cette sainte assemblée ne jugea devoir tenir aucun compte ni des instances ni des menaces par lesquelles les souverains demeurés fidèles voulaient l'obliger à se taire sur la foi et à se livrer exclusivement à la réforme de la discipline. S'il s'agit de gouvernements préposés aujourd'hui à des populations catholiques de fait, mais régies par des constitutions en dehors du droit chrétien, les décrets du Concile œcuménique ne s'imposeront pas moins à la conscience des fidèles; mais ces gouvernements n'étant pas obligés à les accepter et à les faire reconnaître comme loi du pays, de quel droit se préoccuperaient-ils de leur objet et de leur teneur?

« Dans ces pays, l'alliance de l'Église et de l'État existe toujours dans les relations réciproques de l'extérieur; mais l'État n'y gère plus les fonctions d'Évêque du dehors. Il comprend cette situation nouvelle, et il a senti que la présence de ses ambassadeurs au Concile serait aujourd'hui une anomalie. Quel ombrage d'ailleurs pourrait-il prendre si le Concile définit que saint Pierre enseigne la foi avec infaillibilité par la bouche de son successeur? La parole infaillible du successeur de saint Pierre parcourera toujours le monde, et nulle puissance n'a jamais pu l'enchaîner. Toute mesure tendante à cela aujourd'hui serait vaine, et retomberait sur ses auteurs. N'avons-nous pas plutôt lieu d'espérer que le magnifique spectacle qu'offrira le Concile par son ensemble d'ordre, de subordination et de liberté, sera une leçon utile pour les gouvernements et pour les nations, qu'il sera le type d'un idéal dont les sociétés modernes ont perdu la trace, le gage de bénédictions célestes qui produiront un apaisement progressif chez les peuples. Le Concile recueillera, qu'on n'en doute pas, le respect du monde entier; et si ses décisions contrarient quelques préjugés, la majesté qui l'entourera, à cette heure où toute majesté s'efface, lui assure d'avance une considération qui sera salutaire au genre humain.

« Mgr d'Orléans exprime aussi la crainte que la définition de l'infaillibilité papale n'enlève à l'épiscopat quelque chose de sa dignité. Il semble qu'une telle crainte ne saurait être fondée; car si le Concile définit, sa définition ne pourra être que la vérité et la vérité révélée. Comment la vérité serait-elle contraire au droit de qui que ce soit? Mgr d'Orléans pense que si la définition est rendue, les Évêques ne seront plus les juges de la foi. C'est oublier que la décision, au cas où elle aurait lieu, proviendrait du jugement même des Évêques jugeant avec le Souverain Pontife, et jugeant par là même infailliblement. Y a-t-il quelque chose de plus grand? Mais si Mgr d'Orléans veut dire que, lorsqu'une constitution dogmatique aura été rendue par le Pape *ex cathedra*, les Évêques ne pourront plus la juger, on lui répondra qu'ils n'ont jamais eu ce pouvoir; et c'est pour cela même que la définition de l'infaillibilité du Pape présente si peu de difficulté. Elle consacrerait tout simplement la pratique de l'Église. Saint Augustin ayant reçu les lettres de saint Innocent, ne se mit pas en devoir de les juger; il se contenta de s'écrier : « La cause est finie. » Que si Mgr d'Orléans veut entendre la chose dans le sens de la lettre du Cardinal de Noailles, des six Archevêques et des cinq Évêques à Clément XI en 1710; c'est-à-dire qu'ayant reconnu « qu'il n'a pas le droit d'examiner la décision du Pape pour s'en rendre le juge, il veut seulement y confronter les sentiments qu'il a sur la foi, » alors la définition de l'infaillibilité ne saurait lui causer aucun préjudice; tout se conciliera de soi-même.

IV.

De l'opportunité d'une définition.

La France, comme corps politique, a professé plus qu'aucune autre nation des sentiments hostiles à l'autorité suprême et universelle des Papes. Sans parler des Pragnati-

ques apocryphes de S. Louis, la Pragmatique Sanction de Bourges, les libertés gallicanes de Pithou et Dupuy, la déclaration de 1682, la Constitution civile de 1790, et les articles organiques de 1802 forment comme une tradition d'hostilité au Saint-Siège, et une charte continue d'opposition. Après cet écart de trois ou quatre siècles, la France, qui avait eu ses heures d'aberration, a vu arri- l'heure du retour. Dans ces derniers temps, par une fécondité merveilleuse, son sein a produit des hommes vaillants, les Pierre l'Ermite d'une croisade anti-gallicane, les marteaux du gallicanisme. Aujourd'hui le gallicanisme est jugé, réprouvé, mis en poussière, et l'on trouverait difficilement, à côté de la France, un pays ou le sentiment soit plus unanime dans la saine créance et la parfaite dévotion au Pape.

L'hostilité au Saint-Siége reposait sur une supposition : c'est que le Pape, parlant *ex cathedra*, à l'Église universelle, n'est pas personnellement infaillible, et que l'infaillibilité dogmatique ne lui vient que par l'adhésion de l'épiscopat. De là on concluait naturellement que le Pape ne peut gouverner l'Église qu'avec l'assentiment des évêques, que le Concile est supérieur au Pape et que l'administration ordinaire de l'Église doit être strictement conforme aux anciens canons. Mais de là aussi, il faut conclure que si le Pape, parlant *ex cathedra*, est personnellement infaillible : devant cette déclaration tombe, tout d'un coup, le *farrago* du gallicanisme.

Or les églises de France croient à l'infaillibilité personnelle du Pape et jugent le moment opportun de définir cette infaillibilité, comme dogme de foi.

I. Il existe, dans l'ordre de la nature, une infaillibilité, c'est la certitude. Par le moyen de l'Eglise ou de la société religieuse, Dieu conduit, les sages et les simples, de la certitude naturelle de la raison, à la certitude surnaturelle de la foi. La certitude de la foi constitue dans le fidèle, une infaillibilité passive qui suppose, dans celui qui l'enseigne, une infaillibilité active. L'Église possède, pour son enseignement, de droit divin, l'infaillibilité.

L'objet précis de l'infaillibilité, ce sont les vérités révélées de Dieu, les vérités qui regardent la foi, les mœurs, le culte divin et la discipline générale. Le sujet de l'infaillibilité, ou son organe divinement établi, ce sont le Pape et les évêques : c'est un dogme catholique, non seulement que le Pape et les évêques sont juges infaillibles des controverses en matière de religion, mais qu'ils sont seuls juges de la foi.

Le Pape, comme chef de l'Église universelle, possède, à raison de la suprématie, deux éminentes prérogatives : l'infaillibilité personnelle dans son enseignement, l'autorité souveraine pour son gouvernement,

Quand nous disons que le Pape est infaillible, nous n'affirmons pas comme le supposent de sots orgueilleux, que le Pape peut nous ordonner de croire que deux et deux font cinq ou qu'un triangle est un cercle. Nous n'imaginons pas que le Pape puisse être un homme absurde, Nous croyons néanmoins le Pape homme sujet à l'erreur, et nous professons que comme docteur particulier, il peut certainement s'abuser. Nous croyons même que tout en attachant un grand prix aux opinions du Pape comme Pape, à ses actes personnels, à ses préceptes, à ses rescrits, malgré la haute autorité dont il est revêtu, il ne faut pas les considérer comme des définitions dogmatiques, et si on les révère avec une respectueuse déférence, on n'est point obligé d'y croire. Nous enseignons seulement que le Souverain Pontife parlant, du haut de son siège, à l'Église universelle, définissant en matière de foi et de mœurs, obligeant d'accepter ses définitions sous peine d'anathème, est infaillible, et que ses décrets dogmatiques sont irréformables avant même que s'y joigne le consentement de l'Église.

Mgr. Maret enseigne le contraire. Pour combattre son erreur, pour motiver la créance française à l'infaillibilité personnelle du Pape, il faudrait établir une thèse théologique et fournir une démonstration en règle. Malheureusement, pour remplir ce programme *in extenso*, il faudrait un volume. Nous devons donc, si nous voulons garder la juste mesure, nous borner à l'indication sommaire des arguments et renvoyer simplement aux auteurs qui les développent avec le plus d'autorité.

La première preuve de l'infaillibilité se tire des Ecritures. Elle se forme *en général*, de tous les textes qui prouvent la suprématie pontificale, l'enseignement infaillible étant un devoir de cette suprématie ; et, *en particulier*, des trois textes *Pasce oves, confirma fratres* et *non prævalebunt*. Si le Pape n'était pas infaillible, il pourrait offrir à ses brebis,

des pâturages empoisonnés; il verrait, en ce cas, prévaloir, contre sa doctrine, les portes de l'enfer, et il ne pourrait confirmer les autres, n'étant pas confirmé lui même, ayant même besoin d'être d'abord confirmé.—Voir Perrone, *Prælectiones Theologicæ* tome II, col. 1018.

La seconde preuve se tire des Saints Pères, qui expliquent, dans le sens de l'infaillibilité, le texte de l'Evangile. La tradition n'a qu'un cri en faveur de cette vérité, et la tradition, c'est la foi vivante de l'Église, depuis son origine.

S. Irénée, évêque de Lyon, qui avait conversé avec les premiers disciples des apôtres en Orient, en appelait à la chaire de S. Pierre comme à *la règle de foi* : « C'est à l'Église romaine, dit il, à cause de sa puissante primauté, que toute l'Eglise, (les fidèles partout répandus) doit nécessairement rester unie, parce que c'est en elle que se conserve pour tous *la tradition des Apôtres* (1).

S Cyprien déclare au milieu du IIIe siècle, *qu'il n'y avait des « hérésies et des schismes* dans l'Eglise, que parceque tous les yeux n'étaient pas tournés sur le prêtre de Dieu, sur ce Pontife qui juge l'Église à la place de Jésus-Christ? » (2)

Au IVe siècle, S. Basile, le grand évêque de Césarée de Cappadoce, dit : « Si ce qui doit être cru n'est pas défini par le Concile il faut le faire définir par le Pontife romain. (3)

S. Augustin, parlant de la condamnation de l'hérésie pélagienne par Innocent I, dit à son peuple : « Deux conciles ont déjà fait parvenir leur jugement au Saint-Siège sur cette cause, la réponse de Rome est arrivée, là cause est finie (4).

S. Jérome écrit au Pape S. Damase : « Je parle au successeur de Pierre ; je sais que l'Église est bâtie sur cette pierre, c'est à-dire sur la chaire apostolique ; — quiconque ne recueille pas avec vous, disperse, — il n'est pas avec le Christ, mais avec l'Antechrist (5).

Au commencement du Ve siècle, le grand Pape Innocent I, écrivait aux évêques d'Afrique réunis à Carthage et à Miolève : » Vous n'ignorez pas ce qui est du au Siège apostolique d'où découle l'épiscopat et toute mon autorité.... *Quand on agite des matières qui intéressent la foi*, je pense que nos frères et co-évêques ne doivent en référer qu'à Pierre, c'est-à-dire à l'auteur de leur nom et de leur dignité (6).

Vers le milieu du même siècle, le Pape S. Leon dit au Concile général de Chalcédoine, en lui rappelant la lettre à Flavien : « Il ne s'agit plus de discuter audacieusement mais de croire ; ma lettre à Flavien, d'heureuse mémoire ayant pleinement et très clairement décidé tout ce qui est de foi sur le mystère de l'Incarnation (7) » Et parmi les six cents évêques qui entendirent la lecture de cette lettre, aucune voix ne réclama, et c'est de ce Concile même, comme le remarque le comte de Maistre, que partent ces fameuse acclamations qui ont retenti dans toute l'Èglise : «Pierre a parlé par la bouche de Léon, Pierre est toujours vivant dans son siège. »

C'est la répétition de ce que le Pape S. Célestin disait peu de temps auparavant à ses légats *(qui connaissaient sa pensée)*, lorsqu'ils partirent pour le Concile général d'Ephèse : « Si les opinions sont divisées, souvenez-vous que vous êtes là pour juger et non pour disputer (8).

S. Maxime, abbé de Chrysople, né en 580 (un grec comme S. Basile de Césarée), écrit dans un ouvrage contre les monothélites : « Si Pyrrhus prétend n'être pas hérétique qu'il ne perde point son temps à se disculper auprès d'une foule de gens : qu'il prouve son innocence au bienheureux Pape de la très-sainte Église Romaine, c'est-à-dire au siège apostolique à qui appartient l'empire, l'autorité et la puissance de lier et de délier, sur toutes les églises qui sont dans le monde, en toutes choses et en toutes manières (9)

Au milieu du VIIe siècle, les évêques d'Afrique, réunis en Concile, disaient au Pape S. Théodore, dans une lettre synodale ; « Nos lois antiques ont décidé que de tout ce

(1) Adv. Hæres. lib. III, c. 3. (Migne. Patr. græca, t. 7, col. 849.) — (2) Epist. 55 ad Cornelium. (Migne, Patr. lat. t. 3, col. 802.) — (3) Epist. 69 ad Athan. (Patr. græca, t. 32, col. 431.) — (4) Sermon. 131. (Migne, Patr. latin, tom. 30, col. 734.) — (5) Epist. 15. (Migne, Patr. latin, t. 22, col. 355.) — (6) Epist. 29 et 30. (D. Constant, Epist. Rom. Pont. col. 888 et 896.) — (7) Epist. 93. (Migne, Patr. lat. t. 54, col. 937.) — (8) Epist. 17. (Migne, Patr. lat. t. 50, col. 503.) — (9) Opuscula theologica. (Migne, Patr. græca, t. 91, col. 144.)

qui se fait, même dans les pays éloignés, rien ne doit être examiné ni admis avant que votre Siège illustre en ait pris connaissance (1). »

A la fin du même siècle les Pères du sixième Concile général (troisième de Constantinople) reçoivent, dans la quatrième session la lettre où le Pape S. Agathon dit au Concile : « Jamais l'Église apostolique ne s'est écartée en rien du chemin de la vérité. Toute l'Église catholique, tous les Conciles œcuméniques ont toujours embrassé sa doctrine comme celle du *Prince des Apôtres* (2). »

Cette lettre d'Agathon, ayant été lue au Concile, les Pères y souscrivirent par acclamation : « Le chef suprême des Apôtres, dirent-ils, combattait avec nous; nous avions pour nous soutenir son imitateur, le successeur de sa chaire, éclairant par ses lettres le mystère de Dieu. Car, ô prince, l'ancienne Rome vous a offert une confession écrite de Dieu même, et une lettre de l'Occident a ramené le jour de la doctrine ! L'encre y paraissait, mais Pierre y parlait par Agathon. — Enfin, le Concile, écrivant au Pape pour le prier de confirmer ce qui avait été fait, lui dit dans sa lettre : « C'est à vous, comme occupant le premier siège de l'Église universelle, comme étant établi sur la terre ferme de la foi, que nous remettions ce qui est à faire, acquiesçant de grand cœur aux lettres de la confession véritable, envoyées par votre paternelle béatitude à notre pieux empereur ; lettre que nous reconnaissons comme divinement écrites par le chef suprême des Aptôres, et par lesquelles nous avons mis fin aux erreurs, de la nouvelle hérésie (3). »

Nous nous bornons, puisqu'il le faut bien, à ces témoignagnes des premiers siècles, mais sur le dernier de ces témoignages, nous voulons citer un mot de Bossuet. L'évêque de Meaux appelle cette déclaration du sixième Concile général « un formulaire approuvé par toute l'Église catholique, le Saint-Siège, en vertu des promesses de son divin Fondateur, ne pouvant jamais faillir (4). »

La troisième preuve se tire des Conciles, de leur définition, de leurs acclamations spécialement des acclamations des Pères de Chalcédoine, de Constantinople et de Nicée, au reçu des lettres de S. Léon, d'Agathon et d'Adrien I. Si le Concile avait présumé le Pape faillible, il aurait examiné à nouveau pour confirmer ou redresser ; mais il n'aurait point crié : *Petrus per Leonem locutus est.* — On tire des Conciles une autre preuve, c'est que leurs jugements ne furent tenu pour irréformables qu'après la confirmation du Pape.

La quatrième preuve se tire de la conduite des Papes. Le P. Victor condamne l'hérésie des quarto-decimans; le Pape S. Etienne condamne S. Cyprien ou plutôt l'hérésie placée, à tort, pendant longtemps sous son patronage ; le Pape Melchiade juge dans l'affaire de Donatistes ; les Papes S. Innocent I et Zozime condamne le pélagianisme ; le Pape Damase condamne Apollinaire et Macedonius ; le Pape S. Celestin condamne Nestorius ; S. Léon, Eutychès ; Hormisdas, les moines de Scythie ; Adrien Ier, les Iconoclastes ; Adrien II, Photius ; Léon X, Luther ; et ses successeurs proscrivent successivement les erreurs de Baïus, Jansénius, Quesnel, Molinos, Fénélon, Lamennais.

Ce fait constitue, à lui seul, une preuve, parcequ'il atteste le sentiment qu'ont les Papes, non seulement de leurs droits, mais de leur devoir. De ce fait, on tire trois raisons qui confirment la preuve : la première, c'est, qu'en cas de controverse, les partis, et en cas d'erreur, les hérétiques eux-mêmes en appellent au Saint-Siège, comme au Souverain juge ; la seconde, c'est que les Papes jugent, définissent et décrètent, non en vertu de leur autorité confirmée par celle des évêques, mais en vertu de l'autorité de Jésus-Christ, ou *de leur autorité propre* et *dans la plénitude* de l'autorité apostolique ; la troisième, c'est que le peuple chrétien, sans attendre l'adhésion de l'épiscopat, a cru de foi divine catholique, ce qu'ont défini les Papes, qu'il a repoussé, comme réprouvé de Dieu, ce que les Papes avaient condamné comme hérétiques.

La cinquième preuve se tire du sentiment des évêques dont le refrain habituel est si

(1) *Antiquis regulis sancitum est ut quidquid, quamvis in remotis vel in longinquo positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam Almæ Sedis vestræ fuisset deductum* (Labb. t. VI, col. 128). — Le comte de Maistre reproduit cet acte du Concile où siégaient trois primats d'Afrique, et il y ajoute la traduction de Fleury en faisant remarquer qu'elle ne sera pas trouvée *servile*. — (2) Labb. t. VI, col. 635. — (3) Labb. t. VI, col. 1053 et 1073. — (4) Gallia orth. l. X. c. 7.

bien exprimé par S. Augustin : *Roma locuta est, causa finita est.* En ce qui regarde particulièrement les évêques de France, on peut dire, en toute assurance que, depuis S. Irénée jusqu'au cardinal Gousset, il ont été unanimes dans cette confession. Pour connaître les sentiments de nos anciens évêques on peut lire l'épître dédicatoire de l'ouvrage intitulé : *La France et le Pape* par le cardinal Villecourt; pour les témoignages de nos évêques depuis Bossuet jusqu'à la Révolution, il faut lire le dix chapîtres du premier livre de cet ouvrage, consacré spécialement à cette démonstration ; pour les évêques, depuis la Révolution jusqu'au concordat, on trouve leurs écrits dans une collection, en dix volumes, publiée par l'abbé Barruel ; enfin, pour les évêques contemporains, les textes entiers sont publiés dans les *Pareri* pour la définition de l'Immaculée Conception, cités en abrégé dans l'*Exposition des principes du droit canonique* du card Gousset, pag. 80, et dans quelques récents articles tant du journal l'*Univers* que de la *Revue du Monde Catholique,* nouv. série, tom. III, IV et V.

La sixième preuve se tire du consentement des peuples. On la trouve très explicitement exprimée dans les devises de souscription pour les noces d'or de Pie IX : « Au Pontife infaillible, au juge infaillible, au définiteur souverain des doctrines revelées, » et mille autres formules semblables.

La septième preuve se tire du consentement de Théologiens. Suarez dit : *Veritas catholica est pontificem definientem ex cathedra, esse regulam fidei; ita docent* OMNES CATHOLICI DOCTORES *et* CENSEO REM ESSE DE FIDE CERTAM. (1)Tolet appuie le même sentiment : *Et opposita conclusio est* MANIFESTUS ERROR IN FIDE, *et dicit Cano bene se non dubitare si Concilio proponeretur, quod* DAMNARETUR UT HÆRESIS. Louis de Marca dit que la majorité des docteurs, non-seulement en théologie, mais encore en droit, adhère à l'opinion commune, comme s'appuyant sur des fondement *très-difficiles à détruire.* La *Civilta* dit que c'est le sentiment de toutes les universités catholiques, à l'exception de l'ancienne Sorbonne, encore cette exception ne date que du temps de Gerson. La même revue cite Gonzalez : *De Infallibilitate Romani Pontificis*, disp. XVII; d'Aguirre, *Defensio Cath. S. Petri*, disp. VII, et Soardi: *De Suprema Romani Pontificis auctoritate.* L'abbé Bouix, dans son traité *de Papa*, cite les docteurs anterieurs à Suarez : le P. Montrouzier, dans la *Revue du Monde catholique*, cite S. Alphonse de Liguori, Mgr Bouvier, M. Icart, l'abbé Guillois, parmi les modernes, et, parmi les anciens, Duval, Ysambert, Coëffeteau, Mauclerc et Abelly.

La huitième preuve se tire de l'inanité des faits allégués à l'encontre, tels que la chûte du Pape Libère, du Pape Virgile, du Pape Honorius et de plusieurs autres, dont les actes incriminés par les gallicans, sont réhabilités par l'érudition (3). — L'inanité de ces griefs établie, il s'en suit le fait constant de l'infaillibilité pontificale depuis S. Pierre, et cette infaillibilité de fait, depuis S. Pierre, permet de conclure en faveur du droit.

La neuvième preuve se prend de la difficulté, grande pour le commun, de trouver, dans l'Eglise, l'organe divin de l'infaillibilité. Comme la plupart des hommes sont incapables d'aller jusqu'à des considérations compliquées, reservées aux esprits d'une certaine culture, Dieu a du donner à ses enseignements des caractères de vérité intelligibles à tous. Or, si l'infaillibilité de l'Eglise ne réside pas dans son chef, comment le fidèle la trouvera-t-il dans ses membres ? Comment la trouvera-t-il dans l'Église dispersée, au milieu du conflit des opinions et des séductions de l'erreur ? Et qui lui garantira que l'Eglise lui parle quand il croira écouter le Concile général ? Car c'est là une très-grosse question et qui en contient plusieurs autres fort embarrassantes : Le Concile a-t-il été convoqué légitimement ? Une fois assemblé n'a-t-il pas cessé d'être légitime ? Ses canons et décrets ont-ils été revêtus d'une confirmation canonique ? Quelle est la véritable interprétation à donner aux décrets du Concile ? — Voilà bien des questions à résoudre, des questions que l'hérésie saura envenimer ou brouiller et d'où la foi dépend. N'est-il pas plus naturel de croire que l'infaillibilité de l'Eglise réside dans son chef ? N'est-ce pas plus accessible à la foule des fidèles et plus certain même pour les savants ?

Enfin une dixième preuve peut se tirer de certains monuments de la liturgie et de l'hist. eccl. tel, par exemple, que le formulaire du Pape Hormisdas.

(1) De fide, disput. V, sect. VIII, num. 4. — (2) *In secundam secundæ S. Thomæ.* — (3) Voir là-dessus les Prælectiones historiæ ecclesiasticæ de Mgr Palma, t. I et II, passim.

Depuis quatre siècles qu'on discute, dans les écoles, sur l'infaillibilité, il faut faire observer que les arguments en sa faveur se déterminent et se précisent d'une manière progressive et s'accentuent à la fois de la façon la plus tranchée. En 1859, le card. Gousset, publiant son *Exposition des principes du droit canonique*, dit : « On remarquera qu'aujourd'hui nous allons plus loin qu'en 1844 et 1848, nous exprimant sur quelques points d'une manière plus claire, plus explicite et plus complète que nous ne l'avions fait alors. Indépendamment des convictions que nous devons à une étude plus approfondie des saints Canons, nous avons été enhardi et par les actes du Saint-Siège apostolique, et par le rétablissement du rite romain dans la plupart des diocèses et par les décrets des Conciles tenus parmi nous depuis 1849 (1). » Il est remarquable, en effet, que nos dix-sept conciles provinciaux rivalisent tous de zèle dans la profession de l'infaillibilité. Il est remarquable que le Saint-Siége, dans ces derniers temps, a condamné Bailly, Lequeux et plusieurs autres ouvrages, non qu'ils fussent hérétiques ou schismatiques, mais uniquement parce qu'ils abondaient dans le sens gallican, dont toutes les erreurs se résument dans la négation de l'infaillibilité. Enfin Pie IX, dans la bulle dogmatique qui définit l'Immaculée-Conception, dit qu'il la proclame comme dogme, *suo infallibili judicio*. Ainsi la chaire Apostolique a déjà parlé et l'on peut considérer la question de principe, en ce qui regarde l'infaillibilité, comme définitivement résolue.

II. Malgré l'évidence de sa démonstration et la certitude de sa doctrine, une proposition n'est considérée comme définissable qu'autant qu'elle réunit certaines conditions. A envisager cette question de définibilité sous le double rapport de la foi et des mœurs, il semble que les conditions requises peuvent se ramener aux suivantes :

1° Que la vérité à définir, ait, dans les Ecritures, au moins un fondement négatif, et, autant qu'il se peut, dans la tradition, un fondement positif ;

2° Que cette vérité ait été attaquée et qu'il y ait raison de la défendre ;

3° Que cette défense de la vérité par la définition dogmatique soit dans les vœux du peuple chrétien et conforme à l'inspiration particulière du Souverain-Pontife ;

4° Que la définition dogmatique n'offre pas des inconvénients qui surpassent ses avantages ;

5° Qu'enfin cette définition se produise dans certaines circonstances qui constituent ce qu'on appelle son opportunité (2).

Or : 1° L'infaillibilité a d'abord un double fondement dans les Ecritures, premièrement en ce sens qu'il n'y est rien dit de contraire, et secondement qu'elle s'y trouve, comme nous l'avons vu, très-explicitement exprimée. Ensuite, elle a un fondement très-solide dans la tradition, générale et constante, des Pères, des Conciles, des Papes, des évêques, des fidèles et des théologiens.

2° L'infaillibilité a été sérieusement attaquée ; elle a même été niée absolument par une coterie depuis Gerson et Pierre d'Ailly jusqu'à La Luzerne. La déclaration de 1682 et sa défense par Bossuet sont des actes solennels et des pièces graves, qui forment, contre une vérité, une très-forte présomption. En présence d'une pareille attaque, il y a non seulement lieu, mais devoir de défense. D'autant plus qu'en l'absence d'une définition, l'hérésie frappée du glaive apostolique, peut continuer ses ravages, comme cela s'est vu pour les subtilités jansénistes du *sens entendu par l'auteur*, du *cas de conscience*, du *silence respectueux* ; et comme cela se voit encore, malgré les encycliques, par les subtilités des catholiques libéraux. Pour la défense d'une vérité injustement attaquée et pour mettre l'Eglise à même de couper court aux subtilités d'une hérésie qui peut se dérober aux foudres pontificales, il faut désormais une définition dogmatiqae.

3° La définition de l'infaillibilité personnelle *ex cathedra* est conformé aux vœux du clergé et des fidèles. L'adresse des évêques en 1867 en contenait la formelle déclaration. Une correspondance, adressée de France, à la *Civilta*, nous a appris qu'elle répondait tellement aux vœux de l'épiscopat, qu'elle pourrait être définie dans le prochain Concile par *acclamation*. Il n'est pas douteux qu'elle ne réponde au vœu du Pape et qu'il ne l'ait déjà même implicitement définie. Au prochain Concile, le Saint-Esprit fera le reste.

(1) Avant-propos, p. v. — (2) Nous posons ces cinq conditions comme postulats, sans nous astreindre à les expliquer, à les classer et à les démontrer. L'Eglise pose des conditions moins sévères.

4° La définition de l'infaillibilité offrirait-elle l'inconvenient d'empêcher le retour des schismatiques et la conversion des hérétiques?

Des prudents l'ont affirmé ou du moins, en ont exprimé la crainte par un doute. Mais l'on peut dire que leur prudence est cette prudence du siècle, qui est ennemie plutôt qu'amie des œuvres de Dieu. — En général, le système qui consiste à préparer des conversions par des accommodements de doctrines, ressemble, quant au succès, au système qui consiste à préparer des âmes saintes par des accommodements de morale. Tel n'a point agi le Sauveur : la croix toute nue inspire plus d'héroïsme, et le *Credo* tout franc procède à meilleures conversions. La conversion, par un acte divin, change radicalement les âmes et une fois qu'elles sont ainsi changées, elles portent légèrement le fardeau des mystères. Que si vous entrez en concessions avec leur paresse spirituelle, avec leurs préjugés ou leur orgueil, ce n'est pas leur conversion que vous faites, c'est leur perversion ; et cet apôtre, qui marchande ainsi la vérité, peut lui-même se pervertir.

En fait, il ne paraît pas que l'infaillibilité empêche la conversion des hérétiques. L'hérétique n'est tel que parce qu'il refuse opiniâtrément d'accepter, sur un ou plusieurs points, la doctrine de l'Eglise. Si vous voulez le convertir, il faut l'attaquer sur tous ces points qu'il rejette et l'amener à rétractation. Mais c'est là une voie longue, difficile, périlleuse, ou la science peut faire défaut, où les passions volontiers se raidissent. Au lieu d'entamer cette longue et difficile et périlleuse controverse, ne vaut-il pas mieux attaquer l'hérétique sur un seul point, sur celui-là même qui coupe court à toute hérésie, sur l'infaillibilité des Papes. Une fois ce point gagné, l'hérésie n'a plus de raison d'être et les mobiles symboles de l'hérésie tombent tout d'un coup.

La pierre d'achoppement des hérétiques, au surplus, ce n'est pas l'infaillibilité du Pape, mais l'infaillibilité de l'Eglise. Leibnitz admettait l'infaillibilité pontificale. Les controversistes qui attaquent le protestantisme, Manning, Perrone, Schrader, Weninger, Bottala portent plus volontiers l'attaque sur ce point : leur expérience forme une présomption favorable, parfaitement confirmée par le succès.

En fait, il se peut faire que l'infaillibilité empêche la conversion des schismatiques. Les schismatiques rejettent l'unité de l'Eglise et la primauté du Pape dont l'infaillibilité est un des attributs. La question est de savoir s'il n'est pas plus facile de leur faire accepter l'infaillibilité que la primauté. L'Eglise, divinement assistée, a jugé, dans sa sagesse, en faveur de l'affirmative et l'histoire présentant les choses en sens inverse, confirme sa décision. C'est en cessant de croire à l'infaillibilité que les schismatiques ont rejeté la primauté ; l'Eglise, pour les ramener à la primauté des Papes, leur prêche l'infaillibilité. Le rejet de l'infaillibilité ayant été cause de chute, il faut croire que la prédication sera le bon moyen de conversion (1).

5° La définition de l'infaillibilité n'aurait-elle pas l'inconvénient de blesser la France?

En ce qui regarde le clergé, il n'y a pas à craindre cet inconvénient. Cette définition, il est vrai, est le coup de mort de ce qu'on a appelé le gallicanisme, donnant à entendre, par là, que c'était la doctrine de la France ; mais le coup tombe sur un cadavre. Le gallicanisme n'est plus une doctrine, c'est une tactique intéressée ou une intrigue. Ceux qui la soutiennent ou la suivent, ne défendent pas les quatre articles ; ils se bornent à louvoyer dans les eaux de l'habileté et de la faveur. La définition ne choquera pas leurs préjugés, elle mortifiera seulement leur faible vertu. Pour la majorité, la grande, l'immense majorité du clergé, elle a répudié les doctrines gallicanes et elle fait fi des habiletés intéressées. Ce gallicanisme que l'ancien clergé avait accepté comme une garantie ou respecté comme une tradition, n'a jamais été qu'un instrument d'oppression, de persécution et de ruine. Le nouveau clergé, dépouillé des avantages temporels de l'ancien, en butte aux vexations de la puissance civile, a été ramené à Rome par ses persécutions et ses malheurs. Rome ! Voilà désormais sa devise, parce que c'est le gage de sa dignité et de son indépendance.

En ce qui regarde les politiques, il est fort probable que la définition les irritera ; ils le

(1) Ces deux points ont été traités dans la *Revue du monde catholique*, nouvelle série, t.V, p. 635. Nous n'avons pas cru pouvoir nous approprier ici les considérations du P. Montrouzier; nous nous bornons à y renvoyer.

font assez voir par la crainte qu'ils en ont. La crainte justifiée se changera en colère, mais la colère passe. Ce qui restera, par le fait de cette définition, ce sera la réprobation du système parlementaire et césarien, qui met, sous la main de l'Etat, le temporel et la police de l'Eglise. Ce n'est pas un inconvénient, c'est un avantage.

Ce sera un avantage encore de gagner cette victoire par un Concile. Les parlementaires, pour faire passer leur schisme en herbe, se couvraient des opinions des épiscopaux. Les quatre articles, les évêques de 82, Bossuet : ils ne sortaient pas de ces invocations. Le Saint-Siége avait réprouvé les doctrines des épiscopaux sans les frapper toutefois d'une condamnation expresse, excepté pourtant dans la bulle *Auctorem fidei*. N'est-il pas piquant de faire condamner les opinions des épiscopaux par des évêques réunis en Concile? et les parlementaires nous parleront-ils encore de trente-quatre évêques de 82, quand ils auront contre six ou sept cents évêques?

6° Mais la définition de l'infaillibilité ne se recommande-t-elle pas par de grands avantages?

Il y a un préjugé, assez répandu, qui fait considérer, avec une certaine crainte, une définition doctrinale. Non-seulement nous ne partageons pas ce préjugé, mais nous professons une opinion contraire. Une définition, pour nous, c'est une conquête. Tel point était resté jusque là dans l'incertitude, parce qu'il restait dans l'obscurité. L'esprit humain, à son endroit, était libre de penser ce que bon lui semblait, mais, cette liberté, qui caresse toujours notre faiblesse, ne se gardait que par l'absence de la vérité. Maintenant que cette vérité, jusque-là douteuse, devienne, par la définition, certaine : l'esprit perd sa liberté de croire ce que bon lui semblait, mais il acquiert une vérité qu'il n'était pas sûr de posséder. La définition est donc, par elle-même un bien, et ce bien est d'autant plus précieux que la vérité définie est plus importante. Quand les Pères parlent de nos dogmes, ils leur appliquent, par figure, les noms qui expriment le mieux la richesse : chaque mystère est, à leurs yeux, comme un diamant, et le Symbole est lui-même, comme une couronne d'or, rehaussée de ces pierres précieuses. Ces figures peuvent s'appliquer parfaitement à l'infaillibilité. Il y a, pour la vie chrétienne, deux choses importantes, la communion et l'enseignement, la communion à Jésus dans l'Eucharistie pour entrer en possession de Dieu considéré comme amour, l'enseignement de Jésus-Christ, communiqué par les Souverains Pontifes, pour entrer en possession de Dieu considéré comme vérité. L'infaillibilité est donc, comme l'Eucharistie, la base de la vie chrétienne. « Si le Pape est infaillible, dit Mgr. Bertheaud, c'est pour que nous soyons infaillibles ; s'il a le pouvoir de ne pas se tromper, c'est que nous avons le droit de n'être pas trompés : son infaillibilité, c'est notre fortune, c'est notre gloire. »

Premier avantage pour les fidèles ; en voici un second pour ceux du dehors. On fait de l'infaillibilité un épouvantail, mais c'est parce qu'on en donne des notions confuses et des définitions absurdes. Il en est toujours un peu ainsi des vérités chrétiennes qui font peur. Au XVIe siècle, on avait abusé les protestants avec des frayeurs aussi mal fondés ; au XVIIe siècle, Bossuet, en donnant son Exposition de la doctrine chrétienne, fit tomber les frayeurs en montrant la vérité. L'infaillibilité du Saint-Siége, expliquée comme elle doit l'être, dit Mgr Dechamps, loin d'éloigner les esprits de bonne foi, ne peut que les attirer. C'est en la dénaturant qu'on l'a rendue repoussante ; ce sera en la montrant, en la définissant telle qu'elle est, en la faisant voir dans l'Evangile et dans la foi des peuples chrétiens, qu'on préparera la réalisation de la prophétie : *Et erit unum ovile et unus pastor.*

Mais allons plus au fond des choses.

La définition de l'infaillibilité pontificale ne donne pas, au Pape, une chose qui ne lui appartienne pas ; elle proclame seulement une attribution de sa souveraineté ; elle déclare, *urbi et orbi*, que la monarchie des Papes jouit, par institution divine, de la prérogative de ne pas se tromper. La définition offre donc cet avantage de constituer définitivement, aux yeux de l'humanité, l'oracle infaillible de la foi. L'Eglise dispersée est infaillible, l'Eglise réunie en Concile est infaillible ; mais à côté de ces deux oracles, qui ne peuvent ni parler toujours ni se faire entendre partout, il y a un oracle qui peut parler et se faire entendre sans si grands frais ni si grands embarras. L'évêque en qui parlent tous les évêques, c'est le Pape : sa bouche suffit à l'univers, *os orbi sufficiens*, comme disent les Pères. Il faut qu'on le sache désormais ; la

définition de l'infaillibilité en fournira l'invincible preuve, et elle viendra bien à son heure. Le Pape, assiégé dans Rome, peut être contraint de reprendre le chemin de l'exil. Les successeurs de Pie IX, dépouillés de la puissance temporelle, peuvent errer, pélerins sublimes, dans toutes les contrées du monde, sans autre défense que le bâton apostolique. Eh bien, même dans cet exil, le Pape, déclaré infaillible, fera mieux entendre sa voix. L'Eglise dispersée ne pourrait pas parler, elle ne pourrait peut-être pas se réunir ; il y aura, parmi ces évêques, un évêque qui parlera et, grâce à la définition de l'infaillibilité, les fidèles devront dire : « Pierre a parlé, la cause est finie. »

Le Pape faillible, dit la *Civilta* (art. en réponse à Emile Ollivier) ne serait rien de plus qu'un autre évèque (dans l'ordre de l'enseignement) ; si l'on ne tient pas compte du degré plus élevé où il se trouve dans l'ordre de la simple juridiction, l'obéissance des fidèles pourrait alors être aisément réduite à un acquiescement extérieur et à un silence respectueux ; car on ne voit point de raison convaincante qui oblige à se soumettre de cœur et d'esprit aux décisions d'une autorité qui peut errer et dont les jugements peuvent conséquemment être réformés. La définition de l'infaillibilité donne donc à la chaire apostolique une plus grande force de gouvernement et cette force peut devenir d'une pressante utilité dans la persécution.

L'infaillibilité est aussi une force pour les évêques. La religion trouvait autrefois, dans les institutions politiques, beaucoup de secours et d'appuis terrestres, qui la défendaient et concouraient avec elle au maintien de la vérité et de la morale évangélique. Aujourd'hui elle est privée de ces secours et ne peut plus tirer sa force que d'elle-même. En présence de gouvernements qui ont apostasié l'Evangile, dit encore la *Civiltà*, l'épiscopat catholique a besoin de chercher en lui-même tous les éléments de force qui lui venaient autrefois, pour une bonne part, de la protection de l'Etat. Or, la force procède de l'union et l'union, dans l'Eglise, nait du Pape : Il est l'âme, le centre, le lien commun de toutes les parties de ce grand corps. Si donc l'effet ne peut croître que par la puissance de la cause, chacun voit que, pour donner un nouvel appui à l'épiscopat, il faut fortifier l'autorité pontificale.

L'épiscopat français, en particulier, doit, plus que tout autre, tirer de la définition, une force particulière, et parce qu'il répudiera par là les errements du gallicanisme, et parce qu'il affirmera, d'une manière plus solennelle, sa créance à l'encontre et parce qu'il se mettra en meilleure harmonie avec les vertus des fidèles chrétiens. « L'Eglise actuelle de France, dit Mgr. Manning, est en harmonie parfaite avec la théologie de ses anciens conciles et docteurs, avec celle de S. Bernard, de S. Anselme, de S. Thomas, de S. Bonavanture, qui avaient fait leurs études dans ses écoles et surtout de l'ancienne Université de Paris... Le courant de la tradition catholique est trop profond et trop fort chez ce grand peuple, pour être détourné par un obstacle aussi faible que le gallicanisme... Il est aussi peu probable de voir aujourd'hui les prélats français revenir aux quatre propositions de Bossuet que de voir nos astronomes revenir au système de Ptolémée. » « L'autorité pontificale, dit à son tour la *Civiltà*, est aujourd'hui pleinement reconnue par tous les évêques et par tous les fidèles de France ; la voix de son magistère est écoutée, comme un infaillible oracle, par tous les pasteurs et par tous les catholiques de France. Il n'y a plus que deux églises vivantes en France : l'Eglise catholique romaine avec toutes ses doctrines ultramontaines et la synagogue satanique de l'impiété, de l'incrédulité et du libertinage. » Et non-seulement le gallicanisme a disparu, mais il a cédé la place aux convictions de la foi la plus sincère, aux élans de la piété la plus vive. Dans ces derniers temps, au milieu des incertitudes et peut-être des trahisons de la politique, la France plus qu'aucune autre nation, a offert au Saint-Siège, le tribut de l'argent par le dernier de St Pierre, et le tribut du sang, par les zouaves pontificaux. Aujourd'hui elle ajoute, à ces deux tributs, le tribut de l'intelligence et de l'amour ; et il ne manque point, grâce à Dieu, parmi nous, de prêtres et de fidèles, qui s'engagent, par vœu, à croire et à soutenir l'infaillibilité du Pape. Que ne doivent pas gagner les évêques à se mettre à la tête des nouveaux croisés.

Le clergé inférieur n'a pas moins à gagner que l'épiscopat. Dans l'état présent du monde, le prêtre ne peut ni revenir à des doctrines déconsidérées par la responsabilité de nos désastres, ni s'arrêter aux alliances avec le bras de chair et le roseau brisé. Dans les

luttes actuelles, la force qui doit assurer la victoire, c'est notre foi. Il est donc nécessaire de fortifier notre foi, de la rendre, de plus en plus, efficace et puissante ; et cela n'est possible qu'à la condition d'affermir de plus en plus l'autorité de celui qui est l'organe et le maître suprême de la foi.

Si nous laissions passer les restes de la théologie des courtisans, il nous manquerait la décision et la résolution ; nous n'aurions pas, dans le cœur, la bravoure, qu'inspire la dévotion au Pape, et, dans nos esprits, la clairvoyance qu'inspire le respect du Saint-Siége. Au contraire, plus le clergé agira dans le sens des doctrines romaines, plus les fidèles l'écouteront. Le peuple n'a aucun goût pour les moyens termes. La vérité simple, déclarée avec franchise et sans restriction, voilà ce qui gagne la confiance et acquiert les sympathies.

A ces avantages pour le clergé et les fidèles, s'en ajoute un particulier pour les écoles. Depuis plus de quatre siècles les théologiens catholiques argumentent sur la question de savoir si le Pape peut se tromper ou non, quand il parle *ex cathedra*. Des montagnes de livres ont été écrits de part et d'autre ; tout a été dit pour et contre. Eh bien, quand une controverse, qui touche par un côté si sensible à l'autorité de l'Eglise, a épuisé ses voies et ne donne plus de lumière, ne semble-t-il pas que le jour soit fait et qu'il n'y ait plus qu'à fixer, par une définition dogmatique, les esprits las et inquiets ?

Que si l'Eglise a tout à gagner par cette définition, ce n'est point, tant s'en faut, au préjudice de la société civile. Et d'abord la société civile doit y gagner pour la solidité des pouvoirs. Tout le monde reconnaît que la maladie sociale de notre temps est l'affaiblissement, non seulement du prestige, mais de la notion même de l'autorité. L'esprit d'indépendance, manifesté dans l'Eglise par la révolte protestante, est descendu ensuite dans l'ordre civil et s'est répandu enfin dans toutes les sphères des relations sociales. Chacun se croit maintenant le droit de tout faire et de tout dire, sans autre règle que ses caprices. La société trouve, dans cet esprit, de grands embarras ; elle peut y trouver la cause de sa dissolution. Un des moyens de la sauver du péril, c'est de restaurer le principe de l'autorité. Or, pour qu'une telle restauration soit conçue sagement et exécutée avec chance de succès, il faut commencer par réintégrer, dans la plénitude de ses droits, l'autorité principale, la règle et le type de toutes les autorités, l'autorité du Souverain-Pontife. C'est sagesse, lorsqu'on réorganise, d'extirper avant tout la première racine du mal.

La société doit y trouver un autre bénéfice. Près de la ville de Gérazim, les démons, avec la permission du Sauveur, entrèrent dans un troupeau de bêtes immondes. Les habitants du pays, saisis de frayeur, prièrent Jésus de s'éloigner d'eux. Le monde, adonné au mal, comprend très-bien qu'en se soumettant à la religion chrétienne, il devrait cesser de rechercher uniquement les biens terrestres. Dans sa lâcheté, il ne prie pas seulement Jésus-Christ de s'éloigner, il le chasse outrageusement. Mais il y a, au milieu du monde corrompu, un homme qui n'est pas menteur comme les autres, un homme infaillible et assisté de l'Esprit-Saint. La proclamation de cette divine économie repousse les flots envahissants du sensualisme. Ce n'est donc pas là, tant s'en faut, un sujet étranger à l'hygiène sociale. Non, les âmes ne peuvent pas revenir sérieusement à la vertu, si elles n'ont d'abord compris la conduite de Dieu pour la révélation et la perpétuité de la foi.

Il y aurait beaucoup d'autres choses à dire, mais il faut conclure. Les temps actuels, si contrariés, si affligés, si menacés, sont pourtant pleins de ressources étonnantes, de retours merveilleux, de préparations pour un grand embrassement de la paix avec la justice. Ste Catherine de Sienne, une prophétesse en Israël, annonce en termes éblouissants de simplicité et de grandeur, les évènements qui commencent à se manifester. Son biographe, Raymond de Capoue, nous raconte que ce qui la jetait dans les saints transports de l'extase, c'était la vue d'un millier d'évêques réunis de quatres coins du monde sous les voutes du Vatican, demandant eux-mêmes au Pape de mettre le sceau d'une définition dogmatique, suprême, finale, à l'infaillibilité doctrinale et enseignante des Pontifes Romains.

Dans cette définition de l'infaillibilité personnelle du Pape, définition espérée, attendue, inévitable, se prépare la ruine de toutes les impiétés et négations, la confusion de toutes les hérésies et de tous les schismes, la régénération de la société, le triomphe de l'Eglise, l'heureux avenir du monde.

QUARTA CONTROVERSIA GENERALIS

DE CONCILIIS

QUATUOR LIBRIS EXPLICATA

PRÆFATIO

Sacrorum Conciliorum auctoritatem, quæ semper in Ecclesia magna fuit, adversus multiplices hæreticorum fraudes et calumnias, his libris pro viribus defensurus, antequam ad rem ipsam aggrediar, pauca quædam putavi esse dicenda de summa atque incredibili calliditate, quam ad hanc elevandam auctoritatem Satanæ administri nostris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam sacrosancta Conciliorum auctoritas in Ecclesia Catholica, ut par erat, semper eminuit, et sæpe in maximis rerum perturbationibus ad dissipandas errorum tenebras, quasi fulgor quidam salutaris illuxit, non existimavit hostis humani generis posse diutius se discordias in Ecclesia serere, et schismata, atque hæreses conservare et propagare, nisi judicia Ecclesiastica de medio tolleret; et cathedram illam everteret, ex qua Christus ipse per homines sonans, et judicans, omnes fidei controversias, litesque componit.

Itaque Lutheranos excitavit homines, ut ad fallendum paratos, ita projectos ad mentiendum; qui quidem, cum initio nullo modo fieri posse crederent, ut summus Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, cœperunt ipsi magna contentione simul et Pontificem graviter accusare, et adversus eumdem Pontificem Concilii generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabantur, ut et quæcumque vellent scelera atque flagitia, quamvis falsa et incredibilia, de Pontifice libere spargere, et eum apud omnes Christianas nationes reum maximorum criminum facere sibi liceret, et ipsi interim non Ecclesiæ hostes esse, ut re ipsa erant, sed viri amantes pietatis, fideique zelum habere, quippe qui Concilii auctoritatem agnoscerent, ab omnibus judicarentur. Quocirca tot, et tam atrocibus calumniis, et maledictis, et voce, et litteris Christi vicarium oneraverunt, ut permultis, magnisque nationibus plane persuaserint, eum non Christianum præsulem, sed Christi juratum hostem, atque adeo ipsum verum, et proprie dictum Antichristum esse.

Orationem certe immensam susciperem, si ea mendacia percensere vellem, quibus hæretici hujus temporis in omnibus pene libris, et sermonibus suis Apostolicæ sedis Pontificem impudentissime asperserunt, unum solum aut alterum exempli causa attingam. Martinus Lutherus in libro de Ecclesia prope extremum : « Papa, inquit, Scripturam sacram, in cœno, et pulvere sepeliit, et doctrinam Christianam pene integram delevit. » Exstat libellus de primatu Papæ scriptus nomine totius Synodi Smalchaldicæ, auctore, ut arbitror, Philippo, quo in libro, præclara illa Synodus Lutheranorum ab hoc mendacio exorditus : « Papa, inquit, arrogat sibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione Sacramentorum, de doctrina, et vult suos articulos, sua decreta, suas leges existimari pares legibus divinis. » Et infra : « Arrogat sibi Papa divinam auctoritatem, quia sumit sibi jus mutandi doctrinam Christi, et cultus a Deo institutos, et suam doctrinam, et suos cultus vult observari tamquam divina. »

At quod Sacramentum, quem cultum a Deo institutum, quem doctrinæ articulum Papa mutavit ? Et quis ille Pontifex fuit, qui suas leges divinis legibus exæquavit ? An non videmus quotidie Pontificias leges, vel ab iisdem, qui tulerunt, vel a successoribus, si tempus id postulet, abrogari ? Quæ vero divina lex ab ullo unquam Pontifice legitur abrogata ? Sed nolo in ejusmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, similibus mendaciis plenos esse libros Lutheranorum, eaque apud illos, non ut res saltem dubias, sed ut oracula certissima litteris, et sermone omnium celebrari. Qui tamen initio, ut dicebam, ne omnino alieni ab Ecclesia Catholica esse viderentur, quanto plus auctoritatis detrahebant Pontifici, tanto amplius Concilio tribuebant. Exstat Lutheri ipsius ad generale Concilium provocatio. Exstant comitia imperialia, Augustana, Norimbergensia, Spirensia, Ratisbonensia, Wormatiensa, aliaque nonnulla, in quibus Lutherani generale Concilium sæpius postularunt.

At ne forte molestum sit, si tempus in tam variis tot comitiorum actis recitandis conteramus, proferam tibi, Lector, ipsorum protestantium testimonium, quod ad initium ejus libri, qui Protestatio adversus Concilium Tridentinum inscribitur, continetur : « Profitemur, inquiunt, ac protestamur nos adhærere, ac semper adhæsisse protestationi, et appellationi R. Patris D. Lutheri ab injustissimo, violentissimoque judicio Pontificis, ac omnium ejus factionis judicum, ad liberum Christianum, legitimum, ac in Spiritu Sancto congregatum Concilium. Qui processus protestatio, et appellatio fuit postea unanimiter, ac multoties a nostris Ecclesiis renovatus, et in aliquot etiam imperialibus conventibus ab omnibus stati-

bus comprobatus. » Hæc ipsorum sunt verba, quibus, ut vides, affirmant, Lutherum primo, deinde Ecclesias suas, postremo etiam Principes, sibi addictos, a Pontificis sententia ad Concilii judicium sæpius appellasse.

Sed quamdiu existimas, in sententia ista expetendi Concilii permanserint ? Quandiu nullum futurum esse Concilium speraverunt. Nam simul, ac Paulus Pontifex ejus nominis Tertius, Concilium generale ad Tridentinum indixit, et ejusdem Concilii fundamenta jaci, et initia quædam apparere cœperunt, continuo illi mutata sententia, vel potius, quam ante simulaverant, aperte prodita, Concilium improbare, a Conciliis appellare, nec solum recentia, sed etiam vetera omnia reprehendere? et ipsum Tridentinum, vixdum inchoatum, invectivis, censuris, protestationibus, calumniis quoque, et mendaciis opprimere studuerunt, ut si fieri posset, prius Concilium illud hæreticorum astutia solveretur, quam Catholicorum diligentia coalesceret.

Ita vero esse, ut dico, testes mihi sunt omnes, qui legerunt librum de Conciliis a Luthero illo ipso tempore conscriptum, libellum Philippi Melanchthonis de causis, cur Lutherani ad Concilium non accesserint ; librum Protestationis 34 Ministrorum : librum Illyrici de norma, ac praxi Concilii : Denique Martini Kemnitii examen Tridentini Concilii, Consilium Caroli Molinæi super eodem non admittendo Concilio ; antidotum Joannis Calvini contra ejusdem venena Concilii. Sed operæ pretium erit ex istis ipsis, quos nominavimus, auctoribus, aliquid proponere, ut ex eorum verbis et testimonio cognoscas, quanti fiant ab illis Ecclesiæ Concilia, quæ paulo ante tantopere flagitaverant.

Igitur Martinus Lutherus, cum fama accepisset, indictum esse Concilium, continuo arrepto calamo, librum confecit, atque inscripsit, de Conciliis : credo, ut ageret Deo gratias, et Ecclesiæ gratularetur, atque omnes ad Concilium invitaret. Nihil minus ; summa enim libri est, nihil esse opus Conciliis, cum etiam vetera illa sanctissima et celeberrima erraverint, et quilibet Parochi, et Ludimagistri non minus possint in Ecclesia, quam quævis maxima, et numerosissima Concilia. Orditur a Concilio illo sine controversia antiquissimo et sanctissimo, quod Apostoli Hierosolymis celebraverunt ; et quoniam in eo Concilio Apostoli decreverunt abstinendum esse a sanguine, et suffocato, ad has angustias nos redigit, ut vel ab his cibis nos abstineamus, vel aperte fateamur, liberum esse Concilio summo ac primo non obedire. Deinde, graviter exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis, leporibus, cervis, cuniculis, anseribus, turdis, cæterisque aviculis, et quod miserius est, abstinere

lucanicis, aliisque farciminibus, et jusculis etiam quibusdam, quæ non solum pipere condiuntur, sed etiæm sanguine (ut ipse loquitur, qui ista bene norat) vel liquido tinguntur, vel crasso, et coagulato infarciuntur.

Quia vero tam gravis jactura nullo modo subeunda Luthero esse videbatur, inde effecit, non esse Apostolico decreto obtemperandum. Ex quo rursum ita conclusit; ergo liberum est nobis omnia alia Concilia relinquere, et sic liberi sumus ab omnibus Conciliis. Præclare omnino : quasi vero quia non tenemur ea Concilii lege, quæ solum ad tempus data fuerat, jam nullis aliis Conciliorum legibus teneamur.

Pergit deinde ad Nicænum I Concilium, cujus in Ecclesia Catholica semper summa auctoritas fuit, ac de canonibus ejus Concilii loquens : « Hi omnes, inquit, articuli, fœnum, stramen, ligna, stipulæ fuerunt. » Et infra : « De illis ligneis articulis reliquiæ manserunt, quasi aliqui titiones, nempe articulus de festo Paschatis. » Hic nimirum est honor, quem habet Lutherus antiquissimo et celeberrimo Concilio, ut ejus decreta ligna, fœnum, stipulas, titiones appellet. Sed parum esset, si tantum non necessarios, ac supervacaneos eos canones diceret, et non etiam periculosos, impossibiles, inter se contrarios, ac pugnantes esse contenderet. Quia enim vetat Concilium, ne qui se absciderunt, sacris Ordinibus initientur, et simul imperat hominibus sacratis, ne ullam omnino domi suæ fœminam habeant, præter matrem aut sororem : « Hic prorsus, inquit Lutherus, non intelligo sanctum Spiritum in hoc Concilio, si illi pro idoneis non sunt reputandi in ministerio Ecclesiastico, qui seipsos castrant ad vitanda libidinum incendia; et rursus illi etiam non sunt idonei, qui ad evincendos carnis stimulos habent, aut ducunt uxores; quo res tandem cadet? An debebit Episcopus, aut Concionator illum intolerabilem ardorem, et æstum amoris illiciti sustinere, et neque conjugio, neque castratione se ab his periculis liberare? » Quasi vero, Luthere, nihil sit medium, inter conjugium et castrationem. Quo pacto igitur, Paulus, Joannes, Jacobus, Apostoli cæteri, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, et quid enumero singulos homines? quo pacto, inquam, tot millia Sanctorum, neque se ipsi absciderunt, et tamen usque ad vitæ finem uxoribus caruerunt? nimirum precibus, jejuniis, labore assiduo, non membrorum abscissione gloriosa certamina superantur.

Sed audiamus, quam honorifice de hoc eodem Nicæno Concilio sub finem hujus loci loquatur Lutherus : « An vero, inquit, nihil aliud est negotii Spiritui Sancto in Conciliis, quam ut impossibilibus, periculosis, non necessariis legibus suos ministros obstringat, et oneret? » Quæ cum

ita sint, vides certe, Lector, quanti faciat Lutherus Conciliorum auctoritatem, cum decreta Nicæni Concilii, quo nullum est magis a Patribus omnibus laudatum, lignea, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum stramen, fœnum, stipulas, titiones ore impudentissimo appellare non vereatur. Quid, quod omnia Concilia ita extenuat, ut cum eis Parochorum industriam, et Ludimagistrorum auctoritatem comparet? « Putasne, inquit, adeo esse tenue, aut augustum officium Parochi, aut Ludimoderatoris, ut non possint aliqua ex parte conferri ad Concilia? Dicam et quiddam amplius, majus lumen accedit doctrinæ Christianæ ex Catechismo puerili, quam ex omnibus Conciliis. » Et infra : « Et quid opus est verbis, etiam si omnium Synodorum decreta possent per infundibulum demitti in tuum corpus, tamen nondum esses Christianus, quia nimis parum conferunt. » Egregia sane conclusio, et digna tam gravi Theologo, qui paulo ante tam serio videbatur Concilii generalis judicium appellare. Omitto quod dicit de II, III et IV Synodo, cum similia sint prioribus, et ego brevitati studeam.

Venio igitur ad ea mendacia, quæ ad extenuandam Concilii Tridentini auctoritatem adversarii sine ullo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, id enim infiniti operis esset, sed pauca de multis proferam : « Illi Sycophantæ, inquit Lutherus in libro de Conciliis, qui parasitantur Papæ, adeo sunt dementati, ut hoc paradoxum audacissime defendant, Concilia potestatem habere condendi novos articulos fidei, et mutandi veteres. » At qui sunt isti Sycophantæ? Cur nemo nominatur? Ubi, quando, quo teste dixerunt, aut scripserunt, posse a Conciliis fidei articulos immutari?

Matthias Illyricus in libro de norma, ac praxi Concilii Tridentini : « Clamant illi, inquit, Concilii scilicet Patres, Ecclesiam, id est, Pontificem cum suis spiritualibus esse supra Scripturam; et Papam posse ex plenitudine potestatis contra Apostolum, et totum vetus Testamentum dispensare. » Hæc ille. Sed exstat Concilium, legatur diligenter, nusquam invenientur ejusmodi portenta.

Martinus Kemnitius in examine Concilii Tridentini, ita dives mendaciorum est, ut quatuor sententiolis, quinque mendacia comprehenderit : « Dicunt, inquit, Patres, videlicet Concilii, quod Papa habeat voluntatem pro ratione, in his, quæ vult; quod possit formam Sacramentorum ab Apostolis traditam immutare, quod contra epistolas Pauli possit statuere, quod dispensare possit contra quatuor prima Concilia, et contra verba Evangelii. » Quis crederet tam impudentes homines reperiri potuisse, qui de Tridentino Concilio tam audacter mentirentur, cum et ipsius acta

passim legantur, ad adhuc vivant plerique eorum, qui ipsi per se Concilio interfuerunt?

Sed restat adhuc aliud splendidum omnino, et sæpius repetitum adversariorum mendacium. Multis de causis Lutherani Hosium Cardinalem, virum æterna memoria dignum, implacabili odio persequuntur, sed eo præcipue, quod Legatus Apostolicæ sedis Concilio Tridentino præsederit, atque eidem Concilio industria et sapientia sua non parum ornamenti, atque etiam emolumenti contulerit. Ut igitur simul, et Legati, et Synodi auctoritatem deprimerent, verba quædam, quæ is Cardinalis in libro de expresso verbo Dei, nomine Schwenckfeldii hæresiarchæ protulerat, et ideo protulerat, ut indicaret, quam tetri errores ex Lutherana hæresi, quasi venneati fructus ex corrupta radice pullulassent; illa, inquam, verba tamquam si Cardinalis ipsius sententiam continerent, boni isti viri magna cum execratione ubique disseminaverunt; ac primum in lib. Protestationis 34 Ministrorum, ita legimus : « Sed jam audiamus istius gloriosi gubernatoris præsentis conciliabuli verba, quomodo, et secundum quam regulam ille cum suis sodalibus velit de Ecclesiæ, et religionis controversiis judicare, et statuere : sic enim in blasphemiæ verba erumpit, inquiens : Nos vero Dei de cœlo sententiam exspectabimus, ac tum istos pro sua, non Scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam Scripturas facessere jubebimus. Non oportet Legis, aut Scripturæ esse peritum, sed a Deo doctum. Vanus est labor, qui Scripturæ impenditur. Scriptura enim creatura est, et egenum quoddam elementum; nec convenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. » Quibus recitatis subjiciunt Protestantes : « Hæc iste nefarius Antichristi Cardinalis Legatus, et impii conciliabuli Gubernator, contra viventem Deum blasphemat. »

Illyricus vero in libro de norma et praxi Concilii Tridentini, posteaquam illa eadem verba ex libro Cardinalis deprompta repetivit, ita illi bene precatus est : « Dominus Jesus, inquit, obstruat igne infernali ista blasphema ora Antichristi, et ejus mancipiorum, et vindicet gloriam ab eorum tyrannide. » Quid tibi videtur, candide Lector, an non est scelus inauditum, et audacia plane incredibilis in causa tam atroci, et tam perspicua, tam impudenter mentiri? Est in manibus liber, nec ulla est in verbis ejus obscuritas, et si testimonium auctoris requiritur, ego ipse doctissimum illum senem aliquando dicentem audivi : « Ego ita sentirem? ego talia scriberem? si mea illa verba essent, vere dignus essem, qui in medio foro cremarer. » Et placuit tamen non uni, aut duobus, sed triginta quatuor simul Ministris verba illa optimi viri in alienum sensum ita detorquere, ut quæ Swenckfeldii sunt, Cardinalis ipsius esse crederen-

tur; qui mihi similiter fecisse videntur, ac si aliquis modo contenderet illa blasphema verba Judæorum de Christo : « Ecce homo vorax, et potator vini, non est hic homo a Deo, qui Sabbatum non custodit, reus est mortis, tolle, tolle, crucifige eum; » atque alia his similia, non esse verba Judæorum, sed Matthæi, aut Joannis, quod in eorum Evangeliis reperiantur. Habes igitur, quam parvi æstiment Concilia adversarii, et quod fraudibus, et calumniis eorum auctoritatem elevare conentur, qui tamen paucis ante annis generale Concilium, tamquam unicum remedium præsentium dissidiorum expetere videbantur.

Sed dicet aliquis fortasse, optabant illi quidem, atque optant etiam nunc generale Concilium, non ejusmodi, quale Tridentinum fuit. Ita est, optant illi generale Concilium, sed quale numquam fuit. Explicat enim conditiones Concilii Philippus Melanchthon in eo libello, quem inscripsit, de causis cur Lutherani ad Concilium non accesserint; sed potissimum duæ sunt. Altera, ut jus suffragii etiam decisivi habeant omnes homines docti, sive sacerdotes, sive laici sint; quod est in Ecclesia Christi in hunc diem inauditum. Nec talis Concilii ullum exemplum proferent, præsertim, cum doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut scribunt, aliquot verba Græca, aut Hebraica, Latinis admiscent. Altera conditio est, ut detur ab Imperatore salvus conductus, non solum personis, sed etiam causæ, hoc est, ut nec personæ possint puniri, si nolint obtemperare Concilio, nec fides, et confessio Lutheranorum possit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint; quæ conditio et cum superiore apertissime pugnat, et est ipsa per se inepta et ridicula. Nam, si nec personæ, nec sententiæ damnari possunt, nihil omnino in Concilio decernetur.

Quorsum igitur attinebat petere, ut etiam laici suffragium habeant decisivum, si nihil est in Concilium decidendum? Et quorsum tot sumptus, tot pericula, tot labores in Concilio congregando? Quorsum ex toto orbe terrarum Episcopi, et Doctores vexantur, ut ad Concilium veniant? Quorsum tot dies in quæstionibus fidei proponendis, discutiendis, definiendis consumuntur : si posteaquam sunt omnia parata, adhuc licet unicuique Concilii decretum in controversiam revocare? Neque Philippus Melanchthon solus docet, docuit ante eum Martinus Lutherus, docuere post eum Joannes Brentius, Martinus Kemnitius, Lutherani et Calvinistæ omnes : « Capite, inquit, Lutherus art. 115 ex quingentis articulis, hoc Evangelium, quia neque Papæ, neque Conciliis, neque ulli hominum commissum est, ut concludat, quid sit fides. Ideo debeo dicere, Papa tu conclusisti cum Conciliis, nunc habeo ego judicium, an acceptare queam, necne. » Et

Calvinus lib. IV Instit. cap. 9, §. 8 : « Quoties, inquit, Concilii alicujus decretum profertur, expendi primum diligenter velim, quo tempore habitum sit, qua de causa habitum, et quo consilio; quales homines interfuerint; deinde illud ipsum, de quo agitur, ad Scripturæ amussim examinari, idque in eum modum, ut Concilii definitio pondus suum habeat, sitque instar præjudicii; neque tamen examen, quod dixi, impediat. »

Itaque vult Calvinus, Concilii sententiam, præjudicium, non judicium esse, deque ea sententia posse, ac debere quoscumque, et maxime privatos homines judicare. Quod idem aliis verbis Kemnitius, Brentius, et cæteri omnes docent. Quid vero est hoc aliud, quam nolle judicium ullum fieri? Nolle controversias unquam finiri? Nolle pacem et concordiam, sed bella, schismata, dissensiones, lites vigere perpetuo? Sed bene habet; nisi aliud dicerent, facilius laterent: hæretici certe non haberentur. Nunc vero ita se produnt, ut plane nunc sint cæci, qui eos hæreticos esse non vident; nam cum hæresis ab electione dicatur, nulla est nota clarior, nullum certius signum hominis hæretici, quam cum Ecclesiastico judicio non acquiescit; sed ipse sibi est dux, ipse judex, ipse dogma proprium eligit, quod sequatur. Fidei, obedientia comes est, mater humilitas. Hæreseos soror, contumacia, mater superbia est.

Quæ cum ita sint, nostræ jam partes erunt, ut quantum operæ, industriæ, laboris in Ecclesiastica auctoritate labefactanda hostes fidei ponunt, tantum nos in eadem asserenda, ac vindicanda ponamus; et quoniam ea in summo Pontifice, et Episcoporum Conciliis præcipue cernitur, et nos jam de Pontifice quinque libris, pro ingenii nostri tenuitate, disseruimus, nunc de Conciliis, quanta maxima poterimus claritate, Deo duce, atque auspice disseremus.

CONTROVERSIARUM

DE CONCILIIS

LIBER PRIMUS

QUI EST DE NATURA ET CAUSIS CONCILII.

CAPUT I.

Ordo Disputationis.

Disseruimus hactenus de Capite militantis Ecclesiæ; nunc de ipsa Ecclesia disserendum erit. Quia vero Ecclesia bifariam considerari potest, ut in Conciliis congregata cernitur, et ut toto Orbe terrarum diffusa est; propterea nos quoque primum de Conciliis, tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autem disputationem de Conciliis disputationi de Ecclesia, licet Ordo naturæ contra suadere videretur, quoniam disputatio de Conciliis magis connexa est cum disputatione de summo Pontifice, quæ jam præcessit, quam disputatio de Ecclesia.

Igitur controversia de Conciliis duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilii, et in ejusdem Concilii auctoritate; Hæretici enim hujus temporis fingunt novam formam Conciliorum, et iis deinde nullam fere tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in tres partes dividetur universa disputatio. In prima præmittemus quædam, quæ ipsi disputationi quasi aditum aperiant; qui scripserint de hac materia, quid sit Concilium, quotuplex, quot, et quæ hactenus celebrata sint : quæ omnia tractabimus sine contentione ad modum simplicis narrationis. In secunda definiemus, quid proprie postulet natura legitimi Concilii; ubi tractabitur de materia, forma, fine, et efficiente Conciliorum, necnon de iis, quæ adversarii requirunt in Conciliis. In tertia disseremus de auctoritate Conciliorum, tum absolute, tum etiam per comparationem ad Scripturæ, et summi Pontificis auctoritatem.

CAPUT II.

Qui scripserint de Conciliis.

Ut igitur ordiamur a primo; de hac materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, qui tamen negligenter conservati sunt, et multis vitiis scatent, quæ corrigenda sunt ex Veterum lectione; deinde multa exstant in decretis Gratiani, Ivonis, Burchardi, Martini Bracarensis; item pauca quædam legi possunt apud Hilarium lib. de Synod. Isidorum lib. VI Etymolog. c. 16. Bedam in lib. de sex ætat. in Constantino IV Freculphum; in fine Chron. Joan. Psellum et Photium lib. de septem Synod.

Præter hos Veteres scripserunt multi Recentiorum, ut Thomas Waldensis lib. II doctrinal. Fid. cap. 26 et 27. Joannes de Turrecremata lib. III Sum. de Eccles. Joannes Gerson in tractatibus variis de potest. Eccles. et Concil. Dionysius Carthusianus in lib. tribus de Concil. Joannes Eckius in Enchir. Jodocus Clichtovæus in defens. Concil. Senon. et Jodocus Tiletanus in defens. Concil. Trid. Joannes Cochlæus in lib. de Concil. Joannes Roffensis cont. artic. Lutheri 28 et 29. Cajetanus in Opusc. Albertus Pi-

ghius lib. VI hierarch. Ecclesiast. Cardinalis Hosius in explanat. Symb. cap. 24. et l. II cont. prolegom. Brentii, Petrus a Soto in defens. suæ Confess. cont. Brentium; Joannes Antonius Delphinus lib. II de Eccles. Melchior Canus lib. II de Loc. Theolog. Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia; item Jacobatius in opere de Concil. et Gaspar Villalpandæus in disputat. novem pro Concil. Trid. Alphonsus a Castro lib. IV de hæres. Gulielmus Lindanus lib. III, cap. 7, Panopl. Evang.

CAPUT III.

De nomine Concilii et origine.

Porro Concilii nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis; nam quemadmodum cum oritur controversia in Republica, conveniunt in unum Principes Regni, vel Magistratus, ac statuunt quid facto opus sit : ita in Ecclesia cum oritur Controversia aliqua de religione, conveniunt Præsules Ecclesiarum, et simul collatis sententiis, statuunt quod bonum videtur. Ita actum videmus Act. XV, ubi primum cœperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps singulis ætatibus.

Hanc autem originem Conciliorum, etsi Albertus Pighius lib. VI de cœlest. hierarch. cap. 1. contendat esse plane humanam, et naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est divinam esse. Nam Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem, et VI Synodus, act. 17. et Cœlestinus Papa in epist. ad Conc. Ephes. et Conc. Tolet. III non procul ab initio, docent, Concilia esse demonstrata a Christo in illis verbis Matth. XVIII : *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorum sum* (1).

Deinde, credibile est, Apostolos, qui pleni erant Spiritu sancto nonnisi ipso Spiritu Sancto admonente primum Concilium congregasse; unde etiam dicunt : *Visum est Spiritui sancto et nobis*, Actor. XV (2). Præterea, etsi ratio naturalis dictat, ut in rebus dubiis Princeps consulat homines peritos; tamen ut soli Episcopi convocentur, et ii non sint consiliarii, sed judices, non videtur solius humanæ rationis inventum. Denique certum est, Conciliorum celebrationem, quæ omnibus sæculis in Ecclesia fuit, de Apostolica traditione descendere : Apostolicas vero traditiones ego quidem humana inventa appellare non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus uno verbo.

Nomen Latinum Concilii, invenitur passim in Testamento veteri et novo, pro congregationibus Judæorum, sed Græce nomen, id est, σύνοδος, non invenitur in Scripturis, ubi enim Latine legimus Concilium, in Græco textu ubique est συνέδριον vel συναγωγή; invenitur autem nomen Synodi primum in canonibus Apostolorum can. 38, ubi jubentur Episcopi singulis annis bis Concilia celebrare : deinde invenitur apud Eusebium lib. V hist. cap. 23 ac deinceps in omnibus Auctoribus.

CAPUT IV.

Partio Conciliorum duplex.

Sunt autem quatuor genera Conciliorum : quædam enim sunt generalia, quædam nationalia, quædam provincialia, et quædam diœcesana. Membrorum trium primorum meminit Augustinus lib. II de Bapt. cont. Donatist. cap. 3. ubi dicit, Concilia provinciarum, vel etiam majora qualia sunt regionum, emendari a Conciliis plenariis. Ultimi membri meminit Concilium Toletanum IV, cap. 25.

Generalia dicuntur ea, quibus interesse possunt et debent Episcopi totius Orbis, nisi legitime impediantur, et quibus nemo recte præsidet, nisi summus Pontifex, aut alius ejus nomine : inde enim dicuntur œcumenica, id est, Orbis terræ Concilia.

Nationalia dicuntur, in quibus conveniunt Archiepiscopi, et Episcopi unius regni, vel nationis, quibus præest aliquis Patriarcha, vel Primas, qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, et Africana, de quibus illud notandum est, ea, licet sint revera distincta a generalibus et provincialibus, ta-

(1) Matth. XVIII, 20. — (2) Act. XV, 28.

men utrorumque nominibus interdum appellari.

Vocantur enim sæpe Concilia Universalia, ut patet ex Conciliis Romanis sub Symmacho, ubi semper dicitur : « Symmachus Concilio generali Præsidens; » et tamen aderant solum Episcopi Italiæ. Sic in Concilio Toletano III, cap. 18. dicitur : « Præcipit hæc sancta, et universalis Synodus; » et tamen solum aderant Episcopi Hispaniæ. Idem patet ex Concilio IV Carthaginiensi. Dicuntur ergo ista generalia, sive universalia, quia sunt generalia in eo regno, non autem absolute. Dicuntur autem provincialia ista eadem a Gratiano dist. III. can. Porro; quia certis provinciis continentur, non autem ad omnes Christianos pertinent, sicut vere generalia.

Provincialia dicuntur, in quibus conveniunt tantum Episcopi unius provinciæ, quibus præest Archiepiscopus, sive Metropolitanus; et hujus generis sunt plurima in tomis Conciliorum. De his videtur loqui VII Synodus act. 3, cum ait, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum.

Diœcesana sunt, in quibus conveniunt tantum Presbyteri unius Episcopatus, et iis Episcopus præest : cujus generis paucissima exstant, nec immerito; nam vix dici possunt Concilia, cum in eis ordinarie nullus sit, qui jurisdictionem habeat, præter unum Episcopum qui præest.

Altera partitio Conciliorum complectitur item quatuor membra : quædam enim sunt ab Apostolica Sede approbata atque ab Ecclesia universa recepta; quædam omnino reprobata; quædam partim approbata, partim reprobata; quædam nec approbata, nec reprobata. Quod membrum postremum in Conciliis particularibus potissimum locum habet.

CAPUT V.

Concilia generalia approbata.

Concilia generalia approbata numerantur hucusque decem et octo. Primum est Nicænum, quod quidem celebratum est ab anno Domini 327 usque ad annum 330, qui fuit annus 15 Sylvestri Papæ, et vicesimus Constantini Imperatoris; convenerunt Episcopi 318 e quibus erant Patriarchæ, Alexander Alexandrinus, Eustatius Antiochenus, Macarius Hierosolymitanus, et Metrophanes Constantinopolitanus; quamvis hi duo postremi non erant eo tempore Patriarchæ, sed diu postea eam dignitatem adepti sunt. Quidam etiam Metrophanem non per se, sed per Legatum Alexandrum, qui postea ei successit in Episcopatu adfuisse volunt. Vide Metaphrastem in Orat. de rebus gest. apud Nicæam. Ac duæ potissimum controversiæ definitæ sunt : una de die Paschatis : altera de Divinitate Christi adversus hæresim Arianorum, ipso Ario Principe hæreseos post annos decem in latrinis dum alvum purgaret fœde defuncto.

Sed quia hæc omnia in dubium revocari possent propter discrepantes Scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. Primum, de tempore Concilii mira est opinionum varietas, sed veritas nostræ sententiæ hac ratione confirmari potest. Constat, Concilium Nicænum finem accepisse anno 20 Imperii Constantini. Id enim scribit Eusebius lib. III de vita Constantini, et Socrates lib. I histor. c. 12. cœpit autem Constantinus imperare anno Christi 311 ut ex Chronico S. Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, aliisque Chronologis patet. Efficitur igitur, ut anno Christi 330 fuerit annus Constantini 20 et finis Nicæni Concilii.

Item inchoatum est Concilium Paulino, et Juliano consulibus, ut Socrates refert lib. I, cap. 9. alias 13. et Nicephorus lib. VIII, cap. 26. Duravit autem annis 3. ut idem Nicephorus ibidem testatur. Porro consulatum Paulini, et Juliani Cassiodorus annotavit anno 17 Constantini, ex quo sequitur finitum Concilium fuisse anno 20 ejusdem; proinde inchoatum anno Christi 327, finitum anno 330. Sane Onuphrius Panvinus, quia consulatum Paulini, et Juliani ponit anno Christi 325. hoc ipso anno ponit initium Synodi Nicænæ.

Deinde incidisse Concilii tempus in Sylvestri Pontificatum, non Sylvestri et Julii, ut Photius docet in lib. de septem Synodis, vel Julii solius, ut Sozomenus scribit lib. I, cap. 16. et ex Sozomeno Calvinus lib. IV Institut. cap. 7, §. 1. et Joachimus Camerarius in historia Nicænæ Synodi, ubi se diligentissimum scriptorum veterum lectorem fuisse affirmat, facile demonstrari potest. Nam, ut supra diximus anno 20 Constantini, finis

Concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius lib. cit. Sylvester autem creatus est Pontifex anno sexto Constantini, ut ex Chronico Eusebii, ac Hieronymi patet, et sedit in Apostolica sede supra 20 annos, ut Damasus, Onuphrius, et omnes omnino scriptores testantur. Igitur annus 20 Constantini, et finis Nicæni Concilii in Sylvestri Pontificatum necessario incidit.

Præterea Milthiades Sylvestri prædecessor sedit eodem Constantino imperante, ut testantur Optatus lib. I contra Parmenian. et Augustinus in epist. 162 et 165. et ipse etiam Constantinus apud Eusebium lib. X hist. cap. 5. non igitur potuit Sylvester nisi post inchoatum Constantini imperium Apostolicam sedem adipisci. Tenuit autem eam omnium consensu supra 20 annos. Ergo 20 anno Constantini, qui fuit postremus Nicæni Concilii, non Julius, sed Sylvester Apostolicam sedem moderabatur. Quare recte Damasus in Pontificali, Hieronymus in Chronico, Theodoretus lib. I hist. cap. 3. sexta Synodus act. 18. et Concilium Florentinum sess. 3. aliique permulti auctores Nicænam Synodum Sylvestri Papæ temporibus factam esse scripserunt.

De numero Episcoporum, qui eidem Concilio interfuerunt, videntur esse sententiæ variæ. Nam Eusebius lib. III de vita Constantini dicit convenisse Episcopos supra 250. Athanasius lib. de sententia Nicænæ Synodi ait, fuisse Episcopos plus minus 300. Eustathius apud Theodoretum lib. I, c. 8. hist. dicit numeratos supra 270. Sozomenus lib. I, cap. 16. ponit circiter 310. Vera tamen, et communis, sententia est, fuisse 318. Nam Epiphanius hæresi 69. scripsit, usque ad sua tempora fuisse conservata nomina singulorum Episcoporum, et fuisse præcise 318. Hilarius quoque in lib, de Synodis prope extremum, et Ambrosius præfatione librorum de fide, mysticum et sacrum dicunt esse numerum Patrum Concilii Nicæni, et multo antea præfiguratum in illis 348 militibus, quibus Abraham victoriam de quinque regibus reportavit. Denique Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. II hist, Theodoretus lib. I, c. 7. et omnes alii constanter hunc numerum ponunt.

Jam vero duas fuisse causas ejus Concilii: quæstionem videlicet de Paschate, et quæstionem de Christi Divinitate, testantur Eusebius lib. III de vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, et Seleuciæ, et Epiphanius hæresi 70 quæ est Audianorum.

Denique, utrum Nicænum Concilium ante mortem probrosam Arii celebratum sit, non est omnino certum. Epiphanius enim hæresi 69. aperte scribit, Concilium post mortem Arii celebratum fuisse : at contrarium scribunt historici. Ruffinus lib. X, cap. 13. Socrates lib. I, cap. 19 et 25. et cæteri. Neque possunt hæ sententiæ conciliari, si dicamus duos Arios fuisse, ut significat Sulpitius l. II sacræ historiæ. Nam etiamsi duo Arii fuerint, unus tamen est ille, qui periit in latrinis. Hunc autem ipsum Epiphanius ante Concilium, Ruffinus et cæteri post Concilium ponunt. Et sane videntur historici melius sensisse, præsertim cum in V Synodo tractatum sit, an liceat hæreticos post mortem damnare quod certe in dubium venire non potuisset, si Arium jam mortuum Synodus Nicæna damnasset. Sed res non est tanti momenti, ut propterea oporteat nos plus temporis in ea consumere.

Secunda Synodus est Constantinopolitana, quæ celebrata est adversus Macedonium, negantem Spiritus sancti divinitatem, Theodosio seniore Imperatore, ac Damaso summo Pontifice. Convenerunt autem Episcopi ex diversis provinciis 150, e quibus Patriarchæ fuerunt Nectarius Constantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, et Cyrillus Hierosolymitanus.

Porro tempus Synodi hujus secundæ incidit, Prospero teste in Chronico, in Consulatum Gratiani et Theodosii Augustorum, hoc est, in annum Domini 383, vel in annum sequentem, ut vult Socrates, qui lib. V histor. cap. 8. scribit, Concilium convenisse Coss. Syagrio et Eucherio, hoc est in annum 384, vel si rationem Onuphrii sequaris, in annum 381, quos eodem Prospero et Cassiodoro, et aliis constat Consulatum gessisse post consulatum Gratiani et Augusti. Psellus in libro de septem Synodis ponit intervallum annorum 56. inter primam et secundam Synodum. Si autem ad numerum annorum 327, quo tempore diximus inchoatam fuisse Synodum primam, addas numerum annorum 56, efficies numerum annorum 383, qui est numerus, quem Prosper in Chronico adnotavit.

Est vero animadvertendum, in hoc Concilio, neminem adfuisse ex Provinciis Occidentalibus. Siquidem Damasus Papa Romæ coegerat Synodum Occidentalium, atque ad

eum locum invitaverat Episcopos, qui Constantinopoli convenerant, ut eo modo Romæ celebraretur Concilium plenissimum; sed quia patres Orientales justis de causis Romam venire non potuerunt, accepit Damasus excusationem eorum, et animis ac sententiis duæ illæ Synodi conjunctæ sunt, ac si una et eadem fuissent. Atque propter hujusmodi conjunctionem habita est Synodus Constantinopolitana una ex Œcumenicis et legitimis Synodis. Vide Theodoretum lib. V hist. cap. 9 et 10.

Tertia Synodus est Ephesina I quæ coacta est Theodosio juniore Imperatore, et Celestino I summo Pontifice; Convenerunt Episcopi 200. Ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locum etiam Romani Pontificis obtinebat, Joannes Antiochenus, et Juvenalis Hierosolymitanus; quamquam Joannes, quia, se adhuc in itinere constituto, Concilii decretum factum fuerat, initio dissentire cœpit a Cyrillo, postea tamen reconciliati sunt, atque idem senserunt. Causa Concilii fuit Nestorii Episcopi Constantinopolitani nova hæresis, quæ Christum in duas personas dividebat.

Celebratum vero Concilium est Basso et Antiocho Consulibus, ut Prosper in Chronico, et Socrates lib. VII, cap. 34. indicarunt; Is autem erat annus Domini 434. Quid secuti sint Psellus, qui ponit solum intervallum annorum 40 inter secundam et tertiam Synodum, et Onuphrius, qui adnotavit hanc Synodum celebratam anno Domini 430, Coss. Theodosio decimumtertium, et Valentiniano tertium, non possum dicere, præsertim cum in ipsa Synodo tom. II, cap. 1. disertis verbis legamus Synodum inchoatam post Consulatum Theodosii decimumtertium, et Valentiniani tertium, nec ignorare potuerit Onuphrius, non esse idem Coss. Theodosio decimumtertium, et Valentiniano tertium, et post consulatum Theodosii decimumtertium et Valentiniani tertium.

Adde, quod Vincentius Lirinensis in lib. de profanis vocum novitatibus prope extremum, qui ipso tempore vixit, ita loquitur: « Ante triennium ferme in Asia apud Ephesum celebratum Concilium est, viris clarissimis Basso, Antiochoque Consulibus. » Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breviario cap. 5, 6, 7, 8 et sequentibus, Socratem lib. VII, c. 34. Evagrium l. I, c. 4. et ipsam Synodum nuper ex Græco in Latinum sermonem conversam, ac tomis duobus comprehensam.

Quarta Synodus est Chalcedonensis, quæ collecta est adversum hæresim Eutychetis Archimandritæ, quæ unam tantum in Christo naturam asserebat post incarnationem. Acta vero est hæc Synodus Leone I Pontifice Maximo, et Martiano Augusto, Consulatu ejusdem Martiani, ut ipsum Concilium testatur act. 1. Incidit autem is Martiani Consulatus in annum Christi 454. juxta computum Matthæi Palmerii, et Gregorii Haloandri, vel 452. juxta Marianum Scotum et Sigebertum, vel 451. juxta Onuphrium in lib. de Romanis Pontificib. Psellus 30 annos interponit inter tertiam et quartam Synodum; sed is, ut superiori numero detraxit annos decem, ac posuit 40 pro 50, ita nunc addit annos 10, ac posuit triginta pro viginti, nisi sit error Librariorum. Porro Episcopi adfuerunt 630 ex quibus erant Patriarchæ, Dioscorus Alexandrinus, qui tamen mox ejectus est, Maximus Antiochenus, Anatholius Constantinopolitanus, et Juvenalis Hierosolymitanus. Vide Liberatum in Breviario cap. 11. et sequentibus, et Evagrium lib. II histor. c. 2, 3 et 4.

Quinta Synodus generalis non est, ut multi putant, ea quæ sub Agapeto et Menna celebrata est, quæque in secundo tomo Conciliorum sub nomine quintæ Synodi quatuor actionibus continetur; siquidem illa particularis fuit, et quintam Synodum antecessit, ut disertis verbis docent Joannes Zonaras in vita Justiniani, et Nicephorus lib. XVII, cap. 9.

Coacta est autem quinta Synodus vera apud Constantinopolim, Vigilio summo Pontifice, et Justiniano seniore Imperatore, anno duodecimo post Consulatum Basilii, ut initio ejusdem Synodi legimus, qui est annus Dominicæ incarnationis 553 vel 556, juxta Psellum, qui annis 102 vult posteriorem esse quintam Synodum quarta. Convenerunt Episcopi 165, ut idem Psellus tradit; e quibus erant Patriarchæ Eutychius Constantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, et Eustochius Hierosolymitanus, qui tamen non per se, sed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per se, nec per Legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmavit, ut Nicephorus scribit lib. XVII, c. 27.

Causa congregandi Concilii fuit Origenis

hæresis, quæ tunc invalescebat. Itaque damnatus est Origenes, et simul Dydimus et Evagrius ejus sectatores : necnon Theodori Mopsuesteni, et Theodoreti Cirensis scripta, et epistola, quæ dicebatur Ibæ ad Marim Persam. Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib. XVII, cap. 27, S. Gregorium lib. I, epist. 24. Evagrium l. IV, cap. 38. et Liberatum in Breviario cap. 23 et 24 : tametsi quæ Liberatus dicit, valde caute legenda sunt; aut enim non sunt ipsius, aut ipse falsa aliqua relatione deceptus fuit. Certe non congruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

Sexta Synodus celebrata est apud Constantinopolim anno duodecimo Constantini IV teste Paulo Diacono in vita ejusdem, qui quidem erat annus Domini 681 vel 685, juxta Psellum, qui annos 129 ponit inter quintam et sextam Synodum. Quod vero in ipso Concilio passim adscribitur annus 28 ejusdem Constantini, non est error Typographorum, ut censet Illyricus Cent. VII, cap. 9. Nam etiamsi non imperavit Constantinus post mortem patris, nisi annis 17, tamen imperavit etiam annis multis cum patre suo, ut Zonaras significavit, dum illum ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaque Concilium numerat annos Constantini a prima coronatione. Paulus vero Diaconus a morte Constantis patris Constantini.

Convenerunt Episcopi 289, ut idem Paulus Diaconus testatur, et consentit numerus, qui habetur in VII Synodo act. 3. Beda tamen in lib. de sex ætatibus, prope finem, Rhegino lib. I. Ado Viennensis, et Freculphus in Chronico, solum centum quinquaginta Patres numerant. Patriarchæ fuerunt duo, Georgius Constantinopolitanus, et Macarius Antiochenus. Nam Alexandrinæ et Hierosolymitanæ Ecclesiarum solum Legati quidam adfuerunt. Summus quoque Pontifex Agatho per Legatos suos interfuit, et præsedit. In ea Synodo damnata est hæresis eorum, qui unam tantum in Christo voluntatem esse volebant. Vide de hac Synodo præter citatos auctores, Albertum Pighium in Diatriba, et Franciscum Turrianum in Apologia pro VI et VII Synodo. Albertus enim has duas Synodos sextam et septimam, ut modo exstant, adulterinas, et supposititias esse concedit. Contra Turrianus veras et germanas esse docet. Quid nobis verius videatur in lib. IV de Pontifice cap. 11. jam explicavimus.

Septima Synodus apud Nicæam congregata est anno 8 Constantini et Irenæ, ut scribunt Paulus Diaconus lib. XXXIII rerum Romanorum, et Cedrenus in compendio historiarum. Fuit autem is annus Christi 781, si Paulo Diacono credimus, vel 786, si credimus Cedreno. Onuphrius ponit annum Constantini 10 et Christi 789 ; Psellus annos duntaxat 60 inter sextam et septimam Synodum esse volunt ; quod nullo modo cum veritate cohæret. Ideo quidem mendum esse putant Librariorum, ac Psellum ipsum annos centum scripsisse. Convenerunt Episcopi, ut idem Psellus habet 350, e quibus Patriarcha unus fuit Tharasius Constantinopolitanus, cæterorum Patriarcharum solum Legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos suos præsedit, ac una cum reliqua Synodo eos damnavit, qui sacras Christi et Sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac Synodo vide, si placet, quæ nos disseruimus, cum ageremus de Concilio Francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

Octava Synodus est Concilium IV Constantinopolitanum, quod celebratum est Adriano II. summo Pontifice, et Basilio Augusto, anno tertio ejusdem Basilii, ut in ipsa Synodo acta prima significant, qui annus erat Domini 870. Convenerunt Episcopi 383 e quibus unus Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Constantinopolitanus, cæteri per Legatos adfuerunt.

Est autem hoc loco animadvertendum, tres Synodos in causa Photii Constantinopoli celebratas. Una tempore Nicolai I Pontificis, et Michaelis Imperatoris celebrata est, in qua depositus fuit Ignatius, et ordinatus Photius; cujus Synodi meminit Zonaras in vita Michaelis; nec est dubium, hanc fuisse profanam Synodum, ut patet ex epistolis Nicolai I et Adriani II.

Altera Synodus est ea, quam nos diximus octavam, quæ exstat, quamvis imperfecta, in tomis Conciliorum, in qua deposito Photio, iterum restitutus est Ignatius, atque hujus Synodi meminit Zonaras in Basilii Imperatoris.

Tertia est ea, quam tempore ejusdem Basilii celebravit per Legatos suos Joannes VIII, Adriani successor, in qua Synodo, defuncto jam Ignatio, iterum restitutus est Pho-

tius; et, si vera sunt, quæ Græci dicunt in Concilio Florentino sess. 6. et quæ refert ex hac Synodo Franciscus Turrianus, in lib. de actis VI, VII et VIII Synodi, rescissa plane acta præcedentis Synodi, sub Adriano: quin etiam statutum, ut tolleretur de Symbolo illa particula (Filioque), sed id nullam habet verisimilitudinem. Idcirco facile mihi persuadeo, aut esse omnia conficta, quæ dicuntur de Joanne VIII, ut S. Antoninus docet in Summa historiali part. 3. tit. XXII. cap. 13. §. 10. aut certe verum quidem esse, Photium a Joanne VIII per Legatos restitutum in sedem Constantinopolitanam post mortem Ignatii; at cætera supposititia, et adulterina esse, et a Græcis conficta, ut ex Manuele Calleca Turrianus ostendit lib. citato.

Confirmor autem in hac sententia, tum quia Zonaras meminit quidem restitutionis Photii, non autem abrogationis Concilii VIII, nec ablationis illius particulæ (Filioque) ex Symbolo; tum etiam, quia Græci in Concilio Florentino sess. 6. non agnoscunt pro Synodo Oecumenica Concilium illud sub Joanne VIII, etsi illis multum prodesse potuisset, si legitimum et germanum Concilium fuisset. Atque hactenus de Conciliis Orientalibus, nunc addemus breviter Occidentalia.

Nonum Concilium est Lateranense Primum, Episcoporum 900 et amplius, anno 1123, contra Saracenos, pro recuperanda terra sancta, tempore Callisti II et Henrici V Imperatoris. Platina, Onuphrius. Non exstat.

Decimum est Lateranense II, Episcoporum mille, anno 1139, contra Antipapas, et pro jure Cleri, tempore Innocentii II et Lotharii Imperatoris. Platina, Onuphrius. Non exstat.

Undecimum est Lateranense III, Episcoporum fere 300, pro reformatione Ecclesiæ, et contra Waldenses, anno 1180, tempore Alexandri III et Frederici I Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit, lib. XX de bello sacro, cap. 26.

Duodecimum est Lateranense IV, Patrum 1283, ex quibus erant Episcopi 1173, anno 1215, contra varias hæreses, et pro terra sancta, tempore Innocentii III et Friderici II. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

Tertiumdecimum est Lugdunense Primum, anno 1245, contra Imperatorem Fridericum, et pro terra sancta, tempore Innocentii IV et Frederici II. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant hujus Concilii aliqua decreta in Sexto decretalium.

Decimumquartum est Lugdunense II, Patrum fere mille, ex quibus Episcopi erant 500, anno 1274, contra errorem Græcorum, tempore Greg. X et Rodulphi Imperatoris. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio quædam in Sexto decretalium.

Decimumquintum est Viennense, Episcoporum 300, anno 1311, contra varias hæreses, tempore Clementis V et Henrici VII Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio decreta, quæ dicuntur Clementinæ.

Decimumsextum est Florentinum, (Omitto Pisanum, Constantiense et Basileense de quibus postea) anno 1439, Patrum 141, qui subscripserunt, et multorum aliorum, qui ante subscriptionem discesserant; ut in fine Concilii annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenii IV et Alberti Imperatoris. Matth. Palmerius, Platina.

Decimumseptimum est Lateranense V, Patrum 114, contra schismata, et pro variis negotiis, tempore Julii II et Leonis X et Maximiliani Imperatoris, cœpit anno 1512, finem habuit 1517.

Decimumoctavum est Tridentinum, anno 1545 inchoatum, anno 1563 finitum, contra hæreses Lutheranorum, tempore Pauli III, Julii III ac Pii IV, et Caroli V ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur a Gaspare Villalpandæo, disputatione quinta de Concilio Tridentino. « Adsunt, inquit, sex Cardinales, quatuor Legati, Patriarchæ tres, Archiepiscopi triginta duo, Episcopi ducenti viginti octo, Abbates quinque, Generales ordinum ministri septem, Episcoporum procuratores plurimi. »

Ex his Conciliis nullum est, quod non sit a Pontifice probatum, et a Catholicis recipiatur; nam de primis octo Conciliis patet ex decr. dist. 16. can. Sancta octo. De novem sequentibus Synodis, ex eo patet esse probatas, quod in eis præfuerit summus Pontifex. De ultima patet ex confirmatione Pii IV. At Græci tantum recipiunt prima septem Concilia, ut notum est ex Concilio Florent. sess. 5 et 6. Lutherani autem tantum recipiunt prima sex, ut patet ex Magdeburgensibus Cent. VIII. cap. 9. et Centur. IX. cap. 9. Eutychiani, qui adhuc inveniuntur in Asia, tantum recipiunt prima tria. Nestoriani, qui etiam in Oriente reliqui sunt, tantum

recipiunt prima duo. Trinitarii, qui in Hungaria et Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPUT VI.

Concilia generalia reprobata.

Primum generale reprobatum, est Concilium Antiochenum anno 345, in anno quinto Constantii, ut dicitur a Socrate lib. II, cap. 5. et Sozomeno lib. III, cap. 5. in quo damnatus est Athanasius, et via patefacta ad eversionem Concilii Nicæni Primi.

Notandum est autem, a summa Conciliorum, et ab aliis confundi hoc Concilium cum aliis quibusdam. Sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primum et secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysii Papæ, circa annum 269. Vide Eusebium lib. VII hist. cap. 23, 24, 25 et 26. Tertium Arianorum, tempore Julii I, anno 345, ut supra diximus. Quartum est Macedonianorum pro sua hæresi anno 367, tempore Liberii Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum est Catholicum provinciale Episcoporum 30, cujus canones 25 habentur in tom. I Conciliorum. Videtur fuisse tempore Joviniani, et Liberii. Vide Sozomenum lib. VI, cap. 4. Sextum est insertum act. 14. Concilii Chalcedonensis.

Secundum generale est Mediolanense Episcoporum plusquam 300, anno 354, tempore ejusdem Constantii, in quo etiam oblique fides Catholica damnata est. Ruffinus lib. X, cap. 20. Socrates lib. II, cap. 29.

Tertium generale est Ariminense Episcoporum 600, sub eodem Constantio anno 363, ut notat Hieronymus in Chronico, in quo sublatum est de Symbolo nomen ὁμοούσιος : hujus Concilii fuit quasi pars quædam Seleuciense in Oriente. Vide Augustinum lib. III contra Maximinum, cap. 14. Hieronymum contra Luciferianos. Ambrosium epist. 32. Ruffinum lib. X, cap. 21. Socratem lib. II, cap. 29. Basilium epistol. 52. ad Athanasium.

Quartum est Ephesinum II, tempore Theodosii junioris anno 449, in quo, factione Dioscori, occisus est S. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus ; et Legati Romani Pontificis Leonis fugati, ac demum hæresis Eutychiana confirmata. Reprobata est hæc Synodus a Leone in epistola ad Clerum et populum Constantinopolitanum ; Item ad Theodosium ; item ad Pulcheriam, quæ sunt 22, 23, 24, 25, et Vide Breviarium Liberati cap. 12. et Evagrium lib. I, cap. 9 et 10.

Quintum est Concilium Constantinopolitanum sub Leone Isauro contra sacras imagines anno 730, qui fuit tertiusdecimus Imperii ejusdem. Concilium est reprobatum : Nam non interfuit ullus Patriarcharum, excepto S. Germano, qui tamen non consensit, et ideo a sua sede Constantinopolitana dejectus est.

Sextum est Concilium Constantinopolitanum sub Constantino Copronymo. et anno 755. Convenerunt autem Episcopi 338, sed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pseudoepiscopo Constantinopolitano. Definitum est in Concilio, abolendas esse Christi et Sanctorum imagines. Reprobatum est hoc Concilium in VII Synodo act. 6. Vide de his duobus Conciliis Constantinopolitanis Paulum Diaconum lib. XXI et XXII rerum Romanarum, et Zonaram in annalibus.

Illud etiam observabis, hanc Synodum falso a nonnullis vocari tertiam Ephesinam, ut ab auctore summæ Conciliorum in principio VII Synodi, et a Sixto Senensi lib. V bibliothecæ sanctæ annotat. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Constantinopolitanam, et id ipsum clarissime patet ex isto ipso Concilio, quod insertum legitur in VII Synodo act. 6. Causa erroris videtur fuisse, quia isti profanæ Synodo præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus.

Septimum est Concilium Pisanum anno 1511, congregatum ab Imperatore et Rege Galliæ, et aliquot Cardinalibus contra Julium II, et reprobatum paulo post in Concilio Lateranensi sub Julio II, sess. 2 et 3.

Octavum numerari potest Concilium Wittembergense, quod Lutherani generale vocant 300 pastorum, præside Luthero anno 1536. Vide Cochlæum in actis Lutheri, et Surium in commentario rerum in orbe gestarum anno 1536.

CAPUT VII.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

Primum generale partim confirmatum, partim reprobatum est Sardicense Concilium, Episcoporum 376, anno Domini 351, tempore Constantii et Julii I, ex quibus 300 Episcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit Hilarius in lib. de Synodis, reliqui 76 Episcopi Orientales fidem Arianam scripserunt. Vide Socratem lib. II, cap. 16. Sozomenum lib. III hist. cap. 10 et 11. et Theodoretum lib. II, cap. 7 et 8.

Secundum est Concilium Sirmiense, quod celebratum est annis quinque post Sardicense, hoc est, anno Domini 356, Liberio summo Pontifice, et Constantio Imperatore. In hoc enim Concilio duæ formulæ fidei dissentientes inter se editæ sunt. Unam composuit Græce Marcus Arethusius, qui postea sub Juliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur, quam Hilarius in lib. de Synodis prope extremum, ut Catholicam explicat. Alteram alii composuerunt Latine, plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in lib. de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ probaverunt. Vide Socratem lib. I, cap. 24 et seq. et Sozomenum lib. IV, cap. 5 et 6. vide etiam Epiphanium hæresi 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Sirmio acceperit.

Tertium est Concilium Quinisextum, in quo continentur canones Trullani. Sciendum est enim ex Tharasio disputante in septima Synodo action. 4 sextam Synodum, quæ tempore Constantini IV celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Justiniani Episcopos rediisse Constantinopolim, et in Palatio, quod dicitur Trullum, 102 canones edidisse qui dicuntur Trullani, et a Balsamone vocatur Concilium Quinisextum, quia non est hæc Synodus quinta nec sexta, sed canones addidit quintæ et sextæ Synodo.

Quo tempore hæc Synodus habita sit, non est adeo certum. Nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI Synodo, docet celebratam hanc Synodum anno 27 a veræ sextæ Synodi dissolutione, nimirum anno secundo Imperii Justiniani instaurati. At Tharasius in VII Synodo act. 4. et Epiphanius in eadem Synodo act. 6. tomo I, dicunt post quinque annos a dissolutione Concilii hos canones editos: quod certe probabilius mihi videtur, nam alioqui non video, quæ fuerit illa erratica Synodus Constantinopoli a Justiniano habita, tempore Sergii Papæ, et quam idem Papa reprobavit, teste Beda libro de sex ætatibus; Paulo Diacono lib. VI, cap. 4. Othone Frisingensi lib. V, cap. 13. Rheginone lib. I. et Adone Viennensi in Chronico: nam in anno 27 a dissolutione Concilii sexti, non sedebat Sergius, sed Constantinus Papa. Et certe Beda et Tharasius antiquiores Theophane sunt. Quin etiam Beda ipso tempore vixit, quo Sergius Papa sedebat.

Hos ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit summus Pontifex, nec per se, nec per legatos, dum isti canones fierent. Et aperte Sergius Papa qui tunc sedebat, reprobavit erraticam istam Synodum, ut ait Beda in lib. de sex ætatibus in Justiniano. Partim autem approbatos, quia etsi canones illi ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt a Pontifice, aut aliis legitimis Conciliis, qualis est can. 82. de pingendis imaginibus, receptus ab Adriano Papa, et VII Synodo, ut patet ex ipsa septima Synodo act. 2. et 4. Vide quæ disseruimus adversus hanc Synodum Quinisextam lib. II de summo Pontifice, cap. 18.

Quartum est Concilium Francofordiense, quod celebratum est anno 794, juxta Rheginonem lib. II, Adriano I Pontifice, et Carolo Magno Rege Francorum. Quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur Christum non esse Filium Dei adoptivum, et ab eodem reprobatur, quantum ad alteram partem, in qua ex errore damnatur septima Synodus. Vide quæ nos diximus in II lib. de Conciliis, cap. 9.

Quintum est Concilium Constantiense Patrum fere mille, ex quibus Episcopi amplius 300, anno 1414 inchoatum sub Joanne XXIII et anno 1418 finitum sub Martino V et Sigismundo Imperatore. Plat. Palmerius dicit, quod hoc Concilium quantum ad primas sessiones, ubi definit Concilium esse supra Papam, reprobatum est in Concilio Florentino,

et Lateranensi ultimo : quantum ad ultimas sessiones, et ea omnia quæ probavit Martinus V ab omnibus Catholicis recipitur.

Sextum est Concilium Basileense inchoatum anno 1431, et continuatum Basileæ, ac deinde Lausannæ usque ad annum 1449, quo tempore cessit Nicolao V Pontifici, tam Concilium, quam Papa Felix V in schismate ab ipso Concilio creatus. Vide acta Concilii, et Bullam annexam Nicolai V Pontificis. Hujus Concilii nihil est ratum et probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia Ecclesiastica, quæ a Concilio factæ fuerant, quas (pacis et unitatis gratia) Nicolaus prædictus approbavit. Concilium vero ipsum reprobatur in Concilio Lateranensi ultimo, sess. 11.

CAPUT VIII.

De Concilio nec manifeste probato, nec manifeste reprobato.

Generale nec approbatum, nec reprobatum, videtur esse Concilium, quod anno 1409, deposuit Gregorium XII, et Benedictum XIII et elegit Alexandrum V. Siquidem S. Antoninus 3. par. tit. XXII, c. 5, §. 2 et 3. summæ historialis, asserit, conciliabulum illegitimum, non verum Ecclesiæ Concilium fuisse, et eventus idem ostendisse videtur. Coactum enim Concilium fuit ad schisma tollendum, et tamen illud non sustulit, sed auxit. Si autem sine dubio fuisse reprobatum, etiam sine dubio Alexander VI, se non sextum, sed quintum appellasset. Adde, quod est ferme communis opinio, Alexandrum, et qui ei successit, Joannem fuisse veros Pontifices. At certe ex tribus, qui tum se pro Pontificibus gerebant, isti maxime ut veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

De Conciliis particularibus vide tomos Conciliorum, et Gratiani decretum dist. 16. canon. sexta Synodus, et dist. 20. canon. de libellis. Item Chronicon Onuphrii, et secundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPUT IX.

De utilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.

His igitur præmissis, explicanda sunt ea, quibus legitima Concilia constant. Ea vero ad quatuor causas reduci possunt, ad finem, causam efficientem, materiam, et formam Conciliorum. Ac ut a fine, quæ prima causarum est, incipiamus, Primum exponendæ breviter erunt causæ, ob quas Concilia celebrari solent; deinde ex iis judicandum erit, utrum Conciliorum congregatio sit necessaria, an solum utilis. Porro causæ præcipuæ, ob quas Concilia celebrantur, sex numerari solent.

Prima causa est hæresis nova, id est, numquam antea judicata, propter quam causam coacta sunt prima septem generalia Concilia. Semper enim Ecclesia tanti fecit periculum novarum hæresum, ut non putaverit aliter posse resisti, quam si omnes aut certe permulti Principes Ecclesiarum conjunctis viribus, et quasi agmine facto irruerent in hostes fidei.

Secunda est schisma inter Romanos Pontifices. Hac enim de causa celebratum est Concilium tempore Cornelii. Item aliud tempore Damasi, et rursum alia temporibus Symmachi, Innocentii II, et Alexandri III, et Pisanum, atque Constantiense temporibus Gregorii XII, et Benedicti XIII; nullum enim est potentius remedium, Concilio, ut sæpissime probatum est.

Tertia est, resistentia communi hosti totius Ecclesiæ. Hoc modo coacta sunt Concilia ab Urbano II, Callixto II, Eugenio III, aliisque Pontificibus pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem celebrata sunt Concilia a Gregorio III, contra Leonem III, Iconomachum; a Gregorio VII, contra Henricum IV; ab Innocentio IV, contra Fredericum II.

Quarta causa est suspicio hæresis in Romano Pontifice, si forte accideret, vel etiam tyrannis incorrigibilis; tunc enim deberet congregari generale Concilium, vel ad deponendum Pontificem, si inveniretur hæreticus, vel certe ad admonendum, si in moribus vi-

deretur incorrigibilis : nam ut dicitur in VIII Synodo, act. ultim. can. 21. debent generalia Concilia cognoscere controversias circa Romanum Pontificem exortas, non tamen audacter in eum sententiam ferre. Ob istam causam legimus celebratum Concilium Sinuessanum in causa S. Marcellini, et Romana Concilia in causa Damasi, Sixti III, et Leonis III, et IV, quorum nullus a Concilio damnatus fuit, sed Marcellinus sibi ipse coram Concilio pœnitentiam injunxit, reliqui se purgaverunt. Vide Platinam, et tomos Conciliorum.

Quinta causa est, dubitatio de electione Romani Pontificis. Si enim Cardinales non possent, aut non vellent Pontificem creare, aut certe omnes simul perirent; aut aliunde fieret vere dubium, ad quos pertineret ejusmodi electio, ad Concilium generale spectaret decernere de electione futuri Pontificis, quamquam non est verisimile id aliquando eventurum.

Sexta est reformatio generalis abusuum et vitiorum, quæ in Ecclesiam irrepunt; tametsi enim solus Pontifex potest leges toti Ecclesiæ præscribere, tamen longe suavius res agitur cum approbante Concilio generali summus Pontifex ejusmodi leges præscribit. Hinc videmus omnia fere generalia Concilia canones edidisse de reformatione. Vide Joan. de Turrecremata lib. III, cap. 9 et 10.

CAPUT X.

Concilia generalia utilia esse, et suo quodam modo necessaria, non tamen absolute, et simpliciter.

Ex his causis, ob quæ Concilia congregari diximus, facile erit judicare, sintne modo utilia, an etiam plane necessaria Concilia ad Ecclesiæ conservationem. Et quidem de generalibus Conciliis ita statuo, ejusmodi Conciliorum convocationes utilissimas et suo quodam modo necessarias, non tamen absolute, et simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facile persuadeo, Primum ex eo, quod primis 300 annis caruit Ecclesia Conciliis generalibus nec tamen periit. Quemadmodum enim annis illis 300, Ecclesia sine Conciliis generalibus incolumis mansit, sic etiam potuisset sine dubio aliis 300, et rursum aliis 600, atque aliis mille permanere; nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus, quæ tamen omnia Ecclesiam Catholicam, tametsi Conciliorum generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt.

Denique accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis causis generale Concilium absolute necessarium esse convincit. Nam primum emendatio vitiorum et abusuum, (ut a postrema causa incipiamus) fieri potest satis commode, tum per leges summi Pontificis, tum per Conciliorum provincialium decreta, licet suavius id fiat, ut diximus, per Concilia generalia.

Illa autem causa de electione summi Pontificis fieri non potest, si moraliter, non Metaphysice loquimur, ut unquam usu veniat. Quis enim credat futurum aliquando, ut Cardinales, aut non velint, aut non possint creare Pontificem? Quod si etiam id accideret, vix dubium esse posset, ad quos pertineret electio. Nam cum Romanus Episcopatus evectus sit ad summum Ecclesiæ Pontificatum, eorum sine dubio est, summum Pontificem eligere, quorum est Romanum Episcopum eligere. Quorum autem sit Romanum Episcopum eligere, non magis dubium esse posset remotis Pontificum constitutionibus, quam ad quos pertineat aliarum civitatum Episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicendum erit.

Illud constat, propter ejusmodi causam nullum hactenus Concilium generale convocatum esse. Quod idem de quarta causa dici potest. Nam propter suspiciones de doctrina, et vita Pontificum, nunquam convenerunt, nisi provincialia, aut nationalia concilia. Nec sane videtur majori Concilio opus esse; nam dum est vere Pontifex, non potest ab ullo Concilio judicari, nisi forte tribuat ipse Concilio potestatem examinandi causam suam, et sententiam discretivam, non tamen coactivam ferendi. Hanc autem potestatem æque potest Papa tribuere Concilio particulari, atque universali.

Jam vero tertia causa duplici nomine non exigit necessario generale Concilium; primum, quia non est absolute necessarium, ut communi hosti, qualis est Turca, resistatur. Si enim Ecclesia conservari potuit sub immanissimis persecutionibus Neronis, Domitiani, Decii, Diocletiani, cur non posset etiam

sub persecutione Turcarum? Deinde quis non videt etiam sine generali Concilio posse bellum indici communi hosti, quemadmodum sæpe factum est?

Denique nec primam, aut secundam causam necessario postulare Concilii generalis convocationem, testantur præterita tempora. Nam si ad extinguendas septem hæreses celebrata sunt septem Concilia generalia, plusquam centum hæreses extinctæ sunt a sola Apostolica sede, cooperantibus Conciliis particularibus et si unum schisma sublatum est per generale Concilium Constantiense, schismata supra quinque et viginti sine Concilio generali sublata sunt.

At S. Augustinus lib. IV. contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 12. affirmat, paucas quasdam hæreses fuisse, ad quas superandas necessarium fuerit Concilium plenarium Occidentis, et Orientis. Sanctus quoque Leo in epist. 43. ad Martianum, laudat Martianum Augustum, quod Synodum generalem a se postulatam etiam ipse necessariam judicaverit.

S. Isidorus in præfatione Conciliorum scribit, ante Constantini tempora, Christianam Ecclesiam in varias hæreses divisam fuisse, quod propter Imperatorum persecutiones non liceret Episcopis Concilia celebrare : ubi sine dubio de generalibus Conciliis loquitur. Constat enim ante tempora Constantini, multa Concilia particularia celebrata fuisse. Quare velle videtur Isidorus, Concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hæreses extirpandas.

Item S. Eugenius Episcopus Carthaginiensis, ut Victor testis est, lib. secundo de persecutione Wandalica, cum urgeretur a Rege Hunerico, ut de fide cum Arianis Episcopis conferret, respondit, causam fidei communem esse toti Catholicæ Ecclesiæ, proinde convocandos esse Episcopos ex omnibus Ecclesiæ partibus, ac præcipue significandam rem totam esse Ecclesiæ Romanæ, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Qua responsione significavit Eugenius, ad explicandas quæstiones fidei Concilium generale omnino necessarium esse.

Denique, antiqua illa quæstio, essentne rebaptizandi ab hæreticis baptizati? numquam finiri potuit, donec accessit sententia Concilii generalis, etiamsi multæ præcessissent Conciliorum particularium, et sedis Apostolicæ definitiones. Videtur igitur ad controversias fidei terminandas simpliciter necessaria Synodus generalis. De qua re sic loquitur S. Augustinus lib. I de Baptis. contra Donatistas, cap. 7 : « Quæstionis, inquit, hujus obscuritas prioribus Ecclesiæ temporibus ante schisma Donati magnos viros, et magna charitate præditos Patres, Episcopos ita inter se compulit, salva pace, disceptare, et fluctuare, ut diu Conciliorum in suis quibusque regionibus diversa statuta mutaverint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrime sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur. » Et cap. 18 : « Hoc, inquit, de Baptismo pie credamus quod universa Ecclesia a sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen, si aliud alii, et aliud alii, adhuc de ista quæstione, salva pace, sentirent, donec universali Concilio unum aliquid eliquatum sincerumque placuisset, humanæ infirmitatis errorem excusaret charitas unitatis. » Et lib. II, ca. 4 : « Nec nos, inquit, tale aliquid auderemus asserere, nisi universæ Ecclesiæ concordissima auctoritate firmati, cui et ipse sine dubio cederet, si jam illo tempore quæstionis hujus veritas eliquata, et declarata per plenarium Concilium solidaretur. » Hæc Augustinus.

Sed ad primum testimonium Augustini, non est difficile respondere; nec enim docet Augustinus, Concilia generalia ullo unquam tempore fuisse simpliciter necessaria, sed solum necessaria quodam modo, hoc est, ut suavius, et maturius pax Ecclesiis redderetur. Si quidem Augustinus quo in loco scripsit, ad hæresim quamdam, hoc est, Arianam comprimendam, necessarium fuisse Concilium generale, in eodem scripsit, hæresim Pelagianam, aliasque plurimas sine Concilio generali comprimi potuisse. Si autem quæras, quare magis eguerit generali Concilio causa Arianorum, quam Pelagianorem, non respondebit Augustinus, quia obscurior fuerit quæstio ab Arianis in Ecclesiam introducta, quam a Pelagianis; id enim non videtur esse verum, cum multo plura et clariora sint in Scripturis testimonia pro divinitate Christi adversus Arianos, quam pro peccato originali adversus Pelagianos : sed quia Pelagianorum hæresis, Deo sic volente ac disponente, brevi damnata fuit ab universa Ecclesia, cum summa pace et consensione id ipsum decreverint Apostolica sedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæstina, et Occidentalium in Africa. Hæresis autem Ariana multos Episcopos patronos ab

ipso suo exordio habere cœpit, qui non videbantur facile quieturi, nisi summa totius Ecclesiæ Auctoritate obruerentur. Itaque ad hæresim Pelagianam extinguendam non fuit necessarium generale Concilium, necessarium autem fuit ad extinguendam hæresim Arianam; quoniam illa commode, et facile ab Apostolica sede, cooperantibus Conciliis provincialibus variorum locorum, compressa est; hæc autem etsi tandem ab eadem Apostolica Sede, et provincialibus Conciliis comprimi potuisset, non tamen æque commode ac facile.

Idem ad testimonium S. Leonis responderi potest. Judicavit enim S. Leo, necessarium Concilium generale Chalcedonense, ut ejus auctoritate destrui posset id, quod perperam egerat Concilium generale Ephesinum secundum. At hanc non fuisse absolutam necessitatem, sed aliqualem duntaxat, perspicum est ex Concilii Ariminensis irritatione. Fuit enim Ariminense Concilium generale, et frequentissimum, ac longe celebrius Ephesino secundo, et tamen a Pontifice Damaso sine ullius generalis Concilii præsidio irritatum fuit. De qua re vide epistolam Damasi ad Episcopos Illyrici, et epist. 52. Basilii ad Athanasium.

Eodem modo exponere cogimur testimonium Isidori; nam quod ipse ait, ante Constantini imperium Ecclesiam divisam fuisse in varias hæreses, quia non dabatur Episcopis facultas congregandorum Conciliorum, et eo modo plebium docendarum : si absolute intelligatur, apertissime falsum est. Nam et ante tempora Constantini plurimæ hæreses sunt a Conciliis Episcoporum penitus sublatæ, et extinctæ, et post tempora Constantini, non defuerunt hæreses novæ, quæ Ecclesiam longissimo tempore vexaverunt. Certe Nestorianæ, et Eutychianæ hæreses numquam penitus eradicari potuerunt, et tamen post Constantini tempora exortæ sunt, et in iis extirpandis Concilia generalia sæpius laborarunt. Id igitur solum Isidorus significare voluit, tempore Constantini Concilia generalia celebrari cœpisse, atque eam rem ad comprimendas hæreses utilissimam exstitisse.

Jam vero quid S. Eugenius sibi voluerit, explicat ibidem Victor Uticensis. Scribit enim Eugenium mentionem fecisse Concilii generalis, et transmarinarum Ecclesiarum, cum vocaretur ad conferendum de fide cum Arianis; non quod non essent in Africa viri doctissimi, qui tuto possent committi cum Episcopis Arianis, sed quod existimabat transmarinos doctores, si in Africam venissent, liberius acturos causam fidei, cum non essent subjecti Regi Wandalorum, cui Africani Episcopi subjecti erant. Nec tamen mentitus est Eugenius, cum ait, causam fidei esse communem, et se non posse sine transmarinis Episcopis causam illam suscipere; nam etsi absolute licebat ei conferre cum Arianis de fide, ut sæpe alias in eadem regione contulerant Catholici cum Donatistis, tamen non expediebat eo tempore, et proinde nec licebat sine manifesto periculo. Itaque vere non poterat Eugenius sine transmarinis collegis provinciam illam suscipere, non quia deerat auctoritas, sed quia deerat opportunitas; nec iniquitas, sed prudentia fuit, Tyranni illius petitionem sententiæ ambiguitate eludere.

Restat Ultima illa objectio, de Baptismo hæreticorum, quæ solvitur duobus modis. Primum enim fortasse non est verum, quod Augustinus putabat, quæstionem illam non potuisse finiri ante Concilii generalis sententiam. Nam Concilium generale primum fuit Nicænum tempore Constantini celebratum. Scribit autem S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, illos ipsos Episcopos, qui cum Cypriano decreverant hæreticos esse rebaptizandos, postea contrarium protulisse decretum. Ex quo colligitur, eos Episcopos tandem sententiæ Stephani Romani Pontificis acquievisse, qui tamen omnes mortui sunt anta tempora Nicæni Concilii.

Idem quoque Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, scribit Dionysium Alexandrinum in sententiam Cypriani de rebaptizatione concessisse; quod etiam indicat Eusebius lib. VII hist. cap. 4. et tamen constat eumdem Dionysium paulo post mutasse sententiam, nec fuisse ausum rebaptizare quemdam hominem, quem certo constabat ab hæreticis baptizatum, ut idem refert Eusebius lib. VII hist. cap. 8. Quid, quod ipse etiam Augustinus in epistola 48. ad Vincentium suspicatur Cyprianum retractasse sententiam suam? Itaque probabile est, etiam ante Nicænum Concilium, auctoritate sedis Apostolicæ, quæstionem illam apud omnes Catholicos fuisse finitam. Sed etiamsi quæstio finita non fuisset usque ad Concilii plenarii determinationem, ut Augustinus dicit, non tamen inde colligere oporteret, non potuisse finiri; nam licet Apostolicæ sedi coo-

perantibus provincialibus Conciliis controversiam illam finiendi auctoritas non deesset, maluerunt tamen sancti illi Pontifices differe in tempus aliud magis opportunum absolutam determinationem ejus quæstionis, quam tot magnos viros ab Ecclesia separare. Quia vero temporis opportunitas non ante se obtulit, quam cum Nicænum Concilium celebraretur; idcirco Augustinus toties repetit, in Concilio plenario orbis terræ, quæstionem illam tandem esse finitam.

At, inquies, Stephanus Papa, congregato Concilio quodam particulari, jussit non rebaptizari, et excommunicandos censuit eos, qui rebaptizarent, ut scribit Dionysius Alexandrinus, Eusebio teste lib. VII hist. cap. 4. et Augustinus lib. de unico Baptismo, c. 14. Igitur quæstionem Papa cum particulari suo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino Concilia generalia.

Respondeo, ut lib. IV de Pontifice, cap. 7. jam ante respondi, Stephanum quidem jussisse, ne ii rebaptizarentur, qui essent ab hæreticis baptizati, ac censuisse etiam rebaptizatores esse excommunicandos, non tamen re ipsa illos excommunicasse, id quod manifeste colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipse in primis Cyprianus in epistola ad Pompeium non ait, Stephanum excommunicasse, sed excommunicandos putasse, qui contra facerent: « Sacerdotes, inquit, Dei veritatem, Christi, et Ecclesiæ unitatem tuentes abstinendos putat. » Et in epistola ad Jubajanum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere: quod certe non diceret, si aut ab illis ipse excommunicatus fuisset, aut ipse eos excommunicasset: « Nos, inquit, quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis, et Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus divinam concordiam, et dominicam pacem tenemus. »

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano sic loquitur: « In communione eorum permansit, qui sententiæ suæ contraierant. » Augustinus lib. I de Baptismo, cap. 7. dicit magnos viros, et Ecclesiæ Patres atque Episcopos, hoc est, Stephanum, et Cyprianum, salva pace, et charitate dissensisse. Pacianus epist. 2 ad Sympronianum: « Cyprianus, inquit, in concordia omnium, in pace communi, in confessorum grege passus est. » Vincentius Lirinensis in suo libello: « O rerum, inquit, mira conversio, auctores ejusdem opinionis, Catholici; consectatores vero, hæretici judicantur. Absolvuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filii regni erunt; assertores vero gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium, et Episcoporum, et Martyrum lumen beatissimum Cyprianum, cum cæteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas et cæteras pestes, quæ illius auctoritate Concilii rebaptizare se jactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum Diabolo. »

CAPUT XI.

Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

Quamvis autem generalia Concilia, non sint absolute necessaria, tamen Concilia aliqua, sive generalia, sive particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem, vix in quæstionem revocari posse dubito: Nam si *necesse est, ut veniant scandala*, ut ait Dominus, Matth. XVIII. et *oportet hæreses esse* (1), ut Apostolus ait, I. Corinth. XI, certe necesse est etiam, ut in Ecclesia sit certum aliquod judicium, quo et scandala tolli, et hæreses damnari possint, alioqui brevi tempore Ecclesia universa in partes scinderetur et periret: *Nam omne regnum in seipsum divisum desolabitur* (2).

Etsi vero summus Pontifex judex est, vice Christi, omnium controversiarum, eique obtemperare debet fraternitas universa, ut Cyprianus loquitur lib. I, epist. 3. et nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus demonstravimus; tamen non debet Pontifex in controversiis fidei dijudicandis, aut solo suo judicio fidere, aut expectare divinam revelationem, sed adhibere diligentiom, quantam res tanta postulat, et ordinaria media; et tum demum exspectare assistentiam Spiritus sancti, et directionem divinam.

Porro medium ordinarium, ac proinde

(1) Matth. XVIII, 7; I. Cor. XI, 19. — (2) Matth. XII, 25.

necessarium esse Concilium, magnum, aut parvum, unum vel plura, prout ipse judicaverit, facile probari potest.

Primum ex divina illa promissione, Matth. XVIII : *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum* (1). Hunc enim locum de Conciliis intelligit Synodus Chalcedonensis in epist. ad Leonem, et aliæ Synodi, quas in sequenti libro adferemus.

Secundo, ex facto Apostolorum, qui cum possent etiam seorsim singuli definire controversias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, et a Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controversiam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt, Act. XV.

Tertio, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium seculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, ut ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam unquam hæresim novam sine novo Concilio damnaverunt, ut cognoscere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel historias Ecclesiasticas evolvere voluerit. Quod autem semper, et ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, et revera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. Cyprianus lib. II. ep. 1 ad Stephanum : « Necesse, inquit, habuimus convenientibus in unum pluribus sacerdotibus cogere, et celebrare Concilium. » Gelasius in tom. de vinc. anathem. : « Si præcessit, inquit, consensus Pontificis, doceatur a quibus, et ubi sit gestus, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si majorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus, ubi procul dubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, et depulsione Catholici, quia nova est causa, fieri certissimum est. »

Denique, Concilium Toletanum XI, in ipsa præfatione multis verbis demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse, ut omnia vitiis, et erroribus continuo repleantur. Itaque etsi posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Conciliis conservare : tamen secundum ordinariam providentiam ejus, necessaria Concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

(1) Matth. XVIII, 20.

CAPUT XII.

Cujus sit congregare Concilia.

Exposuimus de fine, nunc de causa efficiente explicemus, oportet. Igitur convenit inter nos, et adversarios Concilia Diœcesana ab Episcopo; Provincialia ab Archiepiscopo; Nationalia a Patriarcha, vel Primate convocari debere. Id enim cum Augustino epist. 217. ad Victorinum, Catholici omnes verum esse fatentur. Idem fatetur Calvinus lib. IV Instit. cap. 7, §. 8, et Illyricus Cent. IV, c. 7, col. 534.

At de Concilio generali maxima controversia est; si quidem Catholici, munus convocandi Concilia generalia ad Romanum Pontificem proprie pertinere volunt, sic tamen, ut possit etiam alius, Pontifice consentiente, Concilium indicere, quin etiam satis sit, si indictionem factam, ipse postea ratam habeat, et confirmet. At si nec ipse indicat Concilium, nec aliquis alius de ejus mandato, vel consensu, nec ipse saltem approbet indictionem, illud non Concilium, sed conciliabulum fore.

Hæretici autem hujus temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita diserte Lutherus lib. de Conciliis pag. 58. ubi etiam dicit, ideo vocari Concilia universalia, quia ab universali omnium domino Imperatore cogebantur. Carolus Molinæus in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo §. 6. inde probat non esse recipiendum Tridentinum Concilium, quia non ab Imperatore, sed a Pontifice indictum fuit. Item libellus Protestantium, quo rationem reddunt, cur ad Concilium Tridentinum non venerint. Idem docent Calvinus et Magdeburgenses loco notato : necnon Brentius in Prolegomenis contra Petrum a Soto, et ante hos omnes Nilus in lib. de primatu Papæ.

Esse autem revera Pontificis, non Imperatoris congregare Synodum generalem, primo demonstrari potest ex divinis litteris; nam Concilium Ecclesiæ non est legitimum : nisi congregetur in nomine Christi, ut dicitur Matth. XVIII. et Calvinus admittit lib. IV

Instit. cap. 9, §. 1 et 2. congregari autem in nomine Christi, nihil videtur esse aliud, quam congregari auctoritate Christi, hoc est, ab eo, qui a Christo habeat congregandi auctoritatem. Nam quod Calvinus dicit, congregari in nomine Christi, esse ita congregari, ut solus Christus præsideat, et nullum collegam habeat, sed omnes subjectos, nec est secundum Scripturas, nec est nota sufficiens ad discernenda legitima Concilia: non est inquam, secundum Scripturas; nam in Scripturis, illud: *In nomine*, ubique fere accipitur pro eo, quod est ex auctoritate, ut Marci ult.: *In nomine meo dæmonia ejicient.* Jo. V: *Ego veni in nomine Patris mei.* Mat. VII: *Nonne in nomine tuo prophetavimus?* Act. IV: *In qua virtute, aut in quo nomine hoc fecistis?* (1) Nec ullus fortasse occurret locus, ubi aliquid facere in nomine Christi significet Christum habere præsidem sine collega. Sed quidquid de hoc sit, illud est certum, non posse hac nota discerni legitima Concilia; nam verum quidem est in legitimo Concilio oportere Christum ita præsidere, ut nullus sit ei collega, sed omnes subjecti; At quis judicabit? Quis discernet, an Christus ita præsideat cum cogitur Concilium, an non? Nec enim Christus visibili forma in Conciliis præsidet.

Respondet Calvinus, facile id posse discerni; tunc enim Christum sine collega præsidere, cum totum concessum verbo, et spiritu suo moderatur; hoc est, cum nihil de suo capite, sed omnia secundum Scripturæ regulam Episcopi definiunt.

At hoc ipsum est ambiguum, et obscurum, nam et adversarii in suis Conciliis, et Catholici in suis affirmant, se nihil ex proprio capite comminisci, sed omnia ex divinis litteris depromere. Quis igitur judicabit, utri verum Concilium faciant? Quare si congregari in nomine Christi, est Christum præsidem habere, ut Calvinus exponit, fieri non potest, ut legitima Concilia a non legitimis ulla ratione discernamus. Maneat igitur quod diximus, congregari in nomine Christi, nihil aliud esse, quam ab eo congregari, qui habet a Christo auctoritatem congregandi.

Porro, Christus cum in cœlum ascendit, ac visibilem suam præsentiam Ecclesiæ abstulit, non commisit Ecclesiam gubernandam, ac proinde etiam congregandam Tiberio, qui tunc imperabat, sed Petro Apostolo, cui dicit: *Pasce oves meas.* Igitur qui congregantur ab eo, qui Petro succedit, in nomine Christi congregantur, non autem ii, qui ab eo congregantur, qui succedit Tiberio. Ad hæc, Petrus et qui Petro legitime succedit, Pastor est omnium Christi ovium, proinde etiam Regum, Imperatorum, Sacerdotum; omnes enim comprehendit, qui nihil excepit, cum ait: Simon Joannis, pasce oves meas. Unde S. Leo serm. 3. anniversario suæ assumptionis: « De toto, inquit, mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi, et omnibus Apostolis, cunctis Ecclesiæ Patribus præponatur, ut quamvis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multique Pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus. » At quis non videt ovi ne conveniat congregare Pastores, an Pastori congregare oves? Igitur cum Pontifex pastor sit, Imperator ovis, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem spectabit munus Concilia Episcopalia convocandi.

Secundo, Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate, qui potest omnes cogere; at nullus unquam Imperatorum totam Ecclesiam subjectam habuit, etiam quoad actiones civiles, ut eam habet Pontifex quoad actiones spirituales: nam Imperatores latissime dominabantur tempore B. Leonis, et B. Prosperi, et tamen tunc major erat orbis Christianus subjectus Papæ, quam orbis Romanus subjectus Imperatori. Sic enim loquitur S. Leo serm. 1. de SS. Petro et Paulo: « Per sacram B. Petri sedem caput orbis, effecta (Roma) latius præsides religione divina, quam dominatione terrena. » Et Prosper libro de ingratis ita canit:

> Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris,
> Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
> Relligione tenet.

Nunc autem Imperator, vix unius provinciæ Episcopos ad Concilium cogere posset, nec enim Itali, Hispani, Galli Imperatori subjiciuntur, sed habent suos proprios Reges, vel Principes temporales. Quid si nullus esset Imperator, imo etiam nullus Princeps Christianus, num ideo Concilia fieri non possent?

Tertio, Concilia provincialia indicuntur a Metropolitano, et nationalia a Primate vel Patriarcha, ut supra ostendimus, etiam tes-

(1) Marc. XVI, 17; Joan. V, 45; Matth. VII, 22; Act. IV, 7.

timonio adversariorum, igitur Concilia generalia non ab Imperatore, sed a summo Pontifice indicenda sunt. Nam si Imperator indicere deberet generalia Concilia, deberet Rex, aut Dux, aut Magistratus civilis indicere Concilia provincialia, vel nationalia. Ut enim se habet Imperator orbis terrarum ad Concilium generale, ita se habet Rex aut Dux unius provinciæ ad Concilium illius provinciæ, vel nationis : quemadmodum igitur fatentur Concilia provincialia non convocari a Principe illius provinciæ politico, sed ab Ecclesiastico, cur non eadem ratione fatentur, Concilia generalia non debere cogi a principe totius orbis terræ politico, sed ab Ecclesiastico? Esse autem Papam Romanum totius orbis Christiani Ecclesiasticum Principem, paulo ante ex magno Leone audivimus, et nos in libris de Pontifice fusissime demonstravimus.

Adde, quod etiam si non esset Romanus Pontifex verus Princeps et Monarcha Ecclesiasticus, ut nos docemus, sed esset solum primæ sedis Episcopus, seu primus inter primarios Patriarchas, ut Nilus existimat; adhuc ad eum pertineret jus indicendi Concilia generalia. Primates enim non imperant proprie aliis Episcopis, et tamen quia primum locum inter Episcopos nationis suæ tenent, jure suo Concilia nationalia indicere possunt. Nam ideo Metropolitanus indicit Synodum provincialem, quia toti provinciæ præest, at summus Pontifex toti orbi præest, ut patet ex Leone serm. 3. de anniversario die assumptionis suæ ad Pontificatum, et ep. 84. ad Anastasium in fine.

Quarto probatur, ex illo antiquissimo canone, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse Concilia celebrari: hunc enim canonem Apostolicum esse scribit B. Marcellus Papa in epistola ad Episcopos Antiochenæ provinciæ. Eumdem renovavit Concilium Nicænum I ut testatur Synodus Alexandrina in epistola ad Felicem, et Julius I in epist. ad Episcopos Orientales, cujus meminerunt Socrates lib. II, cap. 13. Sozomenus lib. III, cap. 9. et Nicephorus lib. IX, cap. 5. Si ergo sine Romani Pontificis consensu non licet Concilia celebrare, sequitur ejus potissimum esse illa convocare.

Calvinus respondet loco notato, ex illo canone id solum effici, debuisse vocari ad Synodum etiam Romanum Pontificem, quia erat unus ex præcipuis Patriarchis. At si ita esset, tunc etiam potuisset fieri canon, ne præter consensum Episcopi Alexandrini, vel Antiocheni cogeretur Concilium; nam isti etiam erant præcipui Patriarchæ et Romano Pontifici æquales, vel majores secundum Calvinum.

Magdeburgenses Centur. IV, cap. 7, col. 533. aliam excogitarunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis non significare, præter Romani Pontificis sententiam non debere celebrari Concilia, sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in Græco habetur, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. At falluntur Magdeburgenses, nam κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας, non potest significare, dedicare templa, sed canonicum cœtum convocare, sive Concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus, et Julius Pontifices, qui Latine videntur scripsisse, et quomodo in Socrate, et Sozomeno Latine vertit Cassiodorus in historia Tripartita lib. IV, cap. 9. et 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib. IX, cap. 5.

Sed clarissime res tota ex epistola Julii, quam Socrates adducit, demonstrari potest: siquidem in ea epistola Julius reprehendit Orientales, quod sine suo consensu Concilium Antiochiæ celebrassent. Rationem autem reddere volens, cur merito eos reprehenderet, istum canonem in medium adducit. Vel igitur canon de Concilii celebratione intelligi debet, vel stultum sane fuisse Julium necesse est : utrum autem horum sit verius, quis non videt? Adde, quod nullus veterum meminit ejusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesiæ dedicari præter sententiam Romani Pontificis; imo nec fuit unquam, nec est nunc usus in Ecclesia istius canonis.

Quinto probatur, ex Concilio Chalcedonensi act. 1. ubi Dioscorus Alexandrinus jubetur non sedere inter Episcopos, eo quod Synodum facere ausus fuisset sine auctoritate Apostolicæ sedis : « Quod, inquit, nunquam licuit, nunquam factum est. » Simile quid habemus in Concilio VII generali, act. 6. ubi irritum judicatum est Concilium quoddam Constantinopolitanum, quia sine consensu Romani Pontificis coactum fuisset ab Imperatore.

Sexto probatur, ex Concilio Romano IV sub Symmacho, in quo cum Rex Theodoricus diceret se Synodum convocasse, ut judicaretur causa Symmachi Papæ : Responderunt Episcopi omnes, a Papa, non a Rege debuisse vocari Synodum, etiamsi Papa ac-

cusaretur. Rex vero ait, se ex voluntate, et consensu Pontificis Synodum convocasse; Episcopi vero non prius acquieverunt, quam Rex litteras Pontificis proferret, et Pontifex ipse præsens testaretur ita esse.

Septimo probatur, testimonio antiquorum Pontificum. B. Leo epistola ad Turbium, quæ est 93. cap. 17. : « Dedimus, inquit, litteras ad fratres, et Coepiscopos nostros, eisque Concilium Synodi generalis indiximus. » Pelagius II in epist 1. ad Orientales: « Generalium Synodorum convocandi auctoritas Apostolicæ Sedi B. Petri singulari privilegio tradita est. » Sixtus III, qui et Pelagium, et Leonem præcessit, in epistola ad Orientales : « Valentinianus, inquit, Augustus nostra auctoritate Synodum convocavit. » Adrianus II in epistola ad Basilium Imperatorem quæ lecta est in VIII Synodo, act. 1. : « Volumus, inquit, per tuæ pietatis industriam Constantinopoli numerosum convocari Concilium. »

His accedat Valentinianus Imperator, qui cum ab Episcopis rogaretur, ut permitteret eis Concilium celebrare, respondit, ut refert Sozomenus lib. VI, cap. 7.: « Mihi, qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari, sacerdotes, quibus ista curæ sunt, quocumque voluerint loco conveniant. » Accedant ultimo multi alii Canones, qui habentur dist. 17. et plurimæ rationes, quas facit Joannes de Turrecremata lib. III, cap. 6. et Concilium Lateranense ultimum sub Leone X, sess. 11. ubi asseritur, Romani Pontificis esse, generalia Concilia indicere : quod decretum factum est uno anno, antequam Lutherana hæresis nasceretur.

CAPUT XIII.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Superest argumenta solvere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Argumenta Calvini, et Magdeburgensium sumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum, quæ ab Imperatoribus, non a Pontificibus indicta fuere. De Nicæno I ait Ruffinus lib. X hist. cap. 1. : « Tum Constantinus apud urbem Nicænam Episcopale Concilium convocat.» Constantinopolitanum I testatur Theodoretus lib. V histor. cap. 9. a Theodosio Seniore indictum fuisse. Ephesinum I testatur Evagrius lib. I, cap. 2. hist. nutu Theodosii junioris convenisse. Chalcedonense, testatur B. Leo epist. 43. et aliis nonnullis, a Martiano Imperatore imperatum. Sardicense quoque ab Imperatore Constantio indictum, testatur Theodoretus lib. II, cap. 4.

Confirmatur hoc argumentum a Nilo testimonio S. Leonis I. Is enim in epist. 42. ad Theodosium Augustum supplicat Imperatori, ut jubeat intra Italiam provinciale convocari Concilium. Confirmant idem argumentum Magdeburgenses testimonio Liberii Papæ, qui apud Theodoretum lib. II, cap. 16. concessit, in Imperatoris potestate esse convocare Concilia. Confirmat rursum Carolus Molinæus in consilio de non recipiendis decretis Concilii Tridentini, §. 6. testimonio S. Hieronymi lib. II Apologiæ contra Ruffinum, ubi loquens de Synodo quadam, sic Hieronymus ait : «Dic, quis Imperator hanc Synodum jusserit convocari? » Addamus quartam confirmationem, ex eo, quod simul cœperunt esse Imperatores Christiani, et cogi generalia Concilia; si enim absque Imperatoribus celebrari possunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerunt?

Ad hæc respondeo primo, ista argumenta posse a nobis merito contemni, nam adversarii nostri nolunt argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiæ sed solum ex divinis litteris; ista autem argumenta omnia petita sunt ex mera traditione, et praxi Ecclesiastica sine ullo Scripturæ testimonio. Secundo dico, posse nos opponere consuetudinem consuetudini; si enim quatuor aut quinque Concilia Imperatores indixerunt, plura quam duodecim indixerunt Pontifices, ut adversarii etiam fatentur. Tertio dico, nullum esse Concilium generale Catholicum a solo Imperatore indictum, id est, sine consensu, et auctoritate Romani Pontificis; id quod breviter de illis quinque singillatim ostendo.

Ac primum de Nicæno I legimus in sexta Synodo, act. 18. Constantinum, et Sylvestrum magnam Synodum apud Nicæam congregasse. Damasus quoque in Pontificali scribit, cum Sylvestri consensu habitum esse in Nicæa Concilium. Et Ruffinus lib. X hist. cap. 1. dicit Constantinum ex sententia sacerdotum Concilium indixisse. Ex quibus non solum habemus quod volumus, sed etiam

obiter colligimus falsum esse, quod ait Pighius lib. VI, cap. 1. de Ecclesiastica hierarchia, Conciliorum generalium convocationem esse inventum magni Constantini; non enim hoc ipse per se excogitavit, sed sacerdotum sententiam secutus est.

De Constantinopolitano I Theodoretus refert, Theodosium non tam illud indixisse, quam litteras Pontificis Damasi, quibus Concilium indicebatur, ad Episcopos misisse. Sic enim scribunt Episcopi congregati in illo Concilio ad Damasum Pontificem apud Theodoretum lib. V hist. cap. 9. : « Mandato, inquiunt, litterarum superiore anno a vestra reverentia ad sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum , ad iter duntaxat Constantinopolim usque faciendum nos præparavimus. »

Licet ergo Theodosius indixerat Concilium, tamen indixit ex mandato Apostolicarum litterarum. Quare in VI Synodo act.18. Patres dicunt, Theodosium et Damasum obstitisse Macedonio per secundam Synodum, sicut paulo ante dixerat, Constantinum et Sylvestrum coegisse primam Synodum ut obsisterent Ario.

De Ephesino I, Prosper in Chronico indicat Synodum Ephesinam factam esse Cyrilli industria, et Cœlestini auctoritate. Constat etiam ex Evagrio lib. I, cap. 4. et ex epistola Cœlestini ad Cyrillum, quæ habetur inter opera Cyrilli, et ex Photio in lib. de septem Synodis, Cyrillum profectum esse ad Concilium tanquam legatum Apostolicæ sedis, quod est argumentum certum eam Synodum non sine consensu Pontificis coactam esse.

De Chalcedonensi patet ex epist. Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense : in qua Imperator indicturus Concilium, rogat Pontificem, ut ipse veniat, et Concilium faciat, vel si nolit venire, per litteras significet, quid agi velit: et in fine concludit, se scripturum ad omnes Episcopos, ut ad certum locum conveniant: « Et quæ Christianorum, inquit, religioni, atque Catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum Ecclesiasticas regulas definivit, sua dispositione declarent. » Exstat etiam inter epistolas ad Chalcedonense Concilium pertinentes, quædam epist. Episcoporum secundæ Mesiæ ad Leonem Imperatorem, ubi sic aiunt : « In Chalcedonensium civitate multi sancti Episcopi convenerunt per jussionem Leonis Romani Pontificis, qui vere caput est Episcoporum. »

Denique Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ, dicit, solam Apostolicam sedem, ut Synodus Chalcedonensis fieret, sua auctoritate decrevisse. Ubi Magdeburgensium lapsus notandus est, qui Centur. V, cap. 7, col. 786. non intelligentes quid illud (sola) excluderet, putaverunt excludi Imperatorem, et ideo vociferantur Gelasium esse impudenter mentitum. Sed Gelasius per (sola) non excludit Imperatorem, sed alias sedes Episcopales. Non enim sedes Alexandrina, vel Antiochena, vel Hierosolymitana, aut etiam Constantinopolitana, sed sola Romana sedes eam Synodum fieri voluit, et re ipsa effecit, quamquam non sine ope pii Imperatoris Martiani.

De Sardicensi Concilio, quod a Julio Papa indictum fuerit, potest intelligi ex Socrate lib. II, cap. 16. ubi dicit, Orientales Episcopos culpam absentiæ suæ a Sardicensi Concilio in Julium Episcopum Romanum contulisse, eo quod nimis angustum tempus præscriptum esset. Ex quo apparet, non ab Imperatore solo, sed etiam a Julio Pontifice, et ab eo potissimum Concilium indictum.

Habemus ergo prima illa Concilia ab Imperatoribus indicta fuisse, sed ex Pontificum sententia, et consensu. Cur autem tunc non solus Pontifex indixerit, ut postea factum est, ratio non erat, quia sine auctoritate Imperatoris Concilium coactum, non esset futurum ratum apud Christianos, ut somniant adversarii, cùm aperte dicat Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes : « Quando unquam judicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem habuit?» Sed propter multas alias justissimas causas; quarum prima erat, quia tunc adhuc vigebat lex illa Imperialis antiqua, quæ prohibebat omnia collegia, et frequentes hominum conventus sine Imperatoris auctoritate, eo quod metuerent Imperatores, ne seditio aliqua fieret. Vide l. 1, ff. de collegiis illicitis, et l. conventicula, C. de Episcopis, et Clericis.

Secunda, quia etiamsi lex illa non fuisset, cum Imperatores eo tempore in magna pace orbis terræ imperarent, non poterat fieri Concilium nisi in aliqua urbe Imperiali, nulla autem ratio sinit, ut in aliquo loco ex toto orbe conventus fiat sine licentia Domini illius loci, sicut etiam modo, si Concilium non fieret in terris Pontificis, sed in Gallia,

Hispania, vel Germania, sine dubio peteretur consensus ejus, cujus est illa civitas, vel provincia.

Tertia, quia eo tempore Concilia generalia fiebant sumptibus publicis, præsertim quoad transvectiones Episcoporum ad locum Concilii; vehebantur enim equis, aut vehiculis civitatum, sine dispendio Ecclesiarum, ut constat ex lib. III de vita Constantini. Ubi etiam Eusebius addit, toto tempore Concilii Imperatoris sumptibus omnes Episcopos vixisse. Idem etiam patet ex Theodoreto lib. II, cap. 16. ubi cum Liberius peteret generale Concilium, respondit quidam, non sufficere censum publicum subvectioni Episcoporum. Item ex epist. Constantini IV ad Pontificem Romanum, quæ habetur initio sextæ Synodi, idem patet.

Quarta ratio est, quia eo tempore Pontifex etsi in spiritualibus esset caput omnium etiam Imperatorum, tamen in temporalibus subjiciebat se Imperatoribus, et ideo non poterat invito Imperatore aliquid agere; et cum tantum debuisset petere ab Imperatore auxilium ad convocandum Synodum, vel ut permitteret Synodum convocari, tamen quia Dominum suum temporalem eum de facto agnoscebat, supplicabat, ut juberet convocari Synodum. At post illa tempora istæ omnes causæ mutatæ sunt, nam nec illa lex nunc viget, nec Imperatores in toto orbe dominantur, nec sumptibus publicis fiunt Concilia, nec sunt Gentiles, qui impedire possint, et Pontifex, qui est caput in spiritualibus, non est subjectus in temporalibus, cum etiam ipse in suis provinciis sit Princeps supremus temporalis, sicut sunt Reges et Principes alii, id quod divina providentia factum est, ut Pontifex libere munus suum exequi possit.

Ad primam confirmationem ex Nilo, cujus librum in Latinam linguam Illyricus vertit, respondeo, duas fraudes in eo testimonio S. Leonis, quod ipsi proferunt, inesse; unam Nili, alteram Illyrici. Nam S. Leo in epist. 24. et 25. ad Theodosium disertis verbis petit generale Concilium: « Generalem, inquit, Synodum jubeatis intra Italiam celebrari. » Nilus autem hanc sententiam Græce referens, pro generalem posuit ἰδικὴν, id est, propriam seu specialem, cum dicere debuisset οἰκουμενικήν. Et quia verbum illud Nili ἰδικὴν potuisset in bonum sensum exponi, ut significaret Synodum specialem, id est, speciali de causa congregatam, Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatem, illud Nili ἰδικὴν vertit *provincialem*, ut necessario cogeremur intelligere Synodum non generalem, sed particularem a S. Leone postulatam ab Imperatore.

At refellitur ista fraus, tum ex verbis Leonis jam citatis, tum etiam ex epistola Valentiniani ad eumdem Theodosium, quæ habetur inter præambulas ad Concilium Chalcedonense, ubi Valentinianus de eodem Concilio loquens dicit, S. Leonem voluisse intra Italiam ex toto orbe Episcopos convenire. Denique illa ipsa epistola Leonis ad Theodosium, qua Concilium intra Italiam postulatur, nomine Synodi provincialis Romæ jam convocatæ scripta est; sic enim habet inscriptio: « Leo Episcopus, et Sancta Synodus, quæ in urbe Roma convenit Theodosio semper Augusto. » Si ergo Leo Synodum provincialem jam intra Italiam convocaverat, cur id ab Imperatore postularetur? Cur autem generalem Synodum ab Imperatore peteret, jam dictum est.

Ad alteram confirmationem dico, mentiri Magdeburgenses, cum dicunt, Liberium concessisse Imperatori potestatem convocandi Synodum, id est, agnovisse illam potestatem propriam esse Imperatoris, ut ipsi intelligunt. Nam in toto illo Dialogo Liberii cum Imperatore, nulla mentio fit hujus quæstionis: cujus sit convocare Synodum; sed tantum Liberius petit ab Imperatore potentissimo, et Ariano, ac proinde sibi infesto, ut fieret Synodus, quia sciebat invito Imperatore fieri non posse.

Ad tertiam confirmationem dico, Hieronymum illud dicere, quia revera tunc ob causas dictas Imperatores Synodos convocabant, licet non sine consensu Pontificum.

Ad quartam confirmationem dico, ante Constantinum non esse facta ulla generalia Concilia, non quia deesset auctoritas, sed quia deerat opportunitas; nec enim Christianis licebat ex multis provinciis in unum locum convenire propter assiduas persecutiones, ut adnotavit Isidorus lib. VI Etymolog. cap. 16.

CAPUT XIV.

Explicantur dubitationes quædam.

Præter hæc argumenta hæreticorum solent Catholici quædam dubia proponere. Unum, an non liceat Concilium indici ab alio quam a Papa, quando sit necessarium Ecclesiæ, et tamen Papa nolit illud indicere. Alterum, an non liceat Concilium indici ab alio quam a Papa, quando Papa non debeat illud indicere, eo quod sit hæreticus vel schismaticus. Tertium dubium, an non liceat Concilium indici ab alio, quam a Papa, quando Papa non posset illud indicere, eo quod esset captivus apud infideles, vel mortuus, vel insanus effectus, aut renuntiasset.

Ad primum respondet Turrecremata lib. III, cap. 8. vix esse possibilem eum casum; non enim credibile est, ullum Pontificem fore tam malum, qui non velit Concilium celebrari, si aperte constet id esse necessarium Ecclesiæ conservationi. Quod si etiam ipse ex se talis esset, tamen Deus, qui Ecclesiam conservat, sine dubio, vel ejus mentem mutaret, vel eum de medio tolleret. Dicit secundo, si nihil horum fieret, posse eum haberi tamquam suspectum de hæresi; nam ut dicitur dist. 83. can. Error, et aliis sequentibus, qui errori manifesto non resistit, cum possit et debeat, eum approbare censetur.

Ad secundum et tertium respondeo, in nullo casu sine Pontificis auctoritate posse convocari verum et perfectum Concilium, de quali hic nos disputamus, quod videlicet auctoritatem habet definiendi quæstiones fidei. Præcipua enim auctoritas est in capite, sive in Petro, cui imperatum est, ut confirmet fratres suos, et ideo etiam pro eo Dominus oravit, ne deficeret fides ejus, Luc. XXII. Poterit tamen in illis duobus casibus congregari Concilium imperfectum, quod sufficiet ad providendum Ecclesiæ de capite. Ecclesia enim sine dubio habet auctoritatem providendi sibi de capite, quamvis non possit sine capite statuere de multis, de quibus potest cum capite, ut recte docet Cajetanus in opusculo de potestate Papæ, c. 15 et 16. et multo ante Presbyteri Romanæ Ecclesiæ in epistola ad Cyprianum, quæ est 7, lib. II in operibus Cypriani. Porro Concilium istud imperfectum, fieri poterit, si vel indicatur a collegio Cardinalium, vel ipsi per se Episcopi in locum unum conveniant.

CAPUT XV.

Quinam sint ad Concilium convocandi.

Disseruimus hactenus de causa finali, et efficiente Conciliorum; nunc de his, ex quibus Concilia præcipue constant, quia quasi materia dici possunt, disserendum est. Sunt autem initio annotanda duo. Unum est, Ecclesiam universam quatuor contineri hominum generibus: sunt enim aliqui clerici, aliqui laici, et rursum ex clericis, alii prælati, alii non prælati, item ex laicis alii principes, alii privati. Hæc distinctio, tametsi ex parte ab hæreticis hujus temporis non recipiatur, tamen ex parte etiam recipitur; nam illi etiam fatentur esse quosdam certos homines dedicatos ministerio Verbi, quibus ex officio convenit docere, et pascere populum, quos ipsi ministros vocant, et rursum inter eos alios esse majores, quos vocant superintendentes, alios minores, quos tantum ministros appellant.

Alterum est, in Conciliis multis de causis aliquos interesse posse: alii enim intersunt, ut judices, qui dicuntur habere suffragium decisivum, alii ut disputando examinent difficultates, qui dicuntur habere suffragium consultivum: alii ut ministrent, quales sunt notarii, custodes, et alii, ut defendant Concilium, et dent operam, ut intus et extra omnia sint pacata. Quæstio igitur est, qui sint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad Concilium, et qua de causa.

Adversarii nostri duo dicunt. Primum, ex omni genere hominum debere interesse eos, qui eruditi sunt, et omnes debere esse judices, atque habere suffragium decisivum, quidquid sit de aliis muneribus. Ita diserte scribit Lutherus in lib. de Conciliis par. II, pag. 264. ubi vult ex omnibus locis debere congregari ad 300 homines doctos in sacra Scriptura. Idem scribunt Protestantes in eo libro, quem inscripserunt: Causa cur Elec-

tores, et cæteri Confessioni Augustanæ addicti, ad Concilium Tridentinum non accedant. Postquam enim dixerant, primam causam esse, quia Concilium fuerat indictum a Pontifice, ponunt secundam causam, quia in eo non habuerant suffragium nisi Cardinales, Episcopi, Abbates, et Generales ordinum, cum debuissent omnes viri docti etiam laici suffragium habere decisivum. Idem prorsus docet Carolus Molinæus in suo consilio de Concil. Trident. non recipiendo, §. 28. Idem Magdeburgenses Cent. I, lib. II, cap. 9, col. 548. ubi explicant historiam Concilii Apostolorum, de quo Act. XV, et dicunt in eo Concilio, postquam dictæ sunt sententiæ, a tota Ecclesia collata fuisse suffragia, et omnium judicio definitum, hominem justificari sola fide sine operibus.

Secundo dicunt, Concilium Ecclesiæ non constare nisi ex vere piis et electis, id quod apert edocet Brentius in Confessione Wittembergensi, capite de Conciliis, ubi postquam dixerat Concilia debere cedere Scripturis, reddit rationem, quia de Scripturis certi sumus, quænam sint, et quod sint infallibilis veritatis; at de Conciliis non item, quia non quilibet cœtus hominum est vera Ecclesia, cum non omnium sit fides, neque omnes sint electi. Idem etiam tenentur dicere Confessionistæ et Calvinistæ, qui, ut infra videbimus, solos electos et sanctos ad Ecclesiam pertinere volunt, et certe Concilium Ecclesiæ nonnisi ex hominibus Ecclesiæ constat.

At Catholicorum sententia est, solos Prælatos majores eosque omnes, id est, Episcopos in Conciliis generalibus et provincialibus habere jus suffragii decisivi ordinarie, ex privilegio autem et consuetudine, etiam Cardinales, Abbates, et Generales ordinum, licet Episcopi non sint; ex Presbyteris autem et aliis Clericis minoribus tantum vocari aliquos viros doctos, qui juvent in disputando, vel aliis ministeriis; Principes autem vocari, tum ut Concilium defendant, tum ut testes et conscii decretorum Concilii, postea transgressores et contumaces pœnis corporalibus puniant. Denique, ex privatis Laicis tantum vocari aliquos, qui videantur utiles, vel necessarii ad aliquod ministerium Concilii. Hanc sententiam esse Catholicorum, patet, tum ex personis, quæ interfuerunt Concilio Tridentino, tum ex Joanne de Turrecremata lib. III, cap. 12 et 15. et aliis catholicis Auctoribus.

Nunc ad probationem accedamus sententiæ nostræ et refutationem contrariæ. Ac primum sententia illa posterior non eget refutatione, tum quod refutanda sit in quæstione de Ecclesiæ definitione, tum etiam, quod tam falsa sit, ut seipsam destruat; nam quod dicit, Concilium constare ex electis et sanctis, affirmat aliquod esse Concilium, et nullum esse Concilium; nam ponit esse Concilium, dum explicat, ex quibus hominibus constet; imo Brentius adeo præsupponit esse, ut dicat, magnam esse auctoritatem Conciliorum; et tamen cum dicit ex electis constare, cogitur dicere, nullum esse Concilium. Concilium enim facere, est homines inter se conjungi et coire in unum, electi autem in hoc mundo non possunt inter se conjungi, cum nemo sciat, quinam sint electi. Quod si qui adversariorum non requirunt in veris Ecclesiæ membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem, ac proinde non poterunt unquam ostendere ullum Concilium, quod certo dici possit Christianum Concilium, cum internam fidem ac pietatem in aliis nemo videat.

Prior autem sententia refellenda nunc est, ac primo, ratione desumpta ex Scriptura sancta. Definire in Conciliis ea, quæ sunt credenda, vel agenda, proprium est munus pastorum; id enim proprie est pascere; est enim docere, et docere ita, ut teneantur alii credere. Porro docere, esse pascere, patet Hierem. III : *Dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos scientia, et doctrina.* Item ad Ephes. IV : *Alios autem pastores et doctores* (1). Ubi notat Hieronymus in hunc locum, et Augustinus epist. 59. ad Paulinum, conjunctum esse nomen pastoris cum nomine doctoris, quia proprium est pastorum docere. At non sunt pastores laici, nec Ecclesiastici quicumque, sed soli Episcopi; sic enim legimus Actor. XX : *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Joannis ultimo Petro dicitur : *Pasce oves meas* (2).

Si quis autem contendat, omnes Christianos esse Episcopos, et quod dictum est Petro, omnibus Christianis esse dictum; is demonstrare debebit, quinam sint illi, qui in Ecclesia dicuntur oves. Si enim omnes sint

(1) Jerem. III, 15; Eph. IV, 11. — (2) Act. XX, 20; Joan. XXI, 17.

Pastores, ubi oves? Quod si quidam sunt Pastores, id est, Episcopi, et quidam oves, id est, Laici, et soli Pastores in Conciliis convenire debent, ut definiant, quæ sint bona pascua, quæ vero noxia; certe sequitur, non Laicorum, sed Sacerdotum esse Concilia. Adde, quod Philippus in Locis, cap. de numero Sacramentorum, et Calvinus lib. IV Institut. cap. 14, §. 20. ponunt ordinationem Pastorum, qui dedicantur ad pascendum, id est, docendum populum, inter Sacramenta Ecclesiæ. Et aperte dicit Calvinus, hoc Sacramentum non esse commune toti Ecclesiæ, sed tantum quibusdam, qui per illud initiantur. Proinde ex eorum confessione, Laici non ordinati non sunt pastores, sed oves tantum; ergo non convenit eis docere, præsertim ea auctoritate, ut fit in Conciliis.

Probatur secundo, testimoniis veterum. Prima Concilia in Ecclesia celebrata fuerunt tempore Victoris Papæ, super quæstione Paschatis; de iis sic loquitur Eusebius l. V hist. cap. 23: « Ob quam causam, inquit, conventus Episcoporum, et Concilia per singulas quasque provincias convocantur. » Hæc ille. Qui non quorumvis eruditorum, sed Episcoporum dicit congregata esse Concilia. Quod idem docent Cyprianus in initio epistolæ ad Jubajan. Hilarius lib. de Synodis, Ambrosius epist. 32. Hieronymus lib. II Apologiæ contra Ruffinum, Augustinus ep. 119. Leo epist. 16 et sequ. Ruffinus lib. X hist. cap. 1. Athanasius in epist. ad solitariam vitam agentes, aliique Patres, qui passim asserunt, Concilia Episcoporum esse.

Præterea Theodosius junior in epist. ad Ephesinam Synodum, quæ exstat in I. tomo ejus Concilii c. 32: « Illicitum est, inquit, eum, qui non sit in ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. » Pulcheria quoque Imperatrix in epist. ad Strategum Bithyniæ, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense, jussit, ut Clerici, Monachi, et Laici, etiam vi repellerentur a Concilio, exceptis paucis illis, quos Episcopi secum duxerant. In Concilio Chalcedonensi, act. 1. cum ad Martinum Archimandritam mitteretur, ut subscriberet, respondit, non esse suum, sed Episcoporum tantum subscribere. Et in eodem Concilio cum pro Dioscoro Monachi et Laici ingressi essent, sæpius Patres clamarunt: « Mitte foras superfluos, Concilium Episcoporum est. »

Tertio probatur ex Conciliis hactenus celebratis: nam omnium Conciliorum decreta ab Episcopis solis facta esse, patet ex subscriptionibus, ubique enim inveniuntur soli Episcopi subscripsisse, exceptis paucis generalibus, quibus Imperator etiam subscripsit, sed alia forma, quam Episcopi. Episcopi enim definiendo ut Judices, Imperatores consentiendo subscripserunt; et quibusdam etiam paucissimis, ut Florentino, Lateranensi, et Tridentino, quibus subscripserunt Abbates, et Generales Ordinum. Cæteri, quamvis optimi et doctissimi essent, numquam sunt admissi, nisi ad consultandum, excepto Concilio Basileensi, ubi Presbyteri admissi sunt ad suffragium decisivum, sed perperam et contra morem omnis antiquitatis. Nec illud Concilium fuit legitimum, ut supra diximus.

Quarto probatur rationibus; nam in primis negotia Ecclesiastica et publica, a personis Ecclesiasticis et publicis tractanda sunt, ut notum est; tales autem soli sunt Episcopi. Deinde, si omnes homines docti admitti deberent, vel numquam essent Concilia generalia, quia vix possent omnes docti totius Ecclesiæ convocari; vel si tandem congregarentur, esset impossibile regere tale Concilium, propter nimiam multitudinem. Præterea tunc sine dubio plures essent in Concilio inferiores, quam superiores; et proinde tunc vere vinceret major sententia meliorem, et in Ecclesia regerentur superiores ab inferioribus, non e contrario, quod absurdissimum est. Item si ita esset, tunc facile posset unus Princeps, in cujus regione fit Concilium, definire quidquid vellet; posset enim facillime colligere omnes Presbyteros et doctos homines suæ provinciæ, et in Concilium introducere id, quod non possent alii Principes, qui longe abessent. Denique, nulla est Respublica, quæ ratione naturali docente, non habeat aliquem ordinem in comitiis, ita ut non quicumque de plebe, sed tantum Principes et capita cæterorum, locum et suffragium habeant.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones adversariorum.

At objicitur primo a Protestantibus in libello, qui inscribitur, Causa etc. testimonium Lucæ, Act. XV, ubi S. Lucas loquens de primo Concilio Apostolorum, ait : *Convenerunt Apostoli et Seniores videre de verbo hoc.* Et infra : *Tunc placuit Apostolis, et Senioribus cum omni Ecclesia* (1) ; ubi videmus, non solum Apostolos, sed etiam Presbyteros et Laicos in primo Concilio adfuisse.

Respondeo, in isto Concilio interfuisse Apostolos, tanquam judices, ad definiendum, Presbyteros autem ad consultandum ; plebem autem non esse vocatam, sed tamen adfuisse, et consensisse, non quidem definiendo, vel disputando, sed tantum audiendo, et non reclamando ; quod ita esse probatur dupliciter. Primum, ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est optima Scripturarum interpres ; nam cum in omnibus Conciliis, quæ post Apostolica tempora sunt celebrata, hunc ordinem observatum esse constet, ut soli Episcopi fuerint judices, licet præsentes adfuerint multi alii, vel Clerici, vel Laici, idem omnino in Apostolico Concilio servatum esse credere debemus. Nec enim Ecclesia universa, ac præsertim primis illis temporibus, ab Apostolorum exemplo et traditione discessisset.

Deinde, hoc idem ex ipso contextu demonstrari potest : nam quod Apostoli et Presbyteri tantum vocati sint, patet ex eo, quod ibi dicitur : *Convenerunt Apostoli et Seniores videre de verbo hoc* ; ubi nulla mentio fit plebis. Deinde, quod tam Apostoli, quam Seniores locuti sint, donec discutiebatur controversia, colligitur ex verbis illis : *Et cum magna disquisitio fieret;* quod vero post disputationem, in qua Apostoli et Presbyteri locuti erant, soli Apostoli sententias definitivas dixerint, patet ex eo, quod soli Petrus, Paulus, Barnabas, et Jacobus introducuntur a Luca loquentes. Et quod nulli alii sententias dixerint, patet ex continuatione textus ; nam post Petri sententiam, mox subditur : *Tacuit autem omnis multitudo, et audiebat Paulum et Barnabam.* Deinde subditur : *Et postquam tacuerunt*, nimirum Paulus et Barnabas, *respondit Jacobus dicens,* et mox finita Jacobi oratione subjungitur : *Tunc placuit Apostolis etc.*

Itaque mendacium est, quod Magdeburgenses dicunt, omnes qui ibi erant, sententiam suam dixisse, quod autem sequitur : *Placuit Apostolis et Senioribus cum omni Ecclesia*, intelligitur de consensu tacito, qui debet dari ab omnibus, qui sunt in Concilio. Vide Concilium Carthaginiense in operibus Cypriani ; nam etiam in eo Concilio adfuerunt cum Episcopis etiam Presbyteri, Diaconi, et Laici permulti, et tamen soli Episcopi sententias dixerunt.

Secundo, objiciunt iidem ibidem : Concilium generale universam Ecclesiam repræsentat, ergo debent esse ibi homines ex omni genere, id est, Episcopi, Presbyteri, Principes, Privati, Clerici, Laici etc.

Respondeo, multis modis posse aliquid repræsentari, sed optimum modum esse, quo per Principes repræsantantur populi. Sicut enim in comitiis generalibus multorum statuum congregari solent consules vel domini civitatum, sic in comitiis Ecclesiæ generalibus congregantur omnes Episcopi : nam quilibet Episcopus personam gerit suæ Ecclesiæ, ut patet ex Cypriano lib. IV, ep. 9. ubi dicit, Ecclesiam esse in Episcopo. Quare Eusebius lib. III de vita Constantini, Concilium Episcoporum 318, vocat conventum orbis terrarum. Et Augustinus lib. I de Baptismo, cap. 18. ejusdem Concilii Episcoporum consensum, vocat totius Ecclesiæ consensum.

Tertio, objiciunt iidem ibidem : communis causa communibus votis et viribus juvanda est, sed causa fidei est communis omnibus Christianis ; nec enim minus fides ad Laicos, quam ad Clericos pertinet; igitur ad Concilia etiam Laici convocandi sunt. Respondeo : causam fidei ad omnes pertinere, sed diverso modo ; nam ad Prælatos pertinet, ut doctores ; ad cæteros, ut discipulos ; sicut in bello causa victoriæ ad totum exercitum pertinet, tamen ducum est præcipere et ducere exercitum, cæterorum pugnare.

Si quis objiciat illa verba Nicolai I in epistola ad Michaelem, quæ habentur etiam

(1) Act. XV, 6, 7, 22 et possim.

dist. 96. can. Ubinam : « Ubinam, inquit, legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conventibus interfuisse, nisi forte in quibusdam, ubi de Fide tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis, quæ non solum ad Clericos, verum etiam ad Laicos, et omnes omnino pertinet Christianos? » Responderi potest, Nicolaum ex eo, quod fides communis est omnibus, recte collegisse, Imperatorem debere interesse, non quidem ut Judicem, sed ut eum, cui incumbit defendere communem fidem edictis ac legibus, et si oporteat, etiam gladio.

Quarto, objiciunt iidem, et Carolus Molinæus locis notatis, necnon Brentius in Confessione Wirtembergica, c. de Conciliis, et Hermannus Hamelmannus lib. III Prolegomenorum cap. 6. sæpe unius hominis etiam Laici sententia præposita est sententiæ totius Concilii, quia Scripturæ auctoritate magis munita erat, et sine dubio etiam deinceps præponenda est; Ergo debent ad Concilium vocari etiam Laici, et quicumque alii.

Antecedens probant, primo ex Gratiano 36, q. 2, can. ult. ubi legimus Hieronymi auctoritatem, Scriptura sacra munitam, toti Concilio generali præjudicasse. Secundo, ex Panormitano in cap. Significasti, de electione, et ex Joanne Gersone par. I de examinatione doctrinarum : quorum ille dicit, unius privati sententiam præponendam esse sententiæ Papæ, si ille privatus moveatur melioribus auctoritatibus Testamenti veteris et novi; iste autem docet, quemcumque hominem doctum posse et debere toti Concilio resistere, si videat illud ex malitia, vel ignorantia errare.

Confirmatur hoc argumentum, quia ratio, cur Episcopi præcipue vocentur, est, quia existimantur esse doctiores cæteris; si ergo multi Laici inveniantur doctiores Episcopis, vel æque docti, cur non vocabuntur ad Concilium?

Respondeo ad primum : sententiam unius privati posse anteponi sententiæ Concilii generalis ante definitionem, dum causa discutitur, in discussione enim eruditio, non auctoritas personæ primas tenet; præterea etiam post definitionem, quando constat, Concilium fuisse illegitimum : at nullo modo post definitionem Concilii legitimi.

Ad illud ex Gratiano, dico primo, mentiri Hermannum, cum ait, secundum Gratianum anteponi Hieronymum Concilio generali; non enim de generali, sed de particulari loquitur Gratianus. Secundo dico, illa verba, quæ Gratianus Hieronymo tribuit, nusquam inveniri in operibus Hieronymi, nec videri ejus verba. Tertio dico, Gratianum eo loco lapsum esse. Non enim pugnant Hieronymus, et Concilium, ut Gratianus putavit. Hieronymus enim tantum dixit, secundum legem veterem licuisse raptori ducere in uxorem mulierem a se raptam, si pater ejus consentiat; Concilium autem statuit, ut non obstante lege illa veteri, quæ judicialis est, et Christianos non obligat, non liceat raptori in uxorem ducere eam, quam rapuit.

Ad illud ex Panormitano et Gersone, dico primo, eos loqui conditionaliter, sicut Apostolus, cum ait ad Galat. I : *Si nos, aut Angelus de cœlo evangelizet etc.* (1). Sicut ergo ex conditionali sententia Apostoli non licet colligere, ergo Apostoli et Angeli poterant Evangelizare aliquid contrarium Evangelio Christi, ita quoque ex eo, quod Panormitanus et Gerson dicunt, licere unicuique resistere Concilio, aut Papæ, si eos errare videat; non licere colligere, ergo absolute Concilia et Pontifices errare possunt, et ideo privati homines ad Concilia vocandi sunt. Dico secundo, eos loqui de resistentia, quæ potest fieri Concilio vel Papæ, tempore discussionis ante decisionem, vel etiam postea, quando Concilium est illegitimum.

Ad confirmationem dico, Episcopos quidem debere eligi quam doctissimos et optimos, tamen eos auctoritatem judicandi habere, non quia docti sunt, sed quia sunt personæ publicæ, id est, Principes habentes Ecclesiasticam jurisdictionem; quemadmodum etiam in Principibus et Judicibus sæcularibus, requiritur quidem jurisprudentia et probitas, tamen non propterea licebit privato homini meliori, et doctiori deturbare Principem, aut Judicem de sua sede, et eam occupare.

Quarto, objicit Hermannus Hamelmannus lib. III Prolegomenor. c. 10. multa veterum testimonia, quod coram populo tanquam judice causæ fidei disputatæ sint. Sic enim disputarunt Apostolus Petrus et Simon Magus, apud Clementem lib. I et II Recognitionum; Archelaus Episcopus et Manichæus, apud Epiphanium hæresi 56. Sylvester Papa et Judæi, apud Zonaram in vita Constan-

(1) Galat. I, 8.

tini; Athanasius et Arius, apud Vigilium Episcopum Tridentinum; Augustinus et Maximinus, apud Augustinum lib. I, c. 1. cont. Maximin. Quod etiam in Nicæno Concilio multi fuerint Laici docti et eloquentes, patet ex Nicephoro lib. VIII, c. 14. Denique, quod populus sit judex, diserte habet Ambrosius in epist. 32. ubi sic loquitur: « Causam fidei, inquit, in Ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. » Et paulo post: « Iste populus judicat, cujus in corde lex divina est, non humana: Lex non atramento scripta, sed Spiritu Dei vivi. » Et infra: « Sed Auxentius, inquit, certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen. »

Pro solutione duo notanda sunt. Primo, duplex esse judicium, publicum et privatum. Publicum est, quod profertur a publico judice cum auctoritate, ita ut teneantur cæteri illi judicio acquiescere. Privatum est, ea sententia, quam quisque eligit ut veram, sed neminem obligat; quomodo in disputationibus Theologorum et Philosophorum, auditores sunt judices; audita enim utraque parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, ut similiter sentiat.

Nota secundo, judicium publicum in causa fidei numquam esse tributum populo, judicium autem privatum aliquando esse tributum etiam a piis et sanctis hominibus; sed tunc solum, cum aliud fieri non potuit: tenentur enim populi sequi judicium pastorum suorum; tamen quando hæretici impune versantur cum Catholicis, et multos seducunt, expedit quandoque publicas disputationes coram populo cum iis inire, et relinquere judicium populo, ut sequatur, quos viderit melioribus rationibus niti: quomodo fecit Elias lib. III. Reg. cap. XVIII qui cum non posset aliter revocare populum a cultu Baal, instituit certamen cum Prophetis Baal, præsente populo, et ait: *Qui exaudierit per ignem, ille sit Deus. Si Dominus est Deus, sequimini illum, si Baal est Deus, sequimini eum* (1).

His notatis, dico ad illa omnia loca, in illis disputationibus datum esse populo judicium privatum, non publicum, et hoc quia non poterat aliter fieri. Id quod ex illa epist. 32 Ambrosii intelligi potest. Sic enim ait: « Veniant plane si qui sunt, ad Ecclesiam, audiant cum populo, non ut quisquam judex resideat; sed unusquisque de suo affectu habeat examen, et eligat quem sequatur. » Ubi vides negari populo judicium publicum, tribui privatum. Cur autem tribueretur privatum, causa erat, quia tunc Mediolani Imperator Arianis favebat, nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest. In particulari autem, ad illud de Nicæno Concilio, sciendum est, Laicos non esse vocatos, nec interfuisse actis Concilii; sed per se venisse, ut extra Concilium disputarent cum Episcopis, quos audierant ex toto orbe eo convenisse. Vide Ruffinum l. X, c. 3.

(1) III. Reg. XVIII, 24.

CAPUT XVII.

Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.

Præter hæc argumenta hæreticorum, movent Catholici unum dubium de his, qui interesse debent in Concilio; nam vel ad generale Concilium faciendum requiruntur omnes Episcopi totius orbis, vel aliqui tantum; si omnes, nullum fuit ergo hactenus Concilium generale, neque etiam videtur deinceps futurum; si aliqui tantum, quinam illi sunt? non enim videtur major ratio de uno, quam de alio.

Respondeo, non posse istam quæstionem solvi melius, quam ex consuetudine Ecclesiæ, et ex iis Conciliis, quæ omnium consensu generalia fuerunt, qualia sunt quatuor prima. Ex consuetudine autem Ecclesiæ colligimus quatuor conditiones et sufficere et requiri ad generale Concilium. Prima est, ut evocatio sit generalis, ita ut innotescat omnibus majoribus Christianis provinciis. Id enim constat semper fuisse servatum, adeo ut septima Synodus, act. 6. ideo judicaverit Concilium Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale, quia non exiit sonus ejus in omnem terram.

Secunda, ut ex Episcopis nullus excludatur, undecumque veniat, modo constet eum esse Episcopum et non excommunicatum.

Tertia, ut adsint per se, vel per alios, quatuor præcipui Patriarchæ, præter summum

Pontificem, videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, quia istis suberant omnes alii Episcopi. Id patet tum ex usu, tum ex VII Synodo, act. 6. ubi censetur, Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale Concilium, quia non habuit Patriarchas : et in VIII Synodo, act. 9. recipitur cum gaudio Vicarius Patriarchæ Alexandrini, tanquam sine illo aliquid defuisset Synodi plenitudini. Porro hæc tertia non omnino necessaria, sed tantum ad bene esse judicabatur; nam Synodus tertia sine Patriarcha Antiocheno damnavit Nestorium Constantinopolitanum; et Synodus Chalcedonensis, sine Patriarcha Alexandrino omnia fere conclusit; et nunc non sunt necessarii isti Patriarchæ, quia hæretici vel certe schismatici sunt.

Quarta, ut saltem ex majori parte Christianarum provinciarum aliqui adveniant, et si quidem Concilium fit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex provinciis omnibus Orientis Episcopi conveniant multi; ex toto autem Occidente mittantur aliqui a summo Pontifice, qui suppleant aliorum locum. Et e contrario, si celebretur in Occidente, conveniant, ex omnibus provinciis Occidentis multi; ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum. Sic in Concilio Nicæno I, ex Occidente solum fuerunt duo Presbyteri missi ex Italia, unus Episcopus ex Gallia, unus ex Hispania, unus ex Africa. In Concilio II et III, nulli fuerunt ex Occidente, sed tamen Pontifices Damasus et Cœlestinus Concilia illa confirmarunt, nomine suo, et aliorum Episcoporum Occidentis, quos ipsi Romæ collegerant. In Concilio IV, solum fuerunt legati Leonis, et præterea misit ipse consensum aliorum Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, et Italiæ, qui in suis provinciis celebratis Conciliis ad Leonem scripserant, se in omnibus sententiam ejus sequi. Vide tomos Conciliorum.

E contrario vero ad Concilia Occidentis, ut Lateranense sub Innocentio III, Lugdunense, sub Gregorio X, Viennense, sub Clemente V, ac nuper Tridentinum venerunt Episcopi frequentes ex toto Occidente, ex Oriente vero pauci quidam dumtaxat. Ex quo sequitur, posse interdum Concilia nationalia esse multo majora generalibus, quoad numerum Episcoporum, et tamen minora quoad auctoritatem; nam Concilium II tantum habuit 150 Episcopos ex variis provinciis, et nationibus, et Concilium Carthaginiense nationale ex sola Africa, tempore B. Augustini, habuit Episcopos 217, ut refert Prosper in Chronico anni 420.

CAPUT XVIII.

Episcopos in Conciliis non Consiliarios, sed Judices esse.

Sequitur postrema quæstio de forma Conciliorum, quæ tamen bipartita erit. Primo namque explicandum occurrit, an Concilia habeant formam judicii, an tantum inquisitionis. Secundo, hoc definito, quod habeant formam judicii, quis debeat esse ordo inter judices; ut enim in corpore forma dicitur figura, sive ordo omnium membrorum suo loco positorum, ita in cœtu hominum forma dicitur ordo quidam, quo præest, qui debet præesse, subest, qui debet subesse. Est ergo prima pars quæstionis : An Concilium sit verum judicium, et Episcopi veri judices, ita ut standum sit eorum sententiæ, quia ipsi sic statuerunt, quomodo statur sententiæ Prætoris in causis politicis : an vero tantum sit inquisitio quædam, et tantum valeat decretum Concilii, quantum valet ejus ratio : quomodo loquimur de decisionibus Doctorum, quas vel in scolis, vel in suis commentariis faciunt.

Hæretici hujus temporis in hoc fere omnes conveniunt, quod Concilium non sit, nisi inquisitio, et quod solus Christus, et verbum ejus scriptum habeat suffragium decisivum, et ideo dicunt, non esse attendendum numerum suffragiorum, et sæpe magis sequendum unum, qui pro se Scripturam adferat, quam totum reliquum Concilium. Et inde etiam deducunt, licere unicuique examinare decreta Concilii, et recipere, vel non recipere, ut voluerit. Ita Lutherus docet in assertione artic. 29, et apud Cochlæum in quingentis articulis art. 115. Idem vult Calvinus lib. IV, cap. 9, §. 8. Institut. Idem scribit Brentius in Confessione Wirtembergica, c. de Scriptura, et c. de Conciliis. Kemnitius quoque in Examine IV. sess. Concilii Tridentini, passim Catholicos reprehendit, quod tribuant Episcopis prætoriam auctoritatem judicandi de controversiis.

Denique, libellus Protestantium, ubi ex-

plicant causas cur ad Concilium non venerint, diserte docet, non debere in Concilio conveniri, ut votis et suffragiis quæstiones definiantur, sed ut inter tam multos aliquis reperiatur, qui ex Scriptura ostendat, quid sequendum sit, et aliquem talem præponendum Concilio numerosissimo, etiamsi arenarum numerum vinceret. Hac sententia ostendunt hæretici, quam parvi faciant Concilia, et quod vere nihil aliud cupiant, quam quæstiones nunquam finiri. Vide plura in hoc eodem libro cap. 20.

Nos ergo dicimus, confessum Episcoporum in Conciliis legitimis esse verum Judicum confessum, et eorum decreta et leges necessario sequendas. Probatur primo tribus Scripturis. Prima est Deuter. XVII ubi jubentur, qui dubia habent, recurrere ad Sacerdotum Concilia, et : *Qui non obedierit eorum sententiæ*, *morte condemnetur.* Secunda Matth. XVIII : *Si Ecclesiam non audierit*, *sit tibi velut Ethnicus, et Publicanus* (1). Hic enim locus, etsi varias explicationes admittat, tamen cum Concilium legitimum omnium consensu maxime proprie dici possit Ecclesia, non potest ullo modo rejici hæc explicatio, qua asserimus, Dominum jussisse ut sententiæ legitimi Concilii obediamus. Tertia Act. XV et XVI, ubi Paulus pertransiens civitates varias, præcipiebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis in Concilio Hierosolymitano. De quo Concilio tria notanda sunt.

Primum est, in eo Concilio non ex Scripturis, sed ad suffragia Apostolorum definitam esse quæstionem. Non enim quæstio erat, ut adversarii fingunt, an sola fides justificet, sed an circumcisio, et cæteræ legales cæremoniæ essent necessariæ Christianis. Id quod manifeste colligitur tum ex occasione Synodi, de qua sic loquitur S. Lucas, Act XV : *Surrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes : Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi. Conveneruntque Apostoli et seniores videre de verbo hoc etc.* (2). Tum ex epistola Concilii, in qua nihil mandatur, nisi abstinentia a sanguine, suffocato, et immolatitiis, et liberantur Gentes ab omnibus aliis Judaicis cæremoniis. Certe autem nihil horum in Scripturis habebatur; ubi enim, quæso, scriptum erat, ut Gentes non servarent legalia, excepto, mandato de abstinentia a sanguine, suffocato, et immolatiiiis?

Alterum est notandum, Apostolorum sententiam non fuisse permissam examini discipulorum, sed simpliciter imperatum fuisse, ut obedirent, ut clarissime constat ex locis citatis Act. XV et XVI, quare adversarii, qui Conciliorum sententiam examinari volunt ab unoquoque homine privato, cum Scriptura manifestissime pugnant.

Tertium est, Concilii Apostolici definitionem, veram legem fuisse obligantem in conscientia. De qua re supra disseruimus in quarto libro de Pontifice. Et sane id satis Lucas ostendit cum modo præcepta, modo decreta, et dogmata appellat.

Secundo, probatur ex ipsis Conciliis; nam Concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus ; vocant sua decreta canones, sive leges Ecclesiasticas, cum subscribunt, Episcopi dicunt : *Ego N. definiens subscripsi.* Præterea in Concilio Chalcedonensi, act. 4. cum decem Episcopi Ægypti nollent acquiescere, judicio majoris partis, pro hæreticis habebantur. Quæ omnia sunt apertissima argumenta, quod Concilia sint vera judicia.

Probatur tertio; nam si non esset in Conciliis agendum suffragiis, sed disputationibus tantum, perperam fieret, ut soli Episcopi sententiam ferrent, cum munus disputandi sit hominum eruditorum, sive sint Episcopi, sive non. Cujus contrarium jam supra ostendimus. Frustra etiam vocarentur Episcopi aliqui rudes, et simplices, quales aliquos fuisse in Concilio Nicæno scribit Ruffinus lib. X hist. cap. 3. Adde, quod Protestantes in illo suo libello aperte secum pugnant; nam in eo libello docent, debere etiam Laicos cum Episcopis habere suffragium decisivum ; et ibidem paulo post dicunt, non debere in Conciliis aliquid definiri ex multitudine suffragiorum, sed tantum ex testimoniis Scripturarum. Multa alia adferemus postea, cum disputabimus, an Concilia possint errare?

At objiciunt exemplum Paphnutii, qui apud Socratem lib. I, cap. 8. et Sozomenum lib. I, cap. 22. toti Concilio Nicæno volenti prohibere Sacerdotibus usum uxorum, solus libere restitit, et prævaluit. Lutherus artic. 115. ex quingentis, apud Cochlæum in septicipite, cap. 34 : « Res, inquit, est insana, quod Concilia concludere et statuere volunt,

(1) Deut. XVII, 12; Matth. XVIII, 17. — (2) Act. XV, 5 et seq.

quid credendum sit; cum sæpe nullus vir ibi sit, qui divinum Spiritum, vel modicum olfecerit, sicut contigit in Concilio Nicæno, ubi tractabant et volebant leges condere super statu Ecclesiastico, ne essent in Matrimonio. Ibi jam omnes erant falsi; tunc procedebat unus tantum homo Paphnutius, et refutavit hoc totum, dixit: Non ita, hoc non est Christianum, tunc totum Concilium oportuit ab ista conclusione desistere. »

Respondeo Primo: incertam esse hanc narrationem, cum ejus non meminerint antiquiores, Eusebius, Athanasius, Epiphanius, Ruffinus etc. Secundo, si vera sit narratio, Paphnutium ante definitionem Concilii restitisse, ut ipsimet auctores testantur, proinde hoc exemplum non esse ad propositum. Tertio dico, Paphnutium non allegasse Scripturam, sed solum auctoritate sua contendisse, et idcirco, judicio adversariorum, non debuisse audiri. Quarto addo, Paphnutium solum cupivisse, non interdici usum uxorum iis, qui eas habebant; tamen hortatum esse Synodum, ut severe interdiceret Sacerdotibus et Monachis, ne post sacram Ordinationem, vel Professionem uxores ducerent, ut ibidem Socrates et Sozomenus testantur. Ex quo mirum est, si non confundantur Lutherani, qui contra Paphnutii sententiam uxores ducunt, etiamsi Monachi et Sacerdotes fuerint.

Addo postremo, Concilium statuisse plane contrarium ejus, quod isti ex Paphnutio referunt. Nam statuit can. 3. ne in domibus Sacerdotum sint ullæ feminæ, præter matrem, sororem vel amitam. Unde Epiphanius hæresi 59, dicit, esse contra canones ut Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus liberos gignat. Quocirca Lutherus more suo secum pugnans, in lib. de Conciliis parte prima, aperte dicit: Concilium Nicænum prohibuisse Sacerdotibus usum uxorum, ac se non intelligere Spiritum sanctum in eo Concilio, cum, et castrationem prohibeat, et contubernium fœminarum.

Objiciunt secundo aliqui Catholici; Si omnes Episcopi essent Judices, teneretur Pontifex, qui Concilio præsidet in decretis faciendis sequi majorem partem Episcoporum; at falsum est, cum Damasus irritaverit acta Concilii Ariminensis quibus major pars Episcoporum consenserat, ut patet ex epist. Damasi ad Episcopos Illyrici, et Leo irritaverit quoddam decretum Concilii Chalcedonensis, cui etiam major pars Concilii assenserat, ut ipse Leo testatur epist. 53, 54 et 55.

Respondeo primo, nunquam fortasse adhuc accidisse, ut Pontifex sequeretur minorem partem in Concilio, quando remota fraude et dolo, sententias dixerunt. Quod dico propter Concilia Ariminense et Chalcedonense, quæ fraude non caruerunt; nam in Ariminensi deceptos fuisse Catholicos verbi Græci obscuritate, testatur Ruffinus lib. X. c. 21. in Chalcedonensi autem fuisse fraudem, patet ex act. 16. ejus Concilii, ubi Vicarii Romani Pontificis conqueruntur, quod se absentibus fraudulenter factum esset illud decretum.

Dico secundo, Præsidem Concilii, ut Præsidem, debere sequi ut decreto formando majorem partem suffragiorum, tamen Pontificem, non ut Præsidem, sed ut Principem Ecclesiæ summum posse retractare illud judicium; et consequenter, si ipse sit Præses Concilii, posse, non ut Præsidem, sed ut Principem summum, non sequi majorem partem, quemadmodum in temporalibus judiciis debet Præses a Rege constitutus, sequi majorem partem Judicum, tamen Rex, tanquam Superior, potest totum judicium irritare. Et hoc maxime locum habet in Pontifice, cujus est confirmare, et dirigere fratres suos, et ad hoc habet assistentiam Spiritus sancti, ne erret, juxta illud Lucæ XXII: *Rogavi pro te etc* (1). Vide Joannem de Turrecremata lib. III. cap. 63 et 64, et Canum lib. V. cap. 5, quæst. 2.

CAPUT XIX.

Cujus sit generali Concilio præsidere.

Altera pars quæstionis est: An debeat aliquis præsidere, et quis ille sit. Hæretici nostri temporis docent, ordinarium Præsidem Conciliorum debere esse Imperatorem, vel aliquem ab eo missum, vel si nullum ipse mittat, debere ab ipsa Synodo constitui. Et re ipsa, dicunt, in Conciliis generalibus antiquis non præfuisse fere unquam Romanum Pontificem, sed vel Imperatorem, aut ejus

(1) Luc. XXII, 32.

Legatos, vel antiquiorem Patriarcham, aut Episcopum ejus loci, ubi fiebat Concilium; ita docent Magdeburgenses Cent. IV. cap. 7. col. 536. Calvinus lib. IV c. Instit. 7 §. 1 et 2 Carolus Molinæus in consilio de Concilio Trident. non recipiendo, §. 4 ubi aperte mentitur, cum ait, Legatos Pontificis post omnes Episcopos in Conciliis semper sedisse, cum in nullo Concilio inveniantur ultimo loco sedisse. Hermannus Hamelmannus lib. III. Prolegomen. cap. 8. et Brentius in Prolegom. contra Petrum a Soto.

Catholici omnes id munus proprium esse docent summi Pontificis, ut per se vel per Legatos Synodo præsideat, et tanquam supremus Judex omnia moderetur. Dicimus autem, per se vel per Legatos, quia summus Pontifex numquam interfuit Conciliis Orientalibus per se, neque id factum est casu, sed certa ratione, ut patet ex epistola Leonis 17 ad Theodosium, et 47 ad Concilium Chalcedonense, ubi dicit, se non venire ad Synodum quoniam id non patitur consuetudo, nec ulla prædecessorum habet de hac re exempla.

Adde, quod Vigilius Papa erat Constantinopoli, cum fieret in ea civitate Concilium V generale, et tamen noluit interesse, sed per libellum confirmavit acta Concilii, ut scribit Photius in lib. de septem Synodis. Ipsi etiam Imperatores eum indicebant Concilia, alios omnes Episcopos per edictum præcipiendo vocabant, Romanum autem invitabant, ut dignaretur venire, si ei placeret ut patet ex epistola Marciani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense. Quæ autem sit ratio hujus rei, incertum est. Joannes de Turrecramata lib. III. cap. 11. ponit aliquot rationes, quæ mihi non multum probantur.

Ego suspicor, has duas fuisse causas inter alias unam, quia non videbatur convenire, ut caput sequeretur membra, cum potius membra sequi debeant caput; itaque propterea interfuit Papa Conciliis Romanis, et quibusdam aliis, quæ ipse convocavit ad se, id est, ad locum, ubi ipse erat, non autem voluit, neque debuit ire ad Concilia alibi congregata.

Altera ratio est, quia in Conciliis Orientalibus semper interfuit Imperator, aut aliquis ejus Legatus; et quamvis nec Imperator, nec Legatus ejus præsideret Concilio proprie ut Judex, tamen præsidebat saltem quoad locum materialem; et etiamsi summus Pontifex ibi fuisset, adhuc voluissent illi eo modo præsidere, ut patet ex Concilio Florentino, in initio, ubi Græci omnio contendedant, ut in summo loco sederet eorum Imperator, et summum Pontificem præcederet. At quamvis utcumque tolerabile sit, ut Principes seculares in Concilio sedeant ante alios Episcopos, tamen nullo modo convenit, ut ante ipsum summum Pontificem. Ne ergo vel hoc tolerandum esset, vel tumultus excitaretur, non ibat ad ea Concilia, sed Legatos tantum mittebat.

Sed his omissis, ad summum Pontificem jure pertinere præsidentiam in Conciliis generalibus, probatur. Primo, ratione ex Scriptura petita. Summus Pontifex est pastor et pater Ecclesiæ universæ, adeo ut etiam Episcopi, et Principes omnes, respectu summi Pontificis, oves et filii dicantur, ut notum est ex illo Joannis ultimo *Pasce oves meas* (1). Et confirmatur ex eo, quod Concilia vocant Pontificem patrem, et ipse vocat Episcopos in Conciliis congregatos, aliquando filios, ut patet ex Theodoreto lib. V. hist. cap. 10. ubi Damasus respondens Episcopis Concilii secundi generalis, sic incipit: « Quod inquit, Apostolicæ sedi debitam reverentiam exhibetis, vobis ipsis magno honori est, filii honoratissimi. » Item ex epistola Concilii Antiocheni ad Julium, quæ sic incipit: « Domino beatissimo et honorabili patri Julio etc. » Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginiensis, cum tribus Conciliis ita scribunt: « Domino beatissimo et sancto patri Patrum Damaso etc. » Et Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem: « Rogamus, inquiunt, tuis decretis, nostrum honora judicium, ut firmitas tua, filiis, quod decet, adimpleat. » At quis, quæso, ambigere potest, utrum patres filiis, et pastores ovibus præsidere debeant, an filii patribus, et oves pastoribus.

Secundo, probatur ex Concilio Apostolico, act. 15. in quo Petrum præsedisse affirmat Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est 11, inter epistolas Augustini; et idem ex eo colligitur, quod Petrus primus surgit, primus loquitur, primus quæstionem definit, et omnes, ut Hieronymus dixit, sententiam ejus sequuntur.

Probatur tertio, ex actis octo generalium Conciliorum; nam quod in aliis Romanus

(1) Joan. XXI, 17.

Pontifex præfuerit etiam adversarii fatentur. Primum generale fuit Nicænum: de Præside hujus Concilii, quatuor sunt opiniones. Aliqui volunt præsedisse Imperatorem; ita Brentius. Alii Eustathium Antiochenum; ita Magdeburgenses loco notato, et Lutherus in lib. de Conciliis par. 2. Alii Athanasium: ita Calvinus loco etiam notato. Alii Hosium Episcopum, et Vitum ac Vincentium Presbyteros Legatos Romani Pontificis.

Prima opinio falsissima est. Nam in primis Constantinus post omnes Episcopos subscripsit, ut testatur Basilius Imperator in fine VIII Synodi: at Præses primo loco subscripsit. Deinde Constantinus non ausus est sedere, nisi in sede humiliori, quam essent Episcoporum, ei annuentibus Episcopis, ut colligitur ex Theodoreto lib. I. cap. 7. hist. et Eusebio lib. III. de vita Constantini. Præterea Constantinus in ipso Concilio professus est, se debere ab Episcopis judicari, eisque subjectum esse, non præpositum, ut scribit Ruffinus lib. X, cap. 2. Quomodo igitur non secum ipse pugnasset, si in Episcopali judicio præsidere voluisset?

Ad hæc Ambrosius epist. 32. dicit, Constantinum in Concilio Nicæno, non se fecisse judicem, sed liberum reliquisse judicium Sacerdotibus. Item Athanasius in secunda Apologia dicit, non posse haberi Synodum, in qua non Episcopus, sed Comes aliquis præsederit. Et in epistola ad solitarium vitam agentes, arguit vehementer Constantium, quod in Conciliis primas partes tenere vellet: « Si inquit, judicium Episcoporum est, quid cum eo commune habet Imperator? » Et in præcedentibus refert Hosium scripsisse eidem Constantino: « Ne, inquit, nobis in hoc genere præcipe, sed ea potius a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis ea, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit. » Et non procul a fine: « Quis enim, inquit, videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, et præsidere judiciis Ecclesiasticis, non merito dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ a Daniele prædicta est? » Ubi aperte vocat Constantium Antichristum, quia ausus est præsidere in judicio Ecclesiastico. Scribit quoque Suidas in vita Leontii, quod cum Leontius Constantium in Concilio præsidentem et loquentum videret, dixit ad eum, mirari se, quod ille propriorum negligens, id est, bellorum, aliorumque civilium negotiorum, se in alienis, id est, Ecclesiasticis, tam curiosum præberet. At certe nec Athanasius, nec Hosius, nec Leontius reprehendissent in Constantio, quod Synodis præsidere voluisset, si antea pater ejus Constantinus in Concilio Nicæno præsedisset.

Quod Eustathius non fuerit præses, probatur primo, quia in subscriptione Eustathius non invenitur primus, nec secundus, nec tertius, sed inter alios inferius positus. Secundo, quia cum esset in concilio Alexander, Alexandrinus Episcopus, Antiocheno major et dignior, nulla ratio sinebat, ut ipse præcederet.

At, inquiunt Magdeburgenses, apud Eusebium lib. III. de vita Constantini, legimus eum, qui primus sedebat a dextris Imperatoris: Eum autem, qui orationem habuit, constat, fuisse Eustathium ex Theodoreto lib. I hist cap. 7. Respondeo, Eustathium fuisse primum dextri ordinis Episcoporum, ut Eusebius dicit, non tamen primum immediate post Imperatorem. Constat enim ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, Hosium fuisse Principem ejus Concilii, et proinde ante Eustathium sedisse.

Itaque (si conjectare licet) tres ordines sedium erant in Concilio; unus a dextris, alter a sinistris, et tertius in capite aulæ totius, et quidem in hoc tertio sedebat medius Imperator inter Episcopos Hosium Legatum Pontificis et Alexandrum Episcopum Alexandrinum, necnon Vitum et Vincentium Legatos item Apostolicos. Deinde primus ordinis ejus, qui erat a dextris, sedebat Eustathius Episcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis, qui erat a sinistris, sedebat primus Macharius Episcopus Hierosolymæ; atque hac ratione servabatur ordo dignitatis inter primarios Patriarchas; quem certe valde probabile est servatum fuisse in ea Synodo, vel certe, si id placet, respondere possumus, Eustathio datum esse locum digniorem ob antiquitatis et sanctitatis ejus meritum, sed non propterea eum Concilio præsedisse. Nam alioquin Imperator præsedisset in Concilio IV et VI, qui in summo loco sedebat. Itaque non tam ex loco, quam ex subscriptione colligenda et præsidentia; sæpe enim honoris gratia ille sedet primus, qui revera primum locum non tenet.

Quod vero Athanasius non fuerit præses, vix eget probatione, solus enim Calvinus, et sine ulla ratione id asserit; et præterea constat, Athanasium tunc fuisse Diaconum, et ivisse ad Concilium cum Episcopo suo

Alexandro, et nec sedisse, nec subscripsisse. Vide Ruffinum lib. X. hist. cap. 14, et Sulpitium lib. II. sacræ historiæ, Gregorium Nazianzenum oratione in Athanasium, et ipsum Athanasium in secunda Apologia, Porro Diaconum sedere, nedum præsidere in Synodo Episcoporum, nisi locum teneat Episcopi sui, est omnino inauditum. Non autem tenebat locum Episcopi Athanasius, cum Episcopus ipse Alexander adesset præsens. Denique inter subscriptiones invenitur quidem subscriptio Alexandrini Episcopi Alexandri, proxime posita post subscriptionem Romanorum Presbyterorum, at subscriptio Athanasii nusquam reperitur.

Quod ergo præsides fuerint Legati Pontificis Episcopus Hosius, Vitus et Vincentius Presbyteri, probatur, primo ex subscriptionibus. Hi enim tres primi omnium subscripserunt. Secundo, ex Cedreno, in compendio historiarum, et Photio in libro de septem Synodis, qui dicunt Sylvestrum per suos Legatos Concilio Nicæno auctoritatem contulisse. Tertio, ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, ubi dicit, Hosium Principem fuisse in eo Concilio, et ipsum esse, qui composuit Symbolum, quod dicitur, Nicænum. Cum autem Hosius fuerit simplex Episcopus, et proinde inferior omnibus Patriarchis, qui erant in eo Concilio, sine dubio nunquam habuisset primum locum, nisi vicem gessisset Romani Pontificis. Itaque in præfatione quadam Concilii Sardicensis, quæ habetur in primo tomo Conciliorum, et fortasse est Dionysii Exigui, viri doctissimi, disertis verbis habetur, Hosium Cordubensem in Nicæno Concilio Legatum egisse Romani Pontificis ; quod etiam ex Codice Græco intelligi potest, qui in Vaticana Bibliotheca habetur ; cujus testimonium vide in lib. II. de Concilio Nicæno, edito ab Alphonso Pisano, Societatis Jesu, Coloniæ anno MD LXXXI.

Secundum Concilium generale fuit Constinopolitanum I, in quo constat non præsedisse Imperatorem, sed tantum misisse ad Episcopos litteras Romani Pontificis, quibus ad Concilium vocabantur, ut patet ex epistola Concilii ad Damasum, apud Theodoretum lib. V. cap. 9. Constat etiam non præsedisse Romanum Pontificem, sed Nectarium Episcopum Constantinopolitanum : cujus rei causa est, quia Romanus Pontifex non interfuit nec per se, nec per Legatos. Pontifex enim Damasus convocaverat quidem Episcopos Orientis Constantinopolim, sed ex eo loco postea volebat eos Romam venire, ubi ipse coegerat Synodum Episcoporum Occidentalium ut Romæ fieret plenissimum Concilium. Cæterum Orientales excusaverunt se justas ob causas, et conjunxerunt se animis, et sententiis cum Occidentalibus, non autem præsentia corporali. Vide epistolas Damasi ad Concilium Constantinopolitanum, et Concilii ad Damasum, apud Theodoretum lib. V, cap. 9 et 10. Quod autem, si Damasus adfuisset, sine dubio præsedisset, patet ex eisdem epistolis, ubi illi Damasum, ut caput suum agnoscunt, et ipse filios eos vocat.

Tertium Concilium fuit Ephesinum I, in quo certum est, non præsedisse Imperatorem, sed Romanum Pontificem per Legatos suos. Quod non Imperator, nec aliquis nomine ejus, patet ex epistola ipsius, videlicet Theodosii Junioris ad Synodum Ephesinam, quæ habetur tomo ejus Concilii cap. 32. ubi dicit, se misisse Candidianum Comitem, ad Concilium, non ut misceret se quæstionibus Ecclesiasticis, sed ad Synodi defensionem. Vide epistolam Nicolai I ad Michaelem Imperatorem. Quod Romanus Pontifex Cœlestinus præsederit per Legatum suum S. Cyrillum, testantur omnes historici : Evagrius lib. I, cap. 4. Photius in libro de septem Synodis, Prosper in Chronico, Nicephorus lib. XIV, cap. 34. et Liberatus Abbas in Breviario cap. 15. Denique Justinianus in Edicto, et Nicolaus I in Epistola ad Michaelem, et ipse Cœlestinus in Epistola ad Cyrillum, quæ exstat in hac Synodo, cap. 16. et inter opera Cyrilli.

At Calvinus respondet, Cœlestinum aliquo artificio quæsivisse saltem nomen præsidentiæ, cum rem habere non posset, et ideo cum mitteret illuc suos, Cyrillo, qui alioqui præfuturus erat, vices suas delegasse, ut saltem per illum præsidere videretur.

At figmentum istud Calvini, quod sine ulla ratione profert, facile refellitur. Primum, ex Prospero, qui dicit, Nestorio præcipue restitisse Cyrilli industriam, et Cœlestini auctoritatem. Secundo, ex epistola Cœlestini, qua videmus mandari Cyrillo vices Romani Pontificis, multo ante, quam Legati cæteri mitterentur. Tertio, ex Nicæphoro, loco notato, qui dicit, adeo magni fecisse Orientales hoc privilegium, datum Cyrillo a Cœlestino, ut deinceps Cyrillus mitram, et nomen Papæ, atque ut judex orbis universi appellaretur, acceperit, et hæc ornamenta

etiam ad successores transmiserit. Quarto, ex epistola Cyrilli ad Constantinopolitanos, in qua dicit, quod si Nestorius intra terminum a sancto Cœlestino Papa præscriptum, non resipuerit, communione Ecclesiæ privabitur. Quinto, ex ipsa Synodo, quæ ut refert Evagrius lib. I, cap. 4. et ex ipsa sententia, quæ habetur tomo II, cap. 10. hujus Synodi, cum damnationem in Nestorium pronuntiare vellet, præmisit se cum aliis Ecclesiæ canonibus, tum præcipue litteris Papæ Cœlestini, necessario compulsum ad tam severam sententiam. Denique, extat epistola Synodi ad Cœlestinum, in qua reservant judicio ipsius Cœlestini causam Joannis Episcopi Antiocheni, ut ipse in eum sententiam ferat. Quæ omnia sunt certa argumenta, quod Cœlestinus re ipsa fuerit Præses et Princeps in eo Concilio.

Quartum Concilium est Chalcedonense, in quo initio, id est, in prima actione, Imperator Marcianus interfuit, et sedit primo loco, non tamen præsedit, ut Judex, ut ipsemet testatus est in oratione ad Synodum, quæ exstat act. I. ubi ait, se venisse ad confirmandam fidem, sicut olim fecerat Constantinus Magnus, id est, non venisse ad explicandam fidem, et controversias judicandas; sed ad hoc, ut fides a Concilio explicata, firma, ac tuta consisteret, defensa videlicet Imperatoris ope et auctoritate. Interfuerunt denique nomine Imperatoris in aliis actionibus quidam Judices seculares, qui non erant Judices controversiarum fidei, sed tantum, an omnia fierent legitime, sine vi, et fraude, et tumultibus. Quia enim in Concilio Ephesino II, Dioscorus Episcopus militibus introductis, vi coegerat Episcopos ad subscribendum : In hoc Concilio interfuerunt vel Imperator, vel Vicarii ejus ad impediendam violentiam. Id quod ex toto Concilio apparet; nunquam enim sententiam ferunt, nunquam subscribunt, et in omnibus sententiis Episcoporum acquiescunt. Et quamvis, in fine primæ actionis, videantur judices sæculares ferre sententiam in Dioscorum et alios Episcopos : tamen in tertia actione declaratur, illam sententiam fuisse conditionatam, nimirum si id placeret Sanctissimo, Episcopis, quibus, ut ibidem asseritur, id a Domino Deo creditum est. Itaque judices illi non tam sententiam judicariam tulerunt, quam exposuerunt quid sibi videretur. Nam sancta Synodus, post illam judicum sententiam, tertio admonuit Dioscorum, et tandem Legati Papæ sententiam in Dioscorum tulerunt, tanquam veri Concilii præsides, quam omnes Episcopi probaverunt.

Præfuerunt autem revera ut Judices Ecclesiastici, Legati Leonis Papæ. Ipsi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi sedent, primi loquuntur, primi subscribunt, ipsi sententiam definitivam in Dioscorum proferunt, nomine Papæ et totius Concilii act. 3. his verbis : « Sanctissimus ac beatissimus Papa caput universalis Ecclesiæ Leo per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, et petra fidei et cœlestis regni janitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudavit et ab omni sacerdotali opere fecit extorrem. » Denique B. Leo et Concilium totum id fatentur. Leo epist. 47. ad Concilium Chalcedonense, sic ait : « In his, inquit, fratribus Paschasino et Lucentio Episcopis, Bonifacio et Basilio Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me Synodo vestra fraternitas existimet præsidere. » Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ habetur act. 3. in quibusdam exemplarib. in aliis post finem Concilii : « Quibus Episcopis Concilii, tu quidem sicut membris caput præeras in his, qui tuum tenebant ordinem, benevolentiam præferens. Imperatores vero ad ornandum decentissime præsidebant etc. »

Calvinus respondet, in hoc quidem Concilio præsedisse Legatos Pontificis Romani; sed ex privilegio Imperatoris, quod extorserat Leo Papa : « Cum enim fieret Concilium Ephesinum secundum, inquit Calvinus, non est ausus Leo petere primam sedem in Concilio, sed misit Legatos, et passus est eos subesse Dioscoro Alexandrino Episcopo Præsidi. Quia vero res male cessit, et Dioscorus non recte navim gubernavit, Leo, illa occasione accepta, petiit ab Imperatore, ut permitteret aliud Concilium fieri, cui Legati sui præessent. Imperator, quia videbat, non esse in Oriente ullos idoneos Episcopos tanto oneri, ex defectu personarum, permisit Romanis Legatis præsidentiam. »

Hæc historia, quam Calvinus sine ulla probatione recitat, plena est mendaciis; nam in primis, quod Leo non sit ausus petere primam sedem in Concilio Ephesino, mendacium est. Scribit enim Liberatus in Breviario cap. 12, Legatos Romani Pontificis noluisse in Concilio sedere, cum vidissent præsidere Dioscorum, et non datam sanctæ sedi

Romanæ præsessionem. Porro Dioscorum extorsisse contra fas ab Imperatore præsidentiam illam, scribunt Zonaras in vita Theodosii, et Evagrius lib. I, cap. 10. Unde etiam Leo epist. 24, 25 et 26 ad Theodosium et Pulcheriam, frequenter repetit, Dioscorum in ea Synodo sibi vendicasse principatum. Ubi etiam testatur, Flavianum Episcopum Constantinopolitanum appellasse a Concilio illo ad Apostolicam sedem, et libellum appellationis tradidisse Legatis Romanis : Quomodo ergo non auderet Leo in eo Concilio præsidentiam petere, a quo ad se, tanquam ad majorem, appellabatur? Deinde, quod Leo petierit ab Imperatore, ut sui Legati præessent in Synodo Chalcedonensi, et quod Imperator id concesserit defectu personarum Orientalium, mendacia impudentissima sunt; nihil enim tale ab ullo narrat. Imo videmus Leonem Legatos misisse absolute, ut præsiderent, nullius consensu petito, nedum venia vel permissione.

Quintum Concilium fuit Constantinopolitanum II. in eo præsedit non Menas, (ut falso Calvinus docet) Concilium enim a Mena celebratum, non generale, sed particulare fuit, ut supra demonstravimus; sed Eutychius, Menæ successor, qui tamen agnovit, et professus est, præsidentiam debitam fuisse Romano Pontifici, si is interesse Concilio voluisset. Unde Zonaras in vita Justiniani : « Sub hoc, inquit, quintum Concilium est coactum centum sexaginta quinque Episcoporum, quorum Princeps fuit Vigilius Papa Romanus. » Et ipse Eutychius Patriarcha in Epistola ad Vigilium, quæ habetur in fine primæ collationis quintæ Synodi : « Petimus inquit, præsidente nobis vestra Beatitudine de tribus capitulis quæri et conferri. » Quæ verba Patriarchæ Eutychii non solum mendacium Calvini refellunt, qui scripsit Menam in eo Concilio præsedisse, sed etiam alterum Illyrici, qui Centur. VI, cap. 9, colum. 509. asseruit, Vigilium Papa noluisse Synodo interesse, ne cogeretur secundus Eutychio assidere. At qui hoc timere potuit, cum ipse Eutychius præsidentiam illi offerret?

Sextum Concilium fuit Constantinopolitanum III, in eo Præsides fuerunt Legati Agathonis Romani Pontificis, Petrus et Georgius Presbyteri, ac Joannes Diaconus. Id enim affirmat Zonaras in vita Constantini IV, et præterea ex ipsa Synodo patet, ubi in singulis actionibus isti primi omnium nominantur, loquuntur, subscribunt. Interfuit in hac Synodo etiam Imperator Constantinus, cum nonnullis viris illustribus, et præsedit, id est, primo loco sedit, sed non fuit ullo modo Judex, aut formaliter Præses, nam nullam sententiam tulit, et ultimus omnium subscripsit, non definiens, sed consentiens.

Septimum Concilium est Nicænum II, in quo sine controversia Præsides fuerunt Legati Papæ Adriani I, Petrus Archipresbyter, et Petrus Abbas sancti Sabæ. Isti enim primi nominantur, et primi subscribunt. Imperator nihil in hac Synodo egisse legitur.

Octavum Concilium est Constantinopolitanum IV; in quo etiam sine controversia Legati Adriani II præsederunt, videlicet Donatus et Stephanus Episcopi, et Marinus Diaconus, qui primi nominantur, et subscribunt, et in ipsa prima actione rogati a Concilio, ut ostenderent litteras Papæ, quibus daretur eis præsidentia, mox exhibuerunt litteras Adriani. Denique, ad finem Concilii ita subscribit primus : « Ego Donatus Dei gratia Episcopus Ostiensis, locum obtinens Domini mei Adriani universalis Papæ, huic sanctæ et universali Synodo præsidens, omnia, quæ superius leguntur, promulgavi, et manu propria subscripsi. » Imperator autem Basilius adfuit quidem, sed in fine Concilii aperte testatus est longa oratione, non esse suum, nec ullius hominis Laici, miscere de Ecclesiasticis judiciis. Et tandem subscripsit post omnes Patriarchas non definiens, sed suscipiens, et consentiens, præfatus etiam antea se debuisse subscribere post omnes Episcopos, ut olim fecerunt Constantinus, Theodosius, et Marcianus; tamen se subscripsisse immediate post Patriarchas, quia tali eum honore Episcopi afficere voluerunt.

Si ergo his addamus reliqua generalia Concilia, in quibus omnibus sine controversia Pontifex Romanus præsedit, habebimus ex continua Ecclesiæ consuetudine, proprie ad Romanum Pontificem pertinere munus in Conciliis generalibus præsidendi. De cæteris, quæ ad formam pertinent Conciliorum, ut de ordine, quæ cæteri sedere debent, de vestibus Episcoporum in Synodo; de modo procedendi, etc. vide Joannem de Turrecremata lib. III, cap. 26 et 27. et Concilium Toletanum IV, cap. 3. Toletanum XI, cap. 1. et initium Conciliorum Constantiensis et Basileensis.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Argumenta Calvini sumuntur a praxi Ecclesiæ. Proponit enim quinque Concilia, in quibus Pontifex Romanus non præfuit. Videlicet Nicænum, cui præfuit Athanasius; Quintum generale, cui præfuit Menas; Ephesinum secundum, cui præfuit Dioscorus; Carthaginiense sextum, cui præfuit Aurelius, etiam si adessent Legati Pontificis; et Aquileiense, cui non Damasus, sed Ambrosius præsedit. Sed ad prima tria jam est responsum.

Ad Quartum dico, solum in generali Concilio debere necessario Romanum Pontificem præsidere; in provincialibus enim, vel nationalibus, qualia sunt omnia Carthaginiensia, non negamus deberi præsidentiam Archiepiscopo, vel primati ejus loci. Porro Legati Romani Pontificis non fuerunt ad illud Concilium missi, ut præsiderent, sed ut quædam tractarent cum eo Concilio nomine Romanæ Ecclesiæ.

Ad Quintum dico, argumentum conflari ex duobus mendaciis Calvini, quæ sunt major et minor, propositio; ex quibus quid potest colligi, nisi mendacium? Primum mendacium est, quod Aquileiense Concilium fuerit generale; nam primo, si fuisset generale, fuisset secundum, et proinde Constantinopolitanum, quod postea secutum est, non fuisset secundum, sed tertium. Deinde vix interfuerunt Episcopi 30, qui certe non sufficiunt ad generalem Synodum faciendam. Denique in epistola hujus Concilii ad Imperatorem, dicunt Patres, non fuisse opus congregare Concilium generale, sed abunde satis fuisse ad id, pro quo vocati erant, paucos illos Episcopos, præsertim cum essent ex variis provinciis Occidentis. Itaque Concilium fuit provinciale, sed adjutum etiam aliquot Legatis quarumdam aliarum provinciarum.

Secundum mendacium est, quod Ambrosius præsederit: nam primus nominatur Valerianus Episcopus Aquileiensis, secundus Ambrosius Mediolanensis: quod est argumentum, Valeriano datum esse primum locum. Neque his repugnat, quod Ambrosius in eo Concilio fere solus disputat cum hæreticis; munus enim disputandi non Præsidi, sed Episcopo doctissimo demandari solet.

Brentius argumenta petit ex Testamento veteri, in quo constat præcipuos Judices, etiam in rebus spiritualibus, fuisse Principes, sive Reges, ut patet de Mose, Josue, Davide, Salomone, Ezechia, Josia. Accedit, quod Deus commisit Principibus custodiam legis divinæ, ut dicitur Roman. XIII: *Si male egeris, time; non enim sine causa gladium portat* (1). Ergo Principum est judicare de lege Dei, quomodo sit servanda, et punire transgressores. Sed hoc argumentum jam est a nobis solutum in lib. III de verbo Dei, et in lib. I de Pontifice. Quia tamen non piguit adversarios eadem argumenta sæpius repetere, nec nos pigebit solutiones quoque sæpius repetere.

Respondeo igitur primo, Mosem non solum Principem, sed etiam summum Sacerdotem fuisse, ut patet ex Psalm. XCVIII: *Moses et Aaron in Sacerdotibus ejus* (2). Josue autem, Davidem, Salomonem, et aliquos alios non solum Reges, sed etiam prophetas fuisse, quibus Deus quædam extraordinarie committebat, quæ ad Sacerdotes alioquin ex officio spectabant: Hoc modo Salomon Rex amovit Abiathar a sacerdotio, et constituit Sadoc pro eo, III. Reg. II. id enim fecit, non ut Rex, sed ut Propheta ex divina inspiratione; Unde subjungitur ibidem causa: *Ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli, in Silo* (3). Sed non propter ista extraordinaria, delenda est ex Deut. c. XVII lex illa generalis, qua jubentur omnes in dubiis circa legem recurrere ad Sacerdotes: neque illa Malachiæ II: *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus* (4).

Dico secundo, alios reges Synagogæ, qui boni fuerunt, nunquam se miscuisse in negotiis sacerdotalibus ejus, et si quando se miscuerunt, punitos fuisse, ut patet de Rege Josaphat optimo, qui II. Paralipom. XIX aperte distinguit officia, et dicit: *Amarias Sacerdos et Pontifex in omnibus, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: Porro Zabadias, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ*

(1) Rom. XIII, 4. — (2) Psal. XCVIII, 6. — (3) III. Reg. II, 27. — (4) Malach. II, 7.

ad Regis officium pertinent (1). E contrario autem Ozias Rex, II. Paralip. XXVI, cum Sacerdotis officium usurpare voluisset, mox a Deo percussus, leprosus factus est, et permansit usque ad mortem.

Ad confirmationem dico, Reges esse custodes Legis divinæ, sed non interpretes, et proinde ad eorum officium pertinere, ut legibus et edictis suis jubeant eam fidem teneri, quam Sacerdotes tenendam docent, et hæreticos ab Ecclesia judicatos coerceant pœnis temporalibus, ut Augustinus docet in epist. 48, 50 et 166. Et pii Imperatores Constantinus, Theodosius, Martianus, aliique id sæpe fecerunt, ut patet ex l. Cunctos populos, C. de summa Trinitate et fide Catholica, et ex toto titulo de hæreticis in eodem Codice.

Argumenta Hermanni sumuntur ex variis exemplis veterum. Primum est ex disputatione Athanasii cum Ario, præsidente Probo judice, homine laico, et nondum Christiano, quem Imperator Constantius deputaverat, quæ quidem exstat imperfecta in operibus Athanasii, sed perfecta in operibus Vigilii Episcopi Tridentini, qui floruit circa annum Domini 500.

Respondeo, nunquam fuisse talem disputationem re ipsam habitam : sed Vigilium eam composuisse per modum Dialogi : ut eo modo scriberet contra Arianos, ut ipsemet fatetur lib. V contra Eutychen, non procul ab initio ; Et præterea res ipsa clamat ; nam disputatio habetur inter quatuor homines, Sabellium, Arium, Photinum, et Athanasium tunc Episcopum, ut patet ex epistola Imperatoris, quæ initio disputationis fingitur missa ad Probum : At Sabellius obiit antequam ullus ex aliis tribus orbi innotesceret, ut patet ex Eusebio lib. VII, histor. cap. 5. Arius quoque obiit tempore Constantini, antequam Constantius regnare inciperet, ut patet ex Socrat. lib. I, cap. 25. ergo non potuit cum Athanasio congredi, tempore Constantii, ut hic fingitur. Quod vero quidam dicunt, duos fuisse Arios, et cum posteriore tamen disputasse Athanasium, refellitur ex ipsomet Vigilio qui initio hujus disputationis aperte testatur, se loqui de illo Ario, qui Arianam hæresim primus excogitavit.

Sed Dices, etiamsi Dialogus sit fictus, tamen apparet, non esse visum absurdum Vigilio, si judex laicus præesset disputationi de religione. Respondeo, Vigilium ita Dialogum composuisse, ut ostenderet tantam esse vim Catholicæ veritatis, ut etiam sub judice non Christiano vincere possit.

Secundum exemplum est desumptum ex Zonara in vita Constantini, ubi legimus, ad petitionem Helenæ, quæ conabatur pertrahere Constantinum filium a fide Christi ad Judaismum, disputasse Sylvestrum cum Judæis coram quibusdam senatoribus, tanquam judicibus, ex mandato Constantini.

Respondeo, videri incertam istam narrationem, omnes enim veteres Helenam laudant ut feminam Christianissimam. Et non solum Catholici, sed etiam Magdeburgenses Cent. IV, col. 694. rident hanc narrationem, ut fabulosam ; et ex Chronico Eusebii colligitur anno 325, lignum crucis Dominicæ ab Helena inventum, et Marianus Scotus sub annum 327, scribit illam disputationem incidisse opera Helenæ, tunc Christum persequentis, quæ nullo modo cohærent.

Tertium exemplum sumitur ex Optato Milevitano, et Augustino, qui multis in locis scribunt, Donatistas in causa Cæciliani ab Imperatore judice postulasse ; Imperatorem autem dedisse eis Romanum Episcopum cum aliis quibusdam Episcopis, sed eos appellasse, et ab Imperatore accepisse alios judices in Gallia, quos rursum appellantes Imperator ipse judicavit. Ergo summus Judex in causis Episcoporum est Imperator.

Respondeo, bene habet quod hæretici argumentantur ex gestis hæreticorum majorum suorum ; nam quod male fecerint recurrendo ad Imperatorem tanquam Judicem, et quod pejus fecerint rursum ad eum appellando, Optatus, Augustinus et Imperator ipse testes sunt. Augustinus epist. 48. dicit, hinc merito reprehendit Donatistas, quod apud Imperatorem accusaverint Cæcilianum, cum potius eum apud Episcopos Transmarinos convincere debuissent. Et ibidem addit, Imperatorem ordinatius egisse, qui Donatistas, ad se venientes, remisit ad judicium Milthiadis Romani Episcopi.

Optatus lib. I contra Parmen. refert, Imperatorem sic exclamasse : « O rabida furoris audacia, sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt. » Item Augustinus in epistol. 162 : « Qua in re, inquit, quemadmodum detestetur illos Constantinus audivistis. Atque utinam, ut eis ipse

(1) II. Paralip. XIX, 11.

cessit, ut de illa causa post Episcopos judicaret, a sanctis Antistitibus veniam postea petiturus, sic et illi aliquando cederent veritatis. » Ubi vides Constantinum ægre tulisse ad se appellari, et judicasse post Episcopos coactum, ut vel sic frangeret furorem Donatistarum, cum viderent se ab omnibus condemnari : et præterea intellexisse Constantinum, se non posse jure suo judicare, sed tantum ea spe, quod postea Episcopi veniam illi darent, a quibus eam petiturus erat. Quæ autem fuerit mens Constantini extra hos articulos necessitatis, patet ex Ruffino lib. X, hist. cap. 2. ubi asseruit se debere judicari ab Episcopis, non eos judicare.

Quartum exemplum est sumptum ex Breviculo collationum circa principium, ubi sic Augustinus loquitur : « Cum Catholici Episcopi et partis Donati, jussu Imperatoris disputando inter se gestis apud Tribunum et Notarium Marcellinum cognitorem habitis, contulissent etc. » Et in fine Breviculi asserit, Marcellinum, ut judicem, sententiam tulisse pro Catholicis contra Donatistas.

Quintum exemplum sumitur ex Sozomeno lib. IV, cap. 5. et ex Epiphanio hæresi 17. qui scribunt Photinum petiisse et impetrasse ab Imperatore judices, coram quibus causam suam ageret.

Respondeo ad quartum exemplum, ex doctrina ipsius Augustini, collationem illam cum Donatistis extraordinariam, et quadam necessitate susceptam fuisse : Nam ut scribit idem Augustinus lib. III contra Julianum, cap. 1. cum Pelagiani vellent opera Imperatoris cogere Catholicos ad collationem eo modo, quo antea Catholici coegerant Donatistas : Augustinus respondit, Catholicos eam collationem modo extraordinario cum Donatistis necessario habuisse, eo quod illi totam Africam infestarent, nec possent aliter reprimi, vel ad Concilium cogi, nisi per temporales potestates, ut tunc factum est.

Dico præterea illud judicium non fuisse tale, quale est de quo nos agimus. Non enim ita judicavit Marcellinus, ut ejus sententia totam Ecclesiam obligaverit, sed tantum ut represserit audaciam Donatistarum ; sententia enim Marcellini fuit Donatistas ita a Catholicis confutatos, ut non habuerint quod respondere possent. Sicut etiam cum Augustinus disputavit cum Pascentio Ariano, arbitro Laurentio, ut patet ex epist. Augustini 174 et 178. sententia Laurentii non faciebat rem de fide, sed tantum valebat ad confusionem Pascentii, qui victus pronuntiabatur ; et idem dicendum est de disputatione Photini hæretici, et de similibus disputationibus. Nunquam enim in Ecclesia habitæ sunt pro legitimis definitionibus, qualia sunt decreta Conciliorum.

Sextum exemplum sumptum est ex Socrate lib. V, cap. 10. et Sozomeno lib. VII, c. 12. ubi legimus, Imperatorem Theodosium jussisse, ut singuli Principes variarum religionum, id est, Catholici, Ariani, Eunomiani adferrent ad se scriptam formulam fidei suæ. Quod cum factum esset, Imperatorem impense Deum orasse, ut animum suum dirigeret in vera fide eligenda, et tum demum lectis omnibus confessionibus solam Catholicam approbasse, et eam servari jussisse.

Respondeo, Theodosium non suscepisse aliquam novam controversiam definiendam, neque se judicem ullo modo fecisse in causa fidei. Quod patet primo, quia illa quæstio jam definita erat in Concilio Nicæno, cujus ipse adeo strenuus sectator erat, ut noluerit baptizari ab Episcopo Thessalonicensi, nisi prius intelligeret eum esse fidei Nicænæ ; ut est apud Socratem lib V, cap. 6. non ergo dubitare potuit, an esset verior fides Ariana, an fides Catholica. Secundo, quia Ambrosius in ep. 32. dicit, non esse Imperatorum in causa fidei judicare ; et hoc probat testimonio Constantini, Valentiniani senioris, et Theodosii. Item in Concilio Aquileiensi, idem Ambrosius dicit, Imperatorem Theodosium liberum reliquisse judicium sacerdotibus. Theodosius igitur nihil judicavit in causa fidei, sed tantum legit sectariorum confessiones, ut eis acquiesceret, eisque satisfaceret, ne videretur eos inauditos sine ratione damnare.

Quod autem scribit Socrates, Theodosium a Deo per orationes postulasse, ut se dirigeret in eligenda fide, falsum esse arbitror : Nam cum oraverit secreto, ut idem Socrates affirmat, quis potest scire, quid oraverit ? Et præterea certum est eum non sic orasse, quia sic orando peccasset peccato infidelitatis, dubitando de fide, quam semel acceperat ; Et tamen eum in hoc facto nihil peccasse, sed laudabiliter egisse, omnes fatentur. Oravit igitur, non ut dirigeretur in eo negotio, ne aliquid imprudenter ageret, et fortasse a Deo veniam petiit, quod alienum jus occupare videretur ; et simul oravit, ne

deciperetur legendo confessiones tot hæreticorum.

Septimum exemplum sumitur ex Theodoreto lib. V, cap. 23. ubi legimus, quod cum Romani Pontifices nollent Flavianum esse Episcopum Antiochenum, tamen Theodosius Imperator aliter judicavit, et jussit Flavianum Antiochiæ esse Episcopum.

Respondeo, hanc historiam mirifice ostendere Romani Pontificis primatum, et nihil plane obesse præsenti causæ. Dico igitur, Pontificem jure noluisse, ut Flavianus esset Episcopus, Imperatorem autem, quod fecit, ex potentia, non ex justitia fecisse. Id quod probo, quia ut Socrates refert lib. V, cap. 5. cum esset schisma in Ecclesia Antiochena, et simul sederent Meletius, et Paulinus, placuit tandem omnibus, ut simul sederent; sed cum alter moreretur, alter solus Episcopus esset, nemine succedente Episcopo mortuo; idque jurejurando confirmaverunt. At nihilominus mortuo Meletio in ejus locum Flavianus successit, vivente adhuc Paulino, quod contra juramentum, et proinde illicitum fuisse, omnibus notum erat. Quid ergo mirum, si id Romano Pontifici Damaso displicebat?

Quocirca S. Ambrosius in epist. 78. ad Theophilum Alexandrinum de hac re loquens, sic ait : « Scribit Sanctitas tua, Flavianum ad Imperialium rescriptorum suffragia remeavisse. Frustra ergo tantorum sacerdotum fusus labor; iterum ad hujus secuti judicia revertendum. » Et infra : « Sane referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ Sacerdotem Ecclesiæ. » Præterea Chrysostomus quoque Antiochiæ non a Flaviano, sed ab Evagrio, Paulini successore, Presbyter ordinatus est, ut est apud Socratem lib. VI, cap. 3. quod ille nunquam passus esset, si Flavianum pro vero Episcopo habuisset. Item Theophilus Alexandrinus Episcopus, ut refert Socrates lib. V, cap. 15. Romanum Pontificem per Legatum suum rogavit, ut Flaviano peccatum, quod admiserat, dimitteret. Et similem operam apud Pontificem postea navasse Chrysostomum, patet ex Sozomeno lib. VIII, cap. 3. Ex quibus clarissimum est, Flavianum peccasse, et judicem ejus ac superiorem fuisse Romanum Pontificem. Item Hieronymus in epist. ad Damasum, de nomine hypostasis, loquens de eodem schismate, petit a Pontifice, cuinam eorum Episcoporum communicare debeat; et asserit se ei communicaturum, qui cum Romano Pontifice conjunctus sit.

Præterea tres optimi et sanctissimi Pontifices, Damasus, Siricius, Anastasius, ut scribit Theodoretus lib. V, cap. 23, liberrime in ea causa Imperatorem increparunt, ac dixerunt, eum quidem satis diligenter opprimere Tyrannos, qui contra se insurgunt; at iis, qui contra Dei legem tyrannidem exercent, impunitatem concedere. Quam objurgationem, tam atrocem, nunquam certe Pontifices tam sancti adhibuissent, nisi Imperatorem graviter errare vidissent. Quid, quod Imperator ea objurgatione permotus, ut ibidem Theodoretus refert, non succensuit Romanis Pontificibus, sed Flavianum bis Romam navigare jussit, ut coram Pontifice se purgaret?

Denique, ut ibidem Theodoretus refert, etiam si Imperator de potentia, ut diximus, non de justitia, Flavianum Episcopum esse volebat, tamen nunquam finita est causa illa, neque Episcopi Occidentis, et Ægypti Flaviano communicare voluerunt, donec Evagrio jam mortuo Pontifex Romanus Flaviano delictum condonavit; et Legatos ejus se admissurum promisit, et ipse Episcopos illustrissimos, et Presbyteros ac Diaconos Antiochenos, Legatos Romam misit.

Habemus ergo quid requiratur ad legitimum Concilium. Nunc breviter appendicis loco annectemus, quale Concilium requirant Protestantes in eo libro, quem inscribunt : Causæ cur Electores, Principes, aliique addicti Confessioni Augustanæ ad Concilium Tridentinum non accedant.

CAPUT XXI.

Refutantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

Lutherani, qui se Protestantes vocant, octo conditiones proponunt Concilii celebrandi; de quibus quoniam satis plene disseruit Gaspar Willalpandæus, nos eas brevissime refellemus.

Primo ergo requirunt, ut antequam fiat Synodus, irritentur omnia acta Concilii Tridentini. Secundo, ut Concilium fiat in Germania; et enim canon Ecclesiasticus apud

Cyprianum lib. I, epist. 3. ut illic lites judicentur, ubi exortæ sunt. Tertio, ut Pontifex Romanus non indicat Concilium, nec ei præsit, sed sit altera pars litigantium, quandoquidem ipse est qui accusatur, et nemo debet simul esse judex, et pars. Quarto, ut ex sola Scriptura divina sententiæ ferantur, non ex traditionibus, vel canonibus. Quinto, ut decisio non fiat penes suffragiorum pluralitatem, sed ut juxta normam verbi divini pronuntietur. Sexto, ut Romanus Pontifex absolvat omnes Prælatos a juramento fidelitatis, quo ei obstricti sunt. Septimo, ut Theologi principum, ac statuum Confessionis Augustanæ, non minus, quam Episcopi in Concilio sententias, ac voces decisivas proferre permittantur. Octavo, ut detur salvus conductus ab Imperatore, non solum personis, sed etiam ipsi causæ principali, id est, ut nec personæ possint puniri, si nolint Concilio assentiri, nec fides, et Confessio Lutheranorum possint damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint. Cum his conditionibus dicunt, se Concilium toto pectore optare, et hoc vere pium, et liberum Concilium se vocare.

Prima conditio et iniqua; quia nihil debet irritum haberi, nisi legitimo judicio damnatum. Concilium autem Tridentinum est quidem accusatum ab hæreticis, sed non damnatum in illo legitimo judicio. Sicut ergo Concilium Ephesinum II damnatum est in Concilio Chalcedonensi, et Constantinopolitanum contra imagines damnatum est in septima Synodo: ita Concilium Tridentinum si damnatum esset, deberet in alia Synodo examinari, et judicari, non autem ante Synodi judicium irritari.

Secunda conditio est etiam iniqua; ut etiam Lutherani jure sibi videntur petere, ut Concilium non fiat in Italia, ubi prævalent Catholici, ita Catholici jure postulare possunt, ut non fiat in Germania, ubi prævalent Lutherani, et sane non poterat locus eligi melior atque aptior, quam Tridentum, quod est in finibus Germaniæ, et Italiæ, etiamsi Ethnici hominis judicio quæstio ista relinqueretur.

Ad canonem autem qui est apud Cyprianum dico, intelligi eum canonem de particularibus causis, id est, de criminibus particularium hominum, quæ debent judicari ubi sunt commissa, quia ibi facilius testes inveniri possunt. At de causis fidei, quæ ad totam Ecclesiam pertinent, alia ratio est. Unde quæstio exorta Antiochiæ de legalium cessatione, Hierosolymæ in Concilio Apostolorum terminata est, Actor. XV; et hæresis Ariana exorta Alexandriæ in Ægypto, judicata est Nicææ in Bithynia: hæresis Nestorii exorta Constantinopoli, damnata est Ephesi: hæresis Eutychetis nata Constantinopoli, damnata Chalcedone: hæreses Origenistarum, Didymi et Evagrii, in V Synodo judicatæ sunt apud Constantinopolim, ubi minime natæ fuerant; hæresis Monothelitarum, quæ nata erat Alexandriæ, Cyro auctore, damnata est primum Romæ in Concilio S. Martini Papæ: deinde Constantinopoli in VI Synodo. Denique hæresis Iconoclastarum, quæ Constantinopoli vel exorta, vel mirifice aucta et confirmata fuerat, apud Nicæam Bithyniæ, et antea etiam Romæ in Concilio judicata et damnata est. Adde, quod habuerunt etiam Lutherani in media Germania Concilia provincialia non pauca, ut Coloniense, Moguntinum, et alia, in quibus damnati sunt. Neque objicere debent adversarii, ista Concilia Papistarum fuisse; idem enim omnes hæretici objicere potuissent. Semper enim in Ecclesia id servatum est, ut controversias judicarent Episcopi, qui tunc erant, et non propter novas quæstiones novi crearentur Episcopi.

Tertia conditio iniqua est; quia Romanus Pontifex non potest privari jure suo indicendi Concilia, et eis præsidendi, in cujus possessione jam fuit per 1500 annos, nisi prius in legitimo judicio convincatur, non esse summus Pontifex. Quod vero dicunt, non debere eumdem esse judicem, et partem; dico habere locum in privatis hominibus, non in Principe supremo. Princeps enim supremus donec non declaratur, vel judicatur legitime excidisse a principatu, semper est summus Judex, etiamsi cum ipso litigetur.

Itaque solent privati, qui cum Principe suo litigant, interdum appellare ab ipso Principe male informato, ad eumdem melius informandum. Et confirmatur hoc ex antiquis historiis; nam cum Marcellinus peccasset, et propter ipsum, Concilium congregatum fuisset, Episcopi omnes dixerunt, eum non posse ab ullo damnari, sed ipsum debere esse judicem, et reum, ut refert Nicolaus I in epistola ad Michaelem. Item Sixtus III, cum accusaretur de adulterio, Concilium congregavit Imperator, Pontifice consentiente, sed in eo Concilio nemo ausus est Pontificis causam discutere, nisi prius ipse

dixisset, velle se ut causa discuteretur, etsi in suo arbitrio esset judicari, vel non judicari. Id patet tum ex actis Concilii, tum ex epistola ejusdem Sixti ad Episcopos Orientis.

Denique in Concilio IV Romano sub Summacho legimus, Episcopos omnes dixisse, Concilium non potuisse jure indici, nisi a Pontifice, etiamsi ipse esset, qui accusabatur. Ad hæc, nonne Arius cum Alexandro de fide litigabat? et tamen in Concilio Nicæno sedit Alexander, quia Episcopus erat, ut Judex. Item in tertia Synodo præsedit judicio Episcopali Cyrillus, qui tamen altera pars litigantium a Nestorianis dicebatur. Ita quoque in IV Synodo, præsederunt Legati Leonis, cum tamen tota causa inter Leonem, et Dioscorum versaretur. Accedit, quod Pontifex in Concilio non est solus judex, sed habet multos collegas, id est, omnes Episcopos, qui si eum convincere possent de hæresi, possent etiam eum judicare, et deponere, licet invitum. Nihil ergo habent hæretici, cur conquerantur, si Romanus Pontifex Concilio præsedit antequam damnatus esset.

Quarta conditio iniqua est, quia non debent semel definita in dubium iterum revocari, juxta legem Marciani Imperatoris, lib. nemo, C. de summa Trinitate, et fide Catholica. Constat autem in VII Synodo generali definitum esse, traditiones non scriptas esse recipiendas. Quamvis autem ista conditio sit iniqua; posset tamen admitti, donec iterum in Synodo legitime non esset definitum, eas esse recipiendas pro verbo Dei: Hinc enim est, quod Tridentinum Concilium, antequam ad alia progrederetur, definivit Scripturas, et traditiones Apostolicas pro verbo Dei recipiendas.

Quinta conditio tollit penitus formam Conciliorum, ut supra ostendimus, et propterea non potest fieri, ut aliquando ad finem controversiarum deveniatur, nisi detur locus majori parti suffragiorum; cum enim utraque pars proferat Scripturarum testimonia, quomodo potest cognosci, quæ sit Concilii sententia, nisi colligantur suffragia, et plurium sententia valeat?

Sexta conditio est iniqua, et impertinens: Iniqua, quia non debent inferiores liberari ab obedientia superiorum, nisi prius ille legitime deponatur, vel declaretur non esse superior. Quemadmodum iniquum esset, ut quotiescumque fiunt Comitia Imperialia, Imperator deberet liberare a juramento fidelitatis omnes Principes sibi subjectos: Quod autem non sit novum, Episcopos juramentum obedientiæ præstare Pontifici, patet ex B. Gregorio lib. X, epist. 31, et ex c. Significasti, extra de electione. Item ex Concilio Toletano XI, cap. 10. Impertinens autem, quia istud juramentum non tollit Episcoporum libertatem, quæ in Conciliis necessaria est, jurant enim se fore obedientes summo Pontifici, quod intelligitur, donec Pontifex est, et dum jubet ea, quæ secundum Deum, et sacros canones jubere potest: sed non jurant, se non dicturos, quod sentiunt in Concilio, vel se non deposituros eum, si hæreticum esse convincant.

Septima conditio, si intelligatur de voce proprie decisiva in forma judicii, repugnat quintæ conditioni, et est contra formam omnium Conciliorum, ut supra ostendimus; si intelligatur improprie, et vocetur vox decisiva, Scriptura divina in testimonium alicujus sententiæ in medium allata, conditio est æquissima, et nunquam negata Protestantibus, imo eis ter oblata in Concilio Tridentino, nimirum sess. XIII, XV et XVIII.

Ultima conditio pro prima parte, id est, quod attinet ad salvum conductum personarum, oblata est Protestantibus, ut patet ex iisdem locis Concilii Tridentini, id est, sess. XIII, XV et XVIII, pro secunda parte est prorsus inepta, et ridicula: Est enim ac si aperte dixissent, volumus vexari Episcopos totius Christiani orbis, et sumptus facere, ac labores maximos pati, ut ad Concilium veniant, et tamen cum venerint, nolumus quidquam statui, neque lites unquam finiri.

CONTROVERSIARUM

DE CONCILIIS

LIBER SECUNDUS

QUI EST DE CONCILIORUM AUCTORITATE.

CAPUT I.

Argumentum et partitio hujus libri.

De Concilii definitione et causis hucusque, pro instituti operis brevitate disputatum est: restat auctoritas. Et quoniam tum ex ipsis Conciliis, quæ exstant, tum ex I. IV de Pontifice constat, posse Concilia Episcopalia judicare controversias, tum fidei, tum morum, quæ in Ecclesia pro tempore oriuntur, hac omissa quæstione, illud solum explicandum suscipiemus: Sintne certa, et infallibilia Conciliorum judicia?

Erit autem hæc de auctoritate Conciliorum disputatio bipartita. Primum enim consideranda erit auctoritas Conciliorum absolute; deinde comparata cum aliis similibus principiis fidei, id est, cum Scriptura, Pontificiisque decretis.

De auctoritate absolute considerata duæ sunt quæstiones. Una, an Concilia a summo Pontifice confirmata possint errare. Altera, an Concilia a Pontifice nondum confirmata, sed alioquin omnino legitima, errare possint. Nam de Conciliis reprobatis, vel partim probatis, partim reprobatis, nihil est quod dicamus, cum illa sine dubio erraverint, de istis autem idem sit judicium, quod de aliis, quæ vel confirmata sunt, vel reprobata.

CAPUT II.

Concilia generalia a Pontifice confirmata errare non posse, ex Scripturis demonstratur.

Ac ut a Prima quæstione principium faciamus, hæretici hujus temporis nullum Concilium esse volunt, quod errare non possit. Ita Lutherus asserit, art. 28 et 29; et in lib. de Conciliis. Brentius in Confessione Wirtembergensi, cap. de Conciliis. Calvinus lib. IV instit. cap. 9, §. 8. et in minori institutione, cap. 8, §. 163 et sequ. Catholici vero omnes constanter docent, Concilia generalia a summo Pontifice confirmata errare non posse, nec in fide explicanda, nec in tradendis morum præceptis toti Ecclesiæ communibus. De Conciliis vero particularibus videtur esse aliqua dissentio inter Catholicos; cum enim istorum Conciliorum firmitas tota fere pendeat ex firmitate Pontificis, ii qui dicunt Pontificem errare posse, consequenter dicere debent, etiam ejusmodi Concilia errare posse; quæ ut facilius, et clarius explicentur, duas propositiones constituemus.

Sit igitur prima propositio : « Fide Catholica tenendum est, Concilia generalia a summo Pontifice confirmata, errare non posse, nec in Fide, nec in moribus. » Probatur primo, testimoniis divinæ Scripturæ, quæ ad quatuor Classes reduci possunt. In prima, erunt testimonia propria; in secunda, illa quæ probant Ecclesiam non posse errare; in tertia, illa quæ probant Papam non posse errare; in quarta, illa quæ probant Episcopos

omnes, et Doctores Ecclesiæ non posse errare.

Testimonia propria sunt tria. Primum est Matth. XVIII : *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum* (1). Calvinus non adeo magni facit hoc testimonium, propterea quod ex eo videatur probari posse, etiam Concilium duorum hominum non posse errare. Sed is hoc testimonium non contemnet, qui observarit, argumentum sumi non simpliciter ex his verbis, sed ex his verbis continuatis cum superioribus, et propterea addita argumentatione a minori ad majus. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili : *Dic Ecclesiæ, et si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus et publicanus* (2). At ne quis Ecclesiam, sive congregationem Prælatorum contemnendam putaret, adjunxit continuo : *Amen dico vobis, quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo etc.* (3).

Et ne quis dubitaret de assistentia Dei, quando Episcopi congregati aliquem damnant, vel absolvunt, subjungit : *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum sum.* Quorum verborum hæc sententia est : Si duo vel tres congregati in nomine meo, obtinent semper quod petunt a Deo, nimirum sapientiam, et lumen quod sufficit eis ad cognoscenda ea, quæ ipsis necessaria sunt, quanto magis Episcopi omnes congregati in nomine meo, semper obtinebunt, quod juste petunt, id est, sapientiam, et lumen ad judicanda ea, quæ ad totam Ecclesiam dirigendam pertinent?

Itaque sive pauci, sive multi, sive privati, sive Episcopi congregentur in nomine Christi, omnes habent Christum præsentem, et adjuvantem, et obtinent quod eis convenit obtinere. Sed in congregatione paucorum et privatorum adest Christus, ut eos adjuvet in rebus magnis et publicis. Ita hunc locum exponit, et hoc argumento utitur Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem, quæ est post finem tertiæ actionis ejusdem Concili. Item sexta Synodus, act. 17. Toletanum III, non procul ab initio. Item Innocentius Papa apud Gratian. dist. 20. can. de quibus. Cœlestinus in epist. ad Ephesinum Concilium I. et Cyrillus in expositione Symboli Nicæni circa principium.

Alter locus est Joan. XVI : *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem* (4). Et ne putemus hoc dici solis Apostolis, et non etiam successoribus, cap. XIV aperte Dominus testatur Spiritum sanctum mansurum cum Apostolis in æternum, id est, cum eis, et cum successoribus perpetuo. At Episcopos seorsim existentes non docet Spiritus sanctus omnem veritatem, ergo saltem Episcopos omnes in unum congregatos docebit omnem veritatem. Et sane cum non sit in Ecclesia major aliqua cathedra, per quam Deus nos doceat, quam summi Pontificis cathedra, adjuncto consensu generalis Concilii, si hæc etiam cathedra falli potest cum universam Ecclesiam docet, nescio, quomodo vera sit illa promissio : *Docebit vos omnem veritatem.*

Tertio locus est Act. XV ubi primum Concilium confidenter ait : *Visum est Spiritui sancto, et nobis* (5). Si autem illud Concilium, ex quo formam acceperunt omnia alia Concilia, asserit decreta sua, esse decreta Spiritus sancti, certe idem asserere possunt cætera legitima Concilia, quæ universæ Ecclesiæ regulas credendi, et operandi præscribunt. Illi enim Concilio adfuit Spiritus sanctus, quia id necesse erat pro Ecclesiæ conservatione; at non minus aliis temporibus novis hæresibus exorientibus id necessarium fuit, atque etiam erit.

Secunda Classis testimoniorum continet omnia illa loca, quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neque in credendo, neque in docendo; qualia sunt illa : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* Matt. XVI. *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* Matthæi ultimo. *Ecclesia Dei vivi est columna et firmamentum veritatis* I. Tim. III et similia (6).

Ex his enim locis manifeste colligitur, Concilia generalia probata non posse errare, idque duobus modis. Primo, quia tota auctoritas Ecclesiæ, formaliter non est nisi in Prælatis, sicut visus totius corporis formaliter est tantum in capite; ergo idem est Ecclesiam non posse errare. Atque ut diximus, singuli seorsum errare possunt, igitur congregati in unum errare non potuerunt.

Secundo, Concilium generale repræsentat Ecclesiam universam, et proinde consensum habet Ecclesiæ universalis; quare si Eccle-

(1) Matth. XVIII, 2. — (2) Matth. XVIII, 17. — (3) Matth. XVIII, 18. — (4) Joan. XVI, 13. — (5) Act. XV, 20. — (6) Matth. XVI, 18; Id. XXVIII, 20; I. Tim. III, 15.

sia non potest errare, neque Concilium œcumenicum legitimum, et approbatum potest errare. Porro a Concilio generali universam Ecclesiam repræsentari, Calvinus negat, sed facile demonstrari potest. Nam in primis III. Regum cap. VIII aperte vocatur tota Ecclesia Israel, cœtus principum, qui cum Salomone convenerant; nam nec fieri poterat, ut omnis Israel, qui superabat numerum mille millium hominum, esset in eo templo simul; et initio capitis legimus convenisse ad regem sacerdotes, et capita singularum tribuum.

Præterea Athanasius in epist. de Synodis Arimin. et Seleuciæ, et in epistol. ad Episcopos Africanos. Epiphanius in fine Ancoratus. Eusebius lib. III de vita Constantini. Augustinus lib. I contra Donatistas c. 18. et lib. II, cap. 4. et lib. IV, cap. 6. Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Gregorius lib. I, ep. 24. ad Joannem Eulogium, aliosque Patriarchas. Denique octava Synodus act. 5. vocant Concilium generale, conventum orbis terræ, vel consensum totius Ecclesiæ. Præterea Martinus V, in fine Concilii Constantiensis jubet interrogari suspectos de hæresi : An non credant, Concilium generale universam Ecclesiam repræsentare. Item B. Cyprianus lib. IV, epist. 9. cum ait, Ecclesiam esse in Episcopo, sine dubio intelligit in omnibus Episcopis esse omnes Ecclesias. Denique, si in quolibet regno sive republica, id quod senatus, sive comitia statuunt, totius regni vel reipublicæ dicitur, cur non idem dicatur de Ecclesiasticis decretis, quæ fiunt consensu omnium Episcoporum?

Tertia Classis testimoniorum continet illa loca omnia, quæ probant Romanum Pontificem non posse errare in fide ; quale est illud Luc. XXII : *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* (2), et si quæ sunt alia ; quæ alibi explicata sunt ; ex his enim colligitur evidenter Concilium a Papa confirmatum errare non posse. Etsi enim sunt aliqui Catholici, qui existimant Pontificem errare non posse, illi tamen dicunt tunc solum posse errare, quando non adhibet omnem diligentiam : at cum generale Concilium convocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa investiganda. Quid enim amplius facere potest? Ergo saltem tunc omnium consensu non errabit.

Quarta Classis testimoniorum continet illa loca, quæ docent Episcopos habendos esse, ut Pastores ; audiendos, ut Magistros; sequendos, ut Duces : qualia sunt Luc. X : *Qui vos audit, me audit.* Et Hebr. XIII : *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis* (4). Item illa, ubi dicuntur Rectores, vel Pastores Act. XX et Ephes. IX, cum enim illi jubentur pascere, nos jubemur eos sequi ad pascua : præsertim cum ad eum finem dicantur ab Apostolo constituti in Ecclesia Pastores, ut non circumferamus omni vento doctrinæ. Item illa, quibus vocantur Doctores Matthæi ultimo : *Docete omnes Gentes* (5). Et I. Timoth. III et ad Tit. I, siquidem quo præcepto illi jubentur docere, eodem nos jubemur audire. Item illa ubi dicuntur speculatores : *Speculatorem domui Israel dedi te*, Ezechielis XXXIII (6), quem locum de Episcopis exponunt Hieronymus, et Gregorius in Ezechielem. Quare non immerito etiam dicuntur oculi Episcopi in Concilio Toletano VIII, cap. 4. et ab Ambrosio lib. de dignitate sacerdotali cap. 6. Et profecto si jubentur Episcopi tanquam speculatores et oculi nobis viam ostendere, et nos jubemur per eam viam incedere, quam illi nobis ostenderint. Denique illa, ubi Episcopi dicuntur patres, et cæteri dicuntur filii, ut Galat. IV et I. Joan. II.

Ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari : Si nos jubemur a Deo audire et sequi Episcopos, ut Præpositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres, certe vel illi nos fallere non poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum rejicere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, et aliquando errant, et inter se quandoque dissentiunt, ut nesciamus, quisnam eorum sequendus sit; ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando uno ore nos docent, errare non potuerunt.

(1) Luc. XXII, 32. — (2) Luc. X, 16; Hebr. XIII, 17. — (3) Matth. XXVIII, 19. — (4) Ezech. XXXIII. 7.

CAPUT III.

Idem probatur ex Patribus.

Accedat secundo testimonium, et traditio veterum Patrum. Ecclesia, et Patres multa de Conciliis passim scribunt; unde constat, eos sensisse, Concilia generalia errare non posse. Affirmant primum, Concilii Generalis sententiam esse in causa fidei ultimum Ecclesiæ judicium, a quo appellari non possit, quodque nullo modo irritari, vel retractari queat. Hinc autem apertissime sequitur, ejusmodi Concilia non errare; nam alioquin iniquissimum esset cogere Christianos, ut non appellent ab eo judicio, quod erroneum esse potuit.

Porro hæc prima sententia frequentissima est apud veteres. Athanasius in Epistola ad Epictetum, quam etiam recitat Epiphanius hæresi 77, miratur quomodo illi audeant quæstionem movere de rebus in Nicæno Concilio definitis, cum non possint decreta ejusmodi Conciliorum mutari, nisi errando. Augustinus in epist. 162. dicit ultimum judicium Ecclesiæ esse generale Concilium. Leo epist. 50. ad Marcianum, petit, ut semel definita in Conciliis generalibus retractentur. Id quod lege sua sanxit idem Marcianus lib. nemo, C. de summa Trinitate, et fide Catholica. Idem docet idem Leo epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, et epist. 62. ad Maximum Antiochenum. Item Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ. Idem statuitur in Concilio Ephesino circa finem, et in Concilio Chalcedonensi act. 5, can. ult.

Secundo docent Patres et Concilia, esse hæreticos, et excommunicandos omnes, qui non acquiescunt Conciliis plenariis. Ex quo manifeste sequitur, eos putasse Concilia non posse errare. Atque in primis omnia Concilia generalia dicunt anathema contradicentibus, ut Athanasius testatur de Nicæno in Epistola ad Episcopos Africæ, et de aliis patet in actis eorum.

Gregorius Nazianzenus in epistola priore ad Clidonium; cum Apollinaristæ negarent se esse hæreticos, et dicerent in concilio quodam Catholico receptos, sic ait: «Ostendant, inquit, hoc, et nos acquiescemus, perspicuum enim erit eos rectæ doctrinæ assentiri, nec enim se aliter res habere potest, si id consecuti sunt.» B. Leo epist. 78. ad Leonem Augustum, docet, non posse inter Catholicos computari eos, qui resistunt Nicæno, vel Chalcedonensi Concilio: et idem Leo epist. 77. ad Anatolium, jubet quemdam Articum Presbyterum, aut acquiescere Chalcedonensi Concilio, aut excommunicari. Basilius epist. 78. in qua explicat fidem, docet suspectis de hæresi proponenda esse decreta Nicæni Concilii, inde enim apparebit hæretici ne illi sint, an Catholici. Præterea Augustinus lib. I de Baptismo cap. 18. hac tantum ratione excusat hæresi Cyprianum, quod adhuc eo tempore non extiterit generale Concilium, quo definiri potuisset quæstio illa de Baptismo hæreticorum. Item Gregorius lib. I, ep. 24. dicit anathema non recipientibus generalia concilia quinque, quæ sola illo tempore celebrata erant.

Tertio Patres docent, esse divina et a Spiritu sancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. Ex quo sequitur, ut non possint esse obnoxia errori. Ita Constantinus in epist. ad Ecclesias apud Eusebium lib. III de vita Constantini vocat cœlestia mandata Concilii Nicæni decreta. Athanasius in epist. ad Episcopos Africanos: « Verbum, inquit, Domini per œcumenicam Nicææ Synodum manet in æternum. »

Gregorius Nizanzenus Orat. in Athanasium, dicit ad Concilium generale Nicænum Episcopos a sancto Spiritu congregatos. Cyrillus lib. I de Trinit. vocat decretum Concilii generalis Nicœni divinum, et sanctissimum oraculum. Leo ep. 53 ad Anatolium, et 54 ad Marcianum Imperatorem affirmat, Nicæni Concilii canones per sanctum Spiritum ordinatos. Et epist. 37 ad Leonem Augustum asserit, Chalcedonense Concilium per Spiritum sanctum congregatum fuisse. Gregorius lib. I, epist. 24. affirmat, se venerari quatuor prima Concilia, sicut quatuor Evangelia. Nicolaus I. in epist. ad Michaelem, decreta Conciliorum vocat divinitus inspiratas sententias. Denique Concilia ipsa affirmant, se in Spiritu sancto congregata.

Quarto docent, potius esse moriendum, quam recedendum a decretis generalium Conciliorum: ita Ambrosius epist. 32: « Sequor, inquit, tractatum Nicæni Concilii, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare. » Hilarius autem re ipsa exilium passus est propter Nicænam fidem, ut ipe tes-

tatur in fine libri de Synodis; et Victor Africanus in libris tribus de Wandalica persecutione describit plurima celeberrima martyria Sanctorum, qui pro fide in Concilio generali explicata mortui sunt. Hieronymus lib. cont. Luciferianos loquens de Athanasio, Hilario, Eusebio, aliisquè sanctis Confessoribus : « Quomodo poterant, inquit, adversum Synodum Nicænam facere, propter quam exilia sustinuerunt? »

CAPUT IV.

Idem ostenditur argumentis a ratione ductis.

Accedat postremo etiam naturalis ratio. Primum, si Concilia generalia possent errare, nullum esset in Ecclesia firmum judicium, quo controversiæ componi, et unitas in Ecclesia servari posset; nihil enim est majus generali Concilio, legitimo, et approbato.

Secundo, si non esset infallibile judicium ejusmodi Conciliorum, possent merito revocari in dubium omnes damnatæ hæreses. Diceret enim Arius errasse Nicænum Concilium; Macedonius, Constantinopolitanum; Nestorius, Ephesinum; Eutyches, Chalcedonense.

Tertio, nulla esset certitudo de multis sacræ Scripturæ libris; nam de epistola ad Hebræos, II Petri, II et III Joannis, Jacobi et Judæ, et de Apocalypsi, quos libros etiam Calvinistæ recipiunt, tamdiu est dubitatum, donec a Concilio res declarata est.

Quarto, si omnia Concilia possent errare, illud certe sequitur, ut omnia intolerabilem errorem admiserint, ac proinde nullo honore digna sint. Nam error intolerabilis est, proponere aliquid credendum, tanquam articulum fidei, de quo non constet, an sit verum, vel falsum; at Concilia præcipua, ut Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, ediderunt nova Symbola fidei, aut certe novas sententias, quas voluerunt haberi tanquam articulos fidei; quis autem dicere audebit, illa Concilia quatuor intolerabilem errorem continere, nulloque honore digna esse, cum ea videamus etiam ab adversariis cum honore suscipi, et non raro in testimonium veræ doctrinæ adduci? Restat igitur, ut firma, et infallibilia esse credamus eorum judicia.

CAPUT V.

Concilia particularia, a Pontifice approbata, errare non posse.

Altera propositio : « Concilia particularia, a summo Pontifice confirmata in fide et moribus errare non possunt. » Hæc propositio non est æque recepta, ac prior : illam nemo Catholicorum negat, hanc vero, non desunt, qui negent. Itaque ea solum de causa non affirmamus, hanc propositionem fide Catholica esse tenendam, quod auctores, qui contrarium sentiunt, nondum videamus ab Ecclesia damnatos pro hæreticis. Constat etiam ex Eusebio lib. VII histor. cap. 2, 3 et 4, Cornelium Papam cum nationali Concilio omnium Episcoporum Italiæ statuisse, non debere hæreticos rebaptizari, et eamdem sententiam postea approbasse etiam Stephanum Papam, et jussisse, ut hæretici non rebaptizarentur : Et simul constat ex eodem Eusebio ibidem, Cyprianum contrarium sensisse, et mordicus defendisse, id quod etiam ipse fatetur in epistola ad Pompeium, ubi arguit Stephanum Papam erroris, et tamen Cyprianus semper est habitus in numero Catholicorum.

Sed quidquid de hoc sit, de quo alibi diximus, cum ageremus de Pontifice, certe temerarium, erroneum, et proximum hæresi est, existimare, Concilia particularia a Pontifice confirmata posse errare. Id quod primum probatur argumentis illis, quibus supra demonstravimus, summum Pontificem in judicandis iis rebus quæ ad fidem, vel bonos mores pertinent, non posse errare. Si enim summus Pontifex errare non potest, certe nec Concilium, quamvis exiguum, ab illo comprobatum.

Secundo idem probatur ex eo, quod si ejusmodi Concilia errare possent, plurimæ hæreses, quæ damnatæ sunt a solis Conciliis particularibus, iterum revocari possent in dubium, ut Pelagianorum, Priscillianistârum, Joviniani, et aliorum.

Tertio, hactenus non est inventum aliquod Concilium ejusmodi, quod erraverit.

Quarto, in VII Synodo act. 3. et VIII Synodo act. ult. can. 1. dicunt Patres se vene-

rari, et recipere etiam localium Conciliorum decreta. Imo in eadem septima Synodo vocantur ejusmodi decreta divinitus inspirata. Superest, ut argumenta adversariorum proponamus, et diluamus.

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta ex Scripturis deprompta.

Adversarii quatuor argumentorum genera nobis objiciunt. Unum ex Scripturis petunt. Alterum ex testimoniis Patrum. Tertium ex ipsis Conciliis, quæ vel cum aliis Conciliis, vel cum Scripturis non raro pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione. Sed primum nullas fere habet vires, ideo brevissime refutabitur.

Objicit igitur Calvinus lib. IV Instit. cap. 9, §. 3. illa loca Testamenti veteris, in quibus omnes Pastores, et Sacerdotes, atque Prophetæ reprehenduntur non solum improbitatis, sed etiam ignorantiæ, et erroris. Quale est illud Isa. LVI : *Speculatores ejus cæci omnes, neque quidquam noverunt. Omnes canes muti, nec valent latrare, jacentes dormiunt, et amant dormitionem, et Pastores ipsi nihil sciunt, nec intelligunt.* Item illud Oseæ IX : *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hier. VI : *A Propheta usque ad Sacerdotem, quisque sectatur mendacium.* Et cap. XIV : *Prophetæ mendacium prophetant in nomine meo.* Denique illud Ezech. XXII : *Conjuratio Prophetarum in medio ejus sicut leo rugiens, et qui rapit prædam. Sacerdotes ejus violarunt legem meam, et prophanaverunt sancta mea* (1).

Sed hæc omnia tribus modis solvuntur. Primum enim frequentissimum est in sacris litteris, ut propter aliquos malos reprehendantur omnes, propter aliquos bonos laudentur omnes, quo videlicet vehementior sit tum vituperatio, tum commendatio. Annotavit id S. Augustinus lib. de unitate Ecclesiæ c. 12. et multa ex divinis litteris exempla peti possent, sed unum hoc loco sufficiet. Scribit Apostolus ad Philip. cap. II : *Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi.* Et tamen c. I. jam dixerat quosdam ex contentione, quosdam ex charitate Christum annuntiare. Et c. III ait : *Imitatores mei estote, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi* (2). Et quæ sequuntur. Si igitur quidam ex charitate Christum annuntiabant, et ambulabant secundum Apostoli formam, ita ut etiam digni essent, quos Philippenses imitarentur, et observarent; non igitur omnes quærebant, quæ sua sunt, et tamen suo quodam modo, id est, per figuram intellectionis, omnes quærebant, quæ sua sunt, ut Apostolus loquitur. Non igitur allata Scripturæ testimonia cogunt, ut intelligamus Pastores, et Sacerdotes, et Prophetas Testamenti veteris aliquo tempore omnes simul mendaces, et sceleratos fuisse, sed tantum aliquos.

Deinde cum nihil horum dicatur in Concilium Sacerdotum, sed in Pastores, et Prophetas, qui separatim populum decipiebant, non videntur ea testimonia ad rem nostram facere. Alia enim ratio est Pastorum in Concilio congregatorum publica auctoritate, et qui Dei nomine invocato quæstiones diligenter excutiunt; alia vero dispersorum, et qui dum in locis quisque suis sedent, proprio judicio indulgent. Quare eadem Scriptura, quæ tam frequenter in Pastores malos invehitur, et a falsis Prophetis cavendum esse monet, eadem tamen eos, qui de aliqua re dubitant, ad Concilium Sacerdotum mittit, ac præcipit, ut id observent, quod dixerint ii, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, Deut. XVII.

Denique etiamsi nihil horum haberemus, tamen non continuo liceret omnia, quæ dicuntur in Scripturis adversus Prophetas, et Sacerdotes Testamenti veteris, illa omnia transferre ad Sacerdotes Testamenti novi, præsertim in Concilio congregatos; certiores enim, et majores promissiones Dei habet Ecclesia, quam Synagoga. Nec enim de Synagoga usquam legimus, quod de Ecclesia Christus dicit, Matth. XVI : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Nec id quod Apostolus ait I. Timoth. III : Eam esse *columnam et firmamentum veritatis.* Neque de

(1) Isai. LVI, 10; Ose. IX, 8; Jerem. VI, 13; et XIV, 14; Ezech. XXII, 25. — (2) Philipp. II et III.

Caipha scriptum est, sed de Petro : *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* Lucæ XXII (1).

Objicit secundo idem Calvinus ibidem §. IV. hæc loca Testamenti novi II. Pet. II, quemadmodum fuerunt in populo veteri Pseudoprophetæ, sic et inter vos erunt falsi doctores, sectas perditionis insinuantes. Act. XX : *Scio quod post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces, non parcentes gregi, et ex vobis ipsis erunt , qui loquentur perversa , ut abducant discipulos post se.* Matth. XXIV : *Et multi Pseudoprophetæ surgent, et seducent multos* (2).

At sane mirum est, si Calvinus dum hæc proponeret, non ad se ipse oculos reflectebat, ac dicebat : Quid si ergo ipse unus sim de numero horum infelicium Pseudoprophetarum? Clarissime enim Christus, Petrus, ac Paulus describunt hæreticos sub nomine falsorum Prophetarum, qui repugnantes doctrinæ, quæ per Episcopos, ordinaria successione in Ecclesia præsidentes, conservatur, sectas non metuunt introducere , ut abducant discipulos post se, et faciant sibi nomen in terra, ut alii Lutherani , alii Calvinistæ nominentur. Tantum vero abest, ut de Conciliis Episcoporum intelligi debeant ea loca, quæ monent, ut a falsis Prophetis caveamus, ut potius ea de causa ordinaria Concilia fiant, ut falsi Prophetæ detegantur, et confutentur, et tanquam lupi rapaces ab ovili Christi procul arceantur.

CAPUT VII.

Solvuntur argumenta petita ex testimoniis veterum Patrum.

Proferunt secundo loco Patrum testimonia. Ac primum Calvinus adducit in medium S. Gregorium Nazianzenum, qui in epistola ad Procopium ita loquitur : « Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, ut omnia Episcoporum Concilia fugiam ; quoniam nullius Concilii finem lætum, faustumque vidi , nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem, et incrementum habuerit. »

Respondeo, non negat Nazianzenus legitima Concilia certam fidem facere, sed queritur suo tempore nullum Concilium fieri potuisse omni ex parte legitimum ; id quod verissimum est. Nam Gregorii ætas incidit in tempus medium inter Concilium primum, et secundum generale , quo tempore plurima facta sunt Concilia, quæ propter multitudinem Episcoporum, hæreticis faventium, infaustum exitum habuerunt ; qualia fuerunt Seleuciense, Tyrense, Ariminense, Mediolanense, Sirmiense etc. Cum ergo suo tempore tot vidisset mala Concilia , et nullum bonum, et tamen vocaretur a Procopio nomine Imperatoris ad Concilium quoddam , duas excusationes adhibuit : unam , quod desperaret se legitimum Concilium eo tempore visurum : alteram, eamque præcipuam, quod morbo gravissimo detineretur, ut quotidie putaret se moriturum. Confirmatur hæc solutio ex Basilio, qui eodem tempore floruit, id est, post primum Concilium , et ante secundum. Et scribens in epist. 52 ad Athanasium, dicit videri sibi impossibile , ut eo tempore fieret legitimum Concilium, et ideo oportere scribi ad Romanum Pontificem, ut ipse sua auctoritate irritaret acta Concilii Ariminensis.

Denique, quid senserit Gregorius de legitimis Conciliis, perspicuum est, tum ex ejus sententiis supra citatis, tum etiam ex eo quo adeo strenuus prædicator fuit Nicæni Concilii, ut templum , in quo ipse Constantinopoli concionabatur, ἀναστασία, id est, resurrectio vocatum sit, quia ibi resurrexerit opera Gregorii fides Nicæna, per Arianos antea quodammodo extincta , ut refert historia Tripartita lib. IX, cap. 9. tum denique, quia postea interfuit ipse Concilio secundo generali, ut patet ex subscriptione, et ex oratione, quam habuit ad 150 Patres.

Alterum testimonium est Augustini , qui lib. III contra Maximinum c. 14. ait : « Nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense, tanquam præjudicaturus , proferre Concilium, nec ego hujus auctoritate, nec tu illius detineris etc. »

Respondeo, Augustinum non velle dicere, non teneri ullo modo Maximinum auctoritate Concilii Nicæni, sed non teneri in illa disputatione, quia Augustinus id permittebat. Quia enim Maximinus objiciebat Nicæno Concilio Concilium Ariminense, et Augustino non videbatur operæpretium tunc tempus

(1) Matth. XVI, 18 ; I. Tim. III, 15 ; Luc. XXII, 32. — (2) Act. XX, 29 ; Matth. XXIV, 11.

consumere in ostendendo Concilium Nicænum fuisse legitimum, et Ariminense illegitimum, cum habere meliora argumenta ex Scripturis, ait; nunc non ego hujus, nec tu illius auctoritate teneris, id est, nolo nunc teneamur Conciliorum auctoritatibus. Omittamus Concilia, ad Scripturas veniamus. Quod autem Augustinus alioqui putaverit, Concilium Nicænum summæ fuisse auctoritatis, et oportuisse omnes illi acquiescere; patet ex verbis præcedentibus, ubi sic ait: « Hoc est illud homousion, quod in Concilio Nicæno adversus hæreticos Arianos a Catholicis Patribus veritatis auctoritate, et auctoritatis veritate firmatum est etc. » Quid enim est veritas auctoritatis, nisi vera et certa auctoritas?

Aliud testimonium proferunt ex lib. II de Baptismo cap. 3. ubi Augustinus dicit, Concilia plenaria priora a posterioribus emendari. Nec dici potest, eum loqui de plenariis improprie, id est, nationalibus; nam paulo ante dixerat, Concilia regionalia, et provincilia debere cedere plenariis, et tunc subdit, inter ipsa plenaria, priora a posterioribus emendari. Hic exultat Hermannus lib. III, cap. 16. Prolegom. « Si enim, inquit, priora illa antiquissima, emendatione indigent, quot erroribus scatebunt ista recentiora? »

Respondeo primo, forte loqui Augustinum de Conciliis illegitimis, quæ per posteriora legitima emendantur, ut accidit Concilio Ephesino II, quod in Chalcedonensi emendatum est. Secundo dico, si de legitimis loquatur, agere eum de quæstionibus facti, non juris. In qualibus quæstionibus non dubium est, Concilium errare posse. Et certe Augustinus videtur de ejusmodi quæstionibus agere. Nam præcipua quæstio Catholicorum cum Donatistis erat de Cæciliano, libros ne sacros tradidisset hostibus fidei, an non? Potest etiam tertio dici, si contendant adversarii eum loqui de universalibus quæstionibus, Concilia priora emendari per posteriora, quoad præcepta morum, non quoad dogmata fidei; præcepta enim mutantur juxta temporum, locorum, et personarum mutationes, et illæ mutationes dicuntur emendationes, non quod res mala esset eo tempore, quo est instituta, sed quod mala esse cœperit mutatis circumstantiis. Utraque solutio satis confirmatur ex verbis Augustini, qui dicit tunc emendari Concilia; quando experimento aliquo aperitur, quod clausum erat. Experimento enim aperiuntur quæstiones de facto, vel de moribus, non quæstiones juris universales.

Tertio, profert Calvinus Leonem, qui ep. 53. ad Anatolium, et 54. ad Marcianum, et 55. ad Pulcheriam, agnoscit Chalcedonensem Synodum legitimam fuisse, et tamen non dubitat ei attribuere ambitionem et inconsultam temeritatem, ergo putabat legitimum Concilium posse errare.

Respondeo, Concilium legitimum posse errare in his quæ non legitime agit, et de facto errasse, quando ab Apostolica sede reprobatur. Tale est id, de quo reprehenditur Concilium Chalcedonense a Leone. Ut enim patet ex ultima actione ejusdem Concilii, et ex epist. 61. ejusdem Leonis, quæ est ad Concilium Chalcedonense, decretum illud, quo anteponitur Episcopus Constantinopolitanus Alexandrino, et Antiocheno, factum est absentibus Legatis Romanæ sedis, non sine fraude, et a Leone improbatum fuit, quia contrarium erat Nicæni Concilii constitutioni.

Ad hæc addit Hermannus lib. III, cap. 13. Prolegomenorum, Isidorum, qui apud Gratian. dist. 50. can. Domino sancto, asserit, cum Concilia inter se dissentiunt, standum esse antiquioribus, magisque probatis; quæ regula contraria est regulæ B. Augustini, qui posteriora Concilia anteponebat prioribus, et præterea ex ea colligitur, Concilia inter se aliquando pugnare, et proinde aliqua eorum errare. Respondeo, Isidorus loquitur de Conciliis, quorum non est certa auctoritas, quæ videlicet non sunt a Pontifice expresse confirmata, quæ Concilia inter se pugnare posse, et errare, non negamus. Neque pugnat Isidorus cum Augustino, nam Isidorus loquitur de fidei doctrina, Augustinus de quæstionibus facti, vel morum præceptis.

Lutherus in lib. de Conciliis pag. 54. probat Concilia inter se pugnare. Ex titulo decreti Gratiani, concordantia discordantiarum. Respondeo, loquitur de discordantiis apparentibus, non veris; nam si veræ essent, concordari non possent.

Addunt quidam alii ultimo Gratianum, qui d. 18. can. 1. dicit, Concilia Episcopalia esse invalida ad definiendum, et constituendum, non autem ad corrigendum. Respondeo, vocat episcopalia Concilia Gratianus, non quælibet Concilia, sed tantum provincialia. Illa enim proprie sunt Episcopalia, in quibus soli Episcopi, non Archiepiscopi, aut Patriarchæ conveniunt: Ista autem Concilia

ordinarie non instituuntur ad dogmata fidei constituenda; id enim proprium est generalium Conciliorum, sed tantum ad restituendam disciplinam Ecclesiasticam, et mores corrigendos. Itaque ex se, et ordinarie invalida sunt ad constituenda dogmata fidei. Si tamen aliqua urgente necessitate definiant aliquid de fide, et eorum decretum a sede Apostolica approbetur, nihil obstat, quo minus valida esse possint.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta ex Conciliorum erratis.

Enumerant denique adversarii errores Conciliorum, et præcipue Hermannus lib. III, cap. 15. et 16. Prolegomen., et lib. Protestantium, qui inscribitur : « Causa cur electores etc. » Sed e maximo numero errorum, solum tertia pars eget aliqua discussione. Trium enim generum errores in Conciliis adversarii observarunt. Quosdam errores veros et crassos, sed Conciliorum illegitimorum et a Pontificibus reprobatorum, ut Ariminensis, Seleuciensis, Ephesini II, quos frustra enumerant, cum nihil faciant contra nos. Vide quæ diximus de Conciliis reprobatis, lib. I, cap. 7 et 8.

Alios deinde errores non veros, sed fictos Conciliorum legitimorum, et probatorum : Omnia enim quæ ipsi non probant, vocant errores. Hoc modo dicunt errasse Concilium Chalcedonense, in quo sanctimoniales prohibentur votum continentiæ violare, et Concilium Carthaginense V, in quo statuitur, ne altaria erigantur sine reliquiis Martyrum. Sed dum hæc dicunt, assumunt quod probandum erat.

Alios denique errores observant in veris, legitimisque Conciliis, qui revera speciem aliquam erroris habere videntur, id est, ejusmodi sententias videntur continere, quæ et nostro et illorum consensu judicantur erroneæ, atque hos dumtaxat examinare, et diluere debemus.

Primo loco Calvinus adducit Concilium 400 Prophetarum, qui omnes errarunt, ipso Deo protestante se misisse spiritum mendacem in ore ipsorum, III Regum XXII. Sed quale, quæso, Concilium illud fuit? Primum non erant illi Prophetæ Domini; nam cum 400 illi Prophetæ sententias suas dixissent, legimus quæsivisse Regem Josaphat a Rege Achab, an non esset aliquis Propheta Domini, per quem Dominus interrogari posset? Achab autem respondisse : *Remansit unus, sed ego odi illum.* Deinde Concilia, non-Prophetarum, sed sacerdotum esse debent. Denique Concilium illud, ab Achab Rege non a summo Pontifice coactum fuit, proinde nihil mirum, si erravit.

Proponunt secundo Calvinus et Brentius Concilium Judæorum, præside summo Pontifice Caipha, in quo excommunicati sunt, qui confitebantur Jesum esse Christum, Joan. IX et postea Christus reus mortis judicatus est Joan. XI et Marc. XIV.

Respondeo, quidam aiunt, quæstionem fuisse de facto, non de jure, quam Concilium illud judicavit, videlicet, num Jesus necandus esset; In ejusmodi autem judiciis Concilia errare posse, non dubium est. At quæstio illa etiam si de facto esset, tamen involvebat quæstionem de fide gravissimam, nimirum an Jesus esset verus Messias, et Dei Filius, atque adeo Deus verus. Quocirca erravit in fide perniciosissime Caiphas cum universo Concilio, cum judicavit Jesum blasphemasse qui se Dei filium appellaverat.

Alii dicunt, Pontificem, et Concilium errasse, quantum ad errorem propriæ mentis, non tamen errasse in sententia, quam protulit. Vere enim Jesus erat reus mortis, quia peccata nostra in seipso purganda susceperat, et vere expediebat, eum mori pro populo. Quare Joan. cap. XI dicit Caipham prophetasse. At licet verba Caiphæ bonum sensum recipiant, non tamen omnia, cum enim ait de Christo : *Blasphemavit, quid adhuc egemus testibus?* Certe tunc non prophetavit, sed blasphemavit.

Alii dicunt, Concilium illud errasse, quia non processit secundum morem legitimi judicii : sed tumultuaria conspiratione, subornatis falsis testibus, Christum damnavit. Id quod adeo notum erat omnibus, ut etiam Pilatus sciret per invidiam eum fuisse traditum sibi a Pontificibus, ut habemus Mat. XXVII. Atque hæc quidem responsio probabilis est. Quia tamen non est inferiorum judicare, an superiores legitime procedant, necne, nisi manifestissime constet intolerabilem errorem committi; et credibile est, Deum non permissurum, ut Concilia, quibus summus

Pontifex præsidet, non legitime procedant : Ideo respondemus, Pontifices et Concilia Judæorum non potuisse errare antequam Christus veniret, sed eo præsente potuisse, imo fuisse prædictum erraturos Judæos, et Christum negaturos, Isai. VI, Daniel. IX, et alibi. Sicut enim non est necessarium, ut Vicarius Papæ non possit errare, cum ipse Papa regat Ecclesiam, et ab errore defendat; Sic etiam non fuit necessarium, ut Pontifices Judæorum non possent errare, quando Christus, summus totius Ecclesiæ Pontifex præsens aderat, et Ecclesiam per se administrabat.

Tertio videtur Lutherus reprehendere Concilium Apostolorum, de quo Act. XV. Dicit enim in assert. art. 29. Jacobum mutasse Petri sententiam. Constat autem sententiam Petri, qui judicaverat, non debere Gentes cogi ad legalia, fuisse bonam et veram; nam eam tuetur Paulus in tota epist. ad Galatas, ergo sententia Jacobi, quam Synodus tota secuta est, fuit mala, et falsa, quæ nimirum jussit Gentes abstinere a sanguine, et suffocato, quod nihil aliud est, quam judaizare. Item Lutherus in lib. de Conciliis, parte prima, multa dicit de hac lege Apostolorum, et quamvis non audet asserere fuisse malam, tamen inde probat, Concilium nihil prodesse, quia non potest defendi ista lex, nisi dicamus Concilium non obligare.

Respondeo, non desunt veteres, qui negent Concilium Apostolorum, quidquam præcepisse de abstinentia ab esu sanguinis, et suffocatorum animalium.

Irenæus enim lib. III, cap. 12. hunc locum bis adducens, semper omittit suffocatum, et nomine sanguinis videtur intelligere homicidium. Cyprianus lib. III ad Quirinum circa finem aperte dicit, Apostolos tantum præcepisse, ut abstineret ab idololatria, fornicatione, et sanguinis effusione. Chrysostomus et Œcumenius in hunc locum, intelligunt per suffocatum homicidium. Nihilominus tamen omnibus codicibus Græcis, et Latinis invenimus sanguinem, et suffocatum, et constat ex Tertull. in Apologetico, cap. 9. et ex Concilio Gangrensi, can. 2. per multos annos servatum in Ecclesia hoc præceptum, ita, ut non vescerentur Christiani sanguine, nec suffocatis animalibus. Et præterea nulla erat ratio, cur Apostoli prohiberent homicidium; solum enim voluerunt prohibere quædam, de quibus Gentiles dubitabant, an essent peccata, homicidium autem esse peccatum apud omnes semper in confesso fuit.

Respondemus igitur, Apostolos in primis prohibuisse fornicationem, quia illa non videbatur peccatum Gentilibus, cum nullis legibus puniretur; Deinde imperasse abstinentiam ab immolatis simulacrorum, sanguine, et suffocato, non ut legis veteris observantiam, sed ut sua, id est, Apostolica præcepta, idque in eum finem, ut facilius Ecclesia, ex Judæis, et Gentibus coalesceret. Non enim potuissent in illis initiis Judæi ferre Gentilium societatem, si eos vidissent vesci carnibus immolatitiis, aut sanguine, aut suffocato, a quibus illi valde abhorrebant. Postea vero quam Ecclesia crevit, et finis ille legis cessavit, lex etiam per se cessavit. De qua re sic loquitur S. Augustinus lib. XXII contra Faustum, cap. 13. : « Si hoc tunc Apostoli præceperunt, ut ab animalium sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur, elegisse mihi videntur pro tempore rem facilem, et nequaquam observantibus onerosam, in qua cum Israelitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem, duos parietes in se condentem, aliquid communiter observarent. » Et infra : « Transacto vero illo tempore, quo illi duo parietes, unus ex Circumcisione, alter ex Præputio venientes, quamvis in angulari lapide concordarent, tamen suis quibusdam proprietatibus distinctius eminebant : et ubi Ecclesia Gentium talis effecta est, ut in ea nullus Israelita carnalis appareat, quis jam hoc Christianus observat, ut turdos, vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est, aut leporem non edat, si manu in cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui forte pauci adhuc tangere ista formidant, a cæteris irridentur. » Hæc ille.

Itaque, neque Concilium erravit neque Jacobus Petri sententiam mutavit, sed antequam res definiretur, putavit addendum sententiæ Petri hoc præceptum positivum, et temporale, et postea ex communi sententia res definita est. Vide Hieronymum in epistola ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini, ubi dicit, Jacobum, et omnes alios Petri sententiæ acquievisse.

Quarto, proferunt Concilium Neocæsariense, confirmatum a Leone IV, dist. 20. can. de libellis, et receptum in Concilio Niceno I, ut dicitur in Concilio Florentino sess. VII. Nam in hoc Concilio can. 7. inve-

nitur exploratus error, quo prohibentur secundæ nuptiæ : « Presbyterum, inquit Concilium, convivio secundarum nuptiarum interesse non debere, maxime cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere. » Quis erit ergo Presbyter, qui, propter convivium, illis consentiat nuptiis, quas tamen Paulus concedit I. Cor. VII : *Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino*? (1)

Respondeo, Concilium loqui de eo, qui duas simul uxores habet, ut exponit recte Glossa 31. quæst. 1. can. De his qui frequenter. Vel secundo dici potest, non prohiberi secundum Matrimonium, sed solemnitatem secundi Matrimonii, cui solemnitati proprie convenit nomen nuptiarum. Celebritas enim nuptiarum tantum semel in Ecclesia fieri consuevit, nimirum quando Virgines conjunguntur, ut Isidorus testatur lib. II de officiis, cap. 17. ubi dicit, solum in primis nuptiis dari annulum, et velum quoddam, partim album, partim rubeum, quod flammeum dicebatur; a quo velo nuptias dictas, quia nimirum eo velo obnubuntur capita novarum nuptarum, testatur Ambrosius lib. 1 de Abraham, cap. 9. Canon igitur ille prohibet, ne Presbyter celebritati secundi Matrimonii intersit, quin potius pœnitentiam injungat iis, qui contra morem Ecclesiæ in secundo matrimonio ejusmodi celebritatem adhibuerint.

Quinto, proferunt Nicænum Concilium primum, de quo Lutherus in libro de Conciliis part. 1. dicit, se non intelligere Spiritum sanctum in isto Concilio; nam in uno canone dicit, non esse idoneos ad Sacerdotium eos, qui se castraverunt; in altero prohibet, ne Sacerdotes habeant uxores, et tandem ita concludit pag. 92. : « An vero nihil aliud est negotii Spiritui sancto in Conciliis, quam ut impossibilibus, periculosis, non necessariis legibus suos ministros obstringat, et oneret? » Ibidem Lutherus refert canonem erroneum Nicæni Concilii de rebaptizandis Paulianis, et similem Concilii Iconii ex lib. VII histor. Eusebii cap. 6. Item Lutherus ibidem, Brentius, et Hermannus, damnatam esse militiam asserunt in eodem Concilio, quam tamen constat ex approbatione Joannis Baptistæ Luc. III, esse licitam. Sic autem habet canon 11. Concilii : « Qui vere per Dei gratiam vocati primo quidem ostenderunt fidem suam, deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum reversi sunt, ut et pecunias darent, et ambirent redire rursum ad militiam; isti decem annis sint inter pœnitentes, postquam triennio fuerint inter audientes, id est, Catechumenos. »

Respondeo, Concilium Nicænum tantæ semper apud omnes Patres fuisse auctoritatis, ut mirum sit, Luthero in mentem venire potuisse, ut aliquid adversum hoc Concilium scriberet. Sed nimirum ita oportuit hæreticos prodi, dum ea vituperant, quæ omnis Catholica Ecclesia semper probavit. Sed ad rem. Displicet Luthero injunctam Ecclesiasticis viris legem continentiæ, ideoque Concilium errasse clamat. At nobis Lutherus errat, et verbo, et facto, non Concilium; de qua re propria instituetur suo loco disputatio.

Quod autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis, ignorantiam suam prodit. Pauliani enim, cum purum hominem Christum crederent, et Trinitatem aperte negarent, non baptizabant in nomine Trinitatis; proinde nec vere baptizabant. Porro Concilium Iconii particulare fuit, et improbatum a summo Pontifice, sicut Concilium Carthaginiense sub Cypriano celebratum, qualia Concilia nos minime defendimus.

Jam quod attinet ad militiam, Nicæna Synodus non prohibet militiam, nisi quatenus aliquando signum est idololatriæ. Sciendum enim est, olim cingulum militiæ fuisse rem magni honoris, et etiam commodi, propter magna privilegia concessa militibus : et propterea antiquos illos Imperatores Ethnicos, tempore persecutionis consuevisse auferre cingulum militiæ, et exauthorare eos, qui Christiani inveniebantur, et fidem negare nolebant. Quod patet ex Eusebio lib. VIII hist. cap. 4. ubi dicit, initium persecutionis Diocletiani cœpisse a Christianis, quibus militia negabatur, nisi immolarent idolis. Et lib. IX, cap. 10. dicit, Licinium quoque initio suæ persecutionis, Christianos de Palatio, et de omni militia expulisse. Item ex Ruffino, qui lib. X hist. cap. 32. ubi de Juliano ait, militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus, jubet; et lib. XI, cap. 2. dicit, Valentinianum a Deo recepisse imperium, quia pro ejus fide, tempore Juliani, militiæ cingulum spreverat,

(1) I. Cor. VII, 39.

Quoniam ergo tunc quidam Christiani milites ardore fidei cingulum abjiciebant, malentes potius sine honore, quam sine fide vivere; deinde autem seducti a Diabolo, iterum ambiebant cingulum, parati fidem negare : ideo Concilium in hos tam severam pœnitentiam constituit. Hæc ita esse patet : Primo, ex Theodoro Balsamone, et Zonara, qui ita exposuerunt in commentariis horum canonum. Secundo, ex Ruffino, qui lib. X hist. cap. 6. enumerans canones Nicæni Concilii, hunc ita ponit : « Qui propter confessionem militiam abjecerant etc. » Tertio ex ipso canone; nam toto canone agitur de lapsis; et primum quidem de iis, qui ob metum vitæ, aut opum amittendarum lapsi fuerant, negando fidem injungit Concilium pœnitentiam decem annorum; deinde iis, qui militiam ambierant, quam pro fide contempserant, injungit tredecim annorum pœnitentiam, quia nimirum isti gravius lapsi erant; priores enim simpliciter negaverant, isti autem post gratiam confessionis negaverant, in quo major ingratitudo erga Deum invenitur.

Sexto, profert Hermannus Concilium Arelatense II, in cujus secundo canone sic dicitur : « Assumi aliquem ad sacerdotium, in vinculo conjugii constitutum, nisi fuerit promissa conversio, non oportet. » Hic duos errores notat Hermannus Hamelmannus. Unum, quod non liceat Sacerdotibus uti suis uxoribus, cum id sit contra Concilium Gangrense, in cujus can. 4. excommunicantur ii, qui nolunt interesse sacrificio, quod offertur a Presbytero conjugato. Est autem Gangrense Concilium receptum a Leone IV, dist. 20. canon. De libellis. Imo etiam contra Concilium Nicænum, in quo approbata est sententia Paphnutii, qui censuerat, non debere prohiberi Ecclesiasticos a consuetudine cum propriis uxoribus, ut patet ex Socrate lib. I, cap. 8. ex quo sequitur, necessario errare Concilium Arelatense, vel Concilium Gangrense, et Nicænum. Alterum errorem notat in illa voce *Conversio*, non enim convertimur nisi a malo; qui ergo jubet conjugatum converti, conjugium damnat, quæ est hæresis damnata in eodem Gangrensi Concilio can. 1.

Respondeo, illa Concilia non pugnare inter se, nec ullum eorum errasse; nam Concilium Gangrense edidit canones contra eos, qui putabant, nuptias, et esum carnium absolute esse mala, et a Diabolo; quæ fuit hæresis Manichæi, et postea Eustathii Sebasteni, contra quem Gangrense Concilium celebratum est. Quia ergo hæretici isti ita horrebant nuptias, ut etiam Presbyteros qui uxores habuerant, etiamsi jam eos non haberent (saltem quasi uxores) ferre non possent; ideo Concilium etiam istum canonem addendum putavit. Unde in ipso canone sic habemus : « Quicumque discernit, a Presbytero, qui uxorem habuit, quod non oportet, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit. » Ubi vides agi de eo, qui habuit uxorem, non qui habet.

Ad illud de Concilio Nicæno supra respondimus, non fideliter narratam esse historiam a Socrate. Ac, ut alia nunc argumenta prætermittamus, id satis colligitur ex isto Concilio Arelatensi. Hoc enim Concilium celebratum est mox finito Nicæno Concilio, et in eo recepti sunt canones Nicæni, ut patet ex eo, quod fere omnes in hoc Concilio repetuntur. Cum ergo etiam istum hic inveniamus, sine dubio, vel hic etiam fuit in Concilio Nicæno, vel saltem non est ei contrarius; nulli enim unquam Catholici repugnaverunt Nicæno Concilio.

Ad ultimum dico, conversionem non solum dici a statu malo ad bonum, sed etiam a bono ad meliorem, quare Gregorius lib. II, epist. 100. vocat conversionem, professionem Monachatus, et exstat titulus in Jure canonico de conversione conjugatorum.

Septimo, profert Hermannus Hamelmannus Sirmiense Concilium, quod videtur receptum, quia damnata est in eo hæresis Photini, et tamen aperte in eo Concilio confirmata est hæresis Ariana. Idem dici potest de Sardicensi, quod receptum est a Leone IV, dist. 20. can. De libellis. Et tamen B. Augustinus lib. III contra Cresconium, cap. 34. dicit : « Disce, inquit, quod nescis, Sardicense Concilium Arianorum fuit etc. »

Respondeo : hæc argumenta procedere ex ignorantia historiarum ; multæ siquidem confessiones editæ sunt in Concilio Sirmiensi, præter Photini damnationem, aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ, ut nos supra docuimus, et perspicuum est ex Hilario in lib. de Synodis. Sardicense autem mox in duas partes divisum fuit, et quidem una pars, quæ erat Occidentalium 300 Episcoporum, cum quibus etiam erant Legati Julii Papæ, pro fide Catholica et Athanasio restituendo fuit; ut patet ex Hilario lib. de Synodis, et ex Athanasio in Apologia secunda, atque hanc

partem confirmavit Leo IV. Altera pars fuit Orientalium 70 Episcoporum, qui seorsim convenientes fidem Catholicam, et Athanasium damnaverunt. Et de hac loquitur Augustinus, qui etiam non videtur legisse aliud ex Concilio Sardicensi, quam id, quod Orientales miserant ad Africam, ut unirent sibi Donatistas.

Octavo, profert idem Hermannus Hamelmannus Concilium Laodicænum, in cujus primo capite statuitur, ut secundum indulgentiam reddatur communio iis, qui secundis nuptiis juncti sunt : Ex quo videtur, Concilium antea abstulisse communionem iis, qui secundo uxorem duxerant, et postea illam eis reddere condonando peccatum ; id enim significat : secundum indulgentiam.

Respondeo primo, fortasse loquitur Concilium de iis, qui in secundo Matrimonio adhibent solemnitatem, ut diximus de Concilio Neocæsariensi. Secundo dico, Concilium non errasse, etiamsi loquatur de secundo Matrimonio, sed errorem potius correxisse; apparet enim ex hoc loco, aliquos Episcopos particulares, ex zelo, non secundum scientiam, negasse communionem bigamis, quorum errorem Concilium corrigit, et jubet bigamis communionem restitui; nam etiam ideo initio canonis vocat nuptias bigamorum liberas et legitimas. Illud vero, *Secundum indulgentiam*, sumptum est ex Paulo I. Cor. VII, qui ait : Usum conjugii se non imperare, sed indulgere. Ut ergo Paulus cum ait, se indulgere usum conjugii, non vult dicere, se ignoscere peccatum, sed se concedere minus bonum, quamvis optaret majus bonum ab illis teneri ; ita Concilium hoc dicit, se indulgere secundas nuptias, id est, concedere, ut minus bonum, quamvis cuperet magis eligi viduitatem, quæ est bonum quoddam excellentius conjugio.

Nono, profert Hermannus Hamelmannus Concilium secundum generale, in cujus can. 5. duo inveniuntur errores, pugnantes cum aliorum Conciliorum decretis. Unus est, quod primatus Ecclesiasticus sit Romani Pontificis : Alter, quod post Romanum Pontificem debeat esse immediate Episcopus Constantinopolitanus; quæ duo iterum renovata sunt in Concilio Chalcedonensi act. ult. Primus error pugnat cum Concilio Nicæno, in cujus can. 7. tribuitur primatus Episcopo Hierosolymitano ; et cum Concilio III Carthaginiensi, cap. 26. ubi decernitur, neminem debere vocari Principem Sacerdotum, aut summum Sacerdotem. Secundus error pugnat cum Concilio Nicæno can. 6. ubi tribuitur secundus locus Alexandrino, tertius Antiocheno Episcopo, quem canonem frequenter citat Leo I in epist. 53, 54 et 55.

Respondeo , primum non esse errorem, nec pugnare cum ullo Concilio. Quod autem Hermannus adducit ex can. 7 Concilii Nicæni, nihil valet. Ibi enim tribuitur Hierosolymitano Episcopo aliquis honor, non tamen primatus in omnem Ecclesiam. Imo aperte subjicitur in eo Concilio sedes Hierosolymitana non solum sedi Romanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ, sed etiam Cæsariensi, quæ Palæstinæ Metropolitana sedes erat, ut patet tum ex can. 6 et 7. ipsius Concilii, tum ex Leone locis notatis, et ex S. Hieronymo in epist. ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani. Quod vero addit ex Concilio Carthaginiensi, adhuc magis est impertinens; nam Concilium illud nationale fuit, nec ferebat leges universæ Ecclesiæ, sed tantum Episcopis Africæ. Itaque non prohibuit, nec potuit prohibere, ne Romanus Pontifex diceretur Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, sed tantum ne ita appellaretur ullus Metropolitanus Africæ.

Secundus error non proprie potest dici error, decretum enim illud de honore sedium, sicut a Concilio Nicæno factum fuerat, ita poterat ab alio simili Concilio mutari. Tamen quia sine justa ratione mutabatur a Concilio Constantinopolitano, et postea a Chalcedonensi Pontifices Romani Damasus et Leo illud probare noluerunt, neque eorum Pontificum temporibus decretum illud executioni mandatum est, ut patet ex Leone epist. 53. ad Anatolium, ubi loquens de decreto Concilii Constantinopolitani : « Frustra, inquit, quorumdam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negavit effectum. » Et in epist. 55. ad Pulcheriam, loquens de decreto Concilii Chalcedonensis : « Consensiones, inquit, Episcoporum, Canonum apud Nicæam conditorum, regulis repugnantes, in irritum mittimus, et per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus. »

Decimo, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Carthaginiense III, can. 47. ubi numerantur in canone Scripturarum aliquot libri Apocryphi, ut Tobias, Judith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, et Machabæi, contra auctoritatem Concilii Laodicæni

cap. ultimo, ubi isti omnes libri rejiciuntur a canone.

Respondeo in primis. Concilium Carthaginiense esse majoris auctoritatis, quam Laodicænum; tum quia posterius, tum etiam quia nationale fuit, Episcoporum 44, et prætereа confirmatum a Leone IV, dist. 20. can. De libellis : Laodicænum autem fuit provinciale Episcoporum 22, et non confirmatum a Pontifice. Itaque hic posset habere locum, quod ait Augustinus, Concilia priora emendari a posterioribus. Dico tamen secundo, neutrum Concilium errasse. Nam Concilium Laodicænum posuit in canone eos libros, de quibus Episcopi ejus Concilii certi erant, alios autem omisit, non quidem negans, eos esse canonicos, sed nolens rem dubiam definire; Concilium autem Carthaginiense re magis discussa definivit id, quod prius Concilium reliquerat sub dubio.

Undecimo, profert Concilium Toletanum I, in cujus can. 17. scribitur, posse admitti ad communionem eum, qui concubinam habet, modo non sit uxoratus, et est hoc Concilium jussu Leonis I celebratum, ut patet ex cap. 21. Respondeo, hoc loco concubinam vocari uxorem ductam sine dote, et externa solemnitate, ut recte a Gratiano notatum est dist. 34. canon. Omnibus; quod est conforme Juri civili, ut patet ex Novella 18 Justiniani. Quomodo Genesis XXV Agar et Cethura dicuntur concubinæ Abrahæ, quæ tamen veræ uxores erant, ut patet ex Gen. XVI de Agar, et Gen. XXV de Cethura.

At objicies, quia beatus Leo, qui hoc Concilium fieri jussit, et probavit in epist. 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. loquens de uxore et concubina, dicit : Concubinam non esse vere uxorem, neque conjunctionem cum ea esse Sacramentum, vel Matrimonium; et propterea eam mulierem, quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare quasi nubat homini conjugato, quia vir habens concubinam, non potest vocari conjugatus. Respondeo, Leonem aliter accipere nomen concubinæ, quam Patres ejus Concilii acceperint; ipse enim vocat concubinam eam, quæ assumitur ad consortium thori, sine mutuo consensu perpetuo vivendi. Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo consensu, sed privatim expresso, non per publica instrumenta.

At, inquies, si Leo fuit auctor hujus Concilii, quomodo absolute negavit, concubinam dici posse uxorem? Respondeo, Leonem non fuisse auctorem totius Concilii, sed tantum ultimi canonis. Initio enim Concilii, dicitur, Concilium hoc congregatum tempore Honorii et Arcadii Imperatorum, quo tempore nondum erat Pontifex Leo; ipse enim creatus est tempore Theodosii junioris, triginta tribus annis post mortem Arcadii, ut patet ex Chronico Prosperi. Deinde in ultimo capite ponitur quædam explicatio fidei, quæ dicitur facta jussu Leonis Papæ. Quæ non possunt cohærere, nisi dicamus, Concilium Toletanum habitum fuisse ante tempora Leonis; sed postea, tempore Leonis, factam fuisse illam explicationem fidei, et annexam eidem Concilio, quia iidem Episcopi huic explicationi subscripserunt, qui antea in Concilio fuerant. Et certe magna conjectura hujus rei esse potest, quod videamus, ante illam explicationem fidei poni Episcoporum subscriptiones, quibus finitur Concilium; et deinde alias eorumdem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque S. Leo non confirmavit, nisi ultimum illum canonem suo tempore factum.

Duodecimo, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Wormatiense, in cujus canone tertio invenitur exploratus error : Jubentur enim fures occulti explorari per sacræ Eucharistiæ perceptionem. Quem esse errorem docet beatus Thomas part. 3. qu. LXXX. art. 6. ad 3. Respondeo, Concilium fuisse provinciale, non confirmatum, imo potius reprobatum, quoad illum canonem, a summis Pontificibus, ut ibidem B. Thomas ostendit.

Decimotertio, proferunt alii canones VI Synodi. Illi enim canones videntur recepti; nam Adrianus I in epistola ad Tharasium, quæ est in secund. act. VII Synodi, dicit, hos canones divine et legaliter esse prædicatos. Item Nicolaus I epist. ad Michaelem, et Innocentius III cap. A multis, extra de ætate ordinandorum, et VII Synodus act. 2, 3, 4, 5 et 6. his canonibus utuntur. At inveniuntur in his canonibus magni errores. Nam can. 2. recipitur Concilium sub Cypriano de rebaptizandis hæreticis : quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septem de Baptismo. Item can. 72. judicantur irrita, et solvenda conjugia Catholicorum cum hæreticis, qui est expressus error : Etsi enim peccat Catholicus ducens hæreticam uxorem, et contra; tamen Matrimonium est Sacramentum propter characterem Baptismi, quem hæreticus retinet,

et ideo tale conjugium solvi non potest.

Respondeo, non solum hos duos, sed etiam multos alios canones esse erroneos in istis canonibus, sed non sunt editi isti canones ab ullo legitimo et probato Concilio. Constat enim ex Tharasio in VII Synodo act. 4. hos canones non esse editos a VI Synodo, quæ fuit tempore Agathonis, et Constantini, sed post multos annos tempore Justiniani II Imperatoris, cui Concilio non adfuit Romanus Pontifex, nec per se, nec per Legatos, neque postea Concilium confirmavit, sed aperte reprobavit, ut testatur Beda in lib. de sex ætatibus in Justiniano, et Paulus Diaconus in vita ejusdem Justiniani, et Platina in vita Sergii.

Ad verba Adriani respondeo, illum solum recitare sententiam Tharasii, nec refellere, quia ille can. 82. de picturis, utilis erat eo tempore ad quæstionem de qua agebatur. Ad Nicolaum respondeo, verba ejus esse pro nobis; dicit enim, se citare illum canonem Græcorum, quomodo Paulus citavit verba Ethnicorum Poetarum. Ad Innocentium dico, eum nihil ibi definire de his canonibus, sed tantum citare unum canonem ex istis. Quod autem citaverit nomine VI Synodi, factum est, vel quia sic vocantur communiter, licet vere non sint; vel quia Innocentius ex Gratiano dist. 32. can. Si quis, hunc canonem accepit; Gratianus autem sæpe in hac parte erravit, tribuens opera iis, quorum non sunt. Ad VII Synodum dico, semper citari hos canones a privatis hominibus in ea Synodo inter disputandum, non tamen aliquid definiri a tota Synodo. Nam definitio Concilii habetur act. 7. tantum; ibi autem nulla fit mentio horum canonum. Vide Franciscum Turrianum in libro de VI Synodo, et ea quæ nos disseruimus de his canonibus tom. I, lib. II de Pontif. cap. 14.

Proferunt decimoquarto Hermannus Hamelmannus lib. III prolegom. cap. ult. Calvinus lib. I instit. cap. 11, §. 14 et sequent. et lib. IV, cap. 9, §. 9. necnon Magdeburgenses Cent. VIII, cap. 9. Synodum VII, Nicænam II, quam dicunt pugnare cum duobus Conciliis : uno priore, id est, Constantinopolitano, sub Constantino Copronymo; altero posteriore, Francofordiensi, sub Carolo Magno; ita ut sive sit sequenda regula beati Augustini lib. II de Baptismo, cap. 3. qui vult priora Concilia a posterioribus emendari, sive sancti Isidori apud Gratianum distinct. 50. canone, Domino sancto, qui docet, antiquiora Concilia recentioribus anteponenda; necessarium sit hoc Nicænum esse rejiciendum.

Quod pugnet Nicænum secundum cum antiquiore Constantinopolitano, patet ex ipso Nicæno II, act. 6. ubi fatentur Patres tempore superioris Imperatoris definitum fuisse in Concilio Constantinopolitano, imagines non esse ullo modo colendas; quod vero pugnet cum Concilio Francofordiensi posteriori, in quo etiam legati Romani Pontificis fuerunt, probant adversarii. Primo ex Adone, Aimonio, Abbate Urspergensi, Platina, aliisque historicis, qui ubi loquuntur de temporibus Caroli et Adriani, dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam VII Synodum Græcorum, secundo, probant ex libris quatuor Caroli Magni; qui nuper prodierunt, id est, anno 1549, iis enim libris Carolus Magnus totis viribus contra imagines et VII Synodum pugnat, et ibidem legimus, hos ipsos libros in Francofordiensi Synodo approbatos.

Respondeo, Nicænam Synodum cum nullo legitimo Concilio pugnare. Ac primum, quod attinet ad Constantinopolitanum sub Imperatore Constantino Copronymo, constat illud non fuisse generale, nec legitimum ullo modo, cum in eo non interfuerit Romanus Pontifex, nec per se, nec per Legatos : ut Joannes, Zonaras, et Cedrenus referunt in vita Constantini Copronymi, et idem fatentur Magdeburgenses Cent. VIII, cap. 9. colum. 551. Sine Pontifice autem Romano non posse œcumenica Concilia celebrari, patet ex regula Nicæni Concilii, quæ est apud Socratem lib. II, cap. 13. Quid, quod nec adfuerunt tres alii præcipui Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, ut ex eisdem Zonara, Cedreno, et Magdeburgensibus patet. Quomodo ergo generale Concilium dici potest, cui neque Occidens, neque Oriens, neque Meridies consensit; sed pauci duntaxat Episcopi ex Aquilone? Denique, quotquot exstant historici, tum Græci, ut Zonaras, Psellus, Photius, Nicetas, Cedrenus; tum Latini, ut Rhegino, Sigebertus, Ado, Paulus Diaconus, Urspergensis, aliique permulti; omnes Concilium hoc vel aperte reprehendunt, vel inter Concilia Ecclesiæ non numerant.

De Concilio autem Francofordiensi, quo præcipue nituntur adversarii, dico tria. Primo, quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi

anteponendum est Concilium Nicænum II, quod certum est fuisse universalius, antiquius, et sine controversia a summo Pontifice approbatum. Nam constat ex ipso Concilio, adfuisse legatos Papæ Adriani, et rursum approbatum a Leone III, patet ex Ivone IV. part. cap. 147.

Dico secundo, si verum est quod dicunt Centuriatores Cent. VIII, cap. 9, col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse; nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum et Legatos ejus. At certum est, Synodum, cui repugnat Romanus Pontifex, nullius esse auctoritatis, ut patet, tum ex Gelasio, in tomo de vinculo anathem. tum experientia. Nulla enim Synodus unquam habita est legitima, cui Romanus Pontifex repugnaverit. Quid, quod ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet, nam ut ex Carolinis libris patet, Synodus Francofordiensis decrevit, judicium ultimum controversiarum ad Romanum Pontificem pertinere, et hoc præcipuo argumento refellit Synodum septimam, quia existimavit sine auctoritate Romani Pontificis celebratam; Ergo Synodus Francofordiensis testimonio Magdeburgensium seipsum destruit.

Præterea ibidem Magdeburgenses dicunt, Synodum Nicænam ab Adriano confirmatam, Concilium autem Francofordiense reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate; ergo judicio Magdeburgensium, non est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concil. Francofordiensi. Denique ibidem docent Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi non esse definitum, ut imagines tollantur e templis, sed ut in templis quidem maneant, at non adorentur. Cur ergo ipsi e templis imagines tollunt? cur frangunt, cur non servant Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiensi decretum, ut imagines delerentur. At e contrario Synodus Francofordiensis, testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, et ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt. Præterea, res ipsa idem ostendit: nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, et Regis potentissimi? Non esse autem factum, certo certius est: nulli enim historici id referunt. Imo Jonas Aurelianensis, tanquam rem novam, et sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

Tertio dico, rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi: nam antiqui auctores non sibi constant. Nam in primis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli convenerat, et imagines adorari jusserat. Ubi cum nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines. At cum dicit, ibi decretum, ut imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ, pro imaginibus adorandis, ubi cum nominat Constantinopolim, et dicit, a Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum; cum autem dicit in Bithynia, et pro imaginibus Synodum celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est Metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Jam vero Hincmarus Remensis cap. 20. libri contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso fere tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Nicææ convenerat, sine Papæ auctoritate, ubi etiam duo contraria conjungit, ut patet. Aimonius lib. IV, cap. 85. de gestis Francorum, et Abbas Urspergensis in Chronico anni 793, scribunt, in Synodo Francofordiensi damnatam septimam Synodum Græcorum, quæ convenerat Constantinopoli sub Constantino et Irene. Ubi etiam ipsi contraria jungunt inter se. Multi autem historici recentiores dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci septimam generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis 2. lib. I. Sabellicus lib. VIII Enneadis VIII, Paulus Æmilius lib. II de gestis Francorum.

Propter hanc confusionem Alanus Copus Dialogo 4. et 5. docet, in Synodo Francofordiensi solum damnatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam, Nicænam autem non solum non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

Primo, quia libri illi Carolini licet falso inscribantur Carolo, ut dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, ut patet ex refutatione eorumdem librorum, quam edidit Adrianus I, et scripti videntur in Concilio Francofordiensi, et acta continere Synodi Francofordiensis. Id enim asserit Hincmarus ejus temporis auctor, et ipsi libri hoc præ se ferunt. Quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit vere Nicæna II, dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

Secundo, quia auctores antiqui omnes conveniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII, quæ decreverat, imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, et alii passim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, ut Copus dicit, videtur mihi paulo durius.

Tertio, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII Synodo, id est, de Synodo Constantinopolitana contra imagines, certe meminissent etiam in suis historiis Synodi Nicænæ vere VII. At non meminerunt ullius Concilii VII, nisi istius, quod reprobatum dicunt. Neque obstat, quod libri Carolini, ut Abbas Urspergensis et Aimonius dicunt, reprobant Synodum Constantinopoli habitam; Nam Abbas secutus est libros Carolinos, ut etiam Aimonius : auctor autem eorum librorum vel lapsu memoriæ, vel ex imperitia posuit Constantinopoli pro Nicæna. Nam alioqui cum dicat, Synodum celebratam in provincia Bithyniæ, ubi Nicæa est, non Constantinopolis, satis indicat, se de Nicæa loqui, et similiter Abbas, et Aimonius cum dicant, Synodum celebratam sub Constantino et Irene, clare demonstrant se loqui de Nicæna Synodo, etiamsi per errorem nominent Constantinopolim.

Neque etiam obstat, quod Hincmarus et libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi, fuisse coactam sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, et verum de Constantinopolitana. Nam Hincmarus secutus est libros Carolinos, ut ipse indicat; auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit, cum aliis multis, ut imponeret Synodo Francofordiensi, ut mox dicemus.

Neque obstat ultimo, quod Platina, Blondus, Sabellicus, et Paulus Æmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus. Nam in primis isti omnes recentiores sunt. Deinde, quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis; Nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, et Nicæna pro imaginibus, ut patet ex libris Carolinis et ex Hincmaro, et fortasse hæc est causa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Constantinopolim, cum dicunt, Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi.

Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi vere reprobatam Nicænam II Synodum, sed per errorem, et materialiter, eo modo prorsus, quo olim Synodus Ariminensis damnavit homoousion. Nam auctor librorum Carolinorum imposuit Synodo, duoque mendacia illi obtrusit. Unum mendacium fuit, in Synodo Nicæna, definitum fuisse, ut imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum, decretum illud factum a Græcis sine consensu Papæ Romani. His duobus mendaciis pro veritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobavit, et merito, Nicænam Synodum, tanquam profanam et illegitimam.

Quod illa duo fuerint persuasa Concilio, patet ex ipsis libris Carolinis; nam in præfatione diserte habetur hoc modo : « Allata est in medium, (scilicet in Synodo Francofordiensi) quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, ut qui imaginibus Sanctorum, ita ut Deificæ Trinitati, servitium, aut adorationem non impenderet, anathema judicaretur. Qui supra, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, et servitutem eis impendere renuentes, contempserunt, atque consentientes, condemnarunt. » Hæc ibi. In ipso etiam opere introducitur Constantinus Episcopus Cypri, in Concilio Nicæno anathema dicens iis, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clare primum mendacium.

Idem auctor clare docet, ad summum Pontificem pertinere judicium controversiarum fidei, et ideo Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt, reprobatam esse falsam Synodum, quæ decreverat, imagines esse adorandas, sine dubio per illud Adorandas, intelligunt cultu latriæ; nam ipsi quoque docent, imagines esse venerandas, et tamen execrantur illam

Synodum, quæ jubet imagines adorari. Ado in Chronico anni 696, dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, a toto populo Crucem osculari, et adorari solitam, et etiam in Chronico anni 717, vocat imaginem venerandam, quam everterat Philippicus hæreticus, et restituerat Theodosius Catholicus Imperator. Rhegino lib. I Chronici, sub finem, agnoscit Crucis adorationem; et deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam, scelus appellat. Joannes Aventinus lib. IV Annalium, dicit, Carolo Magno Imperatore designato, imaginem ejus in templo ab omni populo veneratam, ipso præsente. Abbas Urspergensis in Chronico, invehitur in Leonem Isaurum, et Constantinum Copronymum, propter imaginum dejectionem, eosque vocat impios, et Antichristi præcursores; et e contrario Gregorium Papam laudat, et sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi et Sanctorum Imperatorem excommunicavit.

Quod autem vere mendacia sint, quod Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, et quod decreverit imagines adorandas cultu latriæ, certissimum est; nam in ipso Concilio Nicæno II, act. 2. recitantur epistolæ Papæ Adriani pro imaginibus, et in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani; deinde quod ad cultum attinet, in I. act. Basilius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cum resipisceret, et confessionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente et probante, dixit se imagines quidem colere, non tamen latria, cum ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri in VII Synodo act. 3. locutus est. Similiter loquuntur etiam cæteri act. 4. et 7.

Neque mirum videri debet, quod auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulo ante habita; nam si nunc Magdeburgenses et Calvinus scribere audent, nos colere imagines divinis honoribus plane, ut Deos, cum tot libri Catholicorum, et ipsum generale Concilium Latinum, et in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, diserte clament contrarium; quid mirum, si idem confictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, et quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit et legitimum, errare potuit. Respondeo, potuit errare, et erravit non in juris, sed in facti quæstione, et præterea non mirum si errare potuit; nam non consenserunt Legati Romani, ut Magdeburgenses dicunt. Papa autem non solum non consensit, sed etiam refutavit Francofordiense decretum, ut patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, ubi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

Quod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum causæ suæ constituunt: Dico, eos libros, neque esse Caroli, neque ejusmodi, quibus ulla fides haberi possit.

Quod Caroli non sint, probatur primo, quia exstat liber Adriani Papæ I ad Carolum, in quo libri isti accurate refelluntur, ex quo Adriani libro perspicue intelligitur, libros istos ab aliquo hæretico compositos, et a Carolo ad Pontificem missos, ut eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in III tom. Conciliorum, tum aliunde, tum etiam ex Ivone intelligi potest, qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem sui decreti transtulit.

Secundo, constat ex historiis Græcorum et Latinorum, ut Zonaræ, et Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli Diaconi in vita ejusdem, Romanos Pontifices Gregorium III, Adrianum I, et Leonem III, defecisse a Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse, atque in eos tandem imperium transtulisse, ea de causa præcipue, quod Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarentur; cum e contrario Francorum Reges in fide antiqua constantes essent. Quomodo ergo verisimile est, Carolum Imperatorum eadem hæresi laborasse, et pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba Zonaræ audiamus: « Igitur, inquit, Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia ob perversam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cum prius sæpe dedisset operam, ut Leonem per litteras ab odio Dei revocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret. » Et infra in vita Irenes: « Adriano veteris Romæ Papa mortuo, Leo suffectus est, vir reverendus et honorabilis, qui cum se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo a Leone coronato, et Romanorum Imperatore appellato. » Nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impiis Ecclesiæ Constantinopolitanæ

gubernatoribus et pacem cum Francis fecit.

Tertio, scribit Jonas Aurelianensis lib. I de Cultu imaginum (floruit autem Jonas tempore Ludovici Pii Caroli filii) Claudium Taurinensem ejus hæresis patronum toto tempore, quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire. Idemque ibidem, virum piissimum, ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, vivente Carolo, non audebant hæresim suam prædicare ; si defensores imaginum Carolum ut pium ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere ?

Quarto, scribit Paulus Æmilius lib. II hist. Francorum, necnon Rhegino in Chronico, in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni patrem, Græcorum errorem contra sacras imagines Imperatoris Græci Legatis præsentibus, confutasse ; ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebravit contra eumdem Græcorum errorem, misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim , ex præcipuis regni. Qua ergo audacia adversarii Christianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur ? præsertim cum Paulo Æmilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses Cent. VIII, cap. 9. col. 570.

Quinto, constat ex historicis omnibus, et ex ipsius Caroli epistolis, et carminibus ; imo ex ipsis rebus gestis, Carolinum et Adrianum semper conjunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quam pie descriptum, apud Onophrium in additione ad Platinam, cujus hoc est initium.

Hic pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus auctor
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita, Deus, pietas, lex, gloria Christus ;
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infra :

Post patrem Carolus lachrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper.
Cum Christo teneas regna beata poli.

Num credibile est igitur, Carolum alterius religionis ac fidei fuisse, quam Adrianum ? et in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse, cum tantopere coluerit, et post obitum eum laudarit ?

Denique certum est, Carolum hominem Græce et Latine peritum, prudentem et ingeniosum fuisse, libri autem isti hominis barbari, imperiti, levis, ac pene stulti esse videntur. Nam Constantinopolim urbem notissimam in Bithynia esse dicit, cum nemo nesciat esse in Thracia, nisi forte quia frequentes ibi terræmotus fiunt, solum mutaverit. Deinde, Concilium pro cultu imaginum Constantinopoli celebratum asserit, cum tamen Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. Et quod gravius est, per calumniam et mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, et interdum quæ adversarii dixerant : quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi, quod non solum Patres Nicæni non defendunt, ut iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt. Unde accepit Calvinus alterius mendacii occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant, unam solum imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum Pseudo-Carolus Nicænæ Synodo tribuerat ; Calvino placuit, ita rem totam immutare, ac dicere : « Cæterum ne suo solemni, plaudite, fabula careat, additur clausula (nimirum a Concilio Nicæno) Gaudeant et exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt. » Quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, ut voluerit imaginibus sacrificium offerri, ut diserte in act. 7. declaraverit, non veram latriam, sed honorariam tantum adorationem imaginibus deferri.

Accedat postremo, quod liber iste tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia. Prodiit enim repente in lucem nec scitur quando, aut ubi, aut quomodo, aut a quo repertus, nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci, ubi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum. Sed esto, sit liber Caroli Magni, quid tandem adversarii obtinebunt ? prorsus nihil. Auctor enim hujus libri diserte oppugnat omnia fere dogmata Calvinistarum ; aperte enim docet, ad Romanum Pontificem pertinere ultimum judicium de controversiis fidei, et eum non a Conciliis, sed a Deo ipso primatum habere. Idem vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa dedicari certo ritu, orandum

esse pro defunctis, Sanctos invocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquæ, salisque benedicti usum in Ecclesia retinendum; in Eucharistia vere esse corpus Christi, idque adorandum, et tanquam verum ad proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud adversarios.

Si ergo volunt nos credere huic auctori, cum docet Nicænam Synodum errasse, credant eidem ipsi, cum asserit tam multa, quæ jam enumeravimus. Quod si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librum scripsisse, et in omnibus cum Calvinistis convenire, quid haberent aliud, quam testimonium unius hominis laici, et militis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporum, stultitia est manifesta. Nam ut recte ait Damascenus orat. 2. de imaginibus, Christus non commisit Ecclesiam Regibus et Imperatoribus, sed Episcopis et Pastoribus.

Decimoquinto, proferunt Concilia duo inter se contraria, quibus tamen præfuerunt Romani Pontifices. Nam Concilium Romanum sub Stephano VII, irritavit omnia acta Formosi Papæ prædecessoris sui : deinde Concilium Ravennense sub Joanne IX, irritavit acta Concilii sub Stephano, et approbavit acta Formosi. Vide Sigebertum in Chronico anni 903, Matth. Palmerium in Chronico anni 899, et Platinam in vitis horum Pontificum. Respondeo, quæstionem fuisse de facto, id est, an Formosus fuisset verus et legitimus Papa; et quia Stephanus male informatus, censuit eum non fuisse Papam, acta ejus irritavit. Quia vero Joannes postea re melius investigata, invenit contrarium, correxit errorem Concilii prioris, juxta regulam Augustini, qui dicit, Concilia priora aliquando emendari a posterioribus, nimirum in hujusmodi casibus particularibus.

Decimosexto, proferunt Concilium Romanum sub Nicolao II, in quo definitum est, non solum Sacramentum corporis Christi, sed, et ipsum verum Christi corpus tractari et frangi manibus Sacerdotum, et fidelium dentibus atteri, ut patet ex can. Ego Berengarius, de consec. dist. 2. At hic est error manifestus contra resurrectionem gloriosam Christi, de qua dicit Apostolus : *Christus resurgens a mortuis, jam non moritur* (1). Si enim corpus Christi verum frangitur, et teritur, certe corrumpitur et moritur.

Respondeo, nunquam fuisse quæstionem, an Christi corpus vere, ut est in se, frangeretur manibus, et dentibus tereretur; certum enim est et semper fuit, Christi corpus incorruptibile nunc existens, non posse frangi et teri, nisi in signo sive Sacramento, ita ut dicatur frangi ac teri, cum signum ejus id est species panis frangitur, et teritur. At quæstio fuit, an signum, quod frangitur, et teritur, sit nudum signum, an vero contineat Christi corpus revera, et quia Berengarius docuerat esse nudum signum, ideo Concilium constituens formam abjurationis hujus erroris, voluit eum dicere, non solum Sacramentum, sed etiam verum Christi Corpus frangi, et teri; quorum verborum hic est sensus : non teritur, et frangitur nudum signum, sed etiam verum Christi corpus, id est, sed signum habens realiter conjunctum Christi corpus : sive, sed etiam verum Christi corpus ibi præsens existens, frangitur, et teritur, non tamen in se, sed in signo. Quomodo etiam intelligimus, cum Chrysostomus homilia 83 in Matthæum, ait : « O quot, inquit, dicunt, vellem ejus formam, ejus calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis. »

Decimoseptimo, profert Hermannus Concilium Lateranense sub Innocentio III, in quo definitum est, habendum esse pro articulo fidei, panem et vinum in Sacramento transubstantiari in corpus et sanguinem Christi; At in Concilio Ephesino dicitur anathema omnibus proferentibus aliud Symbolum.

Respondeo primo, Lateranense Concilium non composuisse ullum Symbolum, sed tantum definivisse unam quæstionem de fide, sicut fecerunt multa Concilia post Ephesimum. Secundo dico, Concilium Ephesinum dixisse anathema proferentibus aliud Symbolum, id est, contrarium Nicæno, non autem aliud, id est, novum, et explicatius. Tertio dico Concilium Ephesinum prohibuisse novi Symboli compositionem Episcopis, et Concilii particularibus, non autem summo Pontifici, aut Concilio generali; nemo enim in parem, vel majorem, habet præcipiendi auctoritatem.

Decimooctavo, proferunt Concilium Constantiense et Basileense, nam illud sess. XIII. excommunicavit omnes communicantes sub utraque specie, istud autem concessit utramque speciem Bohemis. Respondeo, quidquid

(1) Rom. VI, 9.

sit de horum Conciliorum auctoritate, dico ea non pugnare inter se; nam Constantiense excommuniant eos qui communicant sub utraque specie sine licentia Ecclesiæ. Hic enim intelliguntur præcepta majorum; non enim qui præcepit, privat se auctoritate dispensandi. Concilium autem Basileense dispansavit cum Bohemis, eisque licentiam dedit communicandi sub utraque specie.

Ultimo, proferunt eadem Concilia Constantiense et Basileense, quæ statuunt Concilium esse supra Papam, cujus contrarium habetur in Concilio Lateranensi sess. XI. sed de hac re infra dicemus in fine hujus libri.

CAPUT IX.

Solvitur objectio, ducta ex ratione.

Objiciunt postremo eam rationem. In omni cœtu multitudinis sæpe accidit ut major pars vincat meliorem, igitur in Conciliis Ecclesiæ, ubi definiuntur omnia ad plura suffragia, facile fieri poterit, ut contingat error. Deinde esto, Concilia legitima non possint errare, tamen quis novit, an ullum fuerit unquam legitimum Concilium? Nec enim est Concilium legitimum, nisi Episcoporum fidelium; quis autem scire potest, an qui in Concilio conveniunt, habeant veram fidem, et veram ordinationem? Denique, in antiquis Conciliis convenisse Episcopos ex multis provinciis, quæstionem propositam diligenter examinasse, subscripsisse deinde sponte sua, non aliqua vi externa coactos, et alia ejusdem generis fecisse, quæ requiruntur ad legitima Concilia, unde novimus, nisi ex fide historicorum? At historici (divinis exceptis) non raro mentiuntur, et certe non firmam et infallibilem fidem faciunt. Restat igitur, ut Conciliorum decreta sint omnia dubia.

Respondemus, in cœtibus humanis aliquando id accidere, ut major pars vincat meliorem: in Concilio autem Ecclesiæ, ubi Spiritus sanctus præsidet: et ubi Christus est in medio eorum, qui in nomine ipsius congregati sunt, et ubi ille adest, cui dictum est ab ipsa Veritate: *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos* (1), non est, quod tale aliquid timeatur. Nam etiamsi major pars resistat meliori; ut factum est in Concilio Ariminensi, et Ephesino II, tamen nunquam vincit; mox enim irritantur ejusmodi Conciliorum acta ab eo, cui convenit ex officio fratres confirmare, quemadmodum in prædictis Conciliis Ariminensi et Ephesino II, factum videmus.

Ad alteram objectionem respondeo, non esse necessarium, ut sciamus Episcopos, qui ad Concilium conveniunt, habere veram fidem, et veram ordinationem, sed satis esse, si non constet contrarium. Nam etiam si summus Pontifex, quod fieri non posse credimus, et omnes Episcopi, qui ad aliquod generale Concilium a summo Pontifice convocantur, essent corde hæretici; et sola externa professione Catholici, nec vere accepissent sacri ordinis invisibilem characterem, sed nudam impositionem manuum; tamen certi sumus, Deum nunquam permissurum, ut ejusmodi Concilium in decretis suis formandis erraret: Assistit enim Concilio Spiritus sanctus, non tam propter ipsum Concilium, quam propter Ecclesiam universam, quæ divino præcepto tenetur, Episcoporum sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne erraret Ecclesia universa, divina providentia faceret, ut etiam Concilium illud Episcoporum fictorum, vellet, nollet, verissimam fidem Ecclesiæ sequendam proponeret. Proinde, ut conventus aliquis Episcoporum legitimus sit, et dicatur; id solum requiritur, ut Episcopi illi conveniant, qui in Ecclesia ordinarie præsident, et Episcopi veri, atque Catholici palam ab omnibus habeantur, quidquid sit de iis, quæ in cordibus eorum latent.

Quia tamen non solum scimus Deo curæ esse salutem Ecclesiæ suæ, sed etiam ex Scripturis didicimus, Dei providentiam suaviter omnia disponere: propterea certo credimus, Deum non permissurum, ut in Concilio, quod ab Ecclesia legitimum creditur, conveniant Episcopi, aut omnes, aut pro majori parte non legitimi, aut non Catholici. Esset enim vehementer durum ac violentum (etsi non impossibile Deo, qui etiam per jumentum aliquando corripuit Prophetæ insipientiam) ut Concilium totum hæreticorum,

(1) Luc. XXII, 32.

repugnante voluntate ac sententia, decretum Catholicum conderet.

Ad postremam objectionem quidam respondent, ut Vega in Conc. Trid. lib. III, cap. 39. Concilium esse legitimum, fide Catholica teneri a fidelibus, non quia id historici testantur, sed quia ipsum Concilium hoc definivit; solent enim Concilia initio actorum definire, suum conventum esse legitimum, et in Spiritu sancto congregatum.

At profecto non videtur hæc solida responsio; primum, quia vetera Concilia non solebant initio testari, suum conventum esse legitime, et in Spiritu sancto congregatum; Concilia vero quædam posteriora, ut Constantiense, Basileense, Lateranense, Tridentinum et alia, id quidem testantur, sed non tanquam decretum aliquod forment de fide. Nusquam enim invenitur inter canones proprie dictos, alicujus Concilii aliquis canon, quo definiantur illud ipsum Concilium esse legitimum, a quo canones illi conditi sunt. Secundo, aut constat nobis aliunde Concilium aliquod fuisse legitimum, dum definire vellet, se esse legitimum, aut non constat. Si constat, frustra conditur tale decretum; si non constat, jam de ipso decreto dubitare incipiemus; si enim ambigo, an fuerit legitimum Concilium antequam definiret se esse legitimum, ambigo etiam, an non erraverit in eo ipso decreto, quo se legitimum esse pronuntiavit.

Alii igitur respondent, Concilium aliquod esse legitimum, iis, qui tunc adsunt præsentes, evidens esse posse sine alia probatione. Vident enim convenisse in unum Episcopos, qui habentur ab omnibus veri Episcopi, et convenisse ex variis provinciis, et vocatos ab eo, qui habet auctoritatem, et si quid aliquid requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre possunt, nihil enim invisibile, ut supra diximus, requiritur. Posteris autem vel absentibus, id ipsum est notum ex humana fide, sed certissima, et quæ evidentiæ naturali aliquo modo comparari possit. Nam exempli gratia, Nicænum Concilium fuisse legitimum, non solum unus aut alter historicus testatur, sed multi et varii scriptores ejus temporis, et temporum consequentium, et Ecclesia, quæ nunc est, idipsum asserit, nec est, aut fuit, qui contrarium sentiat, aut senserit.

Quare quemadmodum fuisse quondam Consulem Ciceronem, Julium Cæsarem Dictatorem, Octavianum cum Antonio prœlio navali decertasse, et alia id genus, etsi ex fide humana pendeat, tamen adeo certa sunt, ut evidentiam quamdam habere videantur: Sic etiam Concilia Ecclesiæ, quæ nos legitima fuisse dicimus, tot habent testimonia omnium ætatum, ut nihil dubitationis in animis nostris relinquant quo minus credamus, talia fuisse, qualia dicuntur.

Qaare cum ex fide Catholica habeamus, Concilia legitima a summo Pontifice confirmata, non posse errare, et ex naturali evidentia, aut ex fide humana certissima sciamus, Concilium Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesimum I et alia ejusmodi legitima, et a summo Pontifice approbata fuisse, id certe sequitur, ut hujusmodi Conciliorum decreta certa fide credamus. Vide, si placet, de hac re Melchiorem Canum lib. VI de locis cap. ult. in solutione decimi argumenti.

CAPUT X.

Concilia particularia, non probata a summo Pontifice, non omnino certam fidem facere.

Sequitur jam altera quæstio, num videlicet Concilia a summo Pontifice non confirmata, certam fidem faciant, quæ non est controversa inter Catholicos et hæreticos, et vix etiam inter Catholicos; ideo rem totam breviter explicabimus, ac primum de Conciliis particularibus, deinde de generalibus agemus.

De provincialibus igitur duo ex communi sententia Catholicorum asserimus, posse ejusmodi Concilia absolute errare, tamen magnæ esse auctoritatis, ita ut temerarium sit, eis non acquiescere. Quod ejusmodi Concilia possint errare, testis est Carthaginiense Concilium sub Cypriano, quod fuit nationale, celeberrimum, legitimum, Episcoporum 85, quorum plerique Martyres, aut Confessores erant, ut patet ex epistola Cypriani ad Jubajanum, et tamen erravit. Secundo, testis est quinta Synodus Romana sub Symmacho, ubi legimus, Concilia provincialia, quia præsentiam Papæ non habent, valetudinem perdidisse. Tertio, Prosper in Chronico anni 420, dicit, hæresim Pelagianam a Concilio Africano 217 Episcoporum damnatam non prius ab Ecclesia totius orbis damnatum,

quam Zozimus Papa decreta Concilii illius probasset. Unde etiam Augustinus lib. II. retract. cap. 50. non dicit, hæresim Pelagianam a Conciliis Africanis, quæ particularia erant, damnatam, sed a Pontificibus Innocentio, Zozimo, cooperantibus Africanis Conciliis. Quarto, cur Concilia generalia errare non possint, duplex est causa præcipua. Prima quia Concilium generale totam Ecclesiam repræsentat, et ideo ipso errante tota Ecclesia erraret. Secunda, quia Concilium generale non sit sine summo Pontifice, pro quo Christus oravit, ut non deficeret fides ejus : at nulla harum causarum locum habet in Concilio particulari.

Sed contra objicies : nam cap. Ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicantur omnes illi, qui judicantur hæretici ab Ecclesia Romana, vel Concilio provinciali, aut diœcesano. Concilia igitur provincialia et diœcesana faciunt dogmata de fide, alioqui non esset hæreticus, qui ea negaret.

Respondeo : duobus modis posse judicari de hæresi: Uno modo, de ipsa hæresi secundum se, et quasi in abstracto, ut cum quæritur, an sit hæreticum, hoc aut illud dicere. Altero modo, in ordine ad hominem hæreticum, ut cum quæritur, an hic inciderit in hæresim ab Ecclesia damnatam. Quamvis igitur Concilia provincialia, vel diœcesana, non possint dogmata fidei constituere, tamen possunt judicare an aliquis inciderit in hæresim manifestam, sicut etiam judicant inquisitores. Ad hunc finem collectum fuit Concilium Aquileiense tempore Ambrosii; nihil enim ibi definitum est, nisi Palladium quemdam verum esse Arii discipulum et de hoc videtur præcipue agere caput illud, Ad abolendam, de hæreticis. Etsi enim hoc judicium non sit infallibile , tamen sufficit ad excommunicandum.

Præterea secundo dico, posse etiam Concilia particularia censere de hæresi secundum se, quando res est facilis, et in qua omnes fere Doctores conveniunt; quomodo Concilium Antiochenum olim judicavit de hæresi Pauli Samosateni apud Eusebium lib. VII. histor. cap. 24. convenerunt enim undidique Episcopi, non tamquam ad rem dubiam, sed tamquam ad manifestum lupum de ovili Christi ejiciendum. Etsi enim hoc judicium non prorsus infallibile, tamen debent privati homines acquiescere ejusmodi judicio, etsi secus egerint, merito excommunicantur, donec non judicaverit aliter Apostolica sedes, vel Concilium universale.

Denique tertio dico, posse etiam Concilia particularia definire dogmata vere dubia, et eorum decreta esse firma, si id facinat ex commissione Apostolicæ sedis, ut fecerant Patres Concilii Arausicani II, et Toletani I, tempore Leonis I, et Synodi Complutensis, tempore Sixti IV, de quo vide summam Conciliorum. Vel saltem si decisionem suam mittant ad Romanum Pontificem, et ab eo confirmationem accipiant ; quomodo constat factum esse in Conciliis Milevitano et Carthaginiensi, ex Augustino epist. 90, 91, 92, 93. Imo credibile est, nullum Concilium particulare definivisse aliquid de fide, sine approbatione Apostolicæ Sedis. De his omnibus intelligi potest illud cap. ad Abolendam.

Quod autem Concilium particulare non expresse confirmatum, faciat argumentum adeo probabile, ut temerarium sit ei non acquiescere, planum est. Primo, quia in VII Synodo, act. 3. et in VIII Synodo, act. ult. can. 1. honorantur Synodi locales, et suscipiuntur, nec fit mentio ibi confirmatorum, vel non. Secundo, quia plurima horum Conciliorum, ut Toletana, Bracarentia, Arelatensia, Hispalensia etc. videntur, ipso usu Ecclesiæ quodammodo probata. Tertio, quia si aliquot sancti Patres casu in eamdem sententiam convenientes, faciunt argumentun probabile, quanto magis 40 aut 50 Episcopi simul convenientes, et invocato Spiritu Sancto, aliquid communi consensu statuentes?

CAPUT XI.

Concilia generalia, ante confirmationem summi Pontificis, errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis instructionem.

Jam vero de Conciliis universalibus variæ sunt opiniones. Parisienses enim quidam, et illi omnes, qui docent, Concilium esse supra Papam, et aliqui præterea alii existimant, Concilia generalia legitima non posse errare etiam ante confirmationem Pontificis. Contrarium docent alii, ut Cajetanus in Apolog. par. 2. cap. 21. Turrecremata lib. III. cap. 32, 33, 34, et 38.

Nota duo : primo, Legatos aliquando mitti

ad Concilium cum instructione Sedis Apostolicæ, sicut legimus factum in Concilio IV, VI et VII; aliquando sine instructione, ut factum est in Concilio Tridentino; cujus ratio est, quia in illis primis Conciliis una tantum quæstio tractabatur, et ideo facile poterat Pontifex explicare Legatis, quæ esset sententia sua de illa quæstione. At in Concilio Tridentino, tot quæstiones, et tam variæ tractandæ erant, ut non posset commode ejusmodi instructio haberi.

Secundo nota, posse quatuor modis contingere, ut fiat generalis Concilii definitio. Primo, ut Patres consentiant, et definiant, dissentientibus Legatis Apostolicæ Sedis. Secundo, ut definiant consentientibus Legatis, sed contra instructionem Pontificis agentibus. Tertio, consentientibus omnibus etiam Legatis, sed qui non habuerunt certam instructionem. Quarto, consentientibus omnibus cum Legatis habentibus et sequentibus Papæ instructionem.

Ac de primo et secundo modo nulla est difficultas. Constat enim talia Concilia errare posse; nam in primis de facto erravit Concilium Ephesinum II, quod repugnantibus Legatis Papæ Leonis definire voluit, ut patet ex epist. B. Leonis 24 et 25, etc. Item Concilium Constantinopolitanum tempore Nicolai, erravit, cum Legati Nicolai contra instructionem Papæ egerint, ut patet ex epist. Nicolai ad Patriarchas, et cæteros Episcopos Orientis, et ex Zonara in vita Michaelis Imperatoris. Secundo, ejusmodi Concilia, non solum non confirmata, sed etiam reprobata dici debent; idem enim est sive Pontifex expresse Concilium reprobet, sive Concilium agat contra Pontificis sententiam. Constat autem Concilia reprobata a Pontifice nullam habere auctoritatem, ut multis exemplis ostendit Gelasius in tomo de Anathemate, et in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Tertio, non possunt dici legitima Concilia, quæ pugnant cum suo capite; et similiter quando consentiunt Legatis agentibus contra informationem, quia tunc Legati non agunt ut Legati, cum non agant nomine Pontificis; diserte enim B. Leo in epist. 45. ad Pulcheriam; et Agatho in epist. ad Imperatorem, quæ lecta est in VI Synodo, act. 4. affirmant se non dare auctoritatem Legatis, nisi agant secundum sibi traditas regulas.

De tertio modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale Concilium posse errare, neque esse infallibile ejus judicium ante confirmationem Pontificis. Primo, quia sententia ejus Concilii non est ultimum judicium Ecclesiæ, et tamen si non posset errare, esset ultimum, et irretractabile judicium. Non esse autem ultimum judicium horum Conciliorum, planum est; nam ejusmodi Concilia ad Pontificem mittuntur et Pontifex Concilium approbare potest vel reprobare, ut patet ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ, et ex Nicolao in epist. ad Michaelem, et ex praxi Conciliorum petentium confirmationem; ac nominatim ex Bulla Pii IV in qua confirmat Tridentinum Concilium, de qua re Turrecremata liber III. caput 34.

Præterea secundo, firmitas Concilii nascitur ex consensione, et conjunctione corporis cum capite. At caput nondum aperuit sententiam suam; etsi enim Legati præsunt nomine Pontificis, tamen non sunt revera Pontifices, nec sciunt, quæ sit mens Pontificis, nec habent illud privilegium non errandi quod habet Pontifex.

Tertio, Concilium Basileense, sess. II, una cum Legato Pontificis communi consensu statuit, Concilium esse supra Papam, quod certe nunc judicatur erroneum.

Quarto, potest errare Concilium, quod aliquid definit contra instructionem Pontificis, ut de facto erravit Concilium Constantinopolitanum consentientibus etiam errori Legatis Nicolai I. Ergo potest etiam errare, quando nulla habetur instructio; nam non tenentur Episcopi in Concilio sequi illam instructionem, alioqui non essent judices, neque essent libera suffragia.

At objiciunt, ejusmodi Concilium est generale legitimum, et universalem Ecclesiam repræsentans, ergo errare non potest. Respondet Canus, Concilium non posse errare, eo modo quo Ecclesia non potest errare, id est, sicut Ecclesia non potest errare in iis, in quibus omnes de Ecclesia conveniunt, sic etiam Concilium non potest errare, id est, in quibus omnes de Concilio conveniunt. At contra; nam Ecclesia non potest errare quoad fidem personalem, et ideo in eo solum non potest errare, in quo omnes conveniunt. At Concilium non potest errare, in judicio de Fide, id est in decreto formando. Est autem verum decretum Concilii, quod si a majori parte, alioqui nullum esset legitimum Concilii decretum, cum semper aliqui dissentiant. Ergo Concilium absolute dicitur errare quando errat major pars, quæ

formet decretum. Quare alia ratione solvendam esse objectionem existimo.

Dico igitur, Concilium illud non posse errare, quod absolute est generale, et Ecclesiam universalem perfecte repræsentat, ejusmodi autem Concilium non est, antequam adsit sententia summi Pontificis. Nam Episcopi cæteri representant quidem corpus Ecclesiæ, et quod illi faciunt, corpus Ecclesiæ facere censetur; at Legati Papæ non ita repræsentant caput Ecclesiæ, id est, ipsum Papam, ut quod ipsi faciunt, absolute censeatur fecisse Papa, alioqui nulla requireretur confirmatio; sed solum repræsentant Pontificem, tamquam vicarii et internuntii ipsius, qui ad ipsum referre debeant, cum oriuntur dubia, et sententiam ejus expectare, et exequi. Itaque tale Concilium cum non repræsentet absolute auctoritatem capitis, non nisi imperfecte totam Ecclesiam repræsentat.

Quod si quis omnino velit ejusmodi Concilium absolute totam Ecclesiam repræsentare, is respondere poterit, Concilium generale non censeri prorsus absolutum, nisi post confirmationem Pontificis; cum autem dicitur Concilium generale non posse errare, et ejus decreta certam fidem facere, id esse intelligendum, quando absolutum fuerit penitus, et ab omnibus obsignatum.

Objiciunt secundo, quod Concilia dicunt anathema contrarium sentientibus, antequam confirmantur. Respondeo: illa quidem dicere anathema, sed intelligere illud vim habiturum, si fuerit a Pontifice confirmatum, sicut quando Judex, a quo appellari potest, fert sententiam mortis in aliquem, intelligitur illum debere mori, nisi Princeps sententiam retractet.

De quarto modo vix dibuum esse potest, videtur enim esse certum, tale Concilium non posse errare. Primum enim in tali Concilio invenitur expressus consensus capitis, et membrorum, ac proinde totius Ecclesiæ, quæ sine dubio errare non potest. Neque obest, quod instructio illa a Pontifice data non videatur definitiva sententia Apostolicæ Sedis; nam quando Concilium consentit cum Pontificis sententia, formaturque decretum a Legatis nomine Pontificis, tunc incipit esse sententia definitiva, et ultima, non solum Concilii, sed etiam Pontificis, neque potest Pontifex eam retractare; nam certo intelligit, sententiam suam fuisse a Deo, quando a Concilio approbatur, ut dicit B. Leo in epist. 63. ad Theodoretum: « Quæ, inquit, Dominus nostro prius ministerio definierat, universæ fraternitatis irretractabili firmavit assensu; ut vere a se prodire ostenderet, quod prius a prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis judicium recepisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent etc »

Quod ut melius intelligatur, sciendum est, Pontificem mittere solere Legatos instructos de sententia Apostolicæ Sedis cum ea conditione ut si Concilium consentiat judicio Apostolicæ sedis, formetur decretum, sin minus, differatur decreti formatio, donec Romanus Pontifex consultus respondeat. Id quod patet ex Concilio Chalcedonensi, nam act. 3. cum Concilium consensisset judicio Pontificis circa depositionem Dioscori, mox Legati his verbis formaverunt decretum: « Sanctissimus ac beatissimus Papa, caput universalis Ecclesiæ, Leo, per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, ac petra fidei, et cœlestis regni Janitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudavit, et ab omni sacerdotali opere fecit extorrem. »

Deinde actione 16. cum Concilium aliquid statuere vellet contra instructionem Pontificis, Legati dixerunt, debere prius id significari Apostolicæ Sedi. Quando ergo Concilium definit aliquid, sequens expressam sententiam Pontificis, idem est, ac si confirmatum esset.

Accedit ad hæc, quod Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem, quæ habetur act. 3. dum petit confirmationem decretorum, aperte dicit, se scribere Pontifici, et petere confirmationem, quoniam præter decretum de Fide contra Dioscorum, alia etiam quædam statuerunt sine expressa Pontificis sententia. Itaque solum petunt confirmationem eorum, quæ definierant præter Pontificis sententiam, Ipse etiam Leo in epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, qua illud confirmat, indicat non fuisse opus sua confirmatione, nisi quia dubitabant aliqui, an revera cum ejus consensu factum fuisset decretum Concilii, qua etiam ratione confirmavit Pontifex multa alia similia Concilia non quia errare potuerant, sed ut omnibus certius constaret, quæ Legati egerant, vere ex mandato expresso Pontificis egisse.

Denique in ejusmodi Conciliis, non expectata alia confirmatione Pontificis, mox fit executio, id est, damnantur, qui contra-

rium sentiunt, ut manifesti hæretici, et deponuntur ab Episcopatu, vel sacerdotio. Ita in Nicæno Concilio damnati sunt et in exilium acti sex Episcopi una cum Ario, utscribit Ruffinus lib. X hist. cap. 5. in Ephesino Concilio damnatus et depositus est Nestorius ut Evagrius testatur lib. I, cap. 4, In Chalcedonensi, act. 3. depositus est Dioscorus, et act. 4. decem Episcopi Ægyptii judicantur hæretici quia nolebant acquiescere decreto prolato, act. 3. In Concilio VI. actione 8. et 12. damnatur et deponitur, et in exilium ejicitur Macharius Patriarcha Antiochenus cum aliquot suis discipulis, et act. 15. damnatur et deponitur Polychronius Presbyter. At si Concilia ista ante confirmationem Pontificis errare potuissent, non fuissent illi manifesti hæretici, qui ante confirmationem resistebant.

CAPUT XII.

An sit major auctoritas Concilii, quam Scripturæ.

Diximus de auctoritate Conciliorum absolute considerata; nunc de eadem dicendum est per comparationem ad alia fidei principia, id est, ad verbum Dei scriptum, (nam de traditionibus eadem est ratio) et ad Pontificem. Et quidem hæretici hujus temporis passim clamant, nos subjicere Scripturam Conciliis. Calvinus lib. IV instit. c. 9, §. 14 : « Subjicere in eum modum, inquit, Dei oracula hominum censuræ, ut ideo rata sint, quia placuerint hominibus, blasphemia est indigna, quæ commemoretur. » Similia apud alios passim inveniuntur. Cæterum hæc non nostra blasphemia, sed ipsorum impostura est. Catholici enim Scripturam sacram non subjiciunt, sed anteponunt Conciliis; neque in hoc ulla controversia est. Quod si interdum Catholici aliqui dicunt, scripturam pendere ab Ecclesia, sive a Concilio, non intelligunt quoad auctoritatem, et secundum se, sed quoad explicationem, et quoad nos.

Observandum est igitur, multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram, et Conciliorum decreta; ex quibus intelligitur, Scripturam præponi Conciliis. Primum est, quod Scriptura est verbum Dei immediate revelatum, et scriptum quodammodo Deo dictante, juxta illud II. Petri I : *Spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines*. Et II. Timoth. III : *Omnis Scriptura divinitus inspirata* (1). Quod tamen non sic intelligendum est, quasi semper scriptores sacri novas revelationes habuerint, et scripserint ea quæ antea ignorabant : constat enim Evangelistas Matthæum et Joannem scripsisse ea, quæ audierunt, ut Lucas ipse fatetur initio Evangelii : *Sicut tradiderunt*, inquit, *nobis, qui ab initio ipsi viderunt* (2).

Dicuntur igitur Scriptores sacri habuisse immediatam revelationem, et scripsisse ipsius Dei verba, quia vel nova quædam et antea incognita eis revelabantur a Deo, juxta illud Psalm. L : *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi* (3); vel Deus immediate inspirabat, et movebat scriptores ad scribenda ea, quæ viderant, vel audierant, et eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Ut enim dicitur vere epistola principis, quæ a principe dictatur, etiamsi is, qui eam scripsit, antea sciebat, quæ scripturus erat; ita dicitur, et est immediatum Dei verbum, quod scriptum est ab Evangelistis, Deo inspirante, et dirigente, licet scripserint ea, quæ viderant, vel audierant. At Concilia non habent, neque scribunt immediatas revelationes, aut verba Dei, sed tantum declarant, quodnam sit verbum Dei scriptum vel traditum, et quomodo intelligi debeat, et præterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones. Itaque Concilia cum definiunt, qui sint libri canonici et divini, non faciunt eos esse infallibilis veritatis, sed declarant solum esse tales.

Sic etiam Concilium Tridentinum sess. XIII, cap. 1. cum definit verba illa : *Hoc est corpus meum*, intelligi proprie, non figurate, non edit, sed declarat verbum Dei. Et cum Nicænum Concilium definivit Christum esse homousion Patri, deduxit conclusionem ex Scripturis, in quibus diserte continetur unum esse Deum, et Patrem esse Deum, ac Filium esse Deum; ex quibus sequitur necessario Patrem, et Filium ejusdem esse substantiæ, et divinitatis. Et similiter Concilium sextum, cum definivit, in Christo duas esse voluntates, divinam et humanam, deduxit

(1) II. Petr. I, 21 ; II. Tim. III, 16. — (2) Luc. I, 2. — (3) Psal. L, 8.

conclusionem ex Scriptura, in qua habetur Christum esse perfectum Deum, et perfectum hominem.

Alterum discrimen ex hoc primo oritur, et est, quia scriptores sacri non debuerunt multum laborare in suis libris edendis; satis enim erat, si laborarent scribendo, vel dictando, si edebant vaticinia; vel ad summum revocando ad memoriam, quæ viderant, vel audierant, et cogitarent verba, quibus ea scriberent, si scribebant historias, vel epistolas, vel aliquid simile. At Patres in Conciliis debent rem ipsam quærere, id est, conclusiones investigare, disputando, legendo, cogitando. Unde Actor. XV legimus in primo Concilio magnam conquisitionem fuisse factam. Idem testatur de Nicæno Concilio Ruffinus lib. X, cap. 5. hist. Ecclesiasticæ, quocirca Actor. XV dicunt Patres Concilii: *Visum est Spiritu sancto et nobis*, id est, Spiritu sancto nostram industriam et diligentiam adjuvante. At scriptores sacri soli Deo tribuunt ea, quæ scribunt, ac propterea tam sæpe repetebant Prophetæ illud: *Dicit Dominus.*

Tertium est, quod in Scriptura nullus potest esse error, sive agatur de fide, sive de moribus, et sive affirmetur aliquid generale, et toti Ecclesiæ commune, sive aliquid particulare, ut ad unum tantum hominem pertinens: tam enim est certum et de fide, sine gratia Spiritus sancti neminem salvari, quam Petrum, Paulum, Stephanum, et quosdam alios vere Spiritum sanctum habuisse et salvos esse; utrumque enim eadem Scriptura verissima testatur: at Concilia in judiciis particularibus errare possunt.

Quartum est, quod in Scriptura non solum sententiæ, sed etiam verba omnia, et singula ad fidem pertinent. Credimus enim nullum esse verbum in Scriptura frustra, aut non recte positum. At in Conciliis maxima pars actorum ad fidem non pertinet. Non enim sunt de fide disputationes quæ præmittuntur, neque rationes quæ adduntur, neque ea quæ ad explicandum et illustrandum adferuntur, sed tantum ipsa nuda decreta, et ea non omnia, sed tantum quæ proponuntur tanquam de fide. Interdum enim Concilia aliquid definiunt, non ut certum, sed ut probabile, ut Concilium Viennense, quod decrevit, tenendum ut probabilius, infantibus in Baptismo infundi gratiam et virtutes, ut habetur Clement. unic. de summ. Trinit. et Fide Catholica. Quando autem decretum proponitur, tanquam de Fide, facile cognoscitur ex verbis Concilii; semper enim dicere solent, se explicare fidem Catholicam: vel hæreticos habendos, qui contrarium sentiunt; vel quod est communissimum, dicunt anathema, et ab Ecclesia excludunt eos, qui contrarium sentiunt. Quando autem nihil horum dicunt, non est certum rem esse de fide.

Denique, in ipsis decretis de fide, non verba, sed sensus tantum ad fidem pertinet. Non enim est hæreticum dicere, in canoninibus Conciliorum aliquod verbum esse supervacaneum, aut non recte positum, nisi forte de ipso verbo sit decretum formatum, ut cum in Concilio Nicæno decreverunt recipiendam vocem ὁμοούσιον; et in Ephesino vocem θεοτόκον.

Quintum est, quod Scriptura non eget approbatione Pontificis ut sit authentica, sed tantum ut innotescat ejus auctoritas. At Concilia etiam legitima, et generalia non sunt rata nisi a Pontifice confirmentur, ut ostendimus quæstione superiori.

Sed objiciunt quidam, Gratianus d. 19. can. In canonicis, affirmat epistolas Pontificium decretales numerari debere inter Scripturas canonicas; et d. 20. can. Decretales, dicit Conciliorum canones ejusdem esse auctoritatis cum epistolis decretalibus; ergo etiam canones Conciliorum numerantur inter canonicas Scripturas. Non ergo Scripturæ præponuntur Conciliis. Præterea S. Gregorius lib. I, epist. 24. dicit se venerari quatuor prima Concilia, ut quatuor libros Evangeliorum.

Respondeo ad Gratianum dupliciter. Primo, eum esse deceptum ex depravato codice, quem ipse habuit B. Augustini; tribuit enim illum canonem Augustino lib. II doctr. Christ. cap. 8. Codices autem veri, et emendati B. Augustini, non habent, ut Gratianus refert, sed longe aliter. Non enim Augustinus dicit epistolas eas esse Scripturam canonicam, quas Apostolica sedes dare, vel accipere solet, ut Gratianus legit, sed judicium de Scripturis sanctis pertinere ad Ecclesias, atque ad eas potissimum, quæ Apostolicas sedes, vel epistolas accipere meruerunt; quales sunt Roma, in qua sedit Petrus, et ad quam scripsit Paulus; Ephesus, in qua sedit Joannes, et ad quam scripsit idem Paulus, et aliæ quædam.

Dico secundo, Gratianum, etiam hoc errore posito, non voluisse dicere, decreta

Pontificum esse proprie Scripturas sacras, et canonicas, ut sunt Evangelia, vel Psalmi, sed esse Scripturas sacras, ut distinguantur a profanis, et canonicas, ut distinguantur a scriptis sacris Patrum, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi. Licet enim canones Pontificum et Conciliorum distinguantur, et postponantur Scripturæ divinæ, tamen suo modo sunt, et dici possunt scripta sacra et canonica, quomodo septima Synodus, act. 3. vocat decreta Conciliorum divinitus inspiratas constitutiones. Imo Innocentius, cap. Cum Marthæ, extra de celebratione Missarum, vocat Scripturam sacram sententiam illam Augustini : « Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre, » serm. 17. de verbis Apostoli. Quod autem Gratianus senserit Conciliorum decreta non esse æquanda divinis Scripturis proprie dictis, patet ex 36. causa, q. 2. can. Placuit, ubi Hieronymi sententiam, quia munita erat testimonio divinæ Scripturæ, anteponit Concilii decreto.

Ad Gregorium respondeo, illud *sicut*, sonare similitudinem, non æqualitatem, ut illud Matth. V : *Estote perfecti sicut Pater vester cœlestis perfectus est* (1). Vel si æqualitatem sonet, dicendum erit, non comparari a Gregorio Concilia cum Evangeliis in omnibus, sed tantum in ipsa certitudine eorum, quæ in Scripturis dicuntur, et in Conciliis definiuntur. Cum enim utraque sint infallibilis veritatis, æque certa dici possunt. Sed jam quandoquidem Concilia non sunt majoris auctoritatis, quam Scripturæ, restat ut illud explicemus, utrum saltem majoris sit, Concilii œcumenici, quam summi Pontificis auctoritas.

CAPUT XIII.

An Concilium sit supra Pontificem.

Quæstio hæc exorta est tempore Concilii Pisani, quia cum duo Pontifices, qui simul sedebant in schismate, Gregorius XII et Benedictus XIII, non viderentur serio cogitare de tollendo schismate per spontaneam abdicationem, quemadmodum ante Pontificatum uterque voverat, et juraverat, Cardinales utriusque partis secesserunt Pisam, et tractare cœperunt, an sibi liceret invitis Pontificibus illis Concilium generale convocare, et eos Pontifices deponere. Meminit Antonius hujus disputationis, quæ Florentiæ habita est, III. par. sum. hist. tit. XXII, c. 5, §. 2.

Deinde, cum paulo post fieret Concilium Constantiense, et Joannes XXIII, qui solus ad Concilium accesserat, a Concilio clam discessisset, atque ita Concilium sine capite remansisset, tractare Patres cœperunt, an Concilium posset, invitum Pontificem judicare, et deponere. Sed maxima controversia crevit tempore Concilii Basileensis. Quia enim Eugenius Papa IV, Concilium Basileense inchoatum dissolvere volebat, et impedire, ne ulterius progrederetur, cœperunt Patres quærere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est, generali Concilio ; et quoniam paulo ante viderant duos Pontifices Joannem XXIII et Benedictum XIII depositos fuisse per Concilium Constantiense, et sic impositum finem maximo schismati ; cœperunt metuere, ne si Pontifex teneatur obedire Concilio, iterum schisma renovaretur, et sine ullo remedio Ecclesia remaneret. Itaque hac occasione tunc plurimi in eam sententiam iverunt, ut Concilium esset supra Pontificem. Sed dum voluerunt schismatibus viam præcludere, ipsi novum schisma fecerunt, creato Pseudopapa Felice V, qui postea cognito errore, abdicavit se Pontificatu ; et quamvis postea in Concilio Florentino, et Lateranensi ultimo videatur quæstio definita, tamen quia Florentinum Concilium, non ita expresse hoc definivit, et de Concilio Lateranensi, quod expressissime rem definivit, nonnulli dubitant, an fuerit vere generale ; ideo usque ad hanc diem quæstio superest, etiam inter Catholicos.

Observandum est autem, duobus modis posse comparari Papam cum Concilio : Uno modo, ut sumatur ab una parte solus Papa verus et indubitatus, ab altera Concilium generale, cui præsit Papa per se, vel per legatos, ita ut nihil definiatur sine consensu ipsius : Altero modo, ut sumatur ab una parte solus Papa, ab altera Concilium generale, cui Papa nec per se, nec per suos legatos præsit. Intelligo autem non præsidere per

(1) Matth. V. 48.

suos legatos, etiam quando legatus quidem ab eo missus præest Concilio, sed agit contra ipsius Pontificis voluntatem: tunc enim non est vere ejus legatus, licet pro tali se gerat.

Quæstio præsens, licet nonnullis videatur præcipue versari circa priorem comparationem, quippe qui existimant Concilium sine Papa non esse verum Concilium, et proinde sine dubio Papam esse majorem tali Concilio; tamen revera quæstio præcipua est de Posteriore comparatione. Quod patet primo, quia ista quæstio introducta est propter Pontificum depositionem, id est, ad inquirendum, an Papa etiam invitus a Concilio judicari, damnari, et deponi posset. Ad hunc autem finem supervacanea est illa quæstio, an Concilium cum Papa, sit majus solo Papa; nam sive sit majus, sive minus, numquam judicabit, neque damnabit, neque deponet invitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret, quod nihil agit sine consensu Papæ? Num Papa seipse invitum volet judicari, et damnari?

Secundo, idem patet ex Concilio Basileensi; nam Basileenses Patres, qui definierunt Concilium esse supra Papam, suum Concilium Basileense asserebant esse supra Eugenium Papam, eo tempore, quo in Concilio neque Papa, neque ejus Legatus aderat. Quin etiam Papam omnibus modis repugnantem deponere aggressi sunt.

Hæc ergo est præcipua quæstio, et sola tractanda, nam ex hujus explicatione patebit etiam quid sit dicendum de priori. Qui enim docent, Papam esse supra Concilium sine ipso celebratum, iidem docent parem esse auctoritatem in solo Papa, et in Concilio cum Papa intensive, licet extensive sit major in Concilio: et proinde non posse a tali Concilio Papam judicari, vel damnari, nec ejusmodi Concilii decretis eum obligari coactive, sed tantum directive, et posse in eis dispensare, exceptis decretis de Fide, quæ immutabilia sunt. Ratio horum est, quia par in parem non habet potestatem. Qui vero docent, Concilium sine Papa esse supra Papam, docent etiam consequenter, Concilium cum Papa esse supra Papam, et obligare Papam, tametsi iidem fatentur, posse Papam tamquam ministrum Ecclesiæ dispensare in præceptis Concilii generalis, sed si male dispensaverit, posse corrigi et puniri postea a Concilio generali. Hac ergo prima comparatione omissa, sola secunda tractanda est.

CAPUT XIV.

Explicantur opiniones diversæ.

Porro de proposita quæstione tres invenio Doctorum sententias. Prima est, Concilium esse supra Pontificem, id quod asserunt in primis omnes hæretici hujus temporis, et nominatim Hermannus Hamelmannus id probare conatur multis argumentis lib. III, cap. 13. Prolegomenor. Idem asserit Cardinalis Cameracensis, Joannes Gerson, Jacobus Almainus, et alii nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus in tractatu de concordantia canonica lib. II, cap. ult. Panormitanus in cap. Significasti, extra de elect. et ibidem Magister ejus Cardinalis Florentinus; item Abulensis in cap. XVIII Matthæi, quæst. 108. et in defensorio trium conclusionum, et quidam alii.

Ut autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duó esse fundamenta hujus opinionis. Primum est, Papam non esse proprie caput Ecclesiæ universæ simul congregatæ. Id quod non eodem modo intelligunt hæretici, et alii auctores. Hæretici enim volunt, Papam nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tantum Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, et ad summum, Patriarcham Occidentis.

At alii auctores citati docent, Papam esse caput et pastorem singulorum Christianorum, et singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ simul congregatæ in Concilio generali. Tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quamdam corporis; et tota potestas, quæ erat sparsa in variis membris, ibi unitur, ita ut comparare Papam cum cæteris Christianis seorsum sumptis, sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: At comparare Papam cum Concilio, sit comparare partem cum suo toto, et proinde minus cum majore.

Et ne dicamus, Concilium sine Papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunt secundum fundamentum, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tam in Concilio, quam in Papa, sed in

Concilio principalius, immediatius, et immobilius. Dicunt enim, Christum immediate omnem potestatem solvendi et ligandi tribuisse Ecclesiæ, et cum Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem : quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, et exercere per se hanc potestatem, instituit Christus summum Pontificem, tamquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesiæ, et in eo posuit hanc potestatem summam, ut eam exerceat nomine Ecclesiæ.

Differunt inter se hi auctores, quod aliqui ponunt hanc potestatem formaliter, et subjective in solo Pontifice, in Ecclesia autem ponunt eam ut in fine, quia est propter Ecclesiam, et ut in regulante, quia Ecclesiæ est regulare, et dirigere Papam, cum ipsa non possit errare, Papa autem possit; ac denique ut in supplente, quia deficiente Papa propter mortem naturalem aut civilem, Ecclesia supplet ejus officium.

Alii vero volunt esse formaliter et subjective principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pontifice. Conveniunt tamen in eo omnes, ut doceant esse hanc potestatem immediate in Ecclesia, et proinde mortuo Papa, vel deposito, vel nolente adesse Concilio, Concilium non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, et habere potestatem Papalem definiendi de fide, sanciendi leges, dandi indulgentias etc. Ex quibus deducunt, Concilium esse supra Papam, et posse ipsum judicare, et punire, et idem esse quærere, an Papa sit major Concilio, ac si quæreretur, an pars sit major suo toto.

Denique, volunt Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in Republica Veneta, vel Magister generalis in aliqua religione. Constat enim Ducem Venetum esse supra singulos magistratus, et supra singulos Senatores, et civitates Venetas, non tamen supra totum Senatum simul collectum. Et quando moritur Dux, certum est totam auctoritatem etiam Ducalem esse in Senatu. Quomodo etiam Magister generalis, est supra singulos religiosos, etiam priores, et provinciales, tamen non est supra congregationem generalem, cum ei parere debeat, non imperare,

Secunda opinio est aliquorum Canonistarum, qui volunt Papam quidem esse supra Concilium, et a nemine judicari posse invitam, tamen posse ipsum sese subjicere Concilio, et dare illi supra se potestatem; et si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilii, etiam si de ipsius depositione ageretur. Ita docet gloss. in can. Nos si incompetenter, 2. quæst. 7. et in can. in Synodo, d. 63.

Ultima sententia est fere communis, quod videlicet Papa adeo sit supra Concilium, ut non possit etiam se subjicere ejus sententiæ, si proprie de sententia coactiva agatur. Hæc sententia videtur esse Scholasticorum veterum, ut Alberti, B. Thom. B. Bonavent. Richardi, Paludani, et aliorum in IV. dist. 19. ubi de clavibus agitur, tametsi ex professo ipsi de hac re non disputarunt. Expresse autem hoc docent S. Antoninus 3. par. tit. XXII, cap. 10, §. 4. summæ historialis, et 2. par. tit. III, cap. 11. summæ Theologicæ, Joan. de Turrecremata lib. II, cap. 93 et 104. summæ de Ecclesia; et in responsione ad oratores Basileenses de summi Pontificis et Concilii generalis auctorit. Alvarus Pelagius de planctu Ecclesiæ, lib. I, art. 6. Dominicus Jacobatius lib. X de Concil. art. 7. in quo fusissime quæstionem disputat, et solvit sexaginta tria argumenta adversariorum. Cardinalis Cajetanus in tractatu de comparatione Papæ, et Concilior. et in Apolog. pro tractatu prædicto. Albertus Pighius lib. VI de hierarchia Ecclesiæ. Franciscus Ferrariensis in lib. IV cont. Gentes, c. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potestate Ecclesiæ, et Petrus de Monte in lib. de potestate Papæ, et Concilii. Franciscus Turrianus in tribus libris, quos de hac quæstione scripsit; et Canonistæ fere omnes in cap. Significasti, de electione; et can. Si Papa, dist. 40. Joannes Antonius Delphinus lib. II de Ecclesia, cap. ult. Thomas Campegius in tractatu de potest. Romani Pontificis, cap. 22. et seq. Nicolaus Sanderus lib. VII de visibil. Monarchia, ubi agit de Concilio Constantiensi, pag. 540.

CAPUT XV.

Summum Pontificem caput esse totius Ecclesiæ.

Jam vero, ut rei veritas declaretur, adferemus ac demonstrabimus aliquot propositiones, quarum hæc sit prima : « Romanus Pontifex est pastor, et caput non solum omnium Ecclesiarum particularium, sed etiam totius universalis Ecclesiæ simul congregatæ, a Christo immediate constitutus. » Hæc est contra primum argumentum adversariorum, quæ tametsi probata est fusissime in libris de Pontifice, tamen etiam hoc loco breviter probanda est.

Igitur probatur primo ex Scriptura. Petrus est fundamentum Ecclesiæ, a Christo positum, juxta illud : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (1), proinde caput, ac pastor. Nam quod est in domo fundamentum, est in corpore caput, et in grege pastor. Ut enim fundamentum non pendet a domo, sed domus a fundamento ; ita etiam caput non pendet a corpore, sed corpus a capite, et pastor non pendet a grege, sed grex a pastore. Quod autem per Ecclesiam eo loco intelligatur Ecclesia universalis, etiam congregata, ut est generale Concilium, probatur ex cap. Matth. XVIII ubi de eadem sua Ecclesia Christus dicit : *Si eos non audierit, dic Ecclesiæ* (2). Quo loco per Ecclesiam intelligunt adversarii generale Concilium.

Præterea Ecclesia congregata, sive Concilium propriissime est Ecclesia Christi, ut etiam adversarii concedunt : nam Ecclesia est congregatio fidelium, ergo quo magis fideles sunt congregati et uniti, eo magis proprie sunt Ecclesia ; at stultum est, cum aliquid de alio absolute pronuntiatur, excipere id, quod propriissime per illud significatur. Ergo cum Christus dicit : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (3), stulte excipitur Ecclesia universalis congregata, cum ea propriissime sit Ecclesia.

Denique, Ecclesia Christi semper est congregata formaliter, quia est unum regnum, una familia, unus grex, licet dispersa videatur quantum ad locum. Igitur, si Pontifex est Pastor, et Caput Ecclesiæ, non certe dispersæ, quæ nulla est, sed congregatæ Ecclesiæ est pastor, et caput. Idem habetur ex illo Joan. ult. *Pasce oves meas* (4). Nam etsi adversarii dicunt, Dominum dixisse : *Pasce oves meas ;* non Ecclesiam meam, tamen Ecclesia in Orat. de Pontifice sic explicat : « Deus omnium fidelium pastor et rector, qui famulum tuum N. Ecclesiæ tuæ præesse voluisti. » Et præterea, vel Ecclesia congregata, sive Concilium generale pertinet ad oves Christi, vel non ; si pertinet, ergo Ecclesiæ congregatæ, et Concilii generalis pastor est Petrus ; si non pertinet, ergo Christiani per congregationem desinunt esse oves Christi, quod est absurdissimum.

Secundo probatur ex Conciliis ; nam Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem disertis verbis fatetur, S. Leonem caput fuisse totius illius Concilii, quod fuit omnium maximum, et in quo tota Ecclesia congregata conspiciebatur : « Quibus, inquit, tu quidem ut caput præeras. » Item Concilium Lugdunense, ut habetur cap. Ubi periculum, de elect. in 6. vocat Pontificem rectorem universalis Ecclesiæ, non igitur solum particularium Ecclesiarum est rector. Similiter in Concil. Florentino definitum est, Pontificem esse totius Ecclesiæ caput, et accepisse a Domino plenissimam potestatem universalem Ecclesiam regendi. Concilium Constantiense, sess. XV damnavit hæresim Joan. Huss dicentis, non esse Papam caput Ecclesiæ.

Probatur tertio rationibus. Primo, Papa est unum caput, ergo unius corporis caput, at Ecclesiæ particulares seorsim sumptæ non sunt unum corpus ; ergo Papa est caput Ecclesiæ universalis. Secundo, Ecclesia universalis est unum corpus visibile, ergo habere debet unum caput visibile, alioquin videbitur monstrum. At non est fingere aliud quam Papam, ergo Papa caput est totius Ecclesiæ simul. Tertio, Papa est immediatus vicarius Christi, ut habetur in Concilio Lugdunensi, et Florentino citatis, necnon in Concilio Constantiensi, sess. 8. ubi damnatur hæresis Wiclefi dicentis, Papam non esse immediatum Christi vicarium. Neque id adversarii negant ; ergo præest iis omnibus loco Christi, quibus Christus ipse invisibili-

(1) Matth. XVI, 18. — (2) Matth. XVIII, 17. — (3) Matth. XVI, 18. — (4) Joan. XXI, 17.

ter præest, et quibus etiam præesset visibiliter, si visibiliter adesset : Christus autem præest; et præesset visibiliter, si adesset visibiliter, non solum Ecclesiis particularibus, sed etiam toti Ecclesiæ universali, et generalibus Conciliis ; igitur etiam Papa præest Ecclesiæ universali.

CAPUT XVI.

Non esse in Concilio summam potestatem.

Sit jam altera propositio : « Summa Potestas Ecclesiastica non est in Ecclesia, vel Concilio, remoto Papa, aut formaliter, aut suppletive. » Hæc est contra alterum fundamentum adversariorum ; et quidem non esse formaliter in Ecclesia, vel in Concilio summam potestatem, qualis est in Papa, ex Scripturis aperte colligitur. Nam secundum Scripturas Ecclesia non est Democratia, vel Aristocratia, sed Monarchia, sive regnum Christi, juxta illud Psalm. II : *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus.* Et Lucæ I : *Regni ejus non erit finis.* Et Joan. XVIII non dixit Christus cum interrogaretur : *Ergo Rex es tu?* non sum Rex, aut, regnum meum non est in hoc mundo, sed ait : *Regnum meum non est de hoc mundo* (1) ; id est, est quidem in hoc mundo, sed non est tale regnum, quale tu putas, quale est Herodis, et similium Regum. Denique, Scriptura passim vocat Christum Regem, et Ecclesiam regnum ejus, ex quo sequitur, ut ab uno regi debeat, non a multis ipsa Ecclesia, quemadmodum gubernantur omnia regna.

Quod autem non sit suppletive hæc auctoritas in Ecclesia, ostenditur hac ratione. Non habet Ecclesia hanc auctoritatem a seipsa, nec ab alio ; igitur nullo modo habet. Quod a seipsa non habeat, manifeste probat discrimen, quod est inter regnum Christi, et regna cætera ; non enim est Ecclesia tale regnum, qualia sunt regna hujus mundi, in quibus summa potestas est in rege, sed a populo profecta, et derivata, et proinde radicaliter, et suppletive eadem potestas est in regno. Nam in regno Christi summa potestas est in Christo, et non derivata ullo modo a populo. In regnis enim hominum, potestas regis est a populo, quia populus facit regem, qui alioqui esset homo privatus, sicut cæteri ; omnes enim homines naturaliter sunt liberi, et æquales, nec posset unus cæteris imperare, nisi illi se ei subjicerent, et super se potestatem ei concederent.

At Christus est Deus et homo, et quatenus Deus, est naturaliter Dominus, et Rex omnium creaturarum ; quatenus homo, habet a Deo omnem potestatem, nec ipse ab Ecclesia factus est Rex, sed ipse potius fecit Ecclesiam esse suum regnum. Apoc. V : *Fecisti nos Deo nostro regnum.* Hinc est, quod in Scriptura, regnum Christi, quod est Ecclesia, ne putaretur tale, qualia sunt cætera, comparatur etiam familiæ, Matth. XXIV : *Quis est fidelis servus, et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam* (2). Et Hebr. III, Moses erat fidelis in tota domo Dei tamquam servus, Christus autem erat fidelis in tota domo sua tamquam Dominus. Constat enim patrem familias non habere a familia ullam auctoritatem, sed ex se ; quia non ipse a familia constituitur pater, sed ipse facit sibi familiam gignendo filios, emendo servos. Unde paterfamilias, etiamsi pessimus sit, nunquam potest a familia judicari, vel expelli, sicut potest Rex quando degenerat in tyrannum. Comparatur etiam ovili, Joan. X. Item corpori, et sponsæ, Ephes. IV et V ut intelligamus, quod sicut non accipit auctoritatem pastor ab ovibus, nec caput a corpore, vir ab uxore, ita neque Christus ab Ecclesia.

Ex his habemus Ecclesiam ex se nullam habere auctoritatem, sed omnem esse in Christo, et iis, quibus Christus eam communicavit. Quod autem non habeat ab alio, nimirum a Christo, probatur. Nam Christus legitur quidem dedisse Petro claves regni cœlorum, Matthæi XVI, et eumdem præfecisse ovili suo, Joan. ult. Dedit etiam Apostolis cæteris potestatem prædicandi, baptizandi, peccata dimittendi, et alia quædam faciendi, quæ ad munus Episcopale spectant, sed hanc potestatem Christus singulis dedit, ita ut potuerit quisque eorum illa omnia exercere sine congregatione aliorum, ut notum est : At quod ipsi Ecclesiæ, id est, fidelium universitati in se, id est, ratione suæ totalitatis aliquid potestatis tribuerit, nus-

(1) Psal. II, 6; Luc. I, 33; Joan. XVIII, 36. — (2) Apoc. V, 10; Matth. XXIV, 45.

quam legitur ; imo e contrario legimus, præcipi populis, ut obediant, et subjaceant pastoribus suis, Hebr. XIII et alibi. Quod si Ecclesiæ universitati non est data ulla auctoritas, ergo neque Concilio generali, quatenus Ecclesiam universalem repræsentat. Ergo in Concilio non est auctoritas summa, sive Papalis, sed tantum Episcopalis, seu Archiepiscopalis, prout sunt personæ, quæ ibi conveniunt. Siquidem summa, seu Papalis auctoritas non ponitur in Concilio ab adversariis, nisi quatenus Concilium gerit vicem Ecclesiæ universæ. Si ergo Ecclesia universa, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, ergo multo minus Concilium habet.

Probatur secundo : nam si Concilium generale sine persona Papæ haberet Papalem auctoritatem formaliter, vel suppletive, non indigeret confirmatione Papæ. Id autem est falsum. Constat enim omnia generalia Concilia Catholica confirmationem petiisse.

Tertio : Concilium sine Papa potest errare etiam in fidei decretis, ut patet in Concilio Sirmiensi, cui subscripsit Hosius ; item Mediolanensi, Ariminensi, Ephesino II, Constantinopolitano sub Justiniano II, Constantinopolitano sub Leone Isauro, et alio sub Constantino Copronymo. At Concilium cum Papa non potest errare : ergo non potest sine Papa omnia illa, quæ potest cum Papa. Neque potest responderi, errasse illa Concilia, quod non fuerint legitima, nam plerisque nihil defuit, nisi Pontificis assensus. Imo Ephesinum II fuit omnino simile Basileensi, utrumque enim fuit indictum a Pontifice, in utroque adfuit legatus Pontificis circa initium, ab utroque recessit paulo post Legatus Pontificis, in utroque fuit Pontifex excommunicatus, quæ omnia de Basileensi patent ex gestis ejus ab Æneа Sylvio descriptis. De Ephesino autem patet ex epist. Leonis 12, 13, 15, 21, 22, et ex Concilio Chalcedonensi, act. 3. et nihilominus errasse Concilium Ephesinum adversarii negare non possunt.

Quarto, si in Ecclesia esset summa potestas principaliter, in Papa instrumentaliter, ut in ministro Ecclesiæ, ut ipsi dicunt, sequeretur Papam non esse immediatum Christi vicarium, sed mediatum ; immediate enim vicaria Christi esset Ecclesia, Papa autem esset immediatus vicarius Ecclesiæ, quod est expresse contra Concilium Constantiense, sess. VIII, ubi damnatur hæresis Wiclefi, dicentis, non esse Pontificem immediatum Christi vicarium.

CAPUT XVII.

Summum Pontificem absolute esse supra Concilium.

Tertia propositio. « Summus Pontifex simpliciter et absolute est supra Ecclesiam universam, et supra Concilium generale, ita ut nullum in terris supra se judicium agnoscat. » Hæc etiam est fere de fide ; et probatur primo ex duabus præcedentibus : nam si Papa est caput Ecclesiæ universæ, etiam simul congregatæ, et Ecclesia universa etiam simul congregata non habet ullam potestatem ratione suæ totalitatis ; sequitur Papam supra Concilium esse, et supra Ecclesiam, non contra.

Secundo probatur ratione, in Scripturis fundata ; nam omnia nomina, quæ in Scripturis tribuuntur Christo, unde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici. Ac primum, Christus est paterfamilias in domo sua, quæ est Ecclesia, Pontifex in eadem est summus œconomus, id est, paterfamilias loco Christi, Lucæ XII : *Quis est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam etc.* (1). Hic enim per dispensatorem, sive œconomum, ut Græce habetur, intelligunt Episcopum. Ambrosius in hunc locum, et Hilarius, et Hieronymus in cap. XXIV Matth. ubi similis habetur sententia. Et quamvis Patres non loquantur expresse de Episcopo Romano, tamen sine dubio sententia Scripturæ illa est ; ut Episcopi particulares sunt summi œconomi in suis Ecclesiis, ita esse Episcopum Romanum in Ecclesia universa. Unde Ambrosius in illud I. Tim. III : *Ut scias quomodo te oporteat conversari in domo Dei etc.* « Domus Dei, inquit, Ecclesia dicitur, cujus hodie rector est Damasus. » Et Chrysostomus lib. II de sacerdotio circa initium, hunc ipsum locum : *Quis est fidelis servus etc.* de Petro exponit.

Quod autem œconomus summus sit supra familiam, et ab ea judicari, ac puniri non

(1) Luc. XII, 42.

possit, patet ex hoc eodem loco, Dominus enim ait : *Quem constituit Dominus super familiam suam.* Et ibidem : *Quod si dixerit servus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire et cœperit percutere servos, et ancillas, edere, et bibere, et inebriari, veniet Dominus servi illius in die, qua non sperat, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet* (1). Ubi vides Dominum servare suo judicio servum illum, et non committere judicio familiæ. Idem etiam docet usus omnium familiarum ; nulla enim familia est, in qua liceat inferioribus famulis etiam simul congregatis punire, vel expellere œconomum, etiamsi pessimus sit, id enim ad solum Dominum totius familiæ pertinet.

Alterum nomen Christi est Pastor, Joannis X : *Ego sum Pastor bonus etc.* (2). Idem communicat Petro, Joan. ult. *Pasce oves meas.* Constat autem pastorem ita præesse ovibus, ut nullo modo ab eis judicari possit.

Tertium est, Caput corporis Ecclesiæ, Ephes. IV idem communicat Petro, ut habemus in Concilio Chalcedonensi, act. 3. ubi legati sententiam pronuntiant in Dioscorum, et in epist. Concilii ad Leonem. Porro caput a membris regi, et non ea potius regere, contra naturam est, sicut etiam est contra naturam, quod membra sibi caput præcidant, cum forte graviter ægrotat.

Quartum est, Vir, seu sponsus, Ephes. V : *Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et tradidit seipsum pro ea etc.* (3). Idem convenit Petro, nam in Concilio generali Lugdunensi, ut habetur cap. Ubi periculum, de elect. in 6. loquens Concilium de electione Romani Pontificis : « Acceleret, inquit, utilis per necessaria totius mundi provisio, idoneo celeriter eidem Ecclesiæ sponso dato. » Est autem contra Apostolum Ephes. V et contra naturæ ordinem, ut sponsa præsit sponso, et non potius subsit.

Probatur secundo ex verbis expressis Conciliorum, et Pontificum. Cum enim controversia ista sit de potestate Conciliorum, et Pontificum, si inter se Concilia et Pontifices conveniunt, quid opus est, ut nos litigemus? Primum ergo exstat Concilium Sinuessanum sub Marcellino, in cujus fine legimus : « Prima sedes a nemine judicabitur (4). » Paulo post exstitit Concilium Romanum sub Sylvestro, in cujus ult. can. similiter legimus : « Nemo judicabit primam sedem. »

Præterea ex Concilio Chalcedonensi colligitur Pontificem esse majorem Concilio, nam act. 3. recitantur, multæ epistolæ scriptæ ex variis locis ad Concilium, quæ omnes ita incipiunt : « Sanctissimo et beatissimo universali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, et sancto universali Concilio congregato in Chalcedonensi civitate etc. » Nemo autem in toto Concilio fuit, qui reclamarit, ac dixerit, non debere anteponi Pontificem toti Concilio. Imo in fine illius actionis exstat epistola Concilii ad eumdem Leonem, in qua eum, et caput, et patrem suum agnoscunt. Præterea in eadem actione damnatus est Dioscorus cum tota Synodo Ephesina II, tum ob alias causas, tum præcipue quia judicare, et damnare ausus fuerat Romanum Pontificem Leonem. Ut enim Nicolaus I ait in epistola ad Michaelem, non tam ob hæresim damnatus est Dioscorus, quam ob horrendam præsumptionem, qua in summum Pontificem sententiam dictare ausus fuerat. Ubi notandum, quod si Dioscorus, qui erat Patriarcha Alexandrinus, id est, primus post Romanum, cum generali Concilio non potuit jure judicare Romanum Pontificem, certe sequitur evidenter, Concilium non esse supra Pontificem. Cur enim non potuit Pontificem judicare, si erat supra ipsum, imo ejus judex, ut adversarii volunt?

Item Concilium Romanum V sub Symmacho recepit, et approbavit tamquam sua decreta, librum Ennodii Diaconi, in quo sic legimus : « Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari. Sedis istius præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio, voluit Petri Apostoli successores cœlo tantum debere innocentiam. » In VIII Synodo generali action. 7. legimus, Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum præsulibus judicasse ; de eo vero neminem unquam judicasse ; intellige, legitime, ita ut fuerit receptum ab Ecclesia ejusmodi judicium. Scribunt Platina in vita Leonis III, Paulus Æmilius lib. III historiæ Francorum, cum Carolus Magnus Romam venisset ad cognoscendam causam Leonis Pontificis, cui multa crimina objecta fuerant, et simul convenisset ingens Concilium Episcoporum, omnes Episcopos una voce clamasse, non licere

(1) Luc. XII, 45. — (2) Joan. X, 14. — (3) Eph. V, 25. — (4) De hujus Concilii authenticitate non constat.

ulli hominum judicare summum Pontificem, tum vero Carolum destitisse a munere illo judicandi, et Leonem juramento seipsum purgasse.

Præterea Concil. Lateranense sub Alexandro III, ut habetur cap. Licet, extra de electione : « In Romana Ecclesia, inquit, aliquid specialiter constituitur, quia non poterit ad superiorem haberi recursus. » Ubi Concilium docet, majori cautela debere eligi Romanum Pontificem, quam alios Episcopos, quia si eligatur malus Episcopus, potest ille corrigi, et deponi per Romanum Pontificem ; si autem eligatur malus Pontifex summus, non est remedium ullum, non enim habet superiorem, a quo deponi possit. Item in Constantiensi Concilio edita est Bulla Martini V, ipso approbante Concilio, in qua jubentur suspecti de hæresi interrogari, an non credant Romanum Pontificem habere in Ecclesia Dei supremam potestatem. At certe suprema est, qua nulla est major, et cui nulla æqualis.

Denique Lateranense ultimum sub Leone X, sess. XI diserte et ex professo docuit, Pontificem esse supra omnia Concilia, et reprobavit contrarium decretum, editum in Concilio Basileensi : « Solum, inquit, Romanum Pontificem , tamquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus, et potestatem habere, nedum ex sacræ Scripturæ testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, sed propria etiam eorumdem Conciliorum confessione, manifeste constat. »

Ad hunc locum nihil potest responderi, nisi vel non fuisse Concilium generale, vel non fuisse ab Ecclesia receptum, vel non definivisse hoc, tamquam de fide. Sed non fuisse generale, vix dici potest; nam etsi fuerunt Episcopi paucissimi, nam ad centum non pervenerunt ; tamen Concilium omnibus patebat, et omnes vocati fuerant, et in eo summus Pontifex verus, et indubitatus præsidebat. Quod autem non fuerit receptum, saltem ab omnibus, parum refert, nam decreta Conciliorum non indigent approbatione populi, cum ab eo non accipiant auctoritatem. Verum est quidem, decreta de moribus, si non recipiantur, et Pontifex conniveat, tandem consuetudine abrogari : sed hoc non accidit ex eo quod indigeant populi approbatione, sed quia decreta mutabilia sunt ; et cum Pontifex videt longo tempore ea non servari, et tacet, censetur ipse abrogare. At decreta de Fide immutabilia sunt, nec possunt ullo modo abrogari, posteaquam semel statuta sunt ; tale autem est hoc, de quo agimus. Quod vero Concilium hoc rem istam non definierit, proprie, ut decretum fide Catholica tenendum, dubium est, et ideo non sunt proprie hæretici, qui contrarium sentiunt, sed a temeritate magna excusari non possunt.

Accedant jam tertio Pontifices. Leo epist. 84. ad Anastasium, in fine : « Magna, inquit, Dei dispositione provisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis provinciis singuli , quorum inter fratres haberetur prima sententia, et rursum quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos, ad unam Petri sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret, ut nihil unquam a suo capite dissideret. » Jam si cura universalis Ecclesiæ ad Petrum pertinet, certe etiam Concilii, quod universalis Ecclesiæ vicem gerit.

Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ, « Cuncta, inquit, per mundum novit Ecclesia quod sacrosancta Romana sedes fas de omnibus habeat judicandi, nec cuique liceat de ejus judicare judicio. »

Nicolaus I. in epist. ad Michaelem, idem repetit : « Patet, inquit, profecto sedis Apostolicæ, cujus auctoritate major non est, judicium, a nemine fore retractandum. »

Gregorius lib. IX, epist. 39. ad Theotistam patritiam : « Si, inquit, B. Petrus, cum a fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset, respondere poterat : ut Pastorem suum oves reprehendere non auderent. Sed si in querela fidelium aliquid de sua potestate diceret, doctor mansuetudinis non fuisset ; humili ergo eos ratione placavit. »

Paschalis Papa , ut habetur cap. Significasti, extra de electione : « Aiunt, inquit, in Conciliis statutum non inveniri, quasi Romanæ Ecclesiæ legem Concilia ulla præfixerint, cum omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem et facta sint, et robur acceperint, et in eorum statutis, Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas. »

Innocentius III, serm. 2. de consecratione Pontificis : « In tantum, inquit, mihi fides necessaria est , ut cum de cæteris peccatis Deum judicem habeam, propter solum pec-

catum, quod in fide committitur possem ab Ecclesia judicari. »

Bonifacius VIII, in extravaganti, Viam sanctam, titulo de majoritate, et obedientia: « Si deviat, inquit, terrena potestas, judicabitur a potestate spirituali, Si deviat spiritualis, minor a majori. Si vero suprema, a Deo solo, non ab homine poterit judicari. » Accedat testimonium S. Bonifacii Episcopi Moguntini, qui etiam si summus Pontifex non fuerit, fuit tamen summæ auctoritatis. Is ergo, ut habetur distinct. 40. can. si Papa : « Cunctos, inquit, judicaturus, a nemine est judicandus, nisi deprehendatur a fide devius. »

Probatur Quarto ex appellationibus a Concilio ad Papam; sine controversia enim semper a minore ad majorem appellatur. Appellari autem a Concilio ad Papam, non contra, perspicuum est, ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ : « Ad sedem, inquit, Apostolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus. »

Et ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Episcopo, non a Concilio : subdit, sæpe Romanos Pontifices solvisse eos, quos inique Concilia ligaverant; cujus rei exstant exempla clarissima. Nam Athanasius Episcopus Alexandrinus, et Paulus episcopus Constantinopolitanus, a Concilio depositi, ad Julium Papam appellaverunt, et ab eo in suas sedes restituti sunt, ut auctor est Sozomenus lib. III hist. cap. 7. similiter Flavinus Episcopus Constantinopolitanus appellavit a Concilio Ephesino II generali, ad Leonem Papam, ut testatur Leo epist. 25 ad Theodosium Augustum. Item Theodoretus Episcopus Cyri appellavit a Concilio eodem Ephesino II, ad eumdem Leonem, ut patet ex Liberato in Breviario, cap. 12. et ex ipsa epistola Theodoreti, quæ exstat ad finem operum Leonis. Denique Joannes Chrysostomus a Concilio depositus appellavit ad Innocentium Papam, ut testatur Gelasius, ubi supra, et idem colligitur ex epistolis Chrysostomi ad Innocentium.

Probatur Quinto, ex approbatione et reprobatione Conciliorum; Nam omnia revocantur tandem ad examen Romani Pontificis, et quæ ille probat, recipiuntur, quæ improbat rejiciuntur, ut testatur Gelasius in eadem epistola ad Episcopos Dardaniæ. Et quidem quod ad petitionem Conciliorum approbaverit Pontifex multa Concilia, patet ex gestis ipsis Conciliorum, præcipue I, II, III, IV et VI.

Quod autem Pontifices aliquando Conciliorum decreta reprobaverint, quod est apertum signum superioritatis, ex Basilio patet, qui in epistola ad Athanasium, quæ est 52. scribit, videri sibi bonum, ut rogetur Romanus Episcopus, ut mittat aliquos in Græciam, qui ejus nomine irritent Concilium Ariminense. Ipse etiam Damasus in epistola ad Episcopos Illyrii reprobat Concilium illud. Similiter Leo in epist. 55. ad Pulcheriam : « Confessiones, inquit, Episcoporum, canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, et per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus. » B. Gregorius lib. IV, epist. 34 : « Cuncta, inquit, acta illius Synodi, sede contradicente Apostolica, soluta sunt. »

CAPUT XVIII.

Pontificem non posse subjicere seipsum sententiæ coactivæ Conciliorum.

Quarta propositio : « Summus Pontifex non potest committere, neque Concilio, neque ulli homini supra se judicium coactivum, sed tantum discretivum. » Nota, in judicio perfecto duo quædam reperiri. Primo, potestatem discutiendi causam, et discernendi ac judicandi quid agendum sit. Secundo, potestatem cogendi eum, qui cecidit causa, ad obtemperandum sententiæ contra se latæ. Utrumque invenitur in judice proprie dicto, qualis est princeps, vel prætor a principe constitutus. Primum autem solum reperitur in arbitris, quorum sententiæ etiam si teneantur homines stare ex jure naturæ, quia tenemur servare promissa; non tamen ex vi sententiæ, quia non possunt arbitri cogere.

Jam ergo summus Pontifex non potest judicem proprie dictum supra se constituere, sed tantum quodammodo arbitros, quorum sententiæ si non obtemperaverit, faciet quod non debet, non autem quod non potest.

Prima pars probatur. Primo, quia potestas Papæ super omnes, est de jure divino,

ut patet. At non potest Papa dispensare in jure divino. Secundo, quia non potest inferior committere alicui judicium reservatum superiori. Non enim potest Episcopus committere suo pœnitentiario, ut absolvat in casibus reservatis Papæ. At judicium in causa Pontificis est reservatum Deo, ut supra docuimus. Tertio, quia sequeretur Papam esse superiorem, et non superiorem, respectu ejusdem, quæ est implicatio contraditionis. Id autem sequi, hac ratione ostenditur. Summus Pontifex, cum se ac suam causam judicio alicujus committit, non desinit esse Papa, ergo nec desinit esse superior quocumque Christiano. At nihilominus non est superior, sed inferior, si cogi potest : erit igitur simul superior, et non superior.

Secunda pars patet ex Sixto VIII, Leone III, Symmacho, Leone IV et aliis, qui cum accusarentur, causas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, ut patet ex can. Mandastis, et can. Auditum, II. quæst. 5. et ex Concilio IV, sub Symmacho; quos tamen Episcopi judicare ausi non sunt. Unde in Concilio IV sub Symmacho, omnes Episcopi cum subscribunt, affirmant, se totum judicium Deo relinquere.

CAPUT XIX.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Superest argumenta solvere. Ac primum Hermannus lib. III, cap. 12, Prolegomenorum objicit aliquot exempla veterum. Secundo argumenta quædam ex Gersone. Tertio aliud quoddam ex Concilio Basileensi.

Primam exemplum est Marcellini, qui in Concilio Sinuessano ab Episcopis damnatus, et depositus fuit. Respondeo Primo, Marcellinum fuisse accusatum de actu infidelitatis, in quo casu potest Concilium discutere causam Pontificis, et si inveniat, revera esse infidelem, potest declarare eum esse extra Ecclesiam, et sic damnare. Secundo dico, Episcopos quidem damnasse Marcellinum, sed postea quam ipse primus se ipse damnaverat; id est, abdicaverat se pontificatu, nam antea sæpe clamaverant : « Prima sedes a nemine judicabitur, tu reus, tu judex, noli a nobis judicari etc. » Vide Nicolaum I, in ep. ad Michaelem.

Secundum Exemplum est Melchiadis Papæ, post cujus sententiam judicavit eamdem causam Episcopus Arelatensis, ut testatur Augustinus in ep. 162. ad Glorium et Eleusium, ubi etiam addit Augustinus : « Ecce, inquit, putemus illos Episcopos, qui Romæ judicaverunt, non bonos judices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesiæ universæ Concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa posset agitari. Ut si male judicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur. »

Respondeo ad illud de Episcopo Arelatensi ex eodem Augustino ibidem, eam causam iterum judicatam fuisse, non quia oporteret sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis, petentibus aliud judicium, si forte in duobus judiciis condemnati sanarentur. Ad illud de generali Concilio dico, Augustinum non conferre Papam sine Concilio, cum Concilio sine Papa, ut nos modo conferimus, sed conferre Concilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiam præsit Papa. Potest autem sine dubio causa judicata a Pontifice in Concilio particulari, iterum ab eodem judicari in Concilio generali, præsertim in quæstionem facti, quæ pendet ex informationibus, et in qua errare potest Ecclesia, qualis erat quæstio, de qua tunc agebatur. Imo etiam ordinarie, indicto Concilio generali, olim fiebant Concilia particularia prius in singulis provinciis, et etiam Romæ, et deinde res definitæ in illis Conciliis particularibus iterum tractabantur in Concilio generali, et tunc dabatur ultima, et definitiva sententia a Pontifice, Concilio assentiente.

Tertium est Liberii, quem Imperator deposuit, et postea restituit in suam sedem, jubens, ut simul cum Felice Romæ Ecclesiam regeret, quod idem jussit Concilium Syrmiense litteris datis ad Felicem, ut refert Sozomenus lib. IV, c. 14. Respondeo, Imperatorem, Arianum id fecisse injuste et tyrannice, quomodo etiam Nero Petrum et Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiense non jussit, sed tantum litteras exhortatorias misit ad Felicem, ut pateretur secum simul sedere Liberium. Adde, quod Concilium illud præcipue Arianorum fuit, et nullius momenti.

Quartum est S. Leonis, cujus epistolam in Concilio Chalcedonensi multi Episcopi exa-

minarunt, ut refert Evagrius lib. II, cap. 18. et ipse etiam Leo epistol. 63. gloriatur epistolam suam a Concilio approbatam fuisse. Respondeo, hinc non sequi Concilium esse supra Papam; nam Leo epistolam suam miserat ad Concilium, non ut continentem ultimam, et definitivam sententiam, sed ut instructionem tantum, qua adjuti Episcopi melius judicarent. Posteaquam autem omnes consenserunt epistolæ Leonis, tum demum edita est definitio ultima nomine Pontificis, et Concilii. Hæc de exemplis.

Secundo, proponit argumenta Gersonis, ac primum est illud, Matth. XVIII. dicitur : *Si peccaverit in te frater tuus etc. dic Ecclesiæ* (1). Sed Papa est etiam frater noster, cum sit Christianus, et dicere debeat, Pater noster qui es in cœlis; potest igitur Papa ad judicium Ecclesiæ vocari, proinde ab Ecclesia judicari, ac puniri potest. Non autem quidquam agit Ecclesia, nisi per prælatos suos, igitur a prælatorum Concilio, Papa judicari potest.

Respondeo, nomine Ecclesiæ, vel intelligi Episcopum, ut exponit hoc loco Chrysostomus, et Innocentius III. cap. Novit, extra, de judiciis, et praxis Ecclesiæ demonstrat; quotidie enim Episcopo denuntiantur ii, de quibus Dominus ait : *Dic Ecclesiæ*; vel certe fidelium cœtum cum suo capite. Nam ut Cyprianus ait in epistola ad Florentium, quæ est nona lib. IV : « Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhærens. » Quare in quocumque Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiam, et Episcopum ejus loci, sed si is Episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiam, nisi debeat deferri ad seipsum, cum ipse sit caput ejusdem Ecclesiæ, sed deferendus est ad Ecclesiam aliquam altiorem, cui præest Archiepiscopus, vel Patriarcha : Si vero peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad majorem, id est, ad Romanam Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Pontifex præsidet : Quod si ipse summus Pontifex peccet, judicio Dei reservandus est, non enim est ulla Ecclesia, ad quam deferri possit, cum sine ipso non inveniatur Ecclesia cum capite.

Sed iterum instant. Hæc verba, *dic Ecclesiæ*, dicta sunt Petro, ergo etiam Petrus, et ejus successor debet deferre peccatores aliquando ad Ecclesiam, debet igitur agnoscere tribunal Ecclesiæ quoddam suo majus.

Respondeo, quando hæc dicta sunt Petro, non fuisse eum adhuc Pontificem, sed hominem privatum, proinde illud ei dictum, quod iis convenit, qui superiorem aliquem agnoscunt. Addo præterea, suo quodam modo posse Pontificem hoc præceptum implere; Primum enim debet eum, qui peccavit, corripere privatim; deinde adhibere testes; postremo dicere Ecclesiæ, id est, sibi ipsi, ut præsidi, et Ecclesiæ, cui ipse præest, id est, publice eum excommunicare. Quomodo intellexit hunc locum B. Gregorius lib. IV, epist. 38. ad Joannem Constantinopolitanum Episcopum.

Argumentum Secundum : Papa est membrum Ecclesiæ, ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia, et potest, et debet amputari, si inficiat Ecclesiam, quia de jure naturæ est ut membra inficientia totum corpus abscindantur.

Respondeo ad primam consequentiam, vel accipere Ecclesia cum Papa, vel sine Papa, quando colligitur, ergo Papa ut membrum est minor Ecclesia, quæ est totum. Si accipiatur Ecclesia sine Papa, falsum est illam esse totum, non enim est totum, sed pars, et quidem major, quam caput, magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, sive auctoritatis, ut patet in quolibet corpore. Quod autem adversarii dicunt, auctoritatem capitis manere in Ecclesia suppletive, jam est refutatum antea. Si autem accipiatur Ecclesia cum Papa, tunc, ut alias diximus, major est auctoritas Ecclesiæ extensive, quam Papæ solius : intensive autem æqualis. Sicut ens ut comprehendit Deum et creaturas, non est majus bonum, quam sit solus Deus intensive, tametsi extensive est majus, quia sunt plura bona : Sicut etiam Christus, ut homo, est caput homogeneum Ecclesiæ, et proinde pars ejus, et tamen non est major Ecclesia tota, quam Christus solus.

At contra instant : Semper potentia agendi principalius est in toto, quam in partibus, quæ sunt instrumenta totius; principalius enim dicitur homo videre, quam oculus. Quare cum Ecclesia incluso etiam Papa, sit quoddam totum, et Papa sit pars quædam, et instrumentum hujus totius, sequitur, principalius convenire ipsi Ecclesiæ summam potestatem Ecclesiasticam, quam Papæ.

(1) Matth. XVIII, 17.

Respondeo, aliud esse judicium de corpore Ecclesiæ et de corporibus naturalibus; Nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias, ideo principalius dicitur totum agere, quam ulla pars, seu potentia. At in corpore Ecclesiæ virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab extrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiæ, non habet ab Ecclesia, sed a Deo auctoritatem, et ideo principale agens non est Ecclesia, sed Deus. Secundo dici potest, principale agens in quolibet corpore semper esse ipsum suppositum, quod sustentat et movet omnia membra. Porro suppositum corporis Ecclesiæ est Christus. Ut enim cum dicimus, hoc est corpus Petri vel Pauli, illud Petri vel Pauli, sonat suppositum; ita cum dicimus Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositum. Neque obstat quod Christus sit etiam caput Ecclesiæ; nam Christus, ut influens in omnia membra, dicitur caput, ut autem sustentat et movet omnia, dici potest suppositum, et hoc modo concedimus, Papam esse instrumentum corporis Ecclesiæ, et quoddam minus ipso toto, ut nimirum in toto Christum ipsum, ut suppositum, includimus.

Ad alteram consequentiam posset dici. Primo, de jure naturæ esse, ut abscindantur membra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridum, quam nullum. Sed hæc solutio parum valet; nam in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiæ non moritur moriente Papa; unde etiam videmus in Rebuspublicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannum, licet sit caput Regni, tamen a populo deponi, et eligi alium. Dico ergo Secundo, in corpore naturali et Rebuspublicis temporalibus posse abscindi membra inficientia totum corpus, quia ab ipso corpore pendent, et vim habent: At non eadem ratio est corporis Ecclesiæ, cujus caput non a corpore, sed a Deo auctoritatem accepit, sicut etiam non licet familiæ deponere summum œconomum, licet pessimum, quia non a familia, sed a Domino institutus est.

At, inquiunt, ergo sola Ecclesia sine remedio manet, si habet malum Pontificem, et poterit Pontifex impune omnes vexare, et perdere, et nemo resistere poterit.

Respondeo, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus ejus præcipue humana industria, sed divina protectione, cum ejus Rex Deus sit. Itaque etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat: et certum est Deo fore curæ ejus salutem, qui talem Pontificem vel convertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat. Nec tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti; licet enim eum servata reverentia admonere, et modeste corripere, repugnare etiam vi et armis, si Ecclesiam destruere velit. Ad resistendum enim, et vim vi repellendam, non requiritur ulla auctoritas. Vide de hac re Joannem de Turrecremata, lib. II, c. 106.

Tertium argumentum Gersonis ab Hermanno relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. Concilium Constantiense sess. IV. definivit Concilium generale habere a Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat. Vel hoc Concilium est approbatum, vel non: si est approbatum, ergo verum est, et recipiendum, quod definivit: si non, ergo perperam deposuit Joannem XXIII, Gregorium XII, et Benedictum XIII, et elegit Martinum V, cui postea omnes alii Pontifices successerunt. Adde, quod Martinus V, Papa in ult. sess. confirmavit omnia decreta circa fidem hujus Concilii Constantiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

Respondeo dupliciter. Primo, Concilium Constantiense esse legitimum et approbatum, sed non pugnare cum iis, quæ diximus. Non enim definivit absolute, Concilia generalia habere a Christo potestatem supra Pontifices, sed tantum in casu, id est, tempore schismatis, quando nescitur, quis sit verus Papa. Nam dubius Papa habetur pro non Papa, et proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius et Sanderus locis notatis.

Secundo, responderi potest, non fuisse Concilium Constantiense, cum id asseruit hujusmodi, ut quæstiones de fide definire posset; nam in primis non erat tunc generale Concilium, cum tantum adesset tertia pars Ecclesiæ, id est, ii tantum Prælati, qui obediebant Joanni; nam qui obediebant Gregorio et Benedicto, repugnabant iis, quæ a Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt; in Concilio autem

nullus erat Papa. Joannes enim XXIII, qui Concilium inchoaverat, jam inde recesserat, cum quarta sessio haberetur.

Neque verum est, quod Martinus V confirmaverit hoc decretum. Ipse enim diserte dixit, se confirmare tantum ea decreta de fide, quæ facta erant conciliariter, id est, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata: Constat autem hoc decretum sine ullo examine factum a Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cum confirmavit decreta de fide conciliariter conclusa, intelligebat tantum de damnatione hæresum Wiclefi et Huss.

Neque sequitur, si Concilium in hoc erravit, errasse etiam in deponendo Gregorio XII, Joanne XXIII et Benedicto XIII. Nam etsi Concilium sine Papa non potest definire nova dogmata fidei, potest tamen judicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, et providere Ecclesiæ de vero Pastore, quando is nullus, aut dubius est, et hoc est quod recte fecit Concilium Constantiense. Adde, quod Joannes et Gregorius non inviti depositi sunt; nam ipsi etiam sponte renuntiarunt Papatui, ut patet ex actis Concilii Constantiensis sess. XII et XIV. Benedictus autem non cessit, sed post ejus obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia ut verum Pontificem, venerabatur, id quod sufficit, ut Martinus esse posset verus Papa.

Ultimo, adfert Hermannus Concilium Basileense, quod sess. XXXIII definivit, fide Catholica esse credendum, Concilium esse supra Papam. Fuit autem hoc Concilium indictum a Martino V, ut habetur sess. I. et deinde ab Eugenio declaratum sess. XVI. legitime continuatum a sua inchoatione. Denique a Nicolao V confirmatum cum actibus suis.

Respondeo, Concilium Basileense legitime inchoatum, sed illegitime terminatum. Est autem mendacium expressum Hermanni, quod sit confirmatum a Nicolao V, cum actibus suis. Nicolaus, enim ut apparet ex Bulla ejus, eidem Concilio annexa, solum confirmavit ea, quæ egerat Concilium circa beneficia, et censuras Ecclesiasticas. Quæ autem definivit Concilium Basileense de sua auctoritate supra Pontificem, nullus Pontifex probavit, sed reprobavit ex professo in primis Eugenius Papa, ut patet ex Concilio Basileensi sess. XXXVIII. deinde Leo X, in Concilio Lateranensi ultimo sess. XI. item Ecclesia tota, quæ Eugenium a Basileensibus depositum, semper habuit pro vero Pontifice; denique Basileenses ipsi, et Papa Felix, quem ipsi creaverunt; Nam Papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenii successori, et Basileenses qui Lausannam Concilium transtulerant, tandem sese Nicolao subjecerunt, ut in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi, et solvi poterant, sed ea soluta sunt in libris de Pontifice. Vide etiam quæ dicemus de Concilio Basileensi in libro proxime sequente cap. 16.

APPENDICES LIBRORUM DE CONCILIO

UTRUM EPISCOPI ANNULARES IN CONCILIIS HABEANT VOCEM DECISIVAM?

Cum in eo erat Sorbonicus Maret ut librum ederet ad Vaticani Concilium illuminandum, plura, in Diariis scripsit, quæ controversiam excitarunt. Hæc damus ut data sunt :

Juilly, 13 novembre 1868.

*A Monsieur le rédacteur en chef de l'*UNIVERS.

Monsieur,

Je viens de lire, dans votre journal, la lettre que Mgr Maret vous a fait l'honneur de vous adresser. Cette lettre soulève une question de droit; permettez-moi de l'examiner brièvement.

« Ce livre, dit Mgr de Sura, parlant du livre qu'il se propose de publier, ne sera que l'exercice du droit inviolable que possède tout Evêque, d'émettre librement, dans un Concile, ses opinions sur la situation, les dangers et les besoins de l'Eglise. » Cette phrase paraîtrait indiquer que tout Evêque possède, en tant que revêtu du caractère épiscopal, le « droit inviolable » de prendre part aux travaux d'un Concile général. C'est précisément la question de principe que je voudrais étudier.

Il est incontestable que tout Evêque ayant juridiction épiscopale, possède le droit de prendre part aux travaux d'un Concile général; et que c'est pour le Chef suprême de l'Eglise un devoir de l'appeler à l'exercer. « Pour qu'un Concile soit général, dit Suarez, il est nécessaire, en soi *(per se)*, que la convocation soit générale, c'est-à-dire que tous les Evêques qui sont pasteurs et jouissent de la juridiction épiscopale y soient convoqués autant que faire se peut (1). »

En est-il de même des Evêques sans juridiction, appelés tantôt *Evêques annulaires*, tantôt *Evêques simplement titulaires*, tantôt enfin *Evêques in partibus*? L'illustre théologiens se pose cette question, et voici sa réponse : « En ce qui concerne les Evêques aunulaires, sans doute, ils peuvent être appelés au Concile et y jouir de la prérogative d'émettre leur suffrage. Mais, en soi *(per se)*, cela n'est nullement nécessaire, parce qu'ils n'ont point la juridiction épiscopale. Et l'usage est qu'on ne les y appelle pas (2). »

C'est aussi l'opinion de Melchior Cano, dans son traité de *Locis theologicis :* « Les Evêques annulaires, pas plus que les simples prêtres, n'ont le droit d'être convoqués au Concile, car toutes les affaires qui se traitent en un Concile ecclésiastique s'y traitent, non point en vertu du pouvoir d'ordre, mais en vertu du pouvoir de juridiction. Personne, en effet, ne peut, sans juridiction, prononcer une sentence, lier ou délier. Or, il est constant que tout le travail des Evêques, réunis en Concile, consiste, ou à donner au peuple des lois disciplinaires pour la réformation des mœurs, ou à juger des questions de foi, ce qui ne se peut faire qu'en vertu du droit de lier ou de délier (3). » Ce sentiment est pleinement adopté par M. Bouix dans son savant traité *De Episcopo*, où il cite ces mêmes paroles de Melchior Cano à l'appui de son opinion.

Maintenant se présente une seconde question : supposé que ces Evêques *annulaires* soient, par la faveur du Saint-Siége Apostolique, convoqués au Concile, y jouiront-ils

(1) De Fide, t. I, disp. XI, sect. II, num. 2. — (2) De Fide, t. I, disp. XI, sect. I. num. 18. — (3) De locis theologicis, lib. V, cap. II.

de la voix *délibérative*, ou seulement de la voix *consultative*? C'est la question que se pose, dans son *Traité de l'Eglise*, Régnier, qui ne saurait être suspecté de chercher à restreindre les attributions épiscopales : « Tous les Evêques ont-ils voix délibérative au Concile? Cette question se présente tant au sujet des Evêques *in partibus*, qu'au sujet des Evêques hérétiques et schismatiques. » Après avoir répondu qu'il n'y a lieu à aucun doute pour ce qui regarde les Evêques *in partibus* qui sont à la tête d'une mission, au pays des infidèles, puisqu'ils ont des sujets et exercent une juridiction véritablement épiscopale, il ajoute : « Mais, en ce qui concerne les Evêques *in partibus* qui ne sont point employés à la conversion des infidèles, les théologiens ne sont pas d'accord. De très-graves auteurs *(gravissimi auctores)* leur refusent le droit de prononcer un jugement, soit dans les Conciles particuliers, soit dans les Conciles généraux, et ils se fondent principalement sur cette raison, que ces Evêques n'ont ni sujets ni exercice de juridiction, lequel exercice de juridiction néanmoins est absolument nécessaire pour remplir l'office de juge : *quod tamen exercitium, ad judicis obeunda munia, omnino requiritur*. (1). »

C'est sans doute en conformité avec ces principes que le Pape Benoît XIII, ayant convoqué à Rome, en l'année 1725, un concile provincial, n'y admit point les Evêques *purement titulaires* qui se trouvaient dans la province, comme Benoît XIV nous l'apprend (2) : « Nous assistions à ce Concile, dit l'illustre Pontife, en qualité de canoniste, et non point en qualité d'Archevêque de Théodosie, bien que nous fussions revêtu du titre de cette église; car les Evêques *simplement titulaires* n'y furent point admis. »

C'est d'ailleurs le sentiment de ce grand Pape, que le droit de *suffrage décisif* (suffragium decisivum) est attaché à l'exercice de la juridiction épiscopale ou quasi-épiscopale, comme il est aisé de le conclure de ce qu'il dit au chapitre II du livre XIII de l'ouvrage déjà cité, où il traite *De concilii subscriptione*. « Mais quoique, autrefois, il fût laissé à la discrétion des Evêques, d'admettre aux Conciles provinciaux des prêtres et même quelquefois des diacres, cependant dans la suite, le *suffrage décisif* (suffragium decisivum) fut laissé aux seuls Abbés ayant une juridiction quasi-épiscopale... Et il n'est pas étonnant que cette prérogative ait été accordée à ces Abbés, puisque, soit en vertu d'un privilége, soit en vertu de la coutume, ils avaient acquis le droit de prendre part même aux travaux des Conciles œcuméniques.... Si dans les Conciles généraux, les Evêques seuls avaient d'abord voix délibérative, c'était pour la raison qu'ils avaient le gouvernement du peuple.... Ensuite, pour le même motif, la même prérogative a été étendue aux Abbés, parce qu'ils avaient le gouvernement de leurs sujets. C'est pourquoi, ces mêmes abbés et pour la même raison, à savoir : la juridiction qu'ils exercent sur leurs sujets, les supérieurs généraux des ordres religieux ont signé les décrets des Conciles de Florence et de Trente. » — Si, selon Benoît XIV, le *suffrage décisif* appartient aux Evêques, aux abbés, et même aux supérieurs généraux des ordres religieux, en raison du gouvernement qui leur est confié (propter administrationem subditorum); si ce suffrage décisif n'est en quelque sorte qu'un corollaire de l'exercice du pouvoir de juridiction, n'est-il pas évident que ce droit ne saurait appartenir aux Evêques *purement titulaires* qui, pour nous servir des paroles mêmes de Benoît XIV, sont privés *de toute acte et de toute exercice* de la juridiction épiscopale : *sunt tamen potestatis usu, et jurisdictionis actu et exercitio penitus spoliati* (3).

De tout ce que nous venons de dire, il résulte deux choses :

1° Les Evêques sans juridiction, comme le sont les Evêques *in partibus* non missionnaires, n'ont point le « droit inviolable » de prendre part aux travaux du futur Concile ; le Chef suprême de l'Eglise n'est point tenu de les convoquer.

2° Si le Saint-Père les appelle au Concile, il n'est nullement certain qu'ils y aient voix délibérative ; ce qui simplifierait beaucoup « la grande et difficile mission » à laquelle Mgr l'Evêque de Sura « se prépare dans le silence », ainsi que son livre et sa lettre en font foi.

Voilà, monsieur, ce que je désirais vous dire à propos de la lettre de Mgr Maret.

Veuillez agréer, monsieur le rédacteur en chef, l'hommage de mon admiration pour le courage et le talent avec lesquels vous défendez la cause de la vérité et de la justice, et l'assurance de mon profond respect.

A.-M. Delafosse.

Prêtre de l'Oratoire.

14 novembre.

(1) De Ecclesia Christi, pars I, sect. III. — (2) De synodo diœcesana, lib. V, cap. x, n. 3. — (3) De synodo diœcesana, lib. II, cap. VII, n. 1.

Vianne, le 19 novembre 1868.

*Monsieur le rédacteur en chef de l'*Univers,

Vous avez reproduit dans votre numéro du 17 novembre la lettre du P. Delafosse, qui définit avec clarté, force et précision quelle est la position des Evêques *in partibus* ou *annulaires* relativement au futur Concile œcuménique. Je crois qu'il n'y a rien à ajouter pour corroborer cette doctrine.

Toutefois, il me semble qu'il serait bon d'alléguer, *ad abundantiam juris,* le témoignage des théologiens gallicans. Sans nul doute, la doctrine enseignée par Suarez et Benoît XIV est bien la doctrine catholique; mais si longtemps en France il a été de mode de jurer *in verba magistri* et de n'écouter que certains oracles, que quelques esprits n'accueillent encore qu'avec défiance l'enseignement ultramontain.

Or voici ce qu'on enseigne depuis des siècles en deçà des monts sur les droits des Evêques *in partibus.* Je cite un auteur élémentaire qui fut pendant bien longtemps l'auteur classique suivi dans les séminaires de France.

Dans son *Traité de l'Eglise* (2 vol. in 12), Bailly se pose cette question : Les Evêques *iu partibus* ont-ils droit de suffrage dans les Conciles?

Il répond : « Les sentiments des théologiens sont partagés. Mais généralement ils accordent ce droit aux Evêques qui prêchent l'Evangile aux infidèles *parce qu'ils ont la juridiction et des sujets.* Quant aux autres Evêques appelés *annulaires*, Melchior Cano, Suarez et les autres théologiens ne leur accordent pas le droit de *suffrage définitif* (suffragii definitivi), parce qu'ils n'ont ni sujets, ni diocèse, ni par conséquent aucun exercice de la juridiction (1). »

Ainsi, ce théologien gallican admet, sans restriction, le sentiment de Melchior Cano et de Suarez.

L'assemblée du clergé convoquée à Paris en 1655 ne pensait pas différemment, comme vous pouvez en juger par cette citation :

« L'assemblée du clergé étant convoquée à Paris, Mgr l'Archevêque présidant, la Compagnie est entrée en délibération, et après avoir mûrement considéré s'il était expédient d'appeler les Evêques *in partibus* aux assemblées particulières des Evêques de France et leur donner rang parmi eux, il a été *unanimement résolu* que lesdits *Evêques in partibus* ne seront point appelés aux assemblées particulières des Evêques de France; que, lorsqu'il sera nécessaire de les entendre dans les assemblées tant générales que particulières, on leur donnera une place séparée de celle des Evêques de France, et que la présente délibération n'aura point lieu tant à l'égard des coadjuteurs nommés à des évêchés de France avec future succession que des anciens Evêques qui se sont démis de leur Evêché. »

Tel est donc l'enseignement de l'Eglise gallicane au sujet des *droits des Evêques in partibus.* Les conclusions à tirer sont les mêmes que celles formulées par le P. Delafosse :

1° Les Evêques *in partibus* non missionnaires n'ont point *le droit inviolable* de prendre part aux travaux du futur Concile; le Pape n'est pas tenu de les convoquer;

2° Si le Saint-Père les appelle, il n'est pas certain qu'ils y aient voix délibérative.

Ainsi pensent les théologiens gallicans.

Je vous soumets ces observations, monsieur le rédacteur en chef; à vous de juger s'il est utile de les publier.

Veuillez agréer, monsieur le rédacteur, avec les témoignages de ma profonde estime, l'expression de mon sincère dévouement en Jésus-Christ.

P. Dubourg, aîné.

Paris, 23 novembre 1868

*A Monsieur L. Veuillot, rédacteur en chef du journal l'*Univers.

Monsieur,

On a soulevé, à l'occasion du prochain Concile œcuménique, une question qui a de l'intérêt, et dont les canonistes se sont longtemps occupés.

Voici cette question :

Les Evêques *in partibus* ont-ils le droit d'assister aux Conciles généraux?

Grégoire XVI, Bolgeni, Ferraris, Bellarmin, Fagnan, Philips, et d'autres savants canonistes leur reconnaissent ce droit.

Les théologiens enseignent, vous le savez, Monsieur, qu'il y a deux sortes de juridiction : l'une qui est universelle et donnée immédiatement par Dieu aux Evêques au moment de leur consécration et de leur entrée dans le corps épiscopal. — L'autre qui est particulière et conférée aux Evêques par le Pape au nom du pouvoir des clefs. — L'Evêque ordinaire reçoit une juridiction sur un

(1) Tractatus de Ecclesia Christi ad usum seminariorum. Editio secunda, t. I, auctore L. Bailly.

diocèse catholique ; la juridiction de l'Evêque *in partibus* doit s'exercer dans un diocèse peuplé d'infidèles.

Dans un ouvrage réimprimé pendant son Pontificat, le Pape Grégoire XVI a exposé cette doctrine et en a déduit que les Evêques *in partibus* peuvent siéger dans les Conciles généraux.

Voici ses paroles :

« Le savant Bolgeni distingue, sous le nom de juridiction universelle et de juridiction particulière le droit de suffrage que l'Evêque possède comme membre de l'Eglise et le droit de gouvernement. Le même auteur montre clairement comment la première juridiction vient aux Evêques immédiatement de Dieu, mais ne suffit pas pour gouverner; au lieu qu'ils reçoivent la seconde de l'Eglise par le moyen du Pape, son chef; il explique et établit cette distinction avec une érudition si vaste qu'il ne nous est pas possible de reproduire ici en détail tous les faits sur lesquels il s'appuie. Il observe que, dès le quatrième siècle, l'on était en usage d'ordonner des Evêques *ad honorem* ; tels furent, au rapport de Sozomène, les trois Evêques Barsès, Eulogius et Lazare, qui furent sacrés Evêques sans être chargés de l'administration d'aucun diocèse, *quoiqu'ils eussent le caractère épiscopal et pussent, en cette qualité, siéger dans un Concile.* Aussi a-t-on toujours distingué le pouvoir d'ordre, qui est la juridiction universelle, du pouvoir de gouvernement qui porte seul le nom de pouvoir de juridiction (1). »

Le savant Jésuite Bolgeni, cité par Grégoire XVI, ajoute ceci : « Et nous savons par les actes des Conciles généraux les plus reculés et les plus rapprochés de nous que des Evêqués *(in partibus) sans juridiction particulière, intervinrent dans les Conciles et y siégèrent comme juges et législateurs* (2). » Et même, dit Thomassin, on leur donnait la préséance sur les Evêques ordonnés après eux (3). »

Voilà la juridiction des Evêques *in partibus* posée et expliquée. Voici l'énumération de leurs devoirs. Je l'emprunte au savant canoniste Fagnani, que saint Alphonse de Liguori nomme *le prince des auteurs rigoureux.*

« La congrégation du Concile a assujetti les Patriarches, les Archevêques, et les Evêques titulaires *(in partibus)* à rendre au Saint-Siége la visite respectueuse que les lois ecclésiastiques leur ont prescrites dans des temps déterminés pour s'y acquitter des devoirs attachés à ces visites religieuses, savoir..., pour rendre compte de leur diocèse à la Congrégation du Concile, selon la constitution de Sixte V. Car encore qu'ils n'aient ni peuple ni clergé qui les reconnaissent, ils ne laissent pas d'être chargé du soin du diocèse dont on leur a donné le titre, et d'être obligés de veiller et de faire tous les efforts pour y établir l'empire de Jésus-Christ et la liberté de la religion. Ils doivent s'instruire de l'état de ces Eglises désolées, chercher le moyen d'y porter la lumière de l'Evangile, informer le Pape et la Congrégation des efforts qu'ils font, implorer leur assistance et leur protection. »

C'est ainsi que dans l'œuvre surnaturelle de l'universelle régénération des âmes, la mission des Evêques *in partibus* est de seconder le Pape, de coopérer aux efforts de son apostolat, de faire connaître à leurs confrères les obstacles qui s'opposent à la propagation de l'Evangile et de préparer par la destruction de ces obstacles le succès de leurs efforts.

C'est ce que sentait le savant canoniste Ferraris, Consulteur du Saint-Office quand il revendiquait si formellement le droit qu'ont les Evêques *in partibus* d'assister aux Conciles généraux : « Il faut appeler de droit aux Conciles généraux, dit Ferraris, les Patriarches, les Primats et les Archevêques... Les Evêques *in partibus* jouissent, *eux aussi, du même droit du suffrage décisif, et doivent être appelés de droit aux Conciles généraux.* Ils ont une vraie juridiction *in actu primo.* Et si les infidèles qui peuplent leur diocèse rentraient dans le giron de l'Eglise, ils auraient une juridiction *in actu secundo,* identique à celle de tous leurs confrères, les autres Evêques (5). »

Bellarmin déclare que l'on doit convoquer aux Conciles généraux tous les Evêques, de quelque endroit qu'ils viennent (*undecumque veniant)*, pourvu qu'ils ne soient pas excommuniés (6).

Après Bellarmin, nous citerons le Cardinal Gousset :

« Tous les Evêques ont droit d'être convoqués au Concile général. Aucun d'entre eux ne doit être exclu, à moins qu'il ne soit hérétique ou schismatique. Pour qu'un Concile soit œcuménique dans sa vocation, il est nécessaire que les lettres d'indiction s'adressent à tous les Evêques qui sont en communion avec le Saint-Siége. Cette Convocation est de rigueur, les Evêques ayant droit de

(1) Grégoire XVI. — *Le triomphe de l'Église et du Saint-Siége*, p. 822. Ed. Migne. — (2) « E Sappiamo dagli atti de Concili generali e più lontani, è più vicini a noi, che v' intervenero di tali Vescovi senza popolo, e vi sederono giudici, e legislatori come gli altri. » Bolgeni, *l'Episcopato*, facc. 194.) — (3) Thomass. *Anc. et nouv. discipl. de l'Église*, 2e partie, p. 323, édit. de 1678. — (4) Fagnani, in lib. II Decret. — (5) Eodem suffragi decisivi jure gaudent etiam episcopi titulares (in partibus) et ideo ipsi sunt etiam de jure vocandi ad generalia concilia. — Ferraris, tom. I, art. Concilium. — (6) Bell., De Concil.

siéger dans les Conciles comme juge et comme législateurs (1). »

Un autre canoniste, qui n'est pas suspect dans cette matière, le docteur Phillips, n'est pas moins formel en faveur du droit des Evêques *in partibus* :

« Parmi les Evêques, aucun n'est exclu du Concile : d'où il suit que les Evêques purement *titulaires (in partibus)*, qui d'ailleurs prêtent également le serment d'obéissance, ont ici le même droit que les autres. Quant à la question de savoir s'ils doivent être spécialement convoqués, elle peut trouver sa solution dans la marche suivie à l'égard des autres Evêques, qu'il n'est pas nécessaire de convoquer directement, parce qu'il suffit généralement que la notification du Concile à célébrer soit faite de telle manière, qu'elle puisse et doive parvenir à ceux qui sont appelés à faire partie de l'assemblée... »

Et ailleurs :

Les Evêques *in partibus* sont considérés comme réellement mariés aux Eglises dont ils portent le titre. Ils ont le droit de se rendre aux Conciles œcuméniques en qualité d'Évêques (2).

Enfin, le Pape Pie VI, organe de la tradition, s'exprime ainsi dans son Bref du 10 mars 1791 au Cardinal de La Rochefoucauld :

« S'il arrive que l'Evêque du diocèse abandonné par le peuple se trouve absolument seul, ce Pasteur sans troupeau n'en sera pas moins l'Evêque, son église n'en sera pas moins une cathédrale : l'Evêque et son église conserveront tous leurs droits : c'est ce qui a lieu pour les églises qui sont sous la domination des Turcs ou des infidèles, et dont on confère encore souvent le titre à des Evêques. »

(Breve summi Pontificis Pie VI ad S R. E. Cardinalem De Larochefoucault, archiep. Aquissectanum... De constitutione civili Cleri gallicani. pages 75 et 76 de la traduction française. Paris, au bureau de l'*Ami du roi*, 1791, — et page 72 du texte latin.)

L'on oppose à ces graves autorités Melchior Cano, qui parle très-légèrement, il faut l'avouer, des Evêques *in partibus*, quand il dit qu'ils n'ont pas de raison d'être dans l'Eglise (sine causa in Ecclesia sunt.) De auctorit. Conc. Lib. V, ch. 11.

Le savant Andreucci répond à Melchior Cano « qu'en vertu du pouvoir d'ordre, c'est-à-dire de sa consécration épiscopale, l'Evêque *in partibus* a de droit divin, *jure divino*, le pouvoir actif d'enseigner, de définir (definiendi) et d'excommunier (3). »

Benoit XIV répond à Melchior Cano :

« Nous devons avoir la plus grande vénération, dit Benoît XIV, pour ces Evêques *in partibus*, parcequ'ils ont reçu le caractère épiscopal ; parce qu'ils n'ont été promus que pour de graves raisons à cette haute dignité, à laquelle nulle autre n'est supérieure dans l'Eglise ; parce qu'ils n'ont été proclamés par le Pape, en consistoire comme tous les Evêques, qu'après une sévère enquête sur leurs qualités, leurs vertus et l'intégrité de leur vie (4). »

Si les Evêques *in partibus* ont le droit d'assister aux Conciles, ils ont bien celui de soumettre un mémoire au jugement du Pape et de l'Eglise. C'est plus que leur droit, c'est leur devoir.

Libre des occupations qui accablent les Evêques chargés du gouvernement des diocèses catholiques, leur devoir est de chercher et de poursuivre les erreurs doctrinales, de les combattre et de les signaler à ceux qui n'ont ni trêve ni relâche dans le rude labeur d'une administration diocésaine.

Et maintenant permettez-moi de vous dire, monsieur, qu'il est temps de ne plus donner à l'Eglise et au monde l'humiliant spectacle de nos divisions intestines. Les athées, les matérialistes, les panthéistes sont à nos frontières : ils envahissent nos portes, pourquoi perdons-nous le temps à discuter misérablement comme les théologiens de Byzance quand les Barbares escaladaient les remparts ?

J'ai l'honneur d'être, monsieur, votre très humble serviteur en Notre-Seigneur.

ELIE MÉRIC,

Prêtre de l'Oratoire, professeur à la Sorbonne.

Avant toute observation sur la lettre que l'on vient de lire, précisons notre situation particulière dans le débat.

Nous y sommes parfaitement neutres ; nous ne soutenons thèse ni pour ni contre le droit des Evêques *annulaires* relativement au Concile. Tout simplement nous portons devant nos lecteurs une question intéressante, agitée par des hommes qui l'ont étudiée. La décision qui sera rendue, s'il doit y avoir une décision, n'aura pour nous nul intérêt différent de celui de tout le monde. Que tel ou tel docteur particulier siége ou ne siège pas dans le Concile, qu'il y

(1) Le cardinal Gousset, *Exposé des principes du droit canonique*, p. 185. — (2) Philipps, *Du droit ecclésiastique*, p. 186. — Goschler, art. Evêques in partibus. — (3) Andreucci, De Episc. titul., p. 89. — (4) Benoît XIV, t. II, p. 32. Ed. Prati.

siége de droit ou par faveur, du moment qu'il y sera un instrument légitime de la manifestation de l'Esprit-Saint, et ce que l'Esprit-Saint manifestera sera saint, et tous les fidèles le croiront et le tiendront pour règle de salut.

Présentement, nous sommes attachés à cette discussion, d'abord à cause de sa gravité, ensuite parce qu'elle nous justifie surabndamemènt d'une accusation trés-pénible élevée contre nous. Un prélat nous imputait d'entreprendre sur la liberté du Concile en entreprenant sur sa liberté à lui, on sait comment.

Mgr Maret, évêque de Sura, a parlé de son *droit inviolable* d'éclairer le Concile, et des responsabilités qui nous atteindraient si nous continuions d'accueillir les bruits répandus sur le livre qu'il prépare à cet effet, ou même de soutenir des thèses contraires à l'esprit supposé de ce livre. Sa plainte a trouvé autant d'échos qu'il y a de journaux en France et en Europe, la plupart complaisants pour lui jusqu'à la partialité, puisqu'ils ont généralement supprimé notre réponse.

Le P. Delafosse est intervenu, non pour prendre parti dans la querelle qui nous était suscitée, mais en canoniste, à dessein d'examiner un point de droit que Mgr Maret lui semblait avoir tranché trop sommairement : savoir si Mgr Maret, simple Evêque annulaire, c'est-à-dire sans juridiction, était « de droit » appelé au Concile et investi de la faculté d'y porter un suffrage définitif. Il s'est prononcé pour la négative. On se rappelle ses autorités, toutes très-considérables, et les raisons qu'il leur empruntait, toutes de très-grand poids.

Une de ces raisons nous a surtout frappés : elle est commune à Suarez, à Melchior Cano, et à Benoît XIV ; c'est celle qui fait dériver le droit de suffrage du pouvoir de juridiction, dont il est le corollaire. Les Evêques, Pères du Concile, sont là comme pasteurs et pères du peuple. Ils sont en cette qualité vraiment et doublement l'Église.

« Personne, dit Melchior Cano, ne peut sans juridiction prononcer une sentence, lier ou délier. Or, il est constant que tout le travail des Evêques réunis en Concile consiste ou à donner au peuple des lois disciplinaires pour la réformation des mœurs, ou à juger des questions de foi, ce qui ne peut se faire qu'en vertu du droit de lier et de délier. »

Ce sentiment est adopté par Benoît XIV. A un autre point de vue, il paraît conforme à la grandeur de l'institution catholique. Le Concile œcuménique, c'est toute l'Eglise, tout le peuple, toute la famille du Christ, présidée par le Christ lui-même dans la personne de saint Pierre. Chaque Evêque y représente une partie du troupeau. Un Evêque sans peuple ou sans commission expresse du Pape, n'y représenterait, ce semble, que lui-même.

Le R. P. Delafosse n'a cependant émis qu'une opinion. Le R. P. Elie Méric propose avec la même liberté, et avec des autorités également respectables, une opinion directement contraire. Dans l'Eglise, la liberté de discuter est très-grande, parce qu'il y a toujours un juge certain et obéi qui prononce quand il le faut.

La diversité de sentiment sur le droit et la situation des Evêques annulaires ne prouve donc jusqu'à présent qu'un point, c'est que ce point est toujours en question, et que le juge n'a pas prononcé.

Le P. Delafosse, en donnant son avis, n'a pas prétendu résoudre la question : son confrêre la laisse indécise. Le R. P. Méric nous permettra de lui dire qu'il n'apporte rien de nouveau.

Dans les textes qu'il a rassemblés avec un soin diligent et dont nous pourrions, quoique peu expert, accroître le nombre, les uns ne vont pas à l'objet, les autres ne sònt que des opinions.

Tout ce qui regarde la grande dignité dont les Evêques *in partibus* sont revêtus comme les autres, et tout ce qui est dit du respect auquel ils ont droit, est admis de tous les catholiques. Le surplus, quant au point en discussion, n'a que la valeur d'une opinion, quel que soit le canoniste qui l'adopte.

D'après Bolgeni, cité par Maur Capellari, les Évêques sans juridiction *peuvent* être appelés au Concile, et il y en a eu des exemples : sans doute, quoique les exemples ne soient pas nombreux, puisqu'à Trente il n'y en eut qu'un. D'après Thomassin, on leur donnait la préséance sur les Evêques plus récemment ordonnés : c'est tout simple, du moment qu'ils étaient appelés ; mais s'il faut qu'ils soient appelés, ce n'est plus un argument.

D'après Fagnan, ils doivent s'occuper autant que possible de leur diocèse, tâcher d'y ramener un peuple fidèle, faire la visite *ad*

limina (1), rendre compte au Saint-Père, et par ce devoir, dont tous ne s'acquittent pas, confesser que Pierre est le pasteur des brebis. Ce sont des inductions en faveur du droit, ce n'est pas le *droit inviolable*.

Ferraris pose un cas qui changerait la situation, puisque le diocèse imaginaire aurait été dans les mains de l'Evêque ou y redeviendrait un diocèse effectif. Bellarmin est favorable ; Gousset, s'il parle des Evêques *in partibus*, va encore plus loin. Tous trois montrent ici la largeur romaine contre la prévention gallicane. On aime à voir les défenseurs de Mgr Maret, qui a tant d'amis peu favorables aux doctrines ultramontaines, s'appuyer sur ces trois ultramontains. C'est ce qui arrivera toujours lorsque l'on voudra étudier. On verra que le vrai défenseur de la dignité épiscopale est le Pape. Dans le conciliabule de Bâle, les Evêques séditieux finirent par faire cette remarque. Ils virent que la tourbe qui prétendait juger et déposer Eugène IV, les déposaient eux-mêmes plus sûrement.

Nous prendrons la liberté de signaler au R. P. Méric un quatrième ultramontain, qu'il pourrait invoquer avec avantage, c'est M. l'abbe Huguenin, professeur de droit canon au séminaire de Saint-Dié. Son *Expositio methodica juris canonici*, publiée tout récemment (2) avec l'*imprimatur* de NN. SS. les Evêques de Saint-Dié et de Versailles, est revêtue aussi d'une approbation très-flatteuse de Rome. Parmi ceux qui sont admis de droit, *ex regula generali*, au Concile, il compte expressément les Evêques titulaires. *Vocantur etiam Episcopi titulares, resignantes, electi, confirmati, nondum consecrati.* Mais c'est une opinion.

M. l'abbé Icart *(Prælectiones Juri canonici)*, nous semble résumer l'état de la dispute en quelques mots pleins d'impartialité :

« Les Evêques titulaires peuvent *(possunt)* être appelés au Concile général, et, dans ce cas ils ont le suffrage décisif, parce qu'ils sont des vrais Evêques par l'ordre et la dignité, et qu'ils sont appelés du Souverain Pontife à partager la sollicitude de l'Eglise universelle. Cependant, aucune nécessité ne force de les convoquer, et, par le fait, ce n'est pas la coutume qu'ils le soient, *nec consuetum est ut reipsa convocentur*. Au Concile de Trente, quoiqu'il y eût alors beaucoup de Prélats de ce genre, aucun d'eux n'intervint en son propre nom et avec le titre seul de son épiscopat. » Sauf, comme nous l'avons remarqué, le savant dominicain Jérôme Vielmus, Evêque d'Argos, expressément envoyé par le Pape.

Ainsi, il reste établi que les Evêques *in partibus*, sans charge d'âmes et simplement titulaires, sont des Prélats très-considerables, dignes par leur caractère de tout respect comme les autres Evêques, et qu'ils *peuvent* être appelés au Concile général, où ils ont alors le suffrage décisif; mais il n'est pas établi également que leur droit soit certain et *inviolable*. Par conséquent, Mgr l'Evêque de Sura, dans sa lettre au rédacteur de l'*Univers*, avait préjugé la question, et les conséquences excessives qu'il en faisait découler tombent naturellement.

Nous pourrions ajouter bien des choses. Le R. P. Méric émet ça et là des manières de voir que nous ne trouvons guère acceptables. Un canoniste qu'il cite sans observation, attribue aux Evêques titulaires le pouvoir même d'excommunier. S'il s'agit précisement des Evêques dont nous parlons, cette doctrine nous étonne.

Qui Mgr Maret, par exemple, pourrait-il excommunier à Sura, supposé que Sura existe encore et qu'il s'y trouve un habitant catholique ? Le territoire de Sura fait partie d'une circonscription qui a son Evêque, et cet Evêque n'est point Mgr Maret.

Quant à la facilité plus grande d'éclairer le Concile attribuée aux Evêques *in partibus*, parce que, n'ayant aucun souci des soins extérieurs, ils sont plus libres de se livrer aux travaux de l'esprit, c'est, qu'on nous passe l'expression, une idée en l'air. Nous doutons qu'elle fasse fortune dans l'Eglise, pays par excellence du bon sens.

Le grand péril du Concile de Bâle, comme le grand embarras de plusieurs autres qui ont précédé, notamment le Concile d'Ephèse, ce fut précisément la multitude de ces prélats sans juridiction qui, n'ayant jamais mis la main aux affaires, ne s'assouvissaient pas de discourir, la plupart tout de travers.

Les hommes de bons sens, les vrais pasteurs s'en plaignaient amèrement, et un jour (à Ephèse, si nous ne nous trompons) un décret de la puissance séculière, d'ailleurs très-

(1) Philipps ne pense pas qu'ils y soient astreints. — (2) A. Gaume, 1867.

illégal, les mit tous hors de la ville. Mais, il faut terminer.

Louis Veuillot.

Ad hæc dicemus cum poeta :

Non nostrum inter vos tantas componere lites;

sed, si non de jure, de facto constat. In Vaticani concilio admissi sunt, absque discussione, episcopi annulares, etiam qui Vicariatui Apostolico non præerant. Fueruntne admissi jure proprio aut summi Pontificis concessione : id prorsus ignoramus, sed brevi res patebit. Si Pontificis concessione admissi sunt, manet controversia; si non, jus declaratur.

DE VATICANI CONCILIO

Conciliis de quibus supra, jungendum est Vaticani Concilium, de quo plura disseremus quæ ad scientiam theologicam pertinent sive relatione positiva sive relative ad historiam.

I. — A concilio Tridentino nullum habitum fuerat generale Concilium, et si Romæ plura celebrata fuerant, nullum unquam apud Sanctum Petrum. Anno 1867, die 26 Junii, in allocutione consistoriali, Pius, Papa nonus, hujus Concilii propositum aperuit. Postquam plura dixisset de Episcoporum zelo et Ecclesiæ victoriis, sic perrexit : « Nobis autem, Venerabiles Fratres, nihil optabilius est quam ut eum fructum quem maxime salutarem ac faustum Ecclesiæ universæ fore ducimus, ex hac eadem vestra cum Apostolica Sede conjunctione capiamus. Jamdiu enim animo agitavimus, quod pluribus etiam Venerabilium Fratrum Nostrorum pro rerum adjunctis innotuit, ac illud etiam, ubi primum optata Nobis opportunitas aderit, efficere aliquando posse cônfidimus, nempe ut sacrum œcumenium et generale omnium Episcoporum catholici Orbis habeamus Concilium, quo collatis consiliis conjunctisque studiis necessaria ac salutaria remedia, tot præsertim malis quibus Ecclesia premitur, Deo adjuvante adhibeantur. Ex hoc profecto uti maximum spem habemus inveniet, ut Catholicæ veritatis lux errorum tenebris, quibus mortalium mentes obvolvuntur amotis, salutare suum lumen diffundat, quo illi veram salutis et justitiæ semitam, adspirante Dei gratia, agnoscant et instent. Ex hoc item eveniet, ut Ecclesia veluti invicta castrorum acies ordinata hostiles inimicorum conatus retundat, impetus frangat, ac de ipsis triumphans Jesu Christi Regnum in terris longe lateque propaget ac proferat. »

Anno sequenti, tertio Kalendas Julii, Pius, catholicæ Ecclesiæ episcopus, Apostolicas habendi concilii litteras et indictionis bullam misit. His in epistolis, tristem mundi labentis imaginem puigit. « In hac igitur, ait, calamitatum mole, supremum pastorale ministerium nobis divinitus commissum exigit, ut omnes nostras magis ac magis exeramus vires ad Ecclesiæ reparandas ruinas, ad universi Dominici gregis salutem curandam, ad exitiales eorum impetus conatusque reprimendos, qui ipsam Ecclesiam, si fieri unquam posset, et civilem societatem funditus evertere connituntur. »

Et infra :

« In Œcumenico enim hoc Concilio ea omnia accuratissimo examine sunt perpendenda, ac statuenda, quæ hisce præsertim asperrimis temporibus majorem Dei gloriam, et fidei integritatem, divinique cultus decorem, sempiternamque hominum salutem, et utriusque Cleri disciplinam, ejusque salutarem, atque ecclesiasticarum legum observantiam, morumque emendationem, et Christianam juventutis institutionem et communem omnium pacem et concordiam in primis respiciunt. Atque etiam intentissimo studio curandum est, ut Deo bene juvante, omnia ab Ecclesia, et civili societate amoveantur mala, ut miseri errantes ad rectum veritatis, justitiæ, salutisque tramitem reducantur, ut vitiis erroribusque eliminatis, augusta nostra Religio ejusque salutifera doctrina ubique terrarum reviviscat, ut quotidie magis propogetur, et dominetur, atque ita pietas, honestas, probitas, justitia, caritas,

omnesque Christianæ virtutes cum maxima humanæ societatis utilitate vigeant, et efflorescant. Nemo enim inficiari unquam poterit, catholicæ Ecclesiæ, ejusque doctrinæ vim, non solum æternam hominum salutem spectare, verum etiam prodesse temporali populorum bono, eorumque veræ prosperitati, ordini, ac tranquillitati, et humanarum quoque scientiarum progressui ac soliditati, veluti sacræ ac profanæ historiæ annales splendidissimis factis clare aperteque ostendunt, et constanter evidenterque demonstrant. Et quoniam Christus Dominus illis verbis Nos mirifice recreat, reficit, et consolatur : *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (1), idcirco dubitare non possumus, quin Ipse in hoc Concilio Nobis in abundantia divinæ suæ gratiæ præsto esse velit, quo ea omnia statuere possimus, quæ ad majorem Ecclesiæ suæ sanctæ utilitatem quovis modo pertinent. Ferventissimis igitur ad Deum luminum Patrem in humilitate cordis Nostri dies noctesque fusis precibus hoc Concilium omnino cogendum esse censuimus. »

Postquam ad omnes catholicos episcopos rescripsisset Papa, ad Schismaticos et hæreticos conversus, deprecatorias litteras misit. Juxta prærogativam sibi a Deo concessam, Beatissimi Apostolorum Principis hæres, impositis oneris sollicitudine urgente, primum Græcos Photianos et quotquot sunt in Oriente Eutychetis, Nestorii et Sergii sectatores vocavit. « Jam vero, ait, in epistolis 8 Septembris 1868 datis, jam vero cum nuper de Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio Œcumenicam Synodum futuro anno Romæ celebrandam, ac die octavo mensis Decembris Immaculatæ Deiparæ Virginis Mariæ Conceptioni sacro incipiendam indixerimus et convocaverimus, vocem Nostram ad Vos rursus dirigimus, et majore, qua possumus, animi nostri contentione Vos obsecramus, monemus et obtestamur, ut ad eamdem generalem Synodum convenire velitis, quemadmodum majores Vestri convenerunt ad Concilium Lugdunense II. a recol. mem. B. Gregorio X. Prædecessore Nostro habitum, et ad Florentinum Concilium a fel. record. Eugenio IV. item Decessore Nostro celebratum, ut dilectionis antiquæ legibus renovatis, et Patrum pace, cœlesti illo ac salutari Christi dono quod tempore exaruit, ad vigorem iterum revocata (2), post longam mœroris nebulam et dissidii diuturni atram ingratamque caliginem serenum omnibus unionis optatæ jubar illucescat (3).

Atque hic sit jucundissimus benedictionis fructus, quo Christus Jesus nostrum omnium Dominus et Redemptor immaculatam ac dilectissimam Sponsam suam catholicam Ecclesiam consoletur, ejusque temperet et abstergat lacrymas in hac asperitate temporum, ut, omni divisione penitus sublata, voces ante discrepantes perfecta spiritus unanimitate collaudent Deum, qui non vult schismata esse in nobis, sed ut idem omnes dicamus et sentiamus Apostoli voce præcepit; immortalesque misericordiarum Patri semper agantur gratiæ ab omnibus Sanctis suis, ac præsertim a gloriosissimis illis Ecclesiarum Orientalium antiquis Patribus et Doctoribus, cum de cœlo prospiciant instauratam ac redintegratam cum hac Apostolica Sede catholicæ veritatis et unitatis centro conjunctionem, quam ipsi in terris viventes omnibus studiis atque indefessis laboribus fovere et magis in dies promovere tum doctrina tum exemplo curarunt, diffusa in eorum cordibus per Spiritum Sanctum caritate, Illius, qui medium maceriæ parietem solvit, ac per Sanguinem suum omnia conciliavit et pacavit, qui signum discipulorum suorum in unitate esse voluit, et cujus Oratio ad Patrem porrecta est : Rogo ut omnes unum sint, sicut et Nos unum summus.

Eadem fere, eodem tempore, idem Papa ad Protestantes, Lutheranos, Calvinistas, Anglicanos, etc. misit. His in epistolis, 13 Septembris datis, mira leguntur. Postquam Papa spem expressisset hoc Concilium, majores fructus editurum, pro majore Dei gloria et sempiterna hominum salute, hæc habet :

Itaque in hanc spem erecti, ac Domini Nostri Jesu Christi, qui pro universi humani generis salute tradidit animam suam, caritate excitati, et compulsi, haud possumus, quin futuri Concilii occasione eos omnes Apostolicis, ac Paternis Nostris verbis alloquamur, qui etiamsi eumdem Christum Jesum veluti Redemptorem agnoscant, et in christiano nomine glorientur, tamen veram Christi fi-

(1) Matth. XVIII, 20. — (2) Epist. LXX, al. CCXX S. Basilii Magni ad S. Damasum Papam. — (3) Defin. S. Œcum. Synodi Florent. in Bulla Eugenii IV Lætentur Cœli.

dem haud profitentur, neque catholicæ Ecclesiæ communione sequuntur. Atque id agimus, ut omni studio et caritate eos vel maxime moneamus, exhortemur, et obsecremus, ut serio considerare et animadvertere velint, num ipsi viam ab eodem Christo Domino præscriptam sectentur, quæ ad æternam perducit salutem. Et quidem nemo inficiari, ac dubitare potest, ipsum Christum Jesum, ut humanis omnibus generationibus redemptione suæ fructus applicaret, suam hic in terris supra Petrum unicam ædificasse Ecclesiam, id est unam, sanctam, catholicam, apostolicam, eique necessariam omnem contulisse potestatem, ut integrum inviolatumque custodiretur fidei depositum, ac eadem fides omnibus populis, gentibus, nationibus traderetur, ut per baptisma omnes in mysticum suum corpus cooptarentur homines, et in ipsis semper servaretur, ac perficeretur illa nova vita gratiæ, sine qua nemo potest unquam æternam mereri et assequi vitam, utque eadem Ecclesia, quæ mysticum suum constituit corpus, in sua propria natura semper stabilis et immota usque ad consummationem sæculi permaneret, vigeret, et omnibus filiis suis omnia salutis præsidia suppeditaret. Nunc vero qui accurate consideret, ac meditetur conditionem, in qua versantur variæ, et inter se discrepantes religiosæ societates sejunctæ a catholica Ecclesia, quæ a Christo Domino, ejusque Apostolis sine intermissione per legitimos sacros suos Pastores semper exercuit, et in præsentia etiam exercet divinam potestatem sibi ab ipso Domino traditam, vel facile sibi persuadere debebit, neque aliquam peculiarem, neque omnes simul conjunctas ex eisdem societatibus ullo modo constituere, et esse illam unam et catholicam Ecclesiam, quam Christus Dominus ædificavit, constituit, et esse voluit, neque membrum, aut partem ejusdem Ecclesiæ ullo modo dici posse, quandoquidem sunt a catholica unitate visibiliter divisæ. Cum enim ejusmodi societates careant viva illa, et a Deo constituta auctoritate, quæ homines res fidei, morumque disciplinam præsertim docet, eosque dirigit, ac moderatur in iis omnibus, quæ ad æternam salutem pertinent, tum societates ipsæ in suis doctrinis continenter variarunt, et hæc mobilitas, ac instabilitas apud easdem societates nunquam cessat. Quisque vel facile intelligit, et clare aperteque noscit, id vel maxime adversari Ecclesiæ Christo Domino institutæ, in qua veritas semper stabilis, nullique unquam immutationi obnoxia persistere debet, veluti depositum eidem Ecclesiæ traditum integerrime custodiendum, pro cujus custodia Spiritus Sancti præsencia, auxilium que ipsi Ecclesiæ fuit perpetuo promissum. Nemo autem ignorat, ex hisce doctrinarum, et opinionum dissidiis socialia quoque oriri schismata, atque ex his originem habere innumerabiles communiones, et sectas, quæ cum summo christianæ, civilisque reipublicæ damno magis in dies propagantur.

Enimvero quicumque religionem veluti humanæ societatis fundamentum cognoscit, non poterit non agnoscere, et fateri quantam in civilem societatem vim ejusmodi principiorum, ac religiosarum societatum inter se pugnantium divisio, ac discrepantia exercuerit, et quam vehementer negatio auctoritatis a Deo constitutæ ad humani intellectus persuasiones regendas, atque ad hominum tum in privata, tum in sociali vita actiones dirigendas excitaverit, promoverit, et aluerit hos infelicissimos rerum, ac temporum motus, et perturbationes, quibus omnes fere populi miserandum in modum agitantur, et affliguntur.

Quamobrem iis omnes, *qui Ecclesiæ catholicæ unitatem et veritatem* non tenent (1), occasionem amplectantur hujus Concilii, quo Ecclesia Catholica, cui eorum Majores adscripti erant, novum intimæ unitatis, et inexpugnabilis vitalis sui roboris exhibet argumentum, ac indigentiis eorum cordis respondentes ab eo statu se eripere studeant, in quo de sua propria salute securi esse non possunt. Nec desinant ferventissimas miserationum Domino offerre preces, ut divisionis murum disjiciat, errorum caliginem depellat, eosque ad sinum sanctæ Matris Ecclesiæ reducat, in quæ eorum Majores salutaria vitæ pascua habuere, et in qua solum integra Christi Jesu doctrina servatur, traditur, et cœlestis gratiæ dispensantur mysteria.

Nos quidem cum ex supremi Apostolici Nostri ministerii officio Nobis ab ipso Christo Domino commisso omnes boni pastoris partes studiosissime explere, et omnes universi terrarum orbis homines paterna cari-

(1) S. August. ep. LXI, al. CCXXIII.

tate prosequi, et amplecti debeamus, tum has nostras ad omnes christianos a Nobis sejunctos Litteras damus, quibus eos etiam, atque etiam hortamur et obsecramus, ut ad unicum Christi ovile redire festinent; quandoquidem eorum in Christo Jesu salutem ex animo summopere optamus, ac timemus ne eidem Nostro Judici ratio a Nobis aliquando sit reddenda, nisi, quantum in Nobis est, ipsis ostendamus, et muniamus viam ad eamdem æternam assequendam salutem. In omni certe oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione nunquam desistimus dies noctesque pro ipsis cœlestium luminum, et gratiarum abundantiam ab æterno animarum Pastore humiliter, enixeque exposcere. Et quoniam vicariam Ejus hic in terris licet immerito gerimus operam, idcirco errantium filiorum ad catholicæ Ecclesiæ reversionem expansis manibus ardentissime expectamus, ut eos in cœlestis Patris domum amantissime excipere, et inexhaustis ejus thesauris ditare possimus. Etenim ex hoc optatissimo ad veritatis, et communionis cum catholica Ecclesia reditu non solum singulorum, sed totius etiam christianæ societatis solus maxime pendet, et universus mundus vera pace perfrui non potest, nisi fiat unum ovile et unus pastor. »

Hæ litteræ multorum gaudio et plausu exceptæ sunt. Sed quum quidam, inter gaudii causas retulissent, quod iterum, in Vaticani concilio, agitarentur, quæ Tridentinum Concilium decreverat, pro summo suo magisterio, ad Henricum Manning, Archiep. Westmonast. 4 Septembris 1869, scripsit Pontifex epistolam, quam ex Diariis retulimus :

« Nous avons vu, d'après les feuilles publiques, que le Dr Cumming, d'Ecosse, s'est informé de vous si, dans le Concile qui approche, il serait permis à ceux qui sont en dissidence avec l'Eglise catholique de présenter les arguments qu'ils croient pouvoir être allégués à l'appui de leurs propres opinions; Nous avons vu également, d'après la réponse par vous donnée, que c'est là une question dont la solution appartient au Saint-Siége, il Nous a écrit à ce sujet.

« Or, si le demandeur sait quelle est la croyance des catholiques par rapport à l'autorité enseignante qui a été donnée par notre divin Sauveur à son Eglise, et, en conséquence, par rapport à l'infaillibilité de cette Eglise dans la décision des questions qui sont relatives aux dogmes ou à la morale, il doit savoir que l'Eglise ne peut permettre de ramener en discussion des erreurs qu'elle a soigneusement examinées, jugées et condamnées.

« C'est là, d'ailleurs, ce que nous avons déjà fait connaître par Nos lettres (lettres apostoliques du 13 septembre 1868 adressées à tous les protestants et à tous les autres non catholiques); car, lorsque Nous avons dit : « Il ne saurait être nié ou mis en doute que Jésus-Christ lui-même, dans le but de pouvoir appliquer à toutes les générations des hommes les fruits de sa rédemption, ait construit ici-bas sur Pierre son Eglise unique, c'est-à-dire l'Eglise une, sainte, catholique et apostolique, et lui ait donné toute la puissance nécessaire pour conserver dans son intégrité et dans son inviolabilité le dépôt de la foi, et pour dispenser cette même foi à tous les peuples, à toutes les tribus et à toutes les nations. » En parlant ainsi, Nous avons voulu dire que la suprématie à la fois d'honneur et de juridiction qui a été conférée à Pierre et à ses successeurs par le fondateur de l'Eglise, est placée en dehors des hasards de la discussion.

« C'est là, certes, le pivot sur lequel tourne toute la question entre les catholiques et ceux qui sont en dissidence avec eux; et c'est de cette dissidence que découlent, ainsi que d'une source, toutes les erreurs des non-catholiques. « Car, ces réunions d'individus étant dépourvues de cette autorité vivante et d'institution divine, qui enseigne au genre humain tout spécialement les choses de la foi et la règle de la morale, et qui le dirige et le gouverne aussi dans tout ce qui a rapport au salut éternel, ces mêmes réunions d'individus ont toujours varié dans leur enseignement, et leur état de changement et d'instabilité ne cesse jamais. » Si, par conséquent, le demandeur en question veut bien considérer, soit l'opinion que maintient l'Eglise par rapport à l'infaillibilité de son propre jugement dans la définition de tout ce qui appartient à la foi ou à la morale, ou bien encore ce que Nous-mêmes Nous avons écrit touchant la primauté et l'autorité enseignante de Pierre, il s'apercevra tout d'abord que l'on ne saurait donner place dans le Concile à la défense d'erreurs qui ont été déjà condamnées; et que Nous ne pouvions pas inviter les non-catholiques à

une discussion, mais que Nous les avons simplement pressés « de profiter de l'opportunité qui leur était offerte par ce Concile, dans lequel l'Eglise catholique, à laquelle appartenaient leurs ancêtres, donne une nouvelle preuve de son étroite unité et de son invincible vitalité, et Nous les pressions ainsi de satisfaire aux besoins de leurs âmes en les retirant d'un état dans lequel ils ne peuvent être sûrs de leur salut. »

« Si, par l'inspiration de la grâce divine, ils aperçoivent leur propre danger, et s'ils cherchent Dieu de tout leur cœur, ils se dépouilleront facilement de toute opinion adverse et préconçue; et, mettant de côté tout désir de discussion, ils reviendront au Père loin duquel ils se sont malheureusement égarés pendant longtemps. Quant à Nous, de Notre côté, Nous Nous précipiterons joyeusement à leur rencontre, et, les embrassant avec l'amour d'un père, Nous Nous réjouirons, et l'Eglise se réjouira avec Nous, de ce que Nos enfants qui étaient morts sont ressuscités, et de ce que ceux qui étaient perdus sont retrouvés.

Fuit, inter Anglicanos, quidam, nomine Daniel Urquhart, qui, ad Sanctam Sedem appellationes direxit, ut Petri Cathedra de jure belli et pacis quidquam statueret. Et hoc est mirum ut, in Anglicano, in quo negatio potestatis Pontificalis est prima fides et vegetior ira, sit recursus ad Pontificem, quem negat et abhorret, ut, in orbe, statuatur legalis ordo gentium. In hoc enim duo sunt : de bello judicium et doctrinæ indicatio. Quoad belli appreciationem, nihil est dicendum; sed, quoad indicatam doctrinam, ad jus divinum, in jure Pontificio fundatum, vergit. Jam dixerat Leibnitz nihil sibi præstabilius videri quam internationale tribunal, cui præsideret Papa et qui de litibus inter populos, supremo et definitivo judicio, decerneret. Item dicit Urquhart. Nihil ei videtur in hoc mundo statutum, nisi bella injusta, innocentium trucidatio, et, progredientibus semper destructionis instrumentis, necesse est ut Pontifex decernat et coerceatur nefanda sanguinis effusio. — Danieli Urquhart consenserunt Armeniæ episcopi.

Fuit etiam, inter germanos Protestantes, alius, nomine Baumstarck, qui, de Concilio disserens, multa dixit et vera et pia, quæ omnia non infeliciter dicuntur in hoc clamore : « Ad Romam progrediamus. »

Inter Græcos, episcopus quidam, quum convocationis bullam accepisset, lacrymas fudit uberiores; alter, in eodem casu, exclamavit : Roma! Roma! sed schismaticus Patriarcha Constantinopolitanus nihil aliud respondit, nisi superba et vana verba, prætereaque nihil. Cum autem convocatum fuit concilium, Græcus adfuit nullus, et etiam, stante Concilio, inter unitos Armenos, tentatum est novum schisma. Terra enim supervenientem sæpe bibens imbrem, et nullum producens fructum, deserta est et maledicto proxima.

II. Dum autem, inter hæreticos, de concilio disceptabatur, non mediocris exorta est, inter Catholicos, quos *Liberales* et *Gallicanos* vocant, non mediocris contentio. Hæc sunt fusius revocanda, ut directe Bellarmino opposita.

Pro Germania, omnia perfecte exponuntur in dissertatione quam ex *Civilta Cattolica* excerpsimus :

L'effervescence causée chez les protestants par la nouvelle du Concile œcuménique et de l'appel que le Saint-Père leur adressait avec tant de bienveillance, commence à se calmer; mais voilà que le parti catholique libéral suscite une agitation semblable au sein de l'Eglise en Allemagne. Ce n'est pas arbitrairement que nous appelons ce parti *libéral*, il prend lui-même ce nom et il le mérite, car il est et fait dans l'ordre de la religion ce qu'est et ce que fait le libéralisme révolutionnaire dans l'ordre de la politique. Ils agissent en vue d'objets différents; mais semblables en tout le reste, on les dirait coulés dans le même moule. Pour le triomphe de certains principes, vrais ou faux, d'après lesquels il prétend réformer la société, le parti libéral politique remue et agite les peuples par la presse, par les réunions publiques, et quand elles sont à sa disposition par l'action de l'autorité et des influences puissantes, il y joint les armes du mensonge et de la calomnie, ayant toujours le mot de liberté sur les lèvres et sous la plume, et usant toujours des moyens les plus despotiques pour courber sous un régime d'oppression les adversaires qu'il redoute. Le parti catholique libéral en Allemagne agit exactement de la même manière. Voyons-le en raccourci, tel que nous le présentent les écrits de ses chefs. Pour nous aider dans

cette étude, deux articles du célèbre journal de Munich : les *Feuilles historiques et politiques* (1), et deux numéros du *Journal de Mayence* (2), nous arrivent fort à propos.

La machination par laquelle le parti cherche à s'assurer l'avantage au sein du Concile a été préparée de longue main ; ce n'est que lentement, peu à peu, avec beaucoup de précaution et d'art qu'elle s'est révélée. On a d'abord cherché à agiter le peuple allemand contre les principes et les hommes que le parti combat. La première escarmouche fut engagée par une série de douze articles dans la *Gazette universelle d'Augsbourg*, à la fin de septembre dernier. Au commencement de l'année courante, on a lancé plusieurs brochures. Puis un secours venu d'outre-Rhin a fourni, au mois de mars (3) l'occasion de cinq articles très-violents publiés par la même *Gazette d'Augsbourg*. Ce fut ensuite une attaque générale de toute la presse. La dépêche du prince de Hohenlohe, les cinq questions à proposer aux universités pour en avoir une solution voulue et les deux Adresses de Coblentz et de Bonn partirent ensuite coup sur coup au milieu de cette mêlée et portèrent l'agitation au comble dans toutes les classes. Prêtres et laïques, doctes et ignorants, gouvernements et parlements étaient conviés à s'unir pour faire corps et agir de concert dans un même dessein. Le coup, bien que porté avec beaucoup d'art, est loin de produire l'effet voulu, et l'on peut même dire qu'il a eu un bon résultat, celui de montrer que le libéralisme religieux a toutes les allures et tous les procédés des agitateurs politiques.

Tous les yeux s'appliquèrent à découvrir les auteurs et chefs du mouvement. D'abord, on en fut réduit à des doutes, attendu que ces hommes s'étaient bien gardés d'écrire leurs noms en tête de leurs brochures et au bas de leurs articles, et de se jeter dans la lutte la face découverte ; ils aimaient mieux rester sous le voile de l'anonyme et dans le secret de leur coterie. Mais il y a tant de journalistes à l'affût des nouvelles, qu'ils finirent par percer le mystère. Un beau jour, la *Nouvelle Presse libre*, de Vienne, qu'on dit très-bien informée de ce qui se passe à Munich, se permit d'indiquer en ces termes l'inspirateur de la dépêche et des questions du prince de Hohenlohe.

« On affirme avec beaucoup d'assurance, et en tout cas la nouvelle est très-vraisemblable, que c'est le docteur Dœllinger, le célèbre érudit, avec quelques-uns de ses amis, qui a conseillé au prince de Hohenlohe l'envoi de la dépêche du 9 avril. Il est en outre hors de doute que la démarche par laquelle le gouvernement bavarois a invité plusieurs cabinets allemands du midi à consulter les facultés de théologie des universités à la même origine (4). » D'un autre côté. M. Stumpf, que l'on dit être l'auteur de l'adresse de Coblentz, ne dissimule point ses rapports avec le docteur Dœllinger. Or, si l'on compare les articles de la *Gazette universelle*, la dépêche, l'adresse de Coblentz et les deux brochures : *le Prochain Concile universel*, — *une Franche parole d'un Prêtre catholique*, dont nous avons parlé dans l'article publié sous ce titre : *le Concile devant deux prêtres anonymes*, il devient évident que ces brochures, ces adresses, cette dépêche émanent d'une même école, et ont été composées sous la haute direction d'un même maître ; tant est manifeste, quant au fond, l'identité des pensées et des arguments ! D'où cette conclusion irréfutable des *Feuilles historiques et politiques* : « Tous les fils du mouvement sont concentrés à Munich ; » les ordres d'attaque partent de là ; c'est là que sont concertés et déterminés les moyens à prendre ; c'est de là que l'agitation reçoit le mouvement et la vie. »

Que prétendent les auteurs de cette agitation ? quels sont les principes qu'ils défendent avec tant d'ardeur ? Adversaires déclarés de l'*infaillibilité* du Pape et des condamnations contenues dans le *Syllabus*, ils veulent qu'il ne soit question au Concile ni de l'une ni des autres ; ils veulent surtout que l'Eglise soit proclamée séparée de l'Etat ; ils veulent que l'Etat, professant un indifférentisme absolu entre toutes les religions, se règle « d'après les données des notions intellectuelles et des lois morales que l'homme

(1) Das œkumenische Concil, seine Benergler und seine Gegner : I. Die scheinbesorgte Diplomatie (16. Juli, Seite 159); II. Die Trierer Adresse (1. August, Seite 239). — (2) Das allgemeine Concil und die deutschwissenschaftliche Theologie, N. 177, 175. — (3) C'est au mois de mars, si nous avons bonne mémoire, que parurent les articles du *Français* contre la *Civilta cattolica*. Note de l'*Univers*.) — (4) Numéro du 16 juin.

conçoit et développe *au moyen de ses seules lumières naturelles :* » ils veulent que l'on mette de côté, à tout jamais, la théocratie du moyen-âge, c'est-à-dire l'organisation chrétienne de la société ; ils veulent qu'on supprime tout à fait l'*Index des livres prohibés* et tout tribunal ayant mission de condamner les mauvaises doctrines, laissant par grâce à chaque Evêque le soin de les signaler quand cela devient nécessaire, à raison du scandale ; ils veulent qu'une nouvelle organisation fasse participer intimement les fidèles aux affaires de l'Eglise ; représentant la hiérarchie ecclésiastique comme la cause du schisme du seizième siècle, ils veulent qu'on la détruise ou à peu près ; en un mot regardant l'Eglise en général comme viciée dans son enseignement, dans sa constitution, dans sa discipline et devenue, pour ainsi dire, un cadavre sans vie, ils demandent dans leurs adresses et dans leurs brochures qu'elle soit réformée de fond en comble, et, comme ils sont libéraux, ils veulent que cette réforme soit libérale dans l'organisation des synodes nationaux, provinciaux et diocésains, libérale dans l'élection des pasteurs, libérale dans le maniement des affaires qui ont trait à la religion, de telle sorte qu'on finisse par faire de l'Eglise une république populaire en bonne et due forme. Tels sont les désirs, tels sont les principes que les catholiques libéraux allemands expriment et propagent par la presse, soutiennent par leurs Adresses et cherchent à imposer par l'action des gouvernements.

Cela est-il légitime ? Ils l'affirment en toute assurance. Mais qui ne voit combien cette affirmation est contraire à la vérité. Les principes qu'ils mettent en avant et dont ils demandent la sanction sont en contradiction manifeste avec l'Encyclique *Quanta cura* et condamnés dans le *Syllabùs ;* ils sont donc en opposition avec les doctrines prêchées par l'autorité enseignante et dirigeante de l'Eglise universelle. Les paroles de l'Adresse présentée par les Evêques réunis à Rome, en 1867 , et les adhésions postérieures des Evêques absents l'attestent. Dans cette Adresse, après avoir rappelé leur déclaration, faite en 1862, qu'ils croient et enseignent ce que le Pape croit et enseigne, et qu'ils rejettent les erreurs qu'il rejette ; après avoir remercié le Saint-Père avec effusion des nouvelles déclarations, des nouvelles condamnations prononcées depuis cette époque, en faveur de la vérité contre l'erreur, ils font profession de croire « que Pierre a parlé par la bouche de Pie IX » et protestent que « tout ce qu'il a dit, confirmé, proclamé, ils le disent, le confirment et le proclament avec lui, rejetant d'une seule voix et d'un seul esprit tout ce que le Pape a déclaré devoir être réprouvé et rejeté comme contraire à la foi divine, au salut des âmes et au bien de la société, et gardant gravée au fond de leurs âmes cette définition des Pères du Concile de Florence dans le décret d'union : « Le Pontife romain est le Vicaire de Jésus-Christ, le Chef, le Père et le Docteur de toute l'Eglise et de tous les chrétiens. A lui, dans la personne de Pierre, a été confié par Jésus-Christ Notre-Seigneur, le plein pouvoir de paître, de régir et de gouverner l'Eglise universelle. » Il est hors de doute que les Prélats parlaient ici de l'Encyclique et du *Syllabus*, car ces deux documents renferment tout ce que le Pape a *dit*, *confirmé*, *annoncé* et *reprouvé* en matière de doctrine. Or, s'opposer aux doctrines enseignées par l'autorité enseignante de l'Eglise, professer et proclamer aux quatre vents du ciel les doctrines qu'elle a condamnées comme erronées, qu'est-ce que cela ? Tout bon catholique le sait : c'est un acte de rébellion et, dans le cas présent, l'insulte accompagne la révolte , puisque l'on demande à cette autorité de nier dans le Concile ce qu'elle a enseigné et confirmé à la face du monde.

Cette rébellion n'est pas un fait particulier et privé ; elle se produit publiquement dans le dessein déclaré de rendre le scandale universel. C'est à quoi tendent les brochures et les articles de journaux, la publicité donnée à l'*Adresse* avant qu'elle fût parvenue au prélat à qui l'on prétendait vouloir la soumettre, l'ardeur qu'on mit à la faire circuler dans les villes grandes et petites pour recueillir des signatures, les appels réitérés adressés aux personnes de tout rang et de toute condition, afin d'obtenir leur adhésion représentée comme obligatoire pour tout homme d'intelligence et de cœur.

Il est vrai que les deux Adresses se terminent par cette déclaration : « Les soussignés, fils dévoués de l'Eglise, sont dans la ferme résolution de vivre et de mourir, avec le secours de Dieu, dans l'unité de l'Eglise et du Saint-Siége de Rome, et dans l'obéissance filiale à leur propre Evêque. » Mais toute l'Adresse n'est qu'une protestation

contre les doctrines enseignées par le Saint-Siége et de toute l'Eglise.

Les théologiens libéraux de Bonn ne partagent pas l'illusion des signataires, et sans tant de façons ils s'expriment ainsi : « Les « mouvements de ces derniers jours (à pro- « pos de l'adresse) démontrent que dans le « sein du jeune clergé se développe une force « peu disposée à souffrir en silence les atta- « ques de quelques zélés ultramontains contre « la vie de l'Eglise et contre la science ecclé- « siastique, ou à se laisser mettre sous le « pressoir ; des épouvantails bons pour les « enfants et les grandes phrases ne la feront « pas reculer. » Pour qui sait la langue que parlent ces messieurs, « attaquer la vie de l'Eglise et la science ecclésiastique, » signifie tout simplement défendre l'*Encyclique* et le *Syllabus*. Ils ont tenu à prouver par le fait qu'ils ne sont pas gens à subir les entraves du *Syllabus* et à se taire. L'Archevêque de Cologne s'étant rendu à Bonn pour y donner la confirmation, un bon nombre d'étudiants catholiques voulurent lui offrir leurs hommages. Les hommes dont nous parlons s'opposèrent, dans leur *Theologische Litteraturblatt*, à cette démonstration, « parce qu'elle « était contraire à leurs principes, qui ne « s'accordent pas du tout avec les principes « connus de Mgr l'Archevêque. » Voilà qui est parler clair : nous refusons nos hommages à notre Evêque parce qu'en fait de principes et de doctrines il ne pense pas comme nous. Que dire d'une réunion d'hommes qui travaillent par tous les moyens à répandre des principes opposés à ceux de l'Eglise enseignante, et qui sèment l'agitation pour entraîner les esprits à adopter et à défendre ces mêmes principes? Ne mérite-t-elle pas, si dure que soit cette qualification, d'être traitée de faction, et de faction en pleine révolte? L'histoire ecclésiastique nous enseigne que souvent on a vu des choses semblables dans les commencements des schismes et des hérésies.

L'art avec lequel on cherche à voiler de tels procédés est une autre preuve de ce que nous disons. Dans tous les temps, les factieux se sont appliqués à sauver les apparences en alléguant à l'appui de leurs manifestations publiques des raisons plus ou moins graves. Les catholiques libéraux d'Allemagne ne manquent pas à cette tradition. Dans sa Bulle d'indiction, le Souverain-Pontife déplore l'état de l'Eglise affligée de tant de maux, et déclare qu'il convoque le Concile pour y porter remède. Le parti s'empare de cette déclaration, affecte d'en être profondément touché, et publie sous tous les dehors du zèle les deux tristes libelles : *Le prochain Concile œcuménique*, — *Une franche parole*, etc. Dans une correspondance adressée de France à la *Civiltà cattolica*, on fait connaître les dispositions où se trouvent beaucoup de personnes de cette nation par rapport au Concile. Aussitôt on prend texte de cette correspondance pour écrire dans la *Gazette universelle d'Augsbourg* des articles d'une extrême violence contre l'autorité du Saint-Siége, en prétendant défendre la vraie doctrine contre l'opinion *hérétique* de l'infaillibilité pontificale que la *Civiltà cattolica* et les Jésuites voudraient faire prévaloir dans l'Eglise et dans le Concile. L'Evêque de Trèves ayant écrit dans une lettre pastorale que, au Concile, on tiendra compte de la prudence et de l'expérience, non-seulement des prêtres, mais encore des laïques, on s'empresse d'adresser au vénérable Prélat la fameuse adresse. Ils ne craignent pas de déclamer contre la constitution de l'Eglise, de s'élever contre sa hiérarchie, de fouler aux pieds ses doctrines, tantôt en style de tribuns furieux, comme dans le libelle : *Le prochain Concil œcuménique*, et dans les articles de la *Gazette d'Augsbourg ;* tantôt sur le ton plein d'orgueil de l'homme qui commande, comme dans leurs adresses ; et cependant, à les en croire, on ne doit voir en eux que des fidèles remplis de zèle qui mettent au service de l'Eglise leur savoir et leur expérience, que des défenseurs dévoués des anciennes doctrines, que des fils obéissants et soumis à leurs propres pasteurs. Nous avons regret de le dire, mais le fait est certain : dans les commencements de leur révolte, les protestants et les jansénistes ne procédaient pas autrement ; c'étaient les mêmes cris, les mêmes plaintes sur l'Etat présent de l'Eglise, les mêmes protestations de dévouement et de fidélité.

Le parti ne néglige pas l'artifice assez vulgaire qui consiste à chanter ses propres louanges, à célébrer la qualité et la quantité de ses adhérents. La faction se tenait d'abord cachée dans l'ombre, et ses manifestations ne se produisaient que sous le voile de l'anonyme ; pour lui donner corps et la faire apparaître comme une force déjà puissante, on annonce une grande et solennelle souscription à la fameuse adresse, et les journaux

se chargent de la pousser. La *Gazette d'Augsbourg* (n° 152), la première, embouche la trompette : « Dans la ville de Coblentz, de « *bons* catholiques, des catholiques *éclairés*, « signent une adresse à l'Evêque de Trèves. « Il s'agit dans cette adresse des biens les « plus sacrés de l'homme ; ce serait donc une « lâcheté digne de réprobation devant Dieu « et devant les hommes de s'abstenir, par des « motifs de crainte, de donner son adhésion. « Aussi, non-seulement à Coblentz, mais « encore dans d'autres contrées de l'Allema- « gne, d'autres hommes religieux et instruits « se préparent à exprimer les mêmes senti- « ments et *sous des formes encore plus libé- « rales*. »

La *Volkszeitung* de Cologne répond à cet appel, et dans ses numéros des 7 et 10 juillet, annonce avec des cris de joie que « des « Adresses viennent d'être envoyées à l'Ar- « chevêque par les villes de Bonn et d'An- « dernach ; et que ces Adresses sont signées « par des professeurs de l'université, des « professeurs du gymnase, des membres du « tribunal et du conseil municipal, des avo- « cats, des marchands et des propriétaires. » Le *Litteraturblatt*, organe de la faculté de théologie de Bonn, se met après elle à battre le tambour sans rien perdre de sa gravité théologique : « Par suite des informatious « soit verbales, soit écrites qu'elle a reçues, « la *rédaction* peut affirmer que désormais « les opinions exprimées dans les Adresses « sont partagées par la plus grande partie « des catholiques de l'Allemagne qui veulent « le bien de l'Eglise et qui connaissent les « besoins de notre temps. Que tous ceux qui « en ont le droit accourent donc pour signer « ces Adresses de leur nom avec une *virile « fermeté*. » Qui ne croirait voir les *bons* catholiques, les catholiques *éclairés*, les hommes d'une *fermeté virile*, accourir en foule pour se disputer l'honneur de signer l'Adresse ? Vaines fanfaronnades et bien dignes du mépris qu'elles inspirent. Quelle fermeté virile ne faut-il pas pour signer une Adresse que le gouvernement approuve, que tous les grands journaux célèbrent, que des personnages en honneur auprès du vulgaire appuient de leur influence ? quant au nombre des signataires, au bruit qu'en faisaient les journaux, il devait s'élever à je ne sais combien de milliers ; mais en fait ces milliers se réduisent à des dizaines. Pour ce qui est de la qualité, on voit figurer parmi eux de *bons catholiques* à la Renan, et on y cherche en vain, disent les *Feuilles historiques et politiques* (n° du 1er août), les noms des hommes universellement reconnus comme bons catholiques dans les pays rhénans. Dans plusieurs villes importantes, les sollicitations les plus actives n'ont pu obtenir une seule signature. A Coblentz, l'Adresse a été présentée à cent vingt personnes, quarante-cinq seulement ont signé. A Bonn, un grand nombre de laïques, qui par leur doctrine et leur savoir ne sont inférieurs à aucun des signataires, ont formellement refusé leur adhésion (1).

Et puis sur les questions ecclésiastiques si graves et si délicates que traite l'Adresse, quelle peut être la compétence des signataires magistrats, avocats, administrateurs, littérateurs, commerçants, agriculteurs ? Mais qu'importe, l'essentiel était de faire nombre.

Déplorant que « un certain nombre de « fidèles s'efforcent de donner pour ainsi « dire une direction déterminée au Concile « et qu'ils soient aidés dans ce travail par « un *ordre fameux* usant de toute la puis- « sance de son organisation concentrée, » les catholiques libéraux de l'Allemagne se sont levés comme un seul homme pour empêcher un si grand mal. Ils se disent donc animés du plus grand zèle pour la liberté du Concile. Qu'en est-il ? Ne cherchent-ils pas par tous les moyens à entraîner le Concile dans leurs voies ? Peut-on voir autre chose qu'une tentative de pression morale dans cette Adresse, où les questions, au lieu d'être modestement proposées et discutées, sont résolues avec la précision d'un décret qui doit faire loi ? L'agitation fomentée par les brochures et les journaux n'a-t-elle pas le même caractère ? Ses arguments ne sont-ils pas les calomnies et les menaces ? Cette pression morale ne leur suffisant pas, nos libéraux ont recours à la pression gouvernementale, ils conseillent au prince de Hohenlohe la fameuse dépêche qui propose à tous les gouvernements catholiques d'employer la menace pour fermer la bouche à l'épiscopat dans le Concile, et l'empêcher de résoudre certaines questions dans un sens opposé aux principes du parti libéral. Qui pourrait met-

(1) *Pensées d'un théologien sur l'Adresse*, etc. Voyez l'*Univers* du 11 août.

tre en doute leurs bonnes intentions? Ils ne veulent que préserver l'Eglise de l'erreur qui va la séduire et de la ruine où cette erreur va la faire tomber ! Ils crient contre l'infaillibilité pontificale, et ils parlent comme si eux-mêmes se croyaient infaillibles. Ils disent que la définition de cette infaillibilité serait la consécration du despotisme sur les intelligences ; mais quel plus odieux despotisme que celui qu'ils prétendent exercer sur le Concile et par le Concile sur toutes les intelligences catholiques ?

Tel devait être, ainsi devait agir dans l'Eglise le libéralisme religieux, imitateur fidèle du libéralisme politique : agiter, former des factions, susciter la révolte, chercher à s'imposer par le despotisme en se proclamant le défenseur de la liberté.

In Gallia fuit similiter et aliter : aliter quoad modum, similiter quoad cæcitatem. Factio gallicana omnia permiscere tentavit. Corrupta principia, quasi-hæretica tenacitate, pervulgare voluit et ad hoc venit ut, ne summo quidem sanctæ Sedis judicio, communi episcoporum consensu firmato, obediret. Et ulterius progrediens, Ecclesiam ipsam corrumpere enixa est, seipsam solam sapientem dictitans, et ultramontanam partem vocans familiam catholicam. — De qua hæc, ad Dom. Gueranger scripsit, 12 Martii 1870, summus Pontifex :

« Cette folie monte à cet excès, qu'ils entreprennent de *refaire jusqu'à la divine constitution de l'Église* et de l'adapter aux formes modernes des gouvernements civils, afin d'abaisser plus aisément l'autorité du Chef suprême que le Christ lui a préposé et dont ils redoutent les prérogatives. On les voit donc mettre en avant avec audace, comme indubitables ou du moins complètement libres, certaines doctrines maintes fois réprouvées, ressasser d'après les anciens défenseurs de ces mêmes doctrines des chicanes historiques, des passages mutilés, des calomnies lancées contre les Pontifes romains, des sophismes de tout genre. Ils remettent avec impudence toutes ces choses sur le tapis, sans tenir aucun compte des arguments par lesquels on les a cent fois réfutées.

Leur but est *d'agiter les esprits*, et *d'exciter les gens de leur faction* et le *vulgaire ignorant* contre le sentiment communément professé. Outre *le mal* qu'ils font en jetant ainsi *le trouble* parmi les fidèles et en livrant aux discussions de la rue les plus graves questions, ils nous réduisent à déplorer dans leur conduite *une déraison égale à leur audace*. S'ils croyaient fermement, avec les autres catholiques, que le Concile œcuménique est gouverné par le Saint-Esprit, que c'est *uniquement par le souffle de cet Esprit divin qu'il définit et propose* ce qui doit être cru, il ne leur serait jamais venu en pensée que des choses ou non révélées, ou nuisibles à l'Église, pourraient y être définies, et ils ne s'imagineraient pas que des manœuvres humaines pourront arrêter la puissance du Saint-Esprit, et empêcher la définition de choses révélées et utiles à l'Église.

« Ils ne se persuaderaient pas qu'il ait été défendu de proposer aux Pères en la manière convenable, et dans le but de faire ressortir avec plus d'éclat la vérité par la discussion, les difficultés qu'ils auraient à opposer à telle ou telle définition. S'ils n'étaient conduits que par ce motif, *ils s'abstiendraient de toutes les menées* à l'aide desquelles on a coutume de capter les suffrages dans les assemblées populaires, et ils attendraient dans la tranquillité et le respect l'effet que doit produire la lumière d'en haut. »

Hæc Pontificis sententia primum cadit in opus quod edidit Maret, episcopus in partibus infidelium et decanus in partibus Sorbonicorum. Opus prodiit Parisiis, prima Septembris parte, sub hoc titulo : *Du Concile général et de la paix religieuse : La constitution de l'Église et la périodicité des Conciles généraux : Mémoire soumis au prochain Concile œcuménique du Vatican*, 2 *vol. in*-8°. At quomodo hoc factum, gallice scriptum, ad Concilium dirigitur, qui canonice eruditur tantum Ecclesiæ lingua? Sed ad graviora veniamus.

In systemate quod fabricavit Sorbonicus Maret, vapulat Bellarminiana de superioritate Papæ doctrina, et proponitur doctrina de superioritate Concilii. Ex communissimo theologorum sensu :

1° Donum infallibilitatis in fide Petro factum est, et, ex verbis Domini, fratres confirmat Petrus ;

2° Hoc donum a Patribus et Conciliis, millies et millies vocatur Privilegium Petri et Sancti Petri Prærogativa ;

3° Consequenter Petri successor confirmat fratres, possessione juris divini et privilegii divini exercitio, non tantum eos consulendo aut convocando, sed etiam testificando, docendo, judicando, cum speciali Dei assistentia, quæ Summum Pontificem, ut universalem Doctorem, in materia fidei et morum reddit infallibilem.

In Maretico systemate :

1° Papa possidet *medium certum* dandi suis judiciis infallibilitatem;

2° Hoc medium certum consistit in consulendo episcopatu;

3° Consequenter Papa *dat* suis judiciis infallibilitatem, tantum eam ab episcopatu *recipiendo*.

Hoc systema, si tamen bene intelligitur, summorum Pontificum infallibilitatem absolute negat, nam episcopus Surensis infallibilitatem vidit hic tantum ubi Pontifex in suo judicio dedit quod ab Episcopis recepit. Quo modo, in contrario sumuntur sensu verba Domini. Jam non Petrus confirmat fratres, sed confirmatur a fratribus. Infallibilitatis donum in corpore residet et ad caput venit, cum episcopos consuluit Papa. Hic est influxus corporis in caput, non capitis in corpus.

Hinc sequitur :

1° Nullum ex cathedra Pontificale judicium esse certum, nisi Pontifex summus agit cum episcopis;

2° Romanum Pontificem jure divino *coactum esse* adhibendi certissima media, ut errorem auferat, id est, ad episcopos recurrendi.

Ultimæ istius systematis consequentiæ patent :

1° Concilium generale est ita supra Papam ut, Ecclesiam repræsentans, habet Papam ut Vicarium. Aut, ut moderationi serviamus, duæ sunt, in Ecclesia, supremæ potestates, Papa scilicet et Concilium, et in eorum conjunctione viget potestas *totalis;* ita tamen ut Papa Concilio subordinetur;

2° Unde deducitur Conciliorum *decennalitas*, quod probatur ex capite *Frequens* Concilii Constantiensis et multis auctoris cogitationibus ; sed non Scriptura sacra, neque Patribus et historiæ factis, quæ novo systemati prorsus repugnant.

In hoc systemate admittendo, si auctori credimus, inveniuntur controversiarum finis, scolarum et systematum conciliatio; at, pro nostro judicio, in hoc magis fœtent schisma et hæresis, quam emanant veritas et pax. Quare, instinctivo quodam sensu, ubi apparuit opus : *De Concilio generali et pace religiosa*, summo impiorum plausu exceptum est et piorum tristitia. Novum et inauditum opus statim confutarunt episcopi, scilicet : Ludovicus-Franciscus Pie, episcopus Pictaviensis, Joannes-Maria Doney, episcopus Montis-Albani, et Claudius-Henricus Plantier, Nemausi episcopus. Epistolis pastoralibus uberiores tractatus adjecerunt scriptores docti, scilicet : Lugdunensis theologiæ professor, A. Matignon, in duplici opusculo contra gallicanismi renovationem, H. Ramière in opusculo cui titulus : DD. Maret Contradictiones, et Dom. Gueranger in opere inscripto : De Pontificali monarchia. Mox in eo erat ut aperiretur Vaticani Concilium; his tamen respondit Maret, cui consonabat quidam germanus, Jani larva latens. Ultramarini interea episcopi, per Galliam transeuntes ut Romam peterent, machinationem divulgarunt : pluribus abhinc mensibus omnes receperant anonymum opusculum, in quo, non sine veneno et mendacio, instillabantur falsa Mareti et Jani principia. Paulo post inventum est opusculum germano-gallicanum, in pluribus linguis conversum, ad omnes fere orbis episcopos missum fuisse. Quocirca, acerrimus quandam dominii temporalis defensor, C. V. Dupanloup, nunc Mareto favens, sed majori ægritudine quam theologia, contra infallibilitatem Observationes edidit et in Aloysium Veuillot, inclytum Ecclesiæ defensorem, usque ad nauseam invectus est. Sic ad Concilium apertum devenimus, sed absque systematum conciliatione et pace absente.

In suis observationibus contra opportunitatem, Dupanloup politicas difficultates opponit et dein difficultates theologicas. Sed hunc audiamus.

Parmi les théologiens, les plus grands partisans de l'infaillibilité avouent eux-mêmes les prodigieuses difficultés pratiques qui peuvent se rencontrer ici. Ce sont, disent-ils, des difficultés inextricables, *intricatissimæ difficultates*; et les plus habiles, ajoutent-ils, ont toute la peine du monde à s'en tirer : *in quibus dissolvendis multum theologi peritiores laborant.*

1° Difficultés tirées de la nécessité de définir les conditions de l'acte *ex cathedra*,

tous les actes pontificaux n'ayant pas ce caractére.

2° Difficultés tirées du double caractère du Pape, considéré soit comme docteur privé, soit comme Pape.

3° Difficultés tirées des multiples questions de fait qui se peuvent poser à propos de tout acte *ex cathedra.*

4° Difficultés tirées du passé et des faits historiques.

5° Difficultés tirées du fond même de la question.

6° Difficultés, enfin, tirées de l'état des esprits contemporains.

La première chose à faire par le Concile, avant de porter ici une définition dogmatique, ce serait donc de déterminer les conditions de l'infaillibilité ; car définir l'infaillibilité du Pape, sans préciser et définir les conditions de cette infaillibilité, ce serait ne rien définir, parce que ce serait définir trop, ou pas assez.

Mais comment déterminer ces conditions? Les théologiens en disputent, soit en théorie, *in abstracto*, soit *in concreto* et en fait. En un mot, quand et comment le Pape est-il infaillible? Voilà ce qu'il faudrait déterminer. Mais c'est ici que les difficultés ne sont pas médiocres.

Le Pape, toutes les fois qu'il parle, est-il infaillible? Des théologiens l'ont pensé. — Ou bien ne l'est-il que quand il parle, comme on dit, *ex cathedra?*

Mais c'est précisément pour définir les conditions de la parole *ex cathedra* que le Concile, s'il jugeait à propos d'entrer dans cette question, aurait fort à étudier et fort à faire.

Qu'est-ce, en effet, que la parole *ex cathedra?* quelles en sont les conditions? On discute là-dessus dans toutes les écoles : les uns exigent plus, les autres moins. Le Cardinal Orsi ne parle pas précisément comme le Cardinal Bellarmin, ni Bellarmin comme le Cardinal Capellari, qui fut depuis le Pape Grégoire XVI.

Mansi parle, soit de « Conciles assemblés préalablement, » soit de « docteurs appelés, » soit de « congrégations instituées » et de « supplications publiques. » « Sans cela, dit-il, que Bossuet le sache bien, nous ne reconnaissons plus le Pape comme infaillible (1). »

Bellarmin essaye de concilier ceux qui disent : *Pontifex consilium audiat aliorum pastorum*, avec ceux qui disent qu'il peut définir tout seul, *etiam solus* (2).

Eh bien ! devant toutes ces divergences d'opinions, et je n'en cite ici que quelques-unes, — car on en compte un bien plus grand nombre, même parmi les théologiens ultramontains,— comment agira le Concile? Il faudra donc qu'il entreprenne, approuvant les unes, réprouvant les autres, la rude tâche de faire, d'une façon dogmatique et absolue, un choix parmi toutes ces opinions théologiques; mais sur quelles bases, certaines, claires et indiscutables, s'appuiera-t-il pour cela?

Encore une fois, qu'est-ce donc exactement qu'un acte *ex cathedra?*

Est-ce un simple bref? Oui, disent les uns; non, disent les autres. Est-ce un rescrit ? Même partage des opinions. Est-ce une bulle, une allocution consistoriale, une encyclique?

Faut-il, dans l'acte *ex cathedra*, que le Pape s'adresse à toute l'Eglise ? — Oui, disent la plupart. — Non, dit un Anglais professeur laïque de théologie et journaliste contemporain : quand il ne parlerait qu'à un seul Evêque, ou même à un simple laïque, il peut avoir voulu enseigner *ex cathedra.* Et c'est assez.

Eh bien, alors, faut-il au moins, comme plusieurs le réclament, pour qu'il n'y ait aucun doute sur son intention, que le Pape définisse la doctrine sous la sanction d'un anathème contre l'erreur?

— Ou suffit-il, comme d'autres le prétendent, qu'il exprime, d'une manière quelconque, son intention de faire un dogme?

— Ou bien enfin, comme le soutient encore le théologien laïque que je citais tout à l'heure, peut-il parler *ex cathedra*, même quand il n'exprimerait pas clairement son iutention d'imposer la foi? *Etiamsi obligatio assensum præstandi non diserte exprimatur* (3).

— Ou bien faut-il, comme certains autres le veulent, que le Pape ait consulté? Et, s'il

(1) De Maistre, *Du Pape*, liv. I, ch. X, V. — (2) *Disputationes Bellarmini.* — (3) M. Ward, *De infallibilitatis extensione, thesis duodecima*, p. 35. — M. Ward est un ancien ministre anglican converti, zélé catholique aujourd'hui, et qui a été, quoique laïque, professeur de théologie au grand séminaire de l'archevêché de Westminster.

le faut, qui doit-il consulter? Quelques Evêques? ou, à défaut d'Evêques, les Cardinaux? ou, à défaut des Cardinaux, les congrégations romaines? ou, à défaut des congrégations romaines, des théologiens, des docteurs, et combien? Suffirait-il d'un décret qu'il aurait dressé seul dans son cabibinet? Pourquoi distinguer, disent quelques-uns, là où les paroles des promesses ne distinguent pas?

Voici, du reste, un autre théologien contemporain, l'Allemand Phillips, que cette difficulté n'arrête pas. Pour lui la définition *ex cathedra* ne demande que le Pape consulte qui que ce soit: ni le Concile, ni l'Eglise romaine, ni le collége des Cardinaux. Le docteur allemand va plus loin encore; il n'est pas nécessaire, selon lui, que « le *Pape réfléchisse mûrement;*

« Ni qu'il étudie soigneusement la question, à la lumière de la parole de Dieu écrite et traditionnelle;

« Ni qu'il élève sa prière vers Dieu avant de prononcer.

« Sans toutes ces conditions, sa décision n'en serait pas moins aussi valide, aussi valable, aussi obligatoire pour toute l'Eglise, que s'il avait observé toutes les précautions que dictent la foi, la piété, le bon sens. »

Que faut-il donc, selon ce docteur, pour qu'une définition soit *ex cathedra?* Le voici: « Il reste à dire, d'après cela, pour défendre la valeur d'une décision *ex cathedra*, qu'elle existe, lorsque le Pape, dans un Concile ou hors d'un Concile VERBALEMENT ou par *écrit*, donne à tous les fidèles chrétiens, comme Vicaire de Jésus-Christ, au nom des Apôtres Pierre et Paul, ou en vertu de l'autorité du Saint-Siége, *ou en d'autres termes semblables*, *avec* ou *sans* la menace de l'anathème, une décision relative au dogme ou à la morale.» (Phillips, dict. Goschler, article *Pape*).

D'après ce théologien, l'Eglise n'a pas le droit de mettre une restriction ni une condition quelconque, quant à la validité, à l'exercice de l'infaillibilité.

Un écrivain français, auteur d'un récent traité *De Papa*, ne dit guère autre chose, et ne demande, pour que le Pape, parlant à l'Eglise universelle, soit infaillible, qu'une condition : non pas qu'il ait prié, non pas qu'il ait délibéré, étudié, consulté, mais simplement qu'il ait eu l'intention de faire un dogme, et qu'il n'ait pas été violenté.

M. Ward, nous l'avons vu, ne demande même pas que le Pape s'adresse à l'Eglise : qu'il s'adresse à un seul évêque ou à un seul laïque, cela suffit.

Voilà donc de quelle sorte quelques-uns ne craignent pas, aujourd'hui, de traiter ces immenses questions!

Je dis *quelques-uns*, et je prie qu'on veuille bien remarquer ce mot; car je ne voudrais pas que toutes les plus extrêmes théories parussent être, contre mon intention, mises au compte de toute la théologie catholique.

Eh bien! en présence de toutes ces opinions, le Concile déclarera-t-il qu'il y a une forme nécessaire, sous laquelle le Pape SERA TENU d'exercer son infaillibilité? ou bien la forme n'y ferait-elle rien? et le Pape sera-t-il infaillible, quand et de la manière qu'il jugera bon de l'être, sans avoir ni prié, ni étudié, ni consulté, et s'adressant au premier fidèle venu?

Et, puisque déterminer en quelles circonstances le Pape est infaillible, c'est déterminer aussi dans quelles conditions il ne l'est pas, il y aura donc à déliminer ici deux dogmes au lieu d'un : le dogme de l'infaillibilité et le dogme de la faillibilité? On déclarera, comme de foi, non-seulement que le Pape est infaillible dans telles et telles conditions, mais encore que dans telles et telles conditions il est faillible.

Et comment, encore une fois, s'y prendra-t-on pour fixer ces limites? Où sont-elles clairement dans l'Ecriture? Où sont-elles dans l'enseignement, si varié et si contradictoire ici, des théologiens? Quelles opinions va-t-on ériger en dogmes ou en hérésies?

Et si on ne le fait pas, dans quel inconnu va-t-on jeter l'Eglise?

Alibi producit theologos, quos contendit infallibilitati oppositos. Jam non agitur de opportunitate, sed, si episcopo fides, agitur contra fidem a theologis.

Voici une liste bien incomplète : je la donne simplement telle qu'elle m'est communiquée par un des plus savants théologiens d'un des ordres religieux les plus illustres :

Alphonse Tostat, un des plus célèbres docteurs espagnols de l'université de Salamanque (quinzième siècle), et que Bellarmin appelait *stupor mundi*.

Adrien Florent, savant théologien de l'u-

niversité de Louvain, qui fut depuis le Pape Adrien VI (seizième siècle) : *Certum est quod Papa possit errare.... in re quæ tangit fidem... per suam Decretalem* (Adrian. Comment. in 4 lib. sententiarum).

Jacques Almain, professeur au collége de Navarre (quinzième siècle) : *de Potestate ecclesiastica et laicali*, c. 3.

Jean Gerson, le célèbre chancelier de l'université de Paris (quinzième siècle).

Nicolas de Cusa, Cardinal et Evêque de Brixen, Allemand (quinzième siècle).

Jean Driedo, une des gloires de l'université de Louvain (seizième siècle). Lib. IV, *de Dogmatibus ecclesiast.*, cap. 4, et lib. II, *de Christiana libertate*, cap. 11.

Alphonse de Castro, théologien espagnol, de l'ordre de Saint-François (seizième siècle).

Pierre d'Ailly, chancelier de l'université de Paris, Cardinal, surnommé le Marteau des hérétiques (quinzième siècle).

Jean Major, docteur de l'université de Paris (quinzième siècle).

Nicolas Tedeschi, dit le *Panormitain*, célèbre canoniste, Archevêque de Palerme et Cardinal (seizième siècle). Son opinion est attestée par Martin Navarre, qui s'y montre lui-même très-favorable.

Dominique Soto, espagnol, théologien de Salamanque, de l'ordre des Frères Prêcheurs (seizième siècle).

François Zabarella, Cardinal et Archevêque de Florence, qui fut maître du *Panormitain* (quinzième siècle). *De Concil. Basil.* 1 Parte, n° 18.

Nicolas Aimeric, théologien espagnol (seizième siècle). *Falsum est quod in his quæ pertinent ad fidem vel mores determinatum semel per Summum Pontificem, non possit per alium retractari;* et il cite plusieurs faits à l'appui.

Pierre Ortiz (seizième siècle).

Judoc Clictovée, théologien de Paris (seizième siècle). Dans son *Compend. veritatum ad fidem pertinentium.*

Jean Arboreus, théologien de Paris (seizième siècle). Lib. IV *Theosophiæ*, c. 33.

François Victoria, théologien de Salamanque, de l'ordre des Frères Prêcheurs (seizième siècle). Lib. *De potestate Papæ et Concil.* propos. 11.

Claude de Saintes, théologien de l'université de Paris. (*Apologiæ Theodori Besæ responsio.*)

Jean Cochlée, théologien allemand (seizième siècle), dans son livre intitulé : *Æquitatis discussio*.

Pierre-Albin Tretius, théologien italien. (*Tract. de Pontificia potestate*, ad Clem. VII.)

Pierre de Monte, célèbre canoniste, Evêque de Brescia (quinzième siècle). *Tract. de potestate Pontif. sub initio.*

Thomas Campége, Evêque de Feltre (seizième siècle) : *De Concilio.* c. 11.

Clément Montillian, Cardinal de l'ordre des Frères Mineurs. (*Compend. Institutionum theologiæ*, c. 19.)

Jérôme Albani, Cardinal (seizième siècle): *De Potestate Papæ*, 1 part. n° 126.

Nicolas Clémengis, recteur de l'université de Paris (quatorzième siècle).

Van Espen, le célèbre canoniste belge (dix-septième siècle).

Thomas Charmès (*De Eccles.*)

Frédéric Nausea, Archevêque de Vienne, un des Pères du Concile de Trente.

Noël Alexandre, théologien, historien ecclésiastique célèbre (dix-huitième siècle).

On peut citer pour la même opinion des facultés de théologie, qui remplirent le monde de leurs disciples, telles que celles de Paris, d'Angers, de Toulouse, de Cologne, d'Erfurt, de Vienne, de Cracovie, etc. ; en Italie même, celles de Pavie, de Bologne, et d'autres, citées par Tournely (*De Ecclesia*, t. II, p. 182).

C'était, on le sait, l'enseignement de l'ancienne Sorbonne, dont la doctrine fut suivie par la plupart, non-seulement de nos théologiens, mais aussi de nos canonistes français, comme l'atteste Navarre. (Cap. novit. not. 3).

Duval lui-même, qui le premier s'écarta du sentiment de ses confrères, n'en reconnaît pas moins que l'infaillibilité du Pontife romain n'est pas de foi : *Responsiones Pontificis non esse de fide, donec universalis Ecclesia, quam de fide est errare non posse, eas acceptaverit.* (Elench. q. 2, p. 235, édit. rom. 1614.)

Parmi les théologiens plus récents, et que tout le monde connaît, on peut citer, outre notre grand Bossuet, Véron, Fleury, Tournely, Lahogue, Regnier, les frères Wallemburch, le Cardinal de la Luzerne, le Cardinal de Bausset, Mgr Frayssinous, Mgr Bouvier, Jean Mœhler, etc., etc.

Nommons encore :

Le controversiste irlandais Thomas Maguire.

L'Evêque de Kildar, Jacques Doyles, et Murray, Archevêque de Dublin, dans leur déclaration au Parlement.

Le grand historien Lingard.

Arthur O'Leary, célèbre controversiste.

Le révérend docteur O'Connor, bibliothécaire de Stewe.

Le révérend docteur Lanignan, qui professa le droit canon à l'université de Pavie.

Le docteur Baines, évêque de Bath.

Berington et Kirke, controversistes anglais. (Voir l'édition revue et augmentée par le révérend J. Waterworth. Londres, 1846, t. II, p. 3.) .

Le révérend J. Waterworth. (*Preface to Verons Rule of faith, translated by him.*)

Le révérend Manning, célèbre controversiste du siècle dernier : « L'infaillibilité ne réside pas dans le Pape *seul*, parce que le mot *seul* exclut tant les Conciles généraux que le corps de l'Eglise dispersée. » (Réponse au cas proposé par M. Lesleys, édition de Dublin, 1834, dédiée à tous les Evêques d'Irlande, avec l'approbation du révérend Murray, Archevêque de Dublin.)

François Kenrick, Archevêque de Baltimore : *Agnoscunt omnes controversias, si quæ forsan excitatæ fuerint, sopiendas et* SUPREMO JUDICIO *ab Episcoporum Collegio, sive congregentur in unum, præsidente sibi Episcopo Romano, sive in suis sedibus maneant.* (Theologiæ cursus, t. II, c. VII, *De una Ecclesia.*)

Weltzer et Welte, dans leur *Lexique ecclésiastique*, traduit en français par Goschler. V. Pape.

Voyez, du reste, Tournely : *De Ecclesia*, t. II, p. 260 et seq.

Post episcopos Dupanloup et Maret, gravius erraverunt duo sacerdotes, scilicet Carolus Loyson, in religione frater Hyacinthus, et Alphonsus Gratry, ex Academia gallica, ambo liberales et ut liberalismo faverent, ambo gallicani. In epistola ad Superiorem Ordinis Carmelitarum discalceatorum 14 septembris 1869, hæc scribebat Loyson :

L'heure présente est solennelle. L'Eglise traverse l'une des crises les plus violentes, les plus obscures et les plus décisives de son existence ici-bas. Pour la première fois, depuis trois cents ans, un Concile œcuménique est non-seulement convoqué, mais déclaré *nécessaire* : ce sont les expressions du Saint-Père. Ce n'est pas dans un pareil moment qu'un prédicateur de l'Evangile, fut-il le dernier de tous, peut consentir à se taire, comme ces *chiens muets* d'Israël, gardiens infidèles à qui le prophète reproche [de *ne pouvoir point aboyer : Canes multi, non valentes latrare.*

Les saints ne se sont jamais tus. Je ne suis pas l'un d'eux, mais toutefois je me sais de leur race — *filii sanctorum sumus*, — et j'ai toujours ambitionné de mettre mes pas, mes larmes et, s'il le fallait, mon sang dans les traces où ils ont laissé les leurs.

J'élève donc, devant le Saint-Père et devant le Concile, ma protestation de chrétien et de prêtre contre ces doctrines et ces pratiques, qui se nomment romaines, mais ne sont pas chrétiennes, et qui, dans leurs envahissements, toujours plus audacieux et plus funestes, tendent à changer la constitution de l'Eglise, le fond comme la forme de son enseignement, et jusqu'à l'esprit de sa piété. Je proteste contre le divorce impie autant qu'insensé qu'on s'efforce d'accomplir entre l'Eglise, qui est notre mère selon l'éternité, et la société du dix-neuvième siècle, dont nous sommes les fils selon le temps, et envers qui nous avons aussi des devoirs et des tendresses.

Je proteste contre cette opposition plus radicale et plus effrayante encore avec la nature humaine, atteinte et révoltée par ces faux docteurs dans ces aspirations les plus indestructibles et les plus saintes. Je proteste par-dessus tout contre la perversion sacrilége de l'Evangile du Fils de Dieu lui-même, dont l'esprit et la lettre sont également foulés aux pieds par le pharisaïsme de la loi nouvelle.

Ma conviction la plus profonde est que si la France en particulier, et les races latines en général, sont livrées à l'anarchie sociale, morale et religieuse, la cause principale en est, non pas sans doute dans le catholicisme lui-même, mais dans la manière dont le catholicisme est depuis longtemps compris et pratiqué.

J'en appelle au Concile, qui va se réunir pour chercher des remèdes à l'excès de nos maux, et pour les appliquer avec autant de force que de douceur. Mais si des craintes, que je ne veux point partager, venaient à se réaliser, si l'auguste assemblée n'avait pas plus de liberté dans ses délibérations qu'elle n'en a déjà dans sa préparation, si, en un mot, elle était privée des caractères essen-

tiels à un Concile œcuménique, je crierais vers Dieu et vers les hommes pour en réclamer un autre véritablement réuni dans le Saint-Esprit, non dans l'esprit des partis, représentant réellement l'Eglise universelle, non le silence des uns et l'oppression des autres. « Je souffre cruellement à cause de la souffrance de la fille de mon peuple ; je pousse des cris de douleur, et l'épouvante m'a saisi. N'est-il plus de baume en Galaad? et n'y a-t-il plus là de médecin? Pourquoi donc n'est-elle pas fermée la blessure de la fille de mon peuple? » (Jérémie, VIII.)

Et enfin, j'en appelle à votre tribunal, ô Seigneur Jésus! *Ad tuum, Domine Jesu, tribunal appello.* C'est en votre présence que j'écris ces lignes : c'est à vos pieds, après avoir beaucoup prié, beaucoup réfléchi, beaucoup souffert, beaucoup attendu, c'est à vos pieds que je les signe. J'en ai la confiance, si les hommes les condamnent sur la terre, vous les approuverez dans le ciel. Cela me suffit pour vivre et pour mourir.

Aurelianensi episcopo responderat Archiepiscopus Melchliniensis. Hujus controversiæ occasionem nactus, P. Gratry, qui, sexto abhinc mense, cum Gallicanistis adlaborabat, epistolas edidit in quibus contra Honorium papam, contra Falsas Decretales noni sæculi et Thesaurum græcum undecimi, nec non adversus Pauli Papæ IV bullam insurrexit, dicam mentiendo aut somniando. Canonice damnatus est ab episcopo Strasburgensi, Andrea Ræss et ab archiepiscopo Tolosano, Floriano Desprez, quibus adhæserunt, exceptis factionis prælatis, omnes fere Galliæ episcopi. Quæ sufficienter innotescent si Strasburgensem damnationem referimus :

Nous avons pris connaissance de deux lettres publiées par M. l'abbé Gratry, sous ce titre : *Mgr l'Evêque d'Orléans et Mgr l'Archevêque de Malines.* — Paris, 1870. Charles Douniol, libraire-éditeur, rue de Tournon, 29, et après Nous être convaincu de leur authenticité, usant de Notre droit de juger, en ce qui Nous regarde et pour Notre diocèse, les écrits qui Nous paraissent répréhensibles au point de vue de la doctrine et dangereux pour les fidèles confiés à Notre sollicitude pastorale ;

Considérant que, à l'occasion d'un débat théologique qui s'est élevé entre deux vénérables Prélats, l'auteur desdites lettres, dépassant toute mesure, déclare une leçon du bréviaire romain « un récit mensonger et intolérable » ; ajoutant que *jamais il n'y eut en histoire une plus audacieuse fourberie, ni plus insolente suppression des faits les plus considérables... que le bréviaire romain résume une longue suite de fraudes dans un dernier et solennel mensonge* (Ire lettre, p. 77), et ailleurs : *J'aurais pu vous montrer aussi sur cette question les efforts séculaires des liturgistes de la cour romaine pour étouffer la vérité par l'altération du bréviaire* (IIe lettre, p. 74) ;

Attendu que, par ces paroles, l'auteur outrage d'une façon scandaleuse l'Eglise romaine, qui a autorisé et approuvé ledit bréviaire, qui oblige tous ses prêtres à le réciter journellement, et qui, par conséquent, dans l'hypothèse de l'auteur, n'aurait pu être que dupe ou complice de ce qu'il lui plaît d'appeler *la plus audacieuse fourberie qu'il y ait en histoire* ;

Considérant de plus que, voulant qualifier les sentiments et les procédés de l'*école* qui n'admet pas que les Papes puissent errer sur la foi dans des constitutions dogmatiques destinées à fixer l'enseignement dans l'Eglise entière, l'auteur s'oublie jusqu'à dire : *Il n'y a plus ici ni science, ni raison, ni discussion, ni attention, ni opération intellectuelle quelconque ; c'est un vertige, c'est une ivresse qui ne sait plus discerner les objets* (Ire lettre, p. 37). Et ailleurs : *Connaissez-vous dans l'histoire de l'esprit humain une question théologique, philosophique, historique, qui ait été aussi déshonorée par le mensonge, la mauvaise foi et tout le travail des faussaires? Je le répète, c'est une question totalement gangrenée par la fraude* (IIe lettre, p. 77, 78) ;

Attendu que ces qualifications odieuses atteignent l'immense majorité des Evêques et des théologiens qui ont toujours professé, et qui professent encore, à tout le moins comme une doctrine certaine, que les constitutions dogmatiques des Souverains Pontifes destinées à fixer l'enseignement dans l'Eglise entière (les seules dont il s'agisse dans l'esprit de l'auteur — Ire lettre, p. 49), ont droit à un véritable assentiment intérieur de tous les fidèles sans exception, et que par conséquent elles ne sauraient contenir une hérésie formelle ;

Considérant, en outre, que l'auteur déclare, en terminant sa première lettre, *qu'il a reçu, à cet effet, des ordres de Dieu... qu'il croit très fermement écrire ceci par l'ordre de*

Dieu et de Notre-Seigneur Jésus-Christ (pag. 79 et 80), s'arrogeant ainsi dans l'Eglise une mission d'enseigner différente de celle qui découle de l'autorité hiérarchique, et confondant par un déplorable sophisme les lumières de la grâce, qui ne manquent jamais aux âmes droites et humbles avec l'*ordre d'enseigner* qui ne peut se justifier que par la mission des pasteurs légitimes, ou par des signes extraordinaires de la volonté divine, reconnus et attestés par l'Eglise ;

Attendu que de pareilles prétentions qui, dans l'espèce, ne s'appuient sur aucun fait connu ou suffisamment prouvé, ouvriraient la voie aux rêveries les plus funestes de l'illuminisme, et porteraient une grave atteinte à l'ordre comme aux droits de la hiérarchie;

Sans nous arrêter à l'explication de ces étranges paroles hasardées en tête de la deuxième lettre (p. 111), et la trouvant insuffisante, attendu que, *ni la raison*, *ni la conscience*, *ni la foi* d'un écrivain ne sauraient jamais l'autoriser à faire des déclarations aussi expresses que celle-ci : *Je crois très-fermement écrire ceci par l'ordre de Dieu et de Notre-Seigneur Jésus-Christ ;* que, dès lors, cette déclaration n'étant pas retirée, subsiste dans sa teneur primitive et se trouve même corroborée par l'appel que fait l'auteur à sa raison particulière pour justifier les prétendus ordres qu'il aurait reçus de Dieu ;

Considérant que, s'il était loisible à l'auteur, comme à tout écrivain catholique, de se livrer à une discussion sérieuse sur l'origine de ce qu'il appelle les fausses décrétales, sur leur valeur doctrinale ou disciplinaire, le respect de la vérité et la connaissance la plus élémentaire des monuments de la tradition lui interdisaient de soutenir que toutes les prérogatives du Saint-Siége autres que la primauté ne reposent que sur des documents faux (IIme lettre p. 56, 71, 72.) ;

Attendu que, s'il en était ainsi, les Souverains Pontifes auraient exercé pendant des siècles une autorité spirituelle non justifiée en droit, tandis que de son côté l'Eglise entière aurait prêté à cette autorité usurpée un assentiment aveugle, cessant ainsi d'être indéfectible de fait; maximes intolérables et qui rappellent les déclamations de Luther à ses débuts ;

Considérant que, dans un langage dont la violence dépasse toute limite, l'auteur s'attache à poursuivre ce qu'il nomme *une école d'erreur qui aspire à régner aujourd'hui sans partage... une école qui est depuis des siècles, et surtout en ce siècle, l'opprobre de notre cause et le fléau de la religion... une école d'erreur qui n'est autre que l'obstacle prévu par le Christ, ces* portes de l'enfer *qui essaieront de prévaloir contre l'Eglise, mais qui ne pourront prévaloir* (IIe lettre, p. 3, 85.) ;

Attendu que de telles assertions sont injurieuses au plus haut point pour les Souverains Pontifes qui, dans l'hypothèse de l'auteur, auraient manqué à tous les devoirs de leur charge en laissant se développer depuis des siècles, sans la flétrir, ni la condamner, sans même en signaler l'existence aux fidèles, une école qui pourtant, s'il fallait en croire l'auteur, serait *l'opprobre de notre cause, l'ennemie de l'Eglise et le fléau de la retigion.*

Considérant que l'auteur, voulant distinguer entre *le trésor de la foi catholique et le vase d'argile qui le contient*, appelle ce vase d'argile *la Politique de l'Eglise*, et qu'il attribue à cette politique de l'Eglise *les mensonges qui nous ont trompés*, *qui nous ont divisés* et qui, d'après lui, *ont arrêté les progrès de la foi jusqu'à nos jours* (IIe lettre, p. 80, 81, 82, 83, 85) ; oubliant aussi que l'Eglise est assistée de l'Esprit-Saint, non-seulement dans l'enseignement de la foi et dans l'administration des sacrements, mais encore dans le gouvernement de la société spirituelle, et que, par conséquent, attribuer à sa politique les divisions de la chrétienté et les retards qu'a pu subir la conversion des peuples, c'est dire clairement qu'elle a été infidèle à une partie de sa mission :

Attendu qu'un tel langage, aussi contraire aux données de l'histoire qu'aux promesses de l'Evangile, ressemble à celui des hérétiques de tous les temps et de tous les lieux ;

Considérant au surplus que le nom de l'auteur, son talent et les services qu'il a rendus précédemment à l'Eglise, loin d'être pour Nous un motif de garder le silence sur son œuvre, ne font qu'ajouter à la nécessité de la réprouver, à cause du retentissement qu'elle est destinée à recevoir et de l'intérêt de curiosité qui pourrait s'y attacher ;

Considérant enfin les efforts que fait l'auteur lui-même pour donner la plus grande publicité possible aux deux écrits en question, et attendu que, dès lors il Nous met dans l'obligation de les signaler comme dangereux au clergé et aux fidèles parmi lesquels il cherche à les répandre :

Considérant, du reste, que l'auteur ayant appartenu autrefois à Notre diocèse, y a exercé les fonctions du saint ministère pendant quelques années; qu'il y a laissé de justes et nombreuses sympathies, et que par suite il nous appartient tout particulièrement de prémunir nos diocésains contre le danger de ses présentes productions;

A ces causes, le saint nom de Dieu invoqué :

Art. 1. Avons condamné et condamnons les deux lettres sus-mentionnées, comme renfermant des propositions fausses, scandaleuses, outrageantes pour la sainte Eglise romaine, ouvrant la voie à des erreurs déjà condamnées par les Souverains Pontifes, téméraires et sentant l'hérésie.

Art. 2. Faisons défense sous les peines de droit au clergé et aux fidèles de notre diocèse de lire lesdites lettres; de les communiquer, et de les conserver chez eux.

Art. 3. Etendons la même défense à tous les écrits que le susdit auteur pourrait publier dans la suite en matière de théologie, à moins qu'ils ne soient revêtus de l'*imprimatur* canonique.

Quod mœrorem auget et animum angit, etiam laici catholici factionis causam susceperunt. Princeps Broglie, pro repellenda infallibilitate, libellum concinnavit, suspectam Falloux scripsit epistolam et tandem Carolus de Montalembert, invictissimus quondam Ecclesiæ athleta, eo cœcitatis devenit ut hæc horrenda scriberet :

Qu'est-ce qui pouvait nous faire soupçonner, en 1847, que le pontificat *libéral* de Pie IX, acclamé par tous les libéraux des deux mondes, deviendrait le pontificat représenté et personnifié par l'*Univers* et la *Civiltà*. Au milieu des cris unanimes que poussait alors le clergé en faveur de la *liberté comme en Belgique*, de la liberté *en tout* et *pour tous*, qu'est ce qui pouvait nous faire deviner l'incroyable volte-face de presque tout ce même clergé en 1852? Qui est-ce qui pouvait prévoir l'enthousiasme de la plupart des docteurs ultramontains pour la renaissance du césarisme, les harangues de Mgr Parisis, les mandements de Mgr de Salinis, et surtout le triomphe permanent de ces théologiens laïcs de l'absolutisme, qui ont commencé par faire litière de toutes nos libertés, de tous nos principes, de toutes nos idées d'autrefois, devant Napoléon III, pour venir ensuite immoler la justice et la vérité, la raison et l'histoire, en holocauste *à l'idole* qu'ils se sont érigée au Vatican?

Que si ce mot d'*idole* vous semble trop fort, veuillez vous en prendre à ce que m'écrivait, dès le 10 septembre 1853, Mgr Sibour, Archevêque de Paris :

« La nouvelle école ultramontaine nous mène à une double idolâtrie : idolâtrie du pouvoir temporel et idolâtrie du pouvoir spirituel. Quand vous avez fait autrefois comme nous, monsieur le comte, profession éclatante d'ultramontanisme, vous n'entendiez pas les choses ainsi. Nous défendions contre les prétentions et les empiètements du pouvoir temporel, l'indépendance du pouvoir spirituel, mais nous respections la constitution de l'Etat et la constitution de l'Eglise. Nous ne faisions pas disparaître tout pouvoir intermédiaire, toute hiérarchie, toute discussion raisonnable, toute résistance légitime, toute individualité, toute spontanéité. Le Pape et l'Empereur n'étaient pas l'un toute l'Eglise et l'autre tout l'Etat.

« Sans doute, il y des temps où le Pape peut s'élever au-dessus de toutes les règles, qui ne sont que pour les temps ordinaires où son pouvoir est aussi étendu que les nécessités de l'Eglise... Les ultramontains anciens en tenaient compte; mais ils ne faisaient pas de l'exception la règle. Les nouveaux ultramontains ont poussé tout à l'extrême et ont raisonné à outrance contre toutes les libertés, celles de l'Etat comme celles de l'Eglise.

« Si de pareils systèmes n'étaient pas de nature à compromettre les plus graves intérêts de la religion dans le présent et surtout dans l'avenir, on pourrait se contenter de les mépriser; mais quand on a le pressentiment des maux qu'ils nous préparent, il est difficile de se taire et de se résigner. Vous avez donc bien fait, monsieur le comte, de les stigmatiser. »

Voilà comment s'exprimait, il y a dix-sept ans, le pasteur du plus vaste diocèse de la chrétienté, en me félicitant d'une de mes premières protestations contre l'esprit que je n'ai cessé de combattre depuis lors. — Car ce n'est pas d'aujourd'hui, c'est dès 1852 que j'ai commencé à lutter contre les détestables aberrations politiques et religieuses qui se résument dans l'ultramontanisme contemporain.

Voilà donc, tracé par la plume d'un Archevêque de Paris, l'explication du *mystère* qui préoccupe, et du *contraste* qu'on signale entre mon ultramontanisme de 1847 et mon gallicanisme de 1870.

C'est pourquoi, sans pouvoir ni vouloir entrer dans la discussion de la question qui va se décider au Concile, je salue avec la plus reconnaissante admiration d'abord le grand et généreux Evêque d'Orléans, puis le prêtre éloquent et intrépide, qui ont eu le courage de se mettre en travers du torrent *d'adulation*, *d'imposture et de servilité* où nous risquons d'être engloutis. — Grâce à eux, la France catholique ne sera pas restée trop au-dessous de l'Allemagne, de la Hongrie et de l'Amérique. — Je m'honore publiquement et plus que je ne puis dire, de les avoir pour amis, pour confrères à l'Académie. — Je n'ai qu'un regret, celui d'être empêché par la maladie de descendre dans l'arène à leur suite, non certes sur le terrain de la théologie, mais sur celui de l'histoire et des conséquences sociales et politiques du système qu'ils combattent.

Je mériterais ainsi ma part, et c'est la seule ambition qui me reste, dans ces *litanies d'injures*, *journellement décochées* contre mes illustres amis, *par une portion trop nombreuse de ce pauvre clergé*, qui se prépare de si tristes destinées, et que j'ai autrefois aimé, défendu et honoré, comme il ne l'avait encore été par personne dans la France moderne.

Du reste, j'ai pleine confiance en l'avenir.

Dans l'ordre politique, nous sommes déjà délivrés du régime que tant d'esprits faux et serviles avaient acclamé comme l'apogée de l'ordre et du progrès; et nous voyons renaître la vie publique avec la liberté.

Dans l'ordre religieux, je reste convaincu malgré toutes les apparences contraires, que la religion catholique, sans subir la moindre altération dans la majestueuse immutabilité de ses dogmes ou de sa morale, saura s'adapter en Europe, comme elle l'a déjà fait en Amérique, aux conditions inévitables de la société moderne, et qu'elle demeurera, comme toujours, la grande consolation et la grande lumière du genre humain.

Post apertum Concilium, semper magis ardens factio, multos sparsit rumores et multas quæstiones agitavit. Modo adversus Concilii Conclave, modo adversus practicam Concilii regulam invecta est. Dein, in suis Diariis, magnarum sedium auctoritatem excogitavit, minoritatis, ut aiunt, jura vendicare non erubuit, prorogationemque Concilii brevi necessariam, pro massonorum sententia, proposuit, omnia tractans modo congregationum humanarum. In omnibus ratione victa et numero, sed non cedens, ad sæculare brachium confugit. Hæc legantur qua scripsit Gallicus et Gallicanus minister, comes Daru.

Je crains que le parti en majorité dans le Concile ne veuille abuser de ses avantages, et qu'il n'aille avec emportement vers le but. Les passions religieuses sont encore plus difficiles à manier que les passions politiques.

J'honore beaucoup la résistance que leur oppose la ferme attitude de la minorité des Evêques, et je la seconde de tous mes efforts. J'ai envoyé à plusieurs reprises les instructions du gouvernement à M. de Banneville, qui me tient au courant de tout, et, par sa bouche, j'ai fait entendre la vérité au Cardinal Antonelli. Il est bien évident que tout peut être remis en question par la conduite des Prélats italiens, espagnols, missionnaires et vicaires apostoliques, qui semblent vivre dans un monde à part.

Il est bien évident que l'on peut nous rendre impossible le maintien de notre garnison à Rome, aussi bien que l'arrangement des affaires financières du Saint-Siége, dont j'étais si bien disposé à m'occuper; que l'on peut infirmer gravement les engagements concordataires, dont la Propagande ne paraît pas tenir le moindre compte, et briser le pacte qui nous unit. J'en ai prévenu le Cardinal; je ne cesserai pas de lui représenter le danger de la position dans laquelle il se place, et il nous place; mais je ne suis pas sûr que ces représentations soient écoutées; on ne raisonne pas, on se laisse entraîner aux ardeurs du moment. Si la minorité peut gagner du temps, elle fera ce qu'il y a de mieux à faire dans ce moment-ci.

Le parti révolutionnaire qui se remue depuis quelque temps, nous donne ici un peu d'embarras.

Il conspire et semble vouloir agir prochainement. Combien on est aveugle à Rome, si l'on ne s'aperçoit pas qu'on lui donne des armes ; que là est le danger ; que briser la force conservatrice en face d'un tel péril est un acte insensé ! que compromettre la religion par des *Syllabus*, c'est jouer le jeu de ceux qui l'attaquent audacieusement tous les jours à visage découvert, dans leurs paroles comme dans leurs écrits ! Je crois que les complots révolutionnaires ne réussiront pas, et que ces tentatives seront réprimées, mais ils sont un symptôme de l'état des esprits, et l'on devrait en tenir quelque compte à Rome.

Post hæc, exclamandum est : O incomprehensibiles Gallicanistarum viæ ! sed statim adjiciendum : O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei !

III. Ex prædictis duo constant : 1° In convocando Concilio, a summo Pontifice, feliciter regnante, omnia et singula Primatus supremi tum jura, tum officia perfecte vindicata et adimpleta fuisse ; 2° Inter convocandum concilium, omnia a sectatoribus gallicanis et liberatris agitata et permixta, perinde ac si convocatum fuisset Vaticani Concilium unice et exclusive ad definiendam Papæ infallibilitatem, consequenter ad dirimendam litem de superioritate Concilii supra Papam.

Aperto Concilio, inspirante Diabolo et illuminante Spiritu Sancto, res quo cœperant pergere non destiterunt.

Primo, vocante summo Pontifice, Romam convenerunt episcopi. Ex supputatione cæremoniariorum, Concilii Patres vocem definitivam habentes, erant decem et septem supra mille, scilicet :

Cardinales absque jurisdictione episcopali	35
Cardinales episcopi, Patriarchæ, archiepiscopi et episcopi	921
Abbates nullius	29
Duces ordinum religiosorum	32
	1017

Adstantibus Patribus, die 8 Decembris, in festo Beatissimæ Virginis sine macula conceptæ, Pius IX Synodum aperuit, Concilii formam ordinavit et de eligendo Pontifice, convocato Concilio, Bullam emisit :

Quo facto, Patres schemata a Pontificalibus theologis præparata, receperunt et ut positæ quæstiones planius et suavius elucidarentur, in plures studiorum commissiones fuerunt distributi. Summus Pontifex, ipse et solus, de introducendis propositionibus, commissionem elegit. Dein Patres, inter se consentientes, cæterarum commissionum membra designarunt. Ex primo instanti, hoc fuit notandum quod, ex factione gallicana, nullus acceptus est ; illi autem antepositi sunt qui erga Petri cathedram devotione erant notabiliores. Commissiones autem erant numero quatuor, scilicet : De fide, de disciplina, de ordinibus religiosis et de ritibus Orientalibus.

Legatos nominavit Papa, tanquam Concilii præsidentes, de Reisach, de Luca, Bizzari, Bilio, Capalti, et defuncto Reisach, in ejus loco, C. de Angelis.

Pervulgatum fueret Papæ infallibilitatam a Patribus, per acclamationem, definiendam esse, et, cum reclamarent gallicani, reclamationibus respondebat episcopus Nemausensis, fortissimus Plantier :

« On aurait tort de supposer que rien, dans le Concile, ne pourrait être dignement et infailliblement voté par voie d'acclamation. L'Esprit Saint pour attacher son assistance à l'Eglise réunie, pour en couvrir les définitions ou les sentences de sa responsabilité suprême, n'exige pas rigoureusement, sur les questions, à trancher des débats préliminaires. Quelles que soient les formes de la procédure, dès qu'elle prononce sur un point de dogme ou de morale, il est là pour en ratifier la décision, qui ne peut pas être une erreur. Et la chose n'est pas difficile à concevoir. Quelques prudents, par exemple, ont peur qu'on proclame d'enthousiasme l'infaillibilité doctrinale du Souverain-Pontife parlant *ex cathedra*. Le Concile fera-t-il ce grand acte ou ne le fera-t-il pas ? c'est ce qu'ils ignorent, et nous ne l'ignorons pas moins nous-même. Mais ils craignent que, dans un pieux élan, les Pères attachent à la couronne du Pape ce diamant que d'autres Conciles, dit-on, n'osèrent pas y fixer. Et quand il en serait ainsi, je demande où serait le malheur ?

« Cette question de l'infaillibilité dogmatique du Pape n'est-elle posée que d'hier ?

N'est-elle pas, au contraire, agitée depuis des siècles? Ne l'a-t-on pas débattue dans tous les sens possibles? Quels sont les arguments pour et contre qu'on n'ait pas épuisés? Quelles sont les objections, même empruntées aux circonstances présentes ou se liant aux intérêts de l'avenir, qu'on n'ait pas fait passer par le crible de la discussion la plus approfondie? Et puisqu'il en est ainsi, puisque par là tous les Evêques du monde ont été mis à même d'avoir sur ce grave sujet des convictions pleinement éclairées et fortement établies, pourquoi, si leur conscience croit à la certitude de ce privilége, ne le proclameraient-ils pas sans controverse ultérieure et par un cri spontané de cœur et de foi? N'y aurait-il pas de la réflexion, de la science et de la lumière jusque dans cette acclamation? Et pour quelle raison l'Esprit Saint refuserait-il de la prendre sous sa garantie?»

Post debacchationes gallicanas et teutonicas, res via processit tutiori. A quingentis episcopis, de definienda infallibilitate ad Papam directa est petitio, cui opposuerunt gallicani contra-postulatum. Hæc in extenso referimus ex diariis gallicis :

AU SAINT CONCILE ŒCUMÉNIQUE.

Les Pères soussignés demandent très-humblement et avec instance au saint Synode œcuménique du Vatican, qu'il veuille bien affirmer par un décret, en termes formels et qui excluent toute possibilité de douter, que l'autorité du Pontife romain est souveraine, et, par suite, exempte d'erreur, lorsqu'il prononce sur les choses de la foi et des mœurs, et qu'il enseigne ce qui doit être cru et tenu, ce qui doit être rejeté et condamné par tous les fidèles de Jésus-Christ.

RAISONS DE L'OPPORTUNITÉ ET DE LA NÉCESSITÉ DE LA PROPOSITION.

La primauté de juridiction du Pontife romain, successeur de l'Apôtre saint Pierre sur toute l'Eglise de Jésus-Christ: et par conséquent la primauté du Souverain Magistère, est clairement enseignée dans les Saintes Ecritures.

La tradition universelle et constante de l'Eglise nous apprend, par les actes et les paroles des Saints-Pères, comme par la conduite et les décisions d'un grand nombre de Conciles, même œcuméniques, que les jugements doctrinaux du Pontife de Rome sur la foi et la morale sont irréformables.

Du consentement des Grecs et des Latins, on adopta, au second concile de Lyon, la profession de foi contenue dans la déclaration suivante : « Les controverses en matière de foi doivent être terminées par le jugement du Pontife de Rome. » Il fut de même défini au Concile œcuménique de Florence que : « Le Pontife romain est le vrai vicaire de Jésus-Christ, le chef de l'Eglise entière, le père et le docteur de tous les chrétiens, à qui a été conféré dans la personne du bienheureux Pierre, le plein pouvoir de paître, de régir et de gouverner l'Eglise universelle. » La saine raison montre elle-même que personne ne peut rester en communauté de foi avec l'Eglise catholique, s'il n'est uni à son chef, puisqu'il est impossible de séparer, même par la pensée, l'Eglise de son chef.

Cependant il y a eu, il y a encore de soi-disants catholiques, qui abusent de ce nom au détriment de la foi des faibles, pour oser enseigner que toute la soumission due à l'autorité du Pontife romain, consiste à recevoir ses décrets sur la foi et la morale avec un respectueux silence, sans adhésion intérieure de l'esprit, ou seulement, à titre provisoire, jusqu'à ce que le consentement ou le dissentiment de l'Eglise ait été constaté.

Il est évident pour tout le monde que cette doctrine perverse détruit l'autorité du Pontife de Rome, rompt l'unité de la foi, ouvre une libre carrière à toutes les erreurs, et leur donne largement le temps de s'insinuer dans les esprits.

C'est pourquoi les Evêques, gardiens et défenseurs de la vérité catholique, se sont particulièrement efforcés, à notre temps, d'affermir le souverain pouvoir d'enseignement du siége apostolique, surtout par des décrets synodaux et des manifestes en commun (1).

(1). 1. Le Concile provincial de Cologne, tenu en 1860, et qui fut signé par cinq Evêques, sans compter l'Eminentissime Cardinal-Archevêque de Cologne, Jean de Geissel, enseigne formellement

Plus la vérité catholique était clairement enseignée, plus elle a été attaquée avec force en ces derniers temps, par des brochures et journaux, dans le but d'exciter le peuple catholique contre la saine doctrine, et d'empêcher le Concile du Vatican de la proclamer.

C'est pourquoi, si auparavant l'opportunité d'une définition de cette doctrine par le Concile œcuménique a pu sembler douteuse à quelques-uns, la nécessité en paraît maintenant évidente. Car la doctrine catholique est de nouveau attaquée par les mêmes arguments, dont naguère des hommes condamnés par leur propre jugement se servaient contre elle; ces arguments ruineraient la primauté du Pontife romain et l'infaillibilité de l'Eglise, si on les poussait davantage, et souvent ils sont accompagnés de tristes invectives contre le siége apostolique. Bien plus, les adversaires les plus acharnés de la doctrine catholique, n'ont pas honte, quoiqu'ils se disent catholiques, de prétendre que le concile de Florence, qui a défini d'une manière si claire la suprême autorité du Pontife romain, n'était pas œcuménique.

---

que le Pontife romain est le père et le docteur de tous les chrétiens, et *son jugement dans les questions de foi est de soi irréformable.*

2. Les Evêques réunis en 1865 dans le Concile d'Utrecht disent du Pontife romain : *Nous croyons fermement que son jugement dans les choses qui regardent la foi et les mœurs est* INFAILLIBLE.

3. Le Concile de Colocza, célébré en 1860, établit ceci : « De même que Pierre était... le maître irréfragable de la doctrine en ce qui regarde la foi, pour qui le Seigneur lui-même a prié, afin que sa foi ne défaille pas..., de même ses légitimes successeurs sur la chaire de Pierre..., conservent le dépôt de la foi par leur oracle souverain et irréfragable... C'est pourquoi, les propositions du clergé gallican, émises en 1682, et qui ont déjà été publiquement proscrites dans cette même année par Georges, de pieuse mémoire, archevêque de Strigonie, et par les autres Evêques de Hongrie, nous les rejetons de nouveau, nous les proscrivons et nous faisons défense à tous les fidèles de cette province, d'oser les lire, les retenir, et combien moins les enseigner.

4. Le Concile plénier de Baltimore, réuni en 1866, dans des décrets qu'ont signé 44 Archevêques et Evêques, enseigne, entre autre chose, ceci : « L'autorité vivante et *infaillible*, n'existe que dans cette Eglise qui, bâtie par Notre-Seigneur Jésus-Christ sur Pierre, Chef, Prince et Pasteur de toute l'Eglise dont il a promis que la foi ne faillirait jamais, conserve toujours ses Pontifes légitimes, tirant leur origine sans interruption de Pierre lui-même, placés sur sa chaire, héritiers et vengeurs de l'autorité, de la dignité, de l'honneur et de la puissance de Pierre. Et parce que, où est Pierre, là est l'Eglise, que Pierre parle par le Pontife romain, qu'il vit toujours et qu'il exerce ses jugements dans ses successeurs et qu'il donne la vérité de la foi à ceux qui la demandent, *il faut recevoir les paroles divines dans le sens qu'a tenu et que tient cette chaire romaine du bienheureux Pierre*, laquelle, Mère et Maîtresse de toutes les Eglises, a toujours conservé intacte et inviolable la foi qui lui a été livrée par Notre-Seigneur Jésus-Christ, et *l'a apprise aux fidèles, montrant à tous le chemin du salut et la doctrine de la vérité incorruptible.*

5. Le premier Concile provincial de Westminster a fait en 1852 cette déclaration : « Comme le Seigueur nous exhorte par ces paroles : Regardez vers la pierre d'où vous avez été tirés; regardez vers Abraham votre père; il est juste que nous qui avons reçu immédiatement du Siége apostolique la foi, le sacerdoce et la vraie religion, lui soyons liés plus que tous les autres par les chaînes de l'amour et de l'obéissance. *Nous posons donc comme fondement de la foi véritable et de l'ordre, ce que Notre-Seigneur Jésus-Christ a voulu poser d'une façon inébranlable, à savoir la chaire de Pierre, mère et maîtresse de tout l'univers, la Sainte Eglise Romaine. Tout ce qui a été une fois défini par elle, nous le tenons pour ratifié et certain.* Nous embrassons de tout cœur et nous vénérons ses traditions, ses rites, ses pieux usages et toutes les constitutions apostoliques qui regardent la discipline. Enfin, nous professons d'esprit notre obéissance et notre respect envers le Souverain Pontife comme étant le Vicaire de Jésus-Christ et nous adhérons très-étroitement à lui dans la communion catholique.

6. Près de cinq cents Evêques rassemblés de toutes les parties du monde dans cette grande cité, en 1867, pour le centenaire solennel du martyre de saint Pierre et de saint Paul, n'ont pas hésité à s'adresser au Souverain-Pontife Pie IX en ces termes : « Convaincus que Pierre a parlé par la bouche de Pie, tout ce qui a été dit, confirmé et publié par Vous, nous le disons aussi, nous le confirmons et nous l'annonçons; nous rejetons aussi d'une même bouche et d'un même esprit tout ce que Vous avez jugé devoir être rejeté et repoussé comme opposé à la foi divine, au salut des âmes et au bien de la société humaine. Car elle est vivante et profondément enracinée dans nos esprits, cette vérité que les Pères de Florence ont définie dans le décret d'union, en disant : « Le Pontife Romain, vicaire de Jésus-Christ, est le chef de toute l'Eglise. Il est le Père et le Docteur de tous les chrétiens. »

Si donc le Concile du Vatican, aujourd'hui convoqué, gardait le silence et négligeait de rendre témoignage de la doctrine catholique, le peuple catholique se prendrait à douter de la vraie doctrine, les novateurs se vanteraient partout d'avoir réduit le Concile au silence par leurs arguments. En outre, ils abuseraient toujours de ce silence, même pour refuser d'obéir aux jugements et décrets du siége apostolique touchant la foi et la morale, sous prétexte que le Pontife de Rome a pu se tromper dans ces sortes de décisions.

Le bien général de la chrétienté semble donc demander que le saint Concile du Vatican reprenne et explique davantage le décret de Florence sur le Pontife de Rome, et qu'il veuille bien affirmer en termes formels et qui excluent toute possibilité de douter, que l'autorité du Pontife de Rome est souveraine et par conséquent exempte d'erreur, lorsqu'il prononce sur les matières de la foi et des mœurs, et qu'il enseigne ce qui doit être cru et tenu, ce qui doit être rejeté et condamné par tous les fidèles de Jésus-Christ.

Plusieurs sans doute ne manqueront pas de croire qu'il conviendrait de s'abstenir d'une définition de cette vérité catholique, pour ne pas éloigner davantage les schismatiques et les hérétiques de l'Eglise. Mais d'abord, le peuple catholique a le droit d'apprendre du Concile œcuménique ce qu'il doit croire sur un sujet aussi grave, et si mal à propos contesté dernièrement; sinon, l'erreur pernicieuse finirait par corrompre un grand nombre d'esprits simples et imprudents. C'est pourquoi, les Pères de Lyon et de Trente ont pensé qu'il fallait affirmer la saine doctrine, nonobstant le scandale des schismatiques et des hérétiques. Si ces hommes cherchent la vérité de bonne foi, loin d'être détournés ils seront plutôt attirés, en voyant quel est le fondement principal de l'unité et de la solidité de l'Eglise.

Pour ceux que la définition de la vraie doctrine par le Concile œcuménique détacherait de l'Eglise, peu nombreux et déjà naufragés dans la foi, ils cherchent seulement un prétexte pour se débarrasser publiquement de l'Eglise, et montrent qu'ils l'ont déjà abandonnée dans leur for intérieur. Ce sont les hommes qui n'ont pas craint d'agiter continuellement le peuple catholique, et le Concile du Vatican devra prémunir les fidèles enfants de l'Eglise contre leurs piéges. Quant au peuple catholique, toujours instruit et habitué à montrer une entière obéissance d'esprit et de parole aux décrets apostoliques du Pontife de Rome, il recevra la décision du Concile du Vatican sur sa suprême et infaillible autorité, avec un cœur joyeux et dévoué.

Italiæ et Hispaniæ episcopi speciale postulatum ediderunt.

Italiani episcopi, in postulato suo, S. Thomæ Aquinatis et Alphonsi de Liguorio verba citantes, dicunt : « Bien que le Souverain-Pontife, comme personne privée et docteur particulier, puisse se tromper et que même il soit faillible dans les questions de simple fait qui dépendant particulièrement du témoignage des hommes, cependant, lorsqu'il parle comme Pape, Docteur universel, définissant du haut de la Chaire, c'est-à-dire en vertu du pouvoir suprême remis à Pierre d'enseigner l'Eglise, alors, dans la définition des choses de foi et de mœurs, il n'est pas sujet à l'erreur, « cum Papa loquitur tanquam doctor universalis definiens ex cathedra, nempe ex potestate suprema, tradita Petro, docendi Ecclesiam, tunc in *controversiis fidei et morum decernendis ab errore esse immunem.* »

Huic petitioni oppositum contra postulatum quadraginta circiter supra centum nomina sibi conciliavit ; inter quæ, pro Gallia, unum et triginta. De quibus hæc habet Aloysius Veuillot :

L'objet des conversations est la liste des Evêques français signataires de la requête ou Pape contre le *Postulatum* de l'infaillibilité. Le secret avait été bien gardé sur ces noms. Quelques-uns étonnent, mais on s'étonne davantage de l'absence de quelques autres. Pourquoi le total de trente-quatre ou trente-cinq, si positivement annoncé, se trouve-t-il réduit à trente-et-un ? Y a-t-il eu des rétractations ? Voilà le champ des conjectures. On se demande si la liste est officielle, si elle a été livrée du consentement des signataires, si la publication n'en a pas été précipitée par un coup de tactique individuelle, pour prévenir de nouvelles retraites après le gros éclat des distributions de M. Gratry, qui compromettent terriblement la situation mitoyenne de l'inopportunité.

A s'arrêter au certain, en dehors de ces conjectures, la liste nous paraît diminuer beaucoup les arguments et l'importance de ce que l'on appelle l'opposition. Sans méconnaître la gravité des caractères, et sans leur rien refuser du respect qui leur est dû, nous voyons premièrement ici une minorité qu'aucun genre de mérite ne relève au-dessus de la majorité contraire, où l'autorité des talents, des vertus, de l'ancienneté et des services ne sont pas moindres. Il a été souvent question de l'importance matérielle des siéges. Nous avons dit pourquoi il nous semblait qu'on en voulait tirer trop d'avantages. Mais, sous ce rapport même, la majorité l'emporte, et supposé que tel siége fût plus important que tel autre, nous ne voyons pas que Paris et Marseille puissent faire pencher la balance du côté où ils sont. La foule des siéges moins éclatants, tels que Cambrai, Tours, Rennes, Toulouse, Rouen, Bourges, etc., rétablit au moins l'équilibre. On peut trouver que Tulle compense Châlons, Nîmes Saint-Brieuc, Poitiers Cahors, Quimper Oran.

Laissons là ce compte trop facile à établir. Il est évident sans le pousser plus loin que la question d'opportunité, le Pape restant neutre et ne proposant rien se tranche par le nombre. Dès lors, elle est résolue.

Maintenant, si nous cherchons dans cette liste les éléments d'une opposition au principe contre lequel elle élève la question d'opportunité, nous ne trouvons plus une réunion, ni un groupe, ni même une individualité. Il n'est pas nécessaire ici que nous prononcions des noms. Nos Evêques nous sont connus, aucun n'a jamais caché ses sentiments sur le fond des principes, et chacun de nous sait qu'en France, quiconque admet le Pape, l'admet en définitive tout entier. C'est l'enseignement unanime, unanimement reçu. On a telle ou telle teinte de doctrine, on revendique telle ou telle liberté d'opinion, mais pour conclure, on finit par se reconnaître catholique tout court. Personne ne voudra jamais s'obstiner dans un raisonnement qui aboutirait à dire que le Pape n'est pas le Pape, le souverain et dernier juge de la foi. On dirait plutôt qu'il n'y a pas de Pape, et alors on ajouterait tout de suite qu'il n'y a plus rien.

Ainsi, par le fait, la liste de l'opposition prouve que, quant à la France, il n'y a pas d'opposition.

Eadem refert scriptor de Germania et de cæteris regionibus quæ definitioni oppositæ dicebantur. Sed ad propositum festinandum est.

Anonymi interea, vana conciliationis spe, schema composuerunt, pro aliis nimis expressum, pro cæteris insufficiens. Hoc est :

SCHEMA

Pour la définition claire et logique de l'infaillibilité du Souverain-Pontife, selon les principes déjà reçus par toute l'Eglise.

Au chapitre *de Romano Pontifice,* après avoir tout d'abord condamné les erreurs qui attaquent la Primauté, on pourra ajouter ce qui suit ou quelque chose de semblable :

1° Nous réprouvons absolument la témérité de ceux qui osent faire appel au Concile œcuménique des jugements suprêmes du Souverain-Pontife.

2° Par suite, nous condamnons absolument les subtilités perverses de ceux qui osent prétendre qu'il n'est dû aux jugements du Pontife Romain qu'une soumission extérieure et non l'adhésion intérieure de l'esprit et du cœur.

3° En outre, nous condamnons absolument le langage et l'enseignement de ceux qui, dans l'hypothèse d'une dissension téméraire et déplacée entre l'universalité des Evêques et le Souverain-Pontife, disputent sur la question de savoir qui est le plus grand du Pape ou de l'assemblée des Evêques, s'efforçant ainsi de séparer la tête du corps, Pierre de l'Eglise. Comme si l'assemblée de ses frères que Pierre, en la personne de ses successeurs, confirme, selon qu'il en a reçu l'ordre, pouvait jamais se séparer de Celui dont la foi, d'après la promesse de Jésus-Christ, ne faillira pas. Comme s'il était permis à ceux qui doivent être enseignés et confirmés par Pierre, d'enseigner et de confirmer contre lui-même.

Nous jugeons qu'il faut repousser également l'opinion et la conduite de ceux qui, afin de pouvoir plus librement répandre dans la foule les erreurs condamnées par le Pontife romain, ne craignent pas de dire que le vrai sens des livres d'où sont extraites les propositions condamnées, n'a pas été bien compris par le Souverain-Pontife.

Au reste, tout ceci est éclairci et confirmé par ce qui suit.

1. Ces sentiments, presque tout l'Episcopat catholique a très-bien montré qu'il en était rempli, lorsque, réuni récemment à Rome, il s'adressait au Souverain-Pontife, heureusement régnant, en ces termes remarquables : « Votre voix n'a jamais cessé de se faire entendre. Annoncer aux hommes les vérités éternelles, frapper du glaive de la parole apostolique les erreurs qui attaquent en même temps l'ordre naturel et surnaturel, et menacent de ruiner jusqu'en ses fondements toute puissance ecclésiastique et civile ; dissiper les ténèbres qu'ont amoncelées sur les esprits des doctrines aussi perverses que nouvelles ; proclamer sans crainte, persuader et recommander aux hommes tout ce qu'il y a de nécessaire et de salutaire pour le bien, soit des individus, soit de la famille chrétienne, soit de la société civile, voilà ce que Vous avez regardé comme la capitale obligation de votre ministère suprême afin que tous arrivent ainsi à connaître parfaitement ce qu'un catholique doit croire, professer et pratiquer.

« Nous rendons grâce à Votre Sainteté pour cette attentive sollicitude, dont nous lui garderons une éternelle reconnaissance ; et croyant que c'est Pierre qui a parlé par la bouche de Pie, tout ce que, pour la garde du sacré dépôt, vous avez dit, confirmé, manifesté, nous aussi nous le disons, nous le confirmons, nous l'annonçons ; et avec une parfaite unanimité de sentiment et de langage, nous rejetons tout ce que Vous avez jugé Vous-même devoir rejeter et réprouver comme contraire à la foi divine, au salut des âmes et au bien de la société humaine. »

2. Car l'autorité vivante et *infaillible*, n'existe que dans cette Eglise qui, bâtie par Notre-Seigneur Jésus-Christ sur Pierre, Chef, Prince et Pasteur de toute l'Eglise dont il a promis que la foi ne faillirait jamais, conserve toujours ses Pontifes légitimes, tirant leur origine sans interruption de Pierre lui-même, placés sur sa chaire, héritiers et vengeurs de l'autorité, de la dignité, de l'honneur et de la puissance de Pierre. Et parce que, où est Pierre, là est l'Eglise, que Pierre parle par le Pontife romain, qu'il vit toujours et qu'il exerce ses jugements dans ses successeurs et qu'il donne la vérité de la foi à ceux qui la demandent, il faut recevoir les paroles divines dans le sens qu'a tenu et que tient cette chaire romaine du bienheureux Pierre, laquelle, Mère et Maîtresse de toutes les Eglises, a toujours conservé intacte et inviolable la foi qui lui a été livrée par Notre-Seigneur Jésus-Christ, et l'a apprise aux fidèles, montrant à tous le chemin du salut et la doctrine de la vérité incorruptible.

Motifs pour lesquels on juge que le schema ci-dessus doit être préféré.

I. Tout d'abord on peut espérer que ce schema plaira davantage à presque tous les Pères et pourra être confirmé par l'unanimité de leurs suffrages, car il contient certainement des principes certains et inébranlables, déjà reçus de toute l'Église, et que tous reconnaissent et professent à l'exception de quelques-uns, mais en si petit nombre qu'on n'en doit pas tenir compte.

II. Cet accord unanime de tous les Pères (du moins de presque tous), non-seulement est désirable, mais paraît être absolument requis lorsqu'il s'agit de la définition d'un chef de doctrine, surtout dans une question de si grande importance, qui ne devrait pas être définie (si cela était possible), contre l'opposition d'un seul.

III. Cette unanimité semble particulièrement nécessaire à cette époque, en raison des bruits universellement répandus et acceptés sur la grande discorde qui règne entre les Pères sur cette question. Or, la définition unanime des Pères fermerait entièrement la bouche à nos ennemis qui se glorifient témérairement de ces divisions et procurerait une grande édification à l'Eglise de Dieu. Nous avons certes assez d'ennemis extérieurs, sans que nous excitions ou que nous paraissions activer de nouveaux dissentiments dans le camp même de l'Eglise.

IV. Le mode de définition implicite qui est proposé, quoique indirect, paraît cependant et très-fort et très-simple. Car il est plus clair et dit peut-être plus qu'une définition formelle et explicite. Celle-ci en effet sera matière aux théologiens de subtilités sans fin. Ils disputeront éternellement sur le point de savoir quand et à quels signes on reconnaîtra et il faudra croire que le Pontife Romain a parlé à tous les fidèles de Jésus-Christ, et a porté un jugement infaillible. Les questions qui partagent mêmes les pieux

défenseurs de l'infaillibilité pontificale ne resteront pas moins indécises, savoir : Sur la distinction entre la personne publique et la personne privée du Pontife qui enseigne, sur le vrai sens du mot *ex cathedra ;* sur les choses qui appartiennent vraiment à la foi et aux mœurs. Bien plus, les questions de ce genre surgiront avec plus de violence et seront traitées avec une bien plus grande vivacité.

V. Dans le *schema* qui est ici proposé pour la définition, on ne fait pas et on ne réclame pas de distinction expresse, car le *schema* rattache intimement l'inerrance du Pontife romain à l'infaillibilité de l'Eglise elle-même, et la montre comme la conséquence logique et le corollaire de sa primauté, de telle sorte que cette inerrance s'étende et se restreigne aux limites de l'infaillibilité de l'Eglise elle-même et de la primauté divinement instituée ; ce sont, en effet, les principes de foi qui ont été fixés et déterminés dès le premier temps de l'Eglise elle-même. Par la définition proposée, on ne laisse donc ni aux théologiens ni aux fidèles aucun prétexte de douter ou d'ergoter au sujet des commandements et des décrets du Souverain-Pontife, à la décision très-sage duquel, puisqu'il paît aussi bien les agneaux que les brebis, on laisse avec respect et amour, comme il convient à des fils envers leur Père, le soin de décider toutes choses.

VI. Enfin, ce mode de définition, en même temps qu'il affirme certains principes fixes et immuables acceptés universellement, offre cet avantage que non-seulement il propose à tous les chrétiens une règle infaillible de croyance et de conduite dans les choses de la foi et des mœurs sans laisser aucune place au doute et à la subtilité, mais encore qu'il a principalement en vue le bien des temps à venir. Car une définition formelle, étant de soi rétroactivement applicable aux siècles passés, ouvrirait le champ de l'histoire ecclésiastique tout entier et tout le Bullaire aux subtibilités des théologiens et aux accusations à peu près assoupies des hérétiques et impies contre les décrets des Souverains-Pontifes.

Postulata et contra-postulatum accepit Papa, quæ ad commissionem de fide remisit. Hujus commissionis episcopi, qui, postulatis non subscripserant ad judicii libertatem servandam, re mature perpensa, hunc decreti textum præparaverunt, quem ex diario Florentino *La Nazione* citamus :

CAPUT ADDENDUM DECRETO

DE ROMANI PONTIFICIS PRIMATU

Romanum pontificem in rebus fidei et morum definiendis errare non posse.

Sancta Romana Ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam catholicam Ecclesiam obtinet quem se ab ipso Domino in beato Petro, Apostolorum Principe, cujus Romanus Pontifex est Successor, cum potestatis plenitudine recepisse, veraciter et humiliter recognoscit.

Et sicut præ cæteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones, suo debent judicio definiri (Concilium Lugdun. II). Et quia non potest D. N. Jesu Christi prætermitti sententia dicentis : *Tu es Petrus*, etc. hæc quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede apostolica immaculata est semper catholica conservata religio et sancta celebrata doctrina (Ex formula Hormisdæ Papæ subscripta ab Episcopis Orientalium).

Hinc sacro approbante Concilio docemus *et tanquam fidei dogma definimus* (sc. Pius IX) per divinam assistentiam fieri, ut romanus Pontifex, cui in persona beati Petri dictum est ab eodem D. N. Jesu Christo : « Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua, » cum supremi omnium christianorum doctoris munere fungens pro auctoritate definit, quid in rebus fidei et morum ab universa Ecclesia tenendum sit, errare non possit, et hanc romani Pontificis *interrantiæ seu infallibilitatis* prærogativam ad idem objectum porrigi, ad quod infallibilitatis Ecclesiæ extenditur. Si quis autem huic Nostræ definitioni contradicere (quod Deus avertat !) præsumpserit, sciat, se a veritate fidei catholicæ et ab unitate Ecclesiæ defecisse.

Dum Patres, in oratione perseverantes ad Mariam matrem Jesu, de infallibilitate definienda, meditantur, res extra Concilium agitatur, et non mediocriter. Nihil dicemus de diariis liberalistis et gallicanis, qui non tam insaniunt quam furent, sed, his notis finem impositurus, plura producam ex diario protestante et ex diario Gallico, sed non Gallicano.

Nous avons plusieurs fois parlé de la *Diplomatic Review*, et des vues vraiment remarquables de son directeur, M. Urquhart, qui est un protestant rationaliste, mais qui dit franchement ce qu'il croit et ce qu'il pense, et qui voit bien, et qui pense souvent avec une grande justesse. Dans le numéro du 5 janvier 1870, nous trouvons des réflexions très-sensées sur l'infaillibilité pontificale. Il envoie ces réflexions de Rome même, où il se trouve en ce moment : un catholique ne parlerait guère autrement; les arguments quil apporte en faveur de l'infaillibilité, n'en sont que plus dignes d'être connus, venant d'un protestant, et il nous semble qu'ils pourront éclairer ceux de nos frères qui s'attardent encore aux misérables arguties du gallicanisme :

« Je puis vous annoncer, écrit M. Urquhart, qu'il n'y a, dans l'infaillibilité, aucune invention du Pape ou des Jésuites, et que la proclamation de ce dogme n'amènerait aucun schisme dans l'Eglise... La négation de l'infaillibilité pontificale signifie simplement l'institution, pour tout le monde catholique, de la religion du Louis XIV de 1682 ou du Napoléon de 1801, mais sans le *grand monarque* ou le *géant des batailles*. Rejeter l'infaillibilité, c'est refuser une tête aux membres, c'est faire du Pape une tête de saint Jean-Baptiste après qu'elle a été séparée du corps, et mise sur un plat; c'est faire du corps un cadavre en ce qui concerne l'esprit, une pourriture en ce qui concerne la chair; c'est rejeter la juridiction, l'obéissance, l'unité, l'autorité; c'est de plus, pour un catholique, rejeter la foi.

« En effet, le catholique a foi dans les Conciles. Les décrets des Conciles sont clairs et impératifs; nul catholique ne peut les rejeter sans apostasie. Trois siècles se sont écoulés sans Concile œcuménique; le présent Concile est convoqué par le Pape; que peut-on demander davantage? »

M. Urquhart examine ensuite en quoi consiste l'infaillibilité.

« Dire que le Pape est infaillible, cela veut-il dire que le Pape, *proprio motu*, peut faire ou dire ce qu'il veut, avec l'obligation pour les catholiques de dire *Amen*? Ce n'est pas du tout en cela que consiste le dogme de l'infaillibilité. L'infaillibilité du Pape est l'obligation pour lui de repousser une nouvelle interprétation (1). Ainsi, le Pape peut et doit dénoncer l'hérésie, excommunier l'hérétique, interdire l'ecclésiastique devenu hérétique, et de la sorte maintenir son autorité comme chef de l'Eglise, et maintenir l'unité de foi dans la religion. Enlevez ce pouvoir au Pape, et vous le réduisez à être moins que le premier individu venu. Je ne suis pas catholique, mais je crois que je devrais refuser tout commerce avec un homme qui, professant qu'il croit à l'Eglise, rejette l'autorité de son chef, absolument comme je devrais le faire pour le sujet d'un roi qui conspire contre son souverain, ou pour le républicain qui conspire contre les lois et la constitution de la république. »

Les gallicans peuvent voir, par cette déclaration d'un protestant, si la définition de l'infaillibilité pontificale éloignerait, — comme ils le craignent, — les protestants de la véritable Eglise, et si ce n'est pas plutôt le contraire que l'on doit espérer. M. Urquhart poursuit :

« Pour les catholiques, la faculté de ne pas tomber dans l'erreur doit résider quelque part, puisque c'est là la base de leur croyance. Si le Pape ne peut pas prononcer dans certains cas avec la même certitude qui est supposée résider dans les décrets d'un Concile général, son autorité est virtuellement détruite, car on pourrait toujours en appeler contre elle à un Concile. Voilà le côté pratique de la question, et la pratique démontre également que l'unité de foi a dépendu *actuellement* de ce pouvoir que Rome a exercé, chaque fois que l'occasion s'est présentée de

(1) La pensée de M. Urquhart est claire, quoiqu'il l'exprime inexactement; la suite empêche toute méprise à cet égard.

le faire. Les limites d'une simple lettre m'empêchent de citer des exemples ; je ne puis que vous recommander d'étudier une histoire des Conciles, et de lire leurs décisions, au lieu de vous fier à des articles de journaux écrits par des mercenaires qui ont fait preuve, à ce sujet, de la plus grossière ignorance et de la malveillance la plus honteuse. »

M. Urquhart parle nettement. Il ajoute que, dans le passé, l'efficacité des Conciles pour la conservation de l'unité a dépendu du contrôle exercé sur eux par le siége de Rome. On n'a que trop vu, pendant le schisme d'Occident, quels maux résulteraient de l'absence de ce contrôle. Heureusement, comme le remarque M. Urquhart, l'ordre est sorti de ce chaos en apparence sans issue, et l'autorité de Rome est restée incontestée, excepté pour les gallicans, sous ce même roi qui se vantait d'avoir introduit dans le catéchisme une clause affirmant (comme dans le catéchisme russe), « le devoir d'une obéissance *illimitée* au pouvoir civil. »

Le directeur de la *Diplomatic Review* a soin de faire remarquer qu'en limitant l'infaillibilité du Pape aux matières de foi, il n'entend pas séparer la foi et les œuvres. « Saint Augustin, écrit-il, dit que l'Eglise doit prononcer dans les cas relatifs à la règle de foi et à la règle d'une vie pieuse ; il met sur la même ligne ces deux choses que l'on cherche maintenant à séparer, parce qu'on voudrait que l'Eglise ne pût pas éclairer les consciences des hommes, au point de mettre obstacle aux violences du pouvoir. De là, ajoute M. Urquhart, cette proposition sans cesse répétée par la presse dans toute l'Europe : *L'âme à l'Eglise et le corps au gouvernement.* »

M. Urquhart, nous devons le dire, trouve d'ailleurs que le mot *infaillibilité* est mal choisi, parce qu'il est mal compris et ne présente pas un sens assez clair. C'est un inconvénient qu'il espère voir évité dans une définition qui imprimerait la vraie idée qu'il comporte, sans qu'il fût employé lui-même. Au reste, il rappelle, avec un à-propos curieux, que le mot *infaillibilité* a été pour la première fois mis en avant en 1528, non par le Pape ou par un concile général, mais par un concile provincial tenu à Sens. Nous ne pouvons, pour le moment, vérifier l'exactitude de cette assertion ; mais, exacte ou non, elle n'empêche pas que l'écrivain protestant trouve l'infaillibilité pontificale, telle qu'on doit l'entendre, parfaitement établie ; s'il rejette le mot lui-même, c'est qu'il craint quelque méprise ; nous osons dire que l'acharnement avec lequel tous les ennemis de l'autorité de l'Eglise le repoussent, nous semble le désigner, au contraire, comme le mot le plus propre à mettre fin aux discussions, à confondre l'erreur et à définir la loi catholique. Mais il ne nous appartient pas d'affirmer en pareille matière : le Concile, guidé par le Saint-Esprit, trouvera la meilleure formule, et la lumière sera faite.

In diario, cui titulus *L'Union*, venerabilis vir Laurentie, hæc, sua vice, pro sua sapientia, profert :

Un cénacle d'esprits choisis, mais exclusifs, et qui ont le tort de croire plus au libéralisme qu'à la liberté, a publié à cet égard un manifeste travaillé avec art, mais dont le défaut a été de ne pas dire ce qu'il voulait dire. Il semble avoir eu pour objet de calmer des alarmes, sans indiquer ces alarmes. Le manifeste avait la bonne pensée de nous rassurer, il nous a seulement étonnés ; il nous a dit que l'Esprit-Saint ne manquerait pas à l'Eglise : nous le savions ; ce n'était là pour personne ni un sujet de doute, ni un sujet d'alarmes. A quoi donc, encore une fois, rattacher l'inquiétude dont on prétendait guérir les âmes ?

Allons ! disons les choses comme elles sont ; aussi bien Mgr Maret les a dites sans ambiguïté : l'alarme, c'était la peur d'un mot, rien que d'un mot, la peur de l'infaillibilité du Pape : peur bien sérieuse et bien justifiée !

Or, sans toucher à la théologie, on pouvait bien au moins chercher à quels signes s'était manifesté l'alarme en question. L'avait-on vue éclater dans l'Eglise ? L'avait-on même vue se déclarer hors de l'Eglise ? Dans l'Eglise, les questions non définies peuvent donner lieu à une certaine liberté d'opinion, mais non jamais à l'incertitude sur le droit qu'a l'Eglise de les définir.

Et, à supposer que l'infaillibilité pontificale ait été ou soit encore pour quelques-uns une question discutable, nul catholique au monde ne s'est ému d'avance de la décision que porterait l'Eglise assemblée pour mettre

fin aux ambiguïtés sur ce point comme sur tous les autres. L'alarme à ce sujet n'est donc pas dans l'Eglise ; elle n'y a jamais été: car, manifestée dans l'Eglise, elle y serait une contradiction avec l'esprit de foi et d'unité qui la constitue et qui la conduit.

L'alarme est-elle hors de l'Eglise? C'est demander si elle est au cœur de ceux qui nient l'Eglise. Et que leur importe? Qu'importe au sceptique, qu'importe à l'athée, qu'importe même au sectaire, chrétien encore, que leur importe à tous que le Pape soit infaillible? Leur importe-t-il davantage que l'Eglise soit infaillible au lieu du Pape ; Ils ne croient pas au Pape, croient-ils à l'Eglise? La distinction de l'Eglise et du Pape n'est pour eux qu'une puérilité.

Donc, que reste-t-il? Des subtilités d'école, sans nul rapport avec la nouveauté d'un temps pour qui tout se résout en deux termes précis: croire ou ne pas croire, disons mieux, hélas! croire ou haïr.

Il y seulement un sophisme à l'usage des inattentifs ; c'est, dit-on, que l'infaillibilité du Pape peut retenir les dissidents disposés à entrer dans l'Eglise ; sophisme précisément inverse de l'expérience de toutes les grandes conversions ! Les âmes ni ne se conduisent ni se ramènent par des arguties ; la foi a d'autres façons de les entraîner, et lorsque la lumière est venue, ce n'est pas une théorie d'école qui les arrête.

D'ailleurs, il y aurait à faire à cet égard une observation, peut-être imprévue pour quelques-uns, c'est qu'il est telle théorie d'école précisément qui, présentement invoquée, est en sens inverse de toutes les idées qui sont entrées le plus avant dans l'esprit du monde nouveau. Ainsi, la théologie routinière de Sorbonne semble vouloir nous ramener à la Déclaration de 1682, toujours apparemment sous prétexte d'avoir plus de prise sur les opinions. Mais cette Déclaration, qui nie implicitement l'infaillibilité du Pape, affirme implicitement l'absolutisme du roi, ce qui est une autre sorte d'infaillibilité; car elle ne reconnaît à sa puissance d'autre limite que la puissance même de Dieu. Est-ce par là que l'on va guérir l'alarme prétendue que l'idée de l'infaillibilité du Pape aurait fait naître dans les âmes?

Tout cela, dis-je, est puéril, ou plutôt est peu digne de la gravité d'esprits élevés, et surtout d'esprits catholiques, soucieux de ramener le monde moral à des conditions nécessaires de subordination et d'unité. Ce n'est pas par des tempéraments de doctrine que l'on aura prise sur les intelligences égarées ; jamais, au contraire, la vérité n'eut à s'offrir plus librement dans son intégrité. La voiler à moitié, c'est lui ôter son empire; et quelle vérité d'ailleurs est-il ici question de mettre en évidence? Ce n'est point une vérité neuve, ce n'est point un dogme inventé; c'est une loi de fait, loi essentielle qui, sans être formulée en prescription, est la condition pratique et nécessaire de la vie catholique de l'Eglise. Et devant de telles considérations, était-ce bien l'heure d'accréditer des alarmes sur la reconnaissance qui serait faite en plein Concile d'une loi constitutive promulguée en fait et exécutée librement dans le monde entier?

Ne courons pour notre part, ni au-devant de la crainte, ni au-devant de l'espérance, ni même au-devant de la conjecture. Le Concile, dans l'Eglise, a sa mission, c'est de témoigner de la vérité dogmatique et de la promulguer ; le devoir des fidèles est d'attendre ses décisions. Nous pouvons dire toutefois que ce qui nous touche, c'est la nécessité de voir l'autorité pontificale affermie dans les âmes, lorsque toute autorité disparaît du monde. Seule cette grande et sainte autorité parle aux hommes des devoirs de la vie publique et de la vie privée ; sans elle tout est livré à la fantaisie et au ravage ; seule elle sauve la société humaine, ne fût-ce qu'en protestant contre la perversité qui menace de l'engloutir dans les abîmes. Et aussi qu'on ne nous parle plus d'alarme, parce que cette autorité serait entourée des hommages de toute la terre ; nul signe meilleur, au contraire, ne nous serait donné du retour des hommes vers ce qui leur promet l'ordre et la sécurité.

Multa alia hic coacervare fas esset, sed hæc sufficient. Ecclesia semper credidit infallibilitati Papæ ; infallibilitas semper in traditione scripta viguit ; et si infallibilitas personalis, ut dogma definitur, non hinc sequetur dogma novum ; non hinc evadet Ecclesiæ monarchia, ut dicunt, absoluta et theocratia, non aliter quam prius fuerat ; non hinc erumpent omnimodæ calamitates quas formidare simulant homines imaginativi ; sed erit infallibilitas Papæ, in futuris tempestatibus, vis Ecclesiæ, Christianorum fortitudo, et omnibus, sub omni respectu, benedictio.

Antequam, ad Disputationum recudendarum finem perveniamus, innotescet Concilii decretum de fide, quod referemus, ut sit Controversiarum consecratio et Bellarmini gloria.

CONTROVERSIARUM

DE CONCILIIS

LIBER TERTIUS

QUI EST DE ECCLESIA MILITANTE TOTO ORBE TERRARUM DIFFUSA.

CAPUT I.

De nomine Ecclesiæ.

Controversia de Ecclesia militante, multas habet partes. Primum enim de ipsa secundum se agendum erit; tum de membris ejus, hoc est, de Clericis, de Monachis, de Laicis. Rursum autem de Ecclesia militante secundum se considerata, de qua nunc disputare aggredimur, tres sunt præcipue controversiæ. Prima est, de nomine et definitione Ecclesiæ. Secunda, de qualitate, seu de visibilitate ejusdem. Tertia, de notis, quibus ea certo cognosci potest.

A prima nunc exordiemur; si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notaverimus, qui de Ecclesia scripserunt, seu potius eorum quorum nos libros legimus; nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt de hoc argumento B. Augustin. lib. de unitate Ecclesiæ; B. Cyprianus librum ejusdem tituli, necnon Optatus lib. VI. contra Parmenianum. Ex recentioribus scripsit Thomas Waldensis tom. I, lib. II. doctrinæ fidei cap. 8, 9, 10, etc. Joan. de Turrecremata summam de Ecclesia; Joannes Driedo in lib. IV de dogmatibus Ecclesiasticis, c. 2. Albertus Pighius controversia III. Cardinalis Hosius in confessione, in explicatione Symboli, et lib. V. contra Prolegomena Brentii; Petrus a Soto 1. part. defensionis suæ contra Brentium; Joannes a Daventria in confut. 7. artic. Confessionis Augustanæ; Joannes Cochlæus Philippica 4. et in lib. de Scripturæ et Ecclesiæ auctoritate: Joannes Eckius initio sui Enchiridii, Alphonsus a Castro lib. VI. cont. hæres. Melchior Canus lib. IV de locis. Joannes Antonius Delphinus in libris trib. de Ecclesia. Joannes a Lovanio in explicat. Symboli, et omnes alii, qui Symbolum exposuerunt. Franciscus Turrianus in libris duobus de Ecclesia, et ordinat. Minist. Post quos, anno 1577 ineunte, nos hæc ipsa, quæ nunc emittimus in lucem in scholis disputavimus. A quo tempore scripsit etiam de eodem argumento Gregorius de Valentia in sua Analysi fidei Catholicæ part. VI et scripserunt etiam alii, sed non vacavit per alias occupationes eorum libros evolvere.

Venio nunc ad propositam disputationem: Ac ut primum de nomine, deinde de re ipsa dicamus, Ecclesiæ nomen est Græcum, deduciturque a verbo ἐκκαλέω, quod est evoco. Itaque Ecclesia est evocatio, sive cœtus vocatorum. Dicitur autem populus Dei cœtus vocatorum, quia nemo ad hunc populum se adjungit per se, et suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniunt, a Dei vocatione præveniuntur. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti a Deo recipiunt: *Quos vocavit*, inquit Apostolus Rom. VIII, *hos justificavit: quos justificavit, hos et magnificavit.* Et Actor. II: *Quoscumque advocaverit Dominus Deus noster* (1). Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus fere epistolis.

(1) Rom. VIII, 30; Act. II, 39.

Sunt autem tria circa hoc nomen notanda. Primo, nomen Ecclesiæ cum aliquo adjuncto, posse et in bonam et in malam partem accipi: dicitur enim: *Ecclesia malignantium* Psalm. XXV. Et, *Ecclesia Sanctorum* Psalm. LXXXVIII. Absolute autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto uno loco Act. XIX. ubi de populo Ethnicorum dicitur: *Erat enim Ecclesia confusa* (1).

Secundo, nota cum Augustino in Psalm. LXXXI. in illud: *Deus stetit in Synagoga Deorum* (2): tametsi eadem sit Ecclesia veteris Testamenti et novi, quoad essentiam; tamen quia status Ecclesiæ novi Testamenti est longe excellentior, ideo etiam nomina esse distincta. Nam populus veteris Testamenti proprie dicitur Synagoga, id est, congregatio, populus novi Testamenti nusquam dicitur Synagoga, sed semper Ecclesia, id est, evocatio. Congregari enim commune est hominibus cum bestiis: at evocari proprium est hominum. Neque refert, quod populus Judæorum in Testamento veteri passim vocatur etiam Ecclesia: nam tam Synagoga, quam Ecclesia apud Hebræos dicitur a congregando, עדה quod vertimus Synagoga, dicitur a יעד congregare. Similiter קהל, id est, Ecclesia, dicitur a קהל congregari. Itaque sunt nomina duo, sed idem prorsus significant.

Tertio nota, quemadmodum civitas nunc significat cœtum hominum, nunc locum, in quo cœtus ille habitat, ita etiam Ecclesiam in Scripturis nunc significare cœtum fidelium, ut Rom. XVI: *Salutant vos omnes Ecclesiæ Asiæ*, nunc locum ipsum, in quo fideles congregantur, ut Judith VI: *Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt* (3), quamquam nos nunc solum de Ecclesia, ut cœtum fidelium significat, disputamus.

CAPUT II.

De definitione Ecclesiæ.

Hæc de nomine. De re autem ipsa quinque sunt hæreticæ sententiæ. Prima, quod Ecclesia sit prædestinatorum congregatio, ita ut soli, et omnes prædestinati sint de Ecclesia. Ita Joannes Wiclef apud Waldensem to. I, lib. II, cap. 8 et 9. Joannes Huss art. 1, 2, 3, 5, 6, ut habetur in Concilio Constantiensi sess. XV. e quibus sic habetur artic. 5: « Præscitus etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem justitiam, tamen numquam est pars sanctæ Ecclesiæ, et prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia prædestinationis. »

Secunda, quod Ecclesia sit hominum perfectorum nullum peccatum habentium multitudo. Ita quondam Pelagiani, ut B. Augustinus refert lib. de hæres. cap. 88: « In id etiam, inquit, progrediuntur, ut dicant, vitam justorum in hoc sæculo nullum omnino habere peccatum, et ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici. » Eamdem tribuit Anabaptistis hujus temporis Calvinus lib. IV Instit. cap. 1, §. 13.

Tertia, quod Ecclesia sit justorum congregatio, seu potius eorum, qui numquam lapsi sunt circa fidei confessionem. Distinguitur autem hæc a superiore, quod prior opinio quoslibet peccatores excludat, hæc autem non excludit, nisi insignes peccatores. Ita senserunt olim Novatiani, ut auctor est Cypr. lib. IV, epist. 2. et Donatistæ apud Augustinum lib. de hæres. cap. 69. existimo enim falli Calvinum, ubi supra et alios, qui putant, Novatianos et Donatistas exclusisse omne genus peccatorum. Clare enim Cyprian. lib. IV, epist. 2. et Epiphanius in hæres. Catharorum, dicunt, eos retinuisse in Ecclesia fraudatores, mœchos, et similes: solumque exclusisse eos, qui in persecutione lapsi fuerant. Neque cum hoc pugnare videtur, quod habent Ambrosius lib. I de pœnit. cap. 1. et 2. et Theodor. lib. III de fabul. hæret Novatianos sustulisse potestatem remittendi peccata omnia, exceptis levissimis. Nam etiam si non absolvebant graves peccatores, tamen in suo cœtu eos retinebant, nisi lapsi essent circa fidem. Et Augustinus lib. III cont. Parmenian. cap. 2. docet, Donatistas non horruisse omnia, sed solum quædam majora scelera, quale erat illud, quod objiciebant Catholicis, consensisse traditoribus divinorum librorum.

Quarta est Confessionistarum, qui etsi no-

(1) Psal. XV, 5; Ib. LXXXVIII, 6; Act. XIX, 32. — (2) Psal. LXXXI, 1. — (3) Rom. XVI, 16; Judith. VI, 21.

mine damnent Pelagianos, Novatianos et Donatistas, tamen eorum sententia composita est ex hæresi Pelagianorum, et Novatianorum et Donatistarum. Docent enim primo cum Pelagianis non solum Confessionistæ, sed omnes Lutherani et Calvinistæ, nullum esse peccatum veniale ex natura sua, sed omnia esse mortalia ex se, venialia autem ex misericordia Dei, qui ea credentibus non imputat. Ita docuit Lutheranus in assert. art. 32. Melanchthon in locis cap. de discrimine peccati mortalis et venialis. Calvinus lib. II Instit. cap. 8, §. 58 et 59.

Secundo, docet Confessio Augustana art. 7. Ecclesiam esse Sanctorum congregationem, qui vere credunt et obediunt Deo. Et in Apologia Philippus conatur ostendere, peccatores non pertinere ad Ecclesiam, nisi nomine. Similia docet Brentius in Prolegomenis, contra Petrum a Soto. Neque obstat, quod et Philippus et Brentius ibidem dicunt, malos esse admixtos bonis; nam ipsi duas Ecclesias fingunt. Unam veram, et ad quam pertinent privilegia, quæ narrantur in Scripturis, et hanc esse Sanctorum congregationem, qui vere credunt, et obediunt Deo, et hanc non esse visibilem, nisi oculis fidei. Alteram externam, quæ nomine tantum est Ecclesia, et hanc esse congregationem hominum convenientium in doctrina fidei, et usu Sacramentorum, et in hac bonos et malos inveniri. Itaque malos numquam volunt esse partes veræ Ecclesiæ, et proinde caute Philippus non dicit, Ecclesiam constare ex malis et bonis, sed dicit, malos admisceri Ecclesiæ. Et Brentius dicit, malos esse aliquo modo in Ecclesia, sed non de Ecclesia.

Lutherus in lib. de Conciliis et Ecclesia, part. III dicit, Ecclesiam esse populum sanctum Christianum, et, ut ostendat se loqui de sanctitate singulorum membrorum, inde probat, Papam et Cardinales non esse de Ecclesia, quia sancti non sunt. Si ergo soli justi sunt partes veræ Ecclesiæ et omnia peccata, quantumvis levia sunt, peccata mortalia, et faciunt hominem injustum; sequitur solos perfectos et omni peccato carentes, esse de Ecclesia, quæ erat opinio Pelagianorum.

Tertio, dicunt Confessionistæ, in quo etiam cum omnibus Lutheranis conveniunt, omnia opera hominis, etiam justificati, esse peccata mortalia. Id indicat Confessio Augustana art. 6 et 20. sed clarius Lutherus in assert. artic. 32. ex quo videtur sequi, nullum hominem esse de Ecclesia. Nam si soli justi sunt de Ecclesia, et nulli sunt omnino in mundo justi, quippe cum omnium hominum opera sint peccata; quinam, quæso, Ecclesiam facient? Sed ipsi rem totam facile explicant, dum dicunt, opera quidem hominis justi omnia esse peccata mortalia, sed tamen non imputari, si adsit fides, et proinde eum, qui habet fidem, simul esse justissimum, et in omni opere peccare. In quo aliquo modo conveniunt Confessionistæ cum Donatistis et Novatianis. Ut enim illi non excludebant ab Ecclesia omnes peccatores, sed tantum eos, qui idololatriam commiserant; ita isti non omnes peccatores excludunt, sed tantum eos, qui non vere credunt: putant enim, ut diximus, nullum crimen imputari credentibus.

Quinta sententia est quasi conflata ex omnibus istis. Docet enim, Ecclesiam constare ex solis justis prædestinatis. Ita Calvinus, qui tria docet. Primo, fidem semel habitam, numquam in æternum perdi posse, et proinde omnem, qui habet fidem, necessario esse prædestinatum. Id habet in Instit. lib. III, c. 2, §. 8, 9, 10, 11, quod idem antea expresse docuerat Jovinianus apud Hieronymum lib. II contra Jovinianum. Secundo docet, veram Ecclesiam a solo Deo cognosci posse, ejusque fundamentum esse divinam electionem, quia nimirum constat ex fidelibus, qui necessario sunt de numero electorum. Id habet lib. IV, cap. 1, §. 2. et in minori Institutione cap. 8, §. 4. et seq. Tertio docet, esse præterea quamdam Ecclesiam externam, in qua sint boni et mali etc. ut supra dixerunt Confessionistæ. Id habet eodem libro et capite, in sequentibus sectionibus. Idem etiam sentire videtur Bucerus, qui in lib. I de regno Christi c. 5. definit regnum Christi, procurationem salutis electorum Dei, quos Deus in terris colligit. Idem Tilmannus Heshusius lib. de erroribus Pontificiorum, loco 12. et lib. I. de Ecclesia cap. 3.

Nostra autem sententia est, Ecclesiam unam tantum esse, non duas, et illam unam et veram esse cœtum hominum ejusdem Christianæ fidei professione, et eorumdem Sacramentorum communione colligatum, sub regimine legitimorum pastorum, ac præcipue unius Christi in terris Vicarii Romani Pontificis. Ex qua definitione facile colligi potest, qui homines ad Ecclesiam perti-

neant, qui vero ad eam non pertineant. Tres enim sunt partes hujus definitionis. Professio veræ fidei, Sacramentorum communio, et subjectio ad legitimum pastorem Romanum Pontificem. Ratione primæ partis excluduntur omnes infideles tam qui numquam fuerunt in Ecclesia, ut Judæi, Turcæ, Pagani; tam qui fuerunt, et recesserunt, ut hæretici et apostatæ. Ratione secundæ, excluduntur Catechumeni et excommunicati, quoniam illi non sunt admissi ad Sacramentorum communionem, isti sunt dimissi. Ratione tertiæ, excluduntur schismatici, qui habent fidem et Sacramenta, sed non subduntur legitimo pastori, et ideo foris profitentur fidem, et Sacramenta percipiunt. Includuntur autem omnes alii, etiamsi reprobi, scelesti et impii sint.

Atque hoc interest inter sententiam nostram, et alias omnes, quod omnes aliæ requirunt internas virtutes ad constituendum aliquem in Ecclesia, et propterea Ecclesiam veram invisibilem faciunt; nos autem, et credimus in Ecclesia inveniri omnes virtutes, Fidem, Spem, Charitatem, et cæteras; tamen ut aliquis aliquo modo dici possit pars veræ Ecclesiæ, de qua Scripturæ loquuntur, non putamus requiri ullam internam virtutem, sed tantum externam professionem fidei, et Sacramentorum communionem, quæ sensu ipso percipitur. Ecclesia enim est cœtus hominum ita visibilis, et palpabilis, ut est cœtus populi Romani, vel Regnum Galliæ, aut Respublica Venetorum.

Notandum autem est ex Augustino in breviculo collationis, collat. 3. Ecclesiam esse corpus vivum, in quo est anima et corpus, et quidem anima sunt interna dona Spiritus sancti, Fides, Spes, Charitas etc. Corpus sunt externa professio fidei, et communicatio Sacramentorum. Ex quo fit, ut quidam sint de anima et de corpore Ecclesiæ, et proinde uniti Christo capiti interius, et exterius; et tales sunt perfectissime de Ecclesia; sunt enim quasi membra viva in corpore, quamvis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participent, et aliqui etiam solum initium vitæ habeant, et quasi sensum, sed non motum, ut qui habent solam fidem sine charitate. Rursum aliqui sint de anima, et non de corpore, ut Catechumeni, vel excommunicati, si fidem et charitatem habeant, quod fieri potest. Denique, aliqui sint de corpore, et non de anima, ut qui nullam habent internam virtutem, et tamen spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, et in Sacramentis communicant sub regimine pastorum et tales sunt sicut capilli, aut ungues, aut mali humores in corpore humano.

Definitio igitur nostra solum comprehendit hunc ultimum modum existendi in Ecclesia, quia hic requiritur ut minimum; ut quis possit dici esse pars visibilis Ecclesiæ. Probandum igitur est ordine, non pertinere ad Ecclesiam non baptizatos, hæreticos, et apostatas, excommunicatos, et schismaticos. Deinde pertinere ad Ecclesiam non prædestinatos, non perfectos, peccatores etiam manifestos, infideles occultos, si habeant Sacramenta, professionem fidei, et subjectionem etc.

CAPUT III.

De non baptizatis.

De infidelibus non baptizatis sine dubio Paulus loquitur I. Cor. V : *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare* (1)? Ubi generaliter eos omnes foris esse dicit, qui non dederunt nomina sua Christo per Baptismum, sed aliquas alias religiones sequuntur.

De Catechumenis est paulo major difficultas, quia sunt fideles, et salvari possunt, si moriantur in eo statu, et tamen extra Ecclesiam nemo salvatur, sicut nec extra arcam Noe, juxta illud Concilii Lateranensis c. 1. : « Una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur. » At nihilominus certum est, Catechumenos non esse in Ecclesia actu et proprie, sed tantum in potentia, quomodo homo conceptus, sed nondum formatus, et natus, non dicitur homo, nisi in potentia. Nam legimus Actor. II : *Qui ergo receperunt verbum, baptizati sunt, et appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia* (2). Item Concilium Florentinum in instructione Armenorum, docet, homines fieri membra Christi, ac de corpore Ecclesiæ, cum baptizantur. Idem et Pàtres docent.

Gregorius Nazianzenus oratione in sanc-

(1) I. Cor. V, 12. — (2) Act. II, 41.

tum Lavacrum dicit, Catechumenum esse in vestibulo pietatis, nec adhuc posse vocari fidelem, nisi intus ingrediatur per Baptismum. Joannes Chrysostomus hom. 24. in Joann. dicit Catechumenum alienum esse a fideli, et nihil habere commune cum eo, non civitatem, non mensam etc. Tertullian. lib. de præscriptionibus, reprehendit in hæreticis, quod non distinguant Catechumenos a fidelibus. Cyrill. lib. XII in Joann. cap. 50. docet, Catechumenos esse apud Christianos id, quod erant incircumcisi apud Judæos, qui propterea non poterant vesci agno Paschali. Augustinus tract. 4. in Joan. et alibi distinguit Catechumenos a fidelibus. Quod etiam alii Patres faciunt. Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

Denique, Catechumeni non habent jus ad ulla Sacramenta, neque ad alia, quæ sunt communia universæ Ecclesiæ. Non igitur actu, et proprie sunt Catechumeni de Ecclesia. Quomodo igitur, inquies, salvantur, si sunt extra Ecclesiam? Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 74. aperte respondet, Catechumenos non salvari. Sed hoc nimis durum esse videtur. Certe Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat, Catechumenos posse salvari, de quorum numero Valentinianus erat, cum de hac vita migraret.

Alia igitur quærenda solutio est. Melchior Canus ait, Catechumenos posse salvari, quia etsi non sunt de Ecclesia, quæ proprie dicitur Christiana, sunt tamen de Ecclesia, quæ comprehendit omnes fideles ab Abel usque ad mundi consummationem. At non videtur satisfacere. Nam post Christi adventum nulla est vera Ecclesia, nisi illa quæ proprie dicitur Christiana; si ergo Catechumeni de ista non sunt, de nulla sunt. Respondeo igitur, quod dicitur, extra Ecclesiam neminem salvari, intelligi debere de iis, qui neque re ipsa, nec desiderio sunt de Ecclesia, sicut de Baptismo communiter loquuntur Theologi. Quoniam autem Catechumeni si non re, saltem voto sunt in Ecclesia, ideo salvari possunt. Neque repugnat similitudo arcæ Noe, extra quam nemo salvabatur, etiamsi voto in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conveniunt. Quocirca I. Pet. III, Baptismus comparatur Arcæ Noe, et tamen constat, sine Baptismo in re, aliquos salvari.

Ar, inquies, August. tract. 4. in Joan. dicit, Catechumenos esse in Ecclesia; Verum est, sed ibidem separat eos a fidelibus. Voluit ergo dicere, esse in Ecclesia non actu, sed potentia, quod idem ipse explicuit initio lib. II de Symbolo, ubi comparat Catechumenos hominibus conceptis, non natis.

CAPUT IV.

De Hæreticis et Apostatis.

Hæreticos et apostatas baptizatos, Alphonsus de Castro lib. II de justa hæreticorum punitione cap. 24. docet esse membra et partes Ecclesiæ, etiamsi palam falsam doctrinam profiteantur. Quæ sententia, ut est aperte falsa, ita facillime refutari potest. Nam primo, Scriptura hoc indicat, cum ait I. Timoth. I. *Quidam circa fidem naufragaverunt.* Quo loco per metaphoram naufragii, intelligit hæreticos fracta una parte navis Ecclesiæ, ex ea in mare decidisse: Quod etiam significatur illa parabola Domini de rete, quod præ multitudine scindebatur, Luc. V. Præterea ad Tit. III: *Hæreticum hominem post unam et alteram correptionem devita, sciens, quia subversus est qui ejusmodi est, et delinquit cum sit proprio judicio condemnatus* (1). Ubi Apostolus Episcopo præcipit, ut hæreticum vitet, quod certe non juberet, si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitare, sed curare eos, qui ad suum gregem pertinent. Et addit rationem, quia talis pertinax hæreticus est, proprio judicio condemnatus, id est (ut Hieronymus exponit) non est ejectus ab Ecclesia per excommunicationem, ut multi alii peccatores, sed ipse seipsum ab Ecclesia ejecit. Item I. Joan. II: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis* (2); id est, ex nobis exierunt, quia erant nobiscum in eadem Ecclesia, sed non erant ex nobis, secundum divinam electionem, ut Augustinus exponit lib. de bono persever. cap. 8.

Secundo, probatur hoc idem ex cap. 8 et 19. Concilii Nicæni, ubi hæretici dicuntur posse recipi in Ecclesiam, si redire velint, cum certis tamen conditionibus. Item ex Concilio Lateranensi, unde constat. cap.

(1) Tit. III, 10. — (2) I. Joan. II, 19.

Firmiter, de summa Trinitate, et fide Catholica, ubi Ecclesia dicitur fidelium congregatio. Constat enim hæreticos nullo modo esse fideles.

Tertio, ex Patribus, Irenæus lib. III, cap. 3. dicit, Polycarpum multos hæreticos ad Ecclesiam convertisse : ex quo sequitur, eos antea fuisse de Ecclesia egressos. Tertullianus lib. de præscriptione dicit, Marcionem cum ad Ecclesiam redire vellet, conditionem accepisse, ut cæteros, quos perverterat, Ecclesiæ restitueret. Cyprianus in epistola ad Jubajanum, dicit, hæreticos cum sint extra Ecclesiam, tamen vendicare sibi Ecclesiæ auctoritatem more simiarum, quæ cum homines non sint, tamen homines videri volunt.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, circa finem : « Sicubi audieris, inquit, eos qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionistas, Valentinianos, Montenses, sive Campenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam. » Augustinus lib. IV contra Donatistas, cap. 10. dicit, interdum accidere, ut hæreticus, foris existens, non agat contra Ecclesiam, et Catholicus intus existens, contra Ecclesiam agat, etc. Et lib. de unitate Ecclesiæ, cap. 4 : « Qui non credunt, inquit, Christum in carne venisse de Virgine Maria, ex semine David, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus et sepultus est; non utique sunt in Ecclesia etc. »

Accedit postremo, quod cum Ecclesia sit multitudo unita (est enim populus quidam, sive regnum, sive corpus unum) et ista unio præcipue in professione unius fidei, et earumdem legum ac rituum observatione consistat; nulla ratio permittit, ut eos de Ecclesiæ corpore esse dicamus, qui cum eo nullam omnino conjunctionem habent.

At contra objiciunt aliqui. Primo, quia Matth. XIII in parabola de zizaniis, in eodem agro inveniuntur tria, granum, paleæ, et zizania, quæ significant bonos Catholicos, et malos Catholicos et hæreticos, ut Augustinus exponit quæst. 11. super Matthæum, et Hieronymus et Chrysostomus in hunc locum. Quod autem ager sit Ecclesia, docet Cyprianus lib. III, epist. 3. et Augustinus lib. II contra Cresconium, cap. 34.

Respondeo, aliqui intelligunt per zizania non hæreticos, sed homines malos, qui sunt in Ecclesia : ita Cyprianus loco notato, et lib. IV, epistol. 2. et Augustinus sæpe, non tam ex sua sententia quam ex Cypriani mente loquens. Quod autem Cyprianus per zizania non intelligat hæreticos, inde intelligi potest, quod in illis ipsis locis, ubi dicit zizania esse in Ecclesia, dicit, hæreticos non esse in Ecclesia, et præterea ex intentione Cypriani, qui in illis locis scribit contra Novatianos, qui nolebant admittere lapsos pœnitentes in Ecclesiam, metuentes, ne communicarent peccatis aliorum : quibus Cyprianus ostendit ex parabola Domini, in Ecclesia non solum esse homines fortes, sed etiam imbecilles, qui aliquando labuntur, sicut in agro simul cum frumento sunt etiam zizania.

At licet hæc expositio non sit contemnenda, neque nobis contraria, melius tamen respondetur cum Augustino quæst. 11. super Matthæum, per agrum non significari Ecclesiam, sed mundum universum. Dominus enim exponens parabolam ait, ager est mundus. Porro nomine zizaniorum, etsi recte intelliguntur hæretici, tamen forte magis ad litteram intelligeremus omnes malos in genere, sive sint hæretici, sive non. Scopus enim parabolæ, est ostendere semper in mundo futuros aliquos malos, nec posse ulla humana diligentia mundum purgari ante diem judicii. Unde Dominus ait, zizania esse filios nequam, et illos omnes, qui tandem in ignem æternum dejicientur.

Secundo, objiciunt illud II. Timot. 11 : *In magna domo sunt vasa aurea, et argentea, et lignea, et fictilia.* Ubi nomine domus videtur Paulus intelligere Ecclesiam, et nomine vasorum lignorum et fictilium hæreticos. Dixerat enim paulo ante : *Quorum sermo, ut cancer serpit, ex quibus est Hymenæus et Philetus, qui a veritate exciderunt* (1). Nomine autem domus intelligi Ecclesiam, docet Cyprian. lib. III, epist. 3. et lib. IV, epist. 2. et Ambrosius in commentario hujus loci, et Augustinus lib. II de Baptismo, cap. 12.

Respondeo, varias hic esse veterum expositiones. Una est Græcorum, Chrysostomi, et Theophilacti, qui nomine domus non intelligunt Ecclesiam, sed mundum, sicut diximus de agro, in quo sunt zizania. Altera est Latinorum, Cypriani, Ambrosii, Augustini, qui nomine domus intelligunt Eccle-

(1) II. Timoth. II, 20 et 17.

A MYSTERY OF FAITH.
(Leonardo da Vinci.)

siam; et licet Augustinus et Ambrosius per vasa lignea et fictilia velint significari hæreticos; tamen Augustinus idem explicat lib. III de Baptismo, c. 19. quomodo sit intelligendum, eos esse in Ecclesia, ubi dicit, eos esse in Ecclesia antequam per obstinationem et pertinaciam separentur, et ad hoc tempus respexisse Apostolum; ita ut non tam hæretici, quam errantes dicantur esse in Ecclesia. Addit etiam, posse dici, eos esse in Ecclesia, postquam exierunt, propter Sacramentorum administrationem, quia etiam ipsi quædam Sacramenta vere administrant: quod est dicere, eos esse in Ecclesia secundum aliquid, non simpliciter. Ambrosius autem accipit Ecclesiam largo modo, et magis vulgari, quam proprio, prout videlicet eos omnes complectitur, qui quovis modo nominantur Christiani. Ad quem modum Pagani dicere solent, in cœtu Christianorum multas esse dissentientes opiniones ac sectas.

At secundum Cyprianum (cujus expositionem veriorem puto) per vasa lignea et fictilia non intelliguntur hæretici, sed infirmi fideles, ac debiles, qui facile seducuntur. Quod enim ait Apostolus: in magna domo sunt vasa aurea etc. non refertur ad illud, quorum sermo, ut cancer serpit, ex quibus sunt Hymenæus et Philetus; qui a veritate exciderunt, sed ad illud: Et subverterunt quorumdam fidem. Vult enim Apostolus dicere, quod si illi quosdam subverterunt, non propterea periculum est, ne omnes subvertantur. Nam in Ecclesia sunt fortes, et sunt debiles, etc.

Sed, inquies, Augustinus, qui intelligit per vasa lignea et fictilia hæreticos, dicit, se permotum ad hoc sentiendum ex verbis Cypriani in epistola ad Antonianum, quæ est secunda lib. IV. Respondeo, Augustinum existimavisse a Cypriano referri illa verba Apostoli: *In magna domo sunt vasa aurea etc.* ad illa *Quorum sermo, ut cancer serpit*, sicut ipse referebat. Cæterum Cypriani verba nihil tale sonant; et sane Cyprianum non voluisse dicere, hæreticos esse in Ecclesia, patet ex eadem epistola, ubi aperte dicit, Novatianum, quia hæreticus est, extra Ecclesiam esse.

Argumentum tertium, hæreticos Ecclesia judicare et punire potest, igitur sunt intus: *Nam quid mihi est*, inquit, Paulus, I. Corint. V, *de iis, qui foris sunt, judicare?* Præterea hæretici retinent characterem Baptismi, et sacerdotii, igitur sunt Christiani, et Sacerdotes.

Respondeo, hæreticos, licet non sint de Ecclesia, tamen debere esse, et proinde ad eam pertinere, ut oves ad ovile, unde fugerunt. Sicut solet dici, ista ovis est illius ovilis, quando tamen vagatur extra ovile. Potest autem Ecclesia judicare de iis, qui re ipsa intus sunt, vel certe esse debent, sicut pastor revera potest ovem, quæ extra ovile errat per montes, cogere iterum ad ovile: et Imperator potest desertorem militiæ, qui transfugit ad castra hostium, vi cogere ad sua castra, aut etiam suspendere. Apostolus autem loquitur de iis, qui ita foris sunt, ut nunquam fuerint intus.

Ad illud de charactere dico, hæreticos retinere extra Ecclesiam characteres illos indelibiles, sicut retinent oves perditæ characterem inustum in dorso, et desertores militiæ signa militaria: sed non propterea sunt de Ecclesia, quia non sufficiunt characteres illi ad constituendum aliquem in Ecclesia; alioqui etiam in inferno esset Ecclesia. Et tamen S. Thom. 3. part. quæst. VIII, art. 3. dicit, damnatos nec actu, nec potentia esse membra Christi. Præterea, non proprie unit character hominem cum capite, sed est signum potestatis et unionis cujusdam, et ideo in inferno, illo signo cognoscentur, qui fuerunt membra Christi. Quod autem non uniat, patet; nam non unit exterius, cum sit res invisibilis: nec interius, cum non sit actus, nec habitus operativus. Unde B. Thomas primam unionem internam ponit in fide.

CAPUT III.

De Schismaticis.

De Schismaticis nonnulli Catholicorum dubitant, an sint de Ecclesia: imo esse eos de Ecclesia affirmat Alphonsus de Castro loco notato. Sed facile est contrarium ex sacris litteris, et Patrum traditione docere. Nam in primis cum dicitur Luc. V scindebatur autem rete, per scissionem retis, et

(1) I. Cor. V, 12.

egressionem piscium ex rete intelliguntur schismata Ecclesiæ et egressio hæreticorum et schismaticorum de Ecclesia, ut exponit Augustinus tract. 122. in Joannem.

Præterea Scriptura vocat Ecclesiam : *Unum ovile*, Joan. X : *Unum corpus*, Rom. XII : *Unam sponsam*, *unam amicam*, *unam columbam*, Cant. VI (1). Schisma autem scindit id, quod erat unum in partes, ut patet ex ipso nomine. Nam, σχίζειν scindere est, et σχισμή, scissura : ergo schismatici non sunt in Ecclesia, nec de Ecclesia. Nam pars, scissa a corpore, non est amplius pars ejus corporis. Unde pulchre Cyprianus lib. de unit. Ecclesiæ dicit, Ecclesiam significari per vestem Christi inconsutilem, quæ scissa non fuit, ut intelligeremus Ecclesiam scindi posse, sed non eo modo, quo scinduntur vestes, ita ut omnes partes æque maneant partes vestis : sed quomodo scinditur ramus ab arbore, qui statim moritur, arbore vivente ; et rivus a fonte, qui mox arescit, fonte fluente ; et radius a Sole, qui continuo deficit, Sole, ut erat permanente. Vel si contendas, partem scissam ab Ecclesia, esse etiam Ecclesiam quamdam, multas Ecclesias facies, quod est contra Scripturas paulo ante notatas.

Probatur secundo ex decretis Pelagii Papæ, qui ex professo probat, schismaticos non esse de Ecclesia, 24. q. 1. can. pudenda, et can. schisma. Accedit etiam testimonium totius Ecclesiæ, quæ in Parasceve orat pro hæreticis, et schismaticis, ut eos Deus ad Ecclesiam Catholicam revocare dignetur. Quod certe non faceret, si eos in Ecclesia esse crederet. Huc etiam pertinet testimonium Catechismi Romani, cujus non est exigua auctoritas in Ecclesia Dei. Disertis autem verbis Catechismus prædictus in explicatione Symboli Apostolici, schismaticos ab Ecclesia separat.

Probatur tertio ex Patribus. Irenæus lib. IV, c. 62. postquam dixerat in superioribus capitibus, virum spiritualem judicare omnes hæreticos et schismaticos, et enumeraverat in particulari multas hæreses, et subjunxerat de schismate proprie dicto, concludit in summa : « Judicabit, inquit, omnes eos, qui sunt extra veritatem, id est, extra Ecclesiam. » S. Cyprianus lib. IV, epist. 9. ad Florentinum Papianum : « Ecclesia, inquit, est plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhærens, unde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, et Ecclesiam in Episcopo, et si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse etc. » At certe schismatici cum Episcopo non sunt, igitur nec in Ecclesia sunt.

Chrysostomus hom. 3. in epist. 1. ad Corinthios : « Schismatis, inquit, significantia satis eos arguit, vel potius satis est ejus appellatio, quæ vehementer eos tangat. Non enim plures integræ partes factæ sunt, sed una periit. Siquidem integris Ecclesiis multas eas constituerent. » Et homil. 11. in epist. ad Ephesios docet, schismaticos similes esse manui a corpore præcisæ, quæ mox desinit esse membrum : et ibidem dicit, schismaticos in altera esse Ecclesia, licet in fide et dogmatibus cum vera Christi Ecclesia consentiant.

Hieronymus in cap. 1. Amos : « Schismatici, inquit, separant quidem deceptam multitudinem ab Ecclesia Dei ; tamen hoc non faciunt crudelitate, qua hæretici etc. » Et in cap. III ad Tit. : « Inter hæresim, inquit, et schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis perversum dogma habeat : schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet. » Ubi nota illud : Pariter. Augustinus lib. de Fide et Symbolo, cap. 10 : « Credimus, inquit, et sanctam Ecclesiam, utique Catholicam : nam et hæretici, et schismatici congregationes suas Ecclesias vocant : sed hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant, schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna charitate dissiliunt, quamvis ea credant, quæ credimus. Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quoniam diligit Deum, nec schismaticus, quoniam diligit proximum. »

Optatus lib. I contra Parmenianum, de schismaticis loquens : « Deserta, inquit, matre Catholica, impii filii dum foras excurrunt, et se separant, ut vos fecistis, a radice matris Ecclesiæ invidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt. » Et lib. II comparat schismaticos cum ramis, rivulis, et radiis præcisis ab arbore, fonte, sole. Fulgentius de fide ad Petrum, cap. 38 et 39 : « Firmissime tene, inquit, et nullatenus dubites, non solum Paganos, sed etiam Judæos, hæreticos, et schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam, præsentem finiunt vitam,

(1) Joan. X, 1; Rom. XII, 5; Cantic. VI, 3 et 8.

in ignem æternum ituros. » Denique idem habent Thomas Waldensis to. 1. lib. II, cap. 9. doctrinalis fidei antiquæ, Joannes Driedo l. IV de Scripturis et dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 2. part. 2. et alii ex recentioribus.

Probatur ultimo ratione ; nam de ratione Ecclesiæ est, ut sit una unione membrorum inter se, et cum suo capite ; hanc autem unionem schismaticus tollit, dum se a communione capitis, et aliorum membrorum separat. Quod autem unitas essentialis Ecclesiæ consistat in illa conjunctione membrorum inter se, et cum capite, probatur : Nam multiplex unitas invenitur in Ecclesia. Prima est unitas ratione ejusdem principii, id est, Dei vocantis, Joan. VI : *Nemo venit ad me etc.* (1) Secunda unitas ratione ejusdem ultimi finis, quod significatum est Matth. XX in illo uno denario omnibus operantibus promisso. Tertia est ratione eorumdem mediorum, id est, Fidei, Sacramentorum, Legum, juxta illud Ephes. IV : *Una Fides*, *unum Baptisma* (2). Quarta est ratione ejusdem Spiritus sancti, a quo tanquam externo et separato Rectore universa Ecclesia gubernatur I. Cor. XII : *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus* (3). Quinta est ratione ejusdem capitis, tamquam interni, et conjuncti Rectoris ; omnis enim Ecclesia eidem Christo, et ejus Vicario tanquam capiti paret, Eph. I : *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam.* Et Joannis ultimo : *Simon Petre*, *pasce oves meas* (4). Sexta est ratione connexionis membrorum inter se, et præcipue cum capite, ut est principale membrorum, Roman. XII : *Unum corpus sumus*, *singuli autem alter alterius membra* (5).

Jam vero inter has unitates, illæ, quæ faciunt proprie Ecclesiam unam, sunt duæ ultimæ. Nam per primam, Ecclesia non tam est una, quam ex uno. Per secundam, non tam est una, quam ad unum. Per tertiam, non tam est una, quam per unum. Per quartam, non tam est una, quam sub uno. Per quintam et sextam, proprie est una, id est, unum corpus, unus populus, una societas. Schisma autem opponitur his unitatibus postremis ; tunc enim est schisma, quando unum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis, nec sub illo capite ; quare tollit unitatem essentialem, atque Ecclesiam ipsam. Schismaticus igitur non est de Ecclesia.

At objiciunt primo, Ecclesia est Catholicorum congregatio, ut Papa Nicolaus definivit de consecrat. dist. 1. can. Ecclesia : At schismatici sunt Catholici, igitur sunt de Ecclesia. Respondeo primo, schismaticos etsi fidem Catholicam habeant, tamen non proprie dici Catholicos, nisi eam fidem in Ecclesia Catholica profiteantur, ut patet ex Augustino et Optato locis notatis. Secundo dico, non esse plenam definitionem Nicolai Papæ ; neque eum voluisse definire Ecclesiam, sed tantum excludere hæreticos ab Ecclesia. Sicut etiam Innocentius fecit, cum ait, Ecclesiam esse fidelium congregationem cap. Firmiter, de summa Trinitate et Fide Catholica.

Secundo objiciunt. Schismatici etsi nolint subesse Pontifici, tamen volunt subesse Christo summo capiti ; et licet nolint communicare huic Ecclesiæ, quæ est in terris, tamen volunt communicare Ecclesiæ, quæ est in cœlis, quæ est melior pars Ecclesiæ. Non igitur tollunt Ecclesiæ unitatem, nec sunt absolute extra Ecclesiam. Et confirmatur argumentum a simili. Nam si quis non vellet esse sub Episcopo suo particulari, nec communicare cum Ecclesia particulari, quæ sub illo Episcopo est, et tamen vellet esse sub Romano Pontifice, et communicare cum Ecclesia universali, is non posset dici esse extra Ecclesiam.

Respondeo, neminem posse, etiamsi velit, subesse Christo, et communicare cum Ecclesia cœlesti, qui non subest Pontifici, et non communicat cum Ecclesia militante. Christus enim ait : *Qui vos audit*, *me audit*, Lucæ X (6). Et præterea, ut Christus est summum caput, quoad influxum interiorem ; ipse enim influit in sua membra sensum et motum, id est, fidem et charitatem : ita Papa in Ecclesia militante est summum caput, quoad influxum exteriorem doctrinæ fidei et Sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans unita est, imo potius una est cum militante, et proinde nemo potest velle separari ab una, quin separetur ab altera.

Ad confirmationem similiter respondeo, eum, qui separat se ab Ecclesia et Episcopo particulari, necessario separari ab Ecclesia et Episcopo universali ; nisi forte ideo se ali-

(1) Joan. VI, 44. — (2) Eph. IV, 5. — (3) I. Cor. XII, 4. — (4) Eph. I, 22 ; Joan. XXI. — (5) Rom. XII, 5. — (6) Luc. X, 16.

quis separet ab Ecclesia et Episcopo particulari, quod illa Ecclesia et ille Episcopus hæretici aut schismatici sint. Recte enim Cyprianus lib. IV, epist. 9 : « Frustra, inquit, sibi blandiuntur ii, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, et latenter apud quosdam communicare se credunt, cum Ecclesia, quæ Catholica una est, scissa non sit, neque divisa, sed sit utique connexa, et cohærentium sibi invicem Sacerdotum glutino copulata. »

CAPUT VI.

De excommunicatis.

De Excommunicatis, quod in Ecclesia non sint, docent, Catechismus Romanus in explication. Symboli; Thomas Waldensis to. I, lib. II, cap. 9. doctr. fid. antiquæ ; Joannes de Turrecremata lib. I, cap. 3. Summæ de Ecclesia; Joannes Driedo lib. IV, cap. 2, part. 2. de Scriptura et dogmatibus Ecclesiasticis, et alii nonnulli. Et probatur primo ex illo Matth. XVIII : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus* (1). Ubi Dominus de excommunicatis loquitur secundum omnium expositionem. At Ethnici non sunt de Ecclesia. Item ex illo I. Cor. V: *Cur non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit?* Et infra : *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Item : *Auferte malum ex vobismetipsis, etc.* (2). Quibus omnibus verbis describit Apostolus, quid sit excommunicari. Jubet enim excommunicari eum, qui uxorem patris sui habuerat.

Secundo, probatur ex Jure canonico, XI, q. 3. can. Canonica : « Canonica instituta, et sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei et judicio sancti Spiritus, a gremio sanctæ matris Ecclesiæ, et a consortio totius Christianitatis eliminamus. »

Tertio, ex Patribus, Eusebius lib. V hist. cap. 24. narrans, quemadmodum Victor Papa excommunicaverat omnes Asianos : « Litteras, inquit, mittit, quibus omnes simul absque discretione ab Ecclesiastico fœdere segregaret. » Et infra : « Irenæus, inquit, Victorem arguit, quod non recte fecerit, abscindere a corporis unitate tot et tantas Ecclesias Dei. » Epiphanius hæres. 42. quæ est Marcionis, loquens de Marcione, qui antequam esset hæreticus, virginitatis professor erat, et tamen corrupit mulierem, quæ virginitatem quoque profitebatur, et ideo a patre suo excommunicatus fuit : « A proprio, inquit, patre ab Ecclesia ejicitur. Erat enim pater ipsius propter excellentem pietatem illustris, et in Episcopatus ministerio honeste vivens perseverabat. »

Hilarius in cap. Matth. XVIII in illud : *Sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus* (3), dicit Deum sic egisse cum populo Israel, ut Christus monet agendum. Primo enim corripuit populum inter se et ipsum solum, quando apparuit illis cum majestate in monte Sinai. Secundo, adhibuit secum duos testes, id est, Legem et Prophetas. Tertio, dixit Ecclesiæ, id est, misit Christum summum Præsulem Ecclesiæ, qui Judæos objurgaret. Ultimo, cum illi Ecclesiæ Præsulem non audirent, neglexit eos ac deseruit, ut Ethnicos et Publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri sicut Ethnicum et Publicanum, quod fit per excommunicationem, esse, ejici de populo Dei, et non amplius a Deo gubernari peculiari illa providentia, quæ gubernatur Ecclesia.

Chrysostomus et Theophylactus in hunc locum, exponunt, ejici de Ecclesia, quæ hic dicitur, fieri ut Ethnicum et Publicanum. Hieronymus in cap. III ad Tit. dicit, alios peccatores per Episcoporum excommunicationem propelli extra Ecclesiam, quo per seipsos sponte eunt hæretici et schismatici. Augustinus lib. de unit. Ecclesiæ, cap. ult. dicit, excommunicari esse visibiliter præcidi a corpore Ecclesiæ. Item lib. de correptione et gratia cap. 15. dicit, per excommunicationem separari ab ovibus sanis morbidam, ne per plures serpant dira contagia. Citatur etiam ex Augustino hæc sententia, XI. q. 3. can. Omnis : « Omnis Christianus, qui a Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus. » Cui subscribit Anselmus, qui in cap. V, 1. ad Cor. dicit, tradere hominem Satanæ, esse per excommunicationem eum de Ecclesia pellere. Gregorius in primum versum Psal. V pœnitentialis inquit : « De hoc Spiritu non

(1) Matth. XVIII, 17. — (2) I. Cor. V, 2, 6 et 12. — (3) Matth. XVIII, 17.

vivit hæreticus, non vivit schismaticus, non vivit excommunicatus, quia non sunt de corpore. »

Probatur ultimo ratione. Primo, per excommunicationem privantur homines omni commercio spirituali, quod habent homines Ecclesiæ inter se, ut docet Tertullian. in Apologetic. cap. 39. igitur non sunt amplius in cœtu Ecclesiæ. Quid enim est, civem aliquem privari civitate, nisi privari omni commercio, quod est inter homines illius civitatis ? Secundo, excommunicatio eum locum habet in Ecclesia, quem pœna mortis habebat in Testamento veteri, et quem habet in temporalibus Rebuspublicis : at per mortem separantur homines plane a tota Republica. Augustinus q. 39. in Deuter. : « Hoc, inquit, nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio. » Ubi confert, quod dicebatur Deuter. XXIV : *Auferes malum de medio tui*, cum eo, quod dicit Apostolus I. Corinth. V : *Auferte malum ex vobisipsis* (1). Tertio, nulla est pœna gravior, quam Ecclesia infligere possit, excommunicatione, ut B. Augustinus docet lib. de correptione et gratia c. 15. ergo per excommunicationem ejicitur homo de Ecclesia. Nam gravius est projici de Ecclesia, quam quælibet pœna, quæ de manentibus in Ecclesia sumitur. Quarto, excommunicatio non potest ferri, nisi in contumaces, ut B. Augustinus docet lib. de vera relig. c. 6. Et idem etiam omnes Theologi deducunt ex illo Matth. XVIII : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus et Publicanus* (2). Igitur excommunicatio est ejectio de Ecclesia; si enim excommunicatio esset pœna aliqua infra ejectionem, ferretur etiam quandoque in homicidas, adulteros, et alios facinorosos, licet non contumaces. Adde, quod cum absolvuntur excommunicati, dicitur : Restituo te unitati Ecclesiæ, et membrorum participationi. » Quod signum est perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesiæ unitate.

At contra objiciunt. Primo, potest homo excommunicatus retinere Baptismum, fidei professionem, et subjectionem Prælatis legitimis, atque adeo esse amicus Dei, si nimirum sit injuste excommunicatus; potest etiam juste excommunicatus pœnitentiam agere, et habere illa tria antequam absolvatur; igitur in Ecclesia erit, etiam manens excommunicatus.

Respondeo, talem esse in Ecclesia animo, sive desiderio, quod sufficit illi ad salutem, non tamen esse corpore, sive externa communicatione, quæ proprie facit hominem esse de Ecclesia ista visibili, quæ est in terris. Augustinus lib. de vera religione c. 6 : « Sæpe etiam sinit divina providentia expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam, vel injuriam suam cum patientissime pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ullas novitates, vel schismatis, vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quam vero affectu, et quanta sinceritate charitatis Deo serviendum sit. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns. »

Secundo objiciunt, quia Augustinus lib. contra Donatistas, post collationem cap. 20. dicit : « Neque enim a populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendo locum redigimus. »

Respondeo, suspicor locum esse corruptum, et sic legendum esse : Neque enim a populo Dei non separamus. Nam statim sequitur : « Et ubi hoc facere, pacis et tranquillitatis Ecclesiæ gratia non permittimur, non tamen ideo Ecclesiam negligimus, sed toleramus quæ nolumus, ut perveniamus quo volumus, utentes cautela præcepti Dominici, ne cum voluerimus ante tempus colligere zizania, simul eradicemus et triticum. » Quod si locus hic non sit corruptus, responderi potest, per populum Dei hoc loco non intelligi solam Ecclesiam militantem, sed absolute numerum omnium salvandorum, sive sint in Ecclesia, sive esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt Pastores separare homines a numero salvandorum, sed potius ea correptione juvare eorum salutem.

Tertio, excommunicatio est medicina quædam spiritualis instituta in utilitatem eorum, qui excommunicantur. Unde Apostolus II ad Thessal. ult. ait : « Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur, et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, ut fratrem. »

Respondeo, excommunicatio etiam si abscindit hominem ab Ecclesia, tamen non aufert potentiam, ut non possit iterum inseri in Ecclesiam is, qui præcisus est, si pœnitentiam agere velit. Idcirco Ecclesia per ex-

(1) Deut. XXIV, 7; I. Cor. V, 12. — (2) Matth. XVIII, 17.

communicationem separat quosdam a suo corpore, sed in utilitatem eorum, quia cupit eos illa confusione humiliari, et humiliatos iterum in suum corpus recipere.

CAPUT VII.

De prædestinatis.

Jam vero, quod non soli prædestinati, sed etiam reprobi ad Ecclesiam pertinere possint, contra Wiclefum, et Huss, et Calvinum, probatur primo ex parabolis Evangelicis apertissimis. Comparatur enim Ecclesia Matth. III areæ : « Permundabit, inquit, aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili. » Certe nomine areæ non potest intelligi, nisi Ecclesia, in qua tamen inveniuntur paleæ, quæ si comburentur igne inextinguibili, certe non significant electos. Item Matth. XIII comparatur sagenæ missæ in mare, ex omni genere piscium congreganti, quorum tandem aliqui mittuntur in caminum ignis, qui certe non erant de prædestinatis.

Item Matth. XXII comparatur convivio nuptiali, ad quod intraverunt boni et mali, et postea mali non habentes vestem nuptialem, projiciuntur in tenebras exteriores, et ideo concludit Dominus : *Multi sunt vocati, pauci vero electi* (1) ; id est, multi sunt in Ecclesia, quæ est evocatio quædam, sive cœtus vocatorum, qui tamen non sunt de electis. Item Matth. XXV comparatur decem virginibus quarum quinque prudentes intrabunt in die judicii cum sponso ad nuptias, quinque fatuæ excludentur. Et ibidem comparatur ovili, in quo sunt oves et hœdi ; et illæ, Domino ipso explicante, significant electos ; isti reprobos. Primæ ad Corinth. V Paulus jubet expelli de Ecclesia incæstuosum, et tamen non poterat illum facere reprobum ex prædestinato, imo nec volebat ; nam ejecit illum, ut humiliatus rediret, et salvus fieret in die Domini, ut ibidem dicitur. Item II. Timoth. II : *In magna autem domo sunt vasa aurea, et argentea, et lignea, et fictilia, quædam in gloriam, et quædam in contumeliam* (2). Nec dubium esse videtur, quin vasa in gloriam sint electi, vasa in contumeliam reprobi, etiamsi in eadem domo sint.

Confirmatur hoc idem ex Cypriano l. III, epist. 3. et lib. IV, epist. 2. qui apertissime docet, in eadem Ecclesia esse triticum, et zizania, et vasa aurea, et lignea, cum certum sit, zizania comburenda, et lignea vasa esse in contumeliam. Item ex Augustino, qui tract. 45. in Joan. : « Secundum præscientiam, inquit, et prædestinationem, quam multæ oves foris, quam multi lupi intus? » Ubi prædestinatos multos dicit esse extra Ecclesiam, et reprobos multos intra Ecclesiam, quod idem repetit lib. II cont. Crescon. cap. 34.

Accedant præterea exempla Pauli et Judæ. Nam Joannes Huss dicebat, Paulum semper fuisse de Ecclesia, Judam nunquam fuisse de Ecclesia. Ipse autem Paulus I. Tim. I ; ad Galat. I. et I. Corinth. XV affirmat, se persecutum esse Ecclesiam Dei, et idem de eo affirmat Luc. Act. IX. Quæro igitur, vel illa Ecclesia, quam Paulus persequebatur, erat vera Dei Ecclesia, vel non : si vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum veræ Ecclesiæ. Quomodo enim erat de illa Ecclesia, quam totis viribus oppugnabat ? Si non erat illa vera Ecclesia, ergo mentiuntur Paulus et Lucas, cum eam absolute Dei Ecclesiam vocant.

Quare B. Augustinus serm. 1. de conversione S. Pauli, recte docet, Paulum, licet prædestinatum, prius fuisse lupum, deinde ovem. Et Chrysostomus hom. 6. in II. ad Timoth. dicit, Paulum fuisse vas fictile, sed esse versum in aureum ; et Judam fuisse vas aureum, sed conversum in fictile. Porro Judas reprobus erat, ut patet ex Actis Apostolorum primo, et tamen de vera Ecclesia aliquando fuit ; nam, ut dicitur ibidem, fuit Apostolus ex duodecim, et Episcopus vocatus a David Propheta Psalm. CVIII, quæ non possunt esse vera, nisi aliquando de Ecclesia fuerit. Unde Augustinus in Psal. III dicit, Judam filium Christi fuisse, et tamen persecutum esse patrem suum, quomodo Absalon persequebatur Davidem. Et lib. de unitate Ecclesiæ cap. 13. dicit, Judam in Ecclesia fuisse, in qua erant cæteri Apostoli.

Accedat quoque ratio ; nam si sola prædestinatio facit hominem esse de Ecclesia,

(1) Matth. XXII, 14. — (2) II Tim. II, 20.

sequitur, Turcas, Judæos, Hæreticos, et quoslibet impios, si prædestinati sint, nunc esse de Ecclesia, et viva membra Christi : et contra, quoslibet sanctos et pios baptizatos, si non sint prædestinati, non esse de Ecclesia, nec de corpore Christi : at utrumque est falsissimum et contra expressas Scripturas. Nam quod non baptizati, et hæretici non sint de Ecclesia, supra ostendimus : quod autem impii non sint viva membra, dicitur Rom. VIII : *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (1), nimirum vivum membrum. Quod autem impii non habeant Spiritum Christi, sed spiritum Diaboli, patet ex operibus eorum. Non enim sunt patientes, casti etc. quæ sunt opera Spiritus; sed sunt adulteri, homicidæ, blasphemi, etc. quæ sunt opera carnis ; ad Galatas VI. E contrario autem, quod omnes pii baptizati sint membra Christi, habetur I. Corinth. XII : *Omnes nos uno spiritu in unum corpus baptizati sumus.* Et Galat. III : *Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu ; quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis* (2). Et tamen non est credibile, omnes Corinthios et Galatas fuisse prædestinatos.

Denique Augustinus in epist. ad Dardan.: « In compagem, inquit, Christi, tanquam in vivam structuram templi Dei, quæ est Ecclesia, nati homines non ex operibus justitiæ, quæ fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur, tanquam de massa ruinæ ad ædificii firmamentum. » Et lib. II cont. Crescon. cap. 21. ostendens impios non pertinere ad membra viva Christi : « Absit, inquit, ut intrare possint limites horti conclusi, cujus ille custos est, qui non potest falli : qui tamen si confitentur, et corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti conclusi, tunc in membris unicæ columbæ numerantur. »

Probatur ultimo ex incommodis ; nam si soli prædestinati essent de Ecclesia, omnia essent incerta. Nam nemo tunc cognosceret fratres suos, et nec pastores cognoscerent oves suas, nec ab illis cognoscerentur : cum nemo sciat qui sint prædestinati. Et præterea nemo sciret, quæ sint veræ Scripturæ, quæ vera Sacramenta, quæ vera fides etc. omnia enim pendent ex testimonio veræ Ecclesiæ.

At contra objiciunt, primo, illud Cant. IV: *Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ viventis etc.* (3) quæ sine dubio dicuntur de Ecclesia ; et tamen exponit Augustinus illa omnia de solis electis lib. V de baptismo cap. 27.

Respondeo primo, sæpe Scripturam per figuram intellectionis attribuere aliquid toti, quod solum convenit parti : sicut Matth. XXVII dicuntur latrones, qui erant cum Domino crucifixi, blasphemasse contra eum, cum tamen constet ex Luc. XXIII unum tantum eorum blasphemasse. Philipp. II : *Omnes quæ sua sunt quærunt* (4). Et tamen tales non erant permulti sancti, qui tunc vivebant, et præcipue Philippenses. Secundo dico, quæ dicuntur in Canticis de sponsa, non necessario intelligenda esse de Ecclesia. Quidam enim ea intelligunt de Ecclesia, quidam de B. Virgine, quidam de qualibet anima perfecta, quod probabilius videtur, nam cap. VI dicitur : *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentularum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ* (5). Quo loco si per unicam illam sponsam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per reginas, concubinas, et adolescentulas, quas omnes fovet sponsus et diligit ? Igitur per matrem intelligitur Ecclesia, per reginas, concubinas, et adolescentulas intelliguntur animæ imperfectiores, fideles tamen et bonæ. Dicuntur enim cap. 1. : *Propterea adolescentulæ dilexerunt te.* At per unicam, perfectam, sponsam, et columbam intelligitur anima perfecta. Sic etiam in eo quod dicitur cap. II : *Sicut lilium inter spinas, si amica mea inter filias* (6). Si per amicam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per cæteras filias ? num congregationem infidelium ? Absit. Loquitur igitur de anima perfecta, quæ inter multas peccatrices in eodem horto Ecclesiæ commoratur. Augustinus epist. 48 : « Dicuntur, inquit, spinæ propter malignitatem morum, dicuntur filiæ propter communionem Sacramentorum. »

Argumentum secundum. Arca Noe figura fuit Ecclesiæ, ut Augustinus docet lib. V de Baptismo c. ult. at in Arca non fuerunt nisi qui salvandi erant ex aquis, ergo in Ecclesia non sunt nisi prædestinati.

Respondeo, similitudines non in omnibus

(1) Rom. VIII, 9. — (2) I. Cor. XII, 13; Galat. III, 26 et 27. — (3) Cantic. IV, 12. — (4) Philipp. II, 21. — (5) Cantic. VI, 7 et 8. — (6) Cantic. I, 2; II, 2.

convenire ; alioqui omnis baptizatus esset etiam prædestinatus, quia I. Petr. III comparatur Baptismus cum Arca Noe, et non solum boni, sed etiam mali salvarentur, quia in Arca salvata sunt animalia munda et immunda. In eo igitur Arca convenit cum Ecclesia, quod sicut extra Arcam nemo salvari potuit, ita nec extra Ecclesiam, ut Augustinus loco notato, Cyprianus lib. de unitate Ecclesiæ, et Hieronymus in epistola ad Damasum, de tribus hypostasibus, docent. Nec est quærenda alia similitudo.

Argumentum Tertium. Christus non est caput, nisi ejus Ecclesiæ, quam salvabit, et quam exhibebit sibi in die judicii gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, ut dicitur Ephes. V. At soli prædestinati erunt salvi, et gloriosi, igitur soli prædestinati ad Ecclesiam Christi pertinent.

Respondeo, cum dicitur, Christus non est caput, nisi ejus Ecclesiæ, quam salvabit illud : *Ejus Ecclesiæ*, potest significare, ejus partis Ecclesiæ, quam salvabit, et tunc propositio est falsa. Nam est caput totius corporis sui, licet quædam membra desitura sint esse membra, et in æternum peritura. Potest etiam significare illud : *Ejus Ecclesiæ*, totam Ecclesiam, ut distinguitur ab aliis congregationibus infidelium, et tunc propositio est vera, sed consequentia est mala. Quamvis enim aliqua membra hujus Ecclesiæ non salventur, non propterea sequitur, Christum non salvare Ecclesiam suam, cujus est caput.

Argumentum Quartum. Corpus mysticum simile est corpori vero, sed totum corpus Christi verum cum omnibus suis partibus salvum, et gloriosum est, igitur etiam corpus mysticum in omnibus suis membris et partibus salvari debet.

Respondeo primo, similitudines non in omnibus convenire. Secundo, sicut corpus Christi verum salvum est, et gloriosum, quoad omnes partes formales, non tamen quoad omnes materiales : fluebant enim et mutabantur in Christo partes materiales, ut in nobis fieri videmus : ita etiam corpus mysticum salvum futurum est, quoad omnes partes formales, quæ sunt Apostoli, Prophetæ, Pastores, Doctores etc. ex omni enim genere hominum aliqui salvantur, non tamen quod omnes partes materiales, quæ sunt homines singulares.

Argumentum Quintum. Ecclesia est unum ovile, Joan. X, at oves non sunt nisi prædestinati, ut Augustinus docet tract. 45. in Joan. igitur soli prædestinati, sunt de Ecclesia.

Respondeo, nomen ovis in Scripturis interdum significare solos prædestinatos, ut Matth. XXV ubi separantur oves ab hœdis, et Joan. X : *Oves meæ vocem meam audiunt* (1). Interdum tamen significare omnes in genere tam bonos, quam malos, qui sunt in Ecclesia, ut Joan. ult. *Pasce oves meas.* Et Psalm. LXXIII : *Iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ* (2). Et Ezech. XXXIV describuntur oves Dei, aliæ pingues, aliæ macilentæ, aliæ sanæ, aliæ ægrotæ etc. Et quidem secundum hanc significationem argumentum non habet ullam vim. At secundum priorem respondemus, in ovili non esse solas oves, sed etiam hœdos, ut patet Matth. XXV, ubi separantur oves ab hœdis, cum antea simul fuissent in eodem ovili. Ovile autem dicitur, etsi non solas oves contineat, a meliori parte. Quemadmodum Roma dicatur civitas, licet etiam multos non cives complectatur.

Argumentum Sextum, Joan. X : *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili.* Et Joan. XI : Jesus *moriturus erat pro Gente, et non solum pro Gente, sed etiam ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum* (3). In quibus locis prædestinati dicuntur oves, et filii Dei, etiam cum in erroribus Gentilitatis versarentur. Quare prædestinati semper sunt de Ecclesia. Item I. Timoth. II : *Firmum Dei fundamentum stat habens signaculum hoc, novit Dominus, qui sunt ejus.* Et I. Joann. II : *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* (4). Igitur etiam antequam exirent, non erant ex nobis, sed videbantur esse. Et confirmatur ex Augustino libro de corrept. et gratia, cap. 9. ubi tractans loca citata, sic ait : « Quidam, inquit, filii Dei, propter susceptam vel temporaliter gratiam, dicuntur a nobis, nec sunt tamen a Deo. » Et infra : « Ex nobis, inquit, exierunt, sed non erant ex nobis, hoc est, et quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Item, non erant filii, etiam quando videbantur in professio-

(1) Joan. X, 3. — (2) Joan. XXI, 17; Psal. LXXIII, 1. — (3) Joan. X, 16; XI, 51 et 52. — (4) II. Tim. II, 19; I. Joan. II, 19.

ne, et nomine filiorum. » Et infra : « Quia ergo non habuerunt perseverantiam, sicut non vere discipuli Christi, ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, et ita vocabantur. » Præterea lib. III doctrinæ Christianæ, cap. 32. arguens Ticonium, qui vocaverat corpus Domini mysticum, id est, Ecclesiam, corpus bipartitum : « Non ita, inquit, debuit appellari. Non enim revera Domini corpus est quod cum illo non erit in æternum. »

Respondeo, notandas esse pro explicatione horum locorum duas distinctiones. Prima est, hominem posse dici Christi ovem, filium, membrum, duobus modis; uno modo secundum prædestinationem; altero modo secundum præsentem justitiam. Hæc distinctio habetur apud Paulum; nam Rom. VIII dicit : *Qui spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Et tamen II. Timoth. II dicit de prædestinatis : *Novit Dominus qui sunt ejus* (1). Itaque unus, et idem potest esse Christi membrum, et non esse. Erit enim ejus, si sit prædestinatus, et non erit ejus, si interim spiritum ejus non habeat. Idem docet Augustinus IV. lib. de Baptismo, cap. 3 : « Secundum præscientiam, inquit, multi etiam qui aperte foris sunt, et hæretici appellantur, multis et bonis Catholicis meliores sunt. » Et tractat. 45. in Joan. : « Secundum præscientiam, inquit, et prædestinationem quam multæ oves foris? quam multi lupi intus? » Similia vide de bono persever. cap. 8. de corrept. et gratia, cap. 9.

Interest autem inter hæc, quod qui sunt oves, aut filii, aut membra, solum secundum prædestinationem, non sunt actu, sed solum potentia tales. Prædestinatio enim nihil ponit in homine, sed est actus in ipso Deo manens : At qui sunt tales secundum præsentem justitiam, sunt actu et simpliciter tales, quia in se revera habent id, unde tales appellantur. Id quod aperte docet Augustinus tractat. 45. in Joann. : « Quid est, inquit, quod dixi, quam multæ oves foris? quam multi luxuriantur, casti futuri? quam multi blasphemant Christum, credituri in Christum? et hi oves sunt. Verumtamen modo alienam vocem audiunt, alienos sequuntur. Item quam multi intus laudant, blasphematuri? casti sunt, fornicaturi? stant, casuri? et non sunt oves, de prædestinatis enim loquimur. » Hæc ille. Ubi vide, quomodo dicat, in futuro, *luxuriantur*, *casti futuri etc.* nam eodem modo potest dici, foris sunt, intus futuri, et ex hac distinctione satisfit illis locis Scripturæ adductis. Dicuntur enim ibi oves, et filii Dei quidam, qui adhuc non erant in Ecclesia, quia tales erant secundum prædestinationem, et in potentia, non autem actu et simpliciter.

Pari ratione, cum dicitur II. Timoth. II : *Novit Dominus, qui sunt ejus*, sermo est de illis, qui sunt ejus per prædestinationem, non autem de tota Ecclesia : Nam ibidem subjungit : *In magna autem domo sunt vasa aurea, et argentea, et lignea, et fictilia* (2). Et similiter dicuntur reprobi, qui exierunt de Ecclesia, non fuisse ex nobis, quia non fuerunt ex nobis secundum prædestinationem, licet fuerint secundum Sacramentorum communionem. Quomodo etiam intelligi debet quod ait auctor operis imperfecti in Matthæum hom. 20. ubi dicit, eum, qui ab Ecclesia cadit, numquam fuisse Christianum; intelligit enim secundum prædestinationem.

Altera distinctio est, posse aliquem dici vere filium Dei, aut membrum corporis Christi duobus modis; uno modo veritate essentiæ, sive formæ, altero modo veritate finis, vel ut alii, dicunt; veritate permanentiæ. Veritate essentiæ, et filius Dei, qui habet charitatem, I. Joannis IV : *Omnis qui diligit ex Deo natus est* (3). Et similiter veritate essentiæ est membrum Christi, qui de eodem spiritu vivit. I. Corinth. XII : *In uno spiritu omnes oves in unum corpus baptizati estis* (4). At veritate finis dicitur filius Dei, qui assequetur hæreditatem, et qui non assequetur, videtur filius, sed non est, finis enim filiationis est hæreditas : *Quod si filius, et hæres, per Deum* (5), sic etiam veritate finis est membrum, qui salvabitur, nam ad hoc univit sibi Christus Ecclesiam, tanquam corpus capiti, ut eam salvaret, ut dicitur Ephes. IV. Itaque qui est in gratia, et tamen non est prædestinatus, est vere filius, et membrum veritate essentiæ; et non est vere filius, nec membrum veritate finis. Et contra, qui non est in gratia, et tamen est prædestinatus, non est vere filius, nec membrum veritate essentiæ, et tamen est vere utrumque veritate finis. De prima veritate intelligitur illud : *Qui servat verbum ejus, vere in hoc charitas*

(1) Rom. VIII, 9; II. Tim. II, 19. — (2) II. Tim. II. 19 et 20. — (3) I. Joan. IV, 7. — (4) I. Cor. XII, 13. — (5) Galat. IV, 7.

Dei perfecta est. I. Joan. II; de secunda intelligitur illud Joan. VIII : *Si manseritis in sermone meo, vere discipulis mei eritis* (1).

Quibus notatis, facile intelligentur loca Augustini, ubi dicit, justos non prædestinatos non esse vere filios, nec membra. Loquitur enim de veritate finis, non de veritate essentiæ. Nam ipse in iisdem locis se explicat. Lib. de corrept. et gratia, cap. 9. postquam dixerat probos non prædestinatos non esse vere filios, subjungit : « Non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non permanserunt. » Et lib. III. doctrinæ Christianæ, cap. 32. reddens rationem cur dixerit, non vere pertinere ad corpus Christi eos, qui cum illo non erunt in æternum : « Nunc, inquit, in uno sunt, non tamen semper in uno erunt. Ipse est quippe ille servus commemoratus in Evangelio, cujus Dominus cum venerit, dividet eum, et partem ejus cum hypocritis ponet. »

CAPUT VIII.

De non perfectis.

Non perfectos in Ecclesia, contra Pelagianorum et Anabaptistarum sententiam, esse posse, facile probari potest; nam si non essent in Ecclesia ii, qui habent aliquam imperfectionem, nulla fuisset, neque esset, neque futura esset Ecclesia in terris. Nam excepto Christo, et B. Virgine, qui soli non faciunt Ecclesiam, nulli sunt, quamvis sanctissimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quæ tamen non tollunt justitiam, nec faciunt hominem Deo inimicum, ut Pelagiani putabant. Id quod testantur in primis divinæ litteræ. Psalm. XXXI : *Tu remisisti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Quid est enim, *pro hac*, nisi pro remissione? Et sanctus igitur est aliquis, et tamen habet, quod sibi postulet remitti, III. Reg. VIII : *Nec enim est homo, qui non peccet.* Proverb. XXIV : *Septies in die cadet justus, et resurget.* Eccles. VII : *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet.* Matth. VI. jubentur omnes dicere : *Dimitte nobis debita nostra.* Jacobi III : *In multis offendimus omnes.* I. Joan. I : *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (2). Quæ certe testimonia clariora sunt, quam ut explicatione ulla indigeant.

Item testatur Concilium Milevitanum, can. 7. et 8. ubi definitur, justos dicere, non solum humiliter, sed etiam veraciter, et non solum pro aliis, sed etiam pro se : *Dimitte nobis debita nostra.*

Idem testantur veteres Patres, S. Cyprianus sermone de eleemosyna : « Quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est. » S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Julianum : « Omni prorsus peccato vacare, supra humanæ naturæ modum Deus constituit. » B. Ambrosius sermon. 16. in Psalm. CXVIII : « Non potest, inquit, hoc justus negare, quia nemo sine peccato est. » B. Chrysostomus in Psalm. XXXIX : « Nec ex perfectis, inquit, universa constat Ecclesia, sed habet etiam otio, et socordiæ deditos etc. » S. Hieronymus lib. II. contra Pelagianos : « Justos, inquit, esse concedo, sine omni autem peccato esse, non assentior. » Et lib. III. fere toto hoc idem probat, ubi tamen admittit, posse ad aliquod brevissimum tempus esse hominem sine omni peccato, non tamen diu.

B. Augustinus lib. de spiritu et littera, c. ult. docet posse hominem ex privilegio Dei singulari vivere sine omni peccato : tamen re ipsa neminem esse, qui sic vivat, aut vixerit, excepto Christo. Idem dicit lib. de natura et gratia, cap. 36. ubi tamen excipit etiam B. Virginem, et epist. 89 et 95. et toto libro de perfect. justitiæ : ac demum lib. I. contra duas epistolas Pelagiani, cap. 14 : « Nullus in Ecclesia, inquit, recte posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato est, ubi dixit, si quis sine crimine est; aut si dixisset, peccatum nullum habentes, ubi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim. » B. Gregorius lib. XXI. Moralium, cap. 9. et in hac vita quidem multi sine crimine; sine peccato esse nullus valet.

Argumenta in contrarium multa sunt, sed non omnia hic solvenda, Quæ enim adferun-

(1) I. Joan. II, 5; Joan. VIII, 31. — (2) Psal. XXXI, 6; III. Reg. VIII, 46; Prov. XXIV, 16; Eccl. VII, 21; Matth. VI, 12; Jac. III, 2; I. Joan. I, 8.

tur ad probandum, per quodlibet peccatum perdi justitiam: vel posse hominem vivere sine omni peccato, non egebunt solutione, cum paulo post ostenderimus, in Ecclesia esse optimos, et pessimos viros. Duo tantum sunt propria hujus loci. Unum ex Cant. IV: *Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.* Alterum ex Ephes. V: *Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi* (1). Quem locum de Ecclesia Catholica hujus temporis intelligendum esse docet Concilium Toletanum VI, cap. 1. explicans enim confessionem fidei, loco illius, sanctam Ecclesiam, ait, Ecclesiam sine macula, aut ruga.

Respondeo ad Primum, sive intelligatur illud de Ecclesia ratione unius partis tantum, id est, ratione animarum justarum, sive de anima perfecta, quod magis probo, animam justam dici totam pulchram, vel per hyperbolem, quæ familiaris est amantibus: vel quia anima justa, et perfecta mortalibus caret peccatis, quæ proprie maculam relinquunt, et vitat venialia, quantum licet per humanam fragilitatem: et si quæ committit, mox delere studet. Id etsi enim non est esse immaculatum simpliciter, est tamen immaculatum pro statu hujus vitæ, ut Augustinus explicat libro de perfectione justitiæ. Quomodo etiam nemo est perfectus in hac vita absolute, et tamen multi in Scripturis dicuntur perfecti, quia erant tales pro statu hujus vitæ Genes. VI: *Noe vir justus fuit, atque perfectus.* Philip. III: *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Imo etiam dicuntur immaculati, qui sine dubio venialibus non carent. Psalm. XVII: *Et ero immaculatus cum eo.* Psalm. CXVIII: *Beati immaculati in via.* Ephes. I: *Elegit nos in ipso, ut essemus sancti et immaculati in veritate* (2).

Ad Secundum dico, Primo intelligi posse de Ecclesia, non ut nunc est, sed ut erit post resurrectionem: ut exponunt S. Hieronymus in cap. 31. Hieremiæ circa finem. S. Augustinus lib. de perfect. justit. et alibi: et B. Bernardus serm. 3. de festo omnium Sanctorum. Neque obstat Concilium Toletanum; nam etsi illa verba intellexit Concilium de Ecclesia hujus temporis, tamen non definivit, sic necessario esse intelligenda. Dico tamen Secundo, probabilius esse quod loquatur Apostolus de Ecclesia hujus temporis, sed tribuat per Synecdochen toti Ecclesiæ, quod uni parti convenit. Qui enim sunt nunc in Ecclesia justi, sunt gloriosi per gratiæ pulchritudinem, quæ est gloria inchoata: sunt sine macula, ut paulo ante expositum est, et sunt sine ruga, quia per Baptismum renovati sunt, depositoque vetere homine induerunt novum; rugæ enim signa sunt vetustatis. Ita hunc locum intelligunt, præter Concilium Toletanum jam citatum, Chrysostomus, Hieronymus, et Theophylactus in commentario.

CAPUT IX.

De magnis peccatoribus.

Jam vero in una vera et Catholica Christi Ecclesia non solum imperfectos, sed etiam graves peccatores esse, et non solum occultos, sed etiam manifestos, contra errorem Novatianorum, Donatistarum et Confessionistarum, probatur Primo ex parabolis Evangeliorum de area, de reti, de convivo nuptiali, de decem virginibus, et de ovili, supra citatis, quibus Catholici ita confutarunt olim Donatistas, ut plane non invenerint ullo modo qua exirent, ut Augustinus refert in breviculo collationis, explicans collationem tertiæ diei.

Præterea sunt alia loca apertissima, Mat. XVIII: *Si peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum etc. si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus et Publicanus* (3). Hic negari non potest, quin sermo sit de vera Ecclesia: Nam Christus loquitur de Ecclesia sua, et in hac Ecclesia constat inveniri peccatores, et tales peccatores, qui sæpe non emendantur per correptionem fraternam, nec etiam adhibitis duobus testibus: et tamen in Ecclesia manent, donec ab ipsa Ecclesia per sententiam Prælati ejiciantur. Item Matth. XXIII, Dominus præcipit de præpositis malis, ut faciamus quod dicunt, non quod faciunt, et c. XXIV. describit præpositum malum, qui percutit conservos, comedit, et bibit cum ebriosis etc. et dicit: *Veniet Dominus ejus in*

(1) Cantic. VI. 7; Eph. V. 27. — (2) Gen. VI. 9; Philip. III. 15; Psal. XVII, 24; CXVIII. 1; Eph. I. 4. — (3) Matth. XVIII, 15 et 17.

die, qua non sperat, et dividet eum, partemque ejus cum hypocritis ponet (1). Ubi de præpositis Ecclesiæ agi docent Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, et alii in hunc locum. Item in epist. I ad Cor. cap. 1. Paulus dicit scribere se Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi; et mox ibidem subdit : *Significatum est mihi, quod contentiones sunt inter vos etc.* Et cap. V: *Auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat* (2). Quid hic dicent? non esse hanc veram Ecclesiam? At Apostolus dicit esse Ecclesiam Dei. Non fuisse istum peccatorem gravissimum, et manifestum? At Apostolus hoc dicit. Non fuisse in illa Ecclesia? At Apostolus jubet, ut expellant eum per excommunicationem. *Tollatur*, inquit, *de medio vestri etc.*

Præterea Apocal. II et III. scribit Joannes septem Ecclesiis Asiæ, et fere singulas reprehendit de rebus non levibus. Et notat Augustinus lib. II. contra Parmenianum, cap. 10. non solum Ecclesias, sed etiam præpositum reprehendi significatum per Angelum Sardensis Ecclesiæ : *Nomen*, inquit, *habes, quod vivas, sed mortuus es, esto vigilans etc.* (3) Adde, quod tempore Testamenti veteris, numquam defuerunt gravissima peccata in populo Dei, et tamen nusquam legimus, quod Moses, aut Samuel, aut alii Prophetæ, qui diversis temporibus fuerunt, aut Maria, Anna, Elizabeth, Simeon, Zacharias, Joannes Baptista, et alii justi, quos Dominus invenit in populo Judæorum, separaverint se a reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum, altare, sacrificia, et alia, quæ religionis sunt, ergo in eadem congregatione manebant boni et mali. Quod argumentum valde urget, et merito S. August. in breviculo, collatione tertia.

Probatur Secundo ex testimonio Ecclesiæ Catholicæ, quæ erat tempore B. Augustini. Beatus Augustinus enim in breviculo collationum refert collationem celeberrimam Carthagine habitam inter 306 Episcopos Catholicos, quorum unus ipse erat, et 296 Episcopos Donatistas. Tot enim fuisse indicat Augustinus in collatione primæ diei. Deinde in collatione tertiæ diei refert, Donatistas coactos fateri, esse in Ecclesia bonos et malos, prolata a Catholicis illa parobala de reti, pisces bonos et malos congregante : sed dixisse adhuc Donatistas, tantum occultos malos esse in Ecclesia; sicut in reti, dum est in mari, non discernuntur a piscatoribus pisces boni a malis, sed in littore discernuntur, et mox separantur. Ad hoc autem dicit respondisse Catholicos, propterea Ecclesiam comparatam etiam esse areæ, in qua discernuntur paleæ a frumento, imo magis apparent paleæ, quam frumenta : et etiam Arcæ Noe, in qua etiam post egressum corvi, quo significantur hæretici, adhuc remanserunt palam animalia munda et immunda.

Addit etiam Augustinus, quod cum calumniarentur Donatistæ, Catholicos duas Ecclesias facere, unam in terris, quæ habere bonos et malos, alteram in cœlis, quæ non haberet, nisi bonos; responderunt Catholici, se non duas Ecclesias facere, sed distinguere duo tempora Ecclesiæ. « Eamdem, inquit, ipsam unam, et sanctam Ecclesiam dixerunt nunc esse aliter, tunc aliter futuram, nunc habere malos mixtos, tunc non habituram, sicut non ideo duo Christi sunt, quia aliquando mortalis, aliquando immortalis fuerit Christus. » Quæ sunt notanda contra nostros Confessionistas et Calvinistas, qui duas Ecclesias fingunt.

Probatur Tertio testimoniis Patrum, Cyprianus lib. III, ep. 3. ad Maximum : « Impediri, inquit, non debet aut fides, aut Charitas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. » Gregorius Nazianzenus in orat. 1. Apologetica, ante medium, comparat Ecclesiam ingenti belluæ ex variis belluis compositæ, id est, magnis, parvis, feris, mitibus etc. ut ostendat maximum esse laborem Episcopi, qui regere debet tot hominum genera, perfectos, et imperfectos, bonos et malos. Chrysostomus multa similia dicit de peccatis eorum, qui ab Episcopis reguntur, lib. III de sacerdotio. Item in Psalm. XXXIX, in illud Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei etc. « Nec ex perfectis quidem universa constat Ecclesia, sed habet eos etiam, qui otio, et socordiæ se dedunt, mollemque, et dissolutam vitam amplectuntur, et libenter serviunt voluptatibus, et quoniam est unum corpus, tanquam ex una persona hæc, et illa pronuntiat. »

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos ultra medium : « Arca Noe, inquit, Ecclesiæ typus fuit; ut in illa omnium animalium genera, ita et in hac universarum, et

(1) Matth. XXIV, 50 et 51. — (2) I. Cor. I, 11; V, 1. — (3) Apoc. III, 1.

gentium, et morum homines sunt : ut ibi, pardus, hædi, lupus, et agni, ita et hic justi et peccatores, id est, vasa aurea, et argentea cum ligneis, et fictilibus commorantur.» Augustinus in tract. 6. in Joan. : « Nos, inquit, fatemur in Ecclesia Catholica, et bonos, et malos esse, sed tanquam grana, et paleas. » Idem habet lib. II retractat. c. 18. Libro post collationem cap. 7 et 20. Libro de unitate Ecclesiæ c. 13, lib. XVIII de Civit. Dei cap. 49. et alibi. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 43 : « Firmissime tene, et nullatenus dubites, aream Dei esse Catholicam Ecclesiam, et intra eam usque in finem sæculi frumento mixtas paleas contineri, id est, bonis malos Sacramentorum communione misceri. » Gregorius hom. 11 et 38. in Evangelia, docet, et probat multis argumentis, malos esse in Ecclesia.

Probatur ultimo ratione. Nam si soli boni essent in Ecclesia, frustra esset Sacramentum pœnitentiæ, quod solis iis administratur, qui sunt de Ecclesia. Præterea nemo certo sciret, qui sint de Ecclesia. Incertum est enim qui sint revera boni, et qui non. Item mox atque prælati in aliquod peccatum incidissent, non essent amplius de Ecclesia, nec prælati, et proinde non oporteret eis amplius obedire. Et similiter subditi mox atque peccarent, non essent amplius de grege; et proinde liceret pastoribus curam eorum non agere; ex quo summa confusio, et perturbatio oriretur.

At objiciunt primo Scripturam Isai. LII : *Non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus, et immundus*. Et ibidem : *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus* (1). Quem locum exponens Apostolus II. Corinth. VI. addit : *Et recipiam vos, dicit Dominus*. Itaque Deus in Ecclesiam non recipit, nisi eos, qui separant se ab immundis, et peccatoribus. Et rationem reddit ibidem Paulus, dicens : *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? quæ conventio Christi ad Belial?* I. Cor. X : *Unus panis, et unum corpus multi sumus* (2). At panis non efficitur nisi ex frumento, non ex paleis, et frumento Ro. VIII : *Qui spiritum Christi non habet, hic non est ejus*. Et I. Corinth. XII : *In uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus* (3). Ergo qui non habet spiritum, ut sunt omnes peccatores, non est membrum Christi. Si dicas, non est membrum vivum, tamen est membrum. Contra, quia membrum mortuum non est membrum, nisi æquivoce. Ergo non est membrum verum, igitur non est membrum simpliciter.

Respondet ad primum B. August. lib. cont. Donatistas post collationem cap. 8. et 20. et in breviculo collationis tertiæ diei, intelligi de Ecclesia triumphante, quod dicitur : *Non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus et immundus*. Et quod additur : *Recedite, exite etc.* Intelligi de separatione, quæ debet fieri animo, et moribus, non autem corporali discessione ab eodem templo, et Sacramentis etc.

At melius Cyrillus in hunc locum Isaiæ, a quo non videtur Hieronymus multum discrepare, docet secundum historicum sensum, agi de temporali persecutione Judæorum, ut sensus sit, cum a captivitate redieris, non adjiciet ultra, id est, in longum tempus, aliquis infidelis persecutor per terras tuas eas vastando, pertransire: Secundum mysticum autem sensum agi de Ecclesia, et prædicere Isaiam, fore, ut portæ inferi non prævaleant adversus eam. Incircumcisi enim, et immundi hostes Ecclesiæ præcipue sunt dæmones. Pari ratione quod sequitur : *Recedite, recedide etc.* secundum historicum sensum intelligitur de Judæis, quos hortatur Isaias, ut exeant de Babylone cum finitum fuerit tempus captivitatis : Secundum mysticum sensum intelligitur de Christianis, qui debent post Baptismum separari ab infidelium cœtibus, templis, sacrificiis, conjugiis, et cæteris rebus, quæ quoquo modo ad religionem pertinent. Et hoc modo intellexit hunc locum B. Paulus, et citavit. II. Corinth. VI. non enim de commercio cum quibusvis peccatoribus, sed solum cum infidelibus agit : *Nolite jugum*, inquit, *ducere cum infidelibus, quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis?* (4)

Ad illud de uno pane, qui ex solo tritico fit, respondeo, similitudines non in omnibus convenire. In hoc autem consistit similitudo panis, et Ecclesiæ, ut Cyprianus explicat ep. 6, lib. I ad Magnum, et Irenæus lib. III, c. 19. quod sicut ex multis granis per aquam fit unus panis, ita ex multis hominibus per aquam Baptismi, vel per Spiritum sanctum, qui etiam dicitur aqua Ezechiel. XXXVI. et

(1) Isai. LII, 11. — (2) II. Cor. VI, 18; I. Cor. X, 17. — (3) Rom. VIII, 9; I. Cor. XII, 13. — (4) II. Cor. VI, 14.

alibi, fit unus populus Dei. Nemo enim est in Ecclesia, qui non sit baptizatus, et non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus sancti. Quanquam non est etiam verum, panem semper constare ex solo tritico. Interdum enim vel ex negligentia, vel ex malitia eorum, qui panem faciunt, admiscentur etiam grana lolii; sicut in vino sæpe ex malitia vendentium admiscetur aqua. Denique idem ostenditur ex ipsis verbis Pauli, nam dicit : *Unus panis*, *et unum corpus sumus, qui de uno pane participamus* (1). At de uno participant boni et mali, alioqui non arguerentur a Paulo I. Corinth. XI. qui indigne communicant.

Ad ultimum dico, malos non esse membra viva corporis Christi, et hoc significari illis Scripturis. Ad id quod addebatur, igitur sunt æquivoce membra etc. a multis solet concedi, malos non esse membra vera, nec simpliciter, corporis Ecclesiæ, sed tantum secundum quid, et æquivoce. Ita Joannes de Turrecremata lib. I, cap. 57. ubi id probat ex Alexandro de Ales, Hugone, et B. Thoma. Idem etiam docent Petrus a Soto, Melchior Canus, et alii, qui tamen etsi dicant malos non esse membra vera, dicunt nihilominus vere esse in Ecclesia, sive in corpore Ecclesiæ, et esse simpliciter fideles, seu Christianos. Neque enim sola membra sunt in corpore, sed etiam humores, dentes, pili, et alia quæ non sunt membra. Neque fideles aut Christiani dicuntur tales a charitate, sed a fide sive a fidei professione. At si ita est, sequitur, Pontificem malum non esse caput Ecclesiæ : et alios Episcopos, si mali sint, non esse capita suarum Ecclesiarum. Caput enim non est humor, aut pilus, sed membrum, et quidem præcipuum : At hoc est contra Concilium Constantiense, in quo sess. XV. damnatur error 22 Joannis Huss, quo asserebat pastorem malum esse æquivoce pastorem, et error 30. quo asserebat prælatum malum non esse vere prælatum.

Respondeo igitur, membra posse considerari duobus modis : Uno modo, ut sunt res quædam secundum se, sive secundum essentiam, ac substantiam suam : alio modo, ut sunt instrumenta operativa. Nam ex. gr. oculus hominis, et oculus bovis, ut sunt substantiæ quædam differunt specie, ratione diversæ animæ. At instrumenta operativa, sunt ejusdem speciei, quia idem habent objectum.

Dico igitur, Episcopum malum, Presbyterum malum, Doctorem malum, esse membra mortua, et proinde non vera, corporis Christi, quantum attinet ad rationem membri, ut est pars quædam vivi corporis : tamen esse verissima membra in ratione instrumenti, id est, Papam et Episcopos esse vera capita, Doctores veros oculos, seu veram linguam hujus corporis etc. et ratio est, quia membra constituuntur viva per charitatem, qua impii carent : At instrumenta operativa constituuntur per potestatem sive ordinis, sive jurisdictionis, quæ etiam sine gratia esse potest. Nam etsi in corpore naturali non possit membrum mortuum esse verum instrumentum operationis, tamen in corpore mystico potest. In corpore enim naturali opera pendent ex bonitate instrumenti quia anima non potest bene operari, nisi per bona instrumenta, nec opera vitæ exercere, nisi per instrumenta viva : at in corpore mystico opera non pendent ex bonitate, aut vita instrumenti. Anima enim hujus corporis, id est, Spiritus sanctus æque bene operatur per instrumenta bona et mala, viva et mortua etc.

Objectio secunda. Ecclesia in Symbolo dicitur sancta, igitur non constat, nisi ex sanctis. Nec sufficit, dicent, responsio eorum, qui dicunt Ecclesiam dici sanctam, quia una pars est sancta. Nam tunc etiam dici posset Ecclesiam scelerata, quia una pars, imo major pars est scelerata.

Respondeo, Ecclesiam dici, et vere esse sanctam, quia omnia, quæ ad ipsam constituendam pertinent, sunt sancta. Tria requiruntur ad Ecclesiam constituendam. Primo, Baptisma, quod sanctum esse nemo negare potest. Secundo, professio Christiana, id est, fidei, et morum, sive dogmatum, et præceptorum Christianorum, quam professionem sanctam esse, et solam ipsam esse sanctam, certissimum est. Nec enim Judæorum, Turcarum, Ethnicorum, Hæreticorum professio sancta est, sed solum professio Christianorum. Tertio, unio membrorum inter se, et cum capite, saltem externa, et quoad ea, quæ ad religionem pertinent; quæ unio etiam sine dubio est sancta. Dicitur etiam sancta propter sanctos, quos habet, et non propter-

(1) I. Cor. X, 17.

ea dici debet etiam scelerata: Nam denominatio fit a meliori; et præterea, quia habere sanctos est proprium Ecclesiæ, quia ipsa sola habet vere sanctos: At habere malos non est proprium Ecclesiæ, id enim etiam aliis cœtibus convenit. Denique sancta dici potest, quia tota est consecrata Deo; et quia caput ejus Christus, est sanctus sanctorum.

Objectio Tertia. Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem, ut Cyprianus docet lib. de unitate Ecclesiæ, et similiter, non habet Ecclesiam matrem, qui Deum non habet patrem. Sed nulli improbi Deum habent patrem: *Nam qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei.* Rom. VIII. Et Joann. VIII. dicitur improbis. *Vos ex patre Diabolo estis.* Et I. Joan. III: *In hoc sunt manifesti filii Dei, et filii Diaboli, omnis qui non est justus, non est ex Deo* (1). Ergo soli boni habent Ecclesiam matrem; ergo, soli boni sunt in Ecclesia.

Respondeo cum Augustino lib. contra Adimantum cap. 5. nomen filii tribus modis accipi in Scripturis. Uno modo dicuntur filii ratione productionis, sive illa sit proprie generatio, sive creatio, sive regeneratio; sic Dominus Christus proprie dicitur Filius Dei, quia a Deo Patre generatus. Dicuntur etiam omnes homines filii ratione creationis Deuteron. XXXII: *Numquid non ipse est pater tuus, qui fecit, et creavit te?* (2) Necnon ratione novæ regenerationis dicuntur filii omnes justi, et soli justi, ut in locis notatis Rom. VIII. et I. Joan. III: Secundo dicuntur filii aliqui ratione imitationis, quomodo Gal. IV. et Rom. IV. vocat Apostolus filios Abrahæ eos, qui fidem Abrahæ imitantur, et Matth. V: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, ut sitis filii patris vestri etc* (3). Et hoc modo soli boni sunt filii Dei, mali omnes sunt filii Diaboli, ut dicitur Joan. VIII. et I. Joan. III. locis notatis. Tertio modo dicuntur filii ratione doctrinæ, quomodo I. Cor. IV, Apostolus vocat Corinthios filios, quia eos docuerat Evangelium, et Galat. IV: *Filioli mei*, inquit, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (4). Et hoc modo omnes qui sunt in Ecclesia, sunt filii Dei, et Ecclesiæ, qui tenent veram doctrinam Dei, et Ecclesiæ; tamen possunt esse boni et mali. Unde Isai. I: *Filios enutrivi, et exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Et Cant. II: *Sicut lilium inter spina, sic amica mea inter filias* (5). Ubi filiæ dicuntur animæ Christianæ, sed malæ.

His notatis, ad argumentum respondetur, si de filiis doctrinæ agatur, falsam esse assumptionem; non enim est verum solos justos esse filios Dei, si solius doctrinæ ratio habeatur. Si vero agatur de filiis Dei per regenerationem, aut imitationem, malam esse postremam illam consecutionem, ergo soli boni sunt in Ecclesia. In Ecclesia enim non sunt soli filii, sed etiam servi, quamquam isti non manent in domo in æternum, filii manent in æternum Joannis VIII, et hoc est ad mentem B. Cypriani. Is enim non voluit dicere, non esse in Ecclesia nisi filios, sed non esse ullos filios extra Ecclesiam, sicut non sunt ulli boni extra, licet sint aliqui mali intus. Volebat enim terrere hæreticos et schismaticos, ac monere eos, ne putarent, se posse esse bonos, aut filios extra Ecclesiam.

Argumentum quartum ex Cypriano lib. I, epist. 6. ad Magnum: « In Ecclesia Dei, inquit, non nisi concordes atque unanimes habitant, loquente in psalmis Spiritu sancto, et dicente, Deus, qui inhabitare facit unanimes in domo »: Ergo peccatores, qui cum aliis rixas, et contentiones movent, non sunt in Ecclesia.

Respondeo, loqui Cyprianum non de quacumque concordia, sed de illa, quæ opponitur schismati proprie dicto; agit enim ibi de Novatianis schismaticis. Alioqui dissensiones alias in Ecclesia esse posse, et re ipsa sæpe inveniri, testatur idem Cyprianus in sermone de lapsis, ubi inter alia peccata, quæ erant in hominibus in Ecclesia, ponit etiam, odiis pertinacibus invicem dissidere.

Argumentum quintum ex Chrysostomo et Theophylacto in II. Timoth. II, ubi dicunt, illud: *In magna domo sunt vasa aurea etc.* (6) non posse intelligi de Ecclesia, sed de mundo, quia in Ecclesia, non sunt vasa, nisi aurea et argentea.

Respondeo, non negant, malos esse posse in Ecclesia, sed dicunt non esse necessarium, ut sint in Ecclesia. Quia enim Apostolus dicit: in magna domo sunt vasa aurea et argentea, fictilia et lignea, et notum est, in magna domo hæc omnia esse necessaria, ne quis putaret Ecclesiam non posse consistere sine malis, dicunt hi Patres: nomine domus

(1) Rom. VIII. 14; Joan. VIII, 44; I. Joan. III, 10. — (2) Deut. XXXII, 6. — (3) Matth. V, 44. — (4) Galat. IV, 19. — (5) Isai. I, 2; Cantic. II, 2. — (6) II. Timoth. II, 20.

non intelligi Ecclesiam, sed mundum, nam Ecclesia non indiget malis: Imo quando erit in optimo statu suo, id est, in cœlo, nullos habebit malos; At mundus ornatur ex malis, non quidem per se, sed per accidens, si enim non essent mali, in mundo non exerceretur justorum patientia, nec Dei justitia.

Argumentum sextum ex Hieronymo, qui in Commentar. ad Ephes. V. in illud; Ecclesia subjecta est Christo: « Ecclesia, inquit, Christi gloriosa est, non habens maculam, neque rugam, neque aliquid hujusmodi, qui ergo peccator est, aut aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subjectus dici. »

Respondeo, significat Hieronymus non posse malos de ea parte Ecclesiæ appellari, quæ solos perfectos continet; nam Hieronymus in cap. I. ad Galat. exponens illud: *Paulus Apostolus etc. Ecclesiis Galatiæ.* Volens explicare, quomodo cohæreant inter se verba Apostoli, qui nunc totas Ecclesias videtur laudare, nunc totas vituperare, ac reprehendere, dicit Ecclesiam dupliciter accipi, id est, non duas esse Ecclesias, sed de una diversimode Scripturas loqui; interdum enim tribuit Scriptura toti Ecclesiæ, id quod est proprium perfectorum, ut carere macula, et ruga, interdum id quod est proprium imperfectorum, ut peccare, et correptione indigere. Cum ergo laudatur Ecclesia, respiciendum est ad eam partem, quæ perfectos continet; cum reprehenditur, ad eam quæ continet imperfectos.

Argumentum septimum, Pacianus epist. 3. ad Sympronianum dicit, in Ecclesia non esse maculam, aut rugam, quia peccatores, donec non pœnitet eos vitæ prioris, non sunt in Ecclesia, cum autem pœnitet, jam sani sunt etc. Respondeo, non loquitur de omnibus peccatoribus, sed solum peccatoribus, qui in hæresim labuntur, nam antea dixerat, Ecclesiam carere macula, et rugis, quia caret hæreticis.

Argumentum octavum ex Augustino, qui lib. II cont. Cresconium, cap. 21.: « Ac per hoc, inquit, etiam nesciente Ecclesia, propter malam, pollutamque conscientiam damnati a Christo jam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus habere membra damnata. » Similia habet lib. II contra Petilianum, cap. ult. lib. IV de Baptismo, cap. 3. lib. VI, cap. 3. lib. VII, cap. 49, 50 et 51. lib. de unit. Ecclesiæ, cap. ult. lib. III doctrinæ Christianæ, cap. 32. et alibi.

Respondeo, propter hæc loca non solum Brentius et Calvinus, sed etiam aliqui Catholici fingunt duas Ecclesias, sed vere fingunt: nam nec Scripturæ, nec Augustinus usquam meminerunt duarum Ecclesiarum, sed unius tantum. Certe in breviculo collationum, collat. 3. cum Donatistæ calumniarentur, Catholicos duas Ecclesias facere, unam, quæ solos bonos, aliam, quæ bonos cum malis contineret: responderunt Catholici, se nunquam duas Ecclesias somniasse, sed tantum distinguere partes, vel tempora Ecclesiæ; partes quidem, quia aliter boni, aliter mali ad Ecclesiam pertinent, boni enim sunt pars interior, et quasi anima Ecclesiæ; mali sunt pars exterior et quasi corpus, et dabant exemplum de homine interiore, et exteriore, qui non sunt duo homines, sed duæ partes ejusdem hominis.

Tempora autem distinguentes dicebant, Ecclesiam aliter esse nunc, aliter futuram post resurrectionem, nunc enim habet bonos et malos, tunc non habebit, nisi bonos; et ponebant exemplum de Christo, qui cum semper sit idem, tamen ante resurrectionem suam fuit mortalis et passibilis, postea immortalis et impassibilis; quam doctrinam idem Augustinus alibi sæpe confirmat, et variis similitudinibus explicat. Nam lib. VII cont. Donatist. cap. 51. dicit bonos sic esse in domo Dei, quæ est Ecclesia, ut ipsi sint domus Dei constructa ex vivis lapidibus, malos sic esse in eadem domo, ut ipsi tamen non sint domus. Et lib. de unitate Ecclesiæ, cap. ult. dicit malos esse præcisos ab Ecclesia animo, non tamen corpore, quod est dicere, pertinere ad hominem exteriorem Ecclesiæ, non tamen ad interiorem. Et lib. III doctrinæ Christianæ, cap. 32. explicans illud Cantic. I: *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis* (1); notat non esse dictum, nigra fui, sed formosa sum, sed, nigra sum et formosa, quia ipsa una et eadem Ecclesia nunc est nigra sicut tabernacula Cedar, propter peccatores, quos in se habet, et simul est formosa sicut pelles Salomonis, id est, sicut tentoria regis, propter bonos, quos in se habet.

Idem Augustin. tract. 3. in Joann. epist. docet, malos esse quidem in Ecclesiæ cor-

(1) Cantic. I, 4.

pore, non ut membra, sed ut humores corruptos, qui manent in pectore, qui revera sunt in corpore, et tamen sunt etiam vere separati a membris corporis. Ex his respondetur, quando Augustinus dicit, malos non esse in Ecclesia, debere intelligi non esse eo modo quo sunt boni, id est, non esse ut membra corporis viva.

Sed objicies, quia B. Augustinus lib. III de Baptismo, cap. 18. et lib. I, cap. 21 et 22. et lib. VI, cap. 3. et lib. VII, cap. 51. docet, solos sanctos esse illam Ecclesiam, quæ est fundata super petram, et cui datæ sunt claves regni cœlorum, et de qua dicitur, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus.

Respondeo: Augustinum nihil aliud significare voluisse, quam omnia privilegia, quæ sunt a Deo concessa Ecclesiæ universæ, propter solos sanctos concessa esse, id est, in utilitatem et commodum eorum, qui salutem æternam consequuntur. Nam alioqui idem Augustinus frequentissime repetit, malos etiam Christianos utiliter Sacramenta administrare, ac proinde regenerare homines, solvere, ligare etc. Itaque in tract. 5. in Jo. confert malos ministros canali lapideo, per quem transit aqua ad areolas, et cum nihil ipse utilitatis acquirat, tamen causa est, ut herbæ, et flores in areolis nascantur, et crescant. Quod idem fusius docet lib. II cont. Parmenianum cap. 10 et 11.

Objectio nona est Magdeburgensium Cent. I, lib. I, cap. 4. col. 171. ubi ex Scripturis probant duas esse Ecclesias, unam bonorum, aliam malorum. Si enim distinguitur Matth. V justitia discipulorum a justitia Pharisæorum; Matth. VI distinguuntur pii ab hypocritis; Matth. VII distinguitur cœtus euntium per viam angustam, a cœtu euntium per viam latam; et ibidem distinguitur domus fundata super petram, a domo fundata super arenam. Constat autem Ecclesiam malorum non esse unam sanctam Christi Ecclesiam; igitur vera Christi Ecclesia solos bonos amplectitur.

Respondeo: in nullo horum locorum distingui duas Ecclesias, sed solum diversas qualitates eorum, qui in una atque eadem Ecclesia sunt, quemadmodum enim Matth. XIII distinguuntur boni pisces a malis; et tamen in eodem reti, quod Ecclesiam significat, tam isti, quam illi erant: ita quoque in eadem Ecclesia, quæ constat professione ejusdem fidei, et communicatione eorumdem Sacramentorum, quidam sunt qui ambulant per viam latam vitiorum, quidam per viam angustam virtutum, quidam sunt vere pii, quidam hypocritæ, quidam justitiam Pharisaicam, quidam Apostolicam sequuntur. Denique, quidam sunt veluti domus fundata super petram, quidam autem velut domus fundata super arenam. Nec enim hoc loco duæ domus duas Ecclesias significant, nisi velimus tot Ecclesias facere, quot sunt homines, sic enim Dominus ait: *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram* etc. (1)

Objectio decima. Si Christi corpus Ecclesia est, non possunt esse partes ac membra hujus corporis, in quibus Christus nihil operatur; nihil autem operatur in impiis et hypocritis; non igitur qui ejusmodi sunt, ad Christi Ecclesiam pertinere possunt. Item oportet omnino distinguere Christi regnum a regno Diaboli, sed omnes impii ad regnum Diaboli pertinent; soli igitur pii pertinent ad regnum Christi, quod est Ecclesia.

Respondeo: non esse necesse, ut Christus in omnibus suis membris aliquid operetur. Sunt enim quædam membra mortua et arida, quæ solum adhærent reliquis externa conjunctione. Et si autem Christi regnum distinctum sit a regno Diaboli, possunt tamen iidem homines ad utrumque regnum pertinere; qui enim malis moribus præditi, in fide Catholica, et conjunctione cum cæteris fidelibus perseverant, ad regnum Christi pertinent, quantum ad fidei professionem; ad regnum autem Diaboli, quantum ad morum perversitatem. Quare S. Augustinus in Psal. XLVII homines impios, qui sunt in Ecclesia, dicit esse filios et alienos; filios propter formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

(1) Matth. VII, 24.

CAPUT X.

De infidelibus occultis.

Restant postremo occulti, id est, ii, qui nec fidem internam, nec ullam Christianam virtutem habent, et tamen exterius propter temporale aliquod commodum fidem Catholicam profitentur, et communione Sacramentorum veris fidelibus permiscentur; quos quidem nullo modo ad veram Ecclesiam pertinere non solum Confessionistæ et Calvinistæ docent, sed etiam aliqui ex Catholicis, quorum unus est Joannes de Turrecremata, lib. IV de Ecclesia, par. 2. c. 20. Quamquam hic autor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri fidem, ut quis unitus dici possit interna unione corpori Christi, quod est Ecclesia, quod quidem verissimum est.

Nos tamen modum loquendi plurium sequimur, qui docent, eos, qui sola externa professione conjuncti sunt fidelibus cæteris, esse veras partes exteriores, atque adeo etiam membra, licet arida et mortua, corporis Ecclesiæ. Vide Thomam Waldensem tom. I, lib. II, cap. 9. num 10. et cap. 11. num. 5. Joan. Driedonem lib. IV de Ecclesiasticis Scripturis et dogmatibus, cap. 2. par. 2. Petrum a Soto in Confessione Catholica, quam opposuit Confessioni Wittembergensi cap. de Ecclesia, et cap. de Conciliis, et in Apologia pro eadem Confessione, par. 1, cap. 11. Hosium Cardinalem lib. III cont. Prolegomena Brentii, et Melchiorem Canum lib. IV de locis Theologicis, cap. ult. ad argumentum 12.

Ac primum hæc sententia demonstrari potest ex illis verbis Joannis : *Et nunc Antichristi multi facti sunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum*, I. Joan. II (1). Hoc enim loco Joannes de hæreticis loquitur, quos Antichristos vocat, et dicit eos, antequam exirent, non fuisse ex nobis, id est, non fuisse Catholicos animo ac voluntate, sed hæreticos atque Antichristos, et tamen ex nobis exivisse, quia etsi non erant ex nobis, animo ac voluntate, erant tamen ex nobis externa professione. Sed posteaquam se prodiderunt, et in apertum schisma proruperunt, jam desierunt omnibus modis esse ex nobis.

Et quamquam S. Augustinus aliquando illa verba : *Non erant ex nobis,* exponit de prædestinatione, tamen in commentario hujus loci exponit de hæreticis occultis. Sic enim ait Tract. 3. in epist. Joan. : « Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt, sed non exirent, si ex nobis essent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis, si antequam exirent, non erant ex nobis. Multi intus sunt, non exierunt, et tamen Antichristi sunt.» Et infra : « Et qui intus sunt, certe sunt in Corpore Domini nostri Jesu Christi, quando adhuc curatur Corpus ipsius; et sanitas perfecta non erit nisi in resurrectione mortuorum. Sic sunt in Corpore Christi, quomodo humores mali; quando evomuntur, tunc relevatur corpus; sic et mali quando exeunt, tunc Ecclesia relevatur. Et dicit, quando eos evomit, atque projicit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est non erant ex me? non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cum inessent.» Eodem modo exponit lib. III de Baptismo, cap. 19. et Tract. 61. in Joannem, quorum locorum verba infra adferemus.

Secundo demonstratur hoc idem ex testimoniis eorum Patrum, qui communi consensu docent, eos, qui sunt extra Ecclesiam, nullam habere auctoritatem, aut jurisdictionem in Ecclesiam. Vide Cyprianum lib. I, epist. 6. et lib. II, epist, 1. Optatum lib. I cont. Parmenianum, Ambrosium lib. I de Pœnitentia, cap. 2. Hieronymum in Dialogo contra Luciferianos. Augustinum in Enchirid. cap. 65. et Cœlestinum Papam in epist. ad Clerum Constantinopolitanum, et in altera ad Joan. Antiochenum, quæ habetur in I tom. Concilii Ephesini, cap. 18 et 19. et citantur etiam a Nicolao I, in epistola ad Michael.

Et sane ipsa ratio manifeste hoc idem docet. Quo pacto enim cogitari, aut fingi etiam potest, ut is habeat jurisdictionem, et proinde sit caput Ecclesiæ, qui non est membrum Ecclesiæ? Quod enim unquam fuit caput, quod non fuerit membrum? Certum est autem, quidquid unus, aut alter senserit,

(1) I. Joan. II, 18 et 19.

occultum hæreticum, si Episcopus, aut etiam summus Pontifex esset, non amittere jurisdictionem, nec dignitatem, aut nomen capitis in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publice separaret, aut convictus hæreseos invitus separetur. Nam propterea Cœlestinus et Nicolaus locis citatis dicunt, Episcopum hæreticum, ex quo hæreses prædicare cœpit, neminem potuisse solvere, vel ligare, quia nimirum antequam publice prædicare inciperet, etiamsi corde jam concepisset errorem, adhuc poterat solvere et ligare. Quod item confirmatur ex can. Audivimus; 24. quæst. 1. ubi sic legimus : « Sin autem ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit. » Adde, quod si occulti hæretici nullam habere possent jurisdictionem, redderentur incerti omnes actus, qui ex jurisdictione dependent, quod non parum Ecclesiam universam perturbaret. Jam ergo si is, qui non est in Ecclesia, non potest habere auctoritatem in Ecclesiam, et hæreticus occultus habere potest, et aliquando re ipsa habet auctoritatem in Ecclesiam, certe hæreticus occultus esse potest in Ecclesia.

Tertio idem probatur ex Origene, Augustino, et Gregorio. Origenes homil. 21. in Josue : « Etiam hic, inquit, in Hierusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Jebusæi, qui et fide, et actibus perversi sunt. » Nec dubium est, quin loquatur de occultis, nam statim adjungit : « Neque enim dicimus de iis, qui manifeste, et evidenter criminosi sunt, ut non de Ecclesia expellantur. »

Augustinus lib. III de Baptismo, cap. 19.: « Hujus, inquit, fraternæ charitatis inimici, sive aperte foris sint, sive intus esse videantur, Pseudochristiani sunt, et Antichristi; inventis enim occasionibus foras exeunt. Sed etiamsi occasiones desint, cum intus videntur, ab illa invisibili charitatis compage separati sunt. » Hæc Augustinus, qui cum de occultis hæreticis dicit, eos videri esse in Ecclesia, non significat, eos non esse revera, sed non esse eo modo, quo esse videntur. Videntur enim esse uniti interna et externa conjunctione membris cæteris, et tamen non sunt uniti, nisi conjunctione externa. Nam si revera nullo modo essent intus, sed tantum esse viderentur, pari ratione, non vere exirent, quando aperte se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inventis occasionibus foras exeunt, et addit, eos esse separatos quidem, etiam antequam exeant, sed ab invisibili charitatis compage, non ab externa Ecclesiæ communione. Quemadmodum intelligi debet etiam, quod idem Augustinus dicit, lib. IV, cap. 16. ubi dicit, hæreticos occultos separatos esse judicandos, licet ipsi non exeant : loquitur enim de separatione interna, non de externa. Neque proprium est hoc apud Augustinum, hæreticis occultis, sed omnibus peccatoribus, quos Augustinus affirmat non esse in corpore Christi, ut patet ex locis citatis capite superiore. Pergit loco notato Augustin. «Unde, inquit, Joannes dixit, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, non ait, quod exeundo alieni facti sunt, sed quod alieni erant, propter hoc eos exiisse declaravit. » Dicit et Apostolus Paulus de quibusdam, qui circa fidem aberraverant, in una magna domo eos fuisse, credo quod nondum exierant.

Item lib. IV, cap. 10 : « Aut si zizania, inquit, sola dicenda sunt, quæ usque in finem in maligno errore perdurant, et foris multa frumenta sunt, et intus multa zizania. » Quorum verborum hic videtur esse sensus, ut intelligamus, extra Ecclesiam esse multos manifestos hæreticos, qui tandem convertentur ad veram fidem ; et intus in ipsa Ecclesia esse multos occultos hæreticos, qui nunquam convertentur. Idem habet lib. I de civit. Dei, cap. 35 : « Meminerit sane, inquit, in ipsis inimicis suis latere cives futuros, sicut ex illorum numero etiam Dei civitas habet secum connexos communione Sacramentorum. » Ubi illud est observandum, de inimicis, qui sunt extra Ecclesiam, Augustinum dixisse, eos cives futuros, quia modo non sunt cives, sed erunt tempore suo. At de inimicis, qui latent intra Ecclesiam, non dixisse inimicos futuros, sed præsentes; jam enim sunt in ipsa Ecclesia, cum tamen pertineant ad numerum inimicorum.

Rursum Tract. 61. in Joan. tractans illud Joan. XIII, ubi legimus Christum exeunte Juda turbatum fuisse : « Hoc nobis, inquit, Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod scilicet falsos fratres, et Dominici agri illa zizania, ita necesse est usque ad messis tempus inter frumenta tolerari, ut quando ex eis aliqua separari etiam ante messem urgens causa compellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione non possit. Hanc perturbationem sanctorum suorum, per schismaticos, et hæreticos futuram, quodammodo prænuntians Dominus præfiguravit in

seipso, cum exituro inde homine malo, et commixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est, non carne, sed spiritu. » Et infra declarat, quomodo Judas unus esset ex discipulis Domini, et tamen jam typum gereret hæreticorum : « Unus, inquit, numero, non merito ; unus specie, non virtute ; commixtione corporali, non vinculo spirituali ; carnis adjunctione, non cordis socius unitate. » Et infra : « Utrumque verum est, et ex nobis, et non ex nobis, secundum aliud ex nobis, secundum communionem Sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis. » Item lib. de gestis cum Emerito, cap. I : « Quidam, inquit, adhuc corde positi in parte Donati præsentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, spiritu foris. »

Denique in lib. de catechizandis rudibus cap. 17. distinguit tria genera Christianorum, hæreticos occultos, malos Catholicos, bonos Catholicos : « Sunt, inquit, qui propterea volunt esse Christiani, ut aut promereantur homines, a quibus temporalia commoda exspectant, aut quia offendere nolunt, quos timent. Sed isti reprobi sunt, etsi ad tempus eos portet Ecclesia, sicut area usque ad tempus ventilationis paleam sustinet. Si non se correxerint, et propter futuram sempiternam requiem Christiani esse cœperint, in fine separabuntur. Nec sibi blandiantur, quod in area esse possunt cum frumento Dei : quia in horreo cum illo non erunt, sed igni debito destinabuntur. Sunt etiam alii meliori quidem spe, sed tamen non minore periculo, qui jam Deum timent, et non irrident Christianum nomen, nec simulato corde intrant Ecclesiam Dei, sed in ista vita exspectant felicitatem. » Ubi manifeste vides, ex collatione horum duorum generum hominum, primum illud esse eorum, qui Deum non timent, sed irrident Christianum nomen, et ficto corde intrant Ecclesiam, et tamen in ea sunt, et manent, ac numerum faciunt, donec aperta discessione non separantur.

Gregorius lib. 13. moral. cap. 4. explicans illa verba, Job XVI : *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me* : « Quid, inquit, per rugas nisi duplicitas designatur ? Rugæ itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes, qui in ea dupliciter vivunt, quia fidem vocibus clamant, operibus denegant. Hi nimirum pacis tempore, quia hujus Mundi potestatibus eamdem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur. Sed cum sanctam Ecclesiam subitæ adversitatis procella turbaverit, illico ostendunt quod in perfida mente moliuntur. » Et infra : « Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiam reprobos tenet, cum tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos prædicationis verbis alere ante videbatur. Dicat ergo, rugæ meæ testimonium dicunt contra me, id est, ipsi me insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi duplicitatis suæ in se malitiam non emendant. » Et infra : « Etiam pacis suæ tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dum sunt in ea multi, qui de æternitatis promissione diffidunt, et tamen se fideles esse mentiuntur, sed cum malitiæ tempus eruperit, is qui nunc metuens derogat ad contradicendum, ante faciem venit, quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit. »

Quarto probatur ratione, ac primum similitudo corporis humani id quod quærimus suadere potest. Est enim Ecclesia similis corpori humano, ut Apostolus docet, Rom. XII et I. Cor. XII ; in corpore autem humano multa ac varia esse videmus partium genera, ita ut quædam vivant et sentiant, quædam vivant, non sentiant, quædam nec vivant, nec sentiant, ut notum est. Igitur in Ecclesia quoque nihil impedit, quo minus sint aliqui, qui habeant fidem et charitatem ; quidam solam fidem ; quidam ne ipsam quidem fidem, sed externam dumtaxat conjunctionem.

Deinde si ii, qui fide interna carent, non sunt, nec esse possent in Ecclesia, nulla erit inter nos et hæreticos amplius quæstio de Ecclesiæ visibilitate, proinde (quod ego certe magni facio) supervacaneæ erunt tot eruditissimorum hominum disputationes, quæ hactenus prodierunt. Omnes enim qui hactenus scripserunt, id objiciunt Lutheranis, et Calvinistis, quod Ecclesiam invisibilem faciant. Nullam autem futuram amplius quæstionem, ita probo.

Lutherani et Calvinistæ signa visibilia quædam et externa Ecclesiæ statuunt, nimirum prædicationem verbi Dei, et Sacramentorum administrationem, et constanter docent, ubicumque hæc signa conspiciuntur, ibi esse etiam veram Christi Ecclesiam. Quia tamen solos justos et pios ad Ecclesiam veram pertinere volunt, et nemo potest certo scire, qui sunt vere justi et pii inter tam multos qui justitiam et pietatem exterius

præ se ferunt, cum certum sit multos ubique esse hypocritas, et falsos fratres : Idcirco nostri recte concludunt, eos facere Ecclesiam invisibilem. Porro Lutheranis et Calvinistis justitia in sola fide consistit, idemque est apud eos, Ecclesiam esse cœtum justorum et piorum, et esse cœtum vere credentium. Quis non igitur videt, nos cum illis plane convenire, si omnes illos ab Ecclesia excludamus, qui veram fidem in corde non habent ?

Ad hæc, necesse est, ut nobis certitudine infallibili constet, qui cœtus hominum sit vera Christi Ecclesia ; nam cum Scripturæ traditiones, et omnia plane dogmata ex testimonio Ecclesiæ pendeant, nisi certissimi simus, quæ sit vera Ecclesia, incerta erunt prorsus omnia. At non potest certitudine infallibili nobis constare, quæ sit vera Ecclesia, si fides interna requiritur in quolibet membro, seu parte Ecclesiæ. Quis enim certo novit, in quibus sit ista fides ? Non igitur fides, aut aliquid aliud invisibile, et occultum requiritur, ut quis aliquo modo pertineat ad Ecclesiam.

Respondent quidam ad hoc argumentum dupliciter. Primo, satis certo posse cognosci cœtum hominum fidelium, ita ut etiam videri dicatur, si effectus fidei conspiciatur, qualis est protestatio et confessio fidei ; nam etiam hominem vere et proprie videre dicimus, cum tamen animum non videamus nisi in suis effectibus. Secundo addunt, non esse necessarium, ut constet nobis distincte qui sint illi homines, qui Ecclesiam faciunt, sed satis esse si assignemus quemdam cœtum hominum, intra quem certo sciamus, vel credamus esse omnes illos, qui ad Ecclesiam pertinent. Siquidem si cui ostenderetur populus Romanus universus in foro, aut in theatro, ubi tamen essent etiam aliqui externi admixti, vere diceretur illum vidisse populum Romanum, tametsi discernere non potuisset Romanos ab externis.

Sed neutra solutio videtur satisfacere. Ac prior quidem facile refellitur : nam cognitio illa ex effectibus non est certa, sed conjecturalis. Neque exemplum hominis convincit, nam in primis effectus vitæ in homine naturales sunt, et necessarii ; effectus autem fidei liberi sunt, ac voluntarii, proinde multo minus certi. Deinde nec ipsum hominem ita videmus, ut certitudine infallibili nobis constet, eum quem videmus esse hominem ; siquidem fieri potest, ut cum nos hominem videre credimus, Angelum, aut dæmonem videamus in forma humana. Certe Abraham, Loth, Tobias, et alii in testamento veteri non raro homines esse crediderunt, qui Angeli erant ? Nos autem infallibilem certitudinem de Ecclesia habere volumus qualem habemus, non de ipso homine, sed de figura, et externis coloribus ac lineamentis corporis humanis, in quorum visione decipi non possumus.

Posterior vero solutio multis de causis non satisfacit. Primo, quia potest fieri, ut adeo crescat aliquando numerus hypocritarum, ut plures sint hæretici occulti, quam veri ac perfecti Catholici ; tum autem non posset quisquam vere dicere, hic cœtus est Ecclesia Christi ; quandoquidem in eo cœtu, quem ostendit, major pars ad Ecclesiam non pertinet, nec ipse scit, qui sint illi pauci qui Ecclesiam faciunt. Et quamvis sperandum sit, majorem partem eorum, qui profitentur fidem, esse sinceros, id tamen non est certum.

Secundo, quia cum nunquam tota Ecclesia in unum locum conveniat, ita ut possimus certo dicere, in hoc cœtu est Ecclesia, sed sparsa sit per varia loca, et de nulla parte certi simus, an non sit tota illa pars sine vera fide, quocumque iverimus, semper erimus dubii, an communicemus cum vera Christi Ecclesia. Neque his repugnat, quod alibi scripsimus, Romanam Ecclesiam particularem non posse destitui vera fide ; nam nec ipsa Romana Ecclesia particularis tota simul alicubi convenit, sed sparsim congregatur in variis basilicis, quæ sunt in Romana civitate, nec certo scimus certitudine infallibili in eo cœtu, ad quem nos forte accedimus, non esse omnes sine vera fide in corde.

Tertio, quia posset etiam fieri, ut totum generale Concilium esset extra Ecclesiam ; quid enim magnum esset, si inter tot millia profitentium Christi fidem, trecenti, vel quadringenti homines, qui ad Concilium conveniunt, fide vera carerent ? Ita nimirum res alioqui notissimæ, et quas certissimas esse oportet, in dubium revocabuntur. Certe Brentius, ut in disputatione de Conciliis annotavimus, ea ratione Conciliorum auctoritatem elevat, quia non sumus certi, an ullus eorum Patrum fidem veram in corde habuerit, et proinde in Ecclesia Dei fuerit, non enim est columna et firmamentum veritatis falsa Ecclesia, sed vera.

Quarto, quia si non scimus distincte, qui sint, qui Ecclesiam constituunt, non tam sciemus, quæ sit Ecclesia, quam ubi sit, seu potius ubi lateat Ecclesia, quod quidem non satis est ad Ecclesiæ visibilitatem salvandam, de qua in sequenti capite disputandum erit. Sed jam quid aliqui objiciant, videamus.

Objiciunt primo, fundamentum et quasi formam Ecclesiæ esse fidem, cum legamus I. Cor. III : *Quasi bonus architectus fundamentum posui*. Et : *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus*. Ad Ephes. II : *Superædificati supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu*. Ephes. IV : *Unus Deus, una Fides, unum Baptisma* (1).

Respondeo : formam Ecclesiæ non esse fidem internam (nisi Ecclesiam invisibilem habere velimus) sed externam, id est, fidei confessionem. Id quod apertissime docet S. Augustinus lib. XIX contra Faustum, cap. 11. et experientia idem testatur ; illi enim admittuntur ad Ecclesiam, qui profitentur fidem. In locis autem allegatis fides non dicitur forma, vel fundamentum Ecclesiæ, sed fundamentum justitiæ, vel doctrinæ, quæ est in Ecclesia. Adde, quod Scripturæ, sicut in Ecclesia ponunt fidem, ita etiam ponunt charitatem, et omnia dona Spiritus sancti, et tamen nemo Catholicorum docet, non esse de Ecclesia eos qui charitate et donis Spiritus sancti carent.

Objiciunt secundo, definitionem Concilii Lateranensis, quæ habetur cap. Firmiter, de summa Trinit. et fide Catholica : una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nemo salvatur : cui similis est definitio Nicolai Papæ, quæ habetur de consecrat. d. I. can. Ecclesia : Ecclesia est Catholicorum collectio, non sunt autem fideles et Catholici, qui fidem in corde non habent, etsi eam ore profiteantur.

Respondeo, non esse has Ecclesiæ definitiones. Nam Concilium Lateranense solum asserere voluit, Ecclesiam esse unam, non autem quid sit Ecclesia, accurate describere. Appellavit autem Ecclesiam fidelium, quia hoc nomine distinguuntur Christiani baptizati, tum ab iis, qui manifeste infideles sunt, tum etiam a catechumenis. Proprie enim apud veteres catechumeni non dicebantur fideles, ut supra ostendimus. Itaque idem est, ac si Concilium dixisset, Christianorum Ecclesia una est, non multæ. Adde secundo, posse etiam nomen fidelis accipi pro eo, qui fidem publice profitetur, quemadmodum mox dicemus de nomine, Catholicus. Adde tertio, verissime etiam dici potuisse, Ecclesiam fidelium, id est eorum, qui veram fidem habent in corde, unam esse ; Ecclesia enim præcipue, et ex intentione fideles tantum colligit ; cum autem admiscentur aliqui ficti, et qui vere non credunt, id accidit præter intentionem Ecclesiæ. Si enim eos nosse posset, nunquam admitteret, aut casu admissos continuo excluderet.

Porro in verbis illis Nicolai Papæ : « Ecclesia est Catholicorum collectio, » necessario cogimur dicere, vocari Catholicos eos, qui fidem Catholicam profitentur, quidquid sit de fide interna. Jubet enim Nicolaus, ut non fiant Ecclesiæ, id est, ut ipse exponit, Catholicorum collectiones, sine nutu sedis Apostolicæ. Planum autem est, non aliter fieri posse Catholicorum collectiones, quam convocando in unum locum eos, qui habentur, et dicuntur Catholici, id est eos, qui publice Catholicos se esse profitentur.

Objiciunt tertio, testimonia Patrum, qui dicunt hæreticos non esse vere Christianos, quales sunt Tertullianus lib. de pudicitia. Cyprian. lib. IV, epist. 2. Athanasius serm. 2. contra Arianos, et Augustinus lib. de gratia Christi c. 11. at Ecclesia Christi nonnisi Christianorum esse potest ; non igitur ad Ecclesiam pertinent, qui veram fidem non habent. Respondeo : eos Patres loqui de manifestis hæreticis, qui nec in corde, nec in ore Christi fidem habent. Christianus enim nomen est professionis, et illi dicuntur Christiani, qui Christi legem ac fidem publice colunt ac sequuntur.

Objiciunt quarto, ante Christi adventum non solum Synagogam Judæorum ad Ecclesiam Dei pertinuisse, sed omnes præterea Gentiles, qui per orbem terræ dispersi, unum Deum sincere colebant. Ex quo videtur sequi, ut fides sit Ecclesiæ vinculum, et proinde qui fidem non habet, ad Ecclesiam non pertineat. Respondeo : omnibus sæculis eos omnes et solos Ecclesiam Dei constituisse, qui simul colligati erant confessione et protestatione, sive ea per sacrificia, sive alio modo fierent, unius fidei in unum Deum creatorem cœli et terræ.

(1) I. Cor. III, 10 et 11 ; Eph. II, 20 ; IV, 5.

Objiciunt ultimo. Potissima causa, cur in Ecclesiæ membris includuntur hæretici occulti, illa esse videtur, ut constet nobis infaillibili certitudine, quinam cœtus hominum sit Ecclesia : at hæc certitudo haberi nequit, etiamsi hæretici occulti ad Ecclesiam pertinere dicantur : quod his argumentis confirmatur.

Primo, non sunt Ecclesiæ membra qui non sunt baptizati : at nemo scit certo, qui sint vere baptizati, tum quia character Baptismi est invisibilis, tum etiam quia cum exterior Baptismus exhibetur, pauci adsunt, qui videant, ac proinde cæteri fide humana contenti esse debent.

Secundo, Ecclesia non potest esse sine Episcopis et Presbyteris, ut Hieronymus docet contra Luciferianos. At quis novit certo, qui sint veri Episcopi et Presbyteri, cum id pendeat ab intentione ordinantis, et a charactere invisibili.

Tertio, excommunicati non sunt de Ecclesia, ut nos supra docuimus : at multi sunt excommunicati occulti, nimirum excommunicati a jure ipso facto, et non promulgati coram populo, ex quo cogimur dubitare, cum aliquem videmus, sitne ille de Ecclesia, an non?

Quarto, sæpe accidit, aut certe accidere potest, ut hæretici manifesti alicubi simulent se Catholicos, item Judæi, Turcæ, Pagani misceant se fidelibus, et tamen aut ipsi de Ecclesia non erunt, aut Ecclesiam esse dicimus cœtum hæreticorum et Paganorum hypocritarum.

Respondeo ad primum, ad hoc, ut aliquis sit de corpore Ecclesiæ, non requiri characterem, sed externum Baptismum; nec externum Baptismum requiri, ut quis censeatur et sit de Ecclesia, sed tantum ut admittatur. Si quis enim petit admitti ad Ecclesiam, id non fiet sine Baptismo. Tamen si quis dicat se baptizatum, et non constet contrarium, admittetur ad Sacramenta cætera, et per hoc erit de corpore Ecclesiæ. Et signum hujus quia si postea innotescat, illum non fuisse baptizatum, siquidem culpa ipsius id sit factum, expelletur de congregatione, nec recipietur, nisi post pœnitentiam baptizetur. At si non culpa ejus, non repelletur, sed perficietur in eo, quod deerat, nec judicabitur non fuisse in Ecclesia, sed judicabitur intrasse aliunde, quam per ordinariam portam. Unde Innocentius III. cap. Apostolicam, de Presbytero non baptizato, judicavit, Presbyterum non baptizatum vere fuisse in Ecclesia, et jussit pro ejus anima offerri sacrificium, ut pro aliis fidelibus. Et Dionysius Alexandrinus, ut habemus lib. VII, cap. 8. hist. Eccles. judicavit quemdam fuisse vere in Ecclesia, quem constabat non vere baptizatum, sed tantum percepisse alia Sacramenta, ut baptizatum.

Hæc videtur fuisse sententia Joan. Driedonis lib. IV de script. et dogm. Ecclesiast. cap. 2. part. 2. ubi sic loquitur. « Omnes qui habentur, tamquam Sacramento fidei visibiliter adscripti Ecclesiæ, secundum pacem quamdam corporaliter cum Christiano populo conversantes, dicuntur esse in Ecclesia, donec vel judicio Ecclesiæ separentur, vel sua sponte exeant, ipsam Ecclesiam contemnentes et persequentes. » Hæc ille. Qui satis aperte scribit, in Ecclesia esse non solum omnes baptizatos, sed omnes etiam illos, qui habentur pro baptizatis. Posset tamen etiam responderi, et melius, eos qui non sunt baptizati, et tamen habentur pro baptizatis, esse de Ecclesia secundum apparentiam exteriorem tantum, id est, putative, non vere. Nec tamen inde sequitur, ut Ecclesia fiat invisibilis : nam tametsi non possent aliqui probare se esse baptizatos, tamen plurimi probare possunt : et Baptismus natura sua visibilis est.

Ad secundum dico, posse in Episcopis duo considerari. Primo, quod locum Christi teneant, et quod propterea debeamus illis obedientiam, et quod ipsi non possint nos decipere in iis, quæ necessaria sunt ad salutem. Secundo, quod habeant potestatem Ordinis, et Jurisdictionis. Si primo modo considerentur, certi sumus certitudine infaillibili, quod isti, quos videmus, sint veri Episcopi et Pastores nostri. Nam ad hoc non requiritur, nec fides, nec character ordinis, nec legitima electio, sed solum, ut habeantur pro talibus ab Ecclesia. Cum enim sint Episcopi propter Ecclesiam, non contra : Deus assistit eis, qui pro talibus habentur, ne errent in Ecclesia docenda. Itaque sunt illi veri Episcopi, et Pastores, non absolute : sed quo ad illa tria quæ diximus. Quod est idem, ac si diceremus, eos non esse quidem in se veros Episcopos : tamen donec pro talibus habentur ab Ecclesia, deberi illis obedientiam, cum conscientia etiam erronea obliget : item tenere eos locum Christi, de facto non de jure, cum re ipsa populum Christi nomine regant. Denique non posse ab illis Ecclesiam

decipi, cum Ecclesia non possit errare, et tamen eos teneatur sequi, quos pro veris Pastoribus habet. Quod postremum sano modo accipiendum est; si videlicet hujusmodi Episcopi in doctrina omnes conveniant, aut summi Pontifices sint. Neque enim dubium est, quin Episcopi particulares, si ab aliis dissideant, errare possint. Si secundo modo considerentur, non habemus certitudinem, nisi moralem, quod isti sint veri Episcopi, quamquam certum est certitudine infaillibili, quod aliqui saltem sint veri, alioqui Deus Ecclesiam deseruisset. Sed ad hoc, ut teneamus Ecclesiam certam et conspicuam, quantum ad capita et membra, sufficit prima consideratio.

Ad tertium dico, excommunicatos occultos esse de Ecclesia, numero, non merito; de facto, non de jure.

Ad quartum dico, in primis difficile esse, ut ejusmodi homines non continuo detegantur, sed tamen etiamsi longo tempore deludant Ecclesiam, nihil inde incommodi accidere posse : nam Ecclesia non eos numerat inter suos, nisi ratione professionis externæ (nec enim de internis homines judicant) professio autem illa externa sanctissima est, licet ab illis male usurpetur. Itaque sunt illi de Ecclesiæ corpore, dum fidelibus junguntur eo vinculo professionis et obedientiæ, quod Ecclesiam universam ligat, et in unum corpus redigit. Nec tamen sequitur, Ecclesiam propterea esse cœtum hæreticorum, et Paganorum hypocritarum; nam etsi pauci quidam tales in Ecclesia sunt, tamen certi sumus certitudine Fidei divinæ, in eadem Ecclesia multos esse vere fideles, pios, et electos, quemadmodum etiam in corpore humano inveniuntur et ungues et capilli, qui non vivunt, et nemo tamen inde colligit, corpus humanum nihil esse, nisi ungues et capillos. Atque hæc dicta sunt juxta sententiam Driedonis. Nam secundum alteram sententiam, quam nos paulo ante veriorem esse diximus, respondendum erit, Judæos, Turcas, Paganos, nec non manifestos Hæreticos, qui simulent se esse Christianos et Catholicos non esse de Ecclesia, nisi secundum apparentiam exteriorem et putative, non vere. Neque inde sequetur ut Ecclesia fiat invisibilis : nam si forte necesse sit, cognoscere, an ejusmodi homines sint Ecclesiæ Catholicæ membra, nec ne : cogi poterunt, ut ostendant admissionem suam ad Ecclesiam, id est, ut probent se baptizatos, vel reconciliatos, quæ visibilia, et sensibus externis exposita sunt. Alia vero ratio est de fide, aliisque internis virtutibus, quas qui in omnibus Ecclesiæ membris requirunt, ii faciunt Ecclesiam plano invisibilem, et soli Deo notam, ut recte Petrus a Soto Brentianis objecit.

CAPUT XI.

Proponitur altera controversia : An Ecclesia sit semper visibilis, sive, an errare et deficere possit.

Explicuimus, quid sit Ecclesia, nunc dicendum est, qualis sit. Dissensio inter nos et hæreticos in tribus consistit. Primum enim illi dicunt, veram Ecclesiam esse invisibilem, solique Deo cognitam. Quo loco nota ex Friderico Staphilo in prima Apolog. par. 3. Lutheranos initio Ecclesiam invisibilem fecisse; deinde tamen, cum viderent absurda, quæ inde sequebantur, secreto consilio statuisse, ut Ecclesia visibilis diceretur : Itaque cœperunt omnes docere, Ecclesiam esse visibilem; sed sic tamen, ut nomine visibilis, re invisibilis esset.

Ac primum, Lutherus in lib. de servo arbitrio, cum ei Erasmus objecisset, non esse credibile, Deum tam longo tempore deseruisse Ecclesiam, respondit : Deum numquam deseruisse Ecclesiam, sed non esse Ecclesiam Christi illam, quæ vulgo dicitur Ecclesia, id est, Papam, Episcopos, Clericos, Monachos, et cæteram Catholicorum multitudinem; sed Ecclesiam esse quosdam paucos pios, quos, quasi reliquias, Deus conservat : Et semper hoc fuisse in mundo, ut vera Ecclesia non esset illa, quæ dicebatur Ecclesia; sed pii quidam pauci. Et in lib. cont. Catharinum dicit, Ecclesiam esse spiritualem, et sola fide perceptibilem. In lib. de abroganda Missa privata, par. 1. sic loquitur idem Lutherus : « Quis, inquit, Ecclesiam nobis monstrabit, cum sit occulta in Spiritu, et solum credatur? sicut dicitur : Credo Ecclesiam sanctam? »

Jam Magdeburgenses Cent. I, lib. I, cap. 4, col. 170. definiunt, Ecclesiam cœtum visibilem; tamen col. 171. distinguunt duas Ecclesias, et col. 178. dicunt, veram Ecclesiam esse cœtum exiguum plerumque; falsam

vero, numerosissimum, quia ad veram soli illi pertinent, qui intrant per portam angustam, id est, vere pii, quæ Ecclesia proinde sit invisibilis : et colum. 181. dicunt, tempore Christi fuisse de Ecclesia vera Pastores, Magos, Zachariam, Simeonem, Mariam, Annam; non autem Pontifices et Sacerdotes, quia nimirum illi pii, isti impii erant.

Philippus Melanchthon in locis, loco 12. qui est de Ecclesia, repetit aliquoties Ecclesiam esse visibilem; tamen ibidem dicit, in controversiis sequendum esse verbum Dei juxta confessionem veræ Ecclesiæ; hanc autem veram Ecclesiam dicit non esse Pontifices et Sacerdotes, nec majorem partem Concilii, sed quosdam pios et electos a Deo illuminatos : et ibidem dicit, tempore Eliæ Ecclesiam veram fuisse Eliam, Elisæum, et paucos alios illis adhærentes : non autem cæteram Judæorum multitudinem : Et tempore Christi Ecclesiam fuisse Zachariam, Simeonem, Mariam, Pastores, quia nimirum pii erant.

Brentius in Confessione Wirtemberg. cap. de Conciliis, dicit, habere Ecclesiam Dei promissionem : tamen non esse standum judicio Conciliorum, quia pauci sunt ibi electi, et quia sæpe major pars vincit meliorem. Et in Prolegomenis : « Vide, inquit, quod faciat (Petrus a Soto) Ecclesiam visibilem, et sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur erit ille articulus Symboli Apostolici : Credo Ecclesiam sanctam Catholicam, et erit sic reponendus ; Video et sentio Ecclesiam sanctam Catholicam. » Item Calvinus lib. IV, Institut. cap. 1. § 7 : « Bifariam, inquit, de Ecclesia sacræ litteræ loquuntur : interdum enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt, quæ est revera coram Deo etc. » Et infra de hac loquens : « Nobis, inquit, invisibilem, solius Dei oculis conspicuam, credere Ecclesiam necesse est. » Et §. 3 : « Cæterum, inquit, ad amplexandam eo modo Ecclesiæ unitatem, nihil opus est Ecclesiam ipsam oculis cernere, aut manibus palpare. »

Secundo docent, visibilem Ecclesiam interdum ita errare in fide, et moribus, ut penitus deficiat : ita Calvinus in præfatione Institut : « Sed non parum, inquit, a vero aberrant, dum Ecclesiam non agnoscunt, nisi quam præsenti oculo cernant. » Et infra : « Fremunt, inquit, nisi Ecclesia digito semper ostendatur. » Et infra : : « Quin potius, inquit, permittamus Deo, ut quando ipse solus novit qui sui sunt, interdum etiam Ecclesiæ suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat. »

Tertio docent, Ecclesiam veram, id est invisibilem, non posse quidem deficere, nec errare in iis, quæ necessario ad salutem pertinent, tamen in aliis errare posse : Ita Calvinus lib. IV, cap. 8. Instit. §. 13. et alibi. Nos contrarium asserimus, ac singula suis argumentis confirmabimus.

CAPUT XII.

Ecclesiam esse visibilem.

Primum igitur, quod vera Ecclesia sit visibilis, probatur primo ex Scripturis omnibus, ubicumque invenitur nomen Ecclesiæ : nam semper nomine Ecclesiæ visibilis congregatio significatur; nec unum saltem locum Calvinus proferre potuit, nec protulit, ubi hoc nomen tribueretur congregationi invisibili. Certe cum dicitur Num. XX : *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?* Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israel, qui exierat de Ægypto. Sic III. Reg. VIII. de visibili Ecclesia manifeste loquitur Scriptura, cum dicit : *Convertitque Rex faciem suam, et benedixit omni Ecclesiæ Israel. Omnis enim Ecclesia Israel stabat.* Matth. XVI. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (1). Nomine petræ sive intelligas Christum aut fidei confessionem, ut hæretici volunt, sive Petrum, ut nos credimus, semper fundamentum Ecclesiæ est aliquid sensibile ut patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, sive visibilis : nam etsi nunc neque Christum, neque Petrum videamus, tamen tunc uterque sensibus corporeis expositus erat ad videndum : et nunc uterque videtur, non in se, sed in vicario, aut successore suo : Sicut Regnum Neapolitanum non ideo est invisibile, quia Rex abest, nam Rex videtur in suo Prorege, Matth. XVIII : *Dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit*, etc. (2)

Certe neutrum servari posset, si esset Ecclesia invisibilis, Actor. XX : *Attendite vobis*

(1) Num. XX, 4; III. Reg. VIII, 14; Matth. XVI, 18. — (2) Matth. XVIII, 17.

et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Quomodo poterant regere Ecclesiam, quam non noverant? Actor. XV : *Illi quidem deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem.* Et ibidem: *Cum venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia.* Et c. XVIII : *Ascendit Paulus, et salutavit Ecclesiam.* Quomodo ista conveniunt Ecclesiæ invisibili? I. Corinth. XV. Galat. 1. et Philipp. III. Paulus dicit, se persecutum Ecclesiam Dei : at notum est, quos persequebatur, ex Actis Apostolor. cap. IX. Denique I. Timoth. III : *Hæc tibi scribo, fili Timothee, ut scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi,* etc. (1) At sane non poterat in ea conversari, nisi sciret, quænam esset.

Secundo, probatur ex aliis Scripturis, ubi non nominatur, sed tamen aperte describitur Ecclesia, Psalm. XVIII : *In Sole posuit tabernaculum suum*; exponit Augustinus tr. 2. in epist. Joannis : « In manifesto posuit Ecclesiam suam, ut, sicut Sol non potest omnino latere, ita nec Ecclesia possit abscondi. » Item Isaiæ II, Daniel II, et Michææ IV comparatur Ecclesia monti magno et conspicuo, qui nullo modo potest latere , secundum communem expositionem Hieronymi in ea loca, et Augustini tract. 1. in epist. Joannis. Item illud Matth. V : *Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Augustinus lib. de unit. Ecclesiæ, cap. 14. et alibi passim exponit de Ecclesia. Denique parabolæ Evangelicæ de area, de reti, de ovili, de convivio etc. omnes ostendunt Ecclesiam veram, quæ est regnum cœlorum, esse visibilem.

Probatur tertio, ex ipso ortu, et progressu Ecclesiæ; nam, ut omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeo visibilis erat Ecclesia , ut in ipsa carne portarent visibile signum circumcisionis; in Testamento novo sine dubio Ecclesia Christiana tota erat in principio in Apostolis et discipulis Christi, qui adeo visibiles erant, ut super eos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die Pentecostes. Deinde istis additi sunt visibiliter una die homines ad tria millia, et rursum ad quinque millia, per fidei Confessionem et Baptismum, ut patet Actor. I, II, III et IV, ac deinceps semper illi omnes, et soli habiti sunt de Ecclesia Christi, qui ad illos primos se adjunxerunt per Baptismum et Confessionem fidei, et inde non recesserunt per hæreses aut schismata, vel expulsi non sunt per excommunicationem.

Quarto, probatur ex ipsa ratione Ecclesiæ; Ecclesia enim est societas quædam, non Angelorum, neque animarum, sed hominum. Non autem dici potest societas hominum, nisi in externis et visibilibus signis consistat ; nam non est societas, nisi se agnoscant ii, qui dicuntur socii, non autem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa et visibilia. Et confirmatur ex more omnium humanarum societatum ; nam in militiam, in civitatem, in regnum, et alia similia non aliter homines adscribuntur, quam signis visibilibus. Unde Augustinus lib. XIX cont. Faustum, cap. 11 : « In nullum, inquit, nomen religionis, seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur. »

Quinto, tempore Christi, ut volunt Philippus et Illyricus, Ecclesia solum erat in Zacharia, Simeone, Anna, Maria, et paucis aliis piis, non autem in Pontificibus et cætera multitudine Judæorum. At constat, quod Zacharias, Simeon, et cæteri communicabant cum Pontificibus in templo, sacrificiis etc. Nam Zacharias in eodem templo sacrificabat. Anna ab eo templo non recedebat. Maria ibat singulis annis ad templum illud. Christus ipse mittebat leprosos ad Sacerdotes, et dicebat : *Quæ dicunt, facite.* Ergo, vel male faciebant isti communicando falsæ Ecclesiæ ; vel male faciunt Lutherani non communicando nobiscum, et non obediendo Pontifici.

Sexto, probatur ex necessitate; nam tenemur omnes sub periculo æternæ mortis veræ Ecclesiæ nos adjungere, et in illa perseverare, id est, capiti ejus obedire, et cæteris membris communicare, ut patet ex Cypriano de simplicitate Prælator. Hieronymo in epist. 1. ad Damasum de nomine hypostasis, et Augustino lib. IV de Baptismo, cap. 1. At hoc fieri non potest, si est Ecclesia invisibilis.

Septimo, ex dictis quæstione superiore ; si enim Ecclesia est congregatio hominum utentium Sacramentis iisdem, et fidem Christi profitentium, sub regimine legitimorum pastorum, ut ibi probatum est, sequitur necessario eam esse visibilem.

(1) Act. XX. 28 ; XV, 5 ; XVIII, 22 ; I. Tim. III, 14 et 15.

Ultimo, testimoniis veterum, Origenes homil. 30. in Matthæum : « Ecclesia, inquit, plena est fulgore ab Oriente usque ad Occidentem etc. » Cyprianus lib. de unit. Ecclesiæ : « Ecclesia, inquit, Domini luce perfusa, radios suos per orbem terrarum spargit, etc. » Chrysostom. homil. 4. in cap. VI Isa. «Facilius est, inquit, Solem extingui, quam Ecclesiam obscurari. » Augustinus lib. III cont. epist. Parmeniani, cap. 5. : « Nulla, inquit, est securitas unitatis, nisi ex promissis Dei, Ecclesia declarata, quæ supra montem, ut dictum est, constituta, abscondi non potest. » Tract. 1. in epist. Joan. : « Numquid digito ostendimus Ecclesiam, fratres mei? Nonne aperta est? » Et Tractat. 2. : « Quid amplius dicturus sum, quam cæcos, qui tam magnum montem non vident? Qui contra lucernam, in candelabro positam, oculos claudunt? »

CAPUT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

Jam, quod Ecclesia ista vera et visibilis non possit deficere, facile probari potest. Notandum autem est, multos ex nostris tempus terere, dum probant absolute Ecclesiam non posse deficere; nam Calvinus, et cæteri hæretici id concedunt; sed dicunt, intelligi debere de Ecclesia invisibili. Probare igitur volumus, Ecclesiam visibilem non posse deficere; et nomine Ecclesiæ non intelligimus unum, aut alterum hominem Christianum, sed multitudinem congregatam, in qua sint Prælati et subditi.

Primum, id ostenditur ex Scripturis, ubi aperte nominatur Ecclesia, Matth. XVI : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Cui similis est ille I. Timoth. III : *Ut scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, et firmamentum veritatis* (1). In utroque loco agitur de Ecclesia visibili, ut ostendimus, et tamen audivimus ipsam veritatem asserentem, portas inferorum non prævalituras contra eam Ecclesiam.

Secundo, ex aliis locis, ubi aperta est promissio sine nomine Ecclesiæ, Matth. ult. : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (2). Quæ verba ad Ecclesiam visibilem dicta sunt, nimirum ad Apostolos, et discipulos cæteros, quos in die ascensionis suæ Dominus allocutus est; et cum illi homines non essent permansuri in corpore usque ad mundi consummationem, necesse est dicere hanc promissionem pertinere ad eorum successores. Itaque hunc locum de Ecclesiæ perpetua duratione intelligunt Leo I, in epist. 31. ad Pulcheriam Augustam, et Leo II, in epist. ad Constantinum Augustum.

Præterea Ephes. IV : *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores, et Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem Fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, et mensuram ætatis plenitudinis Christi* (3) ; ubi Apostolus docet, mansura in Ecclesia ista ministeria pastorum et doctorum, et continuam ædificationem corporis Christi, et proinde visibilem Ecclesiam, usque ad diem judicii. Nam quando sola esset in mundo Ecclesia invisibilis, non invenirentur ista ministeria, quæ non possunt exerceri, nisi se pastores et oves agnoscant. Et notandum, quod licet veteres intelligant hunclocum de spirituali mensura corporis mystici; recentiores autem de corporali mensura corporum beatorum, quæ dicunt futura tantæ magnitudinis, quantæ fuerunt vel fuissent in perfecta sua ætate; tamen omnes intelligunt hunc locum de novissimis diebus, quando complebitur numerus electorum. Vide Augustin. lib. XXII de Civit. Dei, cap. 15, 17 et 18. ubi utramque explicationem tangit.

Præterea Psal. XLVII : *Deus fundavit eam in æternum* (4) ; id est, Ecclesiam suam, quæ est civitas ejus, et Augustinus exponit, et res ipsa clamat : nam totus Psalmus est de fundatione Ecclesiæ Christianæ, tamquam novæ et visibilis civitatis. Incipit enim *Magnus Dominus et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus : Fundatur exultatione universæ terræ* etc. Item Is. LXI (quod caput intelligi de Ecclesia novi testamenti, docuit Christus Lucæ IV, cum in Sy-

(1) Matth. XVI, 18; I. Tim. III, 15. — (2) Matth. XXVIII, 20. — (3) Eph. IV, 11, 12 et 13. — (4) Psal. XLVII, 9.

nagoga citavit, et exposuit de adventu suo initium hujus capitis : *Spiritus Domini super me* etc.) sic habetur : *Et fœdus perpetuum feriam eis : et scietur in Gentibus semen eorum et germen eorum in medio populorum. Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus* (1). Profecto tam est perspicuus hic locus, ut expositione non egeat. Quomodo enim invisibilis erit ille cœtus, de quo dicitur : *Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.*

Accedant tertio testimonia ex parabolis, quibus omnium consensu significatur Ecclesia : Area enim in qua sunt grana et paleæ ; et rete, in quo sunt boni et mali pisces ; et ager, in quo sunt frumenta et zizania ; et convivium, in quo sunt boni et mali discumbentes ; et ovile, in quo sunt oves et hœdi, significant Ecclesiam visibilem, ut etiam hæretici fatentur. Nam Ecclesia invisibilis non habet malos et bonos, sed tantum bonos, secundum eorum sententiam. At eædem parabolæ docent, istam Ecclesiam visibilem nunquam interituram usque ad diem judicii ; nam Matth. III dicitur : *Ipse permundabit aream suam, et triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili* ; quod sine dubio non fiet ante diem judicii. Et Matth. XIII dicitur : *Sinite utraque crescere usque ad messem.* Et infra : *Messis autem consummatio sæculi est.* Et infra : *Sic erit in consummatione sæculi ; exibunt Angeli, et separabunt malos de medio justorum etc.* (2)

Quarto, probatur ex Scripturis, quæ loquuntur de regno Christi Psal. LXXXVIII : *Thronus ejus sicut Sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cœlo fidelis.* Ibidem : *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cœli.* Daniel II : *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non dissipabitur : et Regnum ejus alteri populo non tradetur* etc. Et Lucæ I : *Et Regni ejus non erit finis* (3). Ista loca non possunt intelligi, nisi de vera et visibili Christi Ecclesia nunquam interitura. Nam Regnum Christi sine dubio est vera ejus Ecclesia. Neque regnum dici possunt aliquot homines occulti, et dispersi, et separati ab invicem, qui se non noverunt, qualis est Ecclesia invisibilis Lutheranorum. Regnum enim est multitudo hominum congregatorum, qui se invicem noverunt.

Præterea in Psalm. LXXXVIII, ubi dicitur Christi regnum æternum, dicitur etiam, quod in eo sint boni et mali, ac proinde, quod Ecclesia sit visibilis : *Si autem dereliquerint filii ejus*, inquit, *legem meam, et justitias meas non custodierint etc. Visitabo in virga iniquitatem eorum, et in verberibus peccata eorum ; misericordiam autem meam non dispergam ab eo etc.* (4). Quem locum pulchre exponit de flagellis Ecclesiæ S. Cyprianus in ser. de lapsis. In illo etiam cap. II Dan. ubi dicitur, Regnum Christi perpetuum ; legimus quoque illud, Regnum esse montem magnum implentem omnem terram, quem Isaias cap. II et Mich. cap. IV vocabant montem manifestum, secundum LXX.

Quinto, probatur testimoniis veterum : Origenes et Chrysostomus locis citatis id affirmant ; sed clarius Augustinus et Bernardus. Augustinus in Psal. CI, concion. 2. disputans contra Donatistas, qui totam Ecclesiam visibilem periisse dicebant, et in solis quibusdam justis in Africa remansisse : « Sed, inquit, illa Ecclesia, quæ fuit omnium Gentium, jam non est, periit, hoc dicunt, qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa non est. Vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis. » Et infra Ecclesiam ita loquentem introducit : « Quamdiu ero in isto sæculo? annuntia mihi, propter illos, qui dicunt, fuit, et jam non est, propter illos qui dicunt : impletæ sunt Scripturæ, crediderunt omnes gentes. Sed apostatavit et periit Ecclesia de omnibus Gentibus ; Et annuntiavit, nec vacua fuit vox ista. Quis annuntiavit mihi, nisi ipsa via? Quando annuntiavit? Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. » Similia habet in Psalm. CXLVII et libro de unitate Ecclesiæ, cap. 13. et 20. et alibi.

Neque responderi potest, loqui Augustinum de Ecclesia invisibili ; illam eam non periisse, nec perituram, Donatistæ admittebant, et ad se trahebant illud : *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (5), ut Augustinus refert loco notato in Psal. CI. Bernardus serm. 79. in Cant. in illud : *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ* (6) : « Ita est, inquit, et

(1) Isai. LXI, 8 et 9. — (2) Matth. III, 12 ; XIII, 30, 39 et 41. — (3) Psal. LXXXVIII, 38 ; Dan. II, 44 ; Luc. I, 33. — (4) Psal. LXXXVIII, 31 et 32. — (5) Matth. XXVIII, 20. — (6) Cantic. III, 4.

tunc, et deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec charitas de Ecclesia. Venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in eam, et non cecidit, eo quod fundata esset super petram, petra autem erat Christus. Itaque nec verbositate Philosophorum, nec cavillationibus hæreticorum, aut gladiis persecutorum, potuit ista, nec poterit aliquando separari a charitate Dei etc. » Nec possunt hæc intelligi de Ecclesia invisibili; nam illam non persequuntur gladii tyrannorum, nec verbositas Philosophorum, nec cavillationes hæreticorum. Itaque visibilis Ecclesia non deficiet. Accedat Vincentius Lirinensis, qui in suo commonitorio tamquam errorem gravissimum reprehendit Nestorii sententiam, qui dicebat, totam Ecclesiam errasse in mysterio Incarnationis, eo quod cæcos doctores secuta esset.

Ultimo, probatur hoc idem naturali ratione. Primum enim si aliquando sola maneret in mundo Ecclesia invisibilis, aliquando etiam esset impossibilis salus iis, qui sunt extra Ecclesiam. Nam non possunt salvari, nisi in Ecclesiam ingrediantur : quemadmodum tempore Noe peribant necessario, qui non habebant aditum ad arcam : at non possunt ingredi in Ecclesiam, quam ignorant, igitur non habent remedium.

Præterea, de ratione unius veræ Ecclesiæ est, ut sit visibilis, ergo si Ecclesia visibilis perit, nulla vera Ecclesia remanet.

Denique, vel homines illi occulti, qui Ecclesiam invisibilem constituunt, profitentur palam fidem suam, et abstinent ab idolorum cultura, vel non; si profitentur, ergo non est Ecclesia invisibilis, sed maxime visibilis, sicut erat tempore Martyrum; si non profitentur, ergo nulla est Ecclesia; nam non est Ecclesia vera, in qua nulli sunt boni, et qui salventur ; non autem sunt boni, nec salvantur, qui non confitentur fidem, sed ea in corde retenta, exterius profitentur perfidiam et idololatriam, cum ad Roman. X dicat Apostolus : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Et Matth. X : *Omnis, qui negaverit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo*(1). Ergo implicat contradictionem, Ecclesiam esse, et carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra mundum, ubi nunquam sit necessarium fidem confiteri.

(1) Rom. X, 10; Matth. X, 33.

CAPUT XIV.

Ecclesiam non posse errare.

Superest ut probemus, Ecclesiam non posse errare ullo modo, etiam non apostatando a Deo. Est tamen prius paulo diligentius explicanda sententia adversariorum, et nostra.

Calvinus igitur dicit, istam propositionem : « Ecclesia non potest errare, » esse veram, si intelligatur cum duplici restrictione. Prima est, si Ecclesia non proponat dogmata extra Scripturam, id est, si rejiciat traditiones non scriptas, et solum proponat fideliter quæ habentur in Scripturis. Si autem quæras, an certi simus, quod Ecclesia proponet semper fideliter, quæ sunt in Scripturis : Respondet, Ecclesiam semper proponere fideliter, quæ habentur in Scripturis, in rebus necessariis ad salutem, non tamen in aliis, ac proinde semper remanere in Ecclesia nævos aliquos errorum.

Secunda restrictio est, ut illud : « Ecclesia non potest errare, » intelligatur de sola Ecclesia universali, non autem extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia repræsentative, ut nostri loquuntur; Quilibet enim Episcopus gerit personam suæ Ecclesiæ particularis, et proinde omnes Episcopi gerunt personam totius Ecclesiæ; ita habet Calvinus lib. IV, c. 8, § 11, 12, 14, 15, majoris institutionis, et in minori institutione cap. 8, §. 146, 148, 149, et 150, ubi tamen mendaciter et fraudulenter explicans sententiam nostram, dicit, nos asserere, Ecclesiam non posse errare, sive utatur verbo Dei, sive non ; cum tamen ipse non ignoret, nos non loqui de verbo Dei absolute, sed tantum de verbo scripto, ac dicere, Ecclesiam non posse errare, sive proponat, quæ habentur in Scripturis, sive dogmata extra Scripturam.

Nostra igitur sententia est, Ecclesiam absolute non posse errare, nec in rebus absolute necessariis, nec in aliis, quæ credenda, vel facienda nobis proponit, sive habeantur expresse in Scripturis, sive non. Et cum dicimus, Ecclesiam non posse errare,

id intelligimus tam de universitate fidelium, quam de universitate Episcoporum, ita ut sensus sit ejus propositionis, Ecclesia non potest errare, id est, id quod tenent omnes fideles tanquam de fide, necessario est verum et de fide; et similiter id, quod docent omnes Episcopi, tanquam ad fidem pertinens, necessario est verum et de fide.

His explicatis, probatur hæc veritas. Primo, de Ecclesia universa, ut continet omnes fideles, ac primum ex illo I. Timoth. III : *Ecclesia Dei est columna et firmamentum veritatis* (1). Respondet Calvinus, Ecclesiam dici columnam et firmamentum veritatis, quia conservat tanquam fidissima custos prædicationem verbi Dei scripti, non quod in nulla re errare possit.

At contra, nam in primis hoc modo officinæ librariorum essent columnæ veritatis, quæ diligentissime custodiunt omnes Scripturas. Deinde Apostolus non meminit hic Scripturarum; sed simpliciter dicit, Ecclesiam esse columnam et firmamentum veritatis. Præterea, multo amplius est, esse columnam, quam simplicem custodem; nam columnæ innititur domus, et ea remota, cadit. Sic igitur Apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis, vult significare veritatem fidei, quoad nos niti Ecclesiæ auctoritate, et verum esse quidquid Ecclesia probat, falsum quidquid illa improbat. Adde, quod etiam Ecclesia fuit columna, quando non erant Scripturæ, ex quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarum. Denique, si de custodia ageretur, melius arcæ, quam columnæ Paulus comparasset Ecclesiam; nec enim columnæ, sed arcæ libros custodiunt.

Præterea secundo, Ecclesia gubernatur a Christo, tanquam a capite sponso suo, et a Spiritu sancto, tanquam ab anima, ut patet Ephes. I : *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Et Ephes. IV : *Unum corpus, et unus Spiritus*; Ephes. V : *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ* (3). Ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum erraret, Christo et Spiritui sancto error tribueretur. Quocirca Joan. XVI Dominus ait : *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* (4)

Respondit Calvinus, Christum et Spiritum sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem nævum. Neque sequitur, tribui propterea Christo, aut Spiritui sancto errorem, sicut eis non tribuitur ignorantia, quæ sine dubio aliqua est in Ecclesia.

Respondeo, sicut vir, qui est caput mulieris, non tenetur removere ab uxore omnem ignorantiam, tenetur tamen removere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur, licet uxor excusetur per ignorantiam; ita etiam Christus tenetur removere omnem errorem ab Ecclesia, ex quo magnum oritur malum, talis autem est omnis error circa fidem. Nam magnum est malum, quod Ecclesia falsa fide Deum colat, cum præcipue cultus divinus in Fide, Spe, et Charitate consistat, ut Augustinus docet in Enchiridio, cap. 3.

Tertio, obligamur sub anathematis pœna, credere Ecclesiæ in omnibus, ut patet Matth. XVIII : « *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus et Publicanus* (5) : et Concilia omnia dicunt anathema non assentientibus Ecclesiæ decretis : At iniquum esset, sub tam gravi pœna obligari ad assentiendum rebus incertis, et interdum falsis.

Respondet Calvinus, ideo Christum jussisse, ut Ecclesiam audiremus, quia sciebat, Ecclesiam nihil docturam extra verbum Dei scriptum. At contra, nam, ut omittam plurima, quæ diximus in disputatione de traditionibus : vera Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei, epistolam ad Laodicenos non esse verbum Dei; et idem de Evangelio Marci et Nicodemi, et similibus dici potest, quæ nusquam scripta sunt, non igitur est verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

Quarto, Ecclesiam esse sanctam, docet Symbolum Apostolorum, ista autem sanctitas proprie in professione dogmatum consistit, ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum, id est, verum, quoad fidei doctrinam, et justum, quoad præcepta morum. Et in hoc revera excellit omnibus professionibus Philosophorum, Ethnicorum, Judæorum, Hæreticorum : Omnes enim habent dogmata aliqua falsa admista veris.

Quinto, si esset vera Calvini sententia, maxima pars dogmatum fidei in dubium revocari posset; nam multa sunt de fide, quæ non sunt absolute necessaria ad salutem. Sane credere historias Testamenti veteris, vel Evangelia Marci et Lucæ esse cano-

(1) I. Tim. III, 15. — (2) Eph. I, 22; IV, 4; V, 23. — (3) Joan. XVI, 13. — (4) Matth. XVIII, 17.

nica scripta, imo ullas esse divinas Scripturas, non est omnino necessarium ad salutem; nam sine hac fide multi salvati sunt, antequam Scripturæ scriberentur, et postea tempore novi Testamenti, multæ barbaræ nationes; de quibus scribit Irenæus lib. III, cap. 4. At hoc est absurdissimum, nec ullo modo admitteret Calvinus posse dubitari de Scripturis; non igitur verum est, solum in rebus necessariis ad salutem, Ecclesiam non posse errare.

Probatur ultimo ex Patribus, qui, ut supra ostendimus, in quæstione de judice controversiarum, omnes ad Ecclesiam provocant in quæstionibus fidei quibuscumque; quod certe nullo modo facerent, si Ecclesiam falli posse existimarent, Tertullianus libro de præscript. : « Age, inquit, omnes Ecclesiæ erraverint, nullam respexerit Spiritus sanctus. » Augustinus lib. I. contra Cresconium, cap. 33 : « Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum id facimus, quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, ut quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit hujus obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat. » Et Epist. 118 : « Disputare contra id, quod universa Ecclesia sentit, insolentissimæ insaniæ esse dicit. »

Jam quod etiam Ecclesia repræsentative non possit errare, probatur primo, quia si omnes Episcopi errarent, tota etiam Ecclesia erraret, quia tenentur populi sequi suos Pastores, dicente Domino Lucæ X : *Qui vos audit, me audit*, et Matth. XXIII : *Quæcumque dixerint, facite* (1). Secundo, ex epistola Concilii Ephesini ad Nestorium, ubi cogitur Nestorius, si Ecclesiæ satisfacere velit, juramento confirmare, se ita sentire, ut sentiunt Orientis et Occidentis Episcopi. Item ex Augustino lib. I. de Baptismo cap. 18. vocat decretum Concilii generalis, Ecclesiæ universæ consensum : et merito, nam Ecclesia non docet nec decernit quidquam, nisi per suos Pastores, sicut quodlibet corpus per suum caput. Unde etiam III. Reg. VIII. congregatio Sacerdotum et Seniorum vocatur omnis Ecclesia Israel. Et Chrysostomus exponit illud Matth. XVIII : *Dic Ecclesiæ*, id est, *Prælato*. Sed de his plura in materia de Conciliis.

CAPUT XV.

Solvuntur argumenta, quibus adstruitur Ecclesia invisibilis.

Superest, ut argumenta adversariorum diluamus. Ac primum, Ecclesiam esse invisibilem, his testimoniis probant. Hierem. XXXI. *Dabo legem meam in cordibus eorum, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum* (2). Ubi Deus distinguit Ecclesiam novi Testamenti ab Ecclesia Testamenti veteris, quod illa fuerit cœtus quidam externus, et propterea habuerit legem scripturam in tabulis lapideis; ista autem sit populus quidam interior, et propterea legem habeat scriptam in cordibus. Idem habetur Lucæ XVII. *Regnum Dei non venit cum observatione. Neque dicent; Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos est.* Et Joan. IV : *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.* (3). Ergo Ecclesia novi Testamenti non consistit in aliquo signo exteriore, nec est alligata locis et cæremoniis corporalibus. Et Heb. XII : *Non enim accessistis ad tractabilem montem, et accessibilem ignem, sed ad Sion montem, et civitatem Dei viventis* etc. (4). Ubi comparat Synagogam monti Sinai visibili et tangibili, Ecclesiam autem monti Sion spirituali. Item I. Petri II : *Et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias Deo* (5) at hæc domus est Ecclesia. Denique Ecclesiam esse, est articulus fidei, ergo non videtur Ecclesia, sed creditur.

Respondeo ad primum locum, Hieremiam non conferre Ecclesiam cum Synagoga, sed Testamentum novum cum veteri, ut eo loco patet : et quamvis Testamentum novum proprie sit charitas, quæ est lex in corde scripta, testamentum vetus proprie sit doctrina exterior, sive lex scripta in lapidibus, tamen non sequitur, Ecclesiam novi Testamenti esse invisibilem. Ut enim corpus cujuslibet animalis visibile est, et tamen habet multa intus, quæ non videntur, ut cor, hepar, spiritus vitales, et similia : ita Ecclesia

(1) Luc. X, 16; Matth. XXIII, 3. — (2) Jerem. XXXI, 33. — (3) Luc. XVII, 20; Joan. IV, 23. — (4) Hebr. XII. 18 et 22. — (5) I. Petr. II, 5.

visibilis habet multa invisibilia, Fidem, Spem, Charitatem etc. Et quamvis hæc dona invisibilia, sint necessaria in Ecclesia, et in sola Ecclesia, non tamen in omnibus ejus partibus; sicut sensus est necessario in animali, et solo animali, et tamen non est in omnibus ejus partibus.

Ad secundum dico, per Regnum Dei Lucæ XVII. intelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum, ut exponit Theophylactus, vel ipsum Christum, ut Beda exponit; loquitur enim eo loco Christus de utroque suo adventu. Interrogaverant enim Pharisæi : *Quando veniet Regnum Dei*, id est Regnum Messiæ? Dominus autem respondet, Messiam venisse, et rursum etiam venturum in die judicii. Itaque de adventu primo ait : *Regnum Dei non veniet cum observatione; ecce enim Regnum Dei intra vos est,* id est, jam advenit Messias, jam præsens est. De secundo subjungit : *Et dicent vobis : Ecce hic, aut ecce illic, nolite exire; sicut enim fulgur coruscat dc sub cœlo etc. ita erit adventus Filii hominis* (1).

Ad tertium dico, eo loco doceri, præcipuum cultum Dei in Ecclesia internum futurum, sed non propterea sequitur, Ecclesiam ipsam esse invisibilem, ut jam diximus. Neque etiam sequitur, omnem cultum externum esse rejiciendum, et externa templa esse destruenda. Dominus enim eo loco non agit de loco orationis, sed de modo, et ritu. Si enim dicere voluisset, veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hierusalem, neque in monte Garizim, falsum dixisset. Constat enim Petrum et Joannem, post acceptum Spiritum sanctum, ascendisse in templum Hierosolymitanum ad horam orationis nonam, ut dicitur in Actis Apostol. III. Constat etiam, semper fuisse postea in Palæstina Christianos, qui Deum adoraverunt in Hierusalem, et in monte Garizim, et ubicumque eos esse contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, sive orandi; et sensus est, neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem, id est, neque ritu Samaritanorum, neque ritu Judæorum, sed ritu Christianorum adorabitis, qui ritus est adorare in spiritu et veritate. Quod duobus modis exponitur.

Chrysostomus, Cyrillus, et Euthymius in hunc locum, opponunt illud : *In spiritu*, cæremoniis Judæorum, quatenus corporales erant; illud : *In veritate*, iisdem cæremoniis, quatenus figuræ et umbræ erant rerum futurarum. Theophylactus, B. Thomas, et Cajetanus opponunt illud : *In spiritu*, ritui Judæorum, qui præcipue externus et corporalis erat; illud : *In veritate*, ritui Samaritanorum, qui falsus et erroneus erat; illi enim simul colebant Deum verum, et Deos falsos. Itaque Dominus dicit, ritum populi Christiani fore præcipue spiritualem, et simul verum ac purum ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales cæremonias, quatenus prosunt ad spiritualem cultum promovendum.

Ad quartum dico cum Chrysostomo, Theophylacto, B. Thoma, et aliis, Apostolum ibi per montem Sion spiritualem, et civitatem Dei viventis, non intelligere Ecclesiam militantem, sed triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat. Confert enim Synagogam cum Ecclesia, ac dicit, homines Testamenti veteris accessisse ad montem Sina corporeum, ut aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent. At homines novi Testamenti accessisse non re, sed spe, ad montem Sion, spiritualem, id est, ad gloriam beatorum, ubi Deus videtur facie ad faciem. Unde ibidem subditur : *Et multorum millium Angelorum frequentiam, et spiritus justorum et perfectorum etc.* (2).

Ad quintum respondeo, duobus modis dici aliquid spirituale. Uno modo, secundum substantiam, quomodo Ephes. VI dicuntur *spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* Altero modo, secundum ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad spiritum, vel spiritus in eo dominatur. Quomodo I. Corinth. dicitur homo spiritualis, et I. Corinth. XV corpus spirituale, quia spiritus in eo dominatur, et ipsum ad munus spiritus movetur, et obedit sine ulla resistentia, et I. Petr. II vocantur hostiæ spirituales omnia bona opera, ut Eleemosyna, et Jejunia quæ ad Spiritum ordinantur. B. Petrus ergo cum dicit, Ecclesiam esse domum spiritualem, intelligit hoc secundo modo; vult enim, Ecclesiam non esse domum ex lignis et lapidibus, sed ex hominibus Deo consecratis ædificatam.

Ad sextum posset dici, in Symbolo non poni tantum, Credo Ecclesiam, sed, *Credo sanctam Ecclesiam.* Porro sanctitatem Ecclesiæ sine dubio invisibilem esse. Sed melius dico, in Ecclesia aliquid videri, et aliquid

(1) Luc. XVII, 21. — (2) Hebr. XII, 22.

credi. Videmus enim eum cœtum hominum, qui est Ecclesia, sed quod ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quæ profitetur Christi fidem. Quis autem evidenter scit, nostram fidem esse Christi? id quidem firma ac certissima fide credimus : sed aliud est credere, aliud videre : imo ipsum credere definitur ab Apostolo, argumentum non apparentium.

Quod ut melius intelligatur, notandum est, omnem sententiam de fide, nasci, vel ex duabus propositionibus de fide, et tunc totam conclusionem inevidentem esse ; vel ex una de fide, altera evidenti ; et tunc conclusionem partim esse evidentem, partim inevidentem. Talis est ista conclusio : Isti homines, qui nunc profitentur fidem sub Romano Pontifice, sunt Ecclesia Christi ; nam oritur ex hoc syllogismo : Ecclesia Christi est cœtus hominum profitentium Christi fidem, sub regimine legitimorum Pastorum : sed isti qui subsunt hodie Romano Pontifici, sunt talis cœtus ; igitur sunt Ecclesia Christi. In quo syllogismo major est de fide, et proinde inevidens. Minor est evidens ; nam nihil ponimus in minore, quod non oculis, aut auribus percipiatur. Recte ergo inde infertur conclusio partim evidens, et partim inevidens.

Denique, res illa, seu (ut logice loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Ecclesiæ ratio ac definitio, visibile quiddam est : at complexum, seu connexio prædicati cum subjecto, sola fide tenetur. Nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidem hominem illum, qui est Christus Dei Filius, Apostoli videbant, et tamen illum esse Christum Dei Filium, non videbant, sed credebant. Unde Joan. XX dictum est Thomæ : *Quia vidisti me, Thoma, credidisti.* Et in Symbolo dicimus : *Credo unum Baptisma* (1), licet videamus, et sentiamus Baptisma, id est, aquæ aspersionem, et verborum prolationem. Non enim videmus, sed credimus illam aquæ aspersionem, et verborum prolationem esse Baptisma Christi, id est, Sacramentum quoddam.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, Ecclesiam posse deficere.

Jam quod Ecclesia possit deficere, et aliquando deficiat, probant his argumentis. Primo, initio mundi in solis Adamo et Eva Ecclesia tota consistebat, saltem in virtute. At uterque fidem amisit, et a Deo apostatavit, ut patet tum ex Genes. III, tum ex Patribus, Ambrosio libro de Paradiso cap. 6. Augustino Enchirid. cap. 45. et Prospero l. de gratia Dei, contra collatorem, ante medium.

Secundo, tempore Mosis, tota Ecclesia a Deo apostatavit. Nam Aaron summus Pontifex proposuit vitulum adorandum, et totus populus clamavit : *Hi sunt Dii tui Israel* (2).

Tertio, tempore Eliæ, tota Ecclesia visibilis defecerat. Nam III. Reg. XIX Elias dicit : *Relictus sum ego solus. Et Dominus ad eum : Reliqui mihi septem millia virorum in Israel, qui non curvaverunt genua ante Baal* (3), hos autem occultos fuisse non dubium est, cum eos ne Elias quidem cognosceret.

Quarto, ex Isaiæ I : *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognovit. A planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas.* Et Hierem. II : *Confusi sunt domus Israel, ipsi et Reges eorum, Principes, et Sacerdotes, et Prophetæ eorum, dicentes ligno : Pater meus es tu. Quid vultis mecum judicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus.* Et II. Paral. XV : *Transibunt dies multi in Israel sine Deo vero, sine Sacerdote, et Doctore, et sine Lege* (4).

Quinto, prædictum est, Ecclesiam istam visibilem cessaturam Daniel. IX : *Deficiet hostia, et sacrificium ;* Lucæ XVIII : *Filius hominis cum venerit, putas inveniet fidem in terra ;* II. Thessal. II : *Nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati.* Itaque nobis Calvinus dictum esse existimat id, quod legimus Hierem. VII : *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes : Templum Domini, templum*

(1) Joan. XX, 29. — (2) Exod. XXXII, 4. — (3) III. Reg. XIX, 14 et 18. — (4) Isai. I, 3; Jerem. II, 26 et 27 ; II. Paralip. XV, 3.

Domini (1). Ut enim antiqui illi Judæi non credebant Prophetis prædicentibus desolationem, qui videbant se habere templum Domini, et externas cæremonias; ita nos gloriamur, quod habeamus antiqua templa, Episcoporum successiones, Apostolicam sedem, et interim non attendimus ad Scripturas, quæ nobis desolationem aperte prædicunt.

Sexto, Concilium Basileense generale deposuit Eugenium tanquam hæreticum, et omnes ei adhærentes, et elegit Felicem. Deinde tamen Concilio concluso et soluto, iterum Eugenius in sedem irrepsit sine ulla canonica electione, et ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt Papæ, et Cardinales, et Episcopi; Ergo saltem ab eo tempore Ecclesia Romano Pontifici adhærens, non fuit vera Ecclesia, et cum nulla fuerit alia visibilis, sequitur, visibilem Ecclesiam periisse. Hoc argumentum Calvinus in præfatione Institut. ponit in ultimo loco tanquam fortissimum, et addit hæc verba : « Hic deprehensi hæreant necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aut omnes a nobis schismatici habebuntur. »

Septimo, proferunt Patrum testimonia, ac primum Hilarius libro contra Auxentium, circa finem : « Male, inquit, vos parietum amor cœpit; male Ecclesiam Dei in tectis, ædificiisque veneramini, male sub his pacis nomen ingeritis; montes mihi, et lacus, et carceres, et voragines sunt tutiores. » Ubi dicit, adeo suo tempore fuisse obscuratam veram Ecclesiam, ut solum in latebris et cavernis inveniretur. Deinde Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de eodem tempore loquens : « Ingemuit, inquit, totus orbis, et se Arianum esse miratus est. » Item Basilius epist. 69 et 70. et Bernardus serm. 33. in Cantica, ita deplorant vitia Prælatorum omnium sui temporis, ut satis ostendant, eo tempore omnes declinasse in viam suam, et nullam fuisse visibilem Ecclesiam. Denique Chrysostomus homil. 49. in Matthæum, docet, interdum nullum esse visibile signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, et ideo tunc solum ad Scripturas esse recurrendum.

Respondeo ad primum, si primos parentes peccasse, est Ecclesiam defecisse, tunc non solum visibilem, sed etiam invisibilem Ecclesiam defecisse, quod est contra adversarios. Dico secundo, tunc non fuisse Ecclesiam. Nec enim duo homines sunt Ecclesia, sed tantum fuisse initium Ecclesiæ, et initium tam materiale, quam formale. Nam Adam fuit principium Ecclesiæ materiale, quia primus omnium fuit de Ecclesia; fuit etiam formale principium, quia fuit caput sive Doctor et Rector populi Dei, dum vixit. Porro caput Ecclesiæ non potest quidem errare docendo falsam doctrinam, tamen potest errare male vivendo, et male etiam sentiendo, ut privatus homo, atque hoc tantum videmus accidisse Adamo; male enim aliquando vixit, et forte etiam male de Deo sensit, tamen non male docuit.

Ad secundum, de peccato Aaronis et populi in cultu vituli aurei, dico, eo tempore neque caput, neque corpus Ecclesiæ defecisse; nam caput erat solus Moses, quem certum est non errasse. Aaron siquidem nondum erat Pontifex; nam postea factus est, ut patet Exodi XL. Non etiam corpus defecit, nam omnes Levitæ immunes fuerunt ab eo peccato, ut patet ex eodem trigesimo-secundo capite, ubi Moses dicit : *Si quis est Domini, jungatur mihi, congregatique sunt ad eum omnes filii Levi* (2).

Ad tertium, de tempore Eliæ, negatur consequentia et antecedens hujus argumenti. Consequentia quidem, quia non est eadem ratio populi Judæorum et populi Christianorum. Nam populus Judæorum non erat Ecclesia universalis, ut est populus Christianorum, sed particularis, et propterea etiam extra illum populum inveniebantur fideles et justi, ut Melchisedech, Job, et postea Cornelius, Centurio, et Eunuchus Candacis Reginæ, et alii nonnulli. Itaque etiamsi universa Synagoga Judæorum defecisset, non continuo omnis Ecclesia Dei in terris defecisset. Sed antecedens etiam negatur. Non enim ostendi potest, unquam Synagogam Judæorum defecisse omnino usque ad Christi adventum, quo tempore etiam non tam defecit, quam mutata est in melius.

Ad illud ergo de Elia dico, Eliam non loqui de omni populo Judæorum, sed solum de illa parte, quæ subjecta erat Regi Samariæ. Constat enim ex eodem lib. III Regum, tempore Eliæ regnasse in Hierusalem Asa, et post eum Josaphat optimos Reges, et sub ipsis fuisse in Hierusalem populum et Sacerdotes manifestissime in vera religione per-

(1) Dan. IX, 27; Luc. XVIII, 8; II. Thessal. II, 3; Jerem. VII, 4. — (2) Exod. XXXII, 26.

sistentes. Unde Dominus, cum ait : *Reliqui mihi septem millia virorum,* addidit *In Israel* (1). Israel enim tunc dicebantur ii, qui erant sub Rege Samariæ, sicut ii, qui erant sub Rege Hierusalem, dicebantur Judas. Ex quo apparet evidenter, deceptum esse Philippum Melanchthonem, qui in Locis communibus, cap. de Ecclesia, dicit, tempore Eliæ Ecclesiam fuisse in solo Elia, et Elisæo, et paucis Sacerdotibus. Quem etiam in errore secutus est Calvinus præfatione Institutionum, qui hoc argumento de Elia præcipue nititur.

Ad quartum respondet Augustinus libro de unitate Ecclesiæ cap. 12. et libro contra Donatistas, post collationem cap. 20. ubi docet, Prophetas et Apostolos interdum reprehendere universum populum, quasi nemo ibi sit bonus, cum tamen permulti sint boni, et e contrario interdum consolari omnes, quasi omnes sint boni, cum constet ibi multos esse malos Ezech. III dicitur : *Omnis domus Israel attrita fronte est, et duro corde.* Et tamen cap. IX dicitur : *Signa Thau super frontes virorum gementium, et dolentium super cunctas abominationes, quæ fiunt in medio ejus.* Ad Galat. III : *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati?* Et tamen cap. VI ait : *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis* (2). Ad illud ex Paralipomenon respondeo, in primis solum intelligi de regno Israel, non de regno Juda. Deinde fortasse loqui Scripturam de tempore, quod erat futurum post Messiæ adventum ; Nunc enim transeunt dies multi in Israel sine Deo, sine Sacerdote, sine Lege.

Ad quintum dico, nos non gloriari in templis, et successione Episcoporum, et Apostolica sede secundum se, sed propter Christi promissionem, qui ait : *Tu es Petrus, et super hanc petram etc. Et portæ inferi non prævalebunt etc.* (3). Qualem promissionem Judæi nunquam habuerunt. Neque verum est, alicubi in Scripturis prædictam esse Ecclesiæ ruinam, sed potius contrarium ubique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius can. 25. in Matthæum, et Hyppolitus, atque Apollinarius apud Hieronymum in cap. IX. Danielis, intelligunt eam prophetiam de tempore Antichristi, tamen sine dubio decepti sunt. Loquitur enim Daniel apertissime de eversione Hierusalem, et cessatione sacrificii Judæorum. Sic enim exponunt Chrysostomus, et Theophylactus, et Hieronymus in cap. XXIV Matthæi, Augustinus ep. 80. ad Esychium, necnon Eusebius lib. VIII Evangel. demonst. cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. I Stromatum, Tertullianus libro contra Judæos cap. 5. alias 8. et communis opinio Hebræorum, ac Julius Africanus apud Hieronymum in c. IX. Danielis.

Et hanc solutionem coguntur admittere hæretici. Nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Antichristi, et fuisse jam a multis sæculis, et tamen non cessavit hostia et sacrificium. Ergo debent intelligere hunc locum Danielis non de tempore Antichristi, sed de eversione Hierosolymæ, quod sane ex Evangelio evidenter colligitur. Quod enim Matthæus cap. XXIV ait : *Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat. Tunc qui in Juda sunt, fugiant ad montes.* Idem sic exposuit Lucas cap. XXI : *Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquavit desolatio ejus ; Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes* (4).

Ad illud Luc. XXVIII : *Putas inveniet fidem in terra* (5)? dico, Dominum non loqui de fide simpliciter, sed de eximia quadam fide, quæ in paucis reperitur, et in paucissimis reperietur in ultimis diebus. Ita exponunt Hieronymus in Dial. contra Luciferianos, et Augustinus lib. de unitate Ecclesiæ c. 13. vel dicamus cum Theophylacto, loqui Dominum de fide absolute, et velle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tam paucos, ut non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine, vel intelligi ipsum Antichristum, ut Chrysost. Theodor. Œcumen. Theophyl. et August. lib. XX de civitat. Dei cap. 19. exponunt, quem volunt appellatum discessionem per metonymiam, quia erit causa, ut multi discedant a Christo ; vel defectionem a Romano imperio, ut Ambrosius, Sedulius, et Primasius exponunt, quæ est valde probabilis sententia : vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem, id est, non omnium, sed multorum, vel

(1) II. Reg. XIV, 18. — (2) Ezech. III, 7 ; IX, 4 ; Galat. III, 1 ; VI, 1. — (3) Matth. XVI, 18. — (4) Matth. XXIV, 15 et 16 ; Luc. XXI, 20 et 21. — (5) Luc. XXVIII, 8.

omnium quidem, sed occultorum hæreticorum. Ut enim pulchre exponebant quidam veteres apud August. lib. XX de civit. Dei c. 19. sicut modo multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia ficto animo, tandem aperte discedunt per manifestam hæresis professionem, ita veniente Antichristo, omnes prorsus, qui tunc invenientur in Ecclesia occulti hæretici, ab Ecclesia discedent, et Antichristo se, adjungent.

Ad sextum dico, Basileense Concilium initio quidem fuisse legitimum. Nam et Legatus aderat Romani Pontificis, et Episcopi plurimi. At quo tempore Eugenium deposuit et Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed Conciliabulum schismaticum, seditiosum, et nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Concilio Lateranensi ultimo, sess. XI. et proinde Eugenius semper fuit verus Pontifex, et mendacium est apertissimum Calvini, qui dicit, hoc Concilium usque ad finem perdurasse in eadem auctoritate, et dignitate.

Nam in primis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronuntiare ausum est, non erat in Concilio Legatus Pontificis, et Episcopi præcipui omnes discesserant; sed Cardinalis quidam Arelatensis assumpserat sibi munus præsidendi, et quia Episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem Presbyterorum, ita ut contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non Episcoporum, sed Presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodem tempore agebatur Florentiæ Concilium, in quo præsidebat summus Pontifex, et cum eo sedebant Episcopi Latini et Græci sine comparatione plures, quam essent Basileenses, et una cum Episcopis aderat Imperator Græcorum, et Legatus Imperatoris Latinorum, ut nullo modo dubitari posset, utrum ex duobus esset verum Concilium Ecclesiæ generale.

Tertio, Deus quoque sententiam suam dicere volens, tam horribili peste Basileam tunc affligebat, ut major pars eorum Patrum, qui ibi erant, vel extincti; vel secedere coacti fuerint. Quæ omnia refert Æneas Sylvius in historia Concilii Basileensis, cui ipse interfuit, et quam ediderunt nuper hæretici Basileenses, tanquam sibi faventem, propter damnatum Eugenium, cum revera illis plurimum noceat. Adde, quod Concilium Basileense Lausannæ continuatum, subjecit se Nicolao, ut patet ex epistola Nicolai V.

Nunc ad loca Patrum. Ad Hilarium dico primo, id quod respondit olim August. ep. 48, Donatistis idem testimonium objicientibus, Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, ut etiam tunc in suis firmissimis emineat, sicut revera eo tempore, de quo loquitur Hilarius, eminebat Ecclesia in Julio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, aliisque non paucis firmissimis, atque constantissimis Ecclesiæ columnis.

Dico secundo, Hilarium loqui eo loco tantum de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi simplices venerabantur Auxentium, ut Catholicum, cum tamen esset Arianus. Nam mira calliditate agebat Auxentius, ut ab Arianis agnosceretur Arianus, et tamen a multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Auxentio, etiamsi Episcopus videretur, et in templo concionaretur, et melius esse, in carceribus et speluncis manere cum recta fide, quam in templo Dei cum hæreticis.

Hoc autem, quod dicitur de una civitate, una Basilica, et uno Episcopo, non potest trahi ad Ecclesiam universam. Potest enim fieri, ut unus Episcopus in una urbe, in uno templo doceat hæresim, non tamen ut omnes Episcopi in omnibus urbibus et templis mundi totius idem faciant.

Ad locum Hieronymi respondeo, in verbis Hieronymi duas esse figuras; unam intellectionis, cum ait: «Ingemuit orbis;» vocat enim orbem magnam partem orbis, non totum orbem; alteram abusionis, cum ait: «Arianum se esse miratus est,» vocat enim Arianos improprie eos, qui per ignorantiam subscripserant hæresi. Loquitur enim de illa multitudine Episcoporum, qui ex toto orbe convenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreverunt, tollendum esse nomen ὁμοούσιος, quod quid significaret, non intelligebant: qui sine dubio non fuerunt hæretici, nec errantes, nisi materialiter. Quemadmodum si quis nostrum blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esse piam aliquam precationem, non proprie blasphemus dici posset: Quocirca iidem Episcopi, ut admoniti sunt, et fallaciam agnoverunt, continuo errorem etiam correxerunt, et cum lachrymis pœnitentiam egerunt blasphemiæ, licet sola lingua prolatæ, et tum videlicet ingemuit orbis, et se Arianum esse miratus est.

Ad Basilium dico, eum non deplorare in illis epistolis vitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesiæ, propter infestationem hæreticorum; Quæ enim dicuntur eo loco adversus Episcopos, non dicuntur adversus Episcopos Catholicos, ut Brentius putavit, sed adversus Episcopos Arianos.

Et sane credibile est, Brentium non ex ignorantia, sed ex malitia peccasse. Nam ibidem, ut apud Episcopos Catholicos doceat non esse veram Ecclesiam, refert ex lib. XI, Ruffini hist. Ecclesiast. cap. 6, Mosem Eremitam sanctum noluisse ullo modo ordinari ab Episcopo Alexandrino, qui erat post Romanum Pontificem primarius Patriarcha.

At in eodem libro et capite Ruffinus dicit, illum Episcopum Alexandrinum fuisse Arianum, et sævissimum persecutorem Catholicorum, et propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari; ita ut nulla ratione fraus et impudentia Brentii tegi, vel excusari queat.

Ad Bernardum dico, eum reprehendere vitia morum, non vitia doctrinæ, et non propterea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse vere Episcopos. Ipse enim serm. 66. in Cantica refellit ex instituto Apostolico hæreticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad Chrysostomum jam responsum est supra, verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorem hæreticum Arianum, vel fuit ab hæreticis depravatum. Vide homil. 48. Ubi aperte vocat hæreticos homousianos.

CAPUT XVII.

Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, pastores Ecclesiæ omnes simul errare posse.

Quod Ecclesia vel saltem omnes pastores Ecclesiæ simul errare possint, probant primo, quia tempore Michææ, Prophetæ omnes, qui erant 400, excepto Michæa, erraverunt, ut patet lib. III. Reg. XXII. et proinde Ecclesia, quæ illos sequebatur, ut debebat, decepta fuit. Secundo, Isaiæ LVI: *Speculatores ejus cœci omnes nescierunt universi etc.* (1) Tertio, in passione Domini summus Sacerdos cum omnibus sacerdotibus, et senioribus populi condemnaverunt Christum esse reum mortis. Marc. XIV. et totus etiam populus, a sacerdotibus seductus, clamavit ad Pilatum: *Crucifige eum.* Marc. XV. Eodem tempore Apostoli omnes fidem amiserunt; nam Dominus Marc. ult. *Exprobravit incredulitatem eorum, et duritiam cordis etc.* Et Matth. XXVI. ait: *Omnes vos scandalum patiemini in me.* (2)

Adde, quod non desunt etiam Catholici, qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem, nisi in sanctissima Virgine Maria, idque significari credunt una illa candela, quæ sola accensa conservatur, in triduo ante Pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alensis III. parte quæst. ult. art. 2. et Joannes de Turrecremata, lib. I de Ecclesia cap. 30. et lib. III, cap. 61. Sed hæc satis levia sunt, nec magno negotio refellentur.

Ad primum dico, illos 400 Prophetas manifeste fuisse Pseudoprophetas, neque id ignorasse, vel ipsum Achab, qui eos consulebat. Nam ibidem cum diceret Rex Josaphat: *Non est hic aliquis Propheta Domini, per quem interrogemus Dominum?* Respondit Achab: *Remansit unus, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi nisi malum* (3). Certe si quis nunc in media Saxonia consuleret 400 Ministros Lutheranos de fide justificante, et postea unum Catholicum, non esset mirum, si major pars erraret. Et sicut nunc non sequitur totam Ecclesiam errare, etiam si errarent 400 Ministri Lutherani, quia præter Saxoniam, et vicina quædam loca, sunt alia multa, ubi vera fides prædicatur, ita non sequitur omnes Doctores Judæorum tempore Achab errasse, etiam si erraverint 400 Prophetæ, qui in Samaria erant. Nam præter eos Prophetas erant in Judæa multi alii prophetæ, et (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem, quibus ex officio incumbebat respondere ad consulata de lege Domini.

Ad secundum dico, verba illa Prophetarum esse figurata, et dirigi quidem ad omnes, non tamen revera intelligi debere de omnibus, sed de multis, ut supra diximus.

Ad tertium dico, Sacerdotes, et Pontifices non habuisse privilegium non errandi in do-

(1) Isai. LVI, 10. — (2) Marc. XV, 13: XVI, 14: Matth. XXVI. 31. — (3) III. Reg. XXII. 7 et 8.

cendo populo, nisi usque ad tempora Christi, Christo autem præsente, et docente parum oberat illorum error. Imo hoc videtur prædictum per Hieremiam c. XVIII. cum ait: *Peribit lex a sacerdote*, *verbum a Propheta*, *consilium a sapiente* (1). Quamvis propter honorem sacerdotii Deus providit, ut sententia Pontificis Caiphæ in aliquo sensu, licet a Caipha non intento, esset vera et justa. Nam Joan. XI. dicitur, quia erat Pontifex anni illius, prophetavit, de qua re plura diximus in lib. II de Conciliis.

Quod ad populum attinet, qui clamavit: *Crucifige*, dico eum populum non fuisse omnes Judæos : sed aliquos tantum, et forte minorem partem : nam in ipsa urbe Hierusalem erat Nicodemus, et Joseph ab Arimathia, et multi alii, quibus id displicebat, et extra Hierusalem in tota reliqua Judæa, et in toto orbe terrarum erant plurimi Judæi dispersi, qui nihil sciebant de morte Christi, et proinde in vera fide, et religione permanebant.

Ad illud de Apostolis dico primo, Apostolos tunc non fuisse Episcopos nisi designatos, ut patet, sed solum partes Ecclesiæ materiales, quæ errare possunt, neque in eis solis Ecclesia consistebat. Nam status Ecclesiæ Christianæ cum obligatione ad ingrediendum in eam incepit in die Pentecostes, quando peractis omnibus mysteriis redemptionis, cœperunt Apostoli in Hierusalem publice promulgare fidem Christi, et Baptisma. Itaque etiam si Apostoli omnes tempore passionis Christi errassent circa fidem, nihil obfuisset eorum error Ecclesiæ universali.

Dico secundo, non esse probabile quod Apostoli fidem amiserint. Nam non leguntur reprehensi, nisi de fide resurrectionis, illam autem non potuerunt amittere, cum eam non habuerint, nisi postquam Dominus resurrexit; Etsi enim antea Christus sæpe illis prædicaverat se resurrecturum, tamen ipsi putaverant eum loqui figurate, et non intellexerant, neque crediderant. Siquidem Lucæ XVIII. cum dixisset Dominus : *Occident eum, et tertia die resurget*. Subjungit Lucas : *Et ipsi nihil horum intellexerunt*, *et erat verbum istud absconditum ab eis*, *et non intelligebant*, *quæ dicebantur* (2). Et Joan. XX. legimus, Petrum et Joannem, audito a Magdalena sublatum esse corpus Domini de monumento, mox cucurrisse ad monumentum, et visis linteaminibus et sudario credidisse, nimirum Christi corpus fuisse ab aliquo sublatum : *Nam*, inquit Joan. *nondum sciebant Scripturas*, *quia oporteret eum a mortuis resurgere* (3), id est, ideo crediderunt ab aliquo sublatum, quia non sciebant eum debuisse resurgere. Præterea Lucæ XXII. dictum est Petro : *Rogavi pro te*, *ut non deficiat fides tua* (4). Quomodo igitur credibile erit eadem nocte fidem Petri defecisse, ita ut non saltem in corde ejus remaneret; nam quod in ore non permanserit certum est. Denique, Maria Magdalena summa charitate flagrabat in illo triduo, ut patet ex Joan. XIX et XX. at sine fide non potest esse charitas, ergo non amiserat Magdalena fidem in Christum, quam ante habuerat, ergo non in sola B. Virgine fides permansit.

Quod autem dicitur Marci ultimo : *Exprobravit incredulitatem*, non significat eos amisisse fidem, quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatum fuit, sed non proprie infidelitatis. Illud vero Mat. XXVI : *Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista* (5), significat peccatum, quod commiserunt Apostoli fugiendo, et nimis timendo, et vacillando, etiam circa fidem, ex occasione Dominicæ passionis; nec enim omnis vacillatio est infidelitas, sed solum vacillatio deliberata.

Miror autem Joannem de Turrecremata, qui propter argumentum levissimum de candela, dicit esse contra fidem universalis Ecclesiæ asserere non in sola B. Virgine mansisse fidem in die passionis Domini. Nam Rupertus lib. V de divin. offic. c. 26. dicit ultimam candelam tempore suo consuevisse etiam extingui. Et addit cap. 28. illis tribus noctibus post omnia lumina extincta, iterum postea ex lapide novum ignem accendi solitum; et quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebantur, significari prophetas, quos diversis sæculis Judæi occiderunt, et illos occidentes sibi ipsis tenebras mentis faciebant : per ultimam vero significari Christum, quem cum occiderunt, sibi ipsis tenebras densissimas pepererunt; Per novum autem lumen, quod singulis illis tribus noctibus ex lapide excutiebatur, significari novum lumen Christianorum, quod ex lapide

(1) Jerem. XVIII, 18. — (2) Luc. XVIII, 33 et 34. — (3) Joan. XX, 9. — (4) Luc. XXII, 32. — (5) Matth. XXVI, 31.

Christo a Judæis percusso in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine, antiquæ Ecclesiæ vim faciant in eo usu, qui nunc est, ultimam candelam non extinguendi : potest cum Abulensi responderi quæst. 14. prologi in Matthæum, per illam candelam significari beatam Virginem, in qua sola, ut pie creditur, fuit in illo triduo fides explicita resurrectionis. Ex quo tamen non sequitur in aliis fuisse errorem, vel infidelitatem, quia non tenebantur credere explicite resurrectionem, nisi post legitimam ejus promulgationem, et probationem; et præsertim illi, qui aberant a Hierusalem, et nihil de Christo audierant. Et sane videtur periculosum dicere in sola Virgine mansisse veram fidem; tum quia Ecclesia periisset, non enim una persona potest dici Ecclesia, cum Ecclesia sit populus et regnum Dei; tum etiam quia tunc illi qui aberant a Hierusalem, et usque ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amisissent sine sua culpa.

CONTROVERSIARUM

DE CONCILIIS

LIBER QUARTUS

UBI DE NOTIS ECCLESIÆ.

CAPUT I.

Tractationem de Notis Ecclesiæ utilissimam esse.

Superest Controversia de Notis veræ Ecclesiæ, quæ controversia utilissima est; Omnes enim confitentur, in sola vera Ecclesia esse veram fidem, veram peccatorum remissionem, veram spem salutis æternæ, adeo ut Cyprianus de simplicitate Prælatorum dicat: « Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei unanimes noluerunt. Ardeant licet flammis, et ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ : occidi talis potest, coronari non potest.»

Similia docent omnes Patres, nec hæretici ea negant; Nam idcirco omnis hæresis ad se solam trahit veram Ecclesiam, et alios omnes extra Ecclesiam ponit, ut his verbis Lactantius docet lib. IV, cap. ult. divinarum institutionum : « Sola Catholica, inquit, Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic autem est fons veritatis, hoc est, domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non intraverit, vel a quo si quis exierit, a spe vitæ, ac salutis æternæ alieni est. Sed tamen singuli quinque hæreticorum cœtus se potissimum Christianos, et suam esse Catholicam Ecclesiam putant. » Itaque si in hac controversia conveniremus, reliquæ omnes facile componerentur. Duo igitur tractanda sunt. Primo refellenda sententia hæreticorum hujus temporis de notis veræ Ecclesiæ. Secundo explicanda et defendenda sententia Catholicorum.

CAPUT II.

Refellitur sententia hæreticorum.

Quantum ad primum, Lutherus in libro de Conciliis et Ecclesia, in ultima parte libri proponit has septem notas. Primo, veram, et incorruptam prædicationem Evangelii. II. Legitimam administrationem Baptismi. III. Legitimum usum Eucharistiæ. IV. Legitimum usum clavium. V. Legitimam electionem ministrorum, qui doceant, et Sacramenta ministrent. VI. Orationem publicam, et Psalmodiam, et Catechismum, sed lingua, quæ intelligatur ab omnibus. VII. Mysterium crucis, id est, tribulationes intus et extra, ita ut intus sit mœstitia, pusillanimitas, terrores; foris, paupertas, contemptus, et ut habeantur ab hominibus hæretici, cacodæmones, catharmata.

Notandum vero est, Lutherum valde cavisse, ne ullam notam reciperet earum quæ sunt in Symbolo Constantinopolitano, cum tamen omnia vetera Concilia per eas notas, maxime per Apostolicam Ecclesiam se discerni vellent ab omnibus sectis. Porro cæteri solent duas tantum proponere, quæ complectuntur primas quinque notas Lutheri, id est, prædicationem sinceram verbi Dei, et sincerum usum Sacramentorum; et ex his

duabus quælibet secta probat apud se esse veram Ecclesiam. Ita docet Confessio Augustana, art. 6. et in Apologia ejusdem; item Brentius in Confessione Wirtembergensi capite de Ecclesia, et Joannes Calvinus in Institut. lib. IV, cap. 1, §. 9, 10 et 11. Centuriatores, Cent. I, lib. I, cap. 4, col. 173 et 174. et Cent. I, lib. II, cap. 4, colum. 379, 380 et 381. his duabus addunt alias duas, quæ possunt reduci ad quintam, et septimam Lutheri, id est, constantiam in confessione fidei, sive perseverentiam; et obedientiam erga ministros verbi, quatenus verbum ipsum administrant.

Hæ notæ non sunt ullo modo sufficientes. Nam in primis non declarant, quæ sit vera Ecclesia secundum hæreticos, nisi probabiliter; non enim hinc scire possumus, qui sint electi, vel justi, et potius discimus, ubi lateat Ecclesia, quam quæ sit. Præterea, neque hoc sufficienter declarat. Id quod de singulis facile probari potest.

Ac primum de prima, tribus rationibus. Primum enim, notæ debent esse propriæ, non communes. Si enim velim designare tibi certum hominem, quem numquam vidisti, ut mox atque eum videris, discernas ab aliis, non debeo dicere, est quidam qui habet duos oculos, duas manus etc. nam hæc sunt communia omnibus. Neque etiam debeo eum designare per notas, quæ licet sint ei propriæ secundum rem, tamen non sunt propriæ opinione aliorum, cum multi sibi illas vendicare soleant. Sic enim numquam ille, qui quæritur, inveniretur.

Jam vero sincera prædicatio veritatis est nota communissima omnibus sectis, saltem opinione ipsarum. Nam vel debet esse prædicatio pura ab omni errore, vel solum ab essentialibus, et fundamentalibus; Si detur primum, ex hac ipsa nota colligemus, apud nullos Lutheranorum esse Ecclesiom; nam ipsi fatentur suas Ecclesias non carere nævis. Lutherus libro de Ecclesia clare dicit, verbum Dei esse notam, licet alias magis, alias minus pure prædicetur; et Calvinus idem fatetur, lib. IV Inst. cap. 1, §. 12. Si secundum, jam erit nota communis multis sectis. Certe Lutherani, et Zwingliani non dissentiunt de fundamento præcipuo fidei, ut de Trinitate, et Incarnatione. Imo etiam Pelagiani veram Ecclesiam habuissent, qui in primariis articulis, antequam Nestorianos peperissent, non dissentiebant. Unde etiam Cœlestinus apud Augustinum lib. II de peccato originali cap. 22. hac ratione conabatur ostendere se non esse extra Ecclesiam; et tamen Lutherani, et Calvinistæ nullos magis execrantur, quam Pelagianos; et nos imo potissimum ponunt extra Ecclesiam, quia Pelagianos putant.

Præterea hoc secundo modo, etiamsi reipsa aliquibus non conveniat hæc nota, ut Anabaptistis, tamen omnibus convenit opinione sua. Quæ enim secta unquam fuit, quæ non diceret se habere sinceram prædicationem veritatis? Certe Augustinus lib. contra epistolam fundamenti cap. 4. dicit, Catholicam quidem Ecclesiam multis notis facile cognosci, sed hæreticos nihil habere nisi veritatis pollicitationem, id est, quod apud se sit vera, et sincera prædicatio.

Secundo, Notæ debent esse notiores ea re, cujus sunt notæ, alioqui enim non sunt notæ, sed ignotæ. Jam adversarii non volunt solum externam prædicationem verbi esse notam Ecclesiæ, sed prædicationem, et receptionem. Ibi enim dicunt esse veram Ecclesiam, ubi prædicatur, auditur, et creditur verbum. At quis nosse potest, ubi vere credatur verbum? Præterea etiam de externa prædicatione. Sine dubio notius est, quæ sit vera Ecclesia, quam quæ sit vera prædicatio verbi; nam id ab Ecclesia discimus, ut Irenæus, Tertullianus, Augustinus, et omnes veteres docent.

Irenæus lib. III, cap. 4: « Quid enim, inquit, et si de aliqua modica quæstione disceptatio orta fuisset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, et ab eis sumere de præsenti quæstione, quod certum et re liquidum est? » Tertullianus libro de præscript.: « Quid, inquit, prædicaverint Apostoli, quid illis Christus revelaverit, et hic perscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt: si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, et matricibus, et originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, reliquam vero omnem de mendacio præjudicandam. »

Idem ratione ostenditur; nam vera prædicatio, est prædicatio, et interpretatio veræ Scripturæ divinæ; Quæ sit autem vera Scriptura, et quis ejus verus sensus, non possumus scire, nisi ex testimonio veræ Ecclesiæ, ut Augustinus docet, lib. contra epist. fundamenti, cap. 5. et lib. de utilitate credendi, c. 14. et ipse quoque Brentius in Confessione

Wirtembergensi, cap. de Scriptura, qui confitetur Ecclesiam habere jus testificandi de vera Scriptura, et etiam interpretandi veram Scripturam; et Calvinus, lib. IV, cap. 1. §. 5. vult Ecclesiam esse fidelem custodem verbi Dei, et Philippus in Locis, capite de Ecclesia, requirit testimonium veræ Ecclesiæ ad dirimendas lites. At prius debet esse notus custos Thesauri, quam Thesaurus; et Doctor, quam doctrina, cum a Doctore petatur doctrina, non contra. Ergo potius Ecclesia est nota veræ prædicationis, quam vera prædicatio sit nota veræ Ecclesiæ.

Tertio, veræ Notæ sunt inseparabiles a vera Ecclesia : sed Ecclesiæ Corinthiorum et Galatarum, ad quas scribebat Paulus, veræ Ecclesiæ erant, et tamen ibi non erat aliquando sincera prædicatio verbi, ut ex Apostolo cognosci potest, qui dicit se scribere Ecclesiis Dei, quæ sunt Corinthi, vel in Galatia, I. Corinth. I. et Galat. I. et tamen I. Corinth. XV. arguuntur Corinthii, quod docerent non esse futuram resurrectionem, et Galatæ per totam fere epistolam reprehenduntur, quod docerent, servandam esse legem Mosis cum Evangelio.

Sed Dices, quomodo erant istæ veræ Ecclesiæ, cum hæresim docerent? Respondeo, aliud esse errare, et paratum esse ad discendum, et cum didiceris, ad obediendum; aliud nolle discere, et cum audieris veritatem, nolle acquiescere. Neutrum horum esse potest in Ecclesia universali; in Ecclesia autem particulari esse potest illud primum, in neutra autem illud secundum, sed solum in Synagogis Satanæ, et Ecclesiis malignantium. Rursum, esse potest pura doctrina ab omni errore in falsa Ecclesia; nam schismatici puri ut quondam Luciferiani et Donatistæ, initio integram habent doctrinam, et tamen sunt extra Ecclesiam. Si dicant non habere integram doctrinam, quia doctrina vera docet manendum in veræ Ecclesiæ unitate : contra; Nam schismatici credunt et docent oportere esse in vera Ecclesia, et obedire vero capiti, licet non faciant; et proinde non errant in fide, sed deficiunt in charitate. Verum est tamen schisma, si diu duret, tandem in hæresim declinare.

At Objiciunt pro hac nota Brentius, Philippus, et Calvinus quædam loca Scripturæ. Joan. X : *Oves meæ vocem meam audient* (1) : Ergo ibi est Ecclesia, ubi auditur verbum Dei. Item ad Ephes. V : *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ* (2). Ecclesia mundatur verbo, ergo ubicumque est verbum mundans, ibi est Ecclesia. Ita Philippus in Apologia. At Calvinus lib. IV, cap. 1, §. 9. contentus est illo Matth. XVIII : *Ubi sunt duo, vel tres*, etc.

Brentius in confessione capite de Ecclesia, profert illud Joan. X : *Illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est.* Et illud XV. cap. : *Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Illa enim est Ecclesia, quæ est munda coram Deo. Et illud Rom. I : *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti* (3). Addit Chrysostomum hom. 49. in Matth. : « Qui ergo vult cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, unde cognoscat, nisi tantummodo per Scripturas? » Et Augustinum epist. 166 : « In Scripturis didicimus Christum, in Scripturis didicimus Ecclesiam etc. » Item lib. de unitate Ecclesiæ, cap. 2 : « Quæstio inter nos versatur, ubi sit Ecclesia; quid ergo facturi sumus in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui? puto quod potius in illius verbis eam quærere debeamus, qui veritas est, et optime novit corpus suum. » Et cap. 3 : « Non audiamus, hæc dico, hæc dicis; sed audiamus, hæc dicit Dominus. » Et infra : « Nolo hominis documentis, sed divinis oraculis sanctam Ecclesiam demonstrari. »

Respondeo. Primus locus non docet ubi sit Ecclesia, sed docet, qui sint electi, nimirum qui corde perseveranter audiunt, et retinent verbum, ut exponit Augustinus; Cum autem non possit sciri, qui corde audiant, non potest hæc esse visibilis nota Ecclesiæ, sed est nota unicuique ut saltem conjecturaliter cognoscat suam electionem.

Secundus locus nihil probat; nam illa mundatio est invisibilis, nec Paulus ibi vult docere, quæ sit, vel ubi sit Ecclesia, sed quid boni Deus contulerit Ecclesiæ.

Tertius, non demonstrat ubi sit Ecclesia sed ubi sit Christus. Ubi enim est vera Ecclesia, ibi est Christus : Præterea si congregari in nomine Christi sit nota Ecclesiæ, certe non erit congregari quomodocumque in nomine Christi, sic enim omnes hæreses, et schismata congregantur in nomine Christi : sed erit congregari ab illis, qui funguntur Christi auctoritate, quales sunt Episcopi legitime ordinati, et succedentes aliis et aliis

(1) Joan. X, 16. — (2) Eph. V, 26. — (3) Joan. X, 35; XV, 3; Rom. I, 16.

usque ad Apostolos, quos Christus primo reliquit loco suo. Et sic ista nota coincidit cum nostris, de quibus postea.

Quartus locus nihil probat. Primo, quia ibi dicuntur Dii soli Principes, quibus Deus aliquid commisit; id enim est fieri ad aliquem verbum Dei. Secundo, quia verbum Dei non facit Deos, si tantum prædicetur, sed si recipiatur, et credatur : At hoc invisibile est, ut patet.

Quintus locus est similis secundo, unde idem Brentius dicit, Ecclesiam esse mundam coram Deo, id est, non coram hominibus; et non advertit ex hac nota sequi, illam fieri Deo manifestam, non nobis.

Sextus locus nihil probat; nam effectus Evangelii est invisibilis.

Sed instat Calvinus. Verbum Dei est ferax, et ubicumque prædicatur, fructificat, ergo ubicumque prædicatur, ibi est aliqua Ecclesia.

Respondeo. Si quid probat hæc ratio, tantum probat, ubi prædicatur, ibi esse aliquos bonos; sed nos illos non novimus. Sed neque hoc probat; nam verbum Dei semper fructificat, cum legitime prædicatur, id est, a prædicatoribus missis ab ordinaria potestate : Alioqui videmus prædicari inter hæreticos variarum sectarum ubi non fructificat nisi lolium. Ad locum Chrysostomi jam sæpe respondimus. Ad loca Augustini respondeo, ex Scriptura probari, ubi sit Ecclesia, non tamquam ex nota Ecclesiæ, sed quia Scriptura docet, quæ sint notæ dum docet, qualis illa sit, ubi cœperit, quomodo creverit.

Dices, saltem scriptura est notior, quam Ecclesia, quandoquidem inde, probatur Ecclesia.

Respondeo. Simpliciter Ecclesiam esse priorem, et notiorem, quam sit Scriptura. Nam Ecclesia fuit ante Scripturam, et ipsi data est Scriptura a Deo, et ipsa eam aliis tradit, et explicat : tamen aliquando ex hypothesi Scripturam esse notiorem, quando videlicet Scriptura est recepta, et clare loquitur, et oritur quæstio de ipsa Ecclesia. Sicut interdum e contrario Ecclesia est recepta, et nota, et quæstio oritur de Scriptura : et sic unum probatur ex altero : verbi gratia quando disputabatur de Baptismo hæreticorum, quia Scriptura obscure loquitur, et Ecclesia nota erat, Augustinus probabat secundum Scripturas ratum esse Baptismum hæreticorum, quia Ecclesia illum habet pro rato. Contra, cum disputabatur de Ecclesia, an esset in sola Africa, quia Scripturæ receptæ et claræ erant, inde Augustinus probabat et idem nos faciemus, cum deducemus notas Ecclesiæ ex Scripturis, sed non propterea Scriptura est simpliciter notior, quam Ecclesia.

Secunda nota iisdem argumentis refutatur Nam Primo eam sibi omnes vendicant : nam præter Catholicos, Calvinistæ ideo separati sunt a Lutheranis cæteris, quod utrique putant, se solos habere verum Sacramentum Eucharistiæ. Anabaptistæ autem separati sunt ab utrisque, quia se solos putant habere verum usum Baptismi. Præterea Pelagiani habebant omnia Sacramenta, et similiter omnes schismatici. Secundo, legitimus usus Sacramentorum minus notus est, quam sit Ecclesia. Nam ille est legitimus Sacramentorum usus, qui est conformis Scripturæ, ut ipsi docent : Scripturæ autem pendent ab Ecclesia, non contra, ut sæpe diximus. Tertio, Ecclesia Corinthiorum erat vera Ecclesia, et tamen I. Corinth. XI. reprehenduntur Corinthii, quod non sincere tractarent præcipuum Sacramentorum, et similiter Ecclesiæ Africanæ, quæ erant sub Cypriano, et sub illis 86 Episcopis, quorum sententias ipse refert in epistola ad Quirinum, veræ Ecclesiæ erant, ut beatus Augustinus lib. VI, cap. 7. de Baptismo, et beatus Hieronymus contra Luciferianos docent; et tamen non sincere tractabant Sacramentum Baptismi, ut iidem Hieronymus et Augustinus ibidem docent.

Tertia nota refutanda, est oratio et psalmodia quæ est sexta Lutherana. Refellitur autem, quia si loquatur de invocatione, quæ ex corde procedit, invisibilis nota est, si de externa tamen invocatione et psalmodia, est nota communissima. Nam hoc tempore omnes sectæ, etiam Anabaptistarum, dicunt orationem Dominicam, et canunt Psalmos lingua vulgari, et idem olim faciebant Ariani, ut refert Socrates lib. VI, c. 8. et Ambrosius de tradendis basilicis. Imo hoc tempore nota veræ Ecclesiæ fere dici potest, canere Psalmos lingua Latina, quia hoc relictum videtur ferme soli antiquæ, et Catholicæ Ecclesiæ, quæ non mutatur quotidie, ut sectæ hæreticorum.

Quarta nota refellenda, est septima Lutherana, nimirum interna mœstitia, pusillanimitas, externæ persecutiones, et vocari hæretici. Ac de internis falsissima nota est, nam obscuræ sunt, si internæ sunt. Item

pusillanimitas est vitium, et Paulus ubique hortatur ad internam lætitiam, et dicit regnum Dei esse gaudium in Spiritu sancto. Vide Rom. XIV, Coloss. III, Philipp. IV, Ephes. V. De externis non est nota perpetua; nam Ecclesia in principio et in fine passa est magnas angustias : at in medio florentissima fuit : et omnia prædicta sunt. Vide Augustinum epist. 50.

Quinta nota est Centuriatorum, quod ea sit vera Ecclesia, in qua inveniuntur qui perseverant in confessione fidei usque ad mortem. Quæ refelletur Primo, quia non magis nota est confessio veræ fidei, quam vera Scripturæ prædicatio, et legitimus Sacramentorum usus.

Secundo, quia ex hac nota colligeretur veram Ecclesiam non posse esse ullo modo apud Lutheranos. Ipsi enim dicunt, per multa secula ante Lutheri adventum cessasse confessionem veræ fidei, et Ecclesiam conservatam in latebris, et fuisse prorsus invisibilem, ergo Ecclesia Lutheranorum est nova, et proinde falsa.

Tertio, quia hanc notam videmus in omnibus sectis, et in nulla minus, quam in cœtu Lutheranorum; nam in primis Ecclesia nostra habet innumerabiles martyres, qui perseverarunt constantissime in confessione fidei; deinde Montanistæ valde gloriabantur de suis martyribus, ut patet tum ex Eusebio lib. V, hist. cap. 18. tum ex Tertulliano in lib. de fuga in persecutione, quem scripsit, cum Montanista esset, contra Catholicos, objiciens eis quod male facerent fugiendo.

Item Massaliani apud Epiphanium hæres. 80. ideo dicti sunt etiam Martyriani, quia gloriabantur valde de numero martyrum suorum. Idem de Donatistis constat. S. Augustinus epist. 68 : « Vivebant, inquit, ut latrones, honorabantur ut Martyres. » De Anabaptistis, qui erant tempore B. Bernardi, scribit ipse serm. 66. in Cantica : « Mirabantur, inquit, aliqui quod non modo patienter, sed etiam læti ducerentur ad mortem. » De Adamitis scribit Æneas Sylvius lib. de hist. Bohemorum, cap. 41. viros cum fœminis conjugibus suis lætos, atque canentes properare solitos ad ignem. Hoc vero tempore nostro nemo ignorat in hac obstinatione moriendi pro perfidia, primum locum tenere Anabaptistas, secundum Calvinistas, extremum ac pene nullum meros Lutheranos, qui tamen hanc notam veræ Ecclesiæ soli proponunt.

CAPUT III.

Proponuntur veræ Notæ Ecclesiæ.

His igitur notis breviter refutatis, restat ut veras notas proponamus. Est autem initio observandum, Ecclesiam Catholicam esse quasi solem quemdam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit, ut facillime per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas, sive testimonia, ac signa, quæ eam discernunt ab omni falsa religione Paganorum, Judæorum, Hæreticorum : et non quidem efficiunt evidenter verum, ipsam esse veram Dei Ecclesiam; sed tamen efficiunt id evidenter credibile; nec enim est idem evidenter credibile; nec enim est idem evidenter verum, et evidenter credibile. Nam evidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principiis videtur; evidenter credibile illud dicitur, quod non videtur nec in se, nec in suis principiis, habet tamen tot, et tam gravia testimonia, ut quilibet vir sapiens merito id credere debeat; ut si judex videat hominem a latrone occidi, vel vulnerari læthaliter, et postea mori, habet evidentiam veritatis, quod ille latro sit homicida; si autem cædem fieri non videat, sed habeat viginti testes viros gravissimos, qui dicunt se vidisse, habet evidentiam credibilitatis.

Dicimus ergo, notas Ecclesiæ, quas adferemus, non facere evidentiam veritatis simpliciter, quia alioqui nulli invenirentur, qui id negarent, sicut nemo invenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant; sed tamen efficiunt evidentiam credibilitatis, juxta illud Psalm. XCII : *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis* (1). Apud eos autem, qui admittunt Scripturas divinas, et historias, ac Patrum veterum scripta, faciunt etiam evidentiam veritatis. Tametsi enim articulorum fidei veritas non potest nobis esse evidens absolute, tamen potest esse evidens ex hypothesi, id est, supposita veritate Scripturarum. Quod enim a scriptura evidenter deducitur, est evidenter verum, suppositis Scripturis.

(1) Psal. XCII, 5.

Porro hæ notæ a variis varie nominantur, et numerantur. B. Augustinus lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. sex notas ponit. B. Hieronymus contra Luciferianos in fine, duas. Vincentius in suo commonitorio, tres.

Ex recentioribus Driedo lib. IV, cap. 2, part. 2. de Eccles. dogmat. et Petrus a Soto prima parte defensionis, cap. 44. et sequentibus, alias tres. Cardinalis Hosius in explicatione symboli, quatuor. Nicolaus Sanderus lib. VIII de visibili monarchia, cap. 50. alias sex. Michael Medina lib. II de recta fide ponit decem : et lib. VII, cap. 26. addit undecimam. Cunerus Petri in libello de notis Ecclesiæ ponit (ni fallor) duodecim, nec enim, cum hæc scriberemus, libellum ejus habebamus in manibus.

Nos quindecim Notas proponemus, quæ, si quis velit, poterunt aliquo modo revocari ad illas quatuor, quæ communiter a recentioribus assignantur ex Symbolo Constantinopolitano, Unam, Sanctam, Catholicam, et Apostolicam.

CAPUT IV.

Explicatur prima Nota.

Prima Nota, est ipsum Catholicæ Ecclesiæ et Christianorum nomen ; nam, ut S. Augustinus docet lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. etiam si omnis hæresis velit videri, et dici Catholica Ecclesia, tamen cum interrogantur hæretici a paganis, ubi ad Catholicam conveniatur ? nemo audet domum suam ostendere, et Cyrillus cateches. 18. dicit : « Si iveris in aliquam urbem, non petas, ubi sit Ecclesia, vel domus Dei ; nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei, et Ecclesiam, sed petas, ubi sit Catholica Ecclesia; id enim nomen proprium est hujus sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrum ; quasi dicat, si hoc petas, nullus hæreticus suam Ecclesiam ostendet. »

Pacianus in epistola ad Sympronianum, quæ est de nomine Catholico : « Certe, inquit, non est ab homine mutuatum, quod per sæcula tanta non cecidit. Catholicum istud, nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores. » Et infra : « Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen ; illud me nuncupat, istud ostendit. » Et ibidem pulchre dicit, nomen Catholicum convenire capiti principali, et trunco illius arboris, unde multi rami variis temporibus excinduntur: sectæ enim hæreticæ sunt rami, id est, partes quædam ab arbore Ecclesiæ præcisæ ; ipsa autem arbor, quæ sua radice nititur, et semper eadem manet, et est quid totum, Catholica dicitur. Similiter nulla est hæresis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo, et nomen Christianum iis relinquat, a quibus discedit. Sic I. Corinth. III schismaticorum alii dicebant : *Ego sum Pauli, alii, ego Apollo, alii ego vero Cephæ* (1).

Justinus in Triphone : « Et sunt, inquit, distincti cognominibus, denominati a quibusdam viris, ut quisque fuit auctor alicujus novæ doctrinæ. Ex iis alii vocantur Marcionistæ, alii Valentiniani, alii Basilidiani, alii Saturniniani, alii alio vocabulo, quisque a primo inventore sui dogmatis. » Irenæus l. I, cap. 20 : « Habent, inquit, et vocabula, a principe impiissimæ sententiæ Simone dicti Simoniani. » Lactantius lib. IV, cap. 30. : « Cum Marcionistæ aut Ariani nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana et externa vocabula induerunt. » Athanasius serm. 2. contra Arianos : « Numquam, inquit, populus ab Episcopis suis, sed a Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certe a beatis Apostolis præceptoribus nostris appellationes adepti non sumus, sed a Christo Christiani sumus, et nuncupamur. Illi vero qui aliunde originem suæ fidei deducunt, merito auctorum suorum cognomenta præ se ferunt. Quapropter cum a Christo omnes Christiani essemus, et diceremur, explosus est Marcion inventor hæreseos. Reliqui autem qui remanserunt Christiani titulum retinuerunt : qui vero Marcionem secuti sunt, non jam inde Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus et cæteri sectatoribus suis nomina impertierunt. »

Chrysostomus homil. 33. in acta Apostolorum : « Illi habent quosdam a quibus appellantur : prout enim hæresiarchæ nomen, ita et secta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, sed fides ipsa. »

(1) I. Cor. III, 4.

Hieronymus contra Luciferianos in fine : « Sicubi audietis eos, qui dicuntur Christiani, non a Domino Jesu Christo, sed a quoquo alio nuncupari, ut Marcionistas, Valentinianos ; scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam. » Jam ergo si nunc dicuntur alii Martinistæ, vel Lutherani, alii Zwingliani, alii Calvinistæ, etc. nos autem ab aliquo certo homine nemo unquam vocavit, constat nostram solum esse veram Ecclesiam.

At, inquiunt, vos vocamini passim, Papistæ, Romani, vel Romanenses. Respondeo, etiam olim fuisse vocatos Catholicos Homousianos, sed ista ipsa nomina veritati attestantur. Non enim sunt nomina alicujus novi auctoris, et hæresiarchæ, ut sunt ipsorum nomina : sed homousianus significat eum, qui credit Filium Patri consubstantialem, quod est dogma verissimum. Papista deducitur a Papa, qualis fuit etiam Petrus, et Christus ipse, ut notum est, Romanus autem, et Romanensis, etiam ante 1100 annos idem erat, quod Catholicus, ut patet ex Ambrosio in oratione de obitu Satyri. Adde, quod Chrysostomus hom. 33. in acta dicit, non esse malum si Catholici denominentur ab iis, qui Ecclesiam gubernant nomine Christi, modo non denominentur ab aliquo homine particulari, sicut hæretici faciunt. Ubi videtur prævidisse nos vocandos quandoque Papistas. Adde, quod non vocamur Papistæ, nisi a Lutheranis in Germania, et vicinis regionibus, non sic autem vocamur in Græcia, Asia, Africa, Indiis, ut interim omittam Italiam, et Hispaniam.

CAPUT V.

Nota secunda.

Secunda Nota est Antiquitas; nam sine dubio vera Ecclesia antiquior est, quam falsa; Quemadmodum Deus ante fuit, quam esset Diabolus. Quocirca Matth. XIII prius seminatum legimus fuisse bonum semen, quam zizania : et Ecclesia dicitur Catholica, quia omni tempore fuit, et similiter dicitur Apostolica, quia fundamenta ab Apostolis, et proinde antiquissima. Jam quod nostra Ecclesia sit antiquior omnium paganorum conventiculis, imo quod nostra Scriptura sit antiquior ipsis Diis Gentilium, demonstrat Tertullianus in Apologetico, c. 19 et 20. et B. Augustinus lib. XVIII de civitate Dei, cap. 37 et 38. Quod autem nostra Ecclesia, quam adversarii Papistica vocant sit illa ipsa quam Christus instituit, et proinde vetustior omnibus sectis hæreticorum, hac ratiocinatione concludi potest.

In omni insigni mutatione religionis semper ista fex demonstrari possunt. Primo, auctor ejus. II. dogma aliquod novum. III. tempus, quo cœpit. IV. locus ubi cœpit. V. quis eam oppugnaverit. VI. exiguus aliquis cœtus, qui paulatim aliis accidentibus crescere cœperit : nam illa omnia invenimus in ipsa Christi Ecclesia, quæ tamen non fuit nova Ecclesia, sed solum mutatio quædam status Ecclesiæ secundum Prophetarum prædictiones. Primo enim scimus, auctorem fuisse Christum, unde Christiani dicimur. Secundo cœpisse tunc explicite credi nova dogmata Trinitatis, et Incarnationis. Tertio cœpisse ista prædicari anno 15 Imperii Tiberii Cæsaris. Quarto cœpisse in Judæa. Quinto mox oppugnatam fuisse hanc religionem a Scribis et Pharisæis, deinde a Gentilibus summa vi. Sexto scimus, initio fuisse multo pauciores Christianos, quam essent Judæi, cum separatio facta est. Si ergo in hac mutatione status ejusdem Ecclesiæ illa sex ostendi possunt, multo magis eadem poterunt demonstrari in quavis perfecta mutatione. Jam vero nos illa omnia, de singulis hæreticorum sectis facillime demonstramus. Nihil autem horum adversarii unquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demonstrare potuerunt.

Ac ut exemplis rem illustremus. Arianorum auctorem scimus fuisse Arium quemdam Presbyterum Alexandrinum. Nestorianorum vero Nestorium, Episcopum Constantinopolitanum. Lutheranorum autem Martinum Lutherum presbyterum, et Monachum ordinis sancti Augustini.

Secundo scimus, quæ dogmata invenerint. Arius enim docuit Filium Dei esse creaturam. Nestorius in Christo esse duas personas. Lutherus justificari homines per solam fidem specialem, id est, per hoc solum, quod se justos putent : item negavit Eucharistiam esse sacrificium.

Tertio scimus tempora. Cœpit enim Ariana hæresis anno Domini 344. Nestoriana anno 431. Lutheranorum anno 1517.

Quarto scimus loca. Cœpit Arianismus in Ægypto. Nestoriana hæresis in Thracia. Lutherana in Saxonia.

Quinto scimus, Arianos mox oppugnatos fuisse a Sylvestro Pontifice, a Concilio Nicæno, ab Athanasio, Hilario, et aliis. Nestorianam a Pontifice Cœlestino, Concilio Ephesino, Cyrillo, aliisque permultis. Lutheranam a Leone X Pontifice, a Concilio Tridentino, ab Academiis omnibus Catholicis, et Doctoribus plurimis.

Sexto scimus, initia harum hæresum valde exigua fuisse, et multo plures initio separationis sine comparatione fuisse Catholicos toto orbe terrarum diffusos quam erant Ariani, Nestoriani, vel Lutherani, quod ne ipsi quidem negant.

Quod vero nihil horum de nobis ostendere possint, perspicuum est; nam Primo, nunquam objecerunt nobis auctorem nostræ sectæ, nec ab ullo particulari homine nos appellaverunt, quod certe libentissime facerent si possent.

Secundo, nunquam ostenderunt primam originem ullius dogmatis nostri; imo Centuriatores in singulis Centuriis, cap. 4. circa finem, annotant, qui auctores defenderint nostra dogmata, quæ nunc ipsi oppugnant, nec originem inveniunt, nisi tempore Apostolorum. Nam etiam Justinum, et Irenæum numerant inter nostros fautores: quos constat proxime insecutos Apostolorum tempora. Et c. 5. in singulis Centuriis enumerant omnes hæreses cujuslibet sæculi, et qui restiterint, nec unquam annotarunt aliquam hæresim excogitatam a Romanis Pontificibus, sed potius omnes hæreses ab illis condemnatas. Nunc quidem nobis multas hæreses objiciunt. Nam Tilmannus Heshusius scribit librum de sexcentis hæresibus Papistarum, sed illæ hæreses, exceptis mendaciis Tilmanni, sunt antiquissima dogmata, quod vel ex Centuriis, facillime probari posset. Nam Illyricus nostra dogmata in omnium Patrum libris invenit; sed in Patribus vocat nævos, in nobis hæreses, scilicet, hæc est astutia Adversariorum; ut ostendant nos esse extra Ecclesiam, nostra dogmata vocant hæreses: ut non videantur ipsi separati ab Ecclesia Patrum, eadem dogmata in illis vocant nævos.

Tertio, numquam designare potuerunt tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia. Dicunt quidem post primos quingentos annos cœpisse valde invalescere hanc sectam, tamen quando cœperit, absolute numquam dixerunt.

Quarto, numquam ostenderunt, quo loco cœperit, nam post primos quingentos annos floruit Gregorius, cum quo totum orbem terrarum communicasse, ex epistolis ejus, quas ad omnes provincias mittit, cognosci potest. Item post Gregorii obitum celebratum est Concilium VI generale, ex quo manifeste colligitur, totum Orientem, et Occidentem, eo tempore cum Romano Pontifice, ut membra cum suo capite, conjuncta fuisse.

Quinto, numquam ostenderunt, quis eam oppugnaverit, tamquam nuper ortam; et quæ Concilia contra eam celebrata fuerint. Objiciunt quidem Concilium Constantinopolitanum sub Copronymo, quod videtur fuisse generale, et damnavit imagines, quas Romani defendebant. At non fuit hoc verum generale Concilium, cum non habuerit ullum verum Patriarcham. Præterea istud Concilium non damnavit dogma tunc exortum, sed dogma antiquum, et in tota Ecclesia receptum; nam non statuit, ut non reciperetur cultus imaginum, sed ut aboleretur, et ut imagines e templo auferrentur. Vide Cedrenum, Zonaram, et Paulum Diaconum.

Sexto, non potest ullo modo ostendi, quod unquam nostra Ecclesia separaverit se ab aliqua majore; ita ut qui adhærebant Romanæ sedi, essent paucissimi, reliqui Christiani multo plures; nam ex epistolis B. Gregorii, quas scribit ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ constat omnes fere Christianos cum eo communicasse.

Hoc argumento ab antiquitate semper usi sunt veteres Patres contra hæreticos, ad ostendendam veram Ecclesiam. Tertullianus libro de præscript.: « Qui estis vos, inquit, unde, et quando venistis? Ubi tamdiu latuistis? » Optatus l. II contra Parmenianum: « Vestræ, inquit, cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. » Hilarius lib. VI de Trinitate ante medium. » Tarde mihi, inquit, hos piissimos Doctores ætas nunc hujus sæculi protulit. Sero hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ego his omnibus in te credidi etc. » Hieronymus in epist. ad Pammachium, et Oceanum: « Quisquis, inquit, assertor es novorum dogmatum, quæso te, ut parcas Romanis auribus,

parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod ante nescivimus? Usque in hanc diem sine vestra doctrina Christianus mundus fuit. » Et lib. contra Luciferianos in fine : « Ex hoc ipso, inquit, quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænuntiavit. » Denique Augustinus lib. contra epistol. fundamenti, cap. 4. antiquitatem inter notas Ecclesiæ ponit.

Ad hoc argumentum quatuor adferunt solutiones. Primo, respondet Calvinus lib. IV Instit. cap. 2, §. 3. non posse ex antiquitate invictum argumentum duci. Nam Ismael fuit senior quam Isaac, et tamen dictum est : ejice ancillam, et filium ejus. At Ismael non fuit figura falsæ religionis, sed solum Testamenti veteris quod erat bonum, et a Deo : Sed quia status hominum ejus testamenti erat servorum, qui timore ducuntur, debuit ei succedere testamentum novum perfectius, ad quod pertinent liberi, qui ducuntur amore. Galat. IV : *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit etc. quæ sunt per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo Testamenta etc.* (1).

Secundo dicunt, non posse ostendi de nostra Ecclesia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem præcise cœperit etc. non quod revera non sit nova, sed quia non facta est simul ista mutatio, sed paulatim irrepserunt errores non advertentibus, imo etiam dormientibus pastoribus. At etiam aliæ mutationes non factæ sunt totæ simul, sed paulatim, ut patet de Luthero, qui initio non negabat nisi indulgentias etc. et tamen scimus de singulis, quando, et quomodo ortæ sint. Præterea Matth. XIII non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, sed seminata dormientibus hominibus; mox autem nata apparuisse, et cognita fuisse. Quomodo igitur nostræ hæreses per mille ferme annos detectæ non sunt? Sane non solum pastores, sed etiam Deus valde dormivisset, si per tot sæcula numquam excitasset aliquem, qui istis erroribus resisteret. Et delendum esset ex Evangelio illud : *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (2).

Tertio dicunt, quod licet non possit ostendi, quando cœperit initium hujus depravationis, tamen posse ostendi, quando insignis mutatio facta est. Nam initio anni 600 Papa in Antichristum aperte mutatus est, quando videlicet Romanus Pontifex obtinuit a Phoca Imperatore, ut caput Episcoporum diceretur, et quando aperuit Pantheon templum omnium Deorum. Ita docent Magdeburgenses Centur. VII, cap. 1. et concordant plerique adversariorum. Nam etiam Theodorus Bibliander in tabulis suæ Chronologiæ initio anni 600 ponit apparitionem Antichristi, id est, Papæ; et Lutherus in supputatione temporum, vult S. Gregorium fuisse ultimum Papam; et passim Calvinistæ, et Lutherani, usque ad primos 500. vel 600. annos extendunt Ecclesiæ puritatem.

At in primis post annum 670, diu post tempora Phocæ celebratum est Concilium VI generale, quod adversarii ut sacrosanctum recipiunt; ut patet tum ex aliis, tum ex Confessione Tigurinorum, et ex Centuriis Magdeburgensium; In eo autem Concilio præcipuæ partes fuerunt Romani Pontificis Agathonis; Nam ejus sententiam per legatos et epistolas ipsius explicatam, omnes secuti sunt, ut etiam prolixe describunt Centuriatores Cent. VII, cap. 9. Vel ergo Papa nondum erat Antichristus, vel tota Ecclesia, et sanctum generale Concilium Antichristum venerata et secuta est.

Præterea falsum est, quod Phocas primus tribuerit Romano Pontifici nomen capitis Ecclesiæ. Nam Justinianus senior, qui fere centum annis fuit ante Phocam in epistola ad Joannem II Papam disertis verbis vocat eum caput omnium Ecclesiarum. Et hoc idem habetur in epistola ejusdem Joannis II responsiva ad Justinianum, ubi Papa repetit summam litterarum Imperatoris, et habetur utraque epistola in Codice lib. I, tit. 1, leg. 4 et 6. Nec id ignorabant Centuriatores. Nam Cent. VI, cap. 10, col. 670. meminerunt legis quartæ Codicis, quæ ex epistola Joannis Papæ sumpta est. Itaque contra conscientiam suam mentiuntur.

Præterea ante tempora Justiniani Concilium Chalcedonense in ep. ad Leonem vocat eum caput omnium Episcoporum. Et ipse S. Leo serm. 1. de sanctis Petro, et Paulo, sic Romam alloquitur : « Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta latius præsides religione divina, quam dominatione terrena. » Et infra : « Minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subjecit. » Phocas igitur non primus hoc nomen tribuit Romano Pontifici, sed primus

(1) Galat. IV, 22. — (2) Matth. XXVIII, 20.

compescuit superbiam Episcopi Constantinopolitani, qui se Romano Pontifici æquare volebat.

Ad illud de Ecclesia, quæ dicitur Pantheon, dico primo, argumentum esse contra adversarios. Nam Dan. XI legimus, Antichristum pugnaturum contra omnes Deos, et solum in occulto adoraturum Deum Maozim. et II. Thess. II dicitur elevaturum sepsum supra omne, quod dicitur Deus. Ergo si Papa aperuit templum omnibus Diis, hoc ipso non est Antichristus. Præterea antequam templum Pantheon consecraretur Deo in memoriam omnium Sanctorum, jam erant Romæ templa S. Petri, Pauli, Laurentii, Sebastiani etc.

Sed objicit Melanchthon in Confessione et Apolog. art. 21. invocationem Sanctorum non fuisse ante Gregorii tempora; ergo tunc cœpit. Respondeo, mendacium esse. Nam plurimi Patres, et in iis Ambrosius in lib. de viduis, meminerunt invocationis Sanctorum : sed de Antichristo, et invocatione Sanctorum suis locis fuse disseruimus.

Quarto, respondet Calvinus in præfat. Instit. suam Ecclesiam non esse novam, sed antiquissimam; imo illam ipsam, quam Christus fundavit, tamen non esse visam per multa sæcula, et nunc demum apparuisse. At contra est argumentum quod facit B. Augustinus contra Donatistas lib. III de Baptismo, cap. 2. aut ista Ecclesia, quæ nunc apparuit, antea perierat, et nunc resurrexit; aut non perierat, sed tantum latuerat, et nunc extulit caput. Non Primum, quia tunc non potuissent renasci ipsi, si mater perierat. Si periit : « Unde ergo, inquit, B. Augustinus, Donatus apparuit? de qua terra germinavit? ex quo mari emersit? de quo cœlo cecidit? » Et præterea falsæ erunt promissiones Christi, Matth. XVI : *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Et Mattæi ultimo : *Ego vobiscum sum usque etc.* (1). Non Secundum, quia tunc vel ista Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non profitebatur; si profitebatur, ergo non erat latens, sed manifesta : et si manifesta, quomodo nemo advertebat? Quomodo non capiebantur, et coercebantur ab inquisitoribus, qui longo tempore ante Lutheri ætatem esse cœperunt in Ecclesia? Quod nullum vestigium, nulla memoria eorum exstat? Si autem non profitebatur fidem, sed vere et proprie latebat, (quam partem ipsi defendere coguntur) ergo illa non fuit Ecclesia, ac proinde nulla fuit in mundo vera Ecclesia. Nam ut ipsi dicunt, confessio fidei est nota veræ Ecclesiæ : et Rom. X : *Ore confessio fit ad salutem* (2).

Præterea si ita est, quomodo apparente Luthero, et Calvino nemo fuit qui se illis adjungeret, nisi quos ipsi deceperunt? Si multi Lutherani, et Calvinistæ latebant, debuissent multi prædicante Luthero, et Calvino mox cognoscere socios suos, et ad eos currere etiam non vocati, at non ita factum est; Nam omnes fere qui sunt Lutherani, et Calvinistæ, fatentur se antea fuisse ex nostris, et nihil cogitasse de nova illa doctrina. Imo Lutherus ipse fatetur, se aliquando non fuisse Lutheranum, sed Monachum Catholicum, et Missas celebrasse per quindecim annos serio, ac devote. Vide librum de Missa angulari, vel Joannem Cochlæum in actis Lutheri anni 1534. Item lib. II Lutheri contra Zwinglium, vel Septicipitem Joannis Cochlæi, cap. 24.

Denique, si ita Ecclesia latuisset, ut Calvinus dicit, sequeretur Ecclesiam Christi fuisse pejorem, et miseriorem omni secta hæretica, et ipso etiam populo Judæorum post eversionem Hierosolymæ; quod certe est blasphemum, cum Deus per Prophetas passim prædicet gloriam Ecclesiæ, et polliceatur se cum ea semper futurum. Quod illud sequatur, patet; nam omnis hæretica secta habuit sua templa, suos Episcopos, sua Sacramenta. Et similiter Judæi post eversam Hierusalem semper habuerunt aliquas Synagogas, ubi libere excercuerunt suas cæremonias, ut patet ex Gregorio li. VII, epist. 5. nec unquam coacti sunt generaliter adorare Deos alienos. At Ecclesia, quam latentem fingit Calvinus, per annos fere mille, nulla habuit templa, nulla sacra, nullos Episcopos, nec habuit unum angulum terræ ubi libere exerceret actus Religionis suæ, et quod pejus est, coacta est servire Diis alienis, adorare idola, sacrilegiis communicare, quæ est horribilior, et longior captivitas quam unquam fuerit Judæorum; imo est Ecclesia deformior ipsis ruinis Synagogæ.

(1) Matth. XVI, 10; XXVIII, 20. — (2) Rom. X, 10.

CAPUT VI.

Nota tertia.

Tertia Nota est Duratio diuturna, nec unquam interrupta. Ecclesia enim dicitur Catholica, non solum quia semper fuit, sed etiam quia semper erit, juxta illud Dan. II : *Regnum quod in æternum non dissipabitur.* Et Act. V : *Si est ex hominibus Concilium hoc, aut opus, dissolvetur ; si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere.* De hæreticis autem S. Paulus dicit : *Sed ultra non proficient* (1). II. Timoth. III et B. Cyprianus lib. IV, epist. 2. dicit schismaticos semper inter initia fervere, incrementa vero habere non posse, sed statim cum prava sua æmulatione deficere. Et B. Augustinus Psalm. LVII in illud : *Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens* : « Non vos terreant, inquit, fratres, quidam fluvii, qui dicuntur torrentes. Hyemalibus aquis implentur. Nolite timere : post paululum transit, decurrit aqua, ad tempus perstrepit, mox cessabit. Diu stare non possunt. Multæ hæreses jam emortuæ sunt, cucurrerunt in rivis suis quantum potuerunt, decurrerunt : siccati sunt rivi, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint. »

Jam vero constat Ecclesiam nostram durasse ab initio mundi hucusque. Vel si de statu novi Testamenti loquamur, durasse a Christo hucusque per 1577 annos, frustra eam oppugnantibus primo Judæis, deinde paganis, ultimo hæreticis ; nec solum durasse, sed etiam ex persecutionibus crevisse. Ut enim aquæ diluvii, palatia regum obruebant, atque dejiciebant, arcam vero Noe semper magis ac magis attollebant, ita persecutiones regna temporalia facile destruunt, Christi regnum, quod est Ecclesia, non modo non destruunt, sed etiam illustrant. Itaque Justinus in Triphone, dicit persecutionem id esse Ecclesiæ, quod est vineis putatio ; ut enim vineæ putatione ad ubertatem provocantur, ita quoque Ecclesia persecutionibus crescit : et Tertullianus cap. ult. Apologetici sanguinem Martyrum eleganter semen Christianorum vocat, quod explicasse videtur Leo serm. I. de SS. Petro et Paulo, cum ait : « Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, et semper Dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. »

Quamvis autem hæretici hujus temporis non concedant nostram Ecclesiam 1577 annis durasse, concedunt tamen durasse sine ulla interruptione a Gregorio I. hucusque, id est, annos fere mille. Quod tempus etiam si solum esset, adhuc esset longius, quam fuerit ætas ullius hæresis. Sed tamen falsum est non diutius durasse ; ipsi enim non possunt ostendere per ullam historiam, aut veterum scripta, factam esse mutationem religionis in Ecclesia Romana tempore S. Gregorii.

Deinde nostram Ecclesiam esse veram Ecclesiam probari potest etiam hoc argumento ; nam ante Lutheri tempora, non erant in mundo, nisi hæ religiones, Paganismus, Judaismus, Mahumetismus, Græcismus, Nestorianismus, Hussitarum hæresis, et Romana Ecclesia. Sed certum est non fuisse veram Ecclesiam Christi apud ullam ex prædictis sectis, ut etiam Lutherani fatentur, ergo fuit apud Romanam Ecclesiam, aut certe periit de mundo omnis vera, et visibilis Ecclesia ; quod non posse fieri, supra docuimus. At vero sectæ omnes hæreticæ brevi defecerunt præter eas, quæ nunc exortæ sunt.

Refert Theodoretus in lib. de hæreticis fabulis, septuaginta sex diversas hæreses usque ad sua tempora exortas ; et libro III ejusdem operis testatur omnes illas extinctas fuisse, paucissimis exceptis. Augustinus in lib. de hæresibus numerat 88 hæreses, ex quibus plurimas periisse testatur in expositione Psalm. LVII. Nos numeramus usque ad tempora Lutheri 200 hæreticorum diversissimas familias : ex his autem non supersunt, nisi reliquiæ quædam Nestorianorum, et Eutychianorum in Oriente ; et Hussitarum in Bohemia ; reliquæ omnes funditus interierunt. Et mirabilis valde est in hac re providentia Dei, quod fuerint hactenus usque ad Lutheri tempora, ut minimum 200 hæresiarchæ, quorum multi habuerunt multos Episcopos, multas Ecclesias, multos potentissimos Patronos, et Imperatores, et Reges, et scripserunt libros innume-

(1) Dan. II, 44 ; Act. V, 38 et 35 ; II. Tim. III, 9.

rabiles, ut viderentur numquam posse deficere; et tamen ita defecerunt, ut jam non supersint nec ipsi, nec libri eorum, nec dogmata, nec nomina, aut vestigia ulla, nisi in libris Catholicorum. Itaque si Catholici non scripsissent eorum nomina in suis libris, nesciremus quidem eos fuisse unquam in hoc mundo.

Quam firmis radicibus nixa videbatur hæresis Ariana temporibus Athanasii et Hilarii? At nunc ubi, quæso, est? Evanuit velut pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. Ante annos ducentos regnabat in Gallia hæresis Albigensium, quæ præter vires doctrinæ, magis abundabat copiis militum, et potentia, quam nunc hæresis Calvinistarum, ut cognosci potest ex lib. VI Pauli Æmilii de rebus Gallorum; et tamen ubi nunc sunt Albigenses? Quotusquisque est, qui eos vel nominari audierit?

Porro Lutherani vix nati arescere cœperunt: cœpit regnum Lutheri anno 1517; sed vix septem annis pacifice regnavit. Nam anno 1525, surrexit Zwinglius, et post duos alios annos surrexerunt Anabaptistæ, qui majorem partem Lutheranorum a Luthero separatam ad se traxerunt. Qui vero manserunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, ut vix ulli jam inveniantur puri Lutherani. De quo graviter conqueritur Illyricus in præfationibus omnium Centuriarum.

Sed nec Zwinglius diu regnavit. Nam anno 1538 surrexit Calvinus, qui ita brevi invaluit, ut vix pauca quædam oppida Helvetiorum Zwinglianis reliquerit. Ipsi quoque Calvinistæ per Libertinos in Gallia, per Trinitarios in Polonia, et Samosatenos in Transylvania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

Porro Calvinus, ut erat sagax, regnum suum non fore diuturnum prævidit et prædixit in præfatione Catechismi Genevensis, quem ad Ministros in Frisia Orientali misit: « De posteritate, inquit, ego sic sum anxius, ut tamen vix cogitare audeam. Nisi enim mirabiliter Deus e cœlo succurrerit, videre mihi videor extremam barbariem impendere orbi. Atque utinam non paulo post sentiant filii nostri fuisse hoc verum potius vaticinium, quam conjecturam. » Quæ Calvini anxietas satis aperte declarat sectam ipsius rem esse plane humanam, non spiritu Dei, sed industria quadam, atque artificio humano excogitatam, ac denique longissime abesse a spiritu ejus, qui dixit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (1).

Centuriatores quoque in præfatione secundæ Centuriæ idem vaticinantur de suo Lutherismo: « Maximæ, inquiunt, in doctrina variationes, et inclinationes impendere videntur; et sic merentur hominum peccata, quæ fiunt in dies atrociora. Ac tempora quidem Germanici Prophetæ Martini Lutheri, cujus voce et ministerio lux Evangelii quasi e tenebris Ægyptiacis revocata est, propemodum Apostolorum ætati respondent. Nunc vero ipso sublato, quasi alteram Evangelii ætatem ingressi sumus, ubi plures phanatismi incipiunt pullulare, et paulatim regnare. » Et in præfatione Centur. V, postquam ostenderunt præcipuos articulos de libero arbitrio, de fide justificante, de bonis operibus, non defendi amplius a Lutheranis plurimis Lutherice, sed Papistice, subjungunt: « Periit jam, idque repente, veritas patefacta. Philosophia, Papismus et aliæ sectæ longe lateque in templo Dei primam cathedram occupant. »

Concludimus ergo cum S. Hieronymo in extremo Dialogo adversus Luciferianos: « Brevem, inquit, apertamque animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, usque ad diem hanc durat. » Et cum S. Augustino lib. de utilitate credendi, cap. 17.: « Dubitabimus, inquit, nos illius Ecclesiæ concedere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit? »

CAPUT VII.

Nota quarta.

Quarta nota est Amplitudo, sive multitudo, et varietas credentium. Ecclesia enim vere Catholica non solum debet amplecti omnia tempora, sed etiam omnia loca, omnes nationes, omnia hominum genera. Sic enim explicat, quid sit esse Catholicum, Vin-

(1) Matth. XVI, 18.

centius Lirinensis in suo commonitorio, ubi dicit, eos proprie esse Catholicos, qui tenent id, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est. Et sic prædictum erat Psal. II : *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, et possessionem tuam, terminos terræ.* Et Psal. LXXI : *Dominabitur a mari usque ad mare* etc. (1) Et Dominus ipse Luc. ult. et Act. I, dicit prædicandum Evangelium in omnes gentes initio facto a Hierusalem.

Sunt autem aliqua observanda, antequam ex hæc Nota argumentum depromamus. Primum est ex Augustino lib. de unitate Ecclesiæ, cap. 6. et Beda in cap. VI Cant. ut Ecclesia sit Catholica, in primis requiri, ut non excludat ulla tempora, loca, vel hominum genera ; in quo distinguitur a Synagoga, quæ erat Ecclesia particularis, non Catholica, quia erat alligata uni tempori, id est, usque ad adventum Messiæ, item uni loco, id est, templo Salomonis, extra quod non poterant sacrificare; et uni familiæ, id est, filiis Jacob.

Secundo, nota ex Augustino epist. 80. ad Hesychium, ut sit Ecclesia Catholica, non requiri, ut sit in omnibus locis totius mundi, sed tantum, ut innotescat omnibus provinciis, et in omnibus fructificet, ita ut in omnibus provinciis aliqui sint de Ecclesia; Donec enim hoc fiat, non veniet dies Domini, ut patet ex Matth. XXIV.

Tertio ex Driedone lib. IV, cap. 2. par.2. de Eccles. dogmat. nota, non requiri, ut hoc fiat simul, ita ut uno tempore in omnibus provinciis necessario esse oporteat aliquos fideles : satis enim est, si fiat successive. Ex quo id sequitur, quod si sola una provincia retineret veram fidem, adhuc vere et proprie diceretur Ecclesia Catholica, dummodo clare ostenderetur, eam esse unam et eamdem cum illa, quæ fuit aliquo tempore, vel diversis in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Diœcesis dicitur Catholica, quia est continuata cum aliis, quæ faciunt unam Ecclesiam Catholicam.

At, inquies, hoc est incidere in errorem Petiliani, et Donatistarum, qui dicebant, Ecclesiam quidem fuisse in toto orbe, sed postea periisse, ex omnibus provinciis, et in sola Africa remansisse, quos Augustinus reprehendit Psalm. CI, conc. 2. Respondeo, Donatistas errasse in duobus. Primum, quod vellent, Ecclesiam tantum fuisse in Africa, eo tempore, quo manifeste in toto mundo adhuc fructificabat. Secundo, quod suam Ecclesiam Africanam non poterant continuare cum illa, quæ in toto orbe fuerat; nam in illa semper fuerunt boni et mali, ut Augustinus probat, ipsi autem non volebant nisi bonos.

Ultimo, nota, quod etsi Ecclesia non necessario debuit simul esse in omnibus locis, tamen hoc tempore debet necessario vel esse, vel fuisse in majori parte orbis terræ. Nam Ecclesia omnium consensu, etiam hæreticorum, jam senuit; si ergo in sua adolescentia et juventute non crevisset, quomodo nunc in senectute cresceret? Oportet igitur, ut jam creverit, atque occupaverit, si non totum orbem terrarum, at certe magnam partem.

Jam vero nostram Ecclesiam maximam partem orbis occupasse, et esse vere Catholicam, ita probatur. Nam tempore Apostolorum in toto mundo fructificare cœpit, ut Paulus dicit Cor. I. Item tempore Irenæi erat sparsa per totum orbem, id est, per omnes provincias tunc cognitas, id quod ipse refert lib. I, cap. 3. Idem postea refert de suo tempore Tertullianus lib. contra Judæos, cap. 3. Idem postea Cyprianus lib. de unitate Ecclesiæ. Idem postea Athanasius lib. de humanitate Verbi. Idem postea Chrysostomus et Hieronymus in cap. XXIV Matt. et Augustinus in epist. 78 et 80. ad Hesychium, necnon Theodoretus in lib. de legibus, et Leo Magnus serm. 1. de sanctis Petro et Paulo, ac S. Prosper, qui in lib. de ingratis, ita cecinit :

> Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris,
> Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
> Relligione tenet.

Sed hæc fortasse non negabunt adversarii. At nos idem ostendemus de posterioribus temporibus. Tempore B. Gregorii Ecclesiam nostram fuisse in toto orbe terrarum, planum est, ut supra etiam adnotavimus ex epist. ipsius Gregorii ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, Siciliæ. Item ex Beda in cap. VI Canticorum, necnon ex Bernardo, qui disputans coram Rege Siciliæ Rogerio, asserebat, Romano Pontifici suo tempore paruisse Orientem et Occiden-

(1) Psal. II, 8 ; LXXI, 8.

tem totum, item Franciam, Germaniam, Angliam, Iberos, et plurimas barbaras nationes. Vide vitam S. Bernardi lib. II, cap. 7.

Denique, nostro tempore Ecclesia Romana præter Italiam et Hispaniam totam, præter Galliam fere totam , præter Germaniam, Angliam, Poloniam, Bohemiam, Hungariam, Græciam, Syriam, Æthiopiam, Ægyptum, in quibus multi inveniuntur Catholici, in ipso novo orbe habet Ecclesias sine admistione hæreticorum, in omnibus quatuor partibus mundi; ad Orientem, in Indiis; ad Occidentem, in America ; ad Septentrionem, in Japonia; ad Meridiem, in Brasilia, et exteriore parte Africæ. At sectæ hæreticæ nunquam totum orbem, aut certe dimidiam ejus partem occuparunt.

Secta Mahumeti, cum hæresibus Nestorii et Eutychetis, quæ adhuc vigent in Oriente, nunquam ad Occidentem transierunt. Hæreses autem Lutheranorum nunquam transierunt mare, nec Asiam, aut Africam, Ægyptum, aut Græciam viderunt. Ex quo intelligimus illustre esse mendacium, quod habetur in principio præfationis Concordiæ Lutheranorum, anno 1580 editæ : dicunt enim, Confessionem Augustanam in toto orbe terrarum percrebuisse, et in ore et sermone omnium esse cœpisse. At ex tribus partibus orbis terræ, duæ majores, Asia et Africa, nec nomen hujus Confessionis audierunt. In Europa multæ provinciæ : ut tota Græcia, Italia, Hispania, vel nesciunt quid sit Confessio Augustana, vel execrantur; Gallia, Helvetia et Britannia, non recipiunt, nisi nomine tenus; imo rara est civitas, quæ ab una aliqua secta hæretica tota possideatur. Et quamvis videantur hæretici hoc tempore magnam partem Septentrionis obtinere, tamen non tenentur omnia illa loca ab una secta, sed a plurimis, quæ inter se non minus pugnant, quam nobiscum.

Itaque pulchre August. in lib. de pastor. cap. 8 docet, Ecclesiam esse ubique, et hæresim ubique. Sed Ecclesiam esse unam et eamdem ubique, hæreses autem non easdem, sed diversissimas, quæ se invicem non noverunt, et proinde nullam earum esse Catholicam. Quocirca recte eas comparat sarmentis præcisis, quæ ubi cadunt, cum præciduntur, ibi manent. Cum interim Ecclesia tanquam vitis viva, ubique palmites suos extendat. Hinc etiam ipse passim hoc argumento utitur, ut lib. contra epist. fundam. cap. 4. et de utilitate credendi, cap. 14 et 17. et alibi.

Neque sperare possunt hæretici, sectam suam aliquando occupaturam esse totum orbem : Nam non debet nunc incipere Ecclesia crescere, cum jam senuerit, ut supra diximus. Et si Augustinus absurdissimum censuit, quod hæresis Donatistarum post annum Domini 300 ex Carthagine esset propaganda in omnem terram, libro de unitate Ecclesiæ, cap. 14 et 15. quanto magis absurdum erit nunc post annum 1577 Hæresim Lutheranam vel Calvinianam ex Wittemberga vel Geneva in omnem terram esse diffundendam?

CAPUT VIII.

Nota quinta.

Quinta nota est Successio Episcoporum in Romana Ecclesia ab Apostolis deducta usque ad nos; hinc enim dicitur Apostolica. Ac propterea omnes veteres hac successione, tanquam argumento evidentissimo usi sunt ad veram Ecclesiam ostendendam. Irenæus lib. III, c. 3. enumerat Episcopos Romanos a Petro, usque ad Eleutherium, qui suo tempore sedebat. Ac dicit, per hanc successionem confundi omnes hæreticos. Tertullianus in lib. de præscript. : « Cedant, inquit, hæretici origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem a Petro ordinatum refert. » Confingant tale aliquid hæretici. Eusebius in historia et in Chronico, et Hieronymus ac Prosper, qui Chronicum Eusebii continuarunt, diligentissime annotant successionem Romanorum Episcoporum, ut inde continuatio Ecclesiæ manifesta sit. Epiphanius hæres. 27. quæ est Carpocratis, enumerat ordine Pontifices Romanos, et subjungit : « Et ne quis, inquit, miretur, quod tam exacte singula recensemus. Per hæc enim semper claritas ostenditur. »

Optatus Milevitan. lib. II contra Parmenianum, enumerat omnes Romanos Pontifices a Petro usque ad Siricium, qui tunc se-

debat, ut ostendat non esse Ecclesiam apud Donatistas, qui per similem successionem ad Apostolos ascendere non poterant, et subdit : « Vos, inquit, vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. »

Denique Augustinus in epist. 165. ad Generosum, ad eumdem finem enumerat Pontifices Romanos a Petro usque ad Anastasium, qui tunc sedebat. Et in Psalmo contra partem Donati : « Numerate, inquit, Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, et in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipse est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. » Et lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. : « Tenet me, inquit, in Ecclesia ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum. »

Si ergo veteres tanti fecerunt ad veram Ecclesiam ostendendam continuationem 12, vel 20, vel 40 Pontificum, quanti nos facere debemus continuationem non interruptam Pontificum 200 et amplius? præsertim cum videamus defecisse alias Apostolicas sedes, Antiochenam, Alexandrinam et Hierosolymitanam, in quibus posteaquam a Persis, vel Saracenis, ea loca Romanis adempta sunt, quod accidit ante annos 900, aut nulla, aut obscurissima fuit successio. Et in ipsa urbe Roma toties mutatam esse formam temporalis dominii, nunc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorum, nunc Exarchis Græcorum, nunc etiam Consulibus, sive juste, sive injuste dominantibus, et ipsam urbem aliquoties eversam, et tamen sedem Petri nunquam defecisse, neque eversam fuisse, sed immobilem semper permansisse.

Sed ut vis hujus argumenti melius intelligatur, aliqua notanda sunt. Primum est, non posse ullo modo Ecclesiam esse sine Pastoribus et Episcopis, ut recto docet Cypr. in epist. 9. lib. IV, ubi dicit, Ecclesiam esse plebem Episcopo adunatam, et Episcopum esse in Ecclesia, et Ecclesiam in Episcopo. Quare Hieron. in lib. cont. Luciferianos : « Ecclesia, inquit, non est, quæ non habet Sacerdotes. » Id quod aperte probatur ex Paulo Ephes. IV : *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios Pastores et Doctores ad consummationem Sanctorum, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes* etc. (1) Ubi docet Apostolos, futuros pastores in Ecclesia usque ad diem judicii; Tunc enim occurremus Domino in unitate fidei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Esse autem Episcopos Pastores hujus gregis, docet idem Apostolus, apud Lucam Act. XX : *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* (2). Sed nec Lutherus id negat, quin potius in lib. de Eccl. et Conc. inter notas Ecclesiæ ponit, habere veros pastores. Ex quo sequitur, eam non esse veram Ecclesiam, quæ aut nullos, aut non veros habet pastores.

Nota secundo, illos solos in Ecclesia semper habitos fuisse veros Episcopos, qui ab Apostolis per legitimam successionem et ordinationem descendisse ostendebantur. Omnes autem alios fures et latrones, quippe qui non per ostium intrassent, sed ascendissent aliunde : Nam constat, Christum, a quo Ecclesia novi Testamenti cœpit, duodecim Apostolos tantum elegisse Episcopos et Sacerdotes, et eis commisisse omnem auctoritatem pascendi et gubernandi Ecclesiam ; Apostolos autem postea elegisse atque ordinasse alios Episcopos, et eis tradidisse similem potestatem, alios deinceps ordinandi : Id quod ex historiis non solum antiquis Eusebii et similium, sed etiam ex ipsis Centuriis Magdeburgensium aperte ostenditur. Et hinc est quod Paulus, qui extra ordinem Apostolus a Christo post ascensionem in cœlum factus est; non fuisset agnitus in Ecclesia pro tali, nisi prius in Ecclesia baptizatus fuisset, et ab Apostolis dexteras accepisset ; imo et ab illis ordinatus fuisset, ut patet ex Act. IX et XIII et Gal. I. Itaque sicut in populo Testamenti veteris, qui per carnalem generationem propagabatur, nulli erant de populo illo Dei, nisi qui descendebant a duodecim filiis Jacob ; nulli Sacerdotes, nisi qui descendebant a Levi per Aaron. Et idcirco diligentissime tunc conservabantur genealogiæ, ut patet ex toto veteri Testamento : ita in populo Testamenti novi, qui spirituali generatione multiplicantur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos, conversi ; nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos, conversi ; nulli Episcopi, nisi qui eisdem legitime

(1) Eph. IV, 11 et 12. — (2) Act. XX, 28.

succedunt, et ideo tam diligenter annotantur a nostris Episcoporum successiones.

Nota tertio, duo requiri, ut aliquis Episcopus dicatur ab Apostolis legitime descendere, et proinde esse legitimus Episcopus. Unum est successio, alterum est ordinatio. Quantum ad successionem, id requiritur, ut is qui verus Episcopus haberi cupit, succedat alicui Apostolo, quomodo Clemens successit Petro, et Polycarpus Joanni, vel certe ut succedat alicui, quem aliquis Apostolus fecerit Episcopum, quomodo Ignatius successit Evodio, et Anianus Marco, quos Petrus fecerat Episcopos, vel demum, si Episcopatus est novus, ut fiat Episcopus ab eo, qui habet Apostolicam auctoritatem, qui est solus Rom. Pontifex. Nam, ut B. Augustinus scribit in epist. 162. in Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus.

Ratio hujus est, quia institutio novorum Episcopatuum non potest pertinere ad ullum, qui habeat definitam regionem, quales sunt Episcopi particulares, sed ad eum, qui toti Ecclesiæ præest, et cui proprie cura incumbit Ecclesiam propagandi, quales fuerunt omnes Apostoli. Petrus quidem ex officio, et cæteri ex delegatione, et quicumque aliter intrat, non est de Ecclesia Apostolica, cum non possit ostendere originem suam ab Apostolis. Nec tamen ob id negamus, quin etiam Patriarchæ et Metropolitani aliquando possint novos Episcopatus erigere, quod sanctum Athanasium in Oriente; et sanctum Bonifacium in Germania fecisse constat; modo a sede Apostolica facultatem habuerint.

Quantum ad ordinationem autem, requiritur, ut qui sit Episcopus, ordinetur a tribus Episcopis, qui et ipsi sint ab aliis ordinati, et illi ab aliis, donec ad Apostolos veniatur. Id clare habetur Canon I Apostolorum, ubi præcipitur, ut Episcopus ordinetur a duobus vel tribus Episcopis, id est, a duobus assistentibus Metropolitano, vel a pluribus. Item Anacletus epist. 2. docet, Jacobum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymæ, a Petro, Jacobo, et Joanne, et eodem modo a tribus, ut minimum, omnes alios ordinari debere. Idem habetur in Concilio Nicæno I, cap. 4. et in Carthag. IV, cap. 2. Imo Apostolus hoc ipsum indicat, cum I. Tim. IV scribit : *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi cum impositione manuum Presbyterii* (1) : Siquidem nomine Presbyterii intelligit cœtum Episcoporum, qui simul cum ordinante imponebant manus super caput ordinandi, ut exponunt Chrysostomus, Theophylactus, et Œcumenius : Neque mirum est, Episcoporum cœtum vocari Presbyterium ; nomen enim Presbyteri commune erat olim Presbyteris et Episcopis, ut patet ex epist. Irenæi ad Victorem, quæ est apud Eusebium lib. V hist. cap. 24. Ubi Irenæus vocat Presbyteros Romanos Pontifices, Victorem, Anicetum, Pium, Telesphorum et Xystum. Itaque dubium esse non potest, quin requirantur ordinarie tres, ut minimum, Episcopi, ad novi Episcopi ordinationem, nisi forte ex dispensatione cum uno Episcopo ordinante adsint Abbates infulati, qui vicem Episcoporum gerant, ut aliquando fieri solet ob Episcoporum raritatem.

Nota quarto, antiquos hæreticos consuevisse, ut plurimum Ecclesiam imitari in ordinatione Episcoporum, ut patet ex Cypriano I. lib. epist. 3. et Augustin. epist. 165. et ideo sanctos Patres non reprehendisse in eis, nisi defectum successionis, et ex eo solum probasse, eos non esse veros Episcopos, quippe qui ad Ecclesiam Apostolicam non pertinerent, cum ab Apostolis per successionem non ducerent originem. Nostri autem temporis hæretici neutrum habent, id est, nec ordinationem, nec successionem, et propterea longe inverecundius, quam ulli unquam alii hæretici, sibi nomen et munus Episcopi usurpant.

Ex quo argumentum insolubile sumitur hoc modo. Ecclesia non potest esse sine Episcopis, ut ostendimus. Apud Lutheranos non sunt Episcopi, nam non habent ordinationem, nec successionem ab Apostolis : igitur apud eos non est Ecclesia. Et quidem quod nec Lutherus, qui habitus est Episcopus Wirtembergensis, nec Zwinglius, qui habitus est Episcopus Tigurinus, nec Œcolampadius, qui in ipso sepulchri Epitaphio vocatur primus Basileæ Episcopus, nec Calvinus, qui dictus est Episcopus Genevensis, nec ulli alii ordinati sint a tribus Episcopis, neque ex dispensatione ab uno, assistentibus Abbatibus, notissimum est, nec ipsi negant. Ergo saltem Patribus Nicæni et Carthaginiensis Concilii, imo et ipsis Apostolis, qui statuerunt, Episcopum a tribus Episcopis debere ordinari, isti non sunt Episcopi, eis-

(1) I. Tim. IV, 14.

que convenit, quod Cyprianus lib. de simplicitate Prælatorum ait : « Ii sunt, qui se ultro apud temerarios convenas sine divina dispositione præficiunt, qui se Præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt. »

Respondet Brentius : Nos legitime vocati sumus a populo et magistratu, et ab eis Episcopatum accepimus, et non nos intrusimus. At contra ; Nam hic non disputamus de electione Episcopi, quam scimus varie variis temporibus celebratam. Constat enim Apostolos et veteres Romanos Pontifices, misisse Episcopos ad varias civitates, sine ullo consensu populorum requisito. Constat etiam, aliquando populum simul cum Clero Episcopum elegisse, aliquando solum Clerum. Cæterum quomodocumque fieret electio, semper fuit necessaria ordinatio, quam non populus, sed soli Episcopi, et quidem tres ut minimum, regulariter conferebant, quod nemo nescit, nisi qui nihil legit. Dicat ergo Lutherus, a quibus Episcopis ordinatus fuerit Antistes Virtembergensis. Dicant etiam cæteri, a quibus fuerint ordinati : sed nec dicunt, nec dicere possunt.

Deinde, quod non successerint in Episcopatu antiquis Episcopis, certissimum est, tum quia in omnibus urbibus ubi isti se fecerunt Episcopos, erant antea, et sunt etiam modo in plerisque locis Episcopi Catholici, qui legitime successerunt antiquis ; non autem succeditur, nisi Episcopis defunctis, aut legitime depositis. Tum etiam, quia ipsi fatentur, se primos esse earum urbium Episcopos. Certe Basileæ exstat adhuc epitaphium ad sepulchrum Œcolampadii, ubi dicitur, ut paulo ante notavi, et ego ipse legi, non sine risu, Œcolampadius primus illius urbis Episcopus. De istis ergo dici potest, quod ait Cyprianus lib. I, epist. 6. ad Magnum : « Novatianus, inquit, in Ecclesia non est, neque Episcopus computari potest, qui Apostolica traditione contempta, nemini succedens, a seipso ordinatus est. » Et infra : « Aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, et in Ecclesia Dei ordinatione succedanea, præsidente, nemini succedens, et a seipso incipiens, alienus fit et profanus ? » Et lib. IV, epist. 2. ad Antonianum : « Cornelius, inquit, Episcopus factus est, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, et gradus cathedræ sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est. » His similia sunt, quæ supra citavimus de successione legitima, ex Irenæo, Tertulliano, Epiphanio, Optato et Augustino.

Sed objiciunt primo, Episcopi Papistæ deseruerunt veram fidem, ergo non sunt amplius Episcopi, ergo merito possunt pii Ministri loca eorum occupare.

Respondeo ad hoc Brentii argumentum (admisso quod sit dubium, ubi sit vera fides, quamquam apud nos certissimum est esse) Episcopos Catholicos, qui per tot sæcula possederunt sedes suas pacifice, non posse eis privari, nisi legitime judicentur, et damnentur. Nam in omni controversia melior est conditio possidentis. Constat autem, Episcopos Catholicos in nullo legitimo judicio esse damnatos. Quis enim eos damnavit, præter Lutheranos? At ipsi accusatores sunt, non judices. Quis enim eos constituit judices nostros? Præterea etiam si nostri jam damnati essent, non continuo illi succedunt, cum nemo eos Episcopos instituerit, qui habuerit instituendi Episcopos auctoritatem : nec veri sint Episcopi cum eos nemo ordinaverit, qui habuerit jus ordinandi, ut supra ostendimus.

Secundo, objicit Brentius ibidem, id est, in Prolegomenis contra Petrum a Soto. Caiphas legitime successit antiquis Pontificibus, et potuisset usque ad Aaronem deducere majores suos, et tamen non petierunt Apostoli, ut a Caipha ordinarentur ; sed Caipha, et omnibus illis Pontificibus, qui legitime succedebant invitis, facti sunt Episcopi et Pontifices sine ulla successione, ergo etiam modo cum ordinarii Episcopi imitentur Caipham, licet sine eorum ordinatione et successione Episcopatum gerere.

Respondeo, sacerdotium Aaronicum fuisse temporale, et solum durasse usque ad inchoationem novi Testamenti ; deinceps autem cœpisse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech a Christo institutum, cujus sacerdotii cum primitiæ fuerint Apostoli, non debuerunt succedere Caiphæ, sed esse principium novi sacerdotii, ut patet ex Psalm. CIX : *Tu es Sacerdos in æternum* (1) ; et ex cap. VII ad Hebræos. Sicut ergo ab Aaron usque ad Christum non fuerunt veri

(1) Psal. CIX, 4.

Sacerdotes, nisi qui successerunt Aaroni, ita ab Apostolis usque ad finem mundi non erunt veri Sacerdotes, nisi qui Apostolis succedent. Verum tamen est, quod ut cum honore sacerdotium Aaronicum deferretur ad sepulturam, Apostoli illud honorabant, ut patet ex Cypriano lib. I, epist. 2. ad Cornelium, et lib. IV, epist. 9. ad Florentium Pupianum, ubi adducit illud ex Act. XXIII : *Nesciebam fratres, quia Princeps Sacerdotum est.*

Tertio, objicit Calvinus lib. IV Instit. cap. 2. §. 2 et 3. cur non enumeremus etiam successiones Episcoporum Africæ, Ægypti et totius Asiæ ; et respondet ipsemet nobis insultans, quia periit ibi sacrosancta ista successio.

Respondeo, vel Calvinus ex eo, quod periit successio in illis locis, vult concludere, non esse Ecclesiam, vel esse Ecclesiam ; si Primum, pro nobis facit : Nam si ibi non est Ecclesia, quia ibi non est successio, ergo hic est Ecclesia, quia hic est successio. Si secundum, respondemus, eos qui ibi ad veram Ecclesiam pertinent, non posse quidem ostendere successionem continuam Episcoporum suorum particularium, sed posse ostendere successionem continuam Episcoporum universalium, qui sunt Romani Episcopi, quibus illi subjectos se esse fatentur. Hæc enim est causa, cur veteres Episcopi magis solliciti fuerint de successione Romani Pontificis, quam de sua. Irenæus erat Episcopus Lugdunensis in Gallia, Optatus, et Augustinus erant Episcopi in Africa, Epiphanius Salaminæ in Cypro, Eusebius Cæsareæ in Palæstina, et tamen nullus eorum texere voluit suæ Ecclesiæ successionem, sed Romanæ tantum Ecclesiæ. Satis enim illis videbatur ostendere continuam successionem in Ecclesia principali, cujus ipsi se membra esse gaudebant.

Quarto, objicit idem Calvinus. In Ecclesia Græca adhuc servatur successio non interrupta Episcoporum, et tamen non est illa vera Ecclesia, secundum opinionem nostram, non igitur successio est Nota veræ Ecclesiæ.

Respondeo primum, non posse ostendi in Ecclesia Græca certam successionem ; nam imprimis fatetur Calvinus, in Asia, et Ægypto, et proinde Antiochiæ, Hierosolymæ, et Alexandriæ interruptam fuisse successionem ; sola restat Constantinopolitana Ecclesia ex Patriarchalibus, quæ non videtur unquam caruisse proprio Patriarcha. At Constantinopolitana Ecclesia non est Apostolica, nec ostendit certam originem ab Apostolis ; Tametsi enim Nicephorus Patriarcha in Chronologia conetur deducere ab Andrea Apostolo successionem Episcoporum Byzantii, tamen nulli veteres id tradunt, nec unquam a Patribus Ecclesia Byzantina, sive Constantinopolitana dicta est Apostolica, et Patres Concilii Constantinopolitani I in ep. ad Damasum Romanum Pontificem, aperte fatentur, Ecclesiam illam novellam esse. Itaque habet quidem Ecclesia Constantinopolitana qualemcumque successionem a tempore Constantini hucusque, non autem ab Apostolicis temporibus, quod præcipue quæritur.

Dico secundo, argumentum a successione legitima adferri a nobis præcipue ad probandum non esse Ecclesiam, ubi non est hæc successio, quod quidem evidens est; ex quo tamen non colligitur necessario, ibi esse Ecclesiam, ubi est successio. Itaque hoc argumento probamus evidenter, non esse Ecclesiam apud Lutheranos. Quod autem apud Græcos non sit Ecclesia, probamus alio modo, quia nimirum convicti sunt legitime in tribus plenariis Conciliis, Lateranensi, Lugdunensi, et Florentino, de schismate et hæresi : Ac præcipue de hæresi circa processionem Spiritus sancti a Filio, quam esse manifestam hæresim, Lutherani et Calvinistæ etiam confitentur.

Adde ultimo, quod omnes Ecclesiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Episcopos manifestos hæreticos, et proinde interrupta est veterum Pastorum successio.

Quinto, objicit idem Calvinus, veteres Patres, qui ostendunt Ecclesiam ex successione Pontificum Romanorum, id facere, quia illis temporibus constabat non fuisse mutatam fidem et religionem in Ecclesia Romana ; at nunc contrarium constat.

Respondeo, vel intelligit Calvinus, eo tempore constitisse Catholicis tantum, vel Catholicis simul et hæreticis, quod in Romana Ecclesia non esset mutata religio. Si primum assumat, nihil dicit, nam etiam hoc tempore Catholicis constat, non esse in Romana Ecclesia mutatam religionem. Si secundum asserat, aperte mentitur. Nulli enim fuissent hæretici, si semper omnes putassent in Romana Ecclesia esse veram fidem. Præterea Donatistæ Romanam Ecclesiam oppugna-

bant, ut nunc faciunt Lutherani et Calvinistæ.

Optatus lib. II, cont. Parmenianum : « Unde est, inquit, quod claves Regni vobis Donatistæ usurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus et audaciis sacrilegio militatis ? » Et August. lib. II, contra litteras Petil. cap. 51. : « Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, et in qua nunc Anastasius sedet ? Cur appellas cathedram pestilentiæ, cathedram Apostolicam ? » Et tamen Optatus et Augustinus a successione ista contra Donatistas argumentantur, ut supra diximus.

CAPUT IX.

Nota sexta.

Sexta Nota est conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vera enim Ecclesia dicitur Apostolica teste Tertull. lib. de præscript. non solum propter successionem Episcoporum ab Apostolis, sed etiam propter doctrinæ consanguinitatem, ut ipse loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apostoli tradiderunt. Certum autem est, antiquam Ecclesiam primis quingentis annis veram Ecclesiam fuisse, et proinde Apostolicam doctrinam retinuisse. Quare laudatur Theodosius Imperator a Sozomeno lib. VII, hist. cap. 12. quod hac arte compescuerit hæreticos sui temporis. Jussit Principes sectarum convenire, deinde petiit, an existimarent, antiquos Patres, qui Ecclesiam rexerant ante dissidium illud, quod tunc de religione ortum fuerat, recte consensisse, et vere sanctos et Apostolicos fuisse, quod cum illi concessissent, subjunxit : « Examinemus ergo doctrinam vestram ad illorum scripta, et si cum illis consenserit, retineatur, sin minus, abjiciatur. »

Jam duobus modis possemus ex hac Nota probare nostram esse veram Ecclesiam, non autem adversariorum. Primo, proferendo sententias veterum, quibus singula nostra dogmata confirmaremus, adversariorum refutaremus ; sed hic modus prolixissimus esset, et multis calumniis et objectionibus obnoxius. Altera via est brevior et certior, nimirum ostendendo primum ex confessione adversariorum, nostra dogmata esse doctrinam omnium veterum. Deinde, dogmata adversariorum habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis hæresibus. Sic enim constabit, doctrinam nostram conspirare cum doctrina veterum Catholicorum, doctrinam vero illorum conspirare cum doctrina veterum hæreticorum.

Ac primum Calvinus in sua institutione cum nostra oppugnat, passim fatetur, se repugnare toti antiquitati : Ex quo sequitur, nostra esse omnino antiquitati consentanea. Sic igitur ait lib. II, cap. 2. §. 4. « Semper apud Latinos nomen liberi arbitrii exstitit, apud Græcos vero ἀυτεξούσιος vocabulum multo arrogantius. » Et infra §. 8. « Ego vero neque ipse hujusmodi vocem usurpare velim, et alios, si me consulant, abstinere optarim. » Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Augustino, in hac re plus æquo extulisse humanas vires, et de libero arbitrio aut variasse, aut vacillasse, ut nihil certi ex eorum scriptis sumi possit.

Ita profitetur, se nullum veterum, excepto Augustino, secuturum ; et paulo post etiam Augustinum deserit. Nam lib. II, cap. 3, §. 7 reprehendit illam Augustini sententiam, ex epist. 106. voluntatem nostram cooperari gratiæ, non ut præviam, sed ut pedissequam, atqui, ait Calvinus, nec ut pedissequam cooperari, sed simpliciter totum fieri a gratia. Et lib. III, cap. 11. §. 15. « Ac ne Augustini quidem, inquit, sententia per omnia recipienda est, qui gratiam ad sanctificationem refert, quia in vitæ novitatem regeneramur per spiritum. » Itaque in articulo de gratia et libero arbitrio fatetur Calvinus se toti antiquitati repugnare. Item lib. II, cap. 14. § 3. « Excusari non potest veterum error, inquit, qui dum ad Mediatoris personam non attendunt, totius fere doctrinæ, quæ in Evangelio Joannis legitur, jejunum observant sensum, seseque implicant multiloquiis. » Docet hoc loco Calvinus, Filium Dei subjectum esse Patri etiam ratione Divinitatis ; et quia omnes veteres contrarium docent, ipse ait, omnes errasse, neque eorum errorem excusabilem esse.

Item lib. II, cap. 16. §. 9. « Fabula, inquit, de loco subterraneo, qui dicitur Limbus, tametsi magnos auctores habeat, tamen nihil aliud quam fabula est. » Vocat magnos auctores, antiquos Patres ; nam scholasticos Doctores non solet appellare, nisi Sophistas.

Item lib. III, cap. 3. §. 10. : «Ab uno Augustino, inquit, sumant Lectores, si quid de sensu antiquitatis habere volunt. Porro inter illum et nos, hoc discriminis videri potest, quod ipse morbum concupiscentiæ, tunc demum peccatum fieri docet, cum appetitioni cedit voluntas ; nos autem illud ipsum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate contra legem Dei homo titillatur, imo ipsam pravitatem, quæ hujusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatum. » Hic aperte omnibus Patribus se fatetur contrarium, atque ipsi etiam Augustino, in quæstione de concupiscentia, quæ præcipua quæstio est. Nam ex hoc fundamento deducunt non esse in nobis veram justitiam, sed tantum imputativam, et nulla esse bona merita, imo omnia opera esse peccata.

Item lib. III. cap. 4. § 38. : « Omnes fere veteres, inquit, quorum libri existunt, aut hac in parte lapsi sunt, ubi de satisfactione agitur, aut nimis aspere et dure locuti sunt. » Item lib. III, cap. 5. § 10. « Ante mille et trecentos annos usu receptum fuit, ut precationes fierent pro defunctis. Sed veteres omnes, fateor, in errorem abrepti sunt. » Item lib. III, cap. 15, § 2 «Usi sunt, fateor, passim vetusti Doctores nomine meriti.» Et infra dicit, pessime consuluisse fidei sinceritati, qui hoc nomen invenit. Item lib. IV, cap. 4, § 10.: « Peccavit antiquitas, immodica severitate, quod plus requireret in Episcopo, quam Paulus requirat, ac præsertim successu temporis, cœlibatum. » Item lib. IV, cap. 12, § 8.: «Excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ et prorsus Domini præscripto dissidebat, et erat mirum in modum periculosa, cum peccatori pœnitentiam solemnem nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitam indicerent. » Nota, Calvino ita videri hoc asperum, quia ipse putat, per fidem sic justificari hominem, ut nihil pene luendum restet. Quod si verum esset, rectissime accusaret omnes veteres; proinde sequitur sententiam nostram de pœna remanente post remissionem culpæ, judicio Calvini sententiam esse omnium veterum.

Item lib. IV, cap. 12, §. 20. : « Non in totum excusare audeo veteres; qui et superstitionis quædam semina jecerint, et occasionem præbuerint tyrannidi, quæ postea exorta est, et tunc passim invaluerat, superstitiosa Quadragesimæ observatio, quia et vulgus eximium aliquod obsequium præstare se Deo in ea existimabat, et pastores eam commendabant pro sancta imitatione. » Et infra : « Fuit igitur κακοζηλία et superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christi jejunium ordinabant. » Ibidem §. 23. « Quod Sacerdotibus interdictum fuit conjugium, id factum est impia tyrannide. » Quando autem fuerit interdictum, notat ipse in margine ponens : Siricius in epistola ad Episcopos Hispaniæ. Porro Siricius fere ante annos 1200 sedit. Et infra subjungit de hac lege : «Hæc quæ videbantur reverentiam sacerdotio conciliare, magno plausu etiam antiquitus recepta esse fateor. »

Idem lib. IV, cap. 15, §. 20.: « Quod multis ab hinc sæculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiæ exordio usu receptum video, ut in periculo mortis Laici baptizarent, si Minister in tempore non adesset, non video quam firma ratione possit defendi. » Item lib. IV, cap. 18, §. 21.: « Excusari non posse arbitror, veteres, quin aliquod in actionis modo peccaverint; imitati sunt enim Judaicum sacrificandi morem magis, quam aut ordinaverit Christus, aut Evangelii ratio sinebat. » Hæc Calvinus.

Jam Centuriatores in singulis centuriis ad finem 4. capitis, annotant, omnes fere Doctores illius sæculi, docuisse ea dogmata, quæ nos hoc tempore tuemur, quæ ipsi nævos sanctorum Patrum vocant. Et quia de omnibus dicere nimis longum esset, annotabo solum aliqua pauca ex 2, 3, 4 et 5, Centuriis.

In secunda ergo Centuria cap. 4, col. 59. de libero arbitrio, dicunt, id ab omnibus Patribus ejus sæculi concessum fuisse : « Eodem, inquiunt, modo Clemens liberum arbitrium ubique asserit, ut appareat in ejusmodi tenebris, non tantum fuisse omnes ejus sæculi Doctores, verum etiam in posterioribus eas subinde crevisse et auctas esse. »

Notandum autem est, Lutheranos habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suæ doctrinæ. Lutherus enim in assert. artic. 36. dicit, hunc articulum esse optimum, et summum rerum suarum, adeo ut articuli de Papatu, de Conciliis aliisque similibus rebus nugæ dici possint. Itaque in præcipua controversia, et in ipsa summa rei omnes veteres (testibus Magdeburgensibus) nobis favent. Deinde col. 60.: «Doctrina, inquiunt, de justificatione negligentius et ob-

scurius ab his Doctoribus tradita est, videlicet, non docent nos sola fide justificari. » Et Centur. III, cap. 4. col. 83. « Videas, inquiunt, in Doctorum hujus sæculi scriptis, non obscura vestigia invocationis Sanctorum. » Et col. 85. « Martyrium immodice extulerunt omnes hujus ætatis Doctores. » Nolunt enim Lutherani esse martyrium genus quoddam Baptismi, aut ullo modo expiari peccata per martyrium.

Centuria IV, col. 295. ponunt testimonia veterum fere omnium illius sæculi, ut Athanasii, Basilii, Nazianzeni, Epiphanii, Ephrem, Ambrosii, et Prudentii, pro invocatione Sanctorum, quam ipsi tamen idololatriam vocant.

Centuria V, col. 500. « Sicut, inquit, prioribus aliquot sæculis doctrina de libero arbitrio depravata est, ita hoc etiam etc. » Et infra : « Etiamsi autem interdum bene, et sane videantur loqui, tamen tandem liberum arbitrium in rebus etiam spiritualibus in sua conversione statuunt. » Et col. 506. : « Nimirum hæc ætas bonis hominum operibus adscripsit, id quod ex depravato articulo justificationis emanat etc. » Et statim citant omnium veterum illius sæculi, etiam Augustini, multa testimonia, quod opera sint meritoria; quod ipsi pro magno errore habent.

Porro eleganter adversus istos, qui omnes antiquos errasse dicunt, loquitur Tertull. lib. de præscriptionibus : « Age, inquit, nunc omnes Ecclesiæ erraverint; deceptus sit et Apostolus de testimonio suo reddendo quibusdam. Nullam respexerit Spiritus sanctus, uti eam in veritate deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, ut esset Doctor veritatis. Neglexerit officium Dei villicus, Christi Vicarius, sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat. Et quid verisimile est, ut tot ac tantæ in unam fidem erraverint?.... Audeat ergo aliquis dicere, errasse eos, qui tradiderunt? Quoquo modo sit erratum, tamdiu utique erravit error, quamdiu hæreses non erant. Aliquos Marcionitas et Valentinianos liberanda veritas expectabat. Interea perperam evangelizabatur. Tot millia millium perperam tincta etc. »

Nunc ad alteram partem ut accedamus, præmittendum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse communiter ab omnibus pro exploratis et damnatis hæresibus, qui ponuntur in Catalogo hæresum ab Irenæo, Hieronymo, Epiphanio, Philastrio, Augustino, Theodoreto, Damasceno, aliisque probatis auctoribus: Nam illi cum essent viri sancti et docti, numquam fuissent ausi, simpliciter in Catalogum hæreseon referre ea dogmata, de quibus in Ecclesia dubitari scivissent. Et præterea neminem legimus, qui unquam contradixerit his Patribus, tanquam qui non juste aliquem notassent hæreseos. Hoc præmisso, aggrediamur Catalogum.

Simoniani docebant, salvari homines secundum gratiam Simonis, quem Deum faciebant, « et non secundum opera justa», inquit Irenæus lib. I, cap. 20. Eunomiani similiter docebant, non posse homini ulla peccata nocere, modo fidem habeat, ut Augustinus testatur lib. de hæres. cap. 54, qui etiam lib. de fide et operibus cap. 14, dicit hanc hæresim de sola fide sufficiente ad salutem sine operibus ortam esse tempore Apostolorum, ex non intellecto Paulo, et propterea contra hanc hæresim stylum præcipue direxisse alios Apostolos in suis epistolis, id est, Petrum, Joannem, Jacobum, et Judam. At hæc eadem est sententia omnium sectariorum hujus temporis.

Lutherus in lib. de captivitate Babylonica cap. de Eucharistia : « Non alia via, inquit, potest homo cum Deo convenire: aut agere, quam per fidem; opera ille nihil curat ». Ibidem : « Tam dives est Christianus, ut non possit perire etiamsi velit, quantumcumque male vivat, nisi nolit credere. » Etsi autem Calvinus, Brentius, et alii quidam conentur nonnihil temperare hanc sententiam, dum dicunt, opera bona esse necessaria; tanquam effectus fidei, tamen adhuc hærent in eodem errore; nam etiam posita ista necessitate, docent, opera non mereri ullo modo vitam æternam, etiamsi Deus ea requirat, tanquam testimonia fidei. Hæc autem erat ipsissima hæresis Simonis, qui dicebat, hominem salvari per gratiam, non per opera justa. Præterea posita illa necessitate operum, docent omnes sectarii: Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei, nullum ei peccatum imputari, quod nihil est aliud, quam quod Eunomius et Lutherus docent.

Deinde Florini hæresis fuit, Deum esse causam peccatorum, quam Ireneus apud Eusebium lib. V hist. cap. 20, dicebat esse plusquam hæresim, quam etiam tribuit Vincentius Lirinensis in suo Commonitorio

Simoni Mago. Eamdem sine ullo pudore docet Calvinus lib. I. Instit. cap. 18, §. 2. : « Non solum permissu, inquit, sed etiam voluntate Dei, homines peccant, ita ut nihil ipsi deliberando agitent, nisi quod Deus apud se decreverit, et arcana directione constituit. » Et lib. III, cap. 23, §. 24, dicit Dei non solum prævisione et permissione, sed etiam voluntate in peccatum lapsum esse Adamum. Et infra cap. 24, §. 14. : « Quod, inquit, aliqui verbum Dei audire contemnunt, ipsorum est pravitas, sed in hanc pravitatem a Deo addicti sunt, ut in eis potentiam suam, et severitatem ostendat. »

Idem aperte docuit Lutherus in lib de servo arbitrio, ubi dicit : illud velle, quo Judas voluit Christum prodere, fuisse opus Dei, nec fuisse in manu Judæ, aut ullius creaturæ, mutare illam voluntatem. Similiter docuit Petrus Martyr in Commentario cap. II. lib. I. Reg. et Philippus Melanchton in Commentario cap. VIII ad Romanos, ubi dicit, ita fuisse opus Dei Judæ proditionem, ac Pauli conversionem ; quæ commentaria adeo dicuntur placuisse Luthero, ut diceret, Philippum secundum esse a Paulo : Hunc tamen errorem Philippus retractavit, tum in Locis, tum in Apologia art. 19. Confessionis Augustanæ.

III. Origenis hæresis fuit perdidisse Adamum imaginem Dei, ad quam creatus fuerat, testis est Epiphanius hæres. 64. Idem docet Calvinus lib. II, Instit. cap. 1, §. 5 : « Per peccatum, inquit, primi hominis obliterata est cœlestis imago. » Item Origenis fuit error, infernum nihil esse, nisi conscientiæ horrorem, teste Hieronymo in epist. ad Avitum. Idem docet Calvinus lib. III. Instit. cap. ult. §. ult.

IV. Peputiani hæretici, ut ait Augustinus lib. de hæres. cap. 27. tantum dant mulieribus principatum, ut sacerdotio quoque apud eos honorentur. Lutherus art. 13. ex iis, quos Leo X damnavit, dicit in Sacramento Pœnitentiæ æque absolvere posse mulierem, vel puerum, atque Episcopum, vel Papam ; Et jam re ipsa Protestantibus in Anglia mulier quædam est summus Pontifex.

V. Proclus hæreticus apud Epiphanium hæres. 64. dicebat, peccatum in renatis semper vivere ; concupiscentiam enim vere esse peccatum, nec tolli per Baptismum, sed sopiri per fidem ; Quod idem postea docuerunt Messaliani hæretici apud Theodoretum l. IV de hæreticis fabulis. Hæc est ipsissima sententia Lutheri artic. 2. et 31. atque in assertionibus eorumdem articulorum. Item Philippi in locis communibus cap. De peccato originis, et Calvini lib. IV Instit. cap. 15. §. 10.

VI. Novatianorum error præcipuus erat, non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi homines Deo, nisi per Baptismum. Postea etiam addiderunt, non debere baptizatos inungi Chrismate ab Episcopo. Ita refert Theodoret. lib. III de hæret. fabul. et S. Cornelius Papa apud Eusebium lib. VI, cap. 33. hist.

Quæ sententia pro parte priore expresse Calvinistarum est. Nam Calvinus lib. IV Inst. cap. 19. §. 17. sic ait, nullum esse Pœnitentiæ Sacramentum, præter Baptismum : « Quod vero Hieronymus ait : Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium ; plane impium est, et excusari non potest. » Pro altera parte est omnium Lutheranorum. Lutherus de captivitate Babylonica, cap. de Eucharistia, tria tantum agnoscit Sacramenta, Baptismum, Pœnitentiam, et Panem. Tamen infra cap. de Extrema unctione, rejicit Pœnitentiam. Confessio Augustana art. 12. diserte rejicit Confirmationem. Et Calvinus lib. IV Instit. cap. 19. § 5. et sequent. dicit, Chrisma nostrum esse oleum Diaboli mendaciis pollutum, et propterea Calvinistæ ex illo ocreas suas inungunt, cum possunt.

VII. Sabellius docuit, unam tantum esse personam in Deo, non tres, testis Epiphanius hæres. 57. Idem docuit nostro tempore Michael Servetus lib. I de Trinitate, sine ullis ambagibus, et nunc ea sententia in multis locis regnat.

VIII. Manichæorum, inquit Hieronymus in præfatione Dialogorum contra Pelagianos, « est, hominum damnare naturam, et liberum auferre arbitrium. » Et Augustinus de hæres. cap. 46 : « Peccatorum originem, inquit, non tribunt Manichæi libero arbitrio. » Idem aperte sectarii omnes. Lutherus art. 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo. In assertionibus autem ejusdem articuli dicit, esse titulum sine re, et omnia ex necessitate absoluta evenire. Et propterea libro, quem scripsit contra liberum arbitrium in Erasmum, nomen posuit, de servo arbitrio. Calvinus lib. II. Instit. cap. 2, 3 et 4, non permittit homini liberam electionem ulla in re, adeo ut ne ipsum quidem nomen tolerare possit. Hoc tamen est magis impius

Calvinus Manichæo, quod Manichæus Deo malo tribuat peccatorum originem, Calvinus Deo bono.

Manichæi præterea accusabant passim Patres Testamenti veteris, ut Abraham, Samsonem, Saram, Rebeccam, et similes, ut Augustinus testatur lib. XXII. contra Faustum, et duobus libris cont. Adversarium Legis et Prophetarum. Idem fecit Calvinus. Nam lib. III, cap. 2, §. 31. Instit. : « Sara, inquit, multis modis peccavit, cum ancillam viro suo supposuit. Rebecca vero variis fraudibus, et imposturis Dei veritatem corrupit, cum malo artificio filii benedictionem procurat, maritum decipit, filium mentiri cogit.» Item lib. III, cap. 5. §. 8. : « Superstitione et præpostero zelo non caruit factum Judæ Machabæi, qui oblationem misit pro mortuis in Hierusalem. » Item lib. III, cap. 14, §. 11. dicit, Abraham fuisse idololatram. Item lib. III, cap. 20, § 15 : « In Samsone, inquit, cum ait : Robora me Domine etc. vitiosa cupiditas vindictæ dominata est. » Item lib. IV, c. 15, §. 22. posteaquam docuerat, mulieri in nullo casu licere baptizare, subdit : « Nec in exemplum trahi debet, quod Sephora stulta mulier filium circumcidit, in quo multis modis graviter peccavit. »

IX. Donatistæ Ecclesiam ex solis justis constare volebant, atque inde deducebant, Ecclesiam visibilem periisse de orbe terrarum, et in sola Africa remansisse, ut Augustinus docet lib. de unit. Ecclesiæ, cap. 12. Iidem Catholicos crudelissime trucidabant, oderant præcipue Monachos et Episcopos, quos Pharisæos vocabant, et in primis Episcopum Romanum, cujus sedem cathedram pestilentiæ appellabant, altaria frangebant, Ecclesias spoliabant, sacros calices vendebant, Eucharistiam canibus dabant, sacrum Chrisma projiciebant, ut patet ex Augustino lib. II. cont. Petilian. cap. 51. et 61. lib. III, cap. 40. et epist. 163. et alibi. Idem ex Optato lib. II et VI contra Parmenian.

Eamdem esse doctrinam et vitam Calvinistarum certum est, nam Ecclesiam ex solis bonis constare, docet Calvinus lib. IV Instit. cap. 1, §. 7. quod etiam docet articul. 7. Confessionis Augustanæ. Ecclesiam visibilem a multis sæculis periisse, et nunc solum esse in Septentrionalibus partibus, ubi ipsi sunt, docent omnes, præcipue Calvinus lib. IV Instit. cap. 2, §. 2. Porro nihil eorum, quæ blaspheme, vel crudeliter, vel sacrilege dixerunt Donatistæ, vel egerunt in Catholicos, et Sacramenta, atque altaria etc. omisisse Calvinistas, sed multo plura et majora dixisse, et egisse, patet ex historia Surii, et ex libro, qui nuper prodiit, qui inscribitur : De furoribus Gallicis, et aliis auctoribus fide dignis.

X. Ariani docebant, Filium Dei esse Patre minorem, ut est apud Epiphanium hæres. 69. Deinde, iidem Ariani non recipiebant ullo modo traditiones non scriptas, ut docet Maximinus Episcopus Arianorum apud August. lib. I, cap. 2, et ult. cont. Maximinum. Quam hæresim postea imitati sunt multi alii, ut Nestorius, Dioscorus, Eutyches, ut habetur in VII Synodo, act. 1. Denique iidem Ariani plura et majora sacrilegia patrarunt in Sacramenta, Altaria, Sacerdotes, Monachos, Sanctimoniales etc. quam Donatistæ, ut patet ex Athanasio in Apologia pro fuga sua, Ruffino lib. XI, hist. cap. 3. Theodoreto lib. IV hist. cap. 19 et 20, et Victore Uticensi lib. II et III de Wandalica persecutione.

Primum errorem Arianorum aperte docent hoc tempore multi, qui Tritheitæ dicuntur, ut agnosci potest ex Prothesibus Valentini Gentilis. Quamvis autem Lutherus, Philippus, Calvinus, et similes habeant Arium pro hæretico, tamen negare non possunt, quin in suis scriptis hujus erroris semina jecerint, unde postea orti isti novi Ariani, quos ipsimet impugnant, ut nos demonstravimus in præfat. libror. de Christo. Deinde alterum errorem docent omnes hujus temporis hæretici. Sectarii enim hujus temporis omnes traditiones rejiciunt, ut patet ex Brentio in Prolegomenis, Calvino lib. IV Institut. cap. 8. §. 8. et aliis. Porro illa crudelia et sacrilega facinora Arianorum, si tantum nomina mutentur, sunt illa ipsa, quæ Calvinistæ passim factitant.

XI. Aeriani hæretici, teste Epiphanio hæres. 75. et Augustino lib. de hæres. cap. 33. tres errores docuerunt : « Orare, inquit Augustinus, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solemniter celebranda esse jejunia, sed cum quisque voluerit jejunandum, ne videatur esse sub lege. » Denique, presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni. Addit Epiphanius, eos e contrario consuevisse feria sexta, et in Quadragesima, ac præcipue in hebdomada sancta vesci carnibus et si quando jejunare volebant, potius die Dominico, quam alio die jejunare solitos.

Eadem docent et faciunt Calvinistæ, et Lutherani fere omnes. Calvinus Instit. lib. III, cap. 5, §. 6, 7. et sequentib. disputat ex professo contra orationem pro defunctis. Idem lib. IV, cap. 12, §. 20. disputat contra jejunium Quadragesimæ, et superstitiosum vocat. Denique lib. IV, cap. 3, §. 8. inquit : « Episcoporum, ac Presbyterorum, Pastorum, ac Ministrorum eadem functio et provincia est. » Centuriatores Cent. IV, cap, 5, col. 401. cum in aliorum hæreticorum erroribus numerandis soleant omittere eos quos suos etiam esse agnoscunt, cum ad Aerium venerunt, quia videbant hos tres errores tantum, tamquam proprios Aerii, ab Epiphanio et Augustino annotatos fuisse, non potuerunt eos omittere : Itaque posuerunt illos quidem, sed mox addiderunt, si nihil aliud sit, hos non videri errores, sed contrarios potius. Fatentur igitur, has tres sententias sibi cum Aerio esse communes, neque negant, in antiqua Ecclesia pro damnatis hæresibus habitas esse. Ex quo sequitur, ut etiam Centuriatores, licet tum nondum nati, antiquæ Ecclesiæ hæretici fuerint.

XII. Jovinianus, non posse peccare asseruit hominem post Baptismum, si vere baptizatus fuerit, id est, si revera fidem et gratiam Dei acceperit, deinde ciborum delectum, et jejunia non esse meritoria : præterea conjugium virginitati dignitate et merito æquari. Unde etiam aliquot Sanctimoniales ejus hortatu nupserunt. Item præmia beatorum esse paria. Denique, B. Mariam in partu carnis virginitatem amisisse : Ita referunt Hieronymus lib. I et II. contra Jovinian. et Augustinus lib. de hæres. cap. 82.

Primus horum errorum est etiam Calvini, lib. II instit. cap. 2, §. 11 et 12. ubi dicit, veram fidem, quæ a gratia separari nequit opinione ipsius, semel habitam, numquam amitti posse : et ideo non esse, nisi electorum.

Secundus ejusdem Calvini est lib. IV, cap. 12, §. 19. ubi arguit omnes veteres, quod laudaverint jejunium, quasi esset meritorium. Idem error Joviniani habetur in Confessione Augustan. art. 24. et in locis Philippi, cap. De mortificatione.

Tertius est error Martini Lutheri in epithalamio, ubi exponens c. VII. primæ ad Corinth. quatuor comparationes facit. Prima est, castitatis cum Matrimonio absolute, et sic fatetur castitatem esse nobilius donum. Secunda, castitatis cum Matrimonio coram Deo, et sic dicit esse æqualia. Tertia, mulieris conjugatæ cum virgine, et ait : « Oportet admittamus mulierem conjugatam coram Deo præstare virginibus. » Quarta, status conjugatorum cum statu religiosorum et Ecclesiasticorum profitentium cœlibatum; et dicit, statum conjugatorum ex natura sua esse spiritualem, divinum, cœlestem, et quasi aurum : statum vero cœlibum esse sæcularem, terrenum, et quasi lutum. Similia habet Confessio Augustana, art. 23. et Calvinus lib. IV instit. cap. 13, §. 3. et sequent. De his duobus erroribus Centuriatores, Centur. IV, cap. 5, col. 381. dicunt, perperam reprehendi Jovinianum, a Hieronymo et Augustino, cum ipsi potius, si contrarium senserunt, fuerint hæretici.

Quartus error Buceri ac Molinæi est. Hic enim Bucero auctore, in tertia unionis Evangelicæ parte affirmat, Jesum nascentem adaperuisse vulvam B. Mariæ.

Quintus est Lutheri in sermone de natali B. Mariæ, et in commentario primæ epistolæ Petri, ubi dicit, omnes Christianos esse æque sanctos ac justos, atque est mater Dei : Ex quo sine dubio sequitur, fore omnes æque beatos.

XIII. Vigilantius multa etiam docuit. Primo, Sanctorum reliquias non esse venerandas. Secundo orationes mortuorum pro aliis non exaudiri; ex quo sequitur, frustra Sanctos invocari. Tertio, Ecclesiasticos debere esse uxoratos. Quarto, non expedire relinquere omnia et dare pauperibus, et ad religionem, relicto sæculo, properare : Ita refert Hieronymus in libro contra Vigilantium.

Eadem omnia docent nunc sectarii. Lutherus in sermone de sancta cruce dicit, reliquias Sanctorum esse fidelium seductionem, et ideo sub terram penitus condi debere ; Et in libro de abroganda Missa, parte III affirmat, non majorem esse Deo curam de sancto sepulchro Domini, quam de bobus, de quibus Apostolus ait : *Numquid Deo est cura de bobus?* (1) Idem Lutherus lib. de Eucharistia ad Waldenses dicit, stultam et perniciosam esse Sanctorum invocationem. Idem in Epithalamio dicit, Matrimonium jure divino esse præceptum omnibus, etiam Ecclesiasticis et Monachis, qui non sentiunt se habere donum continentiæ. Vocat autem ipse do-

(1) I. Cor. IX, 9.

num continentiæ, non gratiam, qua non consentimus tentationibus carnalibus, sed qua non tentamur, quale donum fere nulli habent. Denique, idem fere in lib. de votis monasticis ex professo dehortatur a religione, et solum permittit, ut fœminæ 60 annorum, et viri 80 vel 100 annorum in monasteriis maneant. Eadem docet Confessio Augustana; nam contra Sanctorum invocationes agit art. 21. contra Clericorum continentiam et Monachorum, art. 23.

Similiter Calvinus contra invocationem Sanctorum agit lib. III Instit. cap. 20, §. 21. Ubi etiam dicit, Papistas in suis Litaniis, Hymnis et Prosis, in quibus Sanctis mortuis nihil non tribuunt, nullam Christi mentionem facere, quod est mendacium crassissimum. Contra reliquiarum visitationem agit, lib. IV, cap. 13, §. 7 et in lib. quem inscripsit, Admonitionem de Reliquiis. Et reipsa Calvinistæ combusserunt, et in flammam projecerunt corpora Sanctorum Irenæi, Martini, Hilarii, Bonaventuræ etc. Contra cœlibatum Clericorum, et Monachorum professionem disputat Calvinus lib. IV, cap. 12 et 13 totis capitibus. Denique Centuriatores non voluerunt numerare Vigilantium inter hæreticos, sed scribunt de eo Centur. IV, cap. 8, col. 602. ubi dicunt fuisse contentionem inter duos sanctos Presbyteros, id est, Vigilantium et Hieronymum de reliquiis, invocatione Sanctorum etc. sed Hieronymum clamoribus tantum egisse, Vigilantium autem solidis rationibus. Ubi etiam impudentissime censuram quamdam Erasmi in librum Hieronymi contra Vigilantium tribuunt Gregorio, quasi Gregorius desiderasset in Hieronymo modestiam. Sed de his alias.

XIV. Pelagiani duo inter alia docebant. Primo, non esse in hominibus peccatum originale, et præcipue in filiis fidelium. Ita refert Augustinus lib. VI cont. Julianum, cap. 2 et 3. et lib. IV ad Bonifacium, c. 2. et 4. Secundo, per quodlibet peccatum, quamvis levissimum, perdi justitiam, ac proinde omne peccatum esse mortale. Ita refert B. Hieronymus lib. II contra Pelagianos. Primum horum diserte docent Zwinglius in lib. de Baptismo, Martinus Bucerus in cap. III Matthæi, et Calvinus lib. IV Inst. c. 15. §. 20. nisi quod Zwinglius negat simpliciter peccatum originale in quolibet homine, et tantum vult miserias quasdam per Adamum nos contraxisse. Bucerus autem et Calvinus, solum in filiis fidelium negant peccatum originale, quos dicunt Sanctos nasci, et salvari etiam sine Baptismo. Errorem alterum docent omnes sectarii. Lutherus assert. art. 32. Philippus in locis cap. de discrimine peccati mortalis et venialis, Calvinus lib. II Instit. cap. 8. §. 58. et lib. III, cap. 4. §. 28. cæteri omnes omne peccatum natura sua volunt esse mortale.

XV. Nestoriani docuerunt, in Christo duas esse personas, et duas naturas; ita Theodoretus lib. IV de hæret. fabulis. Iidem omnes veteres contemnebant, teste Vincentio Lirinensi, id quod egregie præstant Lutherus, Calvinus, et alii omnes; Errorem autem præcipuum Nestorii docet hoc tempore Theodorus Beza sive ex ignorantia, sive ex malitia, qui in lib. de hypostatica duarum in Christo naturarum unione, dicit, se duas uniones hypostaticas in Christo ponere, unam animæ cum carne, alteram divinitatis cum humanitate.

XVI. Eodem tempore fuerunt aliqui, nescio an etiam ipsi Nestoriani essent, qui docuerunt, in Eucharistia non manere corpus Christi, si servetur in alteram diem, quos Cyrillus in epist. ad Calosirium Episcopum insanire dicit. Hunc errorem rursum excogitavit Bucerus, docens, in Eucharistia non esse Christi corpus, nisi quando sumitur. Vide Cochlæum tract. 8, lib. III Miscellaneorum. Idem postea docuit Philippus Melanchthon in locis cap. de Cœna Domini, et Calvinus lib. IV Instit. cap. 17. §. 39.

XVII. Eutychiani docuerunt, unam esse in Christo naturam, sicut unam personam; ita refert Theodoretus lib. IV de hæret. fabulis. Eamdem hoc tempore multi instaurarunt. In primis Gaspar Swenckfeldius in lib. de Divina Majestate humanitatis Christi, asserit, post ascensionem Christi, humanam ejus naturam conversam esse in divinam, et jam esse verum Deum, non creaturam. Idem, vel aliquid aliquanto pejus videtur sensisse Brentius, qui in sermone de Ascensione Domini docet: Christi humanitatem ab ipsa incarnatione semper fuisse ubique. Idem docet Jacobus Smidelinus in disputatione Tubingensi cap. 34. de qua re vide libros nostros de Christo.

XVIII. Xenaias Persa primus palam asseruit, Christi et Sanctorum imagines non esse venerandas: testis Nicephorus lib. XVI, cap. 27. Idem nunc Calvinus lib. I Instit. cap. 11. toto. Ubi etiam §. 7. non vult ullo modo erigi signum crucis: in quo se fratrem Diaboli

ostendit, nisi quod Diabolum ipsum impietate vincit. Diabolus enim crucem execratur, quia timet, et timendo honorat; Calvinus execratur, quia despicit, atque irridet. Ibi etiam §. 13. dicit, primis quingentis annis nullas fuisse imagines in templis Christianorum, quod est insigne mendacium, etiam ipso Calvino teste; nam in præfat. Instit. dicit, Epiphanium in epist. ad Joannem Hierosolymitanum scribere, se in templo vidisse imaginem Christi, aut nescio cujus Sancti pendere: Et præterea Lactantius in carmine ad crucifixum, Basilius in oratione in Barlaam, circa finem; Nyssenus oratione in Theodorum, non procul ab initio; Paulinus Natali X S. Felicis; Prudentius de S. Cassiano; Evodius lib. II de miraculis S. Stephani; Athanasius, sive quicumque est auctor quæstionum ad Antiochum q. 16. docent, suo tempore imagines Sanctorum fuisse in templis: istos autem omnes vixisse ante mille et centum annos, notissimum est. Adde quod Nicephorus lib. XIV, cap. 2. dicit, imaginem B. Mariæ a S. Luca depictam, positam fuisse in templo, quod Pulcheria soror Theodosii Constantinopoli exstruxit in honorem B. Virginis.

XIX. Lampetiani docuerunt, Monasteria debere esse libera, id est, sine votis perpetuis; ita refert Damascenus lib. de centum hæres. circa finem. Idem hoc tempore Lutherus, qui in lib. de votis monasticis dicit, non posse voveri pie in Monasteriis, nisi hac forma: Voveo castitatem, paupertatem, et obedientiam usque ad mortem, libere, id est, ut mutare possim, quando volo.

XX. Quorumdam, qui negabant, Eucharistiam vere esse carnem Christi, et tantum esse volebant figuram, seu imaginem corporis Christi; ita refertur in VII Synodo act. 6. tom. 3. Et longe antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in Dialogo, qui dicitur Impatibilis. Hanc hæresim docent hoc tempore Zwinglius in lib. de verbis Cœnæ Domini, et Calvinus lib. IV Instit. cap. 17. §. 12.

Habemus hactenus viginti Hæresiarcharum hæreses, quæ damnatæ sunt ab Ecclesia, quæ fuit primis 700 annis, quas hæreses cum nos pro hæresibus, adversarii nostri pro articulis fidei habeant, sequitur nostram doctrinam, conspirare cum doctrina antiquæ Ecclesiæ, Adversariorum autem cum hæresibus antiquis.

CAPUT X.

Nota septima.

Septima Nota est unio membrorum inter se et cum capite; nam Ecclesiam esse unum corpus, unam sponsam, unum ovile, passim Scripturæ docent, ad Rom. XII, Cantic. VI, Joan. X, et in Symbolo Constantinopolitano, dicimus unam Ecclesiam. Præcipua autem unitas corporis consistit in conjunctione membrorum cum capite et inter se. De utraque unione dicendum est, et primum de prima: Sed quoniam de capite Ecclesiæ, qui est Romanus Pontifex, alibi disseruimus, hic solum, aliquot in medium allatis testimoniis Patrum, ostendemus, apud veteres semper fuisse habitam pro nota veræ Ecclesiæ conjunctionem cum Romano Pontifice.

Irenæus lib. III, cap. 3. aperte dicit, ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse esse omnem convenire Ecclesiam, id est, eos, qui undique sunt fideles. Cyprianus lib. I, epist. 3.: « Post ista, inquit, adhuc insuper Pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, navigare audent, et ad Petri Cathedram atque Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis et profanis litteras ferre, nec cogitare eos esse Romanos, ad quos perfidia habere non possit accessum. » Et lib. IV, epistol. 8. de Cathedra Romani Pontificis loquens: « Scimus, inquit, hortatos nos esse, ut Ecclesiæ Catholicæ matricem et radicem agnoscerent et tenerent. » Ambrosius in oratione de obitu Satyri: « Rogavit, inquit, si cum Episcopis Catholicis, id est, si cum Ecclesia Romana consentiret. »

Hieronymus in epist. ad Damasum de hypostasis nomine: « Hic, inquit, in tres partes scissa Ecclesia, me ad se rapere festinat. Ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt. Possem credere, si hoc unus assereret; nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. » Et in epist. superiori: « Ego, inquit, Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior: Super illam petram ædificatam Eccle-

siam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit, id est, qui Christi non est, Antichristi est. » Et in epitaphio Marcellæ scribit, S. Athanasium et ejus successorem Petrum, Alexandrinos Episcopos, persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, tamquam ad tutissimum suæ communionis portum, Romam confugisse.

Optatus lib. II contra Parmen. a principio per aliquas paginas, docet, veræ Ecclesiæ dotem primam et præcipuam esse Cathedram Petri, quæ Romæ est, et inde probat, Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram, quia non essent conjuncti cum Siricio, qui tunc sedebat in Cathedra Petri.

Augustinus in epist. 162. loquens de Ceciliano Episcopo : « Qui, inquit, posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus, per communicatorias litteras esse conjunctum? » Et in Psal. cont. partem Donati : « Venite fratres, si vultis, ut inseramini in vite. Dolor est, cum vos videamus præcisos ita jacere : Numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, in ordine illo Patrum quis, cui successerit, videte : Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. » Leo epist. 87. ad Episcopos Viennensis provinciæ : « Prædicationis, inquit, Evangelii Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret, ut ab ipso quodam capite dona sua, velut in corpus omne diffunderet, ut exortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. »

His adde experientiam; Videmus enim omnes illas Ecclesias, quæ ab isto capite se diviserunt, tamquam ramos præcisos a radice, continuo aruisse. Certe Ecclesiæ Asiaticæ et Africanæ, quæ quondam ita florebant, ut numerosissima Concilia celebrarent, et semper haberent multos homines, vel doctrina, vel sanctitate, vel utroque Dei munere clarissimos, ab eo tempore, quo a Romana Ecclesia schisma fecerunt, nulla Concilia celebrarunt, nullos habuerunt homines fama sanctitatis aut doctrinæ toti orbi notos, et nunc in summa ignoratione versantur.

Veniamus nunc ad consensionem membrorum inter se. Certum est, Concordiam esse signum Regni Dei, quod stare debet in æternum : Discordiam autem, Regni Diaboli, quod tandem ruere debet. Unde Matth. XII : *Omne Regnum in seipsum divisum, desolabitur.* Et I. Corint. XIV : *Non est dissensionis Deus, sed pacis* (1). Et B. Augustinus lib. XVIII de Civit. Dei, cap. 52. dicit, Diabolum cupivisse per hæreticos efficere, ut in Ecclesia Christi essent liberæ dissensiones, quomodo erant in Academiis Philosophorum : ut sicut illæ per multas divisiones tandem intereunt, et ab invicem consumuntur, ita fieret in Ecclesia.

Jam ex hac nota clarissimum est, nostram Ecclesiam solam esse veram Dei Ecclesiam: Si quidem in nostra Ecclesia in primis omnes Scriptores sacri mirifice inter se consentiunt, licet fuerint homines diversi, et in locis, temporibus, ac linguis diversi scripserint, quod pro re plane divina B. August. observat lib. XVIII Civ. Dei, cap. 41. Deinde omnia legitimorum Conciliorum et Pontificum decreta etiam in omnibus dogmatibus inter se conveniunt, licet edita sint a diversis hominibus, diversis locis, temporibus, occasionibus, et contra diversissimas, imo sæpe contrarias hæreses. Quod est apertum signum unius et ejusdem Spiritus sancti, hanc Ecclesiam gubernantis. Hoc autem esse verum, ostendit diligentia hæreticorum, qui licet omnia diligenter evolverint, tamen non invenerunt quidquam ullius momenti, quod reprehendere possent; ut in disputatione de Conciliis ostendimus.

Denique, nunc omnes Catholici, toto orbe dispersi de omnibus dogmatibus fidei sentiunt idem : Nec possunt aliter sentire, cum omnes subjiciant sensum suum sensui unius et ejusdem summi Pastoris ex Cathedra Petri cum consilio aliorum pastorum Ecclesiam dirigentis.

Quod autem nulla unquam fuerit secta Gentilium, vel Hæreticorum, in qua talis consensio esset; facile potest ostendi. Ac primum de Paganorum sectis, docet Augustinus serm. 11. de verbis Domini, ad eamdem religionem apud eos Junonem et Herculem, aliosque Deos inter se dissidentes, et

(1) Matth. XII, 25; I. Cor. XIV, 33.

etiam belligerantes pertinuisse. De Philosophis notum est omnibus adeo, ut Basilius orat. 1. de opere sex dierum dicat, non esse opus, ut nos pugnemus contra Philosophos, cum illi mutuis dissentionibus sufficiant ad suam ipsorum doctrinam evertendam : De quo etiam vide Theodoretum lib. de fide, et Augustinum lib. XVIII de Civ. Dei, cap. 41.

Eumdem fuisse morem omnium hæreticorum, certissimum est; Nam Irenæus lib.I, cap. 21. et sequentibus docet, hæresim Simonis primi hæresiarchæ mox divisam, et inde natas esse sectas Menandrianorum, Basilidianorum, Saturninianorum etc. Item lib. I, cap. 5. scribit de Valentinianis, quod cum essent plurimi, vix duo aut tres inter se conveniebant in omnibus dogmatibus. De Donatistis scribit Augustinus lib. I de Baptismo, cap. 6. hæresim Donatistarum in multa minutissima frusta concisam fuisse suo tempore.

Marcionistas mox divisos fuisse, et inde natos Lucianistas, Appellianos, et Severianos docet Epiphanius lib. I, tom. III contra hæreses. Montanistas divisos esse in Pepuzianos, Artotyritas, Phrygastas etc. scribit Epiphanius lib. II, tom. I. Manichæos quoque in sectas divisas testatur Augustinus lib. de hæres. cap. 46. Messalianos autem divisos in Martyrianos, Sathanianos, Entusiastas, docent Epiphanius hæres. 80. Theodoretus lib. IV de hæretic. fabul. Ariani mox divisi sunt in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos, ut patet ex Ruffino lib. X hist. cap. 25. Iidem etiam Ariani singulis fere annis fidem mutabant, ut scribit Hilarius in utroque libro ad Constantium. Pari ratione Eutychiani ita divisi fuerunt, ut omnes fere sectæ, quæ postea exstiterunt in Oriente, sint proles Eutychianorum, ut patet ex Evagrio lib. III et IV histor. et ex Damasceno lib. de centum hæresibus.

Denique nostro tempore constat ex Friderico Staphylo in libello de Concordia discipulorum Lutheri, Lutheranos vixdum natos, dividi cœpisse in Anabaptistas, Confessionistas, et Sacramentarios ; et rursum singulas sectas in alias et alias usque ad 34, et hoc quidem tempore Staphyli; Nunc autem numerantur fere 100 diversissimæ sectæ ab uno Luthero prodeuntes. Id quod fit magna providentia Dei ; nam hoc modo hæreses seipsas consumunt ; divisio enim earum non est Mathematica, quæ procedit in infinitum. Unde Isaiæ XIX dicitur : *Concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios* (1). Et Hilarius lib. VII de Trinitate : « Bellum hæreticorum, inquit, pax est Ecclesiæ. »

Adde, quod iidem etiam auctores hæretici secum non consentiunt, quæ est certissima nota falsæ doctrinæ, ut ipsemet Lutherus ait in lib. de votis monasticis : « Mendacia, inquit, certius dignoscere non potes, nisi quando sibimetipsis contraria sunt. A Deo enim ita ordinatum est, ut impii semper seipsos confundant, et quod mendacia non consonent, sed semper contra semetipsa testentur. » Porro Lutheri contradictiones innumeras collegit Joannes Cochlæus in Septicipite. Ubi ad finem adjecit 36 varias sententias unius Lutheri de uno articulo, id est, de communione sub utraque specie. Confessionem quoque Augustanam, quam omnes pro sacrosancta habent, ita immutarunt, et varie ediderunt, ut nesciant ipsi, quæ sit vera Confessio Augustana, de qua re consule Harmoniam Andreæ Fabritii Leodii, ubi videbis præter cætera editionem anni 30 ; et editionem anni 40, quarum una duplo est major altera.

Sed ad hoc argumentum adversarii respondent ut possunt. Calvinus in primis in præfatione Instit. dicit, non esse mirum si ex religione sua mox oriantur divisiones, et sectæ contrariæ. Nam id accidit etiam Ecclesiæ Apostolorum ; Ex ea enim prodierunt Simoniani, Nicolaitæ etc. semper enim Diabolus, ubi videt bonum semen seminari, accedit, et superseminat zizania. Deinde, idem Calvinus lib. IV Instit. cap. 13, §. 14. dicit. ex hac nota colligi, non esse apud nos veram Ecclesiam. Nam tot sunt apud nos schismaticorum conventicula, et divisiones, quot sunt monasteria. Olim enim Monachi vivebant quidem separati ab aliis, sed non percipiebant Sacramenta separatim ; imo concurrebant ad Ecclesias ordinariorum ministrorum , et ibi cum reliqua plebe sacris intererant. Nunc autem singula monasteria sibi privatum altare erexerunt, et Sacramenta percipiunt separati a populo Christiano, quod etiam nominibus testantur, cum alii Benedictini, alii Franciscani, alii Dominicani dicantur. Tertio addunt alii, plures apud nos esse sectas, Thomistarum, Scotistarum, et similium, quam apud illos.

(1) Isai. XIX, 2.

Respondeo ad primum, hoc esse discrimen inter divisionem hæreticorum ab Ecclesia, et divisionem ab aliqua hæresi, quod in Ecclesia Catholica invenitur certa regula componendarum controversiarum, id est, sententia summi Pastoris, vel Concilii plenarii, et ideo non oritur ex doctrina Ecclesiæ dissensio, sed ex sola malitia Diaboli. Præterea undecumque oriatur, mox damnatur, et ejecto hæretico scissura resarcitur, nec ulterius in ipsa Ecclesia progreditur. At apud hæreticos non est ulla regula finiendarum controversiarum. Quisque enim se præponit aliis, et quisque vult esse judex aliorum, et inde fit, ut ordinarie quælibet nova hæresis statim pariat alias, et alias, donec per multas divisiones consumatur, ita ut miraculum videatur, si aliqua hæresis diutius duret. Itaque Ecclesiæ doctrina per se gignit unionem, et conjunctionem animorum : hæresis per se, et ex propria sua natura divisiones, et schismata germinat. Cum ergo videamus more aliarum hæresum, sectam Lutheranam mox divisam fuisse in tam multas alias sectas, et quotidie magis, et magis dividi, nec sperari ab illis ullum finem divisionum, merito judicamus eos hæreticos, et tandem penitus interiturum nomen Lutheranum.

Ad secundum argumentum dico, in primis esse mendacium Calvini, quod antiqui Monachi non habuerint proprium altare, sed acceperint Sacramenta in Ecclesiis ordinariorum parochorum. Nam Epiphanius in epistola ad Joannem Hierosolym. testatur, se in Monasterio S. Hieronymi ordinasse Presbyterum Paulinianum, qui in ipso Monasterio Sacramenta conficeret cæteris Monachis, quia S. Hieronymus præ humilitate nimia non audebat sacrificia altaris offerre. Item Cassianus collat. 18. quæ est Abbatis Pyamonis, c. 15. narrat in ipsa Eremo habuisse Monachos suos Presbyteros, etiam Monachos, qui Sacramenta cæteris ministrabant. Augustinus lib. I de moribus Ecclesiæ cap. 31 et 33. docet non solum in solitudine, sed etiam in urbibus ut Mediolani, et Romæ habuisse Monachos in suis cœnobiis præpositum Presbyterum; qui sine dubio ideo Presbyter erat, ut in cœnobio Sacramenta conficeret, et non cogerentur Monachi egredi e Monasteriis, ut irent ad Ecclesias. Denique Joannes Damascenus in historia de Barlaam et Josaphat scribit, Barlaam Eremitam in sua cella sacrificium Missæ celebrasse, præsente solum ministro suo Josaphat.

Dico secundo, schismaticum non fieri ullum propter diversum altare materialiter, sed formaliter, alioqui omnes parochi essent schismatici, quia habent diversa altaria in eadem civitate. Et omnes Episcopi essent schismatici, quia habent altaria diversa in civitatibus diversis. Soli igitur illi schismatici sunt, qui ita erigunt altare proprium, ut altare aliorum profanum censeant. Denique Monachos hujus temporis non esse schismaticos ex eo perspicuum est, quod parent uni summo Pontifici, ordinantur Presbyteri ab Episcopis ordinariis, denique frequentantur a populis. Porro nomina illa Benedictinorum, Franciscanorum, Dominicanorum desumpta sunt non ab auctore doctrinæ, sed ab institutore severioris disciplinæ, ut notum est.

At tertium dico, Thomistas et Scotistas non dissentire, nisi in iis rebus, quæ ad fidem non pertinent, ut B. Augustinus dicit de dissentionibus Doctorum sui temporis lib. I. contra Julianum; et propterea semper subjiciunt se, et sua Ecclesiæ definitioni omnes Catholici. Proinde etsi verbis interdum pugnare videant, re tamen ipsa in rebus fidei omnes conveniunt; cum omnes id unum credere se profiteantur, quod in Ecclesia Catholica Romana credendum esse judicatum fuerit.

At hæretici de rebus fidei præcipuis dissentiunt, et unus habet alium pro hæretico, et tamen eumdem Lutherum patrem agnoscunt. De quo vide Hosium, lib. I. contra Brentium, et Canisium in præfatione librorum Vegæ Coloniæ excusorum. Neque id adversarii inficiari ulla ratione possunt : Siquidem primo non negant, Anabaptistas hæreticos esse Lutheranis et Zwinglianis, et contra; et tamen ex eodem Luthero omnes prodierunt. Deinde Zwingliani sunt hæretici Lutheranis cæteris, ut patet ex testamento Brentii, et multis Lutheri libris. At Zwingliani, et Calvinistæ non audent Lutherum execrari, et tamen in rebus gravissimis ab eo dissentiunt, ut patet ex libris Calvini, Bezæ, Martyris, de cœna Domini, et de loco corporis Christi.

Rursus inter Confessionistas Lutheranos, rigidi, et molles gravissime contendunt. Id apparet ex libris Joannis Wigandi, et Illyrici contra Georgium Majorem, et Philippum Melanchthonem, et horum contra illos. Centuriatores in præfatione V. Centuriæ de se sic aiunt : « Etsi sunt aliqui adhuc Doctores

Ecclesiæ Dei in variis locis dispersi, tamen ii non tantum a filiis hujus sæculi, quibus hoc solemne est, sed etiam a propriis synergis, et confratribus irridentur, molestantur, affliguntur, debilitantur, et franguntur, dum eos Stoicos, et seditiosos proclamant : dum seditionis, et hæresum crimina eis impingunt. »

Joannes Wigandus in lib. de error. Georgii Majoris : « Tu, inquit, Georgi, es ille vir, qui turbat Israel, non nos, qui te monemus de fœdis erroribus pugnantibus cum verbo Dei. Nam tu ista zizania et tetros errores, in Ecclesia Dei libris editis, longe, lateque disseminas, ac plantas. Nos vero Ecclesiam Dei hortamur, ut in vera, et semel agnita, atque accepta puritate doctrinæ a Deo per salutare organum Lutherum perstet. » Et infra : « Non sunt lana, neque linum, de quibus hic disceptatur, sed de gravissimis doctrinæ Christianæ capitibus, quæ a Majore, et aliis fœde depravantur. » Et infra post quartum errorem : « Major, inquit, ingenti audacia gloriatur, se ne pilum quidem de doctrina Lutheri discessisse, et interim totam Lutheri doctrinam de servo arbitrio, reprobæ menti, et Diabolo in cathedra Lutheri sedem attribuit. » Et infra post septimum errorem : « Hos perniciosos errores, inquit, Majoris, vir Dei, Lutherus tum in scriptis suis, tum disputationibus publice refutavit, et explosit. »

Præterea inter ipsos rigidos quæstio gravissima orta est de peccato originis; Nam Illyricus contendit peccatum originis esse substantiam, et contrariam sententiam vocat spectra Pelagiana. Contra vero Joannes Wigandus, Tilmannus Heshusius, et alii scribunt contra Illyricum, ut contra manifestum Manichæum. Certe Heshusius initio antidoti contra Illyricum, docet istam quæstionem ad fundamenta fidei pertinere.

Denique ex eadem provincia Saxonia, intra decem annos prodierunt contradictoriæ sententiæ publico nomine editæ, de re omnium gravissima. Nam in Synodo Dresdensi, anno 1571 celebrata, communi consensu exploserunt sententiam Brentii, Illyrici, et aliorum de persona Christi, et tamen illam ipsam sententiam a se damnatam, anno 1580 in lib. Concordiæ publice receperunt; et tam Synodus, quam Concordia Wittembergæ impressa sunt, et ejusdem Principis auctoritatem præ se ferunt.

CAPUT XI.

Nota octava.

Octava Nota est Sanctitas doctrinæ. Vera enim Ecclesia non solum est Catholica, Apostolica, una, sed etiam sancta, ut habet Symbolum Constantinopolitanum. Constat autem sanctam dici Ecclesiam, quia professio ejus est sancta, nihil continens falsum quoad fidei doctrinam, nihil injustum quoad doctrinam morum. Unde in Psalm. XVIII. appellatur lex Domini immaculata, testimonium fidele, præceptum Domini lucidum. Ex hac nota evidenter ostenditur nullam esse veram Ecclesiam, nisi nostram. Nulla enim est secta vel Paganorum, vel Philosophorum, vel Judæorum, vel Turcarum, vel hæreticorum, quæ non contineat aliquos exploratos errores, et rectæ rationi manifeste contrarios.

De Paganis multorum Deorum cultoribus ostendit quam absurda, ac turpia senserint Minutius Felix in Octavio, Arnobius lib. IV, V, VI et VII contra Gentes; et Augustinus lib. VII de civitate Dei, per totum, nec ullus de hac re hoc tempore dubitat.

De Philosophis antiquis idem docet Theodoretus in lib. de legibus, qui est nonus ad Græcos; ubi docet, Lycurgi legibus permitti adulteria : legibus Persarum, permitti incestas nuptias cum matribus, filiabus, sororibus : legibus Massagetarum, morituros et senes a propinquis devorari : legibus Tibarenorum, dejici senes ex altis turribus : legibus Hyrcanorum, projici cadavera hominum canibus : legibus Scytharum, cum mortuis sepeliri vivos, qui ab eis dilecti fuerant: legibus Platonis, quæ visæ sunt omnium optimæ, horrenda vitia præscribi, vel laudari, ut communionem uxorum, nefandam libidinem, extinctionem conceptuum, cædes infantium, et similia.

De Mahumetanis idem patet ex Alcorano. Nam cap. 2. docet omnes salvari in suis legibus, si eas servent, Judæos, Christianos, Turcas c. 5, 28, 47, 48. et aliis passim docet beatitudinem futuræ vitæ consistere in cibo, et potu, et uxorum multitudine, nec unquam in toto Alcorano mentio fit actionum spiritualium visionis, vel amoris Dei. Cap. 43. dicit Deum, et Angelos orare pro Mahume-

to. Similia absurdissima passim leguntur in Alcorano.

De Judæis, qui post Christi adventum scripserunt, manifestum est ex libris ipsorum. Nam in primis in doctrina Thalmud, quœ est ipsorum verbum Dei non scriptum, inveniuntur innumerabiles errores, de quibus vide Sixtum Senensem, lib. II Bibliothecæ sanctæ. R. Salomon, quem Judæi maximi faciunt, in commentario capitis II Genesis in illud : *Hoc nunc os ex ossibus meis* (1); dicit Adamum cum omnibus bestiis, et feris carnaliter congressum, nec potuisse libidinem explere quousque ad Evæ amplexus pervenit. Idem in cap. XXVIII. Numer. in illud : *In Kalendis autem offeretis holocaustum Domino* (2); ipse legit, holocaustum Domini, et dicit præceptum esse offerri holocaustum in die novilunii pro peccato Dei, quod commisit, cum diminuit lumen lunæ. Quam fabulam narrat idem R. Salomon in caput I. Genes. in illud : *Duo luminaria magna*; Idem in caput IV Deuteron. in illud : *Creavit Deus hominem* (3), dicit Adamum fuisse tam procerum, ut capite cœlum tangeret, cum esset in terra. Similia passim occurrunt in libris Judæorum.

De Hæreticis antiquis idem ostendi potest. Nulla enim fere fuit hæresis, quæ non habuerit manifestos errores. Gnostici inter alia frequentari debere docebant scortationes, et luxuriam omnem exerceri, tamen vitari conceptum; Et si conceptus casu sequebatur, extrahebant de utero prægnantis, et contusum in mortario, ac melle et pipere conditum devorabant; et hoc modo magnum Pascha se celebrare dicebant : Ita refert Epiphanius hæresi 26.

Carpocratiani docebant, teneri unumquemque ad omnia genera scelerum perpetranda, et si cum moriebantur, non perpetraverant omnia, dicebant animas remitti ad corpora, idque toties, donec implerent scelerum mensuram, et hoc modo exponebant illud Evangelii : *Non exies inde, donec reddideris novissimum quadrantem* : Ita refert Epiph. hæresi 27.

Montanistæ sacrificium efficiebant ex sanguine anniculi infantis, quem minutis vulneribus æreis aciculis totum exprimebant incredibili crudelitate : Testis est Augustinus, hæres. 26.

Manichæi docebant, æquale peccatum esse præcidere folium de arbore, atque hominem interficere. Iidem asserebant partes divinæ essentiæ teneri captivas a principibus tenebrarum, et ex iis aliquas liberari, alias in æternum damnandas : Augustinus hæres. 46.

Donatistæ, ut seipsos martyres facerent, de montibus ipsi se præcipitabant, vel aquis præfocabant, vel in ignem conjiciebant, vel mortem minabantur, et inferebant iis, qui eos occidere nollent : Testis Augustinus, ep. 50. et Theodoretus, lib. IV de hæret. fabulis. Ejus generis infinita adduci possent.

Sectarii nostrii temporis docent, omnem hominem justificari sola fide speciali, qua quisque certo credit, se propter Christum coram Deo esse justum, quod cum quolibet paradoxo comparari potest. Non enim est id supra, vel præter rationem, sed plane contra omnem rationem. Quæro enim, cum incipio credere me esse justum, vel sum justus, vel injustus; si justus, igitur non justificor per fidem, qua credo, me esse justum, quia ista fides est posterior mea justitia; si injustus, ergo ista fides est falsa, ergo non est fides divina justificans, nisi dicamus, homines justificari per mendacium.

Præterea Lutherani omnes, maxime spiritum precum, et invocationem extollunt, et tamen hæc fides tollit orationem Dominicam. Nam si certe credo, me nullum habere peccatum, mentior, si cum hac fide dico, dimitte nobis debita nostra. Præterea Calvinistæ Anabaptistas omnino damnant, nec censent posse eos justificari, nec salvari, nisi convertantur ab erroribus suis, et tamen sciunt Anabaptistas certo credere se esse justos, ergo coguntur dicere eos simul et justos, et non justos esse.

Præter hoc dogma commune, singuli habent sua propria dogmata, plena manifestæ absurditatis. Anabaptistæ præter alia multa habent nocturna conventicula; in quibus nuptias caninas exercent, ut colligitur ex articulis eorum, quos Joannes Cochlæus refutavit, et aperte etiam propriis sororibus junguntur. Art. 11, Anabaptistarum est : nemo debet publice prædicare; art. 17. post sermonem fiat adhortatio, ut crescant, et multiplicentur; art. 19. licet fratri germanam sororem in uxorem accipere.

Lutherani habent quasi proprium errorem illum manifestissimum, quod infantes,

(1) Gen. II, 23. — (2) Num. XXVIII, 11. — (3) Gen. I, 16; Deut. IV, 32.

dum baptizantur, utantur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, quod in Synodo Wittembergensi anno 1536. publice definierant. Quod tamen aperte repugnat veritati, ut Augustinus epist. 57 ad Dardanum scribit, injuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt. Quomodo enim credibile est infantem, qui plorat, et reluctatur quantum potest, dum abluitur, intelligere, quid agatur? Porro Calvinistæ habent tanquam propriam sententiam illam, non modo pietati, sed etiam rationi apertissime repugnantem, quod omnia absoluta necessitate eveniant, quodque Deus sit causa peccatorum, a qua Lutherani pene omnes jam discesserunt.

At Ecclesia nostra Catholica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etsi multa supra rationem. Proinde sola est absolute sancta, eique soli convenit, quod in Symbolo dicimus : « Credo sanctam Ecclesiam » : Quam rem ostenderunt adversus Paganos, Justinus in utraque Apologia, Tertullianus in Apologetic. cap. 36 et sequentibus, Arnobius lib. I, II, et III contra Gentes, Minutius Felix in Octavio, Augustinus in libris de civitate Dei. Contra Paganos autem et hæreticos omnes, idem ostendit accuratissime B. Thomas in libris contra Gentes.

Concludamus igitur cum S. Augustino lib. II de civit. Dei cap. 28 : « Nihil in Christianis Ecclesiis turpe, et flagitiosum spectandum, imitandumque proponitur; ubi veri Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur. » Et lib. XX, cap. 7 : « Persuadebatur veritas nova consuetudini, sed non contraria rationi. »

CAPUT XII.

Nota nona.

Nona Nota est efficacia doctrinæ. Sola enim vera Ecclesia habet doctrinam, non solum immaculatam, sed etiam convertentem animas, ut dicitur Psalm. XVIII, et sermonem vivum penetrantem usque ad divisionem animæ, ac spiritus, Hebr. IV. Philosophi antiqui tametsi magnam sapientiam ostentarent, et summa eloquentia leges suas populis suaderent, numquam tamen vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, ut docet Athanasius lib. de humanitate verbi, et Theodoretus lib. de legibus. Quia non erant verba eorum verba viva, sed mortua, non spiritus Dei, sed spiritus hominum. Mahumetani autem traxerunt quidem multos, sed terrore armorum, non vi, et efficacia doctrinæ. Quare ipsemet Mahumetus in Alcorano, cap. 18 et 19. docet bello cogendos homines ad fidem. Porro hæretici numquam leguntur convertisse ullos Ethnicos, aut Judæos ad fidem, sed solum pervertisse Christianos, quod etiam notavit Tertullianus in lib. de præscript. hæret. : « De verbi, inquit, administratione quid dicam? Cum hoc sit negotium illis non Ethnicos convertendi, sed nostros evertendi, nostra suffodiunt, ut sua ædificant etc. »

At, inquies, Freculphus in Chronico lib. IV, cap. 20. refert ab Arianis tempore Valentis Imperatoris totam gentem Gothorum a paganismo ad fidem conversam.

Respondeo, non ab Arianis Gothos esse conversos, sed misere deceptos. Gothi enim cum jam de finibus suis egressi sub Romani Imperii auspiciis militarent, et multa præclara de Christianis audirent, sua sponte, nemine impellente, ab Imperatore petierunt Episcopos, a quibus docerentur, parati ad credendum quidquid eis diceretur. Imperator vero, quia Arianus erat, Arianos Episcopos misit, atque ita Gothi misere decepti, cum Christiani fieri vellent, Ariani facti sunt, non tamen ulla virtute, aut miraculis Arianorum. Quæ enim difficultas est instillare venenum homini parato ad illud sumendum? Adde, quod Freculphus non integre historiam hanc refert; constat enim ex Socrate, lib IV, cap. 27. Sozomeno, lib. VI, cap. 37. Theodoreto, lib. IV, cap. ult. majorem partem illorum Gothorum fuisse Christianam, et Catholicam, et ab Arianis postea deceptam. Non igitur convertunt homines ad fidem hæretici, nec possunt. Nam hæretici habent quidem Scripturam, sed non habent verum sensum Scripturarum, qui proprie est gladius spiritus. Verba enim non tam gladius, quam vagina sunt, qua gladius spiritus continetur. Cum ergo illi non pugnent gladio, sed vagina tantum, quid mirum, si non feriunt corda infidelium? Neque etiam mirum est, quod Catholicos pervertant, nam proni sunt homines ad descensum, ad viam

latam et facilem, quam illi aperiunt. Et Deus id fieri sinit propter ingratitudinem eorum, qui semel sunt illuminati, et lumini accepto bonis operibus non respondent.

At Ecclesia vere sancta, et Apostolica olim brevissimo tempore per homines contemptibiles externa specie, sine armis, et sine pompa verborum totum Mundum traxit, id est, homines magnos, parvos, doctos, indoctos, juvenes, senes, viros, fœminas; Et traxit, non ad delicias hujus sæculi, sed ad res credendas supre omnem rationem, et ad crucem, et angustias, et vitam perfectissimam repugnantem carni et sanguini, et hæc omnia propter præmium nullum in hac vita, sed solum in futura. Et hoc ita persuasit, ut maluerint plurimi potius amittere omnes opes, honores, amicos, affines, et vitam ipsam, quam Christi fidem; De quo vide Athanasium, et Theodoretum locis notatis, et Augustinum lib. XXII de civit. Dei, cap. 5. Ubi ponit inter præcipua miracula, quod pauci Apostoli sola Verbi divini efficacia sine eloquentia, aut armis totum mundum subegerint.

Deinde a tempore B. Gregorii usque ad nostra tempora conversos multos a nostris probari potest testimonio adversariorum. Nam quod sexto sæculo jussu B. Gregorii Anglos paganos non hæretici, qui tunc etiam non deerant, sed Monachi Pontificii ad fidem Christi converterint, testantur Centuriatores, Cent. VI, cap. 2, col. 37.

Deinde tempore Canonis Papæ, S. Kilianus a Papa missus convertit Francones, ut dicunt ipsimet Centuriatores, Cent. VII, cap. 2, col. 31.

Deinde tempore Gregorii II et Gregorii III, ac Zachariæ Pontificum conversa est magna pars Germaniæ ad fidem, non per hæreticos Iconomachos, quibus tunc mundus abundabat, sed per S. Bonifacium Episcopum, et Martyrem, quem Papa Gregorius II miserat, ut fatentur Centuriatores, Cent. VIII, c. 2, col. 20. ubi honorifice de eo loquuntur his verbis : « Hoc sæculo postquam illuxit tempus, quod Dominus sua misericordia præfinivit, majori cum fructu res successit. Nam excitavit Dominus Vinofridum, quem Romani dixerunt Bonifacium, cum suis collegis ad Ecclesiæ suæ in Germania propagationem, et opus manuum eorum ipse gubernavit, et promovit etc. »

Hic erant obliti Centuriatores S. Bonifacium fuisse Papistam, propterea tam bene de eo loquuntur. Nam in præfatione ejusdem Centuriæ Blasphemi, et ingratissimi in suum Apostolum sic loquuntur : « Hanc ad rem habet Papa suos dromones egregios, peritissimos ejusmodi aucupiorum, audaces, temerarios, qui præmiis, et honoribus illecti, et irretiti, sedulam operam in omnibus nationibus, et regnis navant. » Et infra : « Talis fuit dromo, Bonifacius ille, Germanorum Apostolus dictus, qui in hoc summo studio, arte, ac vi incubuit, ut universam Germaniam in potestatem Papæ Romani redigeret. Et si autem in nonnullis locis Ethnicam idololatriam abolevisse narratur, tamen religionem Christianam non seminavit puram, et incorruptam. » Et infra : « Ea fuit insolentia inflatus iste Pseudoapostolus, ut non modo monitores omnes ex alto despiceret, verum etiam apud tyrannum illum Romanum invidiose deferret tanquam hæreticos, et turbatores Ecclesiæ etc. » Ecce quomodo tractant Apostolum Germaniæ, de quo omnes historici ejus temporis honorificentissime loquuntur.

Deinde Centur. IX, cap. 2, col. 15. fatentur, Monachos Corbeienses convertisse Wandalos, et col. 18. fatentur Bulgaros, Sclavos, Polonos, Danos, Moravos, eo sæculo conversos, subjectos fuisse Romanis Pontificibus. Ex quo apparet a Papistis fuisse conversos. Item Cent. X, cap. 2, col. 18 et 10. plures reges, et populos ad fidem conversos docent opera Henrici I Imperatoris, et Adalberti Bohemorum, ac Methodii Moravorum Archipræsulum, quos omnes Papistas fuisse negare non possunt, cum constet eos Pontificibus Romanis subjectos fuisse.

Denique Cent. XI, cap. 2, col. 27. docent, Hungaros magna ex parte hoc sæculo conversos, et Episcopos illi genti datos, a Romano Pontifice confirmatos fuisse, petente hanc eorum confirmationem S. Stephano Hungarorum Rege nuper converso.

Post illa tempora non defuerunt etiam in Ecclesia Catholica similes conversiones, siquidem Adrianus Pontifex IV, ante suum Pontificatum ab Eugenio Papa missus, Norwegiam ad fidem convertit, ut Platina, aliique testantur; et ni fallor, ipsi etiam Centuriatores Centuria XII quam una cum XIII editam audio, sed nondum vidi. Ab uno S. Vincentio ordinis Prædicatorum constat esse conversos ad fidem vigintiquinque millia, partim Judæorum, partim Saracenorum, ut scribit B. Antoninus 3. parte hist. tit.

XXIII, cap. 8, §. 4. qui floruit eadem ætate.

Denique, hoc nostro sæculo in novo orbe multa millia Gentilium Catholici converterunt. Judæorum quoque singulis annis convertuntur et baptizantur Romæ aliqui a Catholicis Pontifici Romano addictis, nec desunt etiam Turcæ, qui tum Romæ, tum alibi a Catholicis convertantur. Lutherani vero vix unum aut alterum converterunt, cum tamen comparent se cum Apostolis, et Evangelistis, et habeant in Germania plurimos Judæos, et in Polonia, et Hungaria vicinissimos Turcas. Rectissime igitur B. Augustinus lib. XIII contra Faustum, cap. 12. comparat hæreticos cum perdicibus, quæ congregant pullos, quos non pepererunt : cum e contrario Ecclesia sit columba fœcundissima, quæ quotidie parit novos pullos.

CAPUT XIII.

Nota decima.

Decima Nota est Sanctitas vitæ auctorum, sive primorum Patrum nostræ religionis. Ecclesia enim vera non solum habet doctrinam sanctam, et efficacem, sed etiam Doctores sanctos, et signorum gloria clarissimos. Nunc de probitate, postea de miraculis dicemus.

Jam ergo si quis consideret magistros Ecclesiæ Catholicæ, primum Patriarchas, et Prophetas, deinde Apostolos, tum Doctores, qui contra singulas hæreses dimicarunt, denique institutores ordinum religiosorum, inveniet omnes tam sanctos, castos, pios, sobrios fuisse, ut adversarii nihil habeant, quod reprehendant, nisi nimiam sanctitatem : ut B. Augustinus ait de Monachis sui temporis, libro de moribus Ecclesiæ, cap. 31. et idem Augustinus lib. II in Julianum de Catholicis Doctoribus ait : « Isti sunt Episcopi, et Pastores docti, graves, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in lacte suxerunt, in cibo sumpserunt, cujus lac, et cibum parvis, magnisque ministraverunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit. » Adde, quod Bernardum, Dominicum, et Franciscum, sanctos fatentur fuisse, Lutherus cap. 2. libri de captivitate Babylonica, Philippus in Apolog. art. 5. et 27. et alii ex adversariis.

At Ethnicorum Doctores fuerunt vel Poetæ leves, vel Philosophi superbi, utrique autem impurissimi. Nam præcipuos sapientes Græcorum supra modum impudicos fuisse, adeo, ut etiam apud suos essent infames, præcipue propter vitia contra naturam, testis est Athenæus lib. XIII, cap. 27. et ex nostris Theodoretus libro de legibus, et aperte etiam B. Paulus Rom. I. Mahumeto autem nihil incontinentius fingi potest, nam ipse in Alcorano cap. 43. dicit se a Deo privilegium accepisse conjungendi sibi omnes fœminas, quas dilexisset, quamvis consanguineæ essent.

De hæresiarchis plurima dici possent, sed unum est vitium omnibus commune, superbia. Augustinus libro de pastoribus cap. 8 : « Diversis locis, inquit, sunt diversæ, sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. » Et certe nulla hæresis invenitur ex intentione, et per se inventa, sed per accidens ex aliqua mala occasione, ut solent monstra generari.

De Theobute primo omnium hæreticorum scribit his verbis Hegesippus apud Eusebium lib. IV hist. c. 22 : « Tunc, inquit, Ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta : sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit Episcopatus, cœpit initio perturbare omnia, et corrumpere. »

Post hunc surrexit Simon Magus, quem constat ex Act. VIII, Episcopalem auctoritatem ambivisse, et data pecunia emere voluisse. Ubi vero exclusus fuit, hæresim novam excogitasse, ut qui in Ecclesia non poterat, saltem extra eam principatum gereret.

Paulo post Simonem exstitit Valentinus, de quo sic Tertullianus libro contra Valentinianos, non procul ab initio : « Speraverat, inquit, Episcopatum Valentinus, quia et ingenio poterat, et eloquio, sed alium ex martyrii prærogativa loci potitum indignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abrupit, (ut solent animi pro prioratu exciti præsumptione ultionis accendi) etc. »

Exoritur deinde Marcion, de quo sic Epiphanius hæres. 42. circa initium : « Æmulatione, inquit, elatus Marcion, ubi non accepit præsidentiam, et ingressum Ecclesiæ,

excogitat sibi ipsi consilium. » Et infra : « Æmulatione, inquit, igitur commotus, et ad magnam indignationem, et superbiam elatus fissuram efficit, sibi ipsi hæresim erigens, ac dicens : Ego findam Ecclesiam vestram, et mittam fissuram in ipsam in æternum, et revera fissuram immisit non parvam ; sed non Ecclesiam fidit, verum seipsum, et eos, qui ipsi obediunt. »

De Montano sic scribit Theodoretus l. III de hæreticis fabul. : « Is, inquit, ambitione, et primum locum obtinendi cupiditate motus, seipsum Paracletum vocavit etc. » De Novatiano idem scribit ex Cornelio in epist. ad Fabium lib. VI hist. cap. 35. : « Refert, inquit, quod Episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc omnia deciderit, » Sabellius, inquit Epiphanius, hæres. 57. « ad majorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Mosem, et fratrem suum Aaronem. » Arius, ut ait Theodoretus lib. IV de hæreticis fabul. in principio : « Cum esset relatus in numerum Presbyterorum Alexandrinæ Ecclesiæ, et magnum Alexandrum in pontificali cathedra sedentem videret, invidiæ stimulo percitus est; cumque adversus eum pugnæ committendæ materiam quæreret, occasionem invenit dogmatum impietatem. »

De hæresi Semiarianorum sic loquitur Epiphanius hæres. 73. : « Itaque ad contentionem devenerunt, inquit, iidem rursus cum sodalibus suis, propter odia quædam et æmulationem humanam, rixantes inter se, et de principatu litigantes. » De Aerio idem Epiphanius hæres. 75. : « Cum autem, inquit, venisset Eustachius ad Episcopatum, Aerius magis concupiscebat, sed non pervenit ad ipsum. Hinc oritur æmulatio. »

Nestorium scribit Theodoretus lib. IV hæret. fabularum, magnam partem ætatis egisse occupando favorem populi fusca veste, simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum pervenit. De Sabbatio item Hæresiarcha scribit Socrates l. V hist. cap. 20. : « Quin etiam, inquit, adipiscendi Episcopatus desiderio flagrabat. » Joannem Wiclefum, quia Episcopus esse non potuit, hæresiarcham factum scribit Thomas Waldens. lib. II doct. fid. cap. 60.

Eodem modo sectas hujus temporis exortas esse ex ambitione, superbia, invidentia, odio, adversarii certe negare non possunt. Nam initium primum omnium hæresum hujus temporis constat fuisse invidentiam, et ambitionem Lutheri, ægre ferentis munus promulgandarum indulgentiarum a sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis Prædicatorum translatum fuisse, ut scribit Joannes Cochlæus in actis Lutheri anno 1517. Unde (ut idem refert paulo post in actis anni 1519) in prima disputatione, quæ Lipsiæ habita est inter Lutherum, et Eckium, exclamavit Lutherus : « Hæc causa nec propter Deum cœpta est, nec propter Deum finietur. » Idem in epistola ad Argentinenses dicit, se libenter negaturum fuisse in Eucharistia esse corpus Christi, si Scripturæ non essent tam claræ, qui ea ratione videret se multum Papatui posse incommodare.

Idem in libro contra Regem Angliæ tanta superbia jactat se, et sua, ut dicat Reges, Principes, Pontifices etc. non esse dignos, qui solvant suarum corrigiam calceamentorum ; et se pro sancto viro velle haberi, velint, nolint homines; et se non magni facere mille Cyprianos, et mille Augustinos. Et in libro de Missa angulari, ut Patrem suum esse ostenderet eum, qui est Rex super omnes filios superbiæ, dicit se a Diabolo doctum, quod Missa esset res mala, et rationibus Diaboli convictum abolevisse Missam. Denique tantus fuit Lutheri fastus, ut etiam a suis tolerari non potuerit : Sic enim de eo scribit Conradus Gesnerus in universali sua Bibliotheca : « Illud, inquit, non est dissimulandum, virum esse Lutherum vehementis ingenii, impatientem, et qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat. » Et infra : « Dominus faxit, ne contentione, et impudentia oris obsit Ecclesiæ suæ, cujus olim crepundia tam feliciter promovit.

Tigurini vero Ministri in responsione ad librum, quem inscripserat Lutherus contra Zwinglium, sic aiunt : « Prophetæ, inquiunt, et Apostoli Dei gloriæ, non privato honori, non suæ pertinaciæ, et superbiæ studebant. Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, et in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quam minimum vero amici, et paterni animi deprehenditur. » Similes sunt Lutheri discipuli omnes, e quorum libris si jactationes, mendacia, scommata, maledicta, convicia tollerentur, ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent.

Quod vero attinet ad populum, sunt quidem in Ecclesia Catholica plurimi mali, sed ex hæreticis nullus est bonus. Et quamquam res ipsa notissima est iis, qui norunt mores

utrorumque, tamen non est contemnendum Lutheri testimonium ab ipsa veritate extortum. Is in postilla super Evangel. Dominicæ primæ Adventus sic ait : « Mundus in dies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis avari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, et indisciplinati, multoque deteriores, quam fuerint in Papatu. » Hæc ille. Testimonium hoc verum est, cui non absimile est testimonium Jacobi Andreæ Smidelini in concione 4. super cap. XXI Lucæ, cujus concionum partem habes apud Petrum Canisium lib. I, cap. 4. de corruptelis verbi Dei. Inter alia sic loquitur de Lutheranis suis Smidelinus : « Ut totus mundus agnoscat eos non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum etiam operum nullum exercent penitus. Jejunii loco comessationibus, et perpotationibus nocte dieque vacant. Ubi pauperibus benigne facere oportebat, eos deglubunt et excoriant. Precationes vertunt in juramenta, blasphemias, et divini nominis execrationes, idque tam perdite, ut Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantopere blasphemetur. Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atque hoc universum vitæ genus ab illis Evangelicum dicitur institutum. » Hæc ille.

Addam et tertium testimonium Erasmi, qui et res eorum optime noverat, et ab eorum doctrina non omnino abhorrere visus est. Is igitur in epistola ad Vulturium Neocomum, quam scripsit anno 1529. « Circumspice, inquit, populum istum Evangelicum, et observa, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, et pecuniæ, quam faciant ii, quos detestamini. Profer mihi, quem istud Evangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores. » Vide, si placet, Joannem Cochlæum præfatione libri de actis et scriptis Martini Lutheri (1).

CAPUT XIV.

Nota undecima.

Undecima Nota est Gloria miraculorum. Sunt autem duo fundamenta præmittenda. Unum, quod miracula sint necessaria ad novam fidem, vel extraordinariam missionem persuadendam. Alterum, quod sint efficacia, et sufficentia, nam ex priore deducemus non esse apud adversarios veram Ecclesiam : ex posteriore deducemus eam esse apud nos.

Quod igitur miracula sint necessaria, probatur primo Scripturæ testimonio. Exod. IV cum Moses mitteretur a Deo ad populum, ac diceret : *Non credent mihi, neque audient vocem meam.* Non respondit Deus, debent credere, velint nolint, sed dedit illi potestatem faciendi miracula, et ait : *Ut credant, quod apparuerit tibi Dominus etc.* (2). Et in novo Testamento Matth. X : *Euntes, prædicate dicentes : Appropinquavit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite.* Joan. XV : *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent* (3).

Præterea qui mittitur, debet ostendere testimonio ejus a quo mittitur, suam auctoritatem, alioqui nemo tenetur eum recipere. Omnis autem, qui mittitur ad prædicandum, vel mittitur a Deo per ordinarios prælatos, vel extraordinarie a solo Deo; et quidem qui mittitur per ordinarium Prælatum, debet ostendere testimonium ordinarii Prælati, nimirum litteras ejus sigillo munitas; qui vero mittitur a solo Deo, debet ostendere sigillum Dei, quod nihil est aliud, quam miraculum. Sic enim dicitur Marc. ult. : *Illi vero profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis.* Et Heb. II : *Contestante Deo signis, et virtutibus* (4).

Denique adeo est hoc verum, ut non solum B. Augustinus lib. XXII de civit. Dei,

(1) De qua materia non pauca inveniuntur in operibus, cui titulus : *La Réforme contre la Réforme*, auctore Hœninghaus; et *La Réforme, son développement intérieur*, auctore Dœllinger, qui liberalismi sectæ nondum addictus, scriptis sibi Ecclesiæ amorem conciliabat. — (2) Exod. IV. 1 et 5. — (3) Mat. X, 7 et 8; Joan. XV, 24. — (4) Marc. XVI, 20; Hebr. II, 4.

cap. 8. dicat miracula fuisse necessaria, ut mundus crederet, sed etiam Philippus Melanchthon id concedat, nam in c. III Matth. dicit, quando magnæ sunt tenebræ, vocari novos Doctores, et semper addi a Deo miracula, ut certo sciamus a Deo esse missos.

Jam quod attinet ad secundum, quod miraculum sit testimonium sufficiens, et ubi est verum miraculum, ibi sit vera fides, facile probari potest. Si quidem vera miracula non possunt fieri, nisi Dei virtute; dicitur enim miraculum, quod superat vires omnium creaturarum, et ideo omnibus creaturis est mirabile, et propterea etiam in Scripturis dicuntur testimonia Dei, ut supra vidimus. Quare, quod miraculo confirmatur, Dei testimonio confirmatur, Deus autem non potest esse testis mendacii, igitur quod miraculo confirmatur verum sit necesse est. Neque repugnat, quod vera miracula non semper fiunt ad confirmandam fidem, sed interdum ad illustrandam Sanctorum vitam; nam cum miracula fiunt ad gloriam alicujus sancti demonstrandam, illa miracula ostendunt eum hominem vere esse sanctum. Cum autem nemo sit vere sanctus sine vera fide : *Quia justus ex fide vivit* (1) : eadem miracula ostendunt, et confirmant veram fidem.

His jactis fundamentis facile erit colligere apud Ethnicos, Turcas, Judæos, Hæreticos non esse veram fidem, nulla sunt enim apud eos vera miracula, et tamen omnes illi novam doctrinam prædicant, et non sunt missi ab ordinariis Prælatis.

De Paganis notum est, nam solum leguntur quædam levia, quæ facillime arte dæmonis fieri possunt, qualia sunt quæ refert Valerius Maximus, lib. VIII de statuis, de brutis loquentibus, deque Virgine Vestali aquam cribro hauriente, et M. T. de augure, qui novacula cotem scidit, libro I de divinatione. Quæ omnia quomodo a dæmonibus facillime fierent, ostendunt, Tertullianus in Apolog. cap. 22. et 23. et B. Augustinus l. X de civitate Dei, cap. 16.

De Judæis post Christi adventum notum est, non habuisse eos ulla miracula, et id unum de piscina, quod adhuc durabat Christo prædicante, postea interiisse.

De Mahumetanis testatur Damascenus lib. de centum hæres. circa finem, Mahumetum nullo testimonio probare potuisse suam legem. Et in Alcorano ipse fatetur Christi miracula, sibi gladium esse datum : tamen cap. 64. dicit, tantum semel in luna nescio quod miraculum fecisse, non enim clare explicat. Expositores autem dicunt aliquando lunam in duas partes fuisse divisam, tunc Mahumetum eam in manus accepisse, et reparatam ad cœlum remisisse, sed neminem fuisse, qui videret hoc miraculum, nisi auctorem, id est, Mahumetum.

De falsis Prophetis, et Hæreticis non minus est certum, eos et sæpe miracula facere conatos, et semper spe sua esse frustratos. Nota est Historia Prophetarum Baal, qui ignem de cœlo deducere voluerunt per invocationem Baal; nec tamen potuerunt quod tamen verus Propheta Elias per invocationem veri Dei nullo negotio effecit. Vide lib. III Regum cap. 18.

Pari ratione delusum Simonem Magum scribit Hegesippus lib. III de excidio Hierosol. cap. 2. nam et mortuum excitare, et per aerem volare tentavit, sed nihil ei successit. Manichæum frustra conatum filio Regis ægrotanti sanitatem afferre scribit Epiphanius hæresi 66. Cyrolam Patriarcham Arianorum plane excæcasse miserum quemdam, qui se cæcum finxerat, et ab eo præsidium implorabat, scribit Gregorius Turonicus lib. II histor. Francorum, cap. 3. Eunomianum quemdam a S. Machario victum in contentione de suscitatione hominis mortui, scribit Joannes Cassianus collatione XV, c. 3. Polychronium Monothelitam frustra sudasse in excitatione alterius cujusdam defuncti, testantur publica acta sextæ Synodi, act. 15.

De Donatistis quod contra se miracula fecerint, dum ampullam Chrismatis projecerunt in saxa, quæ Angelica manu sustentata frangi non potuit, et dum Eucharistiam canibus dare voluerunt, et ipsi ab iisdem canibus discerpti sunt, scribit Optatus l. II contra Parmenianum.

De Thimotheo Æluro Eutychiano scribit Theodorus lector lib. I. collectaneorum, per multas noctes cum habitu nigro indutum per cellas Monachorum discurrisse, dicentem : se esse Angelum a Deo missum, ut illis significaret, ne Proterio (is erat vir sanctus, et Catholicus Episcopus Alexandriæ) communicarent; sed ejus loco Timotheum Ælurum Episcopum designarent.

(1) Hebr. X, 38.

De quodam Iconomacho scribit Paulus Diaconus lib. ult. rerum Romanarum, cum in sepulchro quodam inclusum, inde Constantinum Iconomachum laudibus in cœlum vehere cœpisse, ut nimirum ita quasi mortuorum responsis hæresis confirmaretur.

De nostri sæculi hæreticis idem omnino constat. Nam in primis Lutherus bis tentavit miraculum facere : voluit aliquando de quadam discipula sua Diabolum ejicere, sed periculum fuit, ne ipsa a dæmone occideretur. Vide Staphylum, qui interfuit in absoluta responsione.

Rursum, (ut scribit Joannes Cochlæus in actis Lutheri anno 1523.) Nesenum in Albi misere submersum, spe miraculi Lutherus vanis immurmurationibus frustra in vitam ravocare tentavit. Sed quamvis viventi miracula non successerint, idem tamen post mortem miraculo insigni claruit. Nam ejus cadaver cum deferretur in media hyeme, quo tempore corpora mortua in multos dies conservari solent, et esset inclusum in arca stannea optime clausa; ut Wittembergæ sepeliretur, tam tetrum odorem spirare cœpit, ut nemo eum ferre potuerit. Proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide historiolam de morte Lutheri, quæ solet annecti libro Cochlæi de vita, et actis ejusdem Lutheri.

Aliud miraculum refert Felicianus Ninguarda in libro contra Annam Burgensem, et Lindanus in Dubitantio, et Alanus Copus lib. VI Dialogorum cujusdam Ministri, qui in finibus Poloniæ et Hungariæ anno 1558. excitare voluit hominem, nomine Matthæum, quem ipse persuaserat, ut se mortuum fingeret, et revera mortuum effecit. Simile narratur de Calvino ab iisdem, sed fusius a Hieronymo Bolseco in vita Calvini, cap. 13. ex quo hinc pauca inserere placuit.

« Præterire, inquit, non debeo vafram ejus, et subtilem machinationem, qua tum usus est, cum quemdam, cui Bruleo nomen, et patria Ostunum, in vitam revocare cogitaret, moliretur que, ut sancti atque gloriosi Dei Prophetæ, miraculorumque patratoris nomen sibi, et famam pararet. Historia talis est; Is, quem dixi Bruleus Ostuno Genevam demigrarat, et cum inops esset ipse, et uxor ejus, Calvini gratiam aucupabantur, ut ei commendati, peculii pauperum fierent participes. Ei Calvinus vitæ subsidia benigne pollicetur, si ipsi contra suam operam sibi non negarent ad rem quandam, quam per eos fieri vellet : sed opus esse fide, et magna taciturnitate. Vicissim illi ad id quod jubere vellet promptos se offerunt, et quemadmodum a Calvino instructus fuerat, miser hic Bruleus morbum simulat. Ministri pro concione populo commendant, ut precibus juvarent, et eleemosynis paupertati succurrerent. Non diu post personam mortui induit; et mortuum se simulat. Hic Calvinus clam admonitus, quasi tum omnium rerum ignarus deambulatum prodit; sed comitatus magna caterva amicorum, postquam eo ventum esset, ubi clamores, et ejulatus uxoris, quæ misellam, et desolatam egregie exprimebant, exaudiret, quidnam hoc esset, sciscitatus, domum ingreditur, ubi in genua ipse, et reliqua caterva provolvitur, precibusque alta voce profusis Deum obtestatur potentiam suam ostendere et mortuo huic vitam restituere, gloriamque suam sic universo populo declarare vellet, simulque manifestum facere se (Calvinum) peculiarem, sibique gratum servum esse, et a se ad Evangelii sui ministerii atque Ecclesiæ reformationem singulariter, et vere vocatum. Post quas preces ad mortuum appropinquat, et miseri hominis manu apprehensa in Dei nomine imperat, ut se erigat : repetit iterum, sæpiusque eosdem sermones voce etiam altius elevata. Quid fit? neque audit, neque loquitur, neque se commovet mortuus. Justo enim Dei judicio, qui fucos, mendaciaque detestatur, is, qui se mortuum simulabat, vere esse mortuus repertus est. Et uxor, quidquid eum agitaret, quomodocumque impelleret, neque vocem extorquere, neque ut se commoveret, efficere potuit; sed totus frigebat, rigebat totus. Quo animadverso plorare, ululatus serio edere et ex animo cœpit uxor, et in Calvinum invecta, impostorem eum, sicarium, latronem, qui maritum interemisset, appellans, ex ordine rem, quo modo erat gesta, clara altaque voce exposuit. » Et infra : « Negent hoc quantum velint Calvini mancipia, exploratum et cognitum satis fuit, veritasque rei probata, imo per ipsammet uxorem confirmata. »

Possumus ergo his opponere quod ait Tertullianus in libro de præscript. : « Si alium Deum prædicant, cur ejusdem rebus, et litteris utuntur, contra quem prædicant? Si eumdem, quomodo aliter? Alioqui probent se novos Apostolos : dicant Christum iterum descendisse, et dedisse eis virtutem eadem

signa edendi. Volo igitur, inquit, virtutes eorum proferre, nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in perversum æmulantur? Illi enim de mortuis suscitabant, isti de vivis mortuos faciunt. »

Respondet Calvinus in præfat. institut. et alii, nos injuriam eis facere, quod ab eis miracula exigimus, cum ipsi doctrinam antiquam, et innumeris miraculis ab Apostolis, et Martyribus confirmatam prædicent.

At contra; nam ostendimus supra doctrinam eorum esse novam, et pugnantem cum tota antiquitate. Deinde constat eos saltem aliter docere, quam doceant ordinarii pastores Ecclesiæ; Constat etiam eos non missos ab ordinariis pastoribus; ergo non tenemur eos recipere, nec tuto possumus, nisi suam missionem, et apostolatum probent divino testimonio.

Respondet, Joannem quoque Baptistam missum extraordinarie, et tamen signum nullum fecisse, ut dicitur Joan. X.

At quamquam Joannes ipse non fecit miracula, tamen in eo facta sunt a Deo multa, et magna. Primum quod natus de anu, et sterili : deinde quod pater ejus obmutuit, et postea soluta est lingua ejus in nativitate filii : quod in utero exultavit : quod a puero in desertis locis vixit. Luc. I. Deinde Joannes erat filius Sacerdotis, et proinde Sacerdos, et ordinarius minister. Præterea nihil docuit contra communem doctrinam, neque se a cæteris sacerdotibus, et populo separavit. Et quamquam Principes, et Pharisæi eum odissent, quia Christum prædicabat, tamen interrogati a Christo, Matt. XXI. quid sentirent de Baptismo Joannis, non sunt ausi illum improbare. Denique Josephus lib. XVIII. antiquit. cap. 10. testatur Joannem a Judæis habitum inter præcipuos viros, justitiæ et probitatis causa. Unde mendacium est, quod Centuriatores dicunt, Cent. I, lib. I, cap. 10, col. 363. Joan. habitum a sacerdotibus, et Pharisæis pro hæretico.

Veniamus nunc ad alteram partem, ac nostram Ecclesiam esse veram Dei Ecclesiam demonstremus ex miraculis, quæ singulis ætatibus habuit plurima, et testatissima : Ac primum de undecim primis sæculis planum est ex XI tomis histor. Ecclesiasticæ Magdeburgensium. In singulis enim centuriis illis, c. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia miracula, et in singulis sæculis inveniunt miracula plurima in confirmationem dogmatum nostrorum, ut confessionis Sacramentalis, reliquiarum, imaginum, Eucharistiæ, Pontificatus, monachatus, invocationis sanctorum etc. ipsi enim hos titulos ponunt. Et quamvis postea subjungant, illa omnia fuisse dæmonum illusiones, vel falsas narrationes; tamen nihil asserunt, quo id probent, nisi quod ea miracula pugnant cum Evangelio Lutheri.

Proderit tamen breviter annotare, quomodo omnibus sæculis Ecclesia miraculis claruerit, ut etiam nunc intelligamus eam esse veram Ecclesiam, quæ antiquæ similis est, id est, in qua durat hoc donum. Primo sæculo habemus miracula Christi et Apostolorum in Evangeliis, et Actis.

Secundo sæculo habemus miracula Christianorum militum in exercitu M. Antonini, de quo vide Tertul. in lib. ad Scapulum, et in Apolog. cap. 5. Euseb. lib. V hist. cap. 5 et Oros. lib. VII hist. cap. 15. et ipsam epistolam Imperatoris, ad Justini opera adjunctam.

Tertio sæculo habemus miracula Gregorii Thaumaturgi, de quibus vide Basilium libro de Spiritu sancto, cap. 29. Gregorium Nyssenum in vita ejus. Hieronymum de viris illustribus, et Eusebium ex versione Ruffini lib. VII, cap. 25.

Quarto sæculo habemus miracula Antonii, Hilarionis, Martini, Nicolai, et aliorum, scripta ab Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, et aliis.

Quinto sæculo habemus miracula plurima, quæ describit Augustinus facta suo tempore, lib. XXII de civitate Dei, cap. 8.

Sexto sæculo habemus miracula, quæ narrat Gregorius in Dialogis, ubi narrat duo facta a Romanis Pontificibus, Joanne, et Agapeto, lib. III, c. 2 et 3.

Septimo sæculo miracula facta in Anglia a S. Augustino, et sociis, de quibus Gregorius lib. IX, epist. 58. et Beda lib. I hist. cap. 31. Item ab Osvaldo Rege per lignum crucis lib. III, cap. 2.

Octavo sæculo miracula S. Cuthberti, et S. Joannis in Anglia, teste Beda lib. IV et V hist.

Nono sæculo miracula Tharasii, scripta ab Ignatio Nicæno. Item alia innumerabilia omnis generis facta in civitate Suessionensi in translatione reliquiarum S. Sebastiani Martyris, quæ facta est anno Domini 826. De qua vide annales Francorum, scriptos summa fide ab auctore, qui illo ipso tempore floruit.

Decimo sæculo miracula S. Romualdi, scripta a B. Petro Damiani : Item Wenceslai Regis Bohemorum, S. Udalrici, et S. Dunstani, de quibus vide Surium.

Undecimo sæculo miracula S. Eduardi Regis et Virginis, S. Anselmi, Gregorii Papæ VII, et aliorum. Post illa undecim sæcula.

Duodecimo sæculo claruerunt in Ecclesia Catholica miraculis B. Malachias, et B. Bernardus. De Malachia Episcopo legato Pont. Rom. sic scribit Bernardus in vita ejus, posteaquam narravit multa ejus miracula : « Quo, inquit, antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit ! Si bene advertimus pauca ipsa, quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non revelatio, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio. »

Beatus autem Bernardus Monachus; et pater Monachorum, ac Romanis Pontificibus addictissimus, pluribus miraculis claruit, quam ullus Sanctorum, quorum vitæ scriptæ exstant. Nam una die in Constantiensi diœcesi constat eum illuminasse cæcos undecim, curasse mancos decem, et claudos decem et octo, ut scribit Gotfridus, qui cum ipso vixit, lib. IV, cap. 4. vitæ ejus. Et præterea omnes quinque libri plenissimi sunt miraculis, ut difficile sit eorum numerum inire.

Decimotertio sæculo claruerunt in Ecclesia Catholica multi, sed præcipue B. Franciscus, cujus vitam miraculis plenissimam scribit B. Bonaventura : Item B. Dominicus, cujus vita, etsi negligentius scripta fuit, tamen constat eum tres mortuos excitasse. Claruerunt eodem sæculo miraculis B. Petrus Martyr, et B. Thomas ex ordine Prædicatorum, et B. Antonius, ac B. Bonaventura ex ordine Minorum, de quibus vide Antoninum 3. par hist. tit. XXIII et XXIV et ad finem ejus sæculi claruit miraculis plurimis S. Cœlestinus V, Pontifex Romanus tam ante Pontificatum, quam postea, ut scribit in ejus vita Petrus Cardinalis Cameracensis.

Decimoquarto sæculo claruerunt miraculis etiam multi, sed præcipue, S. Catharina Senensis, S. Nicolaus Tolentinas, de quibus vide Antoninum, ubi supra.

Decimoquinto sæculo claruit S. Bernardinus, item S. Vincentius vivus, et mortuus miraculis plurimis, adeo ut B. Antonius 3. parte hist. tit. XXIII dicat, constare de 38. mortuis per eum excitatis. Idem B. Antonius eodem sæculo miraculis claruit, cujus vita exstat apud Surium.

Denique hoc nostro sæculo claruit in primis S. Franciscus de Paula plurimis miraculis, ut in Bulla Canonizationis scribit Leo X. Pont. quæ Bulla exstat apud Surium. Claruit etiam in Indiis omni genere miraculorum B. Pater Franciscus Xaverius Societatis Jesu Presbyter. Constat enim ex Indicis litteris, quas si, qui cum eo versabantur, huc miserunt, ab eo paralyticos, surdos, mutos, cæcos esse curatos, mortuum quoque ad vitam revocatum, et cum mortuus deferretur ad insulam Goam ex Malacca, maris tempestatem sedatam. Denique corpus ejus post 15. menses a morte integerrimum, et suaviter olens repertum, cum tamen jacuisset per multos menses calce obrutum ; nec dubium est, quin usque ad hanc diem integrum et incorruptum conservetur.

Conferantur ista cum Lutheri vita, et morte. Lutherus deserit Monasterium, ducit uxorem post votum continentiæ, bellum indicit Papæ ; Franciscus ingreditur ordinem religiosum, servat diligentissime votum continentiæ : obligat se Papæ voto obedientiæ peculiari, et ab eo missus in extremas mundi oras proficiscitur. Certe isti contrariis itineribus incedunt, ut necesse sit alterum eorum aberrare a recta via. Quis poterit melior esse judex, quam Deus, qui scrutatur renes et corda ? Quomodo autem potuit Deus apertius sententiam suam explicare ; quam tribuendo uni donum singulare miraculorum, et conservando corpus ejus præter naturæ ordinem perpetuo incorruptum, cum interim alter ne unam quidem muscam excitare potuerit, et corpus ejus præter naturæ etiam ordinem subito putrescere cœperit, idque in hyeme, quando gelu omnia rigebant, et ita putrescere, ut intra arcam stamneam fœtor contineri nequiverit ?

Merito igitur Augustinus libro de utilitate credendi, cap. 17. et libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, se teneri in Ecclesia vinculis miraculorum ; et Richardus de S. Victore lib. I de Trinitate, cap. 2 , audet dicere : « Domine, si error est quod credimus, a te decepti sumus ; ista enim in nobis iis signis et prodigiis confirmata sunt, quæ non nisi a te fieri potuerunt. »

Sed respondet Calvinus in præfatione Institutionis, et Magdeburgenses in singulis fere Centuriis, miracula Sanctorum nostrorum vel esse ficta, vel imaginaria, id est, vel non ita res contigisse, et falso narrari ab historicis, vel si contigerunt, esse præstigias dæ-

monum. Quocirca Magdeburgenses Cent. V, c. 10. col. 1393. dicunt, si vera sunt, quæ de miraculis B. Martini scribit Sulpitius, B. Martinum sine dubio fuisse necromanticum. Et quidem esse hæc miracula ficta, non probant, sed dicunt solum.

Fuisse autem dæmonum præstigias, ex eo probare nituntur, quod vera miracula confirmant Evangelium, ut constat Marci ultimo ; ista autem evertunt Evangelium, et confirmant idololatriam, id est, reliquiarum, et imaginum cultum, Sanctorum invocationem, Missam, et alia id genus. Addunt secundo, ex miraculis non sumi argumentum firmum ad probandam veram fidem, id quod probant quatuor argumentis. Primo, quia etiam Antichristus faciet signa, et prodigia magna, Matth. XXIV, Apocalyp. XIII, et II. Thessal. II.

Secundo, quia Augustinus tractatu 13. in Joan. dicit, non esse credendum Donatistis etiamsi miracula faciant; ubi per contemptum vocat eos mirabiliarios ; et libro de unitate Ecclesiæ, cap. 16. postquam docuit non esse credendum miraculis Donatistarum, addit, nec etiam miraculis Catholicorum : « Quæcumque, inquit, talia in Catholica fiunt, ideo sunt approbanda, quia in Catholica fiunt : non ideo ipsa manifestatur Ecclesia, quia hæc in ea fiunt. »

Tertio, quia olim ad sepulchrum Hieremiæ fiebant miracula, opera Dæmonum ; quod inde patet, quia fiebant in eorum utilitatem, qui Hieremiam pro Deo, sacrificiis, divinisque honoribus colebant.

Quarto, quia ex Suetonio constat Vespasianum Imperatorem cæco lumen, et claudo gressum aliquando reddidisse. Item ex Socrat. lib. VII hist. cap. 17. proferunt Centuriatores Magdeburgenses Cent. V, cap. 13, col. 1463. miraculum Pauli Episcopi Novatiani; nec tamen, inde colligere licet veram fuisse religionem, quam Vespasianus, aut Novatiani colebant.

Sed respondeamus ad singula. Ad primum cum negant facta esse miracula, quæ a nostris referuntur. Respondeo, impudentissime negari. Stultum enim est credere potius Calvino et Illyrico de historiis antiquis, quibus non interfuerunt, quam Bernardo, Bonaventuræ, Antonino, qui interfuerunt. Præterea, ut S. Augustinus respondit, Paganis negantibus historias miraculorum nostrorum lib. X de Civit. Dei, cap. 18. si liceat absque ulla ratione negare facta olim miracula peribit fides omnium librorum, et tolletur non solum nostra, sed etiam omnis alia religio. Omnes enim, qui Dii habentur, operibus mirabilibus, a doctis viris conscriptis, divinitatem suam, sive veram, sive falsam, mundo persuaserunt.

Ad secundum, cum dicunt esse præstigias Dæmonum, Respondeo, in primis hanc esse veterem calumniam ; sic enim Scribæ et et Pharisæi loquebantur de miraculis Christi, Matth. XII, et Pagani de miraculis martyrum, quos magos et necromanticos vocare solebant ; et Ariani, Eunomiani, Vigilantiani de miraculis Catholicorum, ut testantur Ambrosius in serm. de SS. Gervasio et Protasio, Hieronym. cont. Vigilantium, et Victor lib. II de persecut. Wandalica. Deinde nullam habet probabilitatem, quod SS. Martinus, Franciscus, et alii quidam, qui simplicissimi erant, magica arte uterentur.

Sed, inquiunt, ista miracula evertunt Evangelium. Respondeo, verum est, sed Calvini, non Christi; vel probent ipsi quod tam audacter affirmant. Nec minus facile refelluntur illa argumenta postrema, quibus probant, miracula non facere certam fidem.

Ad primum respondeo, miracula Antichristi fore mendacia, ut Apostolus dixit II. Thessal. II, id est, non vera et solida, sed apparentia, vel mirabilia hominibus, non tamen absolute miracula, qualia arte Dæmonis fieri possunt. Id patet ex Apocalypsis c. XIII, ubi pro maximis Antichristi miraculis ponitur, quod faciet ignem de cœlo descendere, et ut imago bestiæ loquatur. Hæc autem facillima esse Diabolo, palam est : At miracula Sanctorum sunt illuminationes cæcorum, curationes claudorum, excitationes mortuorum : quæ non nisi ejus virtute fieri possunt, de quo canimus in Psalm. CXXXV : *Qui facit mirabilia magna solus* (1).

Ad secundum dico, miracula Donatistarum, quæ Augustinus contemnit, non fuisse miracula talia, qualia Sanctorum sunt, sed occultas quasdam visiones tantum, quas sine ullo teste jactabant se vidisse ; qualis fuit visio Zwinglii, qui in lib. qui inscribitur subsidium de Eucharistia, dicit se vidisse spiritum, sed non potuisse discernere, esset ne albus, an niger ; qualis est etiam visio, quæ narratur in libro qui inscribitur querela, vel

(1) Psal. CXXXV, 4.

somnium Lutheri, ubi Lutherus narratur apparuisse quibusdam Lutheranis, tristique vultu conquestus, quod tam se, quam doctrinam suam discipuli sui brevi essent deserturi. Itaque non sine causa ea miracula S. Augustinus vocat fabulas.

Quod autem Augustinus maximi faciat vera miracula, patet ex lib. XXII de Civit. Dei, cap. 8. ubi contra Paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias Sanctorum, præcipue Stephani Protomartyris.

Ad id, quod Augustinus dicit, Ecclesiam non demonstrari ex miraculis, sed ex Scripturis. Respondeo, Augustinum contrario modo loqui in lib. cont. epist. fundamenti, cap. 4 et 5. ubi dicit, Ecclesiam demonstrari ex miraculis, non ex Scripturis, imo Scripturas demonstrari ex Ecclesia. Ne igitur secum pugnet, dicendum est, in utroque loco eum loqui ex hypothesi. Quia enim Manichæi admittebant miracula, et negabant Scripturas (nam veterem dicebant esse a Diabolo, novam dicebant esse totam corruptam a falsariis) Augustinus in lib. cont. epistol. fundamenti Manichæorum, ex miraculis demonstrat Ecclesiam, deinde ex Ecclesia demonstrat Scripturam. Sed quia Donatistæ credebant Scripturæ tam veteri, quam novæ, et jactabant suas visiones, contemnentes miracula Ecclesiæ, ita Augustinus cont. Donatistas alia via procedit, et ex Scripturis demonstrat Ecclesiam, deinde per Ecclesiam vult judicari de miraculis.

Est autem observandum, recte demonstrari ex miraculis Ecclesiam, et ex Ecclesia miracula, sed diverso genere demonstrationis; quemadmodum ex effectu demonstratur causa, et ex causa effectus. Nam ex miraculis demonstratur Ecclesia, non quoad evidentiam, vel certitudinem rei, sed quoad evidentiam et certitudinem credibilitatis. Cujus rei ratio est, quia ante approbationem Ecclesiæ, non est evidens aut certum certitudine fidei de ullo miraculo, quod sit verum miraculum; tamen est tale, ut evidenter faciat rem credibilem. Et quidem, quod non sit evidens, patet, quia tunc fides esset evidens; quod non sit certum certitudine fidei, patet, quia non constat nobis certitudine, cui non possit subesse falsum, illam non esse illusionem Dæmonis. Dæmon enim etsi non potest facere vere miracula, tamen potest facere apparenter etiam maxima quæque.

Cur ergo (inquies) tenebantur credere Christo prædicanti, qui ejus miracula videbant? Respondeo, quia homo non potest salvari sine fide Christi: et ideo tenetur accipere eam fidem, ut medium ad salutem suam necessarium. Noluit autem Deus obligare homines, ut crederent incredibilia, sed solum quando per miracula, et similia motiva fides facta est credibilis : at ex Ecclesia demonstratur miraculum, quoad certitudinem rei, quia, quando Ecclesia declarat miraculum factum, esse verum miraculum, certi sumus ita esse.

Ad tertium dico, mendacium esse Calvini, quod populi coluerint Hieremiam sacrificiis, divinisque honoribus. Nam nullum testem adducit hujus rei, nisi quod in margine ponit (Hieronymus præfatione in Hieremiam). Cæterum, neque in præfatione Hieronymi in Hieremiam, a se translatum, neque in præfatione Commentariorum Hieremiæ ulla mentio fit hujus historiæ. Præterea exstat alia quædam præfatiuncula in Bibliis Benedicti, Hieremiæ præfixa, ad quam videtur Calvinus respexisse. Sed ea non est Hieronymi, neque in ea fit mentio sacrificiorum, divinorumque honorum; sed solum, quod miracula facta sint ad sepulchrum ejus. Denique Epiphanius et Isidorus in vita Hieremiæ, dicunt quidem miracula facta; sed de sacrificiis, divinisque honoribus nihil dicunt.

Ad quartum respondeo, nec cæcum vere, nec vere claudum a Vespasiano esse curatum. Nam, ut scribit Cornelius Tacitus lib. IV hist. interrogati Medici, an morbi duorum illorum curabiles essent; responderunt, esse curabiles : « Medici, inquit, varia disserere : huic non exesam vim luminis, et redituram, si pellantur obstantia, illi elapsos in pravum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. » Igitur mirum non est, si morbi curabiles naturaliter, opera Diaboli curati fuerint. Adde, quod, ut Tertullianus docet in Apologetico, cap. 22. credibile est, totum illum morbum fuisse a Diabolo, qui insidens in oculo unius, et alterius tibia, impediebat usum eorum membrorum : idque eo fine, ut videretur sanare, cum desineret nocere.

Ad postremum de miraculo Novatiani respondeo, miraculum factum esse non in confirmationem fidei Novatiani, sed Catholici Baptismi. Id enim pro miraculo scribit Socrates, quod cum ad Paulum Episcopum Novatianum venisset quidam Judæus impostor, ut ab eo baptizaretur, et apud se Bap-

tismum irrideret, continuo tota sacri fontis aqua evanuit. At non fuisse hoc miraculum Novatiani erroris, sed veri Baptismi perspicuum est ex eo, quod idem Socrates subjungit, cognitum paulo post fuisse, eum Judæum jam antea baptizatum ritu Catholico ab Attico Episcopo Constantinopolitano. Itaque Deus, quia noluit irrideri Baptismum, in Ecclesia rite susceptum, non permisit impostorem Judæum ab hæretico Episcopo iterum baptizari.

CAPUT XV.

Nota duodecima.

Duodecima nota est lumen propheticum. Sicut enim Christus Marci ult. promittit Ecclesiæ donum miraculorum, ita etiam Joel II, exponente Petro Act. II, promittit donum prophetiæ, quod certe est maximum; cum certum sit, neminem cognoscere futura contingentia, excepto Deo, Isaiæ XLI : *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia Dii estis vos* (1). Et e contrario Deut. XVIII ponitur tamquam nota falsæ doctrinæ, si Propheta prædixerit aliquid, et non evenerit.

Jam apud Ethnicos et Hæreticos nulla fuerunt vera vaticinia, sed multa falsa, nisi forte fierent in testimonium nostræ fidei, ut fuerunt vaticinia Sybillarum et Balaam. Etsi enim Ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis, tamen illa, vel per ambages respondebant, quando scilicet Apollo non sciebat revera, quid esset futurum; vel ea prædicebant, quæ Dæmones ipsi facturi erant; vel ea, quæ cœpta erant fieri, ignorantibus nuntiabant tamquam futura: vel demum ea prædicabant, quæ naturales habent causas nobis ignotas; illis autem notas propter majorem naturæ subtilitatem. De qua re vide S. Athanasium, in vita S. Antonii, S. Augustinum lib. de divinatione Dæmonum, et Theodoretum lib. de oraculis.

Hæretici quoque , quotiescumque aliquid prædicere voluerunt, decepti sunt. Id patet de falsis Prophetis in Testamento veteri, III. Reg. XXII. Tempore autem novi Testamenti fuit olim Montanus, qui Propheta videri voluit cum duabus Prophetissis Prisca et Maximilla, et prædixerunt bella, et nescio quæ alia tunc futura; sed plane contrarium accidit, ut notat Eusebius lib. V hist. cap. 16 et 18.

Nostris temporibus Lutherus, quem Lutherani constanter Prophetam Germanicum, et Eliam vocant, apud Cochlæum in actis Lutheri anni 1525 prædixit fore, ut, si ipse adhuc per duos annos suam doctrinam prædicaret, evanescerent Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, Moniales, turres, campanæ, Missæ etc. et tamen prædicavit postea non duos, sed fere 22 annos; obiit enim anno 1546, et tamen non evanuerunt Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi etc. Ibidem Cochlæus refert de Thoma Muncero, qui se Gedeonem vocabat, et infinitos rusticos armaverat contra Principes Germaniæ, quod prædixerit certam victoriam suis, et se in manica excepturum omnes globos tormentorum bellicorum, et tamen paulo post cæsi sint fere omnes rustici, et Thomas captus, et securi percussus. Idem Cochlæus in actis Lutheri anni 1533 scribit, tam constanter asseruisse Lutheranorum Prophetas, illo anno futurum diem ultimi judicii, et ipsum etiam diem designasse, ut multi nec arare, nec serere voluerint; qui tamen mendaces inventi sunt.

At in Ecclesia Catholica præter Prophetas Testamenti veteris, et eos qui fuerunt primis quingentis annis a Christi adventu, ut Agabum, de quo Actor. XI, et Gregorium Thaumaturgum, de quo Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 29. et Antonium, de quo Athanasius in ejus vita, et Abbatem Joannem, de quo Augustinus lib. V de Civ. Dei, cap. 26. fuerunt etiam posterioribus sæculis, quibus juxta Lutheranos perierat apud Romanos Ecclesia, veri Prophetæ, et quidem Monachi ac Romano Pontifici addicti. De S. Benedicto ita scribit Gregorius lib. II Dialog. cap. 15. : « Benedictus, inquit, Regem de suis actibus increpavit, atque in paucis sermonibus cuncta, quæ illi erant eventura, prænuntiavit dicens : Multa mala facis, multa mala fecisti, jam aliquando ab iniquitate conquiesce. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus, novem annis regnans, decimo morieris. » Quæ omnia completa se vidisse ibidem Gregorius testatur.

(1) Isai. XLI, 23.

De S. Bernardo scribitur in ejus vita lib. IV, cap. 3. eum quatuor hominibus prædixisse conversionem, tribus de ea nihil cogitantibus, quarto etiam ab ea re alienissimo; Quæ omnia, sicut prædixerat, evenerunt. Sed mirabile est prorsus, quod ibidem de nobili quodam viro narratur; nam cum pro ejus conversione, ut S. Bernardus oraret, quidam illius filius peteret, respondit Sanctus : « Ne timeas, ego illum probatum Monachum in hac Claravalle sepeliam. » Quot sunt in hac una sententia vaticinia? Nam et Monachum illum aliquando futurum, et in ordine monastico usque ad mortem perseveraturum, et sancte, ac pie diem extremum clausurum, idque ante ipsum Bernardum, et in Claravalle, et ipsius Bernardi manibus sepeliendum. Sex vaticinia sunt inter se diversa, et omnia tamen, nec sine singulari Dei providentia, impleta. Sic enim auctor pergit : « Et perfectus, inquit, Monachus factus est, et a Patre sancto (sicut ipse prædixerat) in Claravalle sepultus : tamquam enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmatus, et celeberrimum, imo continuum responsum mortis in seipso habens, sustinuit, donec Pater sanctus rediret, qui, ut olim promiserat, eum traderet sepulturæ. »

S. Franciscus (ut scribit in ejus vita B. Bonaventura) cum Christianus exercitus certo die cum Saracenis pugnaturus esset, admonuit Duces, ne eo die pugnarent : sibi enim a Deo revelatum, victoriam hostibus eo die cessuram. Sed cum contemnerent Duces beati Francisci monita, cæsi fusique sunt Christiani inaudita strage. Addi possent multa alia ejusdem generis; fere enim nulli coluntur in Ecclesia sancti homines, qui simul cum miraculis, non etiam hoc dono claruerint. Sed hæc pauca hoc loco sufficient.

CAPUT XVI.

Nota decimatertia.

Decimatertia Nota est Confessio adversariorum. Tanta enim est vis veritatis, ut etiam adversarios cogat interdum sibi testimonium dare, juxta illud Deut. XXXII : *Non enim est Deus noster ut Dii eorum, et inimici nostri sunt judices* (1). Jam nusquam inveniuntur Catholici laudasse aut approbasse doctrinam aut vitam ullorum Ethnicorum aut hæreticorum. Scimus enim, unam tantum esse veram fidem, et sine ea nullam esse veram justitiam. Itaque nos constanter asserimus, errare omnes, qui doctrinam nostram non sequuntur. At non sic de nobis loquuntur Pagani, Judæi, Turcæ, Hæretici.

De Paganis multa testimonia sunt. Plinius II, in epist. ad Trajanum, lib. X epistolarum scribit, Christianos omnia vitia detestari, sanctissimeque vivere, et hoc solum in eis posse reprehendi, quod nimis facile pro Deo suo vitam profundant, quodque horis antelucanis surgant ad canendas laudes Christo. Tertullian. in Apologet. cap. 1 et 2. testatur, Paganos noluisse discuti causam Christianorum, sed damnari sine discussione, quia sciebant, se in eis nihil mali reperturos; et cap. 5 et 6. affirmat, eos Imperatores, qui sunt habiti optimi, favisse Christianis; ut M. Aurelium, Vespasianum, Antoninum Pium; eos autem persecutiones movisse, qui sunt habiti pessimi, etiam ab ipsis Gentilibus, ut Neronem et Domitianum.

Extat quoque epist. Marci Aurelii Imperatoris, in qua testatur, in Germania cum per dies quinque siti laboraret exercitus, et essent Romani circumdati ab incredibili multitudine Germanorum, ut esset impossibile humanis viribus evadere; tunc se ad Deos patrios confugisse, sed frustra; deinde aliquot milites Christianos, qui erant in exercitu, rogasse, ut etiam ipsi Deum suum orarent. Porro vix illos in genua ad orationem procubuisse, cum statim de cœlo in Romanos quidem jucundissimus imber descendit; in hostes vero ignis et grando permixta : cujus epistolæ meminit Tertullianus in Apologet. cap. 5. et in lib. ad Scapulum, et nuper inventa est, et impressa in operibus Justini.

Denique, S. Antonium, S. Hilarionem, et S. Martinum fuisse honori et reverentiæ Paganis, scribunt Athanasius, Hieronym. et Sulpitius, in eorum vitis.

De Judæis habemus in primis testimonium Josephi lib. XVIII antiquit. cap. 6. ubi affirmat, Christum plusquam hominem fuisse, et vere Messiam esse. Philo scripsit librum in-

(1) Deut. XXXII. 31.

signem de laudibus eorum Christianorum, qui sub Marco Evangelista in Ægypto vivebant; quem librum scriptum de laude Christianorum, non de secta aliqua Judaica, ut putant Centuriatores Cent. I, lib. II, cap. 3, col. 18. testatur Eusebius lib. I histor. c. 16. Epiphanius hæres. 29. Hieronymus de viris illustribus in Philone. Sozomenus l. I, c. 12. et Beda præfatione in Marcum.

Mahumetus in Alcorano, cap. 2. docet, Christianos salvari; et cap. 4. dicit, Christum maximum esse Prophetarum, et ipsam Dei animam habere. Testatur quoque S. Bonaventura, Sultanum Ægypti, licet Mahumetanum, in summo honore ac reverentia habuisse B. Franciscum, quem tamen sciêbat Christianum et Catholicum esse.

Idem de hæreticis dici potest. Nam B. Benedictum Catholicum a Rege Totila Ariano summo honore affectum, ut verum Dei servum et Prophetam, scribit S. Gregorius l. II Dialog. cap. 15. Et Lutherus jam hæreticus existens, sic scribit in lib. contra Anabaptistas, qui in odium Papæ rejiciunt Baptismum parvulorum : « Nos, inquit, fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imo omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos devenisse. Quippe fatemur in Papatu veram esse Scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum Altaris, veras claves ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, ut sunt, oratio Dominica, decem Præcepta, articuli Fidei. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis esse. » Hæc ibi. Ubi si nobis nucleum tribuit, certe sibi nihil servat, nisi corticem vel putamina.

Calvinus Institut. cap. 10, §. 17. vocat Bernardum pium scriptorem. At certe Papista fuit Bernardus, et nemo est pius sine vera fide. Philippus in Apologia art. 5 et 27 Confessionis Augustanæ, vocat sanctos Bernardum, Dominicum, et Franciscum, quod idem facit Lutherus in libro de abroganda Missa, prope finem. Item, ut scribit Cochlæus in actis Lutheri, anni 1531, cum post multa prælia inter Catholicos et hæreticos Helveticos pax componeretur in I. art. Concordiæ hæretici scribebant, se velle deinceps dimittere confœderatos suos quietos circa veram, indubitatam, et Catholicam fidem suam : Catholici autem scribebant, se velle dimittere confœderatos suos quietos circa fidem eorum; nihil vero addebant de vera, indubitata, vel Catholica.

CAPUT XVII.

Nota decimaquarta.

Decimaquarta Nota est infœlix exitus, seu finis eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Etsi enim Deus punit suos, et flagellat, tamen tandem projicit virgam in ignem. Deut. XXXII : *Laudate Gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum* (1).

De misero fine Pharaonis, primi persecutoris Ecclesiæ, legimus Exod. XIV; de Dathan et Abiron primis schismaticis legimus Numer. XVI; de Jezabel, IV. Reg. IX. De Antiocho, II. Machab. IX; de Pilato, quod seipsum interfecerit, scribit Eusebius lib. II hist. cap. 7. Et cap. ult. refert breviter cladem Judæorum, quam Josephus late prosequitur in lib. de bello Judaico. De Herode Ascalonita, qui obiit scatens vermibus cum prius occidisset uxorem, et filios, et seipsum occidere voluisset, scribit Josephus l. XVII antiquitat. cap. 9. De Herode Tetrarcha, quod amisso regno, in exilium relegatus perpetuum, miserrime vixerit, scribit idem Josephus lib. XVIII, cap. 14. De Filia Herodiadis, vide Nicephorum lib. I, cap. 20. De Herode Agrippa vide Actor. XII; Neronem, Domitianum, et cæteros Imperatores, qui Christianos persecuti sunt, omnes vel a seipsis, vel ab aliis crudeliter necatos, vel certe misere periisse, constat ex Chronicis et historiis omnibus. Nam Trajanus horrenda paralysi, et simul hydropisi extinctus est. Diocletianus Imperium deposuit præ dolore, quod Christianos delere non posset. Galerius, Maximianus et Maximinus tam horrendis doloribus correpti sunt, ut etiam Medici Ethnici dicerent, divinam esse plagam. Vide Eusebium in Chronico, et lib. VIII histor. cap. ult. et lib. IX, cap. ult. Maxentius in flumine periit et incruentam victoriam Constantino reliquit. Euseb. lib. IV, cap. 9 ex versione Ruffini.

(1) Deut. XXXII, 43.

Veniamus ad Hæresiarchas et Apostatas. Simon Magus cum volare vellet, orationibus B. Petri dejectus, tibias fregit, et paulo post cum summa ignominia obiit : Hegesippus lib. III, c. 2. de excidio Hierosolymitano, et Arnobius lib. II contra Gentes.

Excoriatus est a Rege Persarum Manichæus vivus, non ob fidem, sed quia filium Regis curaturus occidit : Epiphanius hæres. 66.

Montanus, Theodotus, et Prophetissæ eorum laqueis seipsos necaverunt. Eusebius lib. V hist. cap. 16. Donatistæ quidam cum canibus Eucharistiam projicerent, ab iisdem canibus lacerati sunt : Optatus lib. II contra Parmenianum.

Arius cum in Ecclesiam intrare vellet, subito motu alvi ad latrinas publicas accessit, et simul cum excrementis intestina omnia et animam effudit : Testis Athanasius orat. 1. contra Arianos, et Ruffinus lib. X histor. cap. 13.

Julianus Apostata divinitus occisus, communi etiam caruit sepultura ; nam a terra sponte aperta, absorptum scribit Gregorius Nazianzenus orat. in Athanasium circa fin.

Valens Arianus, qui Juliano in persecutione Christianorum successit, vivus a Gothis etiam Arianis crematus est : Ruffinus lib. XI hist. cap. 13.

Nestorius lingua impia a vermibus consumpta, miserrime interiit : Evagrius lib. I hist. cap. 7.

Hunericus Rex Wandalorum Arianus, et persecutor Ecclesiæ, vermibus toto corpore scatens, consumptus est : Victor lib. III extremo.

Anastasius Imperator, fautor hæreticorum Eutychianorum, fulmine ictus interiit, ut scribunt Cedrenus, Zonaras, et Paulus Diaconus in ejus vita. Tempore Leonis Iconomachi, pestilentia consecuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, trecenta millia hominum sustulit Constantinopoli : Vide Chronica Matthæi Palmerii anno 1241. De Constantino Copronymo, vide Paulum Diaconum.

Lutherus morte repentina sublatus est. Nam cum vesperi opiparam cœnam sumpsisset lætus, et sanus, et facetiis suis omnes ad risum provocasset, eadem nocte mortuus est : Vide Cochlæum in vita Lutheri.

Zwinglius in bello contra Catholicos trucidatus est, et paulo post Basileæ frater ejus spiritualis Œcolampadius, cum vesperi sanus cubitum ivisset, mane inventus est ab uxore mortuus in lecto : Auctor Cochlæus in actis Lutheri anno 1531.

Andream Carolstadium a Dæmone interfectum, Ministri Basileenses scribunt in Epistola, quam ediderunt de morte Carolstadii.

Joannes Calvinus vermibus consumptus, expiravit, ut Antiochus, Herodes, Maximinus, et Hunericus, testatur Hieronymus Bolsecus in ejus vita. Qui etiam addit, eum dæmonibus invocatis, blasphemantem et execrantem obiisse.

CAPUT XVIII.

Nota decimaquinta.

Ultima Nota est fœlicitas temporalis, divinitus iis collata, qui Ecclesiam defenderunt. Numquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facillime de hostibus triumpharent. Notæ sunt in primis victoriæ in Testamento veteri Abrahæ, Mosis, Josue, Gedeonis, Samuelis, Davidis, Ezechiæ, Josiæ, Machabæorum. In testamento novo Constantinus, qui primus publice ex Imperatoribus Ecclesiam defendit, eo fere modo Maxentium vicit, quo Moses Pharaonem. Vide Euseb. lib. IX hist. cap. 9. de eo sic ait Augustin. lib. V de Civit. Dei, c. 25. « Constantinum Imperatorem, non supplicantem dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis terrenis implevit muneribus, quanta optare nullus auderet. Universum orbem Romanum unus Augustus tenuit, et defendit. In administrandis et gerendis bellis victoriosissimus fuit. In tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est. Grandævus ægritudine et senectute defunctus est, filios imperantes reliquit. »

De Theodosio seniore scribit idem Augustinus ibidem, cap. 26. ei, quod vere pius et Catholicus esset, adeo prospere omnia successisse, ut in prœliis hostium tela in auctores, Deo agente, retorquerentur. Addit Theodoretus lib. V hist cap. 24. sanctos Joannem et Philippum Apostolos apparuisse in equis albis in eodem prælio pro Theodosio Imperatore pugnantes.

De Honorio etiam plane Catholico, et Romano Pontifici addictissimo, ut patet ex ejus epistolis ad Bonifacium Papam, scribit Augustinus lib. V de Civit. Dei, cap. 23. ita Deum pro illo pugnasse, ut uno prælio multo amplius, quam centum millia Gothorum prosternerentur, et Rex ipse Radagaisus cum filiis caperetur, et occideretur, ex Romanis ne uno quidem vulnerato, nedum extincto.

De Theodosio juniore scribit Socrates lib. VII hist. cap. 18. exercitu ejus pugnante cum Barbaris, et ipso interim in urbe precibus apud Deum vacante, circiter centum millia Saracenorum, ab Angelis acta in Euphratem, miserrime periisse.

Justinianus senior, donec Catholicus fuit, fœlicissime imperavit, ita ut Italiam, Africam, aliasque multas provincias Romano Imperio restituerit, ut patet ex Evagrio lib. IV histor. cap. 16. et seq. At, ubi hæreticus factus est, et edictum proponere voluit de sua hæresi recipienda, mox repentina morte sublatus est, et Ecclesiam magno metu liberavit, ut idem Evagrius scribit l. IV, c. ult.

Heraclius quoque, ut ex Joanne Zonara, aliisque historicis cognosci potest, dum Catholicus esset, præclarissimam victoriam de Persis reportavit, et crucem Domini recepit, quando res Romanæ desperatæ omnino esse videbantur. At cum in hæresim incidit Monothelitarum. omnia illi infœliciter successerunt, et ipse novo atque inaudito morbi genere extinctus est.

Constat item ex Græcorum historiis, Imperatores Orientis ab eo tempore, quo propter dissidium circa imagines se ab Ecclesia Romana separaverunt, semper in dies deterius se habuisse, donec tandem Imperium penitus amiserunt. In Occidente vero ex Latinorum historiis manifeste colligitur, semper Imperatores magis, vel minus floruisse; ut magis, vel minus Romanæ Ecclesiæ addicti fuerunt.

Tempore Urbani II ad annum Domini 1098, Christiani in bello sacro a Papa indicto pro recuperatione Hierosolymæ, cum essent Antiochiæ in summa desperatione, eo quod prope adesset infinitus exercitus Turcarum et Persarum, et ipsi pauci essent, et diuturna fame prope enecti, ita ut etiam viri fortissimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, nisi paucissimos, ita ut præcipuus Princeps Godefredus equo commodato uteretur, et multi Principes in asinis equitare cogerentur, tandem Deus revelavit, ubi esset sacra lancea, et ea prælata, in bello victoriam dedit, ita ut occiderint centum millia Turcarum, et ex ipsis vix quatuor millia ceciderint. Cecidit etiam ros divinitus in illos, qui animis et corporibus vires addidit. Denique apparuerunt tres viri sancti pro illis de cœlo pugnantes : Vide Paulum Æmilium lib. IV, Gulielmum Tyrium lib. IV prope fin. et Dodechinum Mariani Scoti continuatorem.

Tempore Innocentii III, in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæsa sunt uno prælio centum millia Albigensium hæreticorum, ut scribit Æmilius lib. VI historiæ Francorum.

Nostris temporibus, anno 1531, quinque prælia commiserunt pro fide Catholici Helvetii cum hæreticis Helvetiis, et semper Catholici vicerunt, cum tamen essent numero et armis multo inferiores : Vide Joan. Cochlæum in actis Lutheri, anni 1531.

Carolus V, miraculo divino, victoriam retulit de Lutheranis anno 1547.

In Gallia quoque et Belgis multas victorias Catholici de hæreticis, non sine miraculo, reportarunt. Imo vix unquam fuerunt hæretici superiores, quando justo prælio dimicatum est. Atque hæc de notis Ecclesiæ, et universa hac disputatione pro instituta brevitate dicta sint.

APPENDIX QUARTÆ CONTROVERSIÆ

De Bellarmini canonisatione.

Quam protulit et defendit doctrinam Bellarminus de Ecclesia, de summo Pontifice et de Concilio, non solum non prohibita est nisi inconsulto, sed etiam auctor in canonisationis causam introductus est. Dequo hæc habet P. Henricus Ramière in opusculo cui titulus : *L'abbé Gratry*, *le pseudo-Isidore et les défenseurs de l'Eglise Romaine*, pag. 19 : « Nous avons recueilli des renseignements précis relativement à la cause de béatification du cardinal Bellarmin. Cette cause était déjà très-avancée au temps de Benoit XIV ; tous les procès préparatoires étaient heureusement terminés ; les écrits, sévèrement examinés, avaient été déclarés sans reproche ; les trois congrégations préparatoires avaient établi que le serviteur de Dieu avait possédé à un degré héroïque, toutes les vertus théologales et morales ; il ne restait plus qu'à dresser le décret, quand une lettre du cardinal de Tenices à Benoit XIV vint tout arrêter, par la crainte d'accroître l'acharnement du gouvernement et des parlements français. Aujourd'hui que, grâce à Dieu, les gouvernements ne se mêlent plus d'entraver les causes de béatification, rien ne s'opposerait à ce que celle du vénérable cardinal Bellarmin fut reprise ; et il suffirait pour cela, peut-être, que la confiance des chrétiens obtint, par son intercession, quelque miracle signalé. N'est-il pas permis de croire que Dieu ne refuserait pas ces miracles, s'ils étaient instamment demandés, pour glorifier celui qui a si vaillamment défendu les prérogatives de son vicaire, et qui, à cause de cela même, est aujourd'hui si injustement attaqué. »

A Deo flagitamus ut, intercedente Bellarmino, edantur hæc miracula, et, si Deus ita permiserit, a Summo Pontifice, supplici libello, quæremus ut supradictæ canonisationis iterum causa sumatur.

QUINTA CONTROVERSIA GENERALIS

DE MEMBRIS ECCLESIÆ

TRIBUS LIBRIS EXPLICATA

PRÆFATIO

Ecclesia Catholica, optime Lector, uni trinoque Deo militans, atque, ut Scripturæ loquuntur, terribilis, velut castrorum acies ordinata, tribus potissimum ordinibus militum, Christo auctore, distinguitur. Alii siquidem in hoc divino exercitu Clerici, alii Laici dicuntur. Quidam etiam sunt, tum ex Clericis, tum ex Laicis, qui certis symbolis ac functione ab utrisque distincti, tertium ordinem faciunt, ac Regulares, sive Monachi nominantur.

Ordo primus ac nobilissimus Clericorum vel Duces habet, vel Ducum ipsorum famulos et administros. Licet enim Imperator Ecclesiæ primus ac summus, Christus ipse sit, tamen quod non solum in terris, sed etiam in cœlis, et apud inferos magnos exercitus habeat, quodque solis cœlestibus præsentiam suam, ut par est, aspectabilem præbeat, Vicarium Imperatorem, ac Ducem exercitui, qui est in terris, Apostolum Petrum, ejusque successores summo cum imperio, et potestate præfecit. Ergo Romanus Pontifex hæres Apostolorum Principis, castra cœlestia in terris ducit, Christumque ipsum nobis mortalibus quodammodo repræsentat.

Proximi sunt Episcopi, qui Tribunorum militarium locum sortiti, imperant etiam ipsi, non totis castris, sed agmini quisque suo. Siquidem in partem sollicitudinis, ut nostri loquuntur, vocati sunt, non in plenitudinem potestatis. Sub his Presbyteri, quos Parochos dicimus, quasi quidam Centuriones singulis cohortibus præsunt; Diaconi, Subdiaconi, Lectores, atque Administri cæteri, vel signa atque aquilas gerunt, vel tubis, ac tympanis accendunt ad prælium, vel huc atque illuc celeriter discurrentes, mandata Imperatoris ac Ducum ad milites perferunt.

Porro Laici, hoc est, populus ipse fidelis, longe lateque toto campo diffusus, atque adversus Diabolum sub Christi signis in acie constitutus, quasi quadratum agmen efficit, atque statarias legiones. Omnes enim in

Baptismo ad Christi militiam nomen dederunt, ejusque charactere insigniti, Sacramentum perceperunt. Omnes per sacram Confirmationem ad prælium inuncti, crucis signo muniti, atque armis cœlestibus donati, instructique sunt. Denique, omnes de mensa Domini opulentissimo commeatu, amplissimæque mercedis pignore in Eucharistia percepto, bellum æternum Diabolo, atque omnibus ejus copiis indixerunt.

Jam vero Regulares ac Monachi, neque uno in loco degunt, neque iisdem muneribus destinantur, sed alii in montibus et turribus quasi vigiles quidam perpetuo excubant, et clamore prope assiduo hostes exterrent; alii tanquam devoti milites ante ipsam aciem longe progrediuntur, castraque hostilia audacter infestant; quidam etiam sunt, quos Anachoretas nominare solemus, qui divina quadam virtute præditi, seorsim a cæteris in aperto campo, locisque desertis ad singulare certamen hostem provocant, nec raro eumdem Christi ope gloriose prosternunt.

Hæc igitur est Ecclesia Dei vivi, hæc sunt castra Sanctorum, tribus militum ordinibus ab ipsa Dei sapientia divino plane consilio disposita atque distincta, quæ quidem licet adversus omnes hostiles acies insuperabilia atque invicta consistant, neque ullam sive humanam, sive diabolicam vim sub omnipotentis Imperatoris præsidio pertimescant : non tamen Satanas sibi ipse deest, circuit, quærit, observat, insidiatur, nullam nocendi elabi sinit opportunitatem. Non potest ille Dei exercitum profligare, conatur tamen. Non sperat victoriam, at non desinit lacessere. Non fundet unquam Christi copias, nec delebit, at confundere et perturbare novis ac variis stratagematum formis, et libris, et sermonibus hæreticorum, non cessat. Hinc enim hæretici hujus temporis plane omnes Clericos cum Laicis ita confundunt, ut ne nomen quidem Clericorum (de qua re paulo post agemus) superesse patiantur.

Designant illi quidem certos homines, quibus docendi munus, Sacramentorumque administrationem permittunt, quos etiam Ecclesiæ Ministros vocant. At eos nec populis cum potestate præesse, nec legibus continentiæ astringi, nec a tribunalibus politicis liberos esse volunt : Sed Laicorum more, jungere connubia, filios procreare, sæculi hujus negotia exercere, ad forum et judicia pertrahi, invitis etiam summis Antistitibus, jubent. Nam de consecratione, atque unctione Pontificum, de tiaris, infulis, pedis, de palliis, tunicisque sacratis, de corona capillorum, de reliquo apparatu, qui ad officium exornandum Ministrorum Dei, atque ad ornatum Ecclesiasticum a cultu profano distinguendum pertinet, nihil commemorare necesse est. Hæc enim omnia adeo confidenter aspernantur, ac de medio tollunt hæretici, ac si ea certissimis rationibus, cum ne proba-

biles quidem attulerint, superstitionem redolere Judaicam demonstrassent. Monachos autem in universum omnes, sive Anachoretæ, sive Cœnobitæ illi sint, nec minus omnia Monastica instituta, ritus, vota, consuetudines, vestes, functiones, et ipsa etiam vocabula execrantur. Neque aliud esse vult Calvinus lib. IV Instit. cap. 13, Monasteria Cœnobitarum, nisi lupanaria sceleratorum, vel conventicula schismaticorum : Anachoretas autem, Magdeburgenses Centuriatores Centur. IV, cap. 6 et 10. monstra quædam humana, vel ursos potius, ac Mysanthropos appellandos censuerunt.

Soli restant Laici, quibus etsi mirum in modum adulentur Lutherani, ut ea ratione major Clericis ac Monachis confletur invidia, verumtamen adsunt Anabaptistæ, qui nec Laicis parcunt, dum jurisdictione magistratus, magistratibus urbes, urbibus genus humanum spoliant, atque ad eam formam regimen universum revocant, quæ non modo Reipublicæ ipsorum, sed ipsi etiam generi humano, si passim usu recipiatur, extremam ruinam, atque exitium possit afferre. Sed enim haud scio, plusne Laicis Anabaptistæ noceant vexando, ac detrahendo, an cumulando, et blandiendo Lutherani. Detrahunt illi populo Christiano politicam potestatem, sine qua salus Reipublicæ terrenæ in apertum discrimen, interitumque vocatur. Augent contra Lutherani eumdem populum etiam Ecclesiastica potestate, ut nimirum ducantur Pastores ab ovibus, et imperent Imperatoribus milites, atque interim pereat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animæ, quarum salutem propria vita, et sanguine Dei Filius emerat.

Quæ cum ita sint, ad omnes pertinet, qui in Ecclesia Catholica Doctoris munere funguntur, impiis hæreticorum conatibus, vel Satanæ potius consiliis et furori occurrere, et omnes Ecclesiæ partes, omnia membra, omnes ordines pro viribus protegere, ac tueri. A nobis vero non modo charitas Christiana, et onus a majoribus impositum flagitat, sed etiam cogit ordo disputationum, ut ad eas controversias explicandas aggrediamur, quæ sunt de tribus illis Ecclesiæ partibus, id est, Clericis, Laicis, Monachis, ab hæreticis hujus temporis excitatæ. Quando enim pro capite militantis Ecclesiæ, proque ipsa Ecclesia, tum in Conciliis congregata, tum etiam diffusa toto orbe terrarum, pro nostrarum virium tenuitate pugnaverimus : Illud unum est reliquum, ut pro membris ejusdem Ecclesiæ, pro nostra virili parte dimicemus, et Christo duce, atque imperatore, omnia hostium tela clypeo veritatis, et gladio verbi Dei discutiamus.

Ordo Disputationis de Clericis.

Igitur disputatio de Clericis (nam ab ea exordiendum esse, tum antiquitatis, tum etiam dignitatis ordo nos admonet) octo partibus continetur. Primum enim, de ipso nomine Clericorum disserendum erit. Deinde de vocatione, sive electione ad sacrum Ministerium. Tertio, de distinctione, numero et officio Ministrorum. Quarto, de cœlibatu hominum sacratorum. Quinto, de solemnibus precibus, et laudibus, certis horis, certoque ordine concinendis. Sexto, de Ecclesiastica tonsura, vel rasura capillorum. Septimo, de possessione temporalium bonorum, sive politico, sive Ecclesiastico jure acquisitorum. Octavo, de exceptione Clericorum a tribunalium civilium potestate. Nihil autem de Sacramento Ordinis, nihil item de Ecclesiastica jurisdictione hoc loco dicendum erit, quod ea partim ad quæstiones de Sacramentis, partim ad quæstiones de Pontifice, et Conciliis pertinere videantur.

CONTROVERSIARUM

DE MEMBRIS ECCLESIÆ

LIBER PRIMUS

DE CLERICIS.

CAPUT I.

De nomine Clerici et Laici.

Quid hæc nomina Clerici atque Laici sibi velint, nemini dubium esse puto. Tametsi enim Græcam originem habeant, tamen trita sunt, ac pervulgata. Quis enim ignorat idem esse λαὸν Græcis, quod populum Latinis? Idem illis, κλῆρον, quod sortem, sive hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebeii, ac populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ demandata est; Clerici autem quasi Domini sors, et hæreditas, qui divino cultui consecrati, procurandæ religionis ac rerum sacrarum, Deo ipso jubente, providentiam, ac sollicitudinem susceperunt : « Clericus, inquit S. Hieronymus in epistola ad Nepot. interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim κλῆρος Græce, sors Latine appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est. » Cur autem hæreditas sortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet, quod hæreditas in plures sorte plerumque dividatur. Unde est illud Prophetæ Ps. LXXVII : *Sorte divisit eis terram in funiculo distributionis* (1).

Accedit quod licet ad unum aliquem hæreditas tota perveniat, id tamen non electione, sed sorte fit : Nascuntur enim ut plurimum, non fiunt hæredes. Quis autem laboravit, quis operam dedit, ut hujus potius quam illius filius et hæres nasceretur? Atque huc Apostulus Paulus, Chrysostomo teste, respexit cum ait, scribens ad Coloss. : *Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum.* Et rursus ad Ephes. : *In quo nos sorte vocati sumus* (2). Non quod (ut Lutherani volunt) æterna beatitudo nullis meritis acquiratur, sed quod ad gratiam et adoptionem filiorum Dei sine ullo opere nostro vocemur. Falluntur enim Pelagiani, qui priores partes homini, posteriores vero Deo tribuunt in conversione ac pœnitentia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur, si nos ipsi Deum ullo nostro vel opere vel conatu præveniamus?

Nemo igitur gratiam invocat, nisi præventus a gratia; nemo eligit Deum, nisi prius electus a Deo, nemo diligit, nisi prius dilectus : Aversos ille convertit, errantes revocat, invenitur a non quærentibus, palam apparet non interrogantibus. Quia tamen quod nobis sors est, Deo providentia, et prædestinatio est, propterea sapienter Apostolus simul jungit utrumque, cum ait : *In quo nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum voluntatis ejus* (3). Sed de his hactenus.

Habemus igitur quid Clericorum at Laicorum nomen significet. Hinc autem prima inter nos, et hæreticos quæstio nascitur, recte ne, an secus, quidam inter Christianos Clerici, quidam laici nominentur. Lutherani enim et Calvinistæ tametsi minime negant, quod ad rem attinet, ministerium verbi, et

(1) Psal. LXXVII, 54. — (2) Coloss. I, 12; Eph. I, 11. — (3) Eph. Ibid.

Sacramentorum non ex æquo ad omnes pertinere, et habent ipsi quoque suos quosdam Ministros et Pastores, sive (ut ipsi loquuntur) Superintendentes, quibus totam fere religionis suæ curam permittunt : tamen quod eorum contentiones et schismata ab odio Clericorum, et Laicorum favore initium duxerint, et vocabulum Cleri non obscure excellentiam quamdam, ac dignitatem præ se ferre videatur, nullo modo ferunt, ut Ministri Ecclesiastici, Clerici ; cæteri, laici appellentur.

Itaque Lutherus in lib. illo plane tartareo de abroganda Missa privata par. 1. tractans illud B. Petri; Non dominantes in Cleris : « Quod, inquit, nostra translatio habet, non dominantes in Cleris, interpretis incuria fuit, quæ fecit, ut Clerum hoc loco intelligerent, quos nunc a laicis discrevit impia hominum traditio. « Et infra : » Hoc dixisse contenti sumus, Christianum populum esse simplicem, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus unctus, nullus rasus, nullus monachus esse debeat. » Et Calvinus in IV. lib. suæ Institut. cap. 4, §. 9. «Hæc, inquit, appellatio aut errore, aut certe ex prava affectione nata est, cum tota Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini, a Petro dicatur. » Et in comment. cap. v. prioris epist. B. Petri : « Utinam, inquit, numquam Patribus venisset in mentem, ut hac voce uterentur.» Hæc illi. A quibus ego libenter quærerem, quo tempore, quo loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent?

Si enim paucis ante annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambitioso, atque indocto artifice vocabulorum, fabricatam esse hanc vocem demonstrare possent Lutherani, possemus et nos vicissim facile credere, ex errore, aut pravo affectu, aut etiam impia traditione natam esse : Sin autem ex divinis litteris deprompta hæc appellatio, in ore omnium Conciliorum, omnium Patrum, totius Ecclesiæ, orbis terrarum universi, omnibus ætatibus, ac sæculis fuit, quis poterit satis hominum istorum audaciam, impudentiamque mirari?

Et quidem si de Conciliorum decretis, et sanctorum Patrum voluminibus agitur, non tam quærendum est, ubi Clericorum et laicorum nomen et distinctio habeatur, quam ubi non habetur. Ita passim in singulis prope paginis tum Patrum, tum Conciliorum veterum appellatio illa occurrit, quam ex errore, aut pravo affectu, vel impia traditione natam esse Lutherus et Calvinus affirmant.

Prodeat ex vetustis scriptoribus Tertullianus, qui non modo antiquissimus, sed etiam doctissimus fuit. Is igitur in lib. de Monogamia hoc modo loquitur : « Cum extollimur, inquit, et inflamur adversus Clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo et Patri fecit. Cum ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis provocamur, deponimus infulas, et impares sumus. » Et infra : « Laicis vero quia Monogamia non convenit, cætera quoque aliena sunt. » Quid potuit clarius adversus Lutherum et Calvinum Tertullianus dicere, quam arrogantes ac superbos esse laicos, qui extolluntur, atque inflantur adversus Clericos? Sed fortasse singulorum hominum testimonium sine temeritate contemnitur.

Prodeat igitur, non ex hominibus singulis sed ex cœtibus hominum, Concilium I Nicænum, Œcumenicum, vetustissimum, frequentissimum, celeberrimum, cujusque auctoritas tanta semper apud omnes veteres fuit, ut ab Eusebio lib. III de vita Constantini, et Augustino lib. I de Baptismo cap. 18. orbis terræ Concilium appelletur; ab Athanasio in epistola ad Episcopos Africæ, et Leone epist. 53. ad Anatolium, cum oraculis Spiritus sancti; a Gregorio vero lib. I, epist. 24. cum ipso Evangelio conferatur. In ea igitur tanta Synodo, quam neque erroris, neque pravi affectus, multo etiam minus impietatis possumus reprehendere, nisi vitiorum eorumdem Ecclesiam totam, et orbem terræ universum reprehendamus : in ea, inquam, Synodo appellatio Clericorum in singulis fere canonibus inculcatur. Sic habet Canon. primus : « Si quis in ægritudinem vel a Medicis sectus, vel a Barbaris, castratus est, placuit ut iste permaneat in Clero. Si quis autem sanus seipsum abscidit, hic etiam si est in Clero, cessare debet, et ex hoc nullum talem oportet ordinare. » In II vero can. III, VIII, in XVII, in XVIII, et XIX, nihil fere tractatur aliud, quam de ordinationibus Clericorum, quod in omnibus omnino Conciliis passim occurrit.

Quid, quod in ipsis etiam Apostolorum canonibus a S. Clemente descriptis, distinctio, et nomen Clericorum, et laicorum non semel legitur? Can. XII : « Si quis cum damnato Clerico, ut cum Clerico, oraverit, dam-

netur. » Can. XIII : « Si quis Clericus aut laicus a communione suspensus etc. » Can. XV : « Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, relinquens propriam parochiam pergat ad aliam, hunc ulterius ministrare non patimur, præsertim si vocatus ab Episcopo redire contempserit, verumtamen tanquam laicus ibi communicet. »

Quid hic Calvinus et Lutherus dicent? Ignorabant Patres Nicæni, ignorabat Clemens Pontifex, ignorabant Apostoli Christianum populum simplicem esse debere, ut nullus in eo Clericus, nullus sit laicus? An potius impia traditione, errore, pravoque affectu Ecclesiæ Ministris ejusmodi nomen indiderunt.

At, inquiunt, non multum nos laboramus quod homines dicant; jamdudum enim valere jussimus verba hominum. Verbum Dei proferatur ad medium, si controversia finienda est. Videamus igitur quid habeat Verbum Dei, quamquam opus non esset, cum de re constet, magnopere de nomine litigare. Apud Hieremiam cap. XII. ita Spiritus sanctus loquitur : *Cleri eorum non proderunt eis* (1).

Ac ne forte de istis ipsis verbis Dei litigandum sit, profero testes omni exceptione majores, Origenem, Epiphanium, Hieronymum, qui non modo Scripturarum diligentissimi tractatores fuerunt, sed etiam pene soli inter omnes Ecclesiæ Patres Hebraicæ linguæ, qua Hieremiæ volumen scriptum esse constat, scientiam habuerunt. Sic igitur Origenes hom. 7. in Hierem. exponit hæc verba : Cleri eorum non proderunt eis : « Hæc, inquit, ante me alii exposuerunt, et quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eamdem profero. Nos qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præsidemus, in tantum, ut quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, nosse debetis, non statim in eo esse salvandos, quia Clerici sumus; multi enim, et Presbyteri pereunt, et laici beatissimi reperiuntur. »

Sanctus autem Epiphanius ad initium ejus epistolæ, quam ad Joannem Episcopum Hierosolymæ scripsit : « Oportebat, inquit, nos dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei, et observatione diligentissima hoc esse quod dicimur. Si enim sacra Scriptura loquitur : Cleri eorum non proderunt eis, quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione et sensu, sed etiam sermone peccamus? »

Eodem modo S. Hieronymus in commentario hujus loci : « Dicitur, inquit, hoc et Ecclesiasticis; Quid enim juvare poterit Episcopi nomen, et Presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus; cum magis graventur dignitatibus suis, et potentes potenter tormenta patiantur. » Idem quoque Hieronymus in epist. ad Nepotianum : « Obsecro, inquit, te, et repetens iterum, iterumque monebo, ne officium clericatus, genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra sæculi in Christi quæras militia, ne plus habeas quam quando Clericus esse cœpisti, et dicatur tibi : Cleri eorum non proderunt eis. » Habemus igitur verbum Dei, in quo, Origene, Epiphanio et Hieronymo testibus, Episcopi et Presbyteri, cæterique ordines Ecclesiastici, clerici nominantur.

Sed accedat postremo Dei ipsius gravissimum testimonium, non solum verbo prolatum, sed etiam horribili quodam prodigio quasi sigillo proprio consignatum. Quod enim hoc tempore Lutherus, et Calvinus adversus Clericos clamant, idem olim Dathan et Abiron adversus Sacerdotes Testamenti veteris clamabant : *Sufficiat vobis*, aiebant illi Num. XVI : *quod omnis multitudo sanctorum est*, *et in ipsis est Dominus*, *cur elevamini super populum Domini* (2)? Quid vero Lutherus et Calvinus dicunt? Sufficiat vobis quod omnis Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini est, cur elevamini super laicos? Cur soli vobis Cleri vocabulum usurpatis?

At qualem exitum reperit contentio illa veterum schismaticorum? Acerbum omnino et luctuosum : Siquidem continuo, ut scriptura eodem loco narrat, ad imperium Domini, qui schismata, et seditiones adversus ministros suos ferre non potest, *dirupta est terra sub pedibus eorum*, *et aperiens os suum devoravit illos cum uxoribus*, *cum liberis*, *cum tabernaculis*, *cunctisque opibus*, *descenderuntque vivi in infernum*, *operti humo*, *et perierunt de medio multitudinis* (3). Hæc videlicet justissima pœna illorum est, qui diversos in Ecclesia gradus, ordinemque pulcherrimum, ab ipsa Dei sapientia constitutum, confundere, ac perturbare nituntur, ut ad ea inferorum

(1) Jerem. XII, 13. — (2) Num. XVI, 3. — (3) Num. XVI, 31 et 32.

detrudantur loca, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Sed eorum objectiunculas, licet frigidas, et jejunas, breviter diluamus. Christianus populus, inquit Lutherus, simplex debet esse, ubi nemo sit clericus, nemo laicus; nam ut Apostolus ait ad Galat. III: *Non est Judæus, neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque fœmina, omnes enim vos unum estis in Christo Jesu* (1).

Unum et simplicem Christianum populum esse debere, negari non potest, sed interest qua unitate, qua simplicitate: *Unus Dominus*, inquit Apostolus ad Ephes. IV, *una Fides, unum Baptisma, unus Deus et Pater omnium* (2). Hæc est unitas, hæc simplicitas populi Christiani, ut unius sint omnes fidei, idem dicant, idem sentiant omnes, nec sint in eis schismata. Qua simplicitate cum omnino careant Lutherani, quippe quibus tot pene sunt sectæ, quot civitates, tot symbola, quot capita, viderint ipsi quam bene Christianus populus dici possint.

Porro distinctio Clericorum et laicorum cum hac simplicitate non magis pugnat, quam pugnet membrorum distinctio cum corporis unitate. Unum est corpus humanum, nec tamen totum est oculus, nec totum est auris, nec totum manus, nec totum pedes, alioqui, ut verbis utar Apostoli, I. Corinth. XII: *Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus? et si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem sunt membra, unum autem corpus* (3). Sic prorsus in Ecclesia alii Clerici, alii Laici, alii Monachi sunt; et rursus Clericorum, alii Sacerdotes, alii Ministri; Laicorum alii Principes, alii privati; Monachorum alii anachoretæ, alii cœnobitæ. Sed hæc membrorum ac partium varietas est, corpus vero unum, quoniam unum omnes Dominum habemus, unam Fidem, unum Baptisma, unum Deum Patrem, unam Ecclesiam matrem, uno spiritu vivimus, uno pane nutrimur.

Neque vero his repugnant verba illa Pauli: *Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque fœmina* (4). Tametsi eadem ratione dicere potuisset, non est laicus, neque clericus. Neque enim illis verbis excludere voluit Apostolus ab Ecclesia diversitatem sexuum, nationum, conditionum, sed admonere, non ista esse quæ filios Dei faciant, sed fidem quæ per dilectionem operatur, sic enim ait: *Omnes vos filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu: Quicumque enim in Christo Jesu baptizati estis, Christum induistis: Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque fœmina* (5). Itaque nihil obest sexus, si adsit fides: nihil prodest, si absit; et laicus cum charitate, Dei filius est, et Clericus sine charitate mancipium Diaboli est. Sunt igitur in Ecclesia Clerici, sunt laici, sunt liberi, sunt servi, sunt masculi, sunt fœminæ; sed hæredes regni sempiterni, non istæ graduum, sive conditionum, sive sexuum differentiæ, sed fides cum spe et charitate constituit.

At B. Petrus in epistola sua proprie cap. V. totam Ecclesiam Clerum appellat, cum ad Episcopos ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo* (6). Ex errore igitur, inquiunt, impiave traditione, aut pravo affectu ab honore Clerici nominis dejecti sunt laici.

Sed hæc objectio nec difficulter, nec uno modo solvitur. Primum omnino probabile est quod S. Hieronymus in epist. ad Nepotianum, et Œcumenius in commentario hujus epistolæ docent, Cleri appellationem hoc loco positam, non ad Ecclesiam universam, sed ad eos tantum esse referendam, qui proprie Clerici vulgo nominantur. Tametsi enim ad Episcopi gregem tum Clerici, tum laici pertinent, tamen quia tanto majus periculum erat, ne Episcopi Clericis dominari vellent quam laicis, quanto Clerici magis subjecti, atque obsequentes Episcopis, ut proprii eorum administri, ex ipsa sua professione debent esse, quam laici, propterea B. Petrus Episcopos monet, ut universum quidem gregem diligenter pascant, sed in pascendis laicis caveant turpe lucrum, in Clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

Adde, quod nomen Cleri derivatum est ad Christianos a Judæis, et sine dubio S. Petrus allusit ad Levitas Judæorum, qui Num. XVIII. et Deuter. XVIII. dicuntur esse de sorte Domini, et Dominus dicitur esse eorum sors et hæreditas, quia donavit eis quodammodo partem suam, id est, decimas, et ob-

(1) Galat. III, 28. — (2) Eph. IV. 5 et 6. — (3) I. Cor. XII, 17 et 18. — (4) Galat. III, 28. — (5) Galat. III, 27 et seq. — (6) I. Petr, V, 2.

lationes filiorum Israel. Porro Levitis non respondent in Ecclesia novi Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes, eorumque ministri. Petrus igitur nomine Cleri non omnes Christianos, sed solos ministros Ecclesiasticos intellexit.

Quod si hæc interpretatio ab adversariis obstinate rejiciatur, nihil est cur magnopere contendamus. Potest enim eadem appellatio Cleri diversa ratione cum universæ Ecclesiæ, tum solis templi Ministris aptissime convenire. Nam ut Ecclesia universa, sors atque hæreditas Christi est, quod eam acquisierit sanguine suo, et simul tamen quædam certa Ecclesiæ portio, altaris ministerio consecrata, magis propria ratione sors, et hæreditas ejusdem Christi dici potest, non secus atque olim Synagoga Judæorum universa in libris Prophetarum passim hæreditas Domini vocabatur, quod eam universam Deus et Ægypto liberasset, et quodammodo redemisset, et tamen solam tribum Leviticam, quam rebus sacris præfecerat, speciali quadam ratione sortem suam et hæreditatem idem Dominus appellabat.

CAPUT II.

Proponitur quæstio de institutione ministrorum Ecclesiæ.

Sequitur altera quæstio de institutione Episcoporum, aliorumque Ecclesiæ Ministrorum, quæ sane cum gravissima, tum etiam utilissima est, non ad id modo, de quo agimus in præsentia, sed etiam ad veram Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autem initio præmittendum est; appellatione creationis Episcoporum tria contineri: electionem, ordinationem, et vocationem seu missionem. Electio nihil est aliud, quam designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam præfecturam. Ordinatio, sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur et consecratur. Missio seu vocatio jurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac Præsulem facit.

Existit igitur inter nos et adversarios controversia, cui potissimum jus sit in Ecclesia Episcopos creandi, id est, eligendi, vocandi, atque initiandi. Rursus observandum est, electionem multis ac variis modis fieri posse: Nam aut Deus solus elegit, quomodo Aaron, et Petrus electi fuere, aut Deus per homines. Cum autem per homines Deus eligit, aut id facit naturali propagatione, quomodo filii Aaron, et nepotes olim ad sacerdotium perveniebant, aut certe voluntaria electione. Quod si voluntaria electione, aut unius, qua ratione Clemens a Petro electus dicitur, aut plurium; et si plurium, aut populi, aut cleri, aut utriusque.

Sunt autem tres de hac tota quæstione sententiæ. Prima Joannis Wiclef, et Joannis Huss, qui teste Thoma Waldensi lib. II doctrin. fidei cap. 39. et 40. docebant, solius Dei munus esse eligere Pastores Ecclesiæ; quod soli pii, et prædestinati, Episcopi et Pastores esse possint, et solus Deus noverit, qui sint pii, et prædestinati. Vide in Concilio Constantiensi sess. VIII. et XV. articulos horum hæreticorum.

Altera sententia est Martini Lutheri, Joannis Calvini, Matthiæ Illyrici, Joannis Brentii, Martini Kemnitii, aliorumque hujus temporis Sectariorum, qui electionem, et vocationem, jure divino ad Ecclesiam universam, hoc est, ad Clerum et Populum spectare volunt, ita prorsus ut sine populi consensu ac suffragio nemo legitime electus, aut vocatus ad Episcopatum habeatur. Porro ordinationem, quæ per manus impositionem fieri solet, solis Pastoribus tribuunt. Nec enim fieri posset ut totus populus manus imponeret, sed ita tamen ad solos Pastores munus hoc referunt, ut illi nomine totius Cleri ac Populi novis Pastoribus manus imponant, ac vere dici possit totus Clerus ac Populus non solum eligere ac vocare Pastores, sed eosdem etiam initiare et ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

Martinus Lutherus in lib. de potestate Papæ: « Hunc ritum, inquit, per multas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragium populi, et judicium propinquorum Episcoporum, ita allegans, ut hanc ex Deo ordinationem esse cum fiducia pronuntiet. » Et infra: « Nec referre est necesse quanto fœlicius hodie is ritus divinus servaretur, præsertim tot sacerdotibus malis regnantibus, et invito populo impositis. » Idem, fuse atque ex verbo Dei, ut ipse jactat, in eo libro demonstrat, quem inscripsit de instituendis ministris, ad Bohemos. Joannes Calvinus lib. IV. Institut. Christianæ cap. 3, §. 15: « Habemus, inquit, esse hanc legitimam ex verbo

Dei ministri vocationem, ubi ex populi consensu et approbatione creantur, qui visi fuerint idonei. Præesse autem electioni debere alios Pastores, ne quid vel per levitatem, vel per mala studia, vel per tumultum a multitudine peccetur. » Matthias Flaccius Illyricus præter eum librum, quem scripsit de electione Episcoporum, in quo totis viribus contendit, jus eligendi, atque instituendi Episcopos, neque summo Pontifici, neque Regibus, neque Canonicis permittendum, sed multitudini fidelium, cui convenit jure divino, esse restituendum; scripsit etiam multa cum collegis suis Magdeburgensibus Centuriatoribus in histor. Eccles. Centur. I, lib. II, cap. 4, col. 391 : « Habet, inquit, Ecclesia in quolibet loco, hoc est, totus cœtus, tum, ut nunc vocamus, laicorum, tum clericorum conjunctim potestatem eligendi, vocandi, et ordinandi ministros idoneos. » Non dissimilia sunt quæ scribunt Joannes Brentius in Prolegomenis adversus Petrum a Soto, et Martinus Kemnitius in Examine Concilii Tridentini in disputatione de ordinis Sacramento. Hæc igitur eorum sententia est, ex qua non obscure colligi putant, nullos esse apud nos Episcopos rite vocatos, quod jamdudum nostri in Episcoporum electionibus plebem excluserint a ferendo suffragio.

Contra autem Doctores Catholici summa consensione docent, jus Episcopos ordinandi ac vocandi ad plebem nullo modo pertinere posse; jus autem eligendi fuisse aliquando, et aliquo modo penes populum, sed Pontificum concessione vel conniventia, non lege divina : Ex quo nos longe verius colligemus, nullam esse apud hæreticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionem, proinde, nullos Episcopos, nullam Ecclesiam. Ut autem hæc omnia distincte, atque ordine demonstremus, propositis aliquot sententiis seu propositionibus, disputabimus primum de ordinatione, tum de vocatione, postremo de electione.

CAPUT III.

Non pertinere ad populum jus ordinandi Pastores, sive Ministros.

Sit igitur hæc prima nostra propositio seu sententia : « Ordinationem tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinere. » Testantur id passim divinæ Scripturæ, testantur decreta Conciliorum, testantur veteres Patres, testantur denique mos populi Dei, et exempla majorum. Aaronem, et filios ejus sacerdotes primos Testamenti veteris, solus Moses Sacerdos et Pontifex ordinavit et consecravit Levit. VIII. Mosem autem Sacerdotem fuisse, testatur David in Psalm. XCVIII. *Moses*, inquit, *et Aaron in sacerdotibus ejus* (1). Testatur Philo lib. III extremo de vita Mosis : « Hæc, inquit, fuit vita, obitusque Mosis Regis, Legislatoris, Vatis et Pontificis. » Testatur Hieronymus lib. I in Jovinianum, testatur Augustinus in Commentario Psalm. XCVIII. testatur Gregorius Nazianzenus oratione ad Gregorium Nyssenum, testatur denique S. Leo epist. 88. ad Episcopos Germaniæ et Galliæ.

In Testamento novo, ubicumque mentio fit manus impositionis, quo ritu etiam apud adversarios ordinatio celebratur, semper ea Apostolis, cæterisque Episcopis, nunquam vero plebi tribuitur. Actor. VI. Soli Apostoli per manus impositionem Diaconos ordinarunt. I. Timoth. IV : « *Noli,* inquit Apostolus, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterii* (2). Quo loco Presbyterium, Episcoporum cœtum significat, ut testantur omnes fere interpretes, ac præsertim Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Œcumenius, Theophylactus : « Non de Presbyteris, inquit Chrysostomus, hic loquitur, sed de Episcopis, neque enim profecto Presbyteri ipsum ordinarunt. » Item in eodem loco loquitur Apostolus ad Episcopum : *Manus cito nemini imposueris.* Ac rursus II. Timoth. I : *Resuscites*, inquit, *gratiam*, *quæ data est tibi per impositionem manuum mearum* (3).

(1) Psal. XCVIII, 6. — (2) I. Tim. IV. 14. — (3) I. Tim. V, 22; II. Tim. I, 6.

Itaque ex divinis litteris satis probatur, munus ordinandi proprium esse Episcoporum. Quod idem ex plurimis Conciliorum decretis confirmari posset. Sed quoniam res est perspicua et notissima, eum solum canonem hoc loco ad memoriam revocabo, quo Episcopum a tribus Episcopis ordinandum esse, definitum est, qui Canon primus est inter canones Apostolorum, et rursus 4. est inter canones Concilii I Nicæni, œcumenici, maximi, ac celeberrimi. Denique 12. est Concilii II Carthaginiensis, trigesimusnonus III, secundus IV, et quartus VI. Quæ Concilia etsi non œcumenica, sed nationalia fuerint, fuere tamen frequentissima, et S. Augustini præsentia ac suffragio illustrata.

Accedat, quod veteres Patres constanter docent, solius Episcopi esse initiare sacris, sive Presbyteros, sive Diaconos, sive ipsos etiam Episcopos, neque id ullo modo Presbyteris licere. Vide Epiphanium hæres. 75. quæ est Aerii. Joannem Chrysostomum cum cæteris Græcis in commentar. III et IV, cap. I epist. ad Timoth. Hieronymum in epistol. ad Evagrium. Augustinum in breviculo, collat. 3, cap. 5. Quod si Presbyteris non licet Episcopos, aut Presbyteros ordinare, quod id munus solis Episcopis conveniat, quanto minus id clericis inferioris gradus, aut etiam laicis licebit?

Accedat postremo antiquissima, ac perpetua Ecclesiæ universæ consuetudo, quæ optima juris interpres esse solet. Nam, ut verbis utar Evangelicis, a sæculo non est auditum, ut Episcopum non Episcopus ordinaret. Neque hujusce rei ullum unquam vel institutum ex disciplina, vel exemplum ex historiis, vel etiam usurpatio ex hæretica licentia proferetur. Nam apud Lutheranos quoque et Calvinistas, qui ritus Ecclesiasticos pene omnes sustulerunt, ii solum manus imponunt, et Pastores, seu Ministros faciunt, qui Pastores et Episcopi, licet revera non sint, tamen haberi et appellari volunt. Quare quod attinet ad ordinationes, non Clerus, et populus universus, sed soli Pontifices Episcopos et Presbyteros creant.

Sed, inquiunt : Etsi Clerus ac populus per se manus Episcopis non imponat, id tamen non eo fit, quod desit multitudini auctoritas, sed quod ad vitandam confusionem, quæ necessario existeret, si tot manus super unius hominis caput imponendæ essent, visum est melius ut paucis Pastoribus ea cura demandaretur. Itaque auctoritas ordinandi ministros, totius multitudinis est, executio vero Pastorum. Sed cum Pastores, quod faciunt, totius Cleri, ac populi auctoritate, et nomine faciant, ipse etiam Clerus et populus ordinare, et consecrare ministros dici potest.

At certe falluntur, vel fallere volunt adversarii, dum ita ratiocinantur. Nam tribus modis potest intelligi, quod ipsi dicunt, auctoritate, ac nomine totius Cleri, et populi a Pastoribus ordinari Pastores. Primum, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident, aures audiunt, et de cæteris membris ad eumdem modum. Quod enim pars corporis facit, toti etiam corpori tribui solet, licet reliquum corpus neque præstet unquam, neque præstare possit, quod est illius partis proprium. Videt oculis totus homo, sed ita videt, ut nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus, aliove membro videre. Quod si hoc modo vellent adversarii ab universa multitudine per suos Pastores ordinari ministros, non esset cum eis magnopere contendendum. Nihil enim potestatis vel auctoritatis in ipsa multitudine ponerent præter eam quam habent Pastores, qui in membris, ac partibus ejusdem multitudinis numerantur. Sed non id solum illi quærunt, neque hac moderatione contenti sunt.

Altero igitur modo potest intelligi, auctoritate populi Antistites a Pastoribus ordinari, ut videlicet in ipso populo, remotis etiam omnibus Pastoribus, sit vera ordinandi potestas, neque aliud impediat, quo minus populus reipsa Pastoribus manus imponat, quam confusio multitudinis ; quomodo prætores in urbibus, auctoritate ac nomine Principis, pro tribunali sedent, ac jus civibus dicunt. Ita enim prætor in jure dicendo locum Principis obtinet, ut possit tamen Princeps, si velit, per se jus dicere.

At neque hic modus adversariis probari debet, si ipsi sibi constare velint. Nam si sola confusio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret ministros, posset certe idem populus munus ordinandi paucis hominibus de suo corpore, id est, etiam non Pastoribus demandare. At id non modo Conciliorum decretis, et perpetuæ consuetudini, et omnium Patrum testimoniis, sed etiam adversariorum exemplis, et verbis, et ipsi rationi repugnat. Nam ut paulo ante diximus, in hæreticorum cœtibus non quivis e populo, sed soli Pastores manus imponere ordinandis ita solent, ut si secus fiat, irrita censeatur ordinatio, et Joannes Calvinus

lib. IV Institut, cap. 3, §. 16. ita omnino faciendum esse ex Apostolorum consuetudine his verbis docet : « Licet nullum exstet certum præceptum de manuum impositione, quia tamen fuisse in perpetuo usu Apostolis videmus, illa tam accurata eorum observatio præcepti vice nobis esse debet. » Et infra : « Hoc postremo habendum est, non universam multitudinem manus imposuisse suis ministris, sed solos pastores. » Hæc ille. Et sane cum potestas ordinis, quæ ad ordinandos ministros necessaria est, per ordinationem accipiatur, quis capere potest, ut vel populus universus, vel pauci de populo, nulla prius ordinatione accepta, manus imponere, et ordinare ministros possint?

Restat igitur modus tertius, quo possit intelligi quod adversarii dicunt, auctoritate multitudinis Pastores a Pastoribus ordinari, nimirum, licet non habeat multitudo ordinis potestatem, habeat tamen jurisdictionis, et proinde jus Pastoribus imperandi, ut certis hominibus a se designatis manus imponant.

Sed quoniam de hac potestate jurisdictionis, quam adversarii populo tribuunt, in sequenti capite disputandum erit, nunc solum ex iis quæ dicta sunt, quæque ab adversariis affirmantur, argumentum, ni fallor, indissolubile colligemus, Ecclesiam eos nullam habere. Est autem hoc argumentum. Non sunt veri Pastores, qui non sunt per manus impositionem a veris Pastoribus ordinati. Id Calvinus ex Apostolorum perpetua consuetudine, quæ nobis pro lege, ut ipse ait, esse debet, rectissime collegit. Lutherus autem, Zwinglius, Calvinus, et cæteri, qui Pastores primi apud suos habentur, non fuerunt per manus impositionem a veris Pastoribus ordinati. Nam si secus, a quibus obsecro? a suis ne? an a nostris? Non a suis, ipsi enim sunt primi, neque enim ante Lutherum ulli fuerunt Lutherani, neque ante Zwinglium Zwingliani, neque ante Calvinum Calvinistæ, qui eos Pastores ordinare possent. Non item a nostris, siquidem in Ecclesia Catholica, unde recesserunt, neque Lutherus, neque Zwinglius, neque Calvinus Episcopi fuerunt, sed tantum Presbyteri. Porro Presbyteri, qui Calvino Ministri sunt, non Pastores, non habent ordinandi potestatem : « Quid facit, inquit Hieronymus in epistol. ad Evagrium, excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat? » Et Calvinus Hieronymo subscribens paulo ante dixit, a solis Pastoribus, id est, Episcopis Ministros ordinari.

Adde etiam, quod ordinationem Catholicam adversarii nihil faciunt. Sic enim Calvinus de nostra ordinatione loquitur lib. IV Instit. cap. 5, §. 3 : « Ordinatio autem nihil aliud est, quam merum ludibrium. » Et Martinus Kemnitius loco notato, non magis ratas esse contendit hoc tempore Catholicorum Episcoporum ordinationes, quam olim fuisse Apostolicis temporibus Annæ et Caiphæ Pontificum Judæorum.

Quod si primi illi adversariorum Episcopi et Pastores, veri Pastores et Episcopi non fuerunt, certe nec secundi, nec tertii, nec cæteri, qui primis illis successerunt. At Ecclesia sine Episcopis et Pastoribus esse non potest, ut idem Calvinus vere affirmat lib. IV Instit. cap. 3, §. 4 : « Sequuntur, inquit, Pastores et Doctores, quibus carere numquam potest Ecclesia. » Hæc ille : « Est enim Ecclesia, ut S. Cyprianus eam definit in epist. 9, lib. IV, plebs Episcopo adunata, et Pastori suo grex adhærens. » Sequitur igitur, ut adversarii, qui veros Episcopos, et Pastores non habent neque veram Ecclesiam habeant.

Hoc argumento S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, Hilarium quemdam hæresiarcham apertissime confutavit : « Hilarius, inquit, cum Diaconus de Ecclesia recesserit, solusque, ut putat, turba sit mundi, neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos et Presbyteros non habens, neque Baptisma sine Eucharistia tradere. Et cum jam homo mortuus sit, cum homine pariter interiit et secta, quia post se nullum Clericum Diaconus potuit ordinare : Ecclesia autem non est quæ non habet Sacerdotes. »

Unum dumtaxat effugium invenit Calvinus; scribit enim lib. IV Instit. cap. 3, §. 4. Ecclesia constituta, nonnisi a Pastoribus Pastores ordinandos esse. At cum Ecclesia vel primum constituitur, vel iterum renovatur, ac restituitur, solere Deum extraordinario modo excitare Apostolos et Evangelistas, in quorum numero se et Lutherum sine dubio vult haberi : « Quamquam, inquit, non nego, quin Apostolos postea quoque, vel saltem eorum loco, Evangelistas interdum excitarit Deus, ut nostro tempore factum est; Talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent, opus fuit. Munus tamen ipsum nihilominus extraordinarium appello, qui in Ecclesiis rite constitutis locum non habet. » Sed hoc miserum est perfugium : Nam Ecclesia semel a Christo

bene constituta non potest ruere, nec deficere ad Antichristum cum non sit fundata super arenam, sed supra firmam petram Matth. XVI. Quocirca non eget novis Apostolis et architectis.

Deinde, si Lutherus et Calvinus novi Apostoli fuissent, venissent omnino cum signis, et miraculis Apostolorum, sic enim veri Christi Apostoli legationem suam probaverunt. Alioqui cur potius Lutherum recipiemus, quam Manichæum? Calvinum, quam Arium? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde, quod primi Apostoli omnes per impositionem manuum ordinati fuerunt, Petrus quidem a Christo, cæteri a Petro, ut Joannes de Turrecremata ostendit lib. II, cap. 32. et nos in primo libro de Pontifice cap. 23. docuimus, dum sancti Petri prærogativas enumeraremus.

CAPUT IV.

Non esse populi, sed Episcoporum, vocare Ministros.

Sequitur altera propositio : « Vocatio seu missio Ministrorum non ad populum pertinet, sed ad Episcopos, et potissimum ad summum Pontificem. » De hac propositione satis multa dicta sunt in libro de Pontifice, ubi demonstravimus Ecclesiasticam jurisdictionem non esse in ipso cœtu fidelium, sed in capite, id est, in summo Pontifice, et ab eo ad Episcopos cæteros derivari. Probatur igitur hæc propositio primum ex verbo Dei; legimus enim Petro collatam potestatem, Matth. XVI et Joan. XXI : *Tibi dabo claves.* Et : *Pasce oves meas.* Et rursus Apostolis Joan. XX : *Ego mitto vos.* Et : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* (1). Multitudini autem fidelium Christus, auctor omnis Ecclesiasticæ jurisdictionis, nihil unquam tribuisse legitur.

Deinde idem hoc probatur ex Apostolica consuetudine. Nam Actor. XIV, Paulus et Barnabas, Episcopi et Apostoli constituebant per civitates Presbyteros, et ad Titum I : *Hujus rei gratia*, inquit Apostolus, *relequi te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut ego constitui tibi* (2). Et ipsi etiam Centuriatores Centuria I, lib. II, cap. 2. fatentur primos Episcopos post Apostolos ab Apostolis constitutos.

Denique idem colligitur ex sequentibus. Demonstraturi enim sumus paulo infra, electionem Ministrorum populo non convenire; ex quo certe sequitur majori ratione, vocationem eidem populo non convenire. Objectiones adversariorum omnes simul tum refellentur, cum de electione disputabitur.

CAPUT V.

Electionem Ministrorum non fieri a solo Deo.

His igitur de ordinatione, et vocatione præmissis, ad electionem, de qua præcipua quæstio est, veniamus : sitque hæc tertia propositio : « Electio Ministrorum Ecclesiæ non fit a solo Deo ratione prædestinationis id est, quia solus novit qui sint prædestinati. » Hæc propositio asseritur adversus errores Joannis Wiclef. et Joannis Huss, qui damnati sunt in Concilio Constantiensi : nam sess. VIII damnatur hic articulus Wiclefi, qui est octavus : « Si Papa sit præscitus, et malus, non habet potestatem super fideles. » Et rursus iste, qui est art. 40, quique ex octavo deducitur : « Electio Papæ a Cardinalibus, per Diabolum est introducta. » Sessione autem XV, damnantur hi articuli Joannis Huss. Articulus 22 : « Papa vel prælatus malus, et præscitus, est æquivoce Pastor. » Articulus 26. qui deducitur ex 22 : « Non eo ipso quo electores, vel major pars eorum consenserit viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa : unde sive electores bene, vel male elegerint, operibus electi debemus credere. » Hæc ille.

Refellitur iste error, ac sententia nostra comprobatur. Primum exemplo ipsius Dei, qui non semper eligit prædestinatos ad gubernacula politica, vel Ecclesiastica. Nam I. Reg. X, Saulem Deus elegit, qui tamen postea reprobus fuit. Et Christus Joannis VI Judam elegit, quem constat minime prædestinatum fuisse : « *Nonne* inquit, *ego vos*

(1) Matth. XVI, 19; Joan. XXI, 17. Id. XX, 21 et 23. — (2) Tit. I, 5.

duodecim elegi, et unus ex vobis Diabolus est. »

Secundo exemplis Apostolorum, qui Act. VI. elegerunt Diaconos, et inter eos Nicolaum, qui postea fuit hæresiarcha. Ex quo apparet eos non laborasse in electione, essent ne prædestinati, an reprobi, quos eligebant cum satis intelligerent id sciri non posse.

Tertio ex Patribus. Origenes hom. 4. in lib. Judicum docet ac demonstrat, sæpe divinam providentiam ad punienda peccata populorum efficere, ut impii sedeant ad gubernacula tum Regnorum, tum etiam Ecclesiarum. Chrysostomus autem hom. postrema in epist. ad Hebr. August. lib. II, cap. 4. contra epistolam Parmeniani : et Bernardus serm. 66. in Cantica, docent, homines malos veros Episcopos esse posse si legitime eligantur, id quod etiam confirmat S. Bernardus ex testimonio illo Joan. XI de Caipha : *Dum esset Pontifex anni illius prophetavit* (1). Fuit enim Caiphas, etsi iniquus et reprobus, tamen Pontifex, cum ejus dignitatis gratia Deus ei dederit, ut prophetaret.

Quarto ratione. Si solus Deus eligeret Pastores Ecclesiæ, aut id faceret sola sua voluntate, sine ullo signo externo et visibili, aut certe visibili aliquo signo ; si primum affirmetur, quid nobis ejusmodi electio prodesset? Numquam enim sciremus quis Ecclesiæ esset Pastor ; si secundum, aut signum illud esset prodigiosum, ac præter ordinem naturæ, ut columbæ descensus, aut cœlestis aliquis fulgor, aut certe loco signi accipiendæ essent sortes, quomodo Apostoli Actor. I. cupientes S. Matthiam eligi a solo Deo, sortibus usi sunt. At prodigia illa columbæ, et luminis rarissima esse solent ; certe hoc tempore minime ea videmus.

Sortibus autem uti, cum humano consilio res transigi potest, nullo modo licet. Nam aut sortes existimantur gubernari a casu, aut a cœlo, aut a Diabolo, aut a Deo. Si a casu, stultum est homines ratione præditos velle sortibus eligere Pastores suos, et committere fortunæ temeritati, quod poterant consilii maturitate definire : si a cœlo, superstitionis vitium est uti sortibus in ejusmodi electionibus. Neque enim cœlum vim habet moderandi liberas actiones, quales sunt jacere sortes, vel educere : si a Diabolo, impium, et sacrilegum est, rerum sacrarum auctorem Diabolum facere : si denique a Deo, peccatum est tentationis Dei, expetere, atque expectare a Deo, ut ipse sortes dirigat, quando neque ipse id se facturum promisit, neque deest humanum consilium. Quocirca Ecclesia rationem eligendi prælatos sortibus, merito improbavit, capite Ecclesia, extra de Sortilegiis. Quam rationem reprehendunt etiam Hieronymus in caput. I Jonæ, et Beda in cap. I. Actor.

At, inquies, Salomon Proverb. XVI. asserit sortes a Deo gubernari, cum ait : *Sortes mittuntur in sinum, a Domino autem temperantur* (2). Respondeo, Salomonem dicere voluisse omnia gubernari a divina providentia, etiamsi nobis plane casu quodam fieri videantur, ut id, quod sorte alicui contingit. Porro divina providentia in sortibus cernitur, non quod semper qui sorte eligitur sit melior, sed quod sive melior, sive pejor sit, non sine Dei providentia eligatur ; qualis providentia in omnibus aliis eventibus, quamvis maxime fortuitis, cernitur. Proinde non tollit ista communis providentia casum ; neque facit ut melius sit sorte præpositos Ecclesiæ eligere, quam suffragiis.

Neque his repugnat exemplum S. Matthiæ, qui sorte electus fuit. Nam in primis non fuerunt fortasse illæ sortes proprie dictæ, sed cœleste aliquod lumen super Matthiam a Deo effusum, ut indicare videtur Dionysius Areopagita de Eccles. hierarch. cap. 5, par. 3. Aut certe sortes illæ veræ, ac propriæ fuerunt, sed privilegium, atque inspiratio Dei peculiaris causa fuit, cur iis Apostoli uterentur. Quia enim Apostoli cæteri a Christo electi fuerant, ne videretur S. Matthias cæteris inferior, voluit fortasse idem Christus per se illum eligere. Itaque inspiravit Apostolis, ut sorte uterentur. Sed privilegium, ut Hieronymus notavit in caput I Jonæ, non debet trahi in exemplum ordinariarum electionum. Aut postremo sine ullo privilegio sortibus Apostoli in ea electione uti voluerunt, quod Matthias et Barnabas adeo essent pares sanctitate, et doctrina, ut humano judicio discerni non posset uter præponendus esset. In ejusmodi enim casibus licitus est sortium usus, tum quia non tentatur Deus, cum id ab eo exquiritur, quod humano judicio declarari non potest, tum quia nullum est periculum, quicumque sorte exeat, etiamsi plane casu exiret, quando pares sunt, de quibus præficiendis agitur, et

(1) Joan. XI, 49. — (2) Prov. XVI, 33.

tollitur materia querimoniarum, nullique fit injuria.

Quapropter sortibus utendum esse in ejusmodi casibus, docet S. August. lib. I doctrinæ Christianæ, cap. 28 et in epist. 180. ad Honoratum. Quomodo apud Judæos ex multis sacerdotibus sorte eligebatur unus, qui certo tempore thus Domino adoleret; unde est illud Luc. I : *Sorte exiit, ut Zacharias incensum poneret*, etc. (1) Atque ad hunc ritum respexisse Apostolos in electione S. Matthiæ testantur Ambrosius in cap. I Lucæ, et Beda in cap. I Actor.

CAPUT VI.

Quarta Propositio.

« Non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari. » Confirmatur hæc sententia Primum ex figura, quæ in lege naturæ præcessit. Nam Melchisedech, secundum cujus ordinem Christus et Christiani sacerdotes esse dicuntur, idcirco sine patre, sine matre, sine genealogia fuisse describitur ad Heb. VII. ut intelligeremus sacerdotes Christianos non debere nasci, sed fieri.

Secundo idem probatur ex prophetia Isaiæ LXVI : *Assumam*, inquit Dominus, *ex eis Sacerdotes*, *et Levitas* (2). In quem locum observat S. Hieronymus, ideo dixisse Prophetam : assumam ex eis, quia in Testamento novo, de quo apertissime eo loco loquitur Isaias, non erant Sacerdotes nascituri ex una aliqua familia, sed assumendi ex omnibus Gentibus.

Tertio, idem probatur ex differentia Testamenti novi, ac veteris; ut enim in testamento veteri populus Dei propagabatur per carnalem generationem ex Jacob, in novo autem propagatur per spiritualem regenerationem ex Christo : ita quoque par erat ut in Testamento veteri Sacerdotes carnali successione propagarentur, in novo autem spirituali electione assumerentur. Item quemadmodum sacerdotium Aaronicum carnale fuit, quippe quod totum in bobus, et ovibus mactandis occupabatur, Christianum autem sacerdotium spirituale est, cum in hostia spirituali, ac divina sacrificanda occupetur, sic etiam æquum erat, ut sacerdotum propagatio in Testamento veteri carnalis, in novo, spiritualis esset. Adde, quod illi uxores, et liberos habebant, proinde facile potuit illa ratio institui, ut parentibus filii succederent, nostri autem cœlibes esse debent, præsertim secundum ritum Ecclesiæ purioris. Quare non potest ullo pacto fieri, ut sacerdotium Christianum successionem carnalis generationis consequatur.

Quarto idem probatur naturali ratione. Christianæ enim Reipub. (quæ sane perfectissima est) perfectissima ratio convenit instituendi Ministros : At longe melior est ratio per electionem, quam per generationem; nam si electio valeat, semper optimi, et doctissimi Pastores præfici possunt Ecclesiis; si autem generatio locum habeat, cogemur non raro pueros habere Episcopos, aut viros improbos, et imperitos.

Neque vero recte objici potest, etiam nunc eligi sæpe improbos, et imperitos, aut adolescentulos, ac pene pueros, id enim non accidit ex natura rei, sed vitio eligentium, quod facile emendari potest. At generatio naturaliter affert secum ejusmodi incommoda, quæ nullum omnino remedium admittunt. Maneat igitur, melius esse Pastores Ecclesiæ eligi, quam nasci.

CAPUT VII.

Quinta Propositio.

« Jus eligendi summum Pontificem, cæterosque Ecclesiæ Pastores, et Ministros, non convenit populo jure divino. Sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conniventia, vel concessione Pontificum. » Hæc Propositio proprie statuitur adversus Lutheranos et Calvinistas. Et probatur Primo exemplo Aaronis, et testimonio B. Pauli; scribit enim Apostolus ad Hebr. V. Neminem assumere sibi debere honorem, nisi vocetur a Deo, tamquam Aaron; atqui Aaron a solo Mose fuit electus in Pontificem; sine ullo vel consensu, vel consilio multitudinis.

(1) Luc. I, 9. — (2) Isai. LXVI, 21.

Secundo idem probatur exemplo, et verbo Christi; Christus enim Joan. X Apostolis ait: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (1). Quocirca voluit, ut ea potestate, eaque ratione Apostoli gubernarent Ecclesiam, qua ipse eam gubernaverat eo tempore, quo præsentiam suam mundo exhibuerat. At ipse Apostolos primum duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos elegit, sine consilio, aut suffragio ullo multitudinis.

Tertio ex jure divino tum naturali, tum etiam scripto; nam jure divino scripto Episcopi sunt Pastores populi, populi sunt oves, Joan. ult. Act. X, I. Petri V. Ratio autem naturalis apertissime docet, ovibus non convenire, ut pascant, ac regant, sed regantur, atque pascantur. At eligere Pastores, ad gubernationem et regimen pertinere certissimum est; non igitur populo convenit Pastores eligere.

Objicies fortasse, quod in terrena Republica populi dicantur oves, reges pastores, et tamen regis electio ad populum spectet. Respondeo, aliam esse rationem terrenæ, aliam cœlestis, id est, Christianæ Reipublicæ. Nam in terrena Repub. nascuntur omnes homines naturaliter liberi, et proinde potestatem politicam immediate ipse populus habet, donec eam in regem aliquem non transtulerit. At Christiana Respublica numquam habuit ejusmodi libertatem, siquidem cum ipsa natus est Rex et Pastor ipsius, Christus enim simul Ecclesiam instituit, et Petrum ei præfecit. Deinde populus in terrena Republica tunc solum potest regem eligere, cum rege caret: at Ecclesia numquam rege caret, semper enim Christus vivit, semper etiam sunt in Ecclesia Episcopi aliqui, qui Pastores novos eligere et creare possunt.

Quarto idem probatur exemplo Apostolorum qui Episcopos passim eligebant sine ullo suffragio multitudinis, ut vel ex eo constat, quod Episcopos a se creatos mittebant ad populos absentes, et infideles. Neque valet quidquam responsio Kemnitii, qui in Examine Tridentini Concilii in disputatione de Sacramento ordinis scribit, Episcopos, quos Apostoli mittebant ad infideles, eligi solitos a plebe illius Ecclesiæ, ubi ordinabantur. Nam qui dicunt jure divino pertinere electiones ad populum, eam rationem reddunt, ne populus accipiat Pastorem, quem neque novit, neque cupit. Proinde volunt jure divino pertinere ad populum Episcopi proprii, non alieni electionem. Deinde quo jure unus populus Episcopum alterius populi eligere potest? Denique unde probat Kemnitius, Episcopos, quos Apostoli mittebant, a populo ejus Ecclesiæ electos fuisse, ubi ordinabantur.

Quinto probatur eadem nostra conclusio ex Conciliorum veterum decretis, ac I Laodicenum Concilium canon. 13. sic habet: « Non est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi. » Nec valet Calvini responsio, qui canonem istum ita interpretatur, ut velit non excludi eo canone turbas ab electione, sed solum constitui, ut non solæ turbæ eligant, sed intersint etiam seniores. Cum enim semper interfuerint seniores, nihil omnino Concilium statuisset, si vera esset Calvini interpretatio.

Ad hæc in Concilio Martini Papæ apud Martinum Bracarensem, cap. 1. decretorum ita legimus: « Denique non licet populo electionem facere eorum, qui ad sacerdotium promoventur, sed in judicio Episcoporum sit. » Item Concilium Nicænum II, can. 3. sic habet: « Omnem electionem, quæ fit a magistratibus, Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, irritam manere. Oportet enim eum, qui est promovendus ad Episcopatum, ab Episcopis eligi. »

Denique Concilium IV Constantinopolitanum quod est octavum generale, can. 28.: « Sancta, inquit, et universalis Synodus definit, neminem laicorum Principum, vel potentium semet inferre electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitani, aut cujuslibet Episcopi, præsertim cum nullam in talibus potestatem, quemlibet potentium, vel cæterorum laicorum habere conveniat, sed potius silere, ac attendere sibi, usque quo regulariter a collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis. »

Sexto idem probatur exemplis, seu testimoniis veterum, qui post Apostolos floruerunt. S. Hieronymus in epist. 85. ad Evagrium: « Alexandriæ, inquit, a Marco Evangelista usque ad Heraclam, et Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant. » Hæc ille. Quo satis aperte docet Alexandriæ antiquissimis

(1) Joan. XX, 21.

temporibus Episcopos non a populo, sed a Presbyteris eligi solitos. Ruffinus lib. X hist. cap. 9. scribit, Frumentium a S. Athanasio creatum Episcopum Indorum, Indis ipsis ea de re nihil neque scientibus, neque cogitantibus. Epiphanius in epistola ad Joannem Episcopum Hierosolymæ scribit a se Paulinianum, S. Hieronymi fratrem, Presbyterum ordinatum, et directum ad monasterium, ut in eo fungeretur munere sacerdotali, cum tamen de ea re nihil ad se ejusdem monasterii fratres scripsissent. S. Augustinum Anglorum Apostolum B. Gregorius Episcopum designavit, atque ab Arelatensi Episcopo ordinari jussit, si Angli fidem reciperent, neque electionem, aut postulationem ullam Anglorum exspectavit. Vide Bedam lib. I historiæ gentis suæ. Beatus quoque Gregorius II, S. Bonifacium Germanis Episcopum ordinavit nihil ea de re scientibus, cogitantibusve Germanis. Vide ipsius vitam nuper editam, atque ejusmodi exempla plurima possent afferri.

Septimo idem probatur ex incommodis, quæ popularem electionem consequuntur, Primum, populares imperiti sunt, nec possunt etiamsi maxime velint, judicare an aliquis sit idoneus sacerdotio nec ne. Valentinianus Augustus, ut refert Theodoretus l. IV hist. cap. 6. cum ad eum deferretur ab Episcopis electio Episcopi Mediolanensis, respondit : « Major res est, quam ut nobis conveniat, vos autem gratia divina præditi, et illius splendore fulgentes melius eligetis. » Hæc ille. At quanto magis id posset, ac deberet dicere imperita multitudo, si saperet? Quo pacto enim, quæso, judicabunt mercatores, agricolæ, cæmentarii, cæterique opifices, num quis habeat eruditionem, et prudentiam Episcopo necessariam?

Deinde, si populus jus habeat eligendi, necesse erit, ut semper ii præficiantur quos præfici cupient pejores, et stultiores; nam major pars vincet, plures autem sunt in qualibet civitate mali, quam boni, plures stulti, quam sapientes. Quare S. Chrysostomus lib. III de sacerdotio graviter queritur, quod suo tempore Episcoporum electiones in manu populi essent, ac dicit non esse mirandum, si pessimi quique præficiantur et optimi viri interim negligantur, cum eorum sit eligere, qui nihil norunt nisi de rebus temporalibus judicare.

Denique, electio popularis obnoxia est tumultibus, ac seditionibus, ut S. Augustinus dicit in epist. 110. et 225. ubi refert historiam turbulentissimæ commotionis popularis in electione Piniani. Ruffinus quoque lib. XI hist. cap. 11. narrans dissensionem populi Mediolanensis in Episcopo designando. « Dissentio, inquit, gravis et periculosa urbi propriæ maturum parabat exitium. » Sed insignis contentio præter cæteras fuit in electione S. Damasi, tanto enim ardore animi partes concurrerunt, ut in quodam templo 137. homines necarent, ut scribunt Ammianus Marcellinus lib. XXVII, Hieronymus in Chronico, et Ruffinus lib. XI hist. cap. 10.

At, inquit Calvinus, si tam est incommoda hæc ratio eligendi, cur eam veteres patiebantur? Quod ergo eam non tollerent e medio, argumento est non potuisse tolli, propterea, quod esset jure divino constituta.

Respondeo, eam rationem eligendi ad suffragia populi, paulatim in Ecclesiam irrepsisse, proinde debuisse etiam paulatim suaviterque de medio tolli; initio enim, hoc est, Apostolicis temporibus, insciente populo, Pastores eligebantur. Deinde cœpit populus adhiberi ad testimonium dandum de vita, et moribus eligendi. Unde est illud Tertulliani in Apolog. cap. 39 : « Præsunt probati quique seniores, honorem istum non pretio sed testimonio adepti. » Tum ut populi magis diligerent suos Episcopos, cœpti sunt ii tantum ordinari, quos populus postulasset. Unde est illud S. Leonis in ep. 87 vel 89 : « Expectarentur vota civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio Clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui norunt Patrum regulas, custodiri. » Ubi S. Leo populis tribuit vota, id est, desideria, et testimonia, Clericis autem electionem.

Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, ut etiam jus suffragii sibi populus usurparet, ut intelligi potest ex lib. III Chrysostomi de sacerdotio. Sed posteaquam hoc aliquandiu toleratum est, et apparuit ejus rei confusio, et indignitas, tum etiam paulatim sublata est populo electio et postulatio, solumque relictum est testimonium vitæ et morum. Nam etiam nunc ordinantur Episcopi et Presbyteri coram populo, et Episcopus, qui ordines collaturus est, per Diaconum populum alloquitur, ac petit, ut si quis est, qui aliquid habeat adversus ordinandos, accedat, et dicat. Superest argumenta solvere.

Matthias Illyricus in lib. de electione Episcoporum collegit omnia ferme argumenta, quæ a Luthero, Brentio, Calvino, et aliis excogitata fuerant. Sex autem primo loco ex verbo Dei argumenta depromit. Primum ejusmodi est : Claves regni cœlorum non soli Papæ aut Episcopis, sed toti Ecclesiæ datæ sunt. Nam quod dicitur, Matth. XVI : *Tibi dabo claves etc.* S. Augustinus tract. 124. in Joan. interpretatur dictum esse Petro, ut is personam gerebat Ecclesiæ. Præterea Matth. XVIII toti multitudini dicitur : *Quæcumque alligaveritis super terram etc.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur paulo ante : *Si peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum etc.* (1). At nomine clavium significatur omnis potestas Ecclesiastica, igitur tota multitudo fidelium potestatem habet a Christo eligendi et vocandi, atque etiam ordinandi Ministros.

Respondeo, de hoc argumento multa diximus in I. lib. de Pontifice ; idcirco paucis hoc loco rem totam expediemus. Igitur verba illa Matth. XVI : *Tibi dabo claves*, sententiæ nostræ manifeste favent, neque illi repugnat S. Augustini interpretatio. Nam propterea S. Augustinus dicit, Apostolum Petrum in persona totius Ecclesiæ accepisse claves, quia in totius Ecclesiæ commodum et utilitatem eas accepit, et etiam quia non ipse solus illis usurus erat ; sed transmissurus ad successores, et communicaturus cum aliis omnibus Episcopis et presbyteris.

In altero autem loco : *Quæcumque alligaveritis etc.* promittitur Ecclesiæ potestas ligandi et solvendi, sed quæ in Prælatis sit, non in reliqua multitudine. Vere enim dicitur Ecclesia solvere et ligare, quia Prælati ejus solvunt et ligant, quemadmodum dicitur homo loqui et videre, licet non nisi lingua loquatur, et oculis videat. Id autem ita esse, ex ipso illo loco deducitur; nam posteaquam jusserat, ut qui correptione fraterna, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus, non moveretur, deferretur ad Ecclesiam, et ne quis Ecclesiæ tribunal contemnendum putaret, adjecit eam promissionem : *Quæcumque alligaveritis etc.* quare illi Ecclesiæ dicitur : *Quæcumque alligaveritis*, de qua dictum est : *Dic Ecclesiæ.*

Illud autem : *Dic Ecclesiæ*, exponitur a Chrysostomo in commentario ejus loci, ac si dictum esset : Dic Prælato Ecclesiæ; Cæteri quoque Doctores per Ecclesiam eo loco positam intelligunt Prælatum, aut Concilium Prælatorum : et usus Ecclesiæ idem confirmat. Semper enim qui ad Ecclesiam deferuntur, ad Episcopum aut Concilium deferuntur. Secundum argumentum tale est : Imperat Dominus, Joan. X ut non audiamus vocem alienorum. Et rursus Matth. VII ut fugiamus falsos Prophetas, et Apostolus ad Galat. I jubet anathematizari eos, qui docent aliquid præter Evangelium : Igitur populus Christianus divinum habet mandatum, quo tenetur bonos Pastores quærere et vocare, et perniciosos rejicere.

Respondeo, populum debere quidem discernere verum a falso Propheta, sed non alia regula, quam diligenter attendendo, an is, qui prædicat, dicat contraria iis, quæ dicebantur a prædecessoribus, vel iis, quæ dicuntur ab aliis ordinariis Pastoribus, et præsertim ab Apostolica sede, et Ecclesia principali ; nam imperatum est populo, ut audiat Pastores suos. Luc. X : *Qui vos audit, me audit.* Et Matt. XXIII : *Quæ dicunt, facite* (2). Non igitur debet populus judicare suum Pastorem nisi nova audiat, et a doctrina aliorum Pastorum aliena.

Præterea, hoc est quod Paulus monet ad Galat. I ut anathematizemus, qui docent nova, et contraria iis, quæ antea evangelizata sunt. Adde, quod populus cum sit rudis, non potest aliter judicare de doctrina Pastoris. Si enim per se posset judicare, non egeret prædicatoribus : ex quo deducitur, debuisse hominibus hujus temporis suspectam esse doctrinam Lutheri, Calvini, et similium, qui per se veniebant, et prædicabant nova et pugnantia cum doctrina omnium Pastorum Ecclesiæ. Nam cum Pastor ordinarius et aliquis alius qui prædicat non vocatus, contraria docent, debet omnino populus Pastorem suum potius sequi, quam illum alterum, qui non est Pastor, etiamsi forte contingeret, ut Pastor erraret. Nam cum ipse populus non possit de ea re judicare, cur non potius credet illi, qui jussus est obedire? Quanquam non est credibile, Deum permissurum, ut ordinarius Pastor ita erret, ut decipiat simplicem populum ; facile enim apparet, an doceat contraria cæteris Pastoribus.

Observandum est præterea, populum posse quidem ea regula, quam posuimus, internoscere verum Prophetam a falso, sed non propterea posse falsum Pastorem, si sit Epis-

(1) Matth. XVI, 19; XVIII, 18 et 15. — (2) Luc. X, 16; Matth XXIII, 3.

copus, deponere, et alium ejus loco substituere. Nam Dominus et Apostolus tantum jubent, ut falsi Prophetæ non audiantur a populo : non autem ut populus eos deponat. Et certe usus Ecclesiæ semper hoc habuit, ut hæretici Episcopi a Conciliis Episcoporum, vel a summis Pontificibus deponerentur. Ex his secundum argumentum manet solutum.

Tertium argumentum est hoc : Episcopi non sunt Domini, sed ministri Ecclesiæ, I. Cor. III et I. Petri V. Et præterea Ecclesia est columna et firmamentum veritatis, I. Tim. III. Igitur summum tribunal est penes Ecclesiam, non penes Episcopos, proinde ipse potest eligere et vocare Ministros.

Respondeo, Episcopos esse Ministros Ecclesiæ, quia pro ea laborant, non illi obediendo, sed eam regendo, eique præsidendo, ut alias diximus. Duplex enim est genus Ministrorum, cum alii serviant obediendo, ut mancipia ; alii imperando, ut pædagogi, et omnis magistratus ; porro Episcopos servire populis regendo et imperando, patet Actor. XX et ad Hebr. XIII. Est autem Ecclesia columna veritatis, quia semper audit Petrum, pro quo Dominus oravit, ne deficeret fides ejus.

Argumentum Quartum summunt ex Act. I ubi non soli Apostoli, sed tota Ecclesia elegit Matthiam et Barnabam, ut ex eis Deus unum assumeret.

Respondeo cum Chrysostomo in hunc locum, id factum esse ex confessione Petri, non ex necessitate : « Quid, inquit Chrysostomus, an non licebat ipsi Petro eligere? licebat, et quidem maxime. Verum id non fecit, ne cui videretur gratificari. » Præterea illa non tam electio fuit, quam postulatio quædam, qua cupiverunt a Deo aliquem eligi in locum Judæ. Denique ab exemplo uno non deducitur aliquid esse de jure divino. Nos quidem efficaciter probamus, non esse de jure divino, ut populus eligat, quando exemplis ostendimus, aliquando, sine populi suffragio Episcopos fuisse electos, quia non potest recte fieri contra jus divinum. At non efficaciter probamus esse de jure divino id omne, quod aliquando factum legimus.

Quintum argumentum ex Actor. VI ubi de multitudine credentium dicitur : *Et elegerunt Stephanum etc.* (1).

Respondeo Primo, ab hoc exemplo non probari, id esse de jure divino. Secundo dico, id etiam esse tributum populo ex concessione Apostolorum, ut Lucas ipse aperte testatur. Tertio dico, locum hunc non esse ad propositum : Nos enim agimus de electione Pastorum, qui præficiuntur Ecclesiæ regendæ, isti autem Diaconi erant præficiendi mensis.

Argumentum Sextum actor. XIV : *Et cum constituissent illis per singulas civitates Presbyteros* (2), verbum Græcum χειροτονήσαντες significat, cum elegissent per suffragia. Nam χειροτονέω est quasi χέιραστείνω, id est, manus tendo, seu attollo in signum suffragii ; ut enim constat ex M. T. in oratione pro Flacco, signum suffragii apud Græcos erat, attollere manus. Cum ergo Paulus et Barnabas elegerint Episcopos ad suffragia populi, manifestum est, eos præfuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

Respondeo ad hoc argumentum, quod est præcipuum fundamentum Illyrici, Calvini, Kemnitii, et aliorum, verbum χειροτονέω tria significare posse. Primo, eligere per suffragia, ut ratio ipsa etymologiæ docet, et usus etiam profanorum auctorum.

Secundo, eligere ac decernere quocumque id fiat modo : Nam etiam si etymologia ab extensione manuum sumpta sit, tamen derivatur postea verbum ad omnem electionem et sanctionem, ut multis aliis verbis accidit. Nam Actor. I. Lucas dicit : *Cecidit sors super Mathiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis* (3). Græce καὶ σύγκατε ψηφίσθη, id est, suffragiis additus est. Nam ψῆφίζεσθαι est dare suffragium, et ψηφίσμα est ipsum suffragium, et tamen B. Matthias non suffragiis, sed sorte electus est. Itaque ψηφίζεσθαι eo loco accipitur pro cooptare, quocumque modo id fiat, et Act. X : *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo* (4). Græce, ἀλλὰ μαρτυρίσι τοῖς πρόκε χειροτονημένοις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Nec tamen Deus suffragiis elegit, quibus ostenderet Christum redivivum.

Tertio, significat apud Ecclesiasticos, ordinare per manuum impositionem. Nam Chrysostomus hom. XIV in Acta, exponens illud : *Et cum orassent, imposuerunt illis manus* (5). Sic ait : τοῦτο γάρ ἐστι χειροτονία. Et hom. 10. in I. Tim. quærit, cur Apostolus, cum præcepit de Episcopis, transit ad Dia-

(1) Act. VI, 5. — (2) Act. XIV, 22. — (3) Act. I, 26. — (4) Act. X, 40. — (5) Act. VI, 6.

conos, omissis Presbyteris : et respondet, quia Episcopi et Presbyteri sunt iidem, nisi quod Episcopi ordinant, Presbyteri non ordinant. τὴν γὰρ χειροτονίαν μόνην ἀναβεβήκασι. Eodem modo Concilium Nicænum in epist. ad Alexandrinos apud Theodoretum lib. I hist. cap. 9. utitur voce χειροτονία, pro ordinatione : si igitur accipiamus illud Actor. XIV χειροτονήσαντες, secundo modo, vel tertio, argumentum solutum est, si autem accipiamus primo modo, tunc notandum est, χειροτονεῖν, non significare eligere per suffragia ab aliis data, sed eligere proprio suffragio, ut patet ex etymologia, et ex usu auctorum. Nam Demosthenes in oratione contra Timocratem, tribuit populo χειροτονεῖν. Sic enim ait : ὁ δῆμος τὰς ἐμὰς γνώμας περὶ ἐσωτηρίας τῆς πόλεως ἐχειροτόνει. Similiter Cicero in oratione pro Flacco, de populo dicit : Porrexerunt manus, psephisma natum est. Cum ergo Lucas dicit de Paulo et Barnaba χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατὰ ἐκκλησίαν, non vult dicere, Paulum, et Barnabam ad suffragia populi creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tantum, nisi velint adversarii illud, χειροτονήσαντες, referri ad populum, repugnante tota sententia Scripturæ. Nam de quibus dicitur : cum constituissent Presbyteros, de iisdem dicitur : *Commendaverunt illos Deo, in quem crediderant* (1), quæ sine controversia ad Apostolos tantum referuntur.

Argumentum septimum sumunt Lutherus, Calvinus, Kemnitius, et Illyricus ex Cypriano, qui l. I, epist. 4. sic ait : « Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, et Deum metuens, a peccatore præposito separare se debet, nec ad sacrilegi Sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maxime habeat potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi, quod et ipsum videmus de divina auctoritate descendere, ut Sacerdos plebe præsente, sub omnium oculis deligatur, et dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur etc. »

Respondeo dupliciter. Primo, Cyprianum non velle dicere, descendere ex jure divino, ut Episcopus a populo eligatur, sed ab exemplis divinis, ut patet ex sequentibus. Nam probare volens, hoc descendere de divina auctoritate, probat solum tribus exemplis Scripturarum ; quia nimirum Eleazarus, Numer. XX coram populo ordinatus est, et similiter Matthias, Act. I et septem Diaconi, Actor. VI. At exempla scripturarum non faciunt rem esse de jure divino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciunt.

Secundo dico, Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi ut ferant testimonium de vita et moribus ordinandorum, quod etiam nunc servatur in Ecclesia Catholica. Dicit autem Cyprianus, populum habere potestatem eligendi, et suffragium ferendi, quia potest dicere, si quid noverit boni vel mali de ordinando, et sic testimonio suo efficere, ut eligatur, vel non eligatur. Itaque habet populus, secundum Cypriani sententiam, potestatem eligendi et suffragandi per testimonium, non per calculum, more testis, non judicis. Id quod ex eodem loco perspicuum fieri potest ; dicit enim debere in Ecclesia eligi Episcopum, quomodo Scriptura docet fuisse electum Eleazarum. At Scriptura Num. XX dicit, Eleazarum electum a Mose, et nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Eleazarum electum. Et Cyprianus explicans hoc, ait : « Coram omni Synagoga jubet Deus constitui Sacerdotem, id est, instruit, et ostendit ordinationes sacerdotales, non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur. » Et infra : « Propter quod diligenter de traditione divina et Apostolica observatione servandum est, et tenendum, quod apud nos quoque, et ferre per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, et Episcopus deligatur, plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime novit, et uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. »

Argumentum Octavum sumit Illyricus ex Nicæno Concilio. Nam in epist. ejusdem Concilii ad Alexandrinos, apud Theodoretum lib. I, cap. 9. hist. habentur hæc verba : « Dignum est, vos potestatem habere, et eligendi quemlibet, et nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni, et absolute facere omnia secundum leges et sanctiones Ecclesiæ. Si quem vero contigerit requiescere in Ecclesia, tunc provehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, et populus eos elegerit, con-

(1) Act. XIV, 22.

decernente simul et designante maxime Alexandrinæ civitatis Episcopo. »

Respondeo, ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi jam tum cœpisse consuetudinem, ut populus electioni admisceretur, quod nos minime negamus. Non autem inde colligitur, id esse de jure divino, quod adversariis erat probandum. Sed notanda est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam Concilium Nicænum initio hujus testimonii ab Illyrico citati, non loquitur de plebe, sed de Episcopis, atque illos dicit habere debere potestatem eligendi, et omnia faciendi secundum Ecclesiæ sanctiones : Illyricus autem sic pervertit, et immutavit verba, ut videatur Concilium tribuere plebi omnem potestatem gubernandi Ecclesiam. Deinde ad finem ejus testimonii Concilium dicit debere eligi Episcopum a populo, sed confirmari electionem ab Episcopo Alexandrino (nam de Episcopis Ægypti agitur) et proinde tribuit Concilium præcipuam auctoritatem Episcopo in electionibus. Illyricus autem immutavit verba, ut videretur, Episcopus nihil amplius posse, quam populus. Vide totum locum.

Argumentum Nonum Illyrici, Calvini et Kemnitii, sumitur ex epistola Concilii II generalis ad Damasum, quam refert Theodoretus lib. V hist. cap. 9. ubi sic legimus : « Reverendissimum et Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinavimus coram universali Concilio cum omni concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosii, universique Cleri, cuncta decernente pariter civitate. » Similia profert Calvinus ex Leone epist. 89. et Gregorio lib. II epist. cap. 69. Addit Kemnitius unum testimonium ex Ambrosio lib. X, epist. 82. et alia, quæ non ex fontibus citat, sed ex decreto Gratiani, dist. 23. 24. 62. 63. 65. 67. et 8. quæst. 1. can. Licet. multa etiam ejusdem generis citat Illyricus in suo libro de electione Episcoporum.

Respondeo Primo, ex nullo horum testimoniorum colligi, esse de jure divino, ut populus eligat. Secundo, in his omnibus, uno vel altero exceptis, nullam fieri mentionem electionis, sed solum postulationis vel testimonii. Tertio, nos non negare, quin aliquando populus elegerit, sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt Reges, sed id juris habere eos, vel habuisse ex confessione Pontificum, non ex jure divino. Ex quibus apparet, quam splendide mentiatur Calvinus l. IV Inst. cap. 5, §. 2. cum dicit ritum eligendi Episcopos sine suffragio populi, pugnare cum verbo Dei, et cum multis Conciliorum decretis, quæ statuerunt, irritam esse electionem si aliter fiat. Nam nec ullum verbum Dei attulit, nec ullum Concilii decretum, nec ullum afferri potest, in quo habeatur quod ipse dicit.

Argumentum Decimum Illyrici, sumitur a consuetudine Ecclesiæ. Dicit enim, fuisse usum istum in Ecclesia per annos fere 1300, et solum a tempore Friderici II, qui obiit anno 1250, introductum, ut Laici excluderentur ab electione. Probat autem, quod tamdiu duraverit consuetudo eligendi ad suffragia populi, ex Gregorio IX : qui sedit tempore Friderici. Exstat enim in decretalibus epistolis a Gregorio IX editis, tit. de electione, cap. Messana, mentio hujus rei, necnon in epistola ejusdem Gregorii ad Episcopum Bremensem, apud Krantium lib. VIII Metropolis, cap. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumentum. Quare nullum prorsus est dubium, quin electio ante annos 300. et deinceps quoque aliquandiu a Laicis citra omnem controversiam sit factitata.

Respondeo, Illyricum egregie mentiri. Nam in primis, Apostolorum tempore, et deinceps multis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitæ dare, ut ex supra dictis patet. Deinde consequentibus sæculis irrepsit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tempore, nec citra controversiam, ut Illyricus dicit. Nam Gregorius IX, in epist. citata ad Bremensem Episcopum clarissime dicit, Canonicorum fuisse electionem, licet accesserint etiam vota, id est, desideria et postulationes populi.

Porro caput Messana, est contra ipsum Illyricum ; nam in eo capite prohibetur severissime, ne Laici eligant : « Edicto, inquit Honorius, perpetuo prohibemus, ne per Laicos cum Canonicis Pontificis electio præsumatur. Quod si forte præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potius corruptela. » Hæc ille. Non igitur citra controversiam Laici ante annos trecentos eligebant. Præterea, electio Alexandri III, ante annos 450, per solos Cardinales facta est, ut cognosci potest ex Radevico lib. II de rebus gestis Friderici I, cap. 50 et sequentibus. Item electio Gregorii VII ante annos quin-

gentos, per solos Cardinales facta est, ut patet ex decreto electionis illius apud Platinam. Denique, quomodo citra controversiam usque ad annum 1200, Laici elegerunt? cum, ut supra citavimus, Concilium octavum ante annos 700, et Concilium septimum ante annos 800, et Concilium Martini Papæ ante annos 900, et Concilium Laodicenum ante annos 1200, interdixerint, ne Laici eligant.

Argumentum Undecimum est ejusdem Illyrici, qui politicas rationes quasdam profert, sed ineptissimas; qualis illa est, quod Canonici et Monachi fere semper eligant Episcopos, aut Abbates Papistas, raro aut numquam Lutheranos. Scilicet, valde expediret Ecclesiis et Monasteriis, ut ab iis gubernarentur, qui nihil oderunt magis, quam Clericos et Monachos. Addit etiam, valde esse incommodum, quod cum Episcopi et Abbates Germaniæ sint etiam Principes temporales, a sex tantum aut octo interdum hominibus eligantur; quasi Imperator non sit Princeps longe major, qui tamen a sex tantum aut septem Electoribus creatur.

CAPUT VIII.

Sexta Propositio.

« Electio Episcoporum non pertinet jure divino ad Clerum, sed ad summum Pontificem, ut vel ipse eligat, vel præscribat eligendi modum. »

Probatur Primo, quoniam ex Evangelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam universam sancto Petro esse commissam, Joann. ult. Itaque ad illum pertinet, providere Christianis de iis, qui curam eorum gerant. Deinde, si ad Clerum pertineret electio jure divino, ad totum Clerum pertineret. Non enim jus divinum definivit, ut hi potius, quam illi ex Clericis eligant; at non omnibus Clericis convenire electionem, satis probatur ex eo, quod eadem fere incommoda acciderent ob multitudinem Clericorum, quæ accidebant in electione populari. Quocirca multis jam sæculis soli Clerici primarii eligunt, quod tamen fieri non potuisset, si jure divino omnes Clerici electores fuissent. Denique, S. Petrus, qui jus divinum certe non ignorabat, non solum in Ecclesia Romana successorem sibi delegit Clementem, neque exspectavit, ut is a Clericis eligeretur, sed etiam ad plurimas provincias Episcopos misit. Vide Damasum in Pontificali, Innocentium I, in epist. ad Decentium, et Joannem III, in epistola ad Germanos. Vide etiam de tota re Cajetanum de potestate Papæ et Concilii, cap. 13.

CAPUT IX.

Septima Propositio.

« Ratio eligendi summum Pontificem per solos Cardinales, est omnium optima, et merito conservanda, etsi absolute posset Pontifex eam mutare, si vellet. »

Secunda pars est evidens, quia de jure positivo est, ut Cardinales eligant. Probatur prima pars hujus conclusionis, Primo, inductione. Non debet Pontifex creari per sortes, nec per carnalem successionem, nec per solius prædecessoris nominationem, nec ad suffragia populi, nec ad suffragia totius Cleri, ut jam probatum est, ergo ad suffragia primorum ex Clero: Tales sunt Cardinales; sunt enim præcipui Episcopi, Presbyteri, et Diaconi Romanæ Ecclesiæ.

Secundo, nulli melius judicare possunt, qualis debeat esse Episcopus eligendus, quam ii, qui sunt Episcopi Conciliarii, et cum eo Ecclesiam regunt, et optime norunt Ecclesiastica negotia; tales sunt Cardinales, igitur ad eos rectissime pertinebit electio.

Tertio, ex duratione; nulla enim forma electionis diu durare potuit, præter istam per solos Cardinales. Constat enim ab anno 1179 usque ad hoc tempus per annos 400, semper electos Pontifices a duabus partibus Cardinalium, juxta decretum Alexandri III, promulgatum in Concilio Lateranensi, ut habemus cap. Licet, extra de electione, nec tamen tunc cœpit electio fieri per solos Cardinales, sed diu antea videtur incœpisse. Nam in illo cap. Licet, Alexander III aperte indicat, jam ante cœpisse morem istum, ut soli Cardinales eligerent, et solum se constituere, ut non sufficiat major pars Cardinalium, sed requirantur duæ partes. Porro ante hoc tempus per 1100 annos, 17 mutationes inve-

niuntur in electione Romani Pontificis, ut quidam annotarunt.

Quarto probatur experientia, quia nunquam fuerunt pauciora schismata quam hoc tempore. Annotavit Onuphrius in lib. de Pontificibus Romanis, schismata 29 in Ecclesia Romana, ex quibus 26 fuerunt usque ad Alexandrum; toto reliquo tempore solum tria; ex quibus etiam tribus unum solum accidit vitio Cardinalium, nimirum illud, quod factum est tempore Urbani VI. Nam illud alterum, quod accidit tempore Joannis XXII, ab Imperatore Ludovico IV excitatum est; postremum vero temporibus Eugenii a Concilio Basileensi.

Quinto probatur; nam hæc forma eligendi temperata est ex omnibus aliis bonis et legitimis formis; sciendum est enim quinque modis præcipue consuevisse eligi Episcopos. Primus modus fuit, ut ipse summus Pontifex per se eligeret, qui modus præsertim servabatur olim in novis Episcopatibus erigendis, novisque Episcopis mittendis.

Secundus modus fuit, ut Episcopum eligerent Episcopi omnes ejusdem provinciæ, vel major eorum pars, postulato tamen testimonio et consensu Cleri et populi ejus loci, cui Episcopus dabatur : et eodem modo eligebantur Metropolitani et Patriarchæ, et ipse summus Pontifex, nimirum ab Episcopis vicinis, seu provincialibus. Et hic modus antiquissimus fuit, et duravit satis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus lib. I, epist. 4 : « Apud nos, inquit, et fere per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, et Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime novit, et uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. » Idem lib. IV, epist. 2. testatur, Cornelium Papam electum fuisse a plurimis Episcopis, de testimonio et suffragiis totius Cleri et populi. De eodem modo legimus in Concilio Nicæno, can. 4. Episcopum debere constitui ab omnibus Episcopis provinciæ, et si id fieri nequit, saltem per litteras debere haberi consensum absentium omnium, vel majoris partis, ut exponit can. 6. ejusdem Concilii. Idem habetur in Concilio Antiocheno, can. 19. et in decretis collectis a Martino Bracarensi, cap. 3.

Tertius modus fuit, ut eligeret Clerus et populus civitatis. Hic modus fuit in usu tempore Chrysostomi, Ambrosii, Augustini, Leonis, Gregorii, ut patet ex locis supra citatis.

Quartus modus fuit, ut Imperatores et Reges, vel soli, vel cum Clero et populo eligerent. Constat enim, Justinianum seniorem post recuperatam Italiam, noluisse quemquam creari Romanum Pontificem, sine sua approbatione, quod servatum est usque ad Constantinum IV, qui juri suorum prædecessorum in hac parte cessit, ut ex Platina et aliis cognosci potest. Constat item, Carolo Magno jus eligendi Romanum Pontificem et alios Episcopos concessum ab Adriano I, et deinde simile jus concessum Othoni a Leone VIII, ut patet ex Gratiano dist. 63. c. Adrianus, et can. in Synodo; si tamen hi canones recipiantur, qui a Gratiano, non ex decretis Pontificum aut Conciliorum, sed ex Chronico Sigeberti collecti sunt.

Quintus modus fuit, ut soli Canonici, id est, primarii Clerici Episcopum eligerent, qui modus servatur a longo tempore in multis Germaniæ locis.

Ex his quinque formis, Prima non potest reperiri in electione summi Pontificis, quia non expedit, ut prædecessor eligat successorem. Reperitur tamen aliquo modo, quatenus hæc forma electionis ab ipsius Pontificis decreto manavit. Secunda reperitur in hac forma, quantum ad id, quod erat in ea præcipuum ; nam eligunt nunc Episcopi vicini, ut tunc eligebant, nimirum sex Episcopi Cardinales. Tertia non reperitur, quia erat omnium maxime incommoda, ut supra ostendimus. Quarta non reperitur etiam, quia quod Imperatores se miscuerint electioni, factum est vel vi et quasi tyrannide Imperatorum, ut quando Græci Imperatores nolebant creari Pontificem sine suo jussu, imo etiam nisi pecuniariam summam accepissent; quam consuetudinem tyrannicam fuisse affirmat S. Gregorius in commentario Psalm. IV pœnitentialis; vel quia Pontifices ipsi id necessarium judicabant ad Ecclesiæ defensionem, ut quando Carolo Magno et Othoni id Pontifices concesserunt, si tamen concesserunt. At nunc nec Imperatores tyrannice se ingerunt electioni, nec id requiritur ad Ecclesiæ defensionem. Imo etiam vix invenitur aliquis pius Imperator, qui hoc jure sibi concesso uti voluerit, et e contrario exstat aperta renuntiatio huic juri facta a Ludovico Caroli filio, can. Ego Ludovicus, dist. 63. et ab Othone I, can. Constitutio,

eadem distinctione. Quinta denique reperitur; nam quod sunt Canonici in aliis urbibus, id sunt Presbyteri et Diaconi Cardinales in urbe.

CAPUT X.

Octava Propositio.

« Si nulla exstaret pontificia constitutio de electione summi Pontificis; vel casu aliquo omnes electores a jure designati, id est, omnes Cardinales simul perirent, jus electionis ad Episcopos vicinos et Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua a Concilio generali Episcoporum. »

In hac propositione non videntur omnes convenire. Quidam enim existimant, secluso jure positivo, jus eligendi devolvi ad Concilium Episcoporum, ut Cajetanus tractat. de potestate Papæ et Concilii, cap. 13 et 21. et Franciscus Victoria relect. 2. quæst. 2. de potestate Ecclesiæ. Alii, ut refert Sylvester verbo Excommunicatio, 9. §. 3. docet, ad Clerum Romanum pertinere jus eligendi in illo casu. Sed conciliari possunt hæ duæ opiniones. Nam ad Episcoporum Concilium pertinet sine dubio primaria auctoritas eligendi in illo casu; siquidem mortuo Pontifice, non est in Ecclesia ulla major auctoritas quam generalis Concilii : et si Pontifex non esset Episcopus Romanus, nec alicujus particularis loci, sed solum generalis pastor totius Ecclesiæ, ad Episcopos pertineret, vel eligere successorem, vel designare electores : tamen posteaquam unitus est Pontificatus orbis Episcopatui urbis, immediata auctoritas eligendi in illo casu deberet ab Episcopis totius orbis permitti Episcopis vicinis et Clericis Romanæ Ecclesiæ, quod probatur dupliciter.

Primo, quia ab omnibus Episcopis vicinis et Clericis Romanis translatum est jus eligendi ad Cardinales, qui sunt quædam pars Episcoporum et Clericorum Romanæ Ecclesiæ; ergo Cardinalibus deficientibus deberet redire jus eligendi ad omnes Episcopos et Clericos Romanæ Ecclesiæ.

Secundo, quia hæc est antiquissima consuetudo, ut ex Cypriano supra ostendimus, ut Episcopum tam Romanum, quam alios eligant Episcopi vicini, præsente Clero. Nec unquam est auditum, quod Episcopi aut Archiepiscopi totius orbis convenirent ad electionem summi Pontificis, nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium a Concilio generali explicari debet, ut factum est in Concilio Constantiensi.

CAPUT XI.

De numero Ordinum Ecclesiasticorum.

Sequitur tertia Quæstio de distinctione Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiæ; quæ sane quæstio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab adversariis de numero, de antiquitate et de officio Clericorum. Ac, ut a numero incipiamus, Joannes Calvinus lib. IV Institut. cap. 4. et cap. 19. et Martinus Kemnitius in Examine XXIII sess. Concilii Tridentini, reprehendunt numerum septenarium ordinum, quem Catholici passim asserunt, ac docent; tres tantum esse veros ordines, Episcoporum, quos ipsi Pastores libentius vocant, Presbyterorum, quos Seniores, vel Doctores, vel Ministros verbi appellant, et Diaconorum.

Ex cæteris ordinibus simpliciter auferunt ordinem Exorcistæ, reliquos agnoscunt quidem, sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicunt enim, Lectores, Acolythos, Ostiarios et similes, fuisse ministros quosdam, quos pastores libere assumebant pro necessitate Ecclesiæ, id est, plures aut pauciores, prout Ecclesiæ magnitudo aut parvitas requirebat. Id vero probant ex eo, quod varie a Patribus isti ordines numerantur. Et quidem Calvinus lib. IV, c. 4. §. 1. Hieronymum producit testem, qui in Comment. cap. XIX Isaiæ, quinque ordines numerat, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Fideles et Catechumenos.

Kemnitius autem testes producit; Primo, Dionysium Areopagitam, qui in 5. cap. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, tres tantum facit ordines, Pontificum, Sacerdotum, et Ministrorum. Secundo, Canones Apostolorum, ubi numerantur quinque ordines, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum et

Cantorum. Tertio, Ambrosium, qui in Comment. cap. IV ad Ephes. numerat etiam quinque, sed loco Cantorum ponit Exorcistas. Quarto, Ignatium in Epistola ad Antiochenos, et Epiphanium in fine Panarii, qui plures numerat, quam septem; addunt enim κοπιῶντας, id est, laborantes. Addit etiam Ignatius Confessores. Quinto, Canonistas, qui apud Gratianum dist. 23. et 25. addunt Psalmistam: «Non igitur, inquit Kemnitius, Catholicum dogma est, de septem illis ordinibus.» Hæc illi.

Porro Catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui proprie ordines Clericorum nominantur. Est autem observandum, duobus modis accipi solere apud auctores ordinem Ecclesiasticum: Uno modo proprie; alio modo communiter. Proprie illi dicuntur ordines, qui certo ritu sacro et solemni conferuntur ab Episcopo, et ad certum ministerium sacrificio divino exhibendum referuntur. Qua ratione septem dumtaxat ordines numerantur, videlicet, Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolythus, Lector, Exorcista, et Ostiarius. Etsi enim Episcopus et Presbyter distinguuntur, tamen quantum ad sacrificium, idem omnino ministerium exhibent, proinde unum ordinem, non duos faciunt, sicut etiam Lector, et Cantor, seu Psalmista.

Quare Cornelius Papa in epistola ad Fabianum apud Eusebium lib. VI hist. cap. 33. dicit, in Ecclesia Romana suo tempore, id est, ante annos 1300, fuisse Presbyteros XLVI, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos XLII, Exorcistas cum Lectoribus et Ostiariis LII, ubi nullam facit mentionem Cantorum, vel laborantium, vel aliorum quos alii numerant, quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem, nec referuntur distincta ratione ad sacrificium.

In Concilio item Roman. sub Sylvestro, cap. 3. numerantur iidem septem ordines. In Concilio autem Carthag. IV, can. 2. et sequentibus, præter ordines jam nominatos in epist. S. Cornelii et in Concilio Roman. additur ultimo loco Psalmista seu Cantor, sed ibidem Concilium monet: Psalmistam non ordinari ab Episcopo, sed etiam sine licentia Episcopi, sola jussione Presbyteri, posse officium canendi suscipere. Isidorus lib. VII Etymol. cap. 12. et in epist. ad Ludifredum; Rabanus lib. I de Instit. Cleric. c. 6. et seq. Amalarius lib. II de officiis Ecclesiast. c. 7. et seq. Hugo de S. Victore lib. II de Sacramentis par. 3. cap. 5. eosdem septem ordines numerant et explicant; idem facit Magister sent. quem omnes Theologi sequuntur in IV dist. 24.

Denique eosdem numerat Concilium Florentinum in instructione Armenorum, et Tridentinum sess. XXIII, cap. 2. et Ecclesiæ usus idem testatur; non enim alii ordines præter istos conferri solent: Nam prima tonsura non est ordo, cum nullum habeat officium annexum, sed est præparatio ad ordines, ut Catechismus ad Christianismum.

Communiter autem dicuntur ordines illi omnes, qui quomodocumque dedicantur divinis obsequiis, etiam si non referantur ad sacrificium. Et hoc modo etiam Monachi, virgines et viduæ Deo sacratæ, necnon laborantes in sepeliendis defunctis, ordines aliquando dicuntur a Patribus: Nam de ordinatione Monachi scribit Dionysius c. 6. Ecclesiast. Hierarch. de ordine vero laborantium in sepeliendis mortuis, Epiphanius in Compendiaria doctrina. Habebatur enim actio quædam religiosa, sepultura mortuorum. De ordine Diaconissarum, virginum, aut viduarum, quæ serviebant Ecclesiæ in instructione mulierum, quæ baptizandæ erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his autem facile erit explicare loca, quæ ab adversariis afferuntur contra numerum septenarium ordinum. Ac primum ad locum Hieronymi, a Calvino adductum, Respondeo, S. Hieronym. eo loco non loqui de ordinibus Clericorum, sed de ordinibus Christianorum; ideo ponit primo loco Clericos, deinde Laicos, quos fideles vocat, ultimo Catechumenos. Porro ex Clericis nominat tres tantum, id est, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium; Explicabat enim illud Isaiæ: *Erunt quinque civitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaanitide* (1), ac per eas civitates Ecclesiam Christianam intelligi volebat. Itaque ad perficiendum quinarium numerum, ex omnibus Clericis tres primos posuit, in quibus omnes alii continentur, quos idem Hieronymus alibi distincte ponit: Nam Subdiaconorum meminit in epist. 91. in primis verbis, Acolythorum meminit ac Lectorum in epist. 2. ad Nepotianum: Denique Exorcistarum et Ostiariorum in Com-

(1) Isai. XIX, 18.

mentar. cap. II epistolæ ad Titum in postremis verbis.

Ad locum Dionysii, a Kemnitio productum, respondeo, Dionysium non voluisse exponere numerum ordinum, sed numerum Hierarchiarum. Tres enim sunt Hierarchiæ in Ecclesia militante, ut etiam tres sunt in Ecclesia triumphante ; Prima est Pontificum ; Secunda Sacerdotum ; Tertia Diaconorum. Diaconi enim, etiamsi ministri dicuntur et sunt, si comparentur ad Sacerdotes ; tamen sunt etiam Principes et Præsules, si comparentur ad plebem, et ideo dicuntur Hierarchæ, Ordines autem inferiores non præsunt populis, sed tantum ministrant Diaconis et Sacerdotibus.

Quod autem Diaconi præsint, docent Ignatius in epist. ad Trallianos : « Subjecti, inquit, estote Episcopo, similiter et Presbyteris, atque Diaconis. » Item Hieronymus in cap. II. ad Titum : « Non solum, inquit, Episcopi, Presbyteri et Diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum, cui præsident, conversatione, sermone, ac scientia præcedant, verum et inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, Æditui, et omnes omnino, qui domui Dei serviunt. » Docet id etiam Joannes Chrysostom. qui homil. 83. in Matth. Diacono suadens, ut Imperatorem arceat a communione, si indigne adeat : « Cohibe, inquit, et coerce, majorem tu illo habes potestatem. » Et hæc etiam ratio est, cur Episcopi ordinarie assumerent ex Presbyteris, aut Diaconis Ecclesiæ, non ex inferioribus ordinibus, ut patet ex Leone epist. 84. ad Anastasium, cap. 6. quam etiam puto causam esse, cur in Romana Ecclesia soli Episcopi, Presbyteri et Diaconi sint Cardinales.

Ad locum ex Canonibus Apostolorum, Respondeo, Clementem in canonibus Apostolorum nusquam voluisse omnes ordines numerare, sed data occasione, modo unum, modo alium ordinem nominasse. Eumdem autem Clementem plures ordines agnovisse, perspicuum est ex can. 15. ubi dicit : « Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum etc. »

Ad testimonium Ambrosii respondeo, Ambrosium in commentar. cap. IV. ad Ephesios, solum quinque ordinum mentionem fecisse, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli. Alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores et Doctores, et quia Paulus solum quinque nomina posuit, idcirco conatus est etiam ipse quinque ordines numerare. Itaque per Apostolos intellexit Episcopos, per Prophetas Presbyteros, per Evangelistas Diaconos, per Pastores Lectores, per Doctores, vel, ut ipse legit, Magistros, Exorcistas.

Ad testimonium Ignatii et Epiphanii respondeo, illos Patres numerasse non solum ordines proprie dictos, sed etiam alios.

Ad testimonia Canonistarum respondeo, illos facere novem ordines, quia distinguunt Episcopum a Presbytero, et Lectorem a Cantore, quod Theologi non faciunt; sed in re non est dissensio. Theologi enim solum considerant ordines, ut se habent ad sacrificium; quomodo (ut diximus) Episcopus et Presbyter, Lector et Cantor non distinguuntur. Canonistæ autem considerant ordines, ut Hierarchiam constituunt, et idcirco recte distinguunt Episcopum a Presbytero, atque hæc de primo.

CAPUT XII.

De antiquitate Ordinum.

Joannes Calvinus, de Ordinum, præcipue minorum, antiquitate ita loquitur lib. IV, Institution. cap. 19. §. 27 : « Primitivæ, inquit, Ecclesiæ incogniti fuerunt, et multis postea annis excogitati. » Sed falsam esse hanc Calvini sententiam testantur Clemens et Ignatius, Apostolorum discipuli : Uterque enim eorum Ordinum meminit. Clemens lib. VIII. constitut. omnium fere Ordinum etiam minorum ritus declarat. Ignatius autem in epist. ad Antiochenses ita concludit : « Saluto, inquit, sanctum Presbyterum vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas. »

Ad hæc, tempore S. Cypriani omnes ordines erant in Ecclesia, nec tamen tunc cœperunt. Nam ut de re antiqua, et ubique recepta loquuntur auctores illius temporis, qui sane non multum aberant ab Apostolicis temporibus. Cyprianus lib. II. epist. 10. « Exemplaria, inquit, eadem nunc quoque Mettium Hypodiaconum a me missum, et Nicephorum Acolythum transmisi. » Lib. II.

epist. 5. et lib. IV. epist. 5. scribit se ordinasse Lectores Aurelium, et Celerinum. Lib. V. epist. 14 : « Presbyter, inquit, de Clero, et Exorcista, et Lector Lucianus scripsit. »

Eodem tempore scripsit epistolam S. Cornelius ad Fabianum Antiochenum, ex qua sunt verba apud Eusebium lib. VI. histor. Eccles. cap. 33 : « Is ergo qui Evangelium vendicabat, nesciebat in Ecclesia Catholica unum Episcopum esse debere, ubi videbat esse Presbyteros 46, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos 42, Exorcistas, et Lectores cum Ostiariis 52. » Omitto Concilium Laodicenum, can. 24. et Carthaginiense IV, can. 2. et seq. in quibus omnium Ordinum mentio fit, quorum hoc celebratum est ante annos 1100, illud ante annos 1200, ex quibus satis colligitur rem esse longe antiquiorem, quam putet Calvinus.

CAPUT XIII.

De officiis Ministrorum.

Restat officium, in quo etiam non parum a nobis Kemnitius, et Calvinus dissentiunt. Dicamus de singulis seorsim. Exordium in Ecclesia sumitur a prima tonsura, quæ quidem non est ordo, cum nullum habeat certum officium annexum : sed est quædam dispositio, ac præparatio ad Ordines. Profitentur enim se ordinibus initiandos, et a sæculi negotiis ad militiam Ecclesiasticam transituros, qui ita tondentur. Porro de ritu tonsuræ et rasuræ erit infra propria disputatio.

Primus igitur ordo, Ostiariorum est, de quo Ordine fere convenimus. Fatetur enim Calvinus lib. IV. Institut. cap. 4. §. 9. Officium Ostiariorum apud veteres fuisse aperire, et claudere fores Ecclesiæ, proinde curam habere ipsius templi. Cæterum postea libro eodem, cap. 19. §. 27. reprehendit, quod solemni ritu Ostiarios ordinent Episcopi apud nos. Existimat enim ipse non esse certum ordinem Ecclesiasticum, sed officium tantum, quale est eorum, qui Janitores sunt in profanis domibus. At nihil ipse affert, quo sententiam suam probet. Nos autem habemus testimonia supra citata, in quibus Ostiariorum Ordo inter Ordines Ecclesiæ numeratur. Ac præterea in Concil. Carthaginiensi IV. can. 9. præscribitur forma, et ritus ordinandorum Ostiariorum, et est ille ipse, quo nunc utitur Ecclesia : « Ostiarius, inquit Concilium, cum ordinatur postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem Archidiaconi, tradat et Episcopus claves Ecclesiæ de Altario dicens : Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clavibus recónduntur. » Itaque Calvinus dum hæc ridet, non solum modernos Papistas, ut ipse loquitur, ridet, sed etiam Ecclesiam Catholicam, quæ est, et quæ erat in Christo ante annos 1100.

Secundus est ordo Lectorum, quorum officium erat legere ex pulpito in Ecclesia quidquid legendum erat ex utroque Testamento; Nam etiam Evangelia legi a Lectoribus consuevisse testatur Cyprianus lib. II. epist. 5 ubi loquens de Aurelio ordinato Lectore : « Nihil, inquit, magis congruit voci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quam celebrandis divinis lectionibus personare, et post sublimia verba, quæ Christi martyrium prolocuta sunt, Evangelium legere, unde martyres fiunt. » Hæc ille. Credibile tamen est, Lectoris officium non fuisse, ut legeret Evangelium tempore sacrificii, (id enim Diaconorum fuisse paulo post ostendemus) sed solum extra illud tempus.

Calvinus fatetur quidem hoc fuisse officium Lectorum, lib. IV. cap. 4. Institut. § 9. Sed dicit non fuisse gradum, neque ordinem certum in Ecclesia, sed solum solitos Episcopos quibusdam ex domesticis suis ministris injungere, ut in Ecclesia legerent Scripturas, ut eo modo innotescerent plebi, et discerent ferre conspectum hominum.

At non solum Concilium Carthaginiense IV. can. 8. præscribit ritum solemnem ordinandi Lectores, sed etiam S. Cyprianus lib. II. epist. 5. libr. III. epist. 22. et lib. IV. epist. 5. aperte significat, Lectoratum fuisse ordinem, et gradum in Ecclesia ; nam passim vocat gradum, et honorem Ecclesiasticum. Item dicit, Celerinum initio ex humilitate refugisse eum gradum, sed tandem divina revelatione admonitum acquievisse. Ad hæc excusat multis verbis, quod quosdam ordinaverit Lectores, urgente necessitate sine consilio, et consensu expresso Cleri. Denique dixit, se prius quemdam, Saturum nomine, fecisse Clero proximum, quod ei permisisse

in Paschate legere in Ecclesia, cum ordinatus non esset : deinde vero eum in Clerum cooptasse, atque ad ordinem Lectoris promovisse. Ubi vides aliud esse legere in Ecclesia, quod solum Calvinus agnoscit, aliud vero promoveri ad ordinem Lectoris.

Tertius ordo Exorcistarum est, ad quorum officium pertinet exorcismos Ecclesiæ legere super Energumenos, et eo modo præparare illos, ut sacrificii divini participes fieri possint. Olim siquidem, quia frequentissime dæmones pellebantur de corporibus humanis, concurrebant plurimi Energumeni ad Ecclesiam, ita ut essent quasi greges Energumenorum, ac propterea iste ordo institutus fuit.

Fuisse revera ordinem certum Ecclesiasticum Exorcistarum, et non solum donum, et gratiam gratis datam, ut vult Calvinus, patet ex testimoniis supra citatis, Ignatii in epist. ad Antiochenos, Cornelii Papæ in epist. ad Fabianum, apud Eusebium lib. VI. histor. cap. 33. et Cypriani lib. V. epistola 14. Concilii Romani sub Sylvestro can. 3. et Concilii Laodiceni can. 24. ubi Exorcistæ inter ordines numerantur; sed præcipue id ostenditur ex Concilio Carthaginiensi IV, can 7. ubi sic legimus : « Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Exorcismi, dicente sibi Episcopo : Accipe, et commenda memoriæ, et habeto potestatem imponendi manum super Energumenum, sive baptizatum, sive catechumenum. » Concilium item Laodicenum can. 26. prohibet, ne quis exorcizet neque publice, neque privatim, nisi ab Episcopo ad eum ordinem provectus sit.

Ex quibus Conciliis intelligimus, quam aperte mentiatur Calvinus, cum ait lib. IV. Institut. cap. 19. §. 24. « Fingitur illis Exorcistis potestas data imponendi manus super Energumenos. » Quomodo enim fingimus, quod ex tam antiquis Conciliis comprobamus ? Adde etiam testimonium Sulpitii, qui in lib. de vita B. Martini cap. 4. ita scribit : « Tentavit Hilarius imposito Diaconis officio sibi Martinum arctius implicare, et ministerio vincire divino, sed cum sæpissime restitisset, indignum se esse vociferans, intellexit vir altioris ingenii, hoc eum modo posse constringi, si id ei officii imponeret, in quo quidam locus injuriæ videretur. Itaque Exorcistam eum esse præcepit, quam ille ordinationem, ne despexisse tanquam humiliorem videretur, non repudiavit. »

Quartus ordo Acolythorum est, quorum id esse proprium, ut cum cereo accenso sequuntur Diaconum ad locum Evangelii, et urceolos, atque ampullas ad sacrificium præparent, ac Subdiacono porrigant. Inde enim dictus est Acolythus, quasi pedissequus ab ἀκολουθέω, quod est sequor, et etiam ceroferarius a gestando cereo.

Hic vero Calvinus risum tenere non potest, sic enim ait lib. IV. Institut. cap. 19. §. 23: « Sed, inquit, in primis spectabilis est argutia, qua in Acolythi nomine Philosophantur, ceroferarium appellantes, verbo, ut arbitror, magico, certe inaudito Gentibus ac linguis omnibus.» Et supra cap. 4. § 9. «Vocabant, inquit, Acolythos, qui Episcopo in domesticis obsequiis adessent, eumque perpetuo comitarentur, primum honoris causa, deinde ne qua suspicio oriretur. » Hæc ille. Itaque vult Acolythos nihil aliud olim fuisse, nisi Episcoporum quasi Cubicularios. At ipse quidem nullo teste probat quod dicit, proinde viderit ipse, an non finxerit Acolythi officium ex capite suo. Nos autem Acolytharum ordinem fuisse, et gradum Ecclesiasticum, probamus ex testimoniis plurimis supra citatis, Cornelii, Cypriani, Concilii Romani, et Concilii Carthaginiensis.

Porro ad officium ejus pertinuisse cereos, et urceolos, quæ Calvinus ridet, testatur Concilium Carthaginiense IV. can. 6. « Acolythus, inquit Concilium, cum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat, sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda Ecclesiæ lumina mancipari. Accipiat et urceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi. » Hæc ibi. Ubi etiam vides nomen ceroferarii non esse magicum, neque omnibus Gentibus, et linguis inauditum, nisi tot sanctos Patres, et cum eis B. Augustinum, qui Concilio intererat, Magos, et nullius Gentis aut linguæ homines esse velis. Idem quoque nomen est apud Isidorum lib. VII. etymolog. cap. 12. apud Amalarium lib. II. cap. 10. apud Rabanum lib. I. de institut. Clericorum, cap. 9. apud Hugonem lib. II. de Sacramentis, par. 3. cap. 5. et apud alios multos, qui nec Magi erant, nec nullius Gentis aut linguæ.

Quintus ordo Subdiaconorum est, ad cujus officium proprie pertinet ministrare Diacono in sacrificio, ac propterea dum ordinatur, accipit calicem vacuum, et patenam, ut ha-

bemus in Concilio Carthaginiensi IV, can. 5. et in Concilio Toletetano IV, can. 27. Ejusdem est epistolas B. Pauli ad Missam legere, ut Concilium Remense can. 4. docet. Meminerunt hujus ordinis omnes auctores supra citati. Proinde falsum est, quod scribit Calvinus lib. IV. Institut. cap. 4 §. 5. Subdiaconorum officium nil aliud fuisse, nisi juvare Diaconos in eleemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

Sextus ordo Diaconorum est, quos oblationibus colligendis, et opibus Ecclesiæ administrandis præpositos fuisse, inter Catholicos et hæreticos constat; id enim testantur Acta Apostolorum c. VI. Idem patet ex Leone in sermone de S. Laurentio. Ex quo officio fortasse factum est olim, ut Diaconi insolescerent adversus Presbyteros : semper enim officia pecuniaria adamata præ cæteris fuisse videntur. Reprehendunt Diaconorum arrogantiam Concilia nonnulla, Nicænum can. 14. Laodicenum can. 20. et Toletanum IV, can. 38. Item Patres, Cyprian. lib. III, ep. 9. Hieronymus in epist. 85. ad Evagrium, et lib. XIV in Ezechielem exponens cap. 48. et Bernardus lib. IV de considerat.

Sed præter hoc officium habebant etiam Diaconi alia nonnulla, quæ adversarii non agnoscunt. Primo, Diaconorum erat Sacerdoti sacrificanti assistere, ac ministrare, et populo distribuere Eucharistiam : ac propter sacrum hoc ministerium, potissimum sacram ordinationem accipiunt. Videmus enim Actor. VI. per impositionem manuum ordinari Diaconos, qua sacra cæremonia non est credibile Apostolos usuros fuisse, si solum ministerium mensarum Diaconis committere voluissent; antea enim viduæ ministrabant mensis, nec tamen certo ritu ordinabantur.

Præterea Clemens lib. II, cap. 14. Constitut. significat Diaconos Sacerdoti ministrare solitos in sacrificii oblatione : quod etiam aperte docet Cyprianus in serm. 6. qui est de lapsis. Idem cognoscimus ex historia sancti Laurentii apud Ambrosium lib. I de officiis cap. 41. Inducit enim sanctum Laurentium sic loquentem ad B. Sixtum : « Quo progrederis sine filio pater? Quo sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu numquam sine ministro sacrificium offerre consueveras. » Et infra : « Cui commisisti consummandorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas? » Idem patet ex Liturgia Chrysostomi, et ex homil. 83. super Matthæum. Idem ex S. Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quæ præfigitur libris ejus in Job, nihil aliud Diaconatum, nisi sacri altaris ministerium vocat : Denique Isidorus, Rabanus, Amalarius, Hugo, et alii supra citati, qui describunt officia omnium ordinum, hoc docent, quod nos diximus.

Secundo, Diaconorum erat tempore sacrificii Evangelium legere : Id testatur præter supradictos auctores S. Hieronymus in ep. 48. ad Sabinianum : « Tu, inquit, exanguis et pallidus, ut suspicione omni careres, Evangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas. » Testatur etiam S. Gregorius in Synodo Romana, quæ habetur lib. IV, epist. cap. 88. ubi prohibet, ne Diaconi cantent in Ecclesia, excepto Evangelio, tempore sacrificii. Idem etiam testantur Concilia antiqua, Vasense can. 4. et Remense can. 5.

Tertio, Diaconorum erat baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitentes, Eucharistiam deferre, et præbere laicis, ac breviter omnia facere, quæ Episcopi et Presbyteri faciunt, excepta consecratione corporis Domini, et ordinatione Clericorum, et aliis officiis, quæ requirunt potestatem ordinis. Nam Diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi Diaconi, Actor. VIII. unde Tertullianus in lib. de Baptismo : « Jus, inquit, dandi Baptismum summus Sacerdos habet, dehinc etiam Presbyteri, et Diaconi. » Posse item Diaconos prædicare docet exemplum Stephani et Philippi Diaconorum, Actor. VII et VIII. Item exemplum S. Vincentii Martyris, qui cum Diaconus esset, prædicabat tamen, ut Augustinus testatur serm. 2. de S. Vincentio.

Denique Gregorius lib. IV, epist. cap. 88. docet, ad Diaconum etiam pertinere officium prædicationis, et ipsum etiam Gregorium adhuc Diaconum prædicasse testatur Joannes Diaconus in ejus vita lib. I, cap. 41. Rursus Diaconos aliquando reconciliare solitos pœnitentes in absentia Episcopi, et Presbyterorum, docet Cyprianus lib. III, epist. 17. Item Eucharistiam præbere laicis in absentia Presbyterorum posse Diaconos, docet Concilium Nicænum can. 14. Testatur item Justinus in Apologia secunda extrema, Diaconos deferre solitos Eucharistiam ad absentes.

Est tamen observandum, hæc omnia, ac præcipue officium prædicandi, propria Episcoporum esse, ita ut ne Presbyteris quidem prædicare liceat, nisi ex Episcopi mandato,

aut consensu. Episcopi enim proprie Apostolis succedunt; Apostoli autem sunt, qui Actor. VI. dicunt : *Non est bonum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis* (1). Scribit enim Possidius in vita B. Augustini cap. 5, Valerium Episcopum concessisse S. Augustino Presbytero suo prædicandi potestatem, eo quod ipse cum Græcus esset, minus commode Latino populo prædicare posset. Legimus quoque in Concil. Vasensi II, can. 2. factam ab Episcoporum Concilio Presbyteris potestatem prædicandi. Ibidem præcipitur etiam ut Diaconi, quando non est Presbyter, qui prædicet verbum, Homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

Septimus ordo, Sacerdotum est, de quo gravis controversia inter nos et hæreticos versatur, quæ in sequenti capite disputanda est.

CAPUT XIV.

De distinctione Episcopi et Presbyteri.

Existit igitur quæstio : « Sitne Presbyter idem omnino quod Episcopus, ac præsertim jure divino. » Fuit antiqua hæresis Aerii teste Epiphanio hæresi 75. et Augustino lib. de hæresibus, cap. 53. nihil interesse inter Episcopum et Presbyterum; quam hæresim propterea ille videtur excogitasse, ut se ipse consolaretur, quod Episcopus factus non esset, ut aperte significat Epiphanius. Eamdem hæresim postea secutus est Joannes Wiclefus teste Thoma Waldensi lib. II doctrin. fidei, artic. 3, cap. 60. et nostris temporibus Lutherani et Calvinistæ. Siquidem Joannes Calvinus lib. IV Institut. cap. 4, §. 2. sic loquitur : « Quibus docendi munus injunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros. Illi ex suo numero in singulis civitatibus unum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex æqualitate, ut fieri solet, dissidia nascerentur. Neque tamen sic honore, et dignitate superior erat Episcopus, ut dominium in collegas haberet, sed quas partes habet consul in senatu, ut referat de negotiis, consulendo, monendo, hortando; aliis præeat, auctoritate sua totam actionem regat, et quod decretum communi consilio fuerit, exequatur. Id muneris sustinebat Episcopus in Presbyterorum cœtu; atque idipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu inductum, fatentur ipsi veteres. » Hæc ille. Non dissimilia habent Martinus Kemnitius in examine sess. XXIII Concil. Tridentini. Necnon et Erasmus annotat. ad IV caput. I. ad Timotheum.

At Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, ac docet jure divino Episcopatum Presbyterio majorem esse, tum ordinis potestate, tum etiam jurisdictione : sic enim loquitur Concilium Trident. sess. XXIII, cap. 4 : « Proinde sacrosancta Synodus declarat præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere, et positos, sicut Apostolus ait, a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque Presbyteris superiores esse etc. » Et canon. 6 : « Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, et Ministris, anathema sit. » Et can. 7 : « Si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores etc. anathema sit. » Eamdem sententiam docent, et defendunt Theologi Doctores apud Magistrum in lib. IV sentent. dist. 24. et S. Thom. in 2. 2. qu. CLXXXIV, art. 6.

Nos igitur omissa illa quæstione, quæ ad disputationem de Sacramentis pertinet: Sitne unus ordo, unumve Sacramentum Episcopatus, et Presbyterii, aut duo : tria demonstrare conabimur. Primo, jure divino majorem esse Episcopum Presbytero, quod attinet ad ordinis potestatem. Secundo, majorem esse etiam quantum ad jurisdictionem. Tertio, Episcopos in veteri Ecclesia non fuisse in cœtu Presbyterorum, quasi Consules in senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum.

Quod ad primum attinet, facile probari potest, Episcopum majorem esse Presbytero, quantum ad ordinis potestatem, idque jure divino. Nam solus Episcopus ordinare potest Presbyteros, et eo modo generare Patres Ecclesiæ; ut Epiphanius ratiocinatur adversus Aerium. Presbyteri autem ordinare non possunt, sed solum baptizare, et eo modo filios Ecclesiæ generare. Id autem ita esse docet Damasus in epist. 3. Item Concilium Antiochenum cap. 10. et Ancyranum canone 12. Epiphanius hæresi 75. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, et Œ-

(1) Act. VI, 2.

cumenius, in III et IV. cap. I. ad Timotheum. Item S. Hieronym. in epist. 85. ad Evagrium : « Quid facit, inquit, Episcopus excepta ordinatione, quod Presbyter non faciat? » Denique S. Leo epist. 88. idem docet, et Ecclesiæ consuetudo. Numquam enim est auditum, quod Presbyteri Presbyteros, aut Diaconos, nedum Episcopos ordinaverint.

Esse autem ex jure divino, ut soli Episcopi ordinent, inde colligitur, quod habebatur irritum, si quid in ea re fecissent, qui veri Episcopi non erant. Sic enim scribit Gregorius III, in epist. ad Bonifacium : « Presbyteri, quos reperisti, si incogniti fuerint viri illi, qui ordinant, et dubium est eos Episcopos fuisse, aut qui eos ordinaverint, si bonæ actionis, virique Catholici sint, et ipsi Presbyteri in ministerio Christi. De sancta lege edocti, ab Episcopo suo benedictionem Presbyteratus suscipiant, et consecrentur, et sic ministerio sacro fungantur. » Et ante eum Damasus in epist. 3. loquens de Chorepiscopis, qui cum solum Presbyteri essent, Pontificum more ordinare audebant : « Vacuum, inquit, est et inane, quidquid in prædicto sacerdotii summi egerunt ministerio.» At certe si jure divino Presbyteri ex ipsa sua ordinatione, id est, ex charactare suo sacerdotali haberent, ut ordinare possent, non esset irritum quod facerent, tametsi pro-Ehibente cclesia facerent. Præterea cum ordinatio Sacramentum sit (ut etiam Calvinus admittit) et Sacramenta omnia a Deo sint instituta, certe qui major est ordinis potestate, quæ per Sacramentum ordinationis accipitur, is quoque major sit ex divina institutione necesse est.

Idem argumentum fieri potest ex confirmatione baptizatorum, et templorum atque altarium consecratione. Constat enim solos Episcopos, ut ordinarios Ministros, confirmationis Sacramentum posse conferre, necnon templa et altaria consecrare, neque id Presbyteris licere, ut S. Leo docet in epist. ad Episcopos Germaniæ et Galliæ, et ante eum Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, et ante utrumque Dionysius cap. 4 et 5, Ecclesiasticæ Ehicrarchiæ, ubi dicit solum piscopum divina ordinatione Chrisma consecrare. Quin etiam videmus Actor VIII Apostolos ipsos, quibus Episcopi succedunt, missos, ut per manus impositionem darent Spiritum sanctum jam baptizatis.

Quod ad secundum attinet de potestate jurisdictionis, Episcopos jure divino Presbyteris esse majores. Probamus primo ex figura Testamenti veteris, quamquam hoc argumentum, ut etiam sequens de distinctione Apostolorum et discipulorum, probat etiam de potestate ordinis. Nam in Testamento veteri erat unus summus Sacerdos Aaron, et qui ei succedebant. Erant præterea minores Sacerdotes, omnes videlicet filii Aaron, et qui ab illis descendebant. Ac denique erant Levitæ cæteri, qui a Levi originem ducebant, sed non per Aaronem. Constat autem jure divino fuisse distinctos hos tres gradus, Pontificum, Sacerdotum, et Levitarum; ita ut Pontifex major esset Sacerdotibus, et Sacerdotes Levitis; nam et consecrationes eorum distinctæ erant, et vestes, et officia, ut patet Exod. XXVIII et XL. Levit. VIII. et Numeri III, IV et XX.

Quod autem jurisdictio penes Pontificem esset, non autem penes cœtum minorum Sacerdotum, patet ex lib. Deuteronom. cap. XVII : *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia judicis moriatur.* (1) Quod etiam fatentur Centuriatores Magdeburgens. Centur. I, lib. I, cap. 7, colum. 257 : « In Ecclesia, inquiunt, populi Judaici unus tantum erat lege divina Sacerdos summus, quem omnes cogebantur agnoscere, eique parere. » Item quoque fatetur Calvinus lib. IV Institut. cap. 6, §. 2 : « Illic, inquit, unum Antistitem præfecit, quem omnes respicerent, quo melius in unitate continerentur. » At Episcopi id sunt in Ecclesia, quod erant Pontifices in testamento veteri, id Presbyteri apud nos, quod illic minores Sacerdotes, ut etiam id Diaconi nostri, quod illorum Levitæ, ut docent Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, Hieronymus in epist. ad Evagrium 85. Leo epist. ad Episcopos Germaniæ et Galliæ 88. Concilium Hispalense II, can. 7. et alii permulti gravissimi auctores.

Et sane nulla ratio permittit, ut distinctior fuerit hierarchia in Testamento veteri, quam in novo cum illud umbræ, istud imagini comparetur ab Apostolo ad Hebr. X. Sequitur igitur, ut sicut in Testamento veteri jure divino Pontifices Sacerdotibus minoribus auctoritate præstabant, ita etiam Episcopi in Ecclesia Presbyteris præstent.

Secundo, probatur hoc idem ex distinc-

(1) Deut. XVII. 12.

tione Apostolorum et discipulorum LXX. Nam Episcopos Apostolis succedere, Presbyteros autem septuaginta discipulis, docent constanter omnes Patres. Vide Concilium Neocæsariense can. 13. Damasum in epist. 3. de Chorepiscopis, Anacletum epist. 2. Hieronymum in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Augustinum tract. in Psal. XLIV. Leonem epist. 88. Isidorum lib. II de divinis officiis, Bedam in cap. X. Lucæ, et alios. Porro Apostolos jure divino majores fuisse discipulis septuaginta, satis aperte colligitur. Primum, ex institutione distincta, et diversa. Apostolos enim solum duodecim Dominus esse voluit, Lucæ cap. VI. et eos semper fere secum habebat, ac privatim instituebat; discipulos autem LXXII. Lucæ X instituit. Præterea Joan. XX. solis Apostolis dixit : *Sicut misit me Pater*, *et ego mitto vos* (1). Denique Actor. I. Cum ex Judæ apostasia numerus duodenarius imminutus esset, assumptus est Matthias, nec sine solemni quadam cæremonia, cum tamen esset ille antea ex numero discipulorum.

Tertio, probatur hoc idem ex illis Domini verbis Matthæi XXIV : *Fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam* (2). Hæc enim verba S. Hilarius et cæteri Patres in hunc locum, de Episcopis dicta esse volunt; Ex quo intelligimus, ipso Domino instituente, Episcoporum propriam esse curam, et gubernationem Ecclesiæ, quo etiam pertinet locus ille Actorum XX : *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei* (3).

Quarto, probatur ex antiquitate; nam si jure humano Episcopis Presbyteri præessent, inveniretur certe principium aliquod hujus institutionis post Apostolica tempora. At ipso tempore Apostolorum is erat Ecclesiæ usus, ut Presbyteri Episcopis subessent; nam. I. Timoth. V. Apostolus ita scribit : *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus* (4). Ubi videmus Episcopum Apostolorum tempore judicem Presbyterorum, proinde verum Principem, ac superiorem.

Item Ignatius Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelphienses ita scribit : « Boni sunt Sacerdotes, et sermonis Ministri, melior autem est Pontifex, cui credita sunt sancta Sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei. » Clemens quoque Ignatii æqualis, in Apostolorum canonibus canon. 40 : « Presbyteri, inquit, et Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent; nam Domini populus illi commissus est, et pro animabus eorum hic redditurus est rationem. » Denique Dionysius Areopagita Pauli Apostoli discipulus cap. 5. Ecclesiast. hierarch. describens hierarchiam divinitus institutam; primo loco Pontifices, secundo Sacerdotes, tertio Ministros ponit. Irenæus, qui proximus Apostolicis temporibus fuit, lib. III, cap. 3 : « Habemus, inquit, annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi, et successores eorum. Nam si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim et latenter a reliquis perfectos docebant, iis vel maxime traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant etc. » Ubi Episcopis dicit commissas esse Ecclesias, ut Apostolorum successoribus. Tertullianus antiquissimus Latinorum, in libro de baptismo : « Jus habet, inquit, dandi Baptismum summus Sacerdos, qui est Episcopus, dehinc Presbyteri, et Diaconi, sed non sine Episcopi facultate. »

Quantum ad tertium, quod Episcoporum auctoritas non sit in cœtu Presbyterorum, quasi Consulis in senatu, sed ut Principis in Concilio Consiliariorum sibi subjectorum, primum colligitur ex testimoniis jam citatis B. Pauli, in epist. ad Timotheum, Clementis, Irenæi, Tertulliani, deinde ex Conciliis. Omnia siquidem Concilia, tum generalia, tum provincialia, etiam antiquissima, quorum meminit Eusebius, lib. V histor. cap. 23 et 25. a solis Episcopis celebrata sunt.

Constat autem in Conciliis maxime exerceri jurisdictionem, cum leges in eis ponantur, et pœnæ prævaricatoribus decernantur. Item ex eo, quod multis in locis legimus, Presbyteros ab Episcopis excommunicatos, nusquam autem Episcopos a Presbyteris. Vide Concilium II Carthaginiense, can. 8 et 9. Denique ex eo, quod soli Episcopi solium, sive thronum habent in Ecclesia, quod est potestatis indicium, unde et imperare Principum more dicuntur a Patribus. Vide Chrysost. in lib. de sacerdotio, Ambr. in lib. de dignitate sacerdotali, et Gregor. Nazianz. in oratione ad Principem irascentem, et populum timore perculsum. Sed jam objectiones diluamus.

(1) Joan. XX, 21. — (2) Matth. XXIV, 45. — (3) Act. XX, 28. — (4) I. Timoth. V, 19.

CAPUT XV.

Solvuntur objectiones.

Primo loco objiciunt testimonium B. Pauli, ex quo iidem videntur esse Episcopi et Presbyteri, Philipp. I : *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi*, *omnibus sanctis*, *qui sunt Philippis*, *cum Episcopis et Diaconibus* (1). Certe hoc loco Presbyteri dicuntur Episcopi; non enim in una urbe multi fuissent Episcopi, si Episcopi nomen summum aliquem Sacerdotem significare. Deinde quare non dixit Paulus, cum Episcopo, Presbyteris, et Diaconibus, si Presbyteri ab Episcopis eo tempore distinguebatur.

Respondeo. Ambrosii commentarius non refert illud cum Episcopis et Diaconibus, ad eos quibus scribitur, sed ad eos qui scribunt, ita ut Episcopi hoc loco dicantur Paulus et Timotheus, et hic sit sensus : *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi*, *omnibus sanctis*, *qui sunt Philippis*, *cum Episcopis*, id est, cum Paulo et Timotheo, et eorum Diaconibus, gratia vobis, et pax etc. Sed nimis dura expositio videtur.

Epiphanius in lib. de hæresibus, hæresi septuagesimaquinta, dicit Paulum ita scribere solitum, quod eo tempore ob ministrorum penuriam multis in locis non essent Presbyteri ulli, sed Episcopi soli cum Diaconibus. Possunt enim Episcopi etiam Presbyterorum officio fungi. At hæc Epiphanii explicatio tum haberet locum, si Paulus diceret, cum Episcopo et Diaconibus, aut si non ad unam civitatem, sed ad multas simul scriberet : Sed cum ipse ad unam urbem Philippensem scribat, et dicat se scribere ad Episcopos et Diaconos; quomodo, quæso, illa explicatio locum habere potest? Si enim in una urbe multi Episcopi esse poterant, quanto facilius unus Episcopus, et aliquot Presbyteri.

Theodoretus in commentario hujus loci, et fusius in cap. III. primæ ad Timotheum scribit, Apostolorum tempore veros Episcopos, non Episcopos, sed Apostolos dici solitos. Presbyteros autem Episcopi nomine tunc appellari consuevisse. Nam ad Romanos XVI. Paulus Andronicum Apostolum vocat, et Philipp. II. Epaphroditum Apostolum Philippensium appellat, qui videlicet Episcopi erant. Postea tamen omisso Apostoli nomine, Episcopos solum Episcopos, Presbyteros autem solum Presbyteros appellari cœpisse. Quæ observatio Theodoreti si vera sit, non solum objectioni desumptæ ex hoc loco, sed etiam ex omnibus aliis locis satisfacit; semper enim dicere poterimus, Paulum nomine Episcoporum Presbyteros accepisse.

Facilior est sancti Joannis Chrysostomi et aliorum multorum commentarius, qui docent, Apostolorum tempore nomina illa, Episcopus et Presbyter, communia fuisse omnibus Sacerdotibus, tam majoribus, quos nunc Episcopos dicimus, quam minoribus, quos Presbyteros appellamus, licet res ipsæ et potestates distinctæ essent. Itaque Paulum nomine Episcoporum complexum esse omnes Sacerdotes, ut hic sit sensus : *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi*, *omnibus sanctis*, *qui sunt Philippis*, *cum Episcopis et Diaconibus*, id est, cum Sacerdotibus, et eorum Ministris?

Adde, quod videtur B. Paulus universum Clerum salutare voluisse, sed ne cogeretur singulos ordines numerare, generatim id fecit. Omnes enim ordines ad duo primaria genera revocantur, ad Sacerdotes, et Ministros, quorum illud subdividitur in duas species analogas, in summos Sacerdotes, et simplices Sacerdotes : istud vero in sex alias species, in Diaconos, Subdiaconos, Acolythos, Lectores, Exorcistas, et Ostiarios. Quamvis autem nunc nomen Episcopi tantum principali analogato, id est, summo Sacerdoti, tribui soleat, et nomen Diaconi, tantum principali ministro, tamen convenit suo modo nomen Episcopi minoribus etiam Sacerdotibus; nam et illi superintendunt, et regunt populum saltem in foro conscientiæ, et ex delegatione Episcopi, et nomen Diaconi convenit suo modo ordinibus etiam inferioribus, cum omnes ministrent Sacerdoti?

Altera objectio sumitur ex cap. I. epist. ad Titum, ubi sic Apostolus loquitur : *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ*, *ut constituas per civitates Presbyteros*, *sicut ego disposui tibi*. Et paulo infra : *Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse etc.* (2) quo loco videmus Presbyteros Episcopos esse. Sed eadem ad-

(1) Philipp. I, 1. — (2) Tit. I, 5.

hiberi potest responsio, quæ ad locum superiorem adhibita est; Nomina enim eo tempore communia erant.

Tertia objectio sumitur ex. cap. III prioris epist. ad Timoth. ubi B. Paulus posteaquam præcepta quædam Episcopis dederat, continuo Presbyteris omissis transiit ad Diaconos. Quare videtur pro iisdem habuisse Episcopos et Presbyteros. Respondeo : B. Paulum generatim instruere voluisse Clerum universum, ac propterea sub nomine Episcoporum comprehendisse etiam Presbyteros sub nomine Diaconorum omnes inferiores Ministros; eadem enim præcepta omnibus conveniebant.

Quarta objectio ex cap. IV. prioris ad Timoth. ubi Paulus ait : *Noli negligere gratiam Dei, quæ in te est, quæ data est sibi per impositionem manuum Presbyterii.* (1) Ex quo loco Kemnitius affirmat, S. Hieronymum demonstrasse, posse Episcopum a Presbyteris ordinari : proinde nihil interesse Episcopum et Presbyterum. Sed impudenter mentitur Kemnitius. Nam S. Hieronymus in epist. ad Evagrium (quam Kemnitius citat) disertis verbis affirmat Presbyteros ordinare non posse : « Quid facit, inquit, Episcopus, excepta ordinatione, quod non etiam faciat Presbyter? » Adduxit autem S. Hieronymus locum illum Apostoli, ut ostenderet Episcopos in Scripturis interdum appellari Presbyteros. Sic enim exposuit verba illa : *Per impositionem manuum Presbyterii,* ac si dictum esset, per impositionem manuum, qua Presbyteratum accepisti, cum tamen constet, Timotheum non Presbyterum simplicem, sed Episcopum fuisse. Quo modo etiam exposuit Anselmus, et quidam alii Latini, et ipse etiam Calvinus lib. IV Institut. cap. 3. extremo. Quamquam nobis verior videtur Græcorum expositio, qui nomine Presbyterii intelligunt chorum, sive cœtum Presbyterorum, id est, Episcoporum, qui novo Episcopo manus imponunt; sic enim exponunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, et Œcumenius.

Quinta objectio ex cap. XX Actor. ubi B. Paulus mittens Ephesum, vocavit ad se majores natu Ecclesiæ, id est, Presbyteros, et tamen dum eos alloquitur, Episcopos appellat, dicens : *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.* Item ex cap. V. prioris epistolæ B. Petri, ubi Petrus Presbyteros sic alloquitur : *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior et testis Christi passionum etc. Pascite, qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte etc.* (2) Ubi illud *Seniores* in Græco textu est πρεσβυτέρους, illud autem *Providentes*, in Græco est επισκοποῦντες. Denique ex epist. II et III S. Joannis, in quibus Apostolus se Presbyterum vocat, cum sine ulla dubitatione Episcopus fuerit. Sed ad hæc omnia uno verbo respondetur. Nomina eo tempore fuisse communia, et propterea in his omnibus locis veros etiam Episcopos Presbyteros appellari. His addunt Patrum testimonia.

Est igitur sexta objectio ex S. Hieronymo, qui in comment. I. cap. epist. ad Titum ita scribit : « Idem est Presbyter qui Episcopus, et antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis : Ego sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ, communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, et schismatum semina tollerentur. » Et infra : « Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine, ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos, ita Episcopi noverint, se magis consuetudine, quam dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse majores, et in commune debere Ecclesiam regere. » Similia habet idem Hieronymus in epist. 85. ad Evagrium.

Hæc S. Hieronymi verba aliqui pie interpretari conantur, ut S. Thomas, qui in 2. 2. qu. CLXXXIV, artic. 6. scribit, Hieronymum loqui solum de nominibus Episcopi et Presbyteri, non de ipsa re. At certe verba illa citata : « Communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. » Et illa : « Magis consuetudine, quam dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse majores, etc. » aliud significant quam solam communionem vocabulorum.

Joan. Antonius Delphinus lib. II de Ecclesia docet, ex Hieronym. sententia initio nascentis Ecclesiæ omnes Presbyteros fuisse Episcopos. Non quod idem sit Episcopatus et Presbyteratus, sed quod utraque dignitas omnibus Sacerdotibus primo illo tempore

(1) I. Timoth. IV, 14. — (2) Act. XX, 28; I. Petr. V, 1.

daretur. Deinde autem ad schismata evitanda cœpisse aliquos solum Presbyteros ordinari, et hoc modo ex Ecclesiæ consuetudine factum esse, ut Episcopi majores Presbyteris essent.

At hæc etiam solutio non plene satisfacit. Sanctus enim Hieronymus tueri conatur Presbyterorum dignitatem, qualis erat suo tempore adversus insolentiam Diaconorum, ut patet ex epist. ad Evagrium. Inde autem demonstrare nititur dignitatem Presbyterorum esse maximam, quod eadem sit cum Episcopali. Nihil autem ad hoc probandum afferret, si solum doceret primos Presbyteros, ideo fuisse Episcopis pares, quod haberent etiam Episcopalem potestatem, nec essent simplices Presbyteri. Deinde, si ideo primi Presbyteri fuissent pares Episcopis, quia essent etiam ipsi veri Episcopi: distinctio, quæ ex Hieronymi sententia postea exorta est, inde accidisset, quod aliqui simplicem Presbyteratum in ordinatione postea accepissent. At S. Hieronymus contrarium significat, docet enim : Episcopatum esse novum, et ex Ecclesiæ consuetudine, non simplicem Presbyteratum; sic enim ipse ait : «Communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur, postquam vero unusquisque etc. »

Michael Medina in lib. I de sacrorum hominum origine, et continentia, cap. 5. affirmat S. Hieronymum idem omnino cum Aerianis sensisse, neque solum Hieronymum in ea hæresi fuisse, sed etiam Ambrosium, Augustinum, Sedulium, Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, Œcumenium, et Theophylactum. «Atque ita, inquit Medina, isti viri aliqui sanctissimi, et sanctarum Scripturarum consultissimi, quorum tamen sententiam prius in Aerio, deinde in Waldensibus, postremo in Joanne Wiclefo damnavit Ecclesia. » Et infra : « Ergo in Hieronymo, et Græcis illis Patribus olim propter eorum honorem, et reverentiam hæc sententia aut dissimulabatur, aut tolerabatur in illis : contra in hæreticis, quod in aliis quoque multis ab Ecclesia declinarent, tamquam hæretica semper est damnata. » Hæc ille.

Cæterum hæc Medinæ sententia (ut levissime dicam) valde est inconsiderata. Nam primum injuriam facit tot clarissimis Patribus, quos sine ulla causa, ut mox ostendam, Aerianos facit. Deinde injuriam facit Ecclesiæ, quam acceptionis personarum nota inurit. Nam cum omnes citati auctores post Aerium vixerint, cur, quæso, Ecclesia unam atque eamdem sententiam in Aerio damnavit, in Patribus toleravit? Nonne Aerio potius ignoscendum fuit, qui ante definitionem Ecclesiæ peccasse videbatur, quam Patribus illis, qui damnatam jam hæresim secuti sunt? Denique injuriam facit communi causæ Doctorum Catholicorum. Qua enim fronte sanctos Patres adversus hæreticos adferemus, si eam sententiam ab Ecclesia damnatam dixerimus, quæ omnes fere Patres, tum Græci, tum Latini docuerunt.

At (inquit Medina) Waldenses hæretici Hieronymi testimonio utebantur, idem igitur illi et Hieronymus senserunt. » Egregium profecto argumentum. Hoc modo concludere licebit etiam, idem sentire Lutherum et Paulum. Nam Pauli testimoniis passim utitur Lutherus. Mentiuntur igitur Waldenses, cum Hieronymum auctorem sequi se dicunt.

Sed instat Medina, Aerius non ignorabat, secundum Ecclesiæ leges Episcopum Presbytero esse majorem, sed jure divino pares esse affirmabat. Quare cum Hieronymus apertissime dicat, non Dominicæ dispositionis veritate, sed sola consuetudine Ecclesiastica Episcopos majores Presbyteris esse, nihil omnino inter Aerii et Hieronymi sententiam interesse videtur.

Respondeo : tantum distare Hieronymum ab Aerio, quantum Catholicus ab hæretico, et cœlum ab inferis distat. Nam in primis S. Hieronymus ubique agnoscit Episcopum esse majorem Presbytero, quantum ad ordinis potestatem, et hoc sine dubio jure divino, ut patet ex epist. ad Evagrium, ubi sic ait : « Quid facit Episcopus, excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter? » At Aerius discrimen non agnoscebat, ut ex Epiphanio potest intelligi, hæresi 75.

Deinde quantum ad potestatem jurisdictionis, Aerius, ut etiam Lutherani et Calvinistæ, non modo negabat jure divino majorem esse Episcopum Presbytero, sed etiam contendebat non recte facere Ecclesiam, quæ Episcopos Presbyteris anteponat. At S. Hieronymus, etsi jure divino agnoscere non videtur discrimen inter jurisdictionem Episcopi et Presbyteri, tamen agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitime, imo et necessario ad schismata vitanda ab Apostolis introductum. Non enim vult S. Hieronymus ante paucos annos ex temporum corruptela

natum esse Episcoporum principatum, sed ab eo tempore quo cœpit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephœ* (1); quæ verba Apostoli Pauli sunt, I. Cor. I. Proinde in ipsis Ecclesiæ primordiis, cum adhuc viverent Apostoli, in toto orbe ab ipsis Apostolis, Ecclesias tum regentibus, vult S. Hieronymus jurisdictionem Ecclesiasticam ad Episcopos esse delatam. Itaque nihil commune est Aerio et Hieronymo. Neque ullo modo credibile est S. Hieronymum Aerii sententiam fuisse secutum, quam sciebat jam a S. Epiphanio refutatam.

Est autem hoc loco observandum, S. Hieronymum in illa sua sententia non adeo constantem videri, ut valde probabile sit eum non omnino certum fuisse. Docuit enim in explicatione capitis primi ad Titum, consuetudinem, quæ Episcopos Presbyteris anteposuit, cœpisse ab eo tempore, quo dictum est : *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephœ*, et tamen Presbyteros Episcopis pares esse colligere nititur ex epistola ad Titum, et ad Philippenses, et ex epistolis Petri et Joannis, quæ scriptæ sunt post epistolam priorem ad Corinthios, ubi illa verba habentur : *Ego sum Pauli, ego Apollo* etc. Deinde in libro de scriptoribus Ecclesiasticis in Jacobo, dicit Jacobum continuo a Christi ascensione ordinatum Episcopum Hierosolymorum. Non igitur fuit unquam illud tempus, quo Ecclesiæ sine Episcopis a Presbyteris gubernabantur.

Præterea idem Hieronym. in epist. ad Evagrium, comparat Episcopum Aaroni, Presbyteros filiis Aaronis. Et in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Episcopos Apostolis succedere dicit. At certe Aaron jure divino major erat ordine, et jurisdictione, filiis suis, et Apostoli omnibus aliis Christi discipulis.

Denique in lib. I adversus Jovinianum, idem Hieronymus affirmat ab ipso Christo unum electum ex duodecim, id est, Petrum, « ut capite constituto, schismatum tolleretur occasio. » At si Christus voluit inter ipsos Apostolos unum eminere, cur non credemus etiam voluisse eum, ut inter Presbyteros unus emineret? Ac de S. Hieronymo satis, ut etiam de Anselmo et Sedulio, qui in commentario cap. I epistolæ ad Titum, ad verbum Hieronymi sententiam retulerunt.

Septima objectio sumitur ex Ambrosio, qui in commentar. cap. IV ad Ephesios ita scribit : « Timotheum Episcopum a se creatum, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, ut recedente eo, sequens ei succederet. Denique apud Ægyptum Presbyteri consignant, si præsens non sit Episcopus. Sed quia cœperunt sequentes Presbyteri indigni inveniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente Concilio, ut non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sacerdotum judicio constitutum etc. »

Sed hic locus non habet difficultatem. Nam (ut interim omittam, commentaria illa non videri ab Ambrosio edita) auctor eorum commentariorum loquitur solum de ratione successionis Episcoporum, ac docet, initio nascentis Ecclesiæ, antiquissimum Presbyterum consuevisse ordinari Episcopum, eoque mortuo succedere solitum, sine alia electione, antiquissimum item Presbyterum. Sed non negat auctor iste primum illum Presbyterum, cum Episcopo succedebat, debuisse iterum consecrari, et novam potestatem ac jurisdictionem accipere. Neque semel idem auctor clarissime docet, multum interesse inter Episcopum et Presbyterum; Nam in eodem commentar. cap. IV ad Eph. sic ait : « In Episcopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est, hoc est, Princeps est Sacerdotum. » Et in cap. III prioris ad Timotheum : « Episcopi, inquit, et Presbyteri una ordinatio est, uterque enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est, ut omnis Episcopus Presbyter sit, non tamen omnis Presbyter Episcopus. Hic enim Episcopus est, qui inter Presbyteros primus est. Denique Timotheum Presbyterum ordinatum significat, sed, quia ante se alterum non habebat, Episcopus erat, unde et quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit : Neque enim fas erat aut licebat, ut inferior ordinaret majorem; nemo enim tribuit quod non accepit.» Hæc ille. Ubi vides, majorem esse Episcopum Presbytero, et ideo a Presbytero Episcopum ordinari non posse, quod Presbyter non habeat Episcopalem ordinationem.

Octava objectio ex Chrysostomo in commentar. cap. III prioris ad Timoth. ubi sic legimus homil. 11. : « Inter Episcopum atque Presbyterum interest ferme nihil, quippe et Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est,

(1) I. Cor. I, 12.

et quæ de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt. Sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atque hoc tantum plusquam Presbyteri habere videntur. » Idem docent, et verbis fere iisdem, Primasius, Theophylactus, et Œcumenius, in commentar. ejusdem loci.

Respondeo, ex istis ipsis verbis aperte colligi, majores esse Episcopos Presbyteris, cum Episcopi ordinare possint, Presbyteri non possint, ut auctores citati una voce testantur.

At, inquies, saltem quoad jurisdictionem pares sunt Episcopis Presbyteri, quandoquidem nihil habent Episcopi, quod Presbyteri non habeant, excepta ordinatione. Respondeo : hos auctores cum nihil tribuunt Episcopo, quod non sit cum Presbyteris commune, excepta ordinatione, loqui de iis rebus, quæ nullo modo Presbyteris conveniunt. Tale autem nihil est, nisi ordinatio præcipue Sacerdotum. Nam potestas jurisdictionis, ex commissione Episcopi, potest etiam Presbyteris convenire, imo etiam confirmare baptizatos possunt Presbyteri ex dispensatione. At ordinatio Sacerdotum ita propria Episcoporum est, ut nullo modo Presbyteris permitti possit.

Quod autem Chrysostomus senserit, Apostolorum tempore Episcopum a Presbytero distinctum fuisse, colligitur etiam ex homil. 1. in epist. ad Philippenses, ubi exponens illud, cum Episcopis et Diaconibus : « Quid, inquit, hoc sibi vult? Itane unius civitatis plures erant Episcopi? Nequaquam ; sed hoc titulo designat Presbyteros ; tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune. »

Nona objectio ex Theodoreto, qui in commentar. cap. I ad Philippenses aliquoties repetit, Presbyteros fuisse quos Paulus Episcopos appellat. Sed hoc jam antea explicatum est. Theodoretus enim docet quidem, olim Presbyteros Episcoporum nomen habuisse : sed ibidem addit veros Episcopos nomine Apostolorum, eo tempore appellari solitos, ita ut semper et re et nomine majores fuerint Episcopi Presbyteris, ex sententia Theodoreti. Quare idem auctor in cap. III prioris ad Timotheum ita scribit : « Sed tamen, etiamsi Presbyteris has leges constituit divinus Apostolus, clarum est, quod has leges oportet primos servare Episcopos, ut qui sunt majorem dignitatem assecuti. »

Decima objectio ex Augustino, qui in ep. 19. ad Hieronymum sic ait : « Quamvis enim secundum honorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus Presbyterio major sit, in multis rebus tamen Augustinus Hieronymo minor est. »

Respondeo, illud : *Jam obtinuit*, non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesiæ, sed tempori quod fuit ante exortum Ecclesiæ nostræ Christianæ. Itaque non est sensus, olim Episcopi et Presbyteri erant æquales, sed jam usus obtinuit, ut Episcopatus Presbyterio major sit. Sed hic est sensus : Ante Christiana tempora, nomina ista, Episcopus et Presbyter, non erant honoris vocabula, sed officii aut ætatis, nunc autem honoris ac dignitatis nomina sunt, et secundum hæc nomina Augustinus Hieronymo major est, quamvis aliis multis nominibus Augustinus Hieronymo minor sit.

Undecima objectio. Presbyteri succedunt Apostolis non minus quam Episcopi, ut patet ex Clemente lib. II Constit. cap. 32. et Ignatio in epist. ad Smyrnenses. Non igitur sunt Presbyteri Episcopis inferiores.

Respondeo : Episcopos et Presbyteros variis modis a Patribus comparari, sed semper servata proportione et distinctione. Aliquando dicunt Episcopum tenere locum Dei, Presbyterum locum Christi, Diaconum locum Epostolorum. Ita Clemens lib. II const. cap. 30. et Ignatius in epist. ad Trallianos. Aliquando Episcopo dant locum Christi, Presbyteris locum Apostolorum, Diaconis locum Discipulorum LXXII. Ita Clemens loco cit. lib. II, cap. 32. et Ignatius ad Smyrnenses. Aliquando Episcopis dant locum Apostolorum; Presbyteris locum LXXII Discipulorum, ut Patres supra citati.

Duodecima objectio : Christus Presbyteros ordinavit in cœna, ut Catholici omnes docent : at Episcopos nusquam legitur ordinasse. Non igitur Episcopatus jure divino est introductus. Respondeo : a Christo B. Petrum ordinatum fuisse Episcopum, a B. Petro Jacobum et Joannem, ab his tribus cæteros Apostolos, ut in lib. I de summo Pontifice supra ostendimus.

CAPUT XVI.

De Cardinalibus.

De Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ pauca quædam addenda sunt, ut Joanni Calvino etiam de hoc ordine Clericorum breviter respondeamus. Dicemus autem primo, de antiquitate et significatione nominis Cardinalium. Secundo, de antiquitate et varietate officii Cardinalium. Tertio, de comparatione Cardinalium cum Episcopis : Hæc enim tria Calvinus attingit, lib. IV Instit. cap. 7. §. 30.

Si quis autem plura cognoscere velit, legat ex Theologis Alvarum Pelagium, lib. II de planctu Ecclesiæ , art. 16. Augustin. Triumphum in summa de potest. Ecclesiæ, quæst. 102. Thomam Waldensem lib. II doctrinalis fidei, art. 3. cap. 54. Joan. de Turrecremata lib. I summæ de Ecclesia, cap. 81, 82, 83 et 84. S. Antoninum in summa Theologica, 3. par. tit. 21. Joan. Antonium Delphinum lib. II de Ecclesia. Ex Canonistis, Andream Barbatium in tract. de præstantia Cardinalium ad Bessarionem, Martinum Laudensem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Jacobatium lib. I de Conciliis, art. 12. et Joannem Hieronymum Albanum in lib. de Cardinalibus. Ex Historicis, Onuphrium Panvinum in libello de Episcopatibus, Titulis et Diaconiis Cardinalium.

Ut igitur a primo incipiamus, Calvinus loco notato, ante Gregorii tempora dicit se non legisse nomen Cardinalium : At in Concilio Romano sub Sylvestro can. 6. legimus septem fuisse Diaconos Cardinales in Romana Ecclesia. Præcessit autem Sylvester Gregorium annis fere trecentis; neque tamen tunc primum cœpit hoc nomen. Non enim Concilium illud instituit Cardinales, sed solum jussit ut præter Cardinales Diaconos Romanæ Ecclesiæ, essent etiam duo Diaconi ad examen Parœciarum.

Porro nomen Cardinalis idem fere significare videtur quod Principalis, sive is a quo alii pendent, ut a cardine ostia dependere solent. Hinc enim et virtutes Cardinales, et venti Cardinales, et puncta cœli Cardinalia dici solent, et Augustin lib. I de Baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas, Cardinales Donatistas appellavit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

Calvinus loco notato docet, hoc nomen tempore sancti Gregorii proprium fuisse Episcoporum, proinde non recte nunc tribui Presbyteris et Diaconis, aut solis Episcopis Romanæ Curiæ : « Hic titulus, inquit, Gregorii ætate in solos Episcopos competebat. Nam quoties meminit Cardinalium, non Romanæ Ecclesiæ, sed aliis quibuslibet eos attribuit, ut in summa nihil aliud sit sacerdos Cardinalis, quam Episcopus. » Hæc ille. At Calvinus in exploratum errorem incidit; nam S. Gregorius lib. V, epist. 11. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum meminit Diaconorum Cardinalium, et lib. XI, epist. 34. ad Joannem Episcopum Syracusanum meminit Presbyterorum Cardinalium, et Joan. Diaconus lib. III vitæ S. Gregorii, cap. 7. enumerat Episcopos, quos S. Gregorius ex Presbyteris Cardinalibus fecerat. Non igitur verum est, idem esse apud Gregorium, Episcopum et Cardinalem.

Leo IX, Pont. Max. in epistola ad Michaelem, cap. 32. dicit, Clericos Romanæ Ecclesiæ Cardinales vocari, quod summo Pontifice proxime adhæreant, qui est veluti cardo totius Ecclesiæ. Nam ut in cardine ostium vertitur et regitur ac sustentatur, sic etiam a summi Pontificis providentia et firmitate tota Ecclesia pendet. Hæc vero explicatio recte docet, cur Cardinales Romanæ Ecclesiæ dicantur præ cæteris et per antonomasiam Cardinales, at non explicat cur simpliciter dicantur Cardinales, cum constet etiam alibi esse et fuisse qui dicerentur Cardinales, ut patet ex Gregorio, locis citatis, lib. V, epist. 11, et lib. XI, epist. 34. et ex Concilio Meldensi, can. 54.

Onuphrius in libro de Cardinalium titulis existimat, Presbyteros et Diaconos Cardinales dictos esse eos, qui præerant aliis Presbyteris vel Diaconis ejusdem Ecclesiæ, quasi principales Presbyteri vel Diaconi in illa Ecclesia; erant enim plures Presbyteri in eadem Ecclesia, sed Præses tantum dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrii explicatio non videtur vera. Nam in eodem titulo plures erant aliquando Cardinales, ut patet ex Synodo prima sub Symmacho, in qua subscriptiones ponuntur Presbyterorum Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, et multi inveniuntur ejusdem tituli, ita ut sint tituli 28, Presbyteri autem

titulares 67; item ex Synodo S. Gregorii, quæ habetur lib. IV registr. cap. 88. ubi ponuntur subscriptiones Presbyterorum Cardinalium, et inter eas tres inveniuntur titulo sanctæ Balbinæ, duo sancti Damasi, duo sancti Sylvestri, duo sanctorum Apostolorum. Non igitur is tantum Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo. Præterea, tempore S. Sylvestri, septem tantum Romæ erant Diaconi Cardinales; nam adhuc recens erat eo tempore Canon 14. Concilii Neocæsariensis, ubi definitur, in qualibet civitate, quamvis magna, septem tantum debere esse Diaconos, et tamen illi omnes Romæ dicebantur Cardinales, ut patet ex Concilio Romano sub Sylvestro can. 6. Non igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat aliis Diaconis ejusdem Ecclesiæ. Adde postremo, quod juxta hanc Onuphrii explicationem, nulla ratio reddi posset, cur dicerentur quidam Episcopi Cardinales; Non enim dici possunt Episcopi Cardinales, quod præsint aliis Episcopis suæ diœcesis, sicut Presbyter Cardinalis, quod præsit Presbyteris sui tituli, nam non sunt in una diœcesi plures Episcopi.

Existimo igitur nomen Cardinalis primo impositum esse loco, et a loco derivatum ad personas. Dicebantur enim tituli Cardinales, quædam Ecclesiæ principales, ubi Baptisma conferebatur; et dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorum minus principalium. Inde autem Presbyter, qui eam Ecclesiam regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Diaconiæ Cardinales erant loca quædam principalia in urbe distincta juxta numerum regionum, et qui in eis residebant Diaconi, dicebantur Cardinales Diaconi, ab Ecclesia videlicet Cardinali, quam tenebant. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales; Et inde Episcopi Cardinales sex illi, qui ad eligendum Pontificem conveniebant, et eidem Pontifici a Consiliis erant præter cæteros orbis Christiani Episcopos.

Quod autem a loco cœperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi, can. 54. ubi sic legimus, ut titulos Cardinales in urbibus vel suburbiis constitutos Episcopus canonice ordinet et disponat. Item ex Joan. Diacono in vita S. Gregorii lib. III, cap. 11. ubi sic ait : « Cardinales violenter in Parœciis ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius revocabat. » Ubi Cardinem vocat Cardinalem titulum sive Ecclesiam.

Ac de nomine quidem hactenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, et numerum titulorum, Diaconiarum et Episcopatuum Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

Jam de officio, et officii antiquitate breviter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cum Episcopis, Presbyteris et Diaconis cæteris; omnes enim Cardinales, aut Episcopale, aut Presbyterale, aut Diaconale officium habent : Alterum officium est summum Pontificem eligere : Postremum eidem Pontifici perpetuo assistere, eumque in regenda universa Ecclesia consilio et industria adjuvare. Ex his officiis primum negari non potest, quin sit antiquissimum. Neque id negat Calvinus; quin potius hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato, lib. IV, cap. 7. §. 30. : « Et sane nihil officii tunc habebant, nisi ut in doctrinæ et Sacramentorum administratione Episcopo adessent ac subessent. » Hæc ille.

At Calvinus secum pugnare mihi videtur; nam eodem lib. IV Institut. cap. 4. §. 2. docet, antiquissimis temporibus eum fuisse usum in Ecclesia, ut Presbyteri eligerent Episcopum, et cum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent, ut nihil plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quam Consul in Senatu : « Presbyteri, inquit, ex suo numero unum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi. » Et infra : « Quas partes habet Consul in senatu, eas habet Episcopus in Presbyterorum cœtu. » Hæc ille. Quod si verum est, certe sequitur, ut quod nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tanquam Senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt, antiquissimum sit ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

Est autem hoc loco observandum. Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, et ab ipso tempore Apostolorum inchoata, sed tamen non esse æque antiquum, ut soli Cardinales duobus officiis posterioribus fungantur. Nam a tempore Apostolorum per multos annos, imo etiam per aliquot sæcula, quia pauci erant Presbyteri et Diaconi, omnes simul ad electionem Episcopi, et ad Concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere a Cardinalibus non Cardinales, sicut etiam in aliis Ecclesiis non distinguebantur Canonici a non Canonicis. Quare Cyprianus cum aliquoties scribat ad

Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros et Diaconos Romanæ Ecclesiæ; et similiter illi cum Cypriano respondent, Presbyteri et Diaconi omnes respondent. Vide lib. II, epist. 7. et lib. III, epist. 5 et 21.

Deinde autem cum crevisset multitudo Cleri, vocabantur quidem omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad Concilia vocabantur, sed aliqui principales, qui Romæ, et aliis quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorii, lib. IV registri, cap. 88. Nam solum Concilio interfuerunt ex Presbyteris XXXIV, et ii Titulares omnes, id est, Cardinales. Certum autem est, tunc Romæ fuisse multo plures Presbyteros, quam XXXIV. Nam si tempore sancti Cornelii, circa annum Domini 250, in medio persecutionum, regnantibus idolatris, tamen erant Romæ XLVI Presbyteri, ut ex epistola ejusdem Cornelii refert Eusebius lib. VI histor. cap. 33. certe multo plures erant tempore sancti Gregorii, circa annum Domini 600, quando nullus in urbe erat Paganus. Denique, postremis quingentis annis neque ad Concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quod nimis multi essent, sed soli Cardinales, ut supra ostendimus, cum de vocatione Ministrorum ageremus.

Quantum ad tertium, de comparatione Cardinalium cum Episcopis, fuse tractant supra citati auctores, sed in hoc tamen fere omnes conveniunt, quod si consideremus ordinis potestatem, major sit Episcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Episcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, aliaque id genus facit, quæ Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non possunt. Qua etiam ratione summus Pontifex Episcopum se vocat, non Cardinalem, et Episcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autem dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

Pari ratione, si consideremus jurisdictionem in propriam Ecclesiam, id est, Episcopi in suam Diœcesim, et Cardinalis in suum titulum, aut Diaconiam, major est Episcopus Cardinali Presbytero, vel Diacono. Nam in primis major est ordinarie Diœcesis Episcopi, quam titulus Cardinalis; ac præterea Episcopus in sua Diœcesi amplissimam habet jurisdictionem tanquam proprius et ordinarius Pastor, ferendi leges, dispensandi, puniendi, indulgendi etc. At Cardinalis Presbyter et Diaconus, cum in suo titulo sit veluti Parochus, Episcopo subjectus, nihil potest, nisi quantum Episcopus ei permiserit.

At si consideremus regimen Ecclesiæ universalis, major est Cardinalis Presbyter vel Diaconus Episcopo non Cardinali. Nam Episcopi simplices nunquam adhibentur ad regimen universalis Ecclesiæ, nisi rarissime, id est, cum ad generale Concilium convocantur. At Cardinales fere quotidie præsto sunt Pontifici, neque ullum negotium majoris momenti sine eorum Concilio peragitur. Et quia hinc fit, ut Episcopi a Cardinalibus, ut summi Pontificis cooperatoribus, judicentur, erceantur, deponantur, non autem contra Cardinales ab Episcopis; propterea absolute Cardinalis Episcopum non Cardinalem præcedit. Atque hanc rationem ut præcipuam affert etiam Eugenius Pontifex IV in epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem, quæ exstat apud Dominicum Jacobatium, lib. I de Conciliis, art. 12. Et ante Eugenium, S. Bernardus lib. IV de consideratione, de Cardinalibus loquens : « Veniamus, inquit, ad collaterales, et coadjutores tuos. Hi seduli tui, hi intimi tui. » Et infra : « An non eligendi de toto orbe, orbem judicaturi? » Et in epist. 188. ad Cardinales scripta : « Nulli dubium, inquit, quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas. » Et infra : « Agite pro loco, quem tenetis, pro dignitate, qua polletis, pro potestate, quam accepistis etc. » ubi apertissime agnoscit S. Bernerdus majorem in Cardinalibus, quam in Episcopis potestatem.

Sed occurrit Calvinus loco notato, lib. IV, cap. 7. §. 30. et objicit tria testimonia : «Video, inquit Calvinus, fuisse tunc Episcopis minores, quos nunc longe antecellunt. Notum est illud Augustini epistola decimanona ad Hieronymum : quamquam secundum honorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus Presbyterio major sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. Hic certe Romanæ Ecclesiæ Presbyterum ab aliis minime discernit, sed omnes ex æquo postponit Episcopis. Idque eousque fuit observatum, ut in Concilio Carthaginiensi, cum duo adessent Legati Romanæ sedis, unus Episcopus, secundus Presbyter, hic in ultimum locum rejectus fuerit. Verum ne nimis vetera prosequamur, exstat Concilium sub Gregorio habitum Romæ, in quo Presbyteri ultimo loco sedent, et seor-

sum subscribunt, Diaconi locum nullum in subscriptione habent. » Hæc ille.

Sed Augustini testimonium ad rem non facit; non enim negamus Episcopatum Presbyterio majorem esse, sed dicimus, Presbyterum Cardinalem Episcopo non Cardinali esse majorem, non quod Presbyter sit major Episcopo, sed quod Cardinalis major sit non Cardinali. Nam alioqui Episcopus Cardinalis Presbyterum Cardinalem, et Presbyter Cardinalis Diaconum Cardinalem semper præcedit.

« At, inquit Calvinus, Augustinus non quemvis Presbyterum, sed Hieronymum Presbyterum Romanæ Ecclesiæ Episcopo postponit. »

Respondeo, S. Hieronymum non Romanæ Ecclesiæ, sed Antiochenæ Presbyterum fuisse; id enim ipse testatur in epist. 61. ad Pammachium, de erroribus Joannis Hierosolymæ Episcopi. Neque repugnat quod ipse aliquando Romæ fuerit, et Damasum Pontificem juverit in epistolis scribendis, ut ipse testatur in epistola ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etsi Romæ fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquem proprium, sive Ecclesiam regendam, ut Cardinales habent; Quocirca cum jam Roma rediisset, et in Syria degeret, quando scripsit epistolam ad Pammachium adversus Joannem Hierosolymitanum, non tamen ait, se Romanum, sed Antiochenum Presbyterum fuisse. Et sane, si potuisset vere dicere, se Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem esse, vel fuisse, libenter dixisset. Cupiebat enim Joanni Episcopo Hierosolymæ demonstrare, se Presbyterum fuisse majoris cujusdam Ecclesiæ, quam Hierosolymitana esset; et proinde se non reliquisse suam Ecclesiam, ut in Ecclesia Hierosolymitana aliquid quæreret : « Ob id, inquit, et ego Antiochiam, et ille Constantinopolim, urbes celeberrimas, deseruimus, non ut te in populis prædicantem laudaremus, sed ut in agris et in solitudine adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus. » Hæc ille. Cum igitur constet, semper Romanam Ecclesiam Antiochenæ prælatam fuisse, certe sanctus Hieronymus libenter dixisset, si id vere dicere potuisset : ob id et ego Romam, et ille Constantinopolim etc.

Neque etiam testimonium Concilii VI Carthaginiensis valde est ad rem. Nam etsi in eo Concilio Presbyter Romanus sederit post Episcopos, tamen in Concilio Nicæno, in Ephesino, in Chalcedonensi, in VI, VII et VIII Synodo generali Romani Presbyteri sederunt ante Episcopos. Sed quamquam hæc ita se habeant fateor tamen, olim Episcopos quoscumque prælatos fuisse Cardinalibus non Episcopis, imo etiam Cardinalatum gradum fuisse ad Episcopatum, ut Onuphrius recte docet in libro de Cardinalibus, et apertissime colligitur ex lib. I, cap. 7. vitæ S. Gregorii.

Postea tamen mutatus est ordo, et cœpti sunt Cardinales Episcopis anteponi, et Episcopatus gradus esse ad Cardinalatum; cujus mutationis duplex ratio assignari potest. Una, quod ad solos Cardinales devoluta sit electio summi Pontificis. Nam quo tempore Pontifices eligebant Clerus et populus, non est mirum, si non tanti fierent Cardinales. At posteaquam cœperunt soli ipsi eligere, et etiam soli ipsi, ut plurimum, eligi, non sine causa cœpit dignitas Cardinalitia pluris fieri, quam antea.

Altera causa est, quod soli Cardinales cœperint adesse summo Pontifici in Consiliis. Nam antea Cardinales neque soli, neque primarii Consiliarii Pontificis erant; siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis, summi Pontifices ad graviora negotia Ecclesiæ dijudicanda cogebant Concilia nationalia Episcoporum Italiæ, quibus Conciliis intererant quidem Cardinales Presbyteri, sed tamen primus locus Episcoporum erat. Id cognosci potest ex tomis Conciliorum, ubi plurima inveniuntur Concilia Romana, sive Lateranensia, celebrata ab anno Domini 300 ad 800.

Quocirca non erat ratio, cur eo tempore Cardinales Presbyteri Episcopis anteponerentur, cum eo tempore non minus, imo magis Pontificem juvarent in Ecclesia universali regenda Episcopi, quam Cardinales. At postea creverunt negotia Ecclesiæ Romanæ, præsertim cum accessisset principatus temporalis, tempore Pipini et Caroli Magni : proinde egebat summus Pontifex Consiliariorum ope multo sæpius, quam antea. Neque poterat tam sæpe convocare Concilia Episcoporum, quam necesse erat, Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant, Pontifex autem quolibet anno sæpius egebat Consilio. Itaque usu docente, et necessitate cogente his postremis annis sexcentis vel septingentis cœperunt paulatim omitti Concilia Episcopalia, et res tota redigi ad senatum Cardinalium. Potuisse an-

tem hoc fieri, et recte factum esse, in dubium revocari non potest; nam non tenetur Pontifex hos potius, quam illos in Consilium adhibere.

Deinde, hac ratione multa commoda consecuta sunt. Primum, quod habeat nunc summus Pontifex senatum in promptu, ita ut possit etiam singulis diebus, si velit, de rebus gravissimis deliberare. Alterum, quod hoc fiat sine detrimento Ecclesiarum particularium. Nec enim possent Concilia Episcoporum sæpe cogi sine detrimento Ecclesiarum, quibus absentia Pastorum perniciosa est. Tertium, quod habeat Consiliarios magis instructos, et exercitatos, cum hæc sola et assidue tractent. Facta autem legitime hac mutatione concilii Pontificii ab Episcopis, et Cardinalibus ad solos Cardinales; mirum esse non debet, si etiam facta est mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem hujus loci repugnantiam verborum Calvini in extrema disputatione cap. 7, lib. IV Institut. annotare. Nam in ultimo paragrapho miratur Cardinalium amplitudinem : « Nescio, inquit, qui factum sit, ut ita subito in tantam amplitudinem. » Et mox infra : « Nunc adeo mutata sors est, ut facti sint Regum, et Cæsarum cognati. Nec dubium est, quin una cum suo capite sensim creverint, donec ad hoc dignitatis fastigium evecti fuerunt. » Hæc ille. Qui tamen continuo subjungit contrarium : « Impleri, inquit, in illis oportuit quod de talibus ait Malachias : Vos recessistis de via, et offendere fecistis in lege plurimos; propterea ecce ego dedi vos contemptibiles et viles omni populo. » At quomodo, quæso, ista cohærent, ut in summum fastigium amplitudinis creverint Cardinales, ita ut Regum ac Cæsarum cognati facti sint et tamen contemptibiles ac viles evaserint omni populo? Sed de his satis.

CAPUT XVII.

De Chorepiscopis.

Diximus de distinctione et officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum suum habent in Ecclesia; nunc addendum visum est aliquid de Chorepiscopis, quorum nomen et officium olim in usu erat, nunc autem pene interiisse videtur.

Igitur Chorepiscopi dicebantur olim presbyteri quidam, qui in pagis, aut oppidulis curam animarum gerebant loco Episcoporum, ut nunc fere Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiscopi, vel, ut Damasus indicat in epist. 3. quasi villarum Episcopi. Nam χώρα Græce oppidum ac regionem significat. Vel potius, ut concilium Neocæsariense canone 13. et Antiochenum can. 8. docent, quasi Vicarii Episcopi, vel Vicarii Episcoporum, seu loco Episcoporum constituti; χώρα enim locum etiam significare potest. Porro ejusmodi Chorepiscopi non poterant Presbyteros et Diaconos ordinare, nec Chrismate fidelium frontes inungere, nec templa, aut altaria consecrare. Cætera fere omnia præstare poterant, quæ præstant Episcopi, ut cognosci potest ex Concilio Ancyrano, can. 12. et Antiocheno, can. 10. et Hispalensi II, can. 7. item ex Damaso in epist. 3. Leone epist. 86. alias 88. et Joanne III, in epistola ad Episcopos Germaniæ et Galliæ.

Sed quæstio hoc loco occurrit. An Subdiaconos ordinare Chorepiscopis aliquando licuerit. Nam in Concilio Antiocheno can. 10. id eis licuisse disertis verbis asseritur. Contra autem, id eis minime licuisse, Damasus Papa in epist. 3. æque disertis verbis affirmat; Concilia et Pontifices cæteri supra citati negant licere Chorepiscopis Presbyteros vel Diaconos ordinare; de Subdiaconis, cæterisque ordinibus nihil expresse dicunt.

Respondeo, quosdam fuisse Chorepiscopos, qui vere Episcopalem consecrationem acceperant, sed Chorepiscopi dicebantur, quod non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena Diœcesi ministrarent, quales sunt hoc tempore Episcopi quidam Titulares, qui et Suffraganei dici solent. Alios vero Chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi Presbyteri essent, sed, ut diximus, in pagis, ac villis, seu etiam oppidulis, Episcopum aliquo modo repræsentarent. De prioribus loqui videtur Concilium Antiochenum, ut etiam Damasus annotavit in epist. 3. nam ita incipit Canon : « Chorepiscopi, qui manus impositionem ab Episcopis acceperunt, et, ut Episcopi, sunt ordinati etc. » ubi non de omnibus Chorepiscopis loquitur Concilium, sed de illis tantum, qui a pluribus Episcopis, ritu Pontificum sunt consecrati. Præterea in eodem canone Concilium non solum his

Chorepiscopis permittit, ut Subdiaconos absolute ordinent, sed etiam ut Presbyteros et Diaconos ordinare possint, si id Episcopus loci permiserit, ex quo certe sequitur eos, Chorepiscopos veros Episcopos fuisse.

Porro in fine illius canonis, ubi legimus (Chorepiscopus ab Episcopo loci ordinandus est) non de iisdem Chorepiscopis agitur, sed de illo altero genere. Voluit enim Concilium legem statuere, ut deinceps Chorepiscopus ordinetur ab uno Episcopo, et proinde Presbyter sit, non Episcopus. De quo genere Chorepiscoporum loquitur Damasus in epist. 3. cum dicit, non licere Chorepiscopis ordinare Subdiaconos.

Cætera autem Concilia et Patres, qui negant, Chorepiscopis licere ordinare Diaconos, et de subdiaconis nihil dicunt, videntur nomine Diaconorum etiam Subdiaconos accepisse, cum sit uterque sacer ordo, et sæpe apud veteres eodem nomine appellentur. Quod si evidenter ostendi possit, concessum aliquando fuisse Chorepiscopis secundi generis, ut Subdiaconos ordinarent; dicendum erit, id fuisse privilegium et dispensationem quamdam, qualis etiam fuit quibusdam in locis, ut presbyteri, absente Episcopo, Confirmationis Sacramentum exhiberent, ut Ambrosius scribit de Sacerdotibus Ægypti, in commentario cap. IV. epistolæ ad Ephesios. Atque hæc de distinctione et officio Clericorum.

CAPUT XVIII.

De cœlibatu Sacerdotum : Sitne jure divino annexus sacris ordinibus cœlibatus, an non?

Sequitur quarta Disputatio, quæ est de cœlibatu, seu continentia hominum sacratorum, quæ quidem trimembris erit. Primum enim explicandum occurrit, sitne jure divino annexus cœlibatus ordinibus sacris. Deinde, si constiterit non ita esse, utrum saltem jure Apostolico, ac rectissime, id factum sit. Postremo, num Digami Apostolica lege arceantur a sacris ordinibus.

Ac, ut a primo incipiamus, Joannes Major in IV, dist. 24, quæst. 2. de jure divino esse putavit, quod votum Sacerdotum solemne sit, ac proinde indispensabile esse. Idem fere docuit Clichtovæus lib. de continentia Sacerdotum, cap. 4. et sequentibus, ubi duo dicit, quæ nescio, an inter se bene cohæreant. Unum est, de jure divino esse, ut qui est sacris ordinibus initiatus, non possit uxorem ducere, neque in hoc ullam dispensationem cadere posse. Alterum est, eos, qui uxores duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum Ecclesiæ, et a Siricio Papa primum editum, nec unquam ab Ecclesia Orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in tota Ecclesia Sacerdotibus uti uxoribus, quas ante ordines duxerant, usque ad tempora Sirici; in Ecclesia autem Orientali, et nunc licere, et semper licuisse.

At B. Thomas in 2. 2. quæst. LXXXVIII, artic. 11. diserte docet, votum continentiæ esse annexum ordinibus sacris ex solo Ecclesiæ decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Cajetanus in opusculis, tom. I, tract. 27. et Sotus lib. VII de justitia, quæst. 6, artic. 2. ubi etiam docet, quod ego verissimum puto, decretum hoc, quo votum est annexum ordinibus, non quidem proprie divinum esse, sed tamen esse Apostolicum, et in tota Ecclesia a temporibus Apostolorum, longo tempore esse servatum. Sed quia hoc multis rationibus in sequenti capite contra hæreticos confirmabimus, nunc solum breviter probandum est, non jure divino, sed humano dumtaxat prohibitum esse conjugium Sacerdotibus, et proinde in hoc dispensari posse.

Probatur primo, ex altero eorum, quæ Clichtovæus asserit : non est de jure divino, ut conjugati, si ordinentur, ab uxoribus suis abstineant; igitur neque est de jure divino, ut Sacerdotes non ducant uxores. Nam matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officii seu exercitii conjugalis; si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus conjugium, certe prohibuisset propter actum conjugalem, qui hominem reddit totum carnalem, et ineptum ad divina; nec non propter sollicitudinem domus, et liberorum, quæ plurimas parit distractiones, non autem propter solum Sacramentum conjugii, vel propter contractum matrimonii, qui celebratur solo consensu animorum, et est res brevissima et honestissima. Si ergo licuit Sacerdotibus jure divino habere uxores, quas ante ordinationem duxerant, et eis uti maritorum more : Cur, quæso, non licuisset etiam post ordinationem ducere? Adde,

quod rationes, quas Clichtovæus pro se adducit, omnes sumuntur a puritate munerum sacerdotalium, cui certe non repugnat, uxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

Non esse autem jure divino prohibitum, ne Sacerdotes utantur uxoribus, quas duxerant ante ordinem, conceditur a Clichtovæo. Sed propter quosdam alios, qui de ea re dubitant, probatur apertissime ex eo, quod Ecclesia Romana multis jam sæculis permisit Græcis Sacerdotibus usum uxorum, quas ante ordinationem duxerant, ut patet ex capit. Cum olim, de Clericis conjugatis. Adde Gregorii testimonium, lib. I, epist. 42. ubi permittit Subdiaconis, ut libere utantur uxoribus suis, quas duxerant ante ordinationem, licet prohibeat deinceps ejusmodi ordinari, nisi continentiam voveant.

Secundo probatur, quia in tota Scriptura nullum tale exstat præceptum. Nam in Testamento veteri Sacerdotibus licitum erat uxores ducere. In novo autem nihil de hac re Dominus locutus est. Apostolus quidem in epistolis ad Timotheum, et Titum, jubet Episcopos et Diaconos eligi castos, sed quod Apostolus præcipit, non divinum, sed Apostolicum præceptum est, de quo postea agemus.

Proferunt illi ex Deuter. cap. XXXIII. benedictionem Mosis, in qua dicitur de Levitis, id est, ut ipsi exponunt, de Sacerdotibus Christianis; Qui dixerunt patri suo et matri; Nescio vos et filios ignoraverunt. At istud, divinum vaticinium, non divinum præceptum est; sive enim lege divina, sive humana fiat, ut Sacerdotes uxoribus careant, impletur vaticinium Mosis.

Proferunt deinde illud Christi Lucæ XXI: *Videte, ne graventur corda vestra crapula, et ebrietate, et curis hujus mundi* (1) : quod ad Sacerdotes præcipue spectare testatur Leo, serm. 8. de jejunio decimi mensis. Sed in hoc aperte falluntur, qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco ad omnes fideles, Christi præceptum pertinere dicit; sed ad nos præcipue, quibus Dies Domini jam est vicinior. Deinde, cum Paulus I. Timoth. III. jubet Episcopum eligi : *Qui domui suæ bene præsit, et filios habeat subditos in omni castitate* (2); nec tamen contraria Christo doceat : certe non jubet Christus ulli, ne habeat curam uxoris ac liberorum, sed ne gravetur nimia sollicitudine.

At inquiunt, ratio naturalis dictat, ministerium purissimum a continentibus esse peragendum. Respondeo, dictare id quidem rationem, sed ut rem convenientem, non ut omnino necessariam.

Tertio probatur, ex Concilio Ancyrano, cap. 10. ubi dicitur posse Diaconos cum licentia Episcopi uxores ducere, etiam post susceptum Diaconatum; ergo non est de jure divino; nec enim Episcopi in jure divino dispensant. Estque hoc Concilium antiquissimum, et confirmatum a Leone Papa, dist. 20. can. de libellis. Accedat postremo, quod Concilia, et Patres in sequenti capite producendi, passim testantur, hanc legem esse Ecclesiasticam; quod etiam legimus in Concilio Tridentino, sess. XXIV, can. 9 (3).

CAPUT XIX.

Cœlibatum jure Apostolico rectissime annexum ordinibus sacris.

Jam vero de altera quæstione; An recte factum sit, ut cœlibatus perpetuus sacris ordinibus annecteretur, duo sunt refutandi errores; unus Græcorum, alter Lutheranorum. Prior error est; Oportere Clericos, antequam ordines sacros suscipiant, uxores ducere, quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, et nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine uxore vivit.

Hujus erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, unum ex septem primis Diaconis. Sed quidquid de hoc sit, constat, Vigilantium hunc errorem expresse docuisse; de quo sic B. Hieronymus initio lib. contra Vigilantium : « Proh nefas, inquit, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam. » Hunc errorem receperunt Patres Concilii Trullani, circa annum Domini 700, ut patet ex can. 13. ubi profana illa Synodus damnat nomi-

(1) Luc. XXI, 34. — (2) I. Timoth. III, 4. — (3) Qui de cœlibatu plura desiderat, adeat : *Nature et virginité*, par le docteur Ennemond Dufieux; *Du célibat ecclésiastique*, par Mgr Pavy, évêque d'Alger, et *Recherches historiques sur le célibat*, par Mgr Jager, camérier du Pape.

natim canones Romanæ Ecclesiæ, et contrarium statuit, nimirum ut Clerici ante Subdiaconatum uxores ducant, et cum eis vivant postea, in sacris ordinibus constituti. Tempore hujus Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est et confirmatus tempore Leonis IX. quando dissidium Græcorum a Latinis maxime crevit in multis aliis articulis. Unde exstat liber Humberti Cardinalis eo tempore scriptus de hac re, contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrime defendebat.

Posterior error longe gravior est. Non solum licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem, uxorem ducere. Hujus erroris fundamenta quædam jecit Jovinianus, qui docuit, virginitatem non præstare matrimonio ; inde enim sequebatur, frustra Sacerdotes velle carere uxoribus. Unde etiam quædam Sanctimoniales, Joviniano audito, nupserunt, ut B. Augustinus refert lib. de hæresibus, cap. 82. Hæc tamen hæresis mox extincta fuit, nec usque ad deceptionem alicujus Sacerdotis pervenit, ut ibidem Augustinus ait.

Primus autem qui docuit aperte, licere post ordinationem uxorem ducere, fuit Joannes Wiclefus, ut refert Thomas Waldensis tom. II de Sacramentis, cap. 128. et 129. et tom. III de Sacramentalibus, c. 66 et 67. Eum secuti sunt Lutherus in lib. de abroganda Missa privata ; Pomeranus in lib. de conjugio Episcoporum, Magdeburgenses in Centuriis singulis, cap. 7. et nominatim Centuria XI, cap. 7, col. 389. ubi dicunt, hanc esse hæresim maxime pestiferam omnium, quæ unquam Christianum regnum perturbarunt. Item Beza, et Martyr in primam ad Corinthios VII. Philippus Melanchthon in Confessione Augustana, art. 23 et in Apologia ejusdem articuli, Calvinus lib. IV. Institut. cap. 12, §. 23. Brentius in Confessione Wirtembergensi, capite de conjugio ; Præterea Erasmus in declamatione de laudibus matrimonii, utile esse judicat, si Sacerdotibus jus conjugii concedatur, et idem sensisse videtur Panormitanus, Catholicus alioqui et doctus auctor, in cap. Cum olim, de Clericis conjugatis. Audio Kemnitium in tertia parte Examinis Concilii Tridentini, de cœlibatu Sacerdotum copiose tractasse, sed eum librum nondum videre potui. Ac si ex aliis ejus operibus conjectura facienda est, nihil aut parum admodum addet ad ea, quæ Centuriatores et Calvinus collegerunt.

Contra hos errores probandum nobis est, votum continentiæ annexum esse ordinibus sacris, ita ut nec ducere uxores, nec uxoribus antea ductis uti liceat post ordinationem ; positivo quidem jure, sed antiquissimo et æquissimo, et quod nullo modo expediat, ut hoc tempore relaxetur.

Probatur primo, Scripturis ; ac primum Paulus in epist. ad Titum, cap. I : *Oportet*, inquit, *esse Episcopum hospitalem*, *benignum*, *sobrium*, *justum*, *sanctum*, *continentem* (1). Ubi notandum pro eo, quod nos habemus sobrium, Græce esse σώφρονα, quod, ut Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum est, et prudentem, sobrium, castum significare potest ; hoc autem loco significat castum. Quia vero castitas etiam conjugatis communis est, ideo Apostolus addit etiam, *continentem ;* quod ibidem B. Hieronymus exponit ab uxoris amplexibus. Idem in epist. II ad Tim. cap. II : *Labora*, inquit, *sicut bonus miles Christi Jesu*, *nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus* (2). Hic Apostolus Episcopo præcipit, ut strenue militet Deo ; deinde dicit, non posse eum bene militare Deo, si se implicaverit negotiis sæcularibus, qualia certe esse nuptias, nemo negare potest. Nam, ut S. Basilius pulchre docet in prooemio constitutionum Monasticarum : « Nuptiæ pedicæ sunt. » Idem Apostolus I. ad Corinthios VII jubet, conjugatos vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum, ut orationi instare possint ; Ex quo per bonam consequentiam deducit B. Hieronymus in cap. I ad Titum, et lib. I in Jovinianum, eum præcipere Episcopis, et aliis hominibus sacratis, ut perpetuo a nuptiarum opere vacent, cum quotidie orationi insistere debeant. Quo eodem argumento ex hoc loco utuntur Origenes homil. 23. in Numer. et Epiphanius hæresi Catharorum.

Præterea in veteri Testamento, continentiam ab uxoribus videmus in primis fuisse requisitam in iis, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquam sanctam tractaturi erant. Nam Exod. XII. præcipitur, ut comesturi Agnum Paschalem renes suos accingerent, quo significabatur, ut Gregorius exponit homil. 22. super Evangel. debere eos carnis voluptatem edomare, qui Agnum Paschalem comedunt. Exod. XIX. cum populus legem a Deo

(1) Tit. I, 8. — (2) II. Tim. II, 3 et 4.

accepturus esset, ait illis Moses : *Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoribus vestris* (1). Quo testimonio utitur Ambrosius lib. I de officiis, cap. ultimo, ad probandam continentiam Clericorum.

Item Exod. XXVIII præcipit Deus, ut Aaron et filii ejus cum ingrederentur tabernaculum, fœminalibus lineis a renibus usque ad fœmora tecti essent ; quo exponit Beda, lib. III de tabernaculo cap. 9. significatum esse, debere Sacerdotes novi Testamenti aut virgines esse, aut contracta cum uxoribus fœdera dissolvisse. Item I. Reg. XXI. noluit Achimelech Sacerdos dare Davidi panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset, eum ab uxore aliquamdiu se continuisse. Ex quo deducit B. Hieronymus in cap. I ad Titum, perpetuam requiri in Sacerdotibus continentiam, etiam ab uxoribus, qui corpus Christi, quod illo pane propositionis significabatur, conficiunt, edunt, aliisque tradunt.

Denique ex lib. I Paralip. cap. 24 et Lucæ I colligitur, Sacerdotes veteris Testamenti per vices suas ministrare solitos, et toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, a domo et uxore abfuisse. Ex quo deducunt Siricius Papa in epistola ad Himericum, et Innocentius I in epistola ad Victricium, necnon Beda in cap. I Lucæ, quod si illi tempore, quo ministrabant, ab uxoribus abstinebant, omnino decere, ut Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab uxoribus se contineant.

Hoc ultimum argumentum solvere conatur Calvinus, lib. IV, cap. 12, §. 25. ac dicit, Sacerdotes Leviticos ἀντιτύπους Christi fuisse, id est, figuram Christi gessisse, et quia Christi excellentiam et sanctitatem exacte referre non poterant, jussos fuisse ultra humanum morem se purificare. Nunc autem id necessarium non esse, cum per Christi adventum figuræ, atque umbræ cessaverint.

At solutio parum valet. Nam sicut Levitici Sacerdotes, Christi venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Christiani Christum, qui venit, repræsentant. Sacerdos enim, dum sacra mysteria peragit, Christi personam sustinet, et propterea sacrificans, non dicit : Hoc est corpus Christi, sed : Hoc est corpus meum. Ipse enim Christum eo loco agit ; id quod etiam vestium sacrarum ornatus designat. Deinde, non est illa primaria causa, cur Sacerdotes Levitici deberent abstinere ab uxoribus, quia gerebant Christi figuram, sed quia Domino ministrabant. Exodi XIX : *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum, sanctificentur, ne percutiat eos* (2). Nam alioqui David semper erat Christi figura, et tamen tunc solum jussus est abstinere ab uxore, quando panem sanctum comesturus erat, ut diximus. Denique, si illi, quia Christum significabant, debuerunt ultra humanum modum se purificare, quanto magis purificari debebunt, qui Christum ipsum quotidie tractant.

Probatur secundo, testimoniis Conciliorum antiquorum totius Ecclesiæ. Ac primum Ecclesiæ Orientalis. Habemus Concilium Ancyranum celebratum ante annos 1200. can. 10. ubi dicitur : « Diaconos qui in ipsa ordinatione non protestantur se velle uxorem habere, non posse post ordinationem eam ducere ; Si autem protestentur, posse ducere, quia tunc censetur Episcopus cum eis dispensasse. » Item Concilium Neocæsariense paulo post celebratum, cap. I : « Presbyter, inquit, si uxorem duxerit, ordine suo moveatur. » Concilium Nicænum I. can. 3. interdicit Episcopo, Presbytero, et Diacono ne domi mulierem ullam habeat præter matrem, sororem, amitam. Nulla uxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, si cum ea habitare liceret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, si uxorati esse possunt? Nonne uxores ancillas habere possunt in eadem domo? Denique Synodus Trullana, can. 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi post ordinationem suam, uxorem ducant, et can. 48. præcipit, ut Episcopus non cohabitet uxori.

Ecclesiæ Africanæ habemus insigne testimonium. Concilium enim Carthaginiense II, can. 2 : « Omnibus placet, inquit, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contractant, pudicitiæ custodes etiam ab uxoribus se abstineant. » Et ratio ibi redditur : « Ut quod, inquiunt, Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. » Hoc testimonium non solum refellit Lutheranos, sed etiam eos ex Catholicis, qui volunt hoc decretum de sacerdotum continentia a Siricio incœpisse. Isti enim Patres ab Apostolis incœpisse dicunt. Item Concilium Carthaginiense V, can. 3. et

(1) Exod. XIX, 15. — (2) Exod. XIX. 22.

Concilium Africanum, can. 37. idem constituunt.

Ecclesiæ Italicæ habemus Concilium Romanum sub Sylvestro I. quod canon. 8. prohibet Subdiaconis, ne uxores ullo modo ducere audeant.

Ecclesiæ Gallicæ habemus Concilium Arelatense II, ante annos 1700 celebratum; in quo can. 2. cavetur, ne ullus conjugatus, ad sacerdotium assumatur, nisi continentiam ab uxore promiserit. Item Concilium Turonense I, canone 1 et 2. et Turonense II, canone 20. Agathense, cap. 9. et Aurelianense III, can. 2 : « Ut nullus, inquit, Clericorum a Subdiacono et supra, propriæ, si forte jam habeat, misceatur uxori. »

Ecclesiæ Hispanicæ habemus Concilium Eliberitanum ante tempora Siricii, can. 33 : « Placuit, inquit, in totum prohibere Episcopis, Presbyteris. Diaconis, ac Subdiaconis abstinere se a conjugibus, et non generare filios. » Toletanum II, cap. 1 et Tolétanum IV, cap. 26 et Toletanum VIII, cap. 6. etiam Subdiaconis usum uxorum prohibent.

Denique Ecclesiæ Germanicæ habemus Concilium Aquisgranense tempore Ludovici I, cap. 6. Concilium Wormaciense, cap. 9 : « Placuit, inquit, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, et Subdiaconi abstineant se ab uxoribus, et non generent filios. » Denique Concilium Moguntinum tempore Arnulphi Imperatoris, cap. 10. statuit, ut nulla penitus mulier, ne soror quidem, aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur.

Ex his apparet mendacium esse apertissimum, quod Philippus dicit in ipsa Confessione Augustana, artic. 23. cui tot Principes subscripserunt, in Germania ante annos 400, primum esse legem cœlibatus impositam Clericis. Nam Concilia citata, sunt in Germania ante annos 700 celebrata, vel etiam amplius. Nec minus mendacium est, quod in Apologia dicit, legem de cœlibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, sed a solo Romano Pontifice contra Synodorum sententiam inductam esse.

Probatur tertio, testimoniis veterum Pontificum. Clemens I. in Canonibus Apostolorum, can. 27 : « In nuptiis autem qui ad Clerum provecti sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores, cantoresque tantummodo. » Quod autem de lectoribus, et cantoribus dicitur, idem de aliis minoribus ordinibus intelligitur, cum sit omnium eadem ratio. Calixtus I. apud Gratianum, dist. 27. can. Presbyteris : « Presbyteris, inquit, Diaconis, Subdiaconis, et Monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus. » Siricius in epistola ad Himericum, cap. 7. (quod etiam Calvinus fatetur) prohibet cum uxore commercium iis qui sunt in sacris. Idem paulo post confirmavit Innocentius I. in epistola ad Victricium, cap. 9. et in epist. ad Exuperium, cap. 1. Idem Leo I, in epist. 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonicæ, cap. 4. et in epist. 90. ad Rusticum Narbonensem, cap. 3. Idem Gregorius I. in epist. 42. lib. I et epist. 34, libri III. Idem Zacharias Papa in epist. ultima, ad Bonifacium Episcopum Germaniæ, ante annos 800. Unde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

Sed placet verba referre Leonis I, in epist. ad Anastasium, quia non solum Lutheranos, sed etiam Græcos, evidenter coarguunt. Ad Græcos enim scribit hoc modo : « Omnium, inquit, Sacerdotum tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis membris Ecclesiæ vacant a culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra Clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, et procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut et qui habent, sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares et innupti. Quod si in hoc ordine, qui quartus exstat a capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo, vel in secundo, tertiove servandum est, ne aut Levitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se a voluptate uxoria, necdum frænasse detegitur? » His adde expressa testimonia veterum Imperatorum, quæ exstant Codice de Episcopis, et Clericis, leg. eum qui, et sequentibus, item in Authenticis de Monachis,

Probatur quarto, testimoniis veterum Patrum Græcorum et Latinorum. Origenes homil. 23. in librum Numeri : « Certum est, inquit, quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui conjugalibus necessitatibus serviunt, unde videtur mihi quod illius solius est offerre sacrificium, qui indesinenti et perpetuæ se devoverit castitati. » Eusebius lib. I demonstrat. Evang. cap. 9 : « Verumtamen, inquit, eos qui sacrati sint atque in Dei ministerio, cultuque occupati, continere deinceps seipsos a commercio uxoris decet etc. »

Epiphanius ad finem operis contra hæreses : « Sanctum, inquit, sacerdotium ex virginibus, ut plurimum, aut ex solitariis, aut si hi ad ministerium non suffecerint, de his qui se a propriis uxoribus continent, et si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi. » Item hæresi 59. quæ est Catharorum? « Sed, inquit, et adhuc viventem et liberos gignentem unius uxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, et Presbyterum, et Episcopum, et Hypodiaconum : maxime ubi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, et Diaconos, et Hypodiaconos : At hoc non est juxta Canonem, sed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. »

Chrysostomus homil. 2. de patientia Job : « Dixit, inquit, unius uxoris virum, non ea ratione, ut id nunc in Ecclesia observetur ; oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. » Gregorius Nyssenus libro de virginitate cap. ult. : « Quomodo, inquit, Dei sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, ut munus offerres, unctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus faciat? Ac si Deum tibi apparere expetis, quid in causa est cur Mosem non audias, qui populo edicit, ut a nuptiis purus sit, quo Dei aspectum comprehendat? » Cyrillus Catechesi 12 : « Si, inquit, qui apud Jesum bene fungitur sacerdotio, abstinet a muliere : ipse Jesus quomodo ex viro, et muliere proditurus esset? » Oecumenius in cap. III. primæ ad Timoth. in illud ; Unius uxoris virum : « Non statuit, inquit, ut ab uxore pendeat Episcopus, aut uxorem necessario habeat, sed si fiat, inquit, e mundanis, non sit saltem bigamus, ita tamen ut vocatus ad Episcopi munus, illud compleat ; quod qui habent uxores, sint tanquam non habentes. »

Jam ex Latinis. Cyprianus, sive quicumque est auctor, in lib. de singularitate Clericorum, affirmat sibi a Domino revelatum, non debere Clericos domi suæ habere mulieres; id quod etiam toto eo libro probat. Neque obstat, quod in extremo libro (ut Petrus Martyr notavit) sic loquitur : « Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel conjugem, vel cognatam, sic habeat, ut nulla ancilla intersit etc. » Nam loquitur de conjuge, quæ simul voverit continentiam. Similis habetur locus in Concilio II Arelatensi, can. 3 : « Si quis de Clericis a gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, a communione alienus habeatur. » Alioqui si Cyprianus uxorem Clericis concederet, qua uti liceret, pugnaret cum toto suo libro, et cum ipso titulo : « De singularitate Clericorum. »

Ambrosius lib. I de officiis, c. ult. : « Inoffensum, inquit, exhibendum, et immaculatum ministerium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio conjugali, sacri ministerii gratiam recepistis. Quod ideo non præterivi, quia in plerisque abditioribus locis, cum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt. » Idem in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem : « Habentem, inquit, filios, dixit Apostolus, non facientem etc. » Et in cap. I, epist. I ad Timotheum : « Deinceps, inquit, ab usu fœminæ cohibentur etc. »

Hieronymus lib. in Vigilantium circa initium : « Quid facient, inquit, Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, et sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? » Idem in fine Apologiæ pro libris contra Jovinianum : « Episcopi, inquit, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium pudici. »

Augustinus lib. II de adulterinis conjugiis, cap. 20 : « Solemus, inquit, eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumque ad eamdem sarcinam subeundam capiuntur inviti, eamque susceptam usque ad debitum finem, Domino adjuvante perducunt. » Vide totum locum. Auctor quæstionum veteris et novi testamenti, qui non est Augustinus, ut titulus præsefert, sed aliquis antiquior, quæstione ultima sub finem : « Si licet, inquit, et bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet uxores habere? » Et prolixe causam reddit.

Gregorius præter decreta supra citata lib. VI, cap. 1. in lib. Regum, errare dicit eos, qui propter verbum Pauli : *Unusquisque uxorem suam habeat* (1), putant licere Ecclesiasticis uxores habere. Gregorius Turonicus lib.

(1) I. Cor. VII, 2.

IV hist. cap. 4. refert quemdam Comitem. qui dimissa uxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad uxorem redire voluit, ab omnibus Episcopis excommunicatum fuisse.

Isidorus lib. II de officiis divinis, cap. 10 : « Placuit, inquit, sanctis Patribus, ut qui sacra mysteria contrectant, casti sint, et continentes ab uxoribus, et ab omni carnali immunditia sint liberi. » Hæc de Subdiaconis dicit. Similia docet de Diaconis, et Presbyteris cap. 5 et 8. Ex quibus locis intelligi possunt ea verba capitis secundi : « Castimoniam corporis perpetuo servent, aut unius matrimonii vinculo fœderentur. » Hæc enim dicuntur de Clericis in universum, tum majoribus, tum minoribus. Debent enim omnes Clerici aut perpetuo esse continentes, si majoribus ordinibus initiati sint, aut unius matrimonii vinculo copulari, si minoribus.

B. Anselmus in epist. 8. asserit recte a Gregorio VII prohibitum fuisse, ne ulli interessent Sacris sacerdotum conjugatorum. Beda lib. III de tabernaculo, c. 9 : « Nemo potest, inquit, vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum uxore matrimonii fœdera solverit. » Denique, ut recentiores omittam, Arator Subdiaconus Vigilii Papæ ante annos 1000, in lib. in Acta Apostolorum cap. 30, posteaquam explicuit rationem, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, ut solum ad tempus ad uxoribus se continerent, subdit :

> Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos
> Pontifices jubet esse suos etc.

His testimoniis accedant exempla eorumdem. Nam a tempore Apostolorum, omnes Episcopi, Presbyteri, aliique Ecclesiastici, quorum vitas habemus, et quos unquam laudatos audivimus, continentes fuerunt, neque ullum exemplum probati viri in contrarium afferri potest. Magdeburgenses quidem diligentissime quæsierunt omnibus sæculis aliquos, qui uxorem duxerint post susceptos ordines, et multa exempla proferunt, Centuria IV, V, VI, VII, VIII, IX, X et XI. initio capitis septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exempla illa debent intelligi de uxoribus, quas antea duxerant, ut de Gregorio, patre Gregorii Nazianzeni, vel intelliguntur de minoribus Clericis, ut quod proferunt ex Concilio Toletano IV, cap. 42. vel sunt exempla eorum qui reprehenduntur, ut quæ proferunt ex epistola Zachariæ ad Bonifacium, vel sunt expressa mendacia, ut cum dicunt Cent. V, cap. 7. Presbyteros Macedoniæ duxisse uxores, teste Innocentio I, epist. 22. nihil enim tale Innocentius dicit. Philippus in lib. de cœlibatu ad Regem Angliæ, probat veteres Episcopos matrimonio usos ex epist. Polycratis, apud Eusebium lib. V hist. cap. 24. scribit enim Polycrates septem ex parentibus suis fuisse Episcopos, seque octavum esse. At deceptus Philippus est ex versione Ruffini. Græca enim vox συγγενῶν, quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse parentes, num propterea sequitur eos in Episcopatu matrimonio usos?

Ex hac autem tanta nube testium tria deducuntur. Primo, errare Clictovæum et alios, qui putant legem continentiæ impositam Clericis primum a Siricio. Nam Clemens, Origenes, Eusebius, Epiphanius, et aliqua Concilia citata, antiquiora sunt Siricio. Secundo, morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, ut patet ex iisdem auctoribus, necnon ex Chrysostomo, Hieronymo, et Leone locis citatis. Tertio, mendacium esse, et quidem impudentissimum Calvini lib. IV instit. cap. 12, §. 25. ubi dicit omnes veteres Patres approbasse conjugium in ordine Episcopali. Nam Patres plurimi citati, et Concilia plurima contrarium statuunt, et nullum exemplum in contrarium adferri potest.

Probatur jam quinto ratione; cum enim conjugium vehementer impediat Ecclesiastica munera, æquum fuit, ut sacerdotibus, aliisque sacratis hominibus conjugia prohiberentur, nam Ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, curam pauperum gerere, et similia, quæ rite exerceri non possunt, ut Apostolus ad Titum c. 1. docet, nisi sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, justus, sanctus, continens, doctus.

Jam vero matrimonium impedit in primis, ut Hieronymus dicit lib. I. in Jovinianum, munus sacrificandi, quia summa quædam puritas, et sanctitas in eo requiritur, ut Chrysostomus explicat lib. VI. de sacerdotio. In actu vero conjugii negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas et pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Quamvis enim Calvinus, loco notato, vociferetur contra Siricium, qui conjugium sacerdotum pollutionem vocavit, ta-

men non solum conjugium sacerdotum, quod sacrilegium est, non conjugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, et turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum, et verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper quærit, ut notavit B. Augustinus lib. XIV de civitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis, et lectionis, in quo assidue sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mentem elevatam, purgatam, et tranquillam; actus autem conjugii, ut B. Augustinus docet lib. XIV. de civit. Dei, cap. 16. maxime hebetat aciem mentis, et deprimit ad inferiora, et perturbat et animam ipsam carnalem quodammodo facit.

Tertio, impedit efficaciam prædicationis, ut Ambrosius docet lib. I de officiis cap. ultim. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas et virgines, qui liberis perpetuo operam dat?

Quarto, impedit curam pastoralem, nam qui uxorem, et liberos habet, de illis semper cogitat, et affectus, quo oves suas prosequi deberet, in uxore et filiis totus consumitur, et tamen (ut Ambrosius docet lib. I de officiis, cap. 7.) plus diligendi essent filii spirituales, quam carnales.

Quinto, impedit curam pauperum, et illam hospitalitatem, et benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui uxorem, et liberos habet, debet eis thesaurizare, et raro inveniuntur conjugati qui superfluum habeant. Adde, quod cum Clericus non possit filiis relinquere beneficia, et tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filiis suis, cogerentur esse avarissimi, et vendere Sacramenta.

Sexto, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici a Laicis, et esset sicut populus, sic sacerdos. Quod experientia testatur; nam tempore Gregori VII. cum in Germania cœpissent sacerdotes uxores ducere, tantus contemptus Sacramentorum secutus est ut passim Laici Sacramenta administrarent, ut Joannes Nauclerus, et alii referunt. Itaque merito B. Epiphanius hæresi 59. dicit, propter honorem sacerdotii necessariam esse continentiam. Superest argumenta solvere. Ac primum solvam argumenta Calvini eodem ordine quo ipse proponit.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta Calvini.

Argumentum primum. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, et confirmatur ex Apostolo I. Timoth. IV. ubi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

Respondeo, concedimus totum argumentum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit ullum ad cœlibatum absolute suscipiendum, sed solum requirit eam conditionem in iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere judicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo libr. I. in Jovinianum, et Augustino lib. XXX. contra Faustum, cap. 4 et 6. Ambrosio, Chrysostomo, aliisque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolute nuptias ut malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, et Manichæus.

Sed forte objiciunt, quia Apostolus dicit id futurum in novissimis diebus. Respondeo, novissimos dies intelligi totam hanc ultimam ætatem, quæ est a Christo usque ad judicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt.* Et: *Filioli novissima hora est* (1). Adde, quod vox Græca non est ἐσχάτοις sed ὑστέροις, id est, non in ultimis, sed in posterioribus temporibus. Neque id negare possunt adversarii, nisi velint Manichæos et Encratitas ab Apostolo notatos non fuisse, qui tamen apertissime nuptias prohibebant. Nec enim illi in ultimis temporibus fuerunt.

Sed objicit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu, et votis monasticis, sanctum Augustinum, qui lib. II de moribus Manichæorum, cap. 18. et in epist. 74. ad Deuterium, testatur Manichæos non prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos quasi Sacerdotes, et Monachi: et tamen dicit eos notari ab Apostolo, cum ait, doctrinam esse dæmoniorum, prohibitionem nuptiarum.

(1) I. Cor. X, 11; I. Joan. II, 18.

Respondeo. Idem Augustinus lib. XXX. contra Faustum, cap. 6. scribit, a Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud obtinere : « Nec ideo, inquit, vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes, aut non valentes, salva amicitia toleratis. » Hæc ille. Nos autem non solum toleramus Christianos conjugatos, sed etiam laudamus. Ac præterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, ut tamen conceptum, et liberorum procreationem cavendam esse monerent. Quod est nuptias apertissime detestari. Catholici autem ideo potissimum nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum a Deo institutæ fuisse noscantur.

Argumentum secundum. Apostolus I. Timoth. III et Tit. I. cum absoluti Episcopi ideam exprimeret, inter reliquas dotes, et virtutes, quas in eo requirebat, ausus est conjugium ponere : ait enim, unius uxoris virum esse eligendum.

Respondeo, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat conjugium : ad quod probandum sufficere deberet, quod quotquot Sanctissimi Episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, ut supra diximus : quos certe nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cum idem Paulus, I. Corinth. VII. hortetur ad continentiam, et dicat bonum esse innuptis et viduis, ut sic permaneant, et : *Qui nubit benefacit, qui non nubit melius facit* (1); quomodo credibile est eumdem Paulum inter dotes, et virtutes Episcopi posuisse ut uxorem habeat? Adde, quod non solum Chrysostomus et alii Patres in hunc locum docent, Paulum non tulisse legem, ut episcopi habeant uxores, sed solum ut non habeant, vel habuerint plures quam unam : sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit ista verba : *Unius uxoris virum*, esse accipienda negative, non positive, ita ut non teneatur Episcopus habere unam, sed teneatur non habere plures fœminas una cum uxore.

At, inquit Calvinus, Paulus ibidem, ubi descripserat quales debeant esse Episcopi et Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum uxores. Respondeo, Paulum, ubi dicit : *Mulieres similiter pudicæ* etc. vel loqui de mulieribus generatim, ut Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant; ut Chrysostomus et Theophylactus docent, vel si loquatur de uxoribus Episcoporum et Diaconorum, loqui de uxoribus, quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

Argumentum Tertium. Apostolus Hebr. XIII citra exceptionem secure pronuntiat, honorabile esse inter omnes conjugium : Cur non etiam inter Sacerdotes?

Respondeo, argumentum facile in ipsum retorqueri posse, si enim conjugia omnium sunt honorabilia, etiam conjugia consanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia, et conjugia adolescentium injussu parentum contracta, erunt honorabilia, quæ tamen Calvinus improbat libro IV, cap. 19. §. 37. Instit. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud *In omnibus*, Græce, ἐν πᾶσι. Primo, ut in omnibus, idem sit, quod omni ex parte, id est, conjugium honorabile est in omnibus, quæ conjugii sunt, sive Sacramentum, sive fidem, sive prolem consideres : ita Œcumenius in hunc locum. Secundo, ut omnibus significet apud omnes, id est, nemo debet conjugium reprehendere, etiamsi virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. Denique, in omnibus, id est, in omnibus legitime conjunctis, quicumque illi sint, sive senes, sive juvenes, sive nobiles, sive obscuri, sive Græci, sive Hebræi etc. Ita Theophylactus in hunc locum, et hæc videtur magis litteralis expositio, sed parum refert.

Argumentum quartum. Apostoli exemplo suo docuerunt, nullius, quamvis excellentis functionis sanctitate, indignum esse conjugium, nam eos uxores non solum habuisse, sed etiam circumduxisse testatur Paulus I. Corinth. IX, cui loco etiam addi potest illud Philipp. ult. : *Rogo te etiam Germane compar adjuva illas* etc. (2). Posset enim commode verti, Germana conjux, quod Græce scriptum est.

Respondeo, non esse omnino certum, qui ex Apostolis uxorem habuerint, et qui non habuerint. Tertullianus libro de Monogamia, et Hieronymus libro I in Jovinianum existimant præter Petrum, cujus socrum in Evangelio legimus, nullum alium Apostolo-

(1) I. Cor. VII, 38. — (2) Philipp. IV, 3.

rum uxorem habuisse. S. Ignatius in epistola ad Philadelphienses dicit, Petrum et Paulum, et reliquos Apostolos conjugatos fuisse, excepto Joanne, quamquam in Vaticano codice, et quibusdam aliis vetustis non habetur nomen Pauli. Clemens quoque Alexandrinus lib. III Stromatum circa medium, aliquos Apostolorum, et nominatim Paulum uxorem habuisse asserit ex locis citatis. Sed quidquid de hoc sit, certum est eos ex Apostolis, qui uxorem hubuerunt, postquam vocati a Christo fuerunt, officio conjugali renuntiasse, ut beatus Hieronymus docet lib. I in Jovinianum, et satis colligitur ex cap. X Matth. : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.* Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia, adjicit : *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem* etc. (1)

Ad locum igitur illum I. Cor. IX, ubi dicitur : *Numquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut cœteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?* (2) Dico Apostolum non de uxoribus, sed de piis feminis loqui, quæ sequebantur Apostolos et eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur Lucæ VIII. Ita fere omnes Græci et Latini exponunt, ut Chrysostomus, Theodoretus, Œcumenius, Theophylactus, Ambrosius, Haymo, et alii in hunc locum. Necnon Tertullianus libro de Monogamia, B. Hieronymus libro I in Jovinianum, B. Augustinus libro de opere Monachorum, cap. 4 et 5. et certe proprietas linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, sine ullo articulo. Si enim de uxore loqueretur, diceret : τὴν γυναῖκα; uxor enim certa quædam mulier est. Adde, quod Clemens Alexandrinus, qui unus ex veteribus exposuit hunc locum de uxoribus Apostolorum, ibidem addit : quod etsi uxores erant, tamen cessaverat inter eos conjugale officium, et loco sororum, non loco uxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

Occurrit Petrus Martyr in cap. IX primæ ad Corinth. ubi probat tripliciter Apostolum loqui de uxoribus. Primo, quia alioqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantum, cum constet omnem sororem esse mulierem. Secundo, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consuevisse mulieres sequi, ut legimus Luc. VIII. Tertio, quia si illæ mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quod Apostoli accepissent sumptus a populis, ergo loquitur de uxoribus, quæ sequebantur Apostolos viros suos, et non eos alebant, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

Ad Primum dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act. I dicuntur viri fratres, nisi quod Paulus, ut sæpe solet, mutavit ordinem, et dixit sororem mulierem, pro mulierem sororem. Ad Secundum dico, potestatem, de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam, Apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres, non virorum in uxores, sed doctorum in discipulas. Ad tertium dico vel eas mulieres non fuisse divites, et non ministrasse pecunias, sed obsequium tantum, accipientes pecunias a populis, quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse divites, et aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cum Apostolis, et ideo Apostolos aliquando fuisse nutritos a populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Phil. IV dico duo. Primo, non de uxore Pauli hic agi, sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem, seu conjugem, aut conjugalem, σύζυγος enim significat eum, qui idem jugum trahit. Vocat autem eum conjugem, vel quia erat maritus alicujus ex feminis antea nominatis, id est, Evodiæ aut Synthiches, ut Chrysostomus et Theophylactus dicunt, vel quia erat socius suus in Evangelii prædicatione, ut Theodoretus et Haymo docent; vel certe est nomen proprium viri, ut vult Œcumenius.

Quod autem ita sit, id est, quod non loquatur de uxore, suadent hæ rationes. Prima, quia plurimi veterum asserunt, Paulum non habuisse uxorem, ut Hieronymus in epistola ad Eustochium de virginitate. Hilarius in Psalm. CXXVII. Augustinus libro de gratia et libero arbitrio, cap. 4. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum, Ambrosius in c. VII prioris ad Corinth. et in exhortatione ad virgines, Tertullianus in utroque libro ad uxorem. Item Chrysost. Theodoretus, aliique veteres omnes in hunc locum, excepto Clemente Alexandrino. Secunda, quia, ut Theophylactus notavit, si de uxore loqueretur;

(1) Matth. XIX, 27 et 29. — (2) I. Cor. IX, 5.

non diceret γνήσιε, sed in genere feminino γνησία. Non enim tam politus erat Apostolus ut Atticismis uteretur. Tertia, quia, ut dicit Œcumenius, non est credibile uxorem Pauli habitasse Philippis, et non potius in Judæa, vel certe in Tarso Ciliciæ, unde Paulus oriundus erat. Quarta, quia, ut Ambrosius notavit in I. Corinth. VII, Paulus adolescens a Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum uxorem habuisse, et certum est postea non accepisse. Quinta, quia, ut notavit Theodoretus, Paulus I. Corinth. VII ponit se inter eos qui non habebant uxores: *Innuptis, et viduis*, inquit, *dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut et ego; Quod si non se continent, nubant*. At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, ut idem Theodoretus ostendit in præfatione commentarii in epistolas. Igitur vel Paulus accepit uxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit uxorem cum scriberet ad Philippenses.

Dico Secundo, quod si constaret Paulum loqui de uxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, eum ab uxore separatum fuisse, quoad thorum. Quod enim Paulus vitam continentem duxerit cum Evangelium prædicabat, evidenter deducit ex I. Corinth. VII B. Augustinus libro de gratia et libero arbitrio, cap. 4.

Argumentum Quintum et ultimum Calvini sumitur ex historia Socratis lib. I, cap. 8. et Sozomeni lib. I, cap. 22. ubi dicunt, quod cum Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum uxoribus suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, et Synodus tota in ejus sententiam ivit, et continentiam ab uxore in arbitrio cujusque reliquit,

Respondeo, hoc testimonium aliquid habere momenti pro sententia Græcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum. Nam uterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adjecisse, bonum sibi videri, ut secundum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem ullo modo uxores ducant, sed solum permittatur uti illis, quas ante ordinationem acceperant. Nonne hoc totum contra Lutheranos est, qui post Sacerdotium uxores ducunt?

At neque pro Græcorum errore magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis et Sozomeni. Nam vel totum est falsum quod isti de Paphnutio tradunt, vel certe (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed non bene ab istis narratum est. Fortasse voluerunt Patres Concilii graviores pœnas constituere in Clericos incontinentes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphanio et Ambrosio locis notatis intelligi potest, et Paphnutius suasit non esse id faciendum.

At quod Concilium statuerit, continentiam esse relinquendam in arbitrio Clericorum nullam habet apparentiam, nec debet illis auctoribus credi. Primo, quia Sozomeni historia a S. Gregorio reprobatur, lib. VI, epist. 31.: « Quia, inquit Gregorius, multa mentitur. » Socrates autem, ut omittam cætera, lib. V suæ historiæ, cap. 21. tria clara mendacia dicit. Primo: licuisse suo tempore unicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiam aliquid certi statuisse. At constat, Nicænam Synodum statuisse ut Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartamdecimam lunam primi mensis; cujus Canonis meminerunt Epiphanius hæres. 70 Audianorum, et Ambrosius lib. X, epistola 83. Eusebius in vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini et Seleuciæ. Secundo dicit, in Romana Ecclesia non jejunari ante Pascha, nisi tres hebdomadas, et tamen vocari Quadragesimam. At S. Leo, qui eodem tempore vixit, quo Socrates, sermone 4. de Quadragesima dicit, Romæ jejunari XL dies, et idem dicit Gregorius homil. 16. in Evangelia, et certissimum est. Tertio dicit, Romæ non jejunari in Sabbatis, cum tamen contrarium sit certum ex Augustino epistol. 86 et 118. ad Januarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam aperte mentitur, vel certe refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Concilii Nicæni, quod annis plusquam centum ante ejus ætatem celebratum est?

Præterea, historia ista de Paphnutio manifeste pugnat cum verbis Epiphanii contra hæres. 59. ubi ait, esse contra Canones Ecclesiasticos, quod Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; et cum verbis Hieronymi lib. contra Vigilantium, ubi dicit in Oriente et Ægypto non esse licitum Sacerdotibus et Diaconis uxoribus uti, quod sane falsum est, si Nicæna Synodus, in Oriente paulo ante celebrata, uxorum usum illis concessit. Vel ergo Epiphanius et Hieronymus, vel Socrates et Sozomenus mentiuntur. At certe magis credendum est Epiphanio et Hieronymo viris sanctis, et qui vicini fuerunt tempori-

bus Concilii Nicæni, quam Socrati et Sozomeno hæreticis, et multo recentioribus.

Deinde, quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum canone tertio Concilii Nicæni, ubi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne ullam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem, amitam? Et hoc argumento convictus Lutherus, in lib. de Conciliis, parte prima dicit, Patres Concilii noluisse sequi sententiam Paphnutii, quamvis etiam contrarium Lutherus alibi scripserit.

Denique, qui fieri potest, ut nec Ruffinus, qui multa de Concilio Nicæno et Paphnutio scripsit lib. I historiæ Ecclesiasticæ, nec ullus alius ex veteribus ante Socratem hujus rei meminerit, nec ullum vestigium tantæ rei in actis Concilii exstet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui hujus rei meminit in vita Paphnutii, fuisse paulo post tempora Constantini, aperte falsum est; nam Suidas aliquot sæculis Socrate posterior est, quippe qui scribit etiam vitam Joannis Damasceni.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta Philippi.

Nunc ad argumenta Philippi veniamus. Argumentum Primum. Conjugium est de jure divino. Gen. I : *Crescite et multiplicamini* (1) : Et de jure naturæ, ut patet ex naturali appetitu generandi; at jus divinum et naturæ non potest tolli ulla humana lege, ergo etc. Et confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari a se, vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conservandi individuum, ita nemo potest obligari a se vel ab alio ad non ducendam uxorem, quia id essset contra naturalem inclinationem conservandi speciem.

Respondeo, verbum Domini non præceptum sonare, sed naturæ institutionem exprimere. Nam etiam avibus, et brutis animantibus ibidem Deus dixit : *Crescite et multiplicamini;* quibus tamen nihil proprie præcipi potest. Præceptum autem naturale esse de conjugio ineundo, concedi potest, sed quia est affirmativum, non obligat nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hac respondetur ad confirmationem.

Nam sicut non tenemur comedere, nisi quando periculum est, ne pereat individuum, ita non tenemur ducere uxorem, nisi quando periculum esset, ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud : *Crescite et multiplicamini*, tunc fuisse præceptum singulis hominibus, quando terra erat vacua, ut in exordio mundi, et mox a diluvio. Nunc autem cum terra plena sit, cœlum esse replendum, quod melius continendo, quam nubendo fit; Etsi enim hanc solutionem Philippus ridet, tamen est Tertulliani lib. de Monogamia ante medium, Cypriani lib. de Habitu Virginum, Hieronymi lib. I in Jovinianum, et Augustini de sancta Virginitate, cap. 9. et ipse textus hoc docet; nam postquam Deus dixit : *Crescite et multiplicamini*, subdit, quasi rationem reddens : *Et replete terram.* Itaque tunc solum vim præcepti illa verba habent, cum terra est vacua. Denique, si Philippus vult jure divino et naturali quocumque tempore teneri homines omnes ad conjugium, injuriam facit Christo, Joanni, innumerisque aliis sanctissimis viris, qui sine uxore vixerunt.

Argumentum Secundum. Apostolus præcipit omnibus, qui donum continentiæ non habent, ut nubant, I. Cor. VII : *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat* (2).

Respondeo, Apostolum loqui de conjugatis, qui cum in Paganismo uxores duxissent, post conversionem ad fidem, dubitabant an deberent uxoribus uti; iis enim respondet, ut unusquisque uxorem suam retineat, et conjugale debitum invicem reddant. Ita Tertullianus lib. de Monogamia, et B. Hieronymus lib. I in Jovinianum, et patet ex sequentibus. Nam paulo post addit : *Dico autem non nuptis, et viduis, bonum est eis si sic permanserint.* Et : *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem* (3).

Adde etiam, non esse hoc præceptum Apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa ejusdem capitis : *Si non se continet, nubat, et si nupserit virgo, non peccavit* etc. (4) Est enim sensus Apostoli, ut Hieronymus ibidem et Chrysostomus, et Ambrosius et alii in hunc locum exponunt: Bo-

(1) Gen. I, 22. — (2) I. Cor. VII, 2. — (3) I. Cor. VII, 8 et 27. — (4) Id. 9 et 28.

num est mulierem non tangere, et vel uxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio conjugali abstinere; tamen si timetis fornicationem, bene facitis uxori adhærendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quam incidere in flagitia fornicationum.

Adde tertio, hæc omnia dici iis, qui votum continentiæ non habent. Qui enim voverunt continentiam, iis non dicitur : *Unusquisque uxorem suam habeat, et virgo si nupserit, non peccavit.* Sed dicitur : *Redde altissimo vota tua.* Et : *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt* (1). Hanc exceptionem diserte ponunt Hieronymus lib. I in Jovinianum, in illud : *Si nupserit virgo non peccavit.* Chrysostomus in commentario ejusdem loci. Epiphanius hæresi 61. eadem verba exponens. Item Augustinus in Psalm. LXXXIII tractans eadem verba : et Gregorius lib. VI, cap. 1. in lib. Regum, tractans illud : *Unusquisque uxorem suam habeat.*

Argumentum Tertium. Lex pontificia, quæ cœlibatum sacerdotio adjunxit, dissentit a Conciliis antiquis, proinde iniqua censenda est. Quæ autem sint illa Concilia, ipse non dixit. Nos tamen adducamus quæcumque adduci possunt. Primo est Canon Apostolorum sextus : « Episcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam obtentu religionis abjiciat. »

Secundo est Canon Concilii Gangrensis quartus : « Quicumque discernit a Presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit. »

Tertio est Canon 13 sextæ Synodi, qui diserte reprobat morem Romanæ Ecclesiæ, quo jubentur profiteri continentiam, qui sacris initiantur.

Quarto est Canon 3 Concilii V Carthaginiensis, in quo statuitur, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi se abstineant ab uxoribus in propriis terminis, id est, in ordine vicis suæ, ut exponunt Trullani Patres Canone jam citato.

Quinto est Canon Aliter, dist. 31. ubi Stephanus Papa dicit, in Orientali Ecclesia Ecclesiasticos viros matrimoniis copulari, nec eum morem reprehendit. Ergo falsum est, quod sæpe diximus, nunquam esse auditum quod licuerit post sacram ordinationem uxorem ducere.

Ultimo est Canon B. Augustini 35. quæst. 1. can. Cum igitur, ubi dicitur : « Ecclesia, post Apostolica instituta, quædam consilia perfectionis addidit, utpote de continentia Clericorum etc. » Ergo hoc consilium, non præceptum est. Hæc forte sunt omnia quæ ex jure Canonico pro sententia hæreticorum adduci possunt.

Ad Primum respondit Humbertus Cardinalis in lib. contra Nicetam, et habetur hæc responsio sub nomine Leonis IX, dist. 31. can. Omnino, Apostolos jussisse ut non abjiciant Clerici uxores a cura sua, et si reliquerint quoad thorum, debent enim adhuc eas alere, et eis in omnibus providere. Id quod exposuit Concilium Trullanum can. 48. ubi dicitur : quod Episcopi uxor debet in monasterio aliquo degere, et providentia Episcopi viri sui frui. Necnon Concilium Turonense II, can. 8. ubi dicitur, quod Episcopus conjugatus debet habere uxorem ut sororem, et ejus curam gerere, absque tamen ulla suspicione carnalis commercii. Adde, quod iste ipse Canon non pro nobis facit; nam Græca vox pro qua habemus (religionis) est εὐλαβείας, quæ cautionem proprie significat. Itaque sensus est, Episcopus aut Presbyter nequaquam prætextu cautionis uxorem abjiciat, id est, ne curam uxoris dimittat, eo prætextu quod tenetur ab ea se continere.

Ad Secundum dico, anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse malum, et propterea existimant non licere sacra facere ei qui uxorem habuit, etiamsi ab illa se contineat. Id ita esse, patet, tum quia in ipso primo Canone dicitur anathema iis qui putant nuptias absolute esse malas, et in hoc canone quarto non dicitur, qui uxorem habet, sed qui uxorem habuit.

Ad Tertium dico illos Canones non esse ullius approbati Concilii. Nam vera sexta Synodus nullos Canones edidit, ut patet ex VII Synodo, actione 4 et 5. Sed post VI Synodum quidam Episcopi convenerunt Constantinopoli, et in palatio Imperatoris Justiniani II, quod Trullum dicebatur, canones istos ediderunt nomine sextæ Synodi. Cæterum hos canones non solum nullus Romanus Pontifex probavit, sed etiam aperte improbavit Sergius Papa, qui tunc sedebat, ut Beda scribit, in lib. de sex ætatibus in Justiniano, et Paulus Diaconus lib. VIII, cap. 9.

(1) I. Cor. VII, 2 et 28.

de Rebus Romanis. Vocat autem Beda erraticam Synodum cœtum illorum Patrum, qui hos canones ediderunt. Adde, quod etiamsi isti Canones aliquid valerent, nihil tamen juvarent causam Lutheranorum, non enim permittunt, ut ulli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat uxorem ducere, quod Lutherani faciunt, sed solum ut liceat uti uxore ante ordinem ducta, et hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solum inferioribus Clericis, ut patet ex can. 6, 12 et 48.

Ad Quartum dico, verba Latina Concilii non esse, in propriis terminis, sed secundum priorum statuta, vel, secundum propria statuta, id est, secundum legem conditam in Conciliis prioribus Carthaginiensibus, ac præcipue in II Carthaginiensi, can. 2. Græci autem hæc verba male intelligentes verterunt, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Quamquam etiam hæc ipsa Græca verba non male reddi possent, secundum proprias definitiones. Sed cum Latinum sit Concilium, non Græcum, non multum laborandum est de Græca lectione. Prohiberi autem in hoc Concilio omnem usum uxorum sacris hominibus, patet ex Augustino lib. II de adulterinis conjugiis, cap. 20. qui Augustinus illi Concilio interfuit. Item ex eo quod iste Canon loquitur eodem modo de Episcopis, et de aliis. At Patres Trullani non permittunt Episcopos misceri unquam suis uxoribus.

Ad Quintum dico Primum, Canonem illum forte nullius esse auctoritatis; nam nec dicit Gratianus quotus sit Stephanus ille, qui eum Canonem edidit, cum plurimi fuerint Pontifices ejus nominis, nec ullius Stephani epistola exstat, ubi ille Canon habeatur. Dico Secundo, absque ullo dubio auctorem ejus Canonis, cum dicit Orientales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, uxores ducunt, sed matrimoniale officium exercent, ut glossa explicat. Nam cum certum sit ex Conciliis plurimis, et ex ipsa praxi et confessione Græcorum, nunquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, ut in sacris existentes ducant uxores, vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantum intelligit, ut nos diximus, matrimonio copulantur, id est, matrimonii copulam exercent. Porro hoc ipsum etsi Romana Ecclesia non probat, et abusum esse judicat, tamen permittit Græcis; et si errorem alium non haberent, facile pax componeretur.

Ad Ultimum dico, ea verba non esse B. Augustini sed Gratiani, qui sua verba cum verbis B. Augustini continuavit, ut sæpe facere solet. Legantur apud Augustinum lib. XV de Civ. Dei, c. 16. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cum enim ait Ecclesiam addidisse quædam consilia perfectionis, et in eis numerat continentiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiam præcepto servandam, quæ alioqui solum erat consilium perfectionis. Nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, ut putaverit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesiæ definitionem.

Alium Canonem profert Petrus Martyr in lib. de Cœlibatu et votis, ex epistola 87, alias 85. S. Leonis, ubi sic legimus : « Dicente enim Apostolo, ut inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse aut esse constaret, tam sacra semper est habita ista præceptio, ut jam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur servanda conditio : ne forte illa priusquam in matrimonium ejus veniret, qui aliam non habuisset uxorem, alterius viri esset experta conjugium. » Ex hoc loco duo deducit Martyr, posse fieri Episcopum, non solum qui habuerit, sed etiam qui habeat unam uxorem : et posse Episcopum uxorem ducere, si non habeat. At mira est impudentia hujus hominis; Nam idem Leo in epist. 84. ad Anastasium cap. 3 et 4. disertis verbis jubet, Episcopum ita unius uxoris virum esse posse, ut tamen ab illo perpetuo se contineat. Quod vero in quibusdam exemplaribus legitur : « De muliere sacerdotis eligenda, » mendum est manifestum. Sic enim legi debet, et legitur in codicibus melioribus : « De muliere sacerdotis eligendi. »

Argumentum Quartum Philippi. Continentia res est difficillima, nec omnibus datur; ut patet Matth. XIX : *Non omnes capiunt verbum hoc* (1). Ergo non debuit ita indifferenter omnibus Clericis imponi. Respondeo, sicut non omnium est donum continentiæ, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solum ii, qui videntur hoc donum habere.

Sed Dices. Quid si aliquis putet se posse continere et postea experiatur se non posse, quando ordines accepit?

Respondeo, illos habere donum continen-

(1) Matth. XIX, 11.

tiæ, qui volunt et cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi velint. Proinde nemo potest dicere se non habere donum, quod se habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deum est ipsum donum continentiæ. Ad hæc, nonne etiam conjugati sæpe coguntur, vel propter absentiam, vel propter ægritudinem longissimam conjugis, abstinere se ab uxore? et tamen non licet eis aliam uxorem ducere, quantumvis urantur æstu libidinis. Quod exemplum affert B. Augustinus lib. II de adulterinis conjugiis, c. 19 et 20. contra eos, qui contra jus uxorem ducunt eo prætextu, quod continere non possint.

Adde, quod nemo est, qui continere non possit si velit, ut docent Patres, Tertullianus in fine lib. de Monogamia, Nazianzenus orat. 31. Basilius de Virgin. ultra medium, Chrysostomus et Hieronymus in cap. XIX Matth. et Augustinus lib. VI confess. cap. 11. Sed oportet remedia necessaria non negligere, quæ tria sunt : oratio, jejunium, et periculorum evitatio. Nam tentatio carnis vel oritur ex suggestione dæmonis, ut patet ex Antonio, Hilarione, Benedicto, et similibus, qui in eremo et perpetuis jejuniis viventes, tamen tentabantur, et tunc necessaria est oratio, quia dæmon fortior nobis est, nec possumus eum vincere nisi auxilio fortioris, qui est Deus : propter hoc dicitur Sap. VIII : *Nemo potest esse continens nisi Deus det* (1). Vel oritur ex abundantia cibi et potus; nam cum natura accepit quod sufficit ad nutritionem reliquum convertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; et contra hoc necessarium est jejunium, ut carnis terat superbiam, potus cibique parcitas. Vel denique oritur ex aspectu et colloquio feminarum; nam res visæ vel auditæ, si naturæ conveniant imaginationem naturaliter movent, et imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium Clericis feminarum contubernium; de quo etiam vide Basilium c. 3. Monast. const.

Cum igitur Lutherani hæc tria abjecerint, videlicet, orationem Canonicarum horarum, jejunia omnia, et etiam feria 6. carnibus vescantur, ac demum quisque domi suæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possint? Certe Lutherus ipse in singulis prandiis et cœnis, largissime epulabatur, et unum sextarium vini dulcis hauriebat, ut est in epistola quadam ad finem operis Joannis Cochlæi de Vita Lutheri.

Argumentum Quintum et ultimum. Cœlibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, et Ecclesiam scandalis replet.

Respondeo, falsum esse, quod cœlibatus ista pariat, sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. Apostolus enim I. Cor. VII fructus cœlibatus esse dicit, cogitare quæ Dei sunt, sanctum esse corpore et spiritu, sine intermissione Domino assidere: Non igitur usus, sed abusus cœlibatus prodigiosas libidines parit. Si autem propter abusus res bonæ tollendæ essent, cœlum et terra etiam tollenda essent, quia eis quidam abutuntur, putantes esse Deos; necnon Decalogus tollendus esset, et omnia Sacramenta, quia etiam eis multi abutuntur. Ita respondet Gregorius Nazianzenus orat. in Basilium non procul a principio, illis qui execrantur Philosophiam naturalem, et scripta gentilium, propterea quod quidam eis abutuntur. Nec tamen admittimus tot esse concubinarios et impuros inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex se metientes, nullos putant esse castos. Certe plurimi sunt qui quotidie celebrant, et de quibus nulla mala suspicio auditur.

Præter hæc argumenta respondendum videtur etiam querimoniæ Philippi : « Olim, inquit, Canones suspendebant sacerdotes, qui uxores duxissent, ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus. »

Respondeo in primis, hinc sequi Lutherum, et alios qui post sacerdotium uxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio ex sententia veterum Canonum, et ideo cum officio fungi voluerint, et tamen conjuges retinere, rebelles et contumaces fuisse adversus Ecclesiam, ac proinde merito ab arboribus suspendi potuisse. Dico præterea, Canones veteris Ecclesiæ, alios mitiores, alios severiores fuisse; Nam Concilium Neocæsariense canon. 1. jubet Presbyterum ordine moveri, si uxorem ducat; at Concilium Toletanum II, canon. 1. jubet sacerdotem, qui uxorem duxit, ut sacrilegii reum ab Ecclesia haberi extraneum, et Toletanum VIII. canon. 6. jubet ejusmodi homines recludi in monasteriis ut ibidem sub gravibus pœnitentiæ oneribus usque ad finem vitæ degant. Adde ultimo, Presbyteros numquam in Ecclesia tam seve-

(1) Sap. VIII, 21.

re puniri; qui uxores ducunt, ut Philippus dicit : sed quia post votum solemne ducunt, et proinde non uxores, sed concubinas sub conjugii nomine ducunt, et matrimonium simul ac sacerdotium polluunt; cui intemperantiæ cum etiam hæresim addunt, ac dicunt : vota non esse servanda, quid mirum si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur.

Addamus Hieronymi testimonium lib. I. adversus Jovinianum : « Certe confiteris, inquit, non posse esse Episcopum qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. » Hæc ille. Porro adulterii pœnam Hieronymi tempore, et quidem ordinariam, fuisse ultimum supplicium, patet ex epistola 49. ejusdem Hieronymi, de muliere septies icta; et ex lib. I. contra Jovinianum, ubi sic ait : « Quotidie mœchorum sanguis effunditur, et inter ipsas leges, secures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur. » Quare Hieronymi sententia, Episcopi liberis operam dantes, non solum suspendi possunt ab officio, sed etiam, ut adulteri, capite cædi. Sed jam ad Magdeburgenses veniamus.

CAPUT XXII.

Solvuntur argumenta Magdeburgensium.

Magdeburgenses Cent. IX, cap. 10, col. 540, 541 et 542, colligunt decem argumenta contra cœlibatum Clericorum ex una epistola S. Udalrici Episcopi Augustani ad Nicolaum Papam, quæ nuper excusa est Basileæ, et inserta in illo opere, quod inscribitur, Orthodoxologia sanctorum Patrum. Sed ex iis argumentis novem sunt eadem cum illis, quæ jam solvimus, a Calvino et Melanchthone proposita, unum solum solvendum superest, quod sumitur ex quadam miserabili narratione. Scribit enim iste sanctus Udalricus hanc historiam : « Beatus Gregorius Magnus Papa I, aliquando suo quodam decreto uxores sacerdotibus ademit. Deinde paulo post cum idem Gregorius jussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt; quam cædem infantium cum intelligeret S. Gregorius ex occultis fornicationibus vel adulteriis sacerdotum natam esse, continuo revocavit decretum, et peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgavit. » Hanc narrationem, quia vehementer odiosam reddit legem de cœlibatu Clericorum, sæpe alibi inculcant iidem Magdeburgenses, ut Centuria VI, cap. 7, colum. 388. et cap. 10, colum. 686.

Respondeo Primo, si quid valet hujus sancti Udalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos, quam nos. Nam in hac epistola fatetur, Romanum Pontificem esse caput omnium, et ei ab omnibus deberi obedientiam. Item asserit, Pontificem debere cogere Presbyteros et Monachos, ne ullo modo uxorem ducant, et si duxerint post votum continentiæ, debere separari.

Dico Secundo, eam epistolam videri confictam; et confictam ab aliquo imperio defensore conjugii Ecclesiasticorum. Nam in primis tempora nullo modo cohærent : nam S. Uldaricus creatus est Episcopus anno Domini 924, ut Hermannus Contractus et Abbas Urspergensis docent, vel anno 903, ut dicitur scriptum esse in Chronico Augustanæ Ecclesiæ; Nicolaus autem Papa I obiit anno 867, ut Onuphrius annotavit in libro de Romanis Pontificibus : Non ergo potuit scribere Episcopus Udalricus ad Papam Nicolaum, qui jamdudum obierat.

Dicent, scripsit fortasse antequam fieret Episcopus. At in principio epistolæ se Episcopum vocat; præterea conveniunt auctores, S. Uldaricum 83 annos vixisse, 50 in Episcopatu, et 33 ante Episcopatum; ex quo sequitur eum natum esse anno Domini 870 vel 891. juxta alios, ergo inter obitum Nicolai, et ortum Uldarici sunt anni ut minimum tres; nam secundum alios sunt 24. Nisi ergo scripserit ipse antequam nasceretur, vel ad Nicolaum post ejus mortem, non potest esse epistola S. Udalrici ad Nicolaum.

Dicent : non esse Nicolaum I sed II, ad quem scribit S. Udalricus. At id minus fieri potuit; nam obiit S. Udalricus fere circiter centum annis ante initium Pontificatus Nicolai II, obiit enim S. Udalricus anno 953 vel 974, et Nicolaus II creatus est Papa anno 1059.

Dicent fortasse, duos esse Udalricos Episcopos Augustanos. Unum enim ponunt Magdeburgenses Centuria IX, cap. 10, col. 540. alterum Centur. X, cap. 10, col. 602. Sed priorem illum confinxerunt ipsi Centuriato-

res; non enim aliunde probant illum aliquando extitisse quam ex epistola ad Nicolaum. Munsterus enim lib. III de Germania Catalogum recensens Episcoporum Augustanorum, nullum Huldericum vel Udalricum ponit ante S. Udalricum, qui vixit post tempora Nicolai, ut supra ostendimus. Quocirca Magdeburgenses illius prioris Hulderici, a se conficti, neque patriam, neque parentes indicant, neque auctorem ullum citant, qui de ejus Episcopatu testetur, ut in aliis facere solent.

Præterea, quod iste auctor dicit S. Gregorium ademisse uxores sacerdotibus, falsum est, et magis adhuc falsum quod resciderit hujusmodi decretum. Quod vero in piscina Gregorii sex millia capitum sint inventa, falsissimum. Nec enim ullum exstat vestigium harum rerum in omnibus B. Gregorii operibus. Imo ipse lib. I, epist. 42. meminit decreti sui prædecessoris, qui jusserat, Subdiaconos Siculos separari ab uxoribus, et vivere cœlibes, ut reliqui Subdiaconi in tota Ecclesia vivebant, et ibidem temperat rigorem decreti. Jubet enim permitti uxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursum alios nisi prius voverent continentiam. Itaque nihil ipse novi statuit, sed solum mitigavit rigorem sententiæ sui prædecessoris.

Præterea, si ex decreto Gregorii nata est illa cædes sex millium infantium, certe in Sicilia nata est, ad quam solum pertinet Gregorii decretum. Quomodo autem verisimile est paucissimos Subdiaconos Siciliæ brevissimo tempore sex millia infantium genuisse? Et quomodo illa sex millia capitum ex Sicilia in Romanam piscinam Gregorii saltaverunt? Quomodo autem intellectum est illa esse capita filiorum Clericorum, non Laicorum? Denique cur de historia tam admiranda nihil scripsit Joan. Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado, Freculphus, aliique tam multi? Itaque non immerito suspicatur Staphilus, hanc epistolam confictam sub nomine S. Udalrici, in responsione ad fictas dissensiones, quas inter Catholicos esse falso criminatur Illyricus, qui etiam addit Augustæ inter opera S. Udalrici, nullam syllabam de hac re exstare.

De tota hac disputatione, vide Michaelem Medinam in libris quinque de continentia hominum sacrorum, Claudium Espencæum in libris ejusdem argumenti, Jodocum Clichtovæum in libro de cœlibatu Sacerdotum, Hosium in Dialogo de hac re, Ajalam de traditionibus parte tertia, Didacum Payvam libro ultimo, Joannem Cochlæum de votis contra Calvinum, Alphonsum a Castro libr. XIII de hæresibus, verbo Sacerdotium, hæresi 4. Albertum Pighium controversia 15. Vide etiam solutiones aliorum argumentorum, quæ huc etiam referri potuissent, infra lib. II de Monachis, cap. 29 et sequentibus.

CAPUT XXIII.

De Digamia.

Postrema restat quæstio, num Apostolica lege prohibitum sit, ne qui post primæ uxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota autem controversia de verbis illis beati Pauli est : *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse*, *unius uxoris virum.* Et rursum : *Diaconi sint unius uxoris viri* (1). Tres autem ejus loci expositiones præcipue reperiuntur.

Prima Lutheri est in libro de captivitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, et fusius in propositionibus de digamia Episcoporum, ubi docet, B. Paulum illis verbis solum prohibuisse scortationem, et adulteria, et sensus sit : « Oportet Episcopum esse unius uxoris virum, » id est, oportet Episcopum sola uxore legitima, sive una, sive pluribus esse contentum, non indulgere scortationibus; ita ut vocabulum viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum, et adulterum, et addit, non modo non esse prohibitam a Paulo pluralitatem uxorum successive, sed neque simul, nisi forte apud Gentiles propter scandalum; nam apud Judæos, ubi erat consuetudo plures uxores ducendi, non existimat Lutherus interdictum fuisse Christianis Episcopis multas simul uxores habere.

Altera sententia est aliorum, qui existimant a Paulo prohiberi multitudinem plurium uxorum simul, non tamen successive. Ita docent Magdeburgenses, etsi alioqui rigi-

(1) I. Tim. III, 2 et 12; Tit. I, 6.

di Lutherani esse soleant, Cent. I, lib. II, c. 4, col. 451 et 452. et Calvinus in cap. III. prioris ad Timoth. et in caput. I. epistolæ ad Titum.

Tertia sententia Catholicæ Ecclesiæ est, quæ semper verba illa B. Pauli ita intelligenda esse docuit, ut prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quovis modo bigami fuerint. Quam sententiam probare possumus tribus argumentis.

Primo ex cap. V. prioris ad Timotheum, ubi de viduis legimus : *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor* (1). Ex hoc enim loco refellitur in primis Lutheri sententia; nam eadem phrasi dicitur, unius viri uxor, et unius uxoris vir : certum autem est illud : *Unius viri uxor*, non posse significare, ut vidua non fuerit adultera, vel scortatrix; nam scortum non dicitur uxor, si ad adulterum aut scortatorem referatur, sed adultera, vel meretrix. Deinde continentia ab adulterio et scortatione, non solum requiritur in muliere quo tempore vir ejus vivit, sed etiam postea dum in viduitate degit, et tamen Paulus non loquitur hoc loco nisi de tempore quo vir ejus viduæ vivebat; non enim dicitur uxor unius viri fuisse, nisi quando virum habebat. Igitur illis verbis : *Quæ fuerit unius viri uxor*, non potest significari ut eligatur vidua quæ non fuerit scortatrix, aut adultera, sed quæ unum solum maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam sententia Centuriatorum, Calvini, Pomerani, et aliorum, qui volunt Paulum prohibuisse, ne habeat Episcopus vel Diaconus duas simul uxores. Nam (ut diximus) eadem phrasi, et in eadem epistola, et ab eodem Apostolo jubetur esse Episcopus unius uxoris vir, et vidua unius viri uxor. At nulla ratio permittit, ut Paulus jubere voluerit, ne vidua eligatur, quæ fuerit uxor multorum virorum simul; id enim frustra Paulus jussisset, cum nusquam, et numquam fuerit ejusmodi usus, ut una mulier esset plurium virorum uxor. Habuerunt quondam Judæi multas uxores, ut etiam nunc habent Turcæ, at numquam est auditum, ut una mulier plures maritos habuerit. Nam ut ait S. Augustinus lib. III de doctrina Christiana, cap. 12. Cur unus vir haberet plures uxores, ratio erat, ut plures filii nascerentur; at cur una mulier sit uxor plurium virorum, nulla esse potest ratio; non enim pariet mulier nisi semel in anno, sive habeat unum, sive centum viros, imo meretrices nullos pariunt ordinarie.

Altera ratio ducitur ex tempore, quo hæc Paulus scripsit; nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Judæos, neque apud Gentiles, et multo minus apud. Christianos, ut unus vir duas simul uxores haberet; proinde quod non fiebat, non erat cur tam serio prohiberetur. Et quidem quod Gentiles attinet, satis patet ex eo quod in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis et prohibita fuit polygamia plurium uxorum simul. Vide ff. de his qui notantur infamia lege prima. Item, Codice de incœstis nuptiis, L. neminem, et ad L. Juliam, de adulteriis, L. eum qui; Tametsi enim leges istæ paulo posteriores sint Apostolicis temporibus, tamen indicant prohibitionem polygamiæ, multo esse antiquiorem.

Primus, qui publica lege concessit polygamiam plurium uxorum simul, fuit Valentinianus senior, ut Socrates refert lib. IV, c. 26. Sed non diu ea lex duravit, cum constaret, Imperatorem non alia de causa eam legem tulisse, quam ut tegeret intemperantiam suam.

Quod vero attinet ad Christianos, necnon etiam Judæos, ex Testamento novo facile colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, ut quis duas uxores haberet: semper enim de conjuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti novi. Matth. V: *Qui dimiserit uxorem suam.* Cap. XIX : *Si licet homini dimittere uxorem suam.* Et ibidem: *Omnis, qui reliquierit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut uxorem etc.* Lucæ XIV : *Qui non odit patrem, et matrem, et uxorem, et filios etc.* I. Corinth. VII : *Unusquisque suam uxorem habeat.* Item : *Alligatus es uxori, noli quærere solutionem; solutus es ab uxore, noli quærere uxorem.* Ad Ephes. V : *Unusquisque uxorem suam, sicut seipsum diligat* (2). Quin etiam Lucæ I. legimus, Zachariam uxore sterili usque ad senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubie fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Josephus lib. XVII. antiquit. cap. 2. Herodi Regi novem uxores fuisse : At privati homines etiam apud Judæos jamdudum desierant plures uxores accipere.

(1) I. Tim.V, 9. — (2) Matth.V, 31; XIX, 2 et 27; Luc. XIV, 26; I. Cor.VII, 2 et 27; Eph. V, 33.

Tertia ratio est auctoritas Patrum, qui semper hunc locum de monogamia ita intellexerunt, ut non liceat eum Episcopum vel Diaconum creari, qui duas uxores, etiam diversis temporibus, habuerit. Tertullianus lib. I ad uxorem : « Quantum fidei detrahant, quantum obstrepent sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, et præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit præsidere, cum viduam allegi in ordinationem, nisi univiram non concedit. » Neque dubium est, quin per digamos intelligat eos, qui duas uxores habuerunt, non simul, sed unam post alteram; nam de hac digamia in toto libro loquitur. Hortatur enim uxorem suam, ut se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in lib. de monogamia, et in libro de exhortatione castitatis. Neque his repugnat, quod idem Tertullianus in libro de monogamia Catholicis objicit, digamiam Sacerdotum : « Quot, inquit, ex digamia præsident apud vos? » Nam vel aliqui digami ex dispensatione præsidebant : vel certe aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios, in quibus Tertullianus erat, digami censerentur : vel tandem vitio et abusu id fiebat; nec enim defendimus, numquam esse factum id quod fieri non debere dicimus.

Epiphanius hæres. 59. Catharorum : « Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea æqualiter ferri ad omnes putaverunt, cum audierint, quod oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, continentem similiter et Diaconum, et Presbyterum. Revera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi adventum eos, qui a nuptiis, mortua ipsorum uxore, secundis nuptiis conjuncti sunt, propter excellentem sacerdotii honorem, ac dignitatem, et hæc certo sancta Dei Ecclesia cum sinceritate observat. » Hæc ille. Ubi apertissime loquitur de digamia plurium uxorum successiva, cum eos digamos appellet, qui mortua uxore, aliam ducunt, et cum Catharos reprehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdicebant secundas nuptias.

Ambrosius lib. X, epist. 82. ad Ecclesiam Vercellens. tractans hunc locum Pauli : Unius uxoris vir : « Qui, inquit, conjugium iteraverit, culpam non habet coinquinati, sed prærogativa exuitur Sacerdotis. » Hæc ille. Ubi apertissime rejicit Lutheri atque Calvini sententiam, qui volunt ab Apostolo prohiberi vel duas simul uxores, vel adulteria; hæc enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, et non solum prærogativa exuuntur Sacerdotis. Similia habet Ambrosius lib. I de officiis, cap. ult. et lib. de dignitate sacerdotali, cap. 4.

Hieronymus in commentario primi capitis epistolæ ad Titum, per unius uxoris virum monogamum intelligit. Quod autem monogami nomine intelligat eum, qui nec simul, nec successive plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis : « Apostolus, inquit, de Episcopis et Presbyteris hæc præcipiens utique in cæteris relaxavit, non quod hortetur ad secunda matrimonia, sed quod necessitati carnis indulgeat. » Hæc ille. At certe non indulget Apostolus Laicis ut fornicentur, aut duas simul uxores ducant, sed solum, ut uxore defuncta, iterum ineant matrimonium; Igitur hoc ipsum Sacerdotibus prohibet, ne plures etiam successive uxores habeant.

S. Augustinus lib. de bono conjugali, cap. 18. tractans hunc locum; Unius uxoris vir : « Non absurde, inquit, visum est, eum qui excessit uxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quamdam Sacramenti amisisse non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam. » Hæc ille. Ubi cum dicit, numerum singularem uxorum excedere, impedimentum esse ordinationis, nec tamen esse peccatum, aperte indicat, se loqui de multitudine uxorum non uno tempore, sed diverso. Nam eodem tempore plures habere Christiano nullo modo licet ex Augustini sententia : sic enim loquitur idem Augustinus lib. XX. contra Faustum, c. 47 : « Quid, inquit, tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoribus, objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur, si præceptum, nulla lege prohibebatur; nunc vero cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia, et moribus et legibus non licet? » Idem quoque habet in libro de bono conjugali, c. 7. et lib. III de doctrina Christiana, cap. duodecimo.

Sanctus Joannes Chrysostomus hom. 2. in epist. ad Titum : « Castigat, inquit, hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiæ regimen, dig-

nitatemque Pastoris assumi; nam qui defunctæ uxori benevolentiam nullam servasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor esse optimus poterit? Nostis enim profecto omnes, quod etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet. Nullam ergo occasionem præbere subjectis præsulem vult. » Hæc ille. Ubi clarissime significat, unius uxoris virum a B. Paulo dici eum, qui post obitum primæ uxoris, secundam non duxit, quo modo exponunt etiam cæteri, tum Græci, ut Theophylactus et Œcumenius, tum Latini, Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, S. Thomas, et cæteri in comment. hujus loci. Idem etiam disertis verbis docent veteres summi, sanctissimique Pontifices; Siricus in epist. 1. ad Himericum, cap. 11. Leo I in epist. 85. alias 88. ad Episcopos Africæ, cap. 1. Gelasius I in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutii, et Siciliæ, c. 5. Hilarius in Concilio Romano; et Innocentius in epist. 22. Unus est Theodoretus, quantum legere potui, ex omni numero veterum, qui per unius uxoris virum intellexerit eum, qui duas aut plures simul uxores non habet; ita enim exponit in commentario cap. 3. prioris epistolæ ad Timotheum; sed non est tanta ejus auctoritas, ut tot sanctis Pontificibus, et omnibus aliis Patribus anteponi debeat.

His accedit Quarto et ultimo totius Ecclesiæ consuetudo. Nam, ut Innocentius scribit in epist. 22, cap. 1. in toto Oriente et Occidente hoc servabatur, quod etiam nunc servari videmus, ut bigami, non ordinentur. Neque solum ubique, sed etiam semper hoc servatum esse, planum esse potest ex Leone epist. 88. ad Afros, ubi dicit, semper hoc esse servatum; necnon ex eo, quod hujus rei mentio fit in Canonibus Apostolorum, can. 17 et 18. et in antiquissimis Conciliis, ut Neocæsariensi, can. 8. et Nicænum I, teste Ambrosio in epist. 82. Deinceps etiam semper esse servatum, patet ex decreto Gratiani, dist. 26. et ex decretalium volumine, tit. de digamis, ubi multa ponuntur testimonia Pontificum, et Patrum diversarum ætatum: Quod autem semper et ubique servatum est, sine dubitatione ulla ab Apostolica traditione descendit.

CAPUT XXIV.

Solvuntur objectiones Lutheri.

Sed jam ad argumenta Lutheri respondeamus. Prima Objectio. Apostolus jubet, Episcopum eligi irreprehensibilem, sive, ut ad Titum loquitur, sine crimine, quod est Græce ἀνέγκλητος. Is autem est ejusmodi, qui non potest palam argui alicujus criminis. Explicavit vero statim Apostolus, quæ sint crimina, quibus carere debet Episcopus, et ait: Unius uxoris vir, filios habens fideles. Igitur unius uxoris vir, non significat monogamiam, quæ opponitur polygamiæ plurium uxorum successive, quæ numquam fuit crimen, sed eam, quæ opponitur fornicationi et adulterio, quæ vera sunt crimina.

Respondeo, potest hoc loco nomine criminis non solum peccatum intelligi, sed quidquid ab hominibus reprehendi solet; neque enim sola peccata reprehenduntur, sed etiam ea, quæ signum præbent incontinentiæ, aut alterius vitii: talem autem esse quamlibet bigamiam certissimum est. Nam idcirco in Concilio Neocæsariensi, can. 7. prohibentur Sacerdotes interesse nuptiis digamorum, et etiam apud Gentiles bigami Pontifices esse non poterant, ut Tertullianus refert, lib. I. ad uxorem, et Servius in illud IV. Æneidos.

Huic uni forsan potui succumbere culpæ.

« Culpæ, inquit, propter antiquum ritum, quo repellebantur a sacerdotio bis nuptæ. »

Apostolus igitur vult, Episcopum nullius rei, quæ malam speciem præ se ferat, apud homines posse notari, et ideo monogamum esse jubet. Ita hunc locum Chrysostomus exponit; possumus tamen nomine criminis intelligere etiam peccatum grave ac læthale, ut vult. S. Augustinus tractat. 41. in Joannem, et lib. I. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 14. sed si ita accipiamus nomen criminis, non debemus exponere verba sequentia B. Pauli, quasi iis explicetur quid sit, esse irreprehensibilem, sive sine crimi-

ne ; sed ita , ut eis declaretur, Episcopum non solum sine crimine esse debere , sed etiam multis præclaris dotibus ornatum, ut monogamia, sobrietate, doctrina etc.

Secunda objectio. Si Episcopus monogamus esse deberet , aut ratio hujus rei esset moralis, videlicet ob majorem continentiam, aut certe spiritualis sive mystica, videlicet ob significationem conjugii unius Christi cum una Ecclesia ; at neutrum dici potest. Nam si ratio esset moralis , multo magis requireretur in Episcopo ne esset adulter, aut concubinarius , quam ne esset bigamus , et tamen videmus adulteros , et concubinarios non repelli a sacerdotio, digamos autem repelli ; Si vero ratio sit mystica , multa sequuntur absurda. Nam in primis cæteræ dotes Episcoporum , quæ a Paulo numerantur, omnes sunt morales , ut sobrietas, et hospitalitas , doctrina , et cæteræ. Cur non etiam ista erit moralis : unius uxoris vir ?

Secundo, si ideo Episcopus debet esse monogamus, quia ejus conjugium significat matrimonium Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici debebunt esse monogami, quia eorum quoque conjugium significat Christi conjugium.

Tertio , si illa est ratio , igitur debebit Episcopus ducere virginem , et eam semper virginem conservare ; ita enim Christus fecit.

Quarto, debebit Episcopus priorem uxorem repudiare, et posteriori adhærere. Nam Christus, Synagoga repudiata, adhæsit Ecclesiæ , quocirca Episcopus , ut Christum imitetur , non monogamus , sed bigamus erit.

Quinto, debebit idem Episcopus necessario uxorem habere , eaque ne ad punctum quidem temporis carere ; Christus enim Ecclesia sponsa sua numquam caret.

Respondeo, rationem, cur Episcopi, Presbyteri , et Diaconi debeant esse monogami, partim esse moralem , partim mysticam ; tametsi enim multæ rationes reddi solent a Patribus, tamen omnes revocantur ad duas illas in argumento adversarii notatas. Una igitur causa est moralis, videlicet minor suspicio incontinentiæ, sive perfectior continentia. Hanc reddit Tertullianus locis citatis, et Chrysostomus in commentario locorum B. Pauli ; atque ad hanc revocatur causa, quam reddit Epiphanius hæresi 59. ubi dicit, monogamum esse debere Episcopum ob excellentiam sacerdotii. Ad eamdem revocari potest ea, quam reddit Ambrosius, lib. I de officiis , cap. ult. ubi dicit, monogamum esse debere Episcopum , ut liberius hortari possit homines ad continentiam.

Altera causa est mystica , videlicet perfecta significatio conjugii Christi cum Ecclesia, qui enim secundam uxorem duxit , significat quidem conjugio suo Christi conjugium, sed non ita perfecte, ut is, qui unam solam habuit ; non enim significat, Christum ita esse unius Ecclesiæ sponsum , ut numquam habuerit aliam.

Dices, peccat igitur , qui secundam uxorem ducit ; nam falsum significat, Christum videlicet plurium esse sponsum Ecclesiarum. Respondeo, id non sequi. Nam secundæ nuptiæ non sunt institutæ ad significandum, Christum bis maritum esse, ideoque id non significant , quamquam nec significant eum esse ita unum unius, ut non habuerit aliam, sed simpliciter significant ipsam conjunctionem unius cum una præsenti, quidquid fuerit de præterito. Itaque nuptiæ digamorum nihil falsi significant , sed carent quadam perfectione significationis, quam habent nuptiæ monogamorum. Atque hanc causam reddunt sanctus Augustinus libro de bono conjugali, cap. 18. et sanctus Leo in epist. 88. ad Afros, et huc etiam pertinet ratio illa Epiphanii de excellentia sacerdotii.

Ut igitur respondeamus ad singulas partes objectionis : Si ratio , inquiunt, moralis est, igitur majori ratione prohibentur adulteria et concubinatus, quam digamia.

Respondeo, prohiberi quidem etiam ista ; non enim voluit adulteros, aut concubinarios Episcopos eligi, qui jussit eligi homines sine crimine , irreprehensibiles , sobrios, castos etc. sed tamen negamus magis ista prohiberi, quam digamiam in Episcopo deligendo. Nam ista prohibentur una solum ratione et ea non primaria : digamia vero duabus rationibus prohibetur. Quod autem primaria ratio non sit illa moralis , ob signum incontinentiæ, sed altera mystica ob significationem, patet ex eo , quod digami censentur etiam illi, qui unam uxorem habuerunt, sed viduam, vel alio modo corruptam, ut constat ex citatis locis canonum Apostolorum, Concilii Neocæsariensis , Innocentii, Leonis, et aliorum , ac præterea etiamsi longe turpior sit concubinatus, quam digamia, tamen digamia ex natura sua signum est incontinentia magis diuturnæ , firmiusque inhærentis.

Ad primum alterius partis respondeo, recte monogamiam numerari cum cæteris moralibus dotibus, tum quia etiam ipsa est moralis dos, tum etiam quia nihil incommodi habet, numerare dotem mysticam cum moralibus, cum omnes Episcopo necessariæ sint.

Ad secundum, negamus id sequi, ut etiam Laici debeant esse monogami. Non enim necesse est, ut Laici ea perfectione sint præditi, qua præditi esse debent Episcopi; Quare satis est, si matrimonium Laicorum significet conjugium Christi cum Ecclesia, licet non significet illud, ut est unius cum una, ut supra diximus.

Ad tertium, negamus etiam sequi, ut Episcopus debeat uxorem semper virginem servasse. Nam Christi sponsa Ecclesia duo privilegia habet; nam et virgo est, juxta illud II. Corinth. XI : *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (1) ; et simul fœcundissima est, et plurimos quotidie filios parit per lavacrum regenerationis. Duo autem ista privilegia simul, nullum conjugium humanum repræsentare potest, illo excepto, quod fuit inter B. Virginem et S. Josephum. Idcirco satis est, si Episcopi conjugium, alterum eorum significet, nimirum aut fœcunditatem Ecclesiæ, si filios ex uxore habuerit, aut virginitatem, si forte uxorem virginem conservavit, ut aliqui sancti viri fecerunt.

Ad quartum, negamus, Christum repudiasse unquam sponsam suam, ut acciperet aliam. Nam Christus, ut homo, non accepit unquam, nisi unam sponsam, id est, Ecclesiam Christianam, quam ipse ex latere suo perfosso sibi formavit, ut quondam Adam, unam Evam ex latere suo eductam, uxorem accepit. Idem vero Christus, ut Deus, ab initio mundi Ecclesiam sibi conjunxit in matrimonium, neque unquam eam dimisit. Etsi enim videtur Christus repudiasse Synagogam, quia sunt hoc tempore Judæi sine Deo, et quia B. Paulus ad Galat. IV. exponit de Testamento veteri illud Genes. XXI : *Ejice ancillam, et filium ejus* (2). Tamen revera Ecclesiam Testamenti veteris Christus non repudiavit, sed renovavit, et pulchram reddidit, et ex ancilla liberam fecit, et hoc modo ejecit ancillam, id est, statum illum servilem. Quomodo si aliquis ancillam uxorem acciperet, ac post aliquantum temporis eam liberaret. Quare B. Paulus ad Rom. XI : *Numquid*, *inquit*, *Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum. Non repulit Deus plebem suam, quam, præscivit etc.* (3) Itaque solum pars quædam obstinatorum Judæorum recessit ab unitate veræ Synagogæ : reliqui manserunt; et per eos continuatum est conjugium Christi cum Ecclesia.

Ad quintum, negamus, Episcopum semper ac necessario uxorem habere debere; imo melius facturum dicimus, si numquam uxorem duxerit. Nam cum Christus et virgo et maritus sit, si Episcopus uxorem non habeat, Christum virginem repræsentabit, si uxorem habeat, Christi conjugium significabit. Itaque monogamia in Episcopo requiritur, si conjugatus fuerit, non absolute.

Tertia Objectio, quod Paulus ait, I. Timoth. III. Episcopum esse oportere unius uxoris virum; simile est ei, quod idem ait, I. Corinth. VII : *Unusquisque uxorem habeat* (4). At in his posterioribus verbis non prohibentur secundæ nuptiæ, sed adulteria, et scortationes.

Respondeo, probandam esse Luthero propositionem argumenti; non enim sunt omnino similes duæ illæ sententiæ. Nam in priori determinatur numerus conjugii, cum unius uxoris mentio fit; in posteriore non determinatur; habebit enim vere unusquisque suam uxorem, si legitimam conjugem habeat, etiamsi forte non sit prima, sed secunda.

Sed instat Lutherus, et probat sententias illas esse similes. Nam, I. Timoth. III Paulus ait : *Diaconi sint unius uxoris viri* (5), ubi illud; *Unius*, non potest determinare numerum, alioqui sensus esset, ut multi Diaconi unam uxorem communem haberent. Ponitur igitur illa vox, *Unius*, pro, Solius, ut sensus sit, Diaconi solius uxoris suæ viri sint, non mulierum cæterarum. At indigna est objectio, cui respondeatur. Quis enim non intelligit illud : *Diaconi sint unius uxoris viri*; divise accipi debere, non conjuncte? Iste igitur sensus est; Diaconi, id est, quilibet Diaconus sit unius uxoris vir.

Quarta Objectio. Apostolus Paulus I. Corinth. VII se in numero viduorum ponit, et tamen I. ad Corinth. IX. ait : *An non habemus potestatem sororem uxorem circumducendi,*

(1) II. Cor. XI, 2.—(2) Gen. XXI, 10. — (3) Rom. XI, 1 et 2. — (4) I. Cor. VII, 2. — (5) I. Tim. III, 12.

sicut Apostoli, et fratres Domini, et Cephas? (1) Poterat igitur Paulus, licet viduus esset, uxorem ducere; quomodo enim potuisset sororem uxorem circumducere, si non potuisset eam prius ducere.

Respondeo, hoc argumentum multis modis peccare. Primum enim B. Paulus non se inter viduos numerat, sed inter eos, qui uxore carebant, sive eam numquam accepissent, sive jam amisissent: *Innuptis*, inquit, *et viduis dico, quia bonum est, si sic permanserint, sicut et ego* (2). Deinde, non dicit idem Apostolus, habere se potestatem sororem uxorem circumducendi, sed sororem mulierem, ut interpretes omnes tradunt de qua re superiore quæstione disputavimus.

Objectio quinta. Poterat Paulus, si voluisset, aperte dicere, Episcopum debere esse monogamum, ergo cum non dixerit, Episcopum debere esse monogamum, sed unius uxoris virum, cogere voluit Lectores, ut intelligerent verba sua, non de singularitate nuptiarum, quod sonat nomen monogamiæ, sed de singularitate mulieris, quod significat illud: *Unius uxoris vir*. Non igitur interdicit Episcopo B. Paulus secundas nuptias, sed aliarum mulierum commercium, præter commercium legitimæ uxoris.

Respondeo, si ita cavillari liceat, numquam finiendas quæstiones: Dixit Apostolus, quod intelligeretur; non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, *Monogamus*, apud Græcos non esse in usu, sed a Latinis primum usurpari cœptam, etsi ex Græcis vocibus compositam. Proinde non esse mirum, si Paulus, qui Græce scripsit, ea non fuerit usus. Adde etiam, hanc ipsam vocem, licet proprie ab unis nuptiis deductam, tamen usitate etiam accipi pro eo, qui habet unam uxorem, sive ea prima fuerit, sive secunda; ex quo sequitur, ut idem omnino sit Monogamus, quod unius uxoris vir.

Sexta objectio. Ambrosius lib. de dignit. sacerdotali cap. 4. illa verba: *Unius uxoris vir*, exposuit de conjugio spiritali Episcopi cum Ecclesia, atque ait, Apostolum id jubere, ut Episcopus unam Ecclesiam regat, non multas. Non igitur, si Ambrosio credimus, interdicitur Sacerdotibus digamia.

Hieronymus quoque in epistola ad Oceanum, defendit accerrime Carterium Hispanum Episcopum, qui duas uxores habuerat, et ad legem Apostoli, in quam peccasse Episcopus ille accusabatur, respondet: posse illud: *Unius uxoris vir*, multis modis intelligi. Nam primum hic potest esse sensus: Sit Episcopus unius uxoris vir, id est, unam habeat uno tempore, et licet ea mortua alteram ducat, numquam tamen simul habeat duas. Deinde etiam, nomine uxoris accipi potest Ecclesia, ut ille sit unius uxoris vir, qui uni præpositus Ecclesiæ est. Et rursus, nomine uxoris mulier potest accipi, ut idem sit unius uxoris vir, quod unius mulieris vir, ut non tam secundæ nuptiæ, quam multarum simul mulierum commercium prohibeatur.

Addere possumus testimonium S. Augustini lib. de bono conjugali cap. 18. ubi opponit Sacerdotem Testamenti veteris, qui multas uxores habere poterat, Sacerdoti Testamenti novi, qui unam solum habere potest. At ille multas simul habere poterat, igitur iste plures uno tempore habere prohibetur, non autem unam post alteram.

Ad Ambrosii testimonium facile erit respondere, siquidem ipse in illo ipso loco, qui nobis objicitur, scribit, ad litteram prohiberi digamiam uxorum Sacerdotibus. Mystice autem posse etiam exponi de digamia Ecclesiarum; quocirca idem Ambrosius in epistol. 82. et lib. I de officiis cap. ult. et in comment. in Paulum, non meminit hujus mysticæ expositionis, sed exponit simpliciter de vera Monogamia.

Ad Hieronymi vero, ut respondeamus, observandum est, controversiam fuisse inter veteres Patres; An qui unam uxorem habuit ante Baptismum eaque mortua, alteram duxit post Baptismum, bigamus censendus esset, nec ne? Nam S. Hieronymus in epistola ad Oceanum contendit, ejusmodi hominem non esse bigamum, propterea quod per Baptismum sit factus novus homo ex veteri, et nihil ei nocere possit eorum, quæ fecit ante Baptismum. Et sane huic sententiæ multum favet can. 17 Apostolorum, qui diserte prohibet Episcopum fieri, qui post Baptismum bis nuptias celebravit.

Contra vero, Ambrosius, Innocentius, et Augustinus locis citatis contendunt, omnino habendum bigamum, qui duas uxores habuit, sive ante Baptismum, sive post Baptismum. Nam Baptisma diluit peccata, non solvit conjugia; et renovat hominem, quantum ad vetustatem vitiorum, non quantum

(1) I. Cor. IX, 5. — (2) I. Cor. VII, 8.

ad ea, quæ recte se habent. Atque hæc sententia tandem prævaluit, et ab universa Ecclesia recepta est. Neque obstat canon Apostolicus; fortasse enim eo tempore propter hominum paucitatem dispensabant Apostoli cum illis, qui ante Baptismum uxorem unam, vel plures habuerant, modo non habuissent plures post Baptismum. Neque enim est hoc præceptum Apostoli omnino indispensabile. Hieronymus igitur non defendit Episcopum polygamum, nec docet, a B. Paulo permissam polygamiam Sacerdotibus, sed solum contendit, eum, qui unam tantum uxorem habuit, post Baptismum non esse polygamum, licet habuerit alteram ante Baptismum.

Et quamvis idem Hieronymus tres illas expositiones loci Paulini adducat, quæ in objectione propositæ sunt, non tamen eas approbat, ut veras et germanas. Nam primam illam de polygamia plurium uxorum simul, dicit se adducere, ut malo cuneo malum nodum scindat. Alteram de polygamia Ecclesiarum, dicit esse coactam, et duram expositionem : « Quidam, inquit, coacte interpretantur uxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis. » Denique tertiam illam de viro unius mulieris, et simul duas superiores, rejicit apertissime, cùm sic ait : « Hæc universa proferimus, non quo veræ et simplici intelligentiæ resistamus, sed ut doceamus te Scripturas sanctas sic intelligere, ut scriptæ sunt, nec evacuare Baptismum Salvatoris, et totum patibuli Sacramentum irritum facere. » Hæc ille. Ubi tres illas expositiones uni simplici et veræ opponit; Quam autem vocet simplicem et veram, intelligi potest ex commentario ejus ad cap. I. epist. ad Titum, ubi simpliciter exponit, unius uxoris virum esse eum, qui post obitum primæ uxoris, secundam non duxit.

Ad locum Augustini respondeo, antithesim sacerdotum Testamenti veteris, et novi, in eo solum positam esse, quod illi habuerunt plures uxores, isti unam; non autem in eo, quod illi habuerunt plures simul, isti non plures simul, id quod ex duobus colligi potest : Nam Augustinus dicit, ideo Sacerdotes novi Testamenti non posse habere plures uxores, quia significant Christi conjugium cum una Ecclesia; at Ecclesia una est omnino, non una post alteram. Deinde idem Augustinus ibidem dicit, non esse peccatum, habere nunc duas uxores, sed tamen esse impedimentum ordinationis. At habere duas simul tempore novi Testamenti, peccatum esse, idem Augustinus docet lib. de bono conjug. cap. 7. Igitur cum dicit, Sacerdotem Testamenti novi non posse habere, nisi unam uxorem, intelligit, nec simul, nec successive.

Septima objectio nostra est, ut res melius intelligatur, si bigamia prohibita esset Sacerdotibus ob defectum significationis, certe bigamus esset, qui plures uxores legitimas habuisset, licet cum una tantum matrimonium consummasset; nam matrimonium integrum est et perfectum etiam sine copula conjugali. At contrarium definit jus canonicum cap. Debitum de bigamis.

Ad hæc, illa sola bigamia prohibita esset, quæ ex duobus veris matrimoniis constaret, at non ita est; nam cap. Nuper, de bigamis, censentur bigami etiam illi, qui unam uxorem legitime duxerunt, et alteram non legitime, cum tamen posterius non fuerit verum matrimonium. Imo etiam qui post votum solemne unam uxorem ducunt, bigami censentur, et illi quoque, qui fornicariam ducunt, licet unam. Ubi nullo modo fingere licet duo matrimonia, nisi quis fornicationem matrimonium appellet. Et confirmatur; Nam si vir fornicarius ducat uxorem virginem, non est bigamus; si vero vir castus ducat fornicariam, bigamus est : Non igitur fundamentum bigamiæ est defectus significationis; nam in hoc paria sunt illa conjugia, in quibus aut vir, aut mulier fornicationem admisit.

Respondeo, tres sunt species bigamiæ, ut interpretes juris Canonici recte docent in titulum de digamis. Prima species est digamia vera et propria, ea videlicet, quæ ex duobus veris matrimoniis oritur. Contingit autem tribus modis hæc digamia. Primo, ex parte viri tantum, cum vir habuit duas veras uxores. Secundo, ex parte uxoris tantum, cum uxor habuit duos veros maritos. Tertio, ex parte utriusque, cum viduus viduam ducit; et de hac specie nulla dubitatio est. Constat enim, semper in ea defectum significationis adesse, cum aut vir non sit unus unius, aut uxor non sit una unius.

Secunda species est digamia interpretativa, id est, quæ vere ex natura rei non est digamia, sed juris interpretatione habetur ac reputatur digamia. Contingit autem hæc digamia quotiescumque aliquis ducit secundam uxorem, aut uxor secundum virum de

facto, non de jure, sive primum conjugium de jure, sive tamen de facto fuerit, ut patet ex tit. de digam. Licet enim hic non sit vere defectus significationis, tamen Ecclesia extendit pœnam bigamorum etiam ad istos, et forte S. Paulus, cum ait : *Episcopi sint unius uxoris viri*, intelligi voluit id de jure, vel de facto, ita ut interdixerit, ne quis ordinetur, qui fuerit plurium uxorum vir, sive de jure, sive de facto.

Tertia species est digamia metaphorica, id est, quæ consurgit ex duplici conjugio, quorum alterum non verum, sed metaphoricum fuerit. Sic enim Ancyranum Concilium can. 19. inter digamos haberi jubet eos, qui post votum continentiæ ad matrimonium transierunt : siquidem votum continentiæ genus est matrimonii animæ cum Deo, licet metaphoricum. Porro isti prohibentur ordinari, non quia vere bigami sint, sed quia Ecclesia pœnam bigamorum ad eos extendere voluit.

Ex his primum respondeo, bigamiam non oriri, nisi ex matrimonio consummato. Nam, ut recte dicit Innocentius Papa c. Debitum, de digamis, Matrimonium ratum, sed non consummatum significat conjunctionem Dei cum anima per gratiam ; Matrimonium autem consummatum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Nam Apostolus ad Ephes. V tum dixit : *Sacramentnm hoc magnum est, ego autem dico, in Christo et in Ecclesia*, cum paulo ante dixisset : *Erunt duo in carne una* (1). Bigamia vero nascitur ex defectu significationis conjugii Christi cum Ecclesia, non Dei cum anima.

Ad id vero, quod objiciebatur de bigamia eorum, qui habuerunt plures uxores de facto, non de jure, jam responsum est in explicatione specierum bigamiæ.

Ad illud vero de eo, qui ducit fornicariam, quidam respondent, ideo bigamum esse, qui ducit fornicariam, licet bigamus non sit fornicarius, qui ducit virginem, quia Episcopus repræsentat Ecclesiam, sponsa Episcopi repræsentat Christum ; constat autem, in ipsa Ecclesia non deesse aliquas corruptelas, in Christo vero nihil ejusmodi esse posse. At hæc solutio pugnat cum Apostolo Paulo, qui ad Ephes. comparat virum cum Christo, et sponsam cum Ecclesia : *Viri*, inquit, *diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam* (2).

(1) Eph. V, 32 et 31. — (2) Eph. V, 25.

Alii, in quibus est Dominicus a Soto in IV sent. dist. 27, q. 3, art. 1. dicunt, causam illius discriminis esse, quia matrimonium sumit speciem suam a termino ad quem, ac proinde matrimonium viri tunc solum vitiatur, cum in uxore est vitium ; illa enim est terminus ad quem, respectu viri. Et contra, quando vitium est in viro, tunc vitiatur matrimonium ex parte uxoris, et si illa esset capax ordinationis, fieret irregularis, si nuberet viro fornicario.

At hæc solutio acutior, quam verior esse videtur ; nam si ex termino ad quem, tantum nasceretur bigamia, certe qui duceret secundam uxorem virginem, non esset bigamus ; nam in ejusmodi matrimonio nullum est vitium in termino ad quem, sed totum est in termino a quo, id est, in ipso viro, qui bis matrimonium contrahit : atqui nulla est magis propria bigamia, quam ducere duas uxores, licet virgines. Sicut igitur æque oritur bigamia, si viduus ducat virginem, et si virgo ducat viduum, ut patet, ita quoque bigamia esset, cum vir fornicarius ducit virginem, si bigamia esset, cum vir castus ducit fornicariam.

Respondeo igitur, prohibitum esse ne ordinetur, qui ducit fornicariam, non quod ea sit bigamia, neque ob illud Apostoli præceptum : *Unius uxoris vir*, sed quia sic placuit Ecclesiæ ob dignitatem sacerdotii : Nam indignum est tam gravi persona matrimonium cum fornicaria, non autem indignum est viro fornicario, si uxorem virginem ducat ; Esse autem hujus rei causam, non bigamiam, sed dignitatem sacerdotii, ex eo probari potest, quod can. 18. Apostolorum, ubi prohibetur sacerdos fieri qui duxit fornicariam ; prohibetur etiam is fieri sacerdos, qui duxit ancillam, vel comœdiarum actricem, ubi nullum locum habet bigamia, sed sola infamia. Atque hæc de cœlibatu dicta sufficiant.

Sequerentur nunc disputationes, quinta et sexta videlicet ; quinta de horis canonicis, et sexta de ritu tonsuræ, sive rasuræ Clericorum ; sed quia de horis canonicis in disputatione de oratione commodius tractari poterit, de ritu vero tonsuræ disseremus in sequenti libro, qui erit de Monachis, nunc ad septimam disputationem nos conferemus.

CAPUT XXV.

De decimis.

Septima quæstio erat de temporalibus bonis Clericorum ; Sunt autem tria bonorum genera, de quibus ambigi potest, an Clericis conveniant. Primo loco sunt decimæ, quæ debentur Clericis ex justitia. Secundo, sunt, agri, domus, ac possessiones cæteræ, quas dono Laicorum, maxime Principum, Ecclesia possidet. Tertio, sunt bona, quæ habentur titulo plane sæculari, ut hæreditate paterna, emptione, venditione etc. de singulis ordine dicemus. Ac primum, de decimis quatuor invenio errores.

Primus error fuit Joan. Wiclefi, qui, ut refert Wald. lib. II doctrinalis fidei art. 3, cap. 64 et 65. docebat decimas esse puras eleemosynas, et nullo jure deberi Sacerdotibus. Eumdem errorem sequuntur hodie Anabaptistæ, Trinitarii : Nam in libello, quem ediderunt anno 1568, Albæ Juliæ de Antithesibus veri et falsi Christi, tertiam Antithesin faciunt hanc : « Falsus Christus, sicut ipse est Deus æternus, et ditissimus, sic dedit suis Sacerdotibus decimas, et multa bona temporalia. Christus autem verus, qui homo temporalis, et pauper fuit, pauperes etiam vult Ministros. »

Error est manifestus, facile enim doceri potest, esse de jure naturæ et divino, quod aliquid solvant Laici Sacerdotibus, et præterea de jure Ecclesiastico, ut id quod solvitur sit pars decima. Quod sit de jure naturæ, probatur : Nam certe ratio dictat, ut iis, qui pro populo laborant, populus alimenta præbeat : Unde enim deducimus deberi Regibus tributa, et militibus stipendia, et judicibus, aliisque ministris publicis salaria, inde etiam deducere possumus, deberi sacerdotibus decimas, vel aliquid earum loco. Itaque tempore legis naturæ videmus Abraham dedisse decimas Melchisedecho sacerdoti, qui tunc erat Genes. XIV. In quem locum scribens Chrysostomus hom. 35. in Genes. dicit Abrahamum hoc facto Doctorem nostrum fuisse, ac monuisse quid nos facere debeamus.

Quod autem de jure divino sit, probatur ex utroque Testamento, ac primum Levit. ult. Num. XVIII. Malach. III et alibi, Deus jussit decimas Levitis dari, quæ quidem præcepta licet non obligent Christianos, ut judicialia erant, obligant tamen quatenus moralia, id est, quod pars aliqua fructuum sit Sacerdotibus danda; Id enim aperte docet Clemens lib. II constitut. Apostol. cap. 29, 38, et 39, et lib. VIII. cap. 36. ubi dicit, etsi Christiani sint liberi a cæremoniis legis veteris, non tamen a decimis, et oblationibus, imo nunc magis teneri ad hæc omnia Christianos , cum debeat eorum justitia abundare plusquam Scribarum et Pharisæorum.

Item B. Hieronymus in cap. Malach. III. sic ait : « Quod inquit, de decimis, primitiisque diximus, quæ olim dabantur a populo Sacerdotibus, atque Levitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite, quibus præceptum est non solum decimas, et primitias dare, sed et vendere omnia quæ habent, et dare pauperibus. Quod si facere nolumus, saltem Judæorum imitemur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, et Sacerdotibus ac Levitis honorem debitum deferamus : quod qui non fecerit, Deum fraudare, et supplantare convincitur. » Ubi tamen nota, quod etsi B. Hieronymus dicat esse præceptum, vendere omnia, et dare pauperibus tamen intelligit esse præceptum non absolute, sicut de solvendis decimis, sed si quis perfectus esse velit; nam de isto subdit : « Quod si facere nolumus etc. » De decimis autem dicit : « Quod qui non fecerit, Deum fraudare, et supplantare convincitur. »

Item B. Augustinus serm. 219. de tempore eumdem locum Malachiæ tractans : « Deus, inquit, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam; sic enim per Prophetam ipse promisit, dicens : Inferte omnem decimam in horreis meis, ut sit cibus in domo mea, et probate me in his, dicit Dominus. » Forte non est B. Augustini iste sermo, tamen insignis est sine dubio, et antiqui alicujus Patris; nam inde tanquam ex Augustin. multa sunt adscripta in decreto 16, q. 1.

Item B. Gregorius hom. 16. in Evangelia : « Sicut, inquit, offerre in lege jubemini, fratres carissimi, decimas rerum, ita ei offerre contendite, et decimas dierum. » Deinde in Testamento novo habemus Matth. XXII : *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt*

Dei, *Deo* (1). In quem locum Hieronymus et Augustinus lib. L. homil. hom. 48. dicunt præcipere Dominum, ut reddantur Cæsari tributa, et Deo decimæ. Præterea Matth. X : *Dignus est operarius mercede sua.* I. Corinth. IX : *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, et qui altari deserviunt, cum altari participant : Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Et ibidem : *Quis militat suis stipendis unquam; Et si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* (2)

De quo loco tractans Augustinus tract. in Ps. CXLVI. et inde exponens illa verba Psalmi : *Qui parat terræ pluviam, producens in montibus fœnum* (3), dicit populos, qui tanquam terra accipiunt pluviam doctrinæ a Sacerdotibus, debere illis producere fœnum temporalium bonorum : « Accipe, inquit, pluviam, et da fœnum; etenim ista omnia, quæ Ecclesiæ ad necessitates servientium Deo dantur a divitibus, quid sunt nisi fœnum? » Et infra : « Debetur pluviæ fructus, debetur servo cibus sicut Dominus ait : Manducate quæ ab ipsis sunt; et ne putarent aliquid de suo donare ; dignus est, inquit, operarius mercede sua. » Et infra : « Exime aliquam partem reddituum tuorum; decimas vis, decimas exime, quanquam parum sit; dictum est enim, quia Pharisæi decimas dabant, et quid ait Dominus? Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum, et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. »

Nota, tempore B. Augustini multos in Africa non consuevisse decimas solvere, sicut modo in quibusdam aliis partibus, et ideo eos B. Augustinum ad decimas cohortari, sicut etiam facit hom. 48. ex lib. L. homiliarum : « Majores nostri, inquit, ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, et Cæsari censum reddebant. Modo autem quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci : Noluimus partiri cum Deo decimas, modo autem totum tollitur. »

Superest, ut jura Ecclesiastica proferamus. Ac primum multa sunt antiqua Concilia, in quibus id aperte præcipitur, ut Aurelianense I. cap. 17. ante annos mille. Item Matisconense II, cap. 5. eodem sæculo celebratum, dicit leges divinas de solvendis decimis longis temporibus in Ecclesia custoditas, etiam deinceps esse custodiendas. Forojuliense cap. ult. idem habet. Moguntinum tempore Caroli Magni cap. 38. Moguntinum sub Rabano, cap. 10. Moguntinum tempore Imperatoris Arnulphi, cap. 17. excommunicari jubet eos, qui decimas dare neglexerint. Remense, cap. 38. tempore Caroli Magni, Valentinum tempore Lotharii, cap. 10. Arelatense IV, cap. 9. Cabilonense II, cap. 19. Metense cap. 2. Tiburiense, c. 13. quæ omnia ante annos 700. vel 800. vel mille acta sunt.

Præterea sunt Concilia generalia, Lateranense sub Innocentio III, cap. 53, 54, 55, et 56. statuit, ut decimæ ante tributa, et census persolvantur, et alia quædam in Concilio Viennensi, ut habetur in Clement. Cupientes, de pœnis, excommunicantur ipso facto religiosi, qui in concione aliquid dicunt, unde retrahunt populum a solvendis decimis. Concilium Constantiense, sess. 8. damnavit articulum Wiclefi, quod decimæ sint puræ eleemosynæ. Ac demum Concilium Tridentinum sess. XXV, cap. 12. docet solutionem decimarum debitam esse Deo ; et jubet ut excommunicentur, qui eas subtrahunt, aut ne ab aliis dentur impediunt, nec debere absolvi, donec integre restituant. His accedant plurima decreta Pontificum summorum, quæ habentur 16. qu. 1. et 7. et extra de decimis, necnon in Sexto et Clementinis, et extravagantibus eodem titulo.

Alter error est ejusdem Wiclefi, quod scilicet decimæ non modo sint puræ eleemosynæ, sed etiam nullo modo dandæ sint malis Sacerdotibus. Existimavit enim Wiclefus, eum qui eleemosynam facit peccatori, in peccato ejus communicare. De quo errore plura dicemus in tractatu de eleemosyna : nunc breviter refellitur error præsens. Primo, ex illa Matth. XXII : *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo* (4). Ubi ita S. Hieron. scribit : « Quod ait, inquit, reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, nummum, tributum, et pecuniam; et quæ sunt Dei, Deo, decimas, primitias, et oblationes, ac victimas sentiamus. » At certum est tempore Domini non solum Cæsarem impium, et infidelem, sed etiam Sacerdotes improbissimos, ac depravatissimos fuisse. Secundo

(1) Matth. XXII, 21. — (2) Matth. X, 10; I. Corinth. IX, 13, 7 et 11. — (3) Psal. CXLVI, 8. — (4) Matth. XXII, 21.

ex Innocentio III. in epist. ad Episcopum Vercellensem, et habetur cap. Tua nos, de decimis : « Prætextu, inquit, nequitiæ Clericorum nequeunt decimas, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suo arbitrio erogare, cum nulli sit licitum aliena cuique concedere præter Domini voluntatem. » Denique tertio, quia decimæ non dantur Clericis, quia boni sunt, sed quia Clerici sunt, sicut tributa dantur Regibus, non quia probi, sed quia Reges.

Tertius error est quorumdam, qui dicuntur Fraticelli, sive Pseudoapostoli, qui inter alios errores, quos refert Joannes Turrecremata lib. IV, par. 2, cap. 37. Summæ, docebant non posse percipere decimas eos, qui non vivunt in paupertate more Apostolorum; error est sine ullo fundamento; Nam ratio, cur debeantur Clericis decimæ, est, quia laborant in populi utilitatem : Hæc autem ratio non minus in divite quam in paupere inveniri potest; Accedit quod Dominus Matth. XXII. jussit dari decimas Sacerdotibus Judæorum, qui in paupertate non vivebant.

Quartus error est multorum Canonistarum, qui contendunt decimas, etiam quoad determinationem quantitatis, esse de jure divino; nec posse ulla humana lege aut consuetudine aliam statui quantitatem. Ita Glos. in cap. 1. de decimis, in Sexto, Innocentius in Rubric. de decimis, Panormitanus in cap. In aliquibus, de decimis, et Ostiensis in sua summa tit. de decimis, § 7. quos alii fere omnes sequuntur. Argumentum eorum est, quia plurimi Canones, ac præsertim cap. In aliquibus, de decimis, dicunt decimas deberi jure divino. At sine ullo dubio error est manifestus, ut non solum Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Sylvest. verbo decima, qu. 4. et Navarrus cap. 21, nu. 28. nec semel tantum, sed bis peccant multi Canonistarum : Semel, quia falsum defendunt: Iterum, quia damnant fere hæreseos omnes Theologos, qui contrarium sentiunt; cum e contrario ipsorum sententia facillime convinci possit erroris.

Probatur igitur præceptum de solvendis decimis, quantum ad determinationem talis quantitatis non esse nunc de jure divino. Tale præceptum nusquam invenitur Christianis impositum, nec in nova, nec in veteri lege; et quod non in nova, patet; quod non in veteri, probatur; nam præceptum legis veteris, quoad illam determinationem, non erat morale, nec proprie cæremoniale, sed judiciale, ut Alexander docet 3. par. quæst. LI, in 3. et B. Thomas in 2, 2. quæst. LXXXVII. artic. 1. quos omnes Theologi sequuntur.

Quod non sit morale, patet, quia moralia semper obligaverunt, lex autem de decimis non fuit ante tempora Mosis; Nec ratio dictat, ut sacerdoti dentur decem partes, sed ut detur quantum satis est ad ejus sustentationem. Unde Genes. XXVIII. Jacob vovit se daturum decimas Deo omnium quæ possideret, si Deus eum dirigeret in via etc. At impium fuisset vovere decimas cum tali conditione, si absolute fuisset obligatus eas solvere. Præterea si moralis fuisset ista determinatio decimarum, certe etiam morale esset præceptum, quod ibidem additur, ut qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita jure divino tenerentur Clerici dimittere patrimonium.

Quod autem non sit proprie cæremoniale, sed judiciale, probatur. Nam non ordinatur immediate ad colendum Deum, sed ad æquitatem inter homines constituendam. Ideo enim jussit Deus dari decimam partem omnium bonorum Levitis, non octavam aut vicesimam, ut esset proportio inter opes Levitarum, et aliorum. Erat enim familia Levi una ex duodecim tribubus Israel, vel potius ex tredecim ; nam etiamsi duodecim fuerint filii Israel, tamen Joseph duas tribus fecit, id est, Ephraim, et Manasse, et secundum æquitatem, tertiam decimam partem bonorum habere debuissent, tamen quia erant cæteris nobiliores, et quia Deus prævidebat, non defuturos transgressores, qui non integre solverent, idcirco attribuit eis partem decimam, id est, amplius quam cæteris, ut sic ad æqualitatem veniretur, non obstantibus transgressoribus.

Neque obstat quod Innocentius Papa c. Tua nos, de decimis, dicit decimas Deum requirere ad professionem supremi dominii. Ex quo videtur sequi, quod sit præceptum cæremoniale; nam non dantur decimæ immediate, et per se ad hunc finem, ut profiteantur, qui eas dant, se agnoscere supremum dominium Dei, sicut faciunt qui sacrificium offerunt, sed solum mediate, et per aliud, quia nimirum dantur Deo per suos ministros; dantur enim Sacerdotibus ut ministris Dei. Constat autem ex fide Catholica legem veterem post Christi adventum esse abrogatam, quatenus positiva erat ut Apostolus Gal. III, Ephes. II, Hebr. VII, et alibi

diserte docet, et idem confirmat decretalis unica, de purificatione post partum, quam Canonistæ ignorare non possunt. Non igitur lex illa de solvenda decima parte bonorum, cum sit judicialis ad Christianos pertinet, ex vi Testamenti veteris.

Ad argumentum ipsorum respondemus, quod cum sacri Canones dicunt, jure divino deberi decimas, tribus modis intelligi possunt. Uno modo, ut sensus sit, deberi jure divino quoad substantiam, non quoad quantitatem, sive jure divino addita Ecclesiæ determinatione, sicut dicimus festa jure divino sanctificanda esse etiam nunc : et hoc modo intellige Concilium Matisconense II, cap. 5. ubi dicit, legem divinam de solvendis decimis esse servandam.

Altero modo, ut sit sensus, Deum imposuisse decimas Christianis non verbo, sed exemplo. Nam dum eas Judæis imposuit, simul ostendit, quid etiam Christianos facere par esset; Quomodo quidem Patres dicunt, quadragesimam indictam esse a Domino, quia nimirum exemplo nos docuit jejunare quadragesimam. Vide Ambrosium serm. 36.

Tertio modo, ut sit sensus, deberi jure divino, id est, juxta determinationem quantitatis, quæ habetur in jure divino, quamquam non ex vi juris divini, sed ex vi juris Ecclesiastici; et hoc modo intelligi debent verba capitis, in aliquibus, de decimis, quæ talia sunt : « Illæ quippe decimæ necessario solvendæ sunt, quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata. » Est enim sensus. Illæ decimæ necessario solvendæ sunt, quæ debentur, vel juxta quantitatem lege divina determinatam, quam Ecclesia innovavit, ut fit, ubi solvuntur integræ decimæ; vel juxta quantitatem consuetudine loci determinatam, ut fit, ubi solvitur minus quam decima, et tamen vocatur decima. Et nota ex hoc textu, quo Canonistæ maxime nituntur, sumi argumentum optimum contra ipsos; Si enim decimæ quoad quantitatem deberentur jure divino, ubique integræ solvendæ essent, nec diceret textus iste, alicubi debere solvi juxta consuetudinem. Atque hæc de erroribus. Sequitur ut dubia quædam explicemus.

DUBIUM PRIMUM.

An præceptum de solvendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.

Respondeo, certum est, præceptum de solvendis decimis, qua parte divinum et naturale est, non posse ulla lege humana vel consuetudine contraria aboleri. Ac proinde certum est, Ecclesiam habere jus petendi decimas, etiam ubi consuetudo est ut non solvantur; In hoc enim omnes Theologi et Canonistæ conveniunt. Dubium autem est, an præceptum de decimis, quatenus positivum, et humanum est, possit mutari consuetudine. Sotus lib. IX. quæst. 4. art. 1. de justitia, dicit non posse, et hanc putat mentem esse B. Thomæ.

Contrarium puto verum cum Sylvestro, verbo Decima, quæst. 4. et Navarro cap. 21, num. 28. Nec dubito hanc esse mentem B. Thomæ; Nam B. Thomas in 2. 2, quæst. LXXXVII, artic. 1. docet, præceptum de decimis, quatenus humanum est, posse ab Ecclesia mutari, ita ut teneatur populus non decimam, sed duodecimam, vel octavam solvere. At non minorem vim habet consuetudo legitime præscripta, quam lex quælibet humana, ut, cum cæteris, docet ipse etiam Sotus lib. I. quæst. 7, artic. 2. de justitia. Præterea B. Thomas quodlibet 2. art. 8. posteaquam docuit consuetudine numquam abrogari legem de solvendis decimis, subjungit rationem, quia lex ista divina et naturalis est. Ergo B. Thomas non negat legem de decimis, quatenus Ecclesiastica est, posse mutari consuetudine, sed solum quatenus naturalis et divina est.

His accedit cap. In aliquibus, de decimis, ubi dicitur solvendas esse decimas secundum determinationem aut legis divinæ, aut consuetudinis approbatæ. Hic tamen observandum est, quod sicut consuetudo tollit legem, ita lex tollit consuetudinem, si justis causis feratur ab eo, qui habet auctoritatem. Itaque ubi nunc est consuetudo solvendi solum tricesimam aut quinquagesimam, loco decimæ, non tenentur solvere quidquam amplius; Tamen si nunc Pontifex, aut Concilium justis de causis iterum legem ferat, ut integræ decimæ solvantur ubique, non obstante consuetudine, sine dubio tenerentur

omnes solvere; sicut omnium judicio tenentur solvere, qui in eis locis agunt, ubi non est consuetudo solvendi minus, quam decimam.

DUBIUM II.

An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis divitibus.

Ratio dubitationis est, quia sicut laicus tenetur alere Sacerdotem, quia Sacerdos est, ita Sacerdos tenetur alere laicum, quia pauper est.

Respondet B. Thomas quodlib. VI, art. 10. sine dubio debere pauperem laicum dare decimas Clerico diviti, quia obligatio decimarum ad justitiam commutativam pertinet, in qua non consideratur conditio personæ, sed æqualitas rei ad rem; qui enim v. gr. emit, debet solvere quantum res valet, sive ipse sit dives, sive pauper. Neque argumentum in contrarium valet, quia non tenetur Clericus hunc pauperem potius alere, quam alium.

DUBIUM III.

An excusari possint a peccato, qui nullas decimas solvunt, ubi non est consuetudo solvendi.

Respondeo, tribus modis peccare posse, qui nullas decimas solvunt, ut Sylvester, ubi supra, et alii docent. Primo, si Ecclesia propter defectum decimarum notabiliter patiatur, tunc enim sive ipsa decimas petat, sive non, tenetur populus omnino ei providere. Secundo, si Ecclesia jure petat decimas, sive egeat notabiliter, sive non, tenetur populus solvere, etiamsi consueverit non solvere. Tertio, si populus eo animo esset, ut non solveret, etiamsi justissime eas a se peti intelligeret.

Extra hos casus sine ullo dubio excusantur, quia, ut B. Thomas dicit, Ecclesia dum non petit decimas, censetur eas condonare; non autem peccat, qui non solvit debitum sibi condonatum. Alioqui Apostolus peccare fecisset Corinthios, qui stipendia sibi debita ab eis accipere nolebat, ne impedimentum poneret Evangelio I. Cor. IX. S. etiam Augustinus in peccato fovisset populum suum, quem ad solvendas decimas non cogebat, etiamsi hortaretur, ut patet ex tract. in Ps. CXLVI. et ex hom. 48. ex 50. homiliis.

DUBIUM IV.

Qua ratione ostendi possit, justam esse determinationem Ecclesiæ, quod Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.

Non disputamus, an hoc sit justum, quia Ecclesia statuit; id enim insolentissimæ insaniæ esset, ut B. Augustinus scripsit in epist. 118. sed qua ratione id esse justum ostendi possit. Nam in veteri lege ideo justum erat, quia Levitæ erant pars duodecima, vel tertiadecima totius populi Hebræorum. At Clerus in nova lege non videtur centesima pars Christianorum; qua igitur æquitate decimam partem habere debet omnium bonorum, quæ sunt in orbe Christiano? Cajetanus in 2. 2, qu. LXXXVII. respondet, se non posse aliam rationem reddere, quam ideo justum esse, ut Clerus habeat decimam partem, quia debet pauperes alere, qui sine ullo numero sunt? Sed quamvis hæc ratio optima sit, cum videamus canones passim id præcipere, ut Clerici ex decimis alant pauperes, tamen non est hæc sola ratio, cur justæ sint decimæ.

Primum enim non est verum Levitas fuisse tertiamdecimam partem populi Judaici, et nostrum Clerum non esse centesimam partem populi Christiani; Nam Hebræi numerati sine Levitis Num. I. erant sexcenta tria millia, quingenti quinquaginta, et non numerabantur pueri ante annos viginti, neque senes; nam cum his sine dubio erant plus quam duplo plures, id est, circiter mille millia, et trecenta millia. Levitæ autem omnes ab infante usque ad senem numerantur Numer. III. vigintiduo millia tantum. Jam igitur addendo Levitas cæteris Hebræis, et dividendo totum numerum per vigintiduo millia, efficiuntur partes divisæ sexaginta, ergo Levitæ non erant pars tertiadecima, sed vix sexagesima totius populi. Porro Clerus Christianorum forte major est, quam sexagesima pars Christiani populi. Nulla est enim fere ampla familia, ex qua non sit aliquis Ecclesiasticus, et nullus est pagus, ubi non sit

templum unum, aut plura, et aliquot Sacerdotes.

Deinde, Christianus Clerus majoribus laboribus et sumptibus obnoxius est, quam tribus Levitica erat apud Judæos, ut omittam dignitatem sacerdotii nostri incomparabiliter majorem quam sacerdotii Aaronici. Tunc unum erat templum, unus Pontifex, et pauci quidam Sacerdotes ex sola familia Aaron, qui per vices in templo ministrabant, reliqui omnes erant turba famulorum. At nunc sunt innumera templa conservanda sumptibus Ecclesiæ, sunt etiam plurimi Episcopi, et Prælati, necnon innumeri Sacerdotes, qui docti esse debent, et proinde multum in studiis ex patrimonio suo insumere, et postea non per vices, sed perpetuo Ecclesiæ ministeriis adesse, quos certe honeste pro status sui conditione vivere oportet ex Ecclesiæ bonis.

His accedit, quod multi sunt liberi a solvendis decimis, multi ex malitia non solvunt, aut certe non plene et fideliter. Sæpe etiam Reges et Principes non solum non solvunt, sed etiam impetrant ab Ecclesia decimarum partem in subsidium belli, aliorumque publicorum sumptuum.

Denique, cum populus Christianus debeat esse perfectior, quam Judaicus, ut dicitur Matth. V. si ille decimam suorum bonorum dabat Deo, cur non tantumdem saltem faciet Christianus? Itaque verum est quod loco notato dicit B. Thomas, hanc determinationem Ecclesiæ respectu populi esse humaniorem ac benigniorem, quam rigor justitiæ absolutæ pateretur.

CAPUT XXVI.

De possessionibus, quæ dono Laicorum possidentur a Clericis.

De possessionibus Ecclesiasticis fuit error Joannis Wiclefi, apud Thomam Waldensem lib. IV. doctrin. fidei artic. 3. qui docebat non licere Clericis habere ullas possessiones, et peccasse tam qui eas donaverunt Ecclesiæ quam qui eas receperunt. Fundamenta ejus hæc sunt. Primum, quia Sacerdotes Testamenti veteris prohibebantur habere possessiones, ut patet Numer. XVIII: *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars et hæreditas tua.* Item Deut. X: *Quamobrem non habuit Levi partem, nec possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio ejus est.* Et Josue XIII: *Tribui autem Levi non dedit possessionem, quoniam Dominus Deus Israel ipse possessio ejus* (1).

Secundum, quia Matth. X. Dominus jubet Apostolis, ut nihil possideant, non pecuniam, non duas tunicas etc. Ibidem dicit: *Non est discipulus super magistrum.* Christus autem nullam possessionem habuit. Item Luc. XIV: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (2). At certe Clerici omnes discipuli Christi esse debent.

At hunc errorem manifestum esse, probatur. Primo, de Sacerdotibus, et Levitis Testamenti veteris: Nam etsi in partitione terræ non erant habituri agros, et vineas, erant habituri tamen et possessuri urbes ad habitandum, et suburbana ad alenda pecora. Poterant etiam agros et vineas emere, et etiam ex oblationibus populi habere, ut modo habet Ecclesia: Nam Num. XXXV. dicitur: *Præcipe filiis Israel, ut dent Levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum, quæ a muris civitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur* (3). Et Josue XXI. id legimus impletum.

Neque obstat quod Lyranus in Num. XXXV. dicit eas urbes fuisse Sacerdotum, quoad usum, dominium autem earum fuisse penes alios. Et probat de Hebron, quæ date est Sacerdotibus, Josue XXI. et tamen dominus ejus erat Caleb de tribu Juda, Josue XIV. Hoc non obstat: Nam Lyranus fallitur, ut patet ex Levit. XXV. ubi legimus urbes et suburbana Sacerdotum esse eorum possessionem, et posse illas vendere, et redimere domos, ut alii faciebant, et de Hebron legimus Josue XXI. solos, agros et vineas, quæ erant in territorio Hebron, fuisse Caleb, urbem autem et suburbana Sacerdotum. Item Levit. ult. præcipitur, ut si quis agrum Domino voverit, eum Sacerdotes possideant. III. Reg. II. dicit Rex Abiathar Sacerdoti:

(1) Num. XVIII, 20; Deut. X, 9; Jos. XIII, 14. — (2) Matth. X, 24; Luc. XIV, 33. — (3) Num. XXXV, 2.

Vade ad agrum tuum (1). Item Hieremias Sacerdos erat, et tamen Hierem. XXXII. scribit ipsemet se emisse ac possedisse agrum, qui fuerat patruelis sui. Et Actor. IV. legimus Barnabam fuisse Levitam, et vendidisse agrum quem habebat.

Ex his facile est respondere ad primum argumentum Wiclefi. Quando enim Scriptura dicit, Sacerdotes non debuisse habere quidquam, sed Dominum esse eorum hæreditatem, vult dicere non debuisse eos habere quidquam more aliorum, tanquam filios Jacob, et ex paterna hæreditate : sed solum habere debuisse ea, quæ debebantur Deo, cujus ipsi ministri erant; et sic factum est; Nam tota terra Palæstinæ quasi quædam hæreditas divisa fuit in duodecim partes pro numero tribuum, exclusa omnino tribu Levi, quæ erat decimatertia.

Nam etsi duodecim tantum fuerint filii Jacob, tribus tamen fuerant XIII. quia Joseph duas tribus faciebat, nimirum Ephraim et Manasse. Deinde terra jam divisa, et Levi exhæredato, Deus voluit sibi tanquam proprio Regi Judæorum dari loco tributi decimam partem omnium fructuum, et 48 civitates cum suburbanis suis, et hæc omnia donavit ipse Levitis. Quæ portio Levitarum, ut supra diximus, major fuit quacumque portione aliarum tribuum; Nam habuerunt decimam partem, cum ipsi vix essent sexagesima pars totius populi, et hoc significant illa verba: *Ego Dominus hæreditas Levitarum sum.* Ubi nota miram Dei providentiam erga Sacerdotes; Jacob exhæredavit filium Levi, propter peccatum ipsius, ut patet Genes. XLIX : *Dividam illos in Jacob, et dispergam eos in Israel* (2). Deus autem ratam habuit sententiam Israelis, sed eam implevit cum summo honore Levitarum, et totius populi utilitate; Nam dedit ipse Levitis suam hæreditatem, et totus populus maximum commodum inde consecutus est. Si enim fuissent Levitæ collecti in unum locum, ut erant aliæ tribus, non potuissent omnes populi facile ab eis doceri : dispersi autem in omnes tribus, facile omnibus adesse, eosque instituere in lege domini potuerunt.

Probatur jam hoc idem de Sacerdotibus novi Testamenti : Nam etsi in Scripturis nihil legimus de possessionibus Ecclesiarum, legimus tamen in antiquissimis Pontificum, et Conciliorum decretis, et in libris sanctorum Patrum. Pius Papa I, in epist. 2. dicit, sacrilegium esse, qui Ecclesiæ prædia et donaria diripit. Urbanus I. in epist. ad omnes Episcopos dicit, initio Ecclesiæ consuevisse pios homines vendere possessiones, et pretium donare Ecclesiis. Deinde tamen judicatum esse commodius, si possessiones ipsæ donarentur Ecclesiæ, ut eo modo non solum præsentibus, sed etiam futuris provideretur.

Sunt etiam Concilia omnium Ecclesiarum, quæ prohibent alienari possessiones Ecclesiæ, et earum curam Episcopo committunt. Vide Concilium Antiochenum, cap. 25. et Ancyranum, cap. 15. Item Concilium Carthaginiense IV, cap. 32. et Carthaginiense V, cap. 4. Item Concilium Hispalense I, cap. 1. Toletanum IV, canon. 32 et 68. Item Agathense cap. 49 et 51. Item Moguntinum sub Arnulpho Imperatore cap. 12. Denique Romanum VI. sub Symmacho. Præterea meminerunt Ecclesiasticarum possessionum Ambrosius epist. 32. Chrysostomus hom. 37. ad populum Antiochenum : Augustinus ser. 1 et 2. De communi vita Clericorum : Prosper lib. II. De vita contemplativa cap. 9. Gregorius lib. IV, epist. 33. et alii Patres passim.

Ad illud Matth. X : *Nihil tuleritis in via etc.* (3) Respondeo, illa verba dici Apostolis pro eo tempore, quo in itinere erant futuri in terra promissionis, ante Christi passionem; tunc enim ut expeditiores essent, non debuerunt ferre secum quidquam, præsertim cum neque pauperum, neque Ecclesiarum tunc curam haberent. At ubi cœperunt Apostoli post Christi Ascensionem figere sedes in certis locis, et habere curam Ecclesiarum, et pauperum, non timuerunt recipere bona temporalia, ut patet Actor. IV, V et VI. ubi Apostoli recipiebant multas pecunias, ut inde alerent et se, et alios.

Ad illud : *Non est discipulus super magistrum*, Respondeo, Dominum loqui eo loco de tribulationibus, a quibus non fuerunt immunes Apostoli, cum eorum Dominus, et magister multa passus sit; Neque esse ditiorem, est esse majorem, sed potius minorem; Nam apud Deum ille est major, qui est melior; melior autem est, qui est pauperior, cum Dominus dicat : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes etc.* (4)

Ad postremum respondet Augustinus ep.

(1) III. Reg. II, 26. — (2) Gen. XLIX, 7. — (3) Matth. X, 10. — (4) Matth. XIX, 21.

5. ad Marcellinum, Dominum loqui de præparatione mentis. Nam ibidem explicans quid sit renuntiare omnibus, dicit : *Si quis venit ad me, et non odit patrem, et matrem, et uxorem, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus* (1). Et tamen non tenemur, nec possumus, parentes, filios, uxorem, et multo minus vitam odisse, nisi in præparatione animi.

CAPUT XXVII.

De bonis sæcularibus.

Quantum ad tertium de sæcularibus bonis, Thomas Waldensis lib. IV doct. fidei art. 3, cap. 42. docet, Clericos debere bona propria vel erogare pauperibus, vel in commune ponere, et probat aliquot sententiis Patrum, qui non permittunt Clericis, ut habeant ulla bona propria, qualia sunt patrimonialia, sed solum bona communia, nimirum Ecclesiastica. Origenes hom. 16. in Genes. exponens cap. XLVII de sacerdotibus Pharaonis. Hieronymus in epist. ad Nepotianum de vita Clericorum, ubi dicit Clericum, qui habet partem in terra, non futurum partem Domini, nec Dominum partem ejus. Similia et duriora habet B. Bernardus in declamatione super illud Matth. XIX. *Ecce nos relequimus omnia* : « Clericus, inquit, qui habet partem in terra, non habebit partem in cœlo. »

Verumtamen certum est, non obligari Clericos propter Clericatum ad dimittendum patrimonium. Probatur primo Scriptura : Nam I. Timoth. III. jubet Apostolus eligi *Episcopum hospitalem, et qui domui suæ bene præsit, et filios subditos habeat* (2). At hæc omnia præsupponunt divitias proprias. Præterea Philemon habuit servum, et dives erat ut apparet ex epistola ad Philemonem, et tamen Episcopus erat, ut Hieronymus et Anselmus docent in eam epistolam; Hieronymus enim vocat eum Evangelistam, Anselmus vero nominatim Episcopum.

Præterea Eusebius lib. III histor. cap. 19. scribit de consanguineis Domini, quod habuerint possessiones quasdam, licet modicas, ex paterna hæreditate, et tamen fuerint Ecclesiæ Duces, id est, Episcopi. Item can. 40. Apostolorum sic ait : « Sint manifestæ res Episcopi, si tamen habet proprias, et manifestæ Dominicæ, ut potestatem habet de propriis moriens Episcopus, sicut voluerit, et quibus voluerit derelinquere. » Item habet Concilium Agathense canon. 48. et Martinus Bracarensis, can. 15. suorum decretorum, et Hispalense Concilium I. can. 1.

Præterea Ambrosius in epist. 33. ad Marcellinam, dicit se, cum rogaretur ut Ecclesiam unam Arianis traderet, obtulisse patrimonium suum, patrimonium autem Christi se tradere noluisse. B. Augustinus serm. 1. de moribus Clericorum, dicit eos Clericos, qui professi fuerant vitam communem, si postea resiliant a proposito, et propria habere velint, graviter peccare propter voti violationem : Ubi indicat alios Clericos, qui non voverunt vitam communem posse habere propria. B. Prosper lib. II de Vita Contemplativa cap. 12. dicit sine ullo peccato posse Clericum vivere ex proprio patrimonio.

Ad locum Origenis, Hieronymi et Bernardi responderi potest, loqui eos de illis Clericis, qui dant operam augendis opibus, et non contenti rebus necessariis, etiam superflua retinent. Illi enim proprie dicuntur habere, vel quærere possessionem in terra, qui non contenti victu, et vestitu, semper flagrant habendi cupiditate. Certe Hieronymus cum dicit Clericum non debere quidquam in terra possidere, addit : « Ut possit, inquit, cum Propheta dicere : pars mea Dominus, et ut sit verus Levita. » At Propheta David, qui ait : *Pars mea Dominus*, Rex ditissimus erat, et similiter veri Levitæ divites erant externis opibus, sed non affectu.

Posse autem dubitari, an qui bona patrimonialia habet, possit simul bona Ecclesiastica habere? Nam S. Prosper lib. II de Vita Contemplat. cap. 9, 10, 11 et 12, docet non posse Clericum sine gravissimo peccato vivere ex bonis Ecclesiasticis si habeat bona propria, unde sufficienter alatur, et probat hac ratione : Bona Ecclesiastica non dantur Clericis in præmium laboris, sed solum, ut sustententur, et necessaria ad vitam habeant, quia præmium laboris est vita æterna, et simonia esset dare spiritualia pro temporalibus. Et confirmatur ex cap. 41. Apostolorum

(1) Luc. XIV, 26. — (2) I. Tim. III, 2 et 4.

ubi dicitur, ut Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione si tamen indiget : Et idem reperitur in Concilio Antiocheno cap. 25. quare qui ex patrimonio vivit, nec eget sustentatione, non potest percipere fructus bonorum Ecclesiasticorum. At contrarium docet Glossa, et Joannes de Turrecremata in can. Clericos, 1. q. 2. et ratio est, quia Matth. X. dicitur : *Dignus est operarius mercede sua*, et I. Corinth. IX : *Quis militat suis stipendiis unquam?* (1) Ergo potest Clericus laborans pro Ecclesia percipere alimenta, et parcere suis propriis rebus. Adde, quod praxis est, et fuit pro hac opinione secunda, nam B. Prosper loco notato dicit sententiam suam visam esse duram permultis, et ideo duram, quia nova esset. Itaque etiam tunc plurimi Clerici patrimonium suum servabant, et nihilominus portionem decimarum habere volebant.

Ex his opinionibus prima est tutior, etsi secunda fortasse est verior, nisi hoc modo concilientur, ut dicamus S. Prosperum loqui de illis, qui plane sufficientem habent sustentationem ex patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum est superfluum, et proinde pauperibus debitum. Alios vero auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neque ex beneficio sufficientem omnino sustentationem habent; hi enim utrumque retinere possunt, modo ex utroque nihil accipiant ultra sustentationem decentem, juxta conditionem proprii status. Quod enim vere superfluum est, dandum esse pauperibus, Theologi communiter docent. Vide quæ scripsimus in sequenti tom. cap. 7, de Matrimonio.

CAPUT XXVIII.

An Clerici sint liberi a jugo potestatis sæcularis.

Postrema restat quæstio de libertate Ecclesiastica, de qua in hac ultima editione paulo fusius disputare institui, quod animadverterim his proximis annis non defuisse, qui testimoniis hujus libri abuti voluerint ad oppugnandum Ecclesiasticam libertatem.

Primum igitur Hæretici permulti contendunt, Clericos tum majores, tum minores, jure subjectos esse debere sæculari potestati tum in solvendis tributis, tum in judiciis et causis. Marsilius de Padua, et Joannes de Janduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse etiam liberum a solvendis tributis, et quod fecit Matth. XVII. cum tributum solvit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita refert Joan. de Turrecrem. lib. IV Summ. de Eccles. par. 2, cap. 37.

Joannes Calvinus lib. IV Instit. cap. 11, §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in Causis mere Ecclesiasticis subjectos esse debere legibus, et tribunalibus sæcularium Magistratuum. Idem docet Petrus Martyr. in cap. XIII. ad Romanos, ubi etiam addit, Principes non potuisse concedere Clericis privilegium, ut non subjicerentur Magistratibus politicis, cum id sit contra jus divinum. Et ideo non obstante concessione Principum, debere Clericos subjectos esse Magistratibus sæcularibus. Joannes Brentius in Prolegomenis, et Melancthon in Locis cap. de Magistratu, in rebus etiam et causis Ecclesiasticis subjiciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli censent, jure divino liberos esse Clericos, et eorum bona a potestate Principum sæcularium. Ita docet Glossa, et nonnulli ex Canonistis in can. Si Imperator, dist. 96. et in cap. Quamquam, de Censibus in VI. et ex Theologis Joannes Driedo lib. I de libertate Christiana cap. 9. Nonnulli vero existimant, Clericos liberos esse partim jure divino, partim jure humano, id est, in causis ecclesiasticis, et spiritualibus jure divino; in aliis, jure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesiæ, Relect. I, quæst. ult. Dominicus a Soto in IV, distin. 25, quæst. 2, art. 2. Joannes Medina in Codice de Restitutione quæst. 15. et ex Canonistis Didacus Covarruvias in lib. practicarum quæstionem cap. 31.

Sit igitur prima propositio : « In causis Ecclesiasticis liberi sint Clerici jure divino a sæcularium Principum potestate. » Vocantur causæ Ecclesiasticæ, quarum cognitio non pendet a legibus civilibus, sed ab Evangelio, vel a Canonibus Pontificum, aut Conciliorum, quales sunt controversiæ de fide, de Sacramentis, et aliæ id genus.

(1) Matth. X, 10; I. Cor. IX, 7.

Probatur primum ex divinis litteris. Nam ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum est distinctum a politico, et illo etiam sublimius, ut a nobis demonstratum est in lib. I de summo Pontifice cap. 7. et lib. V, cap. 7. Ergo causæ Ecclesiasticæ judicari non debent a Politicis Magistratibus. Præterea secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam a Christo commissa est Apostolis, et præcipue Petro : ergo in rebus Ecclesiastis Laici omnes, etiam Principes, sunt oves, et subditi, non Pastores, et judices, ut locis notatis demonstratum est.

Secundo probatur ex Conciliis. Nam in Milevitano, can. 13. et Matisconensi, can. 8, Clerici graviter puniuntur, si causam Ecclesiæ ad Imperatoris terreni judicium deferant.

Tertio ex Patribus. Severus Sulpitius in lib. II. sacræ historiæ refert S. Martinum aliquando exclamasse, novum esse, et inauditum nefas, ut causam Ecclesiæ Judex sæculi judicaret. Item S. Ambrosius in epist. 78. ad Theophilum, et S. Augustinus in ep. 162. reprehendunt eos, qui causas Ecclesiæ terrenis Judicibus judicandas exponunt.

Quarto ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernaverunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde numquam ad eos causam Ecclesiæ judicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus I. Cor. VI. jubet lites etiam civiles Christianorum non deferri ad judicium Ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Ultimo ex Justiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Novella 83.

Secunda propositio : « Non sunt exempti Clerici ab obligatione legum civilium, quæ non repugnant sacris Canonibus, vel officio clericali. » Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in commerciis temporalibus, ut cum Princeps, vel Magistratus constituit pretia rebus venalibus ; vel jubet noctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, vel non asportare frumentum extra provinciam, et his similia. Nec volumus dicere, his legibus teneri Clericos obligatione coactiva, sed solum directiva, nisi eædem leges ab Ecclesia approbatæ fuerint. Quod si de iisdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, et tunc legem civilem ne directive quidem observare tenerentur.

Probatur igitur Clericos ad observationem legum civilium directive teneri in defectum legis Ecclesiasticæ. Nam Clerici præterquam quod Clerici sunt, sunt etiam cives, et partes quædam Reipublicæ politicæ : igitur ut tales, vivere debent civilibus legibus. Non sunt autem aliæ, ut nunc ponimus, nisi quæ a politico Magistratu sunt latæ : igitur illas Clerici servare debent, alioqui magna perturbatio, et confusio in Republica oriretur, si Clerici non servarent civiles leges in commerciis civilibus et humanis.

Secundo probatur ex confessione Pontificum, et Imperatorum. Nicolaus I. in epist. ad Michaelem prope finem dicit, Deum divisisse Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, ut et Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur. Imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asiæ, quam refert Theodoretus lib. IV hist. cap. 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Denique S. Joannes Chrysostomus in cap. XIII. ad Romanos, dicit Christi Evangelio non tolli politicas leges, et ideo debere etiam sacerdotes et Monachos eis parere.

Tertia propositio : « Non possunt Clerici a judice sæculari judicari, etiam si leges civiles non servent. » Probatur primo ex Concilio Chalcedonensi can. 9. ubi sic legimus : « Si Clericus adversus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, et ad sæcularia judicia non recurrat. » Concilium Agathense canon. 32. adhuc clarius in hæc verba loquitur : « Clericum nullus præsumat apud sæcularem Judicem, Episcopo non permittente, pulsare. » Idem habent Concilium Carthaginiense tertium can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matisconense can. 8. Constantiense sess. XXXI. vide etiam quæ adduntur paulo infra pro quinta propositione.

Secundo probatur ex Imperatorum Constitutionibus. Nam eximit Justinianus Clericos et Monachos a sæculari judicio in Novellis 79, 83 et 123. quamquam non eximit in causis criminalibus, sed in civilibus tantum : in criminalibus autem vult a Prætore cognosci causam, non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter exemit Clericos in omnibus causis tum civilibus, tum criminalibus, et perspicuum est ex epis-

tola Caii Papæ ad Felicem Episcopum, item ex epist. 2. Marcellini. et ex lib. XI Registri S. Gregorii epist. 54. ad Joannem Defensorem. Debet autem lex Civilis cedere legi Canonicæ, cum possit summus Pontifex Imperatori præcipere in iis præsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

Tertio probatur ratione. Nam omnino absurdum est, ut ovis Pastorem suum quocumque modo judicare præsumat. Itaque non sine magna laude refert Ruffinus lib. X hist. cap. 2. et post eum B. Gregorius lib. IV, epist. 75. vocem illam Constantini ad Episcopos : «Vos Dii istis a summo Deo constituti, æquum non est, ut homo judicet Deos.»

At objicit Calvinus lib. IV Instit. cap. 11, §. 15. epistolam Constantini Imperat. ad Nicomedienses, quam refert Theodoretus lib. I histor. cap. 20. ubi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium ejecisse, et subjungit : « Si quis Episcoporum inconsulte tumultuatus sit, ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coercebitur. »

Respondeo, more solito Calvinum imponere simplicibus. Nam Constantinus in illa epistola scribit, se quidem ejecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, eum ante fuisse a Nicæno Concilio depositum ab Episcopatu propter hæresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus sæcularis punire Clericos, quando ab Ecclesia damnantur, et degradantur, et Judicibus sæcularibus traduntur. Verba autem Constantini, quæ Calvinus subjungit, ab ipso depravata sunt. Non enim minatur eo loco pœnam Constantinus Episcopis, sed Laicis; dicit enim se graviter animadversurum in plebem Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos Hæreticos, a Concilio generali damnatos, et non acquiescat suscipere probum et Catholicum Antistem. Hæc enim sunt verba ejus : « Sin autem quisquam (non dicit, Episcoporum, ut Calvinus addidit) temeritate et audacia accensus, eas Ecclesiæ pestes, id est, Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea, pœnas suæ inscitiæ dabit. »

Objicit secundo Petrus Martyr. : « Jure divino subjecta est omnis anima sublimioribus potestatibus, id est, Regibus, ut constat ex epist. ad Rom. cap. XIII. Ergo non potuerunt Reges eximere ullos Christianos a sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse ullum eximi a potestate Papæ, quia jure divino omnes homines subjiciuntur Papæ. »

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi, quamvis enim jure divino sit omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta, ac per hoc etiam Regibus dum sublimiores potestates sunt: tamen fieri non potest ut qui nunc est sublimior potestas, paulo post non sit, ut si ipse subjiciat alteri partem sui regni, vel jure belli, aut alio justo titulo Regnum, vel Regni partem amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipsi Principes subjecerunt in omnibus causis, etiam temporalibus et civilibus Episcopis suis : et postremo summus Pontifex Clericos omnes exemit a subjectione Principum sæcularium, sequitur, ut respectu clericorum non sint Principes, superiores potestates, ac proinde non teneantur Clerici Principibus parere neque jure humano, neque jure divino, nisi quantum ad leges quasdam directivas ut diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eamdem rationem Pontificatus, et Regnorum. Nam Regna non sunt immediate a Deo instituta, sed ab hominibus, et ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas : Pontificatus autem a Deo immediate est institutus, et ideo non potest ab hominibus immutari.

Quarta propositio : « Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quam sæcularia libera sunt, ac merito esse debent a tributis Principum sæcularium. » Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. part. 1, cap. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. ex cap. Quamquam, de cens. in VI. ex Extravaganti, Quod olim, de immunit. Eccles. Item ex cap. Quia nonnulli, et cap. Clericis, de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodosiano, lib. XVI, tit. 2, lege 16 et 26. et in Codice Justiniani, lege sancimus, de sacrosanctis Ecclesiis, et in lib. X hist. Eusebii cap. 7. ex versione Christophorsoni. Ubi tamen est observandum, ante Justiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos a tributis personalibus, ut etiam indicat S. Hieronymus in commentario ad cap. XVII Matthæi : non tamen fuisse liberos a tributis, quæ pendi solent

ratione possessionum, ut colligitur ex Sancto Ambrosio in oratione de tradendis Basilicis, ubi dicit : « Agri Ecclesiæ solvunt tributum; » et ex Theodoreto lib. IV histor. cap. 7. ubi scribit, Valentinianum seniorem in epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse : « Boni Episcopi tributa pensitant Regibus. »

Quod autem hæc exemptio jure facta sit, et quo jure, humano ne solum, an etiam divino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Objicit adversus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi, qui tributum solvit, ut habemus Mat. XVII. Sed facilis est responsio. Christus enim solvit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest. Nam cum dictum esset Petro ab iis, qui exigebant tributum. *Magister vester non solvit didrachma?* Dominus Petro ait : *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum? a filiis suis, an ab alienis?* Respondit Simon, *ab alienis*. Ait Dominus, *ergo liberi sunt filii. Sed ut non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, et aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens da eis pro me, et pro te* (1). Duæ sunt autem interpretationes ejus loci : *Ergo liberi sunt filii*; et secundum utramque rectissime Dominus ostendit, se liberum fuisse a tributo solvendo. Prior expositio est Sancti Hilarii, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filiis Israel Exod. XXX. in usum templi, quod tributum proprie erat didrachma. Et secundum hanc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est : Reges terræ non exigunt tributum a filis suis, sed ab alienis : igitur neque Rex cœli exiget tributum a me, qui sum ejus proprius et naturalis filius. Posterior interpretatio est S. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cæsari solvebatur, exponit; quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod solvebatur Cæsari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, ut perspicuum est ex cap. XXII. Matth.: *Ostendite mihi numisma Census. At illi obtulerunt ei denarium* (2). Neque potest ulla solida ratione demonstrari, consuevisse didrachmi tributum Cæsari solvi, nisi post Christi Ascensionem in cœlum; scribit enim Josephus in lib. VII de bello Judaico cap. 26. post eversum templum, a Vespesiano Imperatore, institutum fuisse, ut tributum didrachmi, quod Judæi omnes templo solvebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen ex hac etiam sententia recte colligitur, Christum non fuisse ullius tributi debitorem, quamvis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum juxta hanc sententiam, exigebat : erat tamen filius Dei, cujus Ministri sunt omnes Reges, et Principes terræ, ut legimus Sap. VI. et Rom. XIII. neque debent Ministri Regis a Filio Regis tributum petere. Præterea tributa solvuntur Regibus ratione vitæ hujus corporalis, timoribus, et periculis obnoxiæ, ut S. Thomas docet in 2. 2. q. CIV, art. 6. ad primum. Et ideo justi etiam homines, licet secundum animam liberi sint a servitute peccati, tamen ratione corporis, cujus redemptione adhuc expectant, ut ait Apostolus ad Rom. VIII. subjecti sunt tributis, et potestati civili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non servus; neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat; carebat enim omni morbo concupiscentiæ, et omni lege peccati, neque periculis, aut injuriis obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat. *Oblatus est*, inquit Isaias c. LIII. *quia ipse voluit* (3). Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat; et merito damnata est, ut hæretica, sententia Marsilii Paduani a Joanne XXII, Pontifice, in Extravaganti, Licet, quam refert Joan. de Turrecremata lib. IV Summæ de Ecclesia, part. 2, cap. 37.

Quinta propositio : « Exceptio Clericorum in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona, introducta est jure humano pariter et divino. » Et quidem quod jure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quæ attulimus in tertia, et quarta propositione probanda. Quod autem sit etiam introducta jure divino, probandum est hoc loco. Sed antea tamen observandum est, nos per jus divinum non intelligere præceptum Dei proprie dictum, quod exstet expresse in sacris litteris : sed quod ab exemplis vel testimoniis testamenti veteris, vel novi per quamdam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse conciliari poterunt Theologorum, et Jurisperitorum sententiæ. Illi enim cum ne-

(1) Matth. XVII, 23, 24, 25 et 26. — (2) Matth. XXII, 19. — (3) Isai. LIII, 7.

gant, exemptionem Clericorum esse juris divini, præceptum divinum proprie dictum expresse in scripturis exstare negant: isti vero cum affirmant, eamdem exemptionem esse juris divini, id solum affirmant, quod Theologi minime negant, deduci per similitudinem ab exemplis, et testimoniis sacræ scripturæ, Deum voluisse, ut Clerici, et ipsorum bona libera essent a potestate, et jurisdictione Laicorum.

Certe Geminianus, Ancharanus, et alii insignes Doctores, exponentes caput, Quamquam, de Censibus in VI notant, in eo capitulo haberi textum expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse juris divini. Sed quomodo id sit intelligendum, a Glossa petendum esse monent. Glossa vero in idem caput, docet, esse juris divini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Josephi Patriarchæ, qui exemit sacerdotes Ægyptiorum Gen. XLVII, et Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit sacerdotes Israeliticos I. Esdræ VII. Nam ut recte ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranensi, unde exstat cap. Non minus, de immunit. Eccles. « Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quam fuerit tempore Pharaonis. »

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimoniis scripturæ divinæ. Nam præter loca jam citata ex Genesi et ex libro Esdræ, habemus alia duo non minus illustria. Siquidem in lib. Numerorum cap. III, Deus non semel, sed sæpius repetit, Levitas proprie suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse. Et in eodem loco dono dari jubet omnes Levitas Aaroni, et filiis ejus, id est, summo sacerdoti, et successoribus ejus. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei repræsentabat in terris, subjectos esse voluit, ac per hoc a jurisdictione terrenorum Principum liberavit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Levitæ in testamento veteri, et Pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis, sed longe majoris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in Synagoga Judæorum. « Nunc (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) et ordo clarior Levitarum, et dignitas amplior Seniorum, et sacratior unctio Sacerdotum. »

Sequitur igitur ut quemadmodum in testamento veteri liberi erant Levitæ jure divino a potestate Principum sæcularium: ita sint etiam Clerici in testamento novo.

Alius locus est is, quem supra tractavimus ex cap. XVII Matth.: *Ergo liberi sunt filii.* Nam cum filii Regum a tributis eximuntur, non ipsorum personæ tantum, sed etiam servi et Ministri, atque adeo ipsorum familiæ a tributis eximuntur. Certum est autem Clericos omnes proprie ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro: *Ut autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me, et pro te;* quasi diceret, et se et familiam suam, cujus Præfectus erat Petrus, liberos a tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur S. Hieronymus in commentario ejus loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non solvere; et S. Augustinus lib. I quæst. Evangel. quæst. 23. cum scribit, in omni Regno terreno non esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundo probatur eadem propositio ex testimoniis sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum sess. XXV, cap. 20. de Reformatione, sic loquitur: « Ecclesiæ et personarum Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione, et Canonicis sanctionibus instituta est. » Concilium Coloniense paulo ante ipsam Tridentinam Synodum celebratum, part. IX, cap. 20: « Immunitas, inquit, Ecclesiastica vetustissima res est, jure pariter divino et humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est, primum ut Clerici eorumque possessiones a vectigalibus et tributis, aliisque muneribus laicis libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur. » Concilium Lateranense sub Leone X celebratum, sess. IX: « Cum a jure, inquit, tam divino, quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes, et singulas constitutiones; » et Concilium Lateranense sub Innocentio III, cap. 43: « Nimis (inquit) de jure divino quidam Laici usurpare conantur, cum vires Ecclesiasticas nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda sibi fidelitatis juramenta compellunt. » Bonifacius VIII, in cap. Quamquam, de censibus in VI, tamquam de re nota et explorata loquitur, cum ait, jure divino et humano Clericos et eorum bona libera esse a sæcularium potestate. Joannes item VIII, Can. si Imperator. dist. 96.: « Non a legi-

bus (inquit) publicis, non a potestatibus sæculi, sed a Pontificibus et Sacerdotibus Omnipotens Deus Christianæ Religionis Clericos et Sacerdotes voluit ordinari, et discuti. » Et quod de personis affirmat Joannes Pontifex, affirmavit multo ante Symmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Ecclesiasticis : « Solis (inquit) Sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesiæ indiscusse a Deo cura commissa est. » His addi potest Innocentius IV Pontifex, quamvis non ut Pontifex, sed ut Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Majoritate et obedientia, posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse a potestate Laicorum per summum Pontificem Imperatore consentiente, addidit hanc non esse plenam exemptionem, et ideo dicendum esse, clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentii ea de causa addendum putavi, quoniam Covarruvias in lib. practicarum quæstionum cap. 31. scribit, prædictum Pontificem in loco a nobis citato affirmasse, exemptionem Clericorum non esse juris divini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt, et ante nos in hanc eamdem sententiam Innocentium allegavit Panormitanus in cap. Nimis, de jurejuran. ubi etiam idem auctor recte refellit eos, qui per jus divinum intelligunt jus Canonicum. Et fortasse ad ejusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non utitur vocibus juris divini et humani, quæ possent trahi ad significandum jus Canonicum et civile, sed ait : « Ordinatione divina, et Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesiæ, et personarum ecclesiasticarum fuisse institutam. »

CAPUT XXIX.

An exemptio Clericorum sit juris divini naturalis.

Disseruimus hactenus de jure divino positivo; nunc de jure naturali disserendum est, quod plane divinum esse in dubium revocari non potest, cum jus naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc jus pertineat exemptio Clericorum, distinguendi sunt gradus juris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum. Primus est eorum, quæ ita perspicue sunt impressa in cordibus hominum, ut solo lumine rationis, sine ulla disciplina vel arte, imo sine novo discursu rationis judicentur ab omnibus justa; talia sunt prima quædam principia, ut bonum esse appetendum, malum fugiendum, conservandam vitam cibo et potu, propagandam et educandam sobolem ad conservandum genus humanum, Deum esse colendum, non esse faciendum alteri quod tibi non vis fieri. Hæc maxime proprie sunt præcepta juris naturæ, de quibus ita loquitur Sanctus Ambrosius in epist. 71. ad Irenæum : « Lex naturæ, quam Deus singulorum infudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, et humanis ingeniis hauritur; » et Sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiam quæst. 8. : «Lex, quæ in corde scribitur, omnes continet nationes; et nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. Et idcirco, justum judicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris; » et Sanctus Augustinus in tract. Psal. LVII: « Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc et antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est, ut esset unde judicarentur et quibus lex non esset data. » Nec dissentiunt Græci, ut Chrysostomus hom. 54. in Genesim, nec Scholastici, ut S. Thomas in 1. 2. quæst. XCIV, art. 2. Neque etiam ipsa jura, ut patet ex can. Jus naturale, dist.1. et l.1.ff.de just. et jure. Secundus gradus est eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principiis, tamquam conclusiones proximæ, et quasi naturaliter fluentes per facilem, evidentem et necessariam consequentiam, ut non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt : talia sunt omnia præcepta Decalogi. Nam ex illo principio, in corde omnium impresso, Deum esse colendum, sequitur continuo non esse colenda idola, neque esse pejerandum. Ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum, non esse mœchandum, non esse furandum etc. Et sane aliqua hujus generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excæcationem deleta sunt

de cordibus hominum, ut patet ex lib. VI Cæsaris de bello Gallico, ubi legimus, apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem; et ex Sancto Hieronymo lib. II in Jovinianum, et ex Theodoreto lib. IX ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ a populis quibusdam et etiam a Legislatoribus eorum tanquam licita et justa approbabantur. Sed quamvis ejusmodi præcepta a nonnullis ignorarentur, vere tamen et proprie ad jus divinum naturale pertinent, ut docet S. Thomas in 1. 2. quæst. XCIV, art. 5. et q. C, art. 8. ubi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt proprie juris naturalis, nullam cadere posse dispensationem. Et certe sicut ea, quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur : ita quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principiis juris naturalis, pertinent etiam ad jus naturale, quia non possunt destrui, quin destruatur natura. Tertius gradus præceptorum naturalium est eorum, quæ deducuntur quidem ex principiis juris naturæ, sed per consequentiam non absolute necessariam, nec omnino evidentem, et ideo egent humana constitutione. Et hæc sunt quæ Theologi proprie referunt ad jus gentium, et ea distinguunt a jure civili, quod jus civile non deducatur ex jure naturæ per modum conclusionis, deductæ ex principiis, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur a jure naturæ. Quæ doctrina est Sancti Thomæ in 1.2. quæst. XCV, art. 2. et 4. et quamvis idem S. Thomas in prædicta q. XCV, art. 4. Isidorum secutus dicat, jus gentium esse speciem juris positivi; contra vero in 2. 2. q, LVII, art. 3. et clarius lect. 12. in lib. V Ethic. dicat esse speciem juris naturalis, et alleget Jurisconsultos veteres, qui jus naturale aliud esse docebant, quod est commune omnibus animalibus, aliud quod est commune omnibus hominibus; tamen non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum Jurisconsultis pugnat. Nam et idem S. Thomas in 1. 2. q. XCV, art. 4. ad primum, scribit jus gentium esse aliquo modo naturale, et aliquo modo positivum, ac per hoc est medium inter jus naturale purum et jus civile. Jus enim naturale purum est illud, quod nullo modo pendet ex humana constitutione; jus civile autem, quod ex sola hominum constitutione pendet, et ideo pure positivum dici potest. Jus vero gentium partim est naturale, partim positivum, quia pendet quidem ab humana constitutione, id est, a consensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistratus particularis. Ex quo sequitur, ut ea quæ sunt de jure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt mala : contra autem quæ sunt de jure civili, quia sunt pure positiva, ideo sint mala, quia prohibentur. Rursus, sequitur, ut ea quæ sunt de jure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, non possint a Principibus vel Magistratibus abrogari, vel immutari : contra autem, quæ sunt de jure civili, quia sunt pure positiva, sicut a Principe, vel Magistratu constituuntur, ita posse a Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum videtur. Exemptionem Ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturalium præceptorum gradum, nec tamen esse juris tantum positivi sive canonici, sive civilis, sed referendam esse ad tertium gradum præceptorum juris naturæ, sive, quod idem est, ad jus gentium. Hæc mihi videtur esse sententia fere omnium Theologorum et Canonistarum, et in re non arbitror dissentire Joannem Driedonem, qui in lib. I de libert. Christiana, c. 9. cum Canonistis dicit, exemptionem Clericorum esse juris divini naturalis, a Victoria in Relectione prima de potestate Ecclesiæ qu. ult. et Soto in IV sent. dist. 25. qu. 2. qui dicunt, esse juris humani, ac positivi. Nam Joannes Driedo non dicit esse juris naturalis, quia sit primum aliquod principium juris naturæ, aut conclusio proxima, et quasi naturaliter deducta ex primis principiis, sed dicit esse juris naturalis, quia est omnino conformis, et consentanea rationi naturali. Victoria vero, et Sotus negant esse juris divini naturalis, quia per jus naturale intelligunt jus pure naturale, quo modo etiam negat idem Sotus jus gentium esse naturale; tamen iidem auctores, et maxime Sotus, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi, et ipsi naturæ. Neque dicere volunt solum, esse rationabilem, id est, non contrariam rationi, sic enim nihil dixissent, cum omnis justa lex etiam pure positiva non debeat esse contraria rationi, sed dicere volunt, esse deductam ut conclusionem ex jure naturæ, et vim habere ex jure naturæ, et ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari a Regibus et Principibus, etiam

si omnes simul conjuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit S. Thomas, licet in com. ad c. XIII ad Rom. scripserit, Clericos privilegio Principum liberos esse a tributis; nam in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primo ex consuetudine omnium gentium, quod enim ubique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est, constat apud Hebræos, Levitas fuisse liberos a tributis ex cap. XXX Exod. et cap. I Numer. Constat apud Ægyptios sub Rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. XLVII Genes. Constat idem de sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerxe ex lib. I Esdræ cap. VII. Idem cognosci potest de sacerdotibus Gentilium ex Aristotele in lib. II Œconom. ex Cæsare lib. VI de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, et ex aliis. Apud Christianos, Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator aperte Christianus, continuo natura docente Ecclesiasticos immunes a communibus Reipublicæ oneribus declaravit, ut patet ex epistola ejus ad Avilinum apud Eusebium lib. X hist. eccles. cap. 7. quod idem multi alii Imperatores fecerunt. Et notanda sunt verba Justiniani l. sancimus. 2. C. de sacrosanct. eccles. Nam ubi exemisset Ecclesias, ait : « Cur enim non facimus discrimen inter res divinas et humanas; et cur non competens prærogativa cœlesti favori conservetur? » Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam et liberam, sed debitam et necessariam.

Alterum argumentum ducitur a similitudine, quam potestas ecclesiastica et sæcularis habent cum anima et corpore humano. Nam (ut ostendimus in lib. V de summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, aliisque insignibus auctoribus) non potest melius intelligi quo modo, se habeat potestas ecclesiastica ad sæcularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem; Spiritus autem ita se habet ad carnem, ut quamvis non impediat actiones ejus, cum bene se habent, eam tamen regat, et moderetur, et aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire judicat. Contra vero, caro nullum habet imperium in spiritum, neque eum ulla in re dirigere, vel judicare, vel coercere potest. Sic igitur potestas ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter sæculari superior, sæcularem potestatem, cum opus est, dirigere, judicare, et coercere potest; ipsam vero a sæculari dirigi, vel judicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertio probatur ex nominibus Patris, et Pastoris, quibus tum in sacris litteris, et in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine sacerdotes ornantur. Natura enim docet, ut filii parentibus obediant, atque ab iis se corrigi æquo animo ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eosque corrigere vel judicare velint. Multo etiam magis eadem duce et magistra natura oves a Pastoribus reguntur et gubernantur, et quando aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam; et plane contra naturam esset, si ovis Pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest a nomine et officio Clericorum, Clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab universo populo Deo oblati, unde et Clerici dicuntur tanquam ad sortem Domini pertinentes, ut S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certe autem in ea, quæ sunt oblata et consecrata Deo, et quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum jus habere possunt Principes sæculi. Id quod et lumen rationis ostendit, et Deus ipse in Scripturis sanctis non obscure tradit, cum ait Levitici ult. : *Quidquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino* (1). Quis autem dicere audeat, jus esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, id est, sanctissima dici meruerunt? Qua ratione bona etiam temporalia Clericorum bona dominica proprie dicuntur in cap. 4. Apostolico, et ideo tanquam Deo sacra jurisdictioni Laicorum subjecta esse non possunt. Quintum argumentum ducitur a signis et prodigiis, quæ non raro Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatem violare præsumpserunt. De qua re multa legi possunt apud Tilmannum Bredembachium in lib. V sacrarum collationum. Sed exstat insigne testimonium Basilii Porphyrogeniti Græcorum Imperatoris apud Balsamonem, in Nomocanone Photii, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanæ primæ, et secundæ, quam nos Latini octavam synodum appellamus. Refert enim idem Ba-

(1) Levit. XXIII, 28.

silius causam omnium calamitatum ejus temporis in legem quamdam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesiæ libertatem latam : « Ex quo, inquit, Lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ contigit, sed potius e contrario nullum omnino genus calamitatis defuit. » Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogavit.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta contraria.

Sed operæ pretium erit ad eas objectiones breviter respondere, quas Didacus Covarruvias loco citato, et Joannes Medina in Codice de Restitution. q. 15. (qui liberius aliis auctoribus locuti sunt) in medium protulerunt. Objiciunt ergo primo, nullam exstare legem divinam qua Clerici eximantur a jurisdictione Principum Laicorum. Sed jam ostendimus exstare non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum jure divino Clericos liberos esse a jurisdictione Principum sæcularium. Neque obstat quod testamentum vetus abrogatum jam sit per testamentum novum. Nam tametsi abrogata sint cæremonialia, judicialiaque præcepta : non tamen sunt abrogata moralia, id est, qui continent vel declarant jus naturæ. Et præterea, cum cæremoniæ Judæorum figuræ fuerint rerum nostrarum, ut Apostolus docet I Cor. X, Gal. IV et Hebr. VII, non male ducimus argumenta per similitudinem a ritibus Judaicis. Denique non sola testimonia Scripturæ veteris, sed etiam rationes ex jure naturæ depromptas adduximus, jus autem naturæ non humanum, sed divinum est, cum ab ipsius naturæ auctore manaverit. Secundo objiciunt leges multas Justiniani ex Codice, et Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris jurisdictioni fuisse subjectos. Sed facilis est responsio. Nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus ecclesiasticis et spiritualibus non esse liberos Clericos jure divino a potestate Principum Laicorum : constat enim non solum ex Codice et Authenticis, sed multo magis ex Nomocanone Photii, non paucas leges Justiniani de rebus plane ecclesiasticis, et spiritualibus disponere. Covarruvias autem, et Medina, ut etiam omnes Theologi et Canonistæ, summo consensu docent in rebus Ecclesiasticis, et spiritualibus liberos esse Clericos a potestate Principum sæculi jure divino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto non de jure, et toleratas aliquando a summis Pontificibus, nunquam autem approbatas. Non tamen negaverim, multas quoque esse civiles leges Imperatorum, quas non minus Clerici, quam Laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rerum, ut loquitur Nicolaus I Papa in epistola ad Michaelem, Imperialibus utitur legibus. Quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud Gratianum, et capite 1. de novi oper. nuntiat. et alibi. Quæ tamen omnia intelligi debent de iis legibus, quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, et quoad directionem, non quoad coactionem, ac denique cum adsunt aliæ conditiones, quas notant Doctores, ac præsertim Felinus in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constit. quæst. 1. Tertio objiciunt exemplum Apostoli Pauli, qui cum esset Præsul ecclesiasticus, non timuit appellare Cæsarem, atque ab eo judicari se debere libere confiteri, ut S. Lucas refert Act. XXV. Sed hanc objectionem Covarruvias omnino debuisset omittere; nam B. Paulus, ut constat ex cap. ult. Actorum, coactus est appellare Cæsarem, oppressus videlicet calumniis Judæorum, et injustitia Præsidis Romani, qui solum Cæsarem supremum Judicem agnoscebant. Itaque ipse quoque de facto saltem, si non de jure, Cæsarem Judicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac Judicis sui coram Gentilibus, vel Judæis mentionem facere voluisset.

Quarto objiciunt testimonia Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli. Scribit enim B. Petrus in epist. priore, cap. II : *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis ;* et B. Paulus in epist. ad Rom. cap. XIII : *Omnis*, inquit, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit* (1). In quem

(1) I. Petr. II, 13; Rom. XIII, 1.

locum scribit S. Joannes Chrysostomus, hæc dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis, et Monachis, et ipsis etiam Apostolis et Evangelistis. Respondeo, sententias Apostolorum generales esse. Quamvis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos, ut Regibus obedirent, ne Fidei prædicatio impediretur, tamen absolute verba illa tam B. Petri, quam B. Pauli nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse, eisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimoniis Apostolicis probari Clericos Principibus sæculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges sæculi esse legitimos superiores et Judices Clericorum. Quod certe probari non poterit nisi probetur, oves Pastoribus, filios parentibus, et temporalia spiritualibus præeminere. Nec tamen Chrysostomo contradicimus. Quamvis enim judicem proprium Clericorum, et Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fatemur, Reges, non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, et Monachorum Reges esse. Unde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro. Nam cum Reges bella gerant non solum pro Laicis, sed etiam pro Clericis et Monachis, proque omnium pace, et tranquillitate invigilent, debetur eis ab omnibus honor, juxta illud B. Petri, I. epist. cap. II : *Regem honorificate* (1). Debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariæ sacris Canonibus, et cum de rebus iisdem nulla exstet canonica dispositio. Ac demum quoad directionem ut supra diximus, non ad coactionem. Præter hæc argumenta objicit Joannes Medina loc. cit. quædam alia, quæ Covarruvias fortasse, ut leviora prætermittenda putavit. Sed nos ea quoque breviter diluamus. Ait igitur Medina in lege naturæ primogenitos omnes fuisse sacerdotes, nec tamen exemptos a majorum suorum potestate. Item in lege scripta Levitas, quibus nunc succedunt Clerici, non solum Aaroni Pontifici subjectos fuisse, sed etiam Mosi, qui Princeps erat civilis totius populi Judæorum. In lege quoque evangelica Christum ipsum, qui caput erat omnium sacerdotum, Pilato subjectum fuisse, juxta illud : *Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi datum esset desuper* (2). Denique ita ratiocinatur Medina : Lex evangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant jure divino a debitis antea contractis, ut a debito servitutis, a debito pecuniario, a debito conjugali, ergo nec a debito subjectionis et obedientiæ civilis, sed clerici ante clericatum subjecti erant potestati et jurisdictioni Principum, et Magistratuum sæcularium, non igitur liberi sunt jure divino ab eadem potestate et jurisdictione post Clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est et expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probavit Medina eos civilibus Magistratibus fuisse subjectos. Nos autem probare possumus, non fuisse ; quoniam iidem Primogeniti Sacerdotes et Principes esse solebant, docet S. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis ad cap. XLIX Genes. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, et exprimitur ab ipsa Paraphrasi Chaldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro Moses, cui subjecti erant Levitæ, non solum Princeps civilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, et Aarone major, quamvis extraordinaria potestate. Unde dicitur in Psal. XCVIII : *Moyses, et Aaron in sarcerdotibus ejus ;* et novimus Aaron a Mose consecratum ; et denique testatur Philo in extremo libro de vita Mosis fuisse Mosen Pontificem, Regem, et legislatorem Hebræorum. Quid igitur mirum, si Levitæ Moysi subjecti erant, non minus quam Aaroni, cum Moses non minus quam Aaron sacerdotio fungeretur. Christum autem Pilato subjectum fuisse de facto solum, non de jure certissimum est. Et potestas desuper data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas judiciaria, sed permissio intelligenda est, ut sancti Patres docent, Chrysostomus et Cyrillus ; de qua Dominus ait Luc. XXII : *Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum ;* et certe ferendum non esset, si Medina cum Marsilio Paduano Christum, Dei filium naturalem, Principibus terrenis jure subjectum fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique ejusdem Medinæ aut nihil probat, aut plus quam ipse velit probat. Nam si paria sunt eximere a debito servitutis, vel pecuniario, vel uxorio; et eximere a debito subjectionis, et obedientiæ civilis ; sicut non potest summus Pontifex eximere homines Christianos a debito servitutis, vel pecuniario, vel uxorio sine

(1) I. Petr. II, 17. — (2) Joan. XIX, 11.

consensu partis, quoniam alioquin injuriam facere videretur; ita non potuisset idem summus Pontifex eximere Clericos a jurisdictione Principum sæcularium, sine ipsorum consensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, a quibus nec ipse Medina dissentit. Non igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non recte concludit. Ratio vero discriminis inter illa debita hæc est, quod majus omnino sit vinculum inter creditorem et debitorem, Dominum et servum, virum et uxorem; quam inter Principem, vel Magistratum et civem. Itaque clericatus non eximit a debitis illis prioris generis, et ideo non poterit fieri Clericus is, qui servus est, nisi prius a Domino liberetur, neque is qui est alligatus uxori, nisi uxor consentiat, et ipsa quoque votum continentiæ emittat, neque is qui tantum pecuniæ debet, ut restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi a creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit a subjectione civili, et transfert in subjectionem ecclesiasticam etiam non consentiente, vel repugnante superiore civili; quoniam unusquisque circa statum propriæ personæ liber est, sicut potest relinquere patrem et matrem, et adhærere uxori, juxta verbum Domini Matth. XIX, ita potest relinquere Principem sæculi, et in sortem Domini transire, atque ad Dei servitutem accedere, seque totum Episcopo in clericatu, vel Abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex evangelica, et Baptismus non eximunt a jurisdictione civili, igitur neque eximit Clericatus. Respondeo, non esse eamdem rationem legis Evangelicæ et Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Evangelica, et Baptismus non excludunt, imo necessarium esse volunt Principatum civilem, ut adversus Anabaptistas nos alio loco probavimus. At Clericatus, ut etiam Monachatus, non posset suo munere recte fungi, nisi liber esset et immunis a jurisdictione civili; et ordo ipse naturæ pervertetur, si Pastores ovibus, Parentes filiis, et spiritualia corporalibus subjicienda sint. At, inquies, injuria fiet Principibus si inviti suo jure priventur, quod in clericos ante clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsis injuriam fieri, quia, qui jure suo utitur, nullam facit injuriam. Utitur autem jure suo, qui elegit statum quem sibi magis convenientem esse censet, quamvis per accidens sequatur, ut Princeps subdito suo privetur. Nam etsi quis justa de causa domicilium suum in aliam civitatem, vel provinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen injuriam illi fecisse videbitur. Ultima objectio Medinæ illa est, quod non repugnet rationi, ut homines addicti obsequio Dei et spiritualibus functionibus subsint in rebus temporalibus et civilibus Regi, vel Magistratui sæculari. Ex quo sequitur, ut si exempti sint, id factum sit concessione Principum, non jure divino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, ut nihil difficultatis subterfugere videamur. Nam sicut Princeps sæcularis, ut Christianus et in rebus spiritualibus est ovis, et filius sacerdotum: ita è contrario sacerdotes ut cives, et in rebus temporalibus videntur posse dici oves, et quasi filii Principum sæcularium. Item quia una tantum est Ecclesia, continens Clericos et Laicos, et Ecclesiæ caput est summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem summo Pontifici tum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniam una est civitas continens Laicos et Clericos, et civitatis caput est Princeps sæcularis, ideo subjecti debent esse omnes tam Laici, quam Clerici Principi sæculari in iis, quæ pertinent ad bonum regimen civitatis. Respondeo, hoc argumento probari, exemptionem Clericorum non esse de jure naturæ primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de jure naturæ secundario, quod etiam jus gentium appellari diximus. Nam ut S. Thomas recte docet in 2. 2. quæst. LVII, art. 3. jus naturæ primarium respicit rem absolute consideratam, jus naturæ secundarium, sive jus gentium respicit rem in ordine ad certum finem, et ideo pendet ex discursu rationis. Licet igitur non repugnat rationi absolute, ut clericus subsit in rebus civilibus Principi sæculari; tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite administrandum. Nam ut alia omittam, turpissimum esset ut etiam Sotus annotavit, si Magistratus Episcopum corrigere, vel punire posset, a quo ipse corrigendus et puniendus est. Et quis ferret, si hodie sacerdos ad suum tribunal Magistratum vocaret, cras autem Magistratus vocaret sacerdotem ad suum? Et nonne omnis reverentia, quam necessario debent Laici sacerdotibus, periret, si eos pro imperio coercere possent? Hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docente constituit, ut ubique sacerdotes immunes essent a jurisdictione Principum Laicorum. Ad primam confirmationem

respondeo : Principem quidem ovem, ac filium spiritualem sacerdotis esse : sed sacerdotem nulla modo filium vel ovem Principis dici posse : quoniam sacerdotes, et omnes clerici suum habent Principem spiritualem, a quo non in spiritualibus solum, sed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri potest, ut duos agnoscant Principes in rebus temporalibus, cum, juxta Evangelium, nemo possit duobus Dominis servire. Ad alteram confirmationem respondeo : Ecclesiam vere unam tantum esse, et nullo modo duas, civitatem autem unam esse materialiter, et duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos Catholicos, sive sint Clerici, sive Laici. Si quis autem consideret cœtum Laicorum, non ut Christiani sunt, sed ut cives, vel quocumque alio modo, is cœtus Ecclesia dici non potest. Non igitur duæ fingi possunt Ecclesiæ, ac multo minus esse. At cœtus Laicorum, et cœtus Clericorum formaliter duæ civitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diversas leges habent, diversum Principem, diversa tribunalia, et tamen materialiter unam quoque civitatem faciunt, quia unam Urbem inhabitant, et sub ejusdem Principis protectione vivunt, qui sicut pro labore ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, a Laicis tributa recipit, ita recipit a Clericis auxilia longe majora publicarum precum, et sacrificiorum ad Deum.

CONTROVERSIARUM

DE MEMBRIS ECCLESIÆ

LIBER SECUNDUS

DE MONACHIS

PRÆFATIO

Disseruimus Libro superiore de Episcopis, et Clericis, id est, de prima et nobilissima parte corporis Ecclesiastici. Sequitur, ut de altera parte Ecclesiæ, hoc est, de iis hominibus disseramus, qui Evangelica Christi secuti consilia, vitæ genus arctioris, ac sublimioris instituunt, quam aut lex divina, vel humana præscribat, aut etiam multorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominum genere disputationem ingrediar, si pauca prius de hujus ipsius disputationis utilitate, vel potius necessitate, dixero.

Quamquam enim monastica vitæ instituta, non ad omnes Christianos pertinent, defensio tamen tam magnæ, et tam excellentis partis Catholicæ nostræ Ecclesiæ, ad eos omnes communiter pertinet, qui Christianam Rempublicam salvam cupiunt. Hæretici enim dum hanc partem petunt, ac ut monasticen vituperent, portentosa mendacia quotidie de Monachis fingunt, et quacumque oblata occasione in Monachos invehuntur, atque eos in odium vulgi rapiunt, et primarios Antichristi satellites vocant, non eo certe spectant, ut ordines solum hominum religiosorum disjiciant, monasticenque de medio tollant, sed ut Ecclesiam totam hac ratione perturbent, ac lædant, eamque (si fieri possit) a fundamentis evertant. Intelligunt enim, si contra Monachos causam obtinuerint, id est, si populo Christiano persuaserint, non a Christo institutos, sed a malo dæmone excogitatos ordines religiosorum fuisse, se continuo id effecturos, ut universa Ecclesia, quæ una voce et consensu tot jam sæculis monasticen approbavit, vano errore delusa, pro Christo Antichristum coluisse, et a rectæ fidei, veræque doctrinæ tramite quam longissime aberrasse videatur.

Neque vero novum est hoc hæreticorum adversus Monachos bellum, neque recens mali dæmonis artificium, per monasticæ vitæ oppugnationem Ecclesiam universam petere. Sicut enim quotquot fuerunt unquam pii scriptores, tum sermonibus, tum scriptis libris, hoc genus vitæ laudibus in cœlum tollere conati sunt, sic nulli fere unquam hæretici exstiterunt, qui vel nomen Monachorum patienter au-

dire potuerint : « Quando vos (inquit B. Augustinus in Psalm. CXXXII.) recte hæreticis de Circumcellionibus insultare cæperitis, ut erubescendo sanentur : illi vobis insultant de Monachis. Primo, si comparandi sunt, vos videte, quid opus est, ut verbis nostris comparentur ebriosi cum sobriis, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis ? Sed tamen dicere consueverunt, quid sibi vult nomen Monachorum ? Quanto melius dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum ? » Et rursus de Petiliano hæreticorum principe, idem Augustinus lib. adversus Petilianum III, cap. 40 : « Deinceps, inquit, perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum et Monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ a me fuerit institutum. »

Jam vero Ariani tanto furore bacchabantur in Monachos, ut ipsas etiam desertissimas solitudines, locaque maxime abdita et recondita penetrarent, ut Monachos quærerent, raperent, atque occiderent. Sic enim de Lucio Episcopo Ariano scribit Ruffinus lib. hist. XI. cap. 3 : « Inde, inquit, ad monasteria furoris sui arma convertit, vastat eremum, et bella quiescentibus indicit. Ter mille simul, aut eo amplius, viros per totam solitudinem secreta, et solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum. Tribunos, Præpositos, et bellorum Duces, tàmquam adversus Barbaros pugnaturus, elegit. Qui cum venissent, novam belli speciem vident, hostes suos gladiis objectare cervices, et nihil aliud dicere, nisi : Amice, ad quid venisti ? » De Valente Imperatore pariter Ariano in Chronico B. Hieronymus annotavit, usque adeo illum odisse Monachos, ut lege lata, Monachos omnes aut arma sumere, militesque fieri aut fustibus cædi, mactarique decreverit.

Sed nimis longum esset, si omnia veterum hæreticorum, ac præsertim Imperatoris Constantini Copronymi, et cæterorum veterum Iconomachorum in sanctos illos Monachos, aut improbe dicta, aut crudeliter facta commemorarem. Quid igitur, ut ad posteriora tempora descendamus, Joannes Wiclef de Religiosorum ordinibus sensit ? Nempe omnes ad unum a Diabolo in Ecclesiam introductos, et Augustinum, Benedictum, Bernardum ad inferos esse damnatos, nisi pœnitentiam egerint, quod Monachi, et Patres Monachorum fuerint. Sic enim habent articuli ejus postremi in Concilio apud Constantiam reprobati. Quid Martinus Lutherus ? Nonne tertio quoque verbo in omnibus scriptis suis, quæ sane quamplurima exstant, monasticen lacerat ? At, ut alia prætermittam, quæ suo loco postea afferentur, certe in Epithalamio illo suo, plusquam credi possit, obscœno et sordido, quod in caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios scripsit, qui cœlibem vitam in monasteriis ducunt, eos omnes idolo Moloch corpora sua cremare confirmat. Et in eodem libro, statum religionis nihil valere, sed Ethnicum, terrenum, sæcularem, ac veluti lutum esse dicit, cum e contrario statum conjugii spiritualem, cœlestem, divinum, atque aureum esse prædicet. Joannes Calvinus libro Institutionum IV, cap. 13, rem totam breviter ita definit, ut esse velit monasteria lùpanaria ; vota monastica retia Satanæ ; Monachos omnes sophistas cucullatos, qui ab Ecclesia dissensionem fecerint, et se totos Diabolo consecraverint. Philippus Melanchthon in Apologia pro Confessione Augustana , articulo de votis , vota atque opera Monachorum nunc observationes fatuas, nunc hypocriticas simulationes, nunc etiam traditiones Pharisaicas atque Mahumeticas vocat. Magdeburgenses Centuriatores in 10. cap. IV. Cent.

posteaquam multorum veterum Eremitarum vitas et res gestas breviter descripserunt, in hæc verba sermonem claudunt : « Sed quis, inquiunt, non hæc hominum monstra execretur, ut inimicos humanæ societatis, et contra totam secundam tabulam delinquentes ? » Ut illud interim omittam, quod partem non modicam ingentium illorum voluminum in Monachorum vituperatione consumunt, quos ubique hypocrisis, ubique superstitionis, ubique impietatis accusant.

Sed quid, obsecro, Lutheranos in tam apertum, tamque implacabile bellum contra Monachos impulit? Quid eis Monachi nocuerunt ? quid rapuerunt ? quid illis debent ? Nonne, si saperent, ingentes gratias potius regno Monachorum, ut ipsi vocant, agere deberent? Ex quo nimirum Apostolus ille Germanicus, tertius Elias, totque alii illustres Prophetæ, atque Evangelistæ, tanquam ex equo Trojano prodierunt. Unde enim habent Lutherum, Pomeranum, Bucerum, Pellicanum, Munsterum, Menium, Musculum, Miconium, Œcolampadium, Martyrem, Ochinum? Nonne ex monasteriis? Quamquam si verum fateri volumus, non monasteria tot nobis hæreticos pepererunt, sed ipsa potius pestis hæreseos monasteriorum desertores fecit.

Sed quid miramur, si filii tenebrarum lucem religionis æquis oculis intueri non queunt : si desertores militiæ, castra Sanctorum oderunt : si fugitivi ac perfidi, stantes in acie commilitiones suos exhorrent; si denique principis tenebrarum, primique cœlestis militiæ desertoris ac transfugæ, discipuli ejus ac filii, opera imitantur ? « Nam (ut apud Athanasium magnus ait Antonius) omnes quidem Christianos Diabolus odit, sed probos Monachos, Christique virgines tolerare nullo modo potest. » Hinc illæ voces Abbatis Sereni apud Cassianum Collat. VII, cap. 23. « In ipsis, inquit, cœnobiis, in quibus commorabantur octo, vel decem, ita Dæmonum atrocitas grassabatur, et frequentes, ac sensibiles sentiebantur aggressus, ut non auderent omnes pariter noctibus obdormire, sed vicissim aliis degustantibus somnum, alii vigilias celebrantes, Psalmis et orationibus, seu lectionibus inhærebant, cumque illos ad soporem naturæ necessitas invitaret, expergefactis ad eorum, qui dormituri erant, custodiam, similiter excubiæ tradebantur. »

Habetis, quid hæretici tam veteres, quam recentes, et quid ipse etiam pater eorum Diabolus de Monachis censeat. Nunc de iisdem quid censeant Patres, quid etiam Christus et Deus, merito a me requiri, atque exspectari video. Sed quoniam plurima hujus generis testimonia in ipsa Disputatione sæpius nobis erunt necessario afferenda, nunc duobus tantum duorum clarissimorum utriusque Ecclesiæ luminum testimoniis contentus, rem totam, quam brevissime fieri poterit, expediam. Prodeat igitur in primis totius Græciæ eximium decus S. Joannes Chrysostomus. Is enim et pro vitæ monasticæ defensione tribus integris libris acerrime decertavit, et ubique solitudines, ac Monasteria ita splendide, magnificeque laudat, ut illa Regnis atque Imperiis, et ipsi etiam Paradiso, ac Cœlo non dubitet anteponere. Denique homil. 8. in Matthæum : « Si quis, inquit, nunc ad Ægypti veniat solitudines, paradiso prorsus omnem illum eremum videbit digniorem, et innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, et admirabilem illum regium gregem, virtutumque cœlestium conversationem in terris micantem. Atque hæc non in viris solum, verum etiam in fœminis splendere conspicias. Non ita variis astrorum choris cœlum refulget, ut Ægyptus

innumeris Monachorum, ac virginum distinguitur, atque illustratur habitaculis. » Quanta est hæc laus ? et a quanto viro, quanta verborum majestate profecta ? Sed jam B. Augustinum totius Occidentis clarissimum lumen audiamus.

Is igitur in libro de moribus Ecclesiæ primo, cap. 31. Monachorum vitam, tum Eremitarum, tum Cœnobitarum, Manichæis perfectionem jactantibus objiciens : « Nihil, inquit, de iis dicam, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, et aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, et ejus pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest ; Nihil, inquam, de his loquar ; videntur enim nonnullis res humanas plusquam oporteret, deseruisse, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, et vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed hic disputare longum et supervacaneum puto. Nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, et honorandum videtur, oratione nostra videri qui potest ? Sed si hoc excedat nostram tolerantiam, quis non illos miretur, et prædicet, qui contemptis atque desertis mundi hujus illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus. Nulla superbia tumidi, nulla pervicacia turbulenti, nulla invidentia lividi : sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam et intensissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerunt, a quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Patres vero non solum sanctissimi moribus, sed etiam divina doctrina excellentissimi, nulla superbia consulunt his, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate. » Ac demum post alia multa finem faciens, ait : « Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque digne valeo, et vereor, ne judicare videar, per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putavero. » Quam dissimilia sunt hæc verba Catholicorum Patrum iis, quæ ex Luthero et Calvino paulo ante recitavimus ? Nimirum, hic fides, ibi perfidia ; hic sapientia, ibi stultitia ; hic gravitas, ibi furor ; hic Deus, ibi Diabolus loquebatur.

Neque vero Deus per voces et scripta solum Catholicorum Patrum, sed etiam ipse per se sanctitati, atque præstantiæ ordinum Religiosorum testimonium tulit. Quid enim de hoc vitæ genere Deus censeat, testantur in primis divinæ illæ, amplissimæque promissiones, quæ partim in Prophetis, partim in Evangeliis exstant, quibus (Matth. XIX. Mar. X. Luc. XVIII. Isaiæ LVI.) centuplum in hoc sæculo, sedes honoraria in judicio, locus et nomen in regno cœlorum majus, atque nobilius, quam filiorum et filiarum sit, hujus disciplinæ cultoribus Dominus pollicetur. Testantur deinde hoc idem divina signa, atque prodigia. Certe enim post Apostolica tempora splendore maximorum signorum, judicio orbis terræ, semper clarissimi habiti sunt magnus Antonius, uterque Macarius, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus. At ii omnes sine controversia professione Monachi fuerunt.

Quantæ igitur, et quam projectæ est audaciæ, sanctissima instituta, a Deo ipso, de cœlo signis, atque prodigiis clamante, et approbante, confirmata, adhuc tamen

animis obfirmatis contemnere, improbare, rejicere, conspuere, lacerare? Ut interim omittam, quod hæc ipsa instituta longe ante Elias et Joannes adumbrarunt, Christus consuluit, Apostoli coluerunt, Sancti fere omnes adamarunt. Exceptis enim sacris Martyribus, rari omnino in numerum Sanctorum relati leguntur, qui ex Monasteriis non prodierint. Ut mihi jam monasticæ vitæ approbatio inter eas notas ac symbola, quibus Ecclesiam Catholicam ab omnium hæreticorum conventiculis internoscimus, atque distinguimus, principem locum tenere, clarissimeque eminere videatur. Quod sanctus ille Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus Petrus probe intellexit, cum auctore Theodoreto lib. hist. IV, cap. 20, ex eo potissimum demonstravit, Lucium quemdam non Episcopum, non Catholicum, sed hæreticum, hostem, lupum, et invasorem esse, quod eum nulli Monachi de more Ecclesiæ sacros Hymnos concinentes, ad solium Pontificale deduxerint. Existimabat enim magnus ille Pontifex, ita partem veræ Ecclesiæ esse ordines Monachorum, ut Episcopus Ecclesiæ haberi non posset, qui secum Monachos habere noluisset.

Quæ cum ita sint, intelligi profecto facile potest, ita causam Monachorum cum Ecclesiæ causa esse conjunctam, ut nemo unquam Ecclesiæ hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore Monachis omnibus indixerit. Quare a nobis mater nostra Ecclesia Catholica petere mihi videtur, ne nos ab hostibus diligentia, studioque vinci patiamur, sed quantum illi dies ac noctes legendo et scribendo laborant, ut aliquod Ecclesiæ, vel ejus partibus ac membris detrimentum afferant, tantum nos opera, et laboris in omnibus Ecclesiæ partibus sartis tectisque conservandis collocemus ; præsertim cum nos apud Deum clarissima justitiæ, fideique corona, illos pœna sola perfidiæ, atque scelerum apud inferos maneat. Nunc ad rem ipsam propius accedamus.

Omnis hæc de Monachis Disputatio septem præcipuis capitibus, sive quæstionibus continetur. Quibus quæstionibus una eademque opera explicabuntur nomina, origo, natura, partes, proprietates, et actiones vitæ religiosæ ; et simul ad ea omnia respondebitur, quæ adversarii nostri in Monachis et eorum ordinibus reprehendunt.

Prima igitur quæstio erit de origine, ratione, et varietate Religionum. Nec enim verentur adversarii, asserere, ordines Religiosorum, rem esse recens in Ecclesia invectam, et idem esse dicere : Ego sum ordinis B. Augustini, ego Benedicti, ego Dominici, ego Francisci, ac dicere : Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ : quod Apostolus in Corinthiis gravissime reprehendit, ut etiam illos propterea seditionis, schismatis, atque hæreseos notare non vereatur.

Secunda quæstio erit de consiliis Evangelicis, quæ sunt quasi bases et fundamenta totius monastici ædificii. Horrent enim hæretici ad vocem consiliorum, et operum supererogationis, tanquam ad ingentem blasphemiam. Id quod necessario faciunt ; cum enim arbitrentur ipsi, præcepta divina non posse a quoquam, tametsi justissimo, unquam impleri, non possunt non vehementer mirari, cum nos dicere audiunt, veros Religiosos non solum præcepta, sed etiam consilia adimplere, et plus facere, quam Deus præcepit.

Tertia quæstio erit de votis monasticis. Cum enim adversarii putent, nihil Deo placere, nisi quod ipse fieri jussit, omnia vota, quæ de rebus a Deo non imperatis suscipiuntur, tanquam superstitiosa, et inania reprehendunt. Imo aperte votum

continentiæ sacrificium idoli Moloch, votum paupertatis meram stultitiam, votum obedientiæ summam temeritatem esse volunt.

Quarta quæstio erit de votis, quæ filii invitis parentibus, et conjuges invito altero conjuge, aliquando suscipiunt. Nam cum Deus mandaverit, honorari parentes, et non separari quos Deus conjunxit, graviter nos accusant, quod filios invitis parentibus Monachos fieri patiamur, et matrimonia, licet nondum consummata, tamen rata et firma, propter monasticam professionem dissolvamus.

Quinta, de solitudine, et summa vitæ severitate Eremitarum. Eremitas enim adversarii ursos ac misanthropos vocant propter solitudinem : propter eam autem severitatem, qua plurimi eorum numquam cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnum brevissimum capiebant : nonnulli etiam integris hebdomadibus jejunabant : alii ferreis catenis se onerabant : quidam in editis columnis perpetuo consistebant; eos omnes execrantur tanquam sui ipsorum homicidas, et illius Apostolici præcepti transgressores : *Habeto honorem corpori;* quo præcepto nullum ipsi religiosius ac sanctius colunt.

Sexta, de habitu et tonsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod Monachi semper idem vestimenti genus, eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, et eodem semper modo, qui sunt ejusdem ordinis, tondantur.

Septima, de opere Monachorum. Existimant enim adversarii, de natura et ratione veræ monasticæ professionis esse, ut Monachi omnes labore manuum victum quærant, et idcirco eos omnes, qui id non faciunt, tanquam suæ ipsius professionis corruptores, falsosque ac degeneres Monachos arguunt, et malum et illicitum esse docent, tam sponte sua ad mendacitatem devenire, quam mendicatione victum colligere.

Scripserunt de hoc argumento S. Joannes Chrysostomus in tribus libris contra vituperatores vitæ monasticæ ; Joannes Cassianus in libris de institutis Cœnobiorum ; Albertus Magnus in defensorio mendicantium ; B. Thomas in opusculo 19. quod est contra impugnantes religionem ; B. Bonaventura in Apologia pauperum, et libro de paupertate Christi ; Thomas Waldensis lib. III. et IV. de doctrina fidei, et de sacramentalibus, tit. 9. Albertus Pighius controversia 14, Alphonsus Virvesius Philippica 20, Alphonsus a Castro in libris contra hæreses, verbo Mendicitas, verbo Monachus, et verbo Votum ; Joannes Bunderius in suo Compendio concertationum, titulo 34, Conradus Kœllim in eversione Epithalamii Lutherani ; Joannes a Daventria in refutatione Confessionis Augustanæ ; Joannes Eckius in Enchiridio, et in conclusionibus de votis ; Franciscus Orantius lib. V. de locis Catholicis ; Gaspar Schatzherus lib. I. cap. ult. et lib. II, cap. 1. suarum Controversiarum ; Joannes Hoffmeisterus contra art. 27. Confessionis Augustanæ ; Jacobus Latomus libro de Monachorum institutis et votis ; Joannes Cochlæus libro de votis, et in discussione artic. 27. Confessionis Augustanæ ; Jodocus Clictovæus lib. III. Antilutheri ; Alanus Copus Dialopo 2, Matthæus Galenus de origine Monastices ; Richardus Cœnomanus in antidoto ad censuram Erasmi in regulam S. Augustini ; Franciscus Turrianus libris duobus de votis monasticis ; Guglielmus Lindanus lib. IV, cap. 98. Panopliæ.

CAPUT I.

De nomine Monastices.

Explicaturus igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum Religionum, et simul hæreticorum mendacia, et calumnias refutaturus, a nomine, ut par est, exordiar. Nomine apud Græcos quinque inveniuntur. Vocant enim professorem hujus vitæ θεραπευτῆν, ἀσκητῆν, ἱκέτην, φιλόσοφον, μοναχὸν : Latini retinuerunt ultimum Græcum vocabulum, et addiderunt regularem, et religiosum : θεραπευτὴς significat cultorem. Utitur hoc nomine Dionysius, cap. 6 Ecclesiasticæ hierarchiæ, ubi dicit ab Apostolis fuisse Monachos vocatos θεραπευτὰς, eo quod ipsi pure præter cæteros Deum colant. Utitur eodem nomine Philo initio libri de vita contemplativa supplicum, ubi dicit, eos vocari θεραπευτὰς, vel quod Deum diligentissime colant, vel quod animas suas colant, et curent a morbis vitiorum; θεραπευτὴς significat et cultorem et medicum ; ἀσκητὴς significat pugilem sive exercitatorem, quo nomine passim utitur Basilius, qui etiam sermones suos de rebus monasticis vocat asceticos. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel exercitatores, quia totum eorum officium deberet esse virtutum palæstra, cum alii homines exerceant se in bello, in mercatura etc. ἱκέτης supplicem significat, quo nomine utitur Philo, qui librum de vita Monachorum sui temporis, inscripsit de vita contemplativa supplicum. Dicuntur autem supplices a præcipuo munere, quod est orare, et laudare Deum.

Philosophi dicuntur Monachi passim a Chrysostomo in libris contra vituperatores vitæ monasticæ, et a Nilo, qui librum suum de monastice, inscripsit de Christiana Philosophia. Dicuntur autem Monachi Philosophi, ut Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Christianos, quem Philosophi apud Ethnicos. Philosophi enim dicebantur apud Ethnicos, homines quidam severi contemptores rerum temporalium, et toti sapientiæ studio dediti. Nomen Monachi frequentissimum est apud omnes Patres Græcos et Latinos. Quid autem significet, non eodem modo explicatur ab omnibus.

B. Hieronymus in epist. ad Heliodorum, videtur velle nomen Monachi propriissime convenire eremitis, qui soli habitabant : « Interpretare, inquit, vocabulum Monachi, hoc est, tuum; quid facis in turba, qui solus es? » At non ita esse, tum ex eo cognosci potest, quod eremitæ cœperunt a Paulo primo eremita, ipso Hieronymo auctore in ejus vita. Nomen autem Monachi invenitur apud Dionysium Areopagitam, qui fere 300 annis Paulum primum eremitam antecessit, tum ex eo, quod omnes veteres, et ipse etiam Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate, nomen Monachi tam eremitis, quam cœnobitis volunt esse commune.

B. Augustinus in Psalm. CXXXIII. exponens illud : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (1); dicit hoc dulcissimum canticum excitasse homines, et de sæcularibus Monachos fecisse, nihilque aliud significare Monachum, quam hominem in tali unitate, et communitate cum aliis ejusdem instituti viventem, ut cum illis omnibus unum cor habeat, et unum, ac solum hominem faciat. Secundum quam significationem nomen Monachi solis cœnobitis conveniret. At verissima explicatio hujus nominis est apud Cassianum et Dionysium. Scribit enim Cassianus collat. XVIII, Abbatis Pyamonis, cap. 5. inde Monachos dictos, quod a conjugiis abstinerent, et a parentum se consortio, ac mundi hujus conversatione secernerent, ut nimirum soli Deo per contemplationem inhærerent. Quod idem tradit Dionysius cap. 6 Ecclesiasticæ hierarchiæ, ubi dicit, Monachos appellari, quod rebus divisibilibus relictis, Monadi, id est, Divinitati soli placere contenderent.

Ex quo sequitur, proprie Monachos non esse, nisi eos religiosos, qui soli vitæ contemplativæ dant operam, quales sunt Cassinenses, Cistercienses, Carthusiani, Camaldulenses, atque alii id genus. Quod intelligentes S. Thomas, S. Bonaventura, et alii Doctores posteriores, non vocant Monachos, Dominicanos et Franciscanos, et similes, qui non soli contemplationi insistunt, sed in actione versantur, juvantes Episcopos et Clericos in concionibus, et Sacramentis, sed regulares, vel religiosos appellant. Regulares

(1) Psal. CXXXII, 1.

quidem, quod certæ regulæ vivendi addicti sint, quo nomine passim utuntur Concilia. Religiosos autem, quod se totos Dei obsequio mancipaverint, ut recte explicat B. Thomas 2. 2. quæstion. CXXXVI, art. 1. Religio enim est virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus. Quare sicut omnes probi Christiani dici possunt religiosi, si Deo serviant, ut eorum vocatio requirit : ita illi per antonomasiam dicuntur religiosi, qui nulli rei serviunt, nisi Deo. Et licet hoc nomen videatur novum, tamen revera est omnium antiquissimum; respondet enim proprie illi Græco, θεραπευτής, quo Dionysium, et Philonem usos fuisse docuimus. Hæc de nomine.

CAPUT II.

De natura, sive definitione Religionis.

Quantum ad rem attinet, Religio, ut hic a nobis accipitur, sic definiri potest : Religio status est hominum ad perfectionem Christianam per paupertatis, continentiæ, et obedientiæ vota tendentium.

Sunt autem hoc loco annotanda quædam. Primum illud est, veram perfectionem in charitate consistere; perfectio enim uniuscujusque rei in eo posita est, ut fini suo ultimo quam arctissime conjungatur. Finis autem hominis Deus est, charitas vero maxime unit hominem cum Deo, juxta illud I. Joan. IV : *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.* Et Coloss. III : *Charitas est vinculum perfectionis* (1), id est vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectum : vel (ut Chrysostomus exponit) vinculum quod ligans, et continens in homine omnes virtutes, hominem reddit perfectum. Ut enim spiritus humanus ligat, et continet omnes humores, et partes alioqui dilapsuras, ita Spiritus sanctus inhabitans corda nostra per charitatem continet omnes virtutes alioqui facile dilapsuras. Quod etiam idem Apostolus ostendit, cum ait I. Cor. XIII : *Charitas patiens est, benigna est* (2), et quæ sequuntur.

Itaque Irenæus lib. V. ante med. exponens illud Apostoli I. Thessal. ult. : *Ut integer spiritus vester, et anima, et corpus conservetur* (3); dicit hominem perfectum tribus constare, corpore, anima, et Spiritu Sancto inhabitante per charitatem. Ut enim si desit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere naturæ : ita si desit charitas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locum illum Pauli intelligunt etiam fere omnes Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Œcumenius, Theophylactus, et cum eis Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. ult. Denique quod charitas sit Christiana perfectio ex eo patet, quod ad eam omnia referuntur. Mat. XXII : *In his duobus mandatis universa lex etc.* I. Timoth. I : *Finis præcepti charitas* (4).

Nota secundo, ex B. Thoma in opusc. de perfectione, quatuor esse gradus charitatis, proinde etiam quatuor esse gradus perfectionis; dicitur enim perfectum id, cui nihil deest in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid esse perfectum, et imperfectum, si comparetur ad diversos gradus, seu etiam fines.

Primus gradus Charitatis est diligere Deum quantum est diligibilis, id est, infinito amore, qui gradus soli Deo convenit, et idcirco solus Deus in ordine ad ipsum gradum perfectus est; Angeli, et omnes Sancti quicumque illi sint sunt imperfecti; sed hæc imperfectio non est proprie dicenda privatio, aut vitium, sed simplex negatio.

Secundus gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, sed quantum potest creatura diligere, ita ut semper actu de Deo cogitet, et sine intermissione in eum per affectum feratur, et ne primos quidem motus cupiditatis sentiat contra Deum. In hoc gradu versantur beati, quorum comparatione omnes alii sunt imperfecti. Quare Phil. III. Apostolus, qui dixerat : *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Idem ait : *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim* (5).

Tertius gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, nec quantum potest creatura quælibet absolute diligere, sed quantum potest creatura mortalis, quæ a se removit omnia divini amoris impedimenta, et totam se Dei obsequio consecravit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunt respectu beatorum, sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam justorum et piorum.

(1) I. Joan. IV, 16; Coloss. III, 14. — (2) I. Cor. XIII, 4. — (3) I. Thessal. V, 23. — (4) Matth. XXII, 40; I. Timoth. I, 5. — (5) Philipp. III, 12.

Et hæc est perfectio, de qua loquuntur Theologi, cum dicunt, statum Episcoporum esse statum perfectionis adeptæ, et statum religiosorum esse statum perfectionis acquirendæ. Hoc enim interest inter Episcopos et religiosos, quod religiosi non tenentur continuo esse perfecti, sed tantum aspirare ad perfectionem. Versantur enim in exercitatione virtutis, et remotione impedimentorum. At Episcopi deberent esse perfecti, id est, ad eum gradum charitatis pervenisse, ad quem religiosi per sua vota, et exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus, religionem esse statum hominum ad perfectionem tendentium.

Quartus gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, non quantum potest creatura vel absolute, vel in hac vita diligere, sed tamen ita, ut nihil æque, aut magis, quam Deum diligat, id est, nihil admittat contrarium divinæ dilectioni. Et hic gradus præceptus est omnibus, et quamdam habet perfectionem, licet respectu superiorum sit imperfectus. Unde I. Joan. II. dicitur : *Qui servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est.* Et tamen Matth. XIX. Dominus ei, qui dicebat se omnia præcepta servasse, ait : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia etc.* (1) Loquitur enim Joannes de isto quarto gradu : Dominus autem de tertio, de quo nos in definitione religionis, et in tota hac disputatione agemus.

Nota tertio, instrumenta aptissima, atque utilissima ad hanc perfectionem acquirendam, esse illas tres virtutes, paupertatem, continentiam, et obedientiam; nam ut quis perfecte Deum diligat, debet et se totum Deo tradere, et omnia impedimenta removere. Utrumque consequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos totos, quando tradimus animum, corpus, et res externas; nihil enim habemus aliud. Tradimus autem animum per obedientiam, corpus per continentiam, res externas per paupertatem. Item per has virtutes removentur omnia impedimenta divini amoris : *Radix* enim *omnium malorum est cupiditas* (2), quemadmodum : *Radix omnium bonorum est charitas*, ut Augustinus adjungit serm. 12. de verbis Domini.

Omnis autem mala cupiditas ad tria capita revocatur, ad luxuriam, avaritiam, superbiam : quod et auctoritate, et ratione probatur. Nam I. Joan. II. dicitur : *Quidquid est in Mundo*, *aut est concupiscentia carnis*, *aut concupiscentia oculorum*, *aut superbia vitæ* (3). Ratione, quia in homine duplex est appetitus, concupiscibilis et irascibilis, ille appetit bonum absolute, iste bonum arduum. Rursum ille prior duplex est, naturalis et animalis.

Naturalis appetit ea bona, quæ sunt necessaria ad naturam conservandam tam in individuo, ut cibum et potum, quam in specie, ut actum generationis. Qui appetitus cum est inordinatus, dicitur incontinentia, et a Joanne concupiscentia carnis. Animalis appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quæ sunt bona secundum existimationem, ut pecunias, vestes, lapides pretiosos et similia, quæ non appetuntur a bestiis, quibus non inest appetitus nisi naturalis, et hic appetitus cum est inordinatus, dicitur avaritia, vel curiositas, et a Joanne concupiscentia oculorum.

Denique appetitus irascibilis appetit excellentiam quæ apprehenditur ut res maxime ardua, et cum est inordinatus, dicitur a Joanne superbia vitæ. Hos igitur tres fontes impedimentorum obstruunt tres illæ virtutes, concupiscentiam carnis continentia, concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitæ obedientia.

Nota quarto, non sufficere ad religionem has tres virtutes, nisi accedat votum, id est, sacra promissio Deo facta, qua quis obstringat se perpetuo ita victurum. Religio enim est status quidam : status autem significat rem immobilem et perpetuam. Quare fieri poterit, ut aliquis sit perfectus, et tamen non sit in statu perfectionis, quemadmodum e contrario non raro accidit, ut multi tam Episcopi, quam religiosi sint in statu perfectionis, et non sint perfecti. Ex his poterit tota definitio satis intelligi.

CAPUT III.

De variis Ordinibus Religiosorum.

Quantum ad tertium, veteres duo tantum agnoscunt genera religiosorum; unum Ana-

(1) I. Joan. II, 5; Matth. XIX, 21. — (2) I. Tim. VI, 10. — (3) I. Joan. II, 16.

choretarum, sive Eremitarum; alterum Cœnobitarum. Ita enim docet Hieronymus in epist. ad Eustoch. de Virginitate, Augustin. lib. I de moribus Ecclesiæ cap. 31. et Cassianus collat. XVIII, cap. 4. Itaque errat Isidorus lib. II de divinis officiis cap. 15. ubi tria facit genera Monachorum, Eremitas, Anachoretas, Cœnobitas; nam iidem sunt anachoretæ et eremitæ.

Addit quidem Hieronymus tertium genus, et Cassianus tertium et quartum, sed illa non sunt vere genera religiosorum, sed quædam relaxationes et corruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorum, qui in cœnobiis vivunt, sed adhuc aliquas proprias retinent facultates, nec in omnibus obtemperant præpositis; quæ sine dubio est corruptio vitæ cœnobiticæ. Quartum genus vocant eorum, qui ex monasteriis ad eremum transeunt, non ut sanctius, sed ut liberius vivant, nimirum excusso jugo superiorum, et legum cœnobiticarum, quæ est corruptio vitæ eremiticæ. Quare ista duo a Patribus vocantur deterrima genera Monachorum. Possumus nos cum B. Thoma, et Scholasticis paulo plenius et subtilius explicare formas, et genera religionum juxta fines, ad quos instituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem charitatis refertur, ut dictum est.

Possumus autem tribus modis Deum diligere, eique servire: Uno modo, per contemplationem ipsum Deum in se diligendo, eique inhærendo: Alio modo, per actionem Deo in membris ejus serviendo, ut alendo pauperes, suscipiendo peregrinos etc. Tertio modo, per utrumque simul Deo obsequium præstando, id est, per contemplationem, quæ in actionem prodeat, sive per actionem, quæ necessario requirat contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus, et Sacramentorum administratione populo serviunt.

Juxta hos fines tria sunt genera religionum. Unum earum, quæ profitentur vitam contemplativam solum, quod genus in multas formas dividi potest juxta varias constitutiones et regulas, quas sequuntur. Alii enim sequuntur instituta S. Antonii, alii S. Pachomii, alii S. Basilii, alii S. Benedicti, alii S. Romualdi, alii S. Brunonis etc.

Alterum genus est earum religionum, quæ profitentur vitam activam, quod in tot formas dividitur, quot sunt opera charitatis. Quidam enim militando, atque Ecclesiam armis protegendo serviunt Deo. Quales sunt equites Hierosolymitani, S. Jacobi, S. Joannis, et alii quidam ægrotos curando in Xenodochiis, quidam mortuos sepeliendo, et alii aliis rationibus dum in proximos benevolentiam ostendunt, Deo gratum obsequium præstant.

Tertium genus est eorum, qui profitentur vitam mixtam, quod etiam in varias formas dividitur juxta varias eorum institutiones. Quidam enim sequuntur regulam S. Augustini, quidam S. Dominici, quidam S. Francisci etc.

Quod autem hoc ordinum varietas fuerit in usu in veteri Ecclesia, et utilissima sit, facile probari potest. Nam, ut ex Hieronymo, Augustino, Cassiano locis notatis patet, semper fuerunt tam eremitæ, quam cœnobitæ, qui vitam contemplativam profiterentur. Quod etiam fuerint, qui vitam activam exercerent, patet ex Cassiano collat. XIV. quæ est prima Abbatis Nestoris cap. 4. ubi dicit, ex religiosis sui temporis alios dedisse operam contemplationi, alios curando Xenodochio, alios aliendis pauperibus, alios miserorum suscipiendo patrocinio etc. Quod denique fuerint, qui vitam mixtam sequerentur, perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, ubi dicit, quosdam etiam religiosos dedisse operam instruendis et docendis imperitis, tum ex B. Augustino, qui in duobus sermonibus de communi vita Clericorum asserit, se instituisse in suo Episcopatu religionem regularium Clericorum.

Quod autem in his tribus generibus religionum multæ essent diversitates, juxta varias observationes, et ritus vivendi, docet Epiphanius in fine librorum contra hæreses, ubi dicit, quosdam religiosos ex instituto sui ordinis abstinuisse a carnibus, alios etiam ab ovis, alios etiam a piscibus, alios etiam a pane. Rursum, quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interius gestasse, alios humi cubasse etc.

Jam vero quod hæc varietas institutorum in eadem fidei consensione nihil obsit Christianæ religioni, sed potius valde prosit, hinc intelligi potest, quod hac ratione provisum est omni hominum generi, ut nemo sit, qui velit ad perfectionem tendere, et non possit. Varia enim sunt hominum ingenia, variæ propensiones, nec pares omnibus vires. Unus diligit solitudinem, alius gaudet frequentia; unus libenter orat, alius libentius legit, vel operatur etc. Si ergo omnis religio requireret solitudinem, vel omnis communionem et

frequentiam, aut si omnis religio abstinentiam a carnibus indiceret, vel nulla indiceret etc. pauci admodum religiosi esse possent. Nunc autem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

Altera ratio esse potest, quia cum omnis ordo initio ferveat, ac multos homines excitet ad pietatem; paulatim autem postea fervorem illum remittat, Deus subinde novos ordines excitando, quasi perpetuo fervorem in Ecclesia sua nunc per hos, nunc per illos conservat. Certe si quis legat vitam, et res gestas sanctorum Antonii, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Francisci, Dominici, et aliorum, qui aut novos ordines instituerunt, aut veteres jam pene collapsos restituerunt, is fatebitur esse verissimum, quod diximus de mirifico ardore in studium pietatis, et multorum hominum conversione a peccatis ad Deum per novos ordines religiosos.

CAPUT IV.

De confirmatione Religionum.

Oritur hoc loco brevis quædam dubitatio, an religionum institutio libera sit, an vero egeat summi Pontificis confirmatione, sed facilis est solutio. Duo siquidem in omni religione inveniuntur; essentia ipsa religionis, quæ in tribus votis sita est; et determinatio illius essentiæ ad certum modum vivendi. Et quidem essentia religionum in Evangelio fundamentum habet, ut paulo post demonstraturi sumus: proinde ex hac parte non egent religiones Pontificum approbatione. Modus autem ille varius, quo tria vota suscipi possunt, non ita perspicue in Evangelio elucet, et non parum ex prudentia, et directione humana pendet. Quare Pontificis confirmatione indigere potest, et nunc re ipsa, propter jus positivum, novas religiones prohibens, omnino indiget. Itaque Antonius, Basilius, Augustinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec ullam leguntur a Pontifice approbationem quæsivisse, propterea quod nondum exstaret jus Ecclesiasticum id præcipiens. Condendi autem novi juris hæc fuit occasio.

Ad annum Domini circiter 1170. pauperes de Lugduno ordinem quemdam religiosum instituerunt, sed multis admixtis superstitionibus, et hæresibus. Quocirca a Lucio III, Alexandri III successore, hæreseos damnati fuerunt, et secta eorum reprobata, ut scribit Abbas Urspergensis in Chronico, anni 1212. Illi vero postmodum, id est, tempore Innocentii III, sedem Apostolicam adeuntes diu institerunt, ut idem auctor ait, ut reconciliarentur, et religio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igitur factum est, ut B. Franciscus, et B. Dominicus volentes similiter novos ordines instituere, et metuentes, ne sibi accideret, quod videbant accidisse Waldensibus, noluerunt confidere suo judicio, sed a Pontifice confirmationem petiverunt, et impetraverunt. Paulo autem post, in Concilio Lateranensi generali considerans Innocentius III periculum, quod imminebat Ecclesiæ, si unicuique liceret novam religionem excogitare, prohibuit, ne deinceps ullus novus ordo institueretur, nimirum sine approbatione Apostolicæ Sedis, ut habemus cap. fin. de Relig. dom. Quod decretum renovavit Gregorius X, in Concilio Lugdunensi, ut habemus cap. Unico, de Relig. dom. in VI. Atque hinc cœpit esse necessarium, quod antea erat liberum.

CAPUT V.

De origine Religionum.

Quod ad quartum attinet de origine, adversarii tria docent. Primo, religiones incœpisse demum quarto sæculo, id est, post annum Christi 300. primosque auctores fuisse Antonium, Macarium, et similes. Ita docent Magdeburgenses Centur. IV, cap. 6, colum. 464: « Cœpit, inquiunt, hoc sæculo primum monastice etc. » Idem repetunt sæpissime.

Secundo, religiones cœpisse partim casu, partim errore, partim prava imitatione. Centur. IV, cap. 6, col. 470. dicunt Magdeburgenses, non sponte sua ad solitudinem concessisse primos eremitas, sed casu quodam, nimirum, ut fugerent persecutionem. Id, quod scribit de Paulo primo eremita B. Hieronymus in ejus vita, et Sozomenus lib. I, cap. 13. iidem autem Magdeburgenses

Cent. V, cap. 6, col. 700 : « Cœpit, inquiunt, monachatus partim obscuratione doctrinæ de justificatione, et veris cultibus Dei, partim ex prava æmulatione Essenorum. »

Tertio, addunt Philippus in Apologia pro art. 27 Confessionis Augustanæ, et Calvinus lib. IV Instit. cap. 13, §. 10. fuisse quidem apud veteres quarti et quinti sæculi aliquos Monachos, sed eos, qui nunc sunt, nihil cum illis habere commune, et ideo vere dici posse, monachatum, qualis nunc est, rem novam, et recentem esse.

Nos ergo primo ostendemus religiosam vitam diu ante quartum sæculum incœpisse. Secundo, originem ejus non fuisse casum, vel errorem, vel pravam imitationem, sed perfectionis desiderium. Tertio, religiones, quæ nunc sunt, easdem esse quoad essentiam cum iis, quæ erant temporibus antiquissimis. Dicimus itaque primum vitam religiosam adeo esse antiquam, ut quædam ejus adumbratio fuerit in lege naturæ ante diluvium : major quædam expressio in lege Mosis : perfectio autem Apostolorum tempore.

Habemus in primis Genes. IV de Enos : *Iste cœpit invocare nomen Domini* (1). Ex quo loco colligunt auctores, hunc Enos instituisse peculiarem aliquem cultum, et sublimiorem, quam esset religio vulgi : nam ante Enos certe etiam Adam, et Abel, et Seth Deum invocaverunt : et tamen iste dicitur primus cœpisse invocare nomen Domini. Vide de hac re Waldensem lib. III doctr. fidei, art. 1, cap. 1.

Habemus deinde Num. VI, vota Nazaræorum, qui seipsos Domino consecrabant; ad quorum exemplum etiam in Ecclesia quosdam seipsos totos divino cultui devovere scribit Origenes hom. 11. in Levitic.

Habemus deinde in eodem Testamento veteri, Eliam et Elisæum, ac filios Prophetarum sine uxoribus, et divitiis in hoc mundo vixisse. De quibus B. Hieronymus in epistola ad Rusticum, quæ est ordine quarta : « Filii Prophetarum, inquit, quos Monachos in veteri Testamento legimus, ædificabant sibi casulas, prope fluenta Jordanis ; et turbis urbium derelictis, polenta, et herbis agrestibus victitabant. » Et epist. 13. ad Paulinum, de Monachis loquens : « Noster Princeps, inquit, Elias, noster Elisæus, nostri duces filii Prophetarum, qui habitabant in agris, et solitudinibus, et faciebant sibi tabernacula prope fluenta Jordanis. »

Habemus etiam Hierem. XXXV. insignem commendationem nepotum Rechab, qui cum eis pater, sive avus præcepisset, ut domos non ædificarent, agros non seminarent, vineas non plantarent, vinum numquam biberent, vitam durissimam quasi extra mundum agerent, omnia diligentissime observarunt. Quos etiam Monachorum nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epistola.

Denique Joannem Baptistam Monachorum, et eremitarum principem fuisse, scribunt fere omnes Patres. Nazianzenus orat. in Basilium, S. Basilium, quia Monachus fuerat, cum Joanne Baptista comparat. Chrysostomus hom. 1. in Marcum : « Sicut, inquit, Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic Monachorum princeps Joannes Baptista est. » Hieronymus ad Eustochium de servanda virginitate, de eremitis disserens : « Hujus vitæ, inquit, auctor Paulus, illustrator Antonius, et ut ad superiora conscendam, princeps Joannes Baptista. » Idem docent Cassianus col. XVIII, cap. 6. Sozomenus lib. I hist. cap. 12. Isidorus lib. II de divinis officiis cap. 15. et B. Bernardus serm. de excellentia Joannis Baptistæ.

Veniamus ad novum testamentum, et ostendemus ante annum 300, fuisse Monachos in Ecclesia. Primum id probatur ex Athanasio in vita B. Antonii, ubi Athanasius docet, ante Antonium non fuisse quidem eremitas, sed tamen Monachos fuisse, qui in agris, civitatibus vicinis, monasteria sua constituebant : et Antonium, cum is Monachus fieri vellet, ad senem quemdam accessisse, qui ab ineunte ætate monasticen exercuerat. Ex quo sequitur et B. Antonium non fuisse primum Monachum, et ante annum Domini 300, fuisse Monachos; nam Antonius floruit initio IV sæculi; anno enim 300, erat annorum 40, ut colligitur ex Chronico Hieronymi, et tamen ipso adolescente inveniebantur multi Monachi senes.

Quoniam autem Magdeburgenses Cent. IV, cap. 10, col. 1306. subdubitant, an hæc vita sit ab Athanasio scripta, facile id probari potest : Nam scripsisse Athanasium vitam Antonii, testantur Nazianzenus, in Athanasio, Hieronymus de viris illustribus in Antonio, in Evagrio, et in Athanasio, Ruffinus lib. I hist. cap. 8. Augustinus lib. VIII Confess. c.

(1) Gen. IV, 26.

6. Paulinus in vita Ambrosii, Palladius in historia Lausiaca, cap. 8. et Socrates lib. IV, cap. 18. Quod autem hæc ipsa, quam habemus, sit illa ipsa Athanasii, patet ex eo, quod est revera insigne volumen, ut Hieronymus dicit fuisse librum illum Athanasii; Item continet plurima illa miracula, quorum meminit Augustinus. Præterea recenset historiam illam de anima Ammonis, quam Palladius, et Socrates ex libro Athanasii de vita Antonii referunt. Denique nihil in contrarium afferunt Centuriatores, nisi judicium suum; stultum autem est sine ulla ratione, vel conjectura, vel auctoritate id in controversiam vocare, de quo nemo dubitat.

Probatur secundo ex Damaso, qui in vita Dionysii Papæ scribit, hunc ipsum Dionysium ex Monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebii, Dionysium Romæ sedisse anno Domini 266, non ergo Monachi cæperunt post annum Domini 300.

Tertio probatur ex Cypriano et Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerunt. Scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, et Cyprianus Tertullianum secutus scribit librum ejusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Uterque autem loquitur de virginibus religiosis, et per solemnem professionem Deo consecratis. Nam Tertullianus distinguit in eo lib. inter virgines mundi, id est, sæculares, et virgines Dei, id est, sanctimoniales, de quibus ait : « O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt! Quid pejus aliquis persecutor fecisset, si hoc a Virgine electum cognovisset? » Et infra, eas alloquens : « Nupsisti, inquit, Christo, illi tradidisti carnem tuam etc. » Similia habet Cyprianus.

Quarto, probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad Demophilum Monachum, et libro de Eccles. hierarch. cap. 6. prolixe explicat monasticæ professionis formam.

Fatentur Magdeburgenses vere de Monachis scribere auctorem ejus libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum, Centur. I, lib. II, cap. 10, col. 624. quod idem negant Laurentius Valla, et Erasmus in annotat. ad cap. XVII Act. Item Lutherus, Calvinus, et omnes hæretici. At opera ista nomine Dionysii citant tres veteres Pontifices, Gregorius I, hom. 34. in Evangelia, Martinus I, in Concilio Romano, et Agatho in epistola ad Imperatorem Constantinum IV. Item Nicolaus Papa I, in epistola ad Michaelem Imperatorem citat epistolam S. Dionysii Areopagitæ, ad Demophilum Monachum. Item duo generalia Concilia VI, actor. 4 et VII, canon. 2. Præterea Doctores plurimi, ut S. Maximus, qui annotationes scripsit in Dionysium, Sophronius Patriarcha Hierosolymæ in oratione pulcherrima, quæ habetur act. XI. sextæ Synodi, Damascenus lib. I, capit. 12. de fide, Euthymius Panopliæ part. 1, tit. 2. Anastasius Bibliothecarius in epistola ad Carolum Calvum, Hilduinus in epistola ad Ludovicum Pium, et alii posteriores omnes. Non est autem ullo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nunc Valla, et Erasmus vidisse se dicunt.

Deinde sic possumus ratiocinari : Auctor horum librorum non potest esse recentior, quam sit B. Gregorius, ut notum est, cum a Gregorio ipso citetur. Rursum non potest esse recentior, quam sit Hieronymus : Nam Gregorius eum citans vocat antiquum, et venerabilem patrem, non autem vocaret antiquum hominem, suo sæculo proximum. Non potest etiam floruisse paulo ante Hieronymum, id est, IV sæculo : Nam sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos; non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria exstitisset. Et præterea notus fuisset eadem ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, aliisque Patribus, quibus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest. Quare necesse est, ut Anastasius dicit, auctorem esse antiquissimum, et suppressum fuisse ab hæreticis, ac tandem Romæ repertum fuisse tempore Beati Gregorii, vel paulo ante.

Ex quo solvitur argumentum Vallæ, Erasmi, et Centuriatorum, qui hoc utuntur tanquam præcipuo argumento, quod Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, et maxime Hieronymus numquam citent hos libros. Hoc enim argumentum eorum nobis maxime favet : Nam cum isti Patres non citent hæc opera, signum est auctorem hunc non exstitisse ipsorum tempore, et cum constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorem, sequitur necessario esse longe antiquiorem. Unde etiam Valla testatur, plurimos viros doctissimos sensisse hæc opera non esse quidem Dionysii Areopagitæ, sed tamen auctoris fere æque antiqui, nimirum Apollinaris

Hierapolitæ, vel, ut alii volunt, Dionysii Corinthii, quorum uterque floruit anno Domini 174, ut Eusebius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sufficit ad asserendam antiquitatem monastices.

Quinto probatur ex Philone Judæo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in lib. de vita contemplativa supplicum, prolixe admodum describit vitam, et mores Monachorum, et sacrarum virginum, quos instituit in Ægypto S. Marcus Evangelista, ubi aperte ponit professionem continentiæ, et paupertatis jejuniorum, psalmodiæ etc.

Magdeburgenses Centur. I, lib. II, cap. 3. pag. 18. fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eum non esse locutum de Christianis, sed de Essenis, quæ erat secta Judæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem non probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerunt. Quod si eis objiciamus, hoc esse petere principium, respondebunt, ut solent, nos agere sophistas.

Probemus igitur breviter non dialectica ratiocinatione, sed testimoniis Patrum, Philonem de Christianis esse locutum. In primis Eusebius lib. II histor. cap. 16. dicit Philonem Romæ S. Petrum vidisse, atque ejus adhæsisse colloquiis, verbum Dei prædicantis, et eorum vitam, qui in monasteriis degunt, luculenter scripsisse. Item Epiphanius hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens : « Monasteria ipsorum, inquit, in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de aliis narravit, quam de Christianis. »

Præterea Hieronymus de vir. illustr. in Philone, posteaquam docuit Philonem de Christianis esse locutum, subjungit : « Ex quo apparet, inquit, talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur, et cupiunt. » Præterea Cassianus lib. II, c. 5. de institutis cœnobiorum asserit, a S. Marco Ægyptios Monachos accepisse primam vivendi normam. Id quod non potest Cassianus didicisse, nisi ex hoc libro Philonis. Idem asserunt disertis verbis; Beda Prologo in Marcum, Sozomenus lib. I, cap. 12. et Nicephorus lib. II, cap. 15.

Dicet fortassis aliquis, similia narrat de Essenis Josephus lib. II de bello Judaico cap. 7. et lib. XVIII Antiq. cap. 2. iis, quæ narrat Philo. Constat autem Josephum de Judæis loqui, cum affirmet tres esse Judæorum sectas, Pharisæorum, Sadducæorum, Essenorum.

Respondeo, duas esse de loco isto Josephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Josephum et Philonem. Nam Josephus lib. XVIII antiq. cap. 2. asserit Essenorum sectam antiquam apud Judæos fuisse : Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta. Præterea multa tribuuntur Essenis a Josepho, quæ sunt manifeste erronea et superstitiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Unde S. Nilus initio Asceticorum suorum, asserit Essenos (de quibus videlicet Josephus loquitur) habuisse quidem mores similes moribus Monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profuisse sanctos mores.

Alii docent tam Philonem, quam Josephum de Christianis loqui, quibus favere videtur B. Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate, ubi de Mochis loquens : « Tales, inquit, Philo, Platonici sermonis imitator, tales Josephus, Græcus Livius, in secunda Judaicæ captivitatis historia, Essenos refert. » Quam sententiam tuetur Matthæus Galenus lib. de orig. Monastices cap. 5. et ad ea, quæ objiciuntur ab aliis, de erroribus, quos tribuit Josephus Essenis, et de eorum antiquitate, respondet, Josephum non fuisse consecutum exacte mysteria nostrorum Monachorum, et ideo frequenter lapsum esse, et eos confudisse cum antiquis Judæis. Fuerunt enim tria genera ejusdem fere nominis, nimirum Esseni Samaritani, de quibus Epiphanius hæresi 10. Item Esseni Judæi, de quibus Epiphanius hæresi 19. quos tamen ipse Ossenos vocat. Denique Esseni Christiani, ex Judæis conversi, quos Epiphanius Esseos, vel Jesseos vocat hæresi 29. Credibile igitur est, Josephum confudisse nostros Jesseos cum suis Essenis, præsertim cum eo tempore Christiani pro Judæis haberentur. Utraque solutio probabilis est.

Sexto probatur ex Apostolorum exemplo, qui vere primi fuerunt Monachi Christiani; nam quod vitam cœnobiticam instituerint, ubi essent omnia communia, patet ex actis Apostolorum cap. IV. Quod ea ratio vivendi non fuerit omnium Christianorum, sed eorum tantum, qui volebant perfectius vivere, patet ex cap. V Act. ubi cum Ananias fraudasset de pretio agri, et decipere voluis-

set Apostolos, audivit a S. Petro : « Nonne manens tibi manebat, et venumdatum in tua erat potestate? » Quod etiam voto ad eam perfectionem se obligarint Apostoli, docet Augustinus lib. XVII de Civ. Dei c. 4 : «Hoc votum, inquit, potentissimi voverant etc. » Quod denique ab Apostolorum exemplo cœperint religiones, testantur plurimi Patres, ut Eusebius lib. II hist. c. 16. Hieronymus de viris illustribus in Philone, Augustinus serm. 2. de vita communi Clericorum, Possidius in vita Augustini, Isidorus lib. II de offic. cap. 15. Denique Cassianus col. XVIII, cap. 5 : «Itaque, inquit, cœnobitarum disciplina a tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. »

At Magdeburgenses Centur. I, lib. II, cap. 6, colum. 506. objiciunt Chrysostomum, qui hom. 25. in epistola ad Hebræos : « Neque vestigium, inquit, Monachi tunc erat, sed omnia ad sæculares loquebatur B. Paulus. »

Respondeo, Chrysostomum loqui solum de Ecclesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli I. Corinth. V : *Si quis frater nominatur in vobis etc.* ac dicit Paulum nomine fratris non intelligere solos Monachos, sed quoslibet fideles, quia tunc ne vestigium quidem erat Monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur, non fuisse tunc Monachos in Palæstina, et in Ægypto. Quod autem Chrysostomus non neget Apostolorum tempore fuisse Monachos, patet ex plurimis ejus testimoniis. Nam hom. 17. ad populum de monastice loquens : « Tanti est, inquit, Philosophia a Christo introducta. » Certe si Christus introduxit monasticen, jam erat tempore Pauli Apostoli. Hom 11. in Acta dicit, Monachos sic vivere, ut olim initio Ecclesiæ vivebant fideles omnes, in Hierusalem. Item hom. 69. in Matth. dicit Monachos etiam habitu imitari Apostolos. Denique lib. III cont. vitupcr. vitæ monasticæ, non procul a fine, asserit ea ab Apostolis impleta, quæ nunc a Monachis implentur.

Nunc quod attinet ad secundum, non occasione persecutionum, et casu exortam esse vitam monasticam, facile demonstrabitur. Nam de cœnobitis non est dubium, cum exstiterint ante omnes persecutiones. De eremitis idem probatur ; nam etsi Paulus primus Eremita occasione persecutionis solitudinem colere cœperit, tamen Antonius non tali occasione cœpit, sed solo studio vitæ purioris, ut ex Athanasio in ejus vita perspicuum est. Vita autem Eremitica non a Paulo, sed ab Antonio introducta est; etsi enim Paulus primus omnium in Eremo vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus, nisi paulo ante mortem. Antonius autem vere princeps Eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit, et ipse docuit omnes. Quare recte Hieronymus in vita Pauli dicit, Antonium merito vocari auctorem vitæ Eremiticæ, non tam quod ipse omnes præcesserit, quam quod ab ipso omnium incitata sint studia. Quocirca uterque dici potest primus Eremita, Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

Quod etiam causa instituendæ vitæ religiosæ non fuerit obscuratio doctrinæ de justificatione ; vel prava Essenorum imitatio, ex iis, quæ diximus, manifestum est : Nam auctores religionum fuerunt primum Apostoli, ac deinde Antonius, Basilius, Augustinus doctissimi, et sanctissimi homines, quos non possumus ignorantiæ, et pravæ æmulationis accusare. Nam Basilium fuisse auctorem cujusdam ordinis monastici testatur Nazianzenus in ejus vita : Augustinus vero a se institutum monasticum ordinem fatetur lib. III. contra litteras Petiliani cap. 40. Certe autem inter Græcos vix invenietur aliquis Basilio doctior, ut nec Augustino inter Latinos.

Quantum ad tertium, quod essentia monastices eadem sit nostrorum, et antiquorum Monachorum, plurimis testimoniis probari posset, quæ postea afferentur in disputatione de votis. Nunc, quia Calvinus, et Melanchthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tempore sanctorum Augustini, et Basilii, ex his duobus probemus sententiam nostram.

Essentia vitæ religiosæ in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, castitate, ab omnibus hujus temporis religiosis constituitur. Idem fiebat ab antiquis : Nam Augustinus lib. I de moribus Ecclesiæ cap. 31. vitam cœnobitarum explicans; Primum ait, eos spretis mundi hujus illecebris in vitam castissimam, et sanctissimam congregari. Secundo addit, a nullo quidquam possideri proprium. Tertio adjungit, Patres nulla superbia consulere iis, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

Basilius autem in præfatione constitutionum monasticarum, de monacho futuro sic loquitur : « Nuptias, inquit, veluti compedes

fugit, his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, et castitatem profitetur, ut neque facultas ipsi sit conversionis ad nuptias. » Item c. 22. constitutionum, de obedientia fusissime disputat, ac tandem concludit, ita oportere Monachos obedire præposito, ut oves pastori, atque ut instrumentum fabro : « Non curiose, inquit, investigando præcepta, ubi peccato fuerint pura, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ sunt demandata. » Denique cap. ult. disserit de paupertate, ac docet, Monachum ab omni prorsus privata rerum materialium possessione liberum esse debere.

Porro fuisse olim etiam cucullas, et reliquum habitum monasticum, necnon psalmodiam, jejunia, ciborum delectum, aliaque id genus instituta, cognosci potest, tum ex Epiphanio in compendiaria doctrina, tum ex Joanne Cassiano in libris de institutis cœnobiorum.

CAPUT VI.

Mendacia deteguntur, et calumniæ refutantur.

Quantum ad quintam partem quæstionis, referemus breviter mendacia quædam manifesta, vel absurdissimas sententias trium præcipuorum hujus temporis Hæresiarcharum, Lutheri, Melanchthonis, Calvini, quas in disputationibus suis contra monasticen protulerunt; horum enim mendaciorum refutatio plus valet ad eos confundendos, quam multa subtilissima argumenta.

Lutherus igitur in Epithalamio. Primo asserit, mulieres nonnisi ad matrimonium creatas fuisse. At si ita est, non igitur in cœlo ullæ erunt mulieres, ubi non nubent, neque nubentur, et incidemus in hæresim Origenistarum, qui in futuro sæculo negant futuram sexuum distinctionem, quam Hieronymus refellit in epistola contra errores Joannis Hierosolymitani. Frustra etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum, si mulier non est ad aliud creata, quam ad nuptias.

Secundo dicit, idem esse consultare, sit ne ducenda uxor, et sit ne comedendum, et bibendum. At de priore omnes sapientes consultant, etiam Ethnici, ut patet ex Gellio lib. I, cap. 5. de posteriore, soli stulti, vel ne stulti quidem.

Tertio dicit, Mosem præcepisse omnibus Judæis matrimonium, ita ut nullo modo licuerit in veteri Testamento carere uxore. Quomodo igitur Elias, Elisæus, Hieremias, Joannes Baptista, uxoribus caruerunt? Caruisse enim probat Hieronymus lib. I contra Jovinianum. Sed Lutherus hoc præceptum non in divinis litteris reperit, sed ex Rabbinorum deliriis sumpsit. Nam R. Salomon in cap. IX Gen. vult esse reum homicidii, qui liberis non dat operam, et R. David Kimhi in cap. LVI Isaiæ ait, sententiam esse antiquorum Judæorum, eum qui non relinquit filium, esse tanquam excommunicatum a Deo.

Quarto dicit, et sæpissime repetit, et inculcat Paulum, cum ait, se potuisse circumducere sororem mulierem I. Corinth. IX voluisse dicere, se potuisse ducere uxorem, quasi περιάγειν et γαμεῖν idem significent, quæ est imperitia, vel malitia intolerabilis.

Quinto dicit, virginitatem quidem præstare conjugio, tamen mulierem conjugatam meliorem esse coram Deo, quam sit virgo ; quæ quam bene cohæreant, ipse viderit. Certe aliter loquitur B. Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 31. : « Cum ergo, inquit, perpetuæ continentiæ professores se conjugatis comparantes, secundum Scripturas compererint eos infra esse, et opere, et mercede, et voto, et præmio, statim veniat in mentem quod scriptum est : Quanto major es, tanto humilia te in omnibus. »

Idem Lutherus lib. de votis monasticis. Primo dicit, Ecclesiam primitivam, et novum Testamentum in totum ignorasse vovendæ cujusque rei usum. At B. Mariam vovisse continentiam docet Augustinus de sancta virginitate cap. 4. : « Quomodo, inquit, ait Maria, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset. » Vovisse etiam Apostolos, aliosque multos in primitiva Ecclesia, paupertatem, et continentiam, infra ostendemus in quæstione de votis. Imo Lutherus ipse in hoc ipso libro paulo inferius dicit. In Baptismo omnes Christianos vere vovere omnia præcepta. At hoc votum primitiva Ecclesia non ignoravit, nisi etiam Baptismum ignoraverit.

Secundo dicit, formam vovendi hanc esse debere, si pie vovendum sit : Voveo castitatem, paupertatem et obedientiam usque

ad mortem libere, id est, ut mutare possim quando volo. At si usque ad mortem eontitinentiam polliceris, quomodo libere? si libere, quomodo usque ad mortem?

Tertio dicit, Christum nunquam eonsuluisse virginitatem, sed ab ea potius deterruisse, et Apostolum, cum ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do* (1), voluisse dicere, non consulo, sed absterreo. Quid ista Glossa præelarius? Adde quod idem Lutherus in assertione articuli 30. ait nullum esse consilium Evangelicum, nisi unum virginitatis.

Quarto dicit, unam vitam non esse meliorem alia eoram Deo, sed omnia paria, cum Joviniano; et quia noverat a B. Hieronymo Jovinianum confutatum, dicit Hieronymum ut placeret amicis ea dixisse, et Seripturæ loca ineonsiderate undique corrasisse, et ea ad suum propositum detorsisse: « Ne dieam, inquit, depravasse. » Et Jovinianum ab eo non solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum, et tandem concludit: « Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit unus illorum de quibus in Ezeehiele dieit Dominus: Propheta eum erraverit, et mendaeium locutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum? » At Augustinus epistol. 29. ad Hieronymum, libros Hieronymi eontra Jovinianum voeat suavissimam, præclarissimamque disputationem, et epist. 28. Joviniani librum vaniloquia nominat.

Quinto dieit, optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum 70 vel 80. At hoc absurdissimum est, et indignum quod refellatur. Certe Hieronymus in epistola ad Eustochium de eustodia virginitatis, de cœnobitis loquens: « Senibus, inquit, et parvulis sæpe fit prandium, ut aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. » Ex quibus verbis duo colligimus; unum, fuisse tempore S. Hieronymi in monasteriis homines omnium ætatum, senes, pueros, et mediæ ætatis viros; alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorum homines nimium senes, aut nimium juvenes, quandoquidem oporteat his prandia præbere, jejunantibus eæteris.

Philippus Melanehthon in confessione Augustana art. 27. et in Apologia ejusdem artieuli. Primo dieit, tempore S. Augustini monasteria fuisse libera eollegia, non astricta ullis votis. At Augustinus in Psal. LXXV ait: « Nemo positus in Monasterio frater dieat, recedo de Monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio, perventuri sunt ad regnum cœlorum, et illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei, sed illi non voverunt, tu vovisti. » Et in Psal. XCIX de Apostatis ait: « Dum non perseveraverit implere quod vovit, fit desertor tam sancti propositi, et reus voti non redditi. »

Secundo dicit, monasteria olim fuisse seolas saerarum litterarum, et aliarum diseiplinarum. At Basilius in constitutionibus monastieis, Cassianus de institutis eœnobiorum, Hieronymus in epist. ad Rusticum, et in alia ad Paulinum de institutione Monachi, Augustinus lib. I de moribus Eeclesiæ, cap. 31. aliique veteres dum describunt instituta monasteriorum, meminerunt orationis, jejuniorum, psalmodiæ, continentiæ, obedientiæ, paupertatis. De scholis litterarum, et dialeetieæ aliarumque disciplinarum ne verbum quidem.

Tertio dicit, S. Bernardum et Franciseum ob solam eorporis utilitatem religionem suscepisse; eorporis vero utilitatem vocat carere impedimentis conjugii, curis liberorum educandorum et similibus, quæ quidem non immerito ad eorporis quamdam utilitatem pertinere dieuntur. Sed quod S. Franciseus nudis pedibus ambularet, una sola tunica, eaque eilicina, et asperrima uteretur, humi cubaret, totas noetes vigilaret, fere semper jejunaret, pane solo, et aqua, ut plurimum sustentaretur, quis nisi insanus ad corporis utilitatem referret? Porro S. Bernardus non solum durissime vixit, sed etiam ser. 30. in Cant. et alibi passim aperte doeet, non esse Monachi, sed Medici, corporis utilitatem et bonam habitudinem curare, Monaehi vero esse spiritus utilitatem quærere, et carnem crucifigere, et corpus castigare, ut spiritus vivat, et valeat.

Quarto dicit, monachatum esse nuper inventum; quod quantum sit mendacium, jam a nobis demonstratum est, eum ab Apostolorum tempore eum deduxerimus. Præterea libenter discerem, quid voeet Philippus, Nuper: nam etiamsi negat Apostolorum tempore fuisse Monachos, et rursum asserit Monaehos nostros non esse similes iis, qui fuerunt Augustini tempore, tamen non negat, nee potest negare, quin saltem monachatus,

(1) I. Cor. VII, 25.

qui nunc est, cœperit a tempore S. Benedicti; id enim Lutherani omnes admittunt, cum videant adhuc exstare, et servari regulas ab ipso conditas, et habitari monasteria, quæ ipse fundavit. At S. Benedictus ante annos mille floruit. Nisi ergo apud Philippum mille anni sint, ut dies unus, juxta Scripturas, viderit ipse quam sit verum, nuper cœpisse monachatum.

Quinto dicit, nos asserere vitam monasticam mereri justificationem, et remissionem peccatorum, et applicatam aliis eos salvare, et longe meliorem esse ipso Baptismo. At hæc mera calumnia est, nulli enim Catholici ita docuerunt unquam. Dicimus quidem opera religionis, id est, caste vivere, nihil proprii retinere, obedire majoribus, bona esse opera, et meritoria vitæ æternæ, si a justis fiant, et conducere ad satisfactionem pro peccatis, sicut cætera omnia bona opera; at mereri justificationem nullus dicit.

Dicimus etiam, posse religiosos facere alios homines participes suorum bonorum operum, ut possunt omnes alii fideles; est enim communicatio inter membra ejusdem corporis: At posse Monachum salvare alios suis operibus, id est, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit unquam.

Denique dicimus, inter Baptismum, et professionem religionis esse quamdam similitudinem; quod sicut in Baptismo renuntiamus Diabolo, et incipimus novam vitam, ita per professionem religionis renuntiamus sæculo et multis licitis voluptatibus, et incipimus novam vitam; et sicut in Baptismo remittuntur perfecte omnia peccata, quoad culpam et pœnam, ita in professione religiosa, quando debita intentione suscipitur, pie creditur remitti omnis pœna temporalis, pro qua alioqui satisfaciendum esset, etiam culpa remissa; non tamen propterea anteponimus, vel æquamus Baptismo professionem monasticam; Baptismus enim non solum pœnam, sed etiam culpam tollit, idque certo scimus; professio autem monastica non tollit culpam, sed solam pœnam, et hoc ipsum non certo asserimus, sed pie credimus, neque est hoc nostrum inventum. Nam in primis testatur Athanasius in vita Antonii, B. Antonium in visione audivisse sanctos Angelos dicentes, omnia peccata sibi remissa fuisse, quando monasticam vitam suscepit.

B. Hieronymus in epist. 25. de obitu Blesillæ: « Cum, inquit, propitio Christo ante quatuor ferme menses secundo quodam modo se propositi Baptismo laverit, et ita deinceps vixerit, ut calcato mundo semper monasterium cogitaverit. »

B. Bernardus lib. de præcepto, et dispensatione non procul a fine: « Audire, inquit, et hoc vultis a me unde inter cætera pœnitentiæ instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prærogativam, ut secundum Baptisma nuncupetur, arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens universis vitæ humanæ generibus, hujuscemodi conversatio professores, et amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit; imo divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar Baptismi, et quasi denique secundo baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis ejus etc. » Et serm. 30. in Cantica, laborem monasticum martyrii genus esse dicit; nemo autem ignorat martyrium genus esse Baptismi. Denique etiam B. Thomas 2. 2. quæst. ult. art. 3. docet recte credi per monasticam professionem satisfieri pro omnibus peccatis, et esse hanc professionem alterum Baptisma.

Idem Melanchthon in locis communibus capite de discrimine consiliorum et præceptorum dicit. Primo, deplorandam esse nostram cæcitatem, quod mendicitatem, aut simile opus non mandatum, ornemus majoribus titulis, quam legem divinam, cum nullum opus possit cogitari majus, quam quod in primo præcepto flagitatur: *Diliges Dominum Deum tuum* etc.

Ad hanc calumniam breviter respondemus, neminem esse Catholicorum, qui simpliciter præponat consilia præceptis. Imo B. Thomas in 2. 2. q. CLXXXIV, art. 3. contrarium docet; vult enim perfectionem Christianam essentialiter consistere in observatione præceptorum, instrumentaliter in observatione consiliorum.

Possumus tamen anteponere consilia præceptis tribus modis. Primo, comparando singula consilia non cuicumque præcepto, sed præceptis illis, quæ versantur circa eamdem materiam; v. gr. circa materiam externorum operum versatur præceptum: *Non furaberis;* circa eamdem versatur consilium: *Vende omnia, et da pauperibus*; certum est, consilium hoc esse perfectius præcepto, non

furaberis. Similiter consilium virginitatis perfectius est præcepto : *Non mœchaberis*, et sic de aliis.

Secundo, comparando non consilia cum præceptis, sed statum hominum servantium præcepta et consilia, cum statu eorum, qui sola observant præcepta. Neque enim dubitari potest, quin sit res longe melior, et perfectior status prior posteriore, quandoquidem ille istum includit, non contra. Unde Dominus ei, qui dicebat servasse se omnia præcepta, dixit : *Si vis perfectus esse*, *vende omnia quæ habes* etc. (1)

Tertio, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiam cum illo : *Diliges Dominum Deum tuum;* sed considerando in consiliis non opera externa consiliorum, sed charitatem, quam præsupponunt, et ad quam ducunt, illo enim præcepto : *Diliges Dominum Deum tuum*, non præcipitur charitas infinita, sed certus quidam gradus, nimirum tanta charitas, ut per eam nihil Deo æques vel anteponas. At major gradus charitatis requiritur, ut propter Deum renunties omnibus opibus, et voluptatibus alioqui licitis; dicit enim Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli de virginibus loquens : « Major amor majus imposuit onus. »

Secundo dicit Melanchthon, falso nos putare legem Dei tantum de externa disciplina concionari, ut illa lege : *Non occides*, prohiberi injustam cædem, non autem privatam cupiditatem vindictæ, malevolentiam, injusta odia etc. et hoc deducit ex eo, quod non putamus esse peccata primos motus concupiscentiæ, quibus non consentimus. In qua re ter ipse peccat. Primo, quod mentitur, nos non agnoscere pro peccatis nisi externa opera, quod est tam ingens mendacium, ut fere sit incredibile. Secundo, quod hoc deducit ex eo, quod docemus involuntarios motus animi non esse peccata, quasi nulli sint actus interni nisi involuntarii. Tertio, quod hoc ipse asserit, nimirum involuntarios motus esse peccata, imo etiam naturalem propensionem, et naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata, quod est contra omnem rationem. Nomine enim peccati omnes intelligunt actum malum, et voluntarium, unde B. Augustinus in extremo lib. de perfectione justitiæ, dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentiæ, etiamsi eos sentiat, non debere dicere Deo : *Dimitte nobis debita nostra*, sed solum quod sequitur : *Ne nos inducas in tentationem*.

Jam Calvinus lib. IV Instit. cap. 13. §. 3. dicit nos pollutionem vocare conjugium, quod Deus instituit. Mendacium est. Nos enim quod Deus instituit vocamus Sacramentum, et magnum Sacramentum cum Paulo, non pollutionem. At concupiscentiam, et membrorum inobedientiam, quam Deus non instituit, et sine qua tamen non consummatur conjugium, vocamus pollutionem, et morbum, qui non peccatum sit, sed ex peccato natus sit. Vide Augustinum de nuptiis, et concupiscentia.

Secundo, dicit ibidem §. 8. olim pios homines, qui Monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quam ut se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationem præpararent : quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui ex monasteriis ad Episcopatum vocati sunt, qui, si Calvino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cum e contrario constet, eos omnes invitos ex Monachis Episcopos factos. Certe B. Augustinus serm. 1. de communi vita Clericorum affirmat se Monachum non Episcopum esse voluisse, et ideo nunquam ivisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne forte ibi Episcopus esse cogeretur. Chrysostomus et Basilius quam vehementer fugerint Episcopatum, ut perpetuo in monasterio viverent, ex lib. Chrysostomi de sacerdotio facile potest intelligi. Hieronymus in epistol. ad Pammachium contra Joannem Hierosolymæ Episcopum, asserit se invitum a Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cum non Presbyter, sed Monachus tantum esse decrevisset. Gregorius in epistola ad Leandrum, quæ habetur initio Moralium, miserabiliter deplorat casum suum, quod cum elegisset perpetuo vivere in monasterio, tamen compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

Et quoniam Calvinus pro se adducit epist. 81. Augustini ad Monachos insulæ Caprariæ, cum tamen locus, quem adducit, magis nobis, quam illi faveat, ipsum locum proferamus : « Vos autem fratres, inquit, exhortamur in Domino, ut propositum vestrum custodiatis, et usque in finem perseveretis, ac, si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti

(1) Matth. XIX, 18, 21 et passim.

corde obtemperetis Deo, nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti, si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inveniretis. » Ex hoc loco probat Calvinus, consuevisse olim, ex monasteriis Episcopos et Clericos aliquando peti, ex quo vult esse consequens, eos, qui Monachi fiebant, ideo fieri solitos, ut se ad Episcopatum, et similia Ecclesiastica munera præpararent: Sed hoc non esse consequens, nemo non videt, et verba illa Augustini contrarium indicant. Nam in primis si Monachi illi insulæ Caprariæ se præparabant ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos hortari, ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, ut propositum suum custodiant, et usque in finem perseverent, si non erant ibi perpetuo mansuri, sed solum ad tempus, donec videlicet se præparassent Ecclesiastico ministerio?

Tertio, dicit ibidem §. 10. Augustinum cum legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactionem voluisse abesse earum rerum, quæ nobis verbo Domini liberæ relinquuntur. Hoc mendacium esse, patet ex locis supra allegatis ex Augustino in Psal. LXXV et XCIX et aliis infra citandis.

Quarto, dicit ibidem, Augustinum requirere in Monachis, ut omnia sua instituta referant ad eam pietatem, quam Deus omnibus commendavit, id est, ad charitatem Dei et proximi; nostros autem Monachos nescio quam novam pietatem sibi finxisse, cujus meditatione sint omnibus perfectiores. Hoc quoque mendacium est, et solum vere dicit Calvinus, nescio quam novam pietatem etc. Vere enim nescit, quam novam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerunt novi, cum omnibus suis votis nihil aliud cupiant, quam perfici in charitate. Quod vero monastica vita sit perfectior vita sæcularium, quod tantopere exhorret Calvinus, Augustinus apertissime docet in epist. 89. q. 4. ad Hilarium, ubi sic ait: « Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata; hic autem: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes etc. »

Quinto, dicit ibidem §. 11. vitam monasticam nusquam esse vel una syllaba a Domino approbatam. Hoc mendacium refellit Augustinus loco jam citato, et Chrysostomus hom. 17. ad populum: « Tanti est, inquit, Philosophia a Christo introducta. »

Sexto, dicit §. 12. nulli unquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid consuluisse, sed omnes una voce clamare, nullam penitus voculam a Christo emissam, cui non sit necessario obtemperandum. Hoc impudentissimum est mendacium; ipse enim nullum adduxit testem ad suam sententiam confirmandam. Nos autem in sequenti quæstione adducemus omnes veteres, qui revera una voce clamant, multa esse consilia Evangelica. Nunc sufficiat locus Augustini citatus.

Septimo, dicit ibidem, Monachos, ut videantur aliis perfectiores, promittere se consilia Evangelica servaturos, de non jurando, de inimicis diligendis, de non appetenda vindicta. At neque ista ulli Monachi vovent, et nos ea non consilia, sed præcepta esse dicimus.

Octavo, dicit §. 14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemia et sacrilego dogmate, quo professio monastica secundum Baptisma nominatur. At nos ostendimus, Athanasium, Hieronymum, Bernardum, Thomam, non abhorruisse ab illa sententia. Ipse vero pro se nullum adduxit.

Nono, dicit ibidem, tempore Augustini veros Monachos totos se ad charitatem proximi accommodavisse, nostros autem a tota Ecclesia discessionem fecisse. Id vero probat dupliciter, Primo, quia veteres Monachi ad eamdem Ecclesiam cum cæteris Christianis conveniebant, et cum iisdem Sacramenta participabant; nostri autem proprias habent Ecclesias, propria altaria etc. Secundo, quia I. Corinth. I Apostolus vocat schismaticos eos, qui dicebant: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ* (1); At Monachi dicunt: Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci.

Hic est mendacium duplex: Nam in primis falsum est, veteres Monachos non habuisse proprias Ecclesias, Altaria, Sacramenta: Nam olim tam Eremitæ, quam Cœnobitæ fere omnes extra urbes procul a reliquis hominibus habitabant, et quia non poterant ad Ecclesias Episcoporum vel Parochorum convenire, habebant singula monasteria suum Abbatem, Presbyterum, a quo

(1) I. Cor. I, 12.

Sacramenta percipiebant. Id manifeste indicat Augustinus tum lib. I de moribus Ecclesiæ cap. 31 et 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium Presbyterum, et Abbatem in insula Capraria; item Epiphanius in epist. ad Joannem Hierosolymitanum, ubi dicit, se ordinasse Paulinianum Presbyterum monasterii Bethleemitici, quia S. Hieronymus ejus monasterii Præpositus, præ nimia humilitate non audebat Sacramenta fratribus ministrare. Idem apparet ex collationibus Cassiani fere omnibus, ac præcipue XVIII. cap. 15.

Deinde, falsum est Monachos nostros discessionem fecisse ab Ecclesia; cum videamus, eos eumdem Pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia; ab iisdem Episcopis ordinari, a quibus cæteri Clerici; denique eidem populo communicare, cui cæteri Christiani. Si autem, quia habent Ecclesias, et altaria, schismatici essent, essent etiam schismatici omnes Parochi; nulla enim est parœcia, quæ non habeat Ecclesiam, et altaria distincta ab Ecclesia, et altaribus aliarum parœciarum.

Ultimo falsum est, eodem sensu, Monachos dicere: Ego sum Augustini, ego sum Benedicti, quo Corinthii dicebant: Ego sum Pauli, ego Apollo; isti enim in duobus errabant, dicendo: Ego sum Pauli, ego Apollo. Primo, quia putabant, vim Sacramenti Baptismi pendere a probitate baptizantis, et ideo gloriabantur, se filios esse spirituales excellentium virorum, ut exponit Augustinus tract. 5. in Joann. et alibi. Et patet primo ex verbis sequentibus: *Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?* (1) Secundo ex eo, quod toto illo capite, et tribus sequentibus, ad hunc errorem tollendum, Paulus docet, Apostolos solum esse ministros Christi, Christum autem esse, qui vere, et ex potestate omnia facit, et ideo Deum elegisse indoctos et viles, per quos mundum converteret, ne salus ab hominibus pendere videretur. Tertio ex eo, quod hinc intelligimus, quomodo vere schismata facerent, qui dicebant: Ego sum Pauli, ego Apollo; nam tot Baptismata faciebant, quot erant baptizatores, et proinde tot fides et Ecclesias.

Secundo errabant, quod temere judicabant de prædicatoribus suis, et alios aliis præferebant, ut patet ex illis verbis cap. IV: *Nolite ante tempus judicare etc. Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer etc.* (2) At Monachi cum dicunt: Ego sum Augustini, ego Benedicti, solum hoc dicunt ad distinctionem ordinum indicandam. Quod si aliqui ex simplicioribus religiosis interdum contendunt pro gloria suorum Ducum, et B. Franciscum propter stigmata B. Dominico anteponunt, vel e contrario, male faciunt, et incidunt in posteriorem reprehensionem Apostoli, sed nec isti propterea schismatici sunt, nec oportet propter paucos idiotas, universos ordines religiosorum infamare.

Decimo dicit, §. 19. olim nefas fuisse, mulierem admittere ad votum continentiæ ante annum 60. Sed aliud indicat summa illa sollicitudo veterum, Cypriani, Chrysostomi, Ambrosii, Hieronymi, in sacris virginibus custodiendis; si enim Sanctimoniales omnes excederent annum 60, non magna custodia indigeret earum pudicitia.

CAPUT VII.

Quid sit Consilium perfectionis.

Sequitur nunc quæstio de consiliis perfectionis, quam secundo loco tractandam proposuimus. Ac primum explicandum erit, quid sit consilium perfectionis, et in quo differat a præcepto. Secundo, quid sentiant hæretici, et quid Catholici. Tertio, probanda veritas. Quarto, solvenda argumenta.

Quantum ad primum, consilium perfectionis vocamus opus bonum, a Christo nobis non imperatum, sed demonstratum; non mandatum, sed commendatum. Differt autem a præcepto ex parte materiæ, ex parte subjecti, ex parte formæ, ex parte finis. Ex parte materiæ dupliciter. Primo, quia materia præcepti est facilior, consilii difficilior; illa enim sumpta est ex principiis naturæ, hæc superat quodammodo naturam: Nam ad servandam conjugi fidem natura inclinat, at non ita ad abstinendum a conjugio. Ambrosius lib. I de virgin.: « Quis, inquit, humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra usum naturæ sit? E cœlo accersivit, quod

(1) I. Cor. I, 13. — (2) I. Cor. IV, 5 et 3.

imitaretur in terris. » Et Hieronymus, sive quicumque fuit auctor, sermone de assumptione : « Profecto, inquit, in carne præter carnem vivere non terrena vita est, sed cœlestis. »

Secundo, quia materia præcepti bona est, consilii melior et perfectior, loquendo de præceptis, quæ circa eamdem materiam versantur, circa quam versantur consilia; consilium enim includit præceptum, et aliquid supra præceptum addit. Augustinus ser. 18. de verbis Apostoli : « Illæ autem, inquit, amantes, quibus terrenæ nuptiæ viluerunt, quæ terrenos amplexus non desideraverunt, usque adeo acceptarunt præceptum, ut non recusarent consilium ; ut plus placerent, plus se ornaverunt. »

Ex parte subjecti differunt consilia et præcepta, quod præceptum commune sit omnibus, consilium non item. Augustinus ser. 61. de tempore : « De virginitate dicitur : Qui potest capere, capiat; de justitia non dicitur : Qui potest facere, faciat, sed : Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excindetur, et in ignem mittetur. »

Ex parte formæ, quod præceptum vi sua obliget, consilium in arbitrio hominis positum sit. Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate : « Ubi consilium, ibi offerentis arbitrium, ubi præceptum datur, ibi necessitas est servientis. » Et Augustinus de sancta virginitate cap. 30. : « Neque enim, inquit, sicut non mœchaberis, non occides, ita dici potest, non nubes; illa exiguntur, ista offeruntur : si fiunt ista, laudantur; nisi fiant illa, damnantur. »

Ex parte finis, sive effectus, quod præceptum observatum habet præmium, non observatum habet pœnam : Consilium autem, si non servetur, nullam habet pœnam, et si servetur, majus habet præmium. Augustinus de sancta virginitate, cap. 14. : « Præcepto quisquis non obtemperat reus est debitor pœnæ. » Et infra : « Sed quoniam devitatis remissisque peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda ; cui consequendæ, parum est, liberatum esse a peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voveatur, quod non sit criminis non vovisse, sed vovisse ac reddidisse sit laudis : Consilium, inquit Apostolus, do etc. »

CAPUT VIII.

Ponuntur variæ sententiæ de Consiliis.

Quantum ad secundum, quatuor sunt de hac re sententiæ, tres falsæ, una vera. Quidam enim volunt ea, quæ nos vocamus consilia, ut voluntariam paupertatem, et continentiam, non esse consilia, sed præcepta. Alii, non esse consilia nec præcepta, sed res indifferentes. Alii, non esse consilia nec præcepta, sed mala et prohibita. Alii denique, esse consilia.

Prima opinio est vetustissima eorum, qui se Apostolicos dicebant, qui, teste Epiphanio hæresi 61. et Augustino hæresi 40. affirmabant, non posse salvari eos, qui non viverent in cœlibatu, et paupertate, more Apostolorum. Idem, ex parte, docuerunt Encratitæ, auctore Tatiano, S. Justini discipulo, qui docebant omnes Christianos debere a nuptiis abstinere, et cœlibes vivere, ut Irenæus testatur lib. I, cap. 30. Item Pelagiani, qui teste Augustino, epist. 89 et 106. negabant spem salutis iis, qui non renuntiarent actu omnibus quæ possidebant. Quod idem aut sensit, aut sentire se simulavit Julianus Apostata; nam, teste Nazianzeno orat. 1. in Julianum, lege lata decrevit, ne Christiani ulta se ratione defenderent, etiamsi spoliarentur, vel occiderentur injuste, et rationem legis reddens, dicebat : velle se Christianos cogere, ut Evangelium observarent, quo præceptum esset, ut Christiani nihil possiderent, et percutienti unam maxillam, alteram præberent.

Secundo opinio fuit Joviniani, Vigilantii, Lampetianorum. Jovinianus enim docuit, nullum esse consilium, neque præceptum continentiæ, cum ejusdem meriti sint virgines et conjugatæ, ut Hieronymus l. I in Jovinianum, et Augustinus hæresi 82. testes sunt. Vigilantius idem asseruit de paupertate; nam, ut Hieronymus refert in libro contra Vigilantium, asserebat ille melius esse opes suas possidere; et ex iis Eleemosynas facere, quam omnia simul dimittere. Lampetiani idem senserunt de obedientia; nam, ut scribit Damascenus hæresi 98. volebant Lampetiani, Monachos in cœnobiis liberos esse

debere, nec pendere ex præpositi alicujus arbitrio.

Tertia opinio est Joannis Wiclefi, et Lutheranorum, qui primi cœperunt religiones ut malas, vituperare. Joannes Wiclef artic. 21. in Concilio Constantiensi, sess. VIII. dicit, eos qui ingrediuntur religiones eo ipso reddi ineptos ad servanda mandata Dei, ex quo sequitur, continentiam, obedientiam, et paupertatem religiosam non consuli a Deo, sed prohiberi. Lutherus in epithalamio, et libro de votis monasticis. Philippus in locis communibus, cap. de discrimine præcepti et consilii, et in Apologia Confessionis Augustanæ, articul. 27. Petrus Martyr in libro de cœlibatu, et votis monasticis. Calvinus lib. IV Institut. cap. 13. Brentius in Confessione Wirtembergica, capite de votis monasticis, et alii hæretici in genere docent, nullum esse consilium Evangelicum. Quamvis enim Lutherus in assertione art. 30. admiserit unum consilium, id est, virginitatem, tamen revocavit postea sententiam in epithalamio.

In particulari tria dicunt. Primo, vitam pauperem et cœlibem ducere sub obedientia Prælati, esse meram impietatem et superstitionem, si id fiat ad colendum Deum, id est, si quis putet hæc placere Deo; et esse per se meritoria. Secundo dicunt, voluntariam paupertatem, et obedientiam exhibitam ei, cui alioqui non debetur, si non assumatur ad colendum Deum, non esse quidem impiam, tamen esse stultam, et inanem, et proinde malam. Satis enim esse, ferre pauperiem, quam necessitas adfert, et obedire parentibus et magistratibus. Tertio dicunt, continentiam, si non assumatur cum opinione cultus, sed ut instrumentum ad expeditius obeunda munera Evangelii, esse bonam et laudabilem, et sic laudari ab Apostolo, 1. Corinth. VII. tamen non esse possibilem, nisi illis, qui sciunt, se habere peculiare Dei donum, quod tam rarum esse volunt, ut Lutherus in epithalamio dicat, neminem posse continere, nisi divino miraculo. Et ubi est unus continens, ibi esse plus quam centum millia, quibus matrimonium necessarium sit.

Quarta sententia est Catholicorum omnium, multa esse vere et proprie consilia Evangelica, sed præcipue tria: Continentiam, Obedientiam, et Paupertatem, quæ nec sint præcepta, nec indifferentia, sed Deo grata, et ab illo commendata.

CAPUT IX.

Asseruntur Consilia Evangelica testimoniis Scripturæ.

Quæ sententia, ut ad tertium veniamus, probatur primo, Scripturis. Secundo, exemplis primitivæ Ecclesiæ. Tertio, testimoniis veterum. Quarto, rationibus.

Primum testimonium est Isaiæ LVI: *Non dicat Eunuchus. Ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis: qui custodierint sabbata mea, et elegerint quæ ego volui, et servaverint fœdus meum, dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus nomen æternum dabo eis, quod non peribit* (1).

Quod hic agatur de continentibus voluntariis, non de abscissis, vel sic natis, qui necessario continent, docent Hieronymus et Cyrillus in hunc locum, Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 24. et Basilius in libro de vera virginitate, Ambrosius in exhortatione ad virgines, et Gregorius, III parte pastoralis, cap. 29. et patet ex præmio, quod Eunuchis promittitur. Nec enim ulla ratio est, cur abscissis vel natis Eunuchis promittatur major gloria, quam sit filiorum et filiarum Dei. Addit autem subtiliter Augustinus. Si quis contendat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, adhuc juvari causam nostram; nam si Eunuchis, qui continent se, qui non possunt aliud facere, promittitur major gloria, quam justis conjugatis: certe majore ratione promittitur iis, qui se continebunt, etiamsi possent non continere.

Est autem hoc loco observandum illud nomen: *Melius a filiis et filiabus*; posse habere alium etiam sensum, videlicet, ut intelligamus promitti aliquid melius, quam fuissent filii et filiæ, nam verba Hebræa מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם טוֹב, id est, nomen bonum præ filiis et filiabus optime recipiunt hunc sensum, dabo illis qui carent liberis aliquid melius, quam sit habere liberos, et sic etiam veterunt 70 Interpretes: τόπον ὀνομάστον χρείττω υἱῶν, καὶ θυγα-

(1) Isai. LXIV, 3, 4 et 5.

θέρων. Et recidit in idem cum superiore sententia; Nam semper anteponuntur continentes conjugatis, cum isti liberos, illi melius aliquid habituri sint.

Quod autem continentia Eunuchorum hoc loco non imperetur, sed consulatur, docent iidem auctores, et probat Hieronymus ex illis verbis : *Qui elegerint quæ ego volui.* Illi enim dicuntur eligere, qui non coguntur præcepto. Itaque sensus est; Qui elegerint quæ ego voluit, id est, qui transcendentes ea, quæ præcepi accommodans me humanæ imbecillitati, sponte sua elegerint perfectiora, quæ ego cupio et vellem. Præterea idem patet ex eo, quod qui Eunuchi non sunt, etsi postponuntur Eunuchis, tamen non excluduntur a regno cœlorum, imo filii et filiæ vocantur; Ergo non tenentur omnes esse Eunuchi, ergo non est præceptum.

Quod autem continentia non solum sit utilis in hac vita, ut adversarii dicunt, sed sit vere meritoria gloriæ singularis, quod tanquam blasphemiam horrent, patet ex illis verbis : *Nomen æternum dabo eis, quod non peribit*, quod sic exponit Augustinus de sancta virginitate cap. 25 : « Quid, inquit, tergiversaris impia cæcitas? Quid temporalem tantummodo utilitatem promittis continentibus Sanctis? Nomen æternum dabo eis. Et si forte hic ipsum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec unquam deerit, quid quæris amplius? Quid dicis amplius? æternum hoc nomen, quidquid illud est, Spadonibus Dei, quod utique gloriam quamdam propriam excellentemque significat, non erit commune cum multis, quamvis in eodem regno, et in eadem domo constitutis : Nam ideo fortasse et nomen dictum est, quod eos, quibus datur, distinguat a cæteris. »

Sed occurrit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu et votis monasticis, ac probat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, qui erant apud Judæos : Nam quia eo tempore magna felicitas erat, habere multam prolem, dicit, Deum voluisse consolari Eunuchos, atque illis idcirco pollicitum se habiturum eos meliore in loco, quam filios et filias, id est, quam Israelitas reliquos, qui non custodiunt legem divinam, si tamen ipsi eamdem legem diligenter observaverint.

At hæc expositio facile refelli potest. Primo, quia contraria est antiquis, sanctissimis, ac doctissimis Patribus, Basilio, Cyrillo, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Gregorio, quibus in re dubia multo tutius credi potest, quam uni Apostatæ, qui mavult Rabbinos Judæorum, quam sanctos Patres Ecclesiæ sequi.

Secundo, quia absurde Petrus Martyr per filios Dei, quibus anteponuntur Eunuchi, intelligit Israelitas malos : Nam vel dicuntur filii Dei Israelitæ mali quatenus Israelitæ, vel quatenus mali; non quatenus Israelitæ, quia etiam Eunuchi erant Israelitæ, et proinde filii; quocirca inepta esset collatio : non etiam dicuntur filii, quatenus mali, quia homo, qua malus est, non ex Deo, sed ex Diabolo est : Quare per filios conjugati fideles et boni intelliguntur, qui etiam locum bonum habent in domo Dei, sed eis anteponuntur virgines, et continentes, qui locum meliorem habent, id est, locum sponsæ.

Tertio, quia hoc loco Deus pollicetur Eunuchis nomen æternum, id est, celebrem famam, eamque numquam interituram, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ostendat igitur Petrus Martyr, qui sint illi Eunuchi, in quibus impletum sit hoc vaticinium; certe non inveniet carne abscissos valde celebratos. At nos proferre possumus exercitum innumerabilem Sanctorum, et sanctarum Virginum, quorum laudibus pleni sunt libri sanctorum Patrum. Itaque ipsa vaticinii hujus tam manifesta impletio in sanctis Virginibus satis esse deberet ad excludendam carnalem et Judaicam illam sententiam de Carnalibus Eunuchis.

Secundum testimonium Sap. III : *Felix sterilis, et incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum, et Spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit contra Deum nequissima, dabitur enim ei fidei donum electum* (id est, donum quoddam singulare, respondens fidelitati ipsius) *et sors in templo Dei. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, et quæ non concidit radix sapientiæ* (1). Quem locum similem esse superiori, docet Hieronymus, ubi supra.

Tertium testimonium Matth. XIII. ubi Dominus comparat regnum cœlorum, id est, Ecclesiam, terræ bonæ, cujus una pars reddebat fructum centesimum, alia sexagesimum, alia trigesimum. Quem locum exponentes Cyprianus de habitu virginum, Hie-

(1) Sap. III, 13 et 14.

ronymus lib I in Jovinianum, et Augustinus de sancta virginitate cap. 44. et 45. docent, ea parabola distingui meritum casti conjugii, viduitatis et virginitatis. Ex quo apparet, continentiam virginalem esse majus bonum, et magis meritorium apud Deum, quam sit castitas conjugalis, ac proinde esse consilium divinum; quod enim Deus non præcipit, et tamen commendat, et anteponit aliis rebus, sine dubio consulit.

Quartum est Matth. XIX. cum Apostoli dixissent : *Non expedit nubere*, Dominus ait : *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, sunt enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt, et sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, et sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat* (1). Hic non dari præceptum de continentia, patet ex superioribus; Nam initio hujus capitis Dominus approbavit nuptias, dicens : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non præcipit continentiam. Idem patet ex sequentibus : *Qui potest capere capiat.* Nam, ut eleganter ait Augustinus serm. 61. de tempore, de præceptis justitiæ non potest dici : Qui potest facere, faciat, sed omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excindetur. Quod autem consilium detur, patet ex eo, quod cum Apostoli dixissent : Non expedit nubere, Dominus non ait : Imo vero expedit, sed ait : *Non omnes capiunt verbum hoc; qui potest capere, capiat*; id est, verum dixistis, nuptias non expedire, nam impediunt potius; tamen non omnes hoc intelligunt, sed qui potest assequi, non omittat. Quod denique continentia non solum conferat corporalem utilitatem, sed præmium habeat in cœlo, patet ex illo : *Sunt Eunuchi, qui castraverunt se propter regnum cœlorum.*

At adversarii, ac in primis Petrus Martyr in lib. de cœlibatu et votis, illud, *Propter regnum cœlorum*, exponunt propter Evangelium expeditius prædicandum. Contra autem est omnium Patrum expositio. Cyprianus lib. de habitu virginum : « Nec ornari jam, inquit, aut placere alii, quam Domino suo studeant, a quo et mercedem virginitatis expectant, dicente ipso : Sunt enim Spadones, qui se castraverunt propter regnum Dei etc.» Ubi regnum Dei exponit Cyprianus virginitatis mercedem : non ergo significat prædicationem Evangelii, præsertim cum Cyprianus de mulieribus virginibus loquatur, quæ non possunt prædicare Evangelium. Hilarius in hunc locum, illud : *Propter regnum cœlorum*; exponit, spe regni cœlestis quod ad Evangelii prædicationem referri non potest.

Chrysostomus in hunc locum alloquens Eunuchum spiritualem : « Gratias, inquit, age Deo, quia magna præmia, rutilantesque coronas habebis, si ita vives, quemadmodum sine aliquo illi præmio. »

Hieronymus lib. I contra Jovinianum : « Proponit, inquit, Agnothetis præmium, invitat ad cursum, tenet in manu virginitatis bravium, ostendit purissimum fontem, et clamitat : Qui sitit veniat, et bibat, qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, ille satiabitur. »

Denique, Augustinus de sancta virginitate, c. 24 : « Christo, inquit, laudanti eos, qui se castraverunt, non propter hoc sæculum sed propter regnum Cœlorum, Christianus contradicat, affirmans hoc præsenti vitæ esse utile, non futuræ etc. » vide similia apud Bedam et Anselmum in commentario hujus loci.

Quintum est ibidem, ubi adolescenti dicitur : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo* (2). Quod hic non detur præceptum, sed consilium, patet ex ipsa consequentia verborum : nam interroganti : *Quid faciam, ut salvus fiam?* Dominus respondit : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Ubi ostendit, mandatorum observationem sufficere ad salutem; ac deinde subjungit : *Si vis perfectus esse*, id est, si non es contentus vita æterna, sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna : *Vade, vende omnia.*

Præterea, si hoc esset præceptum, certe esset præceptum charitatis, at non est; nam charitas non requirit, nisi ut diligamus proximum, sicut nos ipsos; ergo non requirit, ut demus omnia nostra proximis, et nobis nihil servemus, sed satisfacimus ei præcepto, si partim demus, partim retineamus. Quod autem dare omnia mereatur insigne præmium, patet ex illis verbis : *Et habebis thesaurum in cœlo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendæ.

Prima est S. Hieronymi et Bedæ in hunc

(1) Matth. XIX, 10, 11 et 12. — (2) Matth. XIX, 21 et passim.

locum, ubi docent, juvenem istum non voto discentis, sed animo tentantis ad Dominum accessisse. Ex quo posset aliquis colligere, Dominum quoque non serio respondisse, sed ironice. Refellit Chrysostomus hanc sententiam. Primo, quia nullus Evangelista hunc adolescentem reprehendit, cum tres hanc historiam scribant, nimirum Matth. c. XIX. Marcus cap. X. Lucas cap. XVIII. Secundo, quia Dominus lenissime cum eo locutus est, cum alioqui tentatores aliter excipere soleat. Tertio, quia non abiisset tristis audito verbo Domini, nisi revera serio perfectionem desiderasset.

Adde, quod Dominus *intuitus eum*, *dilexit illum*, ut ait Marcus, Dominus autem non diligit hypocritas. Ergo B. Hieronymus memoria lapsus est; existimavit enim, hunc juvenem eumdem esse cum illo Pharisæo tentatore, de quo Marc. XIV. nam hunc locum Marci allegat, cum tamen Marcus distinguat unum ab altero, ut patet ex cap. X et XIV. Quare Hieronymus quæst. 1. ad Hedibiam, et libro contra Vigilantium, hunc locum expendens, longe aliter exponit. Similiter memoria lapsus est Erasmus, qui in annotatione ad hunc locum scribit, a Chrysostomo hunc adolescentem tanquam tentatorem accusari, cum e contrario potius Chrysostomus eum defendat. Beda quoque in commentario ad cap. X. Marci, aperte mutat sententiam, ac docet falli eos, qui putant hunc adolescentem animo tentantis accessisse.

Altera expositio est Joannis Calvini lib. IV Instit. cap. 13, §. 13. qui primo demonstrat, Dominum non potuisse constituere perfectionem in vendendis omnibus rebus, cum Apostolus I. Corinth. XIII. dicat : *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest* (1). Et ad Coloss. III. dicat, charitatem esse vinculum perfectionis. Deinde explicat ipse locum hunc, ac dicit, adolescentem illum, qui dixerat : *Omnia hæc servavi a juventute mea*, mentitum fuisse, et ideo Christum ei dixisse : *Vade, vende omnia quæ habes*, non ut eum ad hoc faciendum hortaretur, sed ut proposito illi mandato, quod implere non posset, disceret, se esse mentitum; quomodo si jactanti se scire omnia, diceremus : explica igitur nobis, quot sint stellæ in cœlo, vel grana arenæ in littore maris; Quod autem ille juvenis non servaverit omnia mandata, probat Calvinus, quia unum ex mandatis est, diligere Deum ex toto corde : qui autem diligit ex toto corde, paratus est omnia dimittere propter Deum; Nec efficitur tristis, si ei dicatur a Deo, ut dimittat omnia, iste autem juvenis, audito Christi verbo, tristis effectus est.

Eadem est expositio Petri Martyris in libro de cœlibatu et votis, ubi addit etiam hoc argumentum : Dominus ait : *Si vis esse perfectus*, *vende omnia etc.* at perfectio omnibus imperatur Matth. V : *Estote perfecti*; igitur non consilium, sed præceptum fuit huic adolescenti, vendere omnia.

At errare Petrum Martyrem et Calvinum, probatur Primo ex cap. X. Marc. ubi legimus : *Dominus autem intuitus eum, dilexit eum.* Dominus autem non diligit mendaces, igitur credibile est, eum vera dixisse. Neque argumentum Calvini concludit; nam qui diligit ex toto corde, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit, sed solum quæ præcipit. Hic autem Dominum non præcipere, sed consulere, jam probatum est : et rursus probari potest; nam Dominus non absolute dixit : *Vende omnia*, sed sub conditione : *Si vis perfectus esse.*

At, inquiunt, tenebatur esse perfectus, cum sit præceptum : *Perfecti estote*, Matth. V. igitur tenebatur etiam vendere omnia. Sed contra, nam in primis jam supra ostendimus, perfectionem hoc loco positam, non esse præcepti, cum distinguatur ab observatione legis, de qua dictum est : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

Neque obstat illud Matth. V : *Estote perfecti*; nam varia sunt genera perfectionis, ut diximus supra capit. 2. Quædam enim est perfectio necessaria ad salutem, quæ consistit in plena observatione mandatorum; quædam est perfectio major, quæ necessaria est non ad salutem simpliciter, sed ad excellentiorem gradum gloriæ in regno cœlorum, et hæc consistit in observatione consiliorum. De priore igitur perfectione loquitur Dominus Mat. V. de posteriore hoc loco. Id quod rursus hoc modo probatur, nam si hæc perfectio esset præcepti, certe tenerentur omnes Christiani vendere omnia sua, nam ad præcepta omnia omnes tenentur.

Respondet Martyr, hoc præceptum vendendi omnia datum esse solum huic adolescenti, et proinde, illi fuisse necessarium ad

(1) I. Cor. XIII, 3.

perfectionem, non autem aliis ; ille enim est perfectus, qui Deo jubenti obedit.

At contra, sicut cum Dominus ait : *Si vis ad vitam ingredi*, *serva mandata* ; indicavit, servare mandata esse medium ad vitam æternam omnibus hominibus. Sic etiam cum ait : *Si vis esse perfectus*, *vende omnia*; indicavit, vendere omnia esse medium ad perfectionem omnibus hominibus, et non solum illi adolescenti. Præterea, idem probamus ex testimoniis veterum sanctorum Patrum, qui docent, Dominum hoc loco non imperasse, sed tantum hortatum esse, et consuluisse, tanquam perfectionem, vendere omnia, et dare pauperibus.

Ambrosius lib. de viduis, ultra medium : « Ut intelligas, inquit, distantiam præcepti, atque consilii, illum recorderis, cui in Evangelio ante præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat; præceptum enim ibi est, ubi est pœna peccati. At vero cum se præcepta legis memorasset implesse, consilium ei datur, ut vendat omnia, et sequatur Dominum ; hæc enim non pro præcepto dantur, sed pro consilio deferuntur. »

Hieronymus lib. contra Vigilantium : « Quod autem asseris eos melius facere, qui utuntur rebus suis et paulatim fructus possessionum suarum pauperibus dividunt, quam eos qui possessionibus venumdatis semel omnia largiuntur, non a me, sed a Domino respondebitur : si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, et naviculam, et rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus et tertius gradus est, quem et nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis et tertiis præferenda. »

Augustinus epistol. 89. quæstion. 4 : « Viderit, inquit, ille juvenis quemadmodum ille legis mandata servaverit, verumtamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit, si vis venire ad vitam, serva mandata; hic autem, si vis perfectus esse, vade, vende omnia etc. » Chrysostomus in hunc locum : « Ut alliciatur, inquit, ingentem ei mercedem futuram ostendit, et voluntati ejus omnia relinquit. »

Idem probatur ex verbis sequentibus ; nam cum Petrus vidisset adolescentem audito hoc consilio abiisse tristem, dixit Domino : *Ecce nos reliquimus omnia*, *et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* quasi diceret, ecce nos fecimus quod iste juvenis facere noluit, quid ergo nobis dabis? Cui interrogationi, si vera est Martyris et Calvini sententia, Dominus respondere debuit, nihil vobis dabo, nam soli illi juveni, et illi non serio locutus sum, sed solum ea dixi, ut juvenis intelligeret se fuisse mentitum. At non ita respondit, sed ait : *Amen dico vobis*, *quod vos qui secuti estis me in regeneratione etc.* Et ne putemus solis Apostolis hæc promitti, audiamus Augustinum epistola 89, quæst. 4. hunc locum exponentem : « Qui, inquit, illius perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamque præclarum non receperunt, et tamen a damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum paverunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter judicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer judicandi. »

Ad argumentum Calvini ex Apostolo, respondeo, desertionem omnium rerum posse dupliciter considerari; uno modo secundum se, altero modo ut est actus imperatus dilectionis. Primo modo, desertio omnium rerum non est perfectio, sed tamen est instrumentum ad perfectionem, et sic possumus exponere verba Domini : *Si vis perfectus esse, vende omnia*, id est, sume hoc instrumentum et acquires perfectionem ; quia tamen hæc desertio rerum, si absque charitate sit, non salvat hominem, ideo dicitur non prodesse, ab Apostolo, I. Corinth. XIII. Secundo modo desertio ipsa potest dici perfectio, sive opus perfectionis, quia includit gradum quemdam eximium charitatis, et de hac etiam potest intelligi verbum Domini, ut sensus sit, si vis esse perfectus, vende omnia; nam hinc apparebit te habere perfectam charitatem.

Tertia expositio est Pelagianorum ; qui illud : *Si vis esse perfectus*, explicabant, si vis ut tibi nihil desit ad consequendam salutem; ille enim est perfectus, cui nihil deest, et hoc probabant ex illis verbis Domini, Marc. X : *Unum tibi deest*; et ex verbis adolescentis, Matth. XIX : *Quid adhuc mihi deest?* quasi diceret, servavi ista præcepta Decalogi a Mose tradita; num aliquid aliud faciendum est? cui respondit Dominus, Marc. X : *Unum tibi deest*, *vade*, *vende omnia etc.* » (1)

At falsam esse hanc expositionem, docet

(1) Matth. XIX, 20; Marc. X, 21 et passim.

Augustinus epist. 89, quæst. 4. ex illis verbis I. Tim. VI : *Divitibus hujus sæculi præcipe, non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo. Bene faciant divites; sint in operibus bonis, facile tribuant etc.* (1) « Puto, inquit Augustin. quod ista præcipiens, divites instruebat, non fallebat Apostolus, qui non ait, præcipe divitibus hujus Mundi, ut vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, et sequantur Dominum, sed non superbe sapere etc. »

Cum ergo Dominus ait : *Si vis perfectus esse*, non loquitur de perfectione necessaria ad salutem, sed de alia quadam majore. Et cum ait : « Unum tibi deest, » non vult dicere ad salutem consequendam, sed ad perfectionem istam majorem. Et similiter ille juvenis dicens : *Quid adhuc mihi deest?* non intelligit ad salutem simpliciter assequendam; jam enim audierat responsum : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*; sed intelligit ad salutem facilius, et perfectius assequendam, q. d. quid possem adhuc facere utile ad vitam æternam? Quod si quis admittere velit juvenem petivisse, an aliquid sibi deesset simpliciter ad salutem, dicere poterit a Domino fuisse responsum, nihil ei deesse ad salutem; non enim Dominus ait : *Unum tibi deest, vende omnia;* sed : *Si vis perfectus esse, unum tibi deest*, ut patet ex verbis Matthæi, et Marci simul junctis, q. d. nihil tibi deest ad salutem simpliciter assequendam, sed, si vis perfectus esse, unum tibi deest etc.

Quarta expositio est Gulielmi de sancto Amore, contra quem scribit B. Thomas opusc. XIX. qui dicebat verba ista Domini debere intelligi secundum animi præparationem, et verum præceptum continere, sicut illa Matth. V : *Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe illi et alteram*; (2) quod præceptum est, sed intelligit in animi præparatione, ut Augustinus exponit in epist. 5. ad Marcellinum. Eodem modo videtur intelligere hunc locum Melanchthon in locis communibus, cap. de paupertate.

At hæc quoque falsa expositio est, nam exempla Domini, et Sanctorum sunt optima commentaria Scripturarum. Videmus autem Dominum, cum fuit in maxilla percussus, Joan. XVIII. non vertisse alteram, sed dixisse : *Cur me cœdis?* Et similiter Apostolum, cum esset in maxilla percussus, Act. XXIII. non vertisse alteram, sed dixisse : *Percutiat te Deus, paries dealbate.* Ex quibus exemplis evidenter colligit Augustinus in epist. 5. illud esse præceptum, sed intelligi in præparatione animi. At vero consilium de relinquendis omnibus rebus, Dominus, et Apostoli, et Sancti plurimi non in præparatione animi retinuerunt, sed re ipsa et factis impleverunt. Luc. IX. de se Dominus ait : *Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Et Matthæi XIX. Apostoli dicunt : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.* (3) Et de S. Anton. scribit Athanasius, quod cum audisset in Ecclesia legi hoc Evangelium : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, eum mox a Deo edoctum de vero sensu eorum verborum, omnia vendidisse et dedisse pauperibus. Ex quo apparet de reali desertione omnium facultatum hunc locum esse intelligendum.

Præterea illud præceptum de maxilla præbenda percussori, non potest impleri re ipsa sine damno proximi, et offensione Dei, et ideo intelligimus præcipi solum patientiam, non autem ut re ipsa offeramus alteram maxillam. At vendere omnia, et dare pauperibus, sine ullius damno fieri potest; nemini enim facit injuriam, qui res suas donat pauperibus : idcirco intelligimus hoc consilium re ipsa implendum.

Quinta expositio falsa, est Osiandri, qui, ut refert Alphonsus Virvesius Philippica 20. admisit hoc esse vere consilium Evangelicum, sed non esse datum nisi juveni illi, cum quo Christus loquebatur.

At Contra; Nam in primis non dixit Christus illa verba adolescenti quomodocumque, sed cum conditione, si vellet esse perfectus, ergo consilium illi datum, omnibus fidelibus qui volunt esse perfecti, datur, juxta illud Marc. XIII : *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Præterea quæ Christus dixit alicui ut Principi, accipiuntur dicta omnibus Principibus, ut : *Pasce oves meas*, Joan. XXI, ergo etiam quæ dixit uni ut privatæ personæ, intelliguntur dicta omnibus privatis personis. Præterea quod Christus hæc dixerit omnibus, patet ex intelligentia Apostolorum, qui hæc sibi etiam dicta crediderunt, dicentes : *Ecce nos reliquimus omnia.* Et ex appro-

(1) I. Tim. VI. 17. — (2) Matth. V, 39. — (3) Joan. XVIII, 23; Act. XXIII. 3; Luc. IX. 58; Mat. XIX, 27.

batione Domini dicentis : *Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis* etc. Ad hæc, ut supra diximus, simillimæ sententiæ sunt, et ab eodem, atque eidem dictæ : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et : *Si vis perfectus esse, vende omnia* etc. (1) At prior dicta est omnibus, cur non etiam posterior ? Denique S. Antonius teste B. Athanasio, et S. Franciscus teste B. Bonaventura, sibi dictum putaverunt : *Si vis perfectus esse, vende omnia.* Quod idem pluribus aliis testibus probare possemus : Non igitur soli illi juveni datum est consilium hoc.

Sextum testimonium est ibidem de obedientia, ubi Dominus ait : *Et sequere me ;* nam quod hæc sequela sit consilium, patet, quia dicitur ei soli ; Qui vult esse perfectus, et cui dictum est : *Vende omnia quæ habes.* Quod autem illo : *Sequere me*, significetur obedientia, probatur dupliciter. Primo, quia sequi Christum est imitari Christum ; Christus autem *factus est obediens usque ad mortem*, Philipp. II. Secundo, quia Matth. XVI explicat ipse Christus quid sit sequi se dicens : *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, et sequatur me* (2). Quod ultimum, est explicatio superiorum, ut sensus sit : Qui vult post me venire, id est, me sequi, abneget se, et tollat crucem suam, et sic sequetur me. Porro abnegare se, nihil est, aliud quam valedicere suo judicio, et suis affectibus et accommodare se alterius judicio, et voluntati.

Dicet aliquis : Abnegare se, est quidem obedire, sed hoc loco agitur de obedientia quæ necessario debetur Deo, non quæ sponte exhibetur homini, sequitur enim : Qui amat animam suam, perdet eam.

Respondeo, hoc loco agi de obedientia, quæ necessario debetur Deo : tamen hinc deduci etiam consilium religiosæ obedientiæ. Nam hinc habemus, sequi Christum, esse abnegare seipsum, id est, alterius voluntati seipsum subjicere. Habemus autem ex aliis locis duplicem esse Christi sequelam : unam communem, et necessariam omnibus fidelibus, de qua hic agitur, id est, Matth. XVI et Luc. IX et rursum aliam quæ solis iis consulitur, qui volunt esse perfecti, de qua agitur Matth. XIX et Lucæ XVIII. Ergo necesse est duplicem esse abnegationem sui, id est, obedientiam, unam communem et necessariam omnibus, quæ consistit in obediendo in iis rebus tantum, quæ sunt necessariæ ad salutem : alteram majorem et universaliorem, quæ consistit in obediendo in omnibus rebus, etiam non necessariis, modo peccata non sint : qualis obedientia laudatur in Rechabitis Hierem. XXXV, qui obedierunt patri suo in iis, in quibus non tenebantur.

Septimum testimonium est I. Corinth. VII, ubi multis modis proponitur consilium continentiæ. *Bonum est*, inquit Paulus, *mulierem non tangere.* Item : *Bonum est homini sic esse.* Item : *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem.* Item : *Dico autem innuptis, et viduis, bonum est si sic permanserint, sicut et ego.* Item : *Volo omnes vos esse sicut me ipsum*, id est, continentes, sic enim omnes veteres exponunt. Item : *De virginibus præceptum Dei non habeo : consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis* (3). Ubi indicat Apostolus consilium hoc non esse humanum, sed divinum : dicit enim se consilium dare, non ut hominem politicum, sed ut fidelem ministrum Dei. Item : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit.* Denique de vidua : *Cui vult nubat, tantum in Domino; beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium ; puto autem, quod et ego spiritum Dei habeam* (4) : ubi rursum vides tribui consilium hoc Spiritui sancto.

Ad hæc loca respondent adversarii tripliciter. Prima solutio est Lutheri in epithalamio, ubi dicit, Apostolum hoc loco non consulere, sed dissuadere continentiam ; Et probat ex eo quod Apostolus in hoc capite laudationi continentiæ admiscet necessitatem matrimonii ; nam postquam dixit : *Bonum est homini mulierem non tangere,* statim subjungit : *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat;* quasi velit dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam, quæ sane præclarum quiddam est, tamen non sinit me hoc facere periculum fornicandi. Idem fere docet Calvinus in commentario hujus loci ; ait enim similem esse Pauli sententiam : *Bonum est homini mulierem non tangere* : huic sententiæ, bonum esset homini non comedere, neque bibere, si fieri posset ; sed quia non potest fieri sine miraculo, ideo, unusquisque comedat, et bibat.

(1) Marc. XIII, 37 ; Joan. XXI, 17 ; Matth. XIX, 27 et 20 ; Marc. X, 21. — (2) Philipp. II, 8 ; Matth. XVI, 24. — (3) I. Cor. VII, 1, 26, 27, 8, 7 et passim. — (4) I. Cor. VII, 38, 39 et 40.

At Contra ; nam in primis verba Pauli apertissima sunt ; Non enim dicit bonum esset, sed : *Bonum est;* non ait consilium dare vellem, sed : *Consilium do* etc. Deinde Patres omnes sic exponunt. Vide Chrysostomum et alios in hunc locum. Ambrosium libro de viduis prope finem. Hieronymum lib. I in Jovinianum, et Augustinum libro de sancta virginitate, cap. 13. et sequentibus. Ex quibus Augustinus, quasi prævidisset, unum ex suis Augustinianis apostatis dicturum, Apostolum hoc loco hortari ad nuptias, et deterrere a continentia, diserte scripsit contrarium, sic enim ait, cap. 16. « Hoc modo, inquit, exhortatur ad virginitatem, continentiamque perpetuam, ut aliquantulum a nuptiis etiam deterreret. »

Præterea, si ita est difficile continere, ut isti dicunt, et exemplo ostendunt, cum nulli apud eos contineant : certe Paulus ineptissimus fuit, qui rem impossibilem tantopere laudavit. Et patebit absurditas hujus rei, si quis applicet omnia verba Pauli ad exemplum Calvini. Nonne enim ridiculus fuisset Apostolus, si dixisset, bonum est non comedere? Item, cares cibo, noli quærere cibum? Item, de non comedendo præceptum Domini non habeo, consilium autem do, ut nemo comedat? Item qui comedit, bene facit; qui non comedit, melius facit? Item, non peccat qui comedit, quod vult facit, beatior erit si non comederit? Non igitur de re impossibili loquitur Paulus.

Per illud autem : *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat* (1), non monet Apostolus, ut unusquisque, cui inest aliquid periculum fornicandi, uxorem ducat : nam tunc omnes omnino deberent uxorem ducere, nullo excepto, cum tamen Lutherus ipse excipiat eos, qui habent donum continentiæ. Nam etiam illis inest periculum fornicandi, cum possint donum illud amittere, et vinci aliquando a tentatione, sed monet, ut qui uxorem duxerunt, illam retineant, et quicumque est fornicaturus, uxorem potius ducat, sicut infra dicit : *Qui non se continet, nubat.*

Altera expositio est Petri Martyris in hunc locum, ubi opponit his verbis Pauli : *Bonum est homini mulierem non tangere,* id est, sine uxore esse, illa verba Dei Genes. II : *Non est bonum hominem esse solum* (2), id est, non est bonum hominem sine uxore esse. Et quia non debet pugnare Paulus cum Deo, dicit Paulum loqui solum de illis, qui certi sunt se habere continentiæ donum, Deum autem, de omnibus illis qui hoc dono carent. Et quoniam rarissimi, aut nulli sunt, qui certo sciant se habere hoc donum, inde vult inferre, bonum esse, ut omnes ducant uxores.

At utrinque errat; Nam quod Deus non loquatur de iis, qui hoc dono carent, patet; nam ea verba locutus est Deus ante peccatum Adæ, quo tempore Adam sine ullo dubio carebat mala concupiscentia, et habebat cum cæteris virtutibus etiam donum continentiæ, ita ut posset continere, si opus esset.

Quod autem Paulus non loquatur de iis solum, qui habent donum continentiæ, sed absolute pronuntiet, bonum esse viro mulierem non tangere, patet etiam ; nam etsi non omnes habent hoc donum, tamen omnes possunt habere, si a Deo illud petant, et proinde omnibus potest convenire Pauli consilium. Nam si ita hoc donum esset a Deo, ut nullo modo esset in nostra potestate continere, et non continere, sicut non est in nostra potestate prophetare, quod exemplum affert Calvinus in commentario hujus capitis, absurde Paulus diceret : *Consilium autem do.* Et : *Quod vult, faciat;* non enim ulla est consultatio, aut electio de eo, qnod non est in nostra potestate. Quis enim, nisi stultus, consultaret, an vellet prophetare, vel non prophetare?

Item, idem B. Paulus ibidem dicit, etiam continentiam conjugalem esse donum Dei, et non dari omnibus : *Unvsquisque,* inquit, *donum suum habet ex Deo, unus quidem sic, alius autem sic.* Peto igitur, qui non habet donum continentiæ conjugalis, quid aget? Num licebit ei fornicari ? Respondebunt, non licere fornicari, quia etsi non habet donum continentiæ, tamen habebit, si a Deo petat. Idem ego dicam de continentia virginali. Verba igitur Dei et Pauli aliter concordanda sunt. Deus loquitur de bono speciei, Paulus de bono individui. Item, Deus loquitur pro eo tempore, quo mundus erat vacuus, Paulus pro eo, quo mundus est plenus. Denique, Deus loquitur de bono, quod refertur ad vitam temporalem, Paulus autem de bono, quod refertur ad vitam æternam, ut jam probabimus.

(1) I. Cor. VII, 2. — (2) I. Cor. VII, 1 ; Gen. II, 18.

Est ergo Tertia solutio, quod Paulus sive suadeat continentiam, sive non, solum illam laudet tanquam utilem ad aliud, non autem ut per se Deo gratam et meritoriam : Hanc autem utilitatem non eodem modo exponunt; Nam Lutherus in Epithalamio non agnoscit aliam utilitatem quam temporalem, quia nimirum liberat a curis, et afflictionibus multis, quæ necessario sunt annexæ matrimonio : « Vult, inquit, S. Paulus hoc verbum spiritualiter intelligi, ubi ait, bonum est homini, mulierem non tangere, ut hoc bonum non sit dictum de merito coram Deo, sicut hactenus textus ille etiam a S. Hieronymo est expositus, sed dictum est, de temporali bono, commodo, et quiete in hac vita, quibus homo castus antecellit conjugatos ; siquidem is, qui sine conjugio caste vivit, ab his molestiis, et tribulationibus, quæ in matrimoniali statu sunt, liber est. »

At Melanchthon in locis, cap. De castitate, Martyr in hunc locum Apostoli, et alii non solum hanc utilitatem temporalem agnoscunt, sed etiam aliquam spiritualem, quod nimirum qui uxore carent, expeditiores sunt ad orandum, prædicandum etc. Nos autem præter has duas agnoscimus tertiam, nimirum ad placendum Deo, et præmia maxima promerenda. Et quidem ad refellendum Lutherum sufficere deberet, quod idem omnino senserat Jovinianus, quem his verbis refellit Augustinus, libro de sancta virginitate, cap. 13. « Unde, inquit, mirabiliter desipiunt, qui putant hujus continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cœlorum, sed propter præsens sæculum, quod scilicet conjugia terrenis curis pluribus, atque arctioribus distenduntur, qua molestia virgines, et continentes carent etc. »

At, inquiunt, Apostolus dicit : *Arbitror hoc bonum esse propter præsentem necessitatem.* Et infra : *Tribulationes tamen carnis habebunt hujusmodi.*

Respondeo, illud *Propter præsentem*, vel, ut nos legimus : *Instantem necessitatem*, non significare propter præsentes molestias fugiendas, sed propter temporis brevitatem, quia Dominus prope est, et dies illi propinquant, de quibus dicitur : *Væ prægnantibus, et nutrientibus in illis diebus* (1) : ut exponit Hieronymus, libro contra Helvidium, libr. I contra Jovinianum, et in epist. ad Eustochium de virginitate, et patet ex Apostolo hoc loco, qui quasi explicans quid sit præsens necessitas, ait : *Tempus breve est*, et rursum : *Præterit enim figura hujus mundi.* Illud autem : *Tribulationes tamen carnis habebunt hujusmodi*, intelligitur quidem de afflictione temporali, quam patiuntur conjugati, sed non ad eam solam fugiendam, docet B. Paulus bonam esse continentiam : imo, ut pulchre exponit Hieronymus. lib. I contra Jovinianum, ne quis putaret, conjugatos esse quidem inferiores virginibus quantum ad spiritualia, sed tamen esse feliciores quantum ad carnalia, ideo addit eos etiam miseros esse quoad carnalia, et propterea nullam esse causam ambigendi, sitne melius continere an nubere.

Jam vero contra Philippum, et Martyrem, sunt in hoc ipso capite duo vel tria loca. Primus est : *Mulier innupta, et virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta, et corpore, et spiritu* (2). Ubi Apostolus dicit, virginitatem esse sanctitatem corporis, et spiritus, et per eam nos placere Deo ; sensus enim est, sicut mulier conjugata cogitat, quomodo se pulchram conservet, ut sic placeat viro suo, sic virgo cogitat, quomodo servet corporis integritatem, et sanctitatem, ut per eam placeat Deo. Hieronymus lib. I contra Jovin. hoc exponens : « Illa, inquit, virginitas hostia Christi est, cujus nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculavit » : ubi vides virginitatem hostiam Dei nominari ; proinde rem esse, qua colitur Deus, et quæ placet Deo.

Secundus est : *Non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi* (3) : ubi Apostolus dicit, continentiam et per se honestam, ac decoram esse, et proinde Deo caram, et simul utilem ad aliud, id est, ad orandum sine intermissione.

Tertius est : *Beatior autem erit si sic permanserit* (4), id est, ut exponit Ambrosius, dignior in futuro sæculo.

Accedat Ultimo Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 14. ubi sic ait : « Quoniam adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ non satis est liberatam esse a peccato, nisi ipsi liberatori voveatur aliquid quod non sit criminis non vovisse, sed vo-

(1) Math. XXIV, 19. — (2) I. Cor. VII, 34. — (3) Id. 35. — (4) Id. 40.

visse ac reddidisse sit laudis, ideo ait Apostolus : Consilium autem do. »

Octavum testimonium est, I. Cor. IX, quo toto capite Paulus conatur ostendere, se plus fecisse quam sibi esset præceptum, et propterea singularem gloriam apud Deum meruisse. Nam cum Dominus ordinasset iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere, Paulus maluit gratis Evangelium prædicare, et sic facere opus supererogationis : *Melius*, inquit, *est mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Nam etsi evangelizavero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit* : *Væ enim mihi est, si non evangelizavero. Quæ est ergo merces mea? ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium* (1).

Respondet Petrus Martyr in commentario hujus loci, Paulum non loqui de opere supererogationis, sed de opere debito coram Deo, licet non debito secundum judicium hominum, et ideo etiam nomine gloriæ vult intelligi gloriationem coram hominibus, non coram Dei tribunali. Et probat tripliciter. Primo, quia Paulus ait : *Melius est mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.* At pro opere non necessario, quale est supererogationis, nemo debet mortem subire, sed solum pro necessario, ergo loquitur de opere necessario coram Deo ; ex quo tamen sequitur gloriatio coram hominibus, qui illud opus judicare possunt non necessarium.

Secundo, quia Paulus desperat de mercede, nisi hoc opus faciat, ait enim : *Et si evangelizavero non est mihi gloria*, id est, si prædicavero accipiendo sumptus a populo, nihil lucrabor : Unde sequitur? *Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans sine sumptu ponam Evangelium;* ergo loquitur de opere debito, quod nisi fiat, perditur tota merces.

Tertio, quia dicit, ut non abutar potestate mea ; et ne quod offendiculum ponam Evangelio Christi ; At abuti potestate, et offendiculum ponere Evangelio, peccatum est. Ita concludit Martyr, Apostolum Paulum graviter peccaturum fuisse si accepisset sumptus a populo, quia hoc modo impedivisset cursum Evangelii.

In hac explicatione duo sunt errores Martyris. Primus, quod per gloriam, quam sibi tribuit Paulus, intelligit gloriationem coram hominibus, non coram Deo. Nam in primis B. August. lib. de opere Monachorum, cap. 10. contrarium scribit his verbis : « Bonum est magis mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Quam gloriam? nisi quam habere voluit apud Deum in Christo » : hæc August. Ubi vide quam aperte Martyri contradicat. Deinde verba Pauli aperte ostendunt, eum loqui de gloria apud Deum, id est de merito cujusdam excellentis gloriæ, quam exspectabat opere isto supererogationis; nam infra, id quod vocavit gloriam, vocat mercedem. *Quæ est ergo merces mea* etc. At certe non exspectabat Paulus mercedem ab hominibus, sed a Deo. Denique si Paulus gloriaretur coram hominibus, quasi de opere indebito, quod tamen revera coram Deo debitum esset, falso gloriaretur, quod quis dicat, nisi forte aliquis Petrus Pseudomartyr?

Secundus error est, quod dicat Paulum peccaturum fuisse, si accepisset sumptus a populo, et proinde opus ejus fuisse debitum, non supererogationis. Nam in primis Paulus in toto isto capite nihil aliud agit, quam ut probet sibi licuisse vivere ex populi sumptibus; id enim probat, Primo, exemplo aliorum Apostolorum. Secundo, exemplis militum, Pastorum, Agricolarum. Tertio, ex lege Moysi. Quarto, ex Christi ordinatione. Quinto, ex ipsa natura.

Præterea ita exposuerunt omnes Patres. Chrysostomus in hunc locum : « Quæ, inquit, supra præceptum fiunt multa, secundum hoc dictum, mercedem consequuntur; quæ autem sub præcepto continentur, non itidem. » Ambrosius bis repetit Paulum sibi licita illicita fecisse. Augustinus libro de opere Monachorum, cap. 5. : « Audiverat, inquit, stabularius, ad quem vulneratus ille perductus est, si quid amplius erogaveris, in redeundo reddam tibi: amplius ergo erogabat Paulus, qui suis, ut ipse testatur, sumptibus militabat. » Denique Apostoli cæteri sumptus a populis accipiebant, ut hic Paulus dicit, nec est verisimile eos peccasse, ergo nec Paulus peccasset accipiendo.

Respondet Martyr, non esse eamdem rationem Pauli, et aliorum; nam alii non habuerunt Pseudoapostolos æmulos, ut habuit Paulus. At hoc nihil valet; nam alioqui non recte probaret exemplo aliorum Apostolorum B. Paulus se potuisse ali a populo. Responderi enim potuisset, non esse eamdem

(1) I. Cor. IX, 15, 16, 17 et 18.

rationem eorum Apostolorum, et suam. Deinde Paulus non abstinuit ab accipiendis sumptibus propter Pseudoapostolos, sed ne gravaret populos, ut ipse dicit, I. Thessal. II, et II. Thessal. III. Imo propter Pseudoapostolos debuisset potius accipere sumptus. Illi enim de hoc Paulum accusabant, ut Cajetanus bene animadvertit, quod Paulus non videretur verus Apostolus, cum non viveret more aliorum Apostolorum. Quocirca ille in toto isto capite probat se esse verum Apostolum, et se posse accipere sumptus si velit.

Ad Primum argumentum dico, falsum esse, non licere mori pro opere supererogationis; quot enim sacræ virgines occisæ sunt, quia nuptias recusaverunt.

Ad Secundum respondet Anselmus in hunc locum, Paulum desperare de gloria, si solum evangelizet propter alimenta temporalia. Possumus secundo et melius dicere, Paulum cum ait : *Si evangelizavero non est mihi gloria* etc. non desperare de gloria simpliciter, sed de gloria quadam singulari, quæ debetur operi supererogationis, ut exponit Chrysostomus.

Ad Tertium dico cum Chrysostomo hom. 8. de pœnitentia, et cum Œcumenio et Theophylacto in hunc locum, Paulum accepisse nomen abusus pro vehementi usu; voluit enim dicere, ne quantum possum utar potestate mea. Neque est hoc novum; nam alii etiam auctores tum sacri, tum profani utuntur hac voce in bonam partem. Tria enim significat vox καταχράωμαι, et Latine, abutor. Primo, uti re aliqua contra ejus institutionem, et hoc malum est. Secundo, uti præter institutionem, et hoc non est malum; unde est figura κατάχρησις. S. Paulinus epist. 11. ad Severum : « Itaque, inquit, prompto filii Imperatoris assensu mater Augusta patefactis ad opera sancta thesauris toto abusa fisco est. » Tertio, uti simpliciter, ut apud Platonem epist. 8. et alios auctores.

Quod autem ait : *Ne quod offendiculum ponam*, dico ibi offendiculum non significare scandalum, sed interruptionem, est enim Græce ἐγκοπήν. Metuebat enim Paulus, ut aliqui avariores, ne deberent alere concionatores, ab Evangelio retardarentur; hic autem metus poterat communis esse Paulo cum cæteris Apostolis, qui tamen hoc non obstante, sumptus a populo capiebant. Ex quo intelligimus non fuisse peccatum accipere sumptus a populo, etiamsi inde sequeretur aliqua retardatio cursus Evangelii; nam illa retardatio non oriebatur culpa Apostolorum, qui utebantur jure suo, sed culpa auditorum. Tamen B. Paulus maluit pati famem, et laborem, quam ullo modo Evangelii cursus retardaretur.

Adde postremo, quod si illa verba : *Ut non abutar potestate mea;* et illa : *Ne offendiculum ponam*, significarent Paulum peccaturum fuisse, si a populo sumptus accepisset, sequeretur eum non potuisse apud homines gloriari tamquam de opere indebito. Nam si ipse dicit se debuisse illud facere, idque hominibus dicit, quomodo gloriatur se fecisse opus indebitum? Ergo Petrus Martyr secum ipse pugnat, dum docet, Paulum gloriari apud homines de opere indebito; et tamen inducit eumdem Paulum dicentem, se debuisse illud opus facere, et peccaturum nisi fecisset.

Nonum testimonium est Apoc. XIV, ubi legimus : *Nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia; hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, et sequuntur Agnum quocumque ierit* (1). Ex quo testimonio apparet, singulare præmium habere virgines, quandoquidem canunt canticum, quod nulli alii Beatorum canere possunt.

Respondent Magdeburgens. Cent. I, lib. II, cap. 4. col. 454. hunc locum debere intelligi mystice de iis, qui non sunt maculati idololatria, quæ vocatur fornicatio Babylonis, meretricis magnæ.

At contra. Nam in primis Joannes indicat paucos quosdam fuisse istos virgines, qui soli canticum illud dicere poterant; pauci enim sunt centum quadraginta quatuor millia, si cum illa turba magna Sanctorum comparentur, quæ præ multitudine numerari non poterat, quam idem Joannes vidit Apocal. cap. VII. At major pars Sanctorum immunis fuit ab idololatria, ut notum est. Præterea Joannes non diceret, cum mulieribus non sunt coinquinati, sed cum muliere, si intelligeret de fornicatione Babylonis.

Denique Patres de veris virginibus exponunt, Primasius, Beda, Œcumenius, et Anselmus in hunc locum, Hier. libro contra Helvidium in fine, Greg. III parte pastoralis, cap. 29. et Augustinus de S. Virginitate, cap. 27 et sequentibus, qui inter cætera sic

(1) Apoc. XIV, 3 et 4.

ait cap. 29. : « Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non valet : videbit nec invidebit, et collætando vobis quod in se non habet, habebit in vobis. Nam et illud canticum novum, proprium vestrum, dicere non poterit, audire autem poterit, et delectari vestro tam excellenti bono. Sed vos qui et dicetis, et audietis, quia et hoc quod dicetis, a vobis audietis, felicius exultabitis, jucundiusque regnabitis. » Hæc de Scripturis.

CAPUT X.

Idem asseritur exemplis.

Secundo probatur exemplis primitivæ Ecclesiæ. Nam constat mox initio nascentis Ecclesiæ plurimos cœpisse colere continentiam, et vitam communem, rebus omnibus divenditis, quod in testamento veteri rarissimum fuerat. Nec potuit ejus novitatis alia esse causa nisi prædicatio Christi et Apostolorum. Actor. IV legimus, quotquot erant possessores agrorum et domorum, iis venditis, pretia attulisse ad pedes Apostolorum. Unde hoc? nisi quia audierant Dominum id consuluisse.

Porro continentiam tam multi certatim arripiebant, ut Actor. XXI legamus, unum Philippum quatuor filias habuisse, et omnes virgines fuisse, quas certe non ad tempus aliquot virgines credere debemus, sed perpetuo, et ex electione; refert enim id Lucas tanquam aliquid magnum, quod videlicet uni homini essent quatuor filiæ virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quæ ubi maturæ fuerint, nupturæ sint? Adde, quod Euseb. lib. III hist. cap. 30. ex Policrate docet, filias Philippi in virginitate consenuisse.

Præterea Philo Judæus in lib. de vita contemplativa, testatur plurimos suo tempore, id est, initio Ecclesiæ, vitam communem et cœlibem duxisse; ait enim, talia hominum collegia fuisse in multis orbis terræ partibus, tam apud Græcos, quam apud barbaros, sed præcipue in Ægypto. Justinus ex Græcis ferme antiquissimus in Apologia secunda ante medium ait, apud nullam gentem ita coli cœlibatum, ut apud Christianos, ubi sunt plurimi utriusque sexus usque ad senectutem in virginitate permanentes. Quod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in Apologetico, cap. 9.

CAPUT XI.

Idem asseritur testimoniis Patrum.

Tertio probatur ex clarissimis Patrum testimoniis, tum Græcorum, tum Latinorum; et quia testibus abundamus, omittam eos, quorum testimonia hæretici non recipiunt, ut Dionysium, et Ignatium, et similes.

Origenes in cap. XV ad Rom. : « Ea, inquit, quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis. Verbi causa : Virginitas non ex debito solvitur, neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur. »

Eusebius lib. I demonst. Evang. cap. 8. : « Quocirca, inquit, in Ecclesia Dei duo modi vivendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, et communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, et soli divino cultui, ex immenso rerum cœlestium amore addictus, et talis quidem existit in Christianismo perfectæ vitæ modus. Alter vero remissior atque humanior, hic et modesto conjugio, et sobolis procreatione implicatur, et rei familiaris curam assumit, et juste militantibus, quæ sint agenda describit, agros quoque et mercaturam adjuncta religione non negligit, et his quidem secundus pietatis attributus est gradus. » Et quod uterque vitæ modus a Christo sit institutus, initio capitis aperte docuit.

Athanasius in lib. de Humanitate Verbi, ultra medium : « Quis, inquit, hominum, vel post mortem, vel in vita auctor servandæ virginitatis fuit? at non contra arbitratus est, eam virtutem præstari non posse? Attamen Salvator noster, et omnium Rex Christus, tantum valuit in hujusmodi præceptis, ut pueri nondum maturi legum disciplinæ, virginitatem, quæ supra leges est, profiteantur. » Nota, vocari hic præcepta, non leges obligantes, sed institutiones, et doctrinam, alioqui pugnaret ipse secum, cum et præ-

ceptum vocat, et supra legem esse dicit.

Basilius in lib. de Virginitate, ultra medium : « Voluit enim Dominus, inquit, non præceptum esse ipsum virginitatis recte factum, sed insigne animæ, virtutis studiosæ ex propria ac libera potestate, id quod supra mandatum, et supra naturam est, a seipsa perpetrantis. »

Epiphanius, hæres. 48. : « Gaudet quidem, nimirum Ecclesia, his qui approbatum Dei cultum præstare possunt, virginitatem exercere diligunt, verum unas nuptias honorat etc. »

Joannes Chrysostomus homil. 8. de pœnitentia : « Nequaquam, inquit, Dominum incuses, haud mandat impossibilia, multi et ipsa superant mandata. » Et infra, posteaquam exempla posuit de continentia et paupertate, ait in persona Dei : « Non cogo, non gravo, sed proficientem quidem coronabo; non proficientem non punio. »

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum, ultra medium : « Quomodo, inquit, illud non animadvertis omnium sapientissime et ingeniosissime, atque ad virtutum arcem et verticem Christianos coarctans, qui in legibus nostris alia parendi necessitate imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt, alia non necessitate constringunt, sed in electione, et voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, ut qui ea custodierint, honore, et præmiis exornentur, qui autem minus ea expleverint, nihil periculi pertimescant. »

Jam ex Latinis. Cyprianus lib. de Habitu virginum, prope finem : « Neque hoc jubet Dominus, » inquit, « sed hortatur, neque jugum necessitatis imponit, quando manet voluntatis arbitrium liberum : sed cum habitationes multas apud Patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula isto meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, majoris gratiæ præmium in cœlestibus obtinetis. »

Ambrosius lib. de Viduis, ultra medium : « Qui præceptum, inquit, impleverint, dicere possunt, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, facimus; Hoc virgo non dicit, non dicit ille, qui bona sua vendidit. » Et infra, « Ideo ergo præceptum non datur, consilium datur; præceptum enim castitatis est, consilium integritatis. »

Hieronymus lib. I. contra Jovinianum : « Proponit Agonothetes præmium, invitat ad cursum, tenet in manu virginitatis bravium, ostendit purissimum fontem, et clamitat : Si quis sitit, veniat, et bibat; non dicit, velitis nolitis, bibendum vobis est, atque currendum; sed qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, satiabitur, et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum, majorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris. »

Gregorius lib. XV Moralium cap. 5 : « Electi, inquit, nonnunquam plus student agere, quam eis dignatus est Dominus jubere; carnis enim virginitas nequaquam jussa est, sed tantum laudata; Nam si illa juberetur, nimirum conjugium jam culpa crederetur; et tamen multi virtute virginitatis pollent, ut videlicet plus impendant obsequio, quam acceperunt præcepto. » Hæc ille. Vide etiam tertia parte pastoralis, cap. 28 et 29.

Augustinus lib. de Sancta Virginitate cap. 30. loquens de præceptis et consiliis : « In illis, » inquit, « Dominus debitum imperat vobis, in his autem, si quid amplius supererogaveritis, in redeundo reddet vobis. » Et serm. 18. de verbis Apostoli : « Ambierunt, » inquit, « virgines illam majorem pulchritudinem cordis sui, tanquam dicerent : quid jubes? ne adulteræ simus? Hoc præcipis? amando te plus facimus, quam præcipis. » Et in Enchirid. capit. 121 : « Quæcumque, » inquit, « mandat Deus, ex quibus unum est, Non mœchaberis; et quæcumque non jubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus unum est, Bonum est homini mulierem non tangere, tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, et proximum, et in hoc sæculo, et in futuro. » Ex his apparet, quanto mendacio Calvinus dicat. lib. IV Instit. cap. 13. §. 12. nulli veterum venisse in mentem; quod Christus aliquid consuluerit.

CAPUT XII.

Idem confirmatur naturali ratione.

Ultimo probatur ratione desumpta, tum ex corporibus naturalibus, tum ex politicis Rebuspublicis. Videmus enim in qualibet re naturali, duplicem esse perfectio-

nem: unam necessariam ad esse, alteram ad bene esse: unam, sine qua rei natura non est perfecta, alteram, sine qua non est ornata; homo si habeat animam et corpus, perfectus est, quod ad naturam attinet, etiamsi alioqui deformis, et imperitus, atque improbus sit. At cum est elegans, politus, formosus, doctus, probus, aliam quamdam habet perfectionem; ergo eodem modo homo Christianus duplicem habere debet perfectionem: unam necessariam ad esse, id est, per quam sit vere filius Dei, et hæres regni, quæ consistit in præceptorum observatione; alioqui enim non esset Christus bonus legislator, si legem tulisset, quæ non perficeret hominem Christianum: alteram necessariam ad bene esse, quæ consistit in consiliis.

Videmus item in omnibus bene institutis Rebuspublicis præter præmia, et pœnas constitutas servantibus, aut transgredientibus leges, esse etiam præmia quædam decreta heroicis operibus. Hinc apud Romanos præter stipendia debita militibus, non violantibus militiæ disciplinam, fuisse etiam coronas civicas, ovationes, supplicationes, ac triumphos decretos factis heroicis, ut omnes noverunt. Ita ergo non abhorret a ratione, imo potius conforme est rationi, ut præter vitam æternam promissam observatoribus legis divinæ, sint etiam certa præmia, et singulares honores pro iis, qui non solum Dei legem servant, sed etiam virtutes heroicas ostendunt.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

In contrarium sunt argumenta tria Pelagianorum, et 14 Calvinistarum, quæ diligenter collegit ex Calvino et aliis Petrus Martyr in comment. I. ad Corinth. IX.

Primum est, Matt. XIX. Dominus ait: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum;* illud est impossibile, igitur et hoc. Respondeo cum Augustino epist. 89. quæst. 4. in eodem loco esse solutionem; nam Dominus ait: *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum* (1).

Sed instant, ideo possibile apud Deum dici, quia Deus per Evangelium suum docuit vendere omnia, et dare pauperibus; quod qui fecerit, poterit intrare in regnum cœlorum. Respondeo, si ita esset, tunc esset etiam possibile apud homines. Nam etiam Ethnici Philosophi potuerunt abjicere omnes facultates, ut de Crate Thebano, et de Antisthene refert B. Hieronymus in epist. 26. ad Pammachium de obitu Paulinæ uxoris. Sicut etiam apud homines possibile est camelum intrare per foramen acus, si desinat esse camelus, et redigatur ad subtilitatem setæ. Christus autem dicit: Id quod impossibile est hominibus, possibile esse Deo, id est, introducere camelum, existentem camelum, per foramen acus, et divitem, in regnum cœlorum; potest ergo dives salvari, si gratia Dei adjutus bene utatur divitiis.

Secundum argumentum Lucæ XIV: *Nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (2). Respondeo cum Augustino, epist. 5. et epistol. 89. quæst. 4. loqui Dominum de præparatione animi; nam paulo ante inter ea, quibus renuntiare oportet, numeravit Dominus uxorem, et propriam animam.

Tertio, Matt. V, *Estote perfecti* (3), dicitur omnibus Christianis; at qui vult perfectus esse, debet omnia vendere, et dare pauperibus, Matth. XIX, ergo etc. Respondeo in primo loco agi de perfectione necessaria, in secundo de perfectione utili, sunt enim varii gradus charitatis, ut alias expositum est.

Argumentum Primum Petri Martyris tale est. Deus jubet se diligi ex toto corde, ex tota anima, et ex omnibus viribus; unde nihil superest non debitum quod erogemus; quidquid enim agimus, corde, anima, mente, ac viribus agimus, quare omnia nostra Deo sunt obstricta. Augustinus lib. I. doctr. Christ. cap. 22: « Cum autem, » inquit, « ait toto corde, tota mente, tota anima, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat. »

Ad hæc, præceptum dilectionis, ut etiam præceptum non concupiscendi, in hac vita impleri non posse, Augustinus affirmat lib. de spiritu et littera cap. ult: « Ad illam, » inquit, « vitam jam immortalem pertinet, Di-

(1) Math. XIX, 24 et 26. — (2) Luc. XIV, 33. — (3) Math. V. 48.

liges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo : ad hanc autem, non regnet peccatum in vestro mortali corpore : ad illam, non concupisces, ad istam, post concupiscentias tuas non eas. » Et in lib. de perfectione justitiæ ante medium : « In qua plenitudine charitatis, nimirum in patria, præceptum illud implebitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; nam cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frænetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. »

Adde etiam S. Bernardum, et B. Thomam. Nam Bernardus serm. 50. in Cantic : « Si placet, » inquit, « tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas et tu mihi, quod minime in vita ista ab aliquo hominum possit, vel potuerit adimpleri. » S. Thomas in 2. 2. quæst. LXIV. art. 6. dicit, in hac vita præceptum dilectionis imperfecte impleri : et CLXXXIV. art. 3. dicit, hoc præcepto ita imperari dilectionem sine mensura, ut nullus gradus charitatis remaneat, qui sit in consilio. Quare si in hac vita præceptum primum numquam perfecte implere possumus, certe multo minus possumus amplius facere, quam sit nobis præceptum.

Respondeo ; Vis argumenti principalis potissimum in duobus prosita est. Primo, in illa enumeratione potentiarum cordis, animæ, mentis, virium omnium. Secundo, in illa particula : *Ex toto.* Hinc enim videtur colligi debere, nihil omnino posse hominem propter Deum facere, sive corde, sive corpore, quod non teneatur facere. Ostendam igitur neutra ex parte argumentum concludere.

Quod attinet ad illam enumerationem, quidam ex Patribus existimarunt, illa omnia esse diversa, et ideo conati sunt distinctionem eorum ostendere, ut videlicet anima significet partem animæ vegetativæ, cor sentientem, mens intelligentem, vel aliquid ejusmodi. Vide Gregorium Nyssenum in libro de creatione hominis cap. 8. Theophylactum et Anselmum in commentariis cap. XXII Matthæi. Augustinum lib. I. doctrinæ Christianæ cap. 22. Bernardum ser. 20. in Cantica, et S. Thomam in 2. 2. quæst. XLIV. art. 5.

Sed simplicior et Scripturæ conformior est eorum sententia, qui docent ista omnia idem significare, et more Scripturæ multa, et varia nomina poni ad rem eamdem explicandam , majoris expressionis gratia. Itaque idem esse, diligere corde, et diligere anima, et diligere mente, nimirum diligere vere, sincere, non ficte, non simulate. Nam in primis Hilarius, Hieronymus, et Chrysostomus, in commentario ad cap. XXII Matthæi, et Ambrosius ad cap. X Lucæ, ubi hoc præceptum explicant, nihil omnino de distinctione harum vocum tradunt.

Deinde Matthæus cap. XXII. Marcus cap. XII. et Lucas cap. X. referunt præceptum dilectionis ex libro Deuteronomii cap. VI. et tamen nullus horum auctorum convenit in numero, et ordine harum vocum cum altero, quod est evidens argumentum, nihil esse mysterii in illa enumeratione. Moses dixerat : *Diliges ex toto corde*, *ex tota anima*, *et ex tota fortitudine tua.* Matthæus posuit : *Ex toto corde*, *ex tota anima*, *ex tota mente.* Marcus : *Ex toto corde*, *ex tota anima*, *ex tota mente*, *ex tota virtute.* Lucas : *Ex toto corde*, *ex tota anima*, *ex omnibus viribus*, *et ex tota mente* (1).

Præterea III Regum XIV. de Davide dicitur, quod secutus sit Dominum in toto corde suo ; de Josia autem IV Regum XXIII. dicitur, quod secutus sit Dominum in toto corde, tota anima, et tota virtute, nec tamen ullus auderet Josiam Davidi anteponere ; Item Moses requirit Deut. IV. ut homo quærat Deum in toto corde, et in tota anima, si eum invenire desiderat : At Samuel I Regum VII. solum requirit, ut Deus quæratur in toto corde. Apparet igitur illis omnibus verbis id unum imperari, ut Deum sincere diligamus.

Porro illa verba : *Ex omnibus viribus*, non significant ex omnibus potentiis animæ, sed omni virtute, et quod vulgo dicimus, pro viribus ; nam in Græcis codicibus nihil est aliud nisi ἐξ ὅλης ἰσχύος, quod tamen interpres nunc vertit ex omni virtute, nunc ex omni fortitudine, nunc ex omnibus viribus. Quare inepte Lutherus in assert. art. 31. contendit , hoc præceptum impleri non posse, quia una quædam ex viribus animæ, nimirum appetitus sensitivus , non diligit Deum, cum tamen diligere jubeamur Deum ex omnibus viribus. Sed etiam si juxta priorem expositionem enumerarentur variæ potentiæ animæ, ac jubere-

(1) Deut. VI, 5; Math. XXII, 37; Marc. XII, 30; Luc. X, 27.

mur illas omnes exercere ad gloriam Dei, adhuc nihil adversarii obtinerent. Quoniam enim præceptum hoc affirmativum est, ideo dicendum esset solum præcipi, ut exerceremus eas potentias propter Deum, quando id necessitas gloriæ ejus procurandæ requireret, alio autem tempore si id fieret, opus esset concilii, et supererogationis,

Jam vero quantum ad illam particulam : *Ex toto,* sunt etiam duæ Patrum expositiones; Una est sanctorum, Augustini, Bernardi, et Thomæ, locis notatis, qui docent illud: *Ex toto*, significare, imperari nobis hoc mandato omnes gradus charitatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus, ita ut semper Deum amemus, et non sit in nobis ullus motus cupiditatis, neque voluntarius, neque involuntarius, cum Dei amore pugnans; ex quo recte deducunt hoc mandatum in hac vita perfecte impleri non posse. Quæ sententia non pugnat cum sententia nostra, de conciliis Evangelicis, tametsi non videtur admodum conformis sacris litteris. Quod autem non pugnet cum sententia nostra, ex eo patet, quod iidem Patres affirmant, hoc præceptum, licet non possit perfecte impleri in hac vita, non tamen facere prævaricatores, si non impleatur.

Ut autem id intelligatur, observandum est duobus modis posse aliquid præcipi : Uno modo, ut solum indicetur id quod faciendum est: Alio modo, ut indicetur præcepto id quod faciendum est, et finis, cujus gratia id faciendum est. Si dicat Imperator militibus, pugnate adversus illam urbem, solum indicat id quod faciendum est : si vero dicat, capite illam urbem, indicat quod faciendum est, et finem etiam illius operis ; idem enim est, ac si diceret, pugnate ad hunc finem, ut urbem capiatis. Interest autem multum inter hos duos modos præcipiendi ; nam cum præcipitur priore modo, prævaricator est, qui non facit id totum quod præcipitur : cum vero præcipitur posteriore modo, non est prævaricator, qui non facit id totum, quod præcipitur , sed is tamen prævaricator est, qui non facit id, quod indicatur per modum medii ad finem. Præceptum enim proprie non obligat, quatenus indicat finem, sed solum quatenus præcipit medium. Itaque si dicat Imperator, pugnate, peccant milites, si non pugnent; si vero dixerit, capite urbem, non peccant si urbem non capiant, modo pugnent, ac pugnando dent operam ut illam capiant.

Patres igitur supra citati, Augustinus, Bernardus, Thomas, existimant hoc præcepto : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,* simul imperari medium, et indicari finem; et ideo docent, non posse impleri perfecte hoc præceptum in hac vita, et tamen non esse prævaricatorem, qui non perfecte illud implet. Augustinus de spiritu et littera, cap. ultim. posteaquam dixerat, non posse impleri hoc mandatum in hac vita, addidit : « Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, ut admoneremur, quid fide exposcere , quo spem præmittere debeamus. » Et infra : « Neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, jam culpæ deputandum est etc. » Et lib. de perfectione justitiæ : « Cur, inquit, non præciperetur homini ista perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat? Non enim recte curritur, si quo currendum est nesciatur; quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? » Et ad finem ejusdem libri docet idem Augustinus, motus involuntarios concupiscentiæ, licet hoc præcepto prohibiti sint, tamen adeo non esse peccata, ut non sit opus dicere pro eis : *Dimitte nobis debita nostra.*

S. Bernardus serm. 50. in Cantica : « Nec latuit, inquit, præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires, sed judicavit utile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, et ut scirent sane, ad quem justitiæ finem niti pro viribus oporteret; Ergo mandando impossibilia non prævaricatores homines fecit, sed humiles.» Sic etiam B. Thomas solum docet, hoc præceptum imperfecte servari, quatenus indicat finem, et in eodem sensu dicit, nullum gradum dilectionis esse in consilio, sed omnes in præcepto, quatenus videlicet hoc præceptum continet et medium, et finem. Nihil enim addi potest ad eam dilectionem, quæ ut finis proponitur; finis enim sine mensura appetitur. Quare in eodem loco S. Thomas affirmat, nullum esse peccatum, non implere hoc præceptum in tota sua latitudine, sed satis esse si aliquo modo observetur.

Quocirca remanet jam suus locus consiliis etiam circa hoc præceptum. Nam etiamsi nihil possim addere huic præcepto, quatenus indicat finem, tamen possum addere quatenus indicat medium : et si non pecco, ex sententia sancti Thomæ, si non amem Deum, nisi uno gradu amoris, certe non te-

neor in rigore amplius amare; implicat enim contradictionem, quod non peccem, non faciendo quod facere teneor; ergo si addam alterum gradum amoris, amo plusquam teneor, atque eo modo facio actum supererogationis, et consilii.

Demonstravimus igitur, sententiam istam Patrum, non esse contrariam sententiæ nostræ de consiliis Evangelicis. Quod autem hæc sententia non sit conformis divinis litteris, mox ostendemus. Est igitur alia sententia, illud : *Ex toto corde*, non significare omnes actus cordis, vel omnem intentionem possibilem, ita ut imperetur, ut nihil corde agamus, nisi Deum diligere, idque summa vehementia amoris, sed solum ut amemus Deum præcipuo amore, nihilque illi in amore anteponamus, vel æquemus, ac proinde solum in hoc præcepto contineatur id, quod faciendum est, non etiam finis ob quem faciendum est. Ex quo sequuntur sex quasi corollaria.

Primum est, huic præcepto adversari omnia peccata mortalia, quia in omni peccato mortali anteponitur creatura creatori. Secundum, huic præcepto non adversari amorem honestum affinium, et amicorum, licet non referatur actu in Deum, quia non tenemur Deum solum amare, sed eum præcipue. Tertium, non adversari peccata venialia eidem præcepto, quia peccata venialia non mutant ultimum finem. Quartum, non adversari eidem præcepto motus involuntarios concupiscentiæ, etiamsi rerum alioqui gravissimarum, ut infidelitatis, blasphemiæ, adulterii etc. nam cum charitas Dei sit in voluntate, non adversantur ei, nisi motus voluntarii. Quintum, hoc præceptum perfecte in hac vita servari posse, quia non exigit, nisi ut amemus Deum plusquam creaturas. Sextum, posse Deum ex toto corde magis et minus diligi; quia enim propter Deum abstinet se a licitis, magis diligit, quam qui solum se abstinet ab illicitis, et tamen uterque diligit toto corde.

Quod autem hæc explicatio sit verior, et Scripturis conformior, quam superior, multis modis probari potest. Primo, quia in Scripturis passim ita accipitur illa vox : *Totum*, vel *omnis*, ut Matth. II : *Turbatus est Herodes, et omnis Hierosolyma cum illo.* Et Actor. XXI. *Tota confunditur Hierusalem* (1). In his enim locis significatur, magnam partem eorum, qui erant in Hierusalem turbatos fuisse, non autem omnes omnino, et tamen simpliciter Scriptura dicit : *Omnis Hierosolyma turbata est.* Et : *Tota confunditur Hierusalem.* Sic etiam Gen. XXXI. dicit Jacob : *Scitis, quod totis viribus servierim patri vestro;* et tamen multa alia eodem tempore Jacob fecerat. II. Reg. XV : *Toto corde universus Israel sequitur Absalon,* (2) aliaque id genus frequentissime inveniuntur. Scriptura enim utitur sæpe communibus phrasibus. Vulgo autem absolute dicimus : Totus sum in hac re, vel totis viribus hoc agam, cum tamen nihil aliud significare velimus, nisi præcipua cura, ac studio nos incumbere.

Secundo, Scriptura docet hoc præceptum esse facile, ac præsupponit servari posse, quod tamen non esset verum, si in hac vita impleri non posset. Deuteron. X : *Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et diligas eum, ac servias ei in toto corde tuo, et in tota anima tua.* Et cap. XIII. *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum in toto corde vestro, et in tota anima vestra, an non.* Lucæ X. quærenti jurisperito : *Quid faciendo vitam æternam possidebo? Dominus respondit : In lege quid scriptum est? quomodo legis? ait ille : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo etc. Et Dominus : Hoc fac, et vives.* (3) Certe hæc omnia præsupponunt mandatum hoc in hac vita impleri posse, alioqui in promptu fuisset responsio.

Tertio, promisit Deus se facturum, ut tempore novi Testamenti diligatur in toto corde, tota anima etc. Igitur aut Deus, quod esse non potest, mentitus est, aut hoc mandatum in hac vita simpliciter adimpletur. Deuteronom. XXX : *Circumcidet Dominus cor tuum, et cor seminis tui, ut diligas eum in toto corde, et in tota anima, ut possis vivere.* Hieremiæ XXIV : *Dabo eis cor, ut sciant me, et erunt mihi in populum, et ego ero illis in Deum, quia revertentur ad me in toto corde suo.* (4)

Quarto, multi hoc mandatum impleverunt; igitur in hac vita impleri potest. Deuteron. XXX : *Gaudebit Dominus in te, sicut gravisus est in Patribus tuis, si tamen revertaris ad eum in toto corde tuo, et in tota anima tua.* III Reg. XIV : *Non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, et*

(1) Math. II, 3; Act. XXI, 31. — (2) Gen. XXXI, 6; II. Reg. XV, 13. — (3) Deut. X, 12; XIII, 3; Luc. X, 25 et seq. — (4) Deut. XXX, 6; Jerem. XXIV, 7.

secutus est me in toto corde suo. Ecclesiast. XLVII : *De omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit eum, qui fecit illum.* IV Regum. XXIII : *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, et in tota anima sua, et in universa virtute sua, juxta omnem legem Moysi.* Psalm. CXVIII : *In toto corde meo exquisivi te.* (1)

Accedat postremo consensus Patrum, qui nihil impossibile nobis a Deo mandatum esse docent. Vide Origenem homil. 9. in Josue ; Basilium in illud : *Attende tibi*; Hilarium in illud Psal. CXVIII : *Latum mandatum tuum nimis* (2) ; Hieronymum lib. III. contra Pelagianos, et Augustinum lib. de natura et gratia, c. 69. qui auctor non solum in genere dicit, Deum nihil impossibile præcepisse, sed etiam in specie de mandato dilectionis : « Quomodo, inquit, est grave, cum sit dilectionis mandatum ?» Et in Psal. LVI. de hoc ipso mandato : « Neque enim, inquit, imperaret hoc Deus, ut faceremus, si impossibile judicaret, ut ab homine fieret. » Ubi videtur Augustinus aut mutasse, aut certe explicavisse priorem sententiam. Bernardus etiam sermon. 50. in Cantica, etsi exposuit hoc mandatum uno modo de dilectione, quæ hic perfecte haberi non potest, tamen magis propendet in sententiam hanc posteriorem, quam etiam sequitur Bonavent. in III. dist. 27. art. 2. quæst. ult. et plerique Doctores in eadem distinct.

Argumentum secundum , Dominus ait Matth. VII. de lege sua : *Quam angusta porta est, et arcta via, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.* (3) Quomodo ergo non errant, qui eam tam latam et facilem prædicant, ut etiam dicant, posse hominem plus facere, quam lex exigat ?

Respondeo : idem Dominus ait de lege sua Matth. XI : *Jugum meum suave est, et onus meum leve.* (4) Et David de lege Domini sub eadem metaphora Ps. CXVIII : *Latum mandatum tuum nimis.* Et Apostolus I. Joan. V : *Et mandata ejus gravia non sunt.* (5) Quare lex Domini difficilis est, et facilis : difficilis ex natura sua, quia difficile est attingere medium, in quo virtus consistit, facile vero est aberrare a scopo ; difficilior etiam redditur ex naturæ corruptione ; difficile enim est avaro facere eleemosynam, luxurioso continere etc. At facilis est habenti gratiam et charitatem ; gratia enim et naturam sanat, et dirigit, atque inclinat ad medium attingendum ; ut etiam difficile est homini pingui, et onusto ingredi portam etiam utcumque latam, at homini tenui, et nudo non est difficile ingredi portam, etiam utcumque angustam. Unde S. Leo serm. 5. de Epiphania : « Nihil, inquit, arduum est humilibus, nihil asperum mitibus. » Et B. Augustin. lib. de natura et gratia, cap. 69 : « Omnia, inquit, sunt facilia charitati. » Et David Psal. CXVIII : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (6) ; certe autem qui currit , cum solum ambulare teneatur, plus facit, quam ei imperatum sit.

Argumentum tertium. In opere nostro semper aliquid deest : ergo numquam implemus legem : ergo multo minus possumus facere opera supererogationis. Probatur antecedens, quia Paulus ad Rom. VII. dicit, *se mente servire legi Dei, carne autem legi peccati ;* et Job *verebatur omnia opera sua*, Job IX. et Isaias cap. LXIV. vocat *pannum menstruatæ omnes justitias nostras ;* et David clamat Psal. CXLII : *ne intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* (7)

Respondeo : negandum esse antecedens ; nam si nullo modo legem servare possemus, mentiretur Joannes, cum ait : *Et mandata ejus gravia non sunt.* I. Joan. V. et Dominus, cum ait Matth. XIX : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata,* (8) juvenem illum non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset : si vis in cœlum ascendere, fac tibi remigium alarum, et vola per aerem. Imo sequeretur hominem numquam peccare ; non enim peccat qui non facit quod non potest, et Deus esset omni Tyranno iniquior, et crudelior, quippe qui tributum peteret quod nemo posset solvere, et hoc ab amicis suis peteret. Adde quod Basilius oratione in illud : *Attende tibi*, dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deum præcepisse , quod idem docent omnes Patres.

Ad primum ergo locum dico , Paulum loqui de motibus concupiscentiæ involuntariis, qui non peccata, sed pœnæ sunt.

Ad secundum dico, contrarium inde elici,

(1) Deut. XXX, 9 et 10; III. Reg. XIV, 8; Eccl. XLVII, 10; IV Reg. XXIII, 25 ; Psal. CXVIII, 10. — (2) Psal. CXVIII, 96. — (3) Math. VII, 14. — (4) Math. XI, 30. — (5) I. Joan. V, 3. — (6) Psal. CXVIII, 32. — (7) Rom. VII, 25; Job. IX, 28; Isai. LXIV, 6; Psal. CXLII, 2. — (8) I. Joan. V, 3 ; Math. XIX, 17.

ideo enim Job verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret; illi autem proprie metuunt, qui vident posse vitari malum quod metuunt; semper enim conjuncta sunt spes, et metus; qui enim certo sciunt non posse vitari, desperant et dolent potius quam metuunt. Unde B. Gregorius in hunc locum scribens, ait : « Ipsa bona nostra, quia insidiantis culpæ evadere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc recte dicitur : Verebar omnia opera mea. »

Ad tertium dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona gravissimorum peccatorum, qui si qua opera bona faciebant, saltem moraliter, ea inquinabant admixtione multorum criminum; Nos autem non de peccatoribus, sed de justis loquimur, cum dicimus homines posse legem servare, et etiam amplius facere. Nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessario esse peccata; nam Isaias non comparat opera peccatorum sordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, et partes maculatæ.

Ad ultimum dico, cum Augustino lib. de perfectione justor. Hieronym. in epist. ad Ctesiphontem, et Gregorio in hunc Psalmum, non posse hominem justificari coram Deo, quia nemo est, qui non habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit justus, et multa opera bona faciat, etiam supererogationis; non enim dicit David, non justificabitur omne opus, sed omnis vivens; vel dicendum cum Arnobio, Hilario, Hieronymo, et Euthymio in hunc locum, non posse ullum justificari si comparetur cum Deo; tam sublimis enim est Dei justitia, ut ejus comparatione omnis hominum et Angelorum justitia, injustitia videatur, sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed umbram facere videtur.

Argumentum quartum. Verba Christi Lucæ XVII. inquit Martyr : *Cum feceritis hæc omnia, dicite, servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus* (1) istud commentum prorsus excludunt, et confirmatur : nam servus quidquid est, Domini est, et quidquid facit, Domino facere tenetur.

Respondeo : Petrum non egisse hoc loco fidelem martyrem, nam omisit ea verba, in quibus latebat solutio. Non enim Dominus ait, cum feceritis omnia, dicite, servi inutiles sumus etc. Sed, *cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Unde Ambrosius lib. de Viduis : « Hoc, inquit, virgo non dicit, hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita exspectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait : Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis? Non enim quasi inutilis servus, quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi utilis Domino, qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicavit usuris, mercedem fidei, atque virtutis, bene sibi conscius meritorumque securus, exspectat.» Adde quod Dominus non ait, servi inutiles estis, sed dicite, *servi inutiles sumus;* vult enim nos humiles esse et non jactare nostra merita, sed ipse tamen postea dicit : *Euge serve bone et fidelis;* inutilem autem servum vocabit eum dumtaxat, qui præceptis non obedierit, ut patet Matth. XXIV. in parabola de talentis : *Inutilem*, inquit, *servum projicite in tenebras exteriores* (2).

Ad confirmationem, fateor, servum, quidquid est, Domini esse, et quidquid agit, in lucrum Domini cedere. At non inde sequitur ex debito eum facere quidquid facit : quid enim si velit sibi de somno concesso aliquid subtrahere, ut pro Domino suo aliquid agat, nonne plus faciet quam tenetur ?

Argumentum quintum. Jubemur quotidie dicere Deo : *Dimitte nobis debita nostra :* ergo numquam facimus quantum debemus : ergo multo minus facimus plusquam debemus. Respondeo, quotidie nos Deo dicere : *Dimitte nobis debita nostra*, propter peccata venialia, quibus in hac vita aut numquam, aut raro caremus, quibus tamen non obstantibus, et justi esse, et supererogationis opera facere possumus.

Argumentum sextum. Apostoli Matth. XIX. non solum non cogitaverunt de operibus supererogationis, sed etiam de ipsa salute dubitarunt, dicentes : *Quis poterit salvus esse?* Quibus Dominus non ait, non solum salvi esse, sed etiam supererogare potestis, sed ait : *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum* (3). Respondeo, apud homines impossibile esse et salvari, et opera supererogationis facere; apud Deum utrumque esse possibile.

(1) Luc. XVII, 10. — (2) Math. XXIV, 30. — (3) Math. XIX, 25 et 26.

Argumentum septimum, Hieremias dicit : *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*, cap. XLVIII (1). Nemo autem est, cui non subrepat aliqua negligentia : ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum. Respondeo, loquitur de negligentia gravi, quæ amicitiam Dei tollat, unde in Hebræo רמיה fraudem potius, quam negligentiam significat; sicut Hieronymus etiam vertit.

Argumentum octavum. Christus ait: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos*, Joann. XIII. At Christus sic nos dilexit, ut pro nobis sit mortuus ; ergo et nos debemus pro fratribus animas ponere, ut concludit Joannes, I. Joan. III. at hæc est summa charitas, cui nihil addi potest : *Majorem enim charitatem nemo habet, quam ut animam quis ponat pro amicis suis,* Joan. XIII (2). Ergo nullus remanet locus consiliis, et operibus supererogationis. Respondeo, non tenemur animas ponere pro fratribus, nisi quando id necessarium est ad eorum salutem æternam ; si ergo id faciamus, cum non est necessarium, sed utile tantum, opus consilii et supererogationis faciemus : et similiter si proximo benefaciam, quando non est in extrema vel gravi necessitate, opus facio supererogationis.

Argumentum nonum. Jubet Deus Deuteron. IV. nihil addi præceptis suis; male ergo adduntur consilia. Respondeo : jubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrumpat, non autem aliquid, quod ipsum perficiat; consilia autem perficiunt, non corrumpunt præcepta, ut patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. IV. de Pontifice, cap. 17.

Argumentum decimum. Ita sumus Deo obligati, ut non possimus unquam facere, quantum debemus : ergo numquam supererogamus. Antecedens patet; nam quidquid habemus boni, ab illo habemus : ergo omnia nostra sunt ei debita, et si millies pro Deo vitam ponemus, numquam tamen reddemus ei aliquid æquale.

Respondeo : argumentum probat, potuisse Deum a nobis exigere quidquid possumus, non tamen voluisse. Constat enim ex divinis litteris, Deum pro sua benignitate imposuisse nobis jugum suave, et onus leve. Præterea probat hoc argumentum, numquam hominem posse facere plusquam debet, imo etiam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata ; numquam enim ei reddemus æquale; et tamen possumus facere plusquam debemus, si consideremus legem nobis a Deo impositam, et proinde possumus facere plusquam revera facere teneamur ; nam etsi non possumus superare, aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen non propterea rei efficimur, quia non tenemur id præstare, sed id solum, quod Deus imperavit.

Argumentum undecimum. Ad Philipp. IV. dicitur : *Quod reliquum est, fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque honesta, quæcumque justa, quæcumque boni nominis, si qua virtus, et si qua laus, hæc cogitate, quæ et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, hæc facite, et Deus pacis erit vobiscum* (3). Inveniant, inquit Petrus Martyr, « isti acuti homines, quod huic præcepto Pauli superaddi possit. » Respondeo, hæc omnia debere accipi negative, ut sensus sit. Nihil cogitetis, neque agatis, nisi quod justum est, quod verum, quod pudicum etc. Et hoc modo multa possunt superaddi affirmativa ; alioqui si juberet Paulus, ut omnia, quæ sunt vera cogitaremus, deberemus cogitare, non solum omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ verissimæ sunt.

Argumentum duodecimum. Te, inquit, interrogo, an possis aliquid facere ultra legem, vel non? si non potes, convenimus ; si potes, ergo teneris id facere. Nam lex requirit omnes tuas vires, et quidquid potes : ergo implicat contradictionem, quod possis ultra legem aliquid facere. Respondeo, nego, legem requirere omnes vires, et quidquid possumus, solum enim requirit, ut impleamus, quod præcipitur, sive nobis superent vires, sive non. Alioqui I. ad Corinthios VII. Paulus non potuisset dicere de homine soluto : *Quod vult faciat : non peccat, si nubat*. Sic enim argumentabor : aut ille potest continere, aut non : si non, ergo tenetur nubere, ut Calvinus et Martyr docent; si potest, ergo tenetur continere ; lex enim requirit quidquid possumus : ergo numquam datur tempus, quo liceat dicere : *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat* (4).

Argumentum decimumtertium. Non caret superbia et arrogantia infinita, ut dicas, te plus facere, quam tenearis, et Christo sit in-

(1) Jerem. XLVIII, 10. — (2) Joan. XIII, 34 et seq. — (3) Philipp. IV, 8. — (4) I. Cor. VII, 36.

juria non vulgaris, qui frustra dicetur mortuus; si valuisses legem præstare, aut plus efficere, quam in illa præceptum fuerit.

Respondeo : non timuisse istam superbiam infinitam illas virgines, quæ, teste Augustino, serm. 18. de verbis Apostoli, dixerunt : Amando te plus facimus, quam præcipis : neque illos omnes Patres, quos supra citavimus. Sed hoc revera non caret superbia infinita, propter tam debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, imo et ipsi Scripturæ, quod Petrus Martyr facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia ; non enim dicimus, posse hominem suis viribus, aut sine Christi gratia legem servare, vel aliquid superaddere.

Argumentum decimumquartum. Nolle Deum plus amare, si plus possis, gravissimum peccatum est : ergo nihil potes superaddere, quod non debeas. Probatur antecedens; primo,quia negat Deum esse summum bonum, qui non vult eum amare quantum potest; secundo, quia abutitur Dei dono,qui potest plus diligere, et non vult; nam posse plus diligere sine dubio Dei donum est. Adde, quod qui talentum abscondit, a Deo punitus est, Matth. XXV. et peccatum est ingratitudinis, nolle facere quod potes pro eo, cui non potes referre paria.

Respondeo, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat majorem illum amorem; vel si id fiat ex superbia, quasi putes te satis esse perfectum; vel denique si ex acedia et pigritia nolis ullo modo amplius proficere. Id enim repugnat statui viatoris, at si velis quidem plus diligere et proficere, sed juxta conditionem et gradum tuum, etiamsi nolis ad altiorem statum ascendere, quamvis possis, non peccas. Verbi gr. cui est imperatum, ut proficiscatur Venetias, si in media via consistat, et nolit progredi, peccat : At si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia ; et si velit in ipsa via ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ad primum dico,illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, id est,super omnia alia ; qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiamsi eum non tam ardenter amet, quam forte posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset. Alioqui semper essemus perplexi, imo etiam semper peccaremus; quantumvis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulo ardentius posse diligere, si paulo amplius conemur.

Ad secundum dico, illum abuti Dei dono, qui eo non utitur quando est necessarium; qui autem paratus est eo uti, si necessarium sit, etiamsi numquam fortasse utatur, non dicitur eo abuti. Nam ille, cui Paulus dicit I. Cor. VII : *Quod vult, faciat*, sine dubio potuit continere, et tamen ei dicitur : *Non peccat, si nubat* (1). Et B. Augustinus de bono conjugali cap. 21. dicit : Abrahamum habuisse donum continentiæ, non minus, quam Joannes habuerit, ita ut potuerit semper continere, et tamen numquam continuisse, ne in extrema quidem senectute : et Joannem Evangelistam habuisse donum patiendi martyrium, non minus quam Petrum: et tamen non exercuisse illud donum, ut fecit Petrus : Accusare autem Abrahamum, vel Joannem, quasi donis Dei abusi sint, extremæ dementiæ est.

Ad illud de ingratitudine dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cum necessitas ejus id postulat, aut cum ipse operam nostram requirit, et qui voluntati ejus satisfacit. Porro Deus contentus est ut legem ejus servemus, neque aliud a nobis requirit, etiamsi possimus plura præstare.

Ad illud de talentis dico, servum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi : quomodo nunc qui habet talentum concionandi,et simul habet præceptum, quia est Episcopus, punietur, si non concionetur. At qui habet idem talentum, sed non habet præceptum, non punietur, ut patet de sancto Antonio etc.

CAPUT XIV.

Explicatur nomen, et definitio voti.

Sequitur Disputatio tertia, quæ est de votis monasticis, cujus disputationis sex erunt partes. Primum enim exponemus breviter nomen, et definitionem voti. Deinde, expli-

(1) Cor. VII, 36.

cabimus sententiam adversariorum. Tertio, probabimus omne quod sit ex voto esse cultum Dei. Quarto, vota non esse propria Judæorum, sed etiam a Christianis recte fieri ostendemus. Quinto, de rebus præceptis, qualis est promissio facta in Baptismo, non solere proprie fieri vota. Sexto, de rebus non præceptis, ac nominatim de continentia, paupertate, et obedientia, vota recte fieri demonstrabimus.

Quoad primum, nomen voti apud Latinos ambiguum est; significat enim promissionem et orationem, ac desiderium; dicimus enim, suscepi votum continentiæ, id est, promisi Deo continentiam; item, pro voto mihi continentia succedit, id est, ut desiderabam, et vota pro continentia Deo fudi, id est, precatus sum a Deo continentiam. Apud Græcos non est idem nomen pro voto, et oratione, tamen sunt duo affinia nomina; nam εὐχή significat votum, προσευχή, orationem. Apud Hebræos voti et orationis nomina nullam habent affinitatem; votum enim dicitur נדר oratio תפלה cujus rei ea est ratio, quod apud Græcos et Latinos, cum hæc nomina inventa sunt, vix erat ulla vera pietas, et ideo nihil homines Deo, vel Diis vovebant, nisi ad id, quod desiderabant impetrandum, et propterea semper votis annectebant preces, juxta illud Virgilii Æneidos VI: *Cessas in vota precesque.*

Hinc igitur Græci, ut observavit Gregorius Nyssenus orat. 2. orationem Dominicam, vocaverunt orationem προσευχήν, quia post votum fiebat, quod vocabant εὐχήν. Latini autem (ut diximus) eodem nomine promissionem Deo factam, et preces ad Deum appellabant. At Hebræi, quia Deum pie colebant, et absoluta etiam vota facere consueverant sine ulla relatione ad preces, ut nos quoque Christiani facimus, propterea propriis et diversis nominibus, hæc duo nominabant.

Potest autem definiri votum : « Religiosa promissio alicujus excellentioris boni, Deo facta libera voluntate. » Promissio dicitur, quasi contractus quidam inter Deum et hominem. Nec enim sufficit ad votum, proposuisse ac statuisse aliquid facere, nisi etiam promittatur; votum enim includit obligationem unius ad alterum; non enim obligat votum solum ratione veritatis, id est, quia tenetur qui vovit, verum facere quod dixit, sed etiam ratione fidelitatis, quia tenetur alteri fidem datam servare. Hæc autem obligatio non potest nasci ex proposito solo, quod quis apud se concipit, sed necessario promissionem requirit. Religiosa dicitur, ut significetur, cujus virtutis actus sit votum, nimirum religionis.

Est autem observandum, in voto semper esse duas actiones, alteram materialem, alteram formalem. Materialis est, de qua sit votum, ut jejunare, sacrificare etc. Formalis est ipsa promisso jejunandi, vel sacrificandi, et promissionis adimpletio. Quare formalis actio semper est actus religionis; materialis autem interdum est religionis, ut si quis voveat quotidie sacra facere, interdum alterius virtutis, ut si quis voveat sexta feria semper jejunare. Excellentioris boni dicitur, ut determinetur materia voti, nec enim voveri potest, nisi id, quod melius sit facere, quam omittere.

Ex quo perspicuum est, quinque rerum genera excludi a materia voti. Primo, peccata, ut cum Judæi voverunt se occisuros Paulum, Actor. XXIII. nam vovere peccata, non est Deo munus promittere, sed minari. Secundo, opera indifferentia, ut non ire ad forum; non enim potest Deo placere, quod est vanum, et inutile : *Displicet enim ei stulta promissio*, Eccles. V. (1). Tertio, opera impossibilia, ut si quis voveat se profecturum in Hierusalem sine navi. Quarto, opera necessaria, ut si quis voveat se moriturum quando placuerit Deo. Quinto, opera bona, quæ tamen majora bona impediunt, ut si quis voveat se ducturum uxorem. Quamquam hoc ipsum certo tempore, ac certæ personæ potest esse melius facere, quam omittere : proinde tum erit legitima voti materia, etsi absolute contra judicandum sit.

Deo facta dicitur, ut intelligamus, vota differre a juramentis, licet utraque sint actus religionis, et in materia fere conveniant; vota enim fiunt Deo, juramenta hominibus per Deum. Non autem hinc excluduntur vota, quæ fiunt sanctis; nam vel ea sunt vota materialiter, non formaliter, ut quidam docent, qui existimant in votis Sanctorum duas esse promissiones; unam Sanctis, quibus aliquid promittitur; alteram Deo, cui promittitur adimpletio promissionis factæ Sanctis, et hanc solam proprie votum esse dicunt; vel (quod verius puto) vota fiunt vere Sanc-

(1) Eccl. V, 3.

tis, sed ut Sancti sunt, id est, ut excellentissimo modo participant Dei naturam et gloriam, de qua re disputavimus in lib. III. de Ecclesia triumphante cap. 10.

Addimus ultimo, Libera voluntate, ut distinguatur votum a lege communi; votum enim est lex quædam privata, et obligat more legis, sed lex communis obligat etiam nolentem, et invitum; votum autem est lex, quam nos ipsi nobis ferimus, et proinde non obligat, nisi eum, qui sponte votum fecerit, et hinc non habentur rata vota facta ante usum rationis, nec ea, quæ propter ignorantiam, aut metum censentur involuntaria.

CAPUT XV.

Explicatur status quæstionis.

Jam vero, ut breviter explicemus, quibus in rebus ab adversariis dissentiamus : Lutheri et Calvini sententia eadem esse videtur; uterque enim tria quædam de votis docet. Primum, vota ad colendum Deum non posse fieri, nisi de rebus præceptis, proinde unum esse commune votum fidelium, promissionem illam, quam facimus in Baptismo.

Secundum, vota de rebus a Deo non præceptis posse fieri, si non ad colendum Deum, aut satisfaciendum pro peccatis, sed ad negotia hujus vitæ expeditius peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos fines fiant : exempli causa docet Calvinus, eum, qui sæpe in vitium ebrietatis labitur, recte facturum, si voveat, se triduo aquam bibiturum, si iterum inciderit in ebrietatem; quomodo etiam existimat, Apostolorum tempore viduas quasdam vovisse continentiam, ut expeditius fungerentur munere Diaconissarum.

Tertium, vota Monachorum impia, irrita, et omnino solvenda esse, quod fiant cum opinione cultus, et tamen de iis rebus sint, quas Deus nusquam præcepit. Hæc omnia Lutherus docet in lib. de votis monasticis, et Calvinus lib. IV Institutionum cap. 13. Nec dissimilia docent Confessio Augustana artic. 27. et Confessio Wirtembergensis, cap. de votis monasticis.

Petrus Martyr in lib. de Cœlibatu et votis monasticis, duo dicit pugnantia cum doctrina Lutheri et Calvini. Primum est, vota in Testamento veteri fieri potuisse, ut etiam sacrificia et cæremonias cæteras ; in novo testamento fieri non posse, cum sint abrogata cum reliquis Judaicis cæremoniis. Secundum est, promissionem, quæ fit in Baptismo, non esse votum; in tertio dicto cum Luthero et Calvino concordat.

CAPUT XVI.

Omne quod fit ex voto, esse cultum Dei.

Ut igitur ad disputationes veniamus, statuo hanc propositionem : « Omne quod fit ex voto, etiamsi alioqui non sit a Deo præceptum, vere et proprie est cultus Dei. » Hæc propositio est contra Lutherum et Calvinum, qui vota de rebus non præceptis, docent non posse fieri ad colendum Deum; quasi aliqua esse possint vera vota, quæ non sint cultus Dei. Probo igitur positam assertionem.

Primo, vovere est actus religionis, ergo et reddere sive implere votum est actus religionis, sive fiat de re præcepta, sive non præcepta. Probatur antecedens ex illo Isaiæ XIX : *In illo die cognoscent Ægyptii Dominum, et colent eum in hostiis et muneribus, et vota vovebunt, et solvent* (1). Ubi posteriora sunt explicationes priorum; vota enim munera sunt. Præterea hæc est natura voti, ut rem alioqui non ordinatam ad Dei cultum, ordinet ad cultum Dei, juxta illud Deuter. XII : *Quidquid sanctificaveris et voveris* etc. (2) Denique, fatetur Calvinus lib. IV, cap. 13, § 2. vovere esse officium religionis. Probatur jam consequentia; nam promittere et solvere, ad eamdem virtutem pertinent; sed per id, quod fit ex voto, etiamsi non præceptum, impletur votum : ergo per id colitur Deus.

Secundo, omne votum est promissio Deo facta, ut etiam Calvinus docet initio cap. 13, lib. IV Instit. ergo votum quodcumque implere, est fidem Deo servare; at servare Deo fidem, est Deum immediate colere et hono-

(1) Isai. XIX, 21. — (2) Deut. XII, 26.

rare; sicut e contrario fidem ei non servare, est injuriam illi facere : ergo cujuslibet voti impletio cultus Dei est.

Tertio, omne juramentum est cultus Dei, etiamsi fiat de re non præcepta; ut, si quis juret, se non bibiturum vinum, ut Calvinus ipse affirmat lib. II, cap. 8, § 23. Institutionum : ergo et votum de re eadem erit cultus Dei. Probatur consequentia : nam adeo similia sunt juramenta et vota, ut in Scripturis sæpe juramentum pro voto accipiatur, ut patet Numer. XXX : *Si mulier*, inquit Scriptura, *habens virum voverit aliquid, et verbum de ore egrediens, animam ejus obligaverit juramento, voti rea erit, reddet quod promisit* etc. (1) Præterea, sicut per juramentum de re non præcepta facienda, honoramus Deum, quia protestamur, eum esse immutabilem veritatem, et veritatis assertorem; ita per votum de re non præcepta, sed tamen bona, Deum honoramus, quia protestamur ei, ut summo bono, placere actus virtutum.

Quarto, solvere ex voto aliquid non præceptum, sed tamen bonum, falsis Diis, est peccatum, et non aliud, quam idololatriæ : ergo solvere Deo vero ex voto rem eamdem, erit actus latriæ.

Quinto, si quis voveat abstinere per triduum a vino, et non faciat, sine dubio peccat : at non peccat peccato intemperantiæ; non enim est actus necessarius temperantiæ abstinere a vino : ergo peccat, quia Deum afficit injuria, non servando illi fidem : ergo si abstineat, Deum honorat.

Sexto, omni actu virtutis etiam non præcepto, nec ex voto facto, sed facto tamen propter Deum, colitur Deus : ergo multo magis, si is actus fiat ex voto, eo Deus coletur. Probatur antecedens. Primo, Scripturæ testimonio : nam Lucæ II. dicitur Anna serviisse Deo jejuniis et orationibus, et est verbum λατρεύουσα, quod proprie cultum significat, Philippen. IV : *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suavitatis, hostiam placentem et acceptabilem Deo.* Hebr. ult.: *Beneficentiæ et communicationis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.* Jacobi I. : *Religio munda apud Deum est visitare pupillos et viduas* etc. (2) Quæ omnia intelliguntur etiam de Eleemosyna non præcepta.

Secundo, ex Patribus. Nam Tertullianus lib. de Resurrect. carnis, ait : « Nam sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, jejunia, et seras, et aridas escas, et appendices hujus officii sordes. Caro de proprio suo incommodo instauratur, virginitas quoque, et viduitas, et modesta in occulto matrimonii dissimulatio, et una notitia ejus, de bonis carnis Deo adolentur. » Epiphanius hæres. 48. virginitatem, et abdicationem rerum vocat approbatum Dei cultum. Hieronymus lib. I. in Jovinianum : « Illa, inquit, virginitas hostia est Christo, cujus nec animum cogitatio, nec carnem libido maculavit. » Augustinus lib. de bono viduitatis, cap. 9. de continentia loquens : « Nulla, inquit, Christo subtrahatur oblatio etc. » Et lib. X. de Civit. Dei, cap. 6. sacrificium vocat omne opus bonum propter Deum factum; certum autem est, sacrificium proprie cultum esse Dei.

Septimo, votum de re præcepta non est verum et proprium votum, nisi quatenus res illa concipitur ut non præcepta, ut paulo post ostendemus; igitur vel votum de re non præcepta cultus Dei est, vel nullum votum est cultus Dei, sed hoc est falsum, ergo illud verum.

Octavo, si votum de re non præcepta, non est cultus Dei : ergo nec ipsum vovere absolute est cultus Dei; nam ipsum vovere nusquam est præceptum. At hoc est contra ipsum Calvinum, qui docet, vovere esse actum religionis.

Nono, probatur exemplis Scripturarum. Nam primum votum legitur, Genes. XXVIII : *Votum vovit Jacob, si fuerit Dominus mecum* etc. *erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi, vocabitur domus Dei, cunctorumque quæ dederit mihi, decimas offeram tibi.* (3) Quod hoc sit votum de re non præcepta, patet, quia alioqui peccasset Jacob faciendo votum conditionatum de re præcepta. Quod autem hoc votum fuerit factum ad colendum Deum, patet, nam habere lapidem pro domo Dei, id est pro ara, et offerre decimas, sunt actus religionis. Aliud votum fuit Davidis de exstruendo templo, de quo Psalm. CXXXI : *Votum vovit Deo Jacob* etc. quod hoc votum fuerit de re non præcepta, patet ex lib. II Regum, cap. VII, ubi Deus audito hoc voto Davidis, et laudata ejus voluntate, dicit se non præcepisse, ut sibi fieret templum, nec velle fieri a Davide. Quod autem David hoc loco voluerit colere Deum, patet, quia exstruere templum est actus religionis.

(1) Num. XXX, 7. — (2) Phil. IV, 18 : Hebr. XIII, 16; Jacob. I, 27. — (3) Gen. XXVIII, 20 et seq.

Denique omnia vota, quæ leguntur in Scripturis, Levitic. XXVII, Num. VI et XXX, Deuteron. XII et XXIII, vota erant de rebus non præceptis, ut ex ipsis locis patet, et tamen quod placerent Deo, patet, quia severissime illorum solutionem exigebat : *Si votum voveris*, inquit Deuter. XXIII, *non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum : si nolueris polliceri, absque peccato eris* (1). Ubi clare vides, votum libere factum, a Deo severe exigi.

Sed solvamus argumentum illorum. Sic igitur argumentantur : Omnis cultus voluntarius, id est, quem Deus non præcepit, Deo placere non potest; ergo non debet fieri votum de re non præcepta ad colendum Deum. Probatur antecedens; nam Coloss. II, Apostolus reprehendit omnem ἐθελοθρησκείαν, sic enim est in Græco, quod noster interpres vertit, superstitionem, et Rom. XIV. ait : *Quod non est ex fide, peccatum est* (2). Quibus verbis indicat, peccatum esse id aggredi, quod fides ex verbo Dei concepta non ostendit, qualiter a Deo æstimetur; tales autem sunt omnes cultus voluntarii.

Ad illud, ad Colossens. II de ἐθελοθρησκεία, quidam respondent, Paulum eo loco non accipere in malam partem cultum voluntarium, sed in bonam; tamen quia vulgata editio vertit, superstitionem, et Hieronymus in epist. ad Algasiam, quæst. 10. Augustinus in epist. 59. ad Paulinum, quæst. 7. Ambrosius, Theodoretus, Œcumenius, et alii omnes in hunc locum, accipiunt eam vocem pro simulata religione, dicendum est, Apostolum hoc loco voluntarium cultum appellare non eas actiones, quæ non sunt a Deo præceptæ, id enim repugnaret plurimis Scripturarum testimoniis, ut jam probavimus, sed eas, quæ nec a Deo probatæ, vel commendatæ sunt, nec revera ex natura sua sunt materia cultus, sed sunt res inanes, et tamen ab aliquibus usurpantur quasi essent cultus; quales sunt qui dicuntur superstitiosi cultus, ut cum aliqui ponunt religionem in numero lotionum, ut Judæi olim faciebant, et Turcæ hoc tempore faciunt, qui putant valde se colere Deum, si toto corpore sæpius loto ad orandum accedant; loquitur enim Apostolus de iis, qui se abstinebant a cibis quibusdam, tamquam natura sua immundis, et in eo ponebant religionem, si tales cibos numquam attingerent.

Ad illud ex Rom. XIV. dico, cum communi expositione veterum, fidem accipi pro conscientia, ut sensus sit, peccatum esse id omne, quod sit contra conscientiam. Sed admissa etiam Calvini expositione, non video, qua ratione inde colligatur, non placere Deo cultus, quos ipse non præcepit; nam fides ex verbo Dei concepta, non ostendit solum placere Deo, quæ ipse præcepit, sed etiam quæ ipse consuluit; et quæ neque præcepit, neque consuluit, sed tamen ex se bona sunt : ut patet ex infinitis locis, ubi jubet sibi reddi vota sponte facta.

CAPUT XVII.

Non fuisse Judæorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiam id esse commune.

Refellenda nunc est Petri Martyris sententia, qui in libro de votis et cœlibatu contra Smithæum adversus omnes, tum Catholicos, tum hæreticos, omnia omnino vota Christianis interdicit : « Quare, inquit, ut aliæ cæremoniæ per Christum sublatæ sunt, ita et vovendi ratio debet facessere.» Et infra : « Quare votum, licet antiquitus potuerit usui esse, cum ad legis cæremonias pertineret, modo explosum est. »

Hæc sententia primo refellitur ex illa prædictione, Isaiæ XIX : *Colent eum in hostiis et muneribus, et vota vovebunt Domino, et solvent* (3). Hæc enim de Christianis prædicta esse, S. Hieronymus, S. Cyrillus, et cæteri omnes in commentario hujus loci appertissime docent.

Respondet Martyr, hæc quidem de Christianis dici, sed per vota et hostias non intelligi vera vota, verasque hostias, sed cultum spiritualem et Christianum. Dicit enim, Isaiam, cum Judæis loqueretur, per ea, quibus tunc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum; non enim aliter Judæos intellecturos fuisse, quæ dicebantur.

Sed refellitur hæc solutio; nam in primis etiamsi non habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quæ Judæi habuerunt, ta-

(1) Deut. XXIII, 21 et 22. — (2) Rom. XIV, 23. — (3) Isai. XIX, 21.

men si nulla haberemus, male explicuisset Isaias cultum Christianum per hostias et vota; non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile est. Longe melius explicuisset per contradictorium, si dixisset : Non colent hostiis, nec vota vovebunt; tunc enim omnes intellexissent cultum quidem futurum, sed non qualis tunc erat. Præterea expositio ista Petri Martyris non potest probari, nisi assumatur ut certum id, quod est in quæstione. Nam si petas ab eo, cur illa verba : *Vota vovebunt*, *et solvent*, exponere velit metaphorice potius, quam proprie, nihil aliud respondebit, nisi quia proprie exponi non possunt, cum apud Christianos nulla essent futura vota. At hoc est, de quo contendimus : An Christiani sint vota facturi, et cum ille neget, nos asseramus, quis non videt verbum Dei nobis favere, cum de Christianis dicat : *Vota vovebunt*, *et solvent.*

Secundo, idem probatur ex illa exhortatione Ps. LXXV : *Vovete*, *et reddite Domino Deo vestro* etc. (1) tametsi enim Petrus Martyr contendat, hæc Judæis tantum dici, tamen longe aliud docent sancti Patres, ex quibus B. Augustinus hunc locum ita enarrat, non Judæis, sed Christianis loquens : « Quisque quod potest voveat, et reddat ; non sitis pigri ad vovendum ; non enim viribus vestris implebitis. »

Tertio, idem probatur ex illis verbis B. Pauli prioris epistolæ ad Timotheum cap. V. ubi de viduis quibusdam dicit : *Cum luxuriatæ fuerint in Christo*, *nubere volunt*, *habentes damnationem*, *quia primam fidem irritam fecerunt* (2). Quo loco per primam fidem omnes omnino interpretes, tum Græci, tum Latini, intelligunt votum continentiæ. Sanctus Augustinus in Psalm. LXXV : « Quid est, inquit, primam fidem irritam fecerunt? voverunt, et non reddiderunt. » Sed de hoc loco infra fuse disseremus, nunc solum innuisse sufficiat. Omnia quoque testimonia et argumenta, quæ proferemus, ad probandum vota monastica esse licita, huc etiam referri possent.

Ultimo, votum non est cæremonia Judaica, nulla igitur causa est cur solis Judæis, et non etiam Christianis liceat vovere ; nam in primis vovendi actus sola mente perfici potest. Tametsi enim ore quoque vovere solemus, tamen etiam sine ulla voce solo cordis motu votum emitti potest : cæremoniæ autem omnes res sunt exteriores et sensibiles, ut notum est ; non igitur vota ad cæremonias, sed ad internum cultum pertinent. Deinde, licet vota cæremoniæ essent, non continuo Judaicæ essent ; multæ enim sunt cæremoniæ omni hominum generi, et omni religioni communes, ut genua flectere ad orandum, manus attollere, cœlum aspicere, tundere pectus. Et denique, illæ solæ dicuntur proprie Judaicæ cæremoniæ, quæ vel a Mose sunt institutæ, vel Christum venturum significabant, quamvis ante Mosem cœperint ; et proinde Christo adveniente cessaverunt.

Porro vota non cœperunt a Mose ; nam Jacob Patriarcha *votum vovit*, Genes. XXVIII. longe antequam Moses nasceretur ; neque vota ad Christum venturum significandum instituta sunt. Quid enim habent cum Christo venturo vota jejuniorum, continentiæ, eleemosynarum, et similia? Nec demum cum Mose cessarunt. Nam licet in Ecclesia Christi post Evangelii plenam promulgationem cessaverit circumcisio, sacrificia ovium ac bovum, et alia id genus, tamen vota numquam cessarunt, ut patet vel ex uno loco sancti Augustini : siquidem in illud Psalm. LXXV : *Vovete*, *et reddite*, sic ait de Christianis sui temporis : « Alius vovet Deo castitatem conjugalem, ut præter uxorem non noverit aliam. Alii etiam vovent, etsi experti tale conjugium, ultra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere, et ipsi voverunt aliquid majus, quam illi. Alii virginitatem ipsam ab ineunte ætate vovent, ut nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt, et reliquerunt ; et isti voverunt plurimum. Alii vovent, domum suam esse hospitalem omnibus sanctis advenientibus, magnum votum vovent. Alius vovet, relinquere omnia sua, distribuendo pauperibus, et ire in communem vitam, in societatem Sanctorum, magnum votum vovit. » Hæc ille.

Ac ne forte respondeatur, vovendi cæremoniam esse jure abrogatam, sed non facto, ac non defuisse qui voverint, sed eos fecisse, quod non licebat : considerandum est, non qualescumque homines, sed doctissimos et sanctissimos, ut Augustinum, Basilium, Hieronymum, Bernardum, aliosque permultos vota vovisse, et laudasse, quorum testimonia postea afferentur. Nunc Augustinum

(1) Psal. LXXIX, 12. — (2) Timoth. V, 11 et 12.

sufficere posse putavi, præsertim cum id adversarius noster non neget.

Respondet enim Martyr, non esse curandum, quod homines, etiamsi inculpati, et sine controversia Deo grati, fecerint, quia non illorum vita, sed verbum Dei est regula nostræ fidei. Quod quidem accepit Martyr a Luthero, qui in libro de abroganda Missa fusissime docet, non esse cogitandum, quid Sancti fecerint, sed quid facere debuerint secundum regulam verbi Dei.

At quomodo, quæso, potest fieri, ut inculpati et Deo grati fuerint, qui vota frequentarunt in Christi Ecclesia, si vota ad cæremonias Judaicas pertinent? Certe, si qui hoc tempore, vel circumcisionem, vel Sabbatum, vel sacrificia cruenta publice celebrarent, nullo modo inculpati, et grati Deo esse possent, præsertim si nulla ignorantia laborarent. Si ergo vota similia sunt circumcisioni, et sacrificiis cruentis, ut Martyr affirmat, quomodo inculpati, et grati Deo fuerunt Basilius, Augustinus, Bernardus, et alii doctissimi viri, qui vota fecerunt, et aliis facienda suaserunt?

Deinde non est nostra quæstio, verbum Dei ne, an exempla Sanctorum pro regula fidei et morum habere debeamus, sed utri verbum Dei melius intellexerint : Petrus Martyr, Calvinus, Lutherus, et similes homines, an viri illi, quos sanctissimos, et doctissimos fuisse utrique confitemur : exempla enim Sanctorum non repugnant verbo Dei, sed explicant, aut declarant, ideo et Apostolus dicebat : *Imitatores mei estote.* Et Christus, Matth. V. viros sanctos comparat lucernæ positæ super candelabrum, quæ lucet omnibus, qui in domo sunt. Neque huic veritati repugnat, quod etiam sancti interdum labuntur, ut patet de ebrietate Noe, de adulterio Davidis, de simulatione B. Petri, quam Paulus reprehendit; non enim omnia facta Sanctorum imitanda esse dicimus, sed ea solum, quæ neque pugnant aperte cum regula fidei, neque inveniuntur vel a Scriptura, vel ab aliis sanctis viris reprehensa, sed contra potius a piis et doctis passim laudata. Ejusmodi autem esse vota, nemo negare potest, nisi qui vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPUT XVIII.

Solvuntur objectiones.

Sed audiamus nunc objectiones Petri Martyris, ut videamus, an habuerit aliquam, si non justam, saltem probabilem causam recedendi a communi sententia omnium pene tum Catholicorum, tum hæreticorum.

Objectio prima. In Testamento veteri frequens est mentio votorum, in novo ne nominatur quidem votum, nisi cum sermo est de votis Judaicis, ut Actor. XXI. igitur vota ad cæremonias Judaicas pertinent.

Respondeo, nomen voti in Testamento novo non habetur, res tamen habetur, ut ostendimus ex Apostolo, et infra clarius ostendemus. Sed etiamsi non haberetur, sufficerent testimonia veteris Testamenti cum usu et explicatione Ecclesiæ. Moralia enim præcepta, vel documenta Scripturæ veteris, non minus ad Christianos, quam ad Judæos pertinent; idcirco enim assidue in Ecclesia leguntur Psalmi, quod pleni sint moralibus documentis.

Et sane, si Martyris argumentum valeret aliquid, concluderet etiam, usuram Christianis non esse prohibitam; nam usura in Psalmis, et Prophetis passim prohibetur, in Testamento novo non legitur prohibita sub nomine usuræ, colligitur quidem usuræ prohibitio ex illo loco : *Mutuum date, nihil inde sperantes*, Lucæ VI. (1) sed multo obscurius, quam votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt. Nam ista verba omnes Patres de voto intelligunt, illa non omnes intelligunt de usura; nam S. Basilius in Commentario Psalm. XIV. S. Ambrosius in lib. de Tobia cap. 16. S. Hieronymus in Commentar. in Ezechiel. cap. 18. et aliqui recentiores contendunt in illis verbis non prohiberi usuram, sed consilium dari divitibus, ut dent mutuo sine ulla spe sortem ipsam recuperandi.

Si igitur usura jure divino prohibita est Christianis, licet expresse ejusmodi prohibitio non habeatur nisi in veteri Testamento, quanto magis religio vovendi licita erit Christianis, cum et res, et nomen voti in

(1) Luc. VI, 35.

Testamento veteri, res autem in novo expresse contineatur?

Secunda objectio. Quotquot fidem Christi profitemur, eo ipso toti sumus illi obstricti; quid igitur voto nos rursus ei tradimus? Ridiculus porro haberetur filius, qui tabulis obsignatis atque testibus vellet sese patriæ potestati subdere. Idcirco qui vota nuncupant, aut se fateantur non esse Dei, aut intelligant quam vovendo stulte agant, dum, quemadmodum dicitur, actum agunt. Lege cavit Deus, ne Israelitæ primogenita ex pecoribus sibi voverent, non alia sane ratione, nisi quod jure sibi debebantur. Propterea cum nos jam Christi membra simus, et Deo omnibus modis obstricti, non minus quam primogenita antiquitus erant, non est permittendum ut voveamus. Hæc ille.

Respondeo dupliciter. Primo, retorquendo argumentum; nam quemadmodum Christiani Deo sunt obstricti ratione creationis, et redemptionis, sic etiam Judæi obstricti erant Deo ratione creationis, et liberationis de Ægypto, igitur etiam illi vovere non poterant, ne actum agerent.

Respondet Petrus Martyr, nos quidem vovere non posse, quia non solum Deo obstricti sumus, sed etiam scimus obstrictos nos esse luce jam Evangelii coruscante; illi autem vovere poterant, et debebant, ut admonerentur hac veluti pædagogia perpetuo debito se, ac sua omnia Deo obstricta esse.

At nullo negotio hæc solutio refelli potest; nam qui apud Judæos vovebant, non erant solum imperiti aliqui homines, sed etiam Prophetæ sapientissimi, qui melius noverant debitum nostrum cum Deo, quam ulli nostrum sciant. David Propheta sapientissimus: *Votum vovit Deo Jacob*, Psalm. CXXXI. (1) et Principes ad vovendum hortatus est, lib. I Paralip. cap. XXIX. ubi hæc addidit, ut os obstrueret Petro Martyri, judicans se et suos non ignorare omnia esse Dei: « *Quis*, *inquit*, *ego*, *et quis populus tuus*, *ut possimus tibi hæc universa promittere? Tua sunt omnia*, *et quæ de manu tua accepimus*, *dedimus tibi.* » Præterea, si Judæi hoc ignorassent, non potuissent per vota hujus debiti admoneri, sed potius contrarium ex sua vovendi consuetudine colligere potuissent; nam si non possumus vovere Deo, quæ ipsius sunt, qui vovet, admonetur se aliquid habere quod non sit Dei. Itaque pædagogiam valde malam Deus Judæis tribuisset, si esset vera Martyris sententia. Voluisset enim eos assuescere faciendis votis, ut admonerentur omnia esse Deo obstricta, et interim contrarium eveniret.

Respondeo secundo ad argumentum directe, nos et omnia nostra Deo esse debita et obstricta in hoc sensu, quod omnia ab illo accepimus, et ejus beneficio retinemus, et proinde potest ille, si velit, omnia repetere, et nos tenemur quidquid ille jusserit facere. Tamen quia ille multa nobis libera relinquit, in quibus possumus pro arbitrio, hoc aut illud facere, idcirco multa sunt Dei et nostra simul; Dei, quia ejus beneficio illa habemus; nostra, quia possumus pro arbitrio de illis disponere, dummodo non contra Deum. Quocirca quando vovemus, et offerimus aliquid Deo, de rebus ejus damus, et tamen vere damus, quia res illæ etiam nostræ erant, et potuissemus non dare. Unde Concilium Arausicanum can. 11: « Nemo, inquit, quidquam Domino recte voverit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur, quæ de manu tua accepimus, damus tibi. »

Ad illud exemplum filiifamilias, qui ridiculus esset si tabulis obsignatis se subdere vellet patri, Respondeo: filiumfamilias ridiculum fore si tabulis obsignatis se patri subdere vellet in iis rebus, in quibus necessario parere tenetur, et de quibus imperium patris jam habet; at non fore ridiculum si in iis rebus se subdat, in quibus alioqui sui juris erat. Nec enim parentes possunt omnia quæ volunt filiis imperare, et in iis etiam quæ possunt, sæpe non imperant, sed dant filiis optionem; exempli causa, liberum est filiis uxorem ducere, vel non ducere, nec possunt in ea re a parentibus cogi, si tamen quis patri polliceatur se facturum in eo negotio, quod is imperaverit, tenebitur stare promissis.

Ad illud autem de primogenitis pecorum, quæ Deo voveri non poterant, quia Dei erant, Respondeo, hoc ipsum sententiæ nostræ favere; nam ideo primogenita pecorum voveri non poterant; reliqua autem voveri poterant, tametsi omnia Dei sint: *Domini enim est terra*, *et plenitudo ejus*, Psalm. XXIII. (2) quia Deus Levit. XXVII. non reliquerat Judæis liberam dispositionem primogenitorum, ut reliquerat rerum cæterarum. Sic igitur et nos non vovemus ea quæ non sunt in nostra

(1) Psal. CXXXI, 2. — 2) Psal. XXIII, 1.

potestate, sed ea solum, quæ Deus libera nobis reliquit.

Sed instat Petrus Martyr. Nihil est liberum, nihil indifferens in particulari, licet in genere dicantur quædam ἀδιάφορα, quia nec omnibus, nec omni tempore conveniunt. Nam cum aliquid occurrit expetendum, vel rejiciendum, aut illud repugnat saluti propriæ vel aliorum, et necessario rejiciendum est; aut conducit saluti propriæ vel aliorum, et necessario expetendum est, si vere Deum et proximum diligimus.

Respondeo, falsum esse membrum hoc postremum; non enim necessario expetendum est, quod conducit saluti propriæ vel aliorum, alioqui non diceret Dominus, Deut. XXIII : *Si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Neque Apostolus diceret, I. Cor. VII : *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat* (1). Qui enim potest sine peccato facere quod voluerit, id est, nubere, aut non nubere; vovere aut non vovere, certe nec necessario cogitur expetere nuptias, aut votum, nec necessario illa rejicere. Illud ergo solum necessario est expetendum, quod necessarium est ad salutem; quod vero utile est, non necessarium, utiliter quoque, non necessario expetitur.

Objectio tertia. Libertas Evangelica, in qua nos Dominus constituit, minuitur per vota; non igitur Christianis licet vovere. Antecedens probatur; nam Christus libera esse voluit genera vitæ, quod nec omnibus, nec omni tempore conveniant. Qui autem vovent unum genus vitæ, necessarium sibi illud faciunt, ut jam non possint ad aliud transire. Item, Christus nos a lege exonerare constituit, qui autem vovent, se magis ac magis impediunt legibus. Cur, inquit Martyr, non se liberos servant? Si nolunt recte agere, nisi lege adigantur, se magis ad servitutem legis, quam ad regnum gratiæ et fidei pertinere declarant.

Respondeo primo, retorquendo argumentum; nam si Christus libera esse voluit genera vitæ, cur ipsi se legibus matrimonii adstringunt? Nec minus enim impedit conjugium a cœlibatu, quam votum cœlibatus a conjugio. Deinde, si Deus liberos nos a legibus esse voluit, et genera vitæ libera nobis reliquit, quid est quod paulo ante Martyr dicebat, nihil esse liberum, nihil indifferens, sed omnia omnino aut præcepta, aut prohibita? Itaque prædicant verbo libertatem Evangelicam, et interim imponunt legem importabilem, et qualem nullus unquam tyrannus imposuit.

Secundo respondeo, libertatem Evangelicam non esse libertatem (ut illi somniant) a lege, sed a peccato, Rom. VI, *Liberati a peccato servi facti estis justitiæ* (2) : Item a cæremoniis Judaicis quæ erant umbræ futurorum, ac demum a timore, et servitute, non autem ab obligatione legis; qui enim charitate, quæ est proprie gratia Testamenti novi, et libertas Evangelica, præditus est, lege quidem tenetur, sed non est sub lege, quia libenter implet legem. Sed de hac re alibi sæpe tractavimus.

Objectio quarta. Qui vovet, injuriam Deo facit; nam in primis repugnat illi, faciens necessaria quæ ille voluit esse libera. Deinde arguit Deum vel insipientiæ, vel invidiæ; nam voto se obligat ad unum genus vitæ, ut eo modo perfectior evadat; quasi Deus, qui eum ad illud vitæ genus non obligavit, aut non sciverit ei tam bene prospicere, ut ipse sibi prospexit, aut certe inviderit illi istam majorem perfectionem.

Respondeo, nullam fieri Deo injuriam per vota, quia ipse voluit esse libera genera vitæ negative (ut sic loquar) non affirmative, id est, noluit obligare, sed reliquit in arbitrio nostro, ut quisque ad quod vellet se obligaret. Quod itaque non obligaverit nos, benignitas ejus fuit; quod vero per vota ipsi nos obligemus ad id, quod illi gratius esse scimus, gratitudo, et pietas est. Et sicut non pugnant benignitas Domini, et gratitudo servi, sic etiam non pugnat quod nobis necessaria faciamus, quæ libera Deus nobis reliquit. Neque insipientiæ aut invidiæ illum arguimus, nam quod facimus, ejus consilio, et admonitione facimus; etsi enim non imperavit nobis majorem illam perfectionem, ad quam per vota tendimus, consuluit tamen, et admonuit, ut ad eam aspiraremus. De qua re paulo post agemus.

(1) Deut. XXIII, 22; I. Cor. VII, 36. — Rom. VI, 18.

CAPUT XIX.

Non esse proprie votum promissionem, quæ sit in Baptismo.

Sequitur ordine quinta pars disputationis, in qua refellenda est sententia Lutheri et Calvini, quod promissio, quæ sit in Baptismo, votum proprie dici debeat. Sunt autem quædam antea prænotanda. Primum est, quæstionem esse inter Theologos, num res a Deo imperatæ sub votum proprie cadere possint. Quidam enim id negant, ut S. Thomas, et S. Bonaventura in IV. distinct. 38. Alii vero affirmant, ut recentiores quidam, Dominicus a Soto lib. VII. de justitia, et jure, quæst. I. art. 3. et Alphonsus a Castro lib. I. de lege pœnali, cap. 10.

Sed conciliari possunt hæ sententiæ. Nam duobus modis fieri potest votum de re præcepta, uno modo cum intentione se obligandi, etiamsi res illa præcepta non esset; alio modo cum intentione solum acceptandi, et testificandi obligationem, quæ antea erat. Priore modo loquuntur auctores posteriores, et recte docent res etiam a Deo imperatas, proprie posse voveri si concipiantur ut liberæ, et qui vovet, intendat ad eas se obligare nova obligatione; nam qui cœlibatum Deo vovit, non minus proprie censetur sacrilegus si fornicetur, quam si nubat. Ex quo sequitur, non fornicari esse etiam materiam voti proprie dicti, licet alioqui præceptum sit; pari ratione qui post votum paupertatis furatur, non minus sacrilegus est, quam si res suas, quas jam dimiserat, repetat : ex quo intelligimus non furari, quod præceptum est, posse sub votum cadere, ut res suas dimittere, quod non est præceptum, sed concilium. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. CLXXXVI, art. 10. ubi admittit religiosos bis peccare si furentur, aut fornicentur, quod et contra legem communem, et contra votum proprium delinquant.

Posteriore modo loquuntur auctores priores, qui recte docent, res præceptas non cadere proprie sub votum, si accipiantur ut præceptæ, id est, si quis dum eas recipit se facturum, nihil novi promittit, sed solum agnoscit et recipit obligationem, quam lex ipsa secum affert; qualis fuit illa promissio Hebræorum, Exod. XIX : *Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus* (1). Ubi enim non est intentio novæ obligationis, nullum esse votum proprie dictum constat.

Secundo loco prænotandum est, in Baptismo omnes Christianos promittere se legem Dei servaturos, atque ex eo tempore abrenuntiare Diabolo, et pompis ejus; id enim et ritus Baptismi testatur, et Patres apertissime docent, ut Tertullianus libro de corona militis, S. Cyprianus lib. I. epist. 5. S. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. S. Hieronymus in Apologia prima contra Ruffinum prope finem. S. Augustinus lib. I. de peccatorum meritis, et remission. cap. 33. S. Gregorius homil. 29. in Evangelia, et Beda lib. III. histor. Anglorum, cap. 19.

Quæstio igitur est: An ea promissio sit solum quædam testificatio, et acceptatio obligationis, quam lex Dei secum affert, proinde non appellanda votum, nisi forte improprie, et largo modo : An vero sit nova promissio novam obligationem includens, atque adeo votum proprie dictum. Martinus enim Lutherus in lib. de votis monasticis, et Joannes Calvinus lib IV. instit. cap. 13. §. 6. votum primarium esse docent promissionem illam, quam facimus in Baptismo, cujus contrarium affirmat communis sententia Theologorum, in quarto sententiarum, distinctione 38. Quæ sententia quoniam verissima est, his argumentis confirmari potest.

Primum, vota, ut in Scripturis accipiuntur, spontanea ac voluntaria, non necessaria esse debent. Sic enim legimus Deuteronom. XXIII : *Si votum voveris, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus, et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri absque peccato eris* (2). At promissio, quæ fit in Baptismo, necessaria est, neque de illa potest dici, si nolueris polliceri, absque peccato eris. Omnes enim ad Baptismum suscipiendum divina lege obligantur, neque Baptismus sine illa promissione ab Ecclesia datur.

Secundo, vota parvulorum a parentibus edita, rata non sunt, nisi ab ipsis, quorum nomine facta sunt, postmodum in ætate adulta confirmentur. Id enim docet Sanctus Bernardus in epist. I. ad Robertum, et apertissima ratio idipsum confirmat; quia votum

(1) Eyod. XIX, 8. — (2) Deut. XXIII, 21.

est lex particularis, quam sibi quisque imponit, si vult, ac proinde voluntatem propriam necessario exigit. At promissio quæ sit in Baptismo parvulos obligat, ita ut postea, velint nolint, cogantur eam habere ratam etiamsi non per se, sed per alios eam ediderint. Igitur non ex voto, sed aliunde vim habet obligatio quæ suscipitur in Baptismo.

Tertio, si ea promissio votum esset proprie dictum, omnia Christianorum peccata essent duplicia, quia contra legem, et contra votum; omnia essent sacrilegia, quia contra voti religionem ; nec minus peccaret sæcularis fornicando, aut furando, quam religiosus, ut patet. At hæc omnia communi fidelium sententiæ, ac judicio repugnant, non igitur illa promissio votum est proprie dictum.

Quarto, illa promissio quæ fit in Baptismo, si votum esset, certe aut explicite, aut implicite voti obligationem contineret. At non explicite continet, nec enim fideles dum baptizantur explicitam intentionem habent, aut habere debent se obligandi, nisi quantum ex ipsis Dei legibus obligantur. Quod autem nec implicitam obligationem contineat, ita probatur; si esset implicitum votum in Baptismo, aut esset ex lege Ecclesiæ annectente hoc votum Baptismo, quomodo adjunctum est votum continentiæ Sacramento ordinis, (talis autem Ecclesiæ lex nusquam exstat) aut esset ex natura ipsa religionis Christianæ, ut quemadmodum connexa sunt vota monastica ordinibus religiosis, ita etiam annexum esset Christianæ religioni votum renuntiandi Diabolo, et pompis, atque operibus ejus. Sed neque hoc dici potest; nam religio Christiana cum sit omnibus necessaria, vincula habere debuit, divinas leges, quæ necessario ab omnibus servandæ sunt : ordines vero religiosi, quia non necessitatis, sed voluntatis sunt, vincula quoque non necessaria, sed voluntaria habent, qualia sunt omnia vota proprie dicta.

Accedat postremo, quod cum non sit ullo modo necessarium, neque etiam admodum utile de iis rebus, quæ sunt in præcepto, vota facere, non est credibile Deum, aut Ecclesiam voluisse, ut omnes fideles ad ejusmodi vota facienda obligarentur. Non esse autem admodum utile de rebus iis, ad quas ex lege obligati sumus, vota facere, nisi forte ea vota coincidant cum votis de rebus non præceptis, ex eo præspicuum est, quod vota de rebus non præceptis ideo laudabiliter fiunt, præter alias causas, ut homo eo modo firmius, et stabilius perseveret in bono opere jam concepto, qui enim se liberos cernunt, facile mutant propositum bonum. Cum igitur ad opera legis facienda satis ligati simus ex ipsa lege, non opus est nova vincula quærere, ne occasionem gravius peccandi nobis ipsi sine magna utilitate procuremus.

Objectiones, quæ contra fieri solent, facile solvi possunt. Prima objectio. Christiani gravius peccant, et puniuntur cum non servant legem Dei, quam Ethnici vel Judæi : Igitur aliquam habent obligationem, quam illi non habent. Respondeo, gravius peccant, et puniuntur Christiani, quia magis ingrati sunt, et melius noverunt Domini voluntatem; non autem quia habeant aliam obligationem, quia tunc non solum gravius peccarent, sed etiam bis peccarent.

Secunda objectio. S. Augustinus in Psal. LXXV: *Vovete,* inquit, *et reddite Domino Deo vestro* « omnes communiter. Quid debemus vovere? credere in illum, sperare ab illo vitam æternam, bene vivere secundum communem modum; est enim quidam modus communis omnibus furtum non facere, adulterium non facere, non amare vinolentiam, non superbire, non hominem occidere, non odisse fratrem, non adversus aliquem texere perniciem, hoc totum omnes vovere debemus. » Hæc ille. Respondeo, accipit S. Augustinus, eo loco nomen voti largo et communi modo, ut non solum comprehendat vota proprie dicta, sed etiam quamlibet aliam promissionem, quamvis talis acceptio voti non facile in scripturis inveniatur.

Tertia objectio. Ecclesia eos, qui promiserunt in Baptismo Christi legem se servaturos, cogit ut eam servent : non autem cogit Ethnicos, et Judæos, qui id non promiserunt : igitur obligatio quædam nascitur ex promissione, quam non adfert secum ipsa lex, proinde illa promissio verum votum esse videtur. Respondeo, cogit Ecclesia Christianos baptizatos, ut servent legem Christi, non tamen ex eorum promissione, quam ex eo, quod per Baptismum facti sunt membra, et filii Ecclesiæ ; omne enim membrum subjectum esse debet capiti, et omnis filius parenti jure naturæ subjicitur.

CAPUT XX.

Paupertatem voluntariam recte Deo voveri.

Restat pars quæstionis postrema, in qua, ut promisimus, tria vota monastica defendenda sunt. Incipiemus a voto paupertatis, inde ad votum obedientiæ, postremo ad votum continentiæ, de quo potissima quæstio est, veniemus.

Igitur paupertatem voluntariam recte suscipi, ac Deo voveri, primo probatur ex illis verbis Matth. V : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (1). Ubi notandum est, pauperes in Scriptura tribus modis accipi solere. Primo dicuntur pauperes, qui sunt afflicti, ut Psalm. XXIV : *Unicus, et pauper sum ego, tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Secundo dicuntur pauperes, qui sunt humiles, ut Isaiæ ultimo : *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, et contritum, et trementem sermones meos?* (2) Tertio dicuntur pauperes proprie, qui non sunt divites, idque tribus modis, aut actu, sed non affectu, aut affectu, sed non actu, aut actu simul, et affectu.

Quinque igitur existunt hujus loci expositiones. Prima est Calvini in hunc locum, qui per pauperes intelligit afflictos. Sed hæc expositio non est germana ; nam coincideret tunc hæc prima beatitudo cum tertia : *Beati qui lugent ;* aut cum ultima : *Beati qui persecutionem patiuntur* (3). Et præterea non est expositio Patrum, ac demum Lucæ VI, Dominus pauperibus divites opponit.

Secunda expositio est Chrysostomi in commentario hujus loci, et Augustini lib. I. de sermone Domini in monte, qui per pauperes intelligunt humiles ; quæ expositio vera quidem est, sed non primario intenta, ut paulo post ostendemus.

Tertia esse posset, ut beati dicantur illi, qui sunt pauperes actu, non affectu, sed hæc falsa expositio est, et a Patribus reprehenditur; non enim beati, sed miseri sunt isti pauperes. Quocirca Dominus addidit, *spiritu*, id est, voluntate, et electione, nec qualicumque voluntate, sed spirituali, ut notat S. Bernardus serm. I. de festo omnium Sanctorum. Fuerunt enim etiam Philosophi quidam voluntate pauperes, sed non spiritu pauperes, quia non propter Deum, sed propter curiositatem amarunt paupertatem.

Quarta expositio esse posset, quod beati dicantur pauperes affectu, licet non actu. Hæc vera est, sed non est præcipue intenta, ut mox ostendam.

Est igitur quinta, ut beati dicantur, qui propter Deum sponte eligunt paupertatem, et proinde etiam humilitatem; et pauperes spiritu hoc loco nominari eos, qui sunt voluntarie pauperes, et proinde etiam humiles; nam ut plurimum divitiæ elationem, paupertas humilitatem gignit. Ita exponunt B. Ambrosius in cap. VI Lucæ, B. Gregorius Nyssenus. B. Hieronymus, et venerabilis Beda in cap. V Matthæi, necnon S. Leo I. in sermone de illis verbis Domini Matth. V. qui paupertatis voluntariæ, et humilitatis simul meminerunt. Item Chromatii, et Anselmi in hunc locum, Basilii quæst. 205. Bernardi serm. I. de festo omnium Sanctorum, et recentiorum, ut Abulensis, Lyrani, Cajetani, Jansenii, et aliorum, qui de paupertate voluntaria, et actuali exponunt, et recte ; nam in primis verbum Græcum πτωχὸς, mendicum proprie significat ; ut etiam Latina vox pauper, non humilem proprie, sed egenum significare solet.

Deinde præmium illud (*Quoniam ipsorum est regnum cœlorum*) propriissime respondet veræ paupertati. Præterea Luc. VI, Pauperes, qui beati esse dicuntur, non superbis, sed divitibus opponuntur; sic enim paulo post subjungit Dominus : *Væ vobis divitibus.* Denique Christus actu et affectu pauper fuit, et docuit sine dubio id quod ipse fecit. Præterea sæpius divitias periculosas esse dixit ; nam Matth. XIII. comparavit spinis, quæ suffocant sementem, et Marci X : *Quam difficile*, inquit, *qui pecunias habent*, *intrabunt in regnum cœlorum.* Et : *Facilius est camelum intrare per foramen acus, quam divitem in regnum cœlorum* (4).

Hinc ergo sic argumentari possumus pro voto paupertatis. Id omne Deo recte vovetur, quod ex ejus testimonio scimus esse bonum, et illi gratum, sed paupertas voluntaria testimonio Christi bona est et Deo grata, cum beati dicantur ejusmodi pauperes, et

(1) Math. V, 3. — (2) Psal. XXIV, 16 et 17; Isai LXVI, 2. — (3) Math. V, 5 et 10. — (4) Luc. VI, 24; Math. XIII, 22 et 24 ; Marc. X, 25.

illi promittatur regnum cœlorum in præmium, igitur ejusmodi paupertas Deo rectissime vovetur.

Secundum testimonium est Matth. XIX. ubi Dominus ait : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo.* Et ibidem : *Ecce, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* etc. (1) Quod enim hic detur consilium veræ abdicationis facultatum, supra demonstravimus in disputatione de Consiliis Evangelicis. Quod autem hinc sequatur, posse voveri, paupertatem patet ex argumento paulo ante facto. Et præterea ex utroque testimonio non solum colligitur paupertatem recte voveri posse, quod tamen ad rem nostram sufficit, sed etiam colligitur hortatum esse Dominum ad vovendam hanc paupertatem; parum enim prodesset dare omnia pauperibus, et fieri pauperem spiritu, si quis paulo post iterum rediret ad lucra, et opes comparandas. Quocirca sancti Patres intellexerunt his testimoniis commendari paupertatem perfectam, quæ suscipitur cum proposito, et voto semper ita permanendi.

Itaque S. Augustinus in epist. 89. quæst. 4. et in Psalm. CIII. concione 3. totum hunc locum refert ad professionem monasticam ; et S. Bernardus in declamatione super hunc locum Evangelii : « Hæc, inquit, sunt verba, quæ contemptum mundi in universo mundo, et voluntariam persuasere paupertatem. Hæc sunt quæ Monachis claustra replent, deserta Anachoretis. »

Tertio testimonium est Actor. IV. ubi sic legimus : *Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia* (2). Quod autem ex voto ita viverent primi illi Christiani in Hierusalem, docet S. Augustinus serm. 1. de communi vita Clericorum, ubi dicit, idipsum se cum suis facere voluisse, quod primos Christianos fecisse testantur Acta Apostolorum jam citata, et tamen ibidem sæpius repetit, nemini licere in tali vita habere proprium, idque ex professione facta Deo. Sic enim loquitur de quodam Presbytero suo, qui contra professionem aliquid retinuerat, et inde testamentum cum moreretur fecerat : « O dolor, inquit, illius societatis, o fructus natus non de arbore, quam plantavit Dominus ! Sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo numerare ista ; non amo amaritudinis fructum, ego illum Deo quærebam ; Deo societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret. »

Quartum testimonium est Actor. V. ubi Ananias et Saphira uxor ejus, cum vitam communem profiteri velle viderentur, et tamen aliquid proprii sibi clam retinuissent, continuo ab Apostolo Petro detecti et increpati, atque a Deo invisibiliter percussi interierunt. Hic Petrus Martyr in lib. de Votis dicit, se nullum votum videre; peccatum enim Ananiæ et Saphiræ fuisse mendacium, ambitionem, avaritiam, et hypocrisim, non autem voti violationem, seu sacrilegium. Sed facile possumus ostendere, primo ex circumstantiis loci hujus, deinde ex testimoniis Patrum, Ananiam et Saphiram vovisse, et tanquam sacrilegii reos esse punitos.

Quod igitur Ananias et Saphira voverint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis : *Fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua.* Non enim fraudasse diceretur, nisi rem jam obligatam promissione, subripuisset. Quod autem rem non præceptam voverint, patet ex illis verbis : *Nonne manens tibi manebat, et venumdatum in tua erat potestate?* Quod denique votum illud Deo factum esset, et proinde ejus violatio sacrilegium fuerit, testantur verba illa : *Anania, cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, et fraudare de pretio agri?* (3) Quid enim est mentiri Spiritui sancto, nisi fallere fidem datam Spiritui sancto ?

Posset quidem utcumque dici mentitus Spiritui sancto, si mendacium tantum sancto Petro dixisset, in quo sine dubio erat Spiritus sanctus : tamen nemo negare potest, quin magis proprie dicatur mentiri Spiritui sancto, qui promittit aliquid Deo, et non servat, quam qui mentitur homini alicui sancto. Præterea severissima illa pœna, quam Deus ipse continuo sumpsit de Anania et Saphira, omnino clamat majus illud peccatum fuisse, quam simplicis mendacii, et avaritiæ, et ambitionis, atque hypocrisis; quomodo enim potuit puniri culpa ulla atrocuius ? Itaque, sine dubio, sacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat jam communis expositio Patrum. S. Joannes Chrysostomus, homil. 12. in

(1) Math. XIX, 21 et 27. — (2) Act. IV, 32. — (3) Act. V, 2 et seq.

Acta Apostolorum : « Quare, inquit, hoc fecisti? voluisti habere? oportebat initio habere, et non promittere. Nunc autem postquam consecrasti, majus sacrilegium commisisti; qui enim aliena rapit, forsan alienarum rerum desiderio rapit. Tibi autem licebat tua retinere, cur igitur sacra fecisti ea, et postea accepisti? »

S. Hieronymus in epistola ad Demetriadem, quæ est octava primi Tomi : « Ananias, inquit, et Saphira dispensatores timidi, imo corde duplici, et ideo condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, et non ejus, cui semel ea voverant, partemque sibi jam alienæ substantiæ reservaverunt. »

S. Augustinus serm. 27. de verbis Apostoli : «Dum, inquit, ex eo quod promiserat, partem subtraxit, sacrilegii simul condemnatur, et fraudis. » Et serm. 10. alias 12. de diversis, in editione Lovaniensi : « Si Deo, inquit, displicuit detrahere de pecunia quam voverant Deo, quomodo irascitur quando vovetur castitas, et non exhibetur? » Et infra : « Potest igitur virgini sanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia : Virginitas tua numquid non manens tibi manebat, et antequam eam voveres in tua fuerat potestate? »

S. Fulgentius in epistola de debito conjugali, c. 8: « Quam, inquit, sit malum, quamque sollicite fugiendum, si quis de hoc quod Deo voverit, aut retinere, aut rapere aliquid mortifera prevaricatione pertentet; exemplo sunt Ananias et Saphira. »

S. Gregorius lib. I. epist. 33. ad Venantium : « Ananias, inquit, Deo pecunias voverat, quas postea victus persuasione Diaboli subtraxit, sed qua morte mulctatus est scis. »

Arator lib. I. in Acta Apostolorum hunc locum enarrans, sic ait :

...... Sed quod mutata voluntas
Falsi crimen habet : cumque est jam cautio voti,
Stare decet, nec velle prius violare sequenti, etc.

Œcumenius in commentario hujus loci aliquoties sacrilegium vocat Ananiæ peccatum. Beda in eumdem locum dicit, ab Ananiæ exemplo natum esse deterrimum illud Monachorum genus, quod Sarabaitarum dicitur, qui sub vita, et professione monastica, aliquid proprii retinere volunt. Atque hæc de Scripturis pro voto paupertatis.

Confirmari potest hoc idem ex traditione Patrum. S. Urbanus Papa I. in epistola sua decretali : « Quicumque vestrum, inquit, vitam communem suscepit, et vovit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat. » S. Basilius in constitutionibus monasticis, cap. ult. dicit, Monachum salutem animæ perdere, et furem esse, atque alterum Judam, si quid privati possideat. At cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. Hieronymus in epist. 22. ad Eustochium de virginitate, scribit adeo arctam fuisse in Monachis sui temporis professionem paupertatis, ut nemini liceret vel necessaria petere; tametsi vigilabat præpositorum diligentia, ne cui aliquod necessarium deesset : « Quia, inquit, non licet dicere cuiquam, tunicam, et sagum, textaque juncis strata non habeo. Ille ita universa moderatur, ut nemo quid postulet, nemo non habeat. » Ibidem scribit, aliquando in monasterio quodam Nitriæ repertum fuisse Monachum jam moriturum, qui nescio quot solidos sibi retinuerat. Quocirca placuisse Macario, Isidoro, aliisque sanctis congregatis in unum, ut cum mortuo pecuniæ infoderentur, clamantibus omnibus, pecunia tua tecum sit in perditionem. Quod idem postea in simili casu fecisse S. Gregorium, scribit Joan. Diaconus, lib. I. cap. 15. Vita B. Gregorii, et ipse etiam Gregorius, lib. IV. Dialogorum, cap. 55.

S. Augustinus in Psal. XXV : « Alius, inquit, vovet relinquere omnia, et ire in communem vitam, in societatem Sanctorum; magnum votum vovit. » Et lib. XVII. de civit. Dei, cap. 4 : « Dixerunt, inquit, potentes illi, ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Hoc votum potentissimi voverant, sed unde hoc eis, nisi ab illo, de quo hic continuo dictum est, dans votum voventi? »

Joannes Cassianus lib. IV. de institutis renuntiantium, cap. 13 : « Illam, inquit, virtutem inter cæteras eorum institutiones vel commemorare superfluum puto, quod scilicet nulli cistellam, nulli peculiarem sportellam liceat possidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retinens suo debeat communire signaculo. » Et c. 33. de hac ipsa renuntiatione perfecta loquens : « Sicut, inquit, immensa gloria fideliter servientibus Deo, ac secundum regulæ institutionem ei adhærentibus repromittitur in futu-

rum, ita pœnæ gravissimæ præparantur his, qui tepide eam, negligenterque fuerint executi, et secundum hoc quod professi sunt, vel quod ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint; melius est enim secundum Scripturæ sententiam non vovere quemquam, quam vovere, et non reddere. »

Adde etiam Concilium Aurelianense I. can. 21. ubi graviter Monachi puniri jubentur, qui contra professionem suam aliquid proprii possidere voluerint.

Contra paupertatis votum una est objectio Joannis Brentii in Confessione Wirtembergica, cap. de votis monasticis. Aut is, qui vovet, est pauper conditione, aut dives : si pauper est, nihil habet quod possit vovere se relicturum aut daturum, sed debet ferre patienter crucem sibi a Domino impositam; Quam si præterea vovet, idem facit ac si in morbo voveret se ægrotaturum ; qui est furor, non pietas : si autem dives est, aut vovet ponere omnia in commune, aut dare omnia pauperibus propter majus meritum, et vivere deinceps ex eleemosynis : si primum, nihil aliud agit, quam providere sibi de certiore, et copiosiore victu, quod est fugere, non amare paupertatem : si secundum, peccat contra fidem, et charitatem ; contra fidem, quia unus est mediator Dei et hominum, qui nobis omnia meruit ; cui facit injuriam, qui suis propriis operibus mereri se arbitratur ; contra charitatem autem, quia charitas præcipit ne sine necessitate molesti simus proximo nostra mendicatione.

Respondeo ad primum membrum, etiam pauperes recte vovere, et multum dare, dant enim id omne quod acquirere possent. Augustinus epist. 89. quæst. 4 : « Neque, inquit, mihi minus imputabitur, quia dives non fui. Nam nec Apostoli, qui primi hoc fecerunt, divites fuerunt : sed totum mundum dimittit, qui, et quod habet, et quod optat habere, dimittit. » Neque est simile votum ægritudinis voto paupertatis ; nam Christus dixit : *Beati pauperes*, non beati ægroti, Matth. V. Et : *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ possides, et da pauperibus*, Matth. XIX. non autem si vis perfectus esse, projice sanitatem, cura ut ægrotes. Denique tenemur, si possumus, sanare ægritudinem, ne nostræ mortis causa fuisse videamus : at ditescere nemo tenetur.

(1) Math. V, 3; XIX, 21.

Ad secundum membrum dico, ponere omnia in commune, esse vere amare paupertatem ; nam ille vere est pauper, qui nullius rei est Dominus, qui nihil habet quod vendere, donare, permutare, destruere possit, et quam aliam paupertatem elegerunt primi Christiani, nisi istam qua nemo aliquid diceret suum, sed essent illis omnia communia? Actor. IV.

Ad tertium ; Nego esse contra fidem, dare omnia sua pauperibus propter majus meritum, alioqui Christus aliquid contra fidem consuluisset, cum ait : *Vende omnia quæ possides, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo*, Matth. XIX. Non enim pugnant merita nostra cum Christi meritis, sed ex illis potius ut effectus ex causa promanant ; nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita. Ille enim, præter alia, etiam potentiam merendi nobis acquisivit merito mortis suæ. Nego etiam esse contra charitatem proximi mendicare ; quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed potius occasionem divitibus præbent comparandi sibi regnum cœlorum. Sed de hoc infra latius.

CAPUT XXI.

De voto obedientiæ.

Jam vero obedientiam religiosam recte voveri Deo, his rationibus probari potest. Primo, grata est Deo obedientia etiam in iis rebus, quas ipse non præcepit. Nam Hieremiæ XXXV. laudantur, et remunerantur a Deo filii Jonadab, qui, ut obedirent patri suo, non bibebant vinum, non serebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuo in tentoriis : omne autem quod Deo gratum est, voveri illi potest, igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo voveri potest.

Respondet Petrus Martyr in lib. de votis, nihil indebitum fecisse filios Jonadab. Nam etiamsi Deus non jusserat illis, ut non biberent vinum, nec sererent agros, nec domos inhabitarent, jusserat tamen ut parenti obedirent, ac proinde illi, dum patri obedie-

runt, id solum fecerunt, quod facere divino præcepto tenebantur.

Sed refellitur hæc solutio. Primo, ex testimonio Rabani, qui in commentario hujus loci dicit, filios Jonadab plus fecisse, quam lex divina præciperet.

Secundo, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo loco exemplo filiorum Jonadab reprehendit populum suum, quod illi obedierint voci unius hominis, ipse autem voci ipsius Dei obedire noluerit. Firmaverunt, inquit, filii Jonadab, filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis, populus autem iste non obedivit mihi. Quæ Domini ratio plane frigeret, si filii Jonadab divino præcepto obstricti fuissent obedire patri suo in rebus illis, ut non biberent vinum etc. tunc enim nulla esset antithesis inter Deum et creaturam; nam et filii Jonadab obedivissent Deo, et filii Israel non obedivissent Deo.

Tertio, idem colligitur ex laude et remuneratione divina; non enim tantopere Deus laudasset filios Jonadab, nisi aliquid singulare fecissent.

Postremo, idipsum ratio manifesta suadet. Nam etiamsi tenentur filii obedire parentibus, non tamen tenentur obedire in omnibus rebus, postquam ad annos pubertatis pervenerint. Est enim unusquisque sui juris in deligendo statu, et genere vitæ, alioqui nihil interesset inter servos, et liberos, si semper, et omnibus in rebus filii in patris potestate essent.

Quod vero B. Paulus ait Coloss. III : *Filii obedite parentibus per omnia* (1). Vel ita intelligi debet, ut illud (*Per omnia*) significet per omnia ad quæ se extendit patria potestas, ut recte docet S. Thomas in 2. 2. quæst. CIV, art. 5. quemadmodum si quis diceret, oportere milites obedire Imperatori per omnia, exponendum esset per omnia, quæ ad militiam pertinent. Vel certe tenentur filii per omnia parentibus obedire, sed dum parvuli sunt; nam ut dicitur ad Galat. IV : *Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo* (2); et Dominus ipse parentibus subditus erat cum puer esset, ut legimus, Luc. II.

Secunda ratio ex Testamento novo sumi potest. Nam, ut supra diximus in disputatione de consiliis, consilium perfectionis est sequi Dominum perfecte abnegando seipsum, ut colligitur ex illo Matth. XVI : *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (3); nam etsi in præparatione animi abnegare seipsum præceptum sit, cum ibidem Dominus addat, qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam : tamen extra articulum necessitatis abnegare seipsum perfecte, et omnibus in rebus subjiciendo judicium, et voluntatem suam alterius judicio, et voluntati, non est præceptum, sed consilium. Ideo enim Matth. XIX dicitur : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia etc. et veni, sequere me* (4).

Porro, perfecta sequela Domini, quæ in abnegatione sui ipsius, id est, in perfecta obedientia consistit, necessario includit votum, quo quis ita seipsum abneget, ut non possit retrocedere; non enim perfecta est abnegatio sui, obedire alteri ad tempus, et paulo post non obedire. Quocirca Dominus ibidem addidit : *Et tollat Crucem suam* : siquidem ut eleganter monet Joannes Cassianus, lib. IV de institutis cœnobiorum, c. 35. verus, ac perfectus Monachus similis crucifixo esse debet; qui enim cruci affixus est, non solum non ambulat quo vult, nec facit, quod vult; sed nec potest ambulare, aut operari, nisi ab alio moveatur.

Tertia ratio; recte faciunt homines, qui cupientes vitam communem agere, communi consensu eligunt sibi aliquem in præpositum. Id enim et recta ratio suadet, et Scriptura etiam monet, Proverb. III cum dicit : *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Rursus, præposito constituto, bonum est, et Deo gratum, ut illi obediatur, cum scriptum sit : *Qui vos audit, me audit*, Luc. X. Et : *Obedite præpositis vestris*, Hebr. XIII (5). At omne quod Deo placere constat testimonio ipsius, recte voveri potest, ut adversarii concedant : poterit igitur obedientia exhibenda præposito, a nobis ipsis electo, et cui alioqui obedire non teneremur, recte voveri.

Quarta ratio ex usu antiquæ Ecclesiæ. Certum est apud veteres sanctos obedientiam monasticam in usu fuisse. Nam S. Basilius in constitut. monasticis, c. 22 : « Nunc, inquit, rursus sermonem de obedientia exerceamus, ostendentes quantam obedientiam ab exercitationibus erga præfectum exacta doctrinæ ratio exigat etc. » Et toto capite de

(1) Coloss. III, 20. — (2) Galat. IV, 1. — (3) Math. XVI, 24. — (4) Math. XIX, 21. — (5) Prov. III, 6; Luc. X, 16; Hebr. XIII, 17.

obedientia disserit, ac docet, debere Monachum præposito parere, et non discutere quid sit quod præcipitur, modo non sit manifeste peccatum, ac breviter talem se exhibere præposito, quales sunt oves ad pastorem, et instrumenta ad opificem comparata. Nec illud omittit, necessarium esse Monachis, perfecte obedire præpositis, et alioqui a salute æterna eos excidere, idem docet Cassianus, lib. IV de institutis cœnobiorum, c. 23. et sequentibus.

S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, describens instituta Monachorum : « Prima, inquit, apud eos confœderatio est, obedire majoribus. » Et in epist. ad Rusticum Monachum : « Per hæc omnia, inquit, ad illud tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed vivere debere in monasterio sub unius disciplina patris, consortioque multorum. » Et infra : « Non facias quod vis, comedas quod juberis, vestiare quod acceperis. » Et infra : « Præpositum monasterii timeas ut Dominum, diligas ut parentem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de majorum sententia judices, cujus officii est obedire, et implere quæ jussa sunt. »

Sulpitius in Dialogo primo de virtutibus sancti Martini, de Monachis disserens : « Præcipua, inquit, ibi virtus, et prima, est obedientia ; neque aliter adveniens ad monasterium Abbatis suscipitur, quam qui tentatus prius fuerit, et probatus, nullum unquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium. »

S. Augustinus lib. I de moribus Ecclesiæ, cap. 31 : « Hi vero Patres, inquit, nulla superbia consulunt iis, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. » Hæc ille. Ejusmodi autem testimonia plurima afferre possemus, si opus esset.

Respondebunt fortasse, obedientiam quidem in usu fuisse apud veteres Monachos, sed votum obedientiæ non item. At Joannes Cassianus l. IV de institutis renuntiantium, cap. 33. voti et professionis nominatim meminit, ubi disserit de observatione monasticarum institutionum, quarum primaria de obedientia erat, verba ejus capite superiore citavimus.

Item S. Gregorius homil. 20. in Ezechielem : « Cum. inquit, quis suum aliquid Deo vovet, et aliquid non vovet, sacrificium est, cum vero omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapit, omnipotenti Deo voverit, holocaustum est. » Hæc ille. Ubi de votis monasticis loquitur, quibus homo nihil sibi retinet, ac ne judicium quidem, quod Deo non offerat.

Denique S. Augustinus in Psalm. LXXV : « Nemo, inquit, positus in monasterio frater dicat, recedo de monasterio ; neque enim soli qui sunt in monasterio perventuri sunt ad regnum cœlorum, et illi qui ibi non sunt ad Deum non pertinent. Respondetur ei, sed illi non voverunt, tu vovisti. » Et in Psal. XCIX : Dum non perseveraverit implere quod vovit, fit desertor tam sancti propositi, et reus voti non redditi. »

Accedant postremo miracula, quæ Deus ad confirmandum obedientiam monasticam non raro ostendit. Scribit Sulpitius in primo Dialogo de virtutibus sancti Martini duo miracula his verbis : « Duo vobis referam incredibilis obedientiæ admodum magna miracula, licet suppetant plura recolenti, sed ad excitandam virtutum æmulationem, cui pauca non sufficiunt, multa non proderunt. Ergo cum quidam sæculi actibus abdicatis, monasterium magnæ dispositionis ingressurus, cæpisset rogare, Abbas ei cæpit multa proponere, graves esse istius disciplinæ labores, sua vero dura imperia, quæ nullus facile valeret implere patientia. Aliud potius monasterium, ubi facilioribus legibus viveretur, expeteret ; non tentaret aggredi quod implere non posset. Ille vero nihil his terroribus permoveri, sed magis ita omnem obedientiam polliceri, ut si eum Abbas in ignem ire præciperet, non recusaret intrare. Quam illius professionem ubi magister accepit, non cunctatur probare profitentem. Casu clibanus prope ardebat, qui multo igne succensus coquendis panibus parabatur. Exundabat abruptis flamma fornacibus, et intra camini illius concava totis habenis regnabat incendium. Hoc igitur advenam illum jubet magister intrare, nec distulit parere præcepto, medias flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris cessere venienti ; superata natura est, fugit incendium, et qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus seipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tyronem ignis ille non attigit, ut nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum pœniteret imperio paruisse ? Qui eo die quo advenerat dum tentaretur, infirmus, perfectus inventus est,

merito fœlix, merito gloriosus, probatus obedientia, glorificatus est passione. »

« In eodem autem monasterio factum id, quod dicturus sum, recenti memoria ferebatur. Quidam itidem ad eumdem Abbatem recipiendus advenerat, cum prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam. Casu Abbas storacinam virgam jampridem aridam manu gerebat, hanc solo fixit, atque illi advenæ id operis imponit, ut tamdiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in solo arente vivisceret. Subjectus advena duræ legis imperio aquam propriis humeris quotidie convehebat, quæ a Nilo flumine per duo fere millia petebatur, jamque emenso anni spatio labor non cessabat operantis, et de fructu operis spes esse non poterat, tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem jam affecti fratris eludit. Tertio demum succedentium temporum labente curriculo, cum neque noctu, neque interdiu aquarius ille cessaret operator, virga floruit. Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, quæ hodie quoque intra atrium monasterii est ramis virentibus, vidi, quæ quasi in testimonium manens, quantum obedientia meruit, et quantum fides possit, ostendit. » Hæc ille.

Alia non dissimilia narrat S. Gregorius lib. II. Dialogorum, cap. 7. de S. Mauro, qui ad Abbatis imperium super aquas ambulavit: et Joannes Cassianus lib. IV. de institutis renuntiantium, cap. 23. de Abbate Joanne, qui propter obedientiæ virtutem ad prophetiæ gratiam sublimatus, sic universo claruit orbi, ut etiam regibus mundi hujus merito suo redderetur illustris.

Sed occurrunt solvendæ objectiones. Prima Lutheri est in lib. de votis monasticis, ubi hoc modo ratiocinatur. Scriptura jubet, ut omnibus hominibus obediamus, Philip. II : *Superiores invicem arbitrantes*. Et I. Petri II : *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum* (1). Igitur obligare se ad obediendum uni soli præposito, contra Scripturam est; idem enim est ac si quis ita voveret ; Deus, voveo tibi nolle me secundum Evangelium tuum omnibus subjici, sed tantum uni majori.

Respondeo, Apostolum Paulum eo loco non velle ut omnes habeamus tamquam principes, quibus parere teneamur, sed ut omnes judicemus nobis esse superiores, id est, meliores, et sanctiores ; commendat enim humilitatem, ut ipsa verba ejus indicant : *Per humilitatem invicem superiores arbitrantes*. Adde, quod si vellet Apostolus, ut omnibus obediremus, rem plane impossibilem vellet ; si enim omnes omnibus obedire debent, nulli erunt qui jubeant, et nulli qui obediant. Porro S. Petrus per omnem humanam creaturam, intelligit omnem hominem potestate imperandi præditum. Sic enim explicat ipse se : *Sive*, inquit, *regi tanquam præcellenti*, *sive ducibus tamquam ab eo missis*.

Secunda objectio est ejusdem Lutheri in eodem loco. Præpositus monasterii liber est ab obedientia, quam voverat sine alia dispensatione, igitur signum est, votum illud non obligare coram Deo. Respondeo, in eo, qui eligitur in præpositum, remanere obligationem voti, licet per accidens cesset exercitium illius voti, quia deest materia : cujus signum est, quia si is qui nunc est præpositus privetur officio, iterum tenebitur ad obedientiam, etiamsi novum aliquod votum non faciat. Vide S. Thomam in 2. 2. quœst. LXXXVIII. art. 11. et quæst. CLXXXVI. art. 5.

Tertia est Petri Martyris in comment. ad cap. VII. prioris ad Corin. Vetat B. Paulus, ne Christiani servos se faciant, cum ait : *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum*, (2) Non igitur licet votum obedientiæ facere. Quid enim hoc est aliud, quam sponte sua se in servitutem Abbatibus tradere ?

At facilis responsio est; non enim B. Paulus prohibet servitutem, quæ hominibus exhibetur, sed id prohibet, ne hominibus propter ipsos homines potissimum, sed propter Deum serviatur, id quod exposuit clarius ad Coloss. III. ubi sic ait : *Servi obedite per omnia dominis carnalibus*, *non ad oculum servientes*, *quasi hominibus placentes*, *sed in simplicitate cordis timentes Dominum. Quodcumque facitis*, *ex animo operamini sicut Domino*, *et non hominibus*, *scientes quod a Domino recipietis retributionem hœreditatis. Domino Christo servite* (3). Quocirca S. Paulinus etsi non ignorabat Apostolum dixisse : *Nolite fieri servi hominum ;* tamen seipsum vendidit, ut filium viduæ redimeret, quod S. Grego-

(1) Philipp. II, 3; I. Petr. II, 13.— (2) I. Cor. VII, 23. — (3) Coloss. III, 22 et 23.

rius cum laude ejus refert, lib. III. Dialogorum, cap. I.

Sed inquit Petrus Martyr, S. Paulinus ex charitate erga proximum seipsum vendidit, quod autem ex charitate fit, recte fit. Quasi vero perfecti Monachi ex cupiditate, et non ex charitate erga Deum, se Abbatibus, aliisque Præpositis sponte subjiciant. Sed de obedientia hactenus.

CAPUT XXII.

Asseritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ primo: Quomodo fiet istud? etc.

Venio tandem ad votum continentiæ; quod primum Scripturæ testimoniis, deinde Conciliorum, et Ecclesiæ totius consensu; tertio Pontificum, et Imperatorum decretis ac legibus; quarto Patrum Grœcorum, et Latinorum traditione; postremo naturali etiam ratione confirmare pro viribus nitar.

Primum igitur testimonium sit illud Luc. I. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* (1)? Quibus verbis Virgo sanctissima significat impedimentum se habere, quo minus filium concipere et parere posset : impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quam votum continentiæ jam emissum. Illa enim verba : *Virum non cognosco*, non significant jam actu non cognosco, sed non licet mihi cognoscere, alioqui ineptissima interrogatio fuisset, cum posset statim responderi, etsi nunc virum non cognoscis, tamen paulo post cognosces. Itaque sicut dicimus in Quadragesima. Ego non vescor carnibus, id est, non licet mihi hoc tempore carnibus vesci; sic B. Virgo dixit : *Virum non cognosco,* id est, prohibeor virum cognoscere. Cur autem prohiberetur, nulla ratio potest reddi, nisi votum; nam et virum habebat, et juvenis erat; nec est credibile sterilem, aut impotentem fuisse, vel certe id ipsa nondum scire poterat cum ad virum nondum pervenisset. Nec denique prohibebatur virum cognocere lege aliqua communi, ut notum est, igitur lege particulari, id est, voto.

Idem confirmatur ex Patribus. S. Gregorius Nyssenus in oratione de nativitate Domini : « Nam, inquit, si nuptiarum causa assumpta erat a Josepho, quomodo Angelum de partu prædicentem, quasi re nova atque insolita obstupefacta, adversata esset? cum prorsus speraret se quoque ipsam aliquando juxta legem naturæ matrem esse futuram? Sed quoniam Deo dicatam, et consecratam carnem, veluti sanctum quoddam donarium, intactam servari oportebat, propterea etiamsi Angelus sis, inquit, ac de cœlo veneris, etiamsi supra hominem sit id quod apparet, attamen ut virum cognoscam, fieri non potest. Qui mater ero absque viro? Josephum enim sponsum quidem novi, virum autem non cognosco. »

S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 4 : « Ipsa quoque, inquit, virginitas ejus gratior, et acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conservaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, jam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant verba, quæ sibi fœtum annuntianti Angelo Maria reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro justo, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa jam voverat. »

Beda in cap. I Lucæ : « Propositum, inquit, suæ mentis reverenter exposuit, vitam videlicet virginalem se ducere decrevisse. Quæ, quia prima fœminarum tantæ se virtuti mancipare curavit, jure singulari præ cæteris fœminis beatitate meruit excellere.»

S. Anselmus lib. de excellentia virginis, cap. 4 : « Virgo, inquit, et tenera, et delicata, regali stirpe progenita, et speciosissima, totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit, ut corpus, et animam suam Deo virginitate perpetua consecraret. »

Rupertus lib. III. in Cantica : « Votum, inquit, egregium prima Deo vovisti, votum virginitatis. »

Denique S. Bernardus serm. 4. super Missus est : « Non dubitat, inquit, de facto, sed modum requirit, et ordinem : nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodo; quasi dicat, cum sciat Dominus meus testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ non cognos-

(1) Luc. I, 34.

cere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? si oportuerit me frangere votum ut pariam filium, et gaudeo de filio, et doleo de voto. » Et in serm. Signum magnum : « In libertate spiritus legis Mosaicæ decreta transcendens, illibatam Deo corporis simul et Spiritus sanctimoniam vovit. Probat enim propositi inviolabile fundamentum, quod tam constanter promittenti filium Angelo respondit, quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? » Accedat consensus Theologorum apud Magistrum in IV. lib. sententiarum, dist. 30.

Sed videamus quid ad hæc adversarii respondeant. Joannes Calvinus in commentario hujus loci apud Marloratum, tria dicit reprehensione digna. Primo, accusat Beatissimam Virginem, quod maligne restrinxerit Dei potentiam : « Videtur, inquit, sancta Virgo non minus maligne restringere Dei potentiam, quam prius Zacharias : quod enim præter communem naturæ ordinem est, impossibile esse colligit. Sic enim ratiocinatur : virum non cognosco, qui credam igitur futurum quod nuntias? Nec vero magnopere laborandum est, ut eam purgemus ab omni vitio. » Hæc ille.

Cujus sane verba satis indicant impietatem ejus, et quam nihil ei commune sit cum sanctis Patribus. Nam S. Ambrosius, S. Bernardus, Beda venerabilis, et alii in hunc locum disertis verbis monent, illud : *Quomodo fiet istud?* non fuisse dubitantis, sed quærentis, ac discere cupientis modum quo res illa futura erat, quæ cum ipsius voto pugnare videbatur. Deinde, quomodo credibile est eam maligne restringere voluisse Dei potentiam, quæ erat gratia plena, et cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderat, ut Angelus paulo ante dixerat. Denique si non minus maligne S. Virgo potentiam Dei restrinxit, quam ante Zacharias ab Angelo ob incredulitatem, et verbis castigatus, et amissæ loquelæ supplicio punitus fuit. Beatissima Virgo ne minimo quidem verbulo reprehensa. At si idem utriusque peccatum, cur non et pœna eadem fuit?

Secundo, Calvinus accusat Patres, qui votum virginitatis ex his verbis colligunt : « Quod autem, inquit, ex hoc loco occasionem quidam sumpserunt, ut dicerent virginem habuisse votum perpetuæ virginitatis, quod alioqui supervacanea fuisset ista responsio, nimis infirmum est, imo absurdum, ac ridiculum. Existimabimus ne Virginem passam fuisse marito se collocari, ut eum luderet? Fuisset profecto perfidia, gravi reprehensione digna, si sanctum conjugii fœdus non sine Dei ludibrio sprevisset. »

Hic etiam desideramus Calvini modestiam. Quale enim est, ut absurdum et ridiculum dicat, quod asseritur a Nysseno, Augustino, Beda, Bernardo, Anselmo, Ruperto, et ab omni schola Theologorum? Porro argumentum ejus duobus modis solvitur. Primum negando consequentiam, quidquid sit de antecedente : nam etiamsi daremus B. Virginem cum Josepho conjugium contraxisse animo consummandi matrimonium, ut Calvinus annotatione in cap. I. Lucæ, Beza ibidem, Bucerus in cap. I. Matthæi, Martyr in libro de cœlibatu et votis monasticis, et Centuriatores, Centur. I, lib. I, cap. 10. falso docent, adhuc tamen non sequeretur, eam, cum dixit : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* non habuisse votum virginitatis; potuit enim hoc votum emisisse post conjugii celebrationem, et tamen ante Angelicam salutationem, ut S. Thomas docet, III. parte quæst. XXVIII. art. 4. ita ut primum nuptiæ celebratæ sint, deinde antequam ad matrimonii consummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso S. Josepho consentiente, et, ut pie creditur, etiam simul vovente.

Addo tamen secundo, B. Virginem numquam habuisse explicitum animum consummandi matrimonium, ac proinde falsum esse etiam antecedens argumenti adversariorum : nam alioqui non esset Virgo animo, sed solum carne. Nec tamen impeditum fuit verum matrimonium ex perpetua voluntate continendi, nec lusit virum suum, neque conjugium perfide S. Virgo sprevit, ut blasphemat Calvinus; nam cum matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ita ut vere licuerit S. Josepho, si voluisset, cum B. Virgine matrimonium consummare, id enim requiritur, et sufficit ad essentiam veri conjugii; tamen quia sciebat ipsa, divina revelatione edocta, numquam S. Josephum id expetiturum, idcirco poterat habere, et habebat explicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate proprie virginitas consistit. Et quamvis S. Thomas non admittat votum absolutum virginitatis in B. Virgine ante desponsationem, Scotus tamen admittit in IV. distinct. 30. quæst. 2. et ante Scotum Albertus Magnus in libro de laudibus Virginis, et ante

Albertum Sancti Patres, Gregorius Nyssenus, et Augustinus locis notatis disertis verbis docent, B. Virginem vovisse ante desponsationem ; neque video cur id votum pugnet cum veri conjugii celebratione, posita revelatione, quam omnes Theologi ponunt, qua Beatæ Virgini revelatum fuit, numquam S. Josephum debitum conjugale expetiturum.

At, inquiunt quidam, non potest, qui per votum se Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Unde et Apostolus I. Timoth. V. dicit eas, quæ post votum nubere volebant, damnationem habere : *Quia primam fidem irritam fecerunt* (1). Respondeo, eum, qui vovit continentiam, non posse jam se alteri tradere cum periculo violandi voti; nam de hujusmodi personis Apostolus loquitur, et ratio ipsa hoc docet. At si adsit certitudo infallibilis voti numquam violandi, non repugnat, ut qui est unius se tradat etiam alteri in diverso genere nuptiarum, alioqui non possent conjuges ex communi consensu vovere continentiam, quod tamen admittunt omnes Theologi ; nam ejusmodi conjuges se tradunt Deo per votum, et tamen sunt invicem obligati per matrimonium.

Tertio, Calvinus respondet nostro et Patrum argumento, quo probamus, Virginem vovisse virginitatem, quia alioqui inepte respondisset Angelo : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Solvendum, » inquit, « est objectum, quod Virgo in futurum tempus respiciat, ideoque significet, nullam sibi fore cohabitationem cum viro. Hæc vero conjectura et probabilis est, et simplex, quod rei magnitudo, vel potius majestas virginem perculerit, ut sensus omnes admiratione ligatos haberet ac constrictos; cum audit nasciturum esse Dei filium, aliquid non vulgare concipit; atque hæc ratio est cur coitum virilem excludat. Hinc attonita exclamat : Quomodo fiet istud ?» Hæc ille. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

Sed primum, si sola conjectura Calvinus nititur, cur deserit Patrum Theologorum omnium auctoritatem? An tutum sit ob conjecturam unam repugnare omnibus Patribus; ipse viderit. Deinde improbabilis et longe petita illa conjectura est. Tunc enim Virgo non dixisset, quoniam virum non cognosco, sed, quoniam virum non cognoscam. At inquies : Virgo credidit Angelo annuntianti nativitatem Messiæ, et sciebat ex vaticinio Isaiæ VII, Matrem Messiæ Virginem futuram : cur ergo dixit, quoniam virum non cognosco? Respondeo, fortasse Virgini, non venisse in mentem statim Isaiæ vaticinium, et ideo virginitati suæ timuisse, licet alioqui non ignoraret Matrem Messiæ Virginem futuram; et hæc videtur sententia S. Bernardi, qui inducit Virginem dicentem : Si oportuerit me frangere votum, ut filium pariam, et gaudeo de Filio, et doleo de voto; et S. Athanasii in serm. de Deipara, qui ait : Hic hæsitat Virgo ad naturam respiciens, et de Josepho cogitans. Dico secundo cum B. Ambrosio in hunc locum, Beatam Mariam optime scivisse Matrem Messiæ Virginem parituram, et hoc illi tunc in mentem venisse, et ideo non quæsivisse an esset Virgo paritura, sed quo modo, et ordine id futurum esset; quasi diceret : Quoniam ex voto, et firmo proposito virum non cognosco, certe si paritura sum, Virgo paritura sum ; at quomodo res tam insolita fiet? et quadrat Angeli responsio, dicentis : Spiritus Sanctus superveniet in te etc. id est, modus hic erit, ut Spiritus Sanctus in te superveniat, et ejus opera, non viri alicujus opera, et concipias, et parias.

Sed jam Calvino dimisso Petrum Martyrem audiamus. Is in lib. de cœlibatu et votis, tria quædam affert ad hunc locum Evangelii explicandum. Primo dicit, non cohærere matrimonium virginis cum voto virginitatis. Sed hoc jam solutum est.

Secundo dicit non posse colligi votum ex illis verbis : *Quoniam virum non cognosco*, nisi more Anaxagoræ quodlibet faciamus ex quolibet, et probat ex aliis similibus locutionibus; nam Exod. VI, Moses dixit : *Quomodo audiet me Pharao, cum sim labiis incircumcisus?* (2) Et tamen non inde recte colligeremus, Mosem vovisse labiorum incircumcisionem. Et Nicodemus dixit, Joan. III : *Quomodo potest homo nasci cum sit senex?* Et tamen quis inde colligat Nicodemum vovisse senectutem?

Sed hæc nimis frigida sunt; nam incircumcisio labiorum, et senectus, non pendent ex libero arbitrio, et ideo impedimentum afferunt, sive ad loquendum, sive ad nascendum, quod non potest tolli ab homine. Quocirca prudenter dixit Moses ? *Quomodo*

(1) I. Tim. V, 12. — (2) Exod. VI, 12.

audiet me Pharao, cum sim labiis incircumcisus? Et Nicodemus : *Quomodo potest homo nasci cum sit senex?* etiamsi nec ille voverit incircumcisionem labiorum, nec iste senectutem : quia sine tali voto impedimentum habebant, ille ad loquendum, et iste ad nascendum, quod per se removere non poterant. At virum cognoscere, mulieri conjugatæ in arbitrio positum est; idcirco inepte respondit Sancta Maria : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*, si nulla lege prohibebatur virum cognoscere : constat autem, eam non fuisse prohibitam lege communi; sequitur igitur, ut prohibita fuerit lege privata, id est, voto.

Tertio, conatur solvere hoc nostrum argumentum, atque ait, Beatam Virginem etiamsi votum non fecerit, tamen prudenter interrogasse : « Prudens,» inquit,« sane Virginis nostræ interrogatio, quia si conceptus et partus, qui ei prædicebatur, ordinaria usitataque ratione futurus esset, dixit hoc obstare, quod viro nondum admisceretur; si vero extra ordinem, ac supra naturam, de modo cupit edoceri. » Hæc ille.

Sed frustra laborat; nam si naturali et ordinaria via conceptus futurus erat, non prudenter, sed stultissime dixisset hoc obstare, quod nondum viro admisceretur. Nam non promittebatur ei conceptus præsens, aut præteritus, sed futurus : *Ecce*, inquit, *concipies, et paries*. Ad futurum autem conceptum non requirebatur, ut virum cognosceret, aut cognovisset, sed ut cognoscere posset, ac vellet in futurum; quare nulla omnino sponsa, nisi forte amens, a prædicente aliquo conceptum quæreret: Quomodo fiet istud, cum virum nondum cognoverim; responderetur enim ei, si nondum cognovisti, postea cognosces. Si autem supra naturam conceptus Virginis futurus erat, verum est quod de modo cupit edoceri, sed ideo id cupit, quia certa erat se Virginem parituram, quia virum non cognoscere voverat.

CAPUT XXIII.

Idem asseritur ex illis verbis Matth. XIX. Sunt Eunuchi, qui se castraverunt etc.

Alterum testimonium pro voto continentiæ est, Matth. XIX, ubi Dominus quosdam esse dicit *Eunuchos, qui se castraverunt propter regnum cœlorum.* Et addit cohortationem : *Qui potest capere, capiat* (1). Ipsa enim Eunuchorum appellatio perspicue indicat votum. Non enim est Eunuchus, qui solum continet, sed qui non potest non continere. Eunuchi autem, de quibus hic agitur, non coguntur continere ex vitio naturæ; nam ab his eos Christus ipse sejunxit. Neque coguntur lege aliqua communi (nulla enim lex est prohibens nuptias absolute) igitur id solum remanet, ut non possint ex lege particulari sponte assumpta, id est, ex voto. Idem etiam colligitur ex illo verbo : *Qui se castraverunt;* nam si Dominus loqueretur de his, qui sine ullo voto cœlibes vivunt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castraverunt; cum ergo dixerit, qui se castraverunt, significat eos unica actione voluntaria amputasse sibi omnem facultatem contrahendi nuptias. Et confirmatur explicatio hæc ex Patribus.

S. Epiphanius hæresi 58 Valesiorum : « Quinam, inquit, hi fuerint, qui se castraverunt propter regnum cœlorum, quam generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes; et deinceps virgines ? » Et infra, «post ipsos vero, Apostolos, quot millia in mundo solitariam vitam agentes, et a monasteriis, et virgineis conventibus hujus certaminis gloriam abstulerunt. » Hæc ille. Qui dum affirmat, castrare seipsum propter regnum cœlorum id esse, quod Monachi et sacræ Virgines faciunt, aperte significat, castrationem hanc non simplicem continentiam, sed continentiam Deo devotam significare.

S. Hieronymus in commentario hujus loci : « Unusquisque, inquit, consideret vires suas, utrum possit virginalia implere præcepta. » Hæc ille. At quæ sunt præcepta virginalia, nisi obligatio non nubendi, quæ

(1) Math. XIX, 2.

sine voto nulla est? Et lib. I, in Jovinianum dicit, eos castrare seipsos, qui templum se Deo purissimum, et holocaustum acceptissimum offerunt; ubi quoque non solum cœlibatum, sed cœlibatum Deo devotum et sacratum, castrationem vocat.

S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, ubi Dominus de castratione ista voluntaria ait: « Qui potest capere, capiat. Vos etiam, inquit, qui hoc nondum vovistis, qui potestis capere, capite. »

Sanctus Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3 : « Quisquis, inquit, seipsum castraverit propter regnum cœlorum, et in corde suo continentiam Deo voverit etc. » ubi illud (Et) ad explicationem pertinere, non dubium est.

Sed occurrit Petrus Martyr in lib. suo de cœlibatu et votis, ac docet, ex hoc loco non posse votum continentiæ statui; nam Apostoli, quibus Dominus respondit per illam similitudinem Eunuchorum, tantum dixerunt : *Si ita est causa cum uxore, non expedit nubere* (1); non autem dixerunt, expedit vovere continentiam. Quare Dominus si ad propositum respondere voluit, non de voto, sed de utilitate et incommodis conjugii disserere debuit; ergo per Eunuchos, qui se castrant propter regnum cœlorum, intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit non nubere, ut expeditius Evangelium prædicent. Addit etiam Martyr, non oportere vim facere in metaphora Eunuchorum, sed in scopo præcipuo ipsius parabolæ; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etsi ducatur similitudo ab eo qui ex bonis alienis sibi fecit amicos : non tamen Christus intendit hoc docere, ut ex bonis alienis eleemosynas faciamus.

At frustra laborat Petrus Martyr, ut verba Domini satis aperta et dilucida obscuret et pervertat; ac in multis errat. Primum, quantum ad scopum horum verborum; nam etiamsi Apostoli non loquerentur de voto, sed solum quærerent, an expediret nubere, Dominus tamen aliquid perfectius eis ostendit, et sic confirmavit non expedire nubere, ut etiam adderet, expedire, voto se obligare ad non nubendum, ut patet ex metaphora Eunuchorum et castrationis.

Secundo errat, cum ait, non esse vim faciendam in vocibus istis, quod in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Errat, inquam, nam licet in parabolis esse possint interdum quædam partes, quæ nihil significant, sed ponantur solum ad explendam narrationem, tamen in verbis Evangelii, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solum duo verba metaphorica, nimirum, nomen, Eunuchi, et nomen, Castrationis; quæ verba nisi aptam similitudinem contineant, tota Christi oratio inepta redditur. Non continent autem illa verba aptam similitudinem, nisi illi, qui dicuntur metaphorice Eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicut Eunuchi proprie dicti habent naturalem continendi necessitatem.

Tertio deinde errat Martyr, quia licet in parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamen id in quo parabola præcipue consistit, non potest non significare, nisi ineptissima sit parabola. Jam vero in verbis Evangelii, de quibus nunc agimus, si parabola esset, ea præcipue in vocibus (Eunuchi et Castrationis) consisteret, ut patet, ac proinde merito in his vocibus vis facienda esset.

Errat Quarto in exemplo, quod affert de villico iniquitatis. Nam non existimat aliquid significare, quod villicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cum tamen in hoc maxime parabola consistat; vult enim nos Dominus docere, ut quemadmodum ille villicus ex bonis Domini sui multa largiendo, sibi multos amicos comparavit : ita et nos ex bonis Domini nostri, id est, Dei, cujus sunt omnia quæ habemus, Eleemosynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc solum interest, quod ille peccabat bona Domini sui largiendo, quia contra ejus voluntatem largiebatur, et idcirco dicitur villicus iniquitatis; nos autem non peccamus bona Domini nostri largiendo, quia hoc ipsum ei vehementer placet, ut bona sua liberaliter erogemus, cum nullum ipse ex hac largitione dispendium patiatur. Et sane vehementer accendit ad Eleemosynam faciendum ista cogitatio, quod opes nostræ res sint alienæ, id est, Dei, et tamen ex ejusmodi alienis rebus possimus nobis regnum cœlorum comparare.

Postremo errat Petrus Martyr, quod existimet, hic solum continentiam laudari, ut liber a cura uxoris et liberorum, facilius pos-

(1) Math. XIX, 19.

sit Evangelium prædicare ; quem errorem supra refutavimus disputatione de consiliis Evangelicis. Hic unum dumtaxat S. Augustini testimonium addam, lib. de sancta virginitate cap. 23 : « Quid, inquit, veracius, quid lucidius dici potuit, Christus dicit, Veritas dicit, Virtus et Sapientia Dei dicit, eos qui pio proposito ab uxore ducenda se continuerint, castrare se propter regnum cœlorum : et contra, humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, præsentem tantummodo necessitatem molestiarum conjugalium devitare : in regno cœlorum amplius quidquam cæteris nihil habere. » Hæc ille.

CAPUT XXIV.

Idem asseritur ex verbis Apostoli I. *ad Tim. V. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Tertius locus pro continentiæ voto habetur in epistola priore ad Timoth. cap. V, ubi hoc modo Apostolus loquitur : *Adolescentiores viduas devita, cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt* (1) : quo loco per primam fidem nihil aliud intelligi potest, nisi continentiæ votum, ut omnes omnino veteres intellexerunt. Nam cum Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessario colligimus eum loqui de fide servandæ continentiæ, quæ per nuptias violatur.

Ista autem fides servandæ continentiæ, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali ; non potest esse fides data carnali marito ; illa enim tamdiu durat, quamdiu maritus vivit ; mortuo autem viro, soluta est mulier, et cui vult, nubere potest, ut Apostolus ait ad Roman. VII, et I. Cor. VII. Igitur sequitur, ut hoc loco fides, quæ per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides, Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto ; tum quia simplex propositum non habet relationem ad aliud, nec fides dici potest; unde non irritatur fides, cum mutatur propositum; tum etiam quia propositum sæpe licet sine ulla culpa mutare. Apostolus autem absolute dicit eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt ; sequitur igitur, ut fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuæ continentiæ non esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

Ita exposuit Concilium Carthaginiense IV, can. 104. Si quæ viduæ quantumlibet in minoribus annis positæ, se devoverint Domino, et veste laicali abjecta, sub testimonio Episcopi et Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias sæculares transierint, secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino voverunt, irritam facere ausæ sunt. Hæc sententia est 214 Episcoporum, qui in hoc Concilio interfuerunt. Idem habetur in Concilio Toletano IV, cap. 55. ubi 70 Episcopi fuerunt.

Ita exponunt etiam tres summi sanctique Pontifices ; Clemens lib. III. const. cap. 1. et 2. Innocentius I. in epist. 2. cap. 13. et Gelasius I, in epist. 1. cap. 23. Ita etiam Tertullianus in libro de Monogamia, non procul a fine ; Basilius in lib. de virginitate, parum ultra medium ; Hieronymus lib. I. in Jovinianum, et in cap. XLIV Ezechielis ; Epiphanius hær. 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 23. et libro de bono viduitatis, cap. 8. et 9. et in Psalm. LXXV. Fulgentius in epist. 1. Præterea omnes expositores hujus loci, tum Græci, ut Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus et Œcumenius ; tum Latini, ut Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus et alii.

Ad hunc locum multi respondere conati sunt, ac primum Lutherus in lib. de votis monasticis, contendit, per primam fidem non posse intelligi votum, eo quod nusquam alibi in Scripturis votum dicatur fides. Vult autem ipse per primam fidem intelligi fidem Christianam, quam perdiderunt viduæ illæ, quæ ut facilius nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Judaismum, vel Paganismum, et confirmat hanc explicationem suam duabus rationibus. Primo, quia de his viduis Apostolus dicit, eas abiisse retro post Satanam. Secundo, quia dicit, eas

(1) I. Timoth. V. 11.

luxuriatas esse adversus Christum; nam et abire post Satanam, et luxuriari adversus Christum, nihil videntur significare aliud, quam Apostasiam a fide Christi.

Sed hæc nova explicatio facile refellitur. Nam etsi fides nusquam alibi significat votum, tamen multis in locis significat promissionem, sive constantiam in promissione servanda, quorum utrumque ad votum pertinere certum est, cum votum promissio quædam sit. Genes. XLIV. *Ego hunc in fidem meam recepi.* Ad Rom. III. *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit?* (1) Sic igitur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest. Quod autem non solum possit, sed etiam debeat fides hoc loco pro pacto ac voto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo verbo adjuncto (*Irritam fecerunt:*) nam fides, qua Deo credimus, non recte dicitur irritari, sed amitti, vel corrumpi: pacta autem et vota propriissime irritari dicuntur. Num. XXX. *Si quis Domino votum voverit, non faciet irritum verbum suum.* Psalm. LXXXVIII. *Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita* (2).

Deinde, nulla causa erat, cur viduæ illæ, si non voverant continentiam, non possent nubere, nisi deficerent ad Judæos, aut Paganos: Quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An, non Apostolus I. Cor. VII. aperte permiserat, ut viduæ iterum nuberent, modo in Domino, id est, inter Christianos? Neque Lutheri rationes concludunt; nam abire post Satanam, non solum contingit per apostasiam, sed per omne peccatum mortale, luxuriari autem contra Christum, non potest significare defectionem a Christi fide, sed scortari in injuriam Christi. Nam Apostolus dicit, eas viduas prius luxuriari in Christum, et postea nubere velle: Lutherus autem dicit, eas nubere velle, et propterea deficere a Christo: ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari et deficere.

Ad eumdem locum tres solutiones Calvinus affert. Primo dicit, Apostolum nomine primæ fidei accipere fidem in Baptismo datam, quam istæ viduæ irritam fecerunt lasciviendo, et scortando.

At solutio parum valet. Nam præterquam quod adversatur omnibus veteribus citatis, aperte Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volendo, nulla autem mulier in Baptismo promittit se non esse nupturam. Si ergo non voverant continentiam, cur damnantur, si nubere velint? Quod autem Apostolus hoc loco ait: *Cum luxuriatæ fuerint in Christo;* aliqui intelligunt de spiritualibus deliciis, ut sit sensus: Posteaquam deliciis spiritualibus in domo Dei abundarunt, ingratæ sponso cœlesti terrenas appetunt nuptias; ita Tertullianus de Monogamia, et Cyprianus lib. III. ad Quirinum cap. 74. Alii intelligunt de temporalium rerum affluentia, ut sit sensus: Posteaquam in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad satietatem pastæ fuerint, nubere volunt; ita Theodoretus et B. Thomas in hunc locum. Alii, ut Chrysostomus hoc loco, et Hieronymus in epistola ad Ageruchiam de Monogamia, intelligunt de fornicatione, ut sit sensus: Postquam in injuriam sponsi sui Christi fornicatæ fuerint etiam hoc addunt, ut nubere velint.

Sed quocumque modo accipiatur illud: *Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt;* semper argumentum nostrum suum robur habet. Nam si de scortatione non accipiatur illud: *Postquam luxuriatæ fuerint*, constat solum reprehendi quod nubere velint contra votum. Si autem accipiatur de scortatione, tunc non solum non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si a scortatione ad honestum conjugium transire vellent. Non igitur primam fidem vocat Apostolus fidem Baptismi, sed fidem voti, cui respondet, tamquam secunda, fides matrimonii ineundi; idem enim est, ac si diceret, post fidem Christo datam, volunt fidem mortali marito dare, et primam illam irritam facere. Adde, quod etiamsi de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil pro hæreticis concluderetur. Nam in Baptismo promisimus legem Dei nos servaturos; lex autem passim id inculcat, vota esse reddenda. Itaque etiam hoc verum est, eas viduas, quæ post votum nubere volunt, votum violando, fidem in Baptismo Deo datam irritam facere.

Altera solutio Calvini est, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur promisisse continentiam, et hanc promissionem irritam fecisse, cum nubere voluerunt, sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas, quæ excesserant annum sexagesimum, et jam non

(1) Gen. XLIV, 32; Rom. III. 3. — (2) Num. XXX. 3; Psal. LXXXVII, 35.

amplius aptæ erant conjugio. Dicit enim Apostolus : *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum* (1). Itaque nihil ex hoc loco deduci posse pro voto Sanctimonialium, quæ etiam in flore ætatis continentiam profitentur. Hæc etiam solutio nihil solidi habet; nam etsi Apostolus jubeat. viduam eligia nnorum sexaginta, tamen non vetulas, sed adolescentiores accusat, quod primam fidem irritam fecerint volendo nubere.

Si igitur verum est quod Calvinus ait, non posse juniorem continentiam vovere, cur Apostolus eas reprehendit ? Præterea dico Apostolum, cum ait : *Vidua eligatur non minus annorum sexaginta.* Et : *Adolescentiores viduas devita*, id est, non eas eligas, non loqui de admissione ad votum continentiæ, sed vel de electione ad quamdam præfecturam et ordinem Diaconissæ, ut exponunt Tertullianus libro de velandis virginibus, et lib. I, ad uxorem, et quidam alii : vel, quod probabilius est, de admissione ad numerum earum viduarum quæ ab Ecclesia alebantur, ut Chrysostomus et Ambrosius in hunc locum, et Hieronymus in epistola ad Salvinam, exponunt ; verbum enim *Eligatur*, Græce καταλεγέσθω, in Catalogum adscribi et numerari significat.

Nolebat autem Apostolus, viduas minores annis sexaginta ab Ecclesia ali, ut beatus Hieronymus loco notato docet, quia juniores possunt labore suo victum sibi comparare : et præterea, quia juniores difficilius conservantur in pudicitia, et turpius erat, aliquam earum viduarum, quæ ab Episcopo alebantur et regebantur, labi, quam aliquam aliam, ideo eas valde probatas esse volebat, et quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur.

Tertia solutio est, quod ista promissio continentiæ, quam viduæ faciebant, non erat proprie votum Deo factum ad eum colendum, sed erat promissio facta Ecclesiæ ad expeditius ministrandum iis, quibus ex officio Diaconissarum debebant, quomodo si aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat se non cogitaturam de nuptiis, ut liberius servire possit.

Hæc solutio minime omnium quadrat ; nam præterquam, quod Patres citati dicunt, eas Deo vere vovisse, si votum Deo factum rescindi potest, ac debet (ut Calvinus dicit) ab eo, qui stimulis carnis agitatus, continere non potest, quanto magis rescindi poterit promissio facta Ecclesiæ? Cur ergo istas adolescentiores Apostolus damnat, quia nubere volunt?

Sed, inquiunt, non damnat, quia nubere volunt, sed quia fidem Ecclesiæ datam irritam fecerunt scortando. At contra ; nam Apostolus in præsenti dicit : *Habentes damnationem* ; ergo debet culpa præsens damnationi præsenti respondere : scortatio autem jam præterierat, et ex sententia Calvini emendata fuerat per novam voluntatem honesti conjugii ; Sic enim loquitur Apostolus : *Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt ;* non igitur damnantur, quia luxuriatæ fuerint, sed quia nubere volunt, quod est præsens. Cur autem damnantur quia nubere volunt, nisi quia continentiam voverunt, et sic nubere volendo, primam fidem irritam fecerunt?

Sed instant rursus, quia ibidem Apostolus dicit : *Volo juniores nubere*; non ergo approbat vota juniorum. At vide hujus loci explicationem infra cap. 30.

Jam vero Petrus Martyr in lib. de cœlibatu et votis, post repetitionem eorum, quæ ex Luthero et Calvino jam protulimus, et refutavimus, duo adfert nova. Primum dicit, hunc locum esse ambiguum, et posse variis modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posse ad confirmanda dogmata.

Respondeo , non posse recte ambiguum vocari eum locum, quem omnes interpretes, qui quidem ante nostras lites exortas exstiterunt, uno modo exposuerunt : alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim est tam aperte dictum, quod non possit a contentiosis ambiguum fieri. Addo præterea, ex locis ambiguis dogmata stabiliri, et confirmari posse, quando accessit explicatio Ecclesiæ per Concilia approbata, aut per communem Patrum consensum ; nam alioqui nihil omnino habebimus certi, ut revera nihil hæretici certi habent; nam, ut diximus, nihil est in Scripturis, quod non possit exponi variis modis, si velimus contentiose agere. Quod si addas præterea, ex ejusmodi ambiguis locis dogmata fidei confirmari non posse, nullum omnino habebimus dogma. Exempli causa, Christum esse Deum, negant hodie in Transylvania permulti, et omnia loca Scripturæ, quibus id nos probamus, illi variis modis exponunt ; ergo si Petro Martyri

(1) I. Timoth. V, 9.

credimus, non erit dogma fidei, Christum esse Deum, atque hoc idem de omnibus aliis articulis facile posset ostendi.

Secundo, Petrus Martyr contendit illud : *Habentes damnationem* : non significare pœnam, quæ peccato respondeat coram Deo, sed solum quamdam infamiam apud homines. Etsi enim illæ, quæ promiserant Ecclesiæ castas se futuras non peccent nubendo, imo benefaciant cum Paulus dixerit : *Melius est nubere, quam uri* (1), tamen subeunt quamdam notam levitatis, quod non perseverent in eo, quod cœperant.

Porro id non aliter probat, quam auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam κρίμα, quam noster interpres damnationem interpretatus est, ambiguam esse docuit, et interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

At nos Bucero opponimus in primis omnes Patres supra citatos, qui damnationem æternam coram Deo habere dicunt viduas, quæ post votum nubere volunt. Opponimus deinde ipsum Apostolum Paulum, qui ubique illa voce utitur ad significandam damnationem coram Deo et hominibus, pro crimine magno et manifesto, ad Rom. III : *Quorum damnatio*, τὸ κρίμα, *manifesta est*, appellat damnationem judicium Dei contra illos, qui blasphemabant, ac mentiebantur Apostolum dicere, *Faciamus mala, ut eveniant bona*. Et ad Rom. XIII : *Qui autem resistunt Dei ordinationi, ipsi sibi damnationem*, κρίμα, *acquirunt* (2). Certe autem, qui Deo resistunt damnationem habent coram Deo, et non coram hominibus tantum.

Denique Joannes etiam cap. III. non semel, sed ter utitur verbo (κρίμα) in hac significatione : *Non venit*, inquit, *filius hominis, ut judicet mundum sed ut salvetur mundus per ipsum* (3). Ubi illud, ἵνα κρίνῃ (ut judicet) non significat judicium discussionis, sed damnationis. Est enim sensus : Non venit, ut sententiam damnationis ferat adversus mundum, sed contra potius, absolutionis. Sic etiam paulo post : *Qui credit, non judicatur*, id est, non damnatur, *qui autem non credit, jam judicatus est*, id est, manifesta est sententia damnationis, quam habebit, etiamsi nondum pronuntiata sit. Viderint igitur Bucerus et Martyr, ubi legerint κρίμα, non significare damnationem coram Deo.

Præterea, quare, quæso, viduæ illæ, si nullo voto obstrictæ erant, infames fuissent apud homines, si nubere voluissent? Si non erat turpe (ut ipsi dicunt) Episcopo uxorem habere, et ea mortua, rursus aliam, et aliam ducere, et in ipso Episcopatu filios procreare, cur turpe fuisset viduæ, quæ continere non poterat, nubere ? Et si nec infamiam, nec levitatem, nec turpitudinem esse volunt hoc tempore Monachis et Sanctimonialibus, post solemne votum continentiæ, ad matrimonium transire ; quomodo audent dicere, fuisse infame, ac turpe viduis illis velle nubere, cum nullam haberent non nubendi obligationem.

CAPUT XXV.

Idem asseritur ex Conciliis.

Nunc secundo probanda est nostra sententia testimonio omnium Ecclesiarum, quod ex Conciliis antiquis facile haberi poterit. Judicium Ecclesiæ Orientalis, patet ex Concilio Ancyrano can. 18 : « Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt, professione contempta, inter digamos habeantur.» Item ex Concilio Chalcedonensi generali can. 16 : « Virginem, quæ se Domino consecravit, similiter et Monachum, non licere nuptialia jura contrahere, quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. »

Judicium Ecclesiæ Africanæ, patet in Concilio Carthaginiensi III, cap. 33. ubi præcipitur, ut sacræ Virgines in monasteriis diligentissime custodiantur. Et in Concilio Carthaginiensi IV, cap. ult. ut supra citatum est.

Judicium Ecclesiæ Hispanicæ, patet in Concilio Toletano IV. cap. 55 : « Duo sunt genera viduarum, sæculares et sanctimoniales. » Et paulo infra : « Eæ si ad nuptias transierint, juxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primum Deo voventes, postea castitatis propositum abjecerunt. »

Judicium Ecclesiæ Gallicæ, patet in Concilio Turonensi II, cap. 16. ante annos mille celebrato : « Si qui in monasterio conversi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi, nec, quod absit ullus eorum con-

(1) I. Cor. VII, 9. — (2) Rom. III, 8 ; Rom. XIII, 2. — (3) Joan. III, 17.

jugem ducere, et si uxorem duxerit, excommunicetur, et de uxoris male sociatæ consortio etiam judicis auxilio separetur. Quod si judex ad hoc solatium dare noluerit, excommunicetur. Qui infelix Monachus tali conjunctione fœdatus, si per cujuscumque patrocinium se conatus fuerit defensare, et is, qui in hac pertinacitate perdurat, et illi, qui eum exceperint defensandum ab Ecclesia segregentur, donec revertatur ad septa monasterii, et indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, et post satisfactionem revertatur ad gratiam. »

Judicium Ecclesiæ Germanicæ, patet ex Concilio Moguntinensi, tempore Arnulphi Imperatoris, capite ultimo : « Quæ propositum castitatis assumpserint, aut monasterii claustris regulariter constringantur, aut domi manentes, castitatem suæ professionis integerrime custodiant. » Ibidem confirmatur decretum 13. Concilii Eliberitani, et sextum Coloniensis Concilii, sub Carolo Crasso, in quibus statutum fuit, ut Virgines sacræ, si semel votum violaverint, pactumque virginitatis perdiderint, solum in fine vitæ communionem percipiant : si autem libidini diu servierint, ne in fine quidem eam accipiant. Multa item de vita Monachorum et Sanctimonialium habentur in Concilio Moguntino, sub Rabano.

Judicium Ecclesiæ Italicæ patet ex Concilio Romano sub Sylvestro can. 10. ubi prohibetur Episcopus benedicere virginem, quæ nuptias aliquando expetiit, nisi diu fuerit ejus pudicitia probata. Et ex Concilio Forojuliensi, tempore Caroli Magni : « Item placuit de fœminis cujuscumque conditionis, puellis scilicet vel viduis, quæ virginitatis, sive continentiæ propositum spontanee pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, et ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam : sicut antiquus mos fuit in his regionibus, inductæ fuerint, licet non a Sacerdote sacratæ, in hoc tamen proposito eas perpetim perseverare mandamus. Si vero postea, sive clanculo, seu publice nupserint, dignis quidem mundano judicio corporalibus coercitæ vindictis, segregentur ab invicem, et agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam, etc. »

CAPUT XXVI.

Idem asseritur ex responsis Pontificum et Imperatorum.

Tertio, probanda est responsis aliquot veterum et sanctorum Pontificum. Ac primum Clemens lib. III. Constitut. Apostol. c. I : « Quare, inquit, oportet non temere facere professionem, sed cum concilio et consideratione. Præstat enim, eam non vovere, quam vovere, et non reddere. » De viduis loquitur.

Siricius epist. I, cap. 6. dicit, nec publicas leges, nec jura Ecclesiastica ullo modo permittere Monachis vel Sanctimonialibus nuptias post votum.

Innocentius I, epistol. 2. cap. 12. dicit, eas, quæ post votum nupserunt, esse adulteras Christi, id est, sacrilegas.

Leo I, epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum ; quæ est 90. cap. 13 : « Propositum, inquit, Monachi proprio arbitrio et voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet, et reddere. » Idem dicit capite sequenti de Sanctimonialibus.

Gelasius epist. I, cap. 22 : « Virginibus, inquit, sacris temere se quosdam sociare cognovimus, et post dicatum Deo propositum incæsta fœdera sacrilegaque miscere, quos protinus æquum est a sacra communione detrudi, et nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi, etc. » Idem cap. 23. dicit, viduas etiam peccare, si post votum nubant.

Denique, Gregorius I, lib. I. epist. 33. ad Venantium : « Considera, inquit, quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachali habitu devoveras, substraxisti, etc. » Et epist. 40 ad Anthemium, jubet Monachos si uxores ducant, debere separari, et remitti ad monasteria.

His accedant responsa etiam Principum politicorum. Scribit enim Eusebius lib. IV. de vita Constantini, fuisse abrogatam a Constantino antiquam legem Romanorum, qua privabantur successione hæreditaria homines steriles, vel orbati liberis. Causam autem abrogationis scribit fuisse propter eos,

qui religionis et pietatis gratia ex voto cœlibatum colebant, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rursus, cum tempore Juliani Apostatæ cœpissent quidam sacras Virgines in conjugium petere, Jovinianus Imperator Christianus, qui Juliano successit, legem tulit, ut capite plecteretur, qui sacram Virginem, vel ad conjugium petere, vel etiam impudice aspicere deprehensus fuisset. Scribit hanc historiam Sozomenus lib. VI. hist. Eccles. cap.3. et exstat adhuc ea lex in Codice, L. Si quis, de Episcopis et Clericis. Quæ lex si hoc tempore observata fuisset, Martinus Lutherus, cum non paucis ex suis, justissime caput amisisset.

CAPUT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

Quarto probanda est testimoniis Patrum. S. Ignatius epist. ad Tharsenses jubet honorari virgines Deo sacras : et epist. ad Antiochenses « Virgines, inquit, agnoscant cui se consecraverunt. »

Dionysius Eccles. hierarch. cap. 6. part 2. describens ritum, quo initiabantur Monachi, dicit eos publicé in Ecclesia promittere, se renuntiare vitæ divisibili, id est, vitæ seculari; sæcularis enim divisus est, ut Apostolus dicit I. Corinth. VII. cum partim de Deo, partim de uxore cogitet.

Martialis epist. ad Tolosanos, capite octavo, dicit se Valeriæ virgini persuasisse, ut virginitatem suam Deo voveret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Matthæum scribit Abdias in ejus vita, et Theclæ Beatum Paulum scribit S. Ambrosius lib. II. de virginibus, et Flaviæ Domitillæ sanctum Clementem scribit Beda in martyrologio die VII Maii, cujus etiam meminit Eusebius in Chronico.

Tertullianus lib. de velandis virginibus : « O sacrilegæ manus, inquit, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid pejus aliquis persecutor fecisset, si hoc a virgine electum cognovisset? » Et in fine libri : « Nupsisti, inquit, Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam. » Et ibidem : « Quid, inquit, faciet ipsum continentiæ votum etc. » Et lib. de Monogamia, ultra medium : « Habentes, inquit, judicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, a qua, in viduitate inventæ et professæ eam, noluerint perseverare. »

Clemens Alexandrinus Strom. III. initio : « Est ergo, inquit, continentia, corporis despicientia convenienter pactis conventis cum Deo initis. » Et in fine libri : « Dominus, inquit, dixit, qui uxorem duxit, non repudiet eam; qui non duxit, non ducat; qui autem professus est se numquam ducturum, sine uxore perseveret. »

Origines hom. 23. in Numeros : « Unde, inquit, mihi videtur illius solius esse indesinens offerre sacrificium qui se indesinenti, et perpetuæ devoverit continentiæ. »

Hilarius in Psalm. LXIV : « Deo ergo, inquit, vovenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, jejunii tolerantia. »

Eusebius lib. IV. de vita Constantini : « Castitatem, inquit, virginalemque modestiam amplexatæ quædam, corpus, et animum consecravere Deo. » Et infra de Constantino : « Virgineum, inquit, chorum tantum non adorabat, istic habitare Deum, cui se puellæ devoverant, arbitrabatur. »

S. Cyprianus lib. I. epist. 11. ad Pomponium : « Christus, inquit, Dominus et Judex noster, cum virginem suam sibi dicatam, et sanctitati suæ destinatam, jacere cum altero cernat, quam indignatur, et irascitur, et quas pœnas incæstis ejusmodi conjunctionibus comminatur? » Et infra, « Quæ, inquit, hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est. » Et lib. de habitu virginum : « Qui, inquit, se Christo dicaverint, et tam carnem quam mentem Deo devoverint, opus suum consumment magno præmio destinatum. »

S. Athanasius in lib. de Humanite Verbi dicit, etiam pueros virginitatem suo tempore profiteri solitos : et in Apologia pro fuga sua meminit sacrarum virginum, quas Ariani petulantissime vexaverunt. Quod fusius scribit Petrus, Athanasii successor, in epistola quadam, quæ exstat apud Theodoretum lib. IV. hist. Eccl. cap. 20, 21, 22. Idem Athanasius in lib. de virginitate : « Postquam, inquit, continentiam professa es, corpus tuum sanctificasti. »

S. Basilius in proœmio constitut. monast. : « Itaque, inquit, qui a mundi vinculis liber esse cupit, nuptias veluti pedicas quasdam fugit; his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, et castitatem profitetur, ut neque facultas ipsi sit conversionis ad nuptias. »

Et epist. ult. quæ est ad virginem lapsam: « Et quia, inquit, impius in profundum collapsus mala de cætero contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum sponsum pacta, neque esse virgo, neque unquam promisse clamas. Revoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, et Angelis, et hominibus. Revoca in memoriam venerandam congregationem, et sacrum virginum chorum. Quot litteras ad Sanctos sepe exarasti, per quas pro te orare petisti, non ut nuptias humanas, imo ignominiosam corruptionem assequereris, sed ut a Domino Jesu non excideres etc. » Idem lib. de Virginitate parum a medio: « Cum, inquit, virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate male blanda delinitæ ac devictæ stupri scelus honesto conjugii nomine obtegere cupiunt. » Et paulo ante: « Horrendo, inquit sacrilegio Christi sponsæ adulter efficitur. » Et paulo infra: « Nam quod solemne, inquit, legitimumque connubium sponsus ille (Christus) occuparit, et virginitatis habitus, et fœdera, et conventa cum illo, et præterea processus ipse testatur, hujusmodi quippe nobilitata viro processit in publicum etc. » Idem in quæstionibus fuse explicatis, quæst. 14 et 15, multa de voto solemni Monachorum disputat.

S. Gregorius Nazianzenus oratione de obitu patris sui ultra medium: « Ut enim, inquit, nos Deo vovimus, si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nosmetipsos obtulimus etc. » Gregorius enim, ut ipse poemate de vita sua scribit, a matre Deo consecratus fuerat, antequam nasceretur, et ipse postea, cum in mari periclitaretur, iterum votum continentiæ et religionis emisit, quod etiam servavit.

S. Optatus Milevitanus li. VI. contra Parmenianum: « Spirituale, inquit, hoc genus nubendi est; in nuptiam sponsi jam venerant voluntate ex professione sua etc. »

Sanctus Epiphanius hær. 61. Apostolicorum: « Tradiderunt, inquit, sancti Dei Aposli, peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias converti. » Et infra: « Si, inquit, quæ vidua fuit, ac Deo dicata, et postea nupsit, judicium et condemnationem habebit, quod primam fidem rejecit; quanto magis quæ Deo dicata virgo fuit, et nupsit, contra Christum lasciviit, et majorem fidem rejecit, et judicium habebit. » Et hær. 48. Montanistarum: « Gaudet, inquit, Deus verbum his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, et virginitatem; et continentiam exercere deligunt etc. » Vides cultum vocari possessionem continentiæ.

Sanctus Joannes Chrysostomus, hom. 15. in priorem ad Timotheum: « Et vidua, inquit, in viduitatis professionne Christo consentit, id est, Christo nubit. » Et infra: « Cum, inquit, illi se devoverint, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, fidem pactum dicit. » Et homil. 14. prolixissime describit, ac miris laudibus prædicat monasticam professionem; sed clarissime epist. 6. ad Theodorum lapsum: « Honorabiles, inquit, nuptiæ, sed te etiam servare non convenit privilegia nuptiarum, quamvis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud pejus existimo etc. »

Sulpitius in vita S. Martini ante medium: « Arborius, inquit, vir sancti admodum et fidelis ingenii, cum filia ejus gravissime quartanæ febris æstibus ureretur, epistolam Martini, quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statimque fugata febris est. Quæ res apud Arborium tantum valuit, ut statim puellam Deo voveret, et perpetuæ virginitati dicaret; profectusque ad Martinum, puellam ei præsens obtulit, neque ab alio eam, quam a Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari. »

Ruffinus lib. X. histor. cap. 8. dicit, Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum virginum, quibus Helena mater Constantini suis manibus ministratre inmen sa aliquando solebat.

Sanctus Ambrosius lib. III. de virginibus, ante medium: « Initiatas, inquit, sacris mysteriis, et consecratas integritati puellas nubere prohibes. Utinam potuissem revocare nupturas, utinam potuissem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, ut sacratæ virgines, a sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? » Et infra: « Discite, inquit, quantas Alexandrina, totiusque Orientis, et Africana Ecclesia, quotannis sacrare consueverint; pauciores hic homines prodeunt, quam illic virgines consecrantur. » Similia passim repetit.

B. Hieronymus in epist. ad Sabinianum: « Moris est, inquit, in Ægypti et Syriæ monasteriis, ut tam virgo, quam vidua, que se

Deo voverint, et sæculo renuntiantes, omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum, non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter, ac velato. » Plena sunt scripta sancti hujus viri testimoniis, pro castitatis voto, et professione, adeo ut Petrus Martyr dicat, nullum esse ex Patribus, qui magis dogmati ipsorum adversetur, quam Hieronymus.

S. Augustinus lib. I. de adulterinis conjugiis c. 24 : « Quod, inquit, cuiquam, antequam vovisset, licebat, cum id se numquam facturum voverit, non licebit : si tamen id voverit, quod vovendum fuit, sicut est perpetua virginitas etc. » Et in Psalm. LXXV : « Nescio, inquit, quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? quod et mater ipsius. Aliquid mali voluit? mali plane, quare? quia voverat Domino Deo suo. » Idem ibidem : «Quid, inquit, ait Apostolus de quibusdam, quæ voverunt, et non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est primam fidem irritam fecerunt? Voverunt et non reddiderunt. »

S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 42. « Eis, inquit, qui sive conjugati, sive a conjugio liberi, continentiam Deo voverunt, admodum est damnabile, si vel illi conjugale opus voluerint appetere, quo se non accessuros, vel illi repetere, a quo recessuros, illi libera, illi communi professi sunt voluntate. » Idem S. Fulgentius in epist. I. cap. 6: « Non peccat, inquit, virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nuberet in corde non vovit. » Et epist, 3. cap. 4 : « Hic est, inquit, unigenitus Dei Filius, unigenitus etiam virginis Filius, unus omnium sacrarum virginum sponsus, sanctæ virginitatis fructus, decus, et munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit; a quo sancta virginitas fæcundatur, ut perseveret intacta : a quo decoratur, ut permaneat pulchra ; a quo coronatur, ut regnet perenniter gloriosa. Quapropter bonum depositum custodi, et meritum tanti boni, quod ut haberes, Deus dedit, et ut Deo voveres, ipse fecit. »

Ad hæc omnia Conciliorum, Pontificum, et Patrum testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. Primo dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec esse Christiani hominis officium provocare a testimoniis Dei ad testimonia hominum : « Quod, inquit, ad alterum attinet de judicio Patrum, quoniam adversarii nostri, et in hac causa, et in aliis controversiis semper provocare solent ad eos, pronuntio mihi non videri hominis esse Christiani ad hominibus judicia provocare a Scripturis Dei. Hoc enim est injuriam facere Spiritui sancto ; nam fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non ex Patribus. » Hæc ille. Ubi etiam fusissime probat, non esse provocandum a Scriptura ad Patres.

Sed dum hæc dicit, ipse mihi provocare videtur a candore ad impudentiam, a veritate ad mendacium; Non enim Catholici Doctores provocarunt unquam a Scriptura ad Patres, sed in Scripturæ intelligentia a judicio paucorum seditiosorum, ad judicium multorum sapientissimorum, et optimorum virorum, vel etiam a judicio partis ad judicium aliorum, qui partes non sint. Ut enim in humanis litibus cum duo contendunt, et judicem aliquem appellant, non provocante a lege ad judicem, sed a parte litigante ad judicem. Et si rursus judex non satisfaciat, provocant iterum non a lege, sed ab uno judice ad alium, donec veniatur ad aliquem, a quo provocari non possit. Ita quoque in Ecclesia cum oriuntur lites, inspiciuntur leges divinæ, quæ ab omnibus recipiuntur. Quod si lis non finiatur, quæritur judex, non quod Scripturæ non credatur, sed quod de ipsa Scriptura quæstio sit. Itaque provocamus ab explicatione adversarii litigantis, ad arbitrium sapientium, et peritorum, qui ante litem exortam floruerunt. Quod si illi inter se fortasse non conveniant, provocamus ad Ecclesiæ totius judicium, id est, ad summi Pastoris, vel generalis Concilii definitionem.

Quod si quis adhuc velit ab isto judice ad Scripturam provocare, idem facit, ac si quis in humanis litibus a Prætore provocaret ad legem; quod ridiculum esset, cum nihil sit aliud provocare a Prætore ad legem, quando de sensu legis questio est, quam provocare a sententia publici judicis ad suum proprium, privatumque judicium.

At, inquit Petrus, etiam Patres omnes, et Concilia, licet inter se optime consentiant, errare possunt, nisi cum verbo Dei consentiant. Respondeo, id quidem esse verum, sed assumptionem, quæ subticetur, esse falsam, nimirum posse omnes Patres, aut Concilia legitina et approbata, cum verbo Dei non consentire. Exempla autem, quæ ipse

adfert, nihil aliud probat, nisi posse Patres singulos seorsim, et Concilia illegitima, et reprobata errare. Concilium enim II Ephesinum, et Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

Altera ejus responsio est. Patres quidem id asserere, quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quod non habuerint justam causam id asserendi : « Certe, inquit, ut quod verum est fateamur, eos in hac causa habemus iniquiores. Statim enim ab Apostolorum temporibus nimium tribui cæptum est cælibatui, quibus autem de causis, id factum sit, supra multis verbis docuimus. » Hæc ille.

Docuit autem supra, quatuor esse causas, cur initio Ecclesiæ cœperit coli cœlibatus : « Cur tanto, inquit, in pretio virginitas fuerit, causa una esse potest, quod Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castraverunt propter regnum cœlorum, et in eam sententiam permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Corinth. Hæc sane Patres semper habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda. » Et infra, « Altera causa est, quod illo tempore graves erant persecutiones omnibus in locis, minus autem molestum est in persecutione, si quis solus fugiat, quam si cogatur sollicitus esse de uxore et liberis. Tertia causa est, quia illis temporibus Christiana religio gravi laborabat infamia; cum enim horis antelucanis, et in tenebris metu Principum ad hymnos et synaxes convenirent, populus cæpit suspicari illos uti inter se promiscuo concubitu, et nefaria libidine etc. » Et infra : « Atque ea gratia magnum numerum alebant virginum et cœlibum. Quarta causa est, quia bona pars eorum, qui accesserunt ad Christum, erat Ethnicorum. At illi maxime semper suspiciebant virginitatem et cœlibatum. »

Hic nos respondemus, Primam causam esse præcipuam, et verissimam, nimirum verba Christi, et Apostoli. Quod autem addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare, quemadmodum illa essent accipienda, coincidit cum responsione superiori. Id enim est quærere, utris tandem magis credendum sit in eorum locorum explicatione, Patribus ne antiquissimis, et sanctissimis, et doctissimis, an Luthero, et Calvino. Sed certe non video quomodo ambigi possit de hac re; nam si statim ab Apostolis, ut Martyr dicit, floruerunt Patres illi, profecto Apostolos ipsos audire et consulere potuerunt : ac proinde longe melius verba illorum intelligere, quam isti, qui mille et quingentis annis post Apostolos fuerunt.

Secunda, et Tertia causa potuerunt quidem momentum aliquod habere ad suadendam continentiam, sed non fuisse causas præcipuas hujus rei, facile probamus. Primo, quia Patres, dum laudant, et suadent continentiam, et continentiæ votum, numquam adferunt istas causas, sed verba Christi, Apostolorum, et Prophetarum. Quocirca ipse etiam Petrus Martyr fatetur, semper Patribus fuisse in ore verba Christi, et Pauli, nec attulit ullum testimonium alicujus veteris, qui scripserit suspiciendum esse, vel suscipiendum cœlibatum ob fugam in persecutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum. Secundo, si istæ fuissent causæ præcipue, jamdudum cessasset admiratio cœlibatus; nam causæ illæ brevissimo tempore durarunt : Non autem ita est, sed semper magis et magis in Ecclesia floruit, et viguit honor continentiæ Deo sacratæ ac devotæ.

Quarta causa falsissima est, cum constet cœlibatum in Ecclesia non a Gentilibus, sed a Judæis cœpisse. Siquidem Christus ipse virgo, mater ejus virgo, Joannes virgo, Apostili omnes post vocationem suam continentes, ex Judæis, non ex Gentibus nati fuerant. Illi etiam primi Christiani, qui in Ægypto continentiam colebant, de quibus scribit Philo in lib. de vita contemplativa supplicum, ex Judaismo, non ex Paganismo, ad Ecclesiam venerant.

Adde, quod Petrus Martyr contrarium scripsit in commentario ad cap. VII prioris ad Corinthios, ubi sic ait : «Neque judicamus de cœlibatu, quod sit in præsenti, ut hactenus erat in Judaismo, et apud Ethnicos, parum honestus. Scribit enim Cicero de legibus, Cœlibes esse prohibento. Christus hanc ignominiam cœlibatus amovit etc.»

Porro Gentilium testimonia adferuntur quidem interdum a Patribus, sed ita adferuntur, ut Apostolus quondam citavit Aratum Poetam Act. XVII et Menandrum I. Corinth XV. nimirum non ut in ejusmodi testimoniis ponatur firmamentum dogmatum fidei, sed ut ostendatur cœlibatus non pugnare contra naturam, et rationem, et ut Christiani erubescant, si in iis quæ ad virtutem pertinent, inveniantur Ethnicis in-

feriores. Hoc modo S. Hieronymus in libris adversus Jovinianum, postquam multis Scripturæ testimoniis cœlibatum confirmavit, producit etiam Ethnicorum testimonia et exempla.

Tertia responsio Petri Martyris constat ex aliquot Patrum testimoniis, quæ cum voto continentiæ pugnare videntur. Sed ea paulo post adferemus, ubi ad objectiones adversariorum dissolvendas pervenerimus.

CAPUT XXVIII.

Idem asseritur ratione.

Nunc tandem, ut ad postremum genus argumentorum veniamus, duplici ratione, in Scripturis, et Patrum testimoniis fundata, id ipsum breviter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentiæ, secunda ex utilitate vovendi sumetur. Primum igitur id omne Deo recte vovetur, quod est illi gratius si fiat, quam si non fiat. Ejusmodi autem continentia est, cum longe excellat conjugio, et cum fornicatione ne comparari quidem debeat; poterit igitur recte continentia Deo voveri. Assumptio, quæ sola negari solet, paucis confirmanda est. Quia vero Lutherus in Epithalamio cavillatur, virginitatem quidem præstare conjugio, sed non item vitam cœlibem vitæ conjugali : Argumenta adferemus de vita ipsa, et statu cœlibum. Ac primum Scriptura divina clamat I. Cor. VII: « *Igitur qui matrimonio jungit virginem suam, benefacit*, *et qui non jungit*, *melius facit.* » Et infra : « *Cui vult nubat*, *tantum in Domino ; beatior autem erit*, *si sic permanserit.* » Huc etiam pertinent alia testimonia, quæ attulimus supra in disputatione de consiliis.

Jam vero Patres passim perfectam vitam hanc esse dicunt. Cyprianus lib. de habitu virginum, virginum cœtum esse dicit illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidem : « Magna, inquit, vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis. » Dionysius de Ecclesiastica hierarch. c. 6. part. 2 : « Sacerdos, inquit, perfectissimam ei vitam exponit, ei videlicet, qui monasticam vitam profitetur. » Eusebius lib. I. cap. 8. demonst. Evangel : « Et talis, inquit, existit in Christianismo perfectæ vitæ modus. » Basilius c. 18. monasticarum constitutionum, et Gregorius Nazian- in oratione de obitu S. Basilii, vitam perfectam, imo etiam perfectissimam appellant, monasticen. Joannes Chrysostomus lib. III adversus vituperatores vitæ monasticæ, eamdem vitam appellat perfectionis culmen, virtutisque fastigium.

Hieronymus in epist. I. ad Heliodorum : « Tu perfectum te fore pollicitus es, nam quando relicta militia te castrasti propter regna cœlorum, quid aliud quam perfectam secutus es vitam ? » Augustinus libr. I. de moribus Ecclesiæ cap. 31 : « Jam, inquit, accipite perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda solum, sed etiam capessenda visa est; mores et continentiam singularem. » Et de sancta virginitate c. 52. « Pergite, inquit, virgines Dei, via sublimitatis, pede humilitatis. »

Sulpitius in 2. Dialogo : « Beata species, inquit, et Deo digna, nihil enim virginitati est comparandum. » [Idem quoque Patres summo consensu vitam virginum, angelicam vitam esse docent, vitam vero conjugalem, vitam hominum. Ambrosius lib. I. de virginibus : « Nemo miretur, si Angelis comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur. Cyrillus catechesi 12. « Non ignoremus castitatis gloriam, Angelica enim est corona, et supra hominem hæc perfectio. »

Nazianzenus in carmine de virginitate :

Salve virginitas divino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars et spiritibus sociata supernis,
Ignaris thalami.

Athanasius lib. de Virginitate extremo, his titulis virginitatem celebrat : « O virginitas opulentia indeficiens, corona immarcessibilis, templum Dei, domicilium Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgo inconspicua, gaudium Prophetarum, gloriatio Apostolorum, Angelorum vita, Sanctorum corona. » Vide præterea, si placet, de comparatione virginum cum Angelis, Hieronymum in epist. 8. ad Demetriadem, Augustinum de sancta virginitate cap. 13. Chrysostomum hom. 18. in Genesim, Basilium in lib. de virginitate, Fulgentium in epist. 3. ad Probam, Damscenum lib. IV. cap. 25. Isidorum lib. II de summo bono.

Hic vero mire irascitur Petrus Martyr;

nam in lib. de cœlibatu, et votis recitat sententiam Athanasii supra citatam, et ait : « Sunt hæc hyperbolis plena, neque ad amussim veritatis consistunt. Apostoli sane conjuges habuerunt, et Prophetæ, quomodo ergo virginitas est illis gaudium, et corona? Quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quandoquidem corpore carent? Unde non magis illi virgines queunt dici, quam si quis lapidem cæcum appellet. » Hæc ille. Sed quid mirum, si non placent porcis margaritæ?

Quod autem falsi accusat Athanasium Petrus, quod dixerit, continentiam gaudium esse Prophetarum, et gloriam Apostolorum, refellitur facillime ex S. Hieronymo, qui in epist. 22. ad Eustochium sic ait : « Virgo Elias, Eliseus virgo, virgines filii Prophetarum. Hieremiæ dicitur, et tu ne accipias uxorem. » Hæc ille : Quis vero nescit Joannem Baptistam, et Prophetam, et virginem fuisse? ex Apostolis Joanem certo scimus virginem fuisse. Quod idem de Paulo idem Hieronymus affirmat loco citato, et de Apostolis omnibus in Apologia pro libris contra Jovinianum : « Apostoli, inquit, aut virgines, aut post nuptias continentes. » Ad hos ergo Apostolos, et Prophetas respiciens Athanasius, vere et proprie, non falso et hyperbolice locutus est.

Quod autem reprehendit Petrus comparationem virginum cum Angelis, non solum Athanasio, sed omnibus aliis Patribus, et ipsi etiam Christo injuriam facit, qui Matth. XXII ait : *In resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo* (1). Cui credemus jam, Petro Martyri neganti eos, qui non nubunt, similes esse Angelis, an Christo id ipsum asserenti?

At, inquit, Angelis non magis convenit non nubere, quam lapidi non videre. Ita est, sed tamem sicut eum, qui valde cæcus, aut surdus, aut mutus est, lapidi, et trunco, non inepte comparamus ; sic etiam eos, qui continentia et puritate excellunt, rectissime Angelis similes facimus ; nam alioqui nec vultum habent Angeli ; et tamen non timuit S. Lucas dicere Act. VI : *Viderunt vultum Stephani, sicut vultum Angeli* (2). Atque hæc de prima ratione, Addo aliam rationem ex parte ipsius voti. Melius est et Deo gratius ex voto aliquid facere, quam sine voto ; igitur non solum licet, sed etiam expedit continentiam vovere. Antecedens his argumentis confirmatur.

Primo, Scriptura hortatur ad vovendum Psal. LXXV : *Vovete et reddite* (3). Quo testimonio permotus S. Augustinus, multis in locis ad vovendum hortatur, ut in epist. 45. ad Armentarium, epist. 89. ad Hilarium epist. 143. ad Julianum, in lib. de bono viduitatis cap. 19. in lib. de sancta virginitate cap. 29. et 30. in Psalm. LXXV. XCIX. et alibi. At si melius esset absque voto operari, deciperet nos Spiritus Sanctus, quod nullo modo fieri potest : igitur melius est operari ex voto.

Secundo, opus eo melius est, ac Deo gratius, quo ex pluribus, aut ex majori virtute procedit : continere sine voto, est temperantiæ, continere ex voto est actus simul temperantiæ et religionis, quæ quidem religio temperantia ipsa longe est nobilior : igitur continere ex voto melius, et Deo gratius est, quam sine voto. Itaque S. Augustinus in lib. de sancta virginitate cap. 8 : « Nulla, inquit, fœcunditas sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest ; neque enim et ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne servetur, spiritus tamen religione ac devotione servatur, ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis , quam vovet ac servat continentia pietatis. »

Tertio, quod fit ex voto, majori charitate et liberalitate fit, quam quod sine voto. Qui enim sine voto aliquid facit, opus dumtaxat offert Deo ; qui autem vovet atque ex voto facit, et opus, et facultatem offert. Quod explicat S. Anselmus in lib. de similitudinibus cap. 84. his verbis : « Plus donat, qui arborem cum fructibus, quam qui solos fructus donat. »

Quarto, melius est, quod fit ex voluntate confirmata in bonum, quam quod fit sine ejusmodi firmitate, sicut pejus est peccare ex voluntate obfirmata ad malum, quam ex fragilitate. Et quemadmodum qui peccant ex voluntate confirmata in malum, similes sunt damnatis : ita qui operantur ex voluntate confirmata in bono, similes sunt beatis.

Quinto, qui vovet, non solum id lucratur, quod diximus, quod excellentius opus facit, sed etiam munit seipsum adversus tentationes Diaboli, et humanam fragilitatem, ac

(1) Math. XXII, 30. — (2) Act. VI, 15. — (3) Psal. LXXV, 12.

mutabilitatem. Homines enim in iis rebus, ad quas non sunt alligati vinculis legum, etiam si optimæ sint, et utilissimæ, facile mutant propositum, Diabolo instigante : et etiam sine Diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in rebus humanis sæpe requiri juramenta, ut alligetur voluntas, ne facile mutari possit. Ita milites, magistratus, sponsi, atque alii id genus jurare coguntur, non autem solis verbis se facturos quod debent polliceri. Hinc S. Augustinus epist. 45. ad Armentarium : « Non te, inquit, vovisse pœniteat, imo gaude jam... tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. » Et infra : « Felix necessitas, quæ ad meliora compellit. »

CAPUT XXIX.

Solvitur objectio prima adversariorum.

Restat nunc, ut objectiones adversariorum solvamus. Prima objectio communis est omnibus et sumitur ab illis Scripturis, quæ docent, opera bona non ex necessitate, quam tamen secum adferunt vota, sed voluntarie, ac libere esse facienda : Id enim est melius, et laudabilius, et Deo etiam acceptius, quod est magis voluntarium , et liberum , ac proinde minus necessarium. Psalm. LIII : *Voluntarie sacrificabo tibi.* I. Corinth. VII : *Non ut laqueum vobis injiciam*, id est, hortor ad continentiam, sed non ad votum; II. Corinth. IX : *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate , hilarem enim datorem diligit Deus.* Et ad Philemonem : *Ne veluti ex necessitate bonum tuum sit, sed voluntarium.* (1) S. Hieronymus lib. I. in Jovinianum, ante medium : « Et ideo plus amat virgines Christus quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum : majorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris. » Et S. Prosper lib. II de vita contemplativa cap. ult. « Sic abstinere, vel jejunare debemus, ut non nos necessitati jejunandi subdamus, ne jam non devoti, sed inviti, rem voluntariam faciamus. »

Respondeo, triplicem esse libertatem, ac triplicem item necessitatem. Unam ex parte debiti, sive debitum oriatur ex præcepto, sive ex voto, sive aliunde. Id enim discimur libere facere, quod non tenemur facere, id vero necessario, quod tenemur. Alteram ex parte naturalis determinationis voluntatis. Illa enim dicimur libere facere, in quibus non habemus voluntatem determinatam ad unum : atque hæc libertas est, quæ proprie dicitur liberum arbitrium. Tertiam ex parte coactionis, sive ea sit absoluta coactio, ut cum quis trahitur vi, quo ire non vult, sive sit moralis quædam, et quasi conditionata coactio, ut cum quis nollet aliquid facere, et non libenter facit, facit tamen coactus timore aliquo humano, aut servili.

Ex his prima libertas non est necessaria ad opus laudabile, aut Deo gratum faciendum: Neque contraria necessitas pugnat cum laude et merito operis boni, quia potius contra, ut ostendimus, ista necessitas auget laudem operis boni. Semper enim nisi aliunde sit impedimentum, melius est opus ex præcepto, quam non ex præcepto, ex voto quam non ex voto. Altera illa libertas necessaria est ad laudem boni operis, sed ea æque reperitur in opere, quod sit ex præcepto aut voto, et in opere omnibus modis indebito : Nam etiamsi quis millies voverit aliquid, poterit tamen ex arbitrii libertate votum non reddere, et peccare. Tertia libertas est item necessaria ad laudem boni operis, sed neque ipsa repugnat præcepto, et multo minus voto. Potest enim fieri, ut quis tanta alacritate, et promptitudine exequatur opera præcepta, quanta alius opera non præcepta. Unde David dicebat Psal. CXVIII : *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.* Et : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.* (2)

Pari ratione fieri potest, imo ordinarie fit, ut quod sit ex voto, fiat libentius, et promptius, quam quod fit sine voto. Votum enim ex se lætitiam gignit, cum ex magna charitate procedat, juxta illud. I. Paral. ult : *Lætatus est populus, cum vota sponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino.* Quod si aliqui cum tristitia solvunt, quod voverunt, id accidit ex vitio hominum, non ex natura voti ; nec tamen etiam tunc melius est quod fit sine voto, quam ex voto : Nam,

(1) Psal. LXIII, 8; I. Cor. VII, 35; II. Cor. IX, 7; Philem. 14. — (2) Psal. CXVIII, 14 et 103.

ut S. Thomas docet in opuscul. XVIII. quod est de perfectione cap. 12. potest tribus modis quis se habere in solvendo voto.

Uno modo, ut libenter faciat id, ad quod tenetur ex voto, et quia res ipsa placet, et quia votum placet; Et tunc sine dubio magis meretur, quam alius, qui æque libenter illud idem operatur sine voto.

Altero modo, ut invitus faciat rem illam, quam vovit, tamen libenter impleat votum; ut si is, qui vovit jejunium, incipiat non amare jejunium, et proinde cum difficultate, et tristitia jejunet, adeo ut si esset sui juris, non voveret jejunium: tamen quia jam vovit, et placet ei vehementer servare Deo fidem datam, propterea prompto et alacri animo superet eam difficultatem, ut impleat votum. Atque hic etiam magis meretur quam alius, qui sine voto libenter jejunet; ut enim excellentior est religio, quam temperantia, ita melius est implere votum libenter, quod est religionis, quam libenter jejunare, quod est temperantiæ.

Tertio modo potest fieri, ut quis adeo doleat se vovisse, ut non velit amplius servare votum; sed quia hoc est simpliciter malum, non potest conferri cum bono.

Ex his ad ea testimonia, quæ contra protulimus, facile est respondere. Ad illud Psalm. LIII: *Voluntarie sacrificabo*. Respondeo, illud, *voluntarie*, opponi tristitiæ, et coactioni, non autem necessitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Ad illud I. Cor. VII: *Non ut laqueum vobis injiciam*; quibus verbis apertissime demonstrari existimat Petrus Martyr prohibita esse vota, respondeo, *laqueum*, appellari necessitatem, quæ detinet invitum, non autem quamlibet necessitatem. Proinde vota esse laqueos illis, qui temere voverunt, vel qui coacti sunt ab aliis vovere, cum ipsi nihil tale cuperent. Quemadmodum etiam nuptiæ laquei dici possunt iis, qui temere ducunt uxorem; et eo modo alligant se alicui, cum qua vivere non possunt, et inde occasionem accipiunt cum aliis fornicandi. Est igitur sensus Apostoli: Exhortor vos ad continentiam, sed ita tamen, ut non cogam invitos, nec suadeam temere eam accipere, et vovere, et quod esse laqueus animarum, sed ut ostendam id, quod est per se honestum, et utilissimum; ut quibus Dominus hujus rei desiderium inspiraverit, illi accipiant, et voveant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur votum, aut necessitas absolute, sed, ut diximus, votum ab invito, aut temere susceptum, testatur S. Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 5. qui sic exponit: « Non ut laqueum vobis injiciam, id est, non ut vos cogam, » et S. Hieronymus lib. I. in Jovinianum: « Non imponit, inquit, nobis Apostolus laqueum, nec cogit esse, quod nolumus. » Similiter exponunt commentaria in hunc locum Theodoreti, Theophylacti, Anselmi et aliorum.

Accedit ipsa laquei metaphora; non enim laqueus dicitur funis ligans, et tenens hominem, ne forte cadat; sed funis vi detinens, et ad capiendum, et ad perdendum expositus. Denique Sapiens Prov. XX. id ipsum disertis verbis exposuit: *Ruina, inquit, est homini devotare Sanctos, et post vota retractare.* » Ubi pro eo, quod Hieronymus vertit, ruina in Hebræo est מוקש, quod proprie laqueum significat: Nam יקש illaqueare est, רקיש auceps dicitur, unde verterunt septuaginta interpretes, παγὶς, id est laqueus; nec male Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei casus et ruina est. Igitur juxta Salomonem laqueus, et ruina est, non absolute vovere, et post votum retractare, quod accidit iis, qui temere aut inviti vovent. Isti enim voto, ut laqueo quodam tenentur coacti, et occasionem accipiunt gravius delinquendi.

Ad illud I. Corinth. IX: *Non ex tristitia, aut ex necessitate*, respondeo, hoc loco appellari necessitatem, non legem, aut votum; sed humanam necessitatem, quæ cogit homines facere, quod non vellent. Loquitur enim de iis, qui eleemosynas faciunt inviti, quia videlicet erubescunt non facere, quod alii faciunt, ne judicentur avari; aut non audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipse Paulus, pro egenis. De hac necessitate loqui B. Paulum testantur verba sequentia: *Hilarem enim datorem diligit Deus*. Necessitas enim quæ ex humano timore nascitur, hilaritati opponitur, non autem necessitas voti quæ oritur ex charitate. Idem respondendum est ad alium locum ex epistola ad Philemonem.

Ad testimonium autem S. Hieronymi lib. I. in Jovinianum, ubi dicit majoris gratiæ esse offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris, respondeo: S. Hieronymum loqui de opere illo, quod exigitur ratione præcepti, non de eo, quod exigitur ratione voti. Nam multum interest inter legem et votum, quod ad rem præsentem pertinet;

qui enim facit opus non imperatum ulla lege, etsi non facit opus laudabilius, quatenus facit opus non imperatum, imo, ut supra diximus, cæteris paribus, melius sit opus imperatum, quam non imperatum facere, tamen tribus de causis, ut plurimum, facit opus laudabilius.

Primo, quia res non imperatæ sunt plerumque nobiliores secundum se, quam res imperatæ; Deus enim minora imperavit, majora consuluit. At hoc non habet locum in votis; non enim minora fiunt ex voto, majora sine voto, sed contrario; perfectissima enim quæque opera voveri possunt et solent.

Secundo, quia semper, qui facit opera non imperata, ex charitate, sicut oportet, facit etiam omnia opera imperata: atque ita plus dat, quam ille, qui facit solum opera imperata; includuntur enim præcepta in consiliis, non contra. Sed neque hoc in votis locum habet; non enim qui facit aliquid sine voto, continuo implet etiam omnia vota.

Tertio, quia ut plurimum major promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quam ad opus imperatum, ut notum est; ac propterea ratione majoris promptitudinis opus non imperatum majoris gratiæ est, ut Hieronymus dicit, quam opus imperatum. At de voto hoc dici non potest; nam etsi major promptitudo forte requiratur ad aggrediendum novum opus, ad quod non tenemur ullo modo, quam ad opera ordinaria facienda, ad quæ tenemur ex voto: tamen major illa promptitudo superatur ab alia quadam adhuc majore, quæ necessaria fuit ad votum ipsum faciendum. Cum enim votum sponte offeratur, et sit res ardua, et difficilis, multo major promptitudo requiritur ad votum faciendum, quam ad faciendum aliquid sine voto.

Ad testimonium S. Prosperi ex lib. II. de vita contemplativa cap. ult. ubi dicit, sic esse abstinendum, ut non nos necessitati subdamus, respondeo, necessitatem, de qua S. Prosper loquitur, non esse necessitatem legis, aut voti, sed necessitatem timoris humani, quæ tristitiam gignit; ideo enim subjungit idem auctor: « Ne non devoti, sed inviti rem voluntariam faciamus. »

CAPUT XXX.

Solvitur secunda objectio.

Alteram objectionem ducunt ex illis Scripturæ testimoniis, quæ aperte imperant matrimonium iis, qui stimulum carnis patiuntur. Hinc enim sequitur, votum continentiæ perpetuæ temerarium esse, et proinde illicitum, cum nemo sciat quamdiu sine ejusmodi stimulis vivere queat. I. Corinth. VII: *Qui non se continent, nubant; melius est enim nubere, quam uri.* Ibidem: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat.* Huc etiam maxime facit illud I. Timoth. V: *Volo juniores nubere, matres familias esse, filios procreare.* (1) Contra quod præceptum ii peccare videntur, qui puellis continentiæ votum suadent, aut permittunt.

Respondeo ad hoc argumentum tribus modis. Primum assero, in nullo horum locorum vocari ad nuptias ab Apostolo eos, qui tentatur stimulis carnis, sed eos, qui incontinenter vivunt, ita, ut flagitiis se polluant. Secundo assero, eos, qui incontinenter vivunt, non vocari absoluto imperio, ad nuptias, sed solum ostendi eis remedium quoddam facile, et quasi portum, quo se recipiant; sic tamen ut liberum eis relinquatur ad majora aspirare. Tertio assero, hoc ipsum sive consilium, sive permissionem, sive remedium non dari ab Apostolo iis, qui voverunt continentiam, sed solum hominibus solutis et liberis.

Ac ut de primo prius dicamus, sciendum est, adversarios existimare nuptias esse necessarias jure divino iis, qui uruntur. Per ustionem autem intelligunt tentationes carnis non breves et leves, sed graves et diuturnas, quæ conscientiam turbant, licet eis non consentiatur. Ita docet Lutherus in Epithalamio, ubi etiam graviter accusat S. Hieronymum, quod conjugium non inierit, cum ipsemet fateatur in epist. 22. ad Eustochium. se gravissimis, et diuturnis ardoribus carnis vexatum fuisse: Imo etiam eo Lutherus progreditur, ut S. Hieronymum propterea hæresis Pelagianæ accusèt, quasi videlicet senserit propriis viribus, sine dono Dei pos-

(1) I. Cor. VII, 9 et 2; I. Tim. V, 14.

se aliquem vincere tentationes. Quæ tamen est manifesta calumnia, cum ibidem Hieronymus dicat se precibus ad Deum assidue instare solitum pro victoria obtinenda contra tentationes.

Sed de ustione cum Luthero conveniunt Calvinus, et Petrus, Martyr in commentario I. Cor. VII. distinguit enim Calvinus tria genera tentationum carnis. Unum, quod ita tentat, ut vincat, et hoc esse dicit pessimum genus ustionis, quod verissimum est. Alterum, quod ita tentat, ut statim acriter repellatur, ita ut intus jacula non penetrent, nec ulla mentis perturbatio oriatur, et has tentationes fatetur non proprie vocari ustiones, et propter has non esse nuptias necessarias, quod etiam libenter concedimus. Tertium genus esse dicit medium, cum quis videlicet tentationi non plene consentit, tamen jacula intus penetrant, et sentitur carnis delectatio et mentis perturbatio : et has tentationes proprie ustiones esse dicit, et qui eas habent, eos affirmat certa lege citari ab Apostolo ad matrimonium, ita ut peccent non nubendo.

Ubi est observandum, Calvinum non sine fraude dixisse, tertium genus tentationis esse cum quis plene non consentit, licet jacula intus penetrent; nam ad rem obscurandam posuit, plene; cum vellet dicere, tertium genus esse, cum quis nullo modo consentit, et tamen sentit acres stimulos carnis. Qui enim consentit, sive plene, sive non plene, ad primum genus pertinet secundum eorum sententiam, cum non agnoscant discrimen peccati mortalis, et venialis, sed omnem motum carnis, quantumvis involuntarium, doceant esse mortale peccatum.

Imo hoc est fundamentum præcipuum, ex quo deducunt eos, qui graviter tentantur, debere necessario uxorem ducere, quia, ut Lutherus in Epithalamio docet, non sunt certamina castitatis similia aliis certaminibus : qui enim tolerat famem, aut sitim, aut alia id genus, non peccat; at æstus libidinis sine peccato esse non potest, cum sit prohibitus omnis motus concupiscentiæ. In quo fundamento Calvinus, Petrus Martyr, et omnes alii conveniunt. Sed et fundamentum ipsum est putridum, et ædificium, quod superextruunt, facile dejici potest,

Ac de fundamento quidem alibi disputandum erit, nunc S. Pauli et Augustini testimonium sufficiat Rom. VII : *Si quod nolo, facio, jam non ego operor illud.* » Quis, capiat mihi esse peccatum, quod ego non operor? Augustinus lib. I. de Civ. Dei cap. 25 : « Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter voluntatis legem, quasi lege sua movetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis. » Sed de hoc alibi. Nunc ad rem præsentem venientes, asserimus ab Apostolo vocari homines ad matrimonium non ob solas tentationes, sive ob sensum, sed ob consensum libidinis, et per ustionem, non tentationes, sed incontinentiam, et flagitia interpretamur, ut hic sit sensus verborum Apostoli ; qui omnino decrevit, aut fornicari, aut nubere, is bene facit si nubat, quia melius est nubere, quam uri, id est, quam fornicari.

Probamus hanc nostram expositionem. ex antecedentibus verbis; dicturus enim Apostolus : *Melius est nubere, quam uri*, præmisit : *Si non se continent, nubant.* Ubi per ustionem exponit ipsemet Paulus incontinentiam : Nam causam reddit cur debeant nubere qui non se continent, quod videlicet melius sit nubere, quam uri, id est, quam non continere ; constat autem incontinentiam non tentationem, sed flagitium significare.

Secundo idem patet ex illis verbis ejusdem capitis : *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat* (1). Ubi non dicit Apostolus, propter tentationem fugiendam, sed propter fornicationem fugiendam quisque suam uxorem habeat, id est, non si tentaris, sed si fornicaturus es, uxorem potius habeas.

Tertio idem probatur ex illis verbis : *Iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram* (2). Ubi etiam non propter simplicem tentationem jubet, ut conjuges debitum invicem reddant, sed propter incontinentiam. Idem igitur significat apud Apostolum ustio, quod incontinentia.

Quarto ex illo I. Timoth. V: *Volo juniores nubere*; causam enim reddit non tentationem, sed incontinentiam : *Nullam*, inquit, *dare occasionem adversario maledicti causa*, id est, ne demus occasionem Gentilibus male-

(1) I. Cor. VII, 1 et 2. — (2) Id. 5.

dicendi vitam, et mores Christianorum : non autem possunt maledicere adversarii Christianis ob occultas tentationes, sed ob manifesta flagitia. Unde mox subjungit : *Jam enim quædam abierunt post Satanam.*

Quinto idem probari potest exemplo ipsius Apostoli II. Corinth. XII : *Datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, qui me colaphizet : propter quod ter Dominum rogavi, ut auferretur a me* (1). Nec est verum quod dicit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu, et votis, Apostolum impetrasse gratiam, qua nec laberetur, nec graviter vexaretur, ipse enim Apostolus contrarium dicit, se videlicet non impetrasse quod petebat, ut auferretur stimulus carnis. Ait enim : *Et respondit mihi Dominus, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Unde S. Augustinus tract. 7. in Joan. et serm. 53. de verbis Domini, et alibi sæpe, hoc Pauli exemplum adfert, cum ostendere vult Deum sæpe utiliter non exaudire suorum orationes. Itaque Apostolus tentabatur magnis et diuturnis stimulis carnis, et tamen uxorem non ducebat : non igitur tentari est uri, alioqui Paulus suo ipsius judicio damnatus esset.

Sed addit Petrus Martyr, hunc locum Apostoli non necessario de tentatione carnali esse intelligendum, cum Chrysostomus per stimulum carnis dolorem capitis intelligat; alii vero persecutiones, quas patiebatur.

At hæc nimis magna negligentia, vel impudentia est, cum Chrysostomus, necnon Theodoretus, Œcumenius, et Theophylactus disertis verbis refellant eos, qui per stimulum carnis dolorem capitis interpretantur. Illud quidem est verum, hos Patres referre hunc locum ad persecutiones; tamen S. Augustinus in Psal LVIII. concione 2. contendit, stimulum carnis aliquid significare, quod verecundiam, et pudorem adferat, et quod nemo de tanto Apostolo dicere ausus fuisset, nisi ipse hoc de se confiteri non erubuisset. At certe nullus est pudor, dolores capitis, aut persecutiones confiteri.

Unde etiam Theophylactus, licet exponat de persecutionibus, tamen addit, satius esse exponere de tentatione carnis : « Vel, » inquit, « quod satius est, Veneris incitamenta, quibus maxime urgebatur, expressit. » Quomodo etiam exponi posse docent Sedulius, Anselmus, et Thomas in commentario; quod idem suadet metaphora colaphizationis; ut enim colaphus, non tam lædit carnem, quam pudorem injicit animo, ita carnalis tentatio, cui non consentitur, ruborem potius, quam detrimentum adfert. Denique adeo videtur jam recepta hæc expositio, ut vulgo tentationes carnales, stimulus carnis dici soleant.

Sed quia hic locus non omnino convincit, cum variis modis a Patribus exponatur, sunt alia duo magis perspicua I. Corinth. IX : *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo.* Et Rom. VII : *Ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.* Et : *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum.* Et : *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ* (2).

Quæ loca non modo S. Augustinus multis in locis, ac præcipue lib. II. retract. cap. 1. et lib. VI. in Julianum cap. 11. contendit de ipso Paulo, et aliis justis hominibus intelligenda esse : sed etiam Lutherus in assert. 2. articuli omnino affirmat non posse aliter intelligi, et probat ex laboribus omnium Sanctorum et nominatim S. Hieronymi in superandis gravissimis carnis tentationibus : « Quid, » inquit, « in vita omnium Sanctorum legimus, quam labores, vigilias, orationes, jejunia, quibus veluti machinis spiritualibus pugnaverunt adversus carnem, et concupiscentias corporis proprii ? Quis eorum non gemit? non accusat, non laborat in carne sua, et in concupiscentiis suis? Cum ergo in his omnibus videamus illas auctoritates, caro concupiscit adversus spiritum, et condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem etc. quæ causa est, ut hæc Apostolum velimus non in sua, sed in impiorum persona dicere, quæ in personis piissimorum videmus vivacissimis studiis geri ? » Et infra : « Quoties ergo S. Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur, etiam tum cum multo jejunio, et labore contra eam pugnaret, hoc est, dum esset non modo baptizatus, sed et sanctissimus? » Hæc ille. Qui ut verissime ista dicit, ita manifeste repugnat iis, quæ docuit de S. Hieronymo in Epithalamio. Hic enim eum cum Paulo jungit, et cum omnibus sanctis, concupiscentiæ strenue repugnantibus, ex quo sequitur, ut vel apud Paulum I. Corinth. VII. uri non sit tentari, sed labi in scelera : vel Paulus, et omnes Sancti ustionem passi sint, ac proinde contra Deum pecca-

(1) II. Cor. XII, 7 et 8. — (2) I. Cor. IX, 27 ; Rom. VII, 25 et seq. ad finem.

verint, quod matrimonium non inierint.

Accedunt sexto testimonia Patrum. Clemens Alexandrinus lib. IV. Stromatum in ipso principio, Basilidis Hæresiarchæ sectatoribus tribuit eam explicationem, quam nunc adversarii amplectuntur : « Et illud, inquit, melius est nubere, quam uri, ajunt dicere Apostolum, ne animam tuam in ignem injicias, noctu, et interdiu resistens, et timens, ne a continentia excidas ; nam cum in resistendo occupata fuerit anima, a spe es divisa. » « Apprehende ergo, » inquit his verbis Isidorus in moralibus, « robustam mulierem, ne a Dei gratia avellaris, et cum ignem in semine excreveris, cum bona ores conscientia. » Et paulo post : « Has voces, » inquit, « adduxi ad Basilidianos reprehendendos etc. » Commentarius, qui Ambrosio tribuitur, in hunc locum : « Cum, » inquit, « voluntas calori carnis consentit, uritur; nam desideria pati, et non vinci, illustris viri est, et perfecti. »

S. Hieronymus in Apologia pro libris contra Jovinianum : « Si autem, » inquit, « se continere non possunt, et ardorem libidinis non tam continentia volunt quam fornicatione restinguere, melius est nubere, quam uri, id est, melius est maritum ducere, quam fornicari. » Hæc ille. S. Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 34: « Melius, inquit, nuberent, quam urerentur, id est, quam occulta flamma concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastarentur, quas pœnitet professionis, et piget confessionis. » Idem S. Augustinus lib. de bono conjugali c. 10 : « Mihi, inquit, videtur hoc tempore solos eos, qui se non continent, conjugari oportere, secundum illam ejusdem Apostoli sententiam : Quod si se non continent, nubant ; melius est enim nubere, quam uri. »

Porro Chrysostomus visus est Petro Martyri de tentatione sola hunc locum intellexisse, sed non ita est ; sic enim Chrysostomus brevissime exposuit : « Significat Apostolus quanta sit concupiscentiæ tyrannis. Hoc autem est quod dicit, si magnam violentiam pateris, et libidine incenderis, laboribus te et sudoribus libera, ne quando decidas. » Hæc ille. Ubi ustionem interpretatur tentationem, quæ ad flagitium omnino perducet, nimirum accedente ad æstum concupiscentiæ animi infirmitate ; id enim significant illæ voces : « Tyrannis, violentiæ et ne decidas. » Itaque sensus est juxta Chrysostomum, si animo imbecillo es, et vis tentationis ita urget, ut omnino sis fornicaturus, præstat, ut nubas ; quem sensum clarius expressit in lib. de virginit. Et Chrysostomum secutus Theodoretus ita expressit : « Ustionem, inquit, non vocat cupiditatis molestiam, sed animæ mancipationem, et ad id quod est deterius inclinationem. Quod autem dicit, est ejusmodi ; melius quidem est, et vos quibus conjugalis consuetudo nondum obtigit, et vos qui conjuncti quidem fuistis, sed morte estis disjuncti, eligere continentiam. Sin autem cupiditatis impetum ferre non potestis, sed ad hoc sustinendum certamen imbecillo animo estis, quam ad ea, quæ pulchra, et honesta sunt, non habetis alacre, et ardens animi propositum, nulla lex prohibet, quo minus matrimonium contrahatis. » Hæc ille.

Denique, ut omittam cæteros, S. Thomas in commentario hujus loci, non solum affirmat ustionem hoc loco incontinentiam significare, sed etiam id confirmat ex ipsa vocis proprietate. Uri enim non calere significat, quod tentatis convenit, sed calore labefactari, ac detrimentum pati, quod minime convenit iis, qui simpliciter tentantur, sed iis, qui tentationibus superantur. Atque hinc Scriptura I. Pet. I. Eccles. II. Sap. III. et alibi comparat justos in tentationibus positos auro, quod per ignem probatur : aurum enim in igne probari dicitur, non comburi, licet valde incalescat, quia detrimentum non patitur : paleam vero incalescere, et comburi, quia plane corrumpitur.

Alteram nunc solutionem addam, tametsi enim per ustionem Apostolus tentationem significaret, adhuc tamen nihil adversarii obtinerent : Nam in nullo eorum locorum, quos ipsi citant, invenitur verum præceptum nubendi, sed sola permissio : falsumque est quod Calvinus lib. IV. Instit. cap. 13. §. 17. dicit, certa lege citari ad conjugium eos, qui uruntur. Primum enim forma loquendi non est imperativa : Nam non ait Apostolos, qui non continetis, nubite, sed : *Qui non se continent, nubant ;* nec ait, propter fornicationem ducite uxorem, sed : *Uxorem habeat etc.*

Deinde ratio, quam Apostolus reddit, nimirum : *Melius est nubere, quam uri*, satis indicat, verba Apostoli, non præceptum, sed permissionem continere. Ut enim Chrysostomus notat, Apostolus rationes adjungit, ne videatur legislatio, id quod ipse dixit : Ac præterea ratio ipsa non concludit, necessarium esse matrimonium, sed licitum, et per-

missum : Nam etsi melius est nubere, quam uri, tamen est quoddam tertium melius utroque, id est, continere, et ustionem inedia et lacrymis restinguere. Quomodo, si quis diceret, qui non vult pugnare, fugiat, quia melius est fugere, quam occidi, is non imperaret, sed permitteret fugam; non enim prohiberet pugnare, et vincere, quod est melius, quam fugere, vel occidi.

Tertio, sicut Apostolus ait : *Qui non se continent, nubant*, ita dixit : *Iterum revertimini in idipsum*, ut enim monuit incontinentes solutos, ut nuberent, ob periculum fornicationis, sic etiam monuit conjugatos incontinentes, ut post aliquam feriationem ab opere conjugali, iterum redeant ad opus conjugale, ob periculum adulterii. At his verbis posterioribus nihil Apostolus imperavit, sed solum permisit; sic enim subjunxit : *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium* ; igitur in verbis quoque prioribus, nullum imperium, sed sola indulgentia, ac permissio est.

Ex quo intelligimus, etiam in illis verbis : *Unusquisque uxorem suam habeat,* nullum esse præceptum : Nam aut loquitur de illis, qui jam uxores duxerunt, ut vult S. Hieronymus lib. I. in Jovinianum, et recte, quia sequitur paulo post : « *Dico autem innuptis, et viduis, bonum est si sic permanserint ;* » aut loquitur de illis, qui non duxerant, ut Petrus Martyr contendit : si de iis qui duxerant, tunc sensus erit : *Unusquisque uxorem suam habeat*, id est, retineat etiam quoad thorum sed juxta indulgentiam, non juxta imperium, idem enim est: *Iterum revertimini in idipsum: et unusquisque suam uxorem habeat*, quoad thorum: si vero [de iis loquitur, qui non duxerunt, idem erit; Unusquisque uxorem ducat ob fornicationem, et, qui non se continent, nubant, quod jam ostendimus, permissionem, non legem sonare. Imo a majori ducitur argumentum : Nam si, ubi est adulterii periculum, Paulus non imperat opus conjugale, sed permittit; multo magis non imperabit ubi est periculum solius fornicationis.

Quarto, si ullum esset præceptum matrimonii in verbis Pauli, maxime esset in illis I. Timoth. V: *Volo juniores nubere*, at nullum ibi esse præceptum facile probari potest. Nam in primis pugnaret cum illis verbis ejusdem Apostoli : *Volo omnes esse sicut meipsum* (1), id est, continentes; ista enim apertissime pugnant, volo omnes continere, et volo quosdam nubere. Idem enim est ac si diceret, volo omnes continere, et non volo omnes continere. Neutrum igitur Apostolus jubet, sed absolute optat, unum, id est, omnes continere, et tamen alterum permittit cedens infirmitati quorumdam, id est, nubere. Præterea non solum Paulus dixit : *Volo juniores nubere*, sed addit : *Filios procreare, matresfamilias esse etc.* Si ergo cum ait: *Volo juniores nubere,* imperat nuptias, etiam cum ait volo eas *Filios procreare, et matresfamilias esse*, imperat, ut liberos habeant, proinde si steriles fuerint, peccabunt in Apostolicam legem. Quod sane nemo nisi stultus concederet.

Addo ultimo testimonia Patrum. Ac locum quidem illum : *Qui non se continent, nubant*, jam audivimus Theodoretum ita exponentem, nulla lex prohibet, quo minus matrimonium contrahatis; quod idem et alii docent. Locum autem istum : *Volo juniores nubere*, ita exponit Chrysostomus : « Volo quia ipsæ volunt. » Et infra : « An vero matrimonium præcipit? absit. Sed neque prohibet. » Et infra : « Prohibet igitur ab hujusmodi viduis, atque deterret, non quod adolescentulas esse viduas nolit, sed quod adulteras fieri vetet. »

S. Ambrosius utrumque locum exponit simul in lib. de viduis : « Non puto, inquit, quod juniores revocandas putarit a viduitatis affectu, maxime cum dixerit : Melius est nubere, quam uri : Nam utique pro remedio nuptias suasit, ut peritura sanetur, non pro electione præscripsit, casta et continens quod sequatur. » Et in fine libri : « Sed nec vidua præceptum accipit, sed concilium. » S. Hieronymus in epist. 11. ad Ageruchiam de Monogamia : « Vult, inquit, Apostolus alterum matrimonium, cum ait : Volo juniores nubere, præferens digamiam fornicationi, secundum indulgentiam dumtaxat, non secundum imperium. » Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 8 : « Quod, inquit, dicit : Volo juniores nubere, nuptiarum bonum Apostolica sobrietate, et auctoritate commendat; non procreandi officium etiam eis, quæ continentiæ bonum capiunt, tanquam ad obsequelam legis imponit. » Et paulo ante : « Idem dixerunt de illo loco, qui non se continent, nu-

(1) I. Cor. VII, 7.

bant, nimirum remedium ostendi, non legem figi. »

Sed adferamus nunc tandem solutionem tertiam. Dico igitur, ista omnia, quæ ex Apostolo adversarii objiciunt, sive permissionem sonent, ut nos probavimus, sive præceptum, ut ipsi volunt, pertinere solum ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis jam obligati sunt. Nam de ea quæ habet votum continentiæ, non potest recte dici: *Quæ non se continet, nubat; melius est nubere, quam uri.* Nam utrumque est malum, et nubere, et uri; imo pejus est nubere, quidquid reclament adversarii, præsertim ei, quæ habet votum solemne.

Nam quæ uritur, aut non peccat si ustio solum tentationem significat; aut peccat solum contra temperantiam, et contra votum, si fornicationem significat : quæ vero nubit post solemne votum, peccat contra temperantiam, contra votum, et contra ipsum conjugium, cum sub nomine conjugii tegat perpetuum sacrilegium. Quæ autem nubit post votum simplex, illa verum matrimonium contrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quam quæ fornicatur, quia reddit se impotentem ad servandum votum, quod non facit, quæ fornicatur.

Secundo, ei, quæ virum habet, et sive, quod ille perpetuo ægrotet, sive quod perpetuo absit, non potest ab eo debitum conjugale petere, etiamsi gravissime uratur, non potest dici, si non se continet, nubat; melius est nubere, quam uri. Sed necessario dicendum illi est, ut servet fidem conjugi, et orationibus et jejuniis pugnet contra ustionem. Id quod ne adversarii quidem negare auderent. Non igitur Apostolus ea verba dixit omnibus, qui uruntur, sed solum iis, qui soluti, ac liberi sunt : et si ligati censentur ii, qui fidem conjugi dederunt, cur non ii, qui dederunt Deo ?

Tertio ex Patribus S. Ambrosius ad virginem lapsam cap. 5 : « Dicit aliquis, inquit, melius est nubere, quam uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterum, quæ se spopondit Christo, et sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam immortali juncta est viro. Etiam si voluerit nubere communi lege connubii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. »

S. Hieronymus lib. I in Jovinianum : « Si nupserit, inquit, virgo non peccavit, non illa virgo quæ semet Dei cultui dedicavit; harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit; virgines enim quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quam incestæ. »

S. Augustinus lib. I. de adulterinis conjugiis cap. 15 : « Illis, inquit, qui se non continent, utique expedit nubere, et quod licet, expedit : quæ autem voverint continentiam, nec licet, nec expedit. » Et lib. de bono viduitatis cap. 8 : « Proinde, inquit, quæ se non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant, quod nisi reddant, jure damnantur. »

Gregorius in lib. pastorali par. III. admonitionis 28 : « Scriptum est, inquit, melius est nubere, quam uri, sine culpa quippe ad conjugium veniunt, si tamen necdum meliora voverunt. »

S. Joannes Chrysostomus in lib. de virgin. cap. 39 : « Viduæ, inquit, omnino si voluerit, potestatem nubendi facit, at eam, quæ conjuge mortuo se in sequens tempus Deo consecrarit, si postea nupserit, vehementer accusat, ut quæ fidem Deo datam post fefellerit. Non his ergo, sed illis dixit, si se non continent, nubant; melius est enim nubere, quam uri. » Idem Chrysostomus hom. 19. in priorem ad Corinthios, exponens illud ; Si nupserit virgo, non peccavit : « Non de ea, inquit, quæ sibi elegerit virginitatem loquitur, quippe quæ jam peccavit. » Quod idem habent Theodoretus, Theophylactus, Œcumenius in eumdem locum, et Epiphanius hæres. 61.

CAPUT XXXI.

Solvitur tertia objectio.

Objectio tertia, eaque omnium gravissima, sumitur ab iis locis, qui docent, continentiam esse donum Dei, quod non omnibus detur. Quod argumentum etsi solvimus breviter in disputatione de cœlibatu sacerdotum, hoc tamen loco accuratius solvendum est. Loca præcipua sunt quatuor Sapient. VIII : *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.* Matth. XIX : *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Et infra : *Qui potest capere, capiat.* I. Corinth. VII : *Volo autem*

omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, unus sic, alius autem sic. Et infra : *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo servare virginem suam, bene facit* (1). Quem locum tractans S. Hieronymus lib. I. in Jovinianum dicit, quosdam habere necessitatem nubendi, aut scortandi.

Ex his locis ita argumentantur : Nemo debet vovere, nisi id, quod certo scit se posse solvere ; alioqui exponit se periculo violandi votum, et proinde temere vovet, et Deum offendit : *Displicet enim illi infidelis, et stulta promissio.* (2) At nemo potest certo scire, an poterit perpetuo continere, cum id non possit sine dono Dei, nec possit ulla ratione scire, an habeat illud donum, et multo minus an sit perpetuo habiturus, ut Scripturæ allatæ ostendunt ; nemo igitur potest. nisi temere, et imprudenter, perpetuam continentiam vovere. Ex qua ratione illud etiam deducunt, eos, qui jam voverunt, posse, ac debere votum suum rescindere, quia ea, quæ non sunt in nostra potestate, non sunt materia voti.

Addit Petrus Martyr similitudinem. Si quis enim voverit se perpetuo ministraturum pauperibus, ac deinde paulo post in morbum incidat, certe non tenebitur voto suo, quia quod erat ei possibile cum vovit, jam illi impossibile factum est ; igitur et ille, qui continentiam vovit, si incidat in morbum concupiscentiæ, non tenebitur amplius voto suo. Neque satis est dicere, posse istum orare Deum, et petere continentiam : Nam etiam qui ægrotat corpore, posset orare Deum, et petere sanitatem, et tamen si non impetrat, ut sæpe accidit, liber a voto suo est.

Respondemus, continentiam, et donum esse Dei, et tamen in arbitrio, et potestate hominis positam, quorum alterum adversarii affirmant, alterum negant. Et igitur observandum, multa esse genera donorum Dei. Quædam enim dantur homini sine ejus cooperatione, qualia sunt robur, sanitas, pulchritudo, prophetiæ, linguarum aut miraculorum gratia, et omnes habitus, quos Deus infundit, et hæc stultum esset asserere esse in nostra potestate, aut pendere ex humana electione, ita, ut possit ea habere quicumque velit. Atque ad hoc genus donorum revocant adversarii continentiam ; disertis enim verbis Petrus Martyr dicit : « Idem esse, statuere an velis continere, et an velis prophetare. »

Aliud genus doni consistit in auxilio divino, sine quo non faceremus id, quod cum eo auxilio facimus, sic enim credere, sperare, diligere, perseverare, patientem esse, vincere tentationes dicuntur, et sunt verissima Dei dona, quia nisi Deus gratia sua nos præveniret excitando, et adjuvaret dirigendo, protegendo, et cooperando, nihil boni faceremus ; et tamen ista ipsa opera pendent ab electione humana, et sunt in nostra potestate, quia Deus licet juvet, non tamen cogit, neque necessitat ; et licet homo sine Dei auxilio non possit quidquam boni facere, absolute tamen dicitur posse, quia sufficiens auxilium, ut quis operetur, aut saltem, ut possit majus auxilium petere , numquam deest, alioqui non peccarent homines non credendo, non sperando etc. Ad hoc genus donorum continentiam pertinere dicimus.

Ubi præterea est notandum, quod sicut circa fidem, pœnitentiam, perseverantiam, aliosque actus bonos, ita etiam circa continentiam duplex gratia, sive auxilium distingui solet ; Unum sufficiens, quod omnibus datur saltem pro loco, et tempore ; quo auxilio non tam fit ut operemur, quam ut operari possimus ; Aliud autem efficax, quo re ipsa operamur. Atque hoc posterius est donum singulare, quod non omnibus datur; soli enim illi donum fidei habent, qui re ipsa credunt, soli illi donum habent perseverantiæ, qui re ipsa perseverant, soli illi donum habent continentiæ, qui reipsa continent, quos notum est non esse multos, nedum omnes, et de hoc dicitur : *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est* (3). Et simul est verum, omnes, qui volunt, posse continere, quia sufficiens auxilium ad continendum, aut ad gratiam impetrandam nulli denegetur. Sicut etiam de fide scriptum est: *Non omnium est fides* II.Thess.III.(4) et tamen omnes credere possunt si volunt, cum prædicatur Evangelium, alioqui non peccarent, qui non crederent. Quid intersit inter hæc auxilia, non est hujus loci explicare, sed in disputatione de gratia, et libero arbitrio, si Deus annuerit, explicabitur.

(1) Sap. VIII, 21 ; Math. XIX, 11 et 12; I. Cor. VII, 7 et 37. — (2) Eccl. V, 3. — (3) I. Math. XIX, 11. — (4) II. Thess. III, 2.

His jam notatis, probandum est, continentiam donum Dei esse, et tamen in arbitrio nostro positam. Quod sit donum Dei, Scripturæ allatæ clarissime ostendunt, nec adversarii id negant : quod autem sit in potestate nostra, præveniente, ut diximus, et comitante gratia, his argumentis confirmamus.

Primo testimoniis earumdem Scripturarum : nam Matth. XIX. illa verba : *Sunt eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cœlorum* (1), aperte indicant arbitrii libertatem. Si enim continentia ita esset donum Dei, ut ab hominis electione non penderet, dicendum fuisset, sunt eunuchi, qui sunt facti a Deo, non autem, qui se castraverunt : Ideo enim de abscissis dicitur, sunt enim eunuchi, qui sunt facti ab hominibus, non autem qui se castraverunt, quia illa abscissio est opus alienum, non proprium. Præterea, si donum continentiæ simile est dono prophetiæ, linguarum, sanitatis, atque aliis ejusmodi, cur non dicimus, sunt Prophetæ, qui se ipsos Prophetas fecerunt, sicut dicimus, sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt?

Secundo illa verba : *Qui potest capere, capiat*, cohortationem ad continentiam habent, ut, præter sanctos Patres, etiam Petrus Martyr testatur in lib. de cœlibatu et votis. Sic etiam illa verba Pauli prioris epist. ad Corinth. VII : *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do* (2), cohortationem continent, eodem interprete Petro Martyre. At quis, rogo, sapiens hortaretur unquam ad id, quod non est in potestate? Num, quis unquam hortatus est homines, ut Prophetæ fiant, aut robusti ex debilibus, proceri ex parvis, formosi ex deformibus?

« Sed, inquit Martyr, istæ cohortationes dantur iis tantum, qui donum Dei habent. » Contra, qui donum habent, ipsorum sententia, non possunt non continere. Scribit enim Martinus Bucerus, qui Petro Martyri instar oraculi esse solet, in illud Matth. XIX: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Sicut valde famelicus non potest non avide cibum sumere, si offeratur ei : sic non posse non continere ab uxore ducenda, qui donum id a Deo susceperit. Si igitur, qui donum non habent, non possunt continere ; qui habent, non possunt non continere ; qui sunt illi, quos Christus et Apostolus ejus ad continentiam cohortantur?

Tertio, illa verba I. ad Corinth. VII : *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat* (3) ; liberam homini optionem dant eligendi conjugium, aut cœlibatum ; Quomodo ergo non est in arbitrio hominis positum, ut contineat, si velit ? Non enim de rebus impossibilibus ulla deliberatio esse potest.

Quarto, continentes, ac cœlibes in Scripturis laudantur, et præmiis afficiuntur, ut satis probatum est in disputatione de conciliis Evangelicis, ex testimonio Isa. LVI. de Eunuchis, quibus promittitur, *nomen melius quam filiis et filiabus.* Et ex Apocalyp. cap. XIV. ubi *Virgines cantant canticum novum, quod nemo alius cantare potest.* Et ex illo Sap. III : *Bonorum laborum gloriosus est fructus, etc.* (4) At nullum præmium, nullam laudem merentur opera, quæ non sunt in nostra potestate, ut omnes consentiunt : Nec enim præmio afficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones ejiciunt, quia hæc solius Dei dona sunt : igitur continentia non solum est donum Dei, sed etiam libera hominis actio.

Quinto, a simili, non minus donum Dei est credere, quam continere. Nam de fide scriptum est. Joan. VI : *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Et in Actis Apostolorum cap. XIII : *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Et ad Ephes. II : *Gratia estis salvati per fidem, hoc non ex vobis, Dei enim donum est.* Ad Philipp. I : *Vobis datum est, ut in eum credatis.* Et II. ad Thess. ult : *Non omnium est fides* (5). At nihilominus credere possunt omnes, qui volunt, et recte hortamur omnes ad fidem, et sine ulla temeritate promittunt omnes in Baptismo, se fidem Christianam conservaturos usque ad mortem : igitur et continere possunt omnes, qui volunt, et recte hortamur omnes ad continentiam ; et sine temeritate multi promittunt Deo, se continentiam perpetuam servaturos.

Respondent, discrimen esse inter fidem et continentiam, quod illa sit necessaria ad salutem, hæc non item. Unde monere solemus, ut facit S. Hieronymus in comment. cap. XIX. Matth. ut quisque exploret vires suas, antequam voveat continentiam, non autem monemus, ut quisque exploret vires suas antequam credat.

(1) Math. XIX, 12. — (2) I. Cor. VII, 25. — (3) I. Cor. VII, 37. — (4) Isai LVI, 5 ; Apoc. XIV. 3 ; Sap. III. 15. — (5) Joan. VI. 44 ; Act. XIII. 48 ; Ephes. II, 8 ; Philipp. I, 29 ; II. Thessal. III, 2.

At facile hoc refellitur ; nam potissima causa, cur votum continentiæ temerarium asseritur ab adversariis, non est, quia continentia non sit res necessaria, sed quia res impossibilis, sine peculiari Dei dono, quod non omnibus datur. Alioqui multa non necessaria sine ulla temeritate voveri possunt, ut notum est. Si igitur hæc potissima causa æque locum habet in fide atque in continentia, ut ex Scripturis demonstravimus, cur temere promittitur continentia, et non temere promittitur fides ?

Adde, quod non est verum, debere eum, qui vult vovere continentiam, explorare vires suas, et non debere explorare vires suas, qui vult fidem Christianam amplecti. Nam Dominus Luc. XIV. monet eos, qui volunt ad se venire, id est, legem ac fidem suam suscipere, ut imitentur eos, qui volunt turrim ædificare, qui prius computant, si habent sumptus ad perficiendum ; necnon eos, qui bellum gesturi sunt, qui prius cogitant, si possint cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit. Unde et Ecclesia explorat Catechumenos, an habeant plenum et stabile propositum perseverandi in fide et lege Christiana, quia pejus est a fide deficere, quam fidem numquam recipere. Ad quem finem ex antiquissima consuetudine in Quadragesima fiunt aliquot scrutinia Catechumenorum, qui in Paschate baptizandi sunt. De quibus vide, si placet, Alcuinum in lib. de officiis divinis, cap. de Sabbato sancto.

Hoc solum interest inter fidem et continentiam, quod, qui explorans vires suas, non judicat se habere sufficientes vires ad continendum, potest nubere, quia continentia non est necessaria ad salutem, quamquam etiam potest procurare vires majores per orationem ; qui autem judicat, se non habere sufficientes vires ad perseverandum in fide et lege Christi, is non potest propterea licite non amplecti fidem et legem Christi, quæ necessaria est, sed debet vires majores a Deo petere, quas sine dubio habebit, si fideliter petat.

Sexto, probatur ex absurdo, quod èx adversariorum sententia sequitur. Nam si continere non possint omnes, qui volunt, sequitur, multis hominibus nullum peccatum esse fornicari aut mœchari. Nam si quis, antequam uxorem ducat, gravissime urgeatur stimulis carnis, et donum continentiæ forte non habeat, quid aget ? fornicabiturne impune ? « Habet, inquiunt, paratum remedium, ducat uxorem. » Sed quid, si non statim inveniat ? Nec enim uno die contrahuntur matrimonia, imo multi menses plerumque intercedunt inter sponsalia, et nuptias. Ad hæc, si jam duxit, sed forte abest procul ab ea, ut sæpe contingit, aut ea morbo gravi, et diuturno laborat, ita ut non liceat viro debitum petere conjugale, quid aget? mœchabiturne, si forte uritur, et donum continentiæ se habere non videt ? « Non licet, inquiunt, mœchari : idcirco, qui ejusmodi est, pro continentiæ dono Deum exoret ; non enim negabit ille, quod fideliter petit. »

Sed cur, quæso, non idem facere poterit, qui continentiam vovit, si forte uratur, et donum se habere non videat ? Respondent, magnum esse discrimen inter continentiam ab adulterio, vel fornicatione, et continentiam ab uxore. Illa enim necessaria est, et a Deo imperata, idcirco numquam Deus eam petentibus negat. At continentia ab uxore nec necessaria est, nec imperata ; ideo non semper conceditur, etiamsi petatur. Addit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu et votis, cœlibatum non esse petendum a Deo absolute, sed solum sub conditione, si expediat ad majorem ejus gloriam, sicut petimus sanitatem, opes, et similia, quæ non sunt necessaria ad salutem. Joannes Calvinus lib. IV. Instit. cap. 13. §. 17. dicit, nostrum non esse fiduciam habere obtinendi a Deo specialis doni, quale est cœlibatus. Martinus Bucerus in cap. XIX. Matthæi, clare affirmat, non esse petendum cœlibatum à Deo ab iis, qui nesciunt, an Deus velit illum eis dare. Ratio autem eorum est, quia oratio debet nasci ex fide, fides autem niti debet promissione Dei ; promissio vero nulla est, qua cœlibatum perpetuum alicui certo promiserit. Ita impii et impuri isti homines, non modo cœlibatum oppugnant, sed etiam viam sibi, et aliis ad eum præcludunt.

Sed facile est ratiunculas istas refellere : Nam etsi promissio particularis deest, sufficit tamen promissio generalis : *Petite et accipietis* Luc. XI. Et : *Si quid petetis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, Joan. XIV, XV, et XVI. Alioqui enim, si requireretur particularis promissio, nec Fides, nec Spes, nec Dilectio, nec Continentia conjugalis, nec alia virtus peti posset : nusquam enim exstant promissiones horum donorum in particulari.

Porro generales promissiones requirunt quidem certas conditiones : non enim quod quisque petit, semper impetrat, cum sæpe contingat minus utilia, et minus bona peti, quæ Deum nullo modo dare conveniat : sed conditio, quæ requiritur, non est, ut adversarii fingunt, ut res, quæ petitur, sit necessaria ad salutem, vel imperata. Id enim nulla ratione, vel auctoritate confirmant, sed est, ut id, quod petimus, sit secundum ejus voluntatem ; sic enim docet nos S. Joannes in epist. I. cap. V. Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcumque petierimus secundum ejus voluntatem audit nos. Non solum autem est secundum ejus voluntatem id, quod est necessarium ad salutem, sed etiam id, quod est utile, et utilius, quam ejus oppositum ; neque id solum, quod ipse imperavit, sed etiam quod consuluit, et laudavit, et cui præmium maximum promisit. Talem autem esse cœlibatum, supra multis docuimus.

Sanctus Augustinus tract. 102. in Joannem, explicans quid sit, quod Deus petentibus in nomine Christi non negat, dicit esse id, quod conducit ad æternam salutem, nec addit, oportere esse necessarium, aut imperatum.

Probatur ultimo, cœlibatum esse in potestate nostra, Dei gratia adjuvante, ex testimoniis Patrum. Tertullianus lib. de Monogamia, prope finem, explicans locum illum, Non omnes capiunt verbum hoc : « Elige, inquit, quod bonum est; si non potes est quia non vis. Posse enim si velis, ostendit, quia tuo arbitrio utrumque reliquit. »

Origenes in commentario ejusdem loci : « Qui vult, inquit, capere verbum, quod de castitate positum est, petat : credens dicenti, et accipiet, non dubitans de illo, quod dictum est : Omnis qui petit, accipit. » Hieronymus in eumdem locum : « His, inquit, datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui, ut acciperent, laboraverunt. Omni enim petenti dabitur, et quærens inveniet, et pulsanti aperietur ». Gregorius Nazianzenus orat. 31. in hoc Evangelii cap. de tribus Eunuchorum generibus : « Cum audis, inquit, quibus datum est, adde, datum esse iis, qui volunt, et assentiuntur. »

Ambrosius lib. III. de virginibus : « Dominus, inquit, qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis ; non omnes, inquit, capiunt verbum istud. » Et lib. de viduis : « Sunt, inquit, Spadones, qui se castraverunt propter regnum cœlorum ; sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. » Et infra : « Scit Creator omnium affectus esse varios singulorum, et ideo præmiis virtutem provocavit, non infirmitatem vinculis alligavit. » Hæc ille. Ubi vides, continentiam omnibus prædicari, ab omnibus flagitari, nimirum, si ipsi velint præmia ejus consequi.

Joannes Chrysostomus in comment. ejusdem loci : « His, inquit, datum est, qui sponte id eligunt ; quod ideo dixit, ut ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac lucta evadere superiores. »

Augustinus in Psalm. CXXXVII. in illud, Votum vovit Deo Jacob : « Ipse David, inquit, vovit, tamquam in potestate habens, et rogat Deum, ut impleat, quod vovit ; est devotio voventis, sed est humilitas deprecantis. Nemo præsumat viribus suis reddere, quod voverit. Qui te hortatur ut voveas, ipse adjuvat, ut reddas. » Et lib. VI. Confess. cap. 11. « Utique dares, inquit, nimirum continentiam, si gemitu interno pulsarem aures tuas. » Denique, idem Augustinus lib. II. de adulterinis conjugiis, cap. 10, 13 et 20, ex professo docet, possibilem esse continentiam omnibus, etiam illis, qui nihil de ea cogitantes, in ejus servandæ necessitatem inciderunt. Quod idem adhuc fusius docet Basilius in lib. de virginit. ultra medium. Ex his ad loca Scripturæ, initio posita, facile erit respondere.

Ille igitur locus primus Sap. VIII : *Nemo potest esse continens, nisi Deus det*, de continentia in genere accipi debet, ut non solum virginalem, aut vidualem, sed etiam conjugalem comprehendit. Is enim, qui hæc verba dicit, Salomon est, qui quidem non virgo, aut viduus, sed maritus erat, ac proinde maritalem continentiam a Deo petebat. Quocirca non habemus ex hoc loco, continentiam ita esse donum Dei, ut non possit esse omnibus communis. Nam etiam ex adversariorum sententia, continentia conjugalis ab omnibus haberi potest, modo eam a Deo petant ; idcirco enim sequitur : *Adii Deum, et deprecatus sum.*

Ille alius locus Matth. XIX : *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*, majore explicatione indiget. Adversarii contendunt illud, *Nos omnes capiunt*, hunc habere sensum : Non omnes sunt capaces continentiæ ab uxore, sed ii soli, qui habent pecu-

liare donum. Ex quo sequitur, ut qui non habent donum, vere non possint continere. Colligunt vero hunc sensum ex voce Græca χωροῦσι ; nam χωρέω, non significat capere, id est, apprehendere, quomodo dicimus cape librum, cape pileum, sed capere, id est, capacem esse, quomodo dicimus, hydria hæc tantum aquæ capit, ut metretam unam, vel alteram, ut Evangelium loquitur.

At falluntur adversarii ambiguitate hujus vocis. Nam verbum χωρέω, et Latinum capio, interdum significat naturalem potentiam ad capiendum, quam qui non habent, dicuntur proprie incapaces ; interdum tamen significat actualem, seu voluntariam capacitatem, quæ ex libero arbitrio pendet, et qui eam non habent, non dicuntur incapaces, sed dicuntur non capere. Exempli gratia, locus angustus recte dicitur incapax multarum rerum, et similiter pueri, qui nondum apti sunt naturaliter ad fraudes nectendas, dicuntur doli incapaces. At qui aliquid non intelligit, quia non attendit, aut quia non est qui eum doceat, is non dicitur incapax, tametsi nondum capiat, quod dicitur. Et similiter qui consilium aliquod non admittit, quia ab alio jam est persuasus ad aliud, dicitur quidem non capere illud consilium, non tamen non esse capax, sive non posse illud admittere, si velit. Et in hac significatione accipitur hoc loco ; significat enim non omnes intelligere practice, id est, non admittere, non persuaderi, non approbare quod dictum est, non expedit nubere.

Quod autem hoc ita sit, probatur primo, quia si capere hoc loco significaret esse capacem, inepte Dominus addidisset : *Qui potest capere, capiat*. His enim verbis adhortatur Dominus ad continentiam, ut Petrus Martyr fatetur, et omnes interpretes docent. At qualis adhortatio est, qui potest esse capax, sit capax ? Præterea, si de capacitate hic ageretur, et vellet Dominus, ut adversarii contendunt, ostendere, non omnes esse capaces continentiæ, ac proinde illis necessarium esse nubere, ratio illa (sunt enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt etc.) nihil plane ad rem faceret, imo contrarium potius probaret. Nam si dicas, quidam continent vitio naturæ, ut frigidi ; quidam aliena crudelitate, ut ab hominibus castrati ; quidam propria voluntate, ut qui propter Dei cultum cœlibes vivunt, non ergo omnes possunt continere : certe non rectius colliges, quam si diceres : Quidam vi tracti currunt, alii currunt sponte, non igitur omnes possunt currere. At contra rectissime colligeres : Multi necessitate continent, multi voluntate; igitur credibile est, omnes continere posse, si velint.

Quocirca S. Joannes Chrysostomus in commentario hujus loci recte docet, Christum per hanc similitudinem Eunuchorum probare voluisse, facile et utile esse abstinere a nuptiis, et proinde non recte judicare eos, qui non capiunt, id est, non suscipiunt et approbant verbum hoc. Nam si multi abstinent, sine ulla spe majoris boni, ut Eunuchi corporales, quanto facilius erit abstinere proposita spe excellentissimi præmii et fulgidissimæ coronæ ? Adde ultimo testimonia Patrum, quæ paulo ante citata sunt.

Illud autem : *Qui potest capere, capiat*, duobus modis potest exponi. Primo, ut loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent, nisi illi, quibus jam Dominus inspiravit desiderium efficax continendi, ut sensus sit : *Qui potest capere, capiat*, id est, qui Dei dono sentiunt sibi intus persuaderi, ut contineant, approbent verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexisse Hieronymus in hunc locum, et Augustinus lib. II. de adulterinis conjugiis cap. 19. sed non debet hinc deduci, ergo non omnes possunt continere. Nam etiamsi non omnes habent potentiam proximam, tamen habent remotam, et possunt, si velint, precibus impetrare potentiam proximam, id est, vires ad continendum : sicut de fide dicitur Joan. VI. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Addi enim potest : Qui potest venire, veniat, id est, qui trahitur, veniat ; qui autem non trahitur, oret, ut trahatur.

Secundo, dici potest, hunc locum habere eumdem sensum cum illo Matth. XIII. *Qui habet aures audiendi, audiat*, non enim vult Dominus dicere, non omnes habere aures, sed monet omnes, ut utantur facultate, quam habent. Quomodo solemus dicere : Qui habet oculos, videat ; qui habet mentem, judicet ; sic igitur et hoc loco Dominus dicit : *Qui potest capere, capiat*, id est, qui habet mentem et judicium sanum, intelligat, judicet, approbet verbum hoc, quod dictum est : *Non expedit nubere.*

Jam vero tertius locus : *Unusquisque proprium donum habet ex Deo, unus sic, alius autem sic*, 1. Cor. VII. non habet difficultatem ; nam Apostolus vocat donum Dei non solum continentiam virginalem, sed etiam conju-

galem. Donum enim Dei est, quod aliqui eligant virginitatem, et similiter, quod aliqui eligant matrimonium, et in eo caste perseverent. Sed quomodo cum his cohæreat, quod in potestate nostra sit continere, et caste vivere, jam antea exposuimus.

Postremus locus non facit ad propositum: Nam cum Paulus ait: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo servare virginem suam, bene facit:* dupliciter accipi potest nomen, Virginis. Uno modo, pro ipsa virginitate, ut accepit S. Hieronym. lib. I. in Jovinianum. Alio modo, pro filia virgine, ut exponit Epiphanius hæres. 61. Item comment. Ambrosii, Theodoreti, Theophylacti, et aliorum fere omnium.

Prima expositio non est probabilis, est enim inauditum, ut virgo accipiatur pro virginitate. Neque in hac re quæstionem habemus cum adversariis: Nam Joannes Calvinus, Petrus Martyr, Erasmus, et alii in hunc locum, per virginem, filiam virginem intelligunt, non virginitatem. Si tamen admitteretur prior illa expositio, per necessitatem non oporteret intelligere necessitatem absolutam conjugii, sed conditionatam. Nam, ut eo loco S. Hieronymus dicit, qui nolunt continere, illis necesse est, aut uxorem ducere, aut scortari, absolute tamen neutrum est necessarium. Si vero accipiatur expositio posterior, quæ vera et germana est, per necessitatem non erit opus accipere necessitatem conjugii, ob carentiam doni continentiæ, de qua necessitate hic agimus; sed necessitatem extrinsecam, quæ ad rem præsentem non pertinet. Dicitur enim pater habere necessitatem jungendi filiam matrimonio, si ipsa nolit vivere in cœlibatu, vel, si ipse servus sit, et cogatur a Domino filiam elocare: et contra dicitur, habere necessitatem servandi filiam virginem, si vel ipsa nolit nubere (neque enim ad id cogi potest) vel si non inveniatur, qui eam velit. Sed si nulla talis necessitas adsit, liberum erit patri statuere de filia, ut voluerit: sed si jungat eam matrimonio, bene faciet, si non jungat, melius faciet, ut Apostolus ibidem scribit. Hæc de locis scripturæ propositis.

Ad eam vero similitudinem, quam Petrus Martyr posuit de eo, qui vovit ministrare ægrotis, et postea non fecit, quod in morbum ipse inciderit, respondetur, non esse simile hoc votum voto continentiæ. Primum enim, iste non peccat non implendo votum, is non habet voluntatem implendi votum quia voluntatem habet promptam et paratam ad votum implendum, non enim vult ægrotare, sed cogitur. At qui ob morbum concupiscientiæ ducit uxorem post votum, is non habet voluntatem implendi votum, sed habet contrariam, id est, non implendi; implicat enim contradictionem, quod quis velit continere, ut vovit, et velit uxorem ducere.

Deinde, ægritudo corporalis non pendet a voluntate ægrotantis, incontinentia vero pendet. Non enim potest recte dici, Nemo ægrotat, nisi qui vult. At rectissime dicitur; Nemo fornicatur, nisi qui vult. Obediunt enim membra corporis ad nutum voluntatis.

Denique, sanitas corporalis non est bonum absolute petendum, quia sæpe melior est ægritudo ad vitam æternam consequendam, quam sanitas. Unde nullum exstat consilium Evangelicum de tuenda sanitate, propter regnum cœlorum. At continentia absolute peti potest, et infallibiliter conceditur, si aliunde non sit defectus in oratione, quia est bonum ad vitam æternam longe utilius, quam matrimonium, et propterea consulitur et commendatur passim in Scripturis.

CAPUT XXXII.

Solvitur quarta objectio ex ratione naturali.

Diluendæ sunt objectiones, quas adversarii sumunt ex variis incommodis, quæ videntur nasci ex cœlibatu. Prima ratio. Cœlibatus naturæ ipsi repugnare videtur, quæ frustra sexuum diversitatem et vim generativam molita erit in homine, si melius est cœlibem esse, quam conjugatum.

Hæc ratio Joviniani est, et jam olim a S. Hieronymo lib. I. in Jovinianum, refutata. Sed quia rursus a Luthero in sermone de matrimonio, et ab Erasmo in Encomio matrimonii revocata in lucem est, respondemus, non esse frustra vim generativam, et sexuum diversitatem, etiam si permulti ea non utantur. Ea siquidem, quæ propter bonum speciei instituta sunt, non dicuntur frustra, si a quibusdam individuis exerceantur, etiam si a multis aliis non exerceantur,

alioqui enim omnes herbæ, omniaque poma cum seminibus nascuntur, et tamen paucissima ex eis feruntur.

Secunda ratio. Si omnes continerent, mundus periret: non igitur oportet omnibus continentiam prædicari.

Respondent Patres, non esse periculum, ut omnes continere velint; semper enim plures erunt imperfecti, quam perfecti, et ideo oportere omnibus prædicari, ut saltem pauci id faciant. S. Hieronymus lib. in Jovinianum: « At dices, inquit, Si omnes virgines fuerint, quomodo stabit genus humanum? Noli metuere, ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, et ideo rara, quia difficilis. »

Aliam solutionem adfert S. Augustinus, cap. 10. de bono conjugali: « Novi quosdam, qui murmurent, Quid si omnes velint ab omni concubitu abstinere, unde subsistet genus humanum? Utinam omnes hoc vellent! Multo citius Dei civitas compleretur, et acceleraretur terminus sæculi. » Hæc ille. Quod etiam clarius docet libro de bono viduitatis, cap. 23. unde et Apostolus dixit in priori epist. ad Corint. VII: *Volo omnes esse, sicut meipsum* (1), id est, cœlibes. Quod certe non dixisset, si non liceret omnibus cœlibatum eligere, etiamsi mundus finiendus esset.

Ex quo intelligimus, non esse certam opinionem eorum, qui dicunt, si soli essent in mundo Monachi et Sanctimoniales, debere eos conjungi matrimonio ad speciem conservandam. Possent enim ejusmodi credere mundi finem adesse, ac proinde non tenerentur votum violare, ut speciem propagarent. Si tamen quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, teneri ad conjugium homines in extrema illa necessitate conservandi generis humani, non esset cur votum timeret. Vota enim non possunt præscribere contra legem divinam.

Tertio ratio. Ex cœlibatu tot Monachorum, Sacerdotum, et Sanctimonialium, læditur Christiana Respublica, siquidem minuitur numerus Christianorum, nec potest commode resisti multitudini infidelium.

Respondet S. Ambrosius lib. III de virginibus: « Nonnullos, inquit, dixisse audivi, quod periit mundus, defecit genus humanum, conjugia labefactata sunt. Quæro, quis tandem quæsivit uxorem, qui non invenerit? » Et cætera, quæ apud eum legere poteris. Sed certe hoc tempore, si qua causa est paucitatis Christianorum, et multitudinis infidelium, ea non cœlibatus, sed monogamia est. Turcæ siquidem habent etiam suos quosdam religiosos, qui cœlibes esse coguntur; sed ideo valde multiplicantur, quod plures simul uxores habeant. Non puto autem adversarios tam esse cæcos, ut velint etiam contra Christi legem introducere polygamiam.

Porro causa, cur Christiani plerumque viribus inferiores sint, cum est adversus Turcas pugnandum, non est paucitas hominum, sed discordia Principum Christianorum. Alioqui enim Magnus Alexander exiguum exercitum habuit, sed obedientem, et strenuum, ideo totum orbem terrarum brevi subegit. Romani quoque non multitudine, sed arte et disciplina vincebant. Denique, tempore Caroli Magni res Christiana mirabiliter floruit, et tamen plurimi tunc erant Sacerdotes, Monachi, et Sanctimoniales, qui cœlibatum colebant.

Quarta ratio. Ex cœlibatu perpetuo non raro morbi oriuntur, qui non aliter curari possunt, quam opere conjugali: igitur temere vovetur ejusmodi cœlibatus. Potest enim ac debet in ejusmodi casibus votum frangi, ut vitæ consulatur. Respondeo, nullos morbos ex continentia, sed ex crapula, et incontinentia omnes, aut fere omnes nasci.

Sed quid si morbus aliunde contractus usu conjugii curari posset, et aliter non posset? Respondet S. Bonaventura in IV. dist. 38. art. 2. q. ult. nullo modo licere ob periculum morbi, vel mortis, votum continentiæ violare. Primo, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, ut medici periti et pii de hac re consulti respondent. Secundo, quia etiamsi non posset aliter morbus curari, quam voti violatione, melior est virtus continentiæ, quam aliqua prolixitas vitæ corporalis; nam qui dant operam litteris, et sacris meditationibus præsertim si vitæ asperitatem adjungant, fere certo sciunt se minuere sibi ipsis vitam, et tamen rectæ possunt sapientiæ, et pietatis accessionem anteponere paucis annis vitæ corporalis.

Dices, si jejunii lex, aut votum, corporis valetudini vehementer noceat, potest ac debet non servari; cur igitur non idem dicatur de voto continentiæ.

(1) I. Cor. VII. 7.

Respondeo, non esse eamdem rationem jejunii et continentiæ; nam cibus ordinatur per se ad salutem individui: idcirco illo non uti cum necesse est ad salutem conservandam, vitium est, non virtus, proinde nec voti materia. At conjugii actus non ordinatur per se ad salutem individui, imo potius nocet. Quod si quando prodesse posset, solum esset per accidens, neque id omnino certo. Non autem licet propter incertum, et per accidens, omittere voti impletionem, quæ certo, et per se bona est, et simile est, si quis me velit occidere, nisi furtum faciam. Non enim licet furari, etiamsi alioqui tenear servare vitam, nam furtum non est medium per se institutum ad vitam servandam, sed solum per accidens prodesset ex mala alterius voluntate. Refert Martinus Cromerus lib. XXIX. de rebus Polonicis, Casimirum quemdam regis filium miraculis post obitum claruisse, qui maluerat mori, quam fœminæ admisceri, ut ei medici suadebant. Vide de hoc argumenta plura apud Michaelem Medinam lib. IV. de continentia, controversia 4.

Quinta ratio. Propensio ad gignendam prolem naturalis est et bona, quippe quæ etiam in natura integra fuisset, et in omnibus animantibus est. At impedire naturalem, ac bonam propensionem, quod faciunt qui cœlibatum perpetuo colunt, peccatum est, cum id nihil sit aliud, quam naturæ, ac Deo ipsi, qui naturam instituit reluctari. Igitur non licet cœlibatum perpetuo colere illis, qui propensionem ad gignendum sentiunt. Atque hæc est ratio, ob quam Lutherus in sermone de matrimonio dicere ausus est, non esse præceptum, sed plus quam præceptum, illud: *Crescite et multiplicamini*, Genes. I. (1)

Respondet Michael Medina lib. IV. de continentia, capit. 11. impedire alterum ne operetur juxta naturalem propensionem, ut si quis cogat aliquem perpetuo continere, peccatum esse; non autem esse peccatum impedire in seipso naturalem propensionem, ut si quis sponte sua perpetuo contineat: quia jus et injuria ad alterum referuntur; nec enim aliquis proprie sibi ipse injuriam facere potest.

At si ita est, cur peccatum erit occidere seipsum? Certe B. Thomas in 2. 2. quæst. LXIV. art. 5. ideo affirmat peccatum esse, seipsum occidere, quod sit contra naturæ propensionem: et si peccatum est occidere se, quia id pugnat cum naturali propensione, cur non erit peccatum nolle filios procreare, cum id etiam pugnet cum naturali propensione? Francicus Victoria in relectione de homicidio, et Dominicus a Soto lib. V. de justitia et jure, quæst. I. art. 5. respondet propensionem ad generandum esse quidem naturalem, tamen non convenire homini, ut homo est, sed ut convenit cum bestiis. At propensionem ad vivendum, et naturalem esse, et convenire homini ut homo est: propterea peccatum esse seipsum occidere, quod id sit contra propensionem hominis naturalem; at non generare non esse peccatum, quod non sit contra propensionem proprie humanam.

Sed non videtur hæc responsio plene satisfacere; nam si propensio ad generandum non est proprie humana, quia est homini communis cum bestiis, certe multo minus propensio ad vivendum erit proprie humana, cum sit homini communis cum omnibus viventibus. Dicent fortasse, generare convenire homini ratione corporis tantum, vivere autem ratione corporis, et ratione animæ. At hoc loco non disserimus nisi de vita corporali; prætерea ipsum vivere, et esse, nonne commune est cum aliis rebus? Deinde si occidere seipsum esset peccatum, quia est contra naturalem hominis propensionem: certe etiam velle occidi ab alio et optare mortem, esset peccatum, quia id etiam est contra hominis propensionem naturalem; nam Joan. XXI, Petro dicitur: *Cum senueris, alius cinget te, et ducet quo tu non vis*. Et II. Cor. V. Paulus ait: *Cupimus non spoliari, sed supervestiri*: Et tamen quis dixerit peccasse eumdem Paulum, cum ait: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* (1), Philipp. I. et S. Ignatium, cum (ut ipse scribit in epistola ad Romanos) summo ardore cuperet a bestiis devorari?

Denique constat, consilium esse sanctissimum, cum quis invaditur a latrone, et non potest mortem evadere, nisi latronem occidendo, ut mortem potius oppetat, quam inferat, etiamsi id maxime videatur contra naturæ inclinationem.

Respondeo igitur, duplicem esse hominis inclinationem naturalem; unam in rem absolute, et secundum se consideratam; alte-

(1) Gen. I, 28. — (2) Joan. XXI, 18; II. Cor. V, 4; Philipp. I, 23.

ram in rem consideratam cum omnibus circumstantiis. Nam si consideres mortem secundum se, morbum, jejunium, atque alia id genus, naturaliter abhorrebis ; at si consideres mortem, morbum et similia, ut materiam patientiæ, ut viam ad cœlum, ut occasionem glorificandi Deum, jam incipies affici et appetere. Quia vero posterior propensio sola est vere, ac proprie humana, quia est secundum rectum judicium rationis, ideo contra illam facere peccatum est. Est enim id pugnare cum ratione, atque ideo cum ipso jure naturæ, et cum Deo auctore naturæ.

Porro cœlibatus etsi est contra priorem inclinationem, non tamen contra posteriorem, imo conformis est posteriori illi inclinationi quia est medium ad purius, et ferventius amandum Deum. At occisio sui ipsius est contra utramque inclinationem, nisi forte a Deo præcipiatur. Idcirco nunquam licet semetipsum occidere, nisi Deus jubeat ; nam si Deus jubeat, poterit appeti ut medium ad majus bonum, id est ad implendam Dei voluntatem, et gratiam ejus promerendam : *Melior est enim misericordia Domini super vitas* (1). At extra hunc casum nunquam potest esse medium ad majus bonum ; nam bona omnia vel corporalia, vel spiritualia sunt ; corporalium fundamentum est vita, idcirco fieri non potest, ut occisio sit medium ad majus bonum corporale ; spiritualia vero sunt actus liberi arbitrii, proinde a voluntate pendent, nec est ullum ejusmodi bonum, quod non possit haberi sine sui ipsius occisione.

Sexta ratio. Virginitas non est virtus, sed res omnino indifferens ; nam virtutes per se expetuntur, virginitas autem non est bona, nec appetibilis, nisi relata ad aliud, id est, ad Deum purius orandum et colendum. Præterea virtutibus omnibus contraria sunt vitia, virginitati autem nullum opponitur vitium, non igitur virginitas materia voti esse potest.

Respondeo, virginitatem absolute consideratam, ut solum dicit negationem quamdam conjugii, non esse virtutem : sed eamdem, ut est perfecta quædam refrænatio concupiscentiæ, et proinde medium ad melius, ac purius Deum colendum, omnino esse virtutem ; imo ut S. Fulgentius notavit in epist. 3. cap. 4. adeo virtus est virginitas, ut a virtute nomen acceperit. Quomodo etiam mortem appetere absolute non est virtus, tamen mortem appetere ad fidem, vel patriam defendendam, virtus est fortitudinis. Verum est tamen virginitatem antequam Deo per votum consecretur, non esse virtutem specialem, et ideo non habere contrarium vitium. Est enim, si absque voto consideretur, actus quidam perfectus, et heroicus temperantiæ, et idcirco non vitium illi opponitur, sed aliquid minus bonum. Vitia enim opponuntur actibus necessariis virtutum, non autem actibus perfectis, et heroicis. Vide S. Thomam in 2. 2. quest. CLII.

Septima ratio est Erasmi in colloquio Proci et Puellæ, ubi petulantissime loquitur : Pomarium melius est, quod post flores fructus parturit ; vitis melior, quæ amplexa palum, vel ulmum, uvis gravida est, quam quæ humi jacens computrescit ; rosa felicior, quæ manu hominis atteritur, delectans interim oculos, et nares, quam quæ senescit in frutice ; vinum felicius, quod bibitur antequam acescat. Ex quibus illud efficere contendit, ut conjugium melius, magisque expetendum videatur, quam cœlibatus. Illud etiam addit, unam virginem si nubat, posse multas virgines parere, proinde si virginitas placet, non posse nuptias virginum displicere, quod hoc ipsum, quod tantopere placet, cum fœnore reddunt.

Sed ejusmodi argumenta talia sunt, qualia equi et canes, si loqui possent, proponerent, quippe qui nihil melius noverunt corporis deliciis. At Christianos qualescumque, quibus regnum cœlorum patria est, vita præsens exilium, auctor Christus virgo de virgine, et virginitatis prædicator, mirum est potuisse eo modo argumentari. Nam virgo Christiana non habet flores sine fructibus, imo fructum habet centesimum, cum conjugium non habeat nisi tricesimum, ut Patres colligunt ex cap. XIII Matth. unde S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 8 : « Nulla, inquit, carnis fœcunditas sanctæ virginitati, etiam carnis, potest comparari. » Et S. Ambrosius lib. I. de virginibus : « Conferamus, inquit, bona mulierum cum ultimis virginum, jactet licet fœcundo se mulier nobilis partu etc. » Et sanctus quoque Hieronymus in epist. ad Demetriadem, et epist. 22, ad Eustochium, idem argumentum fuse diluit.

(1) Psal. LXII, 4.

Sed Erasmus non habuit forte oculos, quibus fructus virginum conspici possunt: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus.* (1) Pari ratione non est virgo Christiana vitis humi jacens,et putrescens,sed est ulmo nobilissimæ adhærens, Christo desponsa, ejusque spiritu gravida, ut pulchre docet S. Fulgentius in epist. 3. ad Probam, cap. 4.

Denique, virgo Christiana non est rosa in frutice senescens, aut vinum acescens, sed perpetuo florens, et vigens. Conjugia enim marcescunt, et acescunt, quippe quæ finem habitura sunt: virginitatis autem flos hic incipit, et in futura vita perficitur, ubi nemo nubit, sed omnes sunt velut Angeli Dei.

Porro, quod addit Erasmus, ex nuptiis virgines nasci, eleganter refellit S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 10: « Nam, inquit, ne illo quidem debent continentium meritis se conferre conjugia, quod ex eis virgines procreantur. Hoc enim non conjugii bonum est, sed naturæ, quæ sic divinitus instituta est, ut quolibet humano utriusque sexus concubitu sive ordinato, et honesto, sive turpi, et illicito, nulla fœmina, nisi virgo nascatur. Ita fit ut virgo nascatur etiam de stupro, sacra autem virgo nec de conjugio. » Hæc ille.

CAPUT XXXIII.

Solvitur objectio quinta ex Conciliis.

Objiciunt adversarii quoque testimonia Conciliorum et Patrum, quæ tamen nullo negotio solvi poterunt. Primum testimonium est Concilii Ancyrani, can. 19: « Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt, professione contempta, inter bigamos habeantur. » Hoc testimonium profert Joannes Brentius in prolegomenis contra Petrum a Soto, ut inde probet matrimonium post votum non esse peccatum, cum constet digamiam peccatum non esse. Sed male Joannes Brentius ratiocinatur; nam Concilium non docet, eos, qui ducunt uxorem post votum, vere esse digamos, sed in pœnam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotium, ac si digami essent. Ex eo autem quod ejusmodi homines a Concilio puniuntur, non potest colligi eos non peccasse, sed contra potius peccasse, pœna enim culpam sequitur; et cum ipsum Concilium dicat eos prævaricatos esse promissionem, et professionem contempsisse, is tantum dicere poterit eos non peccasse, qui prævaricationem et contemptum peccata esse negare audebit.

At, inquit Petrus Martyr, in lib. de cœlibatu, et votis, Concilium hoc non diremit matrimonium contractum post votum, nec alia pœna affecit, qua ut digamia reputaretur.

Respondeo, Concilium non diremisse matrimonium, quia nullum erat quod dirimi posset. Nec enim Concilium dicit eos matrimonium contraxisse, sed solum prævaricatos promissionem suam, quod tam fornicatione, quam nuptiis fieri potuit. Quod si etiam nuptiæ fuerint veræ illorum, et propterea nec dirimendæ, quod etiam nunc servamus in iis, qui post votum simplex uxorem ducunt, an propterea licuit ex Concilii sententia iis, qui voverunt continentiam, nuptiis copulari? Quam multa male fiunt, quæ tamen facta tenent? Certe si nullum esset peccatum ita copulari, non punirentur a Concilio, qui id fecerunt: siquidem apud adversarios, ubi nullum est crimen votum continentiæ violare, non solum non arcentur a ministerio qui ex Monachis mariti facti sunt, sed ipsi prope soli vocantur ad ministerium.

Secundum testimonium est Concilii Gangrensis,can.9 et 10. ubi damnantur, qui continentiam professi, nuptias execrantur, aut despiciunt conjugatos.

Respondeo, Joannem Brentium in Confessione Wirtembergensi capite de votis, et Petrum Martyrem in lib. de cœlibatu et votis, dum hos Canones proferunt, impudentiam suam ostendere. Nihil enim isti Canones docent, nisi nuptias non esse malas, licet votum continentiæ sit melius; et continentiæ professores humiles esse debere, non superbos. Quod ipsum fuse docet S. Augustinus in ultimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate, sed Canones ipsos audiamus. Canon IX: « Si quis vel virginitatem, vel continentiam professus tamquam abominabiles nuptias judicat, et non propter hoc solum, quod continentiæ, et virginitatis

(1) I. Cor. II, 14.

bonum sanctum propositum est, anathema sit. » Canon X : « Si quis propter Deum virginitatem professus, in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sit. » Quid hic legitur, quod non Catholici omnes libentissime audiamus et amplectamur?

Tertium testimonium est Concilii Chalcedonensis can. 16 : « Si qua se virgo Deo dedicaverit, similiter et Monachus, non licere eis jungi nuptiis ; si vero inventi fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus vero posse in eis fieri humanitatem, si ita probaverit loci Episcopus. »

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab Episcopo connubia Monachorum, et Sanctimonialum. At non hoc dicit Canon, imo aperte negat posse conjungi ejusmodi personas. Humanitas porro illa, de qua loquitur Concilium, non est indulgentia nuptiarum, sed absolutio ab excommunicatione. Cum enim statuat Concilium perpetuum anathema in ejusmodi apostatas, permittit tamen, ut Episcopus etiam ante mortis articulum anathema tollat, si nimirum illi ad pœnitentiam venerint, et a male contracto connubio discesserint, ut exponit Concilium Triburiense, can. 23. Nunc ad Patrum testimonia veniamus, quæ a Brentio, Calvino, Illyrico, sed potissimum a Petro Martyre collecta sunt.

CAPUT XXXIV.

Solvitur objectio sexta ex Patribus.

Primus ex Patribus est Petrus cum omnibus Apostolis, excepto Joanne : « Sumemus, inquit Petrus Martyr, principium ab Apostolis; nam quodammodo sunt Patres Patrum. Illi autem quamvis essent sanctissimi, tamen non aspernati sunt conjugia. Imo si credimus Ambrosio, omnes habuerunt uxores præter Joannem et Paulum. » Et infra : « Quamquam ita Ambrosium cito hoc loco, non ut prorsus concedam in eam sententiam : unde enim sciebat ille, Paulum non habuisse uxorem? »

Respondeo, qui ex Apostolis uxorem habuerint, et qui non habuerint, ex Scripturis certo constare non posse, excepto solo Petro, cujus socrum legimus Matth. VIII. Joannem tamen virginem fuisse nemo dubitavit unquam. Idem de Paulo, et Apostolis cæteris probabiliter docet Hieronymus lib. I. contra Jovinianum. Sed quidquid de hoc sit, illud nobis satis est, et Petrum et Apostolos omnes, post vocationem a Christo, continentes fuisse : « Sed, inquit Petrus Martyr, solent dicere Apostolos, postquam venissent ad Christum, repudiasse quodammodo uxores, et ab illarum consortio abstinuisse. Qui ista dicunt, sua tantum dicunt, nihil probant ; imo absurde, et sine ratione dicunt ; nam nisi intercessisset adulterium, nullo modo licuit discedere ab uxoribus. Nec Christus venit in mundum facere divortia, sed potius monet, ut quod Deus conjunxit, homo non separet. » Hæc ille. Nos vero non dicimus ab Apostolis repudiatas uxores, quod Christus prohibet Matth. XIX. sed ex consensu abstinuisse a commercio conjugali. Nec enim S. Joseph ideo repudiasse dicendus est Beatissimam conjugem suam, quia eam numquam cognoverit. Non enim carnalis copula, sed consensio animorum conjugium facit.

Porro Apostolos omnes post vocationem renuntiasse officio conjugali, non tantum dicimus, sed etiam probamus. Nam cum Petrus dixisset Matth. XIX : *Ecce nos reliquimus omnia*, Dominus addidit : *Omnis, qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem etc. centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* (1) Ubi satis aperte inter omnia illa, quæ legimus Apostolos reliquisse, videmus etiam conjuges numerari. Quod si relinqui non potest uxor, quin repudietur, accuset igitur Petrus Martyr Christum, qui præmium tam grande uxores relinquentibus pollicetur. Adde, quod non nos primi docemus, Apostolos cœlibes post vocationem vixisse. Docuit id Clemens Alexandrinus lib. III Stromatum ; docuit S. Hieronymus lib. I. in Jovinianum ; docuerunt alii fere omnes nec ullus Catholicorum unquam contradixit.

Secundo loco ponit Petrus Martyr Ignatium, qui in epistola ad Philadelphienses dicit, non esse detrahendum nuptiis, quod Patriarchæ, Prophetæ et Apostoli Mariti fuerunt. Repondeo, de Apostolis jam dixi-

(1) Math. XIX, 27 et 29.

mus, eos habuisse uxores, sed post vocationem mutasse illas in sorores, ut Clemens Alexandrinus loquitur. Patriarchæ et Prophetæ tempori et statui legis veteris serviebant. Quamquam, ut nonnulli Prophetæ, ut Isaias et Ezechiel, exemplo docuerunt non esse detrahendum nuptiis, ut recte Ignatius monet, sic alii item Prophetæ, ut Helias, et Hieremias exemplum continentiæ præbuerunt.

Tertio ponit Justinum, qui in Apologia II. meminit continentiæ, sed non meminit voti. Respondeo, quid hoc ad rem? Num ideo vovere non licet, quia Justinus non meminit voti?

Quarto ponit Dionysium Corinthium, qui in epistola ad Gnosios, teste Eusebio lib. IV. histor. cap. 23. monet Pinytum Episcopum Gnosiorum, ne compellat fratres ad servandam continentiam. Respondeo, quis nostrum contradicit? Sed num quia non licet cogere fratres ad continentiam, non licebit etiam sponte illam suscipere?

Qninto profert Irenæum, qui lib. I. cap. 9. meminit uxoris Diaconi cujusdam; et cap. 31. dicit, Tatianum hæresiarcham æquasse matrimonium scortationi. Addit Petrus Martyr: « Et quid aliud nostri faciunt adversarii? Imo isti matrimonium ministrorum statûunt esse adulterio et scortatione deterius; quid est consentire cum Tatiano, si hoc non est? »

Respondeo, quid est ineptire, vel potius impudenter mentiri, si hoc non est? Num ideo votum continentiæ illicitum erit, quia Diaconus quidam uxorem habuit? Et unde probas Diaconum illum ab uxore non continuisse post sacrum ordinem susceptum? Porro Tatianus vera et legitima matrimonia damnabat, et ideo hæreticus erat; nos sacrorum ministrorum conjugia, non conjugia legitima, sed sacrilegia conjugii nomine tecta esse ostendimus, et ideo reprehendimus. Alioqui si Tatianum sectatur quicumque conjugia illegitima non commendat, Tatianum etiam sectari dicetur, qui conjugium parentis cum filia non probaverit. Itaque S. Augustinus, qui Tatiani hæresim optime noverat, eamque damnaverat in lib. de hæresibus, cap. 25. idem tamen conjugia, quæ post votum contrahuntur, pejora adulteriis esse affirmat in libro de bono viduitatis, cap. 11.

Sexto loco profert Clementem Alexandrinum, qui in primo libro pædagogi, cap. 10. dicit, Christianos debere, aut matrimonium contrahere, aut pure vivere, si non contrahant. Hinc enim colligit Petrus Martyr eos, qui non pure vivunt ex Monachis et Sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur non potius colligit, debere eos mutare vitam, et mores emendare, et sic pure, et caste vivere, et votum suum Domino reddere? « Sed, inquit Martyr, idem Clemens in lib. III Stromatum dicit, Paulum habuisse uxorem, Petrum, ac Phillippum liberos genuisse. »

Respondeo, sed ibidem dicit, ante vocationem ad Apostolatum ista facta esse, postea vero ab Apostolis uxores habitas loco sororum, non loco uxorum. Attexit deinde longissimam disputationem ejusdem Clementis contra eos, qui nuptias damnant. Sed omnia sunt πάρεργα, neque aliud probant nisi inopiam, qua ipse premitur, testimoniorum, quæ ad rem faciant.

Septimo transit ad Tertullianum, ac primum fatetur multa in Tertulliano esse pro Papistis, sed non esse fidem habendam Tertulliano, quod hæreticus fuerit, et secundas nuptias prohibuerit. Sed facile hoc refellitur; nam etiamsi hæreticus fuerit, non tamen unquam a veteribus reprehenditur, quod votum continentiæ asseruerit, sed ob alios errores, quos S. Augustinus notavit lib. de hæresibus, cap. 86.

Deinde Petrus Martyr mentiri audet, in libro de velandis virginibus Tertullianum tractare, an solæ nuptæ debeant velato capite ingredi Ecclesiam, an etiam virgines, non autem loqui de velo, seu habitu sacrarum virginum. Sed adeo manifeste mentitur, ut non sit opus, nisi librum ipsum legere. Scribit enim adversus virgines sæculares, quæ cum nudo capite incederent, ægre ferebant, virgines sacras textas, et velatas procedere, et adferebant in argumentum, quod Apostolus I. Corinth. XI. mulieres velari jusserit, de virginibus autem nihil dixerit: « Ambiunt, inquit, virgines hominum, adversus virgines Dei. » Et infra: « Scandalizamur, inquit, quia aliter aliæ incedunt, et malunt scandalizari, quam provocari. » Et infra: « O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt. » Et infra: « Nupsisti Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam, incede secundum sponsi tui voluntatem. Christus est qui et alienas sponsas et maritatas velari jubet; utique multo magis suas. » Denique

liber S. Cypriani de habitu virginum ex libro Tertulliani expressus, satis aperte docet, de quibus virginibus Tertullianus loquatur.

Sed habet Petrus Martyr ex Tertulliano insigne testimonium contra nos ; nam in lib. de monogamia, tractans locum illum I. Timoth. V: *Volo juniores nubere*, ita loquitur : « Ad eas dirigit, quales supra denotat, juvenculas viduas, quæ in viduitate deprehensæ, et aliquandiu affectatæ, postquam in deliciis habuerunt Christum, nubere volunt habentes judicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, a qua in viduitate inventæ, et professæ eam, non perseverant. Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant. » « Ex his verbis , inquit Martyr , alterutrum horum omnino intelligendum est, vel Paulum velle eas nubere, quamvis vovissent, idque magis Tertullianus videtur sentire, vel si non de viduis, quæ professæ sint, sed de similibus agatur, tamen Paulum eas quoque velle nubere, ne postea fidem datam rescindant. Hæc quoque sententia contra adversarios nostros facit ; nam illi juvenculas, et pene puellas permittunt vovere, et in periculum incurrere. »

Respondeo, priorem sensum nullo modo admittunt verba Tertulliani. Illa enim verba, « Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant,» apertissime monent eum loqui de illis, quæ nondum voverunt. Nam quæ semel voverunt, et fidem primam resciderunt, quomodo possunt nubere, ne primam fidem rescindant, cum jam eam resciderint? et cum ipsum nubere, sit primam fidem rescindere? Tertullianus enim interpretatur primam fidem rescindere, non perseverare in professione viduitatis.

« At, » inquit Martyr, « Paulus dicens : Volo juniores nubere, dirigit sermonem ad eas, quæ primam fidem irritam fecerunt, ut Tertullianus dicit: vult igitur Apostolus, ex interpretatione Tertulliani eas nubere, quæ jam voverant. » Respondeo, dirigere sermonem ad eas quæ voverant, nihil aliud est, quam eas respicere, et ex earum ruina aliis prospicere de remedio, ut verba sequentia apertissime docent. Quod vero attinet ad posteriorem sensum, fatemur velle Apostolum juvenculas nubere, sed ut supra ex Patribus ostendimus, non omnes juvenculas, sed eas tantum quæ continere nolunt. Omitto hic mendacia reliqua Petri Martyris, cum dicit nos matrimonium impurum, et spurcum appellare : et alia id genus, quorum Deo rationem in judicio reddet.

Octavo loco ponit Origenem, in cujus libris nihil invenit pro se, nisi quod loca quædam pro se facere interpretatur, quia non faciant contra se, nimirum, ubi Origenes non vituperat nuptias, et multo magis ubi aliquid dicit in laudem nuptiarum. Ita profert multa ex commentariis Origenis in cap. XII. ad Roman. et in cap. XIX. et XXIII. Matthæi. Sed nihil omnino est quod ad rem faciat; nos enim nuptias longe magis honoramus, quam adversarii faciant, cum sacramentum Christi esse doceamus, quod illi pertinacissime negant, et civilem contractum solum in nuptiis agnoscant.

Nono venit ad Cyprianum, qui lib. I. epist. 11. ad Pomponium ita scribit de quibusdam virginibus, quæ posteaquam se Deo dicaverant, cum masculis cubare repertæ fuerant: « Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudice, et caste sine ulla fabula perseverent, ita fortes, et stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant. »

Hunc locum non Petrus Martyr solum, sed etiam Calvinus, Brentius, aliique ex adversariis objecerunt. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot solutiones parum congruas, ut ostenderet argumentum plane esse insolubile. Sed responsio plana, et facilis in promptu est. Sanctus enim Cyprianus eo modo loquitur, quo Sanctus Paulus I. Timoth. V. nimirum occasione quarumdam virginum, quæ parum honeste se gerebant post votum continentiæ, monet alias, ut si non habent firmum propositum perseverandi, non voveant, sed nubant. Hic igitur sensus est verborum Cypriani. « Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudice et caste sine ulla fabula perseverent. Si autem perseverare nolunt, aut non possunt, » id est, si dum de voto faciendo deliberant, cogitant se non perseveraturas, melius est ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant.

Esse autem hunc sensum eorum verborum probari potest. Primo, quia S. Cyprianus virginibus illis sub disjunctione concedit, ut nubant, si perseverare nolunt, aut non possunt. Proinde concedit, ut nubant, si tantum nolint perseverare, etiamsi alioqui possint. At post votum licitum esse nubere ei, qui

perseverare potest, ne Calvinus quidem, aut Petrus Martyr affirmaret.

Secundo, de sacris virginibus in eadem epistola idem Cyprianus dicit, eas gravissime peccare si alicui viro misceantur; et non mariti, sed Christi adulteras esse : « Si superveniens, inquit, maritus sponsam suam jacentem cum altero videat, nonne indignatur, et fremit? et per zeli dolorem fortassis et gladium in manus sumit? Quid Christus Dominus et Judex noster cum virginem suam sibi dicatam, et sanctitati suæ destinatam jacere cum altero cernit, quam indignatur, et irascitur. Et quas pœnas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur? » Hæc ille. Non ergo Cyprianus potuit ejusmodi virginibus Deo dicatis nuptias permittere, nisi incestam conjunctionem et manifestam Dei offensionem, seipso teste, permittere vellet. Quis vero credat tam stultum Cyprianum fuisse, ut sciens, et prudens gravissima crimina permitteret?

Tertio, de virginibus Deo dicatis, quæ jam lapsæ fuerant, in eadem epistola jubet ut separentur, idque aliquoties repetit, et ne semel quidem admonet, posse eas cum stupratoribus suis, aut cum aliis inire matrimonium : « Quod si, inquit, obstinatæ perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione numquam a nobis admitti in Ecclesiam posse etc. » Igitur cum supra monebat, ut nuberent, non de iis loquebatur, quæ jam voverant, sed de iis, quæ adhuc sui juris erant.

Urget Petrus Martyr illud verbum : « Aut non possunt, » quasi aliquæ sint quæ absolute non possint continere, etiamsi velint. Sed hoc supra explicatum est. Sic enim Cyprianus loquitur, quomodo Christus ipse, cum ait, qui potest capere, capiat. Illi enim dicuntur velle, et non posse, qui desiderant continere, sed non plena, et perfecta voluntate. Proinde desunt illis vires efficaces ad continendum, quas tamen vires, si vellent in oratione laborare, non difficulter acquirerent. Alium locum ex libro de singularitate Clericorum, in disputatione de cœlibatu sacerdotum explicavimus.

Decimo ponit Eusebium Cæsariensem, ex quo tamen nihil adfert nisi conjecturam quamdam, quod consecratio virginum solemnis cœperit tempore Constantini Imperatoris, antea vero non fuerit. Conjectura hæc est, quod lib. IV. de vita Constantini, posteaquam narraverat, Constantini decreto abrogatam fuisse legem veterem, quæ privabat hæreditate eos, qui liberos non habebant, continuo subjecerit Eusebius, mulieres ad perpetuam virginitatem se Deo consecrasse, necnon ad sacerdotium Dei. At hæc conjectura nititur manifesto mendacio. Non enim Eusebius subjecit de virginum consecratione post narrationem de abrogata lege, sed præmittit tamquam rationem legis abrogatæ. Dicit enim, Constantinum legem illam abrogasse, quia multi viri, multæque feminæ liberis carebant, non ob impotentiam generandi, sed quia ob immensum amorem numinis, perpetuum cœlibatum profitebantur.

Undecimo loco Athanasium ponit, sed ne syllabam quidem unam pro se invenire potuit. Idcirco solum attulit loca quædam contra se, et respondit, non esse Athanasium audiendum, non esse tolerandum, nimis multum sibi sumpsisse hunc patrem. Centuriatores cent. IV. cap. 4 col. 267. et c. 6. 466. et cap. 7 col. 486. proferunt unum Athanasii testimonium ex epistola ad Dracontium, ubi dicit, se novisse Episcopos et Monachos, qui filios genuerint.

Respondeo, nos etiam novisse permultos Monachos, qui simul etiam Episcopi dici volebant, et filios genuerunt, nimirum Lutherum, Bucerum, Martyrem, Ochinum, Œcolampadium, Wigandum, et alios. Athanasius enim eo loco reprehendit Episcopos et Monachos perdite viventes, ac dicit, nonnullos reperiri, qui filios genuerint. Nam alioqui id illicitum fuisse ex sententia Athanasii, patet ex cohortatione ad Monachos, ubi inter alia impedimenta monasticæ vitæ ponit, alligatum esse uxori, aut filiis impeditum.

Duodecimo loco ponit Basilium, quem ab eruditione, et doctrina magnum appellatum fuisse dicit. Profert autem unum testimonium ex libro de virginitate, ubi Basilius arguit sacras virgines, quæ perdite et flagitiose vivunt, ac dicit, longe esse præstabilius si viros habeant, illisque subjectæ sint, et officium conjugale, ut decet, exerceant : « Nihil, inquit Martyr, pro nobis dici potuit aptius. »

Respondeo, non monet Basilius, ut sacræ virgines; quæ flagitiose vivunt, relicta professione nubant, sed dicit, melius fuisse futurum, si nupsissent antequam voverent. Melius enim est in statu humiliore salvari, quam in sublimi damnari. Id ita esse planum est tum ex illis verbis: « Nam si abjecto

viri jugo, et ad vitam, ad quam conservandæ domus, et procreandorum liberorum gratia, facta est inutilis, et professæ virginitati pudenda futura est, tota res damni plena est. Et longe præstabilius esset ipsam viro conjunctam ad vitam gubernari etc.» Ubi vides nuptias suaderi, non ei quæ vovit sed ei, quæ professæ virginitati pudenda futura est, tum ex eodem libro, ubi Basilius fusissime probat, sacras virgines non posse ullo modo nubere :« Virginitatem, inquit, professæ, deinde a carnis voluptatibus incitatæ, scortationis peccatum nuptiarum nomine velare volunt, non ignorantes, opinor, etiam si ignorantiam simulent, quod quæ sponsi sui dexteram præteriit : neque hujus est sponsa, quem illegitime reliquit, neque illius, cui seipsam per affectum vitiosum adjunxit, juxta leges uxor reperiri potest. » Et infra : « Ne decipiat seipsam, quod peccatum ipsi pro nuptiis reputabitur. » Et infra : « Non enim locum apud ipsum habebit nuptiarum prætextus. »

« At, inquit Martyr, Basilius cum hæc scripsit, oblitus erat sui. » Sed quis credat virum tam admirabilem, qui ab eruditione magni nomen invenit, in eodem libro tam aperte secum pugnare, nec potuisse tres paginas scribere, quin oblivisceretur sui? Omitto quæ deinde attexit Martyr in reprehensionem S. Basilii : non enim hic quærimus, an recte dixerit, sed an dixerit id, de quo agimus. Quamquam etiam ad refutationem calumniarum, et ratiuncularum Martyris, satis est scire, illum fuisse vere magnum Basilium, istum esse Petrum falso Martyrem appellatum. Adfert aliud testimonium ex quæst. 15. fuse explicata, sed ad rem non pertinet, et a nobis paulo infra refutabitur in disputatione de votis filiorum invitis parentibus editis.

Decimotertio ponit Gregorium Nazianzenum, ex quo nihil adferre potuit contra nos. Tantum adfert multa, quæ dicit pro se facere, quia non faciunt contra se, nimirum ubi Nazianzenus scribit nuptias esse bonas. Adfert etiam multa, quæ dicit se non probare, ut quod Nazianzenus dicat virginitatem homines Angelis aggregare, nuptias perturbationis, virginitatem splendoris indicium esse, continentiam in arbitrio positam, ita ut possint continere omnes, qui volunt. Hæc Martyr admittere se non posse dicit, sed non multum refert quid ipse admittat, modo Nazianzenus a Catholicis faciat.

Decimoquarto ponit Hilarium, ex quo unum dumtaxat locum habere potuit, quem nobis objiceret. In reliquis Hilarium rejicit cum cæteris Patribus; qui Papistis nimis aperte favent. Testimonium igitur contra nos profert Martyr ex commentario Hilarii in cap XIX. Matth. ubi sic loquitur : « Nobis circa Eunuchos sermo sit et voluntas; et in uno posuit naturam, in altero necessitatem, et in tertio voluntatem. Naturam in eo qui ita nascitur, necessitatem in eo, qui ita factus est, voluntatem in illo, qui spe regni cœlestis talis esse decreverit, qui nos similes effici, si tamen possimus, admonet. Ecce inquit Martyr, is non inquit, si tamen velimus; sed, si possimus, rationem habens virium uniuscujusque nostrum. »

Respondeo, nihil Hilarius addit ad verbum Domini : *Qui potest capere, capiat.* De quo loco satis multa diximus. Neque negamus habendam esse virium rationem, et eos non debere seipsos castrare ob regnum cœlorum, qui nondum vires habere se sentiunt ad continendum, et qui proinde non possunt. Tamen addimus, eos, qui vires nondum habent, et modo non possunt, posse tamen per orationem vires acquirere, quibus postmodum poterunt si voluerint.

Alium locum ex Hilario proferunt Magdeburgenses, Cent. IV. cap. 4. col. 300. ubi postquam posuerunt encomia virginitatis ex Athanasio, ita subjungunt : « Contra hanc superstitiosam opinionem videtur Hilarius in Psal. LXIV. loqui : Cernimus nudis Philosophos algere corporibus. Ipso etiam conjugiorum usu Magistri abstinent, hæretici sicco panis cibo vivunt. Sed quis tandem otiosi hujus propositi profectus? Totum hoc inane, et ridiculum est, et cum ipsis superstitionis causis miserabile. Deo ergo vovenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, jejunii tolerantia. Vota enim tantum Ecclesiasticæ religionis utilia sunt, quæ cum et dignis Deo cautionibus et propositæ in Ecclesia observantiæ studio probantur. »

Ex his verbis Magdeburgenses collegisse videntur, vovendum esse corporis contemptum, sed non extremum illum usque ad nuditatem, et algorem ; vovendam castitatem, sed conjugalem, non virginalem; vovenda jejunia, sed non ardua illa, quibus nonnulli solo pane vivunt. At non hoc Hilarius dicit, sed monet, continentiam, jejunia, corporis contemptum, extra Ecclesiam nihil prodesse, multum autem prodesse si in Ecclesia propter Deum suscipiantur, ipsique Deo vovean-

tur. Explicat enim illa verba Psalmi : *Tibi reddetur votum in Hierusalem* (1). Et vim facit in illis vocibus : *Tibi et in Hierusalem*, id est, Deo, et in Ecclesia. Atque inde superstitiosa vocat continentiam, et jejunia Gentilium, quia non Deo ; et hæreticorum, quia non in Ecclesia offeruntur. Quocirca Petrus Martyr ex hoc loco Hilarii colligit, Hilarium sensisse, votum cœlibatus debere fieri ad placendum Deo. Sed addit, sibi hanc Hilarii sententiam non probari.

Decimoquinto ponit Epiphanium, ex quo duo testimonia profert, unum ex lib. de hæresib. hæresi 48. ubi sic legimus : « Nos vero non necessitatem imponimus, verum cum bono consilio admonemus, exhortantes eum qui potest, non autem necessitatem imponimus non potenti, neque rejicimus ipsum a vita. »

Ex his verbis arguit Catholicos Petrus Martyr quod imponant necessitatem cœlibatus, quia non admittunt ad sacros ordines nisi cœlibes : Et rursus, quod dicant omnes posse continere, si velint ; quorum utrumque reprobat Epiphanius. Sed de hoc posteriore jam sæpe diximus, quomodo verum sit quosdam posse et non posse continere. Nam non possunt, dum non habent donum, et tamen possunt absolute, quia possunt donum petere et habere. Et tamen interim non negamus, quin male faciant, qui vovent eo tempore, quo se donum non habere sentiunt, et pejus etiam faciunt, qui ejusmodi homines impellunt, aut etiam cogunt ad vovendum. De priore autem, manifesta calumnia est ; nam etsi non admittimus ad sacros ordines, nisi cœlibes, tamen sicut non cogimus ad ordines suscipiendos, ita nec ad cœlibatum profitendum.

Itaque idem ipse Epiphanius, qui neminem vult cogi ad cœlibatum, affirmat non debere admitti ad sacros ordines nisi cœlibes. Sic enim loquitur Epiphanius hæresi 59. « Revera non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi adventum eos, qui mortua sua uxore secundis nuptiis conjuncti sunt, propter excellentem sacerdotii honorem et dignitatem ; sed et adhuc liberos gignentem unius uxoris virum non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit. Diaconum, et Presbyterum, et Episcopum, et Hypodiaconum. »

Aliud testimonium proferunt, tum Petrus Martyr, tum etiam Joannes Brentius ex eodem libro hæresi 61. ubi sic legimus : « Melius est lapsum a cursu palam sibi uxorem sumere secundum legem et a virginitate multo tempore pœnitentiam agere, et non quotidie jaculis sauciari. »

Respondeo primo, Epiphanius videtur dicere, minus malum esse nubere post votum, quam occulte et assidue scortari : non tamen dicit, non esse malum nubere post votum, quod adversarii dicunt, et de quo nostra controversia est. Nam in eodem loco paulo ante Epiphanius sic ait : « Sancti Apostoli tradiderunt, peccatum esse post decretam virginitatem converti ab nuptias. » Et paulo post, monet illud Pauli : *Si nupserit virgo, non peccavit*, intelligi debere de ea quæ nondum est dicata Deo. Et infra, illud I. Timoth. V. *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt* (2), dicit maxime pertinere ad virgines, quæ nubere volunt post votum.

Denique ipse etiam Petrus Martyr, fatetur Epiphanium nobiscum facere : « Numquam inquit, afferui, Epiphanium facere mecum, quod dicat esse peccatum matrimonium inire, post votum editum. » Et infra : « In eo itaque mecum non convenit Epiphanius ; sed tamen in eo quod illas nuptias, et veras esse dicat, et licitas. » Hæc ille. Qui manifeste secum pugnat, vel Epiphanium falso pugnare secum ipsum afferit. Nam peccatum esse nuptias inire post votum, et nuptias esse licitas post votum pugnantia sunt : utrumque tribuit Martyr Epiphanio, qui tamen constanter primum asserit semper, alterum numquam.

Secundo dico, probabile esse, Epiphanium non voluisse etiam dicere, minus malum esse nubere post votum, quam scortari, sed hortatum esse ad nuptias eos, qui sine voto perseverabant in cœlibatu, et tamen flagitiose vivebant ; nam in eo loco distinguit duo genera virginum. Unum eorum, qui ex electione, et professione, ac voto virgines erant, et de his sæpius repetit, non licere sine gravissimo crimine post dicatam Deo virginitatem converti ad nuptias. Alterum eorum, qui tempore adolescentiæ non invenerunt commodas nuptias, et ideo quasi necessario permanserant toto eo tempore cœlibes, deinde cum jam provecti essent ætate, erubescebant converti ad nuptias, atque

(1) Psal. LXIV, 2. — (2) I. Cor. VII, 28 ; I. Tim. V, 19.

idcirco cœlibes permanere decreverant : interim tamen occulte scortabantur, et coram hominibus virgines erant, coram Deo nequaquam. Hos ergo hortatur, ut agant pœnitentiam propter amissam per fornicationem virginitatem, et ad matrimonium confugiant, magisque timeant Dei condemnationem quam hominum judicia.

Itaque cum ait Epiphanius : « Melius est unum peccatum habere, quam multa, » non vult dicere, melius est peccare semel nubendo post votum, quam sæpius scortari, sed melius esse post unam fornicationem transire ad nuptias, quam cœlibem manendo exponere se periculo assidue scortandi. Et cum hortatur eum, qui a cursu lapsus est, ut uxorem accipiat, non vocat cursum votum cœlibatus, sed ipsum cœlibatum, quem ille longo tempore libere servaverat, et postea per fornicationem corruperat. Hoc dico valde esse probabile, tum quia verba Epiphanii hunc sensum patiuntur, tum etiam quia non est credibile Epiphanium hortari voluisse ad id, quod ipse fatetur esse contra Apostolicas sanctiones.

Decimosexto proponit Petrus Martyr Chrysostomum, ex quo nihil adfert, nisi laudes nuptiarum, quæ nihil causæ nostræ officiunt. Sed Magdeburgenses Cent. V. cap. 4. col. 444. producunt testimonium Chrysostomi ex oratione de cohabitatione regularium mulierum cum viris, ubi hortatur virgines sacras, ut potius aperte nubant, quam cum viris ita cohabitent : « Nam illas nuptias, inquit, neque Deus condemnat, neque homines reprehendunt. Honesta enim res est, neminem offendens, neminem lædens. Virginitas autem illa cum viris plusquam stuprum ipsum ab omnibus arguitur. »

At non satis fideliter hæc verba Magdeburgenses retulerunt. Siquidem omiserunt ea, quæ proxime præcedunt ; ex quibus apertissime colligitur, Chrysostomum loqui de nuptiis, quæ votum præcedunt, non de iis, quæ illud sequuntur. Sic ait : « Nam si habere cohabitatores concupiscis, non oportebat virginitatem eligere, sed ad nuptias transeundum erat. Multo enim melius sic nupsisse, quam illo modo virginem profiteri, fuisset ; nam illas nuptias neque Deus condemnat, etc. » Et infra : « Si concupiscunt virum, et nuptias, quis prohibebat, et libertatem adimebat, ne hoc facerent ? » Hæc ille. Loquitur ergo Chrysostomus, quomodo Cyprianus, et Basilius loquebantur, de eo, quod debuisset fieri ante votum, non de eo, quod post votum fieri debuit. Idem enim Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorum, diserte dicit matrimonium post vota monastica non matrimonium, sed quid adulterio pejus esse.

Exstat apud Chrysostomum alius locus, qui contra vota objici potuisset, quamvis eum non legerim ab aliquo adversariorum notatum fuisse, lib. III. adversus vituperatores vitæ monasticæ, sub finem ita loquitur Chrysostomus : « Ergo ne intempestive liberos nostros ab deserti commoratione revocemus, verum studii cœlestis disciplinam in eis solidam permittamus, altisque radicibus arbusta firmari, et sive decem annos, sive etiam viginti nutriendi illi sint in monasterio, non perturbemus. » Ex his verbis colligi videtur, non fuisse Monachos votis adstrictos, aut certe vota ipsa libera fuisse Chrysostomi ætate, quandoquidem domum ex monasterio redire poterant.

Respondeo : duo erant genera hominum, qui in monasteriis eo tempore vivebant. Alii enim monasticem profitebantur, et hi votis adstricti erant, nec redire poterant ad negotia sæcularia. Alii solum ad tempus in Monasteriis degebant, non tam ut Monachi fierent, quam ut in pietate, et virtutibus exercerentur. Hi vero nullis votis alligati erant, et cum volebant abire ex monasterio, poterant. De his ergo posterioribus hoc loco Chrysostomus loquitur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quod omnes cives hortatur, ut ad monasteria filios suos mittant, necnon, ut ipsi etiam, licet conjugati, eo se conferant, ibique aliquandiu commorentur. De prioribus loquitur S. Basilius cap. 21 Constitutionum, ubi multis rationibus ostendit non licere Monacho domum redire. Ipse etiam Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorum : « Equidem fleo, inquit, non quod paternarum rerum sollicitudinem geras, sed quod negligendo calcaveris quidquid ante de pectore Christo spoponderas. Ad hæc inhorresco, his angor, et crucior ; propter ista formido non immerito. Ut enim non objicitur desertio militiæ, non militanti ; ita is, qui semel cœperit esse miles, cum deseruisse detegitur, pœna ultima dignus judicatur. » Item Theophylactus in cap. VIII. Matth. : « Si autem, inquit, illi neque patrem sepelire licuit, væ his, qui monasticem professi ad mundana regrediuntur negotia. »

Decimoseptimo ponit Petrus Martyr Am-

brosium, ex quo quia nihil adferre potuit contra vota continentiæ, invehitur in ejus libros de virginibus plane aureos et dulcissimos. Dicit Ambrosium sibi ipsum non constare, quod nunc doceat virginitatem non imperari, sed consuli ; nunc vero ipse idem eam imperet, cum prohibeat virgines Deo sacratas nubere. Sed non intelligit iste falsus Martyr carnali amore cæcatus, neque quod loquatur, neque de quibus affirmet. Aliud enim est imperare virginitatem, aliud eam exigere ab eo, qui sponte se obligavit. Denique libros illos de virginibus, qui tantopere displicent Petro Martyri, S. Hieronymus mirifice laudat in epist. 22. ad Eustochium.

Decimooctavo ponit Hieronymum, ex quo unum locum profert ex epist. 8. ad Demetriadem. Deinde acerbe satis reprehendit libros S. Hieronymi adversus Jovinianum. Sed posteriori objectioni sat est opponere S. Augustinum, qui in epist. 29. ad Hieronymum, libros illos contra Jovinianum suavissimam et præclarissimam disputationem appellat. Necnon ipsum Hieronymum, qui in Apologia pro libris suis contra Jovinianum, eas calumnias, quas nunc Petrus Martyr profert, jam ante refutavit.

Porro testimonium in epist. ad Demetriadem, hoc est : « Sanctum virginum propositum, et cœlestis, Angelorumque familiæ gloriam, quarumdam non bene se agentium nomen infamat, quibus aperte dicendum est, ut aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere. » « Hæc verba, inquit Martyr, non possunt intelligi de iis qui nondum voverint. Quia nemo honestat aliquem ordinem nisi fuerit in illum adscriptus. Nullus turpi vita infamasset Apostolos, nisi inter eos fuisset annumeratus. »

Respondeo, loquitur S. Hieronymus de ancillis sacrarum virginum nobilium. Erant enim quædam virgines sacræ fœminæ nobilissimæ, quæ domi suæ vivebant, et multis ancillis comitatæ procedebant. Sæpe autem fiebat, ut aliquæ ancillarum, quæ quidem nullum habebant votum, parum pudice vivendo dominas infamarent. Sic enim pergit ibidem Hieronymus post verba citata : « Digna res risu, imo planctu, incedentibus dominis, ancilla virgo procedit ornatior, ut præ nimia consuetudine quam incomptam videris, dominam suspiceris. » Et paulo superius : « Mores enim, et studia dominarum plerumque ex ancillarum et comitum moribus judicantur. »

Porro ancillas virginum sacrarum non fuisse omnes sacras virgines, perspicuum est ex epist. 22. ad Eustochium ; ubi monet virginem Eustochium, ut ex ancillis, si quas habeat ejusdem propositi, eas magis honoret, et ad mensam suam adhibeat, ut earum honor aliarum sit invitatio. Ubi etiam addit hæc verba de ancillis, quas dixerat invitandas ad continentiam ex aliarum honore : « Si quæ dissimulat, et servitutem refugit, illi Apostolum legito, melius est nubere, quam uri. » Ubi docet, esse quidem provocandas ancillas ad propositum continentiæ, sed non esse cogendas.

Aliud testimonium ex Hieronymo proferri potuisset ; sic enim loquitur ad sacram virginem in epist. 47. de vitando suspecto contubernio : « Si virgo es, quid times diligentem custodiam? si corrupta, cur non palam nubis ? » Esse autem virginem sacram, quam alloquitur, patet ex verbis illis ejusdem epistolæ : « Non tibi displiceat ejus conversatio, quæ te sponso tuo virginem consecravit. »

Respondeo, loquitur Hieronymus de quadam virgine, quæ non in monasterio publice professa fuerat (nam in eadem epistola hortatur eam, ut se conferat ad monasterium) sed privatim voverat continentiam, ut eo tempore multæ facere solebant ; ac deinde relicta matre vidua, juveni cuidam adhæserat, et cum eo vivebat non sine suspicione impudicitiæ. Hanc ergo Hieronymus monet, ut potius aperte nubat, quam perpetuo cum aliorum scandalo impudice vivat. Neque ita hoc monet, quasi peccatum non sit, quod adversarii volunt, nubere post votum, sed quia minus peccatum non sit, et prudentia ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse eligendum. Quod autem S. Hieronymus malum esse putet, nubere post votum, non negat Petrus Martyr, cum id millies repetat S. Hieronymus lib. I contra Jovinianum, et aliis in locis, sed præterea id ipsum habemus hoc loco ; nam postquam dixerat : « Si corrupta es, cur non palam nubis ? » Ita subjungit : « Neque vero hoc dico, quod post peccatum tollam pœnitentiam, ut quod male cœpit, male perseveret, sed quod desperem in istiusmodi copula divulsionem. » Hoc est, non hortor ut nubas, quia cupiam in eo, quod male cœpisti fornicando, male perseveres nubendo, et non potius cupiam pœnitentiam, et emendationem ; sed quia despero

te posse separari a viro, ideo malo, quod minus est malum, ut marito adhæreas, non fornicario.

Est autem hoc loco observandum, nuptias post votum simplex, de quo Hieronymus loquitur, licet sine peccato contrahi nequeant, tamen veras nuptias esse ; et ideo aliquo modo minus malum esse, nubere post votum ejusmodi, quam assidue fornicari, tum ob fidem conjugii, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona : tamen etiam aliquo modo, ut nos supra diximus, est majus malum sic nubere, quam fornicari, quia, qui ita nubit, reddit se inhabilem ad votum servandum, quod non facit, qui fornicatur.

Decimonono ponit Augustinum, quem in primis fatetur adversari sibi, et suis Lutheranis apertissime ; sic enin ait : « Hæc omnia votorum genera, id est, virginum, viduarum, conjugatarum, vult Augustinus et firma, et valida esse, ita ut gravissime peccent, qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.» Et post testimonia allata subjungit : « Ista vir Dei scribit, ut homo deceptus. »

At cur non sit verisimilius decipi Martyrem, quam illum virum Dei, qui etiam adversariis testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? Adfert deinde duo loca pro se. Unum ex libro de sancta virginitate, cap. 40. et 41. ubi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valde difficile intelligere, cur Deus uni det continentiæ donum, alteri non det. Ex quo loco colligit Martyr, non posse omnes qui volunt, haberent donum hoc. Si enim omnes qui volunt, haberent donum, non esset difficile intelligere, cur uni daretur, alteri non daretur. Causa enim esset, quia unus vult, alius non vult.

Alterum testimonium sumitur ex lib. de bono viduitatis cap. 9. et 10. et ex epist. 70. ad Bonifacium, ubi S. Augustinus docet, nuptias post votum ratas esse, ac veras, nec debere dissolvi.

Tertium testimonium addit Brentius ex lib. de bono conjugali, cap. 21. ubi S. Augustinus non audet anteponere virginitatem sancti Joannis, conjugio Abrahæ.

Addo ego quartum testimonium ex lib. de sancta virginit. cap. 34, ubi sic loquitur S. Augustinus de virginibus quibusdam sacris : « Hæ nubere volunt, et ideo non nubunt, quia impune non possunt, quæ melius nuberent, quam urerentur. »

Respondeo ad primum testimonium, et dico, S. Augustinum loqui de dono continentiæ, non quo fit, ut aliquis continere possit, quod nemini negari dicimus, sed quo fit, ut re ipsa aliquis contineat ; quod non datur, nisi iis, quibus Deus dandum esse judicaverit. Neque est hoc proprium dono continentiæ, sed commune cum dono fidei, dilectionis, perseverantiæ, aliisque donis ejusdem generis. Siquidem omnes justi vere perseverare possunt, si velint, et tamen impossibile est intelligere, cur Deus uni justo det perseverantiæ donum, ita ut reipsa infallibiliter perseveret, alium cadere sinat, nec det ei eam gratiam, qua efficaciter perseveret : lib. de spiritu et littera cap. 34 : « Jam si ad illam profunditatem, inquit, scrutandam quisquam me coarctet, cur uni ita suadetur, ut persuadeatur, alteri non item, duo interim occurrunt quæ respondere libeat : O altitudo divitiarum. Et : Non est iniquitas apud Deum. » Sed de his alibi disputandum est.

Ad secundum dico, Augustinum voluisse quidem nuptias post votum esse veras nuptias, sed simul asseruisse (quod Petrus Martyr non negat) gravissime peccare eas, quæ post votum nubunt; sic enim ait lib. de bono viduitat. cap. 9 : « Damnantur tales viduæ, non quia conjugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. » Et cap. 11. « Non possim dicere a proposito meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non conjugia, sed plane non dubitaverim dicere, lapsus et ruinas a castitate sanctiore, quæ vovetur Deo, adulteriis esse pejores. » Hæc ille. Itaque testimonium Augustini nihil efficit contra id, quod nunc defendimus, non licere nubere post votum.

Sed instat Petrus Martyr : In eo saltem contradicitis Augustino, quod matrimonia Monachorum et Sanctimonialium irrita esse decernitis.

Respondeo : convenit inter Theologos, matrimonium post votum simplex continentiæ illicitum quidem esse, tamen ratum, nec dirimendum : post votum solemne nullum esse. Sic enim Innocentius I. docet in epist. 2. et post eum Gelasius in epist. I. ac Toletanum Concilium I. can. 16. Utrum autem post solemne votum, nullum fit matrimonium jure divino et naturali, an solum jure Ecclesiastico, quæstio est. Nam Albertus, B. Thomas, B. Bonaventura, Richardus, et Durandus in IV. dist. 38. et

Dominicus a Soto lib. VII. de justitia et jure, quæst. 2. art. 5. volunt jure divino, ac naturali matrimonium nullum esse, si post votum solemne contrahatur. Atque hi dicerent S. Augustinum de voto simplici tantum esse locutum, non de solemni, ut etiam S. Hieronym, in epist. 47. de vitando suspecto contubernio. Contra vero, S. Basilium in lib. de virginit. et Chrysostomum in epist. 6. ad Theodorum, de voto solemni.

At Scotus et Paludanus in IV. dist. 38. et Cajetanus in 2. 2. q. LXXXVIII. art. 7. et omnis schola Jurisconsultorum, ut refert Panormitanus in cap. Rursus. Qui Clerici vel voventes, asserunt solo jure Ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post votum solemne contrahitur. Atque hi Augustinum et Hieronymum, vel de voto simplici locutos esse dicerent, vel de solemni secundum regulas juris divini ac naturalis. Decretum enim Ecclesiasticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solemne, ad eorum notitiam non pervenisse. Utraque sententia probabilis est; nec est nostræ considerationis hoc loco quæstionem istam definire.

Ad tertium dico, S. Augustinum eo loco non conferre virginitatem cum conjugio absolute, sed virginitatem unius personæ cum conjugio alterius personæ. Etsi enim absolute virginitas longe excellat conjugio, ut Augustinus, cum alibi sæpe, tum in ipso libro de bono conjugali, cap. 23. affirmat: tamen potest fieri, ut virginitas conjuncta sit in uno homine cum minore charitate, humilitate, aliisque virtutibus, quam conjugium in altero homino. Idcirco non possumus anteponere virginem conjugato, nisi constet in cæteris virtutibus illos esse pares.

Ad quartum dico, S. Augustinum eo modo esse locutum, quo S. Hieronymus in epist. 47. nimirum minus malum esse aperte nubere ei, qui simplex votum habet, quam perpetuo occulte fornicari.

Vicesimo adducit Leonem, ex cujus operibus unum testimonium profert ex epist. 87. alias 85. ad Episcopos Africæ, ubi Leo ita loquitur: « Dicente Apostolo, ut inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse, aut esse constaret, tam sacra semper habita est ista præceptio, ut etiam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur servanda conditio. » Videtur enim hic dicere S. Leo, non modo posse Episcopum ordinari, qui uxorem habuerit, sed etiam qui habeat; et præterea posse Episcopum, qui non habet uxorem, eam ducere, si voluerit.

Sed ad hoc testimonium jam respondi in disputatione de cœlibatu sacerdotum. Admittimus enim Episocpum fieri posse, qui uxorem habeat, modo ab ea se continere deinceps velit. Posse autem Episcopum uxorem ducere numquam sensit, vel scripsit S. Leo; siquidem in codicibus emendatioribus non habetur: « De muliere sacerdotis eligenda, » sed, « de muliere sacerdotis eligendi. » Jubet enim S. Leo, ut non solum arceatur a sacerdotio, qui plures uxores habuit, sed etiam is qui unam habuit, quæ tamen alterius antea fuerit. Consule epist. 84. ad Anastasium, ubi disertis verbis Leo docet, non modo Episcopum, sed etiam Presbyterum, Diaconum et Subdiaconum debere innuptum esse, vel continentem.

Postremo loco adducit Petrus Martyr Gregorium I, qui lib I. epist. 42. ita scribit: « Ante triennium omnium Ecclesiarum Siciliæ Subdiaconi prohibiliti fuerunt, ut more Romanæ Ecclesiæ suis uxoribus non miscerentur, quod mihi durum atqua incompetens » (impium pro incompetens, Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam) « videtur, ut qui usum continentiæ non invenit, neque castitatem promisit, compellatur a sua uxore separari, atque hoc, quod absit, in deterius cadat. » Ex his multa deducit Martyr, quæ adversus Catholicos pugnare videntur.

Primum est, Romanum Pontificem, qui prohibuerat, ne Subdiaconi Siciliæ suis uxoribus miscerentur, fecisse contra Nicænam Synodum, quæ Paphnutio auctore decrevit, non esse Clericis prohibendum propriæ uxoris commercium. At fabulam istam Paphnutianam in disputatione de cœlibatu sacerdotum evidenter, ut arbitror, confutavimus. Præterea, si unus Romanus Pontifex præceptum paulo durius, et incompetens, ut S. Gregorius dicit, imposuit, mox illud a successore temperatum fuit.

Secundum est, non fuisse eo tempore votum annexum sacro ordini. Gregorius enim dicit, durum sibi esse visum, ut Subdiaconi castitatem tenere cogerentur, qui non promiserant. At si in Sicilia Subdiaconi non vovebant, num alibi nusquam vovebant? Imo abusus erat, quod in Sicilia non voverent. Atque idcirco ibi S. Gregorius jubet,

moneri Episcopos, ut nullum ordinent Subdiaconum, qui non antea continentiam voveat.

Tertium est tyrannidem hanc a Romana Ecclesia cœpisse, in Orientali autem seu Græca Ecclesia ejusmodi usum non fuisse. Sed mendacium apertissimum est, non fuisse usum continentiæ Subdiaconorum, atque ordinum etiam superiorum in Orientali et Græca Ecclesia ante tempora S. Gregorii. Contrarium enim disertis verbis docet Epiphanius hæresi 59. Hieronymus lib. in Vigilantium. Leo epist. 84. et alii quos supra citavimus in disputatione de cœlibatu sacerdotum.

Quartum est, Gregorium, licet admodum superstitiosum, vidisse tamen hoc esse durum, et alienum a pietate, et moderari conatum, non tamen potuisse quantum volebat, ob canones et decreta. Sed quod sanctissimum virum admodum superstitiosum Petrus Martyr vocat, facit more suo. Quod ait eum vidisse hoc esse alienum a pietate, mentitur, ut solet. Non enim impium, sed incompetens Gregorius esse dixerat prædecessoris sui decretum. Quod addit S. Gregorium moderari conatum canones prædecessorum, sed non tantum fecisse quantum voluisset, plane divinat, vel somniat potius. Gregorius enim, ut summa potestate, ita etiam summa libertate utebatur in iis, quæ ad Dei honorem, et Ecclesiæ utilitatem pertinere videbat.

Adferunt alii quidam adhuc unum testimonium ex Gelasio Papa. Is enim epist. I. ad Episcopos Lucaniæ, cap. 23. de viduis, quæ continentiam voverant, loquens, ait : « Nos talibus nullum laqueum debemus injicere, sed solum adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii, et ut nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Dei reddat intentio. » Hæc ille.

Respondeo : laqueus, de quo Gelasius loquitur, non est, ut adversarii credunt, nuptiarum prohibitio iis quæ voverant, sed iis quæ non voverant. Nam ante dixerat Gelasius eas, quæ voverunt, non posse nubere sine peccato : « Sicut, inquit, si se continere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubere vetabantur : sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire. » Vult igitur Gelasius non debere cogi viduas ad vovendum, sed exponenda illis esse, et præmia si voveant, et reddant, et supplicia si voveant, et non reddant.

CAPUT XXXV.

Quod juniores vovere possint.

Sequitur disputatio quarta de iis, qui vota monastica suscipere, ac nuncupare possunt. Quatuor sunt genera personarum, quibus præ cæteris adversarii negant facultatem hujusmodi vota suscipiendi. Primo, juniores. Secundo, filiifamilias invitis parentibus. Tertio, conjuges ex consensu mutuo. Quarto, conjuges ante matrimonium consummatum, invito altero conjuge.

De primo, Lutherus lib. de votis monasticis ait, non oportere viros admittere ad vota monastica, nisi post annum 70 vel 80. Similiter in Confessione Augustana, art. 27. conqueritur, quod pueri permittantur fieri religiosi. Calvinus lib. IV. Institut. cap. 13. §. 19. dicit olim nefas fuisse ante annum 60. admittere fœminam ad votum continentiæ. Martyr in lib. de cœlibatu, et votis eamdem querimoniam renovat. Probant ex illis verbis I. Tim. V : *Adolescentiores viduas devita*, vel ut est in Græco παραιτου rejice, et, *Volo juniores nubere, matresfamilias esse etc.* (1) possumus addere duos veteres Canones ; nam Concilium Romanum sub Sylvestro, can. 10. prohibet velari sanctimoniales ante annum 72. et beatus Gregorius lib. III. epist 11. vetat sanctimonialem velari ante annum 60.

At his non obstantibus dicimus duo. Primo ad vota suscipienda continentiæ, obedientiæ, et paupertatis, requiri quidem eam ætatem, in qua sit usus liberi arbitrii ; sed ubi is adfuerit, in quacumque ætate licere talia vota nuncupare. Probatur primo Scriptura, Thren. III : *Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua.* Matth. XIX : *Sinite parvulos venire ad me* (2).

Secundo exemplis : nam Joannes Baptista a pueritia secessit in eremum, Luc. I. B. Maria adolescentula vovit perpetuam continentiam, ut supra demonstravimus. B. An-

(1) I. Tim. V, 11 et 14. — (2) Jerem. Thren. III. 27; Math. XIX, 14.

tonius, Paulus I Eremita, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, aliique permulti in adolescentia Monachi facti sunt, ut patet ex Athanasio, Hieronymo, Gregorio et Bonaventura, in eorum sanctorum vitis. Pari ratione omnes fere sanctæ Virgines, quas Ecclesia publice colit, adolescentulæ voverant continentiam, ut Thecla, Agnes, Cecilia, Agatha, Lucia, Clara, Catharina, et aliæ propemodum infinitæ.

Tertio probatur ex Patribus. Athanasius de humanitate Verbi, dicit etiam pueros virginitatem profiteri doctos esse a Christo. Basilius in quæstionibus diffuse explicatis, quæst. 15. disputat in qua ætate recipiendi sint homines ad vota monastica, et respondet, in prima ætate esse recipiendos pueros ad monasterium, sed non esse admittendos ad professionem, nisi ubi cœperint liberum habere usum rationis. Ambrosius lib. III. de virginibus : « Non ergo, inquit, ætas rejicitur florentior, sed animus examinatur. Ac certe Theclam non senectus, sed virtus probavit. Et hinc quid plura contexam, cum omnis ætas habilis Deo, perfecta sit Christo? Nec mirere in adolescentulis professionem, cum legeris in parvulis passionem. An dubitamus si eum usque ad continentiam sequatur adolescentia, quem usque ad mortem confitetur infantia ? »

Hieronymus in epist. ad Eustochium de virginit. docet, in cœnobiis fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros, viros, senes. Augustin. de sancta virginit. cap. 36. « Sed, induit, respice agmina virginum, puerorum, puellarumque sanctarum. In ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi a maternis uberibus pullulavit, nomen tuum ad loquendum linguam solvit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum. Non potest quisquam ex hoc numero dicere, qui prius fui blasphemus, et persecutor. Imo etiam quod non jussisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti dicens, qui potest capere capiat, arripuerunt, voverunt, et propter regnum cœlorum seipsos, non quia minatus es, sed quia hortatus es, castraverunt. »

Secundo dicimus ad professionem publicam, expetendam etiam eam ætatem, quam leges Ecclesiæ præscribunt, quæ pro temporum et locorum diversitate variæ exstiterunt. Nam Concilium Cæsaraugustanum, cap. ult. et Agathense can. 13. jubebant exspectari annum 40. antequam mulieres publicam professionem emitterent. Concilium autem Carthaginiense III, can. 4. jubebat exspectari annum 25. Quod expositum est in Concilio Milevitano, can. 26, debere intelligi, nisi aliqua necessitas cogat ante illud tempus virginem velari. B. Gregorius lib. I. epist. 48, in insulis ubi est molestior habitatio, jubet ne recipiatur aliquis ad monasticam professionem ante annum 18. ex quo recte deducunt canonistæ, in aliis locis posse recipi in minori ætate nimirum anno 14. quam ætatem definiunt multi canones, ut cap. Ad nostram, et cap. Significatum, extra de regularibus.

Porro Concilium Trullanum, can. 40. et Concilium Triburiense, can. 24. permittunt professionem etiam ante annum 12, sed nostro tempore Concilium Tridentinum, sess. XXV. cap. 15. statuit professionem non debere fieri ante annum 16, quam ætatem etiam olim definierat S. Basilius, ut testatur Concilium Trullanum cap. 40. ex quibus apparet numquam in Ecclesia fuisse consuetudinem, aut legem, ut exspectaretur annus 60 vel 80.

Ad argumenta, Illud Apostoli : *Adolescentiores devita*, seu rejice, intelligitur a numero earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non a voto continentiæ. Solum enim anus 60 annorum, quæ seipsas alere non poterant, voluit Apostolus nutriri sumptibus Ecclesiæ.

At, inquit Petrus Martyr, si juniores arcebat Paulus a convictu earum viduarum, quas alebat Ecclesia propter periculum incontinentiæ, cur non ob eamdem causam arcendæ sunt a voto? Respondeo, quæ alebantur ab Ecclesia, vovebant etiam continentiam, turpius autem fuisset deficere a voto aliquam ex iis, quæ publice alebantur ab Ecclesia, quam ex aliis; idcirco nolebat Apostolus recipi juniores ad numerum earum, quæ ab Ecclesia alebantur. Illis autem verbis : *Volo juniores nubere*, opponimus aliud, volo, ex I Cor. VII : *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est, continentes. Cum enim istæ voluntates contrariæ sint, oportet dicere neutrum adferre præceptum, et absolute quidem Apostolum cupivisse, ut omnes continerent, tamen quia nonnullæ bonum propositum deseruerant, cœpisse optare, ut juniores quæ non viderentur perseveraturæ, potius nuberent, quam voverent. Vide quæ de hoc loco diximus supra cap. 30.

Ad illud Concilii Romani dico primo, locum esse corruptum, et intelligibilem, et fortasse

multo minorem annorum numerum debere poni pro 72. Dico secundo, loqui Concilium non de omnibus virginibus, sed de illis solum quæ antequam profiterentur, viros petierunt, ut ipsa verba Concilii indicant, illæ enim diutius quam cæteræ probandæ videntur.

Ad Gregorium dico, eum loqui de sola Abbatissa. Sic enim ait : « Juvenculas Abbatissas fieri vehementissime prohibemus. Nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cujus ætas hoc, atque mores exegerint, velari permittat. »

CAPUT XXXVI.

Licere filiis ingredi Religionem parentibus invitis.

De secundo, an videlicet filii invitis parentibus fieri possint religiosi, Lutherus, in lib. de votis monasticis dicit, non posse filios, quamvis maximæ ætatis sint, ingredi religionem sine consensu parentum, si adhuc supersint. Idem docent Magdeburgenses Cent. IV. cap. 10. col. 1304. et Cent. VI. cap. 6. col. 354. et Martyr in lib. de cœlibatu, et votis. Ratio eorum prima est, quia præceptum de obediendo parentibus, in omni ætate obligat, et sicut non licet ulli vovere, quod non obediet parentibus, ita non licet vovere aliquid eis invitis. Secundo, quia uxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec servus sine consensu domini, ergo nec filii sine consensu patris, et confirmatur ex Concilio Gangrensi, cap. 16. « Quicumque filii a parentibus prætextu divini cultus abscedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis, anathema sint. » Contrarium docet B. Thomas in 2. 2. quæst LXXXVIII. art. 8. ad 2. et antea idem probaverat exemplo suo, quippe invitis et repugnantibus matre et fratribus, ordinem Prædicatorum professus est.

Nos breviter respondemus, licere filiis invitis parentibus ad religionem transire, duabus servatis conditionibus. Una, ut ad annos pubertatis pervenerint. Porro pubertas in viris est anno 14, ut habemus cap. I. de regularib. in VI, in fœminis anno 12, ut habemus can. puella 20. qu. 2. Altera conditio est, ut parentes non sint in tali necessitate, ut sine filiorum auxilio vivere non possint. Tunc enim tenentur ex præcepto Dei, parentibus adesse.

Probatur jam hæc sententia, primo Scripturis. Etsi enim hoc Scripturæ diserte non docent, tamen eis valde conforme est. Genes. XII : *Egredere de domo tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui.* Deuter XXXIII. *Qui dixit patri suo, et matri suæ : Nescio vos ; et fratribus suis : Ignoro illos. Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt* (1). Ubi Moses in laudibus Levitarum ponit, quod parentes et fratres deseruerint, ut Deo liberius vacarent. Unde glossa interlinearis exponit, qui dixerunt : nescio vos, patri et matri cursum mentis impedientibus. Item Psal. XLIV. *Obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet Rex decorem tuum* : Item Matth. X. *Qui amat patrem vel matrem plus quam me, non est me dignus.* Et Lucæ IX, non permisit Dominus eum, quem vocabat, ut iret domum ad salutandum, vel ad sepeliendum parentem.

Secundo sacris canonibus, nam in Concilio Toletano X, cap. ult. : « Parentibus, inquit, filios religioni tradere non amplius, quam usque ad quartumdecimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. Postea vero, an cum voluntate parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum. » Item 20. quæst. 2. can. Puella., qu, sumptus est ex Concilio Triburiensi, can. 24. « Puella, inquit, si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes vel tutores id factum irritum facere si voluerint. Si vero in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi. » Item cap. Cum virum, de regularib., Clemens III, loquens de puella nubili : « Tunc, inquit, quia liberum habet arbitrium in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem. »

Tertio, testimoniis Patrum. Chrysostomus in fine lib. III. contra vituperat. vitæ monasticæ : « Sin autem, inquit, alloquens parentes, vos contenderitis, filii quidem si fuerint egregia virtute prædita, etiamsi nolueritis, ad hanc pervenient Philosophiam monasticam, sempiternisque gaudiis fruentur : Vos

(1) I. Gen. XII, 1 ; Deut. XXXIII, 9. — (2) Psal. XLIV, 11 et 12 ; Math. X. 37.

autem infinitos vobis ipsis cruciatus congeritis. « Idem homil. 84. in Joan. : « Cum spiritualia, inquit, impediunt parentes, nec agnoscendi quidem sunt. » Similia habet in cap. VI. epist. ad. Ephes. in illud : *Filii obedite parentibus in Domino* (1); vult enim additum esse, *in Domino*, quia non debemus eis parere, cum pietatem impediunt.

Theophylactus in cap. XIX. Joann. in illud: Ecce mater tua : « Oportet, inquit, quidem parentibus ad pietatem obsistentibus non parere ; non obsistentibus autem omni cura servire. »

Ambrosius lib. III. de virginibus loquens de illis, quæ invitis parentibus profitebantur, non arguit ipsas, sed eorum parentes, qui vim facere conabantur, quos dicit esse pejores Gentilibus, qui filias præmiis ad virginitatem invitabant : « Illic præmiis, inquit, revocantur a nuptiis : hic ad nuptias coarctabuntur injuriis? Illic violentia fit ut capiantur? hic fiet violentia ne profiteantur? Et potest esse patientia Sacerdotum, ut non vel morte oblata, si ita necesse est, integritatis sacrificium vendicent? »

Hieronymus in epist. de suspecto contub : « Si quis, inquit, te corripit, quod sis Christiana, quod sis Virgo, non cures quæ matrem deserueris, ut in monasterio inter virgines viveres : talis detractio laus tua est, illum enim præfers matri, quem præferre juberis et animæ tuæ. » Idem ad Heliodorum, quæ prima est omnium : « Licet, inquit, parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, et scissis vestibus ubera, quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater jaceat, percalcato perge patre, siccisque oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. » Idem in vita Malchi testatur, eum, cum a parentibus ad nuptias minis et blanditiis cogeretur, eis invitis, ad monasterium se contulisse.

Augustinus in epist. 38 ad Letum, qui a matre impediebatur, ne ad vitam perfectam sequeretur : « Sed quid, inquit, dicit, aut quid allegat? forte decem illos menses, quibus viscera ejus onerasti, et dolores parturitionis ac labores educationis? Hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, ut in vitam æternam invenias eam. Hoc memento, ut oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi ès, si turris fundamenta posuisti. »

Gregorius Turonicus in vita Leobardi et Pappulæ, laudat eos, quod tam ille, quam illa, invitis parentibus, monasticam professionem susceperint. Gregorius homil. 37. in Evangelia in illud. *Qui non odit patrem, etc* : « Quos, inquit, adversarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus. »

Denique B. Bernardus epist. 3. quam scribit nomine Eliæ Monachi ad parentes ejus : « Sola, inquit, causa, qua non licet obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit, qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus. Si vere me, ut boni, et pii parentes diligitis, quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, et ab ejus servitio, cui servire regnare est, retrahere tentatis? Verum nunc cognosco, quia inimici hominis domestici ejus. In hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnosco vos parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad meum atque vestrum, imo universorum Patrem. Alioqui quid mihi et vobis? quid a vobis habeo, nisi peccatum, et miseriam etc. »

Quarto, probatur ratione B. Ambrosii lib. de virginibus : « Cui licet, inquit, maritum eligere, cur non licet Deum præferre? » At licet filiis parentibus invitis, matrimonium contrahere, cur non etiam liceat iisdem invitis continentiam profiteri? Præterea licet viro, uxore invita, ad religionem transire, quando matrimonium de præsenti quidem contractum erat, sed nondum consummatum, ut habemus c. Verum, et c. Ex publico, de conversione conjugatorum : ergo multo magis licebit invito patre. Præterea quilibet ingenuus post annos pubertatis est juris sui, quantum ad ea, quæ ad personam et statum suum pertinent. In hoc enim differunt servi a liberis. Denique, magis obediendum est Deo, quam hominibus, Act. V. Deus autem consulit perfectam vitam, Matth. XIX omnibus in genere, et in particulari interna inspiratione vocat quosdam : ergo si parentes resistant, audiendi non sunt.

Neque argumenta in contrarium vim ullam habent. Primum est, Deus jubet obedire parentibus, et eos honorare. Ephes. VI.

Respondeo : parentibus duo a filiis deberi, obedientiam, et honorem, id est, temporalia subsidia. Quantum ad primum, dico ex Chrysostomi, Theophylacti, Hieronymi, et aliorum expositione in eum locum, ideo Apostolum addidisse, *in Domino*, ut intelli-

(1) Eph. VI, 1.

gamus, non esse eis obediendum, nisi in iis, quæ non impediunt pietatem. Quantum ad alterum, dico, præceptum illud, ut alia omnia affirmativa, non obligare, nisi in casu necessitatis, cum videlicet pater sine filii opera vivere non potest. Si enim vel dives sit, vel habeat alios, a quibus alatur, filius non tenetur ei adesse, ut expresse docet Luc. IX. Dominus cum ait : *Sine mortuos sepelire mortuos suos*. Nam ut Theophylactus exponit, qui dixerat : *Sine, ut vadam, et speliam patrem meum* (1), non dicere voluit : Pater meus mortuus est, debeo eum sepelire ; sed, sine ut maneam cum patre meo, usque ad mortem ejus ; cum autem obierit, et eum sepeliero, tunc sequar te.

Secundum argumentum erat : Uxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec servus sine consensu domini ; igitur nec filius sine consensu patris.

Respondeo : vir non habet corporis sui potestatem, sed uxor, ut dicitur I. Cor. VII, et ideo non potest vir de persona sua disponere sine consensu uxoris. Filii autem, quoad personam suam, liberi sunt post annos pubertatis. Unde B. Augustinus, qui epist. 36. ad Letum docuit posse filios invitis parentibus sequi perfectionem ; idem in epist. 199. ad Ediciam, docet, uxorem id facere non posse sine consensu viri. Pari ratione servus non habet personæ suæ potestatem, sed dominus ejus : ideo de ea disponere non potest. Addit. B. Thomas 2. 2. quæst. CLXXXIX art. 9. quod cum subjectio servilis sit pœna peccati, non autem subjectio filialis, non mirum videri debet, si servis adimitur aliquid, quod antea eis competebat, et id non adimitur filiis.

Argumentum tertium ex Concilio Gangrensi, cap. 16. Respondeo : fuisse eo tempore quosdam, qui male intelligentes verba Domini, Luc. XIV ; *Si quis venit ad me, et non odit patrem, et matrem, et uxorem, et filios, etc.* (2) prætextu Evangelii relinquebant non solum parentes, sed etiam uxorem, et liberos, nec eorum ullam curam gerebant, etiamsi maxime indigerent. Hos ergo Synodus anathemati subjicit. Unde cap. 14. anathema dicit conjugibus deserentibus conjuges. Et cap. 15. parentibus deserentibus filios, et cap. 16 filiis negligentibus parentes.

Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum contra religiosos, qui parentibus adsunt, si eorum præsentia necessario indigeant. Si autem non indigeant necessario, absunt quidem corpore ab eis, tamen eos juvant quomodo religiosos decet, nimirum precibus apud Deum. Nam etiam filii sæculares non eodem modo juvant parentes, sed alii consilio, alii opibus, alii artificio, prout convenit statui uniuscujusque.

Addit quartum argumentum Petrus Martyr ex Basilio quæst. 15 fuse explicata, ubi filios dicit non esse recipiendos ad monasticam disciplinam, nisi a parentibus offerantur. Respondeo : loquitur S. Basilius de filiis, qui ob minorem ætatem adhuc subsunt in omnibus patriæ potestati, id quod textus Basilii loquitur apertissime : « Eos, inquit, qui sub parentibus sunt, dum ab illis ipsis adducuntur, coram multis testibus suscipiemus. »

CAPUT XXXVIII.

Licere conjugatis ex consensu vovere continentiam.

De tertio, an liceat conjugatis ex consensu mutuo suscipere vota perpetuæ continentiæ. Negat hoc disertis verbis Petrus Martyr in commentar. I. Cor. VII. et probat ex verbis Pauli. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, et iterum revertimini in idipsum* (3). Ubi Paulus solum ad tempus concedit vacationem ab usu conjugali. Idem docent Magdeburgenses Cent. IV cap. 10, col. 1304, ubi accusant Malchum Monachum, tamquam matrimonii contemptorem, quia ex consensu perpetuo abstinuit ab uxore, quam duxerat in captivitate sua. Ubi obiter notanda est imperitia, vel nequitia ipsorum. Nam, ut Hieronymus scribit in vita Malchi, cogebatur Malchus a Barbaris ducere in uxorem mulierem quamdam, quæ virum habebat ; cum igitur non posset sine peccato adulterii illam accipere, simulavit nuptias, ut mortem evaderet, et illam pro sorore habuit, et tamen Magdeburgenses illum reprehendunt, quod illi mulieri misceri noluerit.

(1) Luc. IX, 59 et 60. — (2) Luc. XIV. 26. — (3) I. Cor. VII, 5.

At hic error impudentissimus est; et probo primo ex ipso Pauli loco: nam Paulus postquam ait: *Iterum revertimini in idipsum*, subdit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Ubi illud: *Secundum indulgentiam*, non potest referri ad illud: *Nolite fraudare invicem.* Ibi enim locum habet imperium, non indulgentia; neque ad illud: *Nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Nam abstinere ad tempus ex consensu propter orationem, non eget indulgentia. Id enim dicimur indulgere quod non libenter concedimus, sed quasi coacti. Paulus autem maxime cupiebat, ut continerent,cum dicat: *Cupio omnes esse sicut meipsum;* ergo illud: secundum indulgentiam, refertur ad illud: *Iterum revertimini in idipsum* (1).Id enim Paulus non libenter concedit, sed indulget propter incontinentiam illorum; quomodo exponunt Hieronymus lib. I. contra Jovinianum. Augustinus lib. I contra Julianum, cap. 21. Ambrosius, Theodoretus, et alii in hunc locum. Ergo qui perpetuo continent ab uxore ex consensu, rem gratissimam Paulo faciunt; tantum abest, ut ipse id prohibuerit.

Secundo, probatur ex Patribus, Basilius in quæstionibus diffuse explicatis, quæst. 12: « Eos, inquit, *qui in conjugio matrimoni, ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex consensu hoc faciant etc.* » Epiphanius hæresi 59. et Hieronymus lib. contra Vigilantium dicunt, conjugatos non consuevisse sacris initiari, nisi continentiam perpetuam ab uxore promitterent. Quod idem statuit Concilium Arelatense II, can. 2. Idem quoque S. Hieronymus in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam fœminam, quod sine consensu viri continentiam vovisset.

Augustinus in epistola ad Ediciam, quæ est 199: « Quod, inquit, Deo pari consensu ambo voveratis, perseveranter usque in finem reddere ambo debuistis. A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem contantissime persevera. » Et epist. 45. ad Arment. et Paulinam: « Ambo, inquit, Deo reddite, quod ambo vovistis. » Et infra: « Sit vester consensus oblatio ad supernum altare Creatoris etc. » Et supra: « Nunc vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito, sed a magna iniquitate deterreo. » Idem Augustinus in epist. 32. ad Paulinum, laudat eum, quod cum Therasia conjuge sua continentiæ votum susceperit. Ipse etiam S. Paulinus epist. 3. ad Aprum, mirifice eum laudat, quod cum uxore perpetuam continentiam Deo voverat.

Gregorius lib. IX. epistola 39. ad Theotistam patriciam: « Si vero, inquit, utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit? » Theodoretus lib. IV. hist. cap. 13. laudat Pelagium Laodicensem Episcopum, quod prima die nuptiarum, cum ipse juvenis juvenem sponsam accepisset, ei persuaserit, ut simul continentiam voverent. Hilarius Arelatensis in epist. ad Augustinum, quæ præponitur libris de prædestinat: « Sciat, inquit, sanctitas tua, fratrem meum cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam devovisse. Unde rogamus sanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hoc ipsum in eis Dominus confirmare et custodire dignetur. »

Probatur tertio, exemplis eorum, quos recte fecisse, quod ex consensu continentiam voverint,nullo modo negari potest,cum sancti fuerint, et miraculis claruerint. Primum exemplum estMariæ et Joseph. Quod enim veri conjuges fuerint, patet ex Evangelio Matth. I. *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et: *Joseph vir ejus, cum esset justus etc.* (2) quod autem ex consensu perpetuo continuerint, certum est. Fuit enim error Helvidii a tota Ecclesia damnatus, quod B. Maria non fuerit semper virgo. Unde B. Augustinus de consensu Evangelistarum, lib. II. cap. I: « Hoc exemplo, inquit, magnifice insinuatur fidelibus conjugatis, etiam servata pari consensu continentia, posse permanere conjugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu. » Neque hoc exemplum adversarii negare possunt.

Nam Centuriatores Cent. I. lib.I. c.10. col. 366. dicunt, Josephum et Mariam ita verum conjugium contraxisse, ut voluerint, statuto tempore, more aliorum conjugum liberos procreare. Quod etiam docet Martinus Bucerus in c. I. Matth. Petrus Martyr in lib. contra Smithæum de cœlib. et Calvinus in I. cap. Luc. Id autem etsi blasphemum est, cum B. Mariam virginitate animi, quæ sola virtus est, spoliare nitatur, tamen in eo nobis deservit, quod hinc habemus non posse

(1) I. Cor. VII, 5, 6 et 7. — (2) Math. I. 20 et 19.

negare hæreticos, quin veri conjuges fuerint Maria et Joseph. Porro iidem Centuriatores Centur. IV. cap. 5. col. 405. dicunt errorem Helvidii esse, dicere B. Mariam aliquando cum Josepho viro suo rem habuisse : nec possunt dicere, B. Mariam, invito Josepho continuisse, nec e contrario, cum uterque sanctissimus fuerit.

Secundum exemplum est Ammonis Monachi, qui cum uxore virgine ex consensu semper virgo permansit, teste Palladio in historia Lausiaca, cap. 8. et quod hoc Deo placuerit, ex eo manifeste colligitur, quod ejus animam S. Antonius in cœlum ab Angelis deferri cum summa gloria vidit, ut Athanasius refert in vita S. Antonii.

Tertium exemplum est apud Cassianum Collat. XIV. cap.7. ubi refert, Laicum quemdam, quia cum uxore sua, ex consensu continentiam virginalem colebat, adeo claruisse, ut Dæmonem quemdam ferocissimum, quem S. Joannes Abbas expellere ab obsesso corpore non potuerat, ipse sola sua præsentia mox expulerit.

Quartum est S. Paulini et Tharasiæ uxoris, qui ex consensu votum perpetuæ continentiæ susceperunt. De quo vide epist. 32. Augustini ad Paulinum.

Quintum est S. Maturiani et Maximæ uxoris, de quo vide Victorem lib. I. de persecutione Wandalica.

Sextum est apud Gregorium Turonicum de gloria Confessorum, cap. 32. ubi refert, quod cum ex duobus conjugibus, qui semper ex consensu caste vixerant, altera mortua esset, alter in hæc verba prorupit : « Gratias tibi ago, omnipotens Conditor, quod hanc puellam, sicut eam tradidisti impollutam, et ab omni voluptatis contagio puram, ita tibi restituo. Illa vero etiamsi mortua esset, subridens ait : Sile vir Dei, quia non est necesse proloqui nostrum, nemine interrogante, secretum. »

Septimum est S. Eduardi Angliæ Regis, de quo Surius tom. I. ex antiquo manuscripto refert, quod cum una cum uxore virgo permansisset, multis miraculis claruit, et post annos centum a morte, inventus est omnino integer, adeo ut ne barba quidem illi, quæ prolixa et cana fuerat, decidisset.

Octavum est S. Henrici I Imperatoris, sed secundi Regis, et Kunegundis uxoris ejus, qui similiter ex consensu virgines permanserunt, et miraculis claruerunt, adeo ut vomerem candentem sine læsione calcaverit S. Kunegundis in testimonium virginitatis, de quibus vide Krantzium lib. III. cap. 32. suæ Saxoniæ.

Nonum est Petri Urseoli Ducis Venetorum, apud Volaterranum lib. IV. qui cum uxore ex consensu caste vivens, miraculis illustris fuit.

Decimum est S. Catharinæ Suecæ, quæ cum viro suo virgo permansit, et miraculis claruit. Volaterranus lib. XXII.

Undecimum Boleslai Pudici Polonorum Regis, de quo sic canit Clemens Janitius Polon.

> Conjuge consenuit cum virgine virgo maritus,
> Addictus studiis casta Diana tuis.

Duodecimum est Alphonsi II, Regis Castellæ, de quo similia refert Volaterranus lib. II. quod nimirum miraculis claruerit, et ab uxore perpetuo se continuerit.

Probatur ultimo ratione. Nam tota causa, cur non liceat viro profiteri continentiam, est, quia non habet potestatem corporis sui : et nemo potest rem alienam donare invito domino. At ista causa cessat, cum ex consensu fit votum.

Adde postremo, quod solum contra objici potest illud Matth. XIX: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (1). Sed hoc facile solvitur ; nam non solvitur conjugium per votum continentiæ. Unde Augustinus lib. I. de serm. Domini, cap. 25 : « Beatiora, inquit, sane conjugia judicanda sunt, quæ sine filiis procreatis, sive etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu servare potuerint ; quod neque contra illud præceptum sit, quo Dominus dimitti conjugem vetat, et illud servatur quod ait Apostolus : Reliquum est, ut qui habent uxores, tamquam non habentes sint. »

(1) Math. XIX, 6.

CAPUT XXXVIII.

Per vota solemnia solvi Matrimonium ratum, non consummatum.

De quarto duo sunt errores extremi. Unus est Martini Kemnitii contra sess. XXIV. Concilii Tridentini can. 6. et Magdeburgensium, qui docent, matrimonium sive sit ratum et consummatum, sive sit ratum tantum, non posse solvi per monasticam professionem. Ita docent Centur. I. lib. II. cap. 12. col. 637. idem docet Erasmus in cap. VII. I. ad. Corint. et in eamdem sententiam propendet ex Catholicis Claudius Espencæus lib. VI. cap. 4. de continent. suntque pro hac sententia gravissima argumenta. Nam Matth. XIX. et I. Cor. VII. matrimonium insolubile esse pronuntiatur : quod autem hoc de rato dicatur, patet primo, quia matrimonium ratum non differt a consummato ulla essentiali differentia; copula enim carnalis actus quidam est conjugii, non essentia conjugii. Secundo, matrimonium ratum est verum Sacramentum, significans Christi et Ecclesiæ unionem inseparabilem, ergo indissolubile. Præterea Tertio, per matrimonium ratum dat vir uxori potestatem corporis sui : ergo non potest invita uxore continentiam Deo vovere.

Alter error est in altero extremo, quod nimirum matrimonium etiam consummatum dissolvatur per ingressum in religionem. Ita decrevit Justinianus C. de Episc. et Cler. l. finali; et refert hanc legem Gregorius lib. IX. epist. 39. pro qua sententia adduci solet Basilius in quæstionibus fusius explicatis, q. 12. ubi videtur dicere, virum, qui non potest ab uxore impetrare consensum transeundi ad religionem, posse ea invita id facere; adducitur etiam exemplum Theonæ Abbatis, de quo Cassianus col. XXI. cap. 9. scribit, quod cum per quinque annos cum uxore vixisset, ac deinde Monachus fieri vellet, et ab uxore licentiam non impetraret, illa invita, matrimonium solvit, et Monachus factus est. Et cap. 10. scribit idem Cassianus, non debere hoc factum reprehendi, cum iste Theonas Apostolicis miraculis postea claruerit, et a plurimis magnis Patribus factum ejus collaudatum fuerit.

At nihilominus Ecclesiæ sententia est in medio, nimirum matrimonium ratum solvi per monasticam professionem, non autem matrimonium consummatum. Id habemus cap. Ex publico, et cap. Ex parte tua, et cap. Verum, de conversione conjugat. et 27. quæst. 2. can. desponsatam, aliisque multis canonibus ibidem; quibus accessit Tridentini Concilii, sess. XXIV. can. 6. ubi dicitur : « Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit. »

Probatur ergo secunda pars hujus sententiæ contra secundum errorem. Primo, ex ipsa Scriptura: nam quod Christus ait : *Quos Deus conjunxit, homo non separet.* Et : *Qui dimiserit uxorem, facit eam mœchari.* Matth. XIX. et quod ait Apostolus I. Corint. VII : *Iis qui matrimonio juncti sunt; præcipio non ego, sed Dominus, mulierem a viro non discedere etc.* in aliquo matrimonio locum habere debet, ergo saltem in matrimonio consummato; si enim in hoc non habet locum, in nullo habebit. Secundo, ex Patribus : nam Hieronymus in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam, quod sine licentia viri continentiam vovisset. Item Augustinus epist. 45. ad Armentarium, et in epistola 199. ad Ediciam, diserte docet, non licere conjugi, invito conjuge, vovere continentiam, et si id faciat, debere cogi, ut, voto non obstante, viro suo debitum reddat. Idem docet Gregorius lib. IX. epist. 39. ad Theoctistum, ubi reprehendit legem civilem, quæ permittit contrarium. Idem prohibent VIII Synodus et Nicolaus I, in epist. ad Carolum Regem, aliaque Conciliorum et Pontificum decreta apud Gratianum 27. quæst. 2. necnon in decretalibus, tit. de convers. conjugatorum.

Ad testimonium Basilii respondeo, fortasse loqui eum de matrimonio rato, sed nondum consummato. Quod si ita est, sententia ejus nobis apertissime favet. Sin autem de consummato forte loquatur, dico tria habere eo loco Basilium. Primum enim asserit, conjugatum venientem ad monasticen, debere interrogari, an consensum uxoris obtinuerit : *Vir enim non habet potestatem corporis sui, sed uxor,* ut Apostolus ait. I. Cor. VII. Deinde addit Basilius, si conjux

(1) Math. XIX, 6; I. Cor. VII, 10.

repugnet, ac resistat, oportere audire Domini vocem : *Qui non odit patrem, matrem, uxorem etc. non est me dignus* (1). Quæ duo inter se pugnare videntur. Sed addit tertio, sæpe accidisse, ut orationibus a Deo impetratum sit, ut conjux morbo correpta, consensum præbere cogeretur.

Videtur ergo S. Basilius velle, ut conjugatus, si Monachus fieri velit, primum consensum uxoris quærat : si impetrare non potest, oret Deum, et lachrymis et jejuniis instet, quo id etiam uxori persuadeatur, ac tum demum obtento consensu Monachus fiat. Sic enim et Apostolo obediet, dum non sine consensu conjugem relinquit, et Christo etiam parebit, dum uxoris amorem Christi amori postponit. Exemplum habemus in fratre et sorore S. Bernardi. Nam et ille ab uxore, et illa a marito orationum instantia consensum obtinuit, quem antea impetrare non poterant. Vide lib. I, cap. 4 et 6. vitæ S. Bernardi.

Ad exemplum Cassiani dico, esse illud unum ex iis factis Sanctorum, quæ sunt admiranda, non imitanda. Credendum enim est, peculiari Spiritus sancti admonitu id factum esse, præter communem ordinem, ac legem, quandoquidem ille tot claruit postea signis et virtutibus.

Probatur altera pars contra alterum errorem. Primo, testimoniis Ecclesiæ supra citatis ; etsi enim adversarii ea non recipiunt, tamen cum nulla ipsi in contrarium adferant, recta ratio docet, potius credendum esse tot sanctis Pontificibus, et uni generali Concilio, quam simplici inficiationi paucorum hominum.

Secundo probatur exemplis Sanctorum. Ac primum, quod sanctam Theclam ante matrimonii consummationem S. Paulus a nuptiis revocaverit, testatur Epiphanius hæresi 78. et Ambrosius lib. II. de virginibus.

Secundum exemplum est S. Alexii, qui prima nocte nuptiarum uxorem intactam relinquens, peregre profectus est, castamque vitam perpetuo duxit : ita refert Simeon Metaphrastes in ejus vita, cujus historia totius Ecclesiæ a multis sæculis celebratione confirmata est.

Tertium exemplum est S. Euphrasiæ, de qua similia refert idem Simeon Metaphrastes.

Quartum est S. Ceciliæ, quæ, teste eodem Metaphraste, prima nocte nuptiarum negavit viro suo Valeriano conjugale debitum, quia nimirum continenter vivere volebat.

Quintum est apud Augustinum lib. VIII. Confess. cap. 6. ubi scribit, duos milites, lecta Antonii vita, mox vota monastica suscepisse, relictis sponsis, quas habebant : illas vero cum id cognovissent, similiter fecisse. Nec refert quod ab Augustino dicantur sponsæ, non uxores ; nam sæpissime Veteres sponsas et sponsos vocant usque ad consummationem matrimonii, atque exinde maritos et uxores. Sic accipitur nomen sponsæ in cap. Ex publico, et cap. Carissimus et cap. Ex parte tua, extra de conversione conjugatorum ; et eodem modo Augustinus lib. VIII. Confess. cap. 3 : « Institutum est, inquit, ut sponsæ jam pactæ, non cito tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiravit sponsus dilatam. » Præterea adversarii non solum uxores, sed etiam sponsas futuras, negant posse dimitti propter vota monastica.

Sextum est S. Leobardi, qui, teste Gregorio Turonensi, rupit fœdera nuptialia cum honesta puella inita, et invitis parentibus Monachus factus est.

Septimum est apud Gregorium lib. Dialog. III. c. 14. ubi dicit, Gregorium sacram virginem, nuptiis jam constitutis, ad Ecclesiam confugisse, et sanctimonialis vitæ habitum petiisse, ac impetrasse.

Probatur ultimo, duplici ratione. Prima est, quia ratio ipsa docet, semper esse licitum transire de statu minus perfecto ad perfectiorem, si id possit fieri sine ullius detrimento. At status conjugii est imperfectior statu religionis : ergo poterit ab uno ad alium fieri transitus, quando id fiat sine ullius detrimento : fit autem sine ullius detrimento, quando matrimonium est ratum, sed non consummatum. Nam cum matrimonium est consummatum, duplex detrimentum oritur, si dirimatur ; unum proli jam natæ, vel conceptæ, quæ non poterit tam bene educari ; alterum ipsi conjugi, quæ manet ligata, nec potest alteri nubere, et quando etiam posset, non tam commode, cum non sit amplius virgo. At nihil horum invenitur in matrimonio non consummato. Ibi enim nulla est proles, et uxor potest alteri nubere, et æque bene, atque antea, cum adhuc sit virgo, et

(1) I. Cor. VII, 4; Luc. XIV, 26.

nihil infamiæ incurrat ex hujusmodi repudio, ut notum est.

Dices : at injuria illi fit, cum spoliatur invita re sua. Respondeo : tenetur consentire marito volenti perfectiores nuptias sine ulla comparatione inire, cum id facere possit sine suo incommodo, potest autem cogi ut faciat, quod tenetur facere.

Dices rursum : si hæc ratio valeret quidquam, probaret non solum propter monasticam professionem matrimonium ratum dirimi, sed etiam propter sacrorum ordinum susceptionem, ac præcipue propter episcopalem dignitatem, cum etiam sacro ordini sit annexum solemne votum continentiæ, et status Episcoporum sit perfectior statu religiosorum. At non dirimitur matrimonium ratum propter ordinis sacri susceptionem, ut Joannes XXII definivit in Extravaganti, Antiquæ concertat. de voto. Respondeo : non esse similia ; nam monasticæ professioni repugnat per se,et ex natura rei conjugium, non autem repugnat per se, et ex natura rei ordini sacro, sed ex solo decreto Ecclesiæ.

Secunda ratio est : nam in matrimonio duplex invenitur vinculum ; unum spirituale, quod ex solo consensu nascitur ; alterum carnale, quod nascitur ex copula ; sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem, ut patet ex I. Corinth. VII, ergo vinculum spirituale dirimi debet per mortem spiritualem et civilem : talis est monastica professio, qua homo toti mundo quodam modo moritur. Et ex hac etiam ratione patet, cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem sacrum ; nam sacer ordo non requirit mortem illam spiritualem seu civilem, qua quis opibus et propriæ voluntati renuntiet.

Ad argumenta duplex est solutio. Una communis Theologorum, quam præcipue Sotus explicat in IV, dist. 27, quæst. I, art. 4 quod tam insolubile sit matrimonium tantum ratum, quam consummatum ; et tunc ad illa omnia argumenta respondent, ea probare optime matrimonium ratum non posse dirimi ab homine,id est humana ulla auctoritate, sed tamen non probare, quin possit dirimi a Deo ; Deum autem esse qui dirimit, cum sponsum vocat ad religionem.

Dices : unde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, et non dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem, cum certum sit, Deum omnia posse dirimere? Respondeo, scimus ex Ecclesiæ declaratione.

Altera solutio est communis Canonistarum, quam etiam sequitur Cajetan. in opusculis tom. I, tract. 28. qui docent, matrimonium consummatum non esse solubile, nisi a Deo : matrimonium autem ratum tantum esse solubile auctoritate Pontificis, et etiam sine illa auctoritate, solvi per ingressum in religionem ; et tunc ad argumentum ex verbis Domini Matthæi XIX : *Quos Deus conjunxit, homo non separet ;* respondent, ea verba intelligi solum de matrimonio consummato. Nam hæc verba non sunt dicta a Domino, nisi postquam dixerat : *Erunt duo in carne una* (1), quod non sit, nisi per copulam carnalem. Et sic docet exponi debere hunc textum Alexander III, cap. Ex publico, de conversione conjugatorum.

Ad primam rationem respondent, matrimonium ratum et consummatum non differre solum accidentaliter, id est, ut rem operantem, et non operantem, ut vult prima opinio ; nec tamen differre proprie essentialiter, quasi desit matrimonio rato altera pars essentiæ, quomodo differunt homo et anima ; sed differre,sicut perfectum et imperfectum, sicut differunt homo, cui non deest ulla pars integralis, et homo mancus, surdus vel cæcus : id, quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, et non consummatum, si nihil ei deest, nisi operatio, sive effectus? Et cur non dicitur etiam sacerdotium ratum et non consummatum, antequam Presbyter incipiat exercere sacros ordines?

Porro id, quod deest matrimonio rato, est id, quod facit illud solubile. Nam Sacramentum matrimonii triplicem habet significationem. Primo, significat gratiam invisibilem, sive conjunctionem Christi cum anima. Secundo, conjunctionem Christi cum Ecclesia per charitatem. Tertio, conjunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam, ut docet S. Thomas in IV. dist. 27. quæst. I. art. 3 quæst. 2. ad I. et Innocentius III, cap. Debitum, de bigamis. Quæ significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum, sed ea non facit matrimonium insolubile ; nam illa conjunctio Christi cum anima non est insolubilis, ut patet.

(1) Math. XIX, 6 et 5.

Matrimonium autem consummatum habet alias duas, ut patet ex Paulo, Ephes. V. qui non dixit : *Sacramentum hoc magnum est*, *ego autem dico in Christo*, *et in Ecclesia* (1), nisi postquam dixerat : *Erunt duo in carne una,* quod certe fit per copulam. Et confirmatur hoc totum ex eo, quod si matrimonium ratum, non consummatum, significaret unionem Christi cum Ecclesia, sequeretur esse digamum, qui duo matrimonia rata contraxit, licet unum tantum, aut nullum consummaverit, quod est contra cap. Debitum, de digamis. Sequela patet; nam digamia contrahitur ex defectu significationis unius Christi cum una Ecclesia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad secundam rationem dico, matrimonium ratum esse verum Sacramentum, sed non perfectum, quoad omnem significationem.

Ad tertiam dico. Primo, eos, qui dant seipsos uxori, semper intelligere, se dare cum ea conditione, nisi vocentur a Deo ad spirituales nuptias. Secundo, non teneri conjugem ad solvendum ejusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui, quando in potest fieri sine ullo detrimento alterius conjugis, ut in præsenti accidit. Utraque solutio est bona, sed hæc posterior est conformior decretis et factis Pontificum, qui de facto dispensant in matrimonio rato, non consummato. Præterea, prima opinio nititur testimonio Nicolai, 27. quæst. 2. can. Scripsit, ubi dicit, Deum esse, qui solvit matrimonium, cum aliquem vocat ad religionem. At hoc fundamentum non est solidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio consummato, et intelligit illud solvi, quoad thorum, non quoad vinculum.

CAPUT XXXIX.

De Eremitis.

Sequitur disputatio quinta de Eremitis. Eremitarum institutum præ cæteris religionibus gravissime reprehendunt Magdeburgenses Centur. IV et V, cap. 6 et 10, necnon Calvinus lib. IV Instit. cap. 13 et 16.

Duo sunt autem, quæ reprehendunt, solitudinem, et vitæ severitatem. Solitudine dicunt eos pecasse dupliciter contra proximum. Primo, quod quasi odio humani generis in solitudines recesserint, contra illud Matth. XXIV : *Ecce in deserto est, nolite exire*. Et Hebr. X : *Non deserentes collectionem nostram*. Secundo, quod illa officia charitatis deseruerint, quæ Deus mandavit, contra illud Hebr. X : *Adjuvemus nos invicem* (2).

Vitæ severitate dicunt eos peccasse in seipsos. Primo, quod se exposuerint multis periculis, et tentationibus, sine Dei mandato, contra illud Matth. IV : *Non tentabis Dominum Deum tuum* (3). Et ideo in pœnam peccati Deus permiserit eos vexari variis modis a Diabolo, ut de Antonio et Hilarione patet. Secundo, quod sui ipsorum fuerint homicidæ, nimiis jejuniis, ciliciis, aliisque sponte susceptis afflictionibus, contra illud Exod. XX : *Non occides*. Et Coloss. II : *Habeto honorem corpori* (4). Tertio, quod stulto labore seipsos vexaverint, in rebus ridiculis et fatuis ponentes religionem, ut patet de Simeone, qui in altissima columna more avis plurimos annos vixit, in quo apparuisse dicunt miram Diaboli falcinationem et illusionem.

At vitam Eremiticam sanctam et perfectam, et Deo gratam esse probatur. Primo, testimonio Scripturæ, quæ vehementer laudat Eliam, et Joannem, qui Eremitarum Principes fuerunt, sive solitudinem, sive asperitatem vitæ consideres; nam de Joanne dicit Matth. XI : *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne*. Elias autem quantus fuerit, vel ex eo patet, quod in laudibus Joannis, Angelus posuerit, futurum illum similem Eliæ : *Ipse*, inquit, *præcedet in spiritu, et virtute Eliæ* (5), Luc. I. Porro Elias ut plurimum versabatur in monte Carmelo, et pilis induebatur, zona pellicea præcinctus, ut dicitur IV. Reg. I. Similiter Joannes vixit in deserto ab infantia ad finem usque vitæ, et pilis Camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea, victusque ejus erant locustæ et mel sylvestre, ut dicitur Luc I. et Matth. III. Quocirca veteres Patres Eliam et Joannem Eremitas et Principes Eremitarum faciunt, ut Basilius in epistola ad Chilonem ; Nazianzenus in Apologia postquam ex fuga rediisset ; Chrysostomus hom. 69. in Matth. Hieronymus partim in epist. ad Eustochium de

(1) Eph. V, 32. — (2) Math. XXIV, 26 ; Hebr. X, 25 et 24. — (3) Math. IV, 7. — (4) Exod. XX, 13; Coloss. II, 23. — (5) Math. XI, 11 ; Luc. I, 17.

virginit. Cassianus Collat. XVIII, cap. 6. Sozomenus lib. I. hist. cap. 12. Theophylactus in primum caput Luc. Isidorus lib. II, c. 15 de officiis divinis.

Ad hoc argumentum respondent, ac præcipue de Joanne docent, eum numquam fuisse in vera eremo, nec tam aspero victu, et vestitu usum, ut nos dicimus. Magdeburgentes Cent. I. lib. I. cap. 6. colum. 248, dicunt, Joannem prædicasse in deserto, esse accipiendum per Synecdochen, quia nimirum prædicabat in oppidis adjacentibus deserto, et cap. 10. col. 357, dicunt, Joannem habitasse cum suis parentibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum ejus erat in montanis Judææ, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob montes, et sterilitatem, quamquam plurima ibi oppida et pagi existerent, similiter exponunt Bucerus et Zwinglius in cap. III. Matth.

Rursus Centuriatores ibidem col. 356, dicunt, vestem Joannis fuisse quidem ex pilis cameli, sed tamen bene contextam, et talem, qualibus ordinarie utebantur homines ejus loci, quod idem ait Bucerus in cap. III. Matth. Addit vero in eumdem locum Chytræus, fuisse vestem similem illis, quas undulatas vocamus; vel Italice, dici ciambellotto, quibus certe nobiles nunc utuntur, non rustici.

Denique Centuriatores col. 364, dicunt, locustas Joannis fuisse genus cancrorum, id est, optimorum piscium, quos piscatores projiciebant tamquam in lege prohibitos, sed Joannem illos manducare solitum Evangelica libertate. Quod idem sensit Melanchthon in concione de Joanne Baptista, et aliquot alii in cap. III. Matth.

Hos errores refellit accurate Petrus Canisius lib. I. de corruptelis verbi Dei cap. 2, 3 et 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Joannem, probat Canisius. Primo, quia vox desertum, quæ in Scriptura frequentissima est, semper accipitur pro vero deserto.

Secundo probat, nam Lucæ I dicitur, erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel; ergo non viderunt illum Israelitæ usque ad annum ejus 30, quo nimirum se ostendere, et prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitavit in domo parentum, vel in oppidis, et pagis, sed in verissima eremo.

Tertio ex illis verbis Luc. III: *Factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto, et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans Baptismum pœnitentiæ.* (1) Ubi notandum est, eam regionem Jordanis, ubi Joannes prædicabat, fuisse etiam desertam. Sic enim ait Matth. cap. III. de re eadem loquens: *In diebus illis venit Joannes Baptista, in deserto prædicans Baptismum pœnitentiæ,* (2) ergo Joannes venit a deserto in desertum: Sed prius illud desertum ubi mansit Joannes, antequam prædicare inciperet, adeo erat desertum, ut ejus comparatione illud alterum non videretur desertum: Nam alioqui cur Lucas diceret, venit a deserto in regionem, si hæc regio erat æque deserta? Itaque vera est Euthymii sententia, qui in cap. III. Matth. docet, duplex fuisse in Judæa desertum; unum interius, quo nimirum nemo, aut rarissimi penetrabant; alterum exterius, ubi non habitabant quidem homines, tamen per illud sæpius iter faciebant: ac Joannem quidem usque ad annum 30. fuisse in interiori deserto, deinde postremo vitæ suæ anno in deserto exteriori.

Possumus addere quartam rationem ex dubitatione Judæorum, qui Joan. I. petunt a Joanne, quis ipse sit, num Elias, an aliquis alius. Si enim versatus fuisset semper in domo parentum, certe scivissent illum esse Joannem filium Zachariæ, et Elisabeth. At quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, usque ad annos triginta; nemo erat qui eum agnosceret, et ideo petunt: *Tu quis es?* et quia videbant eum vestitum eo modo, quo Scriptura testatur indui consuevisse Eliam, et simul sciebant rediturum Eliam ante Christi adventum, ideo quærunt: Elias es tu?

Accedunt ultimo testimonia Patrum. Eusebius libro IX. demonstrationum Evangel. cap. 5: « Procedebat, inquit, ex deserto inusitatum indutus habitum, omnemque communem hominum consuetudinem declinans; nam neque in vicum ullum, neque in urbem, neque in communem aliquem virorum cœtum commeabat. » Et infra: « Repente, inquit, nescio, unde a latebris solitudinis prodeuntem, et post prædicationem rursus in solitudinem, et latebras recedentem, sine cibo, sine potu, abhorrentem a multitudine, merito obstupescebant, et ne hominem quidem illum esse arbitrabantur. »

(1) Luc. III. 2. — Matth. III, 1.

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum: « Joannes, inquit, Baptista sanctam habuit matrem, Pontificisque filius fuit, et tamen nec patris affectu, nec matris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret castitatis. Vivebat in eremo, et oculis desiderantibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere. » Accedant testimonia supra citata, quæ Joannem Eremitarum principem faciunt.

Jam vero de Joannis veste, quod non fuerit ex panno, nec ullo modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Matth. XI: *Quid existis in desertum videre? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt.*(1) Unde Chrysostomus hom. 10. in Matth. dicit Joannis vestem compunctioni, et pœnitentiæ accommodatam fuisse, et ibidem ait, fuisse cilicinam ad mundi contemptum indicandum. Sanctus quoque Bernardus in serm. de S. Joanne Baptista: « Venit, inquit, Joannes non manducans, nec bibens, plane nec vestiens, sicut enim non est locusta cibus nisi aliquorum forte irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli hominum est indumentum.» Hæc ille. Et cur quæso sanctus Evangelista tam sollicite nobis Joannis vestem descripsit, si ea communis, et ordinaria erat? Cur vestem Christi non etiam descripserunt Evangelistæ, si personæ et non ipsius vestis ratio habebatur?

Porro de victu, quod locustæ illæ non fuerint pisces delicati, sed aut veræ locustæ, quæ sunt minuta animantia, vel certe herbarum summitates, patet primo, quia Græca vos ἀκρίδες nihil aliud significare potest, ut Euthymius docet. Secundo, quia Christus Lucæ VII. ait: *Venit Joannes non manducans, neque bibens*,(2) id est, usque adeo tenui cibo et potu utens, ut nullo uti videatur. Tertio, quia sic exponunt omnes Patres, quos vide apud Canisium.

Probatur Secundo vitæ eremiticæ institutum ex testimoniis sanctorum Patrum, qui uno consensu illud approbant. Basilius in epistol. ad Chilonem, Martyrio comparat vitam solitariam, et solvit omnes objectiones quæ contra Eremitas fieri possunt similiter in epist. I. ad Gregorium Theologum de utilitate solitudinis multa disputat. Nazianzenus in Apologia pro fuga sua, vocat cœlestem vitam Eremitarum, et in epist. ad Hellenium refert mira quædam de Eremitis sui temporis, ut quod aliqui numquam homines videant, aliqui integris viginti diebus cibo abstineant. Refert etiam de quodam, quod toto anno in oratione steterit, et ne tantillum quidem obdormierit, qui reliquias exigui cibi vicinus corvus adferebat. Postquam autem hæc, et similia retulit, subjungit: « Talis est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse e terra ad Patrem defert: religionis, inquam, Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentum, cum cœlestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans. »

Epiphanius in compendiaria doctrina, inter ea quæ in Ecclesia Catholica servantur sine præcepto, primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinem, quibus adjungit abstinentiam a carnibus, ovis, piscibus, et ab ipso etiam pane, et vino, humi cubationem, sacci gestationem, et similia.

Chrysostomus passim prædicat laudes Eremi, ut hom. 8. in Matth. ubi sic ait: « Si quis nunc ad Ægypti veniat solitudinem paradiso prorsus omnem illam Eremum videbit digniorem, et innumeros Angelorum choros in corporibus fulgere mortalibus etc.» Similia habet hom. 69 et 70 in Matth. et hom. 14. in priorem ad Timotheum.

Hieronymus in epist. I. ad Heliodorum: « O desertum, inquit, Christi floribus vernans, o solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi civitas magni Regis exstruitur, o Eremus familiarius Deo gaudens etc. » Idem in epist. ad Eustochium de virginit. dicit, eos, qui ex cœnobiis ad Eremum tamquam ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil secum ferre ad cibum, nisi panem, et salem.

Augustinus lib. I. de moribus Ecclesiæ cap. 31. miris laudibus effert Eremitas: « Nihil, inquit, de iis dicam qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, et aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, et ejus pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu, percipi non potest.» Et infra: « Hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, et honorandum videtur, oratione nostra videri qui potest? »

His adde Justiniani novellam constitutionem 133. ubi sic ait: « Solitaria vita, atque

(1) Matth. XI. 8. — (2) Luc. VII. 33.

in ea contemplatio res plane sacra est, et quæ suapte natura animas ad Deum adducat, neque iis tantum, qui eam incolunt commodet, sed etiam omnibus aliis etc. »

Tertio probatur rationibus. Prima ratio sumitur ab effectu, videmus enim magnam partem veterum Eremitarum evasisse viros perfectissimos et miraculis clarissimos, cujus rei testes produci possunt illi omnes qui scripserunt vitas et res gestas Eremitarum, ut Athanasius in vita Antonii, Hieronymus in vita Pauli et Hilarionis, Palladius in historia Lausiaca, Cassianus in Collationibus, Theodoretus in historia religiosa, Sozomenus lib. I. hist. cap. 12. 13. et 14. lib. III. cap. 13. et lib VI. cap. 28. et sequent, Ruffinus lib. II. hist. c. 3. et 4. Evagrius lib. I. c. 21. et lib. I. c. 7. Ac ut de cæteris nunc taceam, certe Paulum I Eremitam, Deus non pavisset annis 60, mittens ei per corvum singulis diebus dimidium panem ; neque Antonius vidisset animam ejus ad chorum Apostolorum in cœlum deferri, neque Leones illi sepulcrum effodissent, nisi summa illius solitudo centum fere annorum, et maxime vitæ austeritas Deo placuissent.

Secunda ratio, vita Eremitica est culmen et fastigium vitæ religiosæ. Nam omnes fere Patres docent, ad vitam Eremiticam non debere quemquam transire, nisi prius diligenter in cœnobio se exercuerit, propterea quod Eremus non adferat perfectionem, sed præsupponat. B. Hieronymus in epist. ad Rusticum I. Cassianus Collat. X. cap. 3. Augustinus lib. I. de moribus Ecclesiæ, cap. 3. Benedictus in Regula cap. I. Bernardus serm. 3. de circumcisione; et hæc fortasse est causa cur liceat omnibus fere religiosis transire ad ordinem Carthusiensium, quia nimirum vita illorum est solitaria, et proinde perfectorum. Cum igitur vita Eremitica perfectissima sit, non potest Deo non esse grata; supra enim ostensum est, vitam perfectam adeo placere Deo, ut rectissime voveri possit.

Tertia ratio, austeritas, et solitudo sunt optima media ad optimum finem. Nam finis austeræ et solitariæ vitæ est contemplatio Dei, rerumque cœlestium, ut patet ex Cassiano Collat. XIX. quæ est de fine vitæ Eremiticæ ; eam autem optimam partem Dominus vocat Luc. X. Medium autem ad contemplationem omnium optimum, est habere animum collectum, et intentum ; cui rei mirum in modum deservit solitudo, quæ omnem strepitum rerum, quæ animum distrahere possent, procul arcet. Hinc Dominus quotiescumque orare volebat, pergebat in montes, et loca deserta. Luc. V : *Ipse autem secedebat in desertum, et orabat* (1). Moysi quoque Exod. XXIV. cum Deus loqui vellet, jussit ut solus ascenderet in montis verticem, et caliginem intraret, nimirum ut nihil videre posset, quod animum ejus a Deo avocaret. Scribit etiam B. Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, adeo hoc esse verum, ut etiam multi Philosophi ductu naturæ in desertis habitaverint, et quidam etiam sibi oculos eruerint, ut sine distractione contemplari possent.

Idem de jejunio, et reliqua vitæ severitate dici potest. Nam quod jejunium medium sit optimum ad orationem, patet ex eo, quod in Scriptura ubique jungitur orationi. Tob. XII : *Bona est oratio cum jejunio.* Matth. XVII : *Hoc genus non ejicitur nisi in oratione, et jejunio.* Luc. II : *Hæc non discedebat a templo, jejuniis, et obsecrationibus serviens nocte, et die.* I. Corinth. VII. *Ut vacetis orationi, et jejunio* (2). Et Chrysostomus hom. I. in Gen. dicit jejunium esse animæ instar alarum ut sursum ferri, et summa contemplari queat. Similia habet Athanasius in lib. de virginitate, et Basilius orat. I. de jejunio : et quisque experitur, cum caro viget et floret, et in deliciis agit, animum, quoque fieri quodammodo carnalem et terrenum, et magis de luxuria quam de sapientia cogitare.

Quocirca etiam Plato locum pestilentem elegit, ubi versaretur et doceret, ut ait Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, ut discipuli sui nihil amarent nisi sapientiam ; Et ibidem refert Pythagoræos vitasse non solum urbes, sed etiam hortos, et omnia loca, quæ voluptatem adferunt ; ne animi mollescerent, et a studio sapientiæ retardarentur. Similia docet de sacerdotibus Ægyptiorum, qui ut vacarent contemplationi siderum, neque uxores habebant, neque ullum propinquorum videbant, et cibo tenuissimo utebantur. Scribit etiam Galenus in exhortatione medicinæ, animas hominum, voluptatibus deditorum, in multo sanguine tamquam in luto demersas nihil subtile, et cœleste contemplari posse.

(1) Luc. V, 16. — (2) Tob. XII, 8; Matth. XVII, 20; Luc. II, 37; I. Cor. VII, 5.

Quamquam sancti illi Eremitæ, non solum propter contemplationem ita severe vivebant, sed etiam aliis justissimis de causis. Primo, quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiamsi voluissent, eas commoditates vitæ in deserto reperire, quæ in urbibus reperiuntur. Et hæc est causa cur Paulus primus Eremita foliis palmarum indueretur, et fructibus ejusdem arboris aleretur, quia nimirum, et fructibus ejusdem arboris aleretur, quia nimirum, nihil aliud ibi erat; et similiter cur Joannes locustis et melle sylvestri viveret, quia ejusmodi rebus illa eremus abundabat, ut Hieronymus docet lib. II. contra Jovinianum.

Secundo, quia occupati deliciis animi, partim obliviscebantur corporis, ut de Joanne Abbate, refert Cassianus Collat. XIX. cap. 4. qui non recordabatur, an pridie comedisset necne : partim etiam ægre ferebant istam corporis servitutem, et ideo quo rarius, et brevius poterant necessitati corporeæ satisfacere, eo se feliciores putabant, ut Philo scribit de primis illis Monachis, in lib. de vita contemplativa supplicum. Multi enim propter aviditatem spiritualium epularum vix quinto aut sexto quoque die corpus reficiebant.

Tertio, quia noverant Deo gratissimam esse victoriam cupiditatum, et patientiæ exercitationem. Quia enim caro semper concupiscit contra spiritum, placet Deo, ut spiritus semper concupiscat adversus carnem. Unde Tertullianus, feras et aridas escas, et reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimum esse dicit, libro de resurrectione carnis.

Quarto, ad fructus dignos pœnitentiæ peragendos, et pro peccatis satisfaciendum. Sancti enim qui serio justitiam esuriunt, leves culpas graviter vindicare solent. Et hæc est una ex præcipuis causis, cur Joannes Baptista tam severe vixerit : Nam etsi ipse nulla fortasse peccata omnino voluntaria habuerit, cum scriptum sit ne levi saltem maculare vitam crimine posset, tamen quia missus a Deo fuerat, ut pœnitentiam prædicaret, voluit, exemplo, et verbo eam prædicare, idcirco, ut Chrysostomus dicit hom. 10. in Matth. vestem habuit compunctioni et pœnitentiæ accommodatam. Ex his facile jam erit ad argumenta respondere.

Ad primum argumentum respondeo, Eremitas non odio humani generis, sed studio purioris vitæ concedere in solitudinem. Unde Augustinus lib. I. de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 31 : « Quid est, inquit, quod vident qui non possunt homines non diligere, et tamen possunt homines non videre : Profecto illud quidquid est, præstantius est rebus humanis, cujus contemplatione potest homo sine homine vivere. » Itaque licet peccet contra genus humanum, qui odit societatem, non tamen peccat qui sine odio solitarius manet.

Locus autem Evangelii : *Nolite exire,* ad litteram de adventu Antichristi intelligitur. Mysticum autem desertum, et penetralia significant Ethnicorum et Hæreticorum falsa dogmata, ut Origenes, Hieronymus et Beda scribunt in cap. XXIV Matth. Hæretici enim Christum invenire volunt in quibusdam sensibus Scripturarum, plane inviis, et desertis, quas sancti Patres ne a longe quidem salutaverunt. Qualis est hic ipse sensus horum verborum : *Nolite exire.* Quis enim unquam cogitasset per hæc verba prohiberi vitam Eremiticam, et tamen Magdeburgenses : *Ecce hic est Christus,* in hoc deserto, in hoc sensu recondito, est vera verbi divini intelligentia.

Ad illud Hebr. X : *Non deserentes collectionem nostram,* dico Paulum accusare eos, qui ex odio, vel invidentia non conveniebant in Ecclesiam, quia nimirum non habebant eum locum, quem cupivissent, et ideo seorsim cum paucis conventicula faciebant. Unde Theodoretus, et Œcumenius notant Paulum per collectionem intelligere consensionem animorum. Adde, quod etiam Eremitæ, exceptis paucissimis, ad Ecclesiam in ipsa eremo simul conveniebant, ut nunc etiam Carthusianos, et Camaldulenses facere videmus.

Ad secundum argumentum respondeo cum Augustino lib. I. de moribus Ecclesiæ cap, 31. ubi ille sic ait : « Videntur nonnullis (Anachoreta) plusquam oporteret deseruisse res humanas, non considerantibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, et vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. » Unde et Justinianus loco citato dicit, imperium, militiam, agros ipsos, et quidquid boni habent homines sæculares, per orationes conservari sanctorum Eremitarum.

Dices, non sola oratio est opus charitatis a Deo preceptum, sed multa alia, ut Eleemosyna, visitatio ægrotorum, consilium, ins-

tructio etc. quæ Eremitæ non modo non præstant, sed etiam impotentes se reddunt ad ea præstanda. Respondeo, ad opera charitatis non obligantur homines privati, nisi quando se offert occasio. Hoc enim interest inter Prælatos, et non Prælatos, quod illi tenentur ex officio inquirere, an populi sibi crediti aliqua re indigeant : At isti non tenentur quærere, sed solum oblata occasione facere aliis, quod sibi fieri volunt. Et quamquam ex intentione facere se impotentem ad ea opera præstanda, sit peccatum, ut si quis ideo semper maneat domi, ne ulli pauperi occurrat : tamen si præter intentionem id accidat, non est peccatum.

Ad tertium dico, exponere se periculo, non esse peccatum, alioqui non liceret navigare, nec præliari etc. Sed peccatum esse temere exponere se periculo ; quod faceret qui sine justa causa, et conscius suæ debilitatis et nuditatis, cum viro forti, et armato congredi vellet ; et similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem peteret sine causa, id est, sine proposito purioris vitæ, et non prius in cœnobio edoctus esset pugnare cum Diabolo, ut Patres citati docent, nisi fortasse extraordinarie Deus aliquem vocet, ut constat de Paulo primo Eremita, et aliis quibusdam.

Ad quartum, dico, adeo, sanctos Eremitas non fuisse sui homicidas, ut etiam diutissime vixerint : Nam Paulus primus Eremita vixit annos 113, Antonius 105, cæteri fere omnes admodum senes fuerunt, ut ex collationibus Cassiani colligitur. Ostendit etiam B. Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, ex Hypocrate, et Galeno, conducere sanitati jejunium, quod idem ex Antiphane medico doctissimo, demonstrat Clemens Alexandrinus lib. II. Pædagogi cap. I.

Ad illud autem Coloss. II : *Habeto honorem corpori*, est duplex solutio. Una secundum Augustini explicationem in epist. 59 ad Paulinum, ubi sic explicat, quæ videntur quidem rationem habentia sapientiæ in superstitione, et humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, id est, videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, licet superstitiosa fit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, et castigandum corpus, non autem ad honorandum vel saturandum. Hæc enim bona essent, si non fierent superstitiose : Nam et Paulus ait : *Castigo corpus meam, et in servitutem redigo* I. Cor. IX.

Altera explicatio est Hieronymi in epistola ad Algasiam, et Chrysostomi in hunc locum, qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honorant. Porro honor corpori debitus id requirit, ut non subtrahantur ei necessaria, neque sine utilitate vel necessitate affligatur. Eremitæ autem affligebantur quidem, sed magna cum utilitate, nec tamen necessaria sibi subtrahebant, ut patet ex longissima vita ipsorum ; Nam etsi interdum necessaria sibi ipsi subtrahere videbantur, ut cum jejunabant multis diebus sine ullo cibo, tamen quia vires ad hoc faciendum ex divino beneficio habebant, non erat illis ejusmodi cibus necessarius.

Ad quintum sufficit Apologia Theodoreti in historia religiosa cap. 26 ubi duobus modis defendit factum Simeonis. Primo, quia id non fecit sponte, sed quasi coactus, cum enim plurimi ad eum confluerent, eumque certatim tangerent, ut curarentur à languoribus suis, vel certe, ut sanctitatem aliquam inde perciperent, ille indignum se judicans tanto honore, et simul ægre ferens tantam distractionem, et impedimentum ab oratione, excogitavit rationem illam in columna vivendi, quo nemo attingere posset.

Secundo dicit, id eum fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit novo illo spectaculo singularissimæ pœnitentiæ, et patientiæ excitare torporem hominum, quemadmodum quondam Prophetas suos Deus quædam facere præcepit, quæ stulta videntur : Nam Isaiam jussit nudum prorsus incedere per civitatem Isaiæ XX, Hieremiam catena lignea sponte sua circumdatum, Hierem. XXVIII, Ezechielem comedere panem in fimo bovino coctum, et per dies 390, dormire super latus sinistrum, et per 40, super dextrum, Ezech. IV, et caput, ac barbam radere, et polos in medio foro in statera ponderare, et unam partem cremare, alteram concidere gladio, tertiam dispergere in ventum, aliam ligare in summitate pallii Ezech. V. denique Joannem Baptistam jussit habitare cum bestiis, indui pilis camelorum et vesci locustis.

Quod autem vere Simeon iste Dei instinctu in columna habitaverit, probat Theodoretus ex vita ejus miraculis clarissima, et ex conversione innumerabilium hominum, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vitæ ejus, tota nocte, et magna diei parte, id est, usque ad horam nonam orabat. Deinde verba faciebat ad eos, qui illum invisebant ;

invisebant autem tam multi, ut via quæ ad illum ducebat propter continuum euntium et redeuntium hominum concursum, perenne quoddam flumen videretur. Porro his concionibus multa millia Ethnicorum ad Baptismum adduxit, sæpe etiam Judæos et Hæreticos confutavit. Post concionem curabat ægrotos, qui ordinarie adferebantur. Tanta autem erat fama nominis ejus propter miracula, ut ex toto orbe terrarum eo concurreretur, ex Armenia, Perside, Scythia, Æthiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britannia.

Romæ vero in omnium officinarum vestibulis, et porticibus imagines ejus visebantur, quibus Romani sibi præsidium, et opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tamquam ad summum tribunal contentiones suas, et discordias dijudicandas adferebant. Multa futura prædixit, quæ suo tempore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Jejunabat integram Quadragesimam sine ullo cibo et potu, idque plusquam per annos 28 continuavit. Denique, cum jam mortuus esset, adhuc stabat cadaver ejus immotum, et erectum in columna, quemadmodum cum vivebat, et post sepulturam miracula creberrima tam ad loculum reliquiarum, quam ad ipsam columnam fiebant. Porro harum rerum mirum silentium apud Magdeburgenses; nimirum hinc facile evanuissent omnes ipsorum objectiones.

CAPUT XL.

De habitu et tonsura Monachorum.

Sequitur Disputatio sexta de habitu, et tonsura, de quibus duo explicanda sunt. Primo, antiquitas harum cæremoniarum. Secundo, ratio earum: Nam Magdeburgenses Centur. IV. cap. 6. colum. 467. loquentes de habitu, et tonsura Monachorum, dicunt esse res superstitiosas, et non conformes Scripturæ, nec usui purioris Ecclesiæ. Calvinus quoque lib. IV. Instit. cap. 19. §. 27. videtur indicare, cœpisse usum tonsuræ tempore Augustini, causam autem fuisse dicit: quia eo tempore soli homines effœminati, et delicati alebant comam: non autem videbatur permittendum Clericis, et Monachis, ut id facerent, quod soli faciebant lasciviores, et molliores; postea vero corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, et significationes.

Quidam vero Hortensius Landus librum scripsit de persecutione Barbarum, ubi multa dicit contra tonsuram Monachorum. Et ne videatur sine Scriptura loqui, profert aliquot Scripturas Testamenti veteris. Prima est Levitic. XIX. ubi Dominus ait: *Non attondebitis comam in rotundum* (1). Cui similis est locus Hierem. IX. ubi Dominus dicit, se dispersurum omnes circumtonsos in comam. Tertia est Levit. XXI. ubi de Sacerdotibus dicitur: *Non radent caput, nec barbam* (2). Quarta est Ezech. XLIV. ubi idem habetur. Quinta in epist. Hieremiæ apud Baruch cap. ult. ubi Hieremias ridet idolorum Sacerdotes, habentes caput, et barbam rasam.

Quantum igitur ad vestes, quod antiquissimum sit institutum, ut qui profitentur mundi contemptum, et pœnitentiam, singulari et notabili habitu induantur, patet primo ex Dionysio cap. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, ubi de professione Monachi loquens ita ait: « Sacerdos, inquit, signo crucis eum consignatum tondet; omnique veste detracta eum alia induit etc. » Eusebius lib. II, hist. cap. 24. scribit ex Hegesippo Jacobum Apostolum fratrem Domini numquam induisse laneam vestem, sed sola sindone linea usum.

Athanasius in lib. de virginit. ante medium, docet sanctimonialem, ut fuscam vestem et vilem gerat. Basilius epist. I. ad Gregorium multa dicit de habitu Monachi, et similiter in quæstionibus fuse explicatis, q. 22. Chrysostomus hom. 69. in Matth. dicit, Monachos habitu imitari Heliam, et Joannem, et lib. de comparatione Regis et Monachi dicit, Monachum uno tantum amictu, instituto suo conformi, uti solere.

Palladius in hist. Lausiaca cap. 41. dicit etiam virgines sanctimoniales suo tempore cucullis uti consuevisse. Tertullianus lib. de velandis virginibus meminit habitus Deo dicati, quo utebantur sanctimoniales.

Ambrosius lib. VI. epist. 36. de Paulino loquens, qui ex magno viro in sæculo, et nobili senatore Monachus factus fuerat, et

(1) Levit. XIX, 27. — (2) Levit. XXI, 5.

eo facto multos gentilium senatorum offenderat : « Et cum ipsi, inquit, capita et supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra : si forte Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutaverit, indignum facinus appellant. »

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum Monachum : « Vidi quosdam, inquit, qui postquam renuntiavere sæculo, vestimentis dumtaxat, et vocis professione, non rebus, nihil de conversatione pristina mutaverunt. » Epist. 13. ad Paulinum : « Tunicam, inquit, mutas cum animo etc. » Et epist, 15. ad Marcellam : « Tunicam fusciorem, inquit, induta se repente Domino consecravit. » Epist. 22. ad Eustochium de virginitate omnium cœnobitarum eumdem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam et sagum, quibus in vita Hilarionis addit cucullam, dicit enim vestes ejus fuisse, tunicam sacceam, palliolum, et cucullam. Epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ loquens de sanctimonialibus : « Unus, inquit, omnium habitus, linteamine ad tegendas solum manus utebantur. »

Augustinus lib. VI. contra Faustum cap. 9. dicit, peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptarum, vel nuptæ speciem virginum vestibus referant ; et in epist. 199, ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse tunc insigne continentiam profitentium.

Gregorius lib. II. Dialogorum cap. I. meminit, habitus Monachi, et lib. III. cap. 14. meminit habitus sanctimonialis ; denique Cassianus totum primum librum de institutis cœnobiorum consumit, in explicando habitu Monachorum, decens eos præscriptum habitum professioni congruentem a majoribus accepisse. Adde duo Concilia ; Nam Gangrense can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum superbiebant, et contemnebant alios Christianos, qui communibus vestibus utebantur. Concilium Carthaginien. IV. can. 104. distinguit habitum laicalem ab habitu religioso. De habitu Clericorum, vide Chrysost. homil. 83. in Matth. et Hieronym. lib. I. contra Pelagianos, ubi meminerunt candidæ vestis. Item Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, ubi meminit sacræ tunicæ, qua utimur in mysterio Christi.

Jam quod attinet ad rationem habitus monastici, ea redditur ab iisdem Patribus : Nam cur vestem mutet Monachus futurus, rationem esse dicit Dionysius, cap. 6 Eccles. hierarch. ut significetur vitæ mutatio. Cur proprio, et certo utantur religiosi vestium genere, rationes duas reddit Basilius quæst. 22. ex diffuse explicatis. Prima ratio est ad designandam propriam professionem. Si enim convenit, ut aliter vestiantur senatores, aliter milites, aliter nobiles, aliter rustici, et si Paulus I. Corin. XI. jubet virum aperto capite orare ad significandam potestatem, mulierem vero velato ad significandam subjectionem. Cur non conveniet religioso certam vestem deferre ad significandum statum suum ? Secunda ratio est, ut religiosi saltem inviti cogantur recte vivere. Si non haberent certum habitum, non internoscerentur ab aliis : At nunc ab omnibus statim cognoscuntur et observantur, et si quid agant contra suam professionem, ab omnibus notantur, et reprehenduntur.

Cur utantur cucullis, rationem esse dicit Cassianus loco notato, ad designandam simplicitatem, innocentiamque infantilem, ad quam Monachi redire cupiunt. Infantes enim dum adhuc in fasciis, et sinu nutricis versantur, velis quibusdam quasi cucullis teguntur. Cur autem veste horrida, ut sacco, aut certe simplici, et vili utantur, causam reddunt Hieronymus, et Cassianus locis notatis ; tum ad agendam pœnitentiam, tum ad mundi contemptum demonstrandum. Nam saccos, et asperas vestes, habitum esse pœnitentium Scriptura testatur, cum inducit Achab pœnitentem sacco indutum III. Regum cap. XXI. et Eliam veste pilosa tectum, IV. Regum I. et Ninivitas sacco vestitos, Jonæ III. et Joannem pilis camelorum utentem, Matth. III. et denique multos alios : « *Circumeuntes in melotis, et in pellibus caprinis* (1).

Quia tamen potest quis et bene, et male uti veste inusitata, id est, insigniter contempta, vel horrida, monet sapienter B. Augustinus lib. II. de serm. Domini in monte cap. 19. ut ex sola veste neminem judicemus, sed ex aliis ejus operibus discamus, utrum id faciat contemptu superflui cultus, an ambitione aliqua, et simulatione sanctitatis. Potest enim sub ovina pelle lupus latere, nec tamen debet ovis deponere pellem suam, quia sub ea aliquando lupus delitescit.

(1) Hebr, XI, 37.

Nunc ad tonsuræ antiquitatem ostendendam, habemus in primis Dionysium eodem cap. 6. Eccles. hierarch. ubi clare dicit, Monachum futurum primum tonderi. Deinde, indui alia veste, priore abjecta. Habemus deinde Anicetum in epistola ad Gallos, ubi jubet radi caput in modum sphæræ.

Tertio, Athanasium in lib. de virginit. Palladium in hist. Lausiaca cap. 41. et Hieron. in epist. ad Sabinianum Diaconum, qui testantur etiam sanctimoniales tonderi consuevisse.

Quarto, Epiphanium hæres. 80. et Augustinum de opere Monachorum cap. ult. qui acriter reprehendunt quosdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum nolebant.

Quinto, Hieronymum et Augustinum qui coronæ sacerdotalis meminerunt. Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est 26. inter epist. Augustini : « Fratres tuos Dominum meum Alipium, et Dominum meum Evodium, ut meo nomine salutes precor coronam tuam. » Augustinus in epistola ad Proclinianum Episcopum 147 : « Per coronam nostram nos adjurant vestri, per coronam vestram vos adjurant nostri etc. »

Sexto, Isidorum lib. II. de offic. divinis cap. 4. et Bedam lib. V. hist. Anglorum cap. 22. quorum prior ab Apostolis dicit institutam esse tonsuram et coronam Clericorum, et Monachorum ; posterior dicit S. Petrum omnium primum gestasse coronam capillorum, toto reliquo capite detonso, et ad ejus imitationem omnes Clericos et Monachos idem suscepisse.

Septimo, Justinianum, qui in Authenticis collat. VII. tit. 5. cap. 2 et 3. distinguit tonsuram Monachorum novitiorum, quam Laicorum tonsuram vocat, a tonsura professorum.

Octavo, Concilia ; Nam Concilium Carthaginiens. IV, can. 44. prohibet Clericos alere comam aut barbam. Concil. Tolet. IV, can. 40. jubet, ut omnes Clerici toto capite detonso, solum circulum capillorum supra aures relinquant. Ex quo apparet, olim eamdem fuisse coronam Clericorum et Monachorum : sed Monachi quidem servarunt antiquam consuetudinem, Clerici vero magna ex parte illam mutaverunt.

Ut autem ad rationem tonsuræ veniamus. Primum, falsa est Calvini ratio ; Nam quod tempore Augustini non solum aliqui dissoluti comam gestarent, sed multi alii probi homines, idque sine peccato facerent, ex eo patet, quod pœnitentes jubebantur tondere caput in signum doloris, et pœnitentiæ, ut patet ex Concil. Agathensi can. 11. et Toletano III, can. 12. et præterea non solum Clerici, et Monachi tondebantur, sed ita tondebantur, ut corona capillorum appareret, quod certe non erat in communi usu Laicorum.

Alia ratio redditur ab Isidoro lib. II. de officiis divinis cap. 4. quod nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaræorum, qui in die consecrationis suæ tondebantur, ut dicitur Num. VI. Nazaræi enim sunt Monachi Testamenti veteris. At hæc ratio non mihi probatur, siquidem Nazaræi tunc solum tondebantur, cum desinebant esse Nazaræi, insigneque illorum erat longa cæsaries, ut ex eodem cap. VI Numeri patet. Imo Epiphanius hæres. 80. probat Monachos nostros debere esse tonsos, quia gerere comam longam, est proprium Nazaræorum Testamenti veteris. Sicut etiam Augustinus lib. de opere Monachorum, propre finem dicit, Patres Testamenti veteris merito gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nondum revelata erant. Idem enim significabant velamen positum in facie Mosis, et coma longa Sanctorum. At nunc postea quam Christus apparuit, convenit, ut qui Christo sunt consecrati, contrarium significent ablatione comarum, et hæc potest esse ratio prima nostræ tonsuræ.

Secundam reddit Beda lib. V. hist. cap. 22. ad exprimendam imaginem spineæ coronæ Christi ; ut enim omnes Christiani signo communi crucis ornantur, ita par erat, ut Clerici et Monachi, qui specialius Christum patientem imitari vellent, speciali signo ornarentur.

Tertiam et quartam rationem reddunt Isidorus lib. II. cap. 4. de officiis divinis, Rabanus lib. I. de instit. Clericorum cap. 3. et Hugo lib. II. de Sacramentis part. 3. cap. 1. dicunt enim tonderi capillos, qui sunt superfluæ quædam corporis partes ad significandum, debere Clericos et Monachos omnia superflua, et præcipue vitiosas cupiditates amputare, ut sic maneat vertex, id est, animus liber, et apertus divinis contemplationibus, et illustrationibus. Et rursum sic tonderi dicunt, ut relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronam, quandoquidem servire Deo, regnare est.

Quintam reddit Dionysius cap. 6. Eccles. hierarch. ut significetur illa nudatione ca-

pitis, vita pura et aperta, non fucata ulla specie, quam Monachus exhibere debet.

Posset addi sexta ratio tonsuræ Monachorum, nimirum ut signum esset pœnitentiæ, et conversionis : Nam ut ante diximus, pœnitentes olim nonnisi tonsi recipiebantur. Porro tonsuræ Sanctimonialium rationem moralem reddit Hieronymus in epist. ad Sabinianum, quia nimirum non lavabant unquam, nec ungebant caput, et periculum erat, ne a parvis animalibus, quæ inter cutem et crines oriuntur, et concretis sordibus opprimerentur. Quamquam negari non potest, quin etiam id fiat ad contemptum mundi demonstrandum ; solent enim fœminæ capillos plurimi facere.

Est autem hoc loco observandum, olim non tam rasuram, quam tonsuram fuisse in usu. Tondebantur enim demisse quidem, sed ita tamen, ut cutis tecta maneret. Id apparet ex Clemente Alexandrino lib. III. Pædag. cap. 11: « Sed pili, inquit, tondendi sunt, non novacula, sed tonsorum forficibus. » Item ex Optato Milevitano, qui lib. contra Parmenianum arguit Donatistas, quod Catholicis Sacerdotibus, per vim capita raserint : « Docete, inquit, ubi vobis mandatum sit, radere capita Sacerdotibus, cum e contrario tot sint exempla proposita, fieri non debere. » Item ex Hieronymo in cap. XLIV Ezechielis, ubi dicit, Sacerdotes non debere comam alere, nec tamen radi, sed ita tonderi, ut cutis tecta maneat. Denique Dionysius, Epiphanius, Hieronymus, Athanasius, Palladius, Augustinus, Isidorus , Beda, et Concilia Carthaginiense et Toletanum nusquam nominant rasuram, sed solam tonsuram. Unus est Anicetus Papa, qui, ut dixi, rasuræ meminit, sed non est ea epistola prorsus indubitata, forte enim falsum titulum præsefert. Nec tamen propterea reprehendimus usum hujus temporis, quod Monachi et Clerici raduntur ; Nam nec unquam fuit prohibitum radi, et præterea ejusmodi cæremoniæ, pro temporum et locorum diversitate, variari possunt.

Ad argumenta Hortensii respondemus, imprimis præcepta illa esse cæremonialia, et propterea non magis obligare, quam obligent circumcisio, sacrificia etc. Dico præterea primum et secundum locum ex Levit. XIX. et Hierem. IX. nihil concludere ; nam ut recte notavit Isichius in hunc locum, tondere comam in rotundum, non est comam scindere, sed ornare. Itaque prohibebat Deus Judæis, ne comam rotundam efficerent ; quod certe Monachi non faciunt, qui comam radunt, uno circulo capillorum excepto. Neque hoc Deus absolute prohibebat, sed solum propter intentionem malam, nimirum ne hoc facerent in cultum dæmonis, ut eo tempore et in iis locis gentiles faciebant, ut notant Theodoretus quæst. 28. in Leviticum, et Isichius, ac Radulphus in hunc locum.

Ad tertium Levit. XXI. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput absolute, sed ne radat in morte alicujus propinqui sui, in signum doloris. Voluit enim Deus Sacerdotes esse cæteris constantiores.

Ad quartum Ezech. XLIV. dico, Sacerdotibus Judæorum fuisse prohibitam rasuram, non quod in se mala sit, sed ne viderentur similes Sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabant, ut ex epist. Hieremiæ apparet. Quod ex se non esset malum, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, jubetur a Deo radi. Ezechiel. V. et præterea Num. VI. Nazaræus completo tempore consecrationis suæ jubetur radi. Unde Paulo dicit Jacobus Actor. XXI : *Sunt nobis viri quatuor, habentes votum super se, his ergo assumptis sanctifica tecum illis, et radant capita sua* (1). Solum ergo propter viciniam idololatrarum prohibebantur Sacerdotes Judæorum radi. Quæ forte causa erat, cur Optati, Hieronymi, et Ambrosii tempore Christiani Sacerdotes non raderentur, sed tonderentur : Nam adhuc ipsorum tempore erant Sacerdotes Isidis, qui caput radebant, ut Ambrosius epist. 36. et Hieronymus in cap. XLIV Ezechielis testantur. Posteaquam autem illa causa cessavit, nihil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandum caput radunt.

Ad ultimum dico, Hieremiam non ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, et barbam, sed quia id faciebant in honorem Deorum ligneorum, qui non poterant remunerari cultores suos.

(1) Act. XXI, 23.

CAPUT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

Restat postremo Disputatio de ratione vivendi, sive de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi vivendi apud homines religiosos. Vel enim vivunt ex labore proprio, vendentes aliquid, et ementes aliud: vel vivunt ex bonis suis communibus, id est, ex bonis quæ religiosi ipsi ad monasterium adferunt, et in commune constituunt: vel ex bonis relictis ac donatis a piis viris, vel ex mendicatione.

De singulis dicendum est. Ac primum, de primo duo fuerunt extremi errores. Unus eorum, qui dicebant non licere religiosis operari, et laborare pro victu, sed debere eos confidere in Dei providentia, et vivere ex alienis laboribus; hujus erroris fuerunt Messaliani, sive Euchitæ, apud Epiphanium hæres. 80. et rursus quidam apud Carthaginem, teste August. lib. II. retract. cap. 21.

Alter error fuit Gulielmi de sancto Amore, et postea Joann. Wiclefi apud Thomam Waldensem lib. IV. doctr. fidei antiquæ art. 2. cap. 22. et Joan. Calvini lib. IV. instit. cap. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore vivere, quamquam Gulielmus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manibus, sed eos solum qui non habent bona stabilia in communi. Primus error natus est ex duobus locis Scripturæ male intellectis, nimirum Matth. VI: *Nolite solliciti esse animæ vestræ, dicentes, quid manducabimus etc.* Et Joan. VI: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (1). Refellit hunc errorem August. in lib. de opere Monachorum, ex verbis Apostoli II. Thessalonic. II. ubi et se laborasse, et operatum dicit, ne quemquam gravaret, et alios monet, ut operentur, et laborent.

Quia vero respondebant hæretici illi, B. Paulum loqui de opere spirituali, id est, de oratione et exhortatione; notanda sunt alia loca, ubi expresse ponitur labor manuum, Actor. XX: *Ad ea, quæ mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.* Ad Ephes. IV. *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* I. Thessal. IV: *Operamini manibus vestris* (2). Ad hæc, ut acute notavit Augustin. idem Apostolus I. Cor. IX. dicit se operatum, cum tamen liceret sibi secundum Domini ordinationem non operari. At certe non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari, et non orare. Ait enim: *Si non evangelizavero, væ mihi, etc.* Loquitur igitur de corporali labore, cum dicit se laborasse, cum tamen non teneretur.

Ad verba illa Domini contra citata, respondeo, non prohiberi illis verbis moderatam sollicitudinem quærendi cibum proprio labore, sed immoderatam et superfluam. Potest autem tribus modis esse immoderata sollicitudo. Primo, ratione finis, ut si quis quærat cibum præcipua intentione, quasi sit ille ultimus finis, ut faciunt qui evangelizant, ut comedant; cum deberent comedere, ut evangelizent. Atque hoc reprehendit Dominus Matth. VI. cum ait: *Primum quærite regnum Dei etc.* Et Joan. VI: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (3); id est, primaria intentione quærite cibum spiritualem, secundaria corporalem.

Secundo, ratione diffidentiæ immoderata est sollicitudo, ut cum quis adeo sollicitus est de rebus temporalibus, ut vix possit credere sibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiamsi adhibeat ipse quoque suum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cum ait Matth. VI: *Nollite solliciti esse etc.* vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; Et sane persuadet efficacissimis argumentis; Nam si Deus, inquit, pascit aves, et vestit lilia, quæ eum non norunt, imo etiam providet Gentilibus, qui eum blasphemant, quomodo vobis cultoribus suis poterit deesse? Et si vobis corpus et animam donavit, quæ majora sunt; quomodo credibile est non daturum cibum et vestes quæ sunt minora?

Tertio, immoderata est sollicitudo ratione temporis, ut cum quis hodie sollicitus est pro ea re, pro qua satis tempestive cras incipere sollicitus esse, et hoc reprehendit Dominus cum ait ibidem: *Nollite solliciti esse de crastino. Sufficit diei malitia sua.* Ubi

(1) Matth. VI, 31; Joan. VI, 37. — (2) Act. XX, 34; Eph. IV, 28. I. Thessal. IV, 11. — (3) Matth. VI, 33; Jean VI, 27.

notandum, non reprehendi providentiam parandi necessaria pro tempore futuro, alioqui peccasset Joseph Genes. XLI. qui recondidit frumenta pro futura sterilitate: etiam Dominus ipse habebat loculos, ut emeret cibos, Joan. XIV. Itaque vocatur sollicitudo de crastino, et mala est illa, quæ non convenit præsenti tempori secundum rectam rationem.

CAPUT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

Secundus error tria affert præcipua fundamenta. Unum ex Apostolo, qui Ephes. IV. I. Thessal. IV. et II. Thessalon. III. præcipit Christianis, ut ex labore manuum victum quærant; ex quibus locis tale argumentum duci potest: vel ista verba B. Pauli continent præceptum necessitatis, vel consilium perfectionis : si primum, ergo tenentur laborare etiam religiosi; si secundum, ergo tenentur saltem religiosi, illorum enim est viam perfectionis et consiliorum tenere.

Secundum fundamentum est ex Augustino, qui in lib. de opere Monachorum dicit, religiosos teneri ad hoc Apostoli præceptum implendum, nec excusari per occupationes spirituales. Sic enim ait cap. 17 : « Quid, inquit, agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus, inquiunt, et Psalmis, et lectioni, et verbo Dei. Sancta plane vita, et in Christi suavitate laudabilis: sed si ab his avocandi non sumus, nec manducandum est, nec ipsæ escæ quotidie præparandæ, ut possint apponi et assumi. Si autem ad ista vocare servus Dei certis intervallis temporis ipsius infirmitatis humanæ necessitas cogit, cur non et Apostolicis præceptis observandis aliquas partes temporum deputamus? Citius enim exauditur una obedientis oratio, quam decem millia contemptoris. »

Tertium fundamentum est ex consuetudine omnium antiquarum religionum : Nam Epiphanius hæres. 80 Hieronym. epist. 4. ad Rusticum, Aug. lib. I. de moribus Eccles. cap. 31. Cassian. lib. II. cap. 3. et lib. III. cap. 2. de institutis cœnobiorum, docent omnia monasteria bene instituta, secundum Apostoli legem manibus laborare.

His non obstantibus, respondemus cum B. Thoma in opusculo XIX. et in 2. 2. quæst. CLXXXVII. art. 3. et B. Bonaventura in lib. de paupertate Christi, et in Apologia pauperum : ad victum labore manuum quærendum non magis teneri Monachos, quam sæculares, et probatur primo, vel laborare manibus est præceptum, vel consilium. Si primum, omnes obligat, tam sæculares, quam religiosos. Præcepta enim dantur omnibus ; omnibus enim dicitur : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Si secundum, ergo nemo tenetur laborare manibus, nisi qui sponte ad hujus consilii observationem se obligaverit; talis enim est natura omnium consiliorum : Ergo religiosi qui id consilium non receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenentur religiosi ad omnia consilia, sed solum ad illa, quæ sponte suscipiunt.

Secundo, si tenerentur religiosi laborare manibus magis quam sæculares, aut id esset ex præcepto naturali, aut ex positivo: neutrum autem dici potest ; quod enim non ex positivo, patet, quia nullum tale exstat: quod non ex naturali, probatur. Nam præceptum de laborando, ut est naturale, dupliciter obligat, uno modo absolute, alio modo in certo casu. Primo modo non obligat singulos, sed Rempublicam, ut patet, debent enim in ea alii esse opifices, alii agricolæ, alii medici, alii judices etc. et ex hac parte non convenit religiosis laborare manibus, illi enim officium habent in Republica orandi, et psallendi, et similia faciendi. Secundo modo tenentur quidem singuli hoc præcepto, sed non minus sæculares, quam religiosi ; nam omnes casus, in quibus obligantur singuli laborare manibus, non minus accidere possunt sæcularibus, quam religiosis ; ver. gr. unus, et præcipuus casus est, si quis nihil habeat unde vivat, nec possit licite habere, nisi operando. Alius casus est, si quis teneatur providere alteri de cibo, et non possit licite eum invenire nisi operando. Tertius est, si quis non possit otium fugere, vel tentationes carnales superare, nisi operando corporaliter. At omnes tam religiosi, quam sæculares tenentur providere, ne moriantur fame, et otium fugere, ac superare tentationes. Omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

Tertio probatur ex illis ipsis argumentis,

quæ contra nos proferuntur. Nam in primis Apostolus, in illis locis non scribit Monachis, sed sæcularibus ut patet, et præcipue juxta opinionem adversariorum, qui docent nondum illo tempore cœpisse religiones. Deinde Apostolus in illis locis nunquam præcipit operari absolute, sed solum ad evitandum furtum, vel scandalum, vel otium : Nam Ephes. IV. ait : *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* Et I. Thessal. IV. posteaquam dixerat, ut operarentur, subjungit rationem : *Ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis* (1). Ubi illud, *desideretis*, non significat concupiscatis, sed careatis. Sic enim est in Græco ἢ μηδενὸς χρείαν ἔχητε, id est, et nullius indigentiam habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cum videbant Christianos ex alienis bonis velle vivere. Et II. Thess. III. postquam dixerat : *Qui non laborat, non manducet.* Subdit : *Audivimus enim quosdam inter vos inquietos esse, nihil operantes, sed curiose agentes* (2). Qui ergo possunt furtum evitare et scandalum, et otium, alio modo quam corporaliter operando, eos Paulus non obligat corporaliter operari.

Jam vero B. Augustinus in illo lib. de opere Monachorum, solum obligat ad operandum manibus illos, qui antequam religiosi fierent, ex labore manuum vivebant, et nunc idem facere possunt, sine impedimento majoris boni, et tamen ex otio, et pigritia nolunt ; Nam cap. 21, excipit religiosos, qui Ecclesiastica ministeria exercent, quales hoc tempore omnes mendicantes. Sic enim ait : « Si Evangelistæ, inquit, sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed plane vendicant potestatem, nimirum vivendi ex facultatibus populi. »

Dices, potestas petendi sumptus a populo, non est data nisi ordinariis pastoribus : alioqui possent religiosi accipere decimas, quod est falsum, et contra canones multos, ut ex Clementina prima de decimis perspicuum est.

Respondeo, quidquid de hoc sit, quod postea videbimus, satis nobis est, quod Augustinus hoc dicat, de cujus sententia disputamus. Et præterea sive religiosi prædicantes et Sacramenta ministrantes, possint, ex justitia sumptus petere, sive non possint, satis est quod licite possint petere saltem ex charitate, et accipere corporalia ; sicut ipsi ex charitate ministrant spiritualia, et populus accipit. Adde etiam, quod religiosi hujusmodi recte dici possunt operari manibus suis. Operari enim manibus est operari corporaliter, sive id fiat manibus, sive pedibus, sive lingua, sive alio modo : Appellatur autem opus corporale, opus manuum, quia manus est instrumentum præcipuum, quo operamur. Unde etiam aurigæ, et nautæ, et cursores et vigiles dicuntur operari manibus, quia corporaliter exercentur, licet non minus pedibus quam manibus in suo opere utantur. Qui ergo canunt in choro, publice concionantur, docent, confessiones audiunt, plane manibus laborare dici possunt.

Itaque soli contemplativi, qui sibiipsis vacant, manibus non laborant. Inter illos autem excipit Augustinus ab obligatione laborandi illos omnes, qui in sæculo divites fuerunt, et bona sua pauperibus dederunt. Illis enim debet Ecclesia victum, et vestitum, quandoquidem omnia sua ipsi Ecclesiæ in ejus pauperibus dederunt. Sic enim ait de istis loquens cap. 25 : « Si et ipsi, inquit, aliquid manibus operentur, ut pigris ex vita humiliore, et ab hac exercitatione venientibus auferant excusationem, multo misericordius agunt, quam cum omnia sua indigentibus diviserunt. Quod quidem si nolunt, quis audeat cogere ? » Et c. 21, tales multos fuisse dicit in Hierusalem, qui quoniam omnia sua pauperibus dederant, quando tempore famis egebant, non sunt coacti operari manibus, sed eorum inopia eleemosynis Græcorum sustentata est Act. XI. Soli ergo remanent illi religiosi, qui in sæculo vivebant ex opificio, et in religione sibi solis vacant, non populo. Hos August. obligat ad laborandum.

Sed nec istos obligat absolute, sed solum quando, si operentur, non impedientur a majori bono, et si non operentur perniciose otiosi erunt. Nam si aliquis talis possit perpetuo orare, aut legere, et velit id facere ? et inveniat qui eum in tali versantem gratis alat, cur non poterit id facere ? Nam hoc modo vixit per triennium B. Benedictus, ut Gregorius testatur lib. I. dialog. c. 1 et tota vita sua B. Alexius, ut in ejus vita scribit Simeon Metaphrastes.

Unde Augustinus cap. 17. ejusdem libri, ubi dicit Monachos non debere excusari ab

(1) Eph. IV, 28 ; I. Thessal. IV, 11. — (2) II. Thessal. III, 10 et 11.

opere manuum per orationem, psalmodiam, lectionem, et verbum Dei, clarissime indicat se loqui non de oratione assidua, nec de continua, et publica psalmodia, lectione, concione, quæ totum hominem occupant, sed oratione, psalmodia, lectione, et exhortatione privata, et rara, quæ multum otii relinquant. Et c. 21. dicit se reprehendere illos Monachos, qui ex conditione servili ad monasterium veniunt, ut vitam inopem, et laboriosam fugiant, et vacui pascantur ac vestiantur, et insuper honorentur, ab iis, a quibus contemni conterique consueverant. De quibus etiam dicit cap. 25 : « Nullo modo decet, ut in ea vita, ubi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi, et quo veniunt relictis deliciis suis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi sint rustici delicati. » Et cap. 28. ait : « Ostendite, inquit, hominibus non vos in otio facilem victum, sed per angustam et arctam portam regnum Dei quærere. »

Ad argumentum tertium de consuetudine antiquorum monasteriorum dico, Monachos illos fuisse obligatos operari manibus ex propriis regulis suis. Cur autem ejusmodi regulam constituerint, causa est duplex. Una, quia non poterant aliter sustentari, nam nec habebant prædia, et possessiones sibi relictas, ut nunc habent multi Monachi, et eleemosynas a populo petere, nec audebant, cum populo non servirent, nec ullo modo id suffecisset : Nam uno in loco, sub uno Abbate degebant terna ut minimum hominum millia, ut Augustinus refert lib. I. de moribus Ecclesiæ cap. 31.

Altera ratio est, quia illi Monachi cum non essent Clerici, sed Laici omnes, excepto Abbate, non erant satis occupati, et ideo ad fugiendum otium necessarium erat illis laborare. Hieronymus in epistol. ad Rusticum : « Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus mens etc. » Nec tamen absolute est verum omnes antiquos religiosos manibus laborasse. Sic enim scribit de monasterio S. Martini Sulpitius in vita S. Martini cap. 7 : « Nemo ibi quidquam proprium habebat ; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, ut plerisque Monachis moris est, quidquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur. Cui tamen operi minor ætas deputabatur : majores orationi vacabant. » Hæc ille. Ubi vides solos juniores laborasse manibus, eosque non ad victum quærendum (nam nihil eis vendere licebat, sed vivebant ex bonis, quæ attulerant) sed ad otium fugiendum. Sed nec primi Monachi sub Apostolis in Hierusalem, aut in Ægypto operabantur manibus, ut patet Actor III. et IV. et ex lib. Philonis de vita contemplativa.

CAPUT XLIII.

Licitum esse Monachis vivere ex bonis patrimonialibus in communi.

De secundo modo vivendi nulla potest esse dubitatio ; nam in primis talis fuit vita primorum religiosorum sub Apostolis cap. IV. Act. unusquisque enim adferebat pretia suarum rerum Apostolis, et inde dividebatur cuique sicut cuique opus erat. Deinde talis etiam fuit usus antiquorum monasteriorum, ut reciperent, si quid ii in commune dare volebant, qui Monachi fiebant, ut patet ex Augustino, in epist. 109. ad Sanctimoniales, ubi sic ait: « Quæ aliquid habebant in sæculo, quando ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune. » Item serm. 2, de communi vita Clericorum : « Vivunt, inquit, nobiscum in societate communi, et nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt. » Et lib de opere monachorum cap. 25. ideo dicit, divites non teneri ad opus manuum, quia monasterio sua bona contulerunt.

B. Benedictus, ut in vita S. Placidi legitur : « Bona quæ fuerant Monachorum suorum, non sinebat alio derivari, quam ad sua monasteria, ut inde multos Dei servos alere posset. » B. Bernardus epist. I ad Robertum : « Ostenditur, inquit, terra, quæ cum illo, et pro illo dicitur data fuisse. »

Denique hinc natæ sunt illæ leges Justiniani, in Authenticis coll. I, Const. 5. §. Illud quoque, et coll. 9 const. 15 §. Si qua mulier. In quibus statuitur, bona eorum, qui Monachi fiunt, eo ipso ad monasteria, quæ illi ingrediuntur, pertinere. Quamquam hoc tempore multæ religiones huic privilegio renuntiarunt.

CAPUT XLIV.

Licitum esse Monachis vivere ex rebus sponte oblatis et donatis.

De Tertio modo nulla quæstio esse deberet, nam B. Augustinus in Psalm. CIII. conc. 3. explicans illud : *Cedri, quas plantavit, illic passeres nidificabunt* (1), dicit cedros esse homines potentes, et divites ; passeres autem esse religiosos pauperes : nidificare vero passeres in cedris, significare, quod religiosorum monasteria a divitibus hujus sæculi eriguntur, et sustentantur : « Cedri Libani, inquit, nobiles et divites, excelsi hujus sæculi, quando cum timore audiunt : Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, attendunt res suas, villas suas, et omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, et præbent illas servis Dei, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passeres, ut in cedris Libani nidificent. » Hieronymus in epist. 27, ad Eustochium de obitu Paulæ, laudat sanctam Paulam, quod ex rebus suis quatuor monasteria ædificasset, et sustentasset, unum Monachorum, et tria sacrarum virginum. Gregorius Papa, ut lib. I, cap. 5 et 6. vitæ ejus scribit Joan. Diaconus ex patrimonio suo septem monasteria erexit, et singulis prædia, et possessiones attribuit, sex in Sicilia, unum Romæ. Similia exempla Caroli Magni, Caroli IV, Henrici II, et aliorum optimorum Principum, plurima adferri possent.

CAPUT XLV.

Licere Monachis ex mendicatione vivere.

De quarto præcipua est difficultas. Oppugnaverunt enim acerrime ordines mendicantium. Primo, Gulielmus de sancto Amore apud Antoninum part. IV, tit. XI, cap. 7, § 5. summæ Theologicæ. Secundo, Desiderius Longobardus apud Beatum Thomam in opusculo 19. Tertio, Gyraldus de Abbatis villa apud Bonavent. initio Apologiæ pauperum, Quarto, Joannes Wiclef apud Waldensem lib. IV. art. 2. doctrinalis fidei. Quinto, Richardus Episcopus Armacanus serm. 4. Ultimo, Lutherus artic. ult. et Brentius in Confess. Wirtemberg. cap. de votis monasticis, qui omnes docent, esse extra statum salutis eos, qui redigunt seipsos sponte ad mendicitatem, tum quod exponunt se evidenti periculo moriendi fame, tum quod non liceat eis, nisi forte ægrotent, eleemosynas petere, quæ debentur solum iis, qui seipsos juvare nequeunt, tum denique quod lex divina et humana reprehendat, et prohibeat voluntariam mendicitatem.

At nihilominus vitam religiosorum mendicantium tamquam sanctam, et perfectam approbarunt multi summi Pontifices ; ut Innocentius III, teste Bonavent. Honorius III, Gregorius IX, Innocentius IV, Alexander IV, et Nicolaus IV, ut refert Joannes XXII, in Extravaganti Quia quorumdam, de verborum significatione, necnon Concilium Lugdunense generale, ut refert Nicolaus IV, c. Exiit, de verborum significatione in VI et Constantiense, sessione VIII.

Recte autem fuisse hanc vitam approbatam, ostendimus sequentibus rationibus. Primo, exemplo Domini, nam Dominus non habuit possessiones, neque proprias, neque communes, ut patet ex illo Luc. IX : *Vulpes foveas habent. et volucres cœli nidos ; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Et quod non operaretur manibus, sed ex eleemosynis fidelium vixerit, patet ex illo Lucæ VIII : *Mulieres aliquæ ministrabant ei de facultatibus suis* (2). Item ex tota ejus vita, siquidem natus est in domo aliena, vixit in domibus et ex rebus alienis ; nunc enim prandebat apud Martham, nunc apud Simonem leprosum, nunc apud Zachæum, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthæi ; equitavit in jumento alieno ; fecit ultimam cœnam in domo aliena ; sepultus est in sepulchro alieno. Unde Psalm. XXXIX dicit : *Ergo autem mendicus sum et pauper*, Et Psalm. CVIII : *Quia persecutus est hominem inopem et mendicum* (3). Quibus in locis est vox אביון quæ habetur etiam Deuteuron. XV. ubi dicitur : *Non erit in te mendicus* (4). Quem

(1) Psal. CIII, 16 et 17. — (2) Luc. IX, 58 ; VIII, 3. — (3) Psal. XXXIX, 18 ; CVIII, 17. — (4) Deut. XV, 4.

locum pro se adferunt, qui dicunt, illicitam esse mendicitatem. Et certum est utrumque Psalmum de Christo intelligi; nam priorem allegat Paulus ad Hebræos IX de Christo : *In capite libri scriptum est de me etc.* Et posteriorem allegat Petrus, Actor. I : *Scriptum est enim in libro Psalmorum, Episcopatum ejus accipiat alter etc.* Item. II. Corinth. VIII : *Propter vos egenus factus est, cum esset dives* (1). Græce ἐπτώχευσε, significat enim πτωχεύω, mendicare; unde apud Homerum Odyss. 17. δαῖτα πτωχεύειν, prandium mendicare.

Ad hoc respondet Armacanus, Christum fuisse pauperem, sed non mendicum, et pauperem non amore paupertatis, sed quia restrictio dominii ejus id exigebat. Dicit enim Christum successisse Adamo in dominio originali, cui repugnabat tam habere proprium, quam mendicare ; Adamus enim in statu innocentiæ fuit Dominus omnium bonorum terrenorum, sed ita tamen, ut non posset accipere in usum suum, nisi necessaria, nec sibi aliquid appropriare ; divisio enim nata est post peccatum. Itaque in statu innocentiæ non fuissent propriæ divitiæ, nec tamen fuissent ulli egeni, vel mendici. Quoniam ergo Christus natus est cum justitia originali, habuit etiam tale dominium, quale Adam, et ideo repugnabat illi habere proprium, et simul repugnabat mendicare : cum omnia essent sua, quantum ad usum, tamen fuit restrictum dominium ejus, qui debuit esse sub lege ; et sic fuit pauper, quia non potuit uti suo naturali dominio, obstante lege civili.

Hæc omnia sunt contra apertas Scripturas. Et primum quod Christus vere fuerit mendicus, et caruerit non solum usu, sed etiam dominio temporali rerum terrenarum, patet, quia dominium illud originale in bona communia, periit per divisionem rerum juste introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano, licet dominium divinum semper habuerit. Itaque fuit vere mendicus, ut ex Psalmis, et ex Apostolo ostendimus. Fuit etiam vere Dominus, saltem in communi cum suis discipulis, eorum bonorum, quæ illi ut mendico donabantur. Quod enim Christus acceperit dominium civile, et proprietatem, saltem in communi cum Apostolis, earum pecuniarum, quæ sibi donabantur, patet ex Joan. XII, ubi dicitur Judas fur, quia usurpabat sibi pecunias loculorum Christi. At si Christus non habebat proprietatem, nec dominium civile, non erat furtum illud Judæ ; nam per solum dominium naturale non magis pertinebant ad Christum illæ pecuniæ, quam aliæ res omnes.

Denique, quod Christus amore paupertatis, et non ex restrictione dominii fuerit mendicus, planum est ; Nam quis illum cœgit fieri sub lege? Nonne sponte id ipse elegit? Quod certe poterat non eligere, si odisset paupertatem. Præterea etiam existens sub lege, nonne poterat facile ditescere si voluisset? Nonne turbæ illum Regem facere voluerunt ? Cur ergo non habuit, ubi caput reclinaret, et sponte non habuit, si non amabat paupertatem? Denique cur Paulus II Cor. VIII. vocat istam gratiam Domini, si non ex amore, sed ex necessitate fuit egenus?

Dicit Secundo Armacanus, Si Christus mendicasset, non propterea licere nobis mendicare. Esset enim hoc ponendum inter opera admiranda, non imitanda, sicut quod jejunaverit 40 diebus sine ullo cibo. At mendicare, sine ullo miraculo fieri potest, ut experientia docet; jejunare autem sine omni cibo, non potest sine miraculo. Ad hæc, non consuluit Christus, ut se imitaremur jejunando sine omni cibo, consuluit autem ut se imitaremur mendicando , cum ait Matthæi XIX : *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere me* (2).

Secundo probatur, exemplo Apostolorum ; nam illi omnia dimiserunt, Matth. XIX : *Ecce nos reliquimus omnia.* Nec habuerunt possessiones in communi, ut patet Matthæi X : *Nolite possidere aurum, neque argentum in zonis, nec duas tunicas, etc.* (3). Nec operabantur manibus, sed vivebant ex liberalitate eorum, quibus prædicabant, ut patet ex eodem capite X. Matthæi, et I. Corinth. IX. Talis autem est vita mendicantium. Unde Sanctus Franciscus, qui cum Sancto Dominico primus auctor fuit hujus instituti, pro regula suscepit decimum caput Matthæi.

Ad hoc respondent, Primo, vitam illam Apostolorum fuisse a Christo institutam ad tempus tantum, nimirum dum in Judæa prædicabat ante suam passionem ; nam Lucæ XXII, Dominus revocavit ista præcepta, dicens : *Quando misi vos sine sacculo, et pera, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis ? sed nunc qui habet sacculum tollat similiter et*

(1) Hebr. IX, 7; Act. I, 20; II. Cor. VIII, 9. — (2) Matth. XIX, 21. — (3) Matth. XIX, 27; X, 9.

peram (1). Unde et loculos cum pecuniis habuit extremo tempore, ut patet Joan. XII et XIII; ex quo apparet, jam tunc abrogasse quæ dixerat Matth. X : *Nolite possidere aurum, etc.* (2). Secundo objiciunt, hoc fuisse præceptum, non consilium Evangelicum, proinde non pertinere ad mendicantes, qui se dicunt consilium sequi. Tertio, Apostoli ex Domini ordinatione ex justitia petebant a populo victum, ut patet ex illo Matth. X : *Dignus est operarius mercede sua.* Et ex I. Corinth. IX : *Quis militat suis stipendiis unquam?* (3) ergo non mendicabant. At nostri mendicantes non petunt, nec petere possunt victum ex justitia.

Ad Primum respondeo, sive ad tempus sive non ad tempus vitam illam Christus instituerit, inde rectissime colligi, esse licitam, et sanctam, et imitatione dignissimam eam vitam, nisi forte Christus ad tempus vitam illicitam instituerit. Præterea non est verum, Christum revocasse unquam illam institutionem quoad modum vivendi : revocavit quidem quod dixerat : *In viam Gentium ne abieritis.* At illa documenta de non possidendis pecuniis in zona etc. numquam revocavit, ut patet ex I. Cor. IX. Quando autem ait Lucæ XXII : *Nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram, etc.* non jubet ut hoc faciant, sed prædicit illis, tempore passionis suæ futuros eos in tali timore, et perturbatione, in quali sunt ii, qui non fidunt ulli amico, et ideo sibiipsis prospiciunt, et tunicam vendunt, ut gladium emant. Neque loculi Dominici repugnant illis verbis : *Nolite possidere aurum, etc.* Nam, ut Nicolaus exponit in cap. Exiit, de verborum significatione, in Sexto, Dominus utramque vitam exemplo suo approbare voluit, nimirum illam quæ nihil habet, neque in particulari, neque in communi, excepto simplici usu rerum donatarum : et rursum illam, quæ aliquid habet saltem in communi; sed unam instituendo, non destruxit alteram.

Ad Secundum dico, illa verba non esse præcepta, sed consilia et instructionem ex parte Apostolorum, et aliorum prædicatorum, et simul esse ordinationem, et præceptum, ex parte populorum, ut patet ex declaratione Pauli I. Corinth. IX. ubi dicit, Dominum ordinasse, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant. Ex quo colligit, teneri populum ad alendos Evangelistas, et simul dicit, se non usum fuisse hac potestate : ex quo patet, non fuisse præceptum prædicatoribus, ut viverent ex populi sumptibus.

Ad Tertium dico, Apostolos ex Domini ordinatione potuisse aliquando ex justitia petere a populo sumptus, aliquando ex æquitate, aliquando ex sola charitate. Pro quo nota ex Aristot. lib. VIII Ethicor. cap. 13. duplicem esse justitiam; unam legitimam, alteram moralem. Legitima dicitur, quando ex lege, aut pacto unus cogitur alteri aliquid solvere. Moralis dicitur, quando sine pacto, aut lege unus laborat pro alio, ita ut consurgat obligatio quædam compensandi laborem, sed tamen non possit eum compellere ad ejusmodi compensationem. Jam Dominus ordinavit eos qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

Hæc ordinatio respectu fidelis populi et ordinariorum pastorum, est præceptum justitiæ in rigore; quando enim constituitur aliquis pastor, potest populus eum cogere ad spiritualia ministranda, et Pastor potest cogere populum ad temporalia danda, et hoc modo poterant Apostoli tamquam Episcopi cogere Christianos ad sumptus faciendos; At respectu populi infidelis, vel pastoris non ordinarii, illa ordinatio non inducit rigorem justitiæ, sed quamdam æquitatem, seu moralem justitiam, et hoc modo Apostoli quando prædicabant Judæis, ipso Christo vivente, non poterant cogere populum ad sumptus faciendos ; nam nec populus susceperat Evangelium, et Apostoli nondum erant Pastores ordinarii; nam adhuc tenebantur Judæi agnoscere Sacerdotes Aaronicos, et eis decimas solvere. Itaque Apostoli accipiebant sumptus ex morali justitia, vel petebant ex charitate.

Jam religiosi mendicantes, qui mittuntur a summo Pontifice ad prædicandum et Sacramenta ministranda poterant facere pactum cum ipso Pontifice, vel cum populo de sumptibus accipiendis, et tunc ex rigore justitiæ illos petiissent. Poterant etiam mitti a Pontifice eo modo, quo Christus misit Apostolos ad Judæos, antequam lex vetus cessasset, nimirum ut ex quadam æquitate peterent sumptus; nam *dignus est operarius mercede sua*, et qui Evangelium annuntiat, de Evangelio vivere debet. Non enim Christus dixit, qui est ordinarius Evangelista dignus est mercede sua, sed *dignus est operarius*, id

(1) Luc. XXII, 35. — (2) Matth, X, 9. — (3) Matth. X, 10; I. Cor. IX, 7.

est, quicumque id operatur licite, dignus est mercede sua : et hæc fuit expressa sententia Augustini de opere Monachorum, capite 21. Visum tamen est melius tam Pontifici mittenti, quam ipsis qui mittuntur, ut non peterent ullo modo ex justitia, vel æquitate, sed solum ex charitate, sicut ipsi non ex debito, sed ex charitate ministrant spiritualia.

Tertio et Ultimo probatur ex eventu, nam hoc genus vitæ innumeris signis, et prodigiis confirmatum est, quæ Deus edidit per Sanctos Franciscum, et Dominicum, auctores hujus vitæ, deinde ab eo tempore conversio gentilium, confutatio hæreticorum, pietas populi Christiani, conservatio Theologiæ, et innumera alia bona ordinibus mendicantium maxima ex parte accepta referenda sunt.

CAPUT XLVI.

Solvuntur objectiones.

At in contrarium objiciunt plurima argumenta, sed omnia reducuntur ad sex. Primum est, quia mendicitas jure divino, et humano prohibita est; nam de jure divino patet Deuteron. XV : *Omnino indigens, et mendicus non erit inter vos* (1). De humano patet ex C. de mendicantibus validis, lib. XI, cap. 25.

Respondeo, quantum ad legem divinam, sine dubio non prohiberi ea lege mendicationem vel mendicitatem, cum in eodem capite habeatur : *Non deerunt pauperes in terra tua etc.* Nec valet responsio Lyrani, qui dicit, in prioribus verbis prohiberi publicos mendicantes, in posterioribus vero agi de pauperibus, qui etsi indigent aliorum auxilio, tamen non debent mendicare, sed debet eis a divitibus provideri. Non valet ista solutio ; nam utrobique est אביון quod proprie significat mendicum, et ad verbum verti poterant, non deerunt mendici in terra tua, sicut supra dixerat : *Mendicus non erit inter vos.* Et præterea apud Judæos multi erant mendici, ut patet Lucæ XVI. de Lazaro; Lucæ XVIII. de cæco secus viam mendicante, Joan. IX. de alio cæco mendicante, Actor. III. de claudo mendicante ad portam templi speciosam.

Ad illa igitur verba : *Non erit mendicus inter vos*, respondeo dupliciter. Primo, illis verbis non prohiberi mendicitatem, sed promitti tantam ubertatem rerum, ut nullus sit futurus mendicus ; qui sensus maxime convenit Hebræo textui, sequitur enim immediate : *Quia benedicet tibi Dominus Deus tuus.* Neque repugnat hæc promissio illis verbis : *Non deerit mendicus in terra tua etc.* Nam promissio erat conditionata. Sic enim sequitur post illam promissionem : *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris universa, quæ jussit.* Et quoniam sciebat Deus istam conditionem non servandam, prædicit, nunquam defuturos mendicos, et monet, ut illis benefaciant.

Secundo dici posset cum B. Thoma in opusculo contra impugnantes religionem, hac lege prohiberi mendicationem, non ex parte mendicantium, sed ex parte divitum. Non enim Deus prohibet pauperibus mendicationem, cum infra dicat, non deerunt mendici, sed præcipit divitibus, ut quantum est in se, provideant ita pauperum necessitatibus, ut nulli cogantur mendicare. Melior est tamen prior solutio ; nam si Dominus jussisset divitibus ut non paterentur mendicos, peccassent divites in populo Judæorum, qui revera permittebant mendicos tempore Christi, et tamen nunquam de hoc reprehensi leguntur a Christo, neque ab Apostolis. Præterea, si Dominus ibi prohibuit divitibus, ne permitterent mendicos, quomodo ibidem præcipit divitibus, ut mendicis eleemosynam faciant? Porro lex civilis loquitur de illis, qui mendicant, ut otiose vivant, vel ut lucrentur etc. cum nullam adferant populo utilitatem. Unde ibidem inertes dicuntur.

Argumentum Secundum. Scriptura passim detestatur mendicitatem, ut causam multorum malorum. Proverb. XXX. dixit ille cum quo est Deus : *Mendicitatem et divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria ne forte satiatus illiciar ad negandum et dicam, quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei.* Eccles. XXVII. *Propter inopiam multi deliquerunt.* Psalm. XXXVI. *Non vidi justum derelictum nec semen ejus quærens panem.*

(1) Deut. XV, 4.

Psalm. CVIII. *Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent* (1).

Respondeo, loquuntur hæc loca de involuntaria mendicitate; qui enim mendicat coactus, et animum habet ad opes, ille facile furatur, et pejerat etc. Quamquam ad primum locum possunt dari duæ aliæ solutiones. Prima est, sapientem loqui in persona infirmorum, quales sunt plurimi in Ecclesia. Illis enim nocent nimiæ opes, et similiter nimia egestas. Viris autem perfectis qui sciunt cum Paulo abundare, et penuriam pati, tam opes plurimæ, quam etiam summa egestas sunt instrumenta virtutum, ut patet de Job, qui utrumque expertus est. Unde Chrysostomus homil. 18. in epist. ad Hebræos, et Ambrosius, serm. 8. in Psalm. CVIII. dicunt, hæc verba Salomonis convenire hominibus Testamenti veteris, quia imperfecti erant.

Secunda solutio est, a sapiente hoc loco recusari non quamlibet mendicitatem, sed illam solum, quæ est exposita periculo, qualis non est religiosorum mendicantium; illi enim certo sciunt sibi non defutura necessaria, tum ob Christi promissionem, Matthæi XIX : *Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit ;* et Marci X : *Centies tantum nunc in tempore hoc* (2); tum ob populi devotionem, a quo non dubitant se recepturos temporalia, cum ei ministrent spiritualia. Imo videntur religiosi ad litteram petere, quod sapiens petit; nec enim volunt divitias, et ideo eas relinquunt, nec tamen volunt mendicitatem periculosam, qua moriantur fame, et ideo dicunt, tribue tantum victui meo necessaria.

Illud autem Psalm. XXXVI : *Non vidi Justum etc.* difficile est; nam Elias justus erat, et tamen quærebat panem, cum diceret viduæ : *Adfer mihi, obsecro, buccellam in manu tua*, III. Regum XVII. et David quæsivit panem ab Achimelech. I. Reg. XXI. et Lazarus quærebat micas panis, Lucæ XVI. Hieronymus et August. exponunt de pane spirituali. Cajetanus et Lyranus dicunt loqui Psalmum de eo quod fit ut plurimum. Titelmannus optime dicit debere referri illud *derelictum* etiam ad *Semen quærens panem*, ut sit sensus : non vidi justum derelictum, neque semen ejus quærens panem, derelictum. Vel certe ibi quærere, non significat quærere quomodocumque, sed quærere cum anxietate et labore, ut illi faciunt, qui diu quærunt, et vix inveniunt. Unde in Hebræo est verbum in Piel שׁקּפּס quod significat quærere diligenter.

Argumentum Tertium. Opes moderatæ necessariæ sunt, vel saltem valde utiles ad vitam beatam et perfectam in hac vita ducendam; nam Ecclesiastæ VII. dicitur : *Melior est sapientia cum divitiis, et utilior videntibus solem : sicut enim protegit sapientia, sic protegit et pecunia.* Actor. XX. *Beatius est dare quam accipere* (3), Et Arist. lib. I. Ethic. cap. 8. dicit opes esse necessarias ad felicitatem.

Respondeo, opes et egestatem habere sua commoda et incommoda, nam opes prosunt, quia materiam præbent liberalitatis, et quia liberant a sollicitudine quærendi victum, tamen obsunt quatenus adferunt magnam sollicitudinem eas conservandi, et dispensandi : Contra, paupertas prodest, quatenus præbet materiam patientiæ, et liberat a sollicitudine conservandi, et distribuendi pecunias ; sed obest, quatenus affert sollicitudinem quærendi victum. Verum omnibus consideratis, videtur esse majus bonum, quod adfert voluntaria paupertas, quam id, quod adferunt divitiæ ; et minus malum, quod paupertatem comitatur, quam id, quod comitatur divitias, et præsertim iis, qui ex officio evangelizare, et Sacramenta ministrare debent. Et propterea Dominus Apostolis ejusmodi vitam consuluit, Matth. X. et ipsi etiam Apostoli, Actor. VI. testantur, se non parum impediri a verbo Dei, et oratione, si opes Christianorum dispensare debeant.

Ad illud autem Ecclesiastæ respondeo, non voluisse eum dicere, meliorem esse sapientiam cum divitiis, quam sine divitiis, sed meliorem esse sapientiam cum divitiis, quam sine sapientia divitias. Ita Titelmannus, et recte ; nam in Hebræo non habetur melior, sed bona est sapientia cum divitiis : quod non potest dici, quia sit mala sine divitiis, sed quia sine ipsa malæ sunt divitiæ, et hoc probat, cum ait : *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia.* Sed in hoc differunt, quod sapientia vitam tribuit possessori suo, quasi dicat, etsi pecunia protegit in hoc mundo a multis afflictionibus : tamen sola sapientia vitam præbet, et ideo sine sa-

(1) Prov. XX, 8 et 9; Eccl. XXVII, 1 ; Psal. XXXVI, 25; Psal. CVIII, 10. — (2) Matth. XIX, 29; Marc. X, 30. — (3) Eccl. VII, 12 et 13; Act. XX, 35.

pientia parum aut nihil prosunt divitiæ.

Ad illud Actor. XX. dico : cæteris paribus, beatius esse dare omnia sua simul propter Christum, et accipere postea aliquid modicum, quam parum dare, et nihil accipere ; et similiter beatius esse accipere temporalia, ut possit expedite, et commode dare spiritualia, quam nihil accipiendo impediri a spiritualibus dandis.

Ad locum Aristotelis respondeo. Primum, loqui eum de humana felicitate, quæ multis rebus indiget ; nam felicitas Christiana, nec ipsa in se eget ullis terrenis opibus, cum tota in Dei visione consistat, nec ad eam adipiscendam valde necessariæ sunt opes, cum melius humilitate et patientia, quam opibus ad regnum perveniatur æternum. Deinde addo, loqui Aristotelem de homine politico, qui in civitate vivere, et uxorem ac liberos habere, et Rempublicam una cum aliis gerere velit. Ejusmodi autem hominibus negari non potest, quin opes necessariæ sint. Si quis autem velit sibi soli vivere, et contemplationi vacare, huic certe Aristoteles opes necessarias esse minime judicabit, modo is habeat unde vivat sine dispendio contemplationis.

Argumentum Quartum. Redigere se ad extremam inopiam est vitium ; nam virtus consistit in medio, vitia in extremis, sed dare aliquid est medium, nihil dare est extremum. Præterea confirmatur ex Paulo : II. Cor. VIII : *Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate* (1).

Respondeo, medium in virtutibus, excepta justitia, non considerari penes ipsas res absolute, sed cum ordine ad rationem, et omnes circumstantias. Verbi gratia, non est, medium in temperantia, comedere unum panem, et extrema comedere duos, aut nullum ; sed medium est tantum panis accipere, quantum ratio dictat tibi hoc tempore convenire ; unde quod tibi est medium, alteri erit extremum. Sic ergo dare omnia, extremum est et vitiosum homini patrifamilias, qui ex officio alere debet uxorem, filios, servos etc. At ei, qui statuit mundo renuntiare, et soli orationi et prædicationi instare, plane medium est omnia dare : et extrema erunt dare aliquid solum, et nihil dare, et per hoc solvitur confirmatio ; nam Paulus alloquitur homines sæculares uxoratos etc.

Dices : dare omnia vel est medium ei, qui vult mundo renuntiare, ante votum ; vel solum post votum : si ante votum, ergo peccabit ille, si non det omnia, etiamsi nullum habeat votum paupertatis ; nam medio virtutis opponuntur extrema vitiorum : si solum post votum, ergo mendicitas non potest voveri ; nam nihil recte vovetur, nisi quod ex se jam est virtutis actus. Respondeo, consilia Evangelica ante votum, non esse actus specialium virtutum, sed esse actus perfectos virtutum communium, ut liberalitatis, castitatis, obedientiæ. Porro actibus perfectis non opponuntur actus vitiosi, sed actus minus perfecti ; et medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa, sed extrema minus perfecta, at post votum iidem actus jam sunt actus necessarii specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

Argumentum Quintum. Qui se sponte redigit ad mendicitatem, exponit se periculo fame moriendi, tentatque Deum, cum sibi ipsi auferat media ordinaria ad vitam conservandam, nec potest dicere, panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Nam ei responderet Dominus, quid a me petis panem, cum tibi dederim antea, et tu illum abjeceris ?

Respondeo, ille diceretur exponere se tali periculo, qui omnia sua daret, quando probabiliter sciret, nihil se postea inventurum : at religiosi certam spem in Deo ponunt sibi nihil defuturum, quandoquidem Christus id promisit, et experientia longa idem testatur. Neque tentant Deum : nam medium ordinarium ad vitam est cibus et potus, sive sit proprius, sive donatus ab alio : ille ergo rejicit media ordinaria, qui non aut vult comedere, aut non vult panem accipere, nisi per miraculum, ut illis accidit, de quibus Cassianus coll. II. cap. 6. Nec prohibetur dicere, panem nostrum etc. Imo ipsi maxime hoc dicere possunt, quandoquidem sibi nihil retinuerunt, ut Christum sequerentur. Si enim dicat aliquis Rex civi opulento, relinque hic tuas possessiones et veni mecum ad bellum : certe ille jure poterit a Rege petere panem quotidianum.

Argumentum Sextum. Religiosi mendicantes, injuriam faciunt veris pauperibus :

(1) II. Cor. VIII, 12 et 13.

nam Lucæ XIV. dicitur: *Cum facis prandium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, qui non habent retribuere tibi, et beatus eris* (1). « Hoc loco, inquit Armacanus, Dominus non jubet vocari pauperes quoscumque, sed pauperes debiles, claudos, vel cæcos, neque etiam debiles quoscumque, sed debiles pauperes: nam pauperes non debiles, possunt retribuere laborando: debiles non pauperes, possunt retribuere pecunias dando. » Præterea, ordo charitatis postulat, ut semper detur eleemosyna magis egenti, magis autem egent pauperes debiles, quam fortes, quales sunt religiosi, non igitur licet religiosis eleemosynas petere nisi forte ægrotent.

Respondeo, si argumentum aliquid concluderet, non soli religiosi mendicantes, sed etiam omnes Clerici et Monachi, qui ex possessionibus vivunt, et non sunt debiles, claudi, vel cæci peccarent: nam possessiones donatæ monasteriis, et Ecclesiis, quid sunt aliud quam eleemosynæ? Ridiculum autem est, non fraudari pauperes a Clericis et Monachis, qui accipiunt in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, et fraudari a mendicantibus, qui accipiunt unum panem.

Ad locum ergo Evangelii dico, Dominum velle vocari pauperes, sive sint debiles, sive non: legendum est enim cum distinctione, voca pauperes, debiles etc. Nam Apostolus Actor. XXIV. dicit, se attulisse eleemosynam pauperibus Christianis, qui erant in Hierusalem, quos certum est non fuisse omnes cæcos, vel claudos. Et cum Dominus ait: *Voca eos qui non habent retribuere tibi*, non intelligit eos, qui nullo modo possunt retribuere, tales enim nulli fere sunt: nam etiam pauperes claudi possunt retribuere aliquod obsequium, sed intelligit eos, qui non possunt reinvitare ad simile convivium, vel commode aliquid donare, et proinde a quibus nihil sperari solet. Sic enim ait: « Noli, inquit, vocare amicos et vicinos divites, ne forte ipsi te reinvitent, et fiat tibi retributio. » Porro, pauperes omnes, etiam qui validi sunt, et suis laboribus victum quærunt, tales sunt, ut non possint retribuere: nam cum vix sufficiant sibi, quomodo poterunt convivio divites excipere, aut eis munera largiri?

Ad illam rationem dico, cæteris paribus dandam esse eleemosynam semper magis indigenti, alioqui magis danda est propinquiori, et meliori, et cui debetur ex justitia etc. Porro, tribus de causis potest fieri, ut sit danda eleemosyna potius religioso minus indigenti, quam non religioso magis indigenti: ex Hieronymo in fine libri contra Vigilantium.

Primo, si is dederit vere omnia sua pauperibus: debetur enim illi victus ex bonis pauperum, non solum ex charitate, sed etiam aliquo modo ex justitia.

Secundo, si laboret pro populo concionando, sacra faciendo etc. nam et huic debetur aliquo modo ex justitia, licet is non petat, nisi ex charitate.

Tertio, ratione perfectionis monasticæ: nam danda est semper eleemosyna potius meliori. Quia vero non possumus judicare de internis, danda est potius profitenti majorem sanctitatem, quam profitenti minorem, quando non constat de mala vita religiosi. Excipitur tamen semper extrema necessitas cujuscumque pauperis: illa enim semper præponitur minori necessitati (2).

(1) Luc. XIV, 13. — (2) Qui voluerit, de monachatu, quid uberius perlegere aut addiscere, adeat: *Considérations sur les ordres religieux*, auctore Cauchy; *Défense des ordres religieux*, auctore Petro Pradié; *De l'influence des ordres religieux*, auct. Clem. Grandcour, sacerdote diæcesis Bituricensis; *Les moines, leur influence sociale et religieuse*, auct. F. Martin; et post opera apologetica, videat, ad notionem historicam: *Les Pères du désert d'Orient*, auct. Michael. Ang. Marin; *Les Pères du désert*, auct. Ida de Hahn; *Histoire des moines d'Occident*, auctore C. de Montalembert; et tandem *Histoire générale des ordres religieux*, auct. Chavin de Malin, qui particulas hujus Operis in collectione cui titulus: *Université catholique*, tantum edidit. Inutile censeo opus P. Helyot hic revocare.

INDEX

LIBRORUM ET CAPITUM QUÆ IN HOC SECUNDO VOLUMINE CONTINENTUR.

TERTIA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SUMMO PONTIFICE.

LIBER III.

Qui est de Antichristo, quod nihil habeat commune cum Romano Pontifice.

LIBER IV.

De potestate spirituali Summi Pontificis.

LIBER V.

De potestate Pontificis temporali.

APPENDICES TERTIÆ CONTROVERSIÆ.

QUARTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE CONCILIIS.

LIBER I.

De natura et causis Concilii.

LIBER II.

De Conciliorum auctoritate.

APPENDICES LIBRORUM DE CONCILIO.

LIBER III.

De Ecclesiæ natura et proprietatibus.

LIBER IV.

De notis veræ Ecclesiæ.

APPENDIX QUARTÆ CONTROVERSIÆ.

QUINTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE MEMBRIS ECCLESIÆ.

LIBER I.

De clericis.

LIBER II.

De Monachis.

FINIS TOMI SECUNDI.

LAON. — IMPRIMERIE ET STÉRÉOTYPIE H. DE COQUET ET Cie.